LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ Վ. ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 1 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
VENDREDI 1 Février 1935

11-ՐԴ ՏԱՐԻ - 11e Année Nº 2718

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՆԵՆԳԱՄԻՏ ԵՂԱՆԱԿ ՄԸ

»»» · · «««

Անոնք որ ամէն բան սեւ տեսնելով, անկարելի կը գտնեն Ֆրանսայի գաղութին ազգային կազմակերպութիւնը, եւ կ'ուզեն Մնայուն կամ այցելու նուիրակի մը բարեհաճութեան յանձնել զայն, պարզապէս իրենց նենգամտութիւնը կամ ապիկարութիւնը կ'ապացուցանեն։

Նենգամտութիւն,— որովհետեւ սկզբունքով հակառակ են որ եւ է կազմակերպութեան։ Եւ ապիկարութիւն, °քանի որ յամառօրէն խոյս կուտան, մինչ ալ պատրուակ մը կը գտնեն քէն պահելու, երբ ձեռնարկներ կը կատարուին այս ճամբուն վրայ։

Վկայ՝ Մարսէյլի անցուդարձը, տարիներէ իվեր։

Պատահած բոլոր թերութիւններն ու վրիպումները երբեք չեն կրնար արդարացնել որ եւ է հոսանքի ձեռնպահութիւնը կամ ընդդիմութիւնը։

Աւելի հեռուները չերթալու համար, յիշենք, միայն, Մարսէյլի վերջին երկու տարիներու պատմութիւնը։

Ամբողջ երկու տարի, Դաշնակցութիւնը եւ անոր հետ կապուած տարրերը ազատ ձգեցին ասպարէզը, որպէսզի ո՛վ որ քաջ է բարեհաճի պարտականութիւն մը ստանձնել։

Հանգուցեալ առաջնորդը, Գալաքեան եպիսկոպոս, որուն վրայ կոկորդիլոսի արցունքներ կը թափեն հիմա, ամէն միջոց փորձեց, բայց «քաջեր»ը դատալիք եղան։

Եւ երբ, անհանդուրժելի գտնելով տիրող վիճակը, ափ մը մարդիկ ասպարէզ իջան, կազմակերպական կորիզ մը հաստատեցին եւ սկսան գործել,— բանսարկութիւնները վերսկսան։ Ու կը շարունակուին մինչեւ այսօր...

Այս քաղաքականութիւնը նոր չէ որ կը սկսի։

Շատոնց, տարիներ առաջ ցանուած էին անոր սերմերը, իսկ պտուղները վայելեցինք 1926ին, երբ նոյն Գալաքեանը փորձ մը կը կատարէր, թեմական կազմակերպութիւն ստեղծելու համար։

Չափազանց համեստ էր այդ առթիւ մշակուած կազմական կանոնագիրը։ Եւ բաղդատելով Պոլսոյ ազգ. սահմանադրութեան հետ, կարելի էր յեղափոխական համարել այս վերջինը։

Դժբախտաբար ժամուն դրան տեսակէտը յաղթեց, եւ օրուան իշխանաւորները իրենց յաղթանակը նուիրագործեցին, կրօնական ընկերակցութեան վերածելով Փարիզի Հայոց եկեղեցին։

Այդ օրերու փլուզումէն ողջ մնաց միայն Մարսէյլի շրջանը, իսկ միւս քաղաքները մինչեւ այսօր ալ կը քաշքշեն զանազան ազգ. միութիւններով։

Ցաճախ մեր ընդդիմախօսներուն հարցուցած ենք թէ ինչո՞ւ Ֆրանսայի մէջ անգործադրելի է այն ինչ որ կարելի համարուած է ուրիշ գաղութներու մէջ։

Անշուշտ շատ մեծ տարբերութիւններ կան Ֆրանսայի եւ, օրինակ, Ռումանիոյ, Սուրիոյ, Եգիպտոսի կամ Իրաքի միջեւ։

Ուրիշ խօսքով, արեւելեան գաղութները անբաղդատելի առաւելութիւններ կը ներկայացնեն, ներքին կազմակերպութեան համար, թէ միջավայրին յարմարութեամբ եւ թէ փոքրամասնութեանց իրաւունքի ճանաչումով։

Բայց, նոյնը չե՞ն Ֆրանսայի եւ Մ. Նահանգներու տեղական պայմանները։

Վերջինը առաջինէն տասնապատիկ աւելի դժուարութիւններ չի՞ ներկայացներ, թէ երկրին ընդարձակութեան եւ թէ մեր ցիր ու ցան վիճակին պատճառով։

Մ. Նահանգներուն մէջ ալ չունինք փոքրամասնութեան իրաւունք, ինչպէս չունինք այստեղ։

Եւ սակայն, այդ գաղութը ազգ. կազմակերպութիւն ստեղծած է տարիներէ ի վեր,— Առաջնորդարան, Կեդր. Վարչութիւն, Երեսփ. Ժողով, Հոգաբարձութիւն եւ յարակից բոլոր մարմինները, եկեղեցիներով ու դպրոցներով։

Դժբախտ պատահարներ երկուքի բաժնեցին այդ շրջանը, զատ զատ առաջնորդարաններով եւ իշխանութիւններով, եւ երկուքն ալ կը տեւեն ու կը գործեն։

Անշուշտ անհանդուրժելի է այդ վիճակը — պառակտում — եւ կաթող. նուիրակին գլխաւոր գործը պիտի ըլլայ ելք մը գտնել, տեղւոյն վրայ եւ խորապէս ուսումնասիրելով խնդիրը։

Արդ, ինչո՞ւ Ամերիկայի ըրածը Ֆրանսան չպիտի կրնայ ընել։ Անկարողութի՞ւն թէ չկամութիւն։

Ինչո՞ւ այս բազմահայ եւ աւելի համախումբ շրջանն ալ չպիտի ունենայ իր Կեդր. Վարչութիւնը կամ Ազգ. Խորհուրդը, տիրաբար վարելու համար իր գործերը եւ ճամբայ բանալու համար Հայկական Արտասահմանի ընդհ. կազմակերպութեան։

Տակաւին քանի՞ տարի պիտի տեւեն «ժամանակաւոր կարգադրութիւններ»ը։ Եւ դեռ քանի՞ նուիրակներ պիտի գան ու երթան, «բանաւոր հոտ»ը հոտուելու համար։

Նիւթական միջոցնե՞րն են որ կը պակսին։

Որ եւ է առեն հետաքրքրուած, հաշուա՞ծ էք թէ ի՛նչ գումարներ կը մախուին, զանազան եպիսկոպոսներու պարբերական այցելութիւններով, մնայուն կամ այցելու նուիրակներու պաշտօնական կամ անպաշտօն պտոյտներով։

Բոլոր երեւոյթները ցոյց կուտան թէ նոր նուիրակը հաւատարմօրէն ամփոփուելով իր առաքելութեան սահմանին մէջ, տրամադրութիւն չունի միջամտելու Արտասահմանի ներքին գործերուն։

Ուրեմն, աւելորդ է նախապաշարումներ եւ կանխակալ կարծիքներ ներշնչել, դժուարացնելով իր պաշտօնին կատարումը։

Անկախ՝ նուիրակին յանձնուած բոլոր պարտականութիւններէն, Հայկական Արտասահմանը ինք է որ պիտի տնօրինէ իր գործերը, համաձայն իր պահանջներուն։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ի՞ՆՉ ԽՕՍԵՑԱՆ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ
Լիոնի շրջանին հայ բանուորներու մասին

= o—o =

« ՀԱՅՐԵՆԻՔ ՉԷՔ ՂՐԿԵՐ, ԱՇԽԱՏԵԼՈՒ ԻՐԱՒՈՒՆՔ ՉԷՔ ՏԱՐ, ՆՊԱՍՏԷ ԿԸ ԶՐԿԷՔ, ՈՒՐԵՄՆ ԱՆՕԹԻ ՄԵՌՑՆԵ՞Լ ԿՈՒԶԷՔ...»

Երէկ հաղորդած էինք երեսփ. ժողովի յունուար 29ի նիստին ամփոփումը, ուր խօսուած էր նաեւ Լիոնի շրջանի հազար հայ գաղթականներու կացութեան մասին։

Խորհրդարանի պաշտօնաթերթէն կը թարգմանենք այդ հատուածին ամբողջութիւնը.—

ԼԻՒՍԻԷՆ ՀԻՒՍԷԼ (երեսփոխան Վիէնի).— Պ. Էռիօ խօսեցաւ աշխատանքի իրաւունքի եւ ապաստանի իրաւունքի զանազանութեան մասին։ Գիտեմ որ հարցապնդում մը պիտի կատարուի օտարականներու ինքնութեան թուղթերու մասին. բայց ես կ'ուզեմ ցզգբիտ եւ շատ կարճ օրինակով մը ապացուցանել իրեն թէ այդ երկու խնդիրները իրար կը խառնուին կարգ մը պարագաներու մէջ։ Պատերազմէն վերջ, հազարի չափ հայ բանուորներ բերուեցան արեւմտեան քաղաքի մը մէջ զոր լաւ կը ճանչնայ Պ. Էռիօ (Լիոն)։ Անոնցմէ ոմանք իրենց աշխատանքէն զրկուելով, խնդրեցին իրենց հայրենիքը վերադառնալ։ Ես անհրաժեշտ դիմումները կատարեցի խորհրդային դեսպանատան, որ պատասխանեց թէ կարելի չէ հպատակութիւն շնորհել այդ Հայերուն, հետեւաբար անոնք չեն կրնար իրենց երկիրը երթալ։ Արդ, այս Հայերէն ոմանք աշխատելու պէտք ունին։ Անոնք դիմած են բանուորներու տեղաւորման գրասենեակը, աշխատանք խնդրելու համար։ Գրասենեակը մերժած է աշխատաւորի արտօնագիր տալ։ Այն ատեն դիմած են քաղաքապետութեան, խնդրելով արձանագրուիլ գործազրկութեան նպաստի համար։ Բայց աշխատանքի նախարարը Հայերուն համար կը մերժէ գործազրկութեան նպաստը։

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՆԱԽԱՐԱՐԸ.— Մենք փոխադարձ դաշնագիր չունինք իրենց երկրին հետ (բացականչութիւններ ծայրագոյն ձախակողմէն)։

Պ. Լ. ՀԻՒՍԷԼ.— Սակայն եւ այնպէս անհրաժեշտութեան դաշնագիր մը կայ։ Մեր երկրին եկած Հայերը...

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՆԱԽԱՐԱՐԸ.— Կ'ուզէի որ արտասահմանի մէջ մեր բանուորներուն հետ վարուին այնպէս ինչպէս մենք կը վարուինք օտար բանուորներուն հետ, մեր երկրին մէջ։

Պ. Լ. ՀԻՒՍԷԼ.— Իմ կարգիս կը հարցնեմ ձեզի, պարոն նախարար, թէ ի՞նչ պիտի ընէիք եթէ քաղաքապետն ըլլայիք քաղաքի մը ուր 900 գործազուրկ Հայեր կան։ Եւ ապա կ'ըսեմ Պ. Էռիոյի թէ անոնց ի նպաստ պարագայ մը կայ զոր պէտք է հաշուի առնել։ Կարելի չէ թէ՛ իրենց երկիրը երթալու իրաւունքը զլանալ անոնց, թէ աշխատանքի արտօնագիրը մերժել եւ թէ նպաստէ զրկել, այսինքն անօթութենէ մեռնելու դատապարտել։ Թերեւս յարմար է այս ազգութեան պատկանող բանուորներուն տալ Ազգերու Դաշնակցութեան Նանսէնեան անցագիրները (ԽՄԲ.— Կուտան արդէն, բայց ուրիշ բանի չի ծառայեր, եթէ ոչ անգամ մը եւս վաւերացնելու մեր... իրաւազրկութիւնը, եւ նոր տուրքեր զանձելու)։ Կառավարութիւնը չի կրնար անտեսել այս խնդիրը եւ պարտաւոր է կարգադրել զայն։ Ես ուզեցի օգտուիլ երկու շաբաթէն ի վեր առաջին... բարեհաճ ներկայութենէն, անոնց ուշադրութեան յանձնելու համար զայն (ծափեր ձախակողմեան նստարաններէն)։

Ֆրանսացի ուսանողներու դատապարտը
ՕՏԱՐ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ԴԷՄ

= o · o =

Առենէ մը իվեր բողոքներ կը տեղան համալսարանական շրջանակներու մէջ, օտար ուսանողներու դէմ, այն առարկութեամբ թէ անոնք Ֆրանսայի մէջ հաստատուելով, կը գրաւեն տեղացիներուն սահմանուած ասպարէզները։ Այս բողոքները սուր հանգամանք առած են Մոնփէլիէի եւ Կրընոպլի համալսարաններու ուսանողներուն մէջ, որոնք որոշեցին ընդհանուր դասադուլ հռչակել հինգշաբթի օր (երէկ)։ Բողոքի այս ցոյցին նախաձեռնութիւնը ստանձնած էր Մոնփէլիէի բժշկական համալսարանին ուսանողութիւնը, որուն դիմումին վրայ ֆրանսացի ուսանողներու ազգ. միութեան նախագահը անմիջապէս շրջաբերական մը ուղղեց բոլոր ուսանողական ընկերակցութեանց, հրաւիրելով յունուար 31ին ձայնակցիլ Մոնփէլիէի ընկերներու բողոքին, դասադուլով կամ իրենց յարմար դատած եղանակով։

1934 յուլիս 19ի օրէնքով, սահմանափակումներ հաստատուած են ազատ ասպարէզներու կիրարկման համար, պաշտպանելով տեղացիներու իրաւունքը։ Բժշկական ասպարէզը այդ օրէնքէն դուրս կը մնայ։ Վերջերս երեսփոխան Տոմանժ օրինագիծ մը ներկայացնելով, պահանջեց օրէնքին տրամադրութեանց ենթարկել նաեւ բժշկական ասպարէզը. սակայն շատ քիչ բան փոխուած ըլլալով, ազգայնական ուսանողները կրկին կ'արծարծեն այս հարցը։

Գործազրկութիւնը եւ գործաւորներու պարգեւը

Պաշտօնաթերթը յունուար 3ին հրատարակեց այն հրամանագիրը, որով գործազրկութեան նպաստի գումարէն բաժին մը պիտի յատկացուի այն գործատէրերուն որոնք գործ կուտան նպաստընկալ բանուորներուն։ Վճարուելիք պարգեւին գումարը եւ յարակից պայմանները ճշդելէ յետոյ, հրամանագիրը կը յայտարարէ թէ այդ պարգեւը միեւնոյն բանուորին կրնայ վճարուիլ միայն 180 օրուան համար, 12 ամսուան վրայ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՍԿՍԻԼԸ ԳՈՐԾԻՆ ԿԷՍՆ Է

●●●●

«Խ. Հայաստան» վերջերս ցանկ մը հրատարակած էր՝ Հայաստանի գիւղերու եւ քաղաքներու։ Ցանկ մը՝ որ կը սկսէր «Խոզիքենդ – Կուզիքենդ»ով եւ կը վերջանար «Մոլլա Գէօկչայ»ով։

Ես ալ քարտէսին վրայ աչք մը նետելով, շարեցի այլապէս փափկանկատ ... հայաշա՛տ եւ սրտի մօտիկ անուններ.— Թափթալի, Ղոլդաղ, Ղոյթուլ, Թայչարուխ, Ույուխանլու, Գարնըեարըգ, Ղուլալի եւն։

Ուրախացէք,— Խ. Հայաստանի կեդր. գործադիր կոմիտէն (խորհրդարան) որոշեր է փոխել այս այլանդակ անունները։

Պիտի հարցնէք՝ ի՞նչ հիման վրայ.

— Նկատելով որ շատ մը քաղաքներու եւ գիւղերու անունները կը յիշեցնեն կրօնական, աւատապետական, կալուածատիրական գաղափարներ։

Ցետոյ, շատերն ալ անպատշաճ են (Բոզդաղան, Բողազքեասան)։ Եւ կամ երկու, երեք, չորս վայրեր միեւնոյն անուններով կը կոչուին (ուր Ղարաքիլիսա կայ, չորսական՝ Տուզիքենդ, Քէշիշքենդ, Քիլլէջա եւն.)։

Ամէն պարագայի մէջ, կարեւորը պատճառաբանութիւնը չէ, այլ բուն իրողութիւնը։

Մանաւանդ որ, բանաձեւը կը յիշէ թէ կեդր. գործադիր կոմիտէն ուզած է ըստ առաջ երթալ տեղական աշխատաւորութեան եւ կազմակերպութեանց բաղձանքին։

Կ'ուզեմ ձեզի ալ հաղորդել այդ խնդութիւնը, արտատպելով քանի մը նմոյշներ՝ կատարուած փոփոխութիւններէն։

Բաշապարան այսուհետեւ պիտի կոչուի Ապարան։ Բաշգեառնին՝ Գառնի, Զըրփըըլըն՝ Զրարփի, Ալիղըրըլըն՝ Աստղաձոր, Քէօլպաղանը՝ Տովինար, Ղուրտուղուլուն՝ Արմաւիր, Խաչքէլիսան՝ Փարոս, Ներքին Թուրքմանլուն՝ Լուսագեղ, Ալիխանը՝ Գետակ, Ճաթղրանը՝ Հրազդան, Մոլլադաստամը՝ Զովունի, Աղբարայի շրջանը՝ Ամասիա, Ղըզըլթէմուրը՝ Ոսկեվազ, Ղոյթուլը՝ Գետափ, Քէրմաքըլըն՝ Արեգ, Սարտարապատը՝ Հոկտեմբեր, Քէօփիալուն՝ Արշալոյս, Ալիքուչակը՝ Քուչակ, Հաջիլարը՝ Մրգաստան, Դալըլարը՝ Դալար։ Կարգ մը վայրեր ալ՝ բոլշեւիկ երեւելիներու անուններով.— Մասիսեան, Արարբէգեան (այս ինչ՞ո ալ...), Միկոյեան, Ղարիբեան եւայլն։

Մաղթանք ընելու համար այլ, ասանց հաւկիթին մէջ մազ փնտռելու։

Ընդհակառակն, շատ ու շատ յաջող գիւտեր կան, եւ ես անկեղծօրէն կը շնորհաւորեմ, անհամբեր սպասելով լիակատար ցանկին։

Սկսիլը գործին կէսն է, իսկ այս գեղեցիկ ձեռնարկին սկզբնաւորութիւնը՝ ամէնէն առաջ աշխատաւորի սրտին կը խօսի։

Վ.ԱՀԷ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԱԿԻՆԵԱՆ

կայծ մը եւս մարեցաւ, օտարութեան մէջ։

Յունուար 30ին, չորեքշաբթի, Փարիզի Քլօտ Պէրնար հիւանդանոցին մէջ մեռաւ ընկ. Յովհաննէս Ակինեան, հազիւ 30 տարիներ բոլորած։

Ծնած էր Պաթում։ Եղբօրորդին էր Վիէննայի Մխիթարեան միաբանութեան հմուտ բանասէրին, Հայր Ներսէս Ակինեանի։

Երկրորդական կրթութիւնը ստացած էր Պաթում եւ գիմնազիան աւարտած տարագրութեան մէջ, Շումէն (Պուլկարիա)։

1923ին Հ. Հ. Պատուիրակութեան ջանքերուն շնորհիւ յաջողեցաւ մտնել Փրակայի քիմիական համալսարանը, ըլլալով մէկը 50 ուսանողներէ որոնք հիւրընկալուած էին չեխական կառավարութեան կողմէ։

Դպրոցական տարիքին իսկ հանրային գործերու նուիրուելու մեծ մղում ունէր։ Անգիլի պէս կը շարժէր ամէն տեղ, յանախ պատասխանատու պաշտօններով։

Տարիներ շարունակ Հ. Յ. Դ. Փրակայի ուսանողական միութեան եռանդուն անդամներէն մէկը եղաւ, իր ընկերներուն հետ գործօն դեր կատարելով, գաղութը եւ Դաշնակցական կազմակերպութիւնը ներկայացնելու օտարներուն։ Սերտ կապեր հաստատած էր Չեխօսլովաքիոյ սոցիալ-դեմոկրատ կուսակցութեան առաջնորդ եւ ծերակոյտի նախագահ՝ Սուքուպի հետ։ Հայ գաղութին կողմէ այցելած էր հանրապետութեան նախագահ Պ. Թ. Մազարիկի, խօսելով հայկական դատի մասին։ Քանի մը անգամ այցելած էր արտաքին նախարար Պ. Պէնէշի, յիշելով հայ եւ չեխ ժողովուրդներու բարեկամութիւնը։ Այս առթիւ յղուած մը առած էր «Ցուսաբեր»ի համար, նուիրուած նախագահ Մազարիկի։ Չեխեւհայկական կոմիտէի կազմակերպիչներէն եւ ատենադպիրներէն առաջինն էր։

Ռուսաստանի տարագիր ընկերվարական միացեալ կազմակերպութեան մէջ Դաշնակցութեան ներկայացուցիչն էր, ինչպէս եւ «Ցառաջ»ի եւ «Ցուսաբեր»ի թղթակիցը՝ Փրակայէն։ Ամէն տեղ էր ամէնուն հետ։ Վարժուած էին զինքը «արտաքին գործերու վարիչ» կոչել։ Սոցիալիստ յեղափոխական պարագլուխ Պ. Վ. Չէրնով կը սիրէր զինքը կոչել «Սնդիկ, Սնդիկ»։

1931ին կը հեռանայ Փրակայէն եւ տարագրութեան ալիքը զինքը կը նետէ Մարսէյլ, ուր ժամանակ մը կը զբաղի անհատական գործով՝ առեւտուր, հեռու կուսակցական կեանքէ։ 1932ի կուսակցական տագնապի օրերուն, կը ձգէ ամէն ինչ եւ կը նետուի պայքարի կրկէսը։ Կ'անցնի Լիոն, Վիէն, միշտ առաջաւոր դիրքերու վրայ, իբրեւ գաղափարական մարտնչող։

Անգործութիւնը եւ ֆիզիքական անձուկ վիճակը զինքը կը ստիպեն անցնիլ Փարիզ։ Տեղական կոմիտէին անդամ էր եւ հաւատաւոր պայքարող։

1934ին կը յաջողի աշխատանքի արտօնութիւն առնել եւ գործի մտնել կարճ ժամանակով, 6 — 7 ամիս անսահման թշուառութեան մէջ ապրելէ յետոյ։

Այս տարի յունուար 26ին գործի կ'ըլլայ... հիւանդանոց կ'ըլլայ։ Կիրակի, 27ին գործի պիտի սկսէր, կը հիւանդանայ եւ երեք օրէն կը մեռնի այրած վալակումէ։

Հանգիստ ոսկորներուդ, սիրելի Յովհաննէս։

Ա.

Հ. Յ. Դ.

ՎԷԹԵՐԱՆՆԵՐՈՒ ՖՈՆՏ

ՑԱ՛ՆԿ ԹԻՒ 6

Պօղոս Գուրգիկեան, Փարիզ	100
Սամուէլ Գանտիլեան, Իսի	50
Երուանդ Տէր Մինասեան, Պերլին	50
Օննիկ Պէօրէքնեան, Փարիզ	10
Յարութիւն Շիրվանեան, Իսի	10
Ընկ. Յ. Ակինեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի	
Լ. Գեւոնեան	25
Վահան Համբարձումեան	20
Արամ Մուրատեան	20
Պ. Ա.	10
Ամբակում Պապիկեան	5
Գումար՝	300
Նախորդ գումար՝	1075
Ընդհ. գումար՝	1375

ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐԸ ՊԻՏԻ ՓՈԽՈՒԻՆ ՄԱՐՏԻՆ

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ օտարականներու ինքնութեան թուղթերը, որոնց պայմանաժամը կը լրանար 31 դեկտեմբեր 1934ին, եւ ըստ ոստիկանական տեսչութեան հրահանգին՝ պիտի նորոգուէին 1 փետր.էն սկսեալ, նոր հրահանգի մը վրայ՝ պիտի նորոգուին յառաջիկայ մարտ 1էն սկսեալ։

«ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ»Ը...

(ԻՐ «ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ» ԱՌԻԹՈՎ)

»»»· ·«««

Մխալ պիտի ըլլար ըսել՝ ակամայ. ո՛չ, գգուանքով գրիչ կը շարժենք։ Անհատական կեանքի մէջ չկայ աւելի ծանր տառապանք քան ընկերակցութիւնը անձի մը հետ, որ զարշանք կը բերէ. նոյնն է նաեւ հանրային կեանքի մէջ. չկայ աւելի դառնալի բաժակ քան կապակցութիւնը օրկանի մը հետ, որ տիղմ է աչքիդ։

«Կուսակցութիւն»ը իր օրկանի յունուար 19ի թիւին մէջ հրապարակ եկած է «յայտարարութեամբ» մը, որուն կ'ուզենք անդրադառնալ քանի մը տողով։ Ոչ թէ պատասխանած ըլլալու համար իրեն, այլ բացատրաբար քանի մը լուսաբանութիւններ տուած ըլլալու համար այն ընթերցողներուն, որոնք, տարաբախտաբար, կապուած կը մնան այդ լաթին։

«Կուսակցութիւն»ը կը յայտարարէ, որ որոշած է դիմել եգիպտական կառավարութեան, խնդրելով.—

Ա.— «Քննութիւն այս ամենօրեայ զրպարտութեանց հեղինակներուն անձին ու գործունէութեան մասին։

Բ.— «Վարչական տնօրինութիւն, ըստ քննութեանց արդիւնքին, ընդդէմ զրպարտիչ եւ խռովարար տարրերու»։

Ընդգծուած ակնարկէ մը, որ տեղ գտած է նոյն «յայտագիր»ին մէջ, կը պարզուի, որ «կուսակցութիւն»ը բաւականաչափ նիւթ ամբարած է ինչպէս իր պահանջելիք քննութեանց, նոյնպէս նաեւ ըստ այդ քննութեանց գործադրուելիք վարչական տնօրինութեանց համար.

«Ժամ է որ քօղերը վար առնուին ու երեւան գան իսկական գոյները բոլորին»։

Բանանք չակերտները (թէեւ կը կարծենք բացուելիք բան չմնաց այլ եւս)։

Այսպէս ուրեմն.

Ա. «Կուսակցութիւն»ը գրաւոր ու բանաւոր ձեւով կառավարութեան պիտի փոխանցէ այն ծանրակշիռ ամբաստանութիւնները, որ կան եղեր մեր դէմ եւ որ անթաղձալի կը դարձնեն եղեր մեզմէ ոմանց (ու թերեւս բոլորին) ներկայութիւնը եգիպտական հիւրընկալ հողին վրայ։

Բ. «Կուսակցութիւն»ը կառավարութենէն պիտի խնդրէ վարչական կարգով պատիժներ սահմանել մեր նկատմամբ. ըստ երեւոյթին՝ պիտի պահանջէ արտաքսել մեզ այս երկրէն (կամ բոլորս եւ կամ մեզմէ ոմանք), խափանել մեր թերթը, գոցել մեր հաստատութիւնները եւ արգելքի տակ առնել մեր կուսակցութիւնը։

«Յայտագիր»էն միաժամանակ կը պարզուի, որ նոյս քայլերը «կուսակ-թիւն»ը պիտի կատարէ բովանդակ հայ ժողովուրդի միահամուռ պահանջին տակ.

«Այս է ահա պահանջը, որ կը դրուի ինչպէս ամէն կողմ, գաղթաշխարհի մէկ ծայրէն միւսը, նոյնպէս եւ Եգիպտոսի մէջ։

«Ամբողջ հայութիւնը, զզուած այս աղտոտ պայքարէն, ընդվզումի մէջ է ու ոտքի»։

Աւելորդ կը նկատենք ըստ էութեան որ եւ է բան ըսել։

«Կուսակցութեան» հարազատ պատկերը իր իսկ ձեռքով գծուած է իր այս «յայտագիր»ին մէջ։ Այսպէս եղած է անցեալին մէջ, այդպէս է այսօր եւ նոյնը պիտի մնայ նաեւ ասկէ ետքը։

Իր գործը եղած է շարունակ — անպաշտօն ու պաշտօնական ձեւերով — ոստիկանութեանց դիմել՝ «քօղեր վար առնելով, իսկական գոյներ երեւան հանելով» եւ «վարչական տնօրինութիւններ» խնդրելով, ու մինչ ալ թուք ու աքացի ուտելով։

Բացատրաբար մէկ հատիկ պատճառով «կուսակցութեան» այս որոշումը — որուն գործադրութեան պիտի սպասենք — մեզ ուրախութիւն կը պատճառէ։

Եգիպտահայ գաղութը անգամ մըն ալ պիտի տեսնէ ու համոզուի, որ կառավարութիւնը ՄԷԿ ՄԻԼԻԵՄԻ արժէք չի տար «կուսակցութեան» այս կարգի բոլոր տարրնութեանց,— անմաքուր եւ անպատիւ։ Նման բոլոր հաչոցները — պաշտօնական եւ անպաշտօն — ցարդ միայն մէկ արդիւնք ունեցած են,— կառավարական շրջանակները տեսած ու համոզուած են, թէ բարոյական ի՛նչ հսկայ անդունդ կայ Դաշնակցութեան եւ իր անարժան հակառակորդներու միջեւ։ Որովհետեւ այդ շրջանակները երբեք տեսած չեն Դաշնակցութեան երեսը (բացառութեամբ այն դէպքերու, երբ ցուցումներու հետեւանքով մեզ հրաւիրած եւ մեզմէ բացատրութիւններ խնդրած են). մինչ «պաշտօնական»ի հեղինակները ամէն առիթով մաշեցուցած են ոստիկանութեանց սեմը «քօղեր վար առնելով», «իսկական գոյներ երեւան հանելով» եւ «վարչական տնօրինութիւններ» խնդրելով։

Այս դէպքերէն ամէնէն փառապանծը դեռ թարմ է այս գաղութի յիշողութեանը մէջ. 1927 նոյեմբեր 27ին նախագահութեամբ Թորգոմ եպ.-ի (այն ատեն առաջնորդ) եւ ատենապետութեամբ Վ. Թէքէեանի (այն ատեն Ռամկավարականի վարիչ) 35 ասպետներ («պաշտօնական»ի շրջանակներէն) կը խմբուին Գահիրէի Առաջնորդարանի մէջ՝ հաւաքարար (յանուն գաղութի, անոր բոլոր մարմիններու եւ ազգ. իշխանութեանց) կառավարութեան դիմելու եւ երկրէն արտաքսումը պահանջելու «Դաշնակցական գողերու, աւազակներու եւ մարդասպաններու»։

Արդիւնքը յայտնի է բոլորին. բացառութեան համար իսկ կառավարութիւնը մեզ իր դուռը չկանչեց։

Միայն ի ծնէ խափիէն կարող էր եւ կարող է այս կարգի անարգ գործերով զբաղիլ, եւ այն ալ պետութեան մը մէջ, ուր նման մատնիչութիւններ նոյնքան յարգ ունին, որքան փողոցին աղբը։

Այսպէս է մարդկային բնոյթը,— գողութեան դէմ ամէնէն աւելի գողը կը խօսի։

Աղեքսանդրիոյ ձերբակալութեանց շրջանին ի ծնէ խափիէն շարունակ այս վերջին բառը կը յեղյեղէր (մեր հասցէին), ստոյգ գիտնալով, որ իր բովանդակ «կուսակցութիւն»ը արժանի չէ ոչ միայն մէկ հատիկ «ցուցումին», այլ մինչեւ իսկ մեր ոտքի փոշիին, այսինքն այն յոգնութեանը, որ մեզմէ ո եւ է մէկը յանձն պիտի առնէր մինչեւ ոստիկանութիւն երթալու եւ ռամկավար մը «մատնելու» ...

Կը յեղյեղէր խափիէ բառը, այսօր «պաշտօնապէս» ոստիկանութեանց առջեւ փռուելու համար։

Սակայն ե՞րբ այսպէս եղած չէ, ե՞րբ այս ոգին եւ այս բարոյականը ունեցած չէ վեց անարգ զարերու այս անարգ անասունը։

Զազրելի՝ օտարի աչքին, եւ ամօթ ու անէծք՝ Հարազատին համար։

(Խմբագրական «ՅՈՒՍԱԲԵՐ»ի)

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

»»» «««

Յունուար 27։ Կիրակիի յետմիջօրէ։ Ո՞ւր։ Ժողովի՞ թէ Մանուկներու տօնին։

Ինչո՞ւ այս վարանումը սակայն։ Ես պիտի հանդուրժեմ որ մեծ որբերու նիստը զիս պարտազանց եւ անկարգապահ առնեազդէ։

Որովհետեւ, փոքրիկ որբերու գործը զիս իր վայելքին կը կանչէ։

Այո։ Որբեր ատոնք ալ։ Ու որբեր անոնք ալ, որ այդ փոքրիկները, դուցէ ամէնքն ալ Ֆրանսա ծնած, հա՛յ գործի են մղած։

Եւ որբ՝ արտասահմանի ամբողջ հայութիւնը։ Հայրենազուրկ։ Անտէր։ Առանց գետնակի։ Առանց հիւպատոսի։

Ինքնարդարացումիս զրահը հագած, կ'երթամ ուրեմն սրահը հայ մանուկներուն։ Մանուկներուն մէջ։ Մանուկներուն հետ։

Երեք տարիէ ի վեր, կարուած Գրէնէլ-Ժրնուէլն, ես մօտեցեր էի հայ մանուկը։ Հայ մանուկը որ հայերէն աղօթէ, հայերէն խնդայ, հայերէն երգէ, հայերէն պարէ, հայերէն խաղայ, հայերէն արտասանէ, հայերէն լսէ, հայերէն մտածէ, հայերէն տեսէ։

Ափսո՜ս։ Փոքր է սրահը։ Թէպէտ գեղեցիկ։ Նկարուն ձեղունով եւ ակնահաճոյ պատերով։

Ու ցած է բեմը, որուն վրայ գերակատարները նոյնքան, եթէ ոչ աւելի, ցած են։

Ահա թէ ինչո՛ւ, հանդիսակատարութեան սկիզբէն վերջը, պիտի չլսէք աղմարարութիւնը ամէնուն,— նստեցէ՛ք, նստեցէ՛ք։

Ինչո՞ւ սակայն դժգոհութիւն եւ տրտունջ։ Լաւ է այսպէս։ Փոքրիկ սրահ, բայց լեցուն եւ խռնուած։ Ոտքի վըրայ։ Անհանգիստ։ Երկարավի՞զ։ պի՛րկ։ Լարուած։

Նախընտրելի է սրահը որ կը հեւայ, կը հեւայ։ Ու կը տաքնայ, կը տաքնա՛յ։

×

Բանանք հանդէսը։ Քանի որ մօտ ութ հարիւր է թիւը մուտքին։ Զորս հարիւր էր անցեալ տարի։

Ֆրանսայի Հայ Կարմիր Խաչի նախագահուհին, Տիկ. Տիրուհի Միսաքեան, բացումը կը կատարէ սպառնալիքով մը.

— Եթէ չլռէք, չենք սկսիր։

Ու կը լռեն մեծերը։ Եւ կը լռեն փոքրերը։

Նախագահուհին կը շեշտէ կարեւորութիւնը զոր կը ներկայացնէ հայ մանուկը։ Եւ հոգը զոր պէտք է ունենալ անոր համար։

Եւ ահաւասիկ բեմին վրայ, Ալֆորվիլի մանկապարտէզը։

Կը տեսնէ՞ք եւ կը լսէ՞ք։ Զէյթունի քաջերը, վրէժով լեցուած, առիւծի նման, քաջ — քաջ կը կռուին Թուրքին դէմ։

Ապա, Առնուվիլի նախշուն, պսպղուն աղջնակները եւ մանչուկները, Թիզ-Թիզ հասակ, հայկական պար կը դառնան։ Կ'երթան աղբիւր։ Կ'երթան այգի։ Կ'ուտեն խաղող։ Կը խմեն գինի։ Սիրուն հայ աղջկան հետ։ Անոր համար։

Անկէնը կը բերէ չիք, չիք պարոններ։ Եւրոպական զուարճալի պատկեր մը։

Իսիի խմբերգը « Հայ պզտիկը» կը գոռայ։

Ու պարեր։ Եւ արտասանութիւններ։ Մինչեւ անգամ «պալէ»ներ։ Ա— Ընդհատ։ Հեւ ի հեւ։

Մէկուն բերնին մէջ, Հայաստան ոսկի, արծաթ եւ գոհար կը բխէ։ Բայց, հեռու ենք անկէ։

Երկրորդ բերանով մը արեւահամ Հայաստանը կը ճաշակենք։

Երրորդ մը մեզի ցոյց կուտայ Արագածի կանթեղը որ կը պլպլայ։ Եւ Լուսաւորչի հոգին որ կը յածի։

Ուրիշ մը կը հոսեցնէ Արաքսի ջուրերը։

Գարերգով մը կը հանենք «Թշնամիին աչքը»։

Ու հայ մանուկներ, զինուորագրուած, պատերազմի դաշտը կ'երթան, զէնքով եւ պայուսակով։ Երեք քոյրեր կ'ընկերակցին։ Պէտք է սպիացնել վէրքերը։ Իսկ խաղը մանուկներու համար է, մանուկներու յարմար է։

Եւ հայորդի մը կ'արտասանէ.

«Հայոց լեռներում
Պայծառ աղաւօտը»։

Թատրո՞ն կը սպասէք։ Ահաւասիկ Գանեէօ–Քաշանի երեք ներկայացուցիչները, Շաքէ Թեմինեան, Ֆիլիփ Փիլիպպոսեան եւ Կարօ Յովսէփեան։ Անոնք Նշան Պէշիկթաշլեանի։

« Դպրոցի վաճառականը»ին այս դերասանիկները շատերուս հիացումին եւ գնահատումին արժանացան։

Բարեկամ մը Ֆիլիպ Փիլիպպոսեանի շարժումներուն եւ արտայայտութեան ձեւին մէջ, իր առաջնորդը, իր ուսուցիչը կ'ընդնշմարէ։

— Օ՛, Նշանն է։ Նոյն ինքն։

Այո՛, Նշանը։ Դրագէտ Պէշիկթաշլեանը, որ մեր մեծագանչ լեզուն կ'ուսուցանէ այդ հայորդիներուն։

Բայց մանաւանդ, մանաւոր ուշադրութեան եւ գուրգուրանքի կը կանչէ անոնք որ Թուրքերէն կը խօսին, Ֆրանսերէն կը խօսին։ Նշան կը ճգնի կորուսեալ այդ զաւակները շահիլ։

Օ՛, Թիւի տառապանքը մեզի համար։

Միջոց եւ միջավայր կ'ուզես, Նշանս, որպէսզի միայն եւ միայն գրականութեամբ զբաղիս։

Բայց, գրականութիւն մըն ալ ուսուցումը մայրենի լեզուին, խանդավառ եւ լեզուապաշտ տղայ։

×

Փա՜ռք եւ պատի՛ւ Ֆրանսայի Հայ Կարմիր Խաչին, որ այսպէս համախմբեց, Փարիզէն, Առնուվիլէն, Գուա Քոլոմպէն, Ալֆորվիլէն, Գանեէօ-Քաշանէն, Իսի-լէ-Մուլինոյէն, Շավիլէն եւ Անկէնէն, չորս հարիւր հայորդիներ, անոնց բերնիկներով մեզի լսեցնելու հայ բարբառն ու հայ երգը, ղեկավարութեամբ Սաքօ Յակոբեանի։

Զխնայենք մինչեւ վերջինը մեր ճիգերուն։ Փորձենք անկարելին ալ, որպէսզի հայերէն խօսի եւ հայերէն մտածէ սերունդը որ կը հասնի։

ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՐԱՆԷՆ

ՍԱՀՄԱՆԱՅԻՆ ՎԷՃԵՐ

— • —

ԹԷՀՐԱՆ.— Իրանն ու Աֆղանիստանը անցեալէն առկախ մնացած սահմանավէճ մը ունին։

Այդ հարցը ընդմիշտ լուծելու համար երկու բարեկամ եւ կրօնակից պետութիւնները համաձայնած են խնդիրը յանձնել իրաւարար մարմինի մը, որուն պիտի մասնակցէր երկու պետութիւններու ներկայացուցիչներէն զատ, նաեւ Թուրքիայէն հրաւիրուած չէզոք անդամ մը, որպէսզի խնդիրը անկողմնակալ կերպով վճռուի։

Թուրքիոյ ներկայացուցիչը — Զօր. Ֆախրէտտին — աւելի մօտ մէկ ամիս առաջ եկած է Իրան եւ միւս անդամներուն հետ մեկնած արեւելեան նահանգները՝ խնդիրը տեղւոյն վրայ ուսումնասիրելու եւ հարկ եղած սահմանագծումը կատարելու։

Սակայն իրաւարար մարմինը դեռ իր եզրակացութիւնն ու վճիռը չյայտարարած, դեկտեմբեր 4ին, բոլորովին անսպասելի կերպով — ինչպէս «Յառաջ»ի ընթերցողները արդէն տեղեկացած կ'ըլլան հեռագիրներէն — աֆղան յելուզակներու ստուար մը խումբ, պետական կարեւոր պաշտօնեաներու գլխաւորութեամբ, կը յարձակին Իրանի սահմանամերձ հողամասի մէջ գտնուող Զորաբադի շրջանին վրայ եւ կը կողոպտեն 25 իրանեան գիւղեր, իբրեւ գերի տանելով մօտ 2000 գիւղացիներ։ Բացի այդ, յելուզակները զինաթափ կ'ընեն Փոլխոշտիի 12 պահակները եւ ճամբան կը սպաննեն երեք Իրանցի ժանտարմներ, գրաւելով անոնց զէնքերը։ Նիւթական ընդհանուր վնաս կը պատճառեն մօտ հինգ միլիոն ռիալ (մօտաւորապէս նոյնքան Ֆրանք)։

Դէպքը ընդհանուր զարմանք կը պատճառէ ոչ միայն Իրանի կառավարական շրջաններուն, այլ եւ հանրութեան։ Այդ արարքին պատճառները տակաւին անհասկնալի կը մնան, քանի որ վէճը խաղաղութեամբ լուծելու համար հարկ եղած միջոցները արդէն ձեռք էր առնուած, երկու կողմերու միացեալ համաձայնութեամբ։

Մայրաքաղաքիս աֆղան դեսպանը տեղական մամուլի միջոցով փութաց հերքել միջադէպին իսկութիւնը, սակայն փաստը մնաց փաստ, քանի որ իրողութիւնը պաշտօնապէս հաղորդուած ըլլալով՝ չէր կրնար անվաւեր ըլլալ։

Այդ հերքումէն շաբաթ մը յետոյ, աֆղան կառավարութեան կողմէ նոյն դեսպանը — Սարտար Շիր Ահմէտ խան — եւ Աֆղանիստանի դատական նախարար Ֆազըլ Ահմէտ խան կը նշանակուին իբրեւ աֆղան եւ իրան խառն յանձնախումբի անդամներ, դէպքի վայրը երթալու եւ հետաքննութիւն կատարելու, միջադէպի պատճառներուն եւ անմեղ գիւղացիներու կրած վնասներու չափը պարզելու համար։

Յանձնախումբը արդէն մեկնած է սահմանագլուխ, որուն պիտի միանայ Աֆղանիստանի դատական նախարարը տեղւոյն վրայ։

Քանի մը խօսք ալ վէճի առարկայ սահմանին եւ իրաւարար մարմնի կատարած աշխատանքներու մասին։

Աւելի լաւ է խօսքը տանք Թուրք ներկայացուցիչ Զօր. Ֆախրէտտինի, որուն հետ այդ խնդիրներուն շուրջ Մէշէտի մէջ տեսակցութիւն է ունեցած տեղի «Սապահ» թերթի խմբագիրը։ Այդ տեսակցութեան մանրամասնութիւնները արդէն արտատպած են մայրաքաղաքիս գրեթէ բոլոր թերթերը։ Մենք առաջ կը բերենք միայն էական մասերը.—

«Անցեալները Իրան — աֆղանեան սահմանը որոշած ատեն, հիւսիս-հարաւային սահմաններու միջեւ շուրջ 300 քիլոմէթր տարածութիւն մնացած է անորոշ, տակաւին առկախ։ Մեր պարտականութիւնն է, երկու պետութիւններու ցանկութեամբ, այդ անորոշ հողամասի երկայնութեամբ վերջնական սահման մը գծել, որ գոհ ձգէ երկու կողմերն ալ։ Այն գործը որ մենք այդ ուղղութեամբ կատարած ենք եւ որ մօտ ապագային պաշտօնապէս պիտի յայտարարուի, յոյս ունինք որ պիտի բաւարարէ երկու պետութիւններն ալ։

Սահմանը որոշելու համար նկատի ենք առած երեք հիմք.—

1. Այդ լճէն երկու կողմերու օգտուելու պարագան.

2. Սահմանագծին վրայ գտնուող Ջրհորէն աֆղան վաչկատուն ցեղերու օգտուելու խնդիրը եւ

3. Այդ վաչկատուն ցեղերու հաւանական ոտնձգութիւններէն Իրանի գիւղացիներու արօտներուն եւ ցանքերու ապահովումը։ Այս անորոշ հողաշերտէն դուրս, որու սահմանումը յանձնուած է մեզ, անփոփոխ պիտի մնայ Զօր. Մակլինի որոշած իրան-աֆղանեան ընդհանուր սահմանը»։

Ահա ինչ որ կարելի է ըսել իրան-աֆղանեան սահմանային վէճի եւ պատահած միջադէպի մասին։

×

Սահմանային վէճ մը կայ նաեւ Իրաքի եւ Իրանի միջեւ։

Դեկտեմբերի սկիզբները Իրանի արտաքին նախարարը նամակ մը ուղղած է Ազգերու Դաշնակցութեան քարտուղարութեան, որու մէջ յայտնած է թէ Իրանը իրր թէ յաճախ սահմանային բռնաբարումներ կը կատարէ եւ խնդրած է, որ այդ հարցը մտցուի Ա. Դ. խորհրդի առաջին նստաշրջանի օրակարգի մէջ՝ անհրաժեշտ քննութիւն մը կատարելու համար։

Հեռագիրը որ կը հաղորդէ այս լու...

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ԿԵԱՆՔԸ ԵՒ 87 ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՅ ԾԵՐՈՒՆԻ ՄԸ

»»»· ·«««

Անցեալ օր բախտը ունեցայ ճանչնալու 87 տարեկան հայ ծերունի մը, որ իր տարիքը կը հաստատէ ծննդեան վկայագիրով։

Բարձրահասակ, պիրկ կեցուածքով, տիրական ձայնով այս ծերունին ունի հիանալի տրամադրութիւն մը եւ հաւատք մը առ նուազն մէկ դար ապրելու։

Հարցումներու տեղատարափ մը թափեցի իր առջեւ։ Ժպիտը շրթունքին պատասխանեց բոլորին ալ։ Ահա իր պատասխաններն են որ գրի կ'առնեմ հիմակ։

Իր փորձառութենէն թող օգտուին երիտասարդ Հայերը, որպէսզի իրենք ալ հասնին այդ պատկառելի տարիքին։

— Մեծ արուեստ է կեանքի մէջ չափը ճանչնալը։ Ամէն բան ըրէք, սակայն մի՛ անցնիք չափը։ Երբ չափը կ'անցնիք, կ'ունենաք կիրք եւ ասիկա մոլութիւն է։ Ամէն մոլութիւն ալ թոյն է։

Ես քիչ մը ամէն բան ըրած եմ։ Սիրած եմ, խմած եմ, ծխած եմ։ Երբեք՝ սակայն ծխախոտին մոլին չեմ եղած ու իմ սովորական ըմպելիս եղած է ջուրը։

Սէրը հիւանդութիւն է, կեանքի մէջ ամէնէն մեծ յիմարութիւնն է կնոջ մը համար լալ, տխրիլ, չուտել, չքնանալ։

Պէտք է միշտ ուրախ զուարթ ըլլալ կեանքի մէջ, նոյն իսկ ցաւի ու վիշտի ժամանակ։

Ոչ մէկ բան զարմացուցած է զիս կեանքի մէջ, ոչ մէկ բան զիս խորապէս յուզած է։ Ինչ որ կը պատահի բնական է։ Եթէ անբնական ըլլար պիտի չպատահէր։ Ինչո՞ւ տակն ու վրայ ըլլալ սիրելիի մը հիւանդութեան կամ մահուան առջեւ։ Ինչո՞ւ դժգոհիլ երբ ցաւալի դէպք մը պատահած է։ Ո՛վ ըսաւ որ կեանքը ուրախութեան հանդէս մըն է եւ այնտեղ գոյութիւն չունին ցաւեր։ Ձեզ ըսեր թէ անտարբերութեամբ տանինք այս բոլորը, եւ սակայն չափազանց յուզումներն ալ տկար մարդոց տրուած են։

Կեանքի մէջ պէտք է պայքարիլ հաւատքով, խանդավառութեամբ եւ զըւարթութեամբ։ Այս տեսակ մէկը անպատճառ կը յաջողի։

Յուսահատութիւնը անծանօթ պէտք է մնայ մարդուն։ Անապատին մէջ անգամ կաթիլ մը ջուր ու քիչ մը կանաչութիւն կարելի է գտնել։ Որքան խեղճ պէտք է ըլլայ հոգի մը որուն մէջ խամրած ըլլան բոլոր յոյսերը։

Կեանքի մէջ երբեմն ամէնէն գէշ վայրկեաններուն հրաշալի անակնկալներ տեղի կ'ունենան։ Յուսացէք, յուսացէք եւ պիտի վարձատրուիք։ «Յոյսը ձեզի ամօթով պիտի չթողու»։

Որքան կարելի է ուրախ-զուարթ եղէք։ Անդադար ժպիտներ փոխանակեցէք։ Շատ անգամ ժպիտ մը աւելի կ'արժէ քան ոսկի մը։ Ժպիտ մը երբեմն բաւական է որ ուրիշի մը հոգիին ամպերը ցրուէք եւ ուրիշէն եկող ժպիտ մը բաւական է որ ձեր հոգին լոյսով յորդի։ Մեծ բան է այս փոքրիկ ու նուրբ ժպիտը։ Ժլատ մի՛ ըլլաք ժպտելու մէջ։ Ամէնէն առատաձեռն մարդը ժպտող մարդն է։ Սակայն ժպիտ մը որ կեղծ չէ։ Ժպիտ մը որ արմատ ունի եւ այդ արմատը հոգիին մէջն է։ Ժպիտը այն կաթիլ մը մեղրն է որ սրտէն կը յորդի ու կ'երեւի դէմքին վրայ։ Ժպիտը անթառամ ծաղիկ մըն է որ կը բուսնի ամէն եղանակի մէջ, ամէն կլիմայի տակ։ Զչփոթէք սակայն ստորուկին ժպիտին հետ։ Առողջ, մաքուր, լուսաւոր ժըպիտը հրաշագործ է։

Ու երբոր մինակ էք՝ ունեցէք միշտ ներքին ժպիտ մը։ Միշտ պեղեցէք ձեր յիշողութիւնը կամ նոյն իսկ օրուան կեանքը եւ ձեզի խանդավառող նիւթ մը գտէք ու որոճացէք։

Ձեր հոգին աշխարհ մըն է։ Անկէ առէք ձեր դեղն ու դարմանը։ Մի՛ սիրէք բժիշկները եւ եթէ կարելի է բընաւ դեղ մի՛ գործածէք։

Երգեցէք, աղուոր բաներ մտածեցէք, քալեցէք, շատ քալեցէք ...

Վայելեցէք բոլոր հաճոյքները, կը կրկնեմ չափաւոր ձեւով, որպէսզի ծերութեան օրերուն չզղջացած հաճոյքներու ցաւը չունենաք։ Կը ծանրանամ չափաւորին վրայ. արդէն հաճոյք ըլլալէ կը դադրի ամէն բան, երբ կը հասնի ծայրայեղութեան։

Շատ մի զբաղիք ձեր մարմինով։ Մաքուր պահեցէք զայն ու այսքանը բաւական է։ Ջանացէք միայն որ ձեր հոգին երիտասարդ մնայ։ Իմ հոգիս համար ես առանց այլեւայլի կը յայտարարեմ որ հազիւ քսան տարեկան է։

Ու տարօրինակ բան մը ըսե՞մ.— չեմ սիրեր ծերերը, պառաւները, զառամեալները։ Անոնք յիմարանոց ու գերեզման կը հոտին։ Աւելի գէշ բան մը՝ անոնք մոխրաման կը հոտին։

Երիտասարդներու հետ նստիլ ու ելլել կ'ուզեմ։ Բարեկամներ ունիմ, օր մը օրանց անոնք չեն զգացած որ իրենց ընկերը 87 տարեկան է։ Շատ անգամ ես իրենցմէ աւելի զուարթ, աւելի խենթ ու խանդավառ եմ։

Մեծ դժուարութիւններու առջեւ եմ եղած, երբեմն քանի մը ժամուան մէջ կորսնցուցած եմ տարիներու աշխատանքով ձեռք բերած հարստութիւնս եւ սակայն իրիկունը քնացած եմ սովորականին պէս, վստահ ըլլալով որ կրկին պիտի շահիմ ու շահած ալ եմ։

Առանց մեծամոլութեան, միշտ մեծ հաւատք ունեցած եմ իմ ուժերուս վըրայ։

Ու երբ հաշուեկշիռը կ'ընեմ կեանքիս, կը տեսնեմ որ շահով դուրս եմ եկած։

Հօրմէս տասը սանթիմ չեմ ժառանգած ու այսքան տարի ապրուստս շահելէ վերջ այսօր փոքրիկ հարստութիւն մը ունիմ որ կ'ապահովէ մնացեալ տարիներս։

Ամէնէն աւելի կը պարծենամ սակայն հոգիիս երիտասարդութեամբը։

×

Եւ այս բոլորը ծերունին խօսեցաւ առանց յոգնութեան նշան մը ցոյց տալու։ Յիշեցի Օսքար Ուայլտի մէկ մտածումը. « Մանուկը կը ծնի թարմ մարմինով եւ ծեր հոգիով. ասիկա կեանքի կատակերգութիւնն է։ Տարիներու ընթացքին մարմինը կը ծերանայ ու հոգին կ'երիտասարդանայ. աս ալ կեանքի ողբերգութիւնն է »։

Վերջին հարցում մըն ալ ուղղեցի ծերուկին.

— Ո՞ր տարիքին կը վերջանայ երիտասարդութիւնը։

— Յիսուն տարեկանին միայն կը վերջանայ երիտասարդութիւնը։ Այլ մինչեւ յիսունը երիտասարդ է՝ եթէ չէ փճացուցած ինքզինքը։ Մի՛ զարմանաք։ Օրէնքին առջեւ անգամ այսպէս է։ Երբ ապահովագրուիք, ընկերութիւնը մինչեւ յիսուն տարեկանը երիտասարդ կը նկատէ։ Յիսունէն վաթսուն ծերութեան առաջին շրջանն է, չափահասութիւնը։ Անկէ վերջը կը սկսի բո՛ւն ծերութիւնը։

Ես աղաղակեցի.

— Կեցցէ ուրեմն երիտասարդութիւնը։ Դեռ աւելի քան տասը տարի ունիմ մոխրաման հոտելու համար։

Բայց ես վստահ եմ որ միշտ կրակ պիտի հոտիմ։ Ու դեռ ուրիշ բան մը. Իմ հոգիս այնքան սկսած է երիտասարդանալ որ, ծերութեանս հետեւելով հաշիւը պիտի իրագործուի.

40	տարեկանիս	հոգիս	40	տարեկան
50	»	»	30	»
60	»	»	20	»
70	»	»	10	»

Իսկ 80 տարեկանիս դայեակ մը պիտի փնտռեմ ստինքէն կախուելու համար։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ թանաքի եւ մելանով։

րը, չի պարզեր որու՛ թէ ի՛նչ բռնաբարումներ է կատարուած եւ ո՛ր շրջանին մէջ։

Մինչդեռ անցեալներէն մենք գիտենք, որ ճիշդ սոսր հակառակն է պատահած։

Օրինակ 1931ի դեկտեմբերին էր, որ Իրաքի զինուած աշիրէթները միացած Ջաֆար Սուլթանի հրոսակախմբին, խուժած են Իրանի հողը եւ շարք մը բռնութիւններ եւ ասպատակութիւններ կատարած, որու մասին ժամանակին պարսիկ մամուլը բուռն բողոք բարձրացուց եւ այդ արարքը դատապարտում մը միջազգային օրէնքներուն։

Իրանը այդ բողոքին դէմ պաշտպանուելու համար դեկտ. 24ին պատուիրակութիւն մը ուղարկած է Ժընեւ նախագահութեամբ արտաքին նախարար Ա. Քազէմի։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԽՄԲ.— Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը չյաջողեցաւ իր յունուարի նստաշրջանին մէջ լուծել այս վէճը, իրաւագիտական բարդութեանց հանդիպելով, եւ յանձնեց իր տեղեկաբերին (իտալական պատուիրակը) որ պիտի խորհրդակցի Իրանի արտաքին նախարարին հետ։ Եթէ բանակցութիւնները յաջողին, խնդիրը պիտի անցնի Ա. Դ. օրակարգը, փետր.ի նիստին քննուելու համար։

ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

«ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՄԱՆԿՈՒԹԻՒՆԸ»

(Պէռլիոզի)

=o=

Անցեալ շաբաթ Օփերա - Քոմիքի մէջ «Pasdeloup»ի երաժշտախումբը՝ մասնակցութեամբ Սթրազպուրկի Մայր - եկեղեցիի 150 հոգիէ բաղկացած երգչախումբին, տպաւորիչ մթնոլորտի մը մէջ նուագեց մեծ վարպետին կրօնաշունչ երգախաղը։

Ցերեկոյթը — ինչպէս նաեւ յաջորդը — կը հովանաւորէր «Փրանսական երաժշտութեան բարեկամներու միջազգային ընկերութիւնը»։

Փարիզի արքեպիսկոպոս Կարտինալ Վէրտիէ կեդրոնական օթեակի մը մէջ անձամբ կը նախագահէր ցերեկոյթին, որ հմայած էր երաժշտասէրներու ընտրուած եւ հոծ բազմութիւն մը։

Նուագախումբը եւ երգչախումբը — 250 հոգի — կը ղեկավարէր Մայր-եկեղեցիին երաժշտապետ Աբբայ Հոչ, Պալի երաժշտանոցէն։

Պէռլիոզի այս գործը առաջին անգամ նուագուած է Փարիզի մէջ, 1854ին, մեծ յաջողութեամբ։

Ան կը բաղկանայ երեք մասերէ. «Հերովդէսի երազը», «Եգիպտոս փախուստը», եւ «Օթեւանի որոնումը», որոնց պատմութիւնը՝ կրօնական «Խորհուրդներուն» հիման՝ իւրաքանչիւր կտորին սկիզբը երգիչ մը կը պատմէ նուագախումբին մեղմ ընկերակցութեամբ։

«Damnation de Faust»ի հեղինակին կրքոտ նկարագրին եւ ոճին հակոտնեայ է «Քրիստոսի մանկութիւնը», ուր զուսպ, ժուժկալ եւ պարզ նախադասութիւններ՝ կրօնական ներշնչումով մը օծուն՝ կը կազմուին ու կը տարածուին հանդարտ, հոգեպարար ծփանքներով՝ երբեմն միօրինակ թըւելու աստիճան։

Պատմութեան հետեւելով՝ երաժշտութիւնը կը ձեւակերպէ տեսարանները՝ մոգերունը — խորհրդանշական պարի միջոցաւ — Մարիամը՝ անհունօրէն գթալից, խանդաղատալից ներդաշնակութեամբ, եւ մանաւանդ ըղձալի trio մը, քնարի եւ երկու սրինգի միջոցաւ, որուն տպաւորութիւնը շատ խորունկ եղաւ։

Շեշտուած կրօնական ոգի մը կը յատկանշէր վերջաբանը՝ օրհներգութեան եւ Ալէլուիաներու վսեմ, լայն ու խաղաղ ներդաշնակութիւններու աստիճանաբար մարող թրթռացումին մէջ։

Կիրակիի ցերեկոյթը յատկացուած էր Սէն - Սանսի «Ջրհեղեղ»ին, որ երեք բաժանումներով աստուածաշնչական քերթուած մըն է։

1873ին Սէն - Սանս մտադրած էր վերոյիշեալ նիւթին վրայ Oratorio մը գրել։ Իր աշխատակից եւ բարեկամ Լուի Կալլէ առնելով հարկ եղած ատաղձը, եւ պահելով յաճախ բնագրին իսկ նախադասութիւնները, յանձնեց վարպետին, որ տարի մը յետոյ կ'աւարտէր իր հոյակապ գործը, եւ որուն առաջին ունկնդրութիւնը կ'ըլլար Քօնսէռ Քօլոնի մէջ, 1876ին։

Սէն - Սանսի այս գործը ունեցած էր փոթորկոտ սկիզբ մը. գնահատանք եւ քննադատութիւն ընդհարած էին երկար։

Եւ սակայն, ան չէր ուշացած իր անվիճելի արժանիքներով տիրականօրէն անցնիլ վարպետին գլուխ-գործոցներուն շարքը, եւ որուն ունկնդրութեան նախագահելու պատիւը բաւ՝ այս անգամ, Հանրապետութեան նախագահ Պ. Ա. Լըպրէօն, պաշտօնական օթեակին մէջ, շրջապատուած բարձրաստիճան անձնաւորութիւններէ։

Նախագահին գալուստէն անմիջապէս յետոյ՝ Աբբայ Հոչ կը բարձրանար ղեկավարի պատուանդանը, եւ ունկնդրութիւնը կը սկսէր երկիւղած լռութեան մը մէջ։

Նախերգանքը՝ որուն բնանուագը յաճախ կը վերյուշուի գործին յաջորդ ընդլայնումներուն մէջ՝ ծանօթ է, եւ յաճախ նուագուած։ Ջութակը հոն կը բնորոշէ մարդկութեան այլասերումը եւ վերածնութիւնը, նախ ցաւագին, մռայլ նախադասութիւններով, վերջանալու համար արեւոտ ու արտադրող ներդաշնակութիւններու օրհներգութեան մը մէջ։

Առաջին մասին մէջ կը նկարագրուի հսկաներու յիմարութիւնը, աստուածային բարկութիւնը — խմբական արտայայտութեամբ, ցնցող — յանգելու համար Նոյի յայտնութեան եւ առաջին պատգամին՝ «Տապան մը շինէ»...

Ինչպէս նախորդ օրուան վերարտադրութեան ձեւին, այս անգամ ալ թէնոր մը — Պ. Լը Կլէզիօ, Օփէրայէն — կը մեներգէր պատմութեան յաջորդական մասերը, լուսաբանելով երաժշտութիւնը։

Գործին հիմնական մասը եւ ներշնչման գագաթնակէտը կը կազմէ՝ երկրորդ եւ կեդրոնական կտորը — «Տապան» եւ «Ջրհեղեղ»։

Բնութեան արհաւիրքը հոն կը սկսի ջութակներու մեղմ սրսփումներով, հետզհետէ տարածուելու համար բովանդակ երաժշտախումբին, ու զօրանալով աստիճանաբար, տալով ահաւոր փոթորիկի մը սկզբնաւորութեան, զարգացումին եւ վերջաւորութեան պակուցանող տպաւորութիւնը։

Ջուրերը ծածկած են ամէն բան։

Տապանը կը ծփայ անհետացած մարդկութեան մը վրայ։

Երրորդ մասը կը նկարագրէ աղաւնիին մեկնումը, Տապանէն ելքը եւ աստուածային խոստումը, «Այլեւս աշխարհը չպիտի անիծեմ» ու նախերգանքին օրհներգութեան բնանուագը կը վերայայտնուի, արեւոտ ու պայծառ ներդաշնակութիւններու մէջ, այս վերջին մասին տալով հակապատկերը նախորդ դժխեմ ու դաժան արտայայտութիւններուն։ Ամէն բան լոյս, կեանք, ժպիտ ու լոյս կը ճառագայթէ։ Կեանքը կը վերածնի։

Վերջաբանը — բնաբան ունենալով «Աճեցէք եւ բազմացէք»՝ ամբողջ երգչախումբին եւ նուագախումբին մասնակցութեամբ, կը հասնի հոյակապ համեմատութիւններու, յղացումի, կազմակերպութեան եւ զգացումի ճոխութեան տեսակէտէն։

Ցերեկոյթը վերջացաւ Ս. Ֆրանքի «Ռեբեկա»ով — նոյնպէս առնուած Աստուածաշունչէն — ու մեծ վարպետին արդէն հասուն շրջանին ընձեռնած գիտութեամբ հզօրապէս գծուած երաժշտական պատկերներով, ուր Արեւելքի բոյր մը նրբօրէն կը տարածուի, ոգեկոչող ու գրաւիչ, մասնաւոր կնիք մը դնելով անոնց վրայ։

Հանրապետութեան նախագահը իւրաքանչիւր կտորի աւարտումին ծափերու ազդանշանը կուտար, որոնք ստիպեցին ղեկավարը եւ երգիչները գալ եւ խոնարհիլ։

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆԿԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՄԸ ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ

=o=

ԺԸՆԵՒ.— Անցեալ օր պատած պահուս, պատի ազդի մը վրայ ուրախութեամբ կարդացի հետեւեալ գրութիւնը. «Պատկերահանդէս Զարեհ Մութաֆեանի, յունուար 5էն մինչեւ 27»։

Հետաքրքրութիւնս արթնցաւ ու յաջորդ օրն իսկ փութացի տեսնել։ Տարիներէ ի վեր առաջին անգամն է որ դուրսէն եկող հայ արուեստագէտի մը անունը կը կարդանք Ժընեւի նկարչական ցանկին մէջ։ Դրան առջեւ կը տեսնեմ Զուիցերիացի ընկեր մը, որուն հետ միասին ներս կը մտնենք։

Ի՛նչ մաքուր եւ խնամուած աշխատանք։

Որչա՜փ գեղեցիկ է իր գոյներու ներդաշնակութիւնը։ Արեւելքի տաք ու փայլուն գոյներն են որ եկած են թառիլ եւրոպական նկարներու վրայ։ Պահ մը երազկոտ աչքերով կը դիտեմ, երբ յանկարծ սեւ մազերով ու աչքերով երիտասարդ մը կը հարցնէ.

— Դուք հա՞յ էք։

— Այո՛, Պարոն։

Նկարիչը ինքն է որ կը խօսի։ Պ. Զ. Մութաֆեան 1931ին շրջանաւարտ եղած է Միլանի Ակադեմիայէն։ Յաջորդ տարին իսկ փայլուն պետական քննութիւն մը անցուցած է Հռոմի մէջ ուրկէ ստացած է «նկարչութեան փրոֆէսօր» տիտղոսը։

Իր առաջին ցուցադրութիւնը կազմակերպած է 1933ին, Հռոմ, որ մեծ յաջողութիւն ունեցած է։ 1934ին ալ Պէռն (Զուիցերիա), ցուցադրելով իր նկարները մեծապէս գնահատուեցաւ թէ ժողովուրդին եւ թէ կառավարութեան կողմէ։ Այս վերջինը գնեց իրմէ երկու նկարներ դնելու համար Հռոմի թանգարաններէն մէկուն մէջ։

Ու հիմա Ժընեւի մէջն ալ երիտասարդ արուեստագէտը ցոյց կուտայ մեզի իր տաղանդը եւ հայ գեղարուեստը։

Իր երանգապնակին վրայ ունի կարմիրը, կապոյտը, դեղինն ու կանանչը։ Գիտէ սփռել ճերմակ կտաւին վըրայ այդ գոյները այն տեսակ ներդաշնակութեամբ մը որ հաճելի է տեսնել։ Կը սիրէ գծել. ամէն իր, անասուն եւ մարդ, խնամքով ու ճաշակով։ Իր աչքերուն մէջ ունի ամբողջ հեռաւորութիւններու եւ ծաւալներու գիտութիւն մը։

Հայ արուեստագէտը կ'ըսէ. «Չեմ սիրեր այն նկարիչները որ [illegible] կը լեցնեն իրենց նկարները, ըսելով թէ նորութիւն է»։

Պ. Մութաֆեան շատ մօտէն կ'ուսումնասիրէ ամէն մէկ փոքր տարկայ որ պիտի պարունակէ նկար մը։ Ան նախասիրութիւն ունի եւ մանաւանդ ճարտարութիւն երեւան կը բերէ արական ու իգական դիմագծեր պատկերացնելու մէջ։

Ինծի կը պակսին բառերը, լիովին նկարագրելու համար գծագրիչ բանաստեղծը։

Պէտք է տեսնել։

«Հայ երիտասարդ արուեստագէտը փայլուն ապագայ մը կը խոստանայ», կ'ըսէ Անտոէ Լէժոմ, մեծ քննադատը, Մութաֆեանի նուիրած իր մէկ յօդուածին մէջ։

Հպարտութեամբ ու հաճոյքով կը ձայնակցիմ քննադատին խօսքերուն եւ ջերմապէս կը շնորհաւորեմ մեր համակրելի հայրենակիցը։

ՄԱՐՏԻՐՈՍ

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 27 յունուար.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան Պատ. Միութիւնը դասախօսութիւն մը սարքած էր այսօր։ Խօսեցաւ ընկ. Գ. Հիւսեան, բացատրելով Դաշնակցութեան գաղափարները եւ անոր գործունէութիւնը։ Ներկաներէն ամէն մէկը ըմբռնելով իր պարտականութեան թափը, ուխտեց տանիլ զայն մինչեւ մահ, յանուն հայ ժողովրդի փրկութեան։ Յետոյ տեղի ունեցաւ երդման արարողութիւնը խումբ մը նորընծաներու, նախագահութեամբ Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչին։ Այս նոր խումբը կոչուեցաւ «Անդրանիկ»։

Մելիք Դաւիթ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿՈՉ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 28 յունուար.— Հայրենակիցներ, երբեմնի այնքան բազմանդամ եւ իր գործունէութեամբ օրինակելի դարձած մեր Հայրենակցական Միութիւնը աննախանձելի վիճակի մը ինկած է այսօր, եւ այս շնորհիւ 1. անոնց որոնք անտեղի պատճառաբանութիւններով մէկ կողմ քաշուած՝ Միութեան քայքայման կը սպասեն կարծես. 2. անոնց որոնք նեղ պարագաներուն միայն կը զգան Միութեան գոյութիւնը, եւ կարիքի մը համար անոր կը դիմեն վազելով։

Այսուհանդերձ դեռ պահպանուած կը մնայ Միութեան գոյութիւնը շնորհիւ խումբ մը հայրենակիցներու, որոնք արժանապատուութեան զգացումէ մղուած որ եւ է ջանք չեն խնայեր իրենց անձնական շահերը նոյնիսկ զոհելով։ Սակայն այսքան չի բաւեր, Միութիւնը բոլորինս է եւ ուրեմն բոլորս ալ անոր պէտք է պատկանինք անխտիր, իբրեւ օժանդակ կամ գործօն անդամներ։

Դուն, ունեւոր հայրենակից, Միութեան քեզմէ ակնկալածը նիւթական համեստ աջակցութիւն մըն է միայն որով զայն քաջալերած պիտի ըլլաս։

Իսկ դուն, չքաւոր Վասպուրականցի, քաջալերէ Միութիւնդ բարոյապէս թէ նիւթապէս, որովհետեւ ան ալ քեզմով ու քու ցաւերով կը հետաքրքրուի։

Ուրեմն վարչութիւնս կոչ կ'ընէ ձեզ բոլորիդ եւ կը հրաւիրէ գալ ու Միութեան շուրջ հաւաքուիլ, անոր անդամագրուիլ առանց վարանելու։ Այս է պարտականութիւնը իւրաքանչիւր Վանեցիի, ըլլայ Հնչակ, ռամկավար, Դաշնակցական կամ չէզոք, հարուստ կամ աղքատ։

Մօտերս ձեզի պիտի ներկայանայ Վասպուրականցիներու ընդհ. վիճակագրութիւն կազմող մարմին մը, որ պիտի բաժնէ նաեւ Միութեան անդամատոմսեր։ Կը յանձնարարենք ձեզ ըստանալ անոնցմէ մէկ մէկ հատ։

Արժանապատուութեան զգացում ունեցող (Միութեան նկատմամբ), Վանեցին պէտք է անդամ ու ընդառաջ երթայ սոյն սրտագին կոչին, որուն հանդէպ Միութիւնն ալ չպիտի զլանայ իր պարտականութիւնը, որ եւ է պարագայի տակ։

Իսկ յամառողներուն կուզենք հրապարակաւ յայտարարել թէ Միութիւնս անոնց հանդէպ պիտի ըլլայ խիստ եւ կտրուկ, ոչ անգամ Վանեցին ոչ իսկ պարզ վկայական մը պիտի յօժարի տալ։ Հետեւաբար թող զգուշանան Միութեան դիմելէ որ եւ է գործի համար։

Վարչութիւն

ՄԱՄՈՒԼ

Թրքական մղձաւանջը

=o=

Աթէնքի «Նոր Օր»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (18 յունուար).

— «Հռոմի մէջ տեղի ունեցած Մուսոլինի - Լավալ տեսակցութիւնը, առաջին օրէն, մեծ տպաւորութիւն գործեց Թուրքերուն վրայ։ Ֆրանքօ-իտալական համաձայնութիւնը, հակառակ անոր որ կը շօշափէր առաւելապէս եւրոպական հարցեր, թուրք դիւանագիտութեան ուշադրութիւնը կը կեդրոնացնէր այն ենթադրութեան վրայ, որ երկու երկիրներու միջեւ տարակարծութիւնները հարթուելու պահուն, անշմար պիտի չանցնէր արեւելեան ծովը։

Էնկիւրիի մէջ, մտահոգութիւնները ծայր տալէն անմիջապէս յետոյ, արտաքին գործոց Թէվֆիք Րիւշտի Պելկրատ հանդիպեցաւ, պալքանեան խորհրդաժողովի բացառիկ նիստին նախապատրաստութիւնները ճշդելու համար։

Թուրք նախարարը Ժընեւի մէջ, ջանաց շփումներ ունենալ ֆրանքօ-իտալական համաձայնութեան ամբողջ տարողութիւնը ըմբռնելու համար։

Բացայայտ է որ Թուրքերը ենթարկուած են ծանր մտահոգութեան։ Այս պարագան աւելի կը շեշտուի սովետ դիւանագէտներու թափանցիկ քաղաքականութեամբ։ Խորհրդային Միութիւնը իր կապերը միշտ աւելի սեղմած է Թուրքիոյ հետ, անոր ցոյց տալով եւրոպական յարձակումի մը վըտանգը։ Քաղաքական բոլոր պատեհ ընկալուած է այս ուղղութեամբ նոր աշխատանք տանելու եւ ծանրացնելու գոյութիւն ունեցող մղձաւանջ մը։

Թուրքիա, հաւանելով, Պալքանեան Համաձայնութեան կը ներկայացնէ ֆրանքօ-իտալական համաձայնութիւնը, որուն դէմ կը ջանայ ապահովել պալքանեան պետութիւններու մէկ ճակատը։

Ժընեւէն ստացուած հեռագիրները եւ Աթէնքի պաշտօնական շրջանակներու յայտարարութիւնները ցոյց կուտան որ Թուրքիոյ մտահոգութիւնները բաժնելու որ եւ է պատճառ չունին պալքանեան միւս պետութիւնները։ Սերպիա եւ Ռումանիա կապուած են Փոքր Համաձայնութեան, որ անբաժան է ֆրանսական քաղաքականութենէն։

Զինադադարէն ի վեր, Կեդր. Եւրոպայի մէջ, Իտալիա կ'օգտագործէր Ֆրանսայի դժուարութիւնները, հարկադրելու համար վերջինը որդեգրել զիջումներ ընել Արեւելքի մէջ։ Գերմանիոյ օրէ օր ուժեղացումը հարկադրեց Ֆրանսան ընդառաջ առնելու փաշիստ Իտալիոյ պահանջները, որոնք չէին վնասեր Փարիզի կենսական շահերուն։

Բազմածին իտալացի ցեղը անյետաձգելի կարիք ունի գաղթավայրի ինչ որ կը պակսի իրեն։ Թարապլուսի կամ Հապէշիստանի անապատները որ եւ է տեսակէտէ չէին կրնար գոհացնել մարդկային եւ տնտեսական ուժով կրկնապատկուած Իտալիան։ Անոր ակնարկը սեւեռած է դէպի Անատոլու,— բարեբեր, բայց բնակչութեամբ նօսր այդ հողամասը։

Անցեալ տարիներուն, Մուսոլինիի այս կամ այն ճառը յաճախ առիթ տուաւ Թուրքերու խրտչումին։ Հռոմի տուած բացատրութիւններ երբեք չփարատեցին Էնկիւրիի մտահոգութիւնները։ Վերջինը փորձեց օգտուիլ պալքանեան պետութիւններու լաւագոյն տրամադրութիւններէն գոնէ այս ճակատին վրայ ինքզինք ապահովելու։ Գլխաւորապէս Յունաստան, որ տուաւ Թուրքիոյ ցանկութիւններուն, յուսալով, որ հաշտութեան կ'ենթարկուի թուրքեւինեան անցեալի արիւնոտ պատմութիւնը։ Աթէնքի կառավարութիւնը ենթարկուեցաւ դառն յուսախաբութիւններու։ Ամէնէն առաջ Պ. Վենիզէլոս կ'ենթադրէր մաս մը գաղթականներու գործ հայթայթել Թուրքիոյ մէջ։ Մինչդեռ վերջինը, Պոլսոյ մէջ երկար տարիներէ ի վեր հաստատուած Հելլէններն ալ մաս մը հեռացուց, իսկ այս անգամ, կըրօնական տարազի խնդիրը բոլորովին համոզեց Յունաստանը երբեք չվստահիլ Թուրքիոյ կեղծ բարեկամութեան»։

ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ

ՓԱՐԿ ՍԷՆԹ ԱՆՏԷՕԼ (Արտէշ) — Ուրիշ տեղերու հետ բաղդատելով մեր վիճակը տանելի կը գտնենք։ Ընդամէնը 30 Հայեր ենք եւ Քառըլաժի մէջ կ'աշխատինք, օրական 8 ժամ եւ շաբաթը 5 օր։ Գործադուլ չունինք։

Ազգային կեանքէ զրկուած ենք։ Կը ստանանք երկու «Յառաջ» եւ անով կը մխիթարուինք։

Ա. Ա.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (5)

ԾԱՂՐԱՆԿԱՐԻՉԸ

— Իրաւ որ մտքիս դրած եմ երեւնոտէ շրջանակի մէջ կախել զայն պատէն։

— Բախտը չկայ։

— Ի՛նչ ալ կը փափաքիմ ... Արեգենց բակը նստած առեննիս, երբ իրենց տղոցը բարենիշներուն վրայ կը խօսին ...

—Երէկ սրճարանը ալ մարդ չմնաց, Աբիկ աղայի բերնէն կախուած էին...

— Աս ալ խօսած առենը համը հոտը կը հանէ։

— Զգէ որ տասնէն ինը չեմ գիտեր ուրտեղէն կը հնարէ։

—Վերջապէս ... ամէն անգամուն մրցանակ մը ունի իր տղան։ Մեր տունին առջեւէն անցած առենը, աչքերս փակած կը մնան անոր ճամբուն։ Մինակ քալուածքը բաւական է սիրտդ տեղէն հանելու։ Ի՛նչ ալ խելօք աչքեր ունի։

— Վարդապետացու է, վարդապետացու ... շիտակը սուրբի պէս տղայ է։

Իրիկուն մը, Արամին հայրն ու մայրը կը խօսակցէին այսպէս դէմ դիմաց նստած։ Առաջինը չէր այս խօսակցութիւնը, բայց այս անգամ արդար սպասումի մը մէջ անարգուած կը զգային, երբ հոգին փարայ չընող մարդուկի մը տղան, ձեռքը մրցանակ մը տուն կը վերադառնար։

Իրենք ալ հոգի ունէին, բայց օր մը վարժապետներուն համար բառ մը չհանեցին բերաննուն, որովհետեւ իրենց տղան իր ծանրութիւնովը յանցաւոր էր։

Ու, տիկին Աղնիւ, հաւ մը խոստացաւ Աստուածամօր ու աղքատներուն բաժնեց. մոմերուն ամէնէն խոշորը ուխտեց ու վառեց կիրակամուտքին, երբ Լոյս Զուարթը կ'երգէր իր տալոջը տղան, ու աղօթեց, որպէսզի իր տղուն մէջ շարը խափանի, ու այնպէս խենդ ու խելառ գիծերով մարդուն նմանութիւնը կեղծելը մոռնայ։

Սակայն բան մը աւելի ըրաւ իր տղան, ու կանուխէն որ կ'ամչնար ու գլուխը կախ, բառ չէր ելլեր բերնէն, հիմակ առաջուընէ աւելի զուարթ, ժըպիտ մը դէմքին վրայ, կը նայէր լռութեամբ, յետոյ ուսերը թօթվելով կը հեռանար։

Յովսէփ աղա, տնօրէնին հետ բարեկամացաւ, ու առեն առեն օղի կը հրամցնէր անոր իր տունը։ Հազիւ թէ մրցանակ մը տրուեցաւ Արամին, հարիւր էջնոց գիրք մը, առաջին ճերմակ էջին վրայ տարիքոտ մարդու մը ծաղրանկարը շինեց, ու պատուանդանի նման կուրծքին կախած իր տղուն շահած մրցանակը, կը պատէր ու իրեն պէս չկար։ Երկրորդ էջին վրայ ալ շինեց կնոջ մը ծաղրանկարը, ան, տունի մը առջեւ խումբ մը կիներէ բոլորուած, իր տղուն մրցանակին պատմութիւնը կ'ընէր։ Կռնակի կողքին ներս ալ, դպրոցի տնօրէնին ծաղրանկարը շինած, օղիով լեցուն գաւաթ մը ձեռքը, մրցանակ շահող աշակերտի մը հօրը նոր յաջողութիւններ կը մաղթէր։

Այս վերջին ըրածները, մանաւանդ անարգանք մըն էին, ու էրիկ կնիկ բերաննին չբացին, որովհետեւ շատ թշնամի ունէին։ Սակայն, յուսահատութիւննին կ'աւելնար երթալով, ու խելք չէին կրնար հասցնել օրէ օր խորունկցող տագնապալից պատասումին։

Ամխոնե՞րը ...

Անոնք կ'անցնէին ու աւելի տարտամ ու յամառ, Արամ կը շարունակէր իր գործը, հակառակ որ անէծքը պակաս չէր գլխուն ու հազար անգամ տեսած էր հօրը եւ մօրը թափած արցունքները։

Իրեն ի՛նչ. չէ՛ որ ինք հաճոյք կ'առնէր իր գործէն, ուրեմն հօրն ու մօրը առնէ մը ի վեր պահած լռութիւնը ուզածին չափ կրնար շահագործել։ Դժբախտութի՞ւն ... չէ՛, բան չկար խռովելու, իր ծնողքը գիւղացի աղջկան մը պէս բարի ու խելօք, կրնային իրենք իրենց հետ հաշտուիլ ու մեղմանալ։

Ու, տարօրինակ, կ'ըսէր ինքնիրեն, երբ կը սիրեմ զանոնք քիչ մը աւելի, անոնց զուրգուրանքը գռեհիկ բան մը կը դառնայ ու տափակնայ։

Սակայն, կը սիրէր դարձեալ իր ծնողքը, ամէն օր իր սէրը կ'աւելնար ու անոնց լռութեան մէջ անուշ բան մը կը տեսնէր՝ նոր զօղացող սրտերու տարուբերին պէս անխոստովանելի։

Ու ինք ալ լռել սորվեցաւ։

×

Զրպանքին չմնաց։ Պառկելէ ետք, էրիկ կնիկ անկողնին մէջ առեն մը կը խորհրդակցէին. Թերեւս մութը կ'օգնէր իրենց։

Կէս գիշեր մը, Աղնիւ արթնցուց ամուսինը, այնքան կը դողար որ,

— Ի՞նչ ունիս, հարցուց ան, կարծելով թէ ջերմ ունէր։

— Գոտայ ... սիրտս այնքան կը դողայ որ ... բան մը չհասկցաւ ամուսինը, որովհետեւ շատ հեզ, գիշերուան անորոշ մէկ վայրկեանին, կը խօսէր ինքնիրեն, ու առեն մը կը տեւէր զառանցանքը եւ աչքերը խփելով քունը տարաւ կրկին։

Աղնիւ կը խօսէր ու երբեմն երբեմն սրտին խորքէն անուշ հառաչանք մը կը քաղէր. բայց որովհետեւ պատասխան տուող չկար, կը հասկնա՞ս, հարցուց, ու քանի մը անգամներ մատով մշտեց ամուսինը։ Այս անգամ ձայնը աւելի բարձր,

— Ի՞նչ ունիս, հարցուց ու լռեց։

Քիչ մը նեղացաւ Աղնիւ, որովհետեւ ամուսինը, զաւկին համար առաջուան վշտահար խանդաղատանքը չունէր ու կը կարծէր թէ սիրտն ալ կը դադրէր անոր համար բաբախելէ, ու աղերսարկու ձայնով մը «Արամը» ըսաւ ու լռեց։ Յետոյ, «Արամը Արմաշի դպրեվանքը դրկենք ըսաւ, հոն, իրաւ կ'ըսեմ որ, պէտք ըլլայ ան հանդարտ ու բարի, ու տարի չանցած բան չպիտի մնայ վրան սա խենդութիւններէն, որոնց ծաղրանկարչութիւն անունը կուտան։

— Գէշ չէ, պատասխանեց ամուսինը, այս անգամ քիչ մը տաք ու յուսահատութիւնը թեթեւցած։

— Ու գիտե՞ս, մարդ մարդէ տարբերութիւն ունի, կրնայ ըլլալ որ իր տղու հոգիին դուները բացուին հոն։

Ամուսինը որ առենէ մը ի վեր հայրական սրտին լճացումը կը զգար խորապէս, սա կարճ վայրկեանին, դողացող աղջկան մը հոգին զգաց անբռնելի ու, իրաւ ես, իրաւ կրկնելով, մռայլ հառաչանքի մը մէջ, աւելի մօտեցաւ կնկանը ու համբուրեց զայն ճակատէն։ Աղնիւ, ուրախութենէն ինչ ընելիքը չէր գիտեր ու կը մտածէր որ տասնէ հնարք գտած չէր դեռ կեանքին մէջ։ Գիւտ մըն էր ըրած, ինչու չէ, ու դեղն ու դարմանը գտայ կ'ըսէր՝ համբոյրներուն տակ սիրտը աղբիւրի պէս հոսուն։ Շնորհ մըն էր աս, որովհետեւ ան, իրենց սրտերուն յուզումի մը օրհնութիւնը բերած էր, ու մօտեցիր քիչ մըն ալ, ըսաւ կնոջը Յովսէփ, ու զիրար գրկած, համբոյր համբոյրի մնացին կէս գիշերէն ետք։

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(Շար.)

Պ. Պ. Ֆլանտէն եւ Լաւալ Լոնտոն գացին երէկ

Երէկ, հինգշաբթի, Լոնտոն գացին վարչապետն ու արտաքին նախարարը, շատ կարեւոր խորհրդակցութեանց համար, որոնց մանրամասնութիւնները հաղորդած ենք օրը օրին: Փարիզի մամուլը կը շարունակէ վերապահ դիրք մը բռնել, թէեւ կ'ըսուի թէ միջին բանաձեւ մը գտնուած է, երկու կողմերուն տեսակէտները հաշտեցնելու համար: Ֆրանսայի պաշտօնական շրջանակները կը պնդեն թէ Գերմանիոյ անկեղծութեան լաւագոյն ապացոյցը պիտի ըլլայ մասնակցիլ արեւելեան ուխտին եւ վերադառնալ ժընեւ, Ազգերու Դաշնակցութեան միջոցաւ լուծելու համար միւս հարցերը:

Խ. Միութեան ուժերի պատրաստութիւնը

═•·•═

Խորհուրդներու համագումարին առջի օրուան նիստին մէջ, շատ կարեւոր զեկոյց մը կարդաց Թուխաչեւսկի, ազգ. պաշտպանութեան փոխ — գործավարը, ներկայացնելով երկրին զինուորական կացութիւնը: Այդ զեկոյցին համաձայն, կարմիր բանակին զինուորներուն հարիւրին 45ը բանուորներ են: Վերին հրամանատարութիւնը ամբողջովին համայնավարներու ձեռքն է: Վերջին չորս տարիներու ընթացքին օդանաւային ուժը աւելցած է հարիւրին 330 համեմատութեամբ: Օդանաւային ուժի գնդացիրներու թիւը հարիւրին 800 աւելի է 1931էն: Հրասայլերու (թանք) թիւը աւելցած է հարիւրին 700 համեմատութեամբ: Նոր ամրութիւններ շինուած են Ծայր. Արեւելքի մէջ: Բանակին թիւը, որ 600,000 էր 1931ին, այժմ հասած է 940,000ի: 1934ին զինուորական ելմտացոյցն էր հինգ միլիառ ռուբլի, 1935ին հասած է վեցուկէս միլիառի, թէեւ ընդհանուր ելմտացոյցին 10 առ հարիւրը չանցնիր, մինչդեռ Ճափոնի զինուորական ծախքերը ընդհ. ելմտացոյցին 46 առ հարիւրը կը կազմեն:

Վերջացնելով իր զեկոյցը, Պ. Թուխաչեւսկի շեշտեց թէ խորհրդային իշխանութիւնը վճռած է ամէն գնով պաշտպանել իր սահմանները: Դղրդագին ծափերով ընդունուեցաւ այս յայտարարութիւնը:

800,000 զինուորցու 18-21 տարեկան

Այսօր, 1 փետրուար, փաշական բանակի հաստատման տարեդարձին առթիւ, կը սկսի գործադրութիւնը այն օրէնքին որուն համաձայն զինուորական նախապատրաստական կրթութիւն պիտի ստանան փաշական երիտասարդները, 18–21 տարեկան: Օրէնքով առնէ զինուոր կը համարուին, թէեւ բանակէն դուրս կը մնան: Հաշիւ եղած է թէ 17,000 սպաներ պէտք են, մարզելու համար այս զինուորցուները:

Արդէն իսկ նշանակուած են տասը հազար սպաներ, որոնք իրենց հանդիսաւոր երդումը պիտի կատարեն այսօր, Մուսոլինիի առջեւ: Այս ձեւով, կանոնաւոր բանակին վրայ պիտի աւելնան 800,000 քաջավարժ զինորցուներ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ 1935ի առաջին շարքը պիտի քաշուի փետրուար 19ին, Թրոքատէրոյի մէջ:

ԿՐԻՓԻ ՀԱՄԱՃԱՐԱԿԷ մը կը վախցուի նաեւ Փարիզի մէջ: Բազմաթիւ աշակերտներ դպրոց չեն երթար: — Երէկ անձրեւ եկաւ, բաւական մեղմացնելով օդը:

ՅԱՆԿԱՐԾ ՀԱՐՍՏԱՑԱՆ.— Գրած էինք թէ Լոնտոնէն Փարիզ եկած օդանաւ մը ճամբան ձգած էր թանկագին բեռ մը, որ կը պարունակէր ութ կապոց ձոյլ ոսկի, 106 քիլօ ծանրութեամբ եւ 1 միլիոն 744 հազար ֆրանք արժողութեամբ: Սոմի նահանգին մէջ (Հիւսիս) աղքատ ընտանիք մը գտաւ այս գանձը, եւ անմիջապէս հաղորդեց ոստիկանութեան: Սեփականատէրը, անգլ. ընկերութիւն մը, խոստացաւ 150,000 ֆրանք պարգեւ տալ այս ընտանիքին:

ՀԻԹԼԷՐԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ Բ. տարեդարձը տօնուեցաւ յունուար 30ին: Հիթլէր կոչ մը ուղղելով ժողովուրդին, փառաբանեց իր հաստատած կարգ ու սարքին բարիքները եւ յայտնեց թէ մարտ 1ին մեծ տօներ պիտի սարքուին, Սարի վերատիրման առթիւ:

400,000 ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐ թշուառութեան մատնուած են Պելժիոյ մէջ: Առջի օր գործազուրկներու կողմէ պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ թագաւորին, առաջնորդութեամբ Պ. Վանտէրվէլտի, որ վախ յայտնեց թէ 1890ի պէս դէպքեր կրնան պատահիլ, եթէ միջոցներ ձեռք չառնուին:

ԻՐԱՆ ալ քուէարկած ըլլալով մեթրական դրութիւնը, գործադրութիւնը պիտի սկսի յառաջիկայ մարտ 21ին, (Իրանեան նոր տարի):

Փարիզի կոմիտէն ցաւով կը ծանուցանէ իր շրջանի ընկերներէն՝

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԱԿԻՆԵԱՆԻ

անակնկալ եւ դառնաղէտ մահը՝ որ տեղի ունեցաւ 30 յունուար առաւօտեան ժամը 10,40ին, Փարիզի Քլօտ Պէրնար հիւանդանոցին մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ վաղը շաբաթ առաւօտ ժամը 9ին Փանթէնի գերեզմանատան մէջ:

Կը հրաւիրուին ընկերներն ու բարեկամները ներկայ գտնուիլ ժամը ճիշդ 9ին Փանթէնի գերեզմանատան գլխաւոր մուտքի դրան առջեւ:

Հաղորդ. միջոցներ.— Փորթ տը Վիլէթէն կամ Օփերայէն առնել 52 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Փանթէնի գերեզմանատան առջեւ:

ՓՐԱԿԱՑԻ նախկին ուսանողներ՝ Ս. Նաւասարդեան, Լ. Մելիք Դադայեան, Ս. Թորոսեան, Մ. Ղարիպեան, Գ. Սարգիսբէկեան, Յ. Ազիզեան, Զ. եւ Ն. Ջաֆարեաններ, Հ. եւ Ա. Խաժակեաններ խորին կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի եւ անմոռանալի ընկերոջ՝ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԱԿԻՆԵԱՆԻ վաղաժամ մահը:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հրազդան, Քրիստափոր եւ Ազբիւր Սերոբ միացեալ խումբերու դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ այս Երկուշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին 32, Ave. des Gobelinsի սրճարանը:

Կը խօսի ընկեր *ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ*, նիւթ՝ «Հայաստանի վերաշինութեան իրական պատկերը»:

Ընկերահամակրական դասախօսութիւն Անիէռի Հ.Յ.Դ. «Արամ» ենթակոմիտէին կողմէ, այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին 1 Փլաս տը լա Քոմէք, *Անիէռ*

Կը խօսի՝ ընկ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները:

ԻՐԻՍ ՊԻԼՊԻԼԵԱՆԻ Ե՛ ԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԱՅԻՍ 15ԻՆ **Salle CHOPIN**Ի ՄԷՋ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 9 ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ, **Salle HOCHE**Ի ՄԷՋ

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Փարիզի Սեօլէօզցիներու Հայրենակցական Միութիւնը կը ներկայացնէ «ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ»ը, Բուն Բարեկենդանի օրը ՄԱՐՏ 3ին:

Մանրամասնութիւնները մասնաւոր յայտագրով:

Կազմակերպութիւններէն կը խնդրուի նկատի առնել սոյն ծանուցումը:

ԶՐՈՅՑ-ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Ֆր. կ. խաչի Շավիլի մասնաճիւղին կողմէ այս կիրակի կէս օրէ յետոյ ժամը 4ին. Մատոա - Մանկապարտէզի սրահին մէջ, կը խօսի՝ Օր. Մ. ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ: Նիւթ՝ *Մնացորդը գերը մանուկներու կամքի դաստիարակութեան մէջ:*

Մուտքը ազատ է բոլորին համար:

ՅԱՅՏԱՐԱՐ

ՓԱՐԻԶԻ Սեօլէօզի Հայր. Միութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր Սեօլէօզցիները անխտիր այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Պ. Մ. Աղասեանի սրճարանը, 4 Րիւ տը լա Տէֆանս. Իսի լէ Մուլինօ: Կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Փիլիկեան» Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, Գար տը Բիւսի մէջ, 37, Րիւ Տիքեոմիէ, կը հրաւիրուին բոլոր Կիլիկեցիներ. Ատանա, Տարսոն, Մերսին, Սեւերեկ, Մարաշ, Զէյթուն, Սիս, Կոզան, Հաճըն, Զէյթուն, Մալաթիա, Այնթապ, Քիլիս, Իսկէնտէրուն, Չէօրթեօլ, Տէօրթեօլ, Ադանա, Օսմանիյէ, Պահչէ Եպիսկոպ... բոլոր ծայրենակիցները, Օրակարգ.— Նոր վարչութեան ընտրութիւն եւ ընթացիկ հարցեր:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Բաբերդի Հայրենակց. Միութեան ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Քան վիլիթոր Հիւկոյի մէջ. թիւ 10. Պ. Արտաշէս Թուլեանեանի բնակարանը, կարեւոր օրակարգ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԱՂՋԻԿԱՆ ՄԸ ՀԱՄԱՐ ՈՐ ԹԱՌԱՄԵՑԱՒ ՎԱՐԴԻ ՄԸ ՊԷՍ

Կիրակի օր. 3 փետրուար, ժամը 10.30ին Հոգեհանգիստ կը կատարուի ողբացեալ Օր. ԼՈՒԻԶ ՕՀԱՆՃԱՆԵԱՆի անթառամ յիշատակին համար, իր կսկծալի մահուան երկրորդ տարելիցին առթիւ կաթողիկէ Հայոց եկեղեցիին մէջ (10 bis rue Thouin):

Այս առթիւ տարաբախտ ԼՈՒԻԶի ընտանիքին պարագաները իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն Տիկ. Քէշիշեան վարդապետի եւ դպրաց դասուն, որոնք սիրայօժար սատար են այս պարագայականութիւնը, իսկ իր մեծ մայրիկը միշտ կ'ողբայ կսկծալի կորուստը իր թոռնիկին որ թառամեցաւ վարդի մը պէս

ՀՐԱԺԵՇՏԻ ԵՐԵԿՈՅ

Ի ՊԱՏԻՒ ԻՐ ՀԻՄՆԱԴԻՐ – ՂԵԿԱՎԱՐ

ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ *(Փարիզէն մեկնումի առթիւ)*

կազմակերպած է «ՍԻՓԱՆ» երգչախումբը

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 2ին, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9էն մինչեւ լոյս

PETIT JOURNALԻ ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

21, Rue Cadet. Métro: Cadet

Գեղարուեստական բաժնին կը ներկայացուի շատ սիրուած

«ԱՆՈՅՇ» ՕՓԵՐԱՆ ամբողջութեամբ (Սկիզբը ժամը 9.15)

ժողովրդականացած խմբերգներով, մեներգներով, գեղջկական տուրփարներով:

«ՍԻՓԱՆ»ը հայկական իր անեղ տաղերգներով կ'երգէ նաեւ ողեւորիչ եւ զուարթ խմբերգներ վերջին անգամ **ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ** ղեկավարութեամբ:

Եւրոպական պարեր «Ալժանիի» ընտիր նուագախումբով:

Սիրուն անակնկալներ: Առատ հարիւր: Նոյն եւ մասնաւոր պիտք:

Մուտք կիները՝ 7.50, *Այրերու* 10 *ֆր.: Առաջին* 3 *շարքերը* 15 *ֆրանք:*

Երեկոյթը բացառիկ ըլլալով ոչ ոքին հրաւիրատոմս չի ղրկուիր:

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

Հովանաւորութեամբ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏ ՏՕՔԹ. ՐԻՊՕԻ

Մասնակցութեամբ հայ Տիկնանց Աղքատախնամի, Ֆ. Կ. Խաչի, քաղաքական խորհուրդներու եւ Հայր. Միութեանց:

Տեղի կ'ունենայ 2 փետրուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 20.30ին

ԳՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԷԻ սրահներուն մէջ, 146, 148 ՇԸՄԷՆ ՏԷ ՇԱՐԹՐԷՕ

Կը խօսին՝ Տօքթ. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ (ֆրանսերէն)

եւ Պ. ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Պ. Ս. Ջէօրէքճեան (*նուագ*), Օր. Գէորգեան (*մեներգ*), Պ. Ե. Պարսամեան եւ Պ. Վ. Տ. Վարդանեան (*արտասանութիւն*), *նուագ, խմբերգ, ռուսական պարեր* (Ջեմենի 12 *հոգինոց խումբին կողմէ*:

Կէս գիշերէն մինչեւ լոյս եւրոպական պարեր ղեկավարութեամբ Պ. Մ. Եուսուփեանի, *առատ քոթիյոն, եւայլն:*

Ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով: Կը խնդրուի երախայ չբերել:

Գիներ՝ 7, 10 եւ 15 ֆրանք

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (12)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Ես ցանկանում էի տեսնել եւ մօրս եւ Սառային։ Որի՞ն պէտք էր տալ գերադասութիւնը: Սիրտս ասում էր՝ Սառային, իսկ խիղճս, փոխանակ հակառակելու նրան, հաստատում էր սիրտիս բաղձանքը, ասելով ինձ, չէ, առաջ մօրդ մի գնա, այնտեղ կարող են սարկաւներ լինել, Փէյրաշներ լինել, կառավարութեան մարդիկ լինել եւայլն: Այդ բոլորը երեւակայում էի ես, որովհետեւ սրտիս չահերին նըպաստաւոր էին դրանք...: Սառան կապուած էր իմ հոգու հետ, ես նրան սիրում էի:

Չեմ կարող նկարագրել: Թէ որպիսի ուրախութեամբ մօտեցայ ես նրանց տանը: Երեք ամբողջ ամիսներ չէի տեսել նրան: Կատուն այնպէս արագութեամբ չէր կարող թռչել, ինչպէս ես բարձրացայ նրանց կտուրի վրայ: Տարուայ այն եղանակներում բոլոր գիւղացիները կտուրների վրայ են պառկում: Սառան քնած էր ինչպէս մի երեխայ: Ես մօտեցայ, ձեռքով շօշափեցի նրա երեսը: Նա զարթնեց մի անսովոր ճիչ բարձրացնելով: Ես փոշմանեցի, որ իմ անզգուշութեամբ վախեցրի նրան:

— Ես եմ, Սառա:

Նա ճանաչեց իմ ձայնը եւ հանդարտեցաւ:

— Ախ, ինչո՞ւ եկար այստեղ... գընա... հիմա հայրս...:

Ես չէի քաշուեցայ, վախենալով մի գուցէ զարթեցնեմ նրա հօրը, որ աղջկանից մի փոքր հեռու պառկած էր: Սառան մայր չունէր: Երկու քայլ փոխած, երբ ականջիս դիպաւ նրա հայրիւ լսելի ձայնը:

— Գնա ներքեւ, այնտեղ սպասիր ինձ...:

Որքան ուրախալի էր այդ ձայնը: Ես իսկոյն կտուրից իջայ նրանց բակը, նստեցի սպասում եւ անհամբերութեամբ սպասում էի: Շատ չանցաւ, Սառան բոլորովին հագնուած, այնտեղ եկաւ: Նա հանդիպեց ինձ նոյն հիացմունքով, որպէս մէկի սիրելին գերեզմանից յարութիւն է առնում: Այսպիսի դէպքերում սիրոյ զգացմունքը լուռ է մնում, տիրապետում է միայն ուրախութեան հըրճուանքը երկնչելով մի գուցէ սիրելին կրկին գէպի գերեզման վերադառնայ:

Սառան ճրագ վառեց: Մենք մտանք նրա սենեակը: Առաջին բանը, որ նրա աչքին ընկաւ, էր իմ հագուստը:

— Ախ, այդ ի՞նչ է, քո շորերը ինչպէս պատառոտուել են... որքա՞ն կեղտոտուել է քո շապիկը... ասաց նա ցաւակցաբար:

— Անտառների մէջ այսպէս է լինում Սառա:

Նա պատրաստում էր թէյ ու սեղ, որ կարկատնէ հագուստիս պատառոտած տեղերը: Բայց ամբողջ ամիսներով մացառների եւ ծառերի մէջ նրանք այնպէս էին քըքրուել, որ փոքր ի շատէ նորոգելը մի քանի օրուայ գործ էր, թէեւ բարի Սառայի սիրտը ցաւում էր ինձ այդ վիճակի մէջ տեսնել եւ մտածում էր նոյն րոպէին նորոգել բոլորը:

Ցանկարծ նա թելն ու ասեղը մի կողմ դրեց, կարծես թէ, մոռացաւ հագուստիս վիճակը, եւ մի նոր բան մտաբերելով, ասաց:

— Ախ, որքան լաւ եմ եղել ես Մուրատ...

Որքան տանջուել եմ...:

Ինչի՞ համար:

— Ասում էին, թէ...

— Ի՞նչ էին ասում:

— Ախ շատ խօսքեր էին ասում... ասում էին քեզ բռնել են... ասում էին քեզ բանտն էին դրել:

Հիմա տեսնում եմ որ այդ բոլորը սուտ է. ես քեզ մօտ եմ:

— Հիմայ ես ուրախ եմ: Բայց...

— Դու կարծո՞ւմ ես ինձ դարձեալ կը կալանաւորեն:

— Ոչ... ես կարծում եմ, որ քեզ միւս անգամ չեմ տեսնի...

— Իզուր ես այդպէս կարծում, Սառա, Աստուած կ'օգնէ ինձ, ինչպէս մինչեւ այսօր չկարողացան կալանաւորել, այսուհետեւ եւս Աստուած կը պահպանէ ինձ: Ես սկսեցի մխիթարել նրան:

— Ո՞ւր էիր այդքան ժամանակ, ո՞րտեղ էիր պահուած հարցրեց նա: Ես նկատեցի, որ ձայնը սկսեց դողալ:

— Այդ մի հարցրու, Սառա:

— Ինչո՞ւ, ես չե՞մ պիտի գիտենամ:

— Ցետոյ կ'ասեմ քեզ:

Նա լուռ կացաւ, եւ հեկեկալով սրբում էր արտասուքը:

— Ի՞նչու ես լաց լինում:

— Ասում էին, որ դու գողերի հետ ես ապրում...

Խեղճ աղջիկ, նա լաց էր լինում: Նրա համար, որ ես գողերի հետ էի ապրում: Խաչագողի աղջիկը զզւում էր գողերից... դա հագուագիւտ երեւոյթ էր... դա մի մարգարիտ էր աղբի մէջ ընկած... Մի քանի րոպէից յետոյ հարցրեց նա.

— Դու մօրդ տեսե՞լ ես:

— Դեռ չեմ տեսել, ուզում եմ գնալ նրա մօտ:

— Ախ, եթէ գիտենայիր, թէ որքան հալուել է նա քո պատճառով... Խեղճ կնիկ, աչքերից արտասուքը չէր ցամաքում, միշտ լաց էր լինում: Ամէն օր գնում էի նրա մօտ, գրկում էր ինձ, համբուրում էր, ասում էր՝ «Մուրատիս կարօտութիւնը քեզանից եմ առնում, Սառա, դու որդուս նշանածն ես»: Ամէն անգամ խօսելիս, քո անունն էր յիշում, ասում էր, Աստուած այնքան ժամանակ հոգիս չառէ, մէկ էլ տեսնեմ որդուս, ու յետոյ մեռնեմ...: Հիմա, որքան կ'ուրախանայ, Մուրատ եթէ քեզ տեսնելու լինի:

Ես հարցրի Սառայից, թէ իմ բացակայութեան միջոցում ի՞նչեր էին պատահել մեր տանը: Նա սարսափելի գոյներով նկարագրեց այն բոլոր տանջանքները, որ կրել էր մայրս տեղային պարսիկ պաշտօնատարների, Փէյրաշների եւ սարկաւների ձեռքից: Պատմեց, թէ ամէն օր գալիս էին, մօրս ասում էին, ո՞ւր է որդիդ, կամ որդուդ պիտի տաս մեր ձեռքը, կամ այսքան փող պիտի տաս մեզ, որ քեզ ժամանակ տանք, մինչեւ որդուդ գտնես: Եւ այսպէս ամէն անգամ «զրկելու» եւ «ռուշվաթ» էին առնում, յետոյ գնում էին: Մայրս փող չունէր, որ տար եւ ազատուէր: Սառայի հայրը գնում էր, նրանց փող էր տալիս եւ ճանապարհ էր դնում:

(Շար.)

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

Երգիծաթերթ «ՄԵՂՈՒ»

Փարիզի եւ Է. գաւառի Ցանցի գրուի Պ. ԱԻՆՏԻ ՕՆԷն:

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ՆԹԹԵՐԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 2 ՓԵՏՐՈՒԱՐ SAMEDI 2 Février 1935

ԺԱՐ ՏԱՐԻ - 11e Année No 2719

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՆԱՆՍԷՆԵԱՆ» ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԻՒՆԸ

=○·○=

Երէկ հրատարակեր էինք ընկերվարական երեսփոխանի մը սրտցաւ հարցապնդումը՝ Երեսփ. Ժողովին մէջ (29 յունուար)։

Պարզելով իր շրջանի (Լիոն) հազարի մօտ հայ աշխատաւորներու վիճակը, Պ. Հիւսէյ դիտել կուտար արդար դառնութեամբ.

— «Կարելի չէ թէ՛ իրենց երկիրը երթալու իրաւունքը զլանալ անոնց, թէ աշխատանքի արտօնագիրը մերժել եւ թէ նպաստէ զրկել, այսինքն անօթութենէ մեռնելու դատապարտել»։

Այս խօսքերն ուղղուած էին Պ. Էռիոյի, որ նախագահն է միջնախարարական յանձնախումբին եւ լաւ կը ճանչնայ ակնարկուած շրջանը, իբրեւ քաղաքապետ Լիոնի։

Խորհրդարանի պաշտօնական տեղեկագրութեան մէջ չգտանք որ եւ է բառ, որ իր կողմէ արտասանուած ըլլար Պ. Հիւսէյի յուզած հարցի մասին։

Միայն աշխատանքի նախարարը քանի մը խօսք արտասանած է, ըսելու համար թէ փոխադարձ դաշնագիր չունինք Հայերու հետ ... (Պ. Ժագիէ այդ պատասխանը տուած է նաեւ Մարսէյլի Ազգ. Վարչութեան, պարզապէս շնորհ մը համարելով մեզի բախտակից օտարներու տրուած նպաստը)։

Եւ նորէն հարցապնդող երեսփոխանն է որ, ճարահատ, Նանսէնեան անցագիրներու խնդիրը յուզեր է, իբրեւ ելք մը ...

Ամէն պարագայի մէջ, պէտք է երախտապարտ ըլլալ Վիէնի երեսփոխանին, որ առիթէն օգտուած եւ կարգադրութիւն մը պահանջած է երկու իրաւասու նախարարներէն։

Յանցանքը իրենը չէ, եթէ չի գիտեր թէ Նանսէնեան անցագիրները ոչ թէ բարիք, այլ չարիք բերին այս հայրենազուրկ ժողովուրդի գլխուն։

Չարիք՝ բարոյական, չարիք՝ նիւթական։

Այսօր խօսինք միայն բարոյականի մասին։

Նանսէնեան անցագիրը դարձաւ կարմիր կնիք մը, որմէ կը խրտչին բոլոր կառավարութիւնները, անգամ մը եւս համոզուելով թէ իրենց գործը հայրենիքէ, պետութենէ, միջազգային իրաւունքներէ եւ հետեւաբար փոխադարձ յանձնառութիւններէ զրկուած բազմութեան մը հետ է։

Նանսէնեան հպատակ՝ պարզապէս կը նշանակէ օրէնքէ դուրս։

Ուրեմն, ամէն կառավարութիւն ազատ է իր ուզածին պէս վարուելու այդ անցագրին հետ, միեւնոյն ատեն օգտուելով անոր նիւթական աղբիւրներէն։

Ուզէ կ'ընդունի, ուզէ կը մերժէ։

Յաճախ աւելի բախտաւոր կ'ըլլաս, եթէ որ եւ է անցագիր չունենաս, քան ցուցնես այդ կնքուած թուղթը, ապացուցանելու համար թէ ... «միմլի» ես։

Ճիշդ է. բազմաթիւ խորհրդակցութիւններ կատարուեցան Ժընեւի մէջ, որպէսզի գործնական, իրական արժէք ունենայ այդ անցագիրը, իբրեւ բացառիկ առօրինութիւն՝ Հայերու, Ռուսերու եւ ուրիշ «հայմաթլօս»ներու համար։

Այդ խորհրդակցութեանց ընթացքին, ամէնէն բարեացակամը այս երկրին կառավարութիւնն եղաւ, ընդունելով եւ պաշտօնաթերթին մէջ հրատարակելով շարք մը յանձնառութիւններ։

Ժամանակին հրատարակած ենք այս առթիւ մշակուած կարգադրութիւնը, որ դարման կը ցուցնէր առօրեայ դժուարութեանց (քաղաքացիական իրաւունքներ, տուրք, ճամբորդութիւն, վտարում եւն.)։

Հարցը այն է որ այս կարգադրութիւնը պէտք է վաւերացուէր նաեւ միւս կառավարութեանց կողմէ, իբրեւ փոխադարձ յանձնառութիւն։

Դժբախտաբար, բոլորն ալ բարեացակամ հաւաստիքներ տալով հանդերձ, ուզեցին պահել իրենց գործելու ազատութիւնը, եւ ամէն ինչ մնաց անորոշութեան։

Այս երկրին մէջ անգամ, խարուսիկ դարման մը դարձեր է Նանսէնեան անցագիրը։

Թուղթը արժէք ունի, եթէ երկրէն դուրս կ'ելլես եւ օրինաւոր արտօնագիր ստացած ես այն երկրէն ուր պիտի երթաս։ Իսկ բանի չի ծառայեր, եթէ «վիզա» չունիս։

Այս կացութիւնը ճշմարիտ աղէտ մը կը դառնայ, եթէ վտարման հրամանագիր ստացած ես։

Ո՛ր եւ է կառավարութիւն չընդունիր վտարեալ մը, իսկ աւելի պակաս՝ Նանսէնեան հպատակ մը։

Այս պարագան ալ նախատեսուած էր Ժընեւի մէջ, եւ սակայն, իւրաքանչիւր կառավարութիւն կը վարուի համաձայն իր հայեցողութեան եւ իր հիմնական օրէնքներուն։

Քանի՛ դժբախտներ այդ անելին մատնուած են, բուն իսկ Ֆրանսայի մէջ։

— *Ելիր գնա. = Ո՞ւր երթամ։ — Իմ գիտնալիք բանս չէ, վտարեալ ես, պիտի երթաս։ = «Վիզա» մը ճարէ որ երթամ։ — Իմ գործս չէ ...*

Տասը տարիէ ի վեր կը շարունակուի այս վիճակը։ Ծառ մը գտար, առջիդ փուշին կը թօթվես եւ կ'երթաս։ Այլապէս կը դառնաս խաղալիկ՝ բախտին, որ վերջ ի վերջոյ կ'առաջնորդէ բանտ։

X

Ինչո՞ւ գրի առինք այս մանրամասնութիւնները։

Անգամ մը եւս ապացուցանելու համար թէ՝ մեր իրաւասու օրկանները շատ ծանր պատասխանատուութիւններ ունին, եւ գիտակցօրէն, լրջօրէն գործի փարելու են, հանրային կարծիքը եւ երկրին իշխանութիւնը լուսաբանելու եւ ելքեր գտնելու համար։

Չափազանց երկար տեւեցին «սալթանաթ»ները, կիսկատար ձեռնարկներն ու նախապատերազմեան սովորութիւնները։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԲՈՂՈՔԻ ՑՈՅՑԸ
Օտար ուսանողներու դէմ (բժիշկ)

—.—

ԲՈՒՌՆ ԱՐՏԱՅԱՅՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ինչպէս գրած էինք, Փարիզի եւ գաւառի համալսարանական ուսանողները բողոքի ցոյց մը կազմակերպած էին հինգշաբթի օր, նախաձեռնութեամբ Մոնփէլիէի բժշկական համալսարանի ուսանողութեան։

Բողոքը տեղի ունեցաւ դասադուլներով եւ ուրիշ արտայայտութիւններով։ Ամէնէն կնճռոտ ցոյցերը տեղի ունեցան Լիլի, Կրընոպլի եւ Մոնփէլիէի մէջ, ուր բժշկական ուսանողները մերժեցին հետեւիլ դասերուն, ահագին աղմուկ յարուցանելով համալսարաններուն շուրջ։ Բոլորն ալ կը գանգատէին թէ օտարականները մասնաւոր իրաւունքներ կը վայելեն, խնողելով ասպարէզը։ Այսպէս, կ'ըսէին թէ իրենց օտար ընկերները յաճախ կը խլեն վճարովի պաշտօնները, արհեստով բժիշկի մը տեղը բռնելով կամ իբրեւ օգնական ծառայելով։ Փրօֆ. Լավիէ, Լիլի բժշկական համալսարանէն, դիտել տուաւ թէ բողոքները արդար են, բայց տիրող կացութեան պատճառը այն չէ որ օրէնքներ չկան տեղացիներու պաշտպանութեան համար, «այլ որովհետեւ օրէնքները խստութեամբ չեն գործադրուիր»։ Եւ առաջարկեց որ այսուհետեւ նկատի առնուին մանրամասնութիւնները։ Յետոյ ուսանողները բանաձեւ մը քուէարկեցին, որով կը պահանջեն խստօրէն գործադրել Արմպրիւսթէրի օրէնքը, եւ նոր օրէնք մը քուէարկել, որպէսզի օտար բժիշկ մը պետական վկայական եւ յետոյ հպատակութիւն ստանալէն տասը տարի վերջը միայն կարենայ իր արհեստը ի գործ դնել Ֆրանսայի մէջ։ Միեւնոյն ատեն, պէտք չէ թոյլ տալ որ օտար ուսանողները վճարովի պաշտօններ վարեն իբրեւ օգնական կամ փոխանորդ, համալսարանի վկայական ունեցող բժիշկները չկարենան բժշկութիւն ընել եւն.։

Լիոնի մէջ, ուսանողներու ընկերակցութիւնը իր համակրանքը յայտնելով հանդերձ, յարմար չդատեց բուռն ցոյցեր կատարել։ Գռռնոյի բժշկական ուսանողները դասադուլ հռչակեցին, մասնակցութեամբ ատամնաբուժական ուսանողներու եւ բողոքի բանաձեւ մը քուէարկեցին։ Ցոյցեր կատարուեցան նաեւ Ռուանի, Թուրի, Փուաթիէի, Լիմոժի, Տիժոնի եւ Նանսիի մէջ։ Փարիզի մէջ արտասովոր բան մը չպատահեցաւ։ Բժշկական համալսարանին ֆաքուլթէն հետեւեալ գանգատները յայտնեց.

— Տանրակշիռ խնդիր մըն է բժշկական ասպարէզին խճողումը, որուն կ'օգնէ օտարներու խուժումը։ Բժշկական համալսարանը տարիներու ընթացքին օտար երիտասարդներու ներունդներ կազմած է, որոնք իրենց երկիրները կը վերադառնային, միասին տանելով Ֆրանսայի գիտական մեթոտները եւ քաղաքակրթութիւնը։ Ափսո՛ս, Հարաւ. Ամերիկայի եւ եւրոպական երկիրներու մեծ մասին մէջ դրամագլուխի արտածման արգելքը զրկեց մեզ այդ աշակերտներէն։ Անոնք որ Ֆրանսա կուգան հիմա, գլխաւորաբար կեդրոնական Եւրոպայէն են, մեծ մասը՝ հոս մնալու եւ արհեստը ի գործ դնելու մտադրութեամբ։

1934ին Փարիզի բժշկական համալսարանը ունէր 2359 օտար ուսանողներ եւ ուսանողուհիներ, 6116ի վրայ։ Անշուշտ Ֆրանսայի մէջ բժշկութիւն ընելու համար պէտք է ֆրանսական «պաքալորէա» ունենալ, ինչպէս եւ պետական վկայական եւ հպատակութիւն։ Եւ սակայն, այդ սահմանափակումներն ալ անբաւական կը համարուին այժմ։ Ուսանողները կը պահանջեն բժշկական ասպարէզին համար ալ գործադրել 1933 յուլիս 19ի օրէնքը, որուն համաձայն ո եւ է օտարական չի կրնար պետութեան կողմէ վճարուած պաշտօններ վարել, նոյն իսկ եթէ պետական բժշկական վկայական ունի, մինչեւ որ չլրանայ իր հպատակութեան տասը տարին։

Փարիզի ուսանողական միութեան նախագահը յայտարարեց թէ շարժումը օտարատեացհանգամանք չունի, այլ պարզապէս տնտեսական անձկութեան հետեւանք է։ «Ժամանակները գէշ են եւ Ֆրանսացիները չեն կրնար փողոցը մնալ»։

Գերմանիա յուսաբանութիւն կը պահանջէ Հռոմի համաձայնութեան մասին

Գերմանիոյ հեռագրական գործակալութիւնը կը ծանուցանէ թէ կառավարութիւնը յանձնարարած է Փարիզի եւ Հռոմի դեսպաններուն, շարք մը հարցումներ ուղղել Հռոմի համաձայնութեան մասին, որ կը տրամադրեն չխառնուիլ Աւստրիոյ ներքին գործերուն։ Հարցումները ամփոփուած են ծանուցագրի մը մէջ որ կը բացատրէ թէ գերմանական կառավարութիւնը սկզբունքով համաձայն է խորհրդակցական ուխտերու, հետեւաբար կանխակալ կարծիքներ չունի կնքուած պայմանագրին դէմ։ Սակայն կ'ուզէ գիտնալ թէ՝ մասնակցելով Աւստրիոյ վերաբերեալ պայմանագրին, կարգ մը յանձնառութիւններ պիտի ստանձնէ՞ Ազգերու Դաշնակցութեան հանդէպ։ Յետոյ սա հինգ հարցումները կ'ուղղէ, լուսաբանութիւն ստանալու համար.—

1. Գերմանական կառավարութիւնը կ'ուզէ գիտնալ թէ՝ Աւստրիոյ գործերուն միջամտելու իրաւունքը Ֆրանսայի եւ Իտալիո՞յ վերապահուած է։

2. Կ'ուզէ գիտնալ թէ դաշինքը Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակին մէ՞ջ պիտի գործադրուի։

3. Ո՞րքան պիտի տեւէ Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ կնքուած խորհրդակցական դաշինքը, եւ գոյութիւն ունենալէ պիտի դադրի՞ այն օրը ուր միւս ազգերն ալ ստորագրեն։

4. Գերմանիա կը դիտէ որ Ֆրանսա եւ Ռումանիա, թէեւ Աւստրիոյ սահմանակից երկիրներ չեն, հրաւիրուած են մասնակցելու

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԻՄՆԱԿԱՆԸ ՊԵՏԱԿԱՆՆ Է

Պզտիկ լուր մը.— Շուէտական կառավարութեան Բնակարաններու Յանձնախումբը առաջարկած է տասը միլիոն անգլ. ոսկի յատկացնել, բանուորական բնակարաններ շինելու համար։

Ծրագիրը կը տրամադրէ, նաեւ, պետական նպաստ յատկացնել վարձքի համար, համաձայն ընտանիքի անդամներու թիւին։

Կարդալով այս պզտիկ լուրը, աչքերս բնազդօրէն կ'ուղղուին դէպի Երեւան։

Ու կը խորհրդածեմ.—

Ինչո՞ւ մեր երկրին իշխանութիւնն ալ չի մտածեր այս ուղղութեամբ, լրջօրէն լուծելու համար ներգաղթի խնդիրը, որ ամէն բանէ առաջ բնակարանի հարց է, ինչպէս կը յիշեցնեն միշտ։

Անշուշտ Հայաստանը Շուէտ չէ, ոչ տարածութեամբ, ոչ բնակչութեամբ, ոչ ալ հարստութեամբ։

Շուէտ վեց միլիոն բնակիչ ունի, Հայաստան՝ մէկ միլիոն։

Շուէտ Եւրոպայի գլխուն վերեւ կը գտնուի, Հայաստան՝ Կովկասի խորը։

Շուէտ ազատ կարգ ու սարք ունի, Հայաստան՝ կը պրկուի անձնախնդրաց դիկտատուրայի մը օղակներուն մէջ, ինչպէս ամբողջ Խ. Միութիւնը։

Եւ սակայն, չէ՞ որ այդ իշխանութիւնը կը խօսի ու կը գործէ յանուն բանուորներու եւ գիւղացիներու։

Միւս կողմէ. «Փրքի ժուռնալի» բեմէն չլսեցի՞ք մեծ աւետիսը.—

Ինծի հաւատացուց թէ Հայաստանի կառավարութիւնը ազատ է լի ուզած չափով հայ տանելու Հայաստան, առանց ո եւ է մէկուն միջամտութեան եւ արգելքին հանդիպելու վախին»։

Արդ, ինչո՞ւ կ'անճրկի Երեւան, բացառիկ վարկ մը ապահովելու եւ բնակարաններու շինութիւնը փութացնելու համար։

Հազարումէկ վարկեր կը բացուին, փոխառութիւններ կը պարտադրուին, վիճակախաղեր կը սարքուին, հանգանակութիւններ կը կատարուին։

Եւ աչքէ չի վրիպիր նոյնիսկ Սպանիոյ կամ Կուաթէմալայի պրոլետարներուն թշուառութիւնը։

Իսկ ինչո՞ւ աղէ արձան կը դառնան, երբ կարգը կուգայ բնակարաններու շինութեան։ Ուրիշ խօսքով՝ ներգաղթի։

Ո՞վ է մեղաւորը, երէ բնակարաններու շինութեան հանգամանքը ալ դարձաւ ողորմածութեան հարց.

— Ժամկոչին պնակն է, Երուսաղէմի կամ Ազգ. Հիւանդանոցի պնակն է, անտես մի՛ առնէք ...

Ինչպէս անտես չառին, պատկառելի՛ գումար մը, 150.000 ֆրանք նետելով գանձանակը, մէկուկէս տարուան ընթացքին։

Չեմ պահանջեր որ Շուէտի օրինակին հետեւին։

Բայց, այս ընթացքով, մենք ոչ բնակարան կ'ունենանք, ոչ ալ ներգաղթ։

Հիմնական, ՊԵՏԱԿԱՆ միջոց մը խորհեցէք, լուծելու համար այս հիմնական հարցը։ Մասնաւոր վարկ, ներքին փոխառութիւն եւն.։

Առայժմ միեւնոյն ատեն ապացուցած պիտի ըլլաք թէ Հայաստան իսկապէս ազատ է, «իր ուզած չափով հայ տանելու», առանց որ եւ է միջամտութեան եւ արգելքի հանդիպելու։

Վ.ԱՀԷ.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱԶԳ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐԸ
ՆՊԱՍՏԷ ԶՐԿՈՒԱԾ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Երէկ Մարսէյլի Ազգ. Կեդր. Վարչութենէն ստացանք պաշտօնական գիրերով մը, որ տեղեկութիւններ կը հաղորդէ հայ գործաւորներու նպաստի դադարման առթիւ եղած դիմումներու եւ ստացուած պատասխաններու մասին, սկսելով 1934 դեկտեմբերէն։

Տեղի անձկութեան պատճառով, այսօր կուտանք միայն ամենավերջին իրողութիւնները.—

ԱՇԽԱՏԵԼՈՒ ՏԱՐԻՔ ՈՒՆԵՑՈՂ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

Առաջնորդարանիս կողմէ անկէ առաջ մասնաւոր դիմումի մը պատասխանելով աշխատանքի Պ. նախարարը հետեւեալը գրած է վարչութեանս։

« Այն պատանիները որոնք իրենց ծնողքին հետ Ֆրանսա եկած են աշխատելու տարիք ունենալէ առաջ և այսօր 12 եւ 13 տարեկանին հասած են, պարտին իրենց խնդրագրերուն մէջ ապացուցանել թէ գանէ երկու տարիէ ի վեր անընդհատ Ֆրանսա բնակած են։ Անչափահաս զաւակներու աշխատանքի արտօնութեան խնդրագիրները ամենաջերմ բարեացակամութեամբ կը քննուին իմ գրասենեակներուս մէջ։

Մարսէյլի քաղաքապետարանէն. — Պ. Քաղաքապետէն շնորհուած ունկնդրութեան մը ընթացքին ուր ներկայ էր նաեւ նահանգային խորհուրդի անդամ եւ երեսփոխան Պ. Սապիանի, մեզի յայտարարուեցաւ թէ ի նպաստ հայ գործաւորներու իրենց կարելին ընելու վրայ են ներկայ տարեշրջանին, առաջին քառամսեակի համար քաղաքապետարանէն 50.000 ֆրանքի նպաստ մը տրամադրուելու համար։

Միայն թէ գիտել տրուեցաւ մեզի. — Յայտարարեցէք ձեր հայրենակիցներուն որ զգուշանան հրապարակային ցոյցերէ, չվտանգելու իրենց մասին ցոյց տրուած բարեացակամութիւնը։

Աշխատանքի նախարար Պ. Փոլ Ժագիէի ուղղած հրահանգը.—

Գործաւորներու նպաստը միայն այն օտարականներուն համար է որոնց երկիրներուն հետ Ֆրանսա պայմանագրութիւններ ունի, իսկ այն օտարականներուն՝ որոնց երկիրներուն հետ այդպիսի յանձնառութիւն գոյութիւն չունի՝ տրուած նպաստը շնորհ մըն է պարզապէս, ինչպէս կ'ըլլայ, Ֆրանսացիներուն։ Այս վերջին պարագան օրէնքի վրայ հիմնուած չէ։ Կ'աւելցնեմ թէ դժնդակ կացութեան պատճառով՝ որուն մէջ կրնան գտնուիլ ձեր հայրենակիցներէն շատեր, անոնցմէ մասնաւոր օգնութեան կարօտ Հայերու վիճակը ամենամեծ բարեացակամութեամբ պիտի քննեմ։ Ուստի այդ կարգի կարօտներուն ցանկը պատրաստելով ղրկեցէք, պայմանաւ որ իրենց աշխատելու իրաւունքը հաստատող ինքնութեան թուղթերը օրինաւոր ըլլան, այսինքն պայմանաժամերը անցած չըլլան։

⁂ Վերջին պահուն Մարսէյլի Ազգ. Վարչութենէն ստացանք հետեւեալ նոր գիրը.—

Շնորհուած մասնաւոր ունկնդրութեան վրայ, այսօր 31 յունուար, առաւօտեան ժամը 11ին, Առաջն. փոխանորդ Մեսրոպ քհյ., Երեսփ. Ժողովի ատենապետ Պ. Վրթանէս Ղազարեան եւ Կեդր. Վարչութեան ատենադպիր Պ. Սուրէն Արզումանեան ներկայացան Պ. Նահանգապետին եւ պարզեցին այն տխուր եւ անձկալից կացութիւնը, որուն ենթարկուած են մեր հայրենակիցները։ Դիտել տուին թէ այս ստիպողական ծով կարիքին առջեւ սահմանուած ամսական նպաստի գումարը խիստ անբաւական է։ Պ. Նահանգապետը այս յայտարարութենէն յուզուած, խոստացաւ ջանալ յաւելում մը ապահովել հայ տարաբախտ նպաստընկալներուն համար։

ՏԱՍԸ ՖՐԱՆՔՆՈՑ դրամներու կեղծերը երեւան ելած են։ Հանճարեղ դրամանենգ մը երկու Փրանքնոցները անդիկի մէջ թաթխելով, քսած է իբրեւ տասը Փրանքնոց, քանի որ երկու դրամներն ալ նոյն չափն ունին։ Ուշադրութիւն տասնոցներուն։

ԱԶԳԱՅԻՆ ԳԻԾԸ Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

»»» • • «««

Գ. Հրաչ Երուանդի զեկուցման մէջ երկրորդ ուշադրութեան արժանի յայտարարութիւնը կը վերաբերէր Հայաստանի խորհրդային կառավարութեան վարած ազգային քաղաքականութեան: Զեկուցաբերը դիտած է, որ Խորհ. Հայաստանի մէջ, անցնող երկու տարիներու ընթացքին, շեշտուած ազգային գիծ մը կը տարուի եւ հայ համայնավարներն աստիճանաբար կը հրաժարին «ձախութեան հիւանդութիւններէ»: Ռամկավար «ուխտաւոր»ը այդ եզրակացութեան բերած են երեք երեւոյթներ՝ տնտեսական եւ մշակութային քաղաքականութեան մէջ եւ Րաֆֆիի շուրջ եղած խնդիրը: Քննենք զատ-զատ:

Բանախօսը տնտեսական ազգային քաղաքականութեան շեշտուած արտայայտութիւն կը համարի Երեւան-Աղստաֆա երկաթուղին: Այդ գծին կառուցումը չի մտներ հնգամեայ ծրագրին մէջ եւ խորհրդահայ կառավարութիւնը իր նախաձեռնութեամբ ու սեփական միջոցներով է գործի ձեռնարկած: Եւ զեկուցանողը, նոր Ամերիկա գտածի պէս, «Փըթի Ժուռնալ»ի սրահի բեմէն աւետիս կը կարդար փարիզահայ գաղութին ...

Չմոռնանք զեկուցանողի այն յայտարարութիւնը թէ՝ երկու տարի առաջ Հայաստանի մէջ կացութիւնը շատ գէշ է եղած, ազգային քաղաքականութեան հետքեր անգամ չէին նշմարուիր եւ կոլխոզացման շրջանին հայ համայնավարները ծայրայեղ «դաժան» ընթացք են ունեցած: Իսկ յայտնի է, որ Երեւան-Աղստաֆա գիծը ճիշդ այդ «դաժան» օրերուն է ծրագրուած եւ երկաթուղիին շուրջ Հրաչ Երուանդի գեղգեղանքը կրկնութիւնն է ճարտարապետ Աստուածատրեանի այն յօդուածի, որ տպուեցաւ «Խ. Հ.» թերթի մէջ, չորս տարի առաջ ... Այնպէս որ այդ գործը խորհ. իշխանութեան ներկայ ազգային քաղաքականութեան շրջանակէն դուրս է:

Այս թիւրիմացութիւնը սխալ ըմբռնումի եւ խորհրդահայ ներքին կեանքին անտեղեակ ըլլալու հետեւանք է:

Արդ հասարակ, ոչ միայն վերոյիշեալ երկաթուղին, այլ եւ Հայաստանի մէջ բոլոր ջրանցքներու, ելեկտրակայաններու եւ գործարաններու կառուցումը ազգային գործ է: Որովհետեւ կարելի չէ հայ համայնավարներու ձախ քաղաքականութեան շրջանին կառուցուած Զորագէսը համարել ոչ ազգային գիծ, իսկ նոյն համայնավարներու աջ քաղաքականութեան օրերուն կառուցուող երկաթուղին բացատրել ազգային քաղաքականութեամբ: Նոյնպէս արժէք չունի այն պարագան, թէ կառուցումը Հայաստանի կառավարութեա՞ն կը պարտինք, թէ հնգամեայ ծրագիրներու տրամադրութեան: Բոլոր տեսակի կառուցումները ազգային գործ են, որովհետեւ վարչաձեւերը միշտ կը փոխուին, իսկ շինուած գործարաններն ու երկաթուղիները կը մնան իբրեւ ժողովրդի սեփականութիւն:

Իսկ թէ այս տեսակէտն ունենալով մէկտեղ, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ինչո՞ւ նիւթապէս չաջակցիր խորհր. շինարարութեան, աս տարբեր խնդիր է, որ կը բխի մեր եւ համայնավարներու յարաբերութիւններէն եւ որուն լուսաբանութիւնը բազմիցս տրուած է դաշնակցական մամուլը: Եւ երկրորդ, մեր քննադատութիւնները ուղղուած են ոչ թէ երկրի շինարարութեան, այլ խորհրդային տնտեսական քաղաքականութեան դէմ: Միայն կուսակցական պայքարէն կուրացած եւ վատոգի մարդիկ այս ընթացքը կրնան համարել «հակահայաստանեան»:

Եթէ ռամկավար շրջիկը իրերու խորը թափանցելու կարողութիւնը ունենար, կը տեսնէր, որ տնտեսական ազգային քաղաքականութիւն բառերը բոլորովին տարբեր բան է: Խորհրդահայ ներքին կեանքին իրազեկ ամէն մարդ գիտէ, որ վեց տարի առաջ, Աշոտ Յովհաննիսեանի տիրապետութիւնը վերջ գտաւ ճիշդ այս խնդրին շուրջ եղած պայքարին պատճառով:

Երբ հնգամեայ ծրագիրներ կազմուեցան, Աշոտ Յովհաննիսեան-Լուկաշին ղեկավարութիւնը կողմնակից էր «փակ» տնտեսութեան ձեւին: Այսինքն, Հայաստանի մէջ կատարուած տնտեսական ամէն ձեռնարկ պէտք է նախ եւ առաջ պայմանաւորել մեր երկրի շահերով եւ հնարաւորութիւններով: Իսկ յայտնի է որ ծրագիրները կը կազմուէին ոչ թէ Երեւանի, այլ Մոսկուայի մէջ եւ կը թելադրուէին Հայաստանին Թիֆլիսի միջոցով:

Ռամկավար շրջիկը ապացոյցներ ունի՞ թէ ներկայիս Հայաստանի տնտեսական կեանքին մէջ տիրապետողը Աշոտ-Լուկաշին տեսակէտն է: Եթէ ոչ, ուրեմն ո՞րը ազգային գիծ կը համարի: Իսկ եթէ այո, ապա ինչո՞վ բացատրել առեւտրական գործավար Մարտիրոսեանի հետեւեալ յայտարարութիւնը.

— «Մոսկուան ամէն ինչ վերցրել է իր բռի մէջ, իսկ մենք ինչպէս ծառաներ կատարում ենք նրա ցուցմունքները եւ կարգադրութիւնները: Անգլիտան վրացիները ամէն ինչ վերցրել են իրենց ձեռքը, կատարում են իրենց մօտ շինարարութիւն, իսկ Հայերին ամէն տեղ խոչընդոտ են հանդիսանում» («Խ. Հ.», 17 յունուար, 1933):

Հրաչ Երուանդի ազիտութիւնն անսահման է, երբ կը խօսի մշակութային հարցերու շուրջ: Իր կարծիքով, ազգային գիծ է, որ Հայաստանի մէջ դպրոցներ կը բացուին, թանգարան ու մատենադարան կը հիմնուին ու ... միջնադարեան գրականութիւն կ'ուսումնասիրեն:

Արդեօք աշխարհի երեսին գոյութիւն ունի՞ քիչ թէ շատ քաղաքակիրթ ժողովուրդ մը, որ իր թատրոնը, համալսարանը, դպրոցն ու մատենադարանը չունենայ: Եւ մի՞թէ այս հիմնարկութիւններու սովետական գոյութիւնը իշխանութեան ազգային քաղաքականութիւնն է: Վերջ ի վերջոյ, ժամանակն է զանազանելու երկրի մը մշակութային արժէքները, նոյն երկրի իշխանութեան մշակութային ազգային քաղաքականութենէն: Իսկ եթէ ուխտաւոր ռամկավարի աչքին ազգային գիծ կը նկատուին դպրոցներու մէջ Հայոց պատմութիւն եւ աշխարհագրութիւն աւանդուիլը եւ ոսկեդարի ուսումնասիրութիւնը, պատմութիւնը տարբեր բան կ'ըսէ:

Ստալինեան ղեկավարութիւնը «Նէպը» թաղելով, ոչ միայն ձեռնարկեց հնգամեակներու, այլ եւ անողոք կռիւ յայտարարեց մտաւորականութեան, մասնագէտներու եւ գիտութեան դէմ: Դպրոցներէն վերցան ազգային պատմութիւնն ու աշխարհագրութիւնը, անցեալի գրականութիւնը փականքի տակ դրուեցաւ եւ հալածուեցան հին մասնագէտներն ու գիտնականները: Աշխարհիս պատմութիւնը սկսած է հոկտեմբերեան յեղափոխութեան օրէն եւ բոլոր իմաստութիւններու մայրը կը հանդիսանայ Լենին-Ստալինի ուսմունքը ...

Սակայն, շատ չուշով համոզուեցան որ երկրի անող տնտեսութեան յաջողութեան չի կարգանար մշակոյթը եւ նորահաս կարմիր մասնագէտները եւ գիտնականները ի վիճակի չեն գոհացնելու իրենց առաջադրուած պահանջները: Ստալին իբրեւ խելացի մարդ զգաց իր սխալը եւ նամակով մը հրահանգեց որ խորհրդային ուսանողութիւնը, մտաւորականութիւնն ու մասնագէտները զինուին գիտութեան իրական զէնքերով եւ ուսանին ու ուսումնասիրեն ոչ միայն ներկան, այլ եւ անցեալը: Ստալինի օրէնքը հրաման է եւ անմիջապէս դպրոցներու մէջ վերահաստատուեցաւ թէ կարգ ու կանոն եւ թէ ազգային պատմութեան ու աշխարհագրութեան առարկաները եւ գրագէտներն ալ սկսան ուսումնասիրել ... միջնադարեան գրականութիւն:

Այնպէս որ, Հայաստանի մշակութային կեանքի մէջ նշմարուած այդ երեւոյթները ոչ թէ «վրացի համայնավարներու ազգային քաղաքականութեան» ազդեցութիւնն է, այլ հետեւանք Ստալինի յատուկ կարգադրութեան: Եւ այդ հրամանէն վերջ Հայաստանի մէջ կ'ուսումնասիրեն ոչ միայն ոսկեդարը, այլ եւ Պղատոնի փիլիսոփայութիւնն ու Հոմերոսի «Իլիական»ը: Եւ Հ. Երուանդը, փոխանակ Մոսկուայի խորհ. գրողներու համագումարին մէջ պատմելու հայկական անեկտոտը (իբր թէ Վրացիներու զեկուցումէն վերջ հայ պատգամաւորները մէկ գիշերուան մէջ պատրաստած են հայ մշակոյթի պատմութիւնը), լաւ կ'ընէր, եթէ անգամ մը կարդար նոյն համագումարին մէջ Բուխարինի կողմէ եղած զեկուցումը: Ուսանելի շատ բան պիտի գտնէր ...

Կարճ կապենք: Տգիտութիւն է Ստալինի հրամանով յառաջ եկած երեւոյթ մը վերագրել հայ համայնավարներու ազգային քաղաքականութեան:

Ինչ կը վերաբերի Րաֆֆիի գրքերուն, որոնք «յափշտակութեամբ ու ձեռքէ ձեռք խլելով կը կարդացուին», ատոր մենք կը հաւատանք: Ոչ միայն կը հաւատանք, այլ եւ հաստատ գիտենք, որ Հայաստանի մէջ արգիլուած պտուղը շատ քաղցր է եւ այնտեղի երիտասարդութիւնը ոչ միայն Րաֆֆի կը կարդայ, այլ եւ շատ ուրիշ բաներ, զորս «ուխտաւոր»ին ռամկավար աչքերը չեն տեսած ... Երեւի այդ բանը շատ աւելի լաւ գիտէ համայնավարներու ղեկավար Աղասի Խանջեանը, որ զայրագին պոռթկումով կը գրէ.

— «Աւելի անխնայ ու անողոք պայքար մղել նացիոնալիզմի դէմ, էլ աւելի համակել մասսաներին պրոլետարական մարտական ինտերնացիոնալիզմով — ահա մեր նոր յաղթանակների, սոցիալիզմի յետագայ վերելքի պարտադիր պայմանը» («Խ. Հ.», 29 նոյեմբեր 1934):

Եթէ Խանջեանը, որու տեսակէտը այսօր կը տիրապետէ Հայաստանի մէջ, անողոք ու անհաշտ կռիւ կը յայտարարէ ազգային որ եւ է արտայայտութեան դէմ ու միջազգայնական քաղաքականութիւն կը վարէ, ալ ո՞ւր մնաց «ազգային գիծը»:

Թերեւս ռամկավարները յաւակնութիւն ունին կարծելու, թէ մենք իրենց «յայտնութիւններուն» աւելի հաւատք պիտի ընծայենք, քան համայնավար Խանջեանի գրածներուն ...

ԱՇՈՏ - ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Հ. Յ. Դ. ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԸ

»»» • • «««

Ե.

Դաշնակցութիւնը կուսակցութի՞ւն է թէ կազմակերպութիւն: Ոմանք կ'ասեն՝ կուսակցութիւն է, ոմանք՝ կազմակերպութիւն է: Բայց ինչ կարիք այս բանավէճին, քանի որ պարզ է՝ թէ մի կուսակցութիւն, որ չունի կազմակերպութիւն, նա մի դիակ է: Կուսակցութիւնը այն է, որ նախ կազմակերպութիւն ունի՝ միասնական կամք եւ կարողութիւն ցուցադրելու:

Եւ եթէ այդ կամքի աղբիւրը կը յորդի ժողովրդի, զանգուածի եւ ոչ թէ անոր միայն մէկ խաւի, կամ մէկ խմբակցութեան սրտէն, ուղեղէն եւ ձգտումներէն, այդ պարագային այդ կազմակերպութիւնը կը դադարի պարզ կուսակցութիւն ըլլալէ, նա կը դառնայ աւելի բարձր եւ աւելի գերազանց քան կուսակցութիւնը: Դաշնակցութիւնը ապացուցած է, որ ունի կամք եւ կարողութիւն. Նրա ուժի աղբիւրը եւ հետապնդած նպատակները կը բխին ամբողջական հայ ժողովրդէն եւ ոչ թէ նրա այս կամ այն հատուածէն: Ահա թէ ինչու սխալ է Դաշնակցութիւնը որակել իբր կուսակցութիւն: Նա գերազանց է քան կուսակցութիւնը: Նա բուն էութեան հայ ժողովուրդի կազմակերպութիւնն է:

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՁԵՒԸ

Կազմակերպութեան ձեւը նոյնքան կարեւոր է, որքան կազմակերպութեան նպատակը: Կազմակերպական ձեւը ի վերջոյ կը նախորոշէ եւ նպատակները: Այսպէս, օրինակ, մի կեդրոնաձիգ կամ անհատապաշտ կազմակերպութիւն ուզենայ-չուզենայ ի վերջոյ կը յանգի միապետական, թէոկրատիկ ուժերի, թէկուզ եւ իր նպատակներին այդ հակառակ լինի. եւ ընդհակառակն, դեմոկրատիկ կառոյցով մի կազմակերպութիւն, հակառակ իր իսկ կամքին, պիտի թեքի դէպի ժողովրդապետութիւն: Եթէ կուսակցութիւնները կարող են ստել կամ սխալուել իրենց ծրագիրներով, անհնար է որ նրանք կարողանան ստել կամ սխալիլ իրենց կանոնագիրներով, որ հայելին են իրենց կազմակերպութեան: Եթէ նպատակ կայ իր խորքով ճանաչել մի կուսակցութիւն, հասկանալ նրա ներկան եւ նախատեսել ապագան, ապա ոչ այնքան պիտի ուսումնասիրել նրա խոստումները, ծրագիրները, յայտարարութիւնները, որքան ուշի ուշով պիտի քննել այդ կուսակցութեան կառոյցը, նրա կազմակերպական ձեւը: Ու դիտել միաժամանակ, թէ իր կիրառած ձեւերը կեանքի մէջ ինչ չափով արմատացած եւ հարազատ դարձած են ժողովրդին:

Կազմակերպական ձեւերի եւ նրանց յաջողութեան մէջ պիտի որոնել մի կուսակցութեան հետապնդած նպատակների մեծութիւնն ու կենսունակութիւնը: Եւ որ էականն է, ոչ միայն ներկան, այլեւ ապագան այդ կուսակցութեան, որին տանում է նրա կազմակերպութիւնը:

Դաշնակցութեան կանոնագիրը եւ կեանքի մէջ կիրառած իր կազմակերպական ձեւերը հետեւեալ ինքնատիպ առանձնայատկութիւններն ունեն, թերեւս եւ անծանօթ որ եւ է կուսակցութեան:

Ա.— Նա ապակենտրոն է. այսինքն բազմաթիւ անկախ կեդրոնական կոմիտէներ մի Դաշնակցութիւն է. իւրաքանչիւր 500—1000 շարքայիններ կազմում են մի անջատ միաւոր, ունենալով իրենց օրէնսդիր եւ գործադիր մարմինները: Այդ անջատ եւ անկախ մարմինների փոխադարձ համաձայնութեամբ կազմուած դաշնակցութիւնը ունի այդ բոլոր մարմինների համար մի գերագոյն օրէնսդիր ատեան՝ որ կոչւում է ընդհանուր ժողով, եւ մի գերագոյն վարչական մարմին՝ որ կոչւում է բիւրօ:

Բայց նաեւ որոնք գերագոյն մարմիններ են սահմանափակ իրաւունքներով. նրանց իրաւունքները գծուած են այն սահմանադրութեան մէջ, որ թէեւ ենթակայ, բայց էապէս անկախ միաւորները ստեղծած են փոխադարձ համաձայնութեամբ:

Դաշնակցութեան կազմակերպութիւնը յար եւ նման է ֆեդերատիւ կամ կոնֆեդերատիւ պետական ձեւերին:

Այս պարագան կը մատնանշէ, որ Դաշնակցութիւնը ուզենայ-չուզենայ իր նպատակներով եւ իր ապագայ քաղաքական առաջադրութիւններով պիտի գնայ դէպի ապակենտրոնացում, դէպի ֆեդերատիւ կամ կոնֆեդերատիւ: Նա բնական հակառակորդ է ամէն կեդրոնաձիգ իշխանութեան, ձեւի եւ կարգի:

Բ.— Այլ կուսակցութեանց մէջ անհատը իր մտաւոր եւ բարոյական արժէքով, ծագումով, դիրքով կամ հարստութեամբ գրաւում է այս կամ այն տեղը. շատ անգամ ղեկավարութիւնը ճշդուած է ըստ այդ առաւելների: Դաշնակցութեան համար նման արժէքներ գոյութիւն չունեն: Արժէք չէ անհատի դասակարգային ծագումը, անցեալը, հարստութիւնը, տիտղոսը, մտաւոր պաշարը եւ այլն: Միայն եւ միմիայն երեք արժէքներ նկատի կ'առնուին — հաւատարմութիւն, զոհաբերութիւն (ներկայի համար) եւ գործելու եռանդ:

Այս արժէքները խորքին մէջ ապադասակարգային կը դարձնեն կազմակերպութիւնը եւ զայն կը վերածեն աւելի գործի եւ զոհաբերութեան մի տաճարի, քան տեսական սին վէճերի մի խմբակցութեան:

Այս է պատճառը, որ Դաշնակցութեան մէջ ներքին մի ձգտում կայ պարլամենտարիզմի վերաքննութեան առնելու եւ օրէնսդիր ու գործադիր իշխանութիւնները ի մի ձուլելու, միաժամանակ ներդաշնակելով դասակարգային հակամարտութիւնները եւ ոչ թէ նրանց հակադրութիւնները սրբելով: Դաշնակցութեան կազմակերպական ձեւը դէպի բնական հակառակութեան է տանում պարլամենտարիզմին եւ դասակարգային հակադրութեանց. ի վերջոյ Դաշնակցութիւնը պիտի յանգի այլ ձեւերի, աւելի հարազատ իր կազմակերպական կառոյցին:

ՄԱՐՏԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ուրիշ կուսակցութեանց մէջ թիւը որակ է եւ ձայնատուութիւնն է այն խարիսխը, որի վրայ կը հանգչի թըւական ոյժը: Դաշնակցութեան համար ձայնատուութիւնը ոյժ չէ, եւ թիւը բացարձակ արժէք չէ, եթէ նա որակ չունի:

Դաշնակցութեան համար արժէք է որակը: Եւ որակ ասելով նա կը հասկանայ կարգապահութիւն. այսինքն՝ ենթարկելու եւ ենթարկուելու յատկութիւն եւ անսահման զոհաբերութեան պատրաստակամութիւն, ոչ թէ իւրայինի, այլ ընդհանրութեան համար: Այս սկզբունքները եւ պարտադրութիւնները կազմակերպութեան կը տան աւելի շատ մի զինուորական բանակի կերպարանք, որի քուէները կը հաշուեն ոչ միայն թուով եւ ձայնով, այլեւ սուրով եւ զոհաբերութեամբ, եւ այս թիւն է որ կը ներկայացնէ իբր գումար, իբր հաւաքականութիւն:

Կազմակերպական օրէնքներով անհատի ազատութիւնը սահմանադըրուած է. նա ազատ է մտածելու, զգալու, գործելու այն սահմանների մէջ, որ ընդհանրութիւնը ընդունած է. նա իր անձնական ազատութիւնը կարող է արտայայտել միայն այն ճանապարհներով, որ կանոնագիրը կը թոյլատրէ, ընդհանրութեան շահի համար անհատի ազատութիւնը զոհաբերուած է նրա մէջ:

Ռազմապաշտական չէ, բայց հիմ ունի կազմակերպական այս ձեւը, հետեւեալ ծանօթ սկզբունքը. «Մէկը՝ ամէնքի եւ ամէնքը մէկի համար», միակ պատասխանատուութիւնը ազգ. եւ պետութիւն կազմելու եւ ֆիզիքական ոյժ ստեղծելու:

Կազմակերպական այս հիմնական գիծերը բացառիկ բարոյական եւ քաղաքական արժէք կուտան Դաշնակցութեան կազմակերպութեան:

ՌՈՒԲԷՆ

ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՕՏԱՐ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

»»» • • «««

Գանգատներ ոստիկանական խստութեանց դէմ

═ 0—0 ═

ԽՄԲ.— Հինգշաբթի օր հաղորդած էինք Երեսփ. Ժողովին վիճաբանութիւնները, գործազրկութեան եւ օտարականներու վտարման, ինչպէս եւ ապաստանի իրաւունքի մասին:

Հարցին կարեւորութիւնը նկատի առնելով, ստորեւ խորհրդարանի պաշտօնաթերթէն կը թարգմանենք գլխաւոր ճառերը.—

Ժան Կարշըրի (համայնավար).— Ազգ. Ապահովութեան Տեսչութիւնը վտարման այնպիսի խիստ միջոցներու կը դիմէ, որ յուզման կը մատնեն քաղաքական փախստականները: Եթէ կարելի ըլլար գիտնալ թէ ի՞նչ պատճառներու վրայ հիմնուած՝ Ազգ. Ապահովութեան Տեսչութիւնը կը դիմէ այդ միջոցներուն, գէթ կրնայինք գնահատել կամ քննադատել այդ միջոցները: Սակայն Ազգ. Պաշտպանութեան Տեսչութիւնը ոչ մէկ բացատրութիւն կուտայ այդ մասին:

Երբ երեսփոխան մը կը ներկայանայ ներքին նախարարութեան կամ Ազգ. Ապահովութեան Տեսչութեան՝ խնդրելով լուսաբանութիւններ տալ ներկայացուած պարագայի մը մասին, կը ստանայ միշտ սա պատասխանը. «Ընդհ. ապահովութեան վերաբերեալ պարագաներու մասին ձեռք առնուած միջոցները կարելի չէ վերաքննել»:

Գոչեցէք որքան կ'ուզէք, այլեւս բառ մը աւելի չէք կրնար ստանալ Ազգ. Ապահովութեան Տեսչութենէն:

Կարելի չէ թոյլ տալ, որ տեւէ այս կացութիւնը: Չեմ ուզեր այսօր պարզել մեզի ներկայացուած այն բոլոր պարագաները, որոնք բազմաթիւ են: Գիտեմ որ Գ. Մութէ հարցապնդում մը ունի, ուզելով ինծի նման որոշ բացատրութիւններ ստանալ կառավարութենէն: Իմ ընկերս կազմած է կատարեալ ցանկ մը վտարման վերջին կարգադրութեանց մասին, որոնց դէմ կը բողոքէ ինչպէս ես:

Կ'ուզեմ յիշատակել միայն երկու պարագայ.—

Երիտասարդ Գերմանացի մը, քաղաքական փախստական, ամուսնացեալ, հայր երկու զաւկի, կը յաճախէ Փարիզեան համալսարան մը: Ընտանիքին եւ իր գոյութիւնը ապահովելու չափ նիւթական միջոցներ ունի: Եւ ահա կը վտարուի այս երիտասարդը: Միջամտեցի: Միակ բացատրութիւնը, որ տրուեցաւ ինծի, այն է թէ կարելի չէ վերաքննել կամ ետ առնել ընդհ. ապահովութեան վերաբերեալ պարագաներու մասին տրուած որոշումները:

Ահա եւ միւսը: Քաղաքական փախստական մը, որ Իտալիոյ մէջ կը դատապարտուի տասը տարուան աքսորի, այն ամբաստանութեամբ թէ պայքարած է ֆաշականութեան դէմ: Կը յաջողի փախչիլ դիմագրաւելով անհաւատալի դժուարութիւններու: Կուգայ Ֆրանսա: Ոչ անշուշտ կանոնաւոր թուղթերով, այլ այնպիսի պարագաներու մէջ, որ մարդկային չէ թուղթ պահանջել: 11 դեկտեմբեր 1924ին վտարման հրամանագիր մը կը տրուի: Վերաքննութիւն մը կը կատարուի իբրեւ հետեւանք բազմաթիւ միջամտութիւններու: Ու կը տեսնուի որ մարդուն կացութիւնը կը թելադրէ բնակութեան արտօնութիւն տալ: Ու կը տրուի:

Կ'անցնին 10 տարիներ, կ'ամուսնանայ Փարիզի մէջ: Զաւակ մըն ալ կ'ունենայ: Եւ ահա դարձեալ վտարման հրամանագիր մը իր մասին: Ո՞րու ձգել իր կինը եւ զաւկին հոգը:

Չեմ ուզեր երկարել:

Կը խնդրեմ կառավարութենէն, որ քննէ այս փափուկ հարցը ամենայն ուշադրութեամբ:

Քաղաքական ապաստանութեան (ապաստան) իրաւունքը միշտ յարգուած է մեր երկրին մէջ: Մինակ ես չեմ, որ այն տպաւորութիւնն ունիմ թէ վտանգուած է այդ իրաւունքը հիմա: Այս հարցին մասին միշտ պահպանուած էր հանրապետական աւանդութիւնը: Այնպէս կը զգամ որ լուրջ վտանգի մէջ կը գտնուի հիմա:

Ի՞նչ պատճառներու վրայ հիմնուած է որ խիստ միջոցներու կը դիմուի հանդէպ քաղաքական փախստականներու: Այս է հարցը, զոր կը դնեմ կառավարութեան առջեւ:

Գ. Էռիոյի եւս ներկայացուած են բազմաթիւ պարագաներ: Կրնայ ուզել միտ դառնալ ձեռք առնուած միջոցներուն պատճառներն ու բնութիւնը:

Կը խնդրեմ կառավարութենէն, որ յետաձգէ գործադրել վտարման որոշումները, լուրջ եւ կատարեալ քննութիւններ կատարէ կամ, ամէն պարագայի, մեզի բացատրէ պատճառները, որպէսզի մենք ալ կարենանք դատել ու ճշդել ձեռք առնուած միջոցներուն արդարութիւնը:

Գ. Մութէ, յանուն ընկերվարական խմբակցութեան, կ'առաջարկէ օրինագիծ մը, ջնջելու համար 3 դեկտ. 1849 օրէնքը Ֆրանսա հաստատուած օտարականներու մասին եւ վերափոխելու համար վտարումներու եւ արտաքսումներու վարչական եղանակները:

Արտաքին յանձնաժողովը, որ քննեց այս առաջարկը, նպաստաւոր տեղեկագիր մը պատրաստեց:

Հարցը կարելի է քննել անմիջապէս Երեսփ. Ժողովին մէջ, այնպէս որ անհրաժեշտ է յետաձգել բոլոր վարչական որոշումները, որոնց դէմ կը բողոքեմ:

Կը յուսամ որ Գ. Էռիօ պիտի ուզէ, — առանց խօսելու բուն էութեան, քանի որ հարցը կը վերաբերի միայն ժամանակին,— հանդարտեցնել մեր արդար մտահոգութիւնները եւ ապահովութիւն տալ: Ահա միջամտութեանս շարժառիթը:

Արդարեւ պէտք է որ կառավարութիւնը, այսօրուընէ, մեզի ապահովութիւն տայ թէ, քաղաքական փախստականներու եւ օտարականներու ասպնջականութեան իրաւունքը պիտի յարգուի Ֆրանսայի մէջ այնպէս ինչպէս առաջ էր:

Էռիօ.— Ներքին նախարարին կ'իյնայ պատասխանել Գ. Կարշըրի հարցումին: Ու եթէ ես խօսք կ'առնեմ քանի մը բառով պատասխանելու համար, պատճառն այն է որ խնդիրը կապուած է օտար բանուորներու աշխատանքի հարցին հետ, զոր կը քննէ միջնախարարական յանձնախումբ մը, իմ ալ մասնակցութեամբ:

Իմ տալիք բացատրութիւններուս մէջ քիչ մը յստակութիւն գնելու համար, անհրաժեշտ կը գտնեմ աշխատանքի իրաւունքը բաժնել ասպնջականութեան իրաւունքէն:

Լէոն Պլում.— Խօսք կ'ուզեմ:

Էռիօ.— Աշխատանքի իրաւունքին մասին խօսելով, բացորոշ կը յայտարարեմ թէ չենք կրնար ապահովել բոլոր այն օտարականներուն անխտիր որոնք Ֆրանսա կը բնակին ներկայիս, աշխատանքը զոր կ'ուզեն: Այդ անկարելիութեան պատճառները բացատրուած են արդէն: Այդ պատճառները լաւ կը պարզուին հետեւեալ թիւերով.— Ֆրանսայի մէջ կան 400,000 Ֆրանսացի գործազուրկներ եւ 800,000 օտար գործաւորներ:

Գիտեմ թէ հարցը թուաբանական խնդիր մը չէ եւ կարելի չէ լուծել դիւրութեամբ: Սակայն այս իրողութիւնն իսկ բաւական է հասկնելու համար թէ աշխատանքի Ֆրանսական շուկային վրայ տեղ չկայ բոլոր բանուորներուն համար, որոնք գործ կ'ուզեն, եւ բոլոր օտարականներուն համար, որոնք պիտի ուզէին աշխատիլ մեր երկրին մէջ:

Ինչո՞ւ: Պատճառները շատ ծանօթ են: Պատերազմէն վերջ, ինչպէս քանիցս բացուեցաւ այս բեմէն, էնֆլասիոն կար ճարտարարուեստի մէջ, էնֆլասիոն կար վարկերու մէջ, եւ հետեւաբար, էնֆլասիոն կար բանուորներու գործածութեան մէջ:

Քիչ առաջ ընկերվարական երեսփոխան մը կը գանգատէր, ըստ իս իրաւամբ, որ աշխատանքի Ֆրանսական շուկային վրայ շատ ծանր կը կշռեն օտար բանուորները, ըլլան անոնք տեւական ձեւով կամ ըստ եղանակի աշխատաւորներ:

Մենք պիտի աշխատինք պաշտպանել Ֆրանսացի բանուորները: Եւ թոյլ տուէք ըսել ձեզի, այս առթիւ, թէ չենք ուզեր հարցը քննել իր բացասական ձեւին մէջ: Մեր քննութեանց ըն-

թացքին նշմարեցինք, որ գործի կարգ մը ասպարէզներ հետզհետէ կը փակուին մեր երկրին մէջ, հողագործական կարգ մը ձեռնարկներ կը պահանջեն, որ բուն եղանակի աշխատաւորներ մտցուին, տարբերելով թէ Ֆրանսայի մէջ, օրինակի համար, չկան փայտահատներ կամ աղոց քաշողներ։

Կ'ուզենք երեւան հանել հարցին կողմերը։ Կ'աշխատինք, օրինակի համար, վերաստեղծել կամ բաժանել այն արհեստները, որ կը պակսին մեր երկրին մէջ։

Ահա աշխատանքի հարցը։ Այս հարցին անջատ կայ նաեւ քաղաքական ապաստանականութեան հարցը։

Ոչ մէկ փոփոխութիւն կատարուած է սկզբունքին մէջ։ Քաղաքական ապաստանականութեան իրաւունքը կայ եւ կը մնայ։ Կը մնայ անեղծ՝ իրական քաղաքական փախստականներուն համար։ Բայց այստեղ հազար պարագաներ կան, մէկը միւսէն տարբեր, մէկը միւսէն աւելի բարդ։

Թերեւս կը պատահի որ սխալներ կը գործուին։ Կը պատահի որ ձեր բարեմտութիւնն է սխալած։ Կրնամ ձեզի ըսել թէ, այսպիսի պարագաներու քննութեան ժամանակ, ի՛նչ օրէնքներու կը հետեւինք, կամ թոյլ տուէք այստեղ ըսել թէ ի՛նչ պիտի ըլլար իմ պատասխանս, երբ իմ կարծիքս հարցնէիք այս կամ այն պարագային մասին։

Նախ կը գործադրեմ Ֆրանսական սկզբունքը, ապաստանութեան իրաւունքի պահպանման հանրապետական սկզբունքը քաղաքական այն փախստականներուն մասին, որոնք կը բաւէ որ ոճիր չեն գործած, մանաւանդ թէ Ֆրանսայի մէջ, եւ Ֆրանսական հողը մտնելէ վերջ՝ կը յարգեն այս երկրին քաղաքական անկախութիւնը, անոր քաղաքացիներուն ազատութիւնը, եւ վերջապէս անընդունելի խառնակութիւններ չեն յարուցաներ այստեղ։ Ահա սկզբունքները, զորս կը գործադրենք։ Կը խնդրեմ, ուրեմն, Պ. Կաշըրէնէն որ հաւատայ թէ ոչինչ փոխուած է հանրապետութեան աւանդութիւններուն մէջ։

«ՍԻՓԱՆ»Ի «ԱՆՈՒՇ»Ը

═ o ═

«Սիփան» փարիզահայ երկսեռ երգչախումբը, այս գիշեր, շաբաթ, «Փըլթի Ժուանալի» սրահին մէջ, ի պատիւ իր հիմնադիր — ղեկավար Սաքօ Ցակոբեանի, կը ներկայացնէ մեծանուն բանաստեղծ Թումանեանի «Անուշ» օփերան։ «Սիփան»ը իր սեփական ուժերով է, որ ձեռնարկած է սոյն ներկայացման եւ կ'արժէ ծանօթանալ այս երգչախումբի պատմութեան, հասկնալու համար, թէ ի՛նչպէս եղաւ, որ այսօր, առանց վարանումի, ինքնավստահ ու համարձակ, ան կը ներկայանայ փարիզահայ գաղութին «Անուշ»ի նման դժուարին գործով մը։

«Սիփան»ի զարգացումն ու յառաջդիմութիւնը ցոյց կուտան, թէ հոն, ուր կայ ցանկութիւն, կամք ու միութիւն, կարելի է հրաշքներ գործել։

Եւ «Սիփան»ի հրաշքը ոչ թէ 120 հոգիով բեմ բարձրանալը (չորս տարի առաջ) կամ «Անուշ» խաղալն է, այլ անոր ծնունդն ու տարիներու կեանքը։

Տարագրութեան եւ գործարանային կեանքի տաժանելի պայմաններուն մէջ, Իսի լէ Մուլինոյի փամփուշտի գործարանին (Ֆիշէնկի փապրիքան) մէջ կ'աշխատէր Կոմիտասի աշակերտներէն նախկին ուսուցիչ Սաքօ Ցակոբեան, որ կը յղանայ կազմել փարիզահայ առաջին երգչախումբը։ Անշուշտ, ան կ'ըմբռնէր իր առջեւ եղած դժուարութիւնները։ Բայց եւ գիտէր, թէ երգը կեանքի անբաժան ընկերն է ամէն ժողովուրդի համար, օրօրոցէն մինչեւ գերեզման, թէ երգը հայ ժողովուրդի վշտի եւ ուրախութեան արտայայտիչն է եղած ու միայն չար մարդիկն են, որ երգ չեն սիրեր։ Ան վստահ էր, որ հայ աշխատաւոր երիտասարդութիւնն ընդունակ է ամէն զոհողութեան, միայն թէ մղում տրուի ու անձնական օրինակով կորով ու ոգի ներշնչուի։

Ան գիտէր, որ Փարիզի շրջակայքը կը գտնուի իր մեծ վարպետը, որ թէեւ իմացականութիւնը կորուսած, բայց իր շունչն ու ոգին պահպանած, կ'ապրի ամէն Հայու սրտին մէջ։ Ան կը զգար, թէ կեանքի հարկադրանքին տակ, ամէն օր իր ձեռքէն անցնող հազարաւոր փամփուշտները միայն մահ ու աւեր ունին պահած, իսկ երգը կեանք ու երջանկութիւն կը բերէ մարդոց ...

Եւ կազմուեցաւ «Սիփան»ը։

«Սիփան»ի իւրաքանչիւր անդամ իր զոհաբերութիւնն ու աշխատանքի բաժինը բերած է երգչախումբին կազմակերպման եւ պահպանման գործին։ Բոլորն ալ բանուոր երիտասարդներ են, ծանրաբեռնուած ընտանեկան հոգերով։ Բոլորն ալ հաւասար չափով համեստօրէն ծառայած են հայ արուեստի տարածման ու մեր մշակոյթին։ Առաջին եւ գլխաւոր գործը այն է եղած, որ հետեւելով Կոմիտասի օրինակին, աշխատած է տարածել հայ ժողովրդական երգը։ Այս ուղղութեամբ աշխատած են նաեւ ուրիշ երգչախումբեր եւ գրական գործ կատարած։ Սակայն, «Սիփան»ի առաւելութիւնն այն է, որ 12 տարի անընդհատ ծառայած է այդ գործին։

Երկրորդ «Սիփան»ի եւ ուրիշներու ջանքերով, հայ երգը մուտք է գործած հայ տուներէն ներս, դուրս վտարելով օտար երգերը (գլխաւորապէս թրքականը)։

Երրորդ, ուրիշներու հետ միասին, «Սիփան»ն ալ աշխատած է հայ երգը ծանօթացնել տեղացի ժողովուրդին եւ արժեւորել հայ արուեստը։

Չորրորդ, «Սիփան»ը օտարանալու վտանգէն փրկած է շարք մը երիտասարդներ եւ զանոնք կապած հայ կեանքին ու արուեստին։

Եւ վերջապէս, «Սիփան»ը յաջողած է իր խումբին ներսը ստեղծել այնպիսի ընկերական եւ հարազատ հայկական մթնոլորտ մը որ ամէն ոք, որ ներկայ կը գտնուի անոնց հանդէսներուն ու հաւաքոյթներուն մէջ, բացի գեղարուեստական հաճոյքէն, ընտանեկան մտերմութիւն մը եւս կը զգայ։

Ալ չեմ յիշեր այն պարագան թէ «Սիփան»ը տասը տարիէ ի վեր իր աջակցութիւնն ու մասնակցութիւնն է բերած Փարիզի եւ շրջանի բազմաթիւ հանդէսներուն։

Այս ամէնը գնահատելի են ու խրախուսանքի արժանի։

«Անուշ»ի երեկոն «Սիփան»ի վերջին հանդէսն է Սաքօ Ցակոբեանի ղեկավարութեամբ։ Ցայտագիրէն կը պարզուի, որ խումբի ղեկավարը կը մեկնի Փարիզէն։ Հետեւաբար, շաբաթ երեկոյ, «Փըլթի Ժուանալ» գացող ամէն հայրենակից ոչ միայն գնահատած պիտի ըլլայ «Սիփան»ի տարիներու աջնաջան աշխատանքը, այլ եւ յարգանքի իր բաժինը բերած անոր հիմնադիր-ղեկավարին։ Հայ երգն ու պարը սիրողները պէտք է որ մնաս բարովի գան։

Անշուշտ Սաքօի մեկնումով «Սիփան»ը չպիտի լուծուի եւ պիտի շարունակէ իր գոյութիւնը, նոր խմբավար մը հրաւիրելով։

ԱՇՈՏ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

Ցեղը չի մեռնիր

ՇԱՎԻԼ.— Ուրախութեան եւ յուզումի, արցունքի եւ ժպիտի պահեր էին որ ապրեցանք կիրակի օր, մեր Կ. Խաչի սարքած «Մանուկներու Օրւան» առթիւ։

Բուն ժողովուրդի տօնը, խոնարհ, աշխատաւոր, չարքաշ ժողովուրդի հանդէսը, իր նոյնքան անբախտ պզտիկներուն հետ, բայց որոնց աչքերը կը փայլին Հայու եռանդով եւ որոնք կուգան մեզ հպարտօրէն ըսել թէ մենք հոս ենք, հարազատ ժողովուրդի մը մանուկները, եւ երբ մենք այսպէս կանք, հայ ցեղը չի մեռնիր ...

«Հայ ապրինք, եղբարք մարդկութեան մէջ» ... այս է իրենց բնաբանը եւ ինչպէս չի սիրել զիրենք ու չխանդավառուիլ անոնց անմեղունակ երգերովը, պարերովն ու խաղերովը եւ իրենց աղմուկովն ալ, որ թէեւ մեծերուս դժգոհութիւն կը պատճառէ բայց եւ այնպէս պէտք ունինք մենք այդ հայկական աղմուկին, գոնէ տարին անգամ մը Մանուկ Արքային սիրոյն եւ մեր թմրած զգացումներուն համար ...

Ափսո՛ս որ օտար հողի վրայ են մեր գողդոջուն ծիլերը եւ Կ. Խաչերը միայն նեցուկ կրնան ըլլալ ...

Կը նշմարեմ հեռուէն ծերունի եւ ալեհեր Ասլանեան քահանան ալ, ժողովուրդին տէրտէրը իր ճագուկներուն մէջ, չէ՞ որ ինք ալ մանկացած էր այդ տարիքին մէջ եւ Ցիսուս մանուկներն ալ կը սիրէր, բայց քանի՜ հատ կայ իրեն պէս այսօր Ցիսուսի պատուիրանին հետեւող ... Անցեալները արուարձանի մը մէջ փիլոնաւոր մը կը կուէր քանի մը Ֆրանք պակաս առնելուն համար եւ կը սպառնար ա՛լ պատարագի չգալ ...

Եւ այսպէս Մանուկներու Օրը փորձաքար մը եւս կ'ըլլայ, ցոյց տալու համար մեզ թէ որո՞նք են ժողովուրդի բարեկամները, արտցաւ դասակարգը։

Ցարգա՛նք բոլորին։

ՄԷՑ-ՍԷ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Ազգային միութեան ներկայացումը

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, 28 յունուար.— Շաբաթ երեկոյ, ժամը 9ին, բեմադրուեցաւ Շիրվանզադէի «Նամուս»ը, նախաձեռնութեամբ Ազգային Միութեան։

Շնորհիւ բեմադրիչ յանձնախումբի եւ դերակատարներու խոնջ ու ձեռնաջան աշխատանքին, «Նամուս»ի բեմադրումը պսակուեցաւ մեծ յաջողութեամբ։ Հանդիսականները շատ գոհ մնացին ներկայացումէն։

Ժամանակէն առաջ սրահի աթոռները գրաւուած ըլլալով՝ հանդիսականներէն շատեր ոտքի վրայ մնացին ամբողջ խաղի ընթացքին, որ գիշերուան ժամը 12ին վերջացաւ։

Հակառակ հանդիսականներու հոծ բազմութեան, հակառակ աշխոյժ ու կայտառ Հայկակներու եւ Հայկուհիներու մեծ թիւին՝ երբեք չկային լացի ճիչեր եւ զուռամ-գոչումներ. ինչ որ դժբախտաբար, սովորական բան է հայկական հանդէսներու համար։

Պատիւ մեր թատերասէր հանդիսականներուն, որ օրինակելի կարգապահութեամբ եւ ջերմ հետաքրքրութեամբ մեծապէս նպաստեցին ներկայացման յաջողութեան։

Բոլոր դերակատարները շատ յաջող խաղացին իրենց դերերը։ Զկար մէկը որ յուշարարի շրթներէն կախուած ըլլար եւ թութակօրէն կրկնէր անոր բառերը։ Քաջալերութեան համար յիշեմ գլխաւորներուն անունները, — Լ. Գայանտուրեան (Սէյրան), Վ. Երիմեան (Ռուստամ), Օր. Կիւլինար Ցակոբեան (Սուսան), Օր. Արուսեակ Աբրահամեան (Սուսամբար). Միւս դերակատարները, ինչպէս երաժիշտներն ու պարողները զանց կ'առնեմ, վստահելով իրենց ներողամտութեան։ Բայց կարելի չէ չյիշել երեք պարոններ՝ Մ. Աբրահամեան, Գ. Քէնտիրեան եւ Փ. Լարճեան, որոնք ներկայացման յաջողութեան համար գնահատելի աշխատանք կատարեցին զատ, տոմսակները վաճառեցին։

Թատերասէր

Հրապարակէն խլուած

ՏԱՍՆԸՑ-ՀԻՆԳՆՈՑՆԵՐԸ

Փետր. 1էն ի վեր անարժէք են պղինձէ հինգ եւ տասը սանթիմնոցները, որոնք շրջաբերութեան հանուած էին 1852ին։ Այս թուականէն մինչեւ 1921 հրապարակ հանուած էր 48.411,000 Ֆրանքի տասնոց եւ 34.052.000 Ֆր.ի հինգնոց. բայց մեծ մասը կորսուած է տարիներու ընթացքին, մանաւանդ որ նախկին արժէքը չունին։ 100 հատ 10 սանթիմնոցը որ կ'արժէ 10 Ֆրանք, կը կշռէ մէկ քիլօ։ Ուրեմն, 1852էն ի վեր հանուած տասնոցներուն ծանրութիւնն է 4.841.000 Ֆր.։ Երկու հարիւր հատ հինգ սանթիմնոցներն ալ, որոնք նոյնպէս 10 Ֆրանք կ'արժեն, նմանապէս մէկ քիլօ կը կշռեն. գումար՝ 3.405.200 քիլօ։ Երկուքը մէկ՝ 8.246.300 քիլօ կամ 8000 թոն, այսինքն աւելի ծանր քան Էյֆէլի աշտարակը որուն ծանրութիւնը 7000 թոն է։

Ինչպէս ըսինք, այս դրամներուն մեծ մասը կորսուած է։ Զանցառութիւններն ալ հաշուելով, փողերանոցի վարչութիւնը չի կարծեր թէ հարիւրին 30—40էն աւելի հաւաքուի հրապարակէն։ Վարչութիւնը սակայն հալեցնելով մետաղը պիտի գործածէ ուրիշ նպատակներու։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Ճշդում մը

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Զարմանքով կարդացի 25 յունուար «Յառաջ»ի մէջ, Ց. Գասպարեանի դիտողութիւնները Հ.Մ.Ը.Մ.ի մասին։ Ինչպէս կ'երեւայ, յօդուածագիրը բնաւ տեղեկութիւն չունի Հ.Մ.Ը.Մ.ի ներքին անցուդարձերէն։ Նախ ըսեմ որ Հ.Մ.Ը.Մ.էն հեռացած քանի մը խաղացողները անհամերաշխութեան պատճառաւ չէ որ քաշուեցան, այլ անցեալ տարի մրցման մը ընթացքին պատահած կռիւին հետեւանքով, մէկ տարի պատժի ենթարկուելով հեռացան։ Վարչութիւնը ամէն շաբաթ երեկոյ ժամը 9—11 դասախօսութիւններ կը սարքէ, սակայն յօդուածագիրը որ պատւոյ անդամ է Հ.Մ.Ը.Մ.ի արդեօք օր մը օրանց այցելա՞ծ է անոր սրահը որ իր քթին տակն է, եւ կատարա՞ծ է իր պատւոյ անդամի պարտականութիւնը, վճարելով իր տարեկանը։ Գալով Աթթարեանի եւ Երեւանեանի հարցին, Հ.Մ.Ը.Մ.ը հըպարտ է որ կրցաւ անոնց նման խաղացողներ հասցնել, որոնք ամէն կիրակի կը ծափահարուին Օլէմփիք տը Մարսէյլի պէս խումբի մը մէջ։

Մարսէյլի Հ.Մ.Ը.Մ.ը աւելի քան երբեք զօրաւոր է բարոյապէս եւ ֆիզիքապէս, միայն նիւթական պահանջն է որ կը նեղէ զինք, ան ալ վարչութեան գերագոյն ճիգերուն շնորհիւ որոշ չափով կը գոհացուի։ Վերջացող ամառուան ընթացքին Հ.Մ.Ը.Մ.ը իր չորս ախոյեանական մրցումներէն չորսին մէջ յաղթական ելած է։ Այս արդէն ապացոյց է միութեան ֆիզիքական ուժին։

Վարդան Գրիգէկեան

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Տր. Կ. Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը կուգայ հրապարակաւ յայտարարել թէ Մանուկներու Օրուան առթիւ իր կազմակերպած ցերեկոյթը նախատեսուածէն շատ աւելի բազմութիւն բերած ըլլալով Ժան Կուժոնի սրահը, կարելի չեղաւ փափաքուած կարգապահութեամբ աւարտել յայտագիրը ամբողջութեամբ։

Տր. Կ. Խաչը ներողութիւն խնդրելով ոտքի մնացող հասարակութենէն կը խոստանայ յաջորդ տարի այս տօնը կազմակերպել Փարիզի լաւագոյն եւ ընդարձակ սրահներէն մէկուն մէջ եւ մանաւանդ փոխել նուէրները բաժնելու ձեւը որ որքան արդար նոյնքան երկար էր եւ պատճառ շարժանկարին յապաղման։ (Այս առթիւ խորին շնորհակալութիւն Պ. Բարգէն Քէշիշեանի, որ այս տարի եւս սիրայօժար յանձն առած էր այս հոգը)։

Կարգադիր յանձնախումբ

Յ. Գ.— Սրահէն գտնուած են գոյգ մը ձեռնոց, մուշտակէ օձիք մը, բուրդէ վզնոց մը, ճերմակ ներքնազգեստ մը (դերակատարներուն յատուկ) ինչպէս եւ ճերմակ ձեռնոցի մը մէկ ձեռքը։ Ստանալ «Յառաջ»ի խմբագրատունէն։

ՄԱՄՈՒԼ

Խճամիներու միջեւ

═ o ═

Այս միջոցին կատաղի կռիւի մը բռնուած են մէկ կողմէ՝ Ամերիկայի ռամկավարներն ու հայ կարմրուկները (Բանուոր), միւս կողմէ՝ Հնչակեաններն ու նոյն բանուորականները։ Իբրեւ նմոյշ՝ «Երիտ. Հայաստան»ի հետեւեալ խմբագրականը, գաղափար մը կազմելու համար.

— «Ամերիկահայ կեանքին մէջ ի գոյ եկած Բանուոր հրատարակչականը չարիք եւ ապականութիւն է։

Հինգ հասարակական յեղուզակներ, որոնք Հնչակեան եւ Դաշնակցական կուսակցութիւններէն վտարուած ոչնչութիւններ էին, կատարեալ պատեհապաշտութեամբ ինքզինքնին կոչեցին կոմունիստ ու դարձան Հայաստանի յծակից բարեկամներ?, ինքզինքնին համարելով Հօկ եւ Պետ. Կ. Խաչ։ Մտնելու եւ կթելու համար հայ աշխատաւորութիւնը՝ անուանակոչուեցաւ Բանուոր։ Շահագործումը յաջող դարձնելու նպատակով՝ կազմակերպեցին Բանուորի Բարեգործական Միութիւն։ Վերաշինական հայրենակցական կազմակերպութիւններու հայրենասիրական ազնիւ յառաջացած գումարները հայրենասիրաբար իւրացնելու համար՝ դարձան խաչագող հայրենասէրներ ...

Բանուորի հրատարակչականը զըզուելի կերպով սպունգի նման ծծած է Հօկի, Պետ. Կ. Խաչի տարիներու հասոյթը, ծծած է շարք մը միամտաբար խաբուած հայրենակցականներու գումարները, որոնք վստահուած են իրենց փոխադրելու համար Հայաստան։

Հայաստանի շինարարութեան օժանդակելու համար աշխատաւորական անգործներու բերնի պատառէն խնայուած անէն նուէր կերուեր, կուլ տրուեր է կեղծիքի մէջ հռչակ ստացած Բանուորներէն։

Այս ոխուր խմբակը դեռ կը շարունակէ ծծել Հօկը, Պետ. Կ. Խաչը, հայրենակցականները եւ խաբուած աշխատաւորութիւնը։

Խայտառակութեան եւ սրախօսութեան մէջ վկայական ստացած այս չարագործներու վարէտգծին ծանօթ գացող վերաշինական, հայրենակցական գլխաւոր միութիւններէն Մալաթիոյ Կրթասիրացը իր պաշտ. ժողովով վճռած է ոչ մի սենտ չվստահիլ Ամեր—Հօկին, որ կը թարգմանուի Բանուորի հրատարակչական Քրիֆին։

Տիգրանակերտի հայրենակցականը դառնօրէն կսկծաց, որ մաքրամիտ հայրենասիրութիւնը փերեզակութեան տարաւ Ամեր — Հօկի «Բ.»ի հրատարակչականը։ Զարիֆի առաջքը առնելու վճռական քայլով, Տ. Հայր. Միութեան Կեդր. Վարչութիւնը միաձայնութեամբ որոշում կուտայ վերջնական կերպով անտեսել Ամեր—Հօկ «Բ.»ը։

Բալուցիք, Խարբերդցիք, Կեսարացիք, Արաբկիրցիք եւ դեռ այլ հայրենակցականներ յծած են Ամեր — Հօկը։

Ամեր — Հօկ «Բ.»ի հրատարակչական ընկ.ը իր բոլոր եղածով չարիք ու ապականութիւն է։ Զարիք է Հայաստանի շինարարութեան դէմ, ապականութիւն՝ գաղթահայ մասսաներու հայրենասիրական զգացումներուն դէմ»...։

ԱԹԱԹՈՒՐՔԻՆ ԽՈՀԱՐԱՐԸ

Փարիզեան թերթ մը կը գրէ թէ Աթաթուրքին խոհարարապետը պաշտօնէ հանուեցաւ վերջերս, եւ այս առթիւ կ'ուեյցնէ թէ խոհարարապետը տարեկան կը ստանար երկու հարիւր հազար Ֆրանք։

Ինչո՞ւ այսքան առատ տարեթոշակ պարզ խոհարարի մը համար։

Որովհետեւ բաւական փափուկ պաշտօն մը ունէր խոհարարապետը։ Այս մարդը կը հսկէր Աթաթուրքին կերակուրներու պատրաստութեան վրայ, եւ սեղան դնելէ ժամ մը առաջ՝ պարտաւոր էր ուտելու ինչ որ պիտի հրամցնէր Քէմալ Աթաթուրքին։

Եթէ խոհարարապետը չթունաւորուեցաւ, Աթաթուրքը կը նստէր սեղան՝ կատարեալ հանգստութեամբ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (6)

ԾԱՂՐԱՆԿԱՐԻՉԸ

Բացառիկ բան էր նախաճաշը։ Ազնիւ առտուն կանուխ ելած, սովորական թէյին տեղ, դմակ իւղով թարխանա ապուր եփեց, սոխ հացն ալ չօրեկ։ Վարդան իրեն պէս կանուխ արթնցած, մինչեւ որ սեղանը պատրաստեց, քայլ առ քայլ հետեւեցաւ մօրը, ու առեն առեն բան մը կը հարցնէր անոր՝ կարծես անկէ աւելի ուրախ, ու մայրը այոն ու ոչը իրար խառնած, երբեմն համբոյրով մը կը պատասխանէր, երբեմն ալ ժպիտը լոյսի փոխուած, սիրտը կը թափէր պզտիկին վրայ։

Լուսը ծագելուն, Ազնիւ, գնաց երբ Արամին կանչելու, ձայնին մէջ երանութիւնը կը զգացուէր սրտի զգուանքէն, ու Արա՛մ, Արա՛մ ըսած առենը, իր գեղեցկութեան շնորհը կուգար վրան՝ շատոնց սպառած։

Նախաճաշը լմնալուն, Ազնիւ պատմեց Արամին կէս գիշերուան երազի պէս մէկէն ունեցած իր մտածումը։ Որովհետեւ սեղանին առջեւ էին դեռ, համբերութիւնը բացառապէս սիրուն ու փաղաքշական, խնդաց Արամ ու թող ձեր ըսածին պէս ըլլայ ըսելով, նայեցաւ հօրը եւ մօրը։

Դպրոց երթալէ առաջ, մայրը հազար բարութիւնով խօսեցաւ ու պատմեց տղուն բոլոր իր անձկութիւնները, երազներն ու լացերը, ու Արամ իր հանդարտած լռութիւնով ականջ կախեց մօրը խօսքերուն, տեսակ մը յուզումով որ՝ կարծես իրը չէր։

×

Առանց ուրախութիւն, չտեսնուած բան։ Տուն ըլլալէն ի վեր, առջի անգամն էր որ ձայները կ'ելլէին լուսի պէս յստակ ու կարծես ամէն նայուածքի, բան մը ունէին ըսելիք իրարու։ Շաբաթ մը լման, տիկին Ազնիւ, ամուսնոյն հետ ունեցած խորհրդակցութիւններն ու վիճաբանութիւնները պատմեց տղուն եւ որովհետեւ Արամ առանց ճակատը պատելու ու ընդմիջելու կը հետեւէր մօրը ձայնին, առեն կը համէր որ չեղածներն ալ կը պատմէր ան՝ ուզածին պէս չինելու տղուն սիրտը։

Արամի խելօքութիւնը այլ եւս իր պատմութիւնը ունէր տունին մէջ ու էրիկ կնիկ, արտասուաց հլութիւնով կը հետեւէին իրենց տղուն։

Սակայն, ամէնէն աւելի Արամը խղճացնող բան մը կար եթէ, ան ալ, հօրը մօրը մէկ վիճաբանութիւնն էր, զոր մայրը իր անմեղ միամտութիւնով պատմեր էր իրեն։ Բժիշկ ըսենք ըսեր էր Արամը իր ամուսնոյն, որովհետեւ նախ կարողութիւնը չէր տաներ, յետոյ պզտորող քարը հիմ չը բռներ ըսեր էր» ամուսինը, վիճաբանութիւն մը կը պայթի. տիկին Ազնիւ չի կրնար համոզել ամուսինը, նոյն իսկ երբ ոսկիէ պայտեր պէս կը ներկայացնէ ապագան. բառերը ջուրի պէս կը հոսին բերնէն, ու երբ բոլոր այս առաւելութիւններուն առջեւ քար կը կտրի ամուսինը, լալ կը սկսի ու տեսով կը գոցուի վիճաբանութիւնը։

Արամ այս պատմութիւնը շատ կը սիրէր։ Ի՞նչ կար որ, խորհրդաւոր ձայնի մը պէս կը հնչէր անոր իւրաքանչիւր բառը, ու հօրը մօրը նայած առեն, տրտմութիւնը որքան որ կը խորունկնար ու կ'իջնէր սրտին խորը, արցունքներու եռեւէն դողդոջող ժպիտ մը պէս, կը ծաւալի դէմքին վրայ, ու հայրը եւ մայրը իրենց տղուն վրայ իմաստութեան լոյսը տեսնել կարծելով, երջանիկ էին։

Երջանիկ էին անոնք։

Նոր երազները անոնց տուեր էին իրենց երեւակայածէն աւելի երջանկութիւն։

Ցաջորդ շաբթուն, մրցանակ մը ձեռքը տուն վերադարձաւ Արամ։ Իրիկունը, հայրն ու մայրը քով քովի, դարձուցին գիրքին էջերը, վերջը եկաւ, նորէն սկսան, միայն այս անգամ՝ քիչ մը ծանր ու խանդավառ ընդհատումներով։

Երջանիկ էին ...

×

Քաղաքին մէջ չկար մէկը որ բան մը ըսած չըլլար Արամի մասին, ու քիչ մը խելացի կարծուածներն ալ նախադասութեան մը ճօթէն բռնած, չէին գիտեր ուրտե՞ղ պէտք էր լմնցնել, ու այսպէս, աղէկը կը գէշնար, գէշն ալ աւելի կը գէշնար։

Գէշը է խնդալու բան ցոյց տալ մարդուն. ծիծաղին տարօրինակ դարձուածքներէն տարուելով, կը սկսի խնդալ ինք իր վրայ, կը խնդայ, կը խնդայ ու կը խնդայ. իր արբունին կը րակին մէջ կորսուած, կը խնդայ, անոնց հասկնալու իր խնդուքի հոգեբանական կնճռոտութիւնը։

Ու քաղաքը ամբողջ, այսպէս, իր ծիծաղը ունեցաւ Արամի դէմ։ Բայց ճշմարիտն ալ չէին գիտեր թէ որո՞ւ վրայ կը խնդային, Արամի՞ն թէ ծաղրանկարներուն, ու Արամի վրայ խնդալ ուզողը կը նայէր ծաղրանկարներուն, իսկ ծաղրանկարներուն վրայ խնդալ ուզողն ալ՝ սրտի թեթեւութենէն տարուած՝ կը նայէր Արամին։ Թիւ մը հասակ ունեցող տղաքներու քով հեզնական բացցրանութիւն մը կար, անոնք իրենց հօրը կամ մօրը բերնէն լսած էին կամ զաւեշտի խառնուած ծաղրանք, եւ կամ, ծաղրանկարներուն առջեւ չկրնալով բռնել ինքզինքնին, կը խնդային տղայօրէն։ Վէպերու մէջ կորսուած տղաքը մանաւանդ, իրենց քաղցր տրամութեան մէջ, տեսակ մը ծաղրանքով կ'ոգեւորուէին ու նայելու բան էր անոնց, օրերով լճացած իրենց մելամաղձոտութիւնը դէմքերնուն կը զարնէր, երբ վայրկեաններով կը նայէին ծաղրանկարներուն։

Արամ լսեց մամիկներուն խրատը իրենց թոռնիկներուն, որպէսզի չհետեւէին իր չար օրինակին, կրնար ըլլալ որ պատուհաս մը գար իրենց տունը գլխին, երբ կեանքը այսպէս, անհասկնալի գիծերով ծաղրանքի փաթթէին։ Դպրոցին մէջ մանաւանդ, Արամ երբ կը պատմուէր, մամիկներուն բերանը ալ չէր գոցուեր, հազար համբոյրի հետ, հազար խրատ կուտային անոնց, ու Արամ, չսպասուած հաճոյք մը առնելուն համար կեանքի տարօրինակ այս կատակերգութենէն, անբացատրելի մտածում մը, հանելուկի նման կը դառնար ու կը դառնար խելքերնուն շուրջ, ու չէին կրնար լուծել անոր չսպասող հանդարտութեան գաղտնիքը։

×

Մայիսի վերջերն էր։ Ամիսէ մը ընթացաւարտի ճառը պիտի կարդար Արամ ու վկայականը ձեռքը, տուն պիտի վերադառնար՝ բերելով իր հետ երանութիւնը՝ շատոնց սպասուած։ Օրհնութենէ աւելի բան մըն էր աս իր ծնողքին համար, համակերպեցան անոնք առանց վիճաբանութեան, որ պէտքի, իրենց տղան գիշերները աշխատի լամպարին լոյսին տակ։

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(Շար.)

այդ պայմանագրին: Կը դիտէ նաեւ որ Զուիցերիա, որ սահմանակից է Աւստրիոյ, չէ հրաւիրուած, եւ կ'առաջարկէ որ ոչ միայն Զուիցերիա, այլեւ Անգլիա հրաւիրուին մասնակցելու դաշինքին:

5. Գերմանական կառավարութիւնը կ'ուզէ գիտնալ թէ ի՞նչ կը նշանակէ սա պարբերութիւնը.— «Դաշինքին մասնակցող ամէն պետութիւն կրնայ իր ուզած պայմանագիրը կնքել ուրիշ անդամի մը հետ:

Ծանուցագիրը կը վերջանայ եզրակացութեամբ մը ուր գերմանական կառավարութիւնը կը յայտարարէ թէ «երբ գոհացուցիչ պատասխաններ ստանայ այս հինգ հարցումներուն, չպիտի մերժէ մասնակցիլ բանակցութեանց»:

Լոնտոնի խորհրդակցութիւնները սկսան

Ֆրանսայի վարչապետն ու արտաքին նախարարը մեծ պատիւներով ընդունուեցան Լոնտոնի մէջ: Դիմաւորելու համար մինչեւ կայարան գացած էր Անգլիոյ վարչապետը, Պ. Մաքտոնըլտ:

Խորհրդակցութիւնները սկսան երէկ, 1 փետրուար: Ֆրանսայի ներկայացուցիչները մանրամասնօրէն պարզեցին իրենց տեսակէտները, յետոյ լսեցին անգլ. կառավարութեան առաջարկները: Կը կարծուի թէ առաջին պաշտօնական զեկոյցը պիտի հրատարակուի այսօր, շաբաթ, անշուշտ առանց շատ բան ըսելու. քանի որ խնդիրը շատ փափուկ է եւ խոր տարբերութիւններ կան երկու պետութեանց տեսակէտներուն միջեւ:

Ինչպէս բացատրած ենք, ամէնէն մեծ հոգը ապահովութեան խնդիրն է, կապուած՝ Գերմանիոյ վերազինման հարցին հետ: Ֆրանսական կառավարութիւնը տրամադիր է վերահաստատելու 1932 դեկտ. 11ի յայտարարութիւնը, որով տեսականօրէն կ'ընդունուի Գերմանիոյ իրաւունքներու հաւասարութիւնը: Բայց որովհետեւ Անգլիա կը թելադրէ չեղեալ համարիլ Վերսայլի դաշնագրին Ե. գլուխը (զինուորական), Ֆրանսա համապատասխան երաշխաւորութիւններ կը պահանջէ:

Ամէն պարագայի մէջ, շուտով կը պարզուի կացութիւնը:

Խ. Միութեան եւ Մ. Նահանգներու բանակցութիւնները խզուեցան

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ Խ. Միութեան եւ Մ. Նահանգներու առեւտրական բոլոր բանակցութիւնները խզուեցան յունուար 31ին: Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը երկար տեսակցութենէ մը յետոյ, խորհրդային դեսպանին հաղորդեց այս որոշումը, առանց յոյս յայտնելու մօտաւոր ապագայի մը համար: Արտածման եւ ներածման դրամատունը, որ ստեղծուած էր յատկապէս դիւրութիւններ ընծայելու համար խորհրդային կառավարութեան, հրահանգ ստացաւ լուծուելու: Լուրը խոր ցնցում պատճառեց Մ. Նահանգներուն մէջ: Խորհրդային դեսպանը, որ մէկ շաբաթ առաջ վերադարձած էր Մոսկուայէն, յուսախաբ կ'երեւար եւ անակնկալի գալով այս որոշումէն, չկրցաւ բացատրել այս ձախողանքը: Իսկ Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը յայտարարեց, առանց մանրամասնութիւններ հաղորդելու.— «Մեր բոլոր առաջարկները ցրտօրէն մերժուեցան խորհրդային կառավարութեան կողմէ:

Կ'ըսուի թէ բանակցութեանց խզման գլխաւոր պատճառը այն է որ Ֆրանսա մէկ միլիառ ֆրանքի վարկ մը խոստացած է խորհրդային իշխանութեան, հինգ տարի պայմանաժամով, առանց հին պարտքերը պահանջելու, մինչ Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը չէր ուզեր աւելի երկար պայմանաժամ տալ եւ միեւնոյն ատեն կը պահանջէր հին պարտքերը: Մոսկուա ութ տարի պայմանաժամով վարկ կը պահանջէր Ամերիկայէն, կորնչելի ապրանքներու համար, իսկ քսան տարի՝ մեքենաներու համար:

«ԱՂՔԱՏ» ԿԻՆ ՄԸ ՄԵՌԱՒ Ավինեօնի հիւանդանոցին մէջ, Մառի Պրնուա, 64 տարեկան, որ բարեխրաբար ընդունուած էր իբրեւ անոք: Քննութիւն կատարուելով, տանը մէջ գտան 200000 ֆրանքի թղթադրամ եւ 74,000 ֆրանքի ոսկեդրամ ...

Հ. Յ. Դ. Նոր. Կ. Կոմիտէն ցաւով կը ծանուցանէ Փարիզի շրջանի ընկերներէն՝

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՈՍԿԻՆԵԱՆԻ

անակնկալ եւ դառնաղէտ մահը՝ որ տեղի ունեցաւ 30 յունուար առաւօտեան ժամը 10,40ին, Փարիզի Բիշա Պէրնար հիւանդանոցին մէջ:

Ցուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, շաբաթ առաւօտ ժամը 9ին Փանթէնի գերեզմանատան մէջ:

Կը հրաւիրուին ընկերներն ու բարեկամները ներկայ գտնուիլ ժամը ճիշդ 9ին Փանթէնի գերեզմանատան գլխաւոր մուտքի դրան առջեւ:

Հաղորդ. միջոցներ.— Փորթ տը Վիլէթէն կամ Օփերայէն առնել 52 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Փանթէնի գերեզմանատան առջեւ:

ԶՐՈՅՑ-ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Ֆր. Կ. Խաչի Շավիլի մասնաճիւղին կողմէ այս կիրակի կէս օրէ յետոյ ժամը 4ին, Մասոնու - Մանկապ... սրահին մէջ, կը խօսի՝ Օր. Մ. ՄԱՆՈՒՍԵԱՆ: Նիւթ՝ *Մեզ գրեր մանուկներու կամ ընդհատման ... կէս*

Մուտքը ազատ է բոլորին համար:

ՆԵՏԵԱԶԳՈՒԱԾ Է

Իսկ Պէյրութեան երգելը վաղը ... P. T. T. ելքէն անմիջ կայս ...

ՄԱՐՍԷՅԼ Հայ Երաժշտական Միութիւն. Պ. Վ. Սարգսեանի նոր հրապարակ ... «ՀՕ'Ց ՆԱՐ» ... ապրիլին ... ներկայացումներ ...

Զ. Մակլենսար ... Պ. Սարգիս Զէօրէքճեանի, Մարսէյլ: Դպրոցասէր Տիկնանց ... վարժարանի ... Պոլսոյ ... Հ. Մ. Ը. Մ. ... Գուէնոս - Այրէսի ... Սերմենի ... վարժարանին:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameame, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (13)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Քոյրերս միշտ Սառայենց տանը թաղնուած էին լինում, երբ նրանք գալիս էին. մայրս չէր ուզում, որ Ֆէրրաշները նրանց երեսը տեսնեն: Այսպիսի շատ բաներ պատմեց ինձ Սառան, իմ սիրտը կտոր կտոր էր լինում այդ բոլորը լսելու ժամանակ: Եթէ ես մի որ եւ իցէ յանցանք էի գործել, թող պատժէին ինձ: Ի՞նչով էր մեղաւոր մայրս, ի՞նչով էին մեղաւոր քոյրերս, բարեկամներս: Բայց դա մեր երկրի կարգն էր, կորածի, ժեռածի յանցանքների համար մնացածներին պատժել...

Լոյսը սկսել էր բացուել. լսելի եղաւ գիւղական ժամատան կոչնակի ձայնը: Այլեւս Սառայի մօտ երկար մնալ անկարելի էր. շուտով նրա հայրը կ'իջնէր կտուրից, կը լւացուէր, որ եկեղեցի գնայ աղօթելու: Սառան չէր ցանկանում, որ իւր հայրը մեզ միասին նստած տեսնէր: Զարմանալի բան է ամօթութիւնը: Սառան իմ նշանածն էր, քանի տարի էր, որ մայրս նազելի աղջկան նշանել էր ինձ համար որպէս հարսնացու: Բայց մենք իրաւունք չունէինք միմեանց հետ տեսնուելու, միմեանց հետ խօսելու, մինչեւ այն օրը, քանի որ դեռ քահանան Աստուծոյ սեղանի առջեւ չէր ասել թէ նա իմ կինն է, իսկ ես նրա ամուսինը: Եւ մեր երկրում խիստ սրբութեամբ էր պահպանւում այդ կարգը:

Ժամատան բարձրութիւնից լսելի եղաւ կոչնակի երկրորդ անգամի զարկը: Ամբողջ Սալմաստ այժմ ոտքի վրայ էր: Տէրտէրները, պառաւները պիտի գնային ժամ աղօթելու. իսկ աւելի մանկահասակները պիտի գնային գէպի մշակութեան գաշտերը գործելու:

Մեր տունը Սառայենց տնից բաժանուած էր մի ցած միջնապարիսպով միայն: Այդ միջնապարիսպը գիշերային մթութեան ժամանակ, շատ անգամ եղել էր մի խորհրդապահ վկայ իմ եւ Սառայի տեսութիւնների: Նա կանգնած իրանց բակի կողմից, ես կանգնած մեր բակի կողմից, իսկ մեր մէջտեղում միջնապարիսպը, ամբողջ ժամերով խօսում էինք, խօսում ու չէինք կշտանում: Իսկ այժմ:— Այժմ ես փախչում էի Սառայից, որպէս մի յանցաւոր, որ արժան չէր նրա սիրին:

Սառային դեռ յայտնի չէին իմ վարպետի արհեստանոցում պատահած անցքի մանրամասնութիւնները. նա դեռ չգիտէր, թէ ի՞նչ պատճառով ստիկանութիւնը որոնում էր ինձ, նա միայն մի բան էր լսել: Թէ ես գողերի հետ եմ աքսուած... Այդ մասին նա մի քանի բողէ առաջ հարցրեց ինձանից, իսկ ես նրա հարցը թողեցի առանց պատասխանի: Ամօթը խեղդում էր ինձ. ի՞նչ վատ բան է գողութիւնը... Սառան էլ ինձ չի սիրի, մտածում էի ես, նա բարի աղջիկ է, նա գողին չի սիրի...:

Երբ ես կանգնեցայ, պատրաստւում էի բաժանուել Սառայից, հարցրեց նա.

— Դու զարձեալ նրանց մօտ ես գնում:

— Ո՞ւմ մօտ:

Այն գողերի մօտ...:

— Եթէ դու գիտենայիր, Սառա, թէ ինչ տեսակ ազնիւ մարդիկ են նրանք, դու երբէք ինձ չէիր մեղադրի, որ ես անցուցի նրանց հետ մի քանի ամիսներ: Նրանք այնքան սիրելի մարդիկ են, որ եթէ դու տեսնելու լինէիր նրանց, իսկոյն դու էլ կը սկսէիր սիրել: Նրանք վատ մարդիկ չեն, Սառա, եւ ես ցաւում եմ, որ հանգամանքները բաժանեցին ինձ նրանցից...

Նա, կարծես թէ, հանգստացաւ:

— Հաւատում եմ քո խօսքերին, ասաց նա: Բայց հիմա ո՞ւր ես գնում:

— Գնում եմ Մօրս մօտ:

Այդ միջոցին բակից լսելի եղաւ Սառայի հօր ոտնաձայնը: Նա իջել էր կտուրից, պատրաստւում էր եկեղեցի գնալու: Սառան գունաթափուեցաւ. նա իսկոյն դուրս գնաց սենեակից, եւ հօր առաջը կտրելով, ասաց.

— Գիտես, հայրիկ, Մուրատը եկել է:

— Ե՞րբ, ո՞ւր է, հարցրեց նա զարմանալով:

— Ահն այս բողէիս, այստեղ սենեակումն է:

Ես նրանց խօսակցութիւնը լսում էի. Սառան խաբեց հօրը, երկրի սովորութիւնը ստիպեց նրան սուտ խօսել: Նա չկամեցաւ ցոյց տալ, որ մենք մի քանի ժամեր միասին ենք եղել: Դա կարող էր համարուել հրեշտակի նման մաքուր աղջկայ համար մի տեսակ անպարկեշտութիւն:

Հայրը շտապով ներս մտաւ, գրկեց ինձ, համբուրեց եւ ուրախութեան խօսքով յայտնեց իւր ուրախութիւնը, որ վերջապէս գտաւ իւր «մոլորեալ ոչխարին»...:

Նրա խօսքերի մէջ բովանդակւում էր եւ ուրախութիւն եւ յանդիմանութիւն: Ես մոլորեալ ոչխար էի: Հովիւը գտաւ ինձ: Բայց ո՞վ մոլորեցրեց ինձ, ի՞նչ պատճառն էր իմ մոլորութեանը,— այդ մասին նա ոչինչ չխօսեց:

Սառայի հայրը խելացի մարդ էր, նա ինձ խորհուրդ չտուեց գնալու մեր տունը, որովհետեւ կարող էր այնպէս պատահել, որ ես այնտեղ եղած ժամանակ, Ֆէրրաշները վրայ հասնէին եւ կալանաւորէին ինձ: Նա ասաց, թէ ոստիկանութիւնը մեր գիւղի տանուտէրից խիթիղամ է առել, տուգանք է նշանակել, եթէ ես մեր գիւղում յայտնուելու լինեմ, իսկոյն մատնէ կառավարութեան ձեռքը, եւ «անպիտան» տանուտէրը, մի լաւ ծառայութիւն անելու համար, մեծ հաճութեամբ կը կատարէ այդ հրամանը: Նա արդէն, աւելացրեց Սառայի հայրը, դանազան լրտեսների միջոցով հսկում է մեր տան վրայ, որ ինձ բռնել տայ եւ...:

Սառայի հօր խօսքերից ես հասկացայ այն բոլոր պատճառները. թէ ինչու կառավարութիւնը ինձ այնպիսի խստութեամբ որոնում էր: Որպէս վարպետիս, նոյնպէս եւ մեր բոլոր աշակերտներին ու բանուորներին կալանաւորել էին: Միայն ես էի մնացել, որ փախստական էի: Քրէական գործերի ժամանակ Պարսից զատաւորների քննութիւնը հարցմունքներով, վկաներով կամ այլ հետախուզութիւններով չէ կատարւում — այլ միայն ծեծով: Նրանք պատժում են նախ քան յանցանքի հաստատուելը: Կալանաւորի ոտները դնում են Ֆալախկայի մէջ. այնքան ծեծում են, կամ բանտի մէջ այնքան սարսափելի տանջանքներ են տալիս, մինչեւ նա խոստովանում. թէ ինքն է գործել յանցանքը: Քանի որ դեռ չէ խոստովանել, տանջանքները աւելի եւ աւելի սաստկացնում են:

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 3 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
DIMANCHE 3 Février 1935

ԺԱ ՏԱՐԻ - 11e Année Nº 2720

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՒՐ ԱՅՍՊԷՍ, ԿԵԴՐՈՆԱԽՈՅՍ ԿԵԴՐՈՆ...

Երէկ նամակ մը ստացանք,— «Հրատարակութեան խնդրա – նօք»,— «Հրաւէր ազգային ժողովի»: Անխնամ ձեռագիրով, օրակարգն ալ գրուած եւ յետոյ աւրուած; իսկ ստորագրութիւնը՝ «Հայ Տնտեսական Տան հիմնադիր նախագահ Ժիւսթէն Կոտառ, ծերակուտական եւ նախկին նախարար»:

Անշուշտ վաւերական է այս կոչը, քանի որ գրուած է Հայ Տնտեսական Կեդրոնի պաշտօնական նամակաթուղթին վրայ, իսկ հրատարակութիւնը խնդրուած՝ Պ. Զ. Խանզատեանի կողմէ:

Քանի մը հատուածներ՝ կոչէն, գաղափար կազմելու համար այս նորօրինակ եւ տարօրինակ ձեռնարկին յղացման եւ գործադրութեան մասին.

— «Հայ Տնտեսական Տան նախագահութիւնը, նկատելով որ տիրող անգործութեան հետեւանքով ֆրանսահայ գաղութին կարեւոր մէկ հատուածը մատնուած է դժուար կացութեան, ներկայ կոչով պարտականութիւն կը համարի հրաւիրելու Փարիզի եւ շրջակայից հայութիւնը Ազգային ժողովի մը, որ պիտի կայանայ յառաջիկայ շաբաթ օր, 9 փետրուար, ժամը ճիշդ 17ին, Հայ Տնտեսական Տան կեդրոնատեղին:

Այս համազգային ժողովին կը մասնակցին Հայ Տնտեսական Տան արհեստակցական միութեանց ներկայացուցիչներէն զատ, նաեւ Փարիզի եւ շրջակայից մէջ գոյութիւն ունեցող այն մարմիններու ներկայացուցիչները, որոնք արձանագրուած են ֆրանսական պաշտօնատանց քով, օրինակ եկեղեցական յարանուանութիւնք, հայրենակցական, բարեգործական, գաղթային, նախկին մարտիկներու գրական, գիտական, գեղարուեստական, աշխատաւորական, մարզական եւն.»:

Ուրեմն, իմացաք թէ «բանը ինչ'ումն է»:

Պ. Զ. Խանզատեան գիշերը ցերեկին խառնած՝ կը գործէ եւ ծրագիրներ կ'որոճայ, առանց մարդու բան հարցնելու: Մինչեւ իսկ երեւ գարձնելով այն Միացեալ Ցանձնախումբին, որուն անդամ է ինքն ալ, իր Տնտեսական Կեդրոնով:

Եւ որպէսզի աւելի հեղինակաւոր դառնան իր խօսքն ու գործը, կ'օգտագործէ նաեւ օտար շուքեր:

Իմացանք թէ՝ այս հրաւէրը Ֆրանսերէն ալ խմբագրուած եւ ամէն կողմ ղրկուած է, իբրեւ շրջաբերական:

Առ այժմ ձեռքի տակ չունինք այդ շրջաբերականը: Թերեւս բուն բնագիրը Ֆրանսերէն է, եւ հայերէնը՝ անոր թարգմանութիւնը:

Ամէն պարագայի մէջ, այսօր կը գոհանանք մեր ձեռքն եղած պաշտօնագրով, անգամ մը եւս կրկնելու համար կարգ մը ճշմարտութիւններ:

×

Առաջին հարցում,— Ո՞ւր կ'ուզես յանգիլ, կեդրոնախոյս Կեդրոն, այս ինքնագլուխ մարզանքներով, որոնք եթէ բարեմտօրէն ալ ծրագրուած ըլլան, պիտի ծառայեն նոր պառակտումներ ստեղծելու:

Դո՛ւն, Հայ Տնտեսական Կեդրոն, հրապարակ իջար իբրեւ առեւտրական Սենեակ, հիմնական պահանջ մը գոհացնելու համար:

Ամէնքս ալ գնահատեցինք այդ ձեռնարկը: Նոյն իսկ չափէն աւելի արժէք տուած եղանք անոր, առանց գիտնալու բոլոր գաղտնիքները:

Դուն, կեդրոնախոյս Կեդրոն, փոխանակ ամփոփուելու օրինաւոր պատեանի մը մէջ, բազմաթիւ մարզանքներ փորձեցիր, եւ այժմ կ'ուզես Ազգ. Խորհուրդ կազմել Գուլվառ Օսմանի գրասենեակին մէջ:

Ո՞ր իրաւասութեամբ, եւ ի՞նչ առաջադրութիւններով:

Երկրորդ հարցում.— Այս թերթն ալ գնահատեց քու գործունէութիւնդ՝ երբ շարժման մէջ կը դնէիր հեղինակաւոր դէմքեր — նախկին նախարար, երեսփոխան, դեսպան, ծերակուտական եւն. — անոնց աջակցութիւնն ապահովելու համար:

Բայց, ո՞ր տրամաբանութեամբ դուն կ'ուզես այս շուքերն ու տիտղոսները օգտագործել, «Ազգային ժողով» հրաւիրելու եւ «Ազգ. Խորհուրդ» կազմելու համար:

Այդ յարգելի դէմքերը անշուշտ օր մը պիտի հարցնեն քեզի, — Առեւտրական Սենեակ մը ի՞նչպէս կը յաւակնի ազգային կազմակերպութիւն ստեղծել, եւ մեր անունն ալ խառնել ձեր ներքին գործերուն: Դուք չունի՞ք իրաւասու մարմիններ, այս գործը գլուխ հանելու համար:

Երրորդ հարցում.— Հայ Տնտեսական Կեդրոնը առաջին անգամ չէ որ տնավարի ժողովներ կը սարքէ, ուր ներկայ կ'ըլլան պատահական մարդիկ, իբրեւ անհատ կամ ներկայացուցիչ անդոյ միութեանց,— գրական, գիտական, գեղարուեստակա՜ն:

Ապահովաբար աւելի բախտաւոր պիտի չըլլայ փետր. 9ի ժողովը, այնքան ինքնագլուխ եւ ախյափոյ կազմակերպութեամբ:

Դուն, կեդրոնախոյս Կեդրոն, ինչո՞ւ պարտք չսեպեցիր գոնէ Միացեալ Ցանձնախումբին կարծիքն առնել, այսքան պատասխանատու նախաձեռնութեան մը առթիւ:

Այդ յանձնաժողովն ալ մեր ուզածը չէ: Եւ սակայն մենք վարկ բացինք, ուրախանալով որ կարելի եղած է քով քովի բերել դանազան օրկաններ, տաղնապալի պահու մը, եւ համախորհուրդ գործել, դարման գտնելու համար ծանր հոգերու:

Չորրորդ հարցում.— Ո՞վ կը հոգայ այս կեդրոնախոյս ձեռնարկներուն ծախքերը, որոնք պատկառելի գումար մը կը ներկայացնեն: Պ. Խանզատեան աւիթով մը յայտներ է թէ 60,000 Ֆր. ծախսած է, մէկ տարուան ընթացքին:

Կրնայ ծախսած ըլլալ, բայց ո՞վ կը տրամադրէ այս գումարները: Ուրիշ խօսքով, ո՞վ է նիւթական պատասխանատուն այս կասկածելի մարզանքներուն:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿԱՐԵՒՈՐ ԲԱՐԵՓՈԽՈՒՄՆԵՐ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

=o·o=

Սահմանադրութիւնը պիտի վերափոխուի

Մոսկուայէն կը հեռագրեն փետրուար 1 թուականով.—

Այսօր պաշտօնապէս ծանուցուեցաւ թէ խորհրդային սահմանադրութիւնը պիտի վերափոխուի: Ամէն բանէ առաջ ժողովրդապետական ձեւի մը պիտի վերածուի ընտրական դրութիւնը, գաղտնի քուէարկութեամբ: Հաղորդուեցաւ նաեւ թէ կուսակցութեան կեդր. կոմիտէն իր լիագումար նիստին մէջ պաշտօն յանձնեց Պ. Մոլոթովի՝ առաջարկել համամիութենական համագումարին՝ որ սահմանադրական բարեփոխումներ առաջարկէ, «սահմանադրութիւնը ներդաշնակելու համար Խ. Միութեան դասակարգային ուժի ներկայ դասաւորման հետ»:

Ուրիշ հեռագիր մը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հաղորդէ, պաշտօնապէս.— Կեդր. կոմիտէն իր լիագումար նիստին մէջ հանգուցեալ Կիրովի եւ Քուիպիշեւի փոխարէն քաղաքական բիւրոյին անդամ նշանակեց Միկոյեանը եւ Չուբարը: Ժողովը պաշտօն յանձնեց Մոլոթովի՝ բարենորոգումներու ծրագիր մը կազմել, որուն գլխաւոր հիմերը պիտի ըլլան,— հաւասար քուէարկութիւն հաստատել ներկայ դրութեան տեղ որ հաւասար չէ, ուղղակի քուէարկութիւն՝ ներկայ անուղղակի եւ քանի մը աստիճանի բաժնուած քուէարկութեան տեղ, եւ գաղտնի քուէարկութիւն՝ փոխան ձեռամբարձ ընտրութեան:

Այս որոշումը տրուած է համաձայն կուսակցական ընդհ. համագումարի բանաձեւին:

Աւելորդ է շեշտել թէ այս բարեփոխումները մեծ արժէք ունին, մանաւանդ եթէ գործադրուին անկեղծօրէն: Կը թուի թէ խորհրդային իշխանութիւնը խորապէս ազդուած է ներքին խլրտումներէն, ինչպէս եւ արտաքին աշխարհի դէպքերէն (ծաւալում փաշականութեան եւայլն):

ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՆՈՐ ՑՈՅՑԵՐԸ

—·—

Ընդհանուր դասադուլ Փարիզի մէջ

ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Փարիզի Ուս. Միութիւնը ուշ ստացած ըլլալով Մոնփէլիէի բժշկական համալսարանին հրաւէրը՝ ընդհանուր դասադուլի մասին, իրեն ինկած բաժինը կատարեց ուրբաթ օր, աղմկալի ցոյցերով: Քանի մը հարիւր ուսանողներ «անկցի՜ն օտարականները» աղաղակելով պաշարեցին բժշկական համալսարանին փողոցը եւ ամբողջ օրը խափանեցին որ եւ է երթեւեկ ու աշխատանք: Բազմաթիւ ոստիկաններ կը հսկէին կարգապահութեան, թոյլ չտալով որ բռնութիւններ կատարուին: Շարժումը կը ղեկավարէր Ուսանողներու ազգ. միութիւնը, որուն նախագահը կրթական նախարարին երթալով, ներկայացուց իրենց պահանջները: Նախագահը դիտել տուաւ թէ 1933ին բժշկական համալսարանէն շրջանաւարտ եղան 300 հոգի, որոնց 63ը օտարականներ էին եւ մեծ մասը կ'ուզէր Ֆրանսա հաստատուիլ: Այս պարագաները աչքի առջեւ ունենալով, Ուս. Միութիւնը կը պահանջէ.— Որոշ չափ մը հաստատել այն օտար բժիշկներուն համար որոնք Ֆրանսա հաստատուիլ կ'ուզեն: Հպատակութիւն ստանալէ տասը տարի վերջը միայն արտօնել որ իրենց արհեստը ի գործ դնեն Ֆրանսայի մէջ: Այս առթիւ բողոքեցին թէ նահանգապետները կարգ մը պարագաներու մէջ արտօնութիւն կուտան որ օտար բժշկական ուսանողները բժշկութիւն կատարեն:

Կրթական նախարարը Ալճերիա գացած ըլլալով, փոխանորդը խոստացաւ այս պահանջները անոր ուշադրութեան յանձնել վերադարձին:

Ցոյցերու պահուն քանի մը ամերիկեան ուսանողներ խոշտանգուեցան, երբ կ'ուզէին համալսարան մտնել եւ շարունակել դասերը: Այս դէպքին առթիւ ամերիկացի ուսանողներու միութիւնը բողոքագիր մը ուղղեց, գոհացում պահանջելով:

Ցոյցերու ընթացքին, շատ մը դէպքեր պատահեցան Սէն Միշէլի թաղամասին մէջ, ուր կը գտնուին համալսարանները: Երկու պահակներ վիրաւորուեցան Քիւվիէ փողոցին մէջ եւ ուսանող մը ձերբակալուեցաւ: Ուրբաթ կէս օրէն յետոյ փակուեցան բժշկական համալսարանի գործնական վարժութեանց եւ դասընթացքներու սրահները: Այդ առթիւ ընդհարում մը տեղի ունեցաւ դասադուլի կուսակից եւ հակառակորդ խումբերուն միջեւ:

Հակառակորդները կ'ուզէին ներս մտնել եւ աշխատանքները շարունակել: Կռիւը պիտի մեծնար, երբ ոստիկաններ օգնութեան հասան: Իրաւագիտական համալսարանին մէջ դասընթացքները շարունակուեցան, բայց ուսանողներու մեծ մասը մերժեց հետեւիլ: Միւս համալսարաններուն մէջ դասերը շարունակուեցան սովորականին պէս: Իրիկուան դէմ հարիւրի չափ ուսանողներ փորձեցին բռնի ներս մտնել Սորպոնէն, բայց ոստիկանութիւնը արգիլեց: Քիչ յետոյ 400 ուսանողներ իրաւագիտական համալսարանը գացին, ընդհարում մը տեղի ունեցաւ շէնքին մէջ եւ հարուածներ փոխանակուեցան: Ուրիշ հարիւրաւոր ուսանողներ փողոցէ փողոց շրջեցան, զանազան բացագանչութիւններ արձակելով:

Շարժումին միացած են բժշկական բոլոր ճիւղերու աշակերտները, մէջն ըլլալով ատամնաբուժական ուսանողները:

Բուն Փարիզի ընդհանուր դասադուլը տեղի ունեցաւ երէկ, շաբաթ:

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ ուսանողական պատուիրակութիւնը պահանջած է վերջնապէս ճշդել օտար բժիշկներու, դեղագործներու, ատամնաբոյժներու եւ նարտարագէտներու կացութիւնը, նոր սահմանափակումներ հաստատել եւ խստօրէն գործադրել: Շարժումը թէեւ բժշկական համալսարաններէն սկսաւ, բայց վարակած է բոլոր ասպարէզները, մինչեւ ելեկտրականութեան բարձրագոյն վարժարանը: Տեղ տեղ բաղձանք կը յայտնուի որ Պելժերը բացառութիւն համարուին, իբրեւ բարեկամ:

Ո՛րքան է օտար ուսանողներու թիւը

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ Փարիզի համալսարանին մէջ օտար ուսանողներու համեմատութիւնն է հարիւրին 74, Թուռի մէջ՝ 70 առ հարիւր, Մոնփէլիէի մէջ՝ 60, Թուլուզի մէջ՝ 58, Նանսիի մէջ՝ 55, Կրընոպլի մէջ՝ 50: Թերթ մը կը հաշուէ թէ եթէ ասոնց հարիւրին 50ը Ֆրանսա հաստատուին իրենց արհեստը ի գործ դնելու համար, Ֆրանսացիները անօթի պիտի մնան...

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԵՌՈՒ, ՀԵՌՈՒ ԱՅՍ ԱՓԵՐԷՆ

«Ղարիպ» մը եւս քաղուեցաւ երէկ,— ընկեր Յովհաննէս Ակինեան:

Ճիշդ «ղարիպ»ի պէս,— խումբ մը ընկերներ ու բարեկամներ, տէրտէր մը, եւ ափ մը հող, որ միայն հինգ տարի կը տեւէ...

Երբեմն կը փորձեմ ցանկ մը կազմել՝ միայն այս քաղաքին մէջ մեռած երիտասարդներու,— եւ ցուրտ սարսուռ մը կը զգամ:

Անշուշտ ոչ թէ մահուան դէպքէն, որ անխուսափելի է, ո՛ւր ալ գտնուինք, այլ մեռնելու պարագաներէն:

Մէկ - մէկ աչքի առջեւ բեր անունները, մանրամասնութիւնները, եւ պիտի ըմբոստանաս, հաստատելով որ շատ - շատերը մեռան ու կը մեռնին՝ բոլորովին պատահաբար:

Շատ - շատերը կրնային սոյ մնալ, դեռ երկար ատեն, բայց զոհ գացին միջավայրի պայմաններուն,— օդ, ջուր, ջղաձիգ երթեւեկ, նախնական ապրուստ, համատարած միքրոպ, մտքէ չանցնելիք վարակումներ:

Եւ մեր գիտցածը՝ մեծ մասով կապ ունի մեր շրջանակին հետ: Կամ կ'իմանաս, եթէ լուրը հաղորդուած է թերթի մը:

Ո՞վ կրցաւ համրել թիւը անոնց որ ծիւրեցան ու մեռան լռութեան մէջ, պանդոկի մը, գաղթակայանի մը կամ հիւանդանոցի մը անկիւնը, բոլորովին պատահաբար:

— Առնե՞ք չը՞ պիտի մեռնէին, եթէ Փարիզէն կամ Ֆրանսայէն դուրս ապրէին:

— Ապահովաբար շատերը ողջ կը մնային, եթէ ինկած ըլլային ուրիշ երկինքի տակ, արեւելեան որ եւ է երկրի մէջ, ուր օդը, ջուրը, ապրելու պայմանները անբաղդատելի առաւել ութիւններ կը ներկայացնեն:

Ինչո՞ւ կառչիլ այս թունաւոր եւ լպրծուն պողոտաներուն, քանի որ պատառ մը հացն է մեր բաժինը՝ ամէն տեղ: Եւ ամէն տեղ ալ կրնանք ճարել զայն:

Աւելի շուտ կը մաշինք, աւելի խոր՝ ի խորոց սրտի կը ծիւրինք այստեղ, քան այնտեղ:

Անօթի սատկելու վտանգը աւելի շօշափելի է այստեղ, քան Յունաստանի, Սուրիոյ կամ Իրաքի մէջ:

Ահա տեսէք, համալսարանական ուսանողներն անգամ ոտքի են ելեր, ըսելու համար թէ օտարները կը խլեն՝ մեր հացը...

Կրնայի հարիւրաւոր փաստեր յիշել, ապացուցանելու համար թէ ո՛վ որ հասանքին հետեւելով հոս եկաւ՝ գնաց, իսկ ով որ գայէ եւ տեսնելէ վերջը վերապարձաւ, գնաց տեղաւորուեցաւ արեւելեան երկրի մը մէջ,— գոհ է այսօր: Գոհէ առողջ է:

Տարաբախտ Օհան Կարօն իրաւ երթալ կ'ուզէր, ձգձգեց,— «Քիչ մըն ալ հենամ, յետոյ»:

«Քիչ մըն ալ»,— եւ հալեցա՜ւ դեղի մթերանոցի մը մէջ...

Հեռու, հեռո՛ւ այս պողոտաներէն, ուր թոյնն ալ, ինչպէս լոյսը կը հոսի ցնցուղի պէս, անձրեւի պէս, ամէն տեղ եւ կռանքի բոլոր ելեւէջներուն մէջ:

ՎԱՀԷ

Հ. Յ. Դ.

ՎԵԹԵՐԱՆՆԵՐՈՒ ՖՈՆՏ

ՑԱՆԿ ԹԻՒ 7

Ընկ. Ց. Ակինեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի

Գեղեցիկ Յովհաննէսեան	20
Նախորդ գումար՝	1375
Ընդհ. գումար՝	1395

Հայ բանուոր մը զոհ արկածի

ՍԷՆ ՇԱՄՕՆ, 1 փետրուար (*Յառաջ*).— Երէկ, հինգշաբթի, 31 յունուար, իրիկուան ժամը 9ին երկաթի գործարանին մէջ ծանր արկածի մը հետեւանքով մեռաւ ընկ. Յարութիւն Պետիկեան: Ընկերը ամուսնացած էր եւ ունի զաւակ մը: Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ԼՈՆՏՈՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

= o–o =

ԵՐԿՈՒ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆՑ ՏԵՍԱԿԷՏՆԵՐԸ ԴԷՄ ԴԻՄԱՑ

Ինչպէս գրած էինք, փետրուար 1ին Ֆրանսայի վարչապետն ու արտաքին նախարարը լայնօրէն պարզեցին իրենց կառավարութեան տեսակէտները՝ Գերմանիոյ վերազինման, սպառազինութեանց սահմանափակման եւ ապահովութեան հարցերու մասին: Անգլիոյ արտաքին նախարարը բոլոր բացատրութիւնները լսելէ յետոյ, յայտնեց թէ կարելի է փարատել Գերմանիոյ եւ Ֆրանսայի փոխադարձ անվստահութիւնը, օրինականացնելով Գերմանիոյ վերազինումը եւ միաժամանակ Ժընեւի մէջ խորհրդակցելով սպառազինութեանց սահմանափակման մասին, մասնակցութեամբ Գերմանիոյ: Ֆրանսայի ներկայացուցիչները հասկցուցին թէ Գերմանիոյ կ'իյնայ ուղղամտութեան առաջին ապացոյցները տալ, առարկելով արեւելեան դաշինքը:

«Մաթէն»ի թղթակիցը կը գրէ թէ՝ Ֆրանսայի ներկայացուցիչներուն բացատրութիւնները լսելէ յետոյ, Անգլիոյ նախարարները ալ նպատակայարմար գտան որ առայժմ չյուզուի Վերսայլի դաշնագրին զինուորական պայմանները ջնջելու խնդիրը:

Ֆրանսայի վարչապետը եւ արտաքին նախարարը ուղղակի Պ. Մաքտոնըլտի եւ Սըր Ճոն Սայմընի դիմելով, հարցուցին թէ ի՛նչ տեսակ բանակցութիւններ կը յուսան վարել Գերմանիոյ հետ եւ թէ Անգլիա ի՞նչ տեսակ երաշխաւորութիւններով պիտի գոհանայ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

Ն. ՎԵՀԱՓԱՌՈՒԹԻՒՆ ՔԱՐԻՒՂԸ

Ե.

ԳԻՆԵՐՈՒ ԵԼԵՒԷՋԸ՝ ՀԱՄԱՁԱՅՆ ՄԻԼԻՈՆԱՏԷՐԻ ՄԸ ՔՄԱՀԱՃՈՅՔԻՆ — ՌԱՔՖԷԼԼԸՐ ԿԸ ՓՃԱՑՆԷ ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՆԱՒԹԱՏԷՐԵՐԸ — ՀԱԶԱՐԱՒՈՐ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐ ՓՈՂՈՑ ԿԸ ՆԵՏՈՒԻՆ — ՄԵԾԱՀԱՐՈՒՍՏՆԵՐ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ — ՀԱՐԻՒՐ ՄԻԼԻՈՆ՝ ԱԽՏԻ ՄԸ ԴԷՄ ՊԱՅՔԱՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ — «ԱՄԵՐԻԿԱՆ ԻՄՍ Է, ԵՒՐՈՊԱՆ ԻՄՍ Է» — ԻՍԿ ՉԻՆԱՍՏԱ՞ՆԸ — «ԵՐՋԱՆԿՈՒԹԻ՞ՒՆ Կ'ՈՒԶԵՍ, ՔԱՐԻՒՂ ՎԱՌԷ» — ՌԱՔՖԷԼԼԸՐ ԴԱՏԻ ԿԸ ՔԱՇՈՒԻ —

Ութսունական թուականներուն մեծահարուստ «ազնուէյածին» մազերը սկսեր էին ճերմկիլ:

Հակառակ ասոր, անիկա կորսնցուցած չէր տոկալուն իր կորովը, կռուելու ընդունակութիւնը եւ թշնամի խմբակցութիւնները ջախջախելու վճռականութիւնը:

Փէնսիլվանիոյ նահանգին կողմէ իրեն դէմ բացուած պայքարին տեւողութեան անիկա խոշոր վնասներու ենթարկուեցաւ: Ցաժառ ու վրէժխնդիր մարդ էր, դադրեցուց քարիւղի արտածումը եւ սպասեց մինչեւ «պատերազմին» վախճանը:

Օտար շուկաներուն վրայ ամերիկեան քարիւղին պակասը հետզհետէ զգալի կը դառնար:

Եւ երբ հաշտութիւնը կնքուեցաւ, Ռաքֆէլլըր բարձրացուց քարիւղին գինը: Այդ ձեւով կրցաւ գոցել իր վնասները, նորէն ջուրին երեսը ելաւ եւ, ինչպէս յիշեցինք մեր վերջին նամակին մէջ, յաջողեցաւ հարիւրին յիսուն շահաբաժին տալ իր բաժնետէրերուն:

×

Այդ թուականներուն քարիւղը ընկած էր տիրապետել աշխարհի մէկ ծայրէն միւսը: Առօրեայ կեանքի ամէնէն անհրաժեշտ նիւթերէն մէկն էր ան հիմա: Ռաքֆէլլըր մարդոց ճակատագիրը կը վարէր Նիւ Եորքի իր գրասենեակէն: Հեղուկին գինը կը բարձրացնէր կամ կը վերջէր համաձայն իր քմահաճոյքին եւ անհատական շահերուն: Եւ այդպիսով կ'ազդէր ուրիշ անմիջական նիւթերու սակարանային գիներուն վրայ: Բազմութիւնները պէտք ունէին քարիւղի եւ ստիպուած պիտի վճարէին այն արժէքը զոր միլիոնատէրը կը պահանջէր:

Ռաքֆէլլըրն էր որ ջարդուփշուր ըրաւ Ռումանիոյ նաւթատէրերը ասկէ յիսուն տարի առաջ:

Երկաթուղիի ընկերութեանց հետ իր հաշիւը մաքրելէ յետոյ, անիկա իր ուշադրութիւնը դարձուց դէպի Պալքանները, ուր փոքրիկ պետութիւն մը, իր համեստ միջոցներով, բարգաւաճ դիրքի մը հասցուցած էր քարիւղի ճարտարարուեստը:

— Երբ ես կամ, դուք չէք կրնար ըլլալ, հասկցուց ան Ռումանիոյ հանքատէրերուն՝ իր յաղթանակէն անմիջապէս յետոյ:

Եւ հսկայ քանակութեամբ քարիւղ ուղարկեց Մարսէյլ, Ճենովա, Համպուրկ, Սաութէմփթըն: Ու հարիւրին քսան վերջեց իր գինը:

Իրարանցում եւրոպական սակարաններուն մէջ, Ռումանիան սկսաւ դողալ, գերագոյն ճիգ մը ըրաւ եւ ինքն ալ վերջեց իր գինը:

Նիւ Եորքի հսկան քթին տակէն խնդաց:

— Իմ քարիւղս հարիւրին տասը եւս աժանցուցի ....

Ռումանիան չէր կրնար այդքան յառաջ երթալ: Ճարտարարուեստը անդունդին եզերքն էր: Դրամատուները դադրեցուցին իրենց վարկը. շատ մը հանքեր փակուեցան, հազարաւոր բանուորներ փողոցը մնացին, մեծահարուստներ սնանկացան, ուրիշներ անձնասպան եղան:

Անդին, աղուէսը ամերիկեան քարիւղով կ'ողողէր բոլոր շուկաները: Քարիւղը ոչ միայն վառելանիւթ էր, այլ նաեւ դեղ հարաւային Ամերիկայի, Ափրիկէի եւ Հնդկաստանի մէջ, ուր ճահճախտը հսկայ աւերներ կը գործէր: Բժշկութիւնը տակաւին չէր գտած այդ հիւանդութեան դարմանը: Բայց ողջ ըլլար քարիւղի թագաւորը, անիկա միլիոնատէր էր, տնտեսագէտ, բանակալ ու նաեւ բժիշկ ու բարեգործ:

Եւ օրին մէկը Ռաքֆէլլըր քարիւղով կը ջրէր Հարաւ. Ամերիկայի ճահիճները եւ պատերազմ կը հռչակէր հիւանդութեան մանրէին դէմ: Թշուառ ու անճար բազմութիւնները կ'օրհնէին զինքը եւ կ'աղօթէին իր արեւշատութեան համար:

Ռաքֆէլլըր պատեհութիւն չէր կորսնցներ աշխարհը իր տիրապետութեան տակ առնելու համար: Եւ ի՛նչ խորամանկ միջոցներու կը դիմէր: «Սթէնտըրտ Օյլ»ի գործակալներն ու միջնորդները ման կուգային աշխարհի չորս ծագերուն վրայ, քարիւղ ծախելու եւ քարիւղը քաղաքակիրթ կամ յետամնաց ժողովուրդներուն ծանօթացնելու համար: Ռաքֆէլլըրի գանձը կ'ուռէր, կը պարարտանար հետզհետէ: Գիտուններու լեգէոն մը ունէր ան իր տրամադրութեան տակ: Լսեր էր որ թմբախտը վտանգաւոր համաճարակ մը դարձած էր Ամերիկայէն մինչեւ Ճափոն, Չինաստանէն մինչեւ Ափրիկէ: Զզուելի որդ մը մարդոց աղիքներուն մէջ տուն կը շինէր ու դանդաղօրէն կը սպանէր, կը հասցնէր զանոնք թէ ֆիզիքապէս եւ թէ հոգեպէս: Աշխարհի բնակչութեան հինգ հարիւր միլիոնը առաւել կամ նուազ չափով ենթակայ էր այդ ախտին:

Հինգ հարիւր միլիոնը համրանք էր Ռաքֆէլլըրի պէս մէկու մը համար որ սպառող բազմութիւններու պէտք ունէր հարստանալու համար: Անիկա պիտի պայքարէր այդ հիւանդութեան դէմ. ի՞նչպէս:

— Էվրէքա ... հարիւր միլիոն կը նուիրեմ, որպէսզի գիտունները պատերազմ յայտարարեն:

Ու գրչի մէկ շարժումով կը ստորագրէր իր չէքը — հարի՛ւր միլիոն.. Այդ պատկառելի նուէրը բաւական էր որ Ռաքֆէլլըրի համբաւը միանգամ ընդ միշտ տիրապետէր մարդոց մտքին ու տրամադրութիւններուն վրայ: Որո՞ւ հոգ մարդասէրին անձնական նկատումները. ո՞վ պիտի զբաղէր այդ մանրամասնութիւններով: Իրեն հետ էր հանրային կարծիքը Ամերիկայէն մինչեւ Եւրոպա եւ այլուր: Ինքն էր միջազգային տնտեսական քաղաքականութեան վարիչը: Քարիւղի թագաւորն էր ան հզօր ու ինքնակալ, բարեգործ ու մարդասէ՜ր:

Հազիւ յիսուն տարեկան էր Ռաքֆէլլըր, երբ այդ բարձրութեան հասաւ՝ շնորհիւ իր խորամանկ ու շահախնդիր գործունէութեան:

Համբաւը, ուժը եւ հարստութիւնը որոնց տիրացած էր ան 90ական թուականներուն, բաւարարութիւն չտուին դեռ իր անյագ խառնուածքին: Աւելի առաջ պիտի երթար ան, չէր կրնար կանգ առնել այլ եւս, պիտի արշաւէր յաղթանակէ յաղթանակ:

Ռաքֆէլլըր կ'աշխատէր օրն ի բուն, քննութիւններ, ուսումնասիրութիւններ կը կատարէր նոր աղբիւրներ ճարելու համար:

Եւ օրին մէկը նշմարեց թէ իր միահեծան իշխանութիւնը կարծածին չափ հաստատուած չէր:

Քարտէս մը կար սեղանին վրայ. նայեցաւ անոր, չափեց իր «թագաւորութեան» սահմանները՝ պատերազմի յատակագիծ պատրաստող զօրավարի մը պէս.

— Ամերիկան իմս է, Եւրոպան իմս է:

Աչքերը յանկարծ: «Դեղին» կէտ մը կար Ասիոյ քարտէսին վրայ, դեղին կէտ մը հնդկական հողերէն դէպի Արեւելք:

Չինաստանն էր:

— Ի՞մս է — ոչ... ափսո՜ս ... չորս հարիւր միլիոն ժողովուրդ ... եթէ իւրաքանչիւր Չինացի տարին տասը կաթիլ քարիւղ գործածէ ...

Ժամավաճառ չէր կրնար ըլլալ. գործի ձեռնարկեց անմիջապէս: Ականջ չկախեց իր մասնագէտներուն, որոնք կը պնդէին թէ կարելի չէր քարիւղը ընդհանրացնել այդ հսկայական երկրին սահմաններէն ներս. Չինացին ձկան իւղ կը վառէր լոյս առնելու համար:

Ռաքֆէլլըրի համար անկարելի բան չկար. խելք ունէր, տաղանդ ունէր, իսկ խորամանկութեան արուեստին մէջ աղուէսին ալ կրնար դաս տալ: Միջո՞ց կը պակսէր Չինացիները համոզելու համար:

Քանի մը օր ետքը «Սթէնտըրտ Օյլ»ը հինգ հարիւր հազար քարիւղի լամբ կ'ապսպրէր. ինչո՞ւ. — Նուէր պիտի տային Չինաստանի միամիտ գիւղացիներու: Ընկերութեան միջնորդները գիւղէ գիւղ, քաղաքէ քաղաք պիտի պտտէին եւ պիտի բացատրէին քարիւղին առաւելութիւնները:

Այդ նուէրը բաւական չէր դեռ: Ռաքֆէլլըր կը ճանչնար չինացի ժողովուրդը՝ փիլիսոփայ ու դիւրահաւան: Պիտի շահագործէր այդ առաքինութիւնները:

Ու ահաւասիկ մեծատառ ծանուցումներու եւ ազդերու տարափ մը սկսաւ չինացի ժողովուրդին գլխուն:

— Երջանկութի՞ւն կ'ուզես — քարիւղ վառէ. երկար կեա՞նք կ'ուզես — քարիւղով լուսաւորէ տունդ. կ'ուզե՞ս որ երախադ մարդ ըլլայ — քարիւղի լոյսին տակ սորվեցուր անոր դասերը. կ'ուզե՞ս որ կինիկդ վերջալոյսէն ետքն ալ աշխատի — քարիւղի լոյս տուր անոր ... Քարիւղը յաւիտենականութեան ջահն է, երջանկութեան, բարօրութեան ու խաղաղ կեանքի փարոսը ...

Այսպէս խօսեցաւ Ռաքֆէլլըր Չինաստանի չորս հարիւր միլիոն բազմութեան: Ամբողջ երեք, հինգ, տասը տարի ճիգ թափեց «գարշահոտ ցեխը» ծանօթացնելու համար. բայց Չինացին երբեք չհասկցաւ թէ այդ հնարամիտ եռանդին գլխաւոր մտահոգութիւնը դրամն էր, ոչ թէ իր «դեղին» յաճախորդներուն բարօրութիւնը:

Ռաքֆէլլըր այս մեթոտները գործածեց քիչ մը ամէն տեղ:

1900ի առեմները «Սթէնտըրտ Օյլ»ը ինքն իր մէջ պետութիւն մըն էր, շատ աւելի անկախ ու հզօր քան շարք մը երկիրներ, պետութիւն մը, սակայն, որուն վարչութեան մէջ ամբոխը բացարձակօրէն ձայն չունէր: Անիկա «կթան կովն» էր Ռաքֆէլլըրի ստեղծած թրըսթին. քարիւղ կը ծծէր ան որպէսզի աղուէսն ու իր բաժնետէրերը հարստանային: Եւ, տարօրինակ երեւոյթ, ոչ ոք չէր գիտեր այդ վիթխարի ընկերութեան ուժին ու հեղինակութեան գաղտնիքը:

Պէտք էր սակայն յիշել որ «Սթէնտըրտ Օյլ»ի բարգաւաճումը անտարբեր աչքով չէր որ կը դիտէին ուրիշները: Բազմաթիւ խմբակցութիւններ ու անհատ գործարանատէրեր խուլ թշնամանք մը ունէին այդ կազմակերպութեան դէմ: Ռաքֆէլլըրի յաղթանակը հետզհետէ մտահոգութիւն կը պատճառէր: Եւ սկսաւ պայքարը:

Այսպէս, 1879ին գաղտնի ընկերակցութիւն մը կազմուեցաւ Ամերիկայի մէջ, ջախջախելու համար «Սթէնտըրտ Օյլ»ը: Փաստեր հաւաքեցին Ռաքֆէլլըրի դէմ եւ դատարան հրաւիրեցին զինքը:

— Ինծի դէմ բացուած դատ մը կէս ճամբան կը մնայ, ըսաւ միլիոնատէրը եւ կուշտ ու կուռ խնդաց:

Արդարեւ, քանի մը օր ետքը դատական իշխանութիւնները գիծ քաշեցին ամբաստանագրին վրայէն: Օրէնքըն ալ անզօր էր «Սթէնտըրտ Օյլ»ի հիմնադրին առջեւ:

Քանի մը տարի վերջ, 1887ին կառավարութիւնը նոր օրէնք մը պատրաստեց — երկաթուղիներու ընկերութիւնները իրաւունք չունէին «գաղտնի զեղչ» ընելու ո եւ է մէկուն:

Հարուածը իսկապէս լուրջ էր այս անգամ: Եւ սակայն Ռաքֆէլլըր չյուսահատեցաւ: Անձնատուր չպիտի ըլլար: Պետական օրէնքներն ալ արհամարհելու չափ վարպետ ու զօրաւոր զգաց ինքզինքը:

Տարիները սահեցան նորէն: Յանկարծ նոր օրէնք մը հրատարակուեցաւ — թրըսթներու կազմութիւնը ապօրէն էր Մ. Նահանգներու մէջ:

Ի՞նչ քայլ պիտի առնէր հիմա Ռաքֆէլլըր. պիտի՞ կռուէր, տեղի՞ պիտի տար. մարդ չէր գիտեր: Սպասեցին:

Ռաքֆէլլըր զարմացուց բոլորը. պաշտօնապէս լուծեց «Սթէնտըրտ Օյլ»ը, որովհետեւ, ըսաւ, ես օրինապահ ու հաւատարիմ քաղաքացի մը ըլլալով, պարտաւոր եմ օրէնքը յարգել:

Ցնծացին իր հակառակորդները. յաղթեր էին. «Սթէնտըրտ Օյլ» չկար այլ եւս, իշխանութիւնները անոր գերեզմանը կը պատրաստէին:

Արդե՞օք:

Ռաքֆէլլըր խելքային աշխատանքի լծուեցաւ: Ամէն օր իր գլուխը կը ժողվէր ողբացեալ թրըսթին նախկին անդամները եւ կը խորհրդակցէր անոնց հետ: Բնականաբար երկրին հանրապետական կառավարութիւնը չէր կրնար արգիլել այդ «անմեղ հաւաքոյթները»:

Եօթը տարի տեւեցին այդ «գաղտնի» տեսակցութիւնները: Ժողովուրդը այլ եւս մոռցած էր թրըսթին վտանգը. խաղաղութիւնը վերահաստատուած էր: Ռաքֆէլլըր ոտքի ելաւ նորէն եւ հիմնեց «յաւելեալ եւ ճոխացեալ» «Սթէնտըրտ Օյլ» մը որուն դրամագլուխը հարիւր միլիոն տոլար էր, իսկ սովորական շահաբաժինը՝ հարիւրին վաթսուն: Երկար չտեւեց այլ եւս լոյսթը. ամբոխը նորէն զայրացաւ. «Սթէնտըրտ Օյլ»ը կը կեղեքէր բազմութիւնները, կ'արհամարհէր օրէնքը. ալ բաւական էր:

Ու այս անգամ ճերմկած մազերով աղուէսը իրեն դէմ գտաւ Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՄԵՐ ՀԻՒՐՑՔԸ

= o =

Մենք ռազմիկներ, զինուորին երգը կ'երգէինք, ռազմի դաշտի մեր յոյսերու երազները կը պատմէինք:

Ո՜հ այն ռազմի մեր ապրած, մեր մեռած օրերը...

Այս ամիս, այսօր, այս ժամուս, մենք մեծ հաւատքով կը սպասէինք որ կը հասնէինք մեր նպատակին, մեր յաղթանակը կը ծածկուէր ռումբերով պարպուած ամբարտակին ետեւ:

×

Ամէն օր նոյն յոյսերով կ'ապրէինք, ամէն օր նոյն երազներով կ'օրօրուէինք, ամէն օր, մենք ռազմիկներս՝ մէկը մէկուն կ'ըսէինք, — Վաղը մեր թնդանօթները պիտի որոտան, պիտի աւետեն յաղթանակը մեր Զաւկին:

×

Անողոք, սարսափի օրեր կ'ապրէինք, դժոխքի օրեր օրերու կը յաջորդէին, եւ յաղթանակի սուրբ օրը երբեք չէր հասներ, եւ ամէն ատեն ալեկոծ մակոյկի նման հսկայ սարերը ռմբերիներու թնդիւնով մեր ոտքին տակ կը տատանէին, եւ ամէն գիշեր պայթած ռումբեր հրեղէն աղկոյլներ երկինքէն կը կախէին:

×

Տարիներ եւ ամիսներ ու օրեր օրերու յաջորդեցին. մենք չտեսանք Յաղթանակի օրը: Մենք չյուսահատեցանք, մեր բերանը արիւնով լեցուն, մենք չէինք խօսեր, մեր տեղը մեր հրացանը կը խօսէր:

Մեր սիրտը, մեր երակները յաղթանակի յոյսերով ուռած, հրացանը կը քաշէինք, կը կռուէինք:

Կը կռուէինք մեծ հաւատքով, անվարան յոյսով, վէրք տալով, վէրք առնելով, ելլելով, իյնալով, ընկեր ընկերի խրախոյս տալով, ետ կը մղէինք թշնամին, ետ կը մղուէինք թշնամիէն:

Այսպէս ամէն օր լուսինը մեր յոյսին հետ կ'աճէր ու կը նուազէր: Ու փոխադարձաբար մեր յոյսն ալ լուսինին նման կը յորդէր ու կը ցամքէր:

×

Մեզ մեռցնողը կը մեռնէր: Մահը մեզ իր գաղտապատին տակն էր առած, մենք չէինք մեռած:

Աստուած քաշուած էր, ապաւէնը Մողոքին էր մնացած, աշխարհէ աշխարհ ան իր սեւ թեւերը բացած դաշտերուն վրայ դիակներ կը ցանէր:

Մենք կ'ուխտէինք այդ Մողոքը մեռցնել:

Սարսափի օրեր, սարսուռի ժամեր, Մողոքը կ'արծարծէր հրդեհը շէն քաղաքներու:

×

Զանգակները իրենց լեզուն բռնած տխուր կը լռէին:

Մարդու թռչուններ գետ մը չէին գտներ առանց արիւնի: Ամպերէն արիւն կը ծորէր, սարերէն արիւն կը հոսէր:

×

Ո՞վ մեր ճգնաժամը կը տեսնէր, ո՞վ մեր բողոքը կը լսէր:

Օտարին համար ի՞նչ գին ունէր Հայը: Ոչինչ ազգ մը ոչնչութեան մէջ կ'ոչնչանար:

Օտարին փո՛յթն էր չափել խորութիւնը մեր վէրքերուն:

×

Մենք յաղթելու յոյսով արբեցած, հրացանի, ռումբի պայքար կը մղէինք, կ'երգէինք երգեր յաղթական, հրատապ տաքէն փրփուրը կը թափէր մեր շրթունքէն, գերեզմանի հողին հոտը կ'առնէինք, ու դարձեալ մահուան եռուէն կը վազէինք: Ո՞վ մեզ յառաջ կը մղէր. ո՞վ մեր մսին պաշպանէ զրահ էր զգեցուցեր: Թշնամի գնդակներ կը ծակէին մեր իրանը, մեզի կը թուէր թէ ռումբերը կը փշրուէին մեր երկաթէ կուրծքին վրայ:

×

Երազն իրականին կ'անցնէինք. Անուէր անգէն Գողգոթային վրայ մնացած էինք, քոյր մը չկար՝ իր մազերով մեր վէրքերուն արիւնը չորցնող: Ձեռք մը չկար մեզ խաչէն վար առնող: Եւ սակայն «Էլի, Էլի» մը մեր բերնէն չէր ելլեր:

×

Պատերազմի դաշտը հնոց մըն էր դարձած, մենք մէջն ինկած էինք:

Մենք դարձեալ կ'օրհնէինք կռիւը. կը համբուրէինք հրացանը, կը համբուրէինք մեր առած վէրքերը:

×

Մողոք վիշապը հսկայ սարի մը պէս մեր դիմացը կանգնած, դամբարան բերնին մէջ դիակներ կը ծամէր:

×

Բանակներ դէմ դիմաց, դառն վայնասուններով աշխարհի հիմերը կը ցնցէին: Մահը արիւն կը ծծէր հսկայ սարերուն չորս կողերուն:

Մենք անվախ կը նետուէինք մահուան բացած փոսերուն մէջ:

×

Մեզ խրախուսող՝ մէկը չկար:

Մեզմէ անբաժան կար սակայն աստուածուհի մը: Ան մեզմէ ամէն մէկուն կը պատուիրէր.— «Յզաս, կռուէ, յաղթէ, մեռիր, որ ազատութիւն առ-

ԵՐԳԻԾԱՆՔ

Ը Ն Կ Ե Ր Փ Ա Ր Ո Ս

= o—o =

Բ.

ԻՐ ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ «ԹԷՕՐԻԱ»Ն

Ընկեր Փարոս 1928 թուականին հաստատուած էր Փարիզ: Իբրեւ կօշկակար կ'աշխատէր Յոյնի մը գործատան մէջ: Ամէն անգամ որ կօշիկ մը առնէր ձեռքը, կը մտածէր.

— Էս կօշիկը գործածողը արդեօք ա՞ջ պիտի գնայ թէ ձախ ...

Կը բնակէր մօտակայ գիւղ մը:

Թաւրիզէն հեռանալէն վերջ՝ անցած էր Պաղտատէն, Պէյրութէն եւ Մարսէյլէն: Ամուսնացած էր Պէյրութի մէջ, Մարիամ անուն անզաւակ որբեւայրիի մը հետ:

Մինչեւ այստեղ Աչունի էր իբրեւ թունդ ազգայնական: Շաբաթ երեկոյ մը դառնացած էր, քանի մը հատ ճնկած, ու կը քալէր մտածումներու մէջ մտած՝ երբ, յանկարծ, հանդիպեցաւ իր ներքին կոմունիստին ու բացագանչեց յուզումով.

— Տօ՛, այդ դո՞ւ ես ... ջանս ու ջիկեարս, էս ո՞րտեղից, ո՞ր հովերով, ո՞ր սար ու ձորից ...

— Մի՛ հարցնի, Փարոս ջան ....

— Տօ՛, անտառուած, ո՞նց կարելի է չհարցնել. ասա՛, ջանս, ասա: Խօսիր տէ՛, մաչուեցի առանց քեզ ...

— Ինձ տրոցքիական էին կոչում, ես էլ փախայ: Հաւատացնում եմ քեզ որ ես ուղղափառ կոմունիստ եմ ու երբեք էլ չեմ դաւաճանի ...

— Ի հարկէ ... կասկածողի տունը քանդուի ...

— Դու հիմի էն ասա. տեղ ունե՞ս...

— Էդպէս էլ հարցո՛ւմ ... տօ՛, ի հարկէ տեղ ունեմ, համ էլ գլխիս վրայ ...

— Ո՛չ, ես ուզում եմ գլխիդ մէջ ...

— Հազար բարով լինի քո գալուստը, մտի՛ր ...

— Ներսդ ուրիշը կա՞յ ...

— Ոչինչ, ազգայնականն է:

— Հանիր, էդ խայտառակ իմպերիալիստը որ մտնեմ ...

— Նո՛ւ, ոչինչ ասում եմ ... նա էլ խեղճացած է քեզ պէս ... ոչ քիթ ունէ, ոչ էլ ակռայ... տօ՛, ձեր տունը չքանդուի, հին ընկերներ էք ... տէ՛, տէ՛, մտի՛ր ձախ կողմիցս, աջ կողմս էլ ազգայնականն է... նաղ մի անի, մտի՛ր, չենցրու քո Փարոսը... ես կարող եմ երկու կողմից լոյս տալ աշխարհին ...

— Էլ չլքես ինձ, Փարոս:

— Մի՛ ասիր էդ մէկը, քեաֆթար, սրտիս ես դիպչում ...

— Ինչ էլ լինի, չլքես ինձ ...

— Եթէ ուզում ես երդում ուտեմ... Տօ՛, ես ո՞նց կարող եմ լքել քեզ ... էլ էդպէս բա՞ն կը լինի ... Փարոսը ղուլ լինի քեզ ... Ես հիմի բանուոր եմ, կեղեքւում եմ կեղտոտ բուրժուաներից ... քեզ պահելով աչքս ջուր դառաւ...աէ՛, հօ՛փ, ցատկիր ու տեղ բռնիր ազգայնականի կողքին:

Ու անկէ ի վեր, առաջին անգամ ըլլալով, Փարոս իր մէջ ունի, միաժամանակ ե՛ւ կոմունիստը, ե՛ւ ազգայնականը:

— Հրա՛շք բան, հրա՛շք:

Ոմանք անպատճառ պիտի բանն հակասութիւն: Ինչ յիմար խօսք: Չէ՞ որ ամէն մարդ ունի իր աջը ու ձախը:

Չէ՞ որ մարդուս վրայ կայ աջ աչքը ու ձախ աչքը: Աջ ականջը ու ձախ ականջը: Աջ ձեռքը, ոտքը, ինչպէս նաեւ ձախ ձեռքը, ոտքը: Ուղեղի, ակռայի աջ ու ձախ մասերը:

Աջ թոք ու ձախ թոք: Տակաւին կարմիր թոք ու սեւ թոք:

Ինչո՞ւ պիտի չըլլայ ուրեմն, մարդուս մէջ, աջ-ազգայնականը եւ ձախ-կոմունիստը:

Պիտի առարկեն թէ սիրտը մէկ է: Պէտք չէ մոռնալ, սակայն, որ սիրտը բաժնուած է երկուքի, աջ մաս ու ձախ մաս: Ասկից զատ սիրտը ունի Փաշական սեւ արիւն եւ կոմունիստական կարմիր արիւն:

Եթէ ուրիշ առարկութիւն ըլլայ, անոր ալ ունինք տալիք. ջախջախիչ պատասխան:

Փարոսի մէջ գտնուող ազգայնականը գործի լծուեցաւ եւ իր աչքը մղեց աջ, անդամագրելով Հ. Յ. Դաշնակցութեան: Պարապ չէր նստած սակայն Համայնավարը: Անիկա ալ աշխուժացաւ ու հրեց Փարոսը եւ անդամ ըրաւ Հօկի:

Փարոս ըսաւ.

— Մինչեւ որ կայծքարը աջ ու ձախ չզարնայ, լոյս չի ծագի ... Ես հիմի անկողմնակալ յեղափոխական եմ: Իմ ուղեղի արեւելեան կողմը ազգայնականութիւնն է, արեւմտեան կողմը համայնավարութիւնը, հիւսիսը անկրօնութիւնը ու հարաւը կրօնքը: Ու դեռ հիմի է որ ես կարող եմ մազից անցնել երկու վարդապետութիւնները: Համայնավարութիւնը ձախ ականջիցս մտնում է ու աջից դուրս է գալիս. ազգայնականութիւնն էլ աջ ականջիցս մտնում է ու ձախից դուրս շպրտւում: Մնում են ինձ մի քանի բիւրեղացած գաղափարներ: Եւ յետոյ մէկը միւսին չի խանգարում, ընդհակառակն մէկը միւսին նպաստում է: Մէկ աջ եմ թեքւում, մէկ էլ ձախ: Սա շարժում է եւ շարժումն էլ կեանք է:

Այս խորհրդածութիւններու միջոցին Փարոսի գործունեայ կեանքը աշխարհ բերաւ երկուորեակ մը. երկուքըն ալ մանչ: Փարոսի բարեկամները յայտնեցին իրենց շնորհաւորութիւններն ու զարմանքը:

Փարոս ըսաւ մտքէն.

— Ես ոչինչ զարմանալի բան չեմ գտնում միաժամանակ երկու զաւակ ունենալու մէջ: Իմ մէջս ապրում են երկու մշակ, երկու տղամարդ: Մին աջ է նետել հունտը, միւսը ձախ: Պարզ էր որ պիտի ունենայի երկու որդի:

Փարոս մէկ հատը կնքեց Հայոց եկեղեցիին մէջ ու անունը դնել տուաւ Ազատ - Վրէժ:

Երկրորդն ալ կարմիր կնունքով կոչել տուաւ Հոկտեմբերիկ:

Օր մը խօսեցաւ իր երկու զաւակներուն ու ըսաւ.

— Է՛յ Ազատ - Վրէժ ջան, որ մեծանաս զօշախ տղայ լինես: Մէկ ձեռքումդ պինդ բռնես եռագոյն դրօշը ու դէպի աջ գնաս: Վեր վար պտտես բայց դէպի ազգայնականութիւն գնաս: Իսկ դու Հոկտեմբերիկ ջան, կարմիր դրօշը բարձրացրու եւ հարաւ ու հիւսիս ճամբորդելով դէպի ձախ գնա: Երկուսդ էլ չզգուէք կրիտիկայից: Երբ տեսնէք թէ ուղիղ ճանապարհի մէջ էք. կ'առէք Նրանց որ աշխարհը կլոր է եւ նրա ճամբէքն էլ կլոր են: Աշխարհում ուղիղ գիծ գոյութիւն չունի: Երբ մեծանաք ու մաթեմատիկա կարդալու լինէք՝ կը հասկանաք էս մէկը: Լոյսը, կայծակն անգամ ուղիղ գծով չեն իջնում: Աշխարհում ամէն բան կլոր է ու զիկզակ: Ով չի կլորացել՝ նա չի կարող դառնալ ու առաջ գնալ: Քաղաքակրթութեան ու յառաջդիմութեան ներքեւը կան կլոր անիւներ: Տէ՛, որդերս թաւալուէք ու մէկդ աջ գնացէք, միւսդ ձախ: Վերջ ի վերջոյ երկիրը կլոր է ու մի օր էլի իրար կը հանդիպէք: Ուղիղ ճամբի երկրպագու՝ քառակուսի ուղեղներ չլինէք: Տակաւին եթէ աշխարհագրութիւն կարդաք՝ կը հասկանաք որ երկիրը միշտ կլոր շրջաններ է անում. համ ինք իր վերայ, համ էլ արեւի, լոյսի շուրջը: Իսկ տիեզերագիտութեան մէջ դուք կը տեսնէք որ անհունի մէջ բոլոր աստղերը բոլոլա են նետում ... Ուղիղ գծով գնացող մի ճանճ անգամ գոյութիւն չունի այդ տիեզերքում ...

Մի շատ կարեւոր հարց էլ:

Անշուշտ ձեզանից իւրաքանչիւրը կը լինի կուսակցական չէ՞: Եթէ պատահի որ Վրէժի կուսակցական կասսան պարապ մնայ, դու կը հոգաս նրան, իմ Հոկտեմբերիկ: Իսկ եթէ բանը շրջուեց եւ համայնավարութեան ֆինանսական դրութիւնը վատացաւ՝ էն ժամանակ էլ Վրէժը կը մտածի քո մասին, Հոկտեմբերիկ: Դէ՛, տեսնում էք որ ես ամէն բանի մասին հոգացող մի պատուական հայր եմ:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՈՍԹԻԿԷՍ ՄԷՆՏՅՈՆՔ

— o —

Մեր յաղթապի՛նդ եւ կարեվէր
Մրկաններուն ցաւովն հսկայ՝
Անցանք ծով խորթ եւ ապալեր
Մութ կիրճերէն, մէ՛դկ Արաբիա։

Ու մեր մատղաշ յանցքն հեփիսնե՛ց
Մըտոքանն ըստրո՛ւկ թշուառներուն.
կամ զենքին կոթն ուժգին շանթեց
Մօյ մ՛արգանդին սո՛ւրբ եւ նրկուն։

Լացինք, ու մեր հոգին խաղող՝
Որսնեց յար քե՛զ անկասկած...
Մութ էր մեր շուրջ. ու փերն տա՞ղ,
Ո՛ւ երկինք կար եւ ո՛չ Աստուած։

Ժայռեր խոժոռ, եւ մոխրագոյն
Լաւա եւ անծա՞յր անապատներ
Ուղտե՛ր հեռուն, մինչ մեր գլխուն՝
Արեւմարդո՛ւ ըստահակներ։

Գիշերին մէջ, որ աստղ չունէր՝
Կարաւանն յար յառաջ կ՛երթար,
Մինչ շրթապար անվերջ կ՛երգէր
Թուրքի գինով գինուորն յիմար։

Իմ չորսամեայ հոգիս բզզաց
Մօռն՝ որ պէսպէս ծեւեր ունէր.
Մենք մեր կտանքին այգն ողջունած՝
Ջունեցանք վարդ եւ յասմիկներ.

Ժպիտ չըկար, եւ ո՛չ ալ տաք
Մօր մը համբոյրն անմահական
Ի՞նչպէս երգուիլ, երբ ժայռին տակ
Կ՛ապրէր նայուածքն հրզօ՛ր մահուան։

Եւ մենք այսպէս հինգ տարիներ
Եափ ազատ կեա՛նքն ապրեցանք.
Դարմանք կարշնե՛ղ, ըմբռ՛ստ եւ կե՛ռ.
Ու վշտին պէս անմահացանք։

Հիմա մեզմէ շատեր կ՛ապրին
Փարիզ, Աթէնք եւ կամ Միլան...
Ունինք կշռոյթ եւ թանկագին
Ոսկրատ բըռո՛ւնցքն արմենական։

Անշուշտ հիմա մեր կլանակին
Ջիջներ շաչի՛ւնն բսպառնալով.
Մեծցա՛ծ ենք մենք, եւ մեր կարգին՝
Գիտենք պատուել ուժը ուժով...

Բայց Ներեցէ՛ք, մեզ չըկարծէ՛ք
Անբջխան եւ բի՛րտ պոռթկումներ.
Մե՛նք ալ ունինք կուռ եւ անթեք՝
Ազնուագո՞յն գաղափարներ։

Մենք ալ, անբիծ Մա՛յր Հայաստան,
Զաւակներդ ենք. ու երնազանդ՝
Անո՞յշ ձայնիդ հայթհոական,
Ձայնիդ կըտրո՛ւկ եւ անվրկանդ։

ԱՐԱՄԱՑԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

Նէջ յարութիւն առնէ խաչուած հայ-րենիքը...

Ձայն մենք պաշտեցինք, անոր համար մենք կռուեցանք, արիւն թափեցինք, արիւն խմեցինք։ Անոնք որ Անոր համար կաթիլ մը արիւն չթափեցին, դաշն ուրացան, եւ հայրենասէր համարուեցան, իսկ մենք կ՛ուրանանք զայն ուրացողները։

Մենք կ՛ուրանանք այդ փարիսեցիները։

ՇԱՏՐՈՒԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՆԵՐՇՆՉՄԱՆ ԱՂԲԻՒՐԸ

Արուեստագէտներու ներշնչումը բացատրելու յաւակնութեամբ ծանօթ են գլխաւորաբար երկու գլխաւոր դպրոցներ։

Ա.— Հոգեքիմիական (psychochimique) *դպրոցը կ՛ընդունի որ ներշնչումը թունաւորում մըն է։ Արդարեւ Դեզիրեան գուշակուհինները արուեստագէտի զգայարանքներով օժտուած աղջիկներ էին, որոնք զգայախաութեան կը մատնուէին այն անուշահոտ ծուխերուն մէջ, ուր նստած՝ կը յաւակնէին տեսնել իրականութենէն անդին։ Այս դպրոցը իր մեթոտներով կը բացատրէ հիմա կարգ մը հիւանդ կամ գինով բայց հանճարեղ արուեստագէտներու ստեղծագործութեան ժայթքը (Պոպէր, Վէրլէն, Տոսթո-յեւսքի)։*

Բ.— Հոգեբնախօսական (psychophysiologique) *դպրոցը կ՛ընդունի թէ ներշնչումը արտայայտութիւնն է հոգեկան այն վիճակին, զոր կը ստեղծեն բնախօսական կարգ մը պայմաններ։ Այսպէս, մտաւորականները սովորութիւն ունին,— երբ պէտք կ՛ունենան իրենց յիշողութեան օգնութեան,— քերելու իրենց գլուխը։ Այս փոքրիկ գործողութիւնը անդրադարձ շարժումով* (réflexe) *մը երակներու լայնացում կը պատճառէ, հետեւաբար արեան շրջանի արագութիւն մը որ կը գրգռէ ուղեղը։*

Ներշնչումի ծագման մասին դեռ կան ուրիշ տեսակէտներ, բայց այս երկուքով իսկ կարելի է բացատրել այն տարօրինակութիւնները, զորս ցոյց կուտան մեծ մտաւորականները,— այնպէս ինչպէս նկարագրեցինք այս սիւնակներուն մէջ։

Նկարագրենք, այս անգամ ալ, Վոլթէրի ներշնչման տարօրինակութիւնները։

Վոլթէր. Ֆէրնէյի գիւղին մէջ, «Թանքրէտ»ն ողբերգութիւնը գրած ժամանակ, սովորութիւն ունէր գլխուն փաթթելու շարփուշ մը եւ պտըտելու պարտէզին մէջ։ Ու կը կարծէր աւելի հրայրք տալ իր ներշնչման՝ բարձրաձայն արտասանելով եւ իր հերոսներուն շարժումները կապկելով։ Իր ծերուկ պարտիզպանը, օր մը քահ-քահ խնդաց վրան, տեսնելով ծիծաղելի վիճակը Վոլթէրի, որ տաք տաք... կը ստեղծագործէր։ Վոլթէր վռնտեց խեղճ ծերուկը եւ, հակառակ դիեակին մարդոց բարեխօսութեան, այլ եւս չընդունեց պարտիզպանը, որ «խնդացեր էր Կիկերոնի քթին»։

ՀԻՆ ՀԵԼԼԵՆԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

— o —

Գրական քննադատ եւ վիպագիր Անտրէ Թէրիվ վերջերս յանձարէնէ թարգմանեց փունջ մը քերթուածներ, քաղելով հին հելլէն բանաստեղծներու հատուկտոր գործերէն։

Սէրը

Կը վերագրուի Իբիկոսի.

Գարնան, կիւդոնիոյ խնձորենիները
Կը ծծեն կարկաչուն առուներու գո-
վութիւնը,
Հոն ուր կը գտնուի մանկատի աղջիկ-
ներու պարտէզը,
Եւ ծաղկած ողկոյզները բերկրագին
կ՛աճին
Գինեւէտ թարունակներու շուքին մէջ։
Սակայն ինծի համար սէրը չի հանգ-
չիր
Որեւէ եղանակի մէջ, այլ կարծես կը
բոցավառի
Թրակիայէն եկած ամպրոպի կայծակ-
ներէն։
Սէրը կը թողու Կիպրիսը, կ՛ստանայ
խիզախ ու ճկուն,
Իր այրող կատաղութեան մէջ
Եւ իր ամենազօր շունչով
Ամբողջովին կը սարսէ սիրտս։
Անտ ցորէն սէրը իր սեւ թարթիչներու
տակէն
Աչքերովը ինծի կը նետէ նուաղկոտ
նայուածք մը,
Եւ իր այլազան կախարդանքները
գիս կը նետեն Կիպրոսի անքակտելի
ուռկաններու մէջ։ Ա՛խ, որքան կը
դողամ երբ կը տեսնեմ որ սէրը կու-
գայ,
Ինչպէս կառքի լծուած ձի մը մրցա-
նակաւոր.
Որ, ծերութեան մօտ, արագընթաց
կառքերու հետ մրցելու կը մղուի։

Տաղ առողջութեան

Կը վերագրուի Սամոսցի Լիկիմ-նոսի, Ե. դարու բանաստեղծ.—

Աստուածուհի՛, փարփառ աչքերով,
մա՛յր գերագոյն,
Թագուհի, նստած Ապողոնի սուրբ
գահերուն վրայ,
Ներշնչողը փափաքներու, արքայա-
մա՛յր ներող ժպիտով,
Ո՛վ առողջութիւն,
Ո՞ւր պիտի ըլլար առանց քեզի հարս-
տութեան քաղցրութիւնը,
Ո՞ւր պիտի ըլլար մանուկներու գե-
ղեցկութիւնը,
Ո՞ւր պիտի ըլլար արքայական զօրու-
թեան հմայքը.
Որ մարդիկը կը նմանցնէ աստուածնե-
րուն։
.. Ո՛չ, առանց քեզի մահկանացու
բնութիւնը պիտի չհասնէր եր-
ջանկութեան.

ԱՆՑԵԱԼԻՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄԸ

— o —

Այս միջոցիս հետաքրքրական վէճ-առաջնութիւն մը կը կատարուի Փըրանսացի գրողներու միջեւ։

Օքթավ Օպրի գիտել կուտայ, որ գրական նորոյթ դարձած է անցեալի ոգեկոչումը։ Ու կը թուէ առաւելութիւնները, զորս կը ներկայացնէ նման գրականութիւն մը։ Նոյն տեսակէտը կը պաշտպանէ նաեւ Մօրանժ Թոդէն-մարք։

Պէտք է գիտել տալ, նախ, թէ հարցը նորութիւն մը չէ, ընդհ. ազգերու գրականութեանց պատմութեան մէջ յաճախ կը յիշատակուին ժամանակաշրջաններ, երբ անցեալի ոգեկոչումը նորոյթ կը դառնար յանկարծ՝ ստեղծագործական արտադրութիւններու համար. Ի՞նչ է, արդարեւ, Վիքթոր Հիւկոյի արուեստին յատկանիշը։ Կարելի էր հասնիլ մինչեւ հոմերական շրջանները, երբ արուեստագէտը իր երեւակայութեամբ կը սաւառնէր հին դիւցազներգական տեսիլներու վրայ։ Ու կարելի էր, դարձեալ, վերադառնալ ռոմանթիզմի սկզբնական շրջանները, երբ բանաստեղծը, գեղեցիկ տխրութեան մը պատմուածքը հիւսած, կը հեռանար ժամանակէն ու կը խորասուզուէր հին օրերու սարսռուն մշուշին մէջ, աւերակներու պանծալի մեծութեան մէջ։

Ի՞նչ հարկ գրականութեան պատմութեան այս դասին։ Գրականութեան փիլիսոփայութիւնն իսկ պիտի վճռէր հարցը տիրական ձեւով։ Արդարեւ, ծիծաղելի չէ՞ գրագէտ, գրականութեան մէջ, նիւթով կամ ոճով կայով. ճիշդ կ՛ըսէր՝ փայուն յոյժով Հարցը այն չէ թէ արուեստագէտը ինչ կը պատմէ, այլ այն թէ ի՞նչպէս կը պատմէ։ Մեր մէջ ալ, յաճախ, գաւառական աշակերտներ, հմտութեան եւ ծանօթութիւններու զարմանալի ազգասիրութեամբ մը անշուշտ, յաճախ հրապարակ կ՛իջնեն՝ իրենց արտամարհանքը բախածելու անցեալին դէմ, որու մասին բան չեն գիտեր։ Վասնզի կը կարծեն թէ գրականութիւնը նիւթ է միայն, նիւթով է որ կ՛արժեւորուի։

Գրականութեան փիլիսոփայութեան մէջ, արդի քննադատները տարօրինակ բաշխում մը կատարած են Թէնի տեսակէտներուն վրայ։ Ոմանք տակաւին կը կռթնին ժամանակի տեսութեան, ուրիշներ ցեղի եւ ոմանք ալ միջավայրի վարդապետութեան։ Իրական քննադատներ, սակայն, որ կը կռթնին հոգեբանախօսութեան, կ՛ընդունին թէ գրականութիւնը այն ճառագայթն է, որ կ՛անցնի արուեստագէտին հոգւոյն պատկերէն՝ բեկում մը կրելով անպայման, ինչպէս լոյսը՝ պրիսմակէն։ Այնպէս որ դրէ՛ ճանճին վրայ (ինչպէս Կնուտ Համ-սուն), գրէ՛ ամէն աղտեղութեան մը վրայ, գրէ հազար ու հազար տարիներ առաջ կատարուած պատմութեան մը վրայ կամ գալոց օրերու կեանքին վրայ,— քննադատը քեզ կը գնահատէ այն ատեն, երբ նիւթդ ձեւ փոխած է կամ գոյն՝ անցնելով հոգւոյդ միջէն։ Պիէրրո Շոու եւ Ժոզէֆ Տէլթէյ, երկուքն ալ, գրեցին Ժան տ՛Արքի մասին, հարիւր-հարիւր տարիներ առաջ նահատակուած հերոսուհիի մը մասին որ այս արուեստագէտներուն հոգիէն ղուրս կուգար բոլորովին կերպարանափոխուած։ Կարելի է այլ եւս եզրակացնել եւ ըսել այս վէճին առթիւ,— որ, պատերազմէն անմիջապէս վերջ, հիւանդիկ շօշափուած է նաեւ Գ. Մխիթարեանի «Նոր Շարժում»ին մէջ,— թէ անցեալին ոգեկոչումը, յուշերու արձանագրութիւնը, օտար միջավայրին պատկերացումը կամ նոր օրերու նկարագրութիւնը, վաղուան կեանքին յայտնատեսութիւնը չեն որ արժէք մը պիտի աւելցնեն ձեր գրական արտադրութիւններուն, այլ՝ արուեստի գէտի ձեր ներքին պատառը,— այդ պատառով օժտուածներուն է, որ Կիւսթավ Ֆլօպէր կուտար écrivain de race անունը։

ԼՐԱՑՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Երկու փոքրիկ հայ դերասանուհիներ

Գ. Միշա Աղնաւորի եւ դերասանուհի Տիկին Քնարի զաւակներն են անոնք, Այտան ու Շարլօ-Վաղինակը որոնք յայտնութիւն մը եղան ֆրանսական բեմերու վրայ, իբրեւ անդամները «Մանուկներու Թատրոնի դերասանական խումբին»։

Օժտուած ու չարաճճի փոքրիկներ են երկուքն ալ, քոյրը Այտան եւ եղբայրը Շարլօ-Վաղինակը. Անոնք մասնակցած են «Փոքրերու Թատրոնի ներկայացումներուն որոնց կազմակերպիչն է եղած Գլանչ Տօրիէլ, նախկին դերասանուհի Փէթի բարուրկի արքայական Թատրոնի եւ Փարիզի Փոլ Ուռալմայի։ Շարլոն կատարած է կապիկի դերը Բոպինսըն Քրուզոյի Թատերախաղին մէջ եւ քոյրը Այտան՝ Թութակի դերը։ Քոյրիկ ու աղբարիկ ստանձնած են նաեւ կարեւոր ու պատասխանատու դերեր նոյն խումբի «Բենիամինը՝ Ժպիտ երկրին մէջ» Թատերախաղին մէջ։

Անոնց համբաւը հետզհետէ կը մեծնայ ու կը հրաւիրուին մասնակցելու նոր կազմուած դերասանական խումբի մը Théâtre Cadet-Roussellեի որ շրջագայութեան պիտի ելլէր ֆրանսական գաւառներն ու արտասահման։

Ու մեր փոքրիկ դերասաններուն յաջողութեան լուրերը կը հասնին մեզի Նանթէն, ուր խումբը կը ներկայացնէ Perraultի նշանաւոր Cendrillonը։

Ահա թէ ինչ կը գրէ անոնց մասին Նանթի Le Phare թերթը իր 2 յունուար թիւին մէջ։

— «Caroline de la Pimbêcherieի դերը կը կատարէր փոքրիկ Այտա Աղնաւոր, ռուսական պալէներէն։ Անոր եղբայրն ալ, Շարլօ, որ կը կատարէր Սատանայիկի դերը, կը մասնակցի ռուսական պալէներու։ Ձենք գիտեր որոնց, այնքան բազմաթիւ են անոնք Ֆրանսայի մէջ։ Բայց անուրանալի է որ այս երկու նորաբողբոջ դերասաններ արտակարգօրէն օժտուած են։ Փոքրիկ Շարլօ Աղնաւոր, այս բնածին սատանայիկը, բնազդօրէն կը հասկնայ կչռոյթի կանոնները։ Ու յետոյ պզտիկին մը ունի որ գինը հետները պիտի առաջնորդէ. Հասունացնենք այդ, երբ ան մազերը գժուար պար մը կը դառնար։ Փառին քաղուածքը ու գեղին ինքը։ Անոնց վայրկեան մը իսկ խաղելու պարին կը-ցայլբ, Շարլօն կը ծոի, կ՛առնէ գոտին, կը տեղաւորէ զայն մէջքին վրայ, միշտ պարելով, կարծես թէ բան մը պատահած չըլլար։ Շատ դժուար բան չէ, անշուշտ, բայց խորհեցէք թէ ենթական հազիւ ինը, տասը տարեկան փոքրիկ մըն է եւ այն ատեն դուք ալ ինծի հետ շատ արժանաւոր շնորհաւորութիւններ պիտի տաք անոր։ Այդ պահուն արդէն, անոր անօրէնք ետեւ եւ պերճախօս ժպիտ մը ունեցաւ»։

Այտան եւ Շարլօ այժմ կը պատրաստուին, միշտ իրենց խումբով, մեկնելու հարաւային գաւառները, յետոյ Ալժերիա եւ Զուիցերիա։

Օժտուած փոքրիկներ են Այտան ու Շարլօն, մեր յեղում Վաղինակը, որոնք միշտ ամենափոքր դերերու մէջ անգամ հասարակութեան ուշադրութիւնը գրաւած են։ Վաղինակը մանաւանդ բացառիկ կարողութիւն մը ունի արտաբերելու զաւեշտական դերեր որոնք ան ու կշռոյթ կը պահանջեն։ Ու այդ է պատճառը որ խումբին մէջ զայն մկրտած են «Շարլօ» անունով։

Ա.

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ՀԱՅ-ԲՈՅԺ», Ժողովրդական առողջութեան բժշկութեան եւ առողջապահութեան, թիւ 5 (փետրուար), ...

Պարբերական ժամկոչութիւնը (ՏՈՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ), Հոգեբուժութիւնը եւ իր արդիւնքները (ՏՈՔԹ. ՄԻՀՐԱՆ ԹԱՇՃԵԱՆ), Առողջապահական կանոններ ատամներու հիւանդութեանց դէմ, Խլիրդին (քաղցկեղ) դէմ (ՓՐՈՖ. Լ. ՃԳՆԱՒՈՐԵԱՆ), Պատուաստիչէք երախաները կերծ-մաշկին դէմ (ՏՈՔԹ. Ա. ԱՇՃԵԱՆ), Տանը ջուրը (ՓՐՈՖ. Ա. ՋԱՔԱՐԵԱՆ), Մաքրեցէք ատամնադոր (ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ Յ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ)։

ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

»»»..«««

Դ.

Հասանք արդէն մեր բուն նիւթին։

Ցարդ արտայայտուեցանք աշխատանքէն յառաջ եկած կշռոյթին, առատ զուգընթաց ծնող երգին եւ յարակից ուրիշ հարցերու մասին։ Այժմ կեդրոնանանք հայ աշխատանքի երաժշտութեան վրայ եւ ատոնց ցուցադրումով փակենք այս յօդուածաշարքը.

Ներկայացուցչականութիւնը պատրաստելու համար պէտք եղաւ քրքրել մեր ամբողջ ժողովրդական բանահիւսութիւնը, անշուշտ այնքանը՝ ինչքան որ կայ հաւաքուած մեր ազգագիրներէն եւ հրատարակուած համապատասխան պարբերաթերթերու, ժողովածուներու մէջ։ Ատոնց մէջէն աշխատանքի երգերուն ընդօրինակութիւնը ձեւացուց զգալի կոյտ մը նիւթերու. Դասաւորումէ մը հետեւեալ արդիւնքը կը ստացուի։— Գութանի երգեր, կալի ու սայլ քշելու, հունձքի կամ քաղհանի երգեր, հաց թխելու, խմոր շաղուելու, ճախարակի, կտաւ գործելու, իւղ հարելու վերջապէս երեխան օրօրելու երգեր։

Այս ցանկը ինքնին երկուքի կը բաժնուի. արտաքին, այսինքն դաշտային աշխատանքի երգեր (վարուցան), եւ տնային (հաց թխել, թել մանել, երեխայով զբաղիլ եւն.)։ Արտաքինը ծանր, ֆիզիքական լայն ուժ պահանջող վիճակ մը, պարզ է թէ առաւելապէս կ՛իյնայ հայ տղամարդու բազուկին։ բուն վրայ, իսկ միւսը աւելի թեթեւ եւ տանելի, հոս հնազանդ եւ մեծ ողեւորութեամբ կը կատարէ անոր մօտ հայ գեղջկուհին, որուն տեսնել է իր ամուսնոյն եռանդ. տրամադրելով հանդերձ, իր կարողութեան չափով բարեխառնել նոյնպէս տան անտեսական վիճակը։

Նախապէս տեսանք թէ աշխատանքի երգերը յառաջ գալով կշռաւոր էութենէ մը, իրենց բովանդակութեամբ օրկանապէս սերտօրէն կապուած են աշխատանքի ձեւերուն հետ։ Հայաստան նահապետական, նախնական բարքերով ապրող երկիր մը, պարզ է թէ իր ժողովրդական երաժշտութիւնն ալ անմիջականօրէն պիտի արտաբերէր ու ցուցադրէր իր ժողովուրդին անխարդախ յուզումը, հրճուանքն ու տրտունջը, մէկ բառով՝ իր իսկական հոգեբանութիւնը։

Ահա դաշտի մը կածանէն առտուն կանուխ կը լսուի հոռովէլ մը որ ազօթքի պէս կը բարձրանայ դէպի երկինք։ Ուրիշ անկիւնէ մը հայ գեղջկուհին, թէեւ միշտ լռակեաց եւ ամչկոտ, բայց աշխատանքի կշռոյթէն խորապէս ոգեւորուած, մանդալի գեղջին երգ մըն ալ կը միախառնէ ճախարակի եւ աշխոյժ։ Կարծես առաւելապէս մեր երկրին համար կարելի է ըսել թէ աշխատանքը երաժշտականացուցած է զգացումները։ Անոր արդիւնքը պիտի տեսնենք քիչ յետոյ։ Արդարեւ օտար մեծ քաղաքներու բանուորութեան նման մեր գիւղացին չերգեր բռնազբօսիկ տրամադրութիւններու տակ։ Մեր մէջ երգը աշխատանքէն յառաջ եկած ընդերային անմիջական մղիչ ոյժ մըն է, հրճուանքի նրբին ոգեւորութեամբ զուծաւորուած։ Այս է պատճառը որ հայ երգը եղած է իսկապէս մաքուր գեղարուեստական ստեղծագործութեան մը արգասիքը։

×

Հայ գիւղացիին մօտ իբրեւ աշխատանքի տիրական տեսակ առաջին գծին վրայ կուգայ վարուցանը։ Մէկտեղ հողկէ

Սրտառուչ է եւ քիչ մըն ալ կարեկցական որ հայ գեղջուկին ամբողջ գոյութեան իրաւունքը, ճակատագիրն իսկ կախում ունի թաչկինակի մեծութեամբ հողի մը կոյտէն։ Իբրեւ ընտացուածք-հարստութիւն ան ունի նոյնպէս խարխլած արօր մը եւ զոյգ մըն ալ եզներ։ Ասոնք պիտի պարգեւեն իրեն հրճուանք, յոյս եւ ակնկալութիւններ։ Այս վերջինէն կախում ունի ամէն բան։ Միամիտ գիւղացին աշխատանքի ժամական կանոնաւորութեան մասին գիտակցութիւն իսկ չունի եւ առաւօտը որ հրացուած դաշտն է արդէն, մինչեւ գիշերային ջրառաքի պահը։ Կեանքը կը սահի ամբողջութեամբ միօրինակ եւ հողի հասին մէջ։ Ամէն փրկութեան ճամբայ հողէն պիտի բացուի։ Վաշխառուն, կեղեքիչը, թշնամին, բոլորն ալ կը սպասեն իր աշխատանքի արդիւնքին։

Տեսէք թէ այս կացութիւնը ինչպէս կ՛արտայայտէ հետեւեալ ժողովրդական Թանկագին երգը, ուր «Գնա ու կէս կորեկին պիտի անանին սկսած ճնճղուկէն ... մինչեւ յետին համբարը.

Կոտ ու կէս կորեկ ունիմ ցանելու համար, ցանելու համար,
Ճնճուղներ ժողված եկան ուտելու համար, ուտելու համար.
Կըզուայ քոր առայ գնտեէն քաղնելու համար քաղնելու համար,
Թռան, գացին բերդի տանիս ցանցտելու համար, ցանցտելու համար.
Ղասաբներ ժողված եկան տանելու համար, տանելու համար.
Փոռաւներ ժողված եկան փետրելու համար, փետրելու համար.
Նորիաբներ ժողված եկան դեղմաշկի համար, դեղմաշկի համար.
Աղջիկներ ժողված եկան դեղդըրի համար, դեղդըրի համար.
Երէցներ ժողված եկան օրհնելու համար, օրհնելու համար.
Ըռէսներ ժողված եկան խորվածի համար, խորվածի համար.
Համբաներ ժողված եկան գովելու համար, գովելու համար,
Ազաբներ ժողված եկան թամաշի համար, թամաշի համար։
Այ՛ նըննըլի։
Կարմիր տոտիկ,
Սիպտակ փորիկ,
Ուտեն կըտիկ,
Խըմեն ջըրիկ,
Առուի եզրիկ,
Գըտիկ-մըտիկ,
Փախչին, երթան
Ման գալու համար։
Կոտ ու կէս զարի ունիմ ցանելու համար, եւն.։
մար, եւայլն (1).

Այս առզտկալի վիճակէն ազատուելու համար իբրեւ փրկարար միջոց հայ գիւղացին գութանը ունի։ Առնէ՛ այդ գործիքին հանդէպ իր խորունկ սրտակցութիւնն ու վերագրումներ իբրեւ «աստուածարան» այսինքն Աստուծոյ կողմէ ստեղծուած։

Բուլանըխի գութաներգին առաջին տողը կ՛սկսի.—

Գութա՛ն, գութա՛ն աստուածարան
Եկաւ ընկաւ հոտ սափան (2). եւն.։

Իսկ Լոռիի գութաներգին տարբեր մէկ փոփոխակին մէջ ալ.—

Գութան, գութան, հա՛ գութան,
Աստծու իրան փայ գութան,
Սաղ աշխարքիս փեշակներում,
Դու քեզ չունիս թայ գութան (1)։

Աստուծոյ կամ գերբնականին միջամտութիւնը, անուանակոչումը հայ գեղջուկին առօրեայ պարզ կեանքին մէջ, տարբեր չափաւորութեամբ ալ յառաջ կուգան։ Ան թոյլ է դինուած բընութեան դէմ մղուելիք պայքարին մէջ, անօգնական է, ընկճուած ու անկարող ըմբռնելու տարերքին ահաւոր թաւալումները։ Եւ ինչ կը տեսնենք, հայ գիւղացին իր բոլոր յոյսերը դրած է իրեն համար անծանօթ այդ կախարդիչ ուժին վրայ իսկ։ Ուրիշ կերպ ալ չէր կրնար ըլլալ, չէ՞ որ իր գոյութիւնը կ՛անցընէ բնութեան գիրկը, այդ անծայր ամայութեան մէջ. Դաշտերու թափառող ոգին ուզղութիւն կուտայ իր մտասուզումներուն։ Ճնշուած է անէծ եւ յանձնուած ճակատագրապաշտութեան։ Կարկուտ, կայծակ, երաշտ իր մէջ յառաջ կը բերեն հաւատալիքներու տարբեր եւ պաշտամունքի զգացում։ Բնութիւնն է հայ գիւղացիին աստուածը, անոր կ՛երկրպագէ, անկէ կը սպասէ ամէն օգուտ եւ օժանդակութիւն։ Բնութեան սովորական արհաւիրքը,— պարզ հունձքի մը փճացում — քայքայեց արդէն իր տնտեսական ողնայարը, ընտանեկան օճախն իսկ։ Հետեւաբար զարմանալու ոչ մէկ պատճառ որ հայ գեղջուկ երաժշտութեան մէջ մեր բոլոր գութաներգերը, դաշտային կեանքին բոլոր երեւոյթները, գործիքներ,— րը, նոյնիսկ եզն ու կովը կապուած են Աստուծոյ անուան։

Առնենք դարձեալ Լոռիի համբաւաւոր «Գութանի երգը»։ Առաջին բաժնէն իսկ կը սկսի գերբնականին անուանակոչումը.—

Հօ՛։
Օրհնեալ է Աստուած.
Ցիշեա՛լ է Աստուած։
Լուսը լուսացաւ,
Հա՛, հա՛,
Փա՛ռք Քեզ, Տէր,
Բարին շատացաւ։
Պըէրէ՛, գոմէշ, հօ՛, հօ՛յ, հօ՛յ. ա՛։
Աղօթքան բացուաւ,
Ա՛յ պայծառ գութան,
Աստըծու բան, (1)
Ալօսիդ դուրբան։ (2)

Առնենք հատուած մըն ալ Ալաշկերտի «Գութաներգ»էն

Բարդեր յափան,
Զալոց խափան,
Տէր պահապան,
Ու օգնական։ (3)

Իսկ Վարանդայի «Գութաներգ»ը արդէն ծանօթ է բոլորիս.

Ջի՛գ տուր, քաշի՛, ա՛յ եզը,
Արա՛, հօ՛, հօ՛, արա՛, հօ՛.
Լուծըդ մաշի, ա՛յ եզը.
Արա՛, հօ, հօ՛, արա՛, հօ։
Աստուած պահէ քու տէրը,
Արա՛, հօ՛, հօ՛, արա՛, հօ՛,
Շողքըն ընկաւ տըմակին,
Աստուած կը տայ մըշակին։
Սերմէ՛, սերմէ՛, ա՛յ մըշակ,
Սո՛ւրբ ա, սո՛ւրբ ա քու փեշակ.
Մինչ հազա՛ր տուր, Աստուած,
Քեզ ձէն կը տան տէր-մըշակ։ (4)

Յաջորդ յօդուածով գութաներգերուն արուեստագիտական կազմութիւնը, կշռոյթն ու բովանդակութիւնը։

Հ. ԲԱԼՈՒԵԱՆ

(*) Նախորդ գլուխները տեսնել «Յառաջ» 1, 13, 20 յունուար 1935։

(1) «Հազար ու մի խաղ» Բ. հատոր էջ 19, Վաղարշապատ, 1905։

(2) Ազգագրական Հանդէս, վեցերորդ հատոր էջ 71։

(1) Ազգագրական Հանդէս, իններորդ տարի 1904. էջ 66։

(1) Այսինքն՝ Աստուծոյ ստեղծածը։

(2) Հազար ու մի խաղ, Բ. հատոր էջ 10։ Վաղարշապատ, 1905։

(3) Էմինեան ազգ. ժողովածու, Երդ հատոր էջ 137։ Տպագրուած Մոսկուա, Վաղարշապատ 1906ին։

(4) Ձեռաց տետրակ հայ գեղջուկ համերգի, կազմեց Կոմիտաս վարդ. 1911, Կ. Պոլիս, էջ 23։

Անգլիոյ նախարարները չկրցան անմիջապէս ճշգրիտ պատասխաններ տալ այս հարցումներուն: Իրազեկներ կը հաւատեն թէ Անգլիա կ'ուզէ միջնորդի դեր կատարել, առանց շօշափելի առաջարկ մը ներկայացնելու: Այնպէս որ, մեծ արդիւնք մը չսպասուիր երկու օրուան խօսակցութիւններէն: Պաշտօնական զեկոյցը անշուշտ պիտի ծանուցանէ թէ տեսակցութիւնները շատ սիրալիր եղան եւ սկզբունքով համաձայնութիւն գոյացաւ ...

Կիներու քուէարկութեան իրաւունքը

»»»··«««

Երեքշաբթի օր, Երեսփ. Ժողովին պիտի յանձնուի առաջարկ մը, պահանջելով քուէարկութեան իրաւունք տալ կիներուն, քաղաքապետական ընտրութեանց մէջ:

Առնէ մը ի վեր, նորէն կ'արծարծուի կիներու ընտրական իրաւունքի խնդիրը: «Մաթէն» հարցարան մը բացած է, ուր ամէն օր կ'արտայայտուին բազմաթիւ հեղինակաւոր դէմքեր եւ մասնաւորապէս կիներ: Այս խնդիրը կը յուզուի 1840ական թուականներէն ի վեր, առանց գործնական ելքի մը յանգելու, եւ այժմ Ֆրանսուհիները անհամբերութեան նշաններ կը ցուցնեն, յիշելով ուրիշ երկիրներու օրինակը:

Զինուորութեան շրջանը պիտի երկարաձգուի՞

——·——

Հակառակ պաշտօնական շրջանակներու լռութեան, իրազեկներ կը պնդեն թէ պատերազմական նախարարը ծրագիր մը պատրաստած է, զինուորութեան շրջանը 15, 18 կամ 24 ամսուան վերածելու համար: Նախարարութիւնը լուրջ մտահոգութեան մատնուած է, նկատելով որ զինուորցուներու բաց մը պիտի ունենայ 1936-1940: Սովորական տարիներու մէջ (1912, 1913, 1914 եւ պատերազմէն վերջը), տարեկան ծնունդներու միջին թիւը եղած է 230,000 (զինուորցու): 1915, 1916, 1917 եւ 1918ի տարեկան միջին թիւը կը տատանի 115,000ի եւ 120,000ի միջեւ: Ուրեմն, յառաջիկայ տարի 115,000 զինուորցու պակաս պիտի գայ: Մայր երկրի բանակին սովորական թիւն է 250,000, որոնց 50,000ը աապարէգով զինուորական են: Արդ, զինուորական գերագոյն խորհուրդը անբաւական կը սեպէ այս թիւը, երկրին պաշտպանութեան համար եւ անհրաժեշտ կը գտնէ 300,000 հոգի:

Մտահոգութիւնը լուրջ է մանաւանդ անոր համար որ, Գերմանիա 460,000 հոգինոց գործօն բանակ մը ունի եւ կրնայ 600 հազարի բարձրացնել վեց ամիսէն:

Կամաւոր զինուորութեան փորձն ալ գոհացուցիչ արդիւնք տուած չըլլալով, պատերազմական նախարարութիւնը ուրիշ ելք չի գտներ եթէ ոչ օրինագիծ մը ներկայացնել խորհրդարանին եւ պահանջել որ զինուորութեան շրջանը բարձրացուի 15, 18 կամ 24 ամսուան:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱ – ՊԵՐԼԻՆ ՕԴԱՆԱՒԸ ջախջախուեցաւ Շթէթինի մէջ (Գերմանիա), մշուշի հետեւանքով: Ութ ուղեւորներ, որոնց մէկը կին եւ երեք օդանաւորդներ մեռան ջարդ ու փշուր:

ՄԱՐՍԷԼ ՔԱՇԷՆ, Ֆրանսայի համայնավարներուն առաջնորդը, Լոնտոն գնաց առջի օր, երկու նախարարներուն այցելութեան առթիւ: Անգլիական ոստիկանութիւնը չարտօնեց ոտք կոխել եւ «Իւմանիթէ»ի խմբագրապետը ճարահատ վերադարձաւ Փարիզ:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ մասին հարցապնդումները շարունակուեցան ուրբաթ օր, Երեսփ. Ժողովին մէջ: Այս առթիւ յուզուեցաւ նաեւ Սիթրօէնի գործարաններուն խնդիրը: Քսան հազար բանուորներու վրայ հազիւ 2-3000 հոգի առնուած են, եւ կացութիւնը անորոշ է տակաւին: Ուրիշ երեսփոխաններ պարզեցին գաւառներու մէջ տիրող թշուառութիւնը: Միայն հիւսիսային շրջանին մէջ 60,000 գործազուրկներ կան:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ շաբաթական տեղեկագիրը յունուար 26-ին նպաստընկալ գործազուրկներու թիւը կը ներկայացնէ 479,005, որոնց 383,904ը կին: Անցեալ շաբթուան թիւն էր 468,242, ուրեմն աւելցած է 10,763: Անցեալ տարի նոյն ժամանակաշրջանին գործազուրկներու թիւն էր 332,266: Ուրեմն, հարիւրին 44 յաւելում:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հրազդան. Քրիստափոր եւ Աղբիւր Սերոբ միացեալ խումբերու դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ վաղը Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին 32, Ave. des Gobelinsի սրճարանը:

Կը խօսի ընկեր ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ. Նիւթ՝ «Հայաստանի վերաշինութեան իրական պատկերը»:

Ընկերահամակրական դասախօսութիւն Անիէռի Հ.Յ.Դ. «Արամ» ենթակոմիտէին կողմէ, այսօր կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին 1 Փլաս տը լա Քոմէթ, Անիէռ

Կը խօսի՝ ընկ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները:

ՓՈՐՁԻ ՏԱԿ Է ԵՒ ՄՕՏ ԱՏԵՆԷՆ

ՎԻԷՆԻ Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ

Յ. Պարոնեանի ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐԸ

ԶՐՈՑՑ-ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

[illegible]

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՏԻՐՏՈՒՀԻ ՄԱՍԻՆ

[illegible]

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

■ LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ■

ՅԱՌԱՋ — HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ՈՐԹԻՆԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ՆՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 5 ՓԵՏՐՈՒԱՐ — MARDI 5 Février 1935

ԺԱ՝ՐԴ ՏԱՐԻ - 11e Année Nº 2721 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՐՑԵՐ ՈՐ ՊԱՏԱՍԽԱՆԻ ԿԸ ՍՊԱՍԵՆ

»»»··«««

Միայն կեդրոնախոյս Կեդրո՞նն է պատասխանատուն այն տնավարի եւ հակասական քաղաքականութեան, որուն վերջին մէկ երեսը պարզեցինք անցեալ օր, կիրակի:

Ի վերջոյ ի՞նչ կը ներկայացնէ այդ հաստատութիւնը — Հայ Տնտեսական Կեդրոն, եւ ո՞վ է որ տուն կուտայ անոր զարմանազան ծարգանքներուն:

Առաջին սաթիւ, բոլորը գնահատեցին այդ ձեռնարկը, իբրեւ Ռուսահայկան Սենեակ, որ պիտի ջանար մերձեցում հաստատել այսպէս չանեկան պետնի մը վրայ,— տնտեսական ասպարէզին մէջ:

Անոր Ֆրանսայի հիմնադիրներն ու հովանաւորներն ալ (երկուքը մեռած են արդէն), ուրիշ իմաստ չէին տուած նոր ձեռնարկին, իրենց ճառերով եւ գործունէութեամբ:

Կեդրոնախոյս Կեդրոնը ինք, բազմաթիւ յայտարարութիւններ հրատարակեց, ցուցնելու համար թէ աշխատանքներ կը կատարէ այդ ուղղութեամբ:

Շատեր կը յիշեն այդ յայտարարութիւնները, որոնք աւելի շատ հաւատալիքներէ կը բաղկանային:

Երեւի Գուլպէն Օտմանի գրասենեակը շատ նեղ գտաւ իր գործունէութիւնը, եւ հիմա ձեռնարկած է համազգային ժողով սարքելու եւ Ազգ. Խորհուրդ կազմելու … Փրանսերէն շրջաբերականներով:

Եւ մէկը չկայ որ հարցնէ թէ ի՛նչ կ'ընէ…

Հայ Տնտեսական Կեդրոնին ընդհանուր քարտուղարը գնահատելի յատկութիւն մը ունի,— աջ ու ձախ կը վազէ, դիմումներ կը կատարէ, մարդիկ չարժման մէջ կը դնէ եւ յաճախ օգտակար կ'ըլլայ:

Բայց, միեւնոյն ատեն գործեր կ'ընէ ազգ. իշխանութեանց գլխուն վերեւ, օգտուելով անոնց կրաւորական դիրքէն եւ ապիկարութենէն:

Տարօրինակ է որ, ոչ իսկ Միացեալ Ցանձնաժողովը կը հետաքրքրուի անոր ձեռնարկներով, մինչդեռ իր բաղկացուցիչ մասերէն մէկն ալ Հայ Տնտեսական Կեդրոնն է:

Գ. Զ. Խանզատեան Թաղէ Թաղ կը պտտի եւ յայտարարէ.

— Տղաքս, ես ոչ ազգային անցեալ ունիմ, ոչ ալ ազգային ապագայ. Պարզապէս կ'ուզեմ օգտակար ըլլալ ձեզի: Ըսէք նայիմ, քանի՞ գործադուրկ ունիք, քանի՞ «մորչէ ճի»: Անկանոն Թուղթեր ունեցողներ կա՞ն: Ես երեկոյթ մը պիտի սարքեմ Ֆրանսացիներու մասնակցութեամբ. ճախքերու մասին մի՛ մտածէք. դրահն ալ ես կը վճարեմ. դուք միայն հայերէն եւ ֆրանսերէն արտասանող մանուկներ բերէք եւ բազմութիւն ժողվեցէք…

Ո՞ր անճարը չպիտի խանդավառուէր այս «ազգասիրական» հաստատութենէն:

Լոյս կ'իջնէ չատերուն վրայ, տեսնելով որ ահուաւոր մէկ մարդ մինակը աւելի օգտակար կ'ըլլայ քան բոլոր ազգային մարմինները…

Արդ, յետին բարեմիտը չը՞ պիտի հարցնէր, տեսնելով այս ինքնակոչ ծառայութիւնները.

— Ի՞նչ բան է այս: Ունինք զանազան մարմիններ, երկու «սոֆիա»ներ եւ Միացեալ Ցանձնաժողով: Ինչո՞ւ այսքան չատալուութիւն, երբ մէկ հոգի կը բաւէ ե՛ւ առեւտրական սենեակ վարելու, ե՛ւ իրաւագիտական խորհրդակցութիւն կատարելու, ե՛ւ անկանոն Թուղթեր շտկելու, ե՛ւ հին ու նոր նախարարներ շարժման մէջ դնելու, արհեստակցական միութիւններ կազմելու, համազգային ժողով կազմակերպելու եւ ազգ փրկելու…

Արդարեւ, կա՛մ բոլորը մէկ անկարող են եւ աւելորդ, եւ կամ Հայ Տնտեսական Կեդրոնը իր քարտուղարով եւ հիմնադիր – հովանաւորներով կը ծառայէ նպատակի մը որ գաղտնիք է հասարակ մահկանացուներուն համար:

Ուրեմն, Թող լուծեն միւս բոլոր հաստատութիւնները, եւ առաջնորդարան կամ Ազգ. Միութիւն հռչակեն Գուլպէն Օտմանի գրասենեակը, ընդ հովանեաւ Գ. Զ. Խանզատեանի:

Եւ կամ, եթէ իրենք պարտականութեան եւ պատասխանատուութեան գիտակցութիւն ունին, Թող հրապարակաւ բացատրեն թէ որո՛ւ ինչ իրաւասութիւն տրուած է:

Վերջապէս, քանի՞ տեսակ «ազգ» եւ «ազգ. ներկայացուցիչ» պիտի ունենանք, այս անճար եւ անդեկ բազմութեանց գլխուն:

Քանի՞ հանգամանքներ, տխրզուներ, «սոֆիա»ներ կամ գրասենեակներ պիտի խօսին ու գործեն այս ժողովուրդին անունով:

Քանի՞ տարի մէկ գուռէն միւսը պիտի զարնուին հարիւրաւոր գլուխներ, մէկէն փնտռելով, միւսէն խարուելով, երրորդի մը կառչելով կամ չորրորդ մը անիծելով:

Անշուշտ այս բոլոր խայտառակութիւնները չատոնց դադրած կ'ըլլային, եթէ ունենայինք մէկ հատիկ հասցէ, իսկապէս համազգային եւ կեդրոնական:

Այդ պակասը լրացնելո՞ւ համար է որ մէջտեղ ինկած է Հայ Տնտեսական Կեդրոնը

Այն ատեն, ի՞նչ է Միացեալ Ցանձնաժողովին դիրքը, այս ձեռնարկին հանդէպ, քանի որ կը յաւակնի ներկայացնել զանազան միութեանց համախմբումը, իսկ Տնտեսական Կեդրոնն ալ իր մէկ մասնիկն է:

Եթէ բոլորը մէկ խելքի եկած են եւ կ'ուզեն Ազգ. Խորհուրդ ստեղծել, ինչո՞ւ հրապարակային կոչ մը չեն ուղղեր, պարզելով իրենց տեսակէտները:

Պարտականութիւն սեպեցինք այս հարցումները ուղղել առանց վերապահութեան, կանխելու համար այն բոլոր անպատեհութիւնները որ կրնան ծագիլ այս անկերպարան, անիշխանական եւ ինքնագլուխ մարգանքներէն:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱ ՀԱՄԱՁԱՅՆԵՑԱՆ

— ∪ ○

Սկզբունքով կ'ընդունուի չեղեալ համարիլ Վերսայլի Դաշնագրին զինուորական պայմանները

ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ՁԻՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԻՋԵՒ

Երէկ Փարիզ վերադարձան վարչապետը (օդանաւով) եւ արտաքին նախարարը, յաջողութեամբ գլուխ հանած ըլլալով իրենց պաշտօնը:

Հակառակ տիրող յոռետեսութեան, կարելի եղած է համաձայնութեան գետին մը գտնել եւ սկզբունքով լուծել շատ կարեւոր հարցեր:

Կնքուած համաձայնութեան գլխաւոր կէտերն են.—

1. Անգլիա կը միանայ Հռոմի դաշինքին, որով կ'երաշխաւորուի Աւստրիոյ անկախութիւնը:

2. Անգլիա եւ Ֆրանսա յանձն կ'առնեն բանակցութիւններ կատարել եւ չեղեալ համարել Վերսայլի դաշնագրին Ե. գլուխը, որ կ'արգիլէ Գերմանիոյ վերազինումը եւ ընդունիլ հաւասարութեան սկզբունքը, պայմանաւ որ Գերմանիա մասնակցի ընդհանուր կարգադրութեան մը, կազմակերպելու համար Եւրոպայի խաղաղութիւնը: Այս առթիւ անհրաժեշտ է որ Գերմանիա վերադառնայ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ:

3. Անգլիական եւ ֆրանսական օդանաւային ուժերը պիտի գործակցին, եթէ երկու երկիրներէն մէկը անանկեկալ յարձակման մը ենթարկուի: Իտալիա, Գերմանիա եւ Պելժիա եւս պիտի հրաւիրուին մասնակցելու այս պայմանագրին:

ԵՐԿՈՒ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆՑ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Երկու կառավարութիւնները հետեւեալ յայտարարութիւնը հրատարակեցին կիրակի օր, 3 փետրուար.—

« Ֆրանսացի եւ անգլիացի նախարարներու հանդիպումը Լոնտոնի մէջ՝ նպատակ ունէր օգնել աշխարհի խաղաղութեան յառաջդիմութեանց, եւրոպական աւելի սերտ գործակցութեամբ, ամբողջական եւ բարեկամական վստահութեան ոգիով մը, եւ ի դերեւ հանել այն ձգտումները որոնք եթէ չխափանուին, դուռ պիտի բանան զինարշաւի եւ պիտի աւելցնեն պատերազմի վտանգները:

Այդ ոգիով էր որ Ֆրանսացի եւ Անգլիացի նախարարները ձեռնարկեցին ընդհանուր կացութեան քննութեան: Անոնք հաստատեցին Ազգերու Դաշնակցութեան մասնաւորապէս կարեւոր դերը կարգ մը միջազգային խնդիրներու վերջին կարգադրութեանց մէջ եւ գոհունակութիւն յայտնեցին ձեռք բերուած քաջալերող արդիւնքներուն համար, որ հետեւանք է բոլոր մասնակից կառավարութեանց հաշտարար ոգիին:

Երկու կառավարութիւնները վճռած են շարունակել քաղաքականութիւն մը՝ տոգորուած հաշտութեան եւ գործակցութեան նոյն մերոտներով, թէ իրենց երկիրներուն վերաբերեալ եւ թէ Ազգերու Դաշնակցութեան հետ կապուած խնդիրներու մէջ:

Ինչ կը վերաբերի վերջերս Հռոմի մէջ կնքուած ֆրանքօ-իտալական համաձայնութեանց, անգլիացի նախարարները, յանուն Ն. Վեհափառութեան կառավարութեան ջերմապէս ողջունեցին այն յայտարարութիւնը որով ֆրանսական եւ իտալական կառավարութիւնները կը հաստատեն թէ պիտի ջանան զարգացնել երկու երկիրներուն աւանդական բարեկամութիւնը եւ յայտնեցին թէ բրիտանական կառավարութիւնն ալ պիտի գործակցի փոխադարձ վստահութեամբ ընդհանուր խաղաղութեան պահպանման: Անգլիացի նախարարները Ն. Վեհափառութեան կառավարութեան շնորհաւորութիւնները յայտնեցին այն համաձայնութեան մասին որ կնքուած է Հռոմի մէջ՝ կեդր. Եւրոպայի վերաբերմամբ եւ յայտարարեցին թէ բրիտանական կառավարութիւնն ալ պիտի մասնակցի խորհրդակցութեանց, եթէ Աւստրիոյ անկախութիւնը եւ ամբողջութիւնը վտանգուին: Անգլիացի եւ ֆրանսացի նախարարները կը յուսան թէ այսպէս ձեռք բերուած գոհացուցիչ համաձայնութիւնները կրնան շարունակուիլ Գերմանիոյ ուղղակի եւ իրական գործակցութեամբ:

Անոնք համաձայն են յիշեցնելու թէ՝ ոչ Գերմանիա ոչ ալ ուրիշ որ եւ է պետութիւն որուն սպառազինութիւնները ճշդուած են հաշտութեան դաշնագիրներով, իրաւունք չունի իր պարտաւորութիւնները փոփոխելու միակողմանի գործողութեամբ: Բայց եւ այնպէս, անոնք համաձայն են սա կէտին մէջ թէ՝ ոչ մէկ բան պիտի կրնար աւելի նպաստել վստահութեան վերահաստատման եւ խաղաղութեան հեռանկարներու զօրացման քան ընդհանուր կարգադրութիւն մը՝ ձեռք բերուած ազատ բանակցութեամբ, Գերմանիոյ և միւս պետութեանց միջեւ: Այդ կարգադրութեան շրջանակին Եւր.-ի խաղաղութիւնը պիտի կազմակերպուէր ազատ բանակցութեամբ կնքուած դաշինքով մը, ապահովելով փոխադարձ աջակցութիւնը արեւելեան Եւրոպայի մէջ եւ կեդր. Եւրոպայի համար իրականացնելով այն դրութիւնը որ նախատեսուած է Հռոմի ատենագրութեան մէջ: Միեւնոյն ատեն եւ համաձայն 1932 դեկտեմբեր 11ի յայտարարութեան որ կը նախատեսէ իրաւունքներու հաւասարութիւնը ապահովութեան կարգասարքի մը մէջ, այդ կարգադրութիւնը տնօրինութիւններ պիտի տրամադրէ առ հասարակ սպառազինութեանց համար, տնօրինութիւններ որոնք՝ ինչ կը վերաբերի Գերմանիոյ՝ պիտի բռնեն Վերսայլի դաշնագրին Ե. մասին տեղը (այս գլուխը կը սահմանափակէ Գերմանիոյ սպառազինութիւնները եւ բանակին թիւը):

(Լաւրեացու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՅՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՀԱԶԱՆԳ !

Վտանգի օրեր են այսօր եւ վաղը.— փետր. 5 եւ 6, անցեալ տարուան աբիւնահեղութեանց տարեդարձին առթիւ:

Օրերէ ի վեր, աջակողմեան եւ ձախակողմեան թերթերը կ'արծարծեն այս վէրքը, իւրաքանչիւրը մեղքը միւսին վրայ ձգելով:

Ընկերվարականներուն եւ համայնավարներուն համար, դէպքին կազմակերպիչները եղան թթու ազգայնականներ.— փաշականները:

Այս առթիւ կրկին ուշադրութեան կը յանձնեն բազմաթիւ ցաքսպաքիչ փաստեր:

Ամէն պարագայի մէջ, որովհետեւ պետին թափեցաւ, մարդիկ մեռան եւ ուրիշներ վիրաւորուեցան, կիրքերը բորբոքած են սաստկօրէն:

Այսօր եւ վաղը, երկու բանակներ դէմ բռնած պիտի ըլլան իրարու դէմ, ակռայ կրճտելով եւ ի հարկին սպառնալով:

Ու հոչե՞ր ու բան ռձեւեր: Ազդարարութիւն եւ ահազանգ:

Կառավարութիւնը արգիլած է ամէն ցոյց, սակայն իւրաքանչիւր հոսանք իր մասին ծրագիր մը կազմած է գործադրելու համար:

Բոլոր փաշական եւ հակափաշական հոսանքները զօրաշարժի կանչուած են երէկ իսկ. երկուշաբթի, մասնաւոր հրահանգներով եւ ազդանշաններով:

Կազմ եւ պատրաստ կը սպասեն մարտական խումբերը, ծանօթ հաւաքատեղիներու մէջ:

Այս առթիւ, «Հակափաշական Հսկողութեան» կոչ մը հրատարակեց որով կը պահանջէ կառավարութենէն բացարձակապէս եւ անմիջապէս արգիլել որ եւ է փողոցային ցոյց կամ յիշատակի հանդէս՝ փետրուար 6ի տարեդարձին առթիւ:

Իսկ իր հետեւորդներուն կը յանձնէ որ՝

1. Զկատարել որ եւ է հակացոյց, եթէ փաշական ցոյց տեղի չունենայ:

2. Պատրաստ գտնուիլ անմիջապէս եւ խմբովին պատասխանելու փաշական ոտնձգութեանց որ եւ է փորձի:

3. Անոր համար, համախմբուիլ բոլոր ծանօթ արահներուն եւ հաւաքատեղիներուն մէջ, կէս օրէն յետոյ:

Պատասխանել միայն պատասխանատու գործիչներու կոչերուն եւ ի դերեւ հանել բոլոր գրգռումները:

«Ազգային Ճակատ»ն ալ իր կարգին, յայտարարութիւն մը հրատարակելով, կը հրաւիրէ իր հետեւորդները՝ «պատասխանել այրիներու եւ որբերու կոչին», եւ յարգանքի ցոյց մը կատարել այն վայրին մէջ ուր թափեցաւ արիւնը.

— «Եթէ այդ վայրը ազատ չձգուի, այն միութիւնները որ մնացին ու մնացան, կառավարութեան վրայ կը ձգեն ծագելիք դէպքերուն ամբողջ պատասխանատուութիւնը: Կեցցէ՛ փետրուար 6ը: Կեցցէ՛ Ֆրանսա»:

Իսկ եւ իսկ ահազանգ.— մինչ այն պահուն երբ վարչապետն ու արտաքին նախարարը խաղաղութեան եւ ապահովութեան հաւատարիքները կը բերեն Լոնտոնէն:

Եւ մինչ այն միջոցին երբ Մարսէյ Թաչէն կը նամբուի Լոնտոնէն, ուրիշ երկու կարմիր խմբագիրներու հետ…

Ամէն պարագայի մէջ — զգո՛յշ, այս մէկ – երկու օրը. գիշեր թէ ցերեկ:

Դժուար է նախատեսել թէ ի՛նչ կրնայ պատահիլ:

Բայց, ինչ որ ալ պատահի, որ եւ է գործողութեան առեն առքի տակ պիտի երթայ ստորը,— մանաւանդ այն որ «հայմարլօս» է եւ օրինական թեւ բացուածելն կը ներկայացնէ:

Ի՞նչ կը կորսնցնէք, երբեմն զգոյշ լով ձեր հետաքրքրութիւնը:

Վ.ԱՀԷ

ԿԱԹՈՂ. ՆՈՒԻՐԱԿԻՆ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԻՐ ԲԵՐԱՆՈՎ ԿՈՆԴԱԿՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Կիրակի, կաթող. Նուիրակ Գարեգին արք. Յովսէփեան Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ կարդաց ու բացատրեց կաթողիկոսին երկու կոնդակները՝ ուղղուած գաղութներու ժողովուրդին:

Կաթ. նուիրակը կարդաց միայն առաջին կոնդակը. իսկ երկրորդ կոնդակի (Հայաստանի վերաշինութիւնը) մասին միայն որոշ բացատրութիւններ տուաւ, խոստանալով յետագային մասնաւոր դասախօսութեան նիւթ դարձնել զայն:

Առաջին կոնդակով կաթողիկոսը լիազօրութիւն կուտայ իր նուիրակին՝ գաղթաշխարհի մէջ ազգային – եկեղեցական վարչութիւններ կազմել, քայքայուածները վերակազմել, եւ թիւրամացութիւնները հարթել:

Կաթողիկոսը մասնաւորապէս կը յանձնարարէ իր նուիրակին ուշադրութեամբ հետեւիլ որպէսզի կրօնականները քաղաքական որեւէ կուսակցութեան չենթարկուին կամ անոնց ձեռքը խաղալիկ չդառնան: Լայն լիազօրութիւններ տրուած են իրեն անսաստողներու հանդէպ խիստ վարուելու եւ ի հարկին կարգալոյծ հռչակելու համար:

Յետոյ կոնդակը հրաւէր կ'ուղղէ գաղութներուն՝ իրենց նիւթական օժանդակութիւնը բնծայել էջմիածնի Մայր Տաճարը իր ներկայ անձկութենէն փրկելու եւ միաժամանակ 1600 տարուան կեանք ունեցող եկեղեցին քնութեան աւերէն ազատելու եւ վերանորոգելու համար: Գարեգին արք. այս առթիւ յիշեց թէ երբ Սթրազպուրկի, Ռէնսի կամ Քէօլնի հռչակաւոր մայր եկեղեցիները նորոգութեան ամենաչնչին պէտք ունենան, անմիջական օգնութիւն կը հասնի: Իսկ էջմիածնի մայր տաճարը, որ իր հնութեամբ կրնայ մրցիլ քրիստոնէական ամէնէն հին յիշատակարաններու հետ, ձգուած է քնութեան աւերիչ խնամքին (կաթ. նուիրակը շեշտեց թէ Հայաստանի կառավարութիւնը ամէն բան կ'ընէ «քարից հաց հանելու», սակայն մոռցաւ յիշել թէ Հայաստանի մէջ գոյութիւն ունի նաեւ Հնութիւններու պահպանման կոմիտէ…):

Կաթողիկոսին երկրորդ կոնդակը, նուիրուած Հայաստանի վերաշինութեան, ըստ տրուած բացատրութեանց, կը պարզէ Հայաստանի կառավարութեան կատարած վերաշինական աշխատանքները եւ արտասահմանի կողմէ եղած նիւթական օժանդակութեամբ կատարուած ձեռնարկները (Մարի Նուպար ակնարուժարանը, Մելքոնեան հիմնադրամը գիտական հրատարկութիւններու համար եւայլն):

Կաթ. նուիրակը յայտարարեց թէ իր խորին համոզումով Հայաստանի կառավարութիւնը իր կարելին կ'ընէ, երկիրը վերաշինելու, թէ Երեւանը արդիական քաղաք մը կը դառնայ նոր շէնքերով, կրթական հաստատութիւններով եւ Համալսարանով եւ թէ ազքատ համարուած Հայաստանի քարերն անգամ կ'օգտագործուին եւ կը կազմեն Հայաստանի հարստութիւններէն մէկը:

.. Նուիրակը յայտնեց թէ յառաջիկայ կիրակի եկեղեցական վարչութեան խնդրանքով պիտի պատարագէ եւ պիտի խօսի «օրուան հարցերու շուրջ»: —Ա.

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՄՏԱՒՈՐ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ

Ատենէ մը ի վեր, Թուրք թերթերուն մէջ վիճաբանութեանց նիւթ կ'ըլլայ Թուրք մտաւորականութեան վիճակը, Թուրք մշակոյթը, ձգտումները եւն.։

Նոր չէ որ Թուրք յօղուածագիրներ կ'արտայայտուին այս մասին: «Պուրուլթայ»ին ազդին, սակայն, հարցը երբեք այսքան բաց կերպով դրուած չէր հրապարակ:

Այսպէս, Ագա օղլու Ահմէտ, իթթիհատական շրջանի այդ «խամածան»ը, «Միլլիէթ»ի մէջ խօսելով այս մասին, կը գտնէ որ Ներկայ Թուրք մտաւորականութեան զգացումներն ու գաղափարները աղօտ, տարտամ ու մշուշային վիճակի մը մէջ կը գտնուին: Ըստ յօդուածագրին՝ Թուրք մտաւորականին մօտ զգացումն ու գաղափարը շաղախուած չեն անոր արեան հետ, եւ, հետեւաբար, խոր տարբերութիւն մը կայ Թուրք մտաւորականին ու օտար մտաւորականին միջեւ, քանի որ առաջինին էութեան մաս չեն կազմեր իր գաղափարներն ու զգացումները:

Պարզ խօսելով, Ագա օղլու Ահմէտ կը խոստովանի որ Թուրք մտաւորականը կենդանի առարկայ մըն է,— եթէ կարելի է այսպէս ըսել — որուն վրայ զարդարուած ջնարակ կայ: Բայց, էապէս ու ներքնապէս՝ ան ոչ մէկ սիրտ ու հաղորդական կապ ունի այդ ջնարակին հետ:

Ագա օղլու Ահմէտ կը մատնանշէ նաեւ ուրիշ պարագայ մը: Ըստ իրեն՝ Թուրք մտաւորականութիւնը լքեց իր հին գաղափարներն ու զգացումները, որովհետեւ «բոլորովին իւրացուցած չէր զանոնք»:

Յօդուածագիրը չի՞ սխալիր այս կէտին մէջ: Մանաւանդ որ ինք եւս աւելի վերը կը հակասէ ինքնիրեն, երբ կ'ըսէ.—«Գալով մեզի, արաբերէնն ու պարսկերէնը մեր մէջ դարերով մշակոյթի լեզուներ եղան, որով անոնց մտայնութիւնը որդեգրեցինք: Մենք եւս ընդօրինակեցինք անոնց մեծամեծ գրողները ու մեր մէջ եւս ստեղծուեցաւ ընդհանրական զգացում մը եւ գաղափար մը, որ, խառնուելով մեր հոգիին եւ արեան հետ, երկրորդ բնութիւն մը դարձաւ մեզի համար»:

Առարկութիւն չկայ այս մասին: Ագա օղլու Ահմէտ ինք ալ, անտարակոյս, այս «երկրորդ բնութեան» տէրն է: Բայց, որովհետեւ ինք եւս ուրիշ շատ շատերու հետ «լքած է» «նախկին գաղափարներն ու զգացումները», բարեմիտ դարձուածքով մը այդ պարագան նախընտրեր է վերագրել «լաւ իւրացուցած չըլլալուն», փոխանակ խոստովանելու թէ սարսափը պարտադրեց զիրենք հրաժարիլ շատ մը հարազատ զգացումներէ եւ գաղափարներէ:

Ու հօս է, ըստ իս, «քէմալականութեան» ճակատագիրն ու Թուրք մտաւորականութեան բարոյական տարագութիւնը

Որովհետեւ, եթէ «երկրորդ բնութիւն էր», ապա ուրեմն ինչո՞վ բացատրել այն իրողութիւնը թէ՝ Թուրք մտաւորականութիւնը «դիւրաւ լքեց զանոնք» ու «այժմ պարապութիւն մը կը տիրէ անոր մտքին մէջ»: Մանաւանդ որ, միշտ Ագա օղլու Ահմէտի խոստովանութեամբ, «Եւրոպացիներուն հոգին եւ միտքը այդպէս դիւրին կերպով չի պարպուիր»:

Պատճա՞ռ:

Ո՞ւր է տարբերութիւնը Թուրք մտաւորականութեան եւ եւրոպացի մտաւորականութեան միջեւ:

Պատասխանը որոշ է:

Այսպէս, հարկ է շրջել Ագա օղլուի տեսակէտները եւ ըսել,— ոչ թէ երէկուան զգացումները եւ գաղափարները, այլ այսօրուանները չեն շաղախուած Թուրք մտաւորականութեան արեան հետ ու վաղը, յարմարագոյն պարագային, Թուրք մտաւորականութիւնը «դիւրութեամբ պիտի լքէ» զանոնք.

Մնաց որ «այսօրուան» կոչուածը ուրիշ բան չէ,— եթէ ոչ թթու ազգայնամոլութիւն մը՝ ծիծաղելի մեծամտութեամբ մը շաղախուած, որ ոչինչ ունի շօշափելի, ոչինչ մտաւոր ու գաղափարական, բայց, այո՛, զգացողականօրէն կրնայ ուռեցնել սիրտերը, օր մը տիկի մը նման պայթելու համար . . .

Այդ անտարբեր ինքնավերադարձումներուն զոհն է նաեւ Ագա օղլու Ահմէտ, որ, իբրեւ թէ, գոնէ այդ յօդուածով ուզեր էր Թուրք մտաւորականութեան «մտքին մէջ տիրող պարապութիւնը» մատնանշել:

Բաղդատելով Թուրքն ու Եւրոպացին, ան կը գտնէ որ «Արեւելքէն եկող գերման եւ անգլոսաքսոն ցեղերը բախտին բերումով այս աշխարհին մէջ տեղաւորուեցան (Եւրոպա), իսկ դարձեալ Արեւելքէն եկող Թուրքերը մտան իսլամ աշխարհին մէջ: Այս երկու երիտասարդ ազգերը(?), այսինքն անգլոսաքսոնները եւ Թուրքերը, գլուխն անցնելով այդ հին աշխարհներուն, որոնք մաշած ու քայքայուած էին, անոնց տուին նոր ձեւ մը ու զանոնք պատուաստեցին նոր ապրելակերպով»:

Թէ՝ անգլոսաքսոնները ի՞նչ տուին Եւրոպային,— վկայ է քաղաքակրթութիւնն ու մշակոյթը:

Իսկ թէ ի՞նչ տուին Թուրքերը՝ իսլամ աշխարհին,— փաստի ու վկայութեան չի կարօտիր: Չէ՞ որ քէմալականները իրենք եւս նողկանքով կը յիշեն սուլթանական շրջանները: Արդ, ելլել եւ «պատուաստումի» գեր վերագրել, ու գտնել որ Թուրքերը «նոր կենցաղ» մը տուին իսլամ աշխարհին, ոչ միայն Գուրուլթայական [illegible] է եւ ծիծաղելի հակասութիւն մը իր վերի այն խոստովանութեան հետ թէ՝ «Արաբներու եւ Պարսիկներու մտայնութիւնը որդեգրեցինք», այլ եւ՝ ապացոյց մը թէ Ագա օղլու Ահմէտ ինք եւս հոգեպէս պատրաստ չէ ընթացք տալու այն առաջարկին, որուն նախաբանը ուզեր էր դարձնել իր յիշեալ գաղափարները:

Այսպէս, ան երկար պատմականը կ'ընէ եւրոպական մշակոյթին: Կը գտնէ որ Եւրոպացիները հելլէն եւ լատին լեզուները սորվեցան եւ անոնց գրողներուն հետեւեցան: Եւ, շատ բնականօրէն, այս պարագան խոր ազդեցութիւն ըրաւ անոնց վրայ:

Իրե՞նք: Ըսինք, չէ՞,— կրեցին պարսիկ եւ արաբական լեզուներու եւ գրականութեանց ազդեցութիւնը:

Ագա օղլու ի՞նչ կը հասկնայ, սակայն, «ազդեցութիւն» ըսելով: Եթէ անկեղծօրէն ու անվերապահօրէն վերլուծէ, պիտի տեսնէ որ Թուրք հոգին, ճիշդ է, շատ է շաղախուած իսլամականութեամբ (կրօնական), եւ Թուրքը կրած է, ի հարկէ, իր գրականութեան եւ ըմբռնումներուն մէջ, անոր ազդեցութիւնները, բայց մշակութային ազդեցութիւն չկայ իր վրայ, որովհետեւ Թուրք մշակոյթ գոյութիւն ունեցած չէ: Միայն գրականութիւն մը,— այն ալ շատ ուշ: Անոր ապացոյցը ինքը՝ Թուրքիան է, իմացականօրէն եւ առարկայօրէն: Լեզուն, բարքերը, աւանդութիւնները, կառուցումները եւն.:

Պատճա՞ռ:

Այն որ, Թուրք հոգին ոչ միայն ստեղծագործելու անընդունակ է եղած, այլ եւ՝ պատուաստուելու անատակ:

Այդ է պատճառը, դարձեալ, որ Թուրք մտաւորականը «դատարկ է» այսօր, ու, ներկայի պարտադրեալ կամ ինքնակամ կապկումները շատ դիւրաւ պիտի լքէ ե՛ւ վաղը:

Քրիստոնէութիւնը մեծ ու վարակիչ վարդապետութիւն մըն էր որ ողողեց աշխարհի մեծ մասը: Ու մեր փոքրաթիւ ժողովուրդը զայն իւրացուց թէեւ, բայց անոր պարտադրեց իր հոգին ու ձգտումները,— տօներ ու շարականներու ոգին անգամ:

Ինկլիւրի՞ն «Աշխարհի քաղաքակրթութեան հայրը» հռչակուած Թո՞ւրքը: Ոչի՛նչ:

Այդ «ոչինչ»ը կը գտնէք եւ Ագա օղլու Ահմէտի տողերուն մէջ, երբ կը խօսի ոչ թէ իրենց, այլ Եւրոպացիներու մասին: Արտագրենք մաս մը իր յօդուածէն.

— «... Անոնք հելլէն եւ լատին լեզուները սորվեցան ու անոնց գրագէտներուն հետեւեցան: Այս պարագան անոնց մշակոյթին վրայ խոր ազդեցութիւն մը գործեց: Անոնց դպրոցներուն մէջ լատին եւ հելլէն լեզուներուն աւանդումը դարերով պարտաւորիչ եղաւ ու նորահաս սերունդը սնանեցաւ հելլէն ու հռոմայեցի իմաստասէրներու գործերով: Այդ իմաստասէրները կը գրէին ազատօրէն, կը խորհէին ազատօրէն, կը յարգէին մարդկային արժանապատուութիւնը ու կը պաշտէին նիւթական, բարոյական, մտային ու զգացական գեղեցկութիւնները: Եւրոպացիին համար Էսքիլէսի թատերգութիւնները օրինակելի տիպարներ եղան. ինչպէս նաեւ Պլուտարքոսի պատմութիւնները, Տէմօսթէնէսներու եւ Կիկերոններու ճառերը, Ովիտոսներու, Վիրգիլիոսներու, Հոմերոսներու եւ Կատոններու բանաստեղծութիւնները: Այս կրթութիւնը որ դարեր տեւեց (ու կը տեւէ. Վ. Ի.) Եւրոպացիին հոգիին եւ մտքերուն որոշ դրոշմ մը դրաւ եւ ստեղծեց ընդհանրական ընթացք մը, շաղախուեցաւ անոնց արիւնին ու սրտին հետ ու դարձաւ անբաժանելի տարր մը: Իրապէս, այսօրուան եւրոպական քաղաքակրթութիւնը, իր հաստատութիւններով, հին հելլէն եւ լատին աշխարհին շարունակութիւնն է: Ֆրանսական մեծ յեղափոխութեան հերոսները միշտ կը ներշնչուէին հին հելլէն եւ հռոմայեցի հերոսներու կեանքէն, ու իրենց հետեւորդներուն կը ներշնչէին անոնց հերոսութեան, անձնազոհութեան, հայրենասիրութեան եւ այլ մեծ առաքինութիւններ»։

Ինչպէս կ'երեւի, Ագա օղլու Ահմէտ բաւական բան գիտէ Եւրոպայի մասին: Աւելին, անոր տողերուն մէջ խոր կսկիծ մը կայ իբրեւ հետեւանք այն դառն համոզումին թէ Թուրքը Եւրոպացիին պէս եղած չէ: Դժգոհանք մը կայ, կարծէք, ե՛ւ այսօրուան «յեղափոխութեան մեծ հերոսներու» մասին, քանի որ Քէմալն ու իր չքախումբը իրենց հետեւորդներուն երբեք չեն խօսիր հին հելլէն եւ հռոմայեցի հերոսներու կեանքէն ...Ընդհակառակն, աստուածացնել կուտան իրենք զիրենք եւ Թուրք հին թէ նոր սերունդին հոգիին եւ մտքին մէջ կ'ուզեն քանդակել այն սին յաւակնութիւնը թէ՝ ինչ որ կայ Եւրոպայի մէջ առնուած է Թուրքէն.

Ագա օղլու Ահմէտ, իր հոգիին ամբողջ ողբերգութեամբ դէմ առ դէմ կը գտնուի քէմալական մտայնութեան պոռչտուն ողբերգութեան հետ:

Անկախ իրողութենէն թէ մշակոյթի ու ոգիի որդեգրումը կամ իւրացումը կ'ենթադրէ որոշ ընդունակութիւն, «Միլլիէթ»ի յօդուածագիրը ի զուր կը փորձէ իր այլ եւս արհամարհուած հեղինակութիւնը ի սպաս դնել մտաւոր ու հոգեկան աղաղակող եւ անպարտելի թշուառութիւն մը դարմանելու համար, քանի որ էնկիւրին, իր բոլոր օրկաններով, ու քէմալականութիւնը՝ իր էութեամբ ճիշդ հակառակ շաղախուած մը կը փորձեն տալ իրենց «հետեւորդներուն»: Այդ կերպով եթէ ան կը ջանայ ու մասամբ կը յաջողի ինքնավստահ ու հոգեպէս ամուր տարր մը ստեղծել իր սահմաններուն մէջ, այնուհանդերձ արմատապէս կը ջնջէ եւրոպականով շաղախուելու հնարաւորութիւնները:

Թէեւ, կրկնենք հեղ մըն ալ, մշակոյթ ուրիշ ձեւի հերքում մըն է, որուն համար անհրաժեշտ է յարմար հող.

Անոր ապացոյցը կուտայ մեր ժողովուրդը, երբ Թուրք պետական-գերիշխանական դատարկութեան դէմ կը դնէ իր հալածական ճնշուած վիճակին մէջ իսկ մինչեւ Վիրգիլիոսներն ու Կիկերոնները, մինչեւ նոյն իսկ «Թագուհի Թարգմանութեանց» տիտղոսին արժանացող եւ գուցէ նախաքրիստոնէական շրջանէն եկող պերճանքը իր լեզուին.

Այսուհանդերձ, Ագա օղլու Ահմէտի այս գրութիւնը ուշագրաւ է այն տեսակէտէն որ՝ ինքնաբեր խոստովանութիւն մըն է Թուրք մտաւորականութեան կամ Թուրք «գլուխի դատարկութեան», Թուրք մշակոյթի մը խղճուկ չգոյութեան, ու քէմալական «արդիականութեան» անբովանդակութեան մասին

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Հ. Յ. Դ. ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԸ

»»»··«««

(Զ. եւ վերջին մաս)

Կանոնագրի հիմնական կէտերէն դուրս, որոնց մասին արդէն խօսեցանք, միւս յօդուածները, այլ կուսակցութեանց կանոնագրերի տրամադրութեանց հետ նմանութիւն ունենալով հանդերձ, նրանցից տարբերւում են նրանով, որ նրանք ոչ այնքան անխախտելի կանոններ են, սահմանուած զինուորագրեալի պարտականութիւնները ճշդելու, որքան յիշեցումներ են մի ընտանիքի անդամներին՝ իրենց պարտականութեանց մասին: Կանոնագրով ձեւակերպուած պարտականութիւններից դուրս, կան անգիր կանոնագիրներ, իւրաքանչիւր վայրին համապատասխան ոգիով, որոնք իրենց մէջ կը խտացնեն այսպէս ասած «Դաշնակցութեան աւանդական սովորութիւնները», նոյնքան կենսական, որքան Կանոնագրով սահմանուածները: Աւելին. երբեմն այդ «աւանդութիւնները» աւելի հզօր են՝ քան ճշդուած օրէնքները: Այսպէս, օրինակ, կանոնագրով չեն ճշդուած ընկերների անձնական կեանքի մէջ ունեցած պարտաւորութիւնները, բայց յաճախ, առանց պատժի, նրանց այս կամ այն ընթացքը մեծապէս կ'անդրադառնայ իրենց դիրքի կամ կշիռի վրայ կուսակցութեան մէջ: Դաշնակցականի անձնական կեանքը միայն իրենը չի վերաբերիր, այլ, ըստ այդ աւանդութեանց, կը վերաբերի ամբողջին. եթէ նա մոլի է խմիչքի, խաղի, եթէ նա անմաքուր է իր անձնական, ընտանեկան կեանքի մէջ, եթէ խարդախ է, ծոյլ է իր անձնական կեանքի մէջ եւայլն, նա առանց կանոնագրի տրամադրութեանց իսկ կամ կը վտարուի ընկերական շարքերից եւ կամ կը չեզոքացուի: Իւրաքանչիւր Դաշնակցական անդամ է այս կամ այն խմբի. նա կարող է անդամագրուիլ՝ միայն խմբի ցանկութեամբ. արդ, ընդունուող անդամը պիտի ունենայ իր խմբի եւ շրջանի ընդհանուր բարոյական հասկացողութիւնները եւ բարքերը. եթէ նա չունեցաւ, դուրս կը մնայ շարքերից, թէկուզ եւ այդ ընկերը ունենայ հաւատարմութիւն եւ զոհողութիւն, եւ անշեղ: Այս դրութիւնը, որ յատուկ է . կարծեմ միայն Դաշնակցութեան, նրա կազմակերպութեան կը տայ հայ նահապետական ընտանիքի բնոյթ, ուր խմբի անդամները ոչ թէ պարզ «ընկերներ» են, այլ աւելի շատ մի ընտանիքի քոյրեր եւ եղբայրներ, ջերմօրէն հարազատ իրար, հսկողութեան տակ խստապահանջ «պապիկ»ի եւ «տատիկ»ի, որոնք Դաշնակցականի աչքին իր աւանդութիւններն են եւ կանոնագրերը:

Մի օր մեր շարքային ընկերներից Ա.-ն մօտեցաւ ինձ եւ վախով բացաւ ինձ իր սիրտը.

— Սիրահարած եմ Մ.-ի վրայ, պարոն

— Իսկ Մ.-ն քեզ կը սիրէ՞, հարցուցի

— Այո, պատասխանեց:

— Որ այս, ուրեմն ամուսնացէք:

Համարեա արտասուալից դարձաւ ինձ եւ ըսաւ.

— Ճիշտ է, պարոն, ես էլ ինքն էլ կազմակերպուած եմ···

Կ'ուզէր ասել՝ որ երկուքն էլ Դաշնակցական են, այսինքն նոյն ընտանիքի անդամներ, որոնց միջեւ ամուսնութիւնը սրբապղծութիւն է:

Երկար համոզելէ վերջ՝ նոր միայն կրցայ քաւոր լինել իրենց:

Դաշնակցութեան կազմակերպութիւնը մի ընտանիք է, հայ օջախին յատուկ բարոյական հասկացողութիւններով, եւ այս հանգամանքը բնաւ չէ խախտած նրա մէջ տիրող կարգապահութիւնը, ինչպէս որ իւրաքանչիւր տան ընտանեկան օրէնքները եւ բարքերը բնաւ չեն մեղմած ծնողի խստապահանջութիւնը: Դաշնակցութիւնը իւրայինները կը սիրէ իբր հարազատի եւ նա աւելի դաժան եւ խստապահանջ է իւրայինների հանդէպ քան օտարների: Այսպէս էին մեր նահապետները, այդպէս է եւ Դաշնակցութիւնը: Ով ուշի ուշով դիտած է մեր կազմակերպութեան կեանքը, նա անկարող է նկատած չլինել, որ Դաշնակցութիւնը իր կազմակերպութեամբ հիմնական յեղաշրջում առաջացուցած է Հայութեան ընտանեկան եւ թէ քաղաքական կեանքի մէջ, բարոյական հասկացողութեանց — անձնական եւ ինքնադրոշմ — մի ամբողջ աշխարհ ստեղծելով

Եթէ Դաշնակցութիւնը ծրագիր եւ դաւանանք իսկ չունենար, նրա կազմակերպութիւնը բաւական պիտի լինէր հայ ժողովրդին համախումբ աշխատելու հնարաւորութիւններ տալու, պահելու նրա համախումբ գոյութիւնը եւ այդ համախումբ զանգուածը առաջնորդելու դէպի աշխատանք, հայրենիքի եւ Հայութեան ազատագրում, միաժամանակ չմոռնալով եւ այլոց ազատութիւնը, ընդհակառակն, դառնալով գաղափարական շաղախ եւ աջակից ուրիշներին իրենց ազատագրական գործի մէջ:

ԻՆՉՈ՞Ւ ՊԷՏՔ Է ԱՅՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԸ

Առակը կ'ըսէ. «Գիժը մի քար գլորեց եւ հազար խելօք քարը չկարծացուցին»: Այդպէս եղաւ մեր պատմական ընկերներից մէկի՝ Քաջազնունու ելոյթը, իր գայթակղեցուցիչ յայտարարութեամբ — «Դաշնակցութիւնը այլեւս անելիք չունի»: Այդ «գայթակղութեան քարը» կը հոլովէն շարունակ մեր թշնամիները, մոռնալով՝ որ շունը կը հաչէ, բայց կարաւանը իր ճամբան կը շարունակէ:

Այսօր Դաշնակցութիւնը աւելի զօրաւոր է, քան էր Քաջազնունու գուշակութեան օրերին:

Եւ ահա թէ ինչու.—

Ա. Եթէ Դաշնակցութիւնը չունենար իր կազմակերպչական կանոնագիրը եւ աւանդութիւնները, նա ոչ միայն տկար պիտի մնար եւ թերեւս գոյութիւն իսկ չունենար 45 տարի վերջ, այլ գուցէ 45 օրուան մէջ իսկ չքանար: Մենք մեր գոյութիւնը պարտական ենք միմիայն մեր կազմակերպչական օրէնքների ոգուն եւ խստութեան, դաժան, բայց երբեք [illegible]

Նրա խստութեան նպատակն է ապահովել ոչ միայն Դաշնակցութեան, այլ եւ Հայութեան եւ անհատի շահերը. նա գթառատ, բայց խստասիրտ Եհովան է Հայութեան: Այդ խստութիւնը անհրաժեշտ է ազգ կազմակերպելու համար:

Բ.— Դաշնակցութեան օրէնքներն ու աւանդութիւնները բխած են հայ ժողովրդի հոգուց, այնպէս ինչպէս հռոմէական օրէնքները բխած են Հռոմի ժողովուրդի հոգուց: Եւ ինչպէս որ Հռոմի հզօրութիւնը չքացաւ եկամուտ օրէնքներով, այնպէս էլ Հայութիւնը պիտի ցնդի, եթէ չլինեն Դաշնակցութեան աւանդութիւններն ու օրէնքները, եթէ չլինի կազմակերպութիւնը: Այս արժէքը ընդմիշտ պիտի պահպանել մեր ժողովրդի հզօրութեան համար: Ականջի օղ պիտի լինեն այս ճշմարտութիւնը նաեւ մեր այն ընկերները, որոնք նորաձեւութեանց փայլից շլացած, կ'ուզեն անգիտանալ մեր ժողովրդական բարքերը եւ պատուաստել նրան հիթլէրեան, ֆաշական կամ լենինեան բարքեր: Այդ անընդունելի է Դաշնակցութեան բարքերին:

Գ.— Նա՝ Դաշնակցութիւնը՝ իր կազմակերպութեամբ կը կերտէ Հայութեան ոյժը Հայաստանի համար. Նա պայքարի մէջ է հայկական լեւանթինականութեան հետ, որ իր հիմքի մէջ յար եւ նման է հրէական ապազգայնութեան. նա ամբարտակ է ապազգային բոլշեւիզմի դէմ եւ խարան՝ խոր քուն մտած Հայութեան «չէզոք» տարրի դէմ: Նա կռուի մէջ է այդ երեք ախտերի հետ եւ այդ կռիւը յաղթանակով պիտի վերջանայ, քանի Հայութիւն գոյութիւն ունի եւ չէ հրաժարած իր ինքնուրոյն ոյժը ունենալու ցանկութենից:

Դ.— Նա ունի եռագոյն դրօշ, որ կը նշանակէ Հայութեան եւ Հայաստանի ազատագրում:

Ե.— Այդ արիւնլուայ դրօշի վրայ գրուած է՝ Լեռնային Ղարաբաղ, Նախիջեւան, Ախալքալաք մի կողմից եւ Տաճկահայկական գաւառները միւս կողմից. սրանք պիտի միացուին բուն Հայրենիքին

Զ.— Նա ունի իր կուսակցական դրօշը. Ռոստոմի ձեռքով բռնուած զինանիշով, որ կը նշանակէ ազգերի ազատ ինքնորոշում՝ ազատ ազգերի դաշնակցութեան մէջ:

Է.— Նա ունի իր զինանիշը, որ կը նշանակէ ուժի, մտքի եւ աշխատանքի ներդաշնակութիւն. նա արդար աշխատանք կ'ուզէ, համագործութիւնը նրանց եւ ոչ թէ հակադրութիւնը իրարու. մի բան, որից կը տառապին ինչպէս բուրժուական, նոյնպէս եւ բոլշեւիկեան կործանարար դասակարգային ուժերը

Եւ քանի այս նշանաբանները կան՝ նա պիտի ապրի եւ կառուցէ իրեն վիճակուած մի հսկայ աշխատանք, ոչ միայն մեզ, այլ եւ մեր սերունդների համար: Նա պիտի ապրի, քանի չեն փշրուած Հայութեան սրտի մէջ լէվանթինականութիւնը, չէզոքութիւնը եւ ապազգայնութիւնը:

Թող մեռնին եւ չքանան այդ ախտերը. Թող լուծուին Դաշնակցութեան հետապնդած նպատակները, եւ միայն այդ ժամանակ թող չքանայ նաեւ Հայութեան Մովսէսը՝ Դաշնակցութիւնը:

ՌՈՒԲԷՆ

⁂ Վանի Վարագայ վանքին մէջ 1857ին, առաջին անգամ ըլլալով, Խրիմեան Հայրիկ տպագրութիւն մտցուց եւ հրատարակեց «Արծուի Վասպուրականի»:

⁂ 1860ին, Սուրիայի Մարոնիները անխնայ ջարդուեցան, որմէ ետք Ֆրանսայի միջամտութեամբ, Լիբանան ինքնավարութիւն ստացաւ:

⁂ Դաւիթ բէկը 7000նոց բանակ ունէր եւ տակաւին կրցաւ յաղթանակներ շահիլ իրմէ գերազանց բանակներ ունեցող պարսիկ եւ Թուրք արշաւանքներու դէմ

ՏԻԿԻՆ Ե. ԶՕՐԵԱՆ

Տիկին Եղիսաբեթ Զօրեանի յոբելեանի առթիւ ժամուլի մէջ արդէն քանի մը հոգի, զինքը յարգողներ, արտայայտուեցան: Կրկնութիւններ չը պիտի ընեմ իր կենսագրականի մասին, թողլով քանի մը ուղղումներ ուրիշ անգամուան:

Դժուար է գրել եւ ծանօթացնել այդ չափազանց համեստ եւ միեւնոյն ժամանակ չափազանց հպարտ անձը: Տարօրինակ թուի թերեւս այս հակասութիւնը, բայց իրողութիւն է: Ուսման բարձրագոյն պատրաստութեան իր մեծ կարողութիւնները եւ իր կեանքի դժուարութիւններն ու տառապանքները երբեք չէ ուզած ցուցադրել, համեստօրէն, իսկ հպարտութեամբ միշտ մերժած է որ եւ է զիջում իր սկզբունքներուն եւ գաղափարներուն մէջ:

Տիկին Եղ. Զօրեան ուսուցչուհի մը եղած է մանկավարժական ամենայն կատարելութեամբ: Թիֆլիսի մէջ իր տուած փորձնական դասերը ծանօթ մանկավարժներու ներկայութեան, հիացումով կ'ունկնդրուէին: Իր տուած դասին նիւթը միշտ լաւ մշակած կ'ըլլար եւ զայն աշակերտներուն բացատրելու ալ իւրայատուկ տաղանդ մը ունէր, մագնիսացնելով ամբողջ դասարանը: Ոչ միայն 2 անգամ 2ի չոր ու ցամաք գիտութիւնը կ'ուսուցանէր, այլ եւ աշակերտներու հոգիին հետ կապ մը հաստատելու հրաշալի յատկութիւնը ունէր եւ անոնք որ բախտաւորութիւնը եւ պատիւը ունեցած են իրեն աշակերտելու, անոնք ամէնէն աւելի կրնան հաստատել ասիկա: Իր դասախօսած դասարանին մէջ չափազանց թոյլ աշակերտ չէր ըլլար երբեք: Ամէնէն ծոյլը, ամէնէն թոյլը անոր անձին հանդէպ ունեցած սիրոյն եւ յարգանքին մղումով կը ճգնէր բան մը ըմբռնել դասէն:

Տիկին Ե. Զօրեան ոչ միայն կատարեալ հայ ուսուցչուհի է, այլ եւ եղած է հայ կնոջ զոհաբերող ոգիի մարմնացումը:

Ան իր անձնական կեանքը զոհած է իր զաւակներուն կրթութեան նուիրուելով, չհետեւելով իր շատ սիրելի ամուսնոյն թափառական կեանքին եւ անոր թողլով լայն ազատութիւն հանրային գործունէութեան: Ստանձնած է բազմանդամ ընտանիքի մը՝ իր զաւակներուն, Ռոստոմի մօրը, անոր քրոջ, եղբօր թէ՛ նիւթական թէ՛ հոգեկան ծանր հոգը: Մանաւանդ իր անդրանիկին՝ Արիստակէսի — հիւանդոտ երախայ մը — միշտ մեծ խնամքի կարօտ եւ որ 11 տարեկանին կորսնցնելու դժբախտութիւնը ունեցած է, որքա՜ն յոգնութիւն եւ տառապանք տանելով մինակը:

Իր 35ամեայ ուսուցչութեան յոբելեանի հրաւէրը մեզմէ պէտք է գար, իր առաջին երախտապարտութեան ամէնէն եռանդուն տարիներու աշակերտ - աշակերտուհիներէն: Մենք թերացանք, աւելի ճիշդը մոռացինք եւ քաշուեցանք, վախնալով իր կողմէ մերժումի հանդիպիլ, բայց քանի որ արդէն հարցը մէջտեղ դրուած է, կոչ կ'ընեմ իմ կողմէս Փարիզ եւ շրջակաները գտնուող իր բոլոր աշակերտ - աշակերտուհիներուն համախմբուիլ եւ մեր պաշտելի ուսուցչուհին յոբելեանը տօնել արժանաւոր կերպով:

Եթէ Ժընեւի դպրոցին փակումով ուսուցչական ասպարէզը փակուած է իրեն համար, ան դեռ եռանդ եւ առողջութիւն ունի իր գիտութիւնը ի սպաս դնելու հայ ժողովուրդին. Տանք իրեն այդ հնարաւորութիւնը:

Ս. ՏԷՐ ԴԱՒԻԹԵԱՆ

Յ.Գ.— Յարաբերութեան մտնելու համար դիմել 27 Ave. de Bellevue, Chaville (S. et O.)

ՏԻԿ. Գ. ՖԼԱՄԱՐԻՈՆ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

Ֆրանսական աստղաբաշխական պարբերականին դեկտեմբերի թիւին մէջ հրատարակուած է տեղեկագրութիւնը Ֆրանսական աստղաբաշխական ընկերութեան տարեկան ժողովին, ուր Տիկ. Ֆլամարիոն, կինը նշանաւոր աստղագէտ Կամիլ Ֆլամարիոնի, ինք եւս աստղագէտ մը, նախ կը շնորհաւորէ ընկերութեան հայ պատուակալ անդամները, յետոյ իր համակրանքը կը յայտնէ Հայաստանի «որ մտաւորական այնքան տենդագին կեանք մը ունի»: Աստղագէտ Լեւոն Աստուրեան եւս շնորհակալութիւն կը յայտնէ ժամուլին, Յառաջի, եւ հայ անդամներուն, այն համակրանքին համար որ ցոյց կը տրուի Ֆրանսական աստղագիտական ընկերութեան եւ անոր մեծանուն հիմնադիրներուն:

ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ
ՕՏԱՐ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

»»»· ·«««

ԱՇԽԱՏԵԼՈՒ ԵՒ ԱՊԱՍՏԱՆԵԼՈՒ ԻՐԱՒՈՒՆՔԸ ՁԻ՞ ՅԱՐԳՈՒԻՐ

ԽՄԲ.— Շաբաթ օր հրատարակած էինք Երեսփ. Ժողովի յունուար 29ի նիստին գլխաւոր հարցապնդումները, օտարներու աշխատանքի եւ ապաստանի տարրական իրաւունքներու մասին: Ստորեւ կուտանք շարունակութիւնը, որ նոյնքան շահեկանութիւն ունի մեզի համար: (Հարցապնդումները կը շարունակուին դեռ եւ հետզհետէ պիտի տանք էական մասերը).—

Կարշըրի (համայնավար).—Երբ հարցապնդում մը կ'ուղղէի կառավարութեան, երբեք մտադրութիւն չունէի աշխատանքի հարցը քննելու ընդհանուր ձեւով, ոչ ալ օտար աշխատաւորներու խնդիրը:

Ես միջամտեցի փախստականներու, մասնաւորաբար քաղաքական փախստականներու խնդիրով: Իմ կարծիքովս, անկարելի է աշխատանքի իրաւունքը բաժնել ապաստանութեան իրաւունքէն:

Ձեզի զուք, Գ. Էռիօ, յայտարարեցիք թէ քաղաքական ապաստանութեան իրաւունքը անփոփոխ կը մնայ:

Ես ձեզի ներկայացուցի միայն երկու պարագաներ, որոնք բաւական են հաստատելու թէ ինչ ձեւով, ներքին նախարարութեան կամ Ազգ. Ապահովութեան մօտ, կը հասկնան, կը գործադրեն կամ կը յարգեն քաղաքական ապաստանութեան իրաւունքը:

Այս կէտին վրայ էր մասնաւորաբար որ կ'ուզէի ձեր ուշադրութիւնը հրաւիրել, ու նոյնն կը խնդրեմ որ անհրաժեշտ քննութիւնը կատարէք:

Կը խորհիմ թէ արդար կ'ըլլար յետաձգել վտարման եւ արտաքսման որոշումներուն գործադրութիւնը, մինչեւ որ Երեսփ. Ժողովը քննէ այն օրինագիծը, որ ընդունուած է արտաքին յանձնախումբին կողմէ: Շուտով կրնանք վճարաբանութեան ենթարկել զայն եւ կարգադրել այս փափուկ հարցը վերջնական ձեւով:

Էռիօ (անպաշտօն նախարար).—Գ. Կարշըրին թող հաճի հաւատալ ինծի, երբ կ'ըսեմ թէ որ եւ է որոշում տրուած չէ մասնանշուած հարցին փոփոխութեան համար: Մենք պարզապէս կը քննենք արժանայրութիւնները: Կը վստահեցնեմ զինք, որ երբ թողթ մը կը ներկայացուի մեզի, մասնաւորաբար երբ երեսփոխան մը մեր ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ որ եւ է պարագայի վրայ, մենք կը քննենք թուղթերը մէկիկ մէկիկ:

Գ. Կարշըրի, ինչպէս եւ ուրիշ երեսփոխաններ, շուտով կը տեսնեն թէ մենք մեր կարելին կ'ընենք անհրաժեշտ մարդասիրութեամբ չարժելու համար:

Ձեզի չեմ կրնար խոստանալ, որ սխալներ չեն կրնար պատահիլ, բայց կրնամ ձեզ վստահեցնել, որ խղճմտանքով պիտի քննենք բոլորին թուղթերը եւ նկատի առնելով ձեր դիտողութիւնները.

Տորիօ (անկախ համայնավար).—Մամուլը եւս հրապարակ հանեց դէպքեր, թէ ինչպէս սահմանագլուխ առաջնորդուած են մարդիկ, որոնց կը սպառնայ բանտ կամ մահապարտութիւն...

Էռիօ.— Եթէ պէտք է խօսիլ որոշ պարագաներու վրայ, ես ալ կրնամ, ճիշդ հակառակը, տալ դէպքեր, երբ մեզմէ կը խնդրուի չվտարել Ֆրանսայէն մարդիկ, որոնք քրէական ոճիրներ գործած են կամ պայթուցիկ նիւթերով յարձակումներու համար դատապարտուած:

Երբ հաստատեցինք որ պայթուցիկ նիւթեր կը պահեն, անմիջապէս սահմանագլուխ առաջնորդեցինք, հակառակ ներկայացուած խնդրանքին՝ զանոնք ձգելու այս կամ այն քաղաքին մէջ:

Կան դեռ մարդիկ ալ, որոնք հետապնդուած են դրամական կեղծարարութեամբ, եւ ասոնք եւս կ'ուզեն Ֆրանսա մնալ: Խոհեմութի՞ւն է պահել զանոնք այստեղ: Ոչ, որովհետեւ օր մըն ալ թերթերուն մէջ պիտի կարդանք որ նման գործողութիւններ կը կատարեն մեր երկրին մէջ: Կարելի չէ հակառակն ըսել, թերթերու ոճիրարկածի բաժինը լեցուն է այդպիսի դէպքերով, օտարականներու կողմէ, որոնք հսկողութեան տակ չեն պահուած: Տրամաբանութիւնը, խելացութիւնը, արդարութիւնը, հանրապետական եւ ֆրանսական սկզբունքը կը պահանջեն որ տարբերութիւն մը դրուի ընդմէջ բուն քաղաքական փախստականին, որ իրաւունք ունի պաշտպանութեան, եւ Ֆրանսա չէ մերժած իր ապաստանութիւնը իրենց քաղաքական տեսակէտներուն համար հալածուածներուն, եւ անոնց, որոնք քաղաքական փախստականի դիմակին տակ, այնպիսի գործեր կը կատարեն որ հաշտ չեն ոչ միայն քաղաքական պայմաններու, այլեւ պատժական օրէնքներու:

Լէոն Պլում (ընկերվարական).— Ներողութիւն կը խնդրեմ Գ. Էռիօյէն, եթէ ես ալ կը շօշափեմ նոյն հարցը Գ. Կարշըրիէն վերջ:

Կը խորհիմ թէ Գ. Էռիօ, այն մարդը չէ որ դաւաճանէ այն աւանդութեան, որ միանգամայն ֆրանսական է եւ հանրապետական: Կը խորհիմ թէ, ամբողջովին կ'ընդունի քաղաքական ապաստանութեան հարցը ինչպէս իրեն, այնպէս եւ մեզի համար, իրաւունք մըն է այդ: Սակայն կ'ուզեմ իր ուշադրութիւնը հրաւիրել երկու կէտերու վրայ,— առաջինը ներկայացուց Գ. Կարշըրի: Ներքին նախարարը քանիցս յայտարարեց թէ ֆրանսական սահմանագլուխը ներկայացող քաղաքական փախստականներէն պիտի պահանջուի օրինաւոր թուղթ մը: Վերջերս կարգ մը քաղաքական փախստականներ անցան ֆրանսական սահմանը՝ այնպիսի պայմաններու մէջ, զորս չեմ ուզեր պարզել, եւ ասոնք յետոյ հանդիպեցան իրենց երկիրը դրկուելու սպառնալիքին, որովհետեւ չունէին անցագիր մը, որ վիզա կրէր իրենց փախած երկրին իշխանութեան կողմէ:

Որո՞շ է թէ դուք չէք կրնար պահանջել գերմանացի փախստականէ մը անցագիր մը որ գերմանական իշխանութենէն վիզա կրէ, ոչ ալ Սպանացիէ մը կրնաք պահանջել անցագիր մը, որուն վիզան առած ըլլայ փախստականը նախքան դէպի սահմանագլուխ յառաջ փախիլը:

Էռիօ.— Ճիշդ է, համաձայն եմ

Լէոն Պլում.— Եթէ համաձայն էք, ուրեմն ձեզմէ կը սպասենք որ նախարարական որոշումով մը գործադրէք:

Երկրորդ, դուք ըսիք թէ քաղաքական ապաստանութեան իրաւունքը եւ օտարականներու աշխատանքի իրաւունքը տարբեր բաներ են:

Թոյլ տուէք ինծի ըսել թէ այդպէս չէ եւ չի կրնար այդպէս ըլլալ:

Այն քաղաքական փախստականներուն միջեւ, որոնք յաջողած են անցնիլ սահմանը, կան որ կրցած են իրենց հետ բերել քիչ թէ շատ դրամ, կան որ Փարիզի կամ վերջապէս Ֆրանսայի մէջ բարեկամներ ու ընկերներ ունին, որոնք կրնան հոգալ անոնց ապրուստը, կան որ ապրուստի որեւէ միջոց չունին, օրինակ բանուորները որոնք ապաստանած երկրին մէջ ապրելու համար աշխատելու պէտք ունին:

Ես չեմ ըսեր ձեզի, որ դուք սորվեցուցած էք գործ հայթայթելու անոնց: Ես ձեզմէ կը խնդրեմ, որ երբ անոնք գործ կը գտնեն, աշխատանքի թուղթը չմերժուի իրենց, որովհետեւ երբ կը մերժէք, կը նշանակէ թէ կը մերժէք նաեւ ապաստանութեան իրաւունքը.

Ժան Լըրոլի.— Այդ իրաւունքները Ֆրանսացի աշխատաւորներու իրաւունքներէն վերջը կուգան:

Շարլ տը Լասթէյրի.— Ֆրանսացի աշխատաւորներու նախապատուութեան հարց կա՞յ թէ չկայ:

Լէոն Պլում.— Կեցէք որ պատասխանեմ: Կ'ուզէ՞ք արծարծել պատմը բարձրացնել քաղաքական փախստականներու երկու դասակարգերու միջեւ, ընդմէջ անոնց որ կրնան ապրիլ առանց աշխատելու, եւ անոնց որ պիտի ապրին աշխատելով:

Գ. Շարլ տը Լասթէյրի ինծի կը խօսի Ֆրանսացի աշխատաւորներուն մասին: Կարծեմ մենք ալ իրեն հաւասար մտահոգութիւն մը ունինք անոնց մասին: Կը տեսնէք որ համեստ եմ: Սակայն քիչ է թիւը այս օտար աշխատաւորներուն, որոնց խօսքը կ'ընենք: Անշուշտ է անոնց թիւը եւ որ եւ է դեր չի կրնար խաղալ գործազրկութեան արդի ողբերգութեան մէջ քանակը այն քաղաքական փախստականներուն, որոնք Ֆրանսա մտած են եւ գործ մը գտած, եւ որոնք աշխատանքի թուղթ մը կը խնդրեն, որովհետեւ անոնք Ֆրանսա կրնան մնալ այն ատեն միայն, երբ իրենց կ'արտօնուի աշխատիլ այս երկրին մէջ:

Կը պահանջեմ որ ապաստանութեան իրաւունքը շնորհուի իրենց այդ իրաւունքին ամբողջականութեանը մէջ, այսինքն աշխատանքի իրաւունքով ալ միասին:

Գալով օտարականներու վտարման կամ արտաքսման թուղթերու քննութեան հարցին, չեմ ուզեր տարբերութիւններ դնել նախարարական զանազան պաշտօնատանց միջեւ: Միայն թէ կը խոստովանիմ որ մեր խիղճը աւելի հանգիստ պիտի ըլլար, եթէ գիտնայինք, օրինակի համար, որ ձեր ձեռքէն կամ ձեր քննութեան բովէն կ'անցնին բոլոր բարդ պարագաներու թուղթերը:

Քաղաքական փախստականներու մասին դուք ունիք այն ազնիւ զգացումները, զորս արտայայտեցիք: Սակայն կ'ուզէի ձեզի հաստատել թէ այդ նոյն զգացումները չեն որ կ'արտայայտեն ոստիկանական տնօրէնները կամ ոստիկանական իշխանութիւնները, գէթ ինչպէս կը յայտնուի իրենց վարուելու ձեւէն:

Դուք կ'ըսէք թէ ընդհանուր տնօրինութիւններ չէք տուած: Նախարարական խորհուրդին մէջ այդպիսի որոշումներ չէք տուած: Բայց իրականին մէջ ոստիկանութիւնը կը կատարէ ընդհանուր տնօրինութեան մը ձեւով, վտարելով որքան որ կրնայ, ամէն միջոցներով, շրջապատելով փողոցները (rafle), եւ բանտարկելով այն բոլոր օտարականները, որոնք կ'իյնան ոստիկաններու ձեռքը:

Գալով օտար աշխատաւորներու հարցին, կը խօսինք երբ կարգը գայ հարցապնդումներուն: Առ այժմ սա չափը միայն ըսեմ որ նախ քան մեր վիճաբանութիւնը այդ հարցին կարգադրութեան մասին, ոստիկանութիւնը ներկայիս կը գործէ անհանդուրժելի բռնութեամբ մը: Ոստիկանները անհաւատալի վայրենութիւն մը ցոյց կուտան հանդէպ այնպիսի անձերու, որոնց կայութիւնը, կը վստահեցնեմ ձեզ, կտոր կտոր կ'ընէ սիրտերը: Կրնամ ձեզի յիշատակել պարագան խեղճ մարդու մը, որուն զաւակը հիւանդանոցն է, յղի կնոջ մը որուն ծննդաբերութիւնը պիտի տեղի ունենայ 15 օրէն, որոնց մասին եթէ չմիջամտէինք, ամէնէն ցաւալի որոշումները պիտի գործադրուէին 48 ժամուան մէջ:

Այսպիսի կարգադրութիւններ, Գ. Էռիօ, հաշտ չեն միանգամայն ֆրանսական եւ հանրապետական աւանդութենէնց.

Ես չեմ պահանջեր միայն ու միայն ապաստանութեան իրաւունք քաղաքական փախստականներու համար, կը պահանջեմ նաեւ որ քիչ մը բարեսիրութիւն եւ քիչ մը մարդասիրութիւն ցոյց տրուի: Մնացեալին մասին դեռ կը խօսինք, երբ կարգը հարցապնդումներուն գայ:

ՁՈՀ ՄԸ ԵՒՍ
(Յ. ԱԿԻՆԵԱՆ)

— • —

Փրակայի ուսանողները, մէկ տարուան մէջ, երկու զոհ տուին: 1934 յունուար 26ին Փրակայի մէջ մեռաւ, գործողութենէ յետոյ, Գեղամ Քէօսէեան (Շողակաթ) մտաւորական ուժ եւ կորովի գործիչ: Այս տարի, յունուար 30ին Փարիզի մէջ, արեան վարակումէ՝ Յովհաննէս Ակինեան՝ յեղափոխական զինուոր, գաղափարի ախոյեան:

Հայկական տարագրութիւնը հնարաւորութիւն չընծայեց երիտասարդ ծաղիկներուն բողբոջելու հայրենի բնաշխարհին մէջ: Խորշակը՝ թրքական եաթաղանն ու բոլշեւիկեան սուրը պատուհասեցին փաղանգը նուիրուածներու: Անոնք չըջեցան հայրենիքի կարօտը հոգիներու մէջ, օտար երկինքի տակ:

Յովհաննէս Ակինեանը ծնած կաթոլիկ ընտանիքէ, իր հոգին խորթ չմնաց հայ ժողովուրդի տառապանքի: Դպրոցական նստարանէն մասնակցեցաւ յեղափոխական եւ հանրային ուրիշ կազմակերպութեանց, հայ վիշտը ամոքելու անյագ ցանկութեամբ:

Հազիւ 16 տարեկան ընդվզեցաւ բոլշեւիկեան վայրագութեան դէմ, ձգեց իր ծննդավայրը՝ Պաթումը, անցաւ Պոլիս: Մանր էին տարագրութեան օրերը, լի զրկանքներով: Երիտասարդ հոգին ծարաւի էր կրթութեան: Հայրենիքին եւ յեղափոխութեան ծառայելու ցանկութեամբ նախընտրեց մտնել Փրակայի համալսարանի քիմիական ճիւղը: Տարիներ անցնեցան, իբրեւ անբաժան ընկեր ունենալով զրկանքը: Փրակայի մէջ անցուց իր վարդ տարիները, 1923էն մինչեւ 1931, ութ լման տարի եւ հոն երեւան բերաւ իր կարողութիւնները:

Դիւանագիտական եւ յեղափոխական - դաւադրական աշխատանքներու համար ծնած էր:

Ակինեանը յաճախ լքեց անձնական գործը՝ նուիրուելու համար հանրային աշխատանքի:

Ամէնուն հետ էր Յովհաննէսը, Ռուսերու, Վրացիներու, Ուկրայնացիներու, Լեհացիներու, Լեհերու, նոյն իսկ Թաթարներու: Կը բանակցէր, կը վիճէր, գործի, պայքարի կը մղէր: Մեր դատի յամառ ախոյեանն էր: Քանիներու իր միջոցաւ եւ պատճառաւ ծանօթացան հայկական դատին, ժողովրդական, քաղաքական մասնաւորապէս ընկերվարական կուսակցութիւններու հետ ան էր յարաբերութիւններ մշակողը: Գլխաւորապէս իր ջանքերուն շնորհիւ էր, որ չեխ սոցիալ - դեմոկրատ կուսակցութիւնը Նանսէնեան մեդալ, դարձաւ բարեկամ հայկական դատին: Մեծ ապագայ էր վիճակուած իրեն, դժբախտաբար Փրակայի մէջ նոր կուգար գործելու ասպարէզը: Տարագրի կեանքը հանգիստ չտուաւ իր երիտասարդ եւ փխրուն մարմնոյն: Փրակայէն անցաւ Ֆրանսա, հաւատալով թէ աւելի մեծ շրջանակ եւ գործելու ասպարէզ կը գտնէ:

Հակադաշնակցական պայքարի օրերուն տեսանք զինքը դիրքերու վրայ մերթ Մարսէյլ, մերթ Վիէն, Տէսին, Լիոն:

Փարիզի մէջ հոգեպէս ընկճուած կ'երեւէր: Նիւթական հոգերը խորապէս ազդած էին իր վրայ: Սակայն երբեք չլքեց յեղափոխական գաղափարն ու վառ սէրը դէպի ժողովուրդը: Վաղաժամ է խօսիլ իր կատարած գաղտնի աշխատանքներու մասին, դէպքերը դեռ թարմ են եւ մարդիկ ողջ: Քիչեր ծանօթ են իր գործերուն: «Գնդապետ Լոռէնս» կնքած էին իր կեղծ անունը: Այդ արդէն շատ բան կը վկայէ իր գործելու եղանակի եւ գործի կարեւորութեան մասին:

Սիրուած էր բոլորէն՝ օտար թէ հայ: Համեստ էր բնաւորութեամբ, անձնազոհ նուիրումով: Անձնական եսը չունէր, համակ նուիրում, ինքնամոռացութեան ատրճան: Քիչերը մեր շրջանի երիտասարդներէն ունին այդ յատկութիւնը. Անձնական հաճոյք, հարստութիւն, հանգիստ կեանք,— ահա կարգախօսը նոր սերունդի մեծամասնութեան:

Յեղափոխական հին օրերու գաղափարական կայծերը կային իր հոգիին մէջ ու անոնց չարքաշութիւնը ունէր իրեն բաժին: Երիտասարդ էր, սակայն ցմրուր քամած էր կեանքի դառնութիւնները: Շատերը իր տարեկիցներէն լքեցին պայքարի ճամբան, շատերը հմայուած պաշտօններէ եւ հանգիստ կեանքէ, դաւաճանեցին նուիրական դատին, ինքը միշտ մնաց դիրքերու վրայ: Մահուան հոգեվարքի մէջ իսկ չմոռցաւ ընկերները, հայ ժողովուրդը, հետաքրքրուեցաւ կուսակցութեան գործերով եւ ապագայ ծրագիրներով:

Զարաչուք մանգաղը մահուան չխնայեց եռանդով առլցուն երիտասարդ կեանքին եւ աչքերը փակուեցան յաւիտենական կարօտով՝ ակնարկը սեւեռած դէպի հայրենի լեռները:

Զոհ մը եւս օտար երկինքի տակ, զոհ բոլշեւիկեան անարգ քաղաքականութեան:

Հողը թեթեւ գայ վրադ, սիրելի Յովհաննէս, քու պաշտած հայրենիքի կարօտը մեր հոգիներուն մէջ, մենք անսայթաք կը քալենք դէպի լուսաշող արշալոյսը հայկական բնաշխարհի եւ կ'իրականացնենք գերագոյն իրաւը, խաղաղեցնելով վշտակոծ հոգիդ:

Ա. ՈՒՐԱՐԴԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ
ՔԱՂԱՔՆԵՐՈՒ ԵՒ ԳԻՒՂԵՐՈՒ ՆՈՐ ԱՆՈՒՆՆԵՐ

Գրեցինք թէ, վերջապէս, Հայաստանի կառավարութիւնը փոխած է կարգ մը քաղաքներու եւ գիւղերու անճոռնի անունները: Կուտանք ամբողջութիւնը այդ անուններուն, արձանագրելով սա դիտողութիւնը թէ գեղեցիկ ու դիւրաւ արտասանելի, հայկական ու պատշաճ անուններու կարգին ընդունուած են նաեւ թրքական ու բարբարոս անուններ: Արդարացում մը չէ թէ այդ գիւղերուն մէջ Թուրքեր կը բնակին: Չէր բաւեր նետել միայն կրօնական ու անխայել անունները, պէտք էր մերժել եւ թաթարական խժալուր անունները: Անուններու ցանկին մէջ առաջին անունը հինն է, երկրորդը՝ նորը.—

Ապարանի շրջան.— Բաշ-ապարան — Ապարան, Ալիքուչակ — Քուչակ, Տամբլու — Մռաւեան, Քէչիչքենդ— Գեղարոտ, Մոլլադաւուդ — Զովունի:

Աղբաբայի շրջան.— Շրջանը պիտի կրէ այսուհետեւ Ամասիայի շրջան անունը.

Թուրքի Ղըզըլքիլիսա — Կրմրլինդ, Հայ Ղըզըլքիլիսա — Կարմրաւան, Ղարանամազ — Ենիճոյ, Ալիխան Գետիկ, Սուլթանապատ — Շուրապատ, Ղարաքիլիսա 3րդ — Ջորաշէն:

Աշտարակի շրջան. — Օհանավանք — Օհանաւան, Ղըզըլթամուր — Ոսկեվազ, Ղարդավանք — Փոքրաւան:

Ալլահվերդիի շրջան.— Ծաչի դուռ — Ծաղկաշատ, Որնակ — Ակներ:

Ալաայի շրջան. — Քարվանսարայ — Աթարբէկեան, Ելենովկա — Սեւան, Փաշագիւղ — Մարմարիկ, Սուխոյ Ֆոնտան — Ֆոնտան, Ն. Ախտայեովկա — Ախտանա:

Արթիկի շրջան. - Զըրփիլի — Զրարի, Խաչքիլիսա — Փարոս, Բոզղաշաան — Ջրակապ, Բոզդողան Սարակապ, Մոլլագէօքչա — Մոբալէկ, Մեծ Արխվալի — Մանթաշ:

Բաշ-Ապարանի շրջան Ադրիկիա — Ազատ, Սատանախաչ — Գինէյ, Ջարգիրիլ — Զառքենդ, Ղըրխ - Բուլաղ — Ակունք, Կարակայաւն — Այգուլու:

Դիլիջանի շրջան.— Ջիբուխլու — Ծովագիւղ, Գօզաքիլիսա — Շէմախեան:

Լենինականի շրջան.— Հաջի Նազար — Կամօ, Մեծ Քեափանակ — Մուսայէլեան, Ղարաքիլիսա Թուրքի Ախուրիկ, Ալեքսանդրովկա — Ղարիբջանեան:

Վաղարշապատի շրջան. — Հաջի Ղարա — Այգեշատ, Խաչափարախ — Ջանֆաթ, Վերին Թուրքմանլու — Ապագայ, Ներքին Թուրքմանլու — Արշալոյս, Հաջիլար — Մրգաստան, Շորլու Դեմուրչի — Դեմուրչի, Շորլու Մեհմանդար — Մեհմանդար:

Կոտայքի շրջան.— Բաշգեառնի — Գառնի, Ղըզզալա — Առտագակեր, Դավախարարա — Աւագ, Գէօյքիլիսա — Կապուտան, Քեարփիչլու — Գեղադիր, Ճաթղըան — Հրազդան:

Ղարաքիլիսայի շրջան.— Այս շրջանը այսուհետեւ պիտի կոչուի Կիրովականի շրջան, իսկ շրջանին կեդրոնական քաղաքն ալ, Ղարաքիլիսա, պիտի կոչուի Կիրովական:

Նիկիտինօ — Ֆիոլետովօ, Խաչիգիւղ — Դսեղ, Ղամշլու — Եղեգնուտ:

Ստեփանաւանի շրջան.— Ղըրըլըքիլիսա — Կըզըլղաշ, Վորոնցովկա — Կալինին, Զուքարենդ — Կրըլըշաֆակ, Կաթուրբուլաղ — Կաթնաղբիւր:

Քէշիշքենդի շրջան.— Այս շրջանը այսուհետեւ պիտի կոչուի Միկոյեանի շրջան, իսկ գլխաւոր քաղաքն ալ՝ Միկոյեան:

Հասանքենդ — Շատին, Ղոյթուր — Գետափ:

Փաշալուի շրջան.— Այս շրջանը այսուհետեւ պիտի կոչուի Ազիզբէկովի շրջան, գլխաւոր քաղաքն ալ՝ Ազիզբէկով:

Սուլթանբէկ — Բարձրունի, Իթղրան — Գիւլիստան:

Իջեւանի շրջան.— Քըրղեփան — Ենոքաւան, Խաւարաձոր— Լուսաձոր, Կունեն — Գետաշէն:

Թալինի շրջան.— Մաշտարջալո Շենիկ, Սխոչի — Շղարշիկ, Ղուլգարվիշ — Ոսկեթաս, Փիրմալաք — Արեգ, Օձիդշլաղ — Զվառան, Զարթա — Սորիկ, Աչանլու —Ակֆինսա, Դուզքենդ Բառսմ

Ղուրդուղուլուի շրջան.— Այս շրջանը այսուհետեւ պիտի կոչուի Հոկտեմբերեան շրջան:

Սարդարաբադ — Հոկտեմբեր, Ղուրդուղուլու — Արմաւիր, Հաջի Բայրամ — Բախչալար, Քեարիմարխ — Սովետական, Մոլլաբադալ — Բաղալ, Մոլլաբայազիդ — Բամպակաշատ:

Նոր Բայազիդի շրջան.— Քէօսա - մահմետ — Բասիկեան:

Սիսիանի շրջան.— Ղարաքիլիսա — Սիսաւան, Ալիլու — Սալվարդ:

Մարտունիի շրջան. — Քէօլաղրան — Մովինար, Ալիղըրըխ — Աստղաձոր, Զոլախաչ — Զոլաքար, Ավզալ Աղալու — Վաղաշէն:

Ղամարլուի շրջան.— Դավալար — Դալար, Գէօզէկլու — Մարտիկեան, Դոնղուզիան —Զանգիլար, Սէյիդքենդ —Շուրաքենդ, Ասորի Դուին — Վերին Դուին, Հայ Դուին — Ներքին Դուին, Իմանշալու — Միչեան

Վեդիի շրջան.— Քէշիշվերան — Զովաշէն, Մոլլասահմեդ — Օթլախ, Քէշիշղաղ — Դաշքենդ, Դավալու — Արարատ.

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (7)

ԾԱՂՐԱՆԿԱՐԻՉԸ

Ի՜նչ ալ ձանձրալի էր սա աշխատութիւնը, գիշերուան լռութիւնը մանաւանդ, անոր պատմութիւնը կ'երկարէր, ու լամբարին լոյսը իջեցուց: Ո՛չ, աս չէր, ոչ կրնար կարդալ, ոչ ալ տող մը բան գրելու սիրտը մնացած էր վրան, գոցեց դպրոցի գիրքերն ու տետրակները, պայմանադրական ամէն բան խփեց աչքը, ու հանդարտած ինք մրրկածուփ ծովի մը նման, նայեցաւ լամբարին, նայեցաւ գրասեղանին, ուր քիչ մը առաջ ուրուականներու տխուր պար մը կը դառնար: Որքա՛ն խաղաղ էր հիմակ ան, լայն ու խորունկ հորիզոնի մը ապաւորութիւնը կը զգար իր առջեւ, ու քանի՛ կը նայէր, կը բացուէր ան ու կը մեծնար սպեւով լեցուն ովկիանոսին նման: Բան մը գտած էր ինք իր մէջ, սակայն դեռ չէր կրնար բացատրել զայն, ու կը նայէր այգուն պէս լուսաւորել իր երազին:

Ի՞նչ էր աշխարհը իրեն համար: Ինք իր մէջ կը զգար անոր պատասխանը, բայց շրթունքները չէին կրնար արտասանել զայն ու կը լռէր:

Լամբարին լոյսին տակ, սիրտը բացուած երկինքի մը պէս յստակ, դուրս հանեց գզրոցէն իր սիրելի տետրակը: Որքան կարօտցեր էր ան, դեռ շատ մը ճերմակ էջեր դարձուցած ատեն ձանձրոյթով կը յորանջէին կարծես: Շատ մեղքցաւ ... Իրաւ որ խենդութիւն էր բրածը:

Վերջին ծաղրանկարին նայեցաւ, ու համբուրեց այդ էջը, ուր վերջին անգամ իր մատները քաշեր էին երազներու անակնկալ վերջալոյսի մը տակ: Հիմակ անոր այգը աւելի պայծառ ու քաղցր, մատները կ'ուժովնային: Իր դիմացը ամէն բան անձրեւով մաքրուած երկինքի մը յստակութիւնը ունէր, ու արցունքներ թափեցան աչքերէն

Կէս գիշերը մօտ էր, ու քարիւղը կ'իջնէր կամաց կամաց ... իրե՛ն ինչ, իր դէմ եղածները տեսակ մը կատակերգութիւն, ինք ալ կը զգար իր մէջ կեանքի ընդհանուր կատակերգութիւնը: Ձեռքը ճակատին տարաւ, լա՞ր թէ խնդար... երկուքին ալ ճակատագրական սարսուռը կը զգար: Անոնք երկուքն ալ շատ խորունկ բաներ էին կեանքին խառնուած, ու մէկուն նայած ատեն, միւսը կը տեսնէր անհունութեան պէս լարուած իր դիմաց:

Ամիսէ մը ի վեր ալ համբոյր մնացած չէր մօրը շրթունքներուն վրայ, անոր աչքերը մթագնած, ըլլալու համար միայն զայն կը լռէր: Տիկին Ազնիւ բերնէն ելած բառերուն առանց իմաստը հասկնալու, չեզած տեղն անգամ կը զուրգուրար ու կը խօսէր իր տղուն հետ, ու Արամ, միայն այս վերջին օրերուն էր որ հաս չափազանցուած ժպիտը ժպիտ ալ չի նմանիրնալով փտացած ու լռած էր: Ուրիշ շատ բաներ ալ անցան մտքէն, որոնց տարօրինակութիւնը աւելի կը խոյրնար այս վայրկեանիս, ու գտած ինքզինքը այս տաժանելի քմահաճոյքներուն մէջ, սկսաւ դարձնել տետրակին էջերը: Հոն էր կեանքը, ու ինք լոյսի պէս կը տեսնէր զայն անբնական պատկերներուն մէջէն, որովհետեւ կեանքն ալ անբնական էր դարձած:

Ի՜նչ էին դպրոցի անկանոն կանոնները, որոնք բնականը անբնականի կը վերածէին, ու տղուն մէջ որ կարող մը ջիղ մնացած էր ապրելու, անոր ալ տեսակ մը սարսուռ կուտային, ու բանտարկեալի մը պէս կը քալէր ու կը յառաջանար ան՝ ուր որ քաշէին:

Ի՜նչ տարբերութիւն ունէին դպրոցները բանտերէն ..

Ո՛չ, հազար անգամ ոչ, կրկնեց Արամ, քանի որ ազատ չէ տղան, անբնական է:

Քիչ մը առաջ մատները գրելու տեղ կը դողային, ու բաներ կը մոռնար որոնք թերեւս հարիւր անգամ կրկնած էր, ու ատեն ատեն այնքան կը տաքնար որ, աչքերը կը գոցուէին դառնութեամբ: Մշուշ մըն էր աս, փարատեցաւ, ու տետրակին նայած ատեն, մէկիկ մէկիկ իր հին բարեկամները կը տեսնէր, ու սիրտը այդ օրերու երազովը գրկուած խնդաց բարձրաձայն:

V

Որովհետեւ կը կարդար ու ծաղրանկար կը շինէր Արամ առտուան ժամը մինչեւ երկուքը, քարիւղը կ'իջնէր, անդադար կ'իջնէր լամբարին յատակը, ու երկու օրը անգամ մը ինք ալ մօրմէն գաղտնի կը լեցնէր քարիւղ, ուզածին պէս շարունակելու համար իր գործը:

ԱՐՄԷՆ ԱՍՈՒՐ

(Մնացեալը յաջորդով)

վերջապէս, ընդհանուր կարգադրութեան տարր մը պիտի կազմէ Գերմանիոյ վերադարձը Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, բերելով գործօն աջակցութիւն մը:

Իրենց խօսակցութեանց ընթացքին, անգլիացի եւ ֆրանսացի նախարարները զբաղեցան այն մասնաւոր վտանգներով որ կրնան յառաջ գալ խաղաղութեան համար՝ օդագնացութեան վերջին զարգացումներու շնորհիւ: Անոնք քննեցին օդանաւային անակնկալ յարձակումներու պարագան եւ կարելի գտան ապահովութեան մը հաստատել շրջանային համաձայնութեամբ, կարգ մը պետութեանց միջեւ եւ փոխադարձութեան հիման վրայ: Առաջադրուած պայմանագրութեամբ, ստորագրող պետութիւնները յանձն պիտի առնեն անմիջապէս իրենց օդային ուժերու օգնութիւնը բերել այն պետութեան որ օդանաւային յարձակման կ'ենթարկուի առանց տեղի տրուած ըլլալու: Անգլիացի եւ ֆրանսացի նախարարները իրենց կառավարութեանց անունով հաստատեցին թէ այդպիսի փոխադարձ համաձայնութիւն մը արեւմտեան Եւրոպայի մասին կրնայ կանխել յարձակում մը եւ մեծապէս նպաստել պաշտպանութեան ընդդէմ անակնկալ յարձակումներու: Անոնք որոշեցին հրաւիրել Իտալիան, Գերմանիան եւ Պելճիքան որ Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ հետ քննեն արագօրէն այսպիսի պայմանագրութիւն մը կնքելու հնարաւորութիւնը: Անոնք ջերմապէս կը բաղձան որ բոլոր շահակից երկիրները գնահատեն այս առաջարկին իմաստը, քանի որ երկու կառավարութեանց միակ նպատակն է ամրապնդել խաղաղութիւնը: Անգլիական եւ ֆրանսական կառավարութիւնները պատրաստ են նորէն խորհրդակցելու այս մասին անյապաղ, միւս շահակից պետութեանց պատասխանները ստանալէ յետոյ»:

⁂ Վարչապետ Պ. Ֆլանտէն երէկ անթելով տեղեկութիւններ հաղորդեց Լոնտոնի համաձայնութեանց մասին: Նախարարական խորհուրդը այսօր պիտի զբաղի այս հարցով:

Բոլոր երկիրներուն մէջ նպաստաւոր ազդեցութիւն գործեց այս համաձայնութիւնը: Անհամբեր կը սպասուի Գերմանիոյ պատասխանին:

Ուսանողական ցոյցը վերջացաւ

Համալսարանական ուսանողները չորաթ օր ալ բուռն ցոյցեր կատարեցին Սէն Միշէլի շրջանին մէջ գոռում-գոչումներ արձակելով եւ թափօրներ կազմելով: Այժմ խլրտումները վերջացած են եւ Ուս. Միութիւնը կը սպասէ որ կառավարութիւնը գոհացում տայ մինչեւ մէկ ամիս: Միութեան յայտարարութենէն կ'երեւայ թէ ուսանողներու հարիւրին 90ը մասնակցած են ցոյցերուն: Դրուած պահանջներն են. — 1. Խստօրէն գործադրել օտարներու հպատակութեան եւ բժշկութեան արհեստի վերաբերեալ օրէնքները. — 2. Վերաքննել համալսարանական եւ պետական վկայականի խնդիրը. — 3. Բժշկութեան ասպարէզին համար ալ գործադրել 1934 յուլիս 19ի օրէնքը (սահմանափակում). — 4. Հիւանդանոցներու մէջ օգնական բժշկի վճարովի պաշտօնները վերապահել Ֆրանսացիներուն. — 5. Բուն բժիշկին բացակայութեանը անոր տեղը գնել միայն ու միայն Ֆրանսացի ուսանողներ. — 6. Կարգ մը պարագաներու մէջ օտարներու եղած արտօնութիւնները ալ միայն արհեստակցական միութեանց կարծիքն առնելէ վերջ:

ԼԷՅԼԷԿԵԱՆԻ ԵՒ ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ ԳՈՐԾԸ

«Հայրենիք»ի մէջ կը կարդանք (16 յունուար). —

Ընկերներ Մ. Լէյլէկեանի եւ Ն. Սարգիսեանի գործին ունկնդրութիւն — փաստարկութիւնը նշանակուած է յունուար 24, հինգշաբթի, կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Ալպընիի *Քորթ օվ էփիլսի* առջեւ:

Միւս խոքը ընկերներու ունկնդրութիւն — փաստարկութիւնը հաւանաբար տեղի ունենայ փետրուարի սկիզբները՝ Նիւ Եորքի *Էփիլէյթ Տիվիժընի* առջեւ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ երեք միլիոն ոսկեղրամ ֆրանքի փոխ մը բացաւ ալպանական կառավարութեան:

ՆՈՐ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ մը պատահեցաւ Մարմարայի կղզիներուն մէջ, փետր. 3ին: Տասներկու ցնցումներ զգացուեցան, որոնց երեքը շատ զօրաւոր էին: Երեք ուժգին ցնցումներ ալ զգացուեցան Պանտըրմայի մէջ:

ԻՆՔՆԱՇԱՐԺ ՄԸ ԾԱՌԻՆ զարնուեցաւ Թուլուզի շրջանին մէջ: Քանի չափ մարդիկներ ինքնաշարժ մը նստած կը սուրային, երբ կառքը ճամբան ուրիշ ինքնաշարժի մը հանդիպելով, փորձեց ճամբան փոխել: Բայց ուժգնօրէն զարնուեցաւ ծառի մը: Վեց հոգի մեռան, ուրիշ վեց հոգի ալ վիրաւորուեցան:

ԾԱՆՐ ԴԷՊՔԵՐ ՊԱՏԱՀԵՑԱՆ Լիլի մէջ: Նախկին զօրամիկները

(ժախակողմեան) ցոյց մը կազմակերպած էին, հակառակ դրուած արգելքին: Այս խռովութեանց հետեւանքով 12 հոգի վիրաւորուեցան:

ՍԻԹՐՕԷՆԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐԸ բանեցնելու համար առժամեայ համաձայնութիւն մը գոյացաւ: Ցիսուն միլիոն ֆրանքի դրամագլուխ մը պիտի տրամադրուի եւ դեկավարութիւնը պիտի յանձնուի վարչական խորհուրդ մը, ցնոր տնօրինութիւն: 991 բանուորներ գործի հրաւիրուած են փետր. 4ին եւ 5ին: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ փետրուար 15էն 15.000ի պիտի հասնի վերահաստատուած բանուորներու թիւը, մարտ ամիսը ինքնաշարժի ամէնէն բանուկ եղանակն ըլլալով:

20,000 ՀՈԳԻ ՄԵՌԱԾ ԵՆ Սէյլան կղզիին մէջ (Հնդկաստան), ճահճատենդի հետեւանքով: Դեռ հազարաւոր հիւանդներ կը դարմանուին հիւանդանոցներու մէջ:

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ 40 ժամուան վերածուած ըլլալով, մինչեւ յունուար 26 գործ ճարուած է 191,350 գործազուրկներու, Իտալիոյ մէջ:

ԿՐԻՓԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ զօրանոցներու մէջ. Անկուլէմէն կը գրեն թէ խօթ զինուորներ մեռած եւ 250 հոգի հիւանդանոց փոխադրուած են: — Պէլֆորի մէջ 14 տարեկան տղայ մը մեռաւ կրիփէն, իսկ Նանսիի մէջ երկու դպրոցներ եւս փակուեցան, զգուշութեան համար:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ԵԼՄՏԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ, Սլավէսքու, հրաժարեցաւ, չկարենալով հաւասարակշռել նոր ելմտացոյցը. Վերջին քանի մը ամիսներու ընթացքին ծախսերը հասոյթներէն շատ աւելի եղած են: Պ. Սլավէսքու ջերմապէս կուսակից էր պահելու լէյին ներկայ գինը: Իր հրաժարման վրայ, կը վախցուի որ լէյին գինը կտրեն, ինչպէս կը պահանջէ ազգայնական կուսակցութիւնը:

ԱՆԾԱՆՕԹՆԵՐ Աթէնքի հարցաքննիչ դատաւորին գրասենեակը մտան կեղծ բանալիներով, խորտակեցին դարակներէն մէկը եւ մեծաթիւ ոչնչացուցին կարգ մը ստորագրութիւններ որոնք վկայութիւններ կը ներկայացնէին Վենիզէլոսի դէմ սարքուած մահափորձի մասին: Այդ փաստաթուղթերը մասնագէտներու քննութեան պիտի ենթարկուէին յաջորդ օրը:

ԿԻՆԸ ԵՒ ԵՐԵՔ ԶԱՒԱԿՆԵՐԸ ԸՍՊԱՆՆԵՑ գաղթային պաշտօնատար մը, Ալպէր Փուտմաս, Աժէնի մէջ: Ոճիրը գործելէ յետոյ, մարդասպանը հետեւեալ նամակը գրած էր ոստիկանական տեսուչին. — «Այսօր ժամը 15.30ին սպաննեցի կինս, ժամը 16.30ին անդրանիկ զաւակս, ժամը 18.30ին միւս երկու զաւակներս: Այդպէս բրի որովհետեւ չեմ ուզեր որ զինուոր ըլլան եւ սպաննուին յառաջիկայ պատերազմի մը մէջ, նաեւ բողոքելու համար հրամանագիր-օրէնքներուն դէմ»: Ոստիկանապետը անմիջապէս տրուած հասցէին երթալով, տեսաւ որ տունը կրակ առած է: Հրշէջներ կանչուեցան, դուռը բացուեցաւ եւ Տիկին Փուտմաս սպաննուած գտնուեցաւ իր երեք մանչ զաւակներուն հետ: Դրացիները կ'ըսեն թէ մարդասպանը շատ կը խմէր եւ դրամական նեղութիւն ունենալով, 4000 ֆրանք փոխ ուզած էր բարեկամէ մը: Ոճիրը գործելէ յետոյ աներեւոյթացած էր:

ԱՐԱԲԿԻՐԻ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ կազմակերպած է [illegible]

«ԱՆԶՆՈՒԷՐ ԸՆԿԵՐԸ կամ ԳԱՂՏՆԻ ՈՍՏԻԿԱՆԸ»

29 փետրուար [illegible] *Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:*

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱԶԳ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 31 յունուար. — Մարսէյլի հայ գործազուրկներու խնդրով Փարիզ Աշխատանքի Նախարար Պ. Փոլ Ժաքիէի քով ըրած մեր դիմումին առթիւ ստացած պատասխան հրահանգին վրայ, այսու կը յայտարարենք թէ բոլոր այն գործազուրկները որոնք ունին աշխատելու իրաւունքը հաստատող օրինաւոր ինքնութեան թուղթ, որոնց պայմանաժամը չէ անցած, ինչպէս նաեւ գործազուրկի տոմս, երկուշաբթի, 4 փետրուարէն սկսեալ թող ներկայանան Առաջնորդարանս արձանագրուելու համար, պայմանաւ որ ի ձեռին ունենան իրենց չքաւոր եւ նեղ կացութեան վիճակի մէջ գտնուելու պարագան. Մարսէյլի քաղաքին մէջ ապրողները իրենց Հայր. միութիւններէն, իսկ արուարձաններուն մէջ ապրողները անխտիր իրենց թաղային խորհուրդներէն կամ հոգաբարձութիւններէն պաշտօնապէս վաւերացուած:

Նոյնպէս կը յայտարարենք ի գիտութիւն, թէ Մարսէյլի Լիբանանի եւ Սուրիոյ հիւպատոսին կողմէ վարչութեանս բրած խնդրանքին ընթացք տուած ըլլալու համար, բոլոր Սուրիոյ կամ Լիբանանահպատակ հայ գործազուրկները նոյնպէս փետրուար [illegible] Առաջնորդարանս եւ արձանագրուին, լրացնելով բոլոր վերոյիշեալ պայմանները:

ԱԶԳ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Վիէնի Կոմիտէն իր եւ իր շրջանի բոլոր ընկերներու կողմէ խորին ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկեր Խ. Երեմեանի եւ իր տիկնոջ իրենց ինչնամեայ փոքրիկին Արմենի մահուան առթիւ:

ՌԵՅՄԱՆ. — [illegible]

Դիւան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՀԵՐՔՈՒՄ

«Հայ Կամաւոր» թերթին մէջ զարմանքով կարդացի որ, իբր թէ մեր մասնաճիւղը 100 ֆրանք տուած է նոյն թերթի ֆոնտին: Արդ, կը յայտարարեմ որ Հայրենակից Յովսէփ Քուզիկեանի միջոցաւ իմ անձնական պատասխանատուութեամբ 100 ֆրանք փոխ տուած եմ չքաւոր անհատ հայրենակիցի մը: Բայց քանի որ այս ձեւով ուզած են չահագործել Տարօն-Տուրուբերանի Հայր. Միութեան անունը, գիս պատասխանատու թողլով հայրենակիցներուս առջեւ, կը խնդրեմ Հայրենակից Յովսէփէն անմիջապէս վերադարձնել յիշեալ գումարը:

Տ. Տ. Միութեան գանձապահ

Ա. ԹԱԹՈՒԼԵԱՆ

Le Gérant: H STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameame, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (14)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Այդ բոլորը փորձել էին թէ վարպետս եւ թէ նրա գործաւորները վրաս, բայց նրանցից մի որոշ խոստովանութիւն չէին դուրս բերել: Վարպետս ասել էր միայն, թէ բանալիի վրայ դրած դրոշմը, իրաւ է իւր արհեստանոցի դրոշմն է, բայց թէ ինչպէս է չինուել այդ կամ ո՞վ է չինել, — այդ մասին տեղեկութիւն չունի: Նոյնը ասել էին եւ արհեստանոցի աշակերտներն ու բանուորները: Մնում էի ես: Որ փախստական էի, եւ իմ փախչելը աւելի կասկածաւոր էր դարձրել ինձ: Այդ էր պատճառը, որ ինձ ամենայն խստութեամբ որոնում էին, մտածելով, թէ ինձանով կը լուծուի մթին զաղտնիքը:

Այդ բոլորը լսելու ժամանակ, փոքր էր մնում, որ ես յայտնէի դտան խոստովանութիւնը: Բայց ես զարմանալ զսպեցի ինձ, որ ոչ ոքին չասեմ, մինչեւ քաւոր Պետրոսին չտեսնեմ: Բայց գուցէ շատ ուշ կը լինէր: Մնում էր մի օր. միւս օրուան առաւօտը վարպետս պիտի դուրս բերէին դատապարտութեան հրապարակի վրայ... : «Աստուած, մտածեցի ես, եթէ այսօր չկարողացայ գտնել քաւոր Պետրոսին, ես ինքս անձամբ կը ներկայանամ դլխաւոր դատաւորին, բոլորը մի ըստ միոջէ կը յայտնեմ, ինչ որ կատարուել է»...

— Դու կը մնաս այստեղ. մեր տանը, ասաց Սառայի հայրը: — Այստեղ կան ապահով տեղեր քեզ թաքցնելու համար. ես կը պահեմ քեզ, մինչեւ վտանգը անցնի:

— Այս մօրս եւ քոյրերիս չի՞ պիտի տեսնեմ, հարցրի ես:

— Հարկաւոր չէ նրանց տեսնելու համար անպատճառ ձեր տունը գնաս, նրանց այստեղ էլ կարող ես տեսնել:

Նա դարձաւ դէպի Սառան ասելով.

— Գնա խնամի Նազանիին կանչիր այստեղ. չասես Մուրադը եկել է, ասա միայն, թէ հայրս կանչում է Ո՞վ գիտէ, կնամարդ է, սիրտը բարակ կը լինի, կարելի է որդու անունը լսելով, կը սկսէ զանազան անզգոյշ ձայներ բարձրացնել եւ հարեւանների ուշադրութիւնը իր վրայ կը դարձնէ:

Սառան վազեց դէպի մեր տունը.

Իմ գրիչը անզօր է նկարագրելու այն անսահման ուրախութիւնը, որով մայրս հանդիպեց ինձ: Մարդկային լեզուն դեռ չէ ստեղծել այն բառերը, որ ընդունակ լինէին արտայայտելու մօր սրտի զգացմունքները, մօր սրտի ցաւերը:

Քոյրերս նոյնպէս, քնից դեռ նոր վերկացած, իսկոյն ինձ մօտ վազեցին, երբ Սառայից իմացան իմ գալուստը: Նրանց զգուանքը, նրանց հրճուանքը նոյնքան հրեշտակային էր, որպէս նրանց սիրտը: «Դու այլեւս չես գայ, դու մեզ մօտ կը մնաս անդադար հարցնում էին նրանք: Ես ոչինչ չէի գտնում պատասխանելու:

Մայրս հաւանեց Սառայի հօր կարգադրութիւնը, որ ինձ իրանց մօտ էր պահել եւ չէր թողել, որ մեր տունը գնամ, որովհետեւ գիշերի գզիրը (տանուտէրի օգնականը) ամէն առաւօտ գալիս էր մեր տունը ինձ որոնելու համար:

Չնայելով, որ այդ բոլորը ինձ մեծ ուրախութիւն էր պատճառում, կրկին տեսնում էի մօրս, քոյրերիս, կրկին տեսնում էի այն շրջանի մէջ, որ երախայութիւնից ինձ սիրելի էր, — բայց միեւնոյն ժամանակ մի զգան, անախորժ զգացմունք տանջում էր ինձ, երբ մտաբերում էի, որ ես մի թշուառ յանցաւոր եմ, ինձ որոնում են, ինձ կամենում են կալանաւորել: Մօրս եւ բոլոր բարեկամներիս ջանքն այն էր, որ ես, չրանուեմ, որ ինձ բանտը չտեսնեն: Բայց միթէ՞ դրանով կը հանգստանար իմ խիղճը, միթէ՞ ես կարող էի մոռանալ այն, ինչ որ գործել էի... այն, որի պատճառով պատժւում էին անմեղ մարդիկ...

Մայրս սկսեց շնորհակալութիւն յայտնել Սառայի հօր մասին, թէ նա ամէն կերպով պահում էր եւ պաշտպանում էր մեր ընտանիքը. եթէ նա չլինէր, սարկաւագները եւ ֆէրրաշները աւելի նեղութիւններ կուտային: Ես աւելացրեց, որ իմ հօրեղբայրը իրան այնպէս հեռու էր պահում, որ ամենեւին չէր ուզում լսել թէ իւր եղբօր ընտանիքը չարչարւում է բարբարոսների ձեռքում եւայլն:

— Իսկ քաւոր Պետրո՞սը, հարցրի ես:

— Աստուած նրան բարի տայ, պատասխանեց մայրս մի առանձին զգացմունքով: Այդ պատուական մարդը հանգստութիւն չունէր, օրը մի քանի անգամ գալիս էր մեզ մօտ, սիրտ էր տալիս, մխիթարում էր. ասելով, մի վախեցէք, Աստուած ողորմած է, այդ բոլորը կ'անցնի: Նա ասում էր, որ շատ անգամ Աստուած իւր ստեղծածներին փորձելու համար փորձանքի մէջ է ձգում, օրինակ էր բերում Յոբ երանելիի կրած տանջանքները եւ ուրիշ շատ բաներ սուրբ գրքերից:

«Գարշելին»... անեցի մտքումս, եւ զսպելով իմ վրդովմունքը, հարցրի:

— Հիմա նա ո՞րտեղ է:

Քանի չորաթ է, որ չէ երեւում, պատասխանեց մայրս: Միանգամ եկաւ ինձ մօտ, ասաց Նազանի, ես գնում եմ Մուրադին որոնելու, ջահել տղայ է, անփորձ է, չլինի թէ բռնուի. մենք նրան պէտք է թաքցնենք, մինչեւ Աստուծոյ բարկութիւնը անցնի: Խեղճ մարդ, արտասուքը հեղեղի նման թափւում էր նրա աչքերից, կարծես իւր հարազատ որդու համար էր լաց լինում:

Այդ միեւնոյն խօսքերը ասաց ինձ քաւորկինը: Բայց ես շատ լաւ էի հասկանում, թէ քաւոր Պետրոսը ինձ ի՞նչ մտքով էր որոնում...:

Սառայի հայրը գնաց եկեղեցի ոչ այնքան աղօթելու համար, որքան լսելու, թէ մարդիկ դրսում ինչ են խօսում: Մեր գիւղացիները սովորութիւն ունէին, ժամից դուրս գալուց յետոյ, հաւաքուել եկեղեցու բակում եւ զանազան բաների վրայ խօսել: Նա պատուիրեց ինձ, որ իրանց տանը մնամ, մինչեւ իւր վերադարձը:

Մօր սէրը, քոյրերիս սրճուանքը, Սառայի ներկայութիւնը առժամանակ մեղմացրին իմ մէջ այն կատաղութիւնը, որ տիրել էր իմ սրտին այդ տանը մտնելուց առաջ: Թանկագին բարեկամներիս ջերմ գգուանքը, նրանց անկեղծ փաղաքշանքը, կարծես թէ, թմրեցրին իմ զգացմունքները մի տեսակ արբեցութեան մէջ. մոռանալ տալով այն բոլոր նախամտածութիւնները, որ ես վճռել էի սիրելի վարպետիս ազատութեան համար:

(Շար.)

■■■ LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ■■■

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R C Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ՆԸՐԹԻՒԵԼԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 6 ՓԵՏՐՈՒԱՐ MERCREDI 6 Février 1935

ԺԱՄԻ ՏԱՐԻ 11e Année Nº 2722 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

“ՕՐԻՆԱԿԱՆ,, ԲԱՐԲԱՐՈՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

»»»··«««

Կը բաւէ աչքէ անցընել Պոլսոյ հայերէն կամ թուրքերէն թերթերը, գաղափար կազմելու համար փոքրամասնութեանց վերջին մնացորդներու կացութեան մասին։

Տարիներէ ի վեր կը քաշքշուին երկու դատեր, Բանկալթիի գերեզմանատան եւ Սանասարեան խանի։

Աթաթուրքին կառավարութիւնը շատոնց վճռած է գրաւել երկուքն ալ, իբրեւ «լքեալ» գոյք։ Պոլսոյ Պատրիարքարանը դատախազ կանգնեցաւ եւ խոշոր գումարներ ծախսեց, յուսալով փրկել երկուքն ալ։

Քանի առաջ տարուեցաւ դատը, այնքան բարդացաւ խնդիրը, եւ ի վերջոյ յանգեցաւ անել մը,— կառավարութիւնը ըսել տուաւ դատարանին, թէ ոչ Պատրիարքարան կը ճանչնայ, ոչ ալ պատրիարք

Վերջին պահուն, Բանկալթիի գերեզմանատան հարցին մէջ, Բերայի Թաղ. Խորհուրդը փորձեց շարունակել դատը, իբրեւ օրինաւոր մարմին։

Մինչ այդ լուրը կը տրուէր, քաղաքապետութիւնը արդէն ծախու կը հանէր գերեզմանատունը, որ կը գնահատուի աւելի քան երկու միլիոն թրքական ոսկի։

Այս առթիւ, մանրամասնութիւն մը, որ պերճախօս է։

Դատավարութեան առթիւ, Պատրիարքարանը 20.000 թրքական ոսկի յանձնած էր, իբրեւ օրինական երաշխաւորութիւն։

Արդ, քաղաքապետութիւնը ոչ միայն գետինը խլացնելով ծախու հանած է, այլ եւ բաժին կը պահանջէ այդ երաշխաւորութենէն, տարկելով թէ վնաս կրած է։

Ի՞նչպէս.— Դատավարութիւն կատարուած ըլլալով, ժամանակ անցած եւ հողին գինը իջած է։ Հետեւաբար եւ բնականաբար...

Սանասարեանի դատը կը շարունակուի տակաւին, բայց միամիտ պէտք է ըլլալ, որ եւ է արդիւնք սպասելու համար։

Այժմ երկու նոր երեւոյթներ աւելորդ անգամ մը եւս կ'ապացուցանեն թէ անընդհատ պիտի շարունակուի փոքրամասնութեանց բարոյական եւ նիւթական թշուառացումը, «օրինական» միջոցներով։

Շատո՞նց նախատեսուած են այդ միջոցները, եւ կը գործադրուին ծրագրեալ կանոնաւորութեամբ։ «Եավաշ – եավաշ», բայց յարատեւօրէն

Անցեալ տարի չհասուրք պահանջուեցաւ դպրոցներէն, — միայն 8000 ոսկի՝ Էսաեան վարժարանէն, հարիւրաւոր ոսկիներ՝ միւս կրթարաններէն։

Եթէ օրէնքը պարկեշտօրէն մեկնուի, փոքրամասնութեանց դպրոցները պէտք է ազատ ըլլան այս տուրքէն

Այդ հաստատութիւնները ոչ միայն շահու համար հիմնուած չեն, այլ եւ ամէն տարի խոշոր բացեր կ'ունենան։ Ողորմութեամբ, եկեղեցիներու նպաստներով կը մատակարարուին անոնք, ամսեգլխուն վճարելով Թուրք ուսուցիչներուն թոշակները, իսկ իրենց վարժապետները բախտին ձգելով։

Մինչեւ Էնկիւրի դիմում կատարուեցաւ, եւ նոր հրահանգ մը նոր յոյսեր ներշնչեց։

Եւ սակայն, ելմտական վարչութիւնը կը շարունակէ գանձել չհասուրքը, շատ կարճ պայմանաժամ տալով եւ ի հարկին բռնագրաւման դիմելով։ (Պատրիարքարանն անգամ «հաճզ»ի ենթարկուեցաւ, կալուածատուրքի համար)։

Եւ ահաւասիկ վերջին լուրը։

Հազար երկու հարիւր ոսկի կալուածատուրք պահանջուած էր Բերայի Էսաեան վարժարանէն։ Կալուածոց հոգաբարձութիւնը Պոլսոյ իրաւասու իշխանութեան դիմելով, բացատրած է թէ դպրոցը շահու համար բացուած չէ, թէ նպաստով կ'ապրի եւ միայն հանրային կրթութեան կը ծառայէ։ Այս դիմումը կ'ընդունուի եւ կալուածատուրքը կը ջնջուի։

Ասկէ յետոյ է որ կը սկսի բուն ողբերգութիւնը։

Վճռաբեկ ատեան մը կը գործէ Էնկիւրիի մէջ, յատկապէս տուրքերու խնդիրը քննելու համար։ Խնդիրը կը յղուի այդ ատեանին, որ ոչ միայն կը վերահաստատէ տուրքը, այլ եւ հետեւեալ «օրինական» դիտողութիւնը կը ներկայացնէ.

— Աշակերտներէն թոշակ առնելուն համար դպրոցը առեւտրական նպատակով հիմնուած հաստատութիւն կը համարուի. խնդիր չէ թէ վնաս կ'ընէ։ Շահու համար հիմնուած գործ մը կրնայ շահ ալ ընել, վնաս ալ։ Նոյնպէս, թղթածրարին մէջ չկայ որ եւ է փաստաթուղթ որ հաստատէ թէ վարժարանը մատակարարող հայ համայնքը հանրային օգտին ծառայող «ճէմիյէթ»ներէն է։

Հարցը շատ պարզ է,— Էնկիւրիի վճռաբեկ ատեանը ոչ հայկական դպրոց կը ճանչնայ, ոչ ալ համայնք։ Հայկական, ինչպէս միւս ոչ – թուրք դպրոցները պարզապէս խանութներ են,— տուրքերը կը վճարեն, կը մնան. չեն վճարեր՝ կը փակուին, բռնագրաւման ենթարկելով իրենց գոյքերը։

Ամէն նրբութիւն նախատեսուած է, որպէսզի ոչ–թուրք դպրոցները եւ միւս հաստատութիւնները անխնայ կեղեքուին, չկարենան դիմանալ եւ լուծուին իրենք իրենց մէջ, անոնց աւերակներուն վրայ հաստատելու համար թրքացման բոյները

Այս առթիւ հարցում մը, եթէ թոյլ կուտան Հայաստանի «բարեկամ»ները։

Երեւանը չի՞ կրնար դեր մը կատարել, փոխադարձ պայմանագրութեանց հիման վրայ։ Մանաւանդ որ, «հայազգի» մը ունինք Էնկիւրիի մէջ, իբրեւ խորհրդային դեսպան։

Տեսէք, Էնկիւրի եւ Աթէնք ծրագիր մը մշակեր են, յոյն եւ թուրք փոքրամասնութեանց իրաւունքներուն պաշտպանութեան համար։ Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԵՒՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ
Կը փառաբանուի Լոնտոնի եւ Փարիզի մէջ

ԻՆՉ ԴԻՐՔ ՊԻՏԻ ԲՌՆԷ ԳԵՐՄԱՆԻԱ

Թէ՛ Լոնտոնի եւ թէ Փարիզի մէջ գոհունակութեամբ ընդունուեցաւ անգլեւֆրանսական համաձայնութիւնը, մանաւանդ օդանաւային գործակցութեան ծրագիրը, որ անակնկալ մըն էր շատերուն համար։ Գոհ են ոչ միայն պաշտօնական շրջանակները, այլեւ թերթերը։ Ամէնէն յոռետեսներն ալ չեն ծածկեր թէ Լոնտոնի ծրագիրը մեծապէս պիտի նպաստէ խաղաղութեան պահպանման, մանաւանդ եթէ Գերմանիա նոր դժուարութիւններ չյարուցանէ։

Անգլիոյ արտաքին նախարարին ճառը
ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Սըր Ճոն Սայմըն, Անգլիոյ արտաքին նախարարը, կիրակի օր ճառ մը խօսեցաւ ձայնարձակին առջեւ, փառաբանելով գոյացած համաձայնութիւնը։ Մասնաւորապէս ծանրանալով օդանաւային գործակցութեան ծրագրին վրայ, յայտարարեց.

— «Օրինակով խօսինք։ Ենթադրենք չորս պետութիւններ, Ա. Բ. Գ. եւ Դ.։ Կարելի՞ է անոնց միջեւ կնքել համաձայնութիւն մը որով ստորագրողները յանձն առնեն անմիջապէս իրենց օդանաւային ուժը տրամադրել իրենց մէջէն անոր որ զոհ գացած է միւսներէն մէկուն օդանաւային յարձակման, առանց տեղի տուած ըլլալու։ Եթէ կարելի է բանակցիլ եւ այդպիսի համաձայնութիւն մը կնքել, այդ պայմանագիրը ամէնէն ազդու կանխարգել միջոցը չը՞ պիտի ըլլայ նոյն սարսափելի պատահականութեան դէմ։ Անգլիացի եւ ֆրանսացի նախարարները յանուն իրենց կառավարութեանց համաձայնեցան հետեւեալ կէտի մասին.— երբ այդպիսի փոխադարձ համաձայնութիւն մը կնքուի, օրինակ, արեւմտեան Եւրոպայի չորս կամ հինգ պետութեանց միջեւ, մեծապէս պիտի նպաստէ կանխելու նախայարձակ գործողութիւն մը եւ շահակիցները պիտի ապահովէ օդանաւային անակնկալ յարձակման մը դէմ։ Ներկայիս ոչ մէկ դաշնագիր մեզի իրաւունք կուտայ որ եւ է պետութեան աջակցութիւնը պահանջելու, օդանաւային յարձակման մը պարագային։ Առաջին անգամ ըլլալով, նոր ծրագիրը մեր ձեռքերուն մէջ կը դնէ երաշխաւորութիւն մը որ անմիջական օգնութ պիտի ունենայ մեզի համար։ Բայց, պիտի հարցնէք, այդ նոյն ծրագիրը չափազանց ծանր պատասխանատուութիւններ չը՞ պիտի պարտադրէ մեզի։ Թոյլ տուէք որ սրտաբաց պատասխանեմ այս հարցումին։ Ենթադրենք թէ պայմանագրին ստորագրողներն են Ֆրանսա, Գերմանիա, Պելճիա եւ Անգլիա։ Արդ, միակ պարագան ուր մենք կրնանք իրաւիրուիլ գործելու, ճիշդ այն պարագան է որ նախատեսուած է Լոքառնոյի դաշինքով։ Անշուշտ տարբերութիւն մը կայ։ Լոքառնոյի մէջ մենք տուած ենք խոստում մը որ ճշդօրէն սահմանուած չէ, մինչդեռ այս ծրագրով եթէ ստորագրող պետութիւններէն մէկը զոհ դառնայ օդանաւային յարձակման մը, մենք անմիջապէս օգնութեան պիտի հասնինք մեր օդանաւային ուժերով։ Մենք տրուած խօսքը յարգողի համբաւ կը վայելենք եւ կը կարծեմ թէ արժանի ենք այդ համբաւին։ Հետեւաբար, եթէ Լոքառնոյի դաշնագիրը ստորագրող պետութիւններէն մէկը զոհ դառնայ օդանաւային յարձակման մը, առանց տեղի տուած ըլլալու, մենք պարտաւոր պիտի ըլլանք սապարէզ իջնելու եւ այդ՝ առանց ժամանակ կորսնցնելու »։

Հաստատելէ յետոյ թէ Իտալիա, Գերմանիա եւ Պելճիա անմիջապէս տեղեկութիւն ստացած են այս ծրագրի մասին, նախարարը շեշտեց թէ կատարեալ հաւասարութեամբ վարուած են Գերմանիոյ հետ։ «Բայց, քանի մը խօսք Իտալիոյ մասին, որուն հետ կապուած ենք երկար պատմութեամբ եւ այնքան համակրանքով։ Գիտէք որ Լոքառնոյի դաշինքով, Անգլիա պարտաւոր չէ օգնելու Իտալիոյ, ինչպէս որ Իտալիա պարտաւոր չէ Անգլիոյ օգնութեան հասնելու։ Միւս կողմէ, գործնական պատճառներով, իրաւունք ունինք մտածելու թէ մեր երկու երկիրներուն աշխարհագրական դիրքը կը հարկադրէ յղանալ ոչ թէ մէկ, այլ քանի մը շրջանային համաձայնութիւններ։ Այսպէս, Իտալիա, Ֆրանսա եւ Գերմանիա կրնան միանալ յաւելուածական պայմանագրով մը, բայց այդ ապագայի խնդիր է »։

⁂ Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, աշխատաւորական հոսանքին ներկայացուցիչը ցաւ յայտնեց որ արտաքին նախարարը յարմար դատեր է յայտարարութիւններ ընելու ձայնարձակով, խորհրդարան ներկայանալէ առաջ։ « Կարծեցի թէ Հիթլէրը կամ Մուսոլինին էր որ կը խօսէր »։

Սըր Ճոն Սայմըն ինքզինքը արդարացուց յայտարարելով թէ անհրաժեշտ համարուած էր կիրակի իրիկուն հրատարակել գոյացած համաձայնութեան յայտարարութիւնը եւ թէ ինք պարտք սեպեց լուսաբանութիւններ տալ։ Յետոյ խոստացաւ ամբողջ օր մը յատկացնել խորհրդարանին մէջ, քննելու համար Եւրոպայի կացութիւնը, համաձայն Լոնտոնի մէջ կատարուած խորհրդակցութեանց։

Ֆրանսայի վարչապետն ալ, ձայնարձակին առջեւ

Ինչպէս գրած էինք, Պ. Ֆլանտէն ալ ճառ մը խօսեցաւ երկուշաբթի գիշեր, ձայնարձակին առջեւ, Լոնտոնի համաձայնութեան մասին, «օդանաւային Լոքառնօ» կոչելով զայն։ Ճառը խօսեցաւ Օթէլ Մաթինեօնի շէնք հիւրանոցէն, ուր փոխադրուած էր վարչապետութիւնը, նոյն օրն իսկ։

Վարչապետը շեշտեց թէ Ֆրանսա խաղաղութիւն կ'ուզէ։ «Ան ուրիշ բան չէ փնտռած եւ չի փնտռեր բայց եթէ գտնել յարմար միջոցները՝ ապահովելու խաղաղութիւնը եւ խափանելու պատերազմը։ Ուրեմն, վաղն իսկ կրնան վերսկսիլ բանակցութիւնները՝ կնքելու համար սպառազինութեանց այն ընդհանուր պայմանագիրը որուն վրայ աշխատանք թափուած է տարիներէ ի վեր, դժբախտաբար առանց ելքի մը յանգելու։ Կը յուսամ թէ Գերմանիա, որ վերջերս հաւաստիքներ կուտար իր խաղաղասիրութեան մասին, պիտի օգտուի այս առիթէն, ապացուցանելու համար զայն։ Խաղաղութեան պաշտպանները այլեւս չպիտի ջլատուին երկար ձեւակերպութիւններով, որոնք, վտանգի պահուն, կրնան նպաստաւոր ըլլալ յարձակողին, թերեւս վճռապէս։ Խաղաղութեան պաշտպաններուն օդանաւային ուժերու միացումը ի յառաջագունէ իրենց պիտի ապահովէ այնպիսի գերազանցութիւն մը որ այլեւս ոչ ոք պիտի փորձէ չարաչար գործածել իր ուժը»։

Յետոյ ծանրանալով անգլեւֆրանսական համաձայնութեան վրայ, Պ. Ֆլանտէն շեշտեց.

— « Ի վիճակի եմ յայտարարելու թէ երկու երկիրները հաւասարապէս պատրաստուած են ճշգրիտ յանձնառութիւններ կնքելու, որոնք պատերազմին դէմ անմիջական գործողութիւն կատարելու արժանիքը պիտի ունենան »։

Վարչապետը բացատրեց թէ աշխարհի ներկայ խռովայոյզ վիճակին մէջ, կարելի չէ իրական ապահովութիւն յուսալ, եթէ շարունակուի օդային ռմբակոծութեանց տեւական սպառնալիքին տակ ապրելու վտանգը։ Այս առթիւ հատուածներ յիշեց Սըր Ճոն Սայմընի ճառէն։ Միեւնոյն ատեն բացատրեց թէ Լոնտոնի խօսակցութիւնները հիմնուած են Գերմանիոյ վերազինումը իբրեւ կատարուած իրողութիւն ընդունելու հիման վրայ։ « Նկատի ունեցէք որ ես միայն իրողութիւնները կը յիշեմ եւ կը զգուշանամ որ եւ է վիճաբանութենէ, որովհետեւ հասեր ենք այնպիսի պահու մը ուր կը ջանանք ընդհանուր անկեղծ գործակցութիւն մը հաստատել Եւրոպայի մէջ, յանուն խաղաղութեան։ Բայց, այս կատարուած իրողութեան առջեւ, մենք պիտի համակերպի՞նք զինարշաւի մը որ բացի ժողովուրդներու ուսին վրայ դրած բեռներէն, կրնայ վտանգ մը կազմել խաղաղութեան համար, անմիջապէս որ հաւասարակշռութիւնը խանգարուի երկու ազգերու կամ ազգերու երկու խմբակցութեանց միջեւ։ Յետոյ, ունի՞նք միջոցներ՝ բանի խափանելու համար այդ զինարշաւը։ Այս հարցումները դնել՝ կը նշանակէ պատասխանել անոնց։ Ֆրանսա խաղաղութիւն կ'ուզէ »։

Գերմանիա տրամադիր է բանակցելու

Պերլինի անգլիական եւ ֆրանսական դեսպանները անմիջապէս Գերմանիոյ արտաքին նախարարին յանձնեցին Լոնտոնի մէջ խմբագրուած յայտարարութիւնը, եւ տեսակցեցան Պ. Հիթլէրի հետ։ Գերմանական մամուլը վերապահ կ'երեւայ տակաւին, բայց իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Հիթլէր տրամադրութիւն յայտնած է իբրեւ բանակցութեան հիմ ընդունելու Լոնտոնի համաձայնու–

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒ ՏԱԳՆԱՊԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՏԱԿԱՒԻՆ ՈՉ ՄԷԿ ՈՐՈՇՈՒՄ ՆՊԱՍՏԻ ՎԵՐԱՀԱՍՏԱՏՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

Մարսէյլի մեր թղթակիցը կը գրէ.—

Ինչպէս գրուած էր, Ազգ. Կեդր. Վարչութեան կողմէ պատգամաւորութիւն մը ներկայացաւ Պ. Նահանգապետին։ Կը տեղեկանամ թէ, Պ. նահանգապետը, ծանրանալով նպաստազուրկ հայրենակիցներու արդար դատին շուրջ, բաած է թէ տակաւին, *ոչ մէկ որոշում կայ նպաստի վերահաստատման մասին։*

Պատգամաւորութեան անդամներէն մէկուն այն հարցումին թէ, նպաստաւոր զրոյցներ կը շրջին ամէն կողմ, ի՞նչ է ձեր կարծիքը այս առթիւ, Պ. նահանգապետը, բառ առ բառ ըսած է.

— Ինչպէս ըսի, ոչ մէկ որոշում կայ տակաւին։ Անհիմն են այդ բոլոր ենթադրութիւններ։ Սաչափ ըսեմ միայն, թէ կ'աշխատուի այդ ուղղութեամբ։

Պարտք սեպեցի գրի առնել այս խօսքերը, որովհետեւ զանազան մարդիկ թերթերու մէջ թէ այլուր սուտ լուրերով կը կերակրեն մեր դժբախտ հայրենակիցները։ Սովորական տեսակցութիւն մը, կամ ժպիտ մը, տուն կուտայ անոնց երեւակայութեան եւ սեւով ճերմակի վրայ հրաշքներ կ'արձանագրեն, որոնց վաւերականութեան մասին, թերեւս իրենք իսկ լուր չունին։

⁂ Հինգշաբթի օր, հայ կամաւորներու միութեան կողմէ, պատգամաւորութիւն մը ունկնդրութեան հրաւիրուեցաւ Պ. քաղաքապետին կողմէ, չքաւոր ու անօգնական նախկին կռուողներու անմիջական կարիքներու կարգադրութեան համար։

⁂ Սէնտիքա Իւնիթէրի մէջ տեղի ունեցաւ բանուորական մեծ հաւաքոյթ մը, նուիրուած անգործութեան եւ նպաստազուրկ բանուորներու հարցին։

Չորս – հինգ ատենախօսներ, բուռն արտայայտութիւններ ունեցան, եւ պահանջեցին շուտափոյթ կարգադրութիւններ։

Այսպէս որոշուեցաւ, փետրուար 7, հինգշաբթի օր *մեծ ցոյցեր կատարել, այսինքն փողոց իջնել, եւ երթալ նահանգապետարան եւ այլ վայրեր։ Մենք մեր կարգին, մեր հայրենակիցները կը հրաւիրենք ըլլալ զգոյշ, զոհ չերթալու համար սադրիչներու խաղերուն, հակառակ իրենց դատին արդարութեան։*

Որոշուած է նաեւ վարձք չտալ, պահանջել կառավարութենէն որ ձեռնարկէ հանրօգուտ շինութեանց եւ գործադրութեան ազգ. սնտուկի մը հաստատման։

⁂ Այս հաւաքոյթին մէջ, նպաստազուրկ բանուորները, բուռն արտայայտութիւններ ունեցան 30,000 ֆրանքի խնդրին շուրջ։ Ոմանք կ'ըսեն թէ այդ գումարը քաղաքապետարանը յատկացուցած էր նպաստազուրկներուն համար, հայ կամաւորներու միութեան դիմումէն երկու շաբաթ առաջ։ Իսկ ուրիշներ աւելի առաջ երթալով մեղադրեցին Հայ Կամաւորներու Միութիւնը։

Նպաստազուրկներուն մէկ մասը ապաւինած է ազգ. վարչութեան, ուրիշ մըն ալ տարբեր վայրեր ու գրասենեակներ։

Մէկ խօսքով, բանուորական ճակատը ճեղքուած է, զանազան մասերու բաժնուած, իսկ դժգոհութիւնը կը ծաւալի։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

Ն. ՎԵՀԱՓԱՌՈՒԹԻՒՆ ՔԱՐԻՒՂԸ

Զ.

ՐԱՔՖԷԼԼԸՐ ԿԸ ԿԱՇԱՌԷՐ ԾԵՐԱԿՈՒՏԱԿԱՆՆԵՐ, ԴԱՏԱՒՈՐՆԵՐ, ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐ, ԹԵՐԹԵՐ.— ԱՒԱԶԱԿԱԽՈՒՄԲ ՄԸ՝ ԻՐԲԵՒ ՊԱՀԱԿ.— «ԳԻՂԾ ԴՐԱՄ Է, ՉԵՆՔ ՈՒԶԵՐ».— ՄԻԼԻՈՆԱՏԷՐԸ ՆՈՐԷՆ ԴԱՏԻ ԿԸ ՔԱՇՈՒԻ.— 4222 ԶԵՂԾՈՒՄ.— ԱՂՈՒԷՍԸ ԿԸ ՓԱԽՉԻ.— 1905ԻՆ 57 ՄԻԼԻՈՆ ՏՈԼԱՐ ՇԱՀ, 1904ԻՆ՝ 62 ՄԻԼԻՈՆ, 1903ԻՆ՝ 81 ՄԻԼԻՈՆ.— 29.240.000 ՏՈԼԱՐ ՏՈՒԳԱՆՔ.— ՀԱԶԱՐԱՒՈՐ ԿԵՂԾ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐՆԵՐ.—

Ամերիկացի ժողովուրդին ատելութիւնը Րաքֆէլլէրի եւ իր ընկերութիւններուն հանդէպ, աստիճանաբար սաստկացաւ 1900ական թուականներուն։ Կառավարութիւնը սկսաւ խիստ միջոցներու մասին մտածել, միանգամընդմիշտ ջարդուփշուր ընելու համար քարիւղի թագաւորը, որուն ուժն ու հեղինակութիւնը՝ տնտեսական եւ նոյնիսկ քաղաքական հորիզոնին վրայ, ահաւոր աստիճանի մը հասած էր։

Արդարեւ, Րաքֆէլլըր խոշոր փորձանք մըն էր Ամերիկայի մէջ։ Աշխարհի ամէնէն հարուստ մարդն էր ան եւ կը կառավարէր երկու հազար հինգ հարիւր միլիոն տոլարի դրամագլուխ մը։ Իրն էր քարիւղի արդիւնաբերութեան հարիւրին իննըսունը։ Ունէր հանքեր, դրամատուներ, երկաթուղիներ, հողեր եւ քաղաքներ։ Հաշիւ չէր տար իր բաժնետէրերուն. բաւական էր որ Թըրըսթը պատկառելի շահաբաժին մը ապահովէր, մանրամասնութիւններ եւ [illegible] մէջ մազ փնտռող մարդ չկար իր շուրջը։

Րաքֆէլլըր գիտէր գործ ընելու ձեւերը։ Հսկայ գումարներ կը նուիրէր իր հակառակորդներուն. աւելի պարզ խօսքով, կը կաշառէր ծերակուտականները, դատաւորները, երեսփոխանները, Մամուլը։ Փողոցի սրահակներն անգամ յաճախ կ'օգտուէին իր անսպառ քսակէն կամ ինքն էր որ կ'օգտուէր անոնց ծառայութենէն։ Իր բնակարանին շուրջը պահակի դեր կը կատարէր աւազակախումբ մը։

Տարօրինակ է ըսել, սակայն, որ Րաքֆէլլըր քաղաքականութիւն չէր խաղար։ Ոչ մէկ կուսակցութիւն կրցաւ իր անդամակցութեան պատիւն արժանանալ։ Հանրային կեանքը աղքատին ժամանցն է...

Մինչեւ ո՞ւր պիտի հասնէր, սակայն, Րաքֆէլլէրի իշխանութիւնը։ Կարելի՞ էր թոյլ տալ որ անիկա պետութիւն սահմէր պետութեան մը ծոցին մէջ. սպառնալիք մը չէ՞ր ան երկրին տնտեսական զարգացման եւ անդորրութեան տեսակէտէն։

— Ալ կը բաւէ, ըսաւ Միացեալ Նահանգներու նախագահը՝ Թէոտոր Րուզվէլթ։

Եւ ժողովուրդն էր որ կը խօսէր անոր բերնով։ Պատերազմը յայտարարուած էր։

Երբ, 1901ի աշնան Րուզվէլթ իշխանութեան գլուխ անցաւ՝ իր նախորդին՝ Մաք Քինլիի սպանութենէն յետոյ, քարիւղի արքան առաջին անգամ ըլլալով սարսուռ մը զգաց, որովհետեւ Նորեկը իր ամէնէն կատաղի թշնամիներէն մէկն էր։

Խորամանկութիւնը Րաքֆէլլէրի գլխաւոր առաքինութիւնն էր, ինչպէս շեշտեցինք քանի մը անգամ։ Յանկարծ իր պատեանին մէջ կծկուեցաւ, գոնէ երեւութապէս։ Հասկցուց թէ հիւանդ է եւ կ'ուզէ խաղաղ կեանք մը վարել այլեւս։ Հրաժարեցաւ իր պաշտօններէն եւ գիւղ գնաց ... կոլֆ խաղալու համար։ Չհաւատացին։ Մամուլը պայքար բացաւ իրեն դէմ. հայհոյեցին, անիծեցին։ Ծերունին զգաց թէ իրեն դէմ լարուած էր ամբողջ ժողովուրդը՝ առանց դասակարգային խտրութեան։ Ծաղ մը եւս փորձեց։ Հարիւր հազար տոլար նուիրեց եկեղեցիի մը շինութեան համար։

— Գիղծ դրամ է, չենք ուզեր, պոռացին կղերականները։

Դառն էր այդ մերժումը՝ Րաքֆէլլէրի պէս հաւատացեալի մը համար։

Աւելի ծանր եղաւ անոր վիճակը երբ՝ 1904ին, Այտա Թարպէլ անունով գրագիտուհի մը հատորի մը մէջ ամփոփեց «Սթէնտըրտ Օյլ»ի պատմութիւնը եւ երեւան հանեց Րաքֆէլլէրի ամէնէն անխոստովանելի գաղտնիքները։

Նոյն տարին, նախագահական ընտրութեան պայքարի ընթացքին Րուզվէլթ նորէն շեշտեց Րաքֆէլլըրը ջախջախելու անհրաժեշտութիւնը եւ խոստացաւ անմիջական քայլեր առնել անոր դէմ, եթէ վերընտրուէր։

Րուզվէլթ վերընտրուեցաւ։ Պատերազմը անխուսափելի էր այլեւս։ Կառավարութիւնը պատրուակի կը սպասէր Րաքֆէլլէրին հետ չափուելու համար։

Այդ պատրուակը տուողը «Սթէնտըրտ Օյլ»ի երեսուն երեք ընկերութիւններէն մէկը, որ, օր մը, հարիւր քիլօ քարիւղի փոխադրութեան համար երկաթուղիին վճարած էր 6 սէնթ, փոխանակ 18ի որ պաշտօնական սակն էր։ Անկարեւոր զեղծում մըն էր, սակայն բաւական էր իբրեւ սկզբնաւորութիւն։

Ընկերութիւնը՝ ստիպուած, կառավարութեան ներկայացուց իր տոմարները... եւ իր գաղտնիքները։ Իշխանութիւնները երկար - բարակ ժամավաճառ չէին կրնար ըլլալ. անմիջապէս պիտի ձերբակալէին Թըրըսթին հիմնադիր - տնօրէնը։ Ամբաստանագիր մը պատրաստեցին Րաքֆէլլէրի դէմ եւ դատարան հրաւիրեցին զայն։ Համաձայն այդ պաշտօնաթուղթին քարիւղի արքան չորս հազար երկու հարիւր քսան երկու անգամ զեղծում գործած էր. ուրեմն անիկա չորս հազար երկու հարիւր քսան երկու անգամ յանցաւոր էր...

Դատարանի մը կոչնագիրը արժէք ունի միայն այն ատեն երբ ուղղակի կը դրուի ամբաստանեալին ձեռքին մէջ. այսպէս է օրէնքը ամէն տեղ։

Եւ ահաւասիկ պաշտօնեայ մը, առտու կանուխ, Րաքֆէլլէրի դրանն առջեւ կ'երթար կոչնագիրը անոր յանձնելու համար։

— Այստեղ չէ, պատասխանեցին միլիոնատէրին ծառաները։

Ո՞ւր է...

— Չենք գիտեր...

Պաշտօնեան գնաց արքային բնակարանը։

— Այստեղ չէ, չենք գիտեր ուր է, ըսաւ սպասուհին։

Պաշտօնեան չյուսահատեցաւ, գնաց ուր որ կարելի էր գտնել Րաքֆէլլէրի հետքը։

Չկար, անյայտացեր էր։ Ո՞ւր էր, մարդ չէր գիտեր։

Ոստիկանութիւնը շարժման մէջ դրաւ իր «բարակները»։ Անօգուտ։ Թերթերը պարգեւներ խոստացան Րաքֆէլլըրը գտնողին։ Փնտռտուք մը սկսաւ Ամերիկայի մէկ ծայրէն միւսը։ Ամէն մարդ գաղտնի ոստիկան «կը խաղար» փողոցներուն մէջ։

— Ես գիտեմ ուր է...

— Սա մարդը Րաքֆէլլէրին չի՞ նմանիր... Ամիսներ տեւեց այս կատակերգութիւնը եւ «Սթէնտըրտ Օյլ»ի արժեթուղթերուն ահաւոր անկումին լուրը առնելէն ետքն էր միայն որ ծերունի աղուէսը երեւան եկաւ։ Գաղտնի ոստիկաններու վոհմակ մը վրան յարձակեցաւ Շիքակոյի փողոցներուն մէջ։

— Զի՞ս կը փնտռէիք, հարցուց Րաքֆէլլըր պաղարիւն ժպիտով մը. շա՞տ կը ցաւիմ...

Եւ զինքը առաջնորդեցին դատարան՝ 1907ի ամառը։

«Սթէնտըրտ Օյլ»ը խոկալէս ինչո՞վ կը զբաղի, հարցուց դատաւորը

— Քանի մը զտարաններ ունի...

— Քանի՞ հատ...

— Իրաւ որ չեմ գիտեր... Թերեւս ներկաները ինձմէ աւելի լաւ գիտեն։

— Ի՞նչ հարստութիւն ունի ձեր Թըրըսթը...

— Վեր, վար 100 միլիոն, կարծեմ, պատասխանեց Րաքֆէլլըր միամիտ շեշտով մը։

Վկայութեան կանչուեցան կարգ մը հանքատէրեր, քարիւղի վաճառականներ եւայլն։ Ամէնքն ալ մանրամասնօրէն բացատրեցին թէ «Սթէնտըրտ Օյլ»ը ինչ ապօրէն միջոցներով դրամ կը շահէր, ինչ խարդախութիւններ եւ ոճիրներ կը գործէր։

— Ձեր շահերուն մասին որ եւ է տեղեկութիւն կրնա՞ք տալ, հարցուց դատաւորը՝ Թըրըսթին քարտուղարին։

— Այո, 1905ին շահեցանք 57 միլիոն, 1904ին՝ 62 միլիոն, 1903ին՝ 81 միլիոն, մեր դրամագլուխը՝ 100 միլիոն...

— Օրինական միջոցներով այդքան ահաւոր գումարներ շահիլ անկարելի է, խորհրդածեց դատաւորը եւ Րաքֆէլլէրի փաստաբաններուն դառնալով հարցուց թէ ինչ փաստեր ունէին Թըրըսթին պարկեշտութեան մասին

Փաստաբանները պատասխան չունէին, որովհետեւ որքան յաւէտին պատուիրած էր իրենց.

— Որքան քիչ խօսիք, այնքան լաւ է։

Դատավարութիւնը տեւեց քանի մը շաբաթ։ Եւ օգոստոսի օր մը Ամերիկան ուրախութեամբ լսեց վճիռը։

— Օրէնքը չի տրամադրեր Րաքֆէլլէրի բանտարկութիւնը. բայց իր դէմ եղած 4222 ամբաստանութիւններէն 1462ը հաստատեցինք՝ բերուած վկայութիւններով. իւրաքանչիւր յանցանքի համար «Սթէնտըրտ Օյլ»ը պիտի վճարէ քսան հազար տոլար. հետեւաբար՝ ընդամէնը 29.240.000 տոլար։

Ինքզինքը յարգող ո եւ է մէկը կրնար խենթենալ այս ահաւոր թուանշանին առջեւ։ Սակայն Րաքֆէլլըր չկորսնցուց իր պաղարիւնը եւ հաւասարակշռութիւնը. ընդհակառակն, ինք ամէնէն վերջինն էր որ իմացաւ դատավճիռը։ Գիւղ քաշուած էր եւ Ս. Գիրքը կը թղթատէր։

— Կամուրջին տակէն դեռ շատ ջուր կ'անցնի մինչեւ այս վճիռին գործադրութիւնը, գիտել տուաւ ան, երբ իրեն կը ներկայացնէին դատարանին որոշումը։

Եւ իրաւունք ալ ունէր այդքան լաւատես ըլլալու։ Քսանըութ տարի անցած է այդ օրէն ասդին ու Րաքֆէլլըր տակաւին չէ վճարած 29.240.000 տոլարի տուգանքը...

Շիքակոյի դատավարութենէն անմիջապէս յետոյ երկրորդ դատ մը կը բացուէր Րաքֆէլլէրի դէմ, թշնամի խմբակցութեան մը կողմէ։ Այս ճակատամարտը տեւեց ամբողջ հինգ տարի եւ միլիոններ արժեց քարիւղի արքային։ Իրականին մէջ պատերազմը կը վարէր կառավարութիւնը, որ վճռած էր վերջ տալ Րաքֆէլլըրեան Թըրըսթին

Դատավարութեան ընթացքին անգամ մը եւս յայտնի եղաւ որ աղուէսը հազարներով կեղծ պայմանագրութիւններ կնքած եւ երկրին հանքային հարստութիւնը շահագործած էր ի պաստ իրեն։

Դատարանին վճիռը կարդացուեցաւ 15 մայիս 1911ին։ «Սթէնտըրտ Օյլ»ը վեց ամիս պայմանաժամ կը ստանար։ Պետական օրէնքով լուծուած պիտի հռչակուէր նոյեմբեր 15ին։

Ո՞րն էր «լուծումի» յատակին ձեւը։ Թըրըսթը «անձնապան» պիտի ըլլար, բայց ի՞նչպէս։

Րաքֆէլլըր երկար մտածեց այդ մասին եւ 1911ի մայիս ամսուն վերջը ժողովի կանչեց իր արբանեակները

— Պիտի լուծուինք, ուրիշ ճար չկայ, օրէնքին պիտի հպատակինք, բացատրեց ան եւ ծրագիր մը ներկայացուց անոնց։

Այդ ծրագրին մասին խօսելէ առաջ, յիշենք թէ ինչպէս կազմուած էր «Սթէնտըրտ Օյլ»ը։

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

«ՄԵՐ ԳՈՐԾՆԼԱԿԵՐՊԸ»

Երիտ. Ռուսերու օրկանը, խօսելով իրենց գործելակերպի մասին, կը գրէ.—

Գործելակերպը այն ճամբան է, որով կը հասնինք նախադրեալ նպատակին։ Գործելակերպ բառով մենք կը հասկնանք ընդունակութիւն մը երթալու դէպի իրականութիւնը իր մեծ գաղափարաբանութիւնը կեանքին մէջ մտցնելու։ Անշուշտ գործելակերպը կը փոխուի նայած գործին պարագաներուն ու պայմաններուն։

Երբ կ'ուսումնասիրենք ռուսական իրականութիւնը եւ կը դիտենք միջազգային կեանքը, մենք կը բնորոշենք մեր ճամբան, նկատի ունենալով այն հսկայական փոփոխութիւնները որոնք տեղի ունեցան ոչ միայն Ռուսիոյ, այլ եւ արար աշխարհի մէջ։

Այս հայեցողութիւնները չեն կրնար խըրացնել մեր ճակատագրակիցները, — ռուս տարագրութեան մեծ մասը։ Անոնք մեր գործելակերպին մէջ կը տեսնեն շեղ - զիջողութիւն, դիմակաւորեալ ճամբայ, որ մեզ պիտի տանի, ի վերջոյ, համայնավար իշխանութիւնը ճանչնալու։ Այս մարդիկ՝ համայնավարութեան դէմ իրենց պայքարը կը հիմնուորեն «անցեալ պատրանքներու» վրայ եւ կը կոթնին «համաշխարհային խղճմտանքին», «խաչակրաց արշաւանքին», օտար միջամտութեան եւն. վրայ։

Որպէսզի մեր գործունէութիւնը կեդրոնացնենք նախանշեալ նպատակին շուրջ, ամէն բանէ առաջ պէտք է ունենանք մեզ շրջապատող պայմաններու լիակատար հասկացողութիւնը։

Յարմարելով այդ պայմաններուն, մենք կ'ուղղուինք դէպի նուազագոյն ընդդիմութիւն եւ առաւելագոյն ամբողջականութիւն

Դէպի Երիտ. Ռուսիան մեր ձգտումին մէջ, մենք կ'առաջնորդուինք ոչ միայն մեզ շրջապատող պայմաններէն եւ այն կարելիութիւններէն որոնք մեր առջեւ կը պարզուին, այլ եւ Ռուսիոյ մասին մեր ունեցած խոր հաւատքէն։ Առանց այդ հաւատքին, մեր ամբողջ գործունէութիւնը զուր պիտի ըլլար։ Երիտասարդ Ռուսերու Միութեան ճամբան կը տարբերի մնացեալ տարագրային կազմակերպութեանց ճամբէն։ Մեր ուղղութիւնը կը հիմնուորուի ոչ թէ պայքարի ռոմանթիզմին, այլ իրատեսութեան վրայ։

Ո՞ւրկէ կուգայ մեր հաւատքը՝ Ռուսիոյ յարութեանը մասին։ Ո՞ւրկէ կը ստանանք այն տուեալները, որոնք մեզ կ'արտօնեն պնդելու թէ մեր ուղին շիտակ է։

Պատասխանը միայն մէկ է,— մեր եղբակցութիւնը, մեր իրատեսութիւնը եւ մեր հաւատքը՝ Երիտ.-Ռուսիոյ մասին՝ արդիւնք են ռուսական իրականութիւնը ուսումնասիրած ըլլալու։ Եւ որովհետեւ մենք մեր դէմքը կը դարձնենք դէպի Ռուսիա, կը պատրաստուինք գործածել Ռուսիոյ ներքին ազգային ուժերը։ Մեր շարժումը ներքին պիտի ըլլայ։ Որով, անհրաժեշտ է հոգեկան մերձեցում ռուսական ներքին ուժերու հետ՝ որպէս առաջին քայլ դէպի քաղաքական եւ, ի վերջոյ, դէպի գաղափարական գիտակցութիւնը։

Իբրեւ առաջին քայլ դէպի այդ մերձեցումը, երեւան կուգայ այն գիտակցութիւնը թէ՝ մենք ոչ կարմիրներ ենք եւ ոչ ալ ճերմակներ, այլ միայն Ռուսեր։ Որովհետեւ, ռուս ազգին տալով նոր ու նորոգուող երիտասարդ Ռուսիոյ գաղափարը, մենք չենք կրնար անոր տանիլ նաեւ երկու հնուն գաղափարներու՝ կարմիրին ու ճերմակին տարակարծութիւններն ու առելութիւնները։ Մենք պէտք ենք մօտ ըլլալ բոլոր այն գործօն դասերուն, որոնց մէջ արդէն իսկ կը զարթնու գիտակցութիւնն ու սէրը՝ դէպի իրենց «Մեծ, [illegible], Նուրբ հայրենիքը» (Օլէօզա, խորհրդային գրող)

Այլ եւս կը նշմարուի, որ ազգը կը լքէ համայնավարական երազանքները։ Ազգին ու համայնավար իշխանութեան մէջ կը նկատուին վիհեր։ Այդ վիհերը օր օրի կը մեծնան ու կ'աւելնան։ Հարկ է, հետեւաբար, մեր ճիգերը ուղղել այդ յինելութին հովանաւորելու։ Մեր պարտականութիւնն է ստեղծել հասարակուն, պայծառ եւ բոցավառ գաղափար մը, որ աւելի ուժեղ ըլլայ, քան համայնավարութիւնը։ Մենք արդէն իսկ ստեղծեցինք այդ գաղափարը։ Անիկա Երիտ. Ռուսերուն գաղափարաբանութիւնն է։ Այդ գաղափարը մեզի պիտի ծառայէ իբրեւ քլունկ՝ որպէսզի ծնող երիտասարդ Ռուսիան անջատենք համայնավար իշխանութենէն։ Մուրճը, որով պիտի ծեծենք մեր քլունկը,— անիկա Երիտ. Ռուսերու «ջատագովներն են»։

Բռնելով, անգամ մը, դէպի Երիտ. Ռուսիան տանող ուղղութիւնը, մենք կ'ընդգծենք մեր ազգայնականութիւնը ու կը լքենք պարտութիւնը կամ քայքայումը։

Նոյն իսկ պատերազմի պարագային մենք պիտի չկարենայինք փափաքիլ որ Ռուսիոյ թշնամիները յաղթէին, որովհետեւ այդ յաղթանակը պիտի փճացնէր ոչ միայն համայնավար իշխանութիւնը, այլ եւ նոյնինքն Ռուսիան։

Բայց թշնամիին պարտութիւնը միթէ պիտի չուժեղացնէ՞ իշխանութիւնը,— կրկին կը պնդենք թէ ո՛չ։ Յաղթանակը միշտ կը կլանէ հակազգայնական իշխանութիւնը։ Որովհետեւ՝ յաղթանակը կ'ուժեղացնէ ազգային տարրերը, որոնք գոյութիւն ունին եւ որոնք խորքով թշնամի են հակազգային իշխանութեան։ Օրինակները բազմաթիւ են։ Միջամտութեան յոյսերը հինցան։ [illegible] է մտածել Ռուսիան օտար ուժերով ազատագրելու մասին։ Մենք միայն միամտութեամբ ու կարճատեսութեամբ կրնանք յոյս դնել միջամտութեան վրայ։ Ներկայիս անկարելի է անշահախնդրութիւն փնտռել։ Ոչ մէկ պետութիւն չի ցանկար որ յարութիւն առնէ ռուսական կայսրութիւնը։ Մեր դրացիները կը վախնան Երիտ. Ռուսիոյ ուրուականէն։ Եւ եթէ ենթադրենք թէ պիտի գտնուի նման «ազնիւ» պետութիւն մը, անիկա միայն այն պարագային կ'ըլլայ երբ ան ուզէ փճացնել համայնավարութիւնը։

Բայց, ռուս գաղթականութեան ո՞ր ներկայացուցիչը պիտի համարձակէր Ռուսիոյ թշնամիներուն ոտքը ռուս հողին վրայ դնել տալ։ Ո՞վ է այդ Յուդան, որ պիտի յանձնէր Ռուսիան աճուրդի հանել՝ մեծաքանակ ու փոքրաքանակ. Իրապէս, կան այդպիսիներ։ Բայց, անոնք կը մեռնին, ու որքան շուտ անհետանան այնքան լաւ պիտի ըլլայ։

Ահաբեկումի մասին եւս մեր տեսակէտը կը տարբերի տարագիրներու միւս կազմակերպութեանց տեսակէտներէն։ Լաւ որ մեր թուղթէ ահաբեկիչները բառերէն ու մաղթանքներէն անդին չեն անցիր։ Որ եւ է փոքր համայնավարի մը սպանումովը կարելի չէ փրկել Ռուսիան։ Անկէ ոչ մէկ օգուտ կուգայ, իսկ վնասը մեծ է։

Գաղթականութիւնը կարելիութիւն չունի կազմակերպելու համառուսական ծաւալով ահաբեկում։ Ու փառք Աստուծոյ։ Այդ վտանգաւոր մարզանքով կը զբաղին արժէքաւոր ու ջերմ հայրենասէրներ։ Անոնք, անմտօրէն, հսկայ վնասներ կը հասցնեն իրենց հայրենակիցներուն։ Ահաբեկութեամբ կարելի չէ ազգային ոգին բարձրացնել։ Գնդակի հարուած մը կամ անարժէք սպանութիւն մը իբրեւ հետեւանք կ'ունենայ ամբողջ գիւղին ընաջնջումը ինչպէս նաեւ հարիւրաւոր եղբայրներու մահը։ Ինչո՞ւ համար։

Ինչ կը վերաբերի «վնասարարութեան», մենք դէմ ենք անոր եւս։ Խորհրդային ամէն ինչը փճացնելու փափաքով քանդել ազգային արժէքներ, — ոչ կրնանք, ոչ ալ հարկ կը գտնենք։ Երկաթուղային արկածներ, կամուրջներու քանդում, գործարաններու խանգարում եւն.,— մենք այդ բոլորը կը նկատենք ազգային հարստութեանց փճացում, որոնք կը պատկանին ռուս ազգին։

Մեր ճիգերը ուղղուած են ուրիշ նպատակներու

Ինչպէս յաճախ ըսած ենք, համայնավարական սկզբունքին առօրեային տեսութիւնը հերքուած է բուն իսկ կեանքին կողմէ։ Երիտ. Ռուսերու Միութիւնը այդ տեսութեան կը հակադրէ օրկանական տեսութիւնը։ Ռուս ազգը կը բաժնենք երկու մասի,— 1. ազգին մուտքը՝ վարիչ խաւը,— խելքը, գլուխը պետութիւն, 2. ազգին ելքը՝ այսինքն՝ հողին, որ կը վերահսկէ գեղջկավարութեան գործունէութեան։

Այսօր, ռուս ժողովուրդի մտքի գլուխը կը ներկայացնէ համայնավար կուսակցութիւնը. Այս աքթիվը, խոր ախալուծով բայց համայնք գաղափարով՝ իր ետեւէն տարաւ ամբողջ ռուս ժողովուրդը։

Մեր վերաբերումը յստակ է։ Մենք պարտաւոր ենք ստեղծել նոր մուտքը, որ փրկէ ազգին ԵԼՔԸ, անոր առաջնայ, ու իրեն համար վնասակար հըմայումէն, ու զայն տանի դէպի նոր ազգային գաղափարներ

Ի՞նչպէս հասնիլ ատոր։

Գաղափարով։

Պէտք է որ ստեղծենք ազգային նոր մուտք, որ կարենայ՝ հրամայական բովէն, փոխարինել՝ համայնավարութեան մեկնող եւ իր երգը երգած էլիր

Այս է մեր կոչումը։ Այս է մեր ճամբան — մեր գործելակերպը»։

«ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴԻ ԱՌԹԻՒ

Հետաքրքրութեամբ կարդացի Պ. Ակոնայեանի տեսութիւնները, «Վերածնունդ»ի ներկայացման առթիւ գրած քննադատականիս առթիւ։

Նախ եւ առաջ կ'ուզեմ ուղղել անարդար եւ սխալ դատողութիւն մը։

«Ողջամիտ քննադատը պէտք է մնայ սրահին մէջ», կը գրէ Պ. Ակոնայեան։

Չեմ ուզեր ծանրանալ բարեխղճութեանս մասին յայտնուած կասկածին վրայ,— հեռու կ'երթայինք

Կը մնայ սրահին մէջէն խաղը դիտելու «կարեւորութեան» պարագան։

Բեմադիրը բեմին վրայ նստած կ'ուղղէ եւ կը կազմակերպէ խաղը։ Անոր համար ինչպէս նաեւ բեմական արուեստին էական յատկանիշներուն եւ հանգոյցներուն ծանօթ ո եւ է քննադատի համար հարկ չկայ ճակատի շրջանակին, եւ անոր ընծայած իրականութեան պատրանքին։ Հասարակութիւնը կրնայ այդ պատրանքէն ազդուիլ, բայց ոչ ՆԵՐՍԻ ՄԱՐԴԸ, եւ այս վերջինը եղած եմ գրեթէ անընդհատ ՈՒԹ տարիներէ ի վեր բեմական կրթութեան առաջին դասերս առնելով Մնակեանի խումբին քով, բեմին վրայ անկիւն մը դրուած աթոռի մը վրայէն, շնորհիւ զարմուհիս — դերասանուհի Տիկին Ազանի Գինէնչեանի կարգադրութեան։

Կը ներուի՞ յայտնել — քանի որ առիթը եկաւ — թէ անկէ յետոյ Պուլկարիա, Կովկաս կամ Փարիզ, երեք-չորս տասնեակ տարիներ եղած եմ ներսի մարդ, բեմին վրայէն դիտող Ֆասուլեաններու, Աբէլեաններու, Պետրոսեաններու, Շահխաթունիներու, Ջանանեաններու կամ Նշանեաններու խաղը։

Իրական արժէքները գնահատելու փորձերուս արգելք մը չէ եղած երբեք այդ մօտիկ պարումը, պիտի ըսեմ՝ ընդհակառակն։

Այսքանը կը բաւէ, կարծեմ, համոզելու համար Պ. Ակոնայեանը։

Քաջալերութեան համար ներողամտութիւնը գործադրած եմ փարիզահայ բեմին հանդէպ, քսան տարիներէ ի վեր — Ջանանի առաջին ներկայացումներէն սկսած — եւ բոլոր այսօրուան քիչ թէ շատ յայտնի դերասանները իրենց առաջին քայլերուն — Փարիզի բեմին վրայ — հանդիպած են անկեղծ եւ անվերապահ համակրանքիս, բայց պէտք է խոստովանիլ որ այդ գնահատանքը իր վտանգաւոր կողմերն ալ ունեցած է, ստեղծելով ինքնագոհութեան եւ մեծամտութեան զգացում մը, եւ արգելք ըլլալով որեւ է նոր նուաճումի, զարգացման եւ աշխատասիրութեան։

Օրինակներ չեմ բերեր։ Ուշադիր եւ անկողմնակալ քննող մը պիտի կրնար տարբեր եզրակացութեան գալ։

Մեր գեղարուեստին վրայ միմիայն «հայկական ակնոցով» նայելու սխալ սկզբունքը զայն պիտի դատապարտէր յաւիտենական միջակութեան։

Դասեր չառնել Քոմէտի Ֆրանսէզէն կամ Օտէոնէն, չուսումնասիրել Փրանսացի մեծ արուեստագէտներուն խաղը եւ ոճը, չջանալ գոնէ կարելի եղածին չափ մօտենալ անոնց արուեստին, պիտի ըլլար ապացոյցը դատապարտելի անփութութեան մը, որուն արդիւնքները կան այսօր եւ կը մնան, վերածելով փարիզահայ բեմը անկատելի արժէքի մը։

Հաստատումս ցաւալի է, բայց անհերքելի։

Նախանձախնդիր ենք անշուշտ, հայ արուեստը տեսնել որոշ կատարելութեան վրայ, բայց չեմ կարծեր փորձերը հասցած են գին թէ անտեղի գովասանքները նպատակայարմար ըլլան [illegible]։

Հարկ կա՞յ ծանրանալու դեր չգիտնալու, յուշարարին երեւոյթին վրայ. բան մը որ «ճակատէն» հանդիսատեսներն իսկ կը նկատեն, կը հաստատեն ամէն անգամ։

Գալով թատերախաղին, ան կը պարունակէ դրամի մը «սաղմերը» — ինչպէս գրած էի։ «Քանի մը հատի տառապ կայ», կը գրէ Պ. Ակոնայեան։

Համաձայն եմ. Ու կ'աւելցնէ «Գործին ընդարձակութիւնը պատճառ եղած է որ կարգ մը տեսարաններ չխաղացուին»։

Ուրիշ հաստատում չէի ըրած, գրելով հետեւեալը.

— «Բեմական գրականութիւնը կը պահանջէ կառուցում եւ դասաւորման այնպիսի դժուարին պայմաններ, որոնց պատասխանատուութեան յանձնառութիւնը — գոնէ մեր մէջ — շատ քիչերը կրցած են արժանաւորապէս ստանձնել»։

Չեմ ուզեր անդրադառնալ մնացեալ նկատողութիւններուն, որոնց շատերը կը հաստատեն վերապահումներս, ինչպէս «գրականութենէ հեռացողներու առջեւ կարդացուած» ըլլալու պարագան.

«Վէպ մը՝ բայց ոչ թատերախաղ» գրած էի յօդուածիս գլուխը։

Թատերախաղ մը բեմին վրայ միայն կարելի է դատել, եւ հաստատել անոր արժէքը։ Սենեակի մէջ ընթերցում մը կրնայ ազդուիչ ըլլալ, բայց երբ գործը փորձէ ապրիլ բեմին վրայ, յանկարծ կը տեսնենք որ կը սայթաքի, իր ջիղերը թոյլ են, յօդուածները նկուն, շունչը կարճ եւ հասարակութեան վրայ ազդեցութեան անզօր։

Պատահածը այդ էր։

Չի բաւեր համակրելի նիւթ մը ունենալ։ Չի բաւեր նոյնպէս դերասան ըլլալ, թատերական գործ մը կառուցանելու համար։

Թատերագիրները — շատ քիչ բացառութեամբ — դերասաններ չեն եղած։

Այս անհերքելի ճշմարտութիւնները անշուշտ նոյնպէս ծանօթ են յօդուածագրին։

ՀՐ. ԱԼԻՇԱՆԱՔ

ԽԵ՛ՂՃ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ

Հոգիս համակուած է մի անհուն վիշտ եւ տառապանք ամէն անգամ, երբ յիշում եմ, որ այլ եւս չկայ մեր սիրելի Յովհաննէսը,— եռանդուն, անշահասէր եւ միշտ զոհաբերող Ակինեանը, որ սիրում եւ կապուած էր Դաշնակցութեան հետ այնպիսի սրբազան երկիւղածութեամբ, ինչպէս հաւատացեալ ուխտաւորը, երբ երկրպագում էր իր պաշտած աստուծուն:

Առաջին անգամ հանդիպել եմ Յովհաննէսին 1922 թուին, երբ դեռ 16—17 տարեկան աշխոյժ մի պատանի էր եւ հակառակ բոլշեւիկեան բռնութիւններին, զարմանալի ճարպիկութեամբ կարողացել էր կապեր հաստատել խոյլական մի նաւի նաւապետի հետ եւ Բաթումի ու Թիֆլիզի դաշնակցական ընկերների կարեւոր նամակները բերել հասցրել էր Կ. Պոլիս, այնտեղից նամակներ ու տեղեկութիւններ տանելու համար:

Նա այդ պատասխանատու եւ միանգամայն վտանգաւոր առաքելութիւնը նոյն ոգեւորութեամբ եւ այլասիրութեամբ կատարեց մի քանի անգամ:

Ամէն անգամ երբ հանդիպում էի այդ պատանուն, միշտ զարմացած խորհում էի, թէ ինչի՞ այս տղան, որ մի տարուց յետոյ պիտի աւարտէր միջնակարգ դպրոցը եւ կարող էր, ինչպէս իր ընկերակիցներից շատերը բոլշեւիկեան աշխարհում փառքի եւ բարձր պաշտօնների տէր դառնալ, արհամարհում է այդ բոլորը եւ իր անձը ենթարկելով ծանր վտանգների, կապուել է մեզ եւ ուզում է օգտակար լինել Դաշնակցութեան այնպիսի մի ժամանակ, երբ շատերը թուլամորթաբար լքեցին եւ դասալիք դարձան:

Հանդիպել եմ երկրորդ անգամ Փրակայում, երբ արդէն երիտասարդ հասուն համալսարանական ուսանող էր, գլուխը լի բազմաթիւ ծրագիրներով եւ առաջադրութիւններով եւ նոյն պատանեկան ջերմեռանդութեամբ ու հաւատքով վազվզում էր ամէն տեղ, օգտակար լինելու Դաշնակցութեան:

Նա ոգեւորուած պատմում էր, թէ ինչպէս յաջողել է կապեր հաստատել չեխական եւ Չեխիայում գտնուող բոլոր օտար կուսակցութիւնների հետ եւ թէ ինչպէս ամէն տեղ հայութիւնը եւ նրա միակ կուսակցութիւնը՝ Դաշնակցութիւնը վայելում է անվերապահ յարգալից վերաբերում:

Երրորդ անգամ հանդիպել եմ նրան Ֆրանսիայում, երբ կեանքի պայմանները իրենց ծանր կնիքն էին դրել այդ վաղամեռն երիտասարդի վրայ:

Չնայելով որ միշտ զրկանքի եւ նեղութեան էր ենթակայ, այնուամենայնիւ ամէն անգամ երբ պէտք եւ անհրաժեշտ էր մի բան անել Դաշնակցութեան համար, նա այնտեղ էր, միշտ պատրաստ զինուորի պէս:

Եւ այժմ մեզնից ընդմիշտ հեռանում է այդ գաղափարական զինուորը, այդ հաւատաւոր եւ անկեղծ ուխտաւորը, իր հասունութեան լաւագոյն շրջանում, երբ կամք ու հնարաւորութիւններ ունէր իր ամբողջ ուժերը ի սպաս դնելու հայութեան եւ նրա հզօր կուսակցութեան՝ Դաշնակցութեան:

Խե՛ղճ Յովհաննէս ...

Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԹԱՂՈՒՄԸ

Շաբաթ օր առաւօտեան ժամը 9 եւ կէսին, Փարիզի Փանթէն գերեզմանատան մէջ հողին յանձնուեցաւ վաղամեռ ընկերոջ՝ Յովհաննէս Ակինեանի մարմինը: Վերջին հրաժեշտը տալու եկած էին բաւական թիւով ընկեր-ընկերուհիներ: Կրօնական արարողութենէն վերջ, ընկեր Աշոտ - Արծրունի յանուն Հ. Յ. Դ. Արեւմտ. Եւր. Կեդր. Կոմիտէի եւ Փարիզի ընկերներու եւ կոմիտէի խօսեցաւ հետեւեալ դամբանականը.

«Ամէն անգամ, երբ կսկիծը մեր սրտին մէջ վշտահար կուգանք մեր վերջին հրաժեշտը տալու սիրելի ընկերոջ մը, միշտ ալ աւելի խոր կը գիտակցինք մեր տարագիր կեանքի ողբերգութեան: Դառն ճակատագրի անողոք ու ծանր հարուածները աւելի ուժգին կը զգանք, երբ այս բաց փոսերը մէկիկ մէկիկ կը կլանեն հայ ժողովրդի լաւագոյն զաւակները եւ Դաշնակցութեան հաւատարիմ զինուորները:

Երկու տարուան ընթացքին մենք ունեցանք եօթ կորուստ:

Մեզմէ յաւիտենապէս բաժնուեցաւ մեր կուսակցութեան գրչի ու մտքի տիտանը՝ Միքայէլ Վարանդեանը:

Գաղ հողին յանձնեցինք մեր սիրելի Օհան Կարօն, որ իր բանաստեղծական ու քնքոյշ զգացումներով սերտօրէն կապուած էր Դաշնակցութեան հետ:

Օտարութեան մէջ առյաւէտ իր աչքերը փակեց բժ. Նորայրը, որ իր հեզ ու մաքուր նկարագրով այնքան սիրելի էր բոլորիս:

Մարսէլի գերեզմանատան մէջ պառկենք տուած Օննիկ Աւետիսեանը, Հ. Յ. Դաշնակցութեան հին ու փորձառու մարտիկը, որ անպայման կը գերադասէր մեռնիլ զէնքը ձեռքին՝ հայրենի լեռներու լանջին:

Անշուք հողաթումբին տակ կը գտնուի Մուսաթ Լուսիկեանը, չարքաշ աշխատաւոր մը, որ իր համեստութեամբ, նուիրումով ու մաքուր գաղափարականութեամբ իսկական Դաշնակցական կոչումն ունէր:

Դեռ հազիւ երեք ամիս առաջ էր որ Փանթէնի մէջ թաղեցինք պատանի Մարտիրոս Ղազիկեանը, որ ակնածանքով ու պաշտամունքով հազիւ հասած Դաշնակցութեան սեմին մահացաւ հարուած ստացաւ այս երկրի կլիմային ու կեանքի դառն պայմաններէն:

Եւ վերջապէս, ահա այսօր, մեզ վիճակուած է վերջին համբոյրը դրոշմել սիրելի Յովհաննէս Ակինեանի ճակտին . .

Մեզ համար հաւասար չափով թանկագին ու սիրելի են բոլոր ընկերները: Իւրաքանչիւր կորուստ, անբուժելի վէրք կը բանայ մեր սրտերուն վրայ. սակայն, այս մէկը, աւելի կսկծալի է եւ ծանր: Այնքան անակնկալ ու արագօրէն կատարուեցաւ, որ շատ շատերը չեն ուզեր հաւատալ:

Ի՞նչպէս, Ակինեանը մեռած . . Յոյսերով ու խանդավառութեամբ լեցուն այդ երիտասարդը, որուն հաւատքն այնքան զօրաւոր էր, որ անպայման պիտի յաղթահարէր նաեւ մահը, երիտասարդ մը որ հերոսական ու յեղափոխական կեցուածքով դիմագրաւած էր կեանքի բոլոր հարուածներուն եւ արդարօրէն ապրելու իրաւունքն ունէր, հայ երիտասարդ մը որ դեռ նոր էր ելած համալսարանէն եւ տարիներու տքնաջան աշխատանքով ձեռք բերած գիտութիւնը կը պատրաստուէր ի սպաս դնել իր հայրենիքին ու մայր ժողովուրդին . .

Սակայն, այդ նոյն գիտութիւնն իսկ անզօր գտնուեցաւ ոչնչացնելու այն մանրէն, որ դաւադրօրէն ներս սպրդած էր արեան մէջ

Այո, դառն իրողութեան առջեւ կը գտնուինք: Այստեղէն պիտի վերադառնանք առանց սիրելի Ակինեանի . . . Քանի մը վայրկեան վերջ անշուք հողաթումբ մը եւս պիտի կազմուի, որու տակ պիտի անհետանայ մէկը, որ իր նորափթիթ կեանքի իմաստը պայմանաւորած էր Դաշնակցական ըլլալու հանգամանքով:

Յովհ. Ակինեանը Դաշնակցականի բարձր ու հպարտ անունը առնելու իրաւունքն ունէր: Անսահման էր իր զոհաբերութիւնը հանդէպ կուսակցութեան: Անձնական կեանք երբեք չունեցաւ: Ընդհակառակն, լքեց Մարսէյլի մէջ շնորհիւ իր ազգականներուն ստեղծուած հանգիստ ու ապահով կեանքը եւ ամբողջովին լծուեցաւ կուսակցական աշխատանքի: Նոյն եռանդով եւ նուիրումով շարունակեց կատարել իր կուսակցական պարտականութիւնները նաեւ Վիէնի մէջ, ուր փոխադրուած էր Մարսէյլէն:

Իր անձնական կեանքի ողբերգական շրջանն սկսաւ այստեղ, Փարիզի մէջ: Միայն անոնք որ մօտէն հետեւած են իր կեանքին, գիտեն թէ ինչ պայմաններու տակ ապրեցաւ ամբողջ երկու տարի: Օր մը կուշտ, օր մը անօթի, այս ընկերոջ օժանդակութեամբ, միւսի աջակցութեամբ, շատ անգամներ անօթեւան, պատահական աշխատանքներ կատարելով, կերպ մը քարշ կուտար իր գոյութիւնը: Մարդկային արժանապատուութիւնը նսեմացնող ու ժուժկալական - համալսարանաւարտի գիրքին անհամապատասխան կեանք մըն էր այս: Սակայն, ան տոկաց առանց յուսահատելու եւ ընկճելու: Ան գիտէր, որ անվերջ այսպէս չպիտի շարունակուի եւ օր մը բախտը պիտի ժպտի: Եւ իրօք, յաջողեցաւ տնտեսական աշխատանք գտնել: Իր հետ միասին բոլորս ալ ուրախացանք: Սակայն, անիծուած ճակատագիրը, վայրագ ու դաժան գտնուեցաւ: Մահը իր պաղ ու անխիղճ թեւերու մէջ առաւ դժբախտ ընկերը ճիշդ այն օրը, երբ աշխատանքի պիտի սկսէր: Խեղճ Ակինեան, դժբա՜խտ ճակատագիր

Ահաւասիկ այս է եղած անհայրենիք ու տարագիր հայ երիտասարդի կեանքն ու վախճանը: Այդպիսի ճակատագիր ունեցաւ Դաշնակցական երիտասարդ ընկեր մը, իր վեհ գաղափարականութեամբ, անսահման զոհաբերութեան պատրաստակամութեամբ, բարձր ու մաքուր նկարագիրով, խոր հաւատքով ու գործելու անհուն եռանդով, իր ընդունակութիւններով ու յեղափոխական խառնուածքով, չտեսնուած ընկերասիրութեամբ ու համեստ բնաւորութեամբ, անպայման խոստմնալից ապագայ կ'ունենար

Սակայն, ոչ միայն իր մարդկային ու կուսակցական ձգտումները կիսատ մնացին, այլ եւ իր հայրենի երկրի մէջ վերջին հանգիստ առնելու մխիթարանքն անգամ չունեցաւ:

Մնաս բարով, դժբախտ երիտասարդ, անզուգական ընկեր»...

Թաց աչքերով ու գլխիկոր վերադարձանք գերեզմանատունէն այն յոյսով, թէ այս վերջինն է...

ԸՆԿԵՐ ՄԸ

ՁԱՅՆԵՐ ՊԱԽԱՐԷՆ

ՆՈՐԱԳՈՅՆ ԶՈՀԸ—Յ. ՊԵՏԻԿԵԱՆ

(Ջախջախուած երկաթի տակ)

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, 3 փետր. — «Յառաջ» երկտողով մը ծանուցած էր ընկ. Յ. Պետիկեանի եղերական մահը, որ տեղի ունեցաւ յունուար 31ին, երեկոյեան ժամը 9ին: Նոյն իսկ Ֆրանսացիները լացին տարաբախտ Յարութիւնի վրայ, որ բոլորին համակրանքը շահած էր իր հեզ բնաւորութեամբ: Ողբացեալ ընկերը տարիներէ ի վեր իր երիտասարդ բազուկները սօթտած կ'աշխատէր քաղաքիս մեծ գործարանին մէջ, որ գիշեր ցերեկ երկաթ ու ածուխ կը փսխէ.

Դէպքը,— արկածէն քանի մը ժամ առաջ, Յարութիւն կը տեսակցի գտնուած ընկերներու եւ բարեկամներու հետ, ուրախ զուարթ. շատերուն հետ կը համբուրուի եւ բոլորին [illegible] մը մնաք բարի կ'ըսէ: Ինա՞ղդ . . .

Հինգշաբթի իրիկուն է: Աճապարանքով տուն կը վերադառնայ, որպէսզի ժամը 9ին գործ առնէր: Ընտանիքը տունը չի գտներ, կը մեկնի [illegible], հոն կը գտնէ իր բոլոր պարագաները եւ մէկ հատիկ աղջիկը, որ հոգւոյն տունն էր: Նոյն պահուն, տաք մթնոլորտի մը մէջ, բոլոր ներկաները ջերմապէս կը համբուրէ եւ շատերուն առջեւ կինն իսկ, ու վերջին համբոյր մըն ալ դրոշմելով սեւ աչքերով երեք տարեկան աղջկան, կը մեկնի գործարան:

Ժամը 9ին գործի կը սկսի: Հազիւ մէկ ժամ ընկերներուն հետ կ'աշխատի, հաւաքարար ելեկտրականութեան ուժով մեծկակ երկաթներ աջ ու ձախ տեղափոխելով: Երկաթները երբեմն իւրաքանչիւրը 20—30 թոն ծանրութիւն ունին: Այդ իրիկուն մէկ հատ, չորս շղթաներով լաւ մը բռնել տրուած կ'ըլլան, մէկ կողմէն միւս կողմ փոխադրելու համար: Ինքը՝ գործարանին մէջ նոյն այդ գործին վարիչի պաշտօնը կը կատարէր: Ելեկտրականութեան ուժով կը սկսին երկաթը բարձրացնել: Հազիւ քանի մը քայլ առած, յանկարծ շղթային մէկ ծայրը կը կտրի ու գործաւորները սարսափահար կը սկսին աջ ու ձախ փախչիլ: Յարութիւնն ալ փախած պահուն ոտքը կը սահի ու կ'իյնայ. Եւ ահա երկաթն ալ աժդահարի պէս կուգայ ու կը զարնուի իր վզին, կուրծքին, մարմինը բաժնելով երկու կտորի, սիրտէն զարնուած Մահը կ'ըլլայ վայրկենական ... Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ կիրակի: Անհամար բազմութիւն մը ներկայ էր մօտաւորապէս 800—1000 հոգի: Թաղումը եղաւ շատ փառաւոր: Իր աշխատած գործարանը սուգ բռնած էր: Ներկայ էին գործարանին ընդհանուր տնօրէնը, օգնականը, տասնեակ մը ճարտարագէտներ եւ բազմաթիւ բանուորներ: Պսակներ բերած էին գործարանէն իր գործաւոր ընկերները, Ֆրանս. Մարմնամարզական Միութիւնը, Ֆութպոլի Միութիւնը, եւ քանի մը ուրիշ օտար կազմակերպութիւններ: Հայերէն՝ Սէն Շամոնի գաղութը, Մարաշի Հայր. Միութիւնը, Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Վարուժան» խումբը, տարագիր եռագոյնով զարդարուած: Փարիզէն բազմաթիւ ընտանիքներ, Կրընոպլէն Հալաճեան ընտանիքը, եւ շատ մը անհատ ընկերներ ու բարեկամներ:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կորսնցուց երիտասարդ եւ հաւատարիմ ընկեր մը, որ տարիներէ ի վեր մայր կուսակցութեան փարած էր: Կ'երազէր օր մը իր կարմիր արիւնը թափել յանուն ազատութեան: Աւաղ որ իր թանկագին արիւնը թափեցաւ Եւրոպայի մէջ գործարանի պաղ երկաթներուն վրայ հազիւ 30 տարին բոլորած

Սիրելի Յարութիւն, ներէ որ աղուոր գլուխդ եւ հուժկու մարմինդ ճզմուելէ յետոյ, գրիչս դողդղալով կը շարժեմ, քանի մը տող գրելու համար:

Մ. Ըմտրիկեան

ՄԱՄՈՒԼ

ԻՍԿԱԿԱՆ ԴԱՒԱԴԻՐՆԵՐԸ

«Հայրենիք» խմբագրականի մը մէջ վերլուծելով Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ արձակուած զարչելի ցնդաբանութիւնները — «հակահայաստանեա՞ն» — գիտել կուտայ արդար դառնութեամբ (22 յունուար).

— «Օրինակ, այն ճակատագրական օրերուն (1905—6), երբ ցարական կառավարութիւնը զինեց ու դրդեց Կովկասի Թաթարները իր զօրքերու հովանիին տակ յարձակելու Կովկասի հայութեան վրայ, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն էր որ անցաւ Կովկասի հայութեան գլուխը, կազմակերպեց, զինեց զայն եւ այնպիսի հակահարուածներ տուաւ թշնամիին, որ ան ստիպուած եղաւ ետ կենալու իր հայաջինջ քաղաքականութենէն: Այն ատեն ոչ համայնավարները եւ ոչ ալ ռամկավարները ու եւ է օգնութիւն բրին հայ ժողովուրդին, անոնք պարզապէս չկային մէջտեղ:

Այն ճակատագրական օրերուն, 1918 թ., երբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան առաջնորդութեամբ մարտական հայութիւնը հերոսական դիմադրութիւն ցոյց կուտար ցեղի ոխերիմ թշնամիին Ղարաքիլիսէի, Բաշ-Ապարանի եւ Սարդարապատի մէջ՝ ինքզինքը ստոյգ բնաջնջումէ ազատելու համար, ոչ համայնավարներ եւ ոչ ռամկավարներ որեւէ ճիգ կամ զոհողութիւն բրին՝ անոր գոյամարտը գէթ դիւրացնելու համար: Հեռուէն, իբրեւ օտարականներ, դիտեցին այդ դիւցազնական պայքարը եւ սկսան Հայաստանի հանդէպ գործօն հետաքրքրութիւն ցոյց տալ միայն այն ժամանակ, երբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան շնորհիւ հայ ժողովուրդը յաջողած էր արդէն պաշտպանել իր գոյութիւնը Կովկասի մէջ 1918 թ. եւ անոր լուծ հիմք դրած 600 տարուան գերութենէն յետոյ հայ ազգային անկախ պետութեան՝ Հայաստանի Հանրապետութեան:

Սակայն, այն ատեն եւս համայնավարներու եւ ռամկավարներու հետաքրքրութիւնը ուրիշ բան չեղաւ, բայց եթէ դաւել Հայաստանի ազգային կառավարութեան դէմ՝ գրաւելու համար իշխանութիւնը:

Այսպէս, համայնավարները, իրենց տրամադրութեան տակ ունենալով Մոսկուայի միջոցները, փորձեցին զինու զօրութեամբ տապալել Հայաստանի կառավարութիւնը եւ գրաւել իշխանութիւնը: 1920 մայիսի [illegible] անոնք ապստամբութիւն սարքեցին եւ ճնշուեցան: Այդ ձախողանքը սակայն չյուսահատեց զանոնք, այլ մղեց դիմելու նոր, աւելի դաւաճանական միջոցներու: Այն է՝ յարաբերութեան մէջ մտան քէմալիստ Թուրքերուն հետ եւ դրդեցին զանոնք արշաւանք կազմակերպելու Հայաստանի հանրապետութեան դէմ, որ տեղի ունեցաւ 1920ի աշնան: Այդ արշաւանքին ուժ տուաւ եւ Մոսկուան, որով Հայաստան առնուեցաւ երկու կրակի մէջ: Հայաստանի համայնավարներն ալ ներսէն քայքայեցին հայկական բանակը: Ու այսպէս դարձան Հայաստանի հանրապետութեան գերեզմանափորները:

Ո՞ւր էին եւ ի՞նչ կ'ընէին ռամկավարները այն ատեն, երբ համայնավարները այնքան դաւաճանօրէն կը հարուածէին Հայաստանի հանրապետութիւնը:

Անոնք կը գերադասէին մնալ արտասահմանի ապահով անկիւններուն մէջ և նոյնպէս դաւեր կը նիւթէին Հայաստանի իշխանութիւնը գրաւելու համար: Քանի որ ո եւ է հնարաւորութիւն չունէին համայնավարներու պէս ապստամբութիւն սարքելու, (անոր համար պէտք է գէթ նեղութիւն կրէին Հայաստան երթալու), անոնք կը փորձէին դիւանագիտական միջոցներով հասնիլ իրենց նպատակին:

Նախ, ռամկավարները աշխատեցան դաշնակից պետութեանց քաղաքական ղեկավար շրջանակներու մէջ վարկաբեկել Հայաստանի ազգային կառավարութիւնը՝ ներկայացնելով զայն իբր բոլշեւիկ կամ անիշխանական: Երբ ատկէ բան մը չշահեցան, սկսան բանակցիլ Հ. Յ. Դաշնակցութեան հետ, որպէսզի վերջինս բարի ըլլար Հայաստանի կառավարութեան մէջ տեղ զիջել անոնց՝ տալով իրենց նախարարական կարեւորագոյն աթոռները եւ ապահովելով իրենց համար ձայներու մեծամասնութիւն մը: Աւելին. Ռամկավարները նոյնպէս ուզեցին, որ այդ շնորհները իրենց տրուին այնպէս, որ իրենք նեղութիւն ալ չկրեն Հայաստան փոխադրուելու, այլ կարենան արտասահմանէն ազդելով կերպով վարել Հայաստանի պետական գործերը»:

⁂ Արեւմտեան Ափրիկէի մէջ արեւապաշտ ցեղ մը կայ, որ ունի շատ խիստ օրէնքներ: Ցեղապետին՝ անհնազանդ եղողները եւ ամուսնական անհաւատարմութիւն ունեցողները կը պատժուին մահուամբ:

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԷՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ, Հ. Տ. Թ.— Ի զուր յոգնութիւն կրած էք, գրի առնելով ռամկավար «ուխտաւոր»ին ծանօթ արտայայտութիւնները եւ պատասխան գրելով.

ՄԱՐՍԷՅԼ, Ս. Վ.— Նոյնպէս:

ՆԱՐՏԱՆ, Լ. Գ.— Նոյնպէս:

ՌՕՄԱՆ, Ս. Գ.— Նոյնպէս:

ՄԱՐՍԷՅԼ, Մ. Խ.— Չենք ուզեր անունն իսկ լսել ձեր այդ բազմալիմակ հայրենակցին: Կրնաք դրկել այն թերթին ուր տեղ - տեղ է եղած

⁂ Մոսկուայի Լազարեան ճեմարանը հիմնուած է 1818ին, Յովհ. Լազարեանի կողմէ: Թիֆլիզի Ներսէսեան վարժարանը հիմնուած է 1825ին Ներսէս արք. Աշտարակեցիի ջանքերով, որուն անունով կոչուեցաւ դպրոցը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (8)

ԾԱՂՐԱՆԿԱՐԻՉԸ

Սակայն ամուսնական վերջին շաբաթը, տեսակ մը մոռացմունքով չխորհեցաւ անգամ լամբարին, ու մայրը զարմանքով կը տեսնէր որ շուտ շուտ կը հատնէր քարիւղը, ու տղուն նայած պահուն, տժգունութիւն մը կը տեսնէր դէմքին վրայ, ու աչքերը վառելու տեղ, կարծես կը խորունկնային: Ո՞ւր տեսած էր անգամ մը սասնկ տժգոյն գեղեցկութեան մէջ կորսուած կերպարանք, հա, միտքը կուգար, օր մը սրտէն բարի տրտմութիւն մը անցեր էր սասնկ դէմքի մը նայած ատեն, բայց կերպով մը կը հեռանար ան վերջալոյսի ստուերի մը պէս, ու չէր կրնար յիշել: Այդ դէմքը գիշերի մը մելամաղձոտութիւնը ունէր, ու մութը տարածուելուն պէս, իր խորհրդաւոր ձեւը կ'առնէր:

Իր տղան տժգոյն էր, բայց...պէտք էր լսել.. ամուսնոյն անգամ բերանը չբացաւ, բառ մը կրնար սիրտեր փլցնել:

Այն ատեն ո՞ւր կ'երթային իր երազները: Քանի մը շաբաթէն տղան տուն պիտի վերադառնար շրջանաւարտ հանդէսէն՝ վկայական մը ու մրցանակներ ձեռքերուն մէջ, ո՜հ, Աստուած իմ, այս պատկերը աչքերուն առջեւ եկած ատեն, խելքը գլխէն կ'երթար: Հոգ չէ, թող տժգունէր իր տղան, տժգունէր ուզածին չափ, տժգունէր ու տժգունէր: Ու ինք լամբարը կը լեցնէր ամէն օր, Տիրամօր կանթեղին իւղ լեցնող ուխտաւորին նման, սիրտը տեսակ մը ձայնի տակ բաբախուն:

Ա՜հ, վերջապէս

Երբ Արեգնենց բակը երթար ժամանցի, ինք ալ պիտի ունենար իր ընելիք երկար պատմութիւնը

×

Իր սիրտը իրն էր, ու միայն ինք կը զգար անոր սարսուռները, ալ ինչ փոյթ պայմանադրական ձեւերը կեանքի, որոնք մեռելներու պէս կը մնային անարիւն ու քայքայուած: Ու, սրտէն եկածին պէս գրեց Արամ իր աւարտականի ճառը: Արդէն անոր անունը միայն բաւական էր իր ջիղերը թուլցնելու, ու երբ չէր կրնար իրարու ետեւէ եկող տարօրինակ ծեծողները զսպել, այն ատեն աւանդական իր բոլոր տափակութիւններով կ'եռէր ան:

Արամի հետ կարճ վիճաբանութիւն մը ունեցաւ տնօրէնը, ու վարժապետներուն դառնալով, ծաղրանկար մըն է, եղբայր, սա ճառը, բառ ու մնաց բերանը բաց՝ սպասումի մը մէջ անորոշ բռնելի: Յետոյ դառնալով Արամի.

— Ինչո՞ւ այսպէս գրեցիր ճառդ, հարցուց սրտմտութեամբ:

— Շատ աշխատեցայ, պարոն տնօրէն, պատասխանեց Արամ, բայց չյաջողեցայ գրել չկրցածս:

Ուսուցիչները իրարու նայեցան:

Տնօրէնը բան չհասկցաւ այս խօսքերէն, ու, ճառին մէջ երկու ծաղրանկար միայն մնացեր են, ըսաւ, գծելու, որոնք զիրար ծաղրելու ատեն, իրենցինքնութեան մէջ նկարուէին կեանքի բոլոր տգեղութիւնները, յետոյ, ատ ու վաղն ալ առանց աւելցուելու ըսելով, նետեց հինգ էջնոց տետրակը անոր երեսին: Արամ բառ չհանեց բերնէն, երբ տետրակը ձեռքը դուրս կ'ելլէր տնօրէնէն, ինք արդէն ծաղրանկար մըն է յարեց տեսուչը, տեսա՞ք իր դէմքը՝ նիհարցած ու տժգոյն, իբրաւ որ ծաղրանկարի կը նմանի:

Դիմացը, բազկաթոռին վրայ բազմած հաստ ու կլոր վարժապետը միայն խնդաց կուշտ ու կուռ, ու միւսներն ալ անոր վրայ խնդացին, երբ դէմքը առաւ ծաղրանկարի մը անթեբի ձեւերը: Տնօրէնը, այս անգամ չկրցաւ պահել իր խնդուքը, ու ծիծաղած ատեն, անոնց դէմքերը, այս պահուս, Արամի ծաղրանկարներուն արտայայտութիւնը առեր էին:

Արամ, տասը անգամ սրբագրեց իր ճառը, միմիայն Յովէփի տղան Արամը երեւնալու համար հոն, որովհետեւ ինքզինքը լաւ կը ճանչնար, ու ընկերներուն ճառերը կարդացած ատեն, չխնդալու համար, լեզուն կը խածնէր, կամ ակռաները կը սեղմէր:

Ի՞նչ ընէր, ո՛ւր երթար կեանքի զաւեշտը կը տեսնէր, ու մարդիկ կը խնդային իրենք իրենց վրայ: Ու ժամանակ կը խնդայ կ'ըսէր, երբ իր պատուէրը այլանդակ է, երբ ամէն անգամ նայելուն անոր, նմանութիւններ տեսնել կը կարծէ կեանքի կատակերգութեան

Իրաւունքը իմս է յարեց Արամ, ու գրպանեց ճառը: Սակայն հարցումի մը պէս ականջին կը զարնէր «Երկու ծաղրանկարներ մնացեր են գծելու»..

Պատասխանը իր գրպանն էր արդէն:

Երբ տնօրէնը Արամենց գնաց, էրիկ կնիկ կը վիճաբանէին իրենց տալիք նուէրին վրայ, երբ վկայականը եւ մրցանակները ձեռքը տուն կը վերադառնար իրենց տղան:

Քանի մը հատ կոնծելէն ետք, ճառին պատմութիւնը բրաւ տնօրէնը, ու միտքը բան մը ինկած յանկարծ, վեր վազեց տիկ. Ազնիւ: Հինգ վայրկեանէն ձեռքը թանձր տետրակ մը, վերադարձաւ, ու յուսահատութենէն սարսափած, նայեցէք, նայեցէք ըսաւ, կը կարծէի թէ խելքը գլուխը եկած, մոռցեր էր սա խենդութիւնները:

Ինչպէս եղեր էր, Արամ դարակը բաց մոռցեր էր, ու տնօրէնին երկար բարակ պատմութիւններէն ետք, կասկածի մէջ, գնաց գտաւ իր մայրը ծաղրանկարներուն հատորը:

Երեքը գլուխ գլխի, դարձուցին ու դարձուցին երեք հարիւր էջնոց հատորը, ու տնօրէնը այնքան տարիներու իրենց երկսեռ վարժարաններուն պատմութիւնը նկարուած տեսաւ հոն:

Սիրոյ պատմութիւնն'ր ալ ունին իրենց սաղ ու սանճռի, ու որպէսզի սրտին փոթորիկը չծաւալէր, զուարթութիւնը պահելու համար, մէկ մէկ հատ ալ կոնծենք առաջարկեց տնօրէնը

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(Վերջ)

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԱՐԴԻՒԱՑՈՒՄ ԵՒ ԲԱՐԵՇՐՋՈՒՄ. 1935: Գրեց՝ Տոքթ. Ժ. Ա. Պապիկեան: 270 մեծադիր էջ: Գին՝ 15 ֆրանք: Հասցէ.— Dr. J. A. Babikian, c/o The American Press. Beyrouth (Liban):

ՎԻՇԱՊՆԵՐԻ ԱՇԽԱՐՀՈՒՄ, (հայրենի յուշեր՝ 29 գլուխներով): Գրեց՝ Հայաստան Գէորգեան (Հայուհի որ ամուսնացած է գերման երիտասարդ մտաւորականի մը հետ): Տպ. Վիէննա:

թիւնը: Պերլինի պաշտօնական շրջանակներուն մէջ այն կարծիքն ունին թէ Լոնտոնի առաջարկները աւելի պայծառ են եւ գործնական, քան Հռոմի համաձայնութիւնը կամ արեւելեան ուխտի մէջ եղած առաջադրութիւնները: Արտաքին նախարարութեան պաշտօնաթերթը լաւատես է գործակցութեան մասին, պայմանաւ որ ճնշում չբանեցնեն ո եւ է պետութեան վրայ: Մէկ խօսքով, Լոնտոնի համաձայնութիւնը կը համարուի քայլ մը դէպի յառաջ, մանաւանդ որ այլ եւս չեղեալ կը համարուին Վերսայլի դաշնագրին զինուորական տրամադրութիւնները:

Երկրաշարժ Հայաստանի մէջ

Մոսկ. Հայաստան կը գրէ թէ յունուար 6ին, գիշերուան ժամը 1.0ին, Գորիսի մէջ (Զանգեզուր) զգալի եղան երկրաշարժի դղրդալից եւ ուժեղ ցնցումներ:

Նոյն գիշերը, ժամը 1.20ին, Ղափանի մէջ եւս զգալի եղաւ ուժեղ երկրաշարժ:

Ագիզբեկովի մէջ եւս (նախկին Փաշալու), նոյն գիշերը, ժամը 1.30ին, զգալի եղան սաստիկ ցնցումներ:

Փետրուար 6ի տարեդարձին առթիւ

Ինչպէս գրած էինք, խոր յուզում կը տիրէ քաղաքին մէջ, փետր. 6ի տարեդարձին առթիւ, (այսօր): Արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած են, բարեկարգութեան պահպանման համար: Վարչապետը անձամբ խորհրդակցեցաւ ներքին նախարարին եւ ոստիկանութեան վերատեսուչին հետ: Միայն յարգանքի արարողութիւնները պիտի թոյլատրուին: Այս արարողութեանց ամէնէն կարեւորը պիտի կատարուի Նոթր Տամի մէջ, մասնակցութեամբ կառավարութեան ներկայացուցիչներուն. յունական եկեղեցին ալ հոգեհանգիստ պիտի կատարէ, իսկ իսլամական մզկիթը՝ ուրբաթ օր:

Երիտասարդ Հայրենասէրներու Միութիւնը իր ուխտը պիտի կրկնէ Ժան տ'Արքի արձանին առջեւ: Հրեղէն Խաչն ալ կոչով մը կը հրաւիրէ իր հետեւորդները «երկիւղածութեամբ տօնել ֆրանսական բարոյականի առաջին յաղթանակին յիշատակը»:

Ձախակողմեան հոսանքները կազմ եւ պատրաստ կը սպասեն, ահազանգի ազդանշանը տալով: Հրատարակչական կոմիտէն յայտարարութեամբ մը կ'ազդարարէ թէ «ոչ մէկ քաղքենի թերթ պիտի կրնայ լոյս տեսնել, եթէ բռնութիւն գործադրուի «Փոփիւլէռ»ի եւ «Իւմանիթէ»ի դէմ (ընկերվարական եւ համայնավար պաշտօնաթերթեր):

ՀԱՑ ՄԸ՝ ԹԱԳԱՒՈՐ ՃԵՐՄԱԿ ՊՂՊԵՂԻ...

Լոնտոնէն կը գրեն:— *Կարապետ Պէչիրճեան, Լոնտոնի հայ սեղանաւորը, ձեռնարկած է ամբողջովին գնելու ճերմակ պղպեղը: Ինք եւ երեք ընկերներ երկու միլիոն անգլ. ոսկի ճարած եւ արդէն իսկ գնած են 13,000 թոն ճերմակ պղպեղ: Վեց – եօթ թոն ալ ճամբան է: Այս գործողութեան համար ստիպուած են ծախսել իրենց ամբողջ դրամագլուխը:*

Այս գնումը կատարելով, Պէչիրճեան խմբակը ճերմակ պղպեղ պիտի ունենայ երկու տարուան համար: Արդէն իսկ հարիւրին հարիւր բարձրացած է ճերմակ պղպեղին գինը: Բայց ահա նոր դժուարութիւն մը,— փոքրաքանակ առեւտրականները կը սպառնան այսուհետեւ միայն սեւ պղպեղ գնել, որ աւելի աժան է: Արդ, այս պղպեղն ալ իրենց ափին մէջ առնելու համար, մէկ միլիոն ոսկի եւս պէտք է ճարէ Պէչիրճեան խմբակը:

Նոր պայմանագիր

ԹՈՒՐՔ ԵՒ ՅՈՅՆ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՄԱՐ

Աթէնքէն կը գրեն.— Կառավարական *Վրատինի* տեղեկութիւնները կը հաղորդէ այն խօսակցութեանց մասին զոր Ժընեւի մէջ ունեցած են թուրք եւ հելլէն արտաքին նախարարները: Այսպէս, երկու նախարարները որոշեր են միասին նախագիծ մը խմբագրել, լուծելու համար Թրակիոյ թուրք եւ Թուրքիոյ յոյն փոքրամասնութեանց վերաբերեալ խնդիրները:

Նոյն թերթին համաձայն, այս նախագիծը պիտի ենթարկուի երկու կառավարութիւններու վաւերացման եւ Պալքանեան նախարարներու առաջիկայ ժողովին առեն պիտի ստորագրուի Րիւշտիւ Արասի եւ Մաքսիմոսի կողմէ:

Աթէնքի թերթերը այս պարագան կը նկատեն իբրեւ փաստ մը թուրքեւհելլէն յարաբերութեանց անկեղծութեան եւ Թուրքիոյ բարեացակամութեան:

ԿՐԻՓԸ ԿԸ ՃԱՐԱԿԷ կարգ մը զօրանոցներու մէջ: Անկուլէմի զօրանոցը, որ եօթ զոհեր տուած էր արդէն, երեք հոգի եւս կորսնցուց: Գուրժի մէջ մեռած են եօթ հոգի: Հարիւր զինուորներ հիւանդացած են Վէրտէօնի մէջ: Պէլֆօրի դպրոցները փակուեցան:

Լոնտոնի մէջ ալ կրիփի սաստիկ համաճարակ մը ծագած է, վտանգաւոր ախտանշաններով:

1200 ոսկի կալուածատուրք Եսայեան վարժարանէն

Պոլսոյ Եսայեան վարժարանէն տարեկան 1200 ոսկիի կալուածատուրք պահանջուած էր: Բերայի Կալուածոց հոգաբարձութիւնը վերաքննիչ յանձնաժողովին դիմած էր, մանրամասն բացատրելով թէ վարժարանը ոչ միայն շահու համար չէ բացուած, այլ ընդհակառակն տարեկան կարեւոր գումար մը եկեղեցին հասոյթներէն կը տրամադրուի ծախսերուն, եւ թէ զուտ հանրային կրթութեան նպաստելու համար կը պահէ իր գոյութիւնը: Վերաքննիչ յանձնաժողովը ջնջած էր կալուածատուրքը, վարժարանը նկատելով հանրային կրթութեան ծառայող հաստատութիւն մը: Բայց կալուածական տուրքերը քննող վճռաբեկ ատեանը, որ կը գտնուի Էնկիւրի, քննելով այս խնդիրը, հաղորդած է իր վճիռը, որով կը յայտարարէ թէ, իր աշակերտներէն թոշակ առնելուն համար, վարժարանը առեւտրական նպատակով հիմնուած հաստատութիւն կը նկատուի, խնդիր չէ թէ վնաս կ'ընէ: Շահու համար հիմնուած գործ մը կրնայ շահ ալ ընել, վնաս ալ: Նոյնպէս կը յայտարարէ թէ թղթածրարին մէջ չկայ ո եւ է փաստաթուղթ որ հաստատէ թէ վարժարանը մատակարարող հայ համայնքը հանրային օգտին ծառայող *ձէմիյէթ*ներէն է: Կալուածատուրքի օրէնքին 3րդ յօդուածին 5րդ հատուածին համաձայն, վերաքննիչ յանձնաժողովը Եսայեան վարժարանը կալուածատուրքէ զերծ նկատելով, սխալած է: Քննութիւնը պակաս կատարուած է, որով կը ջնջուի իր որոշումը:

Վճռաբեկին պաշտօնագիրը կը յայտնէ թէ վճիռը միաձայնութեամբ տրուած է:

Կալուածոց հոգաբարձութիւնը պիտի դիմէ պետական խորհուրդին:

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՕՆԱՏՈՒՆԸ *71, Avenue Kléber*

ՀԱՍՑԷՆ ՄԻՇՏ ՆՈՅՆՆ Է

Բաց է ամէն առաւօտ ժամը 10—12.30: Դիմել ամէն կարգի վկայականներու համար

ԳՈՐԾ կը փնտռէ հայ օրիորդ մը, որ ունի 16 տարուայ փորձառութիւն դրասեն. աշխատանքներու՝ հաշուապահ, արկղակալ (էսիէր) եւն. լաւ ֆրանսերէն գիտէ եւ ունի լաւագոյն վկայագիրներ: Դիմել նամակաւ «Յառաջ»ի վարչութեան, 17 ռիւ Տամէմ, Փարիզ:

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՑԱՑՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱԶԳ.

ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 31 յունուար.— Մարսէյլի հայ գործաւորներու խնդրով Փարիզ Աշխատանքի նախարար Պ. Փոլ Ժաքիէի քով ըրած մեր դիմումին առթիւ ստացած պատասխան հրահանգին վրայ, այսու կը յայտարարենք թէ բոլոր այն գործաւորները որոնք ունին աշխատելու իրաւունքը հաստատող օրինաւոր ինքնութեան թուղթ, որոնց պայմանաժամը չէ անցած, ինչպէս նաեւ գործաւորի տոմս, երկուշաբթի, 4 փետրուարէն սկսեալ թող ներկայանան Առաջնորդարանս արձանագրուելու համար, պայմանաւ որ ի ձեռին ունենան իրենց չքաւոր եւ նպաստընկալ վիճակի մէջ գտնուելու պարագան, Մարսէյլի քաղաքին մէջ ապրողները իրենց հայր. միութիւններէն, իսկ արուարձաններուն մէջ ապրողները անխտիր իրենց թաղային խորհուրդներէն կամ հոգաբարձութիւններէն պաշտօնապէս վաւերացուած:

Նոյնպէս կը յայտարարենք ի գիտութիւն, թէ Մարսէյլի Լիբանանի եւ Սուրիոյ հիւպատոսին կողմէ վարչութեանս ըրած խնդրանքին ընթացք տուած ըլլալու համար, բոլոր Սուրիոյ կամ Լիբանանահպատակ հայ գործաւորները, նոյնպէս փետրուար 4էն սկսեալ ներկայանան Առաջնորդարանս եւ արձանագրուին, լրացնելով բոլոր վերոյիշեալ պայմանները:

ԱԶԳ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Սենթ Էթիէնի [illegible] իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Սէն Շամոնի Վարուժան խումբին, ընկ. Յարութիւն [illegible] ... [illegible]

ԵՐԳԻ ԴԱՍ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. Ցեղակրօն Ուխտի [illegible] (կիրակի 6 Փետրուար) երեկոյեան ժամը 8ին Պ. Մանուկ Թորոսեանի բնակ. [illegible] անդամներէն կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ: Ներկայ պիտի ըլլայ Պ. [illegible] Պալեան, երգչախումբին ղեկավարը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (15)

ԽԱԶԱՐՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Սառան ուրախ էր, ինչպէս մի գարնանային ծիծեռնակ, նա անդադար ճախրում էր իմ շուրջը, աշխատելով կատարել մինչեւ անգամ իմ ամենափոքր հաճոյքները: Քոյրերս չէին հեռանում իմ մօտից, անթիւ հարցեր էին առաջարկում, ուզում էին խօսել, անընդհատ կերպով խօսել ինձ հետ: Մայրս նստած էր իմ մօտ, եւ իմ գլուխը բռնած իւր ձեռքի մէջ զմայլած նայում էր իմ երեսին եւ երբեմն խուլ հառաչանքներ էր արձակում: Թշուառ կին, որքան ցաւեր, որքան տրտմութիւններ թաղնուած էին նրա բեկեալ սրտի մէջ...: Սիրելի ամուսնի կորստից յետոյ, նա միայն իմ մէջ էր գտնում իւր մխիթարութիւնը... ես էի նրա տան սիւնը... ես պիտի վառ պահէի հայրենական օջախի կրակը... Նրա բոլոր յոյսերը ինձ վրայ էին դրուած...: Իսկ ա՞յժմ:— Այժմ ամէն յոյս պիտի խորտակուէր, այժմ մայրական բոլոր բաղձալի փափաքները պիտի ոչնչանային...: Նրա որդին մի սարսափելի յանցաւոր էր, որին վաղ կամ անագան գուցէ կախաղան կը բարձրացնէին...

Երեւի, այդ դառն մտածմունքներն էին պաշարել մօրս, որ նա այնքան տխուր էր: Բայց նա ինձանից թագցնում էր իւր վշտերը, որ ինձ աւելի ցաւեր չպատճառէ.

Սառայի հայրը վերադարձաւ եկեղեցուց բաւական ուշ. նա պատմեց մեզ շատ նորութիւններ եւ ի միջի այլոց յայտնեց, որ քաւոր Պետրոսին տեսնողներ են եղել հէնց քաղաքում, նա սպասել է որ երեկոյեան կը վերադառնայ իւր տունը: Այդ լուրը ինձ սաստիկ ուրախութիւն պատճառեց «Վերջապէս նա իմ ճանկը կ'ընկնի եւ ես գիտեմ ինչ կ'անեմ»: Մտածում էի ես, եւ մեծ անհամբերութեամբ սպասում էի երեկոյին:

Բայց երեկոյեան մի քանի անգամ մարդ ուղարկեցինք նրա տունը. պատասխան ստացանք, թէ դեռ չէ եկել: Ես զարմացայ սկսեցի անհանգիստ լինել, զարմացայ դառն մտածութիւններ պաշարեցին ինձ, յուսահատութիւնը խեղդում էր ինձ, չգիտէի թէ ինչ պէտք է անել:

Արեւը մայր մտաւ, մութը պատեց աշխարհը: Դա տագնապի վերջին գիշերն էր: Եթէ այս գիշեր փրկութիւն չլինէր վարպետիս համար, առաւօտեան ամէն յոյս պէտք էր կորած համարել: Առաւօտեան նրան պիտի դուրս հանէին դատապարտեալների հրապարակի վրայ...: Այդ միտքը սարսափեցնում էր ինձ:

Գիշերը ես անցկացրի կատարեալ անհանգիստ դրութեան մէջ: Ոչ քնել կարողացայ եւ ոչ արթուն էի: Ինձ թւում էր մի տեսակ կատաղութիւն, որ պահում է մարդուն ալիկոծութեան մէջ, բայց միեւնոյն ժամանակ թոյլ չէ տալիս տեղից շարժուել, ինչպէս նաւը ծփում է իւր շրջանակի մէջ: Ես նոյն րոպէում պէտք է թռչէի, վազէի, գնայի այնտեղ, ուր անմեղ մարդը պիտի դատապարտուէր: Բայց կարծես մի աներեւոյթ ձեռք կաշկանդել էր ինձ. իմ կամքի ընտրութեան զօրութիւնը թուլացել էր ..

Ես հիւանդ էի: Գլուխս սաստիկ ցաւում էր, ամբողջ մարմինս վառվռում էր կրակի մէջ: Մայրս, քոյրերս, Սառան չհեռացան իմ անկողնից: Նրանց խօսքերը ես լսում էի, հասկանում էի, բայց իմ պատասխանները լինում էին այն աստիճան անկապ, անտեղի եւ խառնաշփոթ, որ մայրս մեծ զարհուրանքով մտածում էր թէ սիրելի որդին խելագարուած է ....

Առաջին անգամն էր պատահում ինձ արթնութեան մէջ երազներ տեսնել: Երբ աչքերս խփում էի, ինձ երեւում էր, թէ գտնւում եմ հին քաղաքում: Առաւօտ է: Փողոցներում տիրում է յուզմունք եւ իրարանցում: Մարդիկ շտապով վազում են դէպի դատապարտեալների հրապարակը: Ես էլ այդ խռովեալ բազմութեան հետ վազում եմ դէպի այն կողմը: Հրապարակի վրայ ասեղ ձգելու տեղ չկայ. ամբողջ տարածութիւնը պատած է հետաքրքիր հանդիսատեսներով: Հրապարակի շուրջը դասուած ծառերի ճիւղերն անգամ ծանրաբեռնուած են մարդիկներով: Նրանք երեւում էին ինձ այնքան մանր, փոքրիկ ծառերի նման: «Ի՞նչ կայ, ի՞նչ բանի է սպասում այդ խուռն բազմութիւնը», հարցնում էի ես:— Մի յանցաւորի ձեռքը պիտի կտրեն»: Լինում էր պատասխանը:

Սարսափելով խօսքից, աչքերս բաց էի անում, այլեւս ոչինչ չէր երեւում: Տեսնում էի միայն մօրս տխրամած դէմքը, որ նստած էր իմ անկողնի մօտ, տեսնում էի Սառայի արտասուոտ աչքերը, տեսնում էի իւղային ճրագը, որ աղօտ լոյսով վառվռում էր իմ ննջարանում: Քոյրերս պառկած էին. ամբողջ տունը ննջում էր. երկու հոգի միայն արթուն էին մնացել — մայրս եւ սիրող աղջիկը...:

Այդ իրականութիւն էր, իսկ մնացածը երազ:

Աչքերս կրկին փակեցի, մտածելով, թէ արդէն անցաւ սոսկալի տեսիլքը: Դարձեալ միեւնոյն երազի շարունակութիւնը — նոյն հրապարակը, նոյն բազմութիւնը, նոյն մարդիկը կախուած ծառերի ճիւղերից: Բայց տեսարանը յանկարծամաւամբ փոխուել էր: Հրապարակի կենտրոնում, դահիճը, ոտքից գլուխ կարմիր հագնուած ձեռքում սրում էր դանակը: Նրա մօտ կանգնած էր թշուառ դատապարտեալը, գունաթափ, մաշուած ու կիսամեռ: Բանտը խլել էր նրանից ամէն կենդանութիւն: Ես հազիւ կարողացայ ճանաչել նրան: Դա իմ վարպետն էր, այն բարի արհեստաւորը, որ այնքան սիրում էր ինձ, այն մարդը, որ հօր նման ուրախանում էր, երբ տեսնում էր իմ յառաջդիմութիւնը արհեստի մէջ: Այն մարդը, որ խոստանում էր բախտաւորացնել ինձ, առանձին արհեստանոցի տէր շինել: Բայց ինչով վարձատրեց նրա առաքինութիւնները ապերախտ աշակերտը,— դաւաճանութեամբ: Այդ պատիժը, որ կրում էր անմեղ մարդը, իմ պատճառով էր: Ես ձգեցի նորան այդ սոսկալի փորձանքի մէջ...:

Այդ մտածութիւնների յուզմունքի մէջն էի ես, երբ դահիճը մօտեցաւ դատապարտեալին: Ամբողջ բազմութիւնը դղրդաց մի խուլ, գերեզմանական շնչիւնով

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՍՑԷ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ ...	200 ֆրանք	100 ֆրանք	–

7 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
JEUDI
7 Février
5

ԺԱ՛Ր ՏԱՐԻ - 11e Année № 2723

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

Ո՞Վ ԽՓԵՑ ԱՅՍ ԱՂԲԻՒՐԸ

— . —

Այժմ որ ձեռքի տակ է Հայ Տնտեսական Կեդրոնին ֆրանսերէն շրջաբերականը, պարտականութիւն կը սեպենք անգամ մը եւս քրքրել այս հարցը:

Կիրակի եւ երեքշաբթի օր, առանց վերապահութեան յայտնեցինք ինչ որ կը խորհինք Պ. Զ. Խանզատեանի այս նորօրինակ ձեռնարկի մասին,— տեսակ մը ապուր, որ շատ կը յիշեցնէ հռչակաւոր «պուէնապէս»ը:

Մեր խորհրդածութիւնները հիմնուած էին հայերէն նամակի մը վրայ, որ կը կրէ փետր. 1 թուականը, եւ որ խմբագրութեան գրկուած էր հրատարակութեան համար:

Ըսինք թէ անխնամ ձեռագիր մըն էր այդ նամակը, որոշ մասեր աւրուած, եւ տառասխալներով զարդարուած: (Հարանուանութիւնք, ձեռակերտական...)

Նամակին խորագիրն է՝ «Հրաւէր Հայ Ազգային Ժողովի»:

Արդարեւ, օրակարգն ալ կազմուած է այդ ուղղութեամբ.—

1. Ժողովականներու արտօնագրաց քննութիւն:

2. Հայ Ազգային Խորհուրդի կազմութիւն:

3. Տիրող կացութեան վրայ խորհրդակցութիւն:

Չհասկցանք թէ այս օրակարգը գրի առնելէ յետոյ, ինչո՛ւ վրայէն գիծ քաշեր եւ աւրեր են:

Արդ, ֆրանսերէն շրջաբերականը — մեքենագիր - որ յունուար 28 թուականը կը կրէ, նոյնութեամբ կը պարունակէ այս օրակարգը:

Արտատպենք անոր ամէնէն կարեւոր կէտը.—

2. Constitution du Conseil National de la Colonie Arménienne.

Ուրեմն, վաւերականը ֆրանսերէն շրջաբերականն է, քանի որ օրեր առաջ բաժնուած է զանազան Միութեանց եւ Հաստատութեանց:

Մանրամասնութիւն մը եւս:

Հայերէն հրաւէրին տակ իբրեւ ստորագրութիւն գրուած է «Հայ Տնտեսական Տան Հիմնադիր» ժխտեթէն կնիք: Իսկ ֆրանսերէնին մէջ՝ անոր փոխարէն ստորագրուած է «վարիչ–տնօրէն» Զ. Խանզատեան:

Ուրիշ մանրամասնութիւն մը, աւելի նշանակալից:

Միութեանց ղրկուած ֆրանսերէն շրջաբերականին կցուած է փոխանորդագիր մը՝ դրոշմաւոր (փափիէ թիմպրէ), որպէսզի անոր վրայ նշանակեն իրենց ներկայացուցչին անունը: (Այս փոխանորդագիրը կամ լիազօրագիրն է որ հայերէնի մէջ թարգմաներ են... արտօնագիր):

Այս բծախնդրութեամբ ըսել կ'ուզեն թէ ձեռնարկը պաշտօնական է եւ օրինական, որով մասնակցողները պատասխանատուութիւնն ալ պիտի ստանձնեն գիտակցաբար:

Ինչպէս կը տեսնէք, խիկարէս խորհրդաւոր եւ մանուածապատ գործ մը, վերէն վար:

Մեր տուած լուսաբանութիւնները բաւական են, դատողութիւն կազմելու համար:

Մնացեալը կ'իմանանք շաբաթ օր, երբ գումարուի հռչակաւոր «Ազգային ժողով»ը, Պուլվառ Օսմանի մէջ:

×

Արդ, կը հարցնենք նորէն, հրապարակաւ.—

Ո՞վ է պատասխանատուն այս «պաշտպօզուք» նախաձեռնութեան:

Միացեալ Ցանձնաժողովը կը բաժնէ՞ անոր պատասխանատուութիւնը:

Եթէ այո,— ինչո՞ւ իր անունով չի հրատարակեր այս կոչը:

Եթէ ոչ,— ինչո՞ւ չի սանձեր իր մէկ մասնիկին այս ինքնագլուխ եւ անխորհուրդ նախաձեռնութիւնը:

Այս հարցումը կը կրկնենք անոր որ, Միացեալ Ցանձնաժողովին մէջ կան մարդիկ որոնք միեւնոյն ատեն անդամ են Հայ Տնտեսական Կեդրոնին: Անոնց ներկայացուցած կազմակերպութեանց կամ օրկաններու անդամներէն շատեր ալ հիմնադիր, հովանաւոր կամ անդամ են նոյն Տնտեսական Կեդրոնին:

Մարդարէ ըլլալու պէտք չկայ, գուշակելու համար շաբաթ օրուան ժողովին ելքը:

Աչքի առջեւ են թէ՛ ձեռնարկին հեղինակները եւ թէ՛ անոր բաղկացուցիչ տարրերը, որոնք պատահաբար քով քովի գալով, խորհրդակցութիւն պիտի կատարեն «Հայ Ազգային Խորհուրդ» կազմելու համար:

Ամէն պարագայի մէջ, նոր ճեղք մըն է որ պիտի բացուի գաղութին կլխուն, շնորհիւ մէկուն յախուռն եւ ինքնահաւան գործունէութեան եւ միւսներու կրաւորական դիրքին կամ ապիկարութեան:

Արդ, այս գաղութը չի կրնար գոց աչքերով դիտել այս կասկածելի մարզանքը:

Եւ մենք մեր հարցումներուն պատասխանը Պ. Խանզատեանէն չէ որ կը սպասենք, այլ միւսներէն:

Պատասխանը պէտք է տան անոնք որ հիմը դրին Հայ Տնտեսական Կեդրոնին, ստանձնելով անոր բարոյական եւ նիւթական խնամակալութիւնը:

Տակաւին կրնանք այդ կեդրոնին գործունէութեան տեղեկագիրը եւ հաշիւներն ալ պահանջել, եկամուտի աղբիւրներով եւ ծախքի գլուխներով:

Պարբերաբար մամուլին յանձնուած եւ բարեհաճութեամբ հրատարակուած ուռուցիկ զեկոյցները բան չեն ապացուցաներ:

Հաստատութիւն մը որ տարին քանի հազար կը վճարէ իբրեւ շէնքի վարձք, անշուշտ ունի լայն աղբիւրներ, որոնք չեն կրնար անհասկնալի գաղտնիք մնալ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԸ ԵՒ ԼՈՆՏՈՆԻ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ

Նախագահը կը շնորհաւորէ վարչապետն ու արտաքին նախարարը

»»» · · «««

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԴԵՌ ՉԷ ՃՇԴԱԾ ԻՐ ԴԻՐՔԸ

Վարչապետը եւ արտաքին նախարարը առջի օր լայն տեղեկութիւններ հաղորդեցին Լոնտոնի համաձայնութեան մասին, նախարարական խորհուրդին մէջ, որուն կը մասնակցէր նաեւ հանրապետութեան նախագահը: Երկուքն ալ շեշտեցին թէ օդանաւային պայմանագիրը փոխադարձ պաշտպանութեան ճշմարիտ ցանց մը կը կազմէ եւ թէ անոր գործադրութիւնը լաւագոյն երաշխաւորութիւնը պիտի ըլլայ խաղաղութեան համար: Նոյն յայտնեցին թէ Գերմանիան ալ պիտի մասնակցի արեւելեան ուխտին եւ թէ Անգլիոյ մասնակցութիւնը Հռոմի համաձայնութեանց նոյնպէս թանկագին երաշխիք մըն է խաղաղութեան պահպանման համար:

Զեկուցումէն վերջը, հանրապետութեան նախագահը ջերմապէս շնորհաւորեց վարչապետն ու արտաքին նախարարը:

Պ. Ֆլանտէն գոյացած համաձայնութեան մասին լուսաբանութիւններ տուաւ նաեւ երեսփ. ժողովին մէջ, նոյնպէս ջերմ շնորհաւորութեանց արժանանալով:

Իրագէկներ կ'ըսեն թէ Պուանի օրերէն իվեր առաջին անգամ է որ խորհրդարանը այսքան ջերմօրէն հաւանութիւն կը յայտնէ կառավարութեան արտաքին քաղաքականութեան: Պ. Ֆլանտէն եւ Լավալ աւելի բախտաւոր գտնուեցան, որովհետեւ այս անգամ ծայրագոյն աջակողմն ալ հաւանութիւն կը յայտնէր. մինչդեռ Պուանը չէր կրցած սիրաշահիլ այդ հոսանքը:

Պ. Ֆլանտէնի յայտարարութիւնները կրկնութիւնն էին ծայնարձակով խօսած ճառին, որուն ամփոփումը տուած էինք երէկ: Այս անգամ աւելի ծանրացաւ Լոնտոնի համաձայնութեան միջազգային կարեւորութեան վրայ: Շեշտեց թէ «ոչ եւ է փոփոխութիւն կատարուած չէ Ֆրանսայի աւանդական քաղաքականութեան մէջ: Կ'ուզեմ շեշտել նաեւ թէ ապահովութեան պայմաններու հաստատումը եւ ընդհանուր պայմանագիրը միեւնոյն ատեն պիտի կատարուին: Ոչ եւէ խնդիր չկայ ջնջելու կամ տկարացնելու Լոքառնոյի դաշինքը: Օդանաւային պայմանագրութիւնը պիտի գործէ ոչ թէ իբրեւ պատիժ, այլ իբրեւ կանխարգել միջոց: Ան իրապաշտ ծանուցուած գործակցութիւն մըն է, կանխարգել դրութիւն մը հաստատելու համար պատերազմին դէմ: Մեծ շահերու համերաշխութիւն մը եւ փոխադարձ գործակցութիւն մը հաստատեցինք ֆրանսական եւ անգլիական կառավարութեանց միջեւ: Արեւմտեան Եւրոպայի ազգերը պէտք է միանան վտանգին դէմ: Ահա թէ ինչու կը հրաւիրենք Պելժիան, Իտալիան եւ Գերմանիան բանակցութիւններ կատարելու այս մասին:

Գերմանիա համաձայնի՞ պիտի ալլայ

Հիթլէր երեքշաբթի օր իր պաշտօնատունը հրաւիրեց Գերմանիոյ նախկին զահաժառանգը, խորհրդակցելու համար Լոնտոնի համաձայնութեան մասին: Կ'ըսուի թէ առաջին անգամ է որ երկուքը իրարու քով կուգան այսքան կարեւոր խորհրդակցութեան մը համար: «Առաջնորդ»ը միեւնոյն ատեն երկար խորհրդակցութիւն մը ունեցաւ արտաքին նախարարին հետ: Այս առթիւ, ուշագրաւ իրողութիւն մը տեղի ունեցաւ: Եպիսկոպոս Միւլլէր, որ նոյն ինքն Հիթլէրի կողմէ նշանակուած էր իբրեւ եպիսկոպոս Գերմանիոյ բողոքական եկեղեցիին, երկար ատեն ունկնդրութեան սպասելէ յետոյ մեկնեցաւ: Վարչապետը շատ զբաղած ըլլալով, ուրիշ օրուան ձգած էր ունկնդրութիւնը:

Տակաւին յայտնի չէ թէ Գերմանիա երբ կամ ինչպէս պիտի պատասխանէ անգլեւ-ֆրանսական առաջարկին, բայց կը հաւաստեն թէ պատասխանը պիտի տրուի հարցումի ձեւով, ինչպէս եղաւ Հռոմի համաձայնութեանց առթիւ: Գերմանիա կ'ուզէ լրացուցիչ տեղեկութիւններ ստանալ կարգ մը կէտերու մասին:

Ալֆրէտ Ռոզէնպէրկ, հիթլէրական կուսակցութեան արտաքին քաղաքականութեան վարիչը, յօդուած մը գրելով իրենց պաշտօնաթերթին մէջ, դիտել կուտայ թէ «աւելի լաւ պիտի ըլլար որ զինաթափութեան բանակցութիւնները կատարուէին ոչ թէ Հռոմի կամ Լոնտոնի ճամբով, այլ Գերմանիոյ հետ, ուղղակի եւ պաշտօնապէս, որովհետեւ եթէ այս ձեւը շարունակուի, այն տպաւորութիւնը պիտի գոյանայ թէ Գերմանիոյ ոչ թէ գործակցութիւնը, այլ մեկուսացումը կ'ուզեն կարգ մը շրջանակներու մէջ»: Այս առթիւ կ'ընդունի թէ Գերմանիոյ հետ ազատօրէն կնքուած ընդհանուր համաձայնութիւն մը նշանակելի յառաջդիմութիւն պիտի ըլլայ, եթէ հաւասարութիւնը երաշխաւորուի երկու կողմէն ալ: Գերմանիա կրնայ բանակցիլ միայն բացարձակ հաւասարութեան գետնի վրայ, որ եւ է դաշինքի համար:

∴ Իրազեկ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ Հիթլէր անձնապէս շատ կը հետաքրքրուի Լոնտոնի համաձայնութեամբ, բայց հաւանական չէ որ 15 օրէն առաջ պատասխան տրուի: Ոչ միայն խնդիրը ուսումնասիրութեան կը կարօտի, այլ եւ զանազան հոսանքներ կը տիրեն երկրին մէջ: Կարգ մը շրջանակներ եւ մասնաւորապէս բանակը տրամադիր չէ ընդառաջ երթալու Լոնտոնի եւ Փարիզի եղբայրներին: Անոնց կարծիքով, Գերմանիա բաւական զօրաւոր է, անկախ մնալու եւ իր սեփական քաղաքականութիւնը վարելու համար: Ճիշդ այս կացութեան պատճառաւ Հիթլէր ուզած է խորհրդակցիլ նախորդ զահաժառանգին հետ, որ մեծ ազդեցութիւն ունի բանակին վրայ:

Ծ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՋԶԲԱՂԻԼ ...

— • —

Երէկ նորէն աւազ – ուրբաթ էր դարձեր խմբագիրը:

Հազիւ համարձակեցայ հարցնել եւ քթին տակէն մռլտաց.

— Ահա հինգերորդը, վայլամ...

Անշուշտ բան մը չհասկցայ:

Երկու շաբաթէ ի վեր քաղաքէ քաղաք ման կուգայ ռամկավար «ուխտաւոր»ը, ներկայացնելու համար «Հայաստանը ինչպէս որ է»:

Արդ, կարելի՞ բան է որ ո եւ է ռամկավար նառէ որ եւ է խարցի մասին, առանց Դաշնակցութեան միտ ծամելու եւ գարշահոտ խօսքեր արտասանելու:

«Ուխտաւոր»ը խոհեմութիւն ունեցեր մարդավարի խօսիլ Փարիզի մէջ, քանզի երկու ժամ յետոյ բերանը աւրելու համար գրաւորապէս եւ... [illegible] վարի:

Յետոյ անմիջապէս անցաւ գաւառ:

Երեւի այնտեղ աւելի նպաստաւոր գտնելով միջավայրը, իր «անոախորդ-թաց» բանախօսութեանց ընթացքին այնպիսի զեհարներ թափած է որ, ներկայ ելլեւմտարդներուն աչքերը գլուխը ցատկեր է:

Եւ ահա շարք մը թղթակցութիւններ.— երկու հատ՝ Մարսէյլէն, հատ մը՝ Կրընոպլէն, հատ մը՝ Թուլուզէն, մէկ ալ՝ Վալանսէն: Ցնծուն տեղեկութիւն:

Թղթակցութիւններուն կցուած են նամակներ ալ, խնդրելով անպատճառ տպել:

Օրինակ, Վալանսի թղթակիցը կը բացատրէ.

— «Այստեղ ընկերները սոսկալի գրգռուած են այդ մարդուն աղտոտ խօսքերէն, կ'ըսեն թէ վերջի վերջոյ մեր համբերանքն ալ սահման մը ունի: Այսպէս տարին քանի մը անգամ կուգան, կը հայհոյեն, թուքն կը սրսկեն ու կ'երթան. Գոնէ թող տամք մեր դառնութիւնը արտայայտելու»:

Թէ այս եւ թէ միւս թղթակցութիւններուն մէջ գրի առնուած են շարք մը բառեր ու արտայայտութիւններ որոնք եթէ տպագրութեան յանձնուէին, ընթերցողը պիտի եզրակացնէր թէ «Յառաջ»ն ալ կորսնցուցած է իր պարկեշտութիւնը:

Եւ խմբագիրը կը մռլտար.

— Այնքան ըսինք, խօսեցանք, նամակներով եւ հրապարակաւ բացատրեցինք որ չզբաղին այս ուխտաւորով եւ գարշելի մարդանքներով, չզբաղին եւ չզբաղեցնեն մեզ.— չեն հասկնար:

Ճիշդ այդ պահուն նամակ մը՝ Վիէննայէն:

Երիտասարդ մըն է որ կը դատէ, տարէց մըն ալ վկայ կանչելով եւ խնդրելով «անյապաղ լոյս ընծայել»:

Ի՞նչ է պատահեր:

— Ընկերոջս հետ պտոյտի գացած էինք: Ճամբան հանդիպեցանք թիւ ռամկավարի մը, որ կազմած գազանի մը պէս փրփուր կը տեղար Դաշնակցութեան եւ անոր ղեկավարներուն դէմ: Ցանկարծ բացագանչեց.

— «Եթէ ռամկավար կուսակցութիւնը մէկ միլիոն ֆրանք ունենար, մէկ շաբաթուան ընթացքին անպայման կը տապալէր Դաշնակցութիւնը»:

Այսքանը կը բաւէ: Մնացեալը նոյնքան... ռամկավարական է, բայց զանց կ'առնեմ: Թող գրի առնեն եւ հրատարակեն իրենց պաշտօնաթերթին մէջ:

Ազնուականութիւնը պարզ չէ՞:

Բանի որ մէկ միլիոն ֆրանք չունին, մէկ միլիոն յուսահատ, սուտ, քսութիւն, վայրահաչութիւն եւ գարշահոտութիւն պիտի ժողվեն ու ցանեն, որպէսզի Դաշնակցութիւնը կործանեն:

Այլեւս ինչո՞ւ կը զարմանաք:

Եւ մանաւանդ, ինչո՞ւ կը գրէք, երիտասարդ ընկերներ:

Միթէ չէ՞ք ճանաչեր զանոնք ու գիտէք:

Վ.Ա.Հ.

Կիներու միջազգային համագումար Պոլսոյ մէջ

Կիներու յառաջիկայ միջազգային համագումարը տեղի պիտի ունենայ Պոլսոյ մէջ, յառաջիկայ ապրիլին: Կիներու միջազգային միութեան նախագահը եւ դեր – նախագահը Պոլիս գացած են, պատրաստութիւններ տեսնելու համար: Համագումարին պիտի մասնակցին 27 ազգերու ներկայացուցիչները: (Միութեան կը մասնակցին 40 ազգեր): Օրակարգի խնդիրներն են.— Կնոջ կացութիւնը եւ իրաւունքները, իր դիրքը ազատ ասպարէզներու մէջ, իր քաղաքական եւ քաղաքացիական իրաւունքները: Համագումարը պիտի զբաղի նաեւ Եւրոպայի կացութեամբ եւ խաղաղասիրական ջանքերով:

Օտարներու բժշկելու իրաւունքը

Կրթական նախարարը Ալժերիայէն վերադարձած ըլլալով, սկսաւ քննել Ուսանողներու Ազգ. Միութեան դրած պահանջները՝ օտարներու բժշկութեան իրաւունքի մասին: Այս առթիւ ներկայացուած տեղեկագիրը կը բաղկանայ մօտ 60 էջէ, մասնաւորապէս շեշտելով անմիջական պահանջներու մասին, որոնք վաւերացուած են ուրիշ ընկերակցութեանց կողմէ: «Յառաջ»ի ընթերցողներուն ծանօթ են այդ պահանջները: Իբրեւ նորութիւն յիշենք թէ Ուս. Միութիւնը կը պահանջէ որ օտար ուսանողներու հպատակութեան դիմումը ընդունուած ատեն, կառավարութիւնը խիստ քննութեան ենթարկէ անոնց դպրոցական եւ զինուորական ծառայութիւնը: Այս վերջին կէտին առթիւ կը պահանջուի նոր հպատակներու համար զինուորութիւնը պարտաւորիչ դարձնել մինչեւ 48 տարեկանը: Ֆրանսայի զինուորական օրէնքը զինուորութեան շրջանը պարտաւորիչ կը նկատէ մինչեւ 27 տարեկանը, որով օտարները հպատակութեան համար դիմում կը կատարեն 28 տարեկանին, եւ կ'ազատին զինուորութենէ:

Տեղեկագիրը կը պահանջէ նաեւ աւելի խստապահանջ ըլլալ բարոյականի համար եւ բժիշկներու կանոն մը հաստատել, ինչպէս ունին փաստաբանները:

Արտակարգ խստութիւն փետր. 6ի առթիւ

Երէկ արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած էին, փետրուար 6ի տարեդարձին առթիւ: Հակառակ այդ խստութեանց, անծանօթներ առջի գիշերուընէ «մինիօմ»ով արատաւորած էին Լիոնի, Մարսէյլի, Պառտոյի եւ Նանթի յիշատակարանները, Քոնքորտի հրապարակին վրայ: Կառավարութիւնը բացարձակապէս արգիլած էր որ եւ է համախմբում, ցոյց եւ թափօր: Երթեւեկը ազատ էր Քոնքորտի հրապարակին վրայ, ուր տեղի ունեցաւ դէպքը, սակայն անցորդները պարտաւոր էին անցնիլ զատ զատ եւ արգիլուած էր կանգ առնել: Ծաղկեպսակ տանողներն ալ զատ-զատ կ'ընդունուէին հրապարակին կեդրոնը: Ոստիկանութեան վերա –

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Վերապահումներ՝ Գերմանիոյ եւ Ճափոնի մասին

(ՄՈԼՈՏՈՎԻ ՃԱՌԸ 7ՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ ՄԷՋ)

Մոլոտով համառօտակի ներկայացնելով միջազգային քաղաքական ընդհանուր կացութիւնը եւ պատերազմի վտանգը կը յայտարարէ.

«Մենք ստիպուած ենք հաշուի առնել այն պարագան, թէ Խորհ. Միութեան համար պատերազմի անմիջական վտանգը ուժեղցած է: Խ. Միութեան դէմ մղուելիք պատերազմի մասին վաղուց ի վեր կը խօսին Ճափոնի շարք մը ազդեցիկ շրջանակներու մէջ: Պէտք չէ մոռնալ նաեւ որ Եւրոպայի մէջ գոյութիւն ունի կառավարութեան գլուխ գտնուող կուսակցութիւն մը, որ առանց քաշուելու կը յայտարարէ, թէ Խ. Միութեան որոշ հողամասեր գրաւելը իր պատմական առաքելութիւնն է: Զանանել մօտեցող պատերազմը, կը նշանակէ աչք փակել գլխաւոր վտանգին հանդէպ:

«Այդ բոլորին Խ. Միութիւնը պատասխանեց, նախ եւ առաջ, յանուն խաղաղութեան, աւելի գործօն պայքար մղելով: Բոլորին յայտնի է այն լայն նախաձեռնութիւնը, զոր ունեցաւ Խ. Մ.ը ոչ-յարձակման դաշինքներ կնքելու գործին մէջ: Հաշուետու շրջանին այդպիսի դաշինքներ կնքեցինք սահմանակից մերձաւորութեան երկիրներու հետ: Մեղաւորը Խ. Միութիւնը չէ, եթէ կարելի չեղաւ ոչ-յարձակման դաշինք կնքել նաեւ Ճափոնի հետ:

Մեր սահմաններու վրայ գտնուող ոչ մէկ երկիր, նոյն իսկ ամենափոքր պետութիւնը, մեր կողմէ անհանգստանալու պատճառ չունի, ինչ որ դժուար է ըսել շարք մը խոշոր պետութիւններու համար: Միջազգային յարաբերութիւններու մէջ, բանուորագիւղացիական պետութեան հեղինակութիւնն ու զօրութիւնը կը ծառայեն միայն մէկ նպատակի,— ընդհ. խաղաղութեան գործին:

Հաշուետու շրջանին պայքարն աւելի սուր հանգամանք առաւ պատերազմին յաղթական եւ պարտուած պետութիւններու միջեւ: Ասոր կապակցութեամբ, աւելի եռանդուն գործունէութիւն սկսաւ վարագոյրին ետեւ ու նոր դասաւորումներ յառաջ եկան: Պատերազմի հեռանկարն աչքի առջեւ ունենալով, սկսան դաշնակիցներ փնտռել աշխարհիս բոլոր ծայրերը: Ատոր զուգընթաց խորհրդային պետութեան յարաբերութեանց զարգացումը դրամատիրական պետութիւններու հետ, բարձրացուց Խ. Միութեան դերը իբրեւ միջազգային ազդակ, մանաւորապէս իբրեւ ազդակ խաղաղութեան եւ ապահովութեան: Խ. Միութիւնը վերահաստատեց դիւանագիտական յարաբերութիւնները Ամերիկայի Մ. Նահանգներուն, Չինաստանի, Սպանիոյ, Հունգարիոյ, Ռումանիոյ, Չեխոսլովաքիոյ, Պուլկարիոյ եւ Ալպանիոյ հետ:

Մեծ կարեւորութիւն ունի Ամերիկայի հետ յարաբերութեանց վերահաստատումը:

Բնականոն յարաբերութիւններ վերահաստատուեցան նաեւ Չինաստանի հետ, յարաբերութիւններ որոնք ընդհատուած էին 1928էն ի վեր, չին հակախորհրդային տարրերու ճնշման տակ: Հարկ կը համարիմ շեշտել, թէ Խ. Միութիւնը ուրիշներու հողամասերուն վրայ աչք չունի եւ կը հանդիսանայ անվերապահ կողմնակից Չինաստանի անկախութեան եւ անձեռնմխելիութեան եւ կը ճանչնայ անոր տիրապետութիւնը իր բոլոր հողամասերուն վրայ:

Կասկած չկայ, որ Ռումանիոյ, Չեխոսլովաքիոյ եւ Պուլկարիոյ հետ բնականոն յարաբերութիւններ հաստատելը միանգամայն կը համապատասխանէ խաղաղութեան գործին, մանաւորապէս Եւրոպայի մէջ:

Եւրոպական պետութիւններէն միայն Հոլանտան, Փորթուկալը եւ Զուիցերիան են, որ բնականոն յարաբերութիւններ չեն հաստատած Խ. Միութեան հետ: Սակայն, անոնց քաղաքական կշիռը մեծ չէ:

Ֆինլանտայի, Լաթվիայի, Լեթոնիայի եւ Եսթոնիոյ հանդէպ մեր բարեկամական վերաբերմունքը արտայայտուած է յատուկ յայտարարութեամբ, որով կ'ընդունինք անոնց լիակատար հողային անձեռնմխելիութիւնը եւ քաղաքական ու տնտեսական անկախութիւնը: Դժբախտաբար, Գերմանիան եւ Լեհաստանը մերժեցին մասնակցիլ այդ ձեռնարկին:

Բոլորովին բնականոն կը զարգանային մեր յարաբերութիւններն այնպիսի պետութիւններու հետ, ինչպիսին են Շուէտ եւ Նորվեկիա, Պարսկաստան եւ Աֆղանիստան, ինչպէս եւ Իտալիա: Ասոր ցոյց կուտայ թէ տարբեր իրաւակարգեր ունենալը արգելք չէ պետութիւններու գործակցութեան

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԿԸ ՆԱՓԱՀԱՐՈՒԻ

Լաւագոյն օրինակը բարեկամութեան կը հանդիսանան մեր եւ Թուրքիոյ փոխյարաբերութիւնները: Վերջին տարիները հանդիսացան ոչ միայն Թուրք-խորհրդային տնտեսական ու մշակութային յարաբերութեանց զարգացման շրջանը, այլ եւ յատակօրէն ցոյց մը Թուրք-խորհրդային քաղաքական բարեկամութեան (բուռն ծափեր. համագումարը կ'ողջունէ թըրքական դեսպանը): Մօտաւոր անցեալին մէջ, մինչեւ խորհրդային յեղափոխութիւն, Թուրքիան իր Պոլիսով եւ Նեղուցներով միասին, ռուս յետադիմականներու եւ ամէն գոյնի ազատականներու աշխարհակալ գիշատիչ ձգտումներու առարկան էր եղած, որոնք կը ներկայացնէին կալուածատէրերու, առեւտրականներու եւ գործարանատէրերու Ռուսաստանը: Այդ դարաշրջանի եւ խորհրդային կառավարութեան միջեւ անդունդ է բացուած: Խորհ. իշխանութիւնը իբրեւ աշխատաւորութեան եւ գիւղացիութեան իշխանութիւն, կ'առաջնորդը–վէր եւ կ'առաջնորդուի տարբեր քաղաքականութեամբ, որ չունի յափշտակիչ ծրագիրներ եւ մեծ համակրանք կը տածէ նոր Թուրքիոյ վերածնունդին: Այդ ամուր հիմերով է, որ կ'ամրանան Թուրք-խորհրդային բարեկամական յարաբերութիւնները (ծափեր):

ՎԵՐԱՊԱՀ՝ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՀԱՆԴԷՊ

Ընդհանուր առմամբ, մեր յարաբերութիւններն Անգլիոյ հետ կը զարգանան կանոնաւոր: Անցնող շրջանին մեր յարաբերութիւնները Ֆրանսայի հետ բաւականին լաւցած են: Ամբողջ միջազգային կացութիւնը եւ մանաւորապէս, Եւրոպայի մէջ կատարուող փոփոխութիւնները, անմիջական զարգացուցին խաղաղութեան եւ ապահովութեան խնդիրը, որոնց հանդէպ Ֆրանսան եւ Խ. Միութիւնը մեծ շահագրգռութիւն ցոյց տուին: Պէտք է շեշտել, որ մօտ ապագային մէջ այդ հարցին կարեւորութիւնը չի թուլնար եւ ատոր համար է, որ նշմարուող մերձեցումը զարգանալու աւելի նպաստաւոր գետին ունի, նայելով թէ որքան հետեւողական կը մնան շահագրգռուած կողմերը

Ինչ կը վերաբերի Լեհաստանին, մենք բաւականին ապացոյցներ տուինք լեհ-խորհրդային յարաբերութիւնները զարգացնելու ցանկութեան: Թէեւ մենք որոշած ենք շարունակել նոյն ընթացքը, բայց պէտք է արձանագրել թէ սառեցուած արդիւնքէն գոհ չենք:

«Պէտք չէ աչք գոցել այն փոփոխութիւններու վրայ, որ յառաջ եկան գերման-խորհրդային յարաբերութիւններու մէջ, Հիթլերականներու իշխանութեան գլուխ գալէն ի վեր: Մենք միշտ ալ կը ձգտինք լաւ յարաբերութիւններ պահպանել Գերմանիոյ հետ: Բոլորին յայտնի է, որ Խ. Միութիւնը կը ձգտի խորացնել յարաբերութիւնները բոլոր պետութիւններու հետ, ի շարս որոնց եւ այն պետութիւնները որոնք ֆաշական իրաւակարգ ունին: Սակայն, վերջին շրջանին մեր առջեւ խոշոր դժուարութիւններ կը տեսնենք:

Ի հարկէ ասոր պատճառը նացիներու ցեղային տեսութիւնները չեն, որոնց մասին այնքան ալ բարձր կարծիք չունինք, թէեւ խորապէս կը յարգենք գերման ժողովուրդը, այլ այն ձգտումը որ ներկայ Գերմանիոյ արտաքին քաղաքականութեան հիմքը կը կազմէ: Ես նկատի ունիմ Գ. Հիթլերի մէկ յայտարարութիւնը զոր կը գտնէք «Իմ պայքարը» գրքի մէջ եւ այդ գիրքը մանաւորապէս ներկայիս լայն տարածում ունի Գերմանիոյ մէջ: Այդ գրքին մէջ կը կարդանք.—

«Մենք նացիոնալ-ընկերվարականներս գիտակցաբար կ'ընդգծենք Գերմանիոյ նախապատերազմեան քաղաքականութեան տարբերութիւնը: Մենք կը սկսինք անկէ, ուր Գերմանիան լըմընցուց վեց հարիւր տարի առաջ. Մենք վերջակէտ կը դնենք Գերմանացիներու յաւիտենական յառաջխաղացմանը դէպի Եւրոպայի հարաւ-արեւմուտքը եւ կը դարձնենք մեր հայեացքը դէպի Արեւելք: Մենք վերջապէս, վերջ կուտանք նախապատերազմեան գաղթային եւ առեւտրական քաղաքականութեան եւ կը ձեռնարկենք ապագայի քաղաքականութեան՝ հողային գրաւումներ: Բայց երբ կը խօսինք Եւրոպայի նոր հողամասերու մասին, մենք նախ եւ առաջ նկատի ունինք միայն Ռուսիան եւ անոր ենթակայ սահմանային երկրամասերը: Կարծէք թէ ինքը ճակատագիրը կը մատնանշէ այդ ճամբան».

Անհրաժեշտ է, որ մենք նկատի առնենք Գերմանիոյ արդի նախագահին այդպիսի յայտարարութիւնները եւ Խ. Միութեան քաղաքացիները ծանօթ ըլլան անոնց: Կ'երեւի այդ յայտարարութիւնները դեռ իրենց ուժին մէջ են: Մենք հաշուի կ'առնենք եւ համապատասխան եզրակացութիւնները կը հանենք:

ՃԱՓՈՆ ԱԼ ՀՈԳԵՐ ԿԸ ՊԱՏՃԱՌԷ

Վերջապէս մեր եւ Ճափոնի յարաբերութիւններու մասին: Անցնող շրջանին մենք ցոյց տուինք համբերութիւն եւ զիջողութիւն, խուսափելով մեր յարաբերութեանց լարումէն: Տնտեսական ասպարէզին մէջ շարք մը զիջումներ ըրինք ձկնորսութեան, Սախալինի մենաշնորհի հարցերուն մէջ եւ արեւելեան Չինաստանի երկաթուղիի վաճառման առաջարկը):

Սակայն մենք հանգստանալու որ եւ է պատճառ չունինք: Ճափոնի յարձակողական տարրերը պատեհ չեն գտներ իրենց գիշերը Խորհ. Միութեան դէմ պատերազմ մղելու մասին չեն դադրիր Ճափոնի մէջ բացայայտ խօսիլ եւ հակախորհրդային տրամադրութեանց թուլնալու նշաններ չեն երեւար: Շարք մը շրջանակներ, որոնք մեծ ազդեցութիւն ունին Ճափոնական կառավարութեան վրայ, կը խօսին ոչ միայն երկաթուղին, այլ եւ Ծայր. Արեւելքի եւ առաջին հերթին, մերձծովեան շրջանը գրաւելու մասին: Մենք չենք կրնար հաշուի չառնել այդ փաստերը, որովհետեւ լաւ կը յիշենք, որ Ճափոն վերջին օտար պետութիւնն էր, որ պարպեց մեր երկրի գրաւած հողամասերը (1922): Ատոր հետեւանքն են այն ինքնապաշտպանութեան միջոցները, որ ձեռք առած ենք Ծայր. Արեւելքի մէջ: Սակայն, մենք կրնանք հաւատացնել Ճափոնի խաղաղասէր տարրերուն, թէ այդ կը համապատասխանէ խաղաղութեան ընդհանուր գործին»:

(«Իզվեստիա», 27 յունուար)

ԵՍ ԿԸ ՍԻՐԵՄ ԹԱՓԱՌԻԼ

Աշնան տրտում իրիկուն է: Ցուրտ ու դաժան, մինչեւ ոսկորին ծուծը թափանցող հով մը կը փչէ ծառերու եւ սաղարթներու մէջէն: Տիեզերքն համայն՝ տժգոյն ու մելամաղձոտ շապիկ մըն է հագեր: Ամէն գի մեռելութիւն կը տիրէ կարծես: Կեանքի թրթռուն ու ծիծաղուն ձայնը չի ճչլար այլեւս: Բնութեան սառնաշունչ ու դժխեմ եղանակին հետ կարծես թէ մարդկային խանդավառութեան ու զգացումի շարժն ալ պակսեր կամ այլափոխուեր է

Հանդարտ ու համաչափ քայլերով կ'անցնիմ մեծ ծառուղիին մէջէն, ձեռքերս տաբատիս գրպանները՝ խորասուզուած, վերարկուիս եռեւի մասով ինքզինքս լաւ մը պաշտպանելէ յետոյ կը քալեմ դարձեալ, անորոշ ու տարտամ խոհերու յանձնուած: Անտանելի երկմարի մը հանդոյն ընդարձակ ձայն մը դիս կը մղէ դէպի անծանօթ հեռուները: Ճամբան, ուրկէ կ'անցնիմ, անծանօթ չէ ինծի համար: Այդ ճամբէն ես յաճախ քալած եմ գարնան կանաչագորդ պճնանքներով առ յի, ուր շուշաններու եւ յասմիկներու բոյրէն գինովցած՝ այլեւս կը մոռնայի լսել ձայնը սոխակներուն: Քանի մը քայլ անդին, աղբիւրին մօտ, հաստաբուն ու հնամեայ ծառին քով, ես որքան սպասեր եմ սեւահեր ու հրաշալի այն աղջկան, որուն հետ կեանքս կապել ուզեցի.

Ու հիմա, աշնան այս իրիկունով, երբ կ'անցնիմ այս ճամբէն մինակ ու խոհերով բեռնաւոր, երբ կ'ուզեմ քիչ մը կանգ առնել այս հինաւուրց ու ծնծղի ծառին տակ եւ պահ մը ապրիլ իր անցեալը անոյշ ու հեշտագին, ինծի կը թուի թէ չութենէս թանկագին մաս մը կը բաժնուի առյաւէտ...

Օ՛, ո՛չ, չեմ ուզեր անցեալի վաղանցուկ յիշատակներով միրաքրել. Անոնք փոխանակ վիշտերս ու տառապանքներս ամոքելու, ալ աւելի կը թունաւորեն ու կը խորացնեն:

Ես կ'ուզեմ խաչ մը քաշել անցեալին վրայ ու մոռնալ բոլորովին, որովհետեւ երիտասարդ կեանքիս լաւութեան ու յաջողումի տարիները անոր մահիրներուն տակ են անթեղուած:

Չեմ ուզեր քրքրել անցեալը իմ կեանքիս:

Կեանքը կը նմանի սա ծառերուն տերեւներուն, որոնք հիմա, աշնան այս եղանակին, տժգոյն ու գունաթափ, վար կ'իյնան հոս–հոն ու անվերջ. Անոնք ալ իրենց կեանքի վառ գարունքին կանանչ ու ատաղձ, ժպտեր են ամպերուն տակ ու, սիգաճեմ արքայի մը պէս վայլեր են կեանքի բոլոր երջանկութիւններն ու քաղցրութիւնները: Կը խորհիմ թէ ամէն բան իր երիտասարդութիւնն ու կեանքի հաճոյքն ունի, երբ դեռ թարմ ու առոյգ է:

Կ'անցնիմ մտազբաղ ու խոհական քայլերով: Ցուրտ սարսուռ մը կը սողոսկի ոսկորներուս մէջ, կարծես թէ նոր յեղաշրջութեան մը նախազգացումը կը զգամ.

Վերջալոյսը հասած է: Հիմա խորհրդոյր իրիկուն է որ իր տարտամ մթնշաղով կ'ողողէ իմ ճանապարհս: Լերան կռնքին, արջասաժի մը լեռկ իրանին կքնած՝ կը դիտեմ հանդիպակաց ծառաստաններն ու դաշտերը մթացող... երեւակայութիւնս կանգ կ'առնէ պահ մը: Ակնթարթի մը մէջ կը չափեմ տիեզերքն ամպարապ, երկինքն անհուն ու աղօրէ իր հազար ու մէկ աչքերով շողշողուն... Աղօրէ երկինք: Անխօս ու անբարբառ կապոյտ: Կը դիտեմ ակնապիշ ու քարացած: Մտածումիս սեւեռապիր նայուածքը կը դադրի կարծես գործել ու վառտակարեկ բանաստեղծ մը պէս յոգնատանջ այլեւս շուքեր աշխատանքին փարիլ: Ինծի կը թուի թէ այդ անլեզու հսկան — երկինքը — խաղաղուած հոգիի մը նման կը թառայի անդադար, ծանր ու դանդաղ շարժումով մը: Կը խորհիմ երկար ու անվերջ, թէ՝ ո՞ւր է գաղտնիքը տիեզերքի արարչագործութեան, ո՞ր վարպետ ճարտարապետի ձեռքէն ու խելքէն ելած է այս հրաշալիքներուն պարագը, ո՞ր դիւրինական ուժն էր, որ ծնունդ տուաւ երկինքին ու երկրին հակայածութեան...

Հոգեկան անհիմպարագրելի հանգիստ ու երջանկութիւն կը զգամ կարծես, ու երազներս կ'առնին ուրախութենէս երբ կը թափառիմ այսպէս տարտամ. Տակաւ առ տակաւ ստուերները կը բարդանան, թանձր կուպրի պէս ներկելով դաշտերն ու պարտէզները կանանչապարդ: Վայրի թռչուններու միօրինակ ձայները կը լսուին հեռուէն, անհրապոյր ու աններդաշնակ: Բայց ես կը սիրեմ այդ ձայները վայրի, ասնան այս իրիկուններուն, երբ ոռնացող քամիի ծփանքին հետ ընդելուզուած, կ'անցնին ծառերու ճիւղերուն խորունկէն: Ես կը սիրեմ աշնան իրիկունները ցուրտ ու մեռելային, քամիին ձայնը փոթորկաշունչ, որ կը սուլայ նետի մը պէս, դեղնած տերեւներու ընդմէջէն. Տերեւաթափ ծառերուն, որ դալկացած թռչուններուն պէս վար կը թափին հոս ու հոն՝ օդին մէջ, Հայաստանի աղջիկներուն կախարդական պարը յիշեցնելով...: Ինծի կը թուի թէ ես այդ պահուն հայրենական գիւղիս ծառաստաններուն մէջ կը գտնուիմ, երեւակայութեան նժոյգին վրայ նստած, դէպի սիրելի ծննդավայրս կը սուրամ կարծես: Օ՛, ես որքան կը սիրեմ բնութեան գիրկը, իր գիրող ու հմայող տեսարաններով, պատկերներով ու երաժշտական զանազան քաղցր ձայներով: Ես կ'ուզեմ անկուշտի մը պէս դիտել սա բնանկարն ու համայնապատկերները եւ յագենա՞լ. Ես կ'ուզեմ արբունքի հասած աղջկան մը պէս գրկել սա տիեզերքն անծիր ու սեղմել պաշն կուրծքիս՝ իր ճոխ ու այլազան հրաշալիքներովն համայն: Որքան քաղցր ու անոյշ կը թուի ինծի այս պահը իր մթաստուեր տեսարաններով, ուրկէ խալխալելով ու մերթ ընդ մերթ իյնալով կը քալեմ դարձեալ:

Մանկութենէս ի վեր ես պաշտեր եմ բնութեան ազատ ու անկաշկանդ ծոցը, կատաղի ու մոլեռանդ երկրպագող մը անոր հրաշազան խաղերուն ու գեղեցկութիւններուն տակ երկնասլաց եւ ըլլալ գեփիւռ մը մեղմանուշ, անոնց խոլոխս ու ձիգ գագաթներն համբուրող ... Հոս, այս բարտիներուն ստուերին տակ, հեքեաթներու ու ապրումներու վերյիշումները կը յուզեն սիրտս ու ալեկոծ ակիանի մը փոթորկալից ալիքներուն տպաւորութիւնը կը թողուն վրաս:

Պզտիկ չեղում մը սակայն: Սիրոյ հին վէրք մը: Իրիկուն էր դարձեալ: Աշունի ցուրտ ու դաժան իրիկուն: Սրտատրոփ յուզումով մը կը սպասէի անոր ճամբան, որ պիտի գար, պիտի գար անպայման... Տերեւներու խարշափման ձայնէն սիրտս կը դողար կարծես ու սիրոյ ջերմ սարսուռ հով մը կ'անցնէր ոսկորներուս մէջէն կորելով ամբողջ մտածումներուս ու իղձերուս ոսկի թելը, դեռ իր լրումին չհասած: Ու մենք ստուերներու եւ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՍԻՐԱՀԱՐՆԵՐ ԵՒ ՆՇԱՆԱԾՆԵՐ ՃԱՄԲՈՒ ՄԸ ՎՐԱՅ

Երկու երիտասարդ Հայեր շոգեկառք կ'առնեն, երթալու համար Ֆօնթենէպլօ: Երկու սեռէ բազմութիւն կայ վակոնին մէջ: Ճամբուն կէսը հազիւ հասած բազմութիւնը, գրեթէ ամբողջովին կ'իջնէ զանազան կայարաններ: Վակոնին մէջ կը մնան մեր երկու հայրենակիցները, ինչպէս նաեւ երիտասարդ եւ շնորհալի կին մը: Հայորդիները կը նային անդադար գեղեցիկ կնոջ, կը նային ու ցանկայոյզ առողջութեամբ կը բաբբառին իրարու հետ.

— Աչառ, ծօ՛, սա պատառին նայէ: Ամօթ չէ եա, փէք աչքս խածաւ . .

— Սուս եղիր, ծօ՛, կէս սահաթ է քի փարդին եմ:

— Ի՞նչ ազգ է աճապա: Ռումանացի կը նմանի կոր: Վա՛յ շունչանորդի, փէք խըեալը պատառ է: Կայտառ, պայտառ.

— Ծօ՛, դիմանալիք բան չէ: Ծօ՛, սա ինչ կոտր է: Չէ՛, փէք անուշիկ բան է: Ես պիտի մօտենամ:

— Մէյ մը ինչ ազգ ըլլալը հասկնայինք: Ռումանացի՞ է աճապա: Անոնք շատ ազատ կ'ըլլան:

— Ես անանկ կը կարծեմ քի մաճառ է: Անոնց կնիկները փէք ազատ կ'ըլլան եղեր: Փարա ունենայի տէ Մաճառիստան երթայի:

— Սաֆըրմըշ մ'ըներ: Հիմա հոս աղջիկիս է Մաճառիստանը: Երկու ատըմէն սահմանէն ներս կրնանք մտնել:

— Աոիկա կալիպա Վիէննացի է, անտեղի կնիկներն ալ այնպէս կ'ըլլան եղեր:

— Մուբալըխա Սերպ է:

— Ուտոնզացի կ'ուզէ ըլլայ՝ պիտի մօտենամ

— Աչքերէն չամչըրալը կ'ելլայ կոր: Քիչ մը թէրս կնիկ կ'երեւայ կոր:

— Անանկ թէրս երեւցողներէն մի՛ վախնար, եաղի պէս կը հալին: Պալ մալի:

— Քիրազի պէս տուտակ ունի:

— Աս կէրտանին դիմացը մարդ սատը շիշէ օղի կը խմէ:

— Սուս եղիր, խնդմենալս բան մը չէ:

— Մօտենամ պիտի:

— Պատճառ մը գտնելու է:

— Մէյ մը խնդա երեսին:

— Ծօ՛, մէյ մը երես նայած չունի: Հիչ առանձնութիւնը չէ:

— Սիրտը Քիրայի տուած շըլլայ:

— Քիրանին հոս չէ ա:

— Սուրաթին չէրչիվէն սիրեմ:

— Խածնելիք, կրծելիք բան է:

— Ինծի նայէ, սա քօնեակին շիշէն բաց:

— Աղէկ միտքս ձգեցիր:

— Ձայնս հասածին չափ «Նանոսյ Ալյառ» պիտի պոռամ:

Ն. նտըմ չէ եանըրք բալէ:

— Իրաւ ես: Ձեռք անցընենք նէ մենք որո՞նր պիտի ըլլայ ... Աս ալ մէռէլէ է:

— Հէմ ալ, փէք կիւն մէւէլէ:

Բան մը կ'ընենք: Հէլէ մէյ մը մօտենանք

— Մօտենանք, աղբար: Կիտես քի լեռ կայ անոր իլէ մեր մէջը:

— Շունչանորդի, ոտքս ձեռքս դողալ պաշլայեց:

— Քեզի համար խըյալի քիւլօ ունի կ'րսէին.

— Սուս եղիր: Աս պղտորին դէմ հապը կլլեցի:

— Խափան մը մտածելու է:

— Դուն մտածէ: Ես մտածելու կարողութիւն չունիմ: Կը վառիմ կոր:

— Ֆրանսացի է ՈՒ ճալի հրաւիրելու է կամ նուէր քաչքօլ մը խոստանալու է:

— Ինծի անանկ կուգայ քի Եահուտի է:

— Մարդ տիճէ իմաճէ կ'ելլայ ասանկ կնկան աչքեր:

— Լեցուր սա քօնեակը:

— Ծօ՛, միտքս բան մը ինկաւ, իրեն ալ հրամցնենք եւ կենացը խմենք, ի՞նչ կ'ըսես...

— Կնիկները քօնեակ չեն խմեր: Սէրթ է: Երանի թէ շէրի, պէնէտիքթին կամ ռատփայ ունենայինք:

— Դուն ալ շատ բարակները կը մտածես կոր:

— Հոն նայէ, ծօ՛, ոտքի ելաւ, դուրս կը նայի կոր: Ֆիտան, փիտան, սա ինչ պօյ պօս է: Սէրվի, չինար:

— Փէք նազիկ բան է:

— Լեցուր, մէյ մըն ալ լեցուր:

— Աս, գլուխը տաքցնելու է:

— Պիտի մօտենամ:

— Կիտես քի եռեւէս սատանայ մը բռներ է թող չի տար կոր քի մօտենամ:

— Իմ եռեւէս ալ կիտես քի սատանայ մը կը հրէ կոր:

— Ես մինչեւ հիմակ կը մօտենայի ամմա, Ֆրանսերէնս շատ աղէկ չէ:

— Ես կը մօտենամ կոր: Սա շիշէն ինծի տուր: Էփ Էյի կը ճանկռտեմ Ֆրանսըզճան:

— Աս, գաւաթ մըն ալ:

Եւ համարձակ պարոնը քծնողական ձեւով ու ձայնով կը մօտենայ երիտասարդուհիին ու կը կմկմայ.

— Օրիորդ, կը փափաքէ՞ք արդեօք հաճոյքը պատճառել մեզի հետ մէյ մէկ գաւաթ խմելու...

Օրիորդը, որ տեղը նստած էր, փոքրիկ, շատ փոքրիկ ժպիտով մը կը պատասխանէ, հայերէն.

— Շնորհակալ եմ, սովորութիւն չունիմ:

Քօնեաք առաջարկող պարոնը աղէ արձան կը կտրի, միւս պարոնն ալ պղպեղէ արձան: Աղէ արձանին ձեռքէն կ'իյնան շիշն ու գաւաթը: Երկուքին ալ բերանները բաց կը մնան:

Հայուհին կը շարունակէ ու կ'ըսէ.

— Այս դէպքը թող խրատ ըլլայ ձեզի: Ուրիշ անգամ աւելի շրջահայեաց եղէք ու մանաւանդ զսպեցէք ձեր յորդահոս ախորժը: Ու եթէ պատահի որ չկարենաք զսպել՝ գոնէ ու մանաւանդ ջանացէք գռեհիկ չըլլալ: Ուրիշ կայ աւելի զզուելի քան գռեհիկ չուառութիւնը:

Օրիորդը մեր պարոնները նախ կրակի ու յետոյ աղ ու պղպեղի վերածելէ վերջ, կը թափէ անոնց վրայ պաղ ջուր մը եւ կը հալեցնէ աղն ու պղպեղը: Կրակը գուցէ դեռ կը շարունակուի միայն ներքէն:

Անցեալները ես ալ հանդիպեցայ նմանօրինակ, ոչ բոլորովին անշուշտ, տրամախօսութեան մը:

Մէթրօ առած էի: Քովս նստած էին երկու մատաղատի Հայուհիներ ու կը խօսէին իրենց նշանածներուն բարեմասնութեանց վրայ.

— Իմինս խըյալի օսկի մատնի մը տուաւ ինծի: Փէք նովարտա է:

— Իմինս մատնի տուած էր: Ծանր օղեր տուաւ: Ցուցուցինք՝ բաժն քի երկու հազար կ'ընէ:

— Աոիկա չեմ գիտեր ամա, իմինս փէք լեզուանի բան է: Հայերէնը, տանկերէնը չաթըր չաթըր կը խօսի կոր. Ֆրանսերէնն ալ գէշ չէ:

— Մէյ մը իմինս լսելու ես: Բերանը բանալուն պէս ամէնը տեղը կը նստեցնէ: Ձարշըին մէջ ամէնը կը խօսէ եղեր ..

— Քեզի ալ չխօսէ ...

— Քա չէ, կը խնդմենայ կոր վրաս:

— Եթէ քուկինդ կը խնդմենայ կոր, իմինս շատոնց թօցուցած է ինծի համար...

Օրիորդներուն բնաւ մտքէն չէր անցած որ Հայ մըն է իրենց քովը նստողը:

Համբերութիւնս հատաւ: Քիթիս տակէն, չիկահաւի ձայնով, սկսայ երգել, հետեւեալ նշանիպրութիւնը.

Նըշանածս եկէկ տեսայ,
Կարծես եղած էր փեսայ.
Իր պեխերով աչքըս մըտաւ
Ու սըրտիս նամըան գըտաւ:
Իմ եաւնածըս, իմ հաւնածըս,
Մէկ հատիկ նըշանածըս,
Աղուոր, կըտրիճ ու լեզուանի,
Բըռնաւ նըմանը չըւնի:
Իբրեւ ոչխար է Գարաման,
Իրր այծ է Աղը - Եաման,
Իր պէս չըկայ արտասահման.
Մէկ հատիկ է, անըման:

Օրիորդները անմիջապէս իջան Մէթրօյէն, առանց երգս շնորհաւորելու:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

գեղջուկներու մեղմասայլ ծիծաղին տակ անգամ մըն ալ արբչիռ՝ տուն կը դառնայինք հրաժեշտի համբոյր-ներով ալի ...

Ու հիմա, աշունի այս ուշ գիշերին, երբ ակամայ կ'անցնիմ սա ծառուղի – ներու տակէն, հին յուշերու եւ սէրե-րու քնքոյն տակ դանկս կը ճմլուի կարծես աղօրիքի քարերուն տակ փշրուող ցորենի հատիկներու պէս: Օ՛, ո՛չ, ես չեմ ուզեր հին օրերու ու սէրերու սրբեմաստանը քքքրել այս գիշեր:

Ես կը սիրեմ խաղաղիկ մեղուի պէս շուաէ ծառ ու ճիւղէ ճիւղ, նոր սէրե-րու ու խղճերու ամենքանդակ ու կապտաւուն դղեակը կերտել:

ԼԵՒՈՆ ԳԸՆՁՈՒՆԻ

ԴԷՊԻ ԲԱՐԵԼԱՒՈ՞ՒՄ

Տարին Թուականեցու ու տնտեսագէտ-ներ սկսած են հրատարակել միճակա-գրութիւններ՝ փաստելու համար թէ անցնող տարին ի՞նչ տուաւ աշխարհին տնտեսապէս: Ու թէ՝ տագնապը բան մը կորսնցո՞ւց իր սրութենէն:

Հետեւելով այդ գրութիւններուն, հարկ կ'րլլայ եզրակացնել թէ՝ ար – դիւնքը շատ նպաստաւոր չէ: Ստոյգ է որ համաշխարհային ճարտարար – ուեստական արտադրութիւնը հասած էր իր ամենացած աստիճանին: Կը պարզուի, որ, համեմատած առօր, այժմ 25 առ հարիւրի յաւելում մը միայն կայ: Իսկ միջազգային առեւ – տուրը բարելաւուած է,— եթէ կարե-լի է բարելաւում կոչել — 6 առ հա-րիւրով միայն: Այս բարելաւումն ալ կը վերաբերի հում նիւթերուն:

Նկատելի է, միւս կողմէ, որ կենսա-բար արտադրութեանց եւ արմտիքի մի-ջազգային փնտռուեքը յաւելում ցոյց չի տար մասնաւորապէս եւրոպական ճարտարարուեստական երկիրներու մէջ: Երաշտութեան վնասը աւելի շատ տեսան հիւսիսային երկրամասի երկիրները, իսկ համեմատաբար քիչ՝ արեւմտեան – եւրոպական երկիրները, որոնք գլխաւոր ներածողներն են ար-մտիքի: Այս պարագան ունեցաւ ան-նպաստ արդիւնքներ: Իսկ այդ ար – դիւնքը մասնաւորապէս ամէն կեր պով զգացուեցաւ ու կը զգացուի ա-րեւելեան եւրոպական երկիրներու մէջ, քանի որ անոնք արմտիք արտա-ծող երկիրներ են:

Բաղդատաբար լաւ կացութեան մէջ են քանի մը երկիրներ, որոնք յաջո – ղած են աւելցնել իրենց արտածումը՝ քանակով թէ արժէքով, շնորհիւ աւե-լի մեծ փնտռուեքին եւ մեծ գիներուն այն ապրանքներուն զորս անոնք կու տանհում թէ կիսագործեալ ձեւիւակ: Ցէյնք, օրինակ, Ֆինլանտիան, Շր-ուէյաը, Նորվեկիան: Այս երկիրները գրեթէ գերծ են տագնապէն եւ տնտե-սական լաւ կացութեան մէջ են, որով-հետեւ շատ կը փնտռուին իրենց գըլ – խաւոր արտածելի նիւթերը,— փայ-տեղէն, թուղթ, եւայլն:

Անգղիախօսական երկրագործական երկիրներ, ինչպէս նաեւ Արժան – թինը եւ Հար. Ամերիկեան այլ եր-կիրներ, ինչպէս եւ Աւստրալիան, Հար. Ափրիկէն եւ Նոր Զելանտան, նկատելի բարելաւում մը ցոյց կու տան, քանի որ իրենց ապրանքները,— բուրդ, կաթնեղէն, միս, մորթ, եւն., — կը գնուին՝ լաւ գիներով՝ ներկայի լաւագոյն շուկաներուն մէջ, ինչպի-սին են Անգլիան, Միաց. Նահանգնե-րը եւ Ճափոն: Այս երկիրները առաւե-լագոյնս օգտուեցան իրենց ցորենի բերքերէն եւ արմտիքի գիներուն բա-րելաւումէն: Գիներու բարելաւման մէջ դեր խաղացին տոլարն ու անգլիակա-նը: Իսկ կարգ մը հում նիւթեր ալ ինքնին գինի յաւելում կրեցին:

Բարելաւման ուրիշ աղբիւր մըն է եղած ամէն տեղ ոսկիի արդիւնաբե – րութեան յաւելումը: Ոսկին կարգ մը երկիրներու արտածման նիւթ է (Հար. Ափրիկէ, Աւստրալիա, Գանատա, Ռուսիա եւայլն): Անոր արտադրու – թեան յաւելումը կը նշանակէ այդ եր-կիրներու գնողական կարողութեան յաւելում: Այս տեսակէտէն՝ Ռու – սիան եւս հասած է նկատելի յաջողու-թեան մը, որովհետեւ մասնաւորապէս վերջին տարուան ընթացքին, ան մեծ զարկ տուաւ այդ արտադրութեան եւ հասցուց արտադրութեան տարեկան (1934) գումարը 25 — 30 միլիոն անգ-լիական ոսկիի:

Այս յաւելումը զարկ տուաւ հում նիւթերու առեւտուրին: Իսկ հում նիւթերու շարժումը կ'ենթադրէ կա-րելիութիւն մը՝ ճարտարարուեստա-կան արտադրութեանց սպառումին: Բայց, այս բարելաւումը կ'օգտագոր-

ծեն գլխաւորաբար Անգլիան ու Ամե – րիկան: Եւրոպայի ճարտարարուես – տական երկիրները, գլխաւորութեամբ Գերմանիոյ, ինչպէս նաեւ «ոսկի պլոք»ի երկիրները, որոնց մասին խօ-սեցանք նախորդ յօդուածով, անցնող տարուան ընթացքին աւելի մեծ խո-չընդոտներու հանդիպեցան իրենց ճարտարարուեստական արտադրու – թեանց տեղաւորման մէջ: Աստ գըլ-խաւոր պատճառն է տոլլարի տագնա-պը՝ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ մէջ:

Պէտք չէ մոռնալ որ ճարտարար-ուեստական գլխաւոր երկիրները ան-տեսապէս շատ սերտօրէն կապուած են իրարու հետ: Անոնք մէկզմէկու լաւա-գոյն յաճախորդներն են՝ իրենց մեքե-նական արտադրութեանց համար: Ա-սիկա ցոյց կու տայ թէ՝ ինչ է հիմնա-կան պայմանը՝ աւելի տեւական բա – րելաւման համար — նոր ու աւելի բնականոն քաղաքական ու վարկային յարաբերութիւն ճարտարարուեստա-կան եւ եւմտական գլխաւոր երկիրնե-րու միջեւ:

Այդ տեսակ յարաբերութիւն մը ան-միջապէս շարժման մէջ պիտի դնէ ներկայիս անդամալուծուած օրկան – ները՝ միջազգային առեւտուրին ու վարկին:

Ս.

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ԱԶԳ. ՎԱՐԺՈՒԹԵԱՆ ՓԱՅԼՈՒՆ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

— օ—օ

Փետր. 2 շաբաթ երեկոյ, Պրէյսան Մարսէյլի ընդարձակ սրահը, մէկ ծայրէն միւսը, մինչեւ ցուլրնտի անկ-իւնները, լեցուած էր խուռն բազ – մութեամբ մը: Հոն էին բոլորը, երի-տասարդ, ծեր եւ ամէն դասակարգի մարդիկը: Կարգապահութեան կը հսկէին Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտները:

Ազգ. Կեդր. Վարժութիւնը սարքած էր այս հաւաքոյթը մասնակցութեամբ զանազան մշակութային եւ հայրենակցական Միութեանց, ոչ միայն հա-յեցի շունչ ու գեղարուեստական վա-յելք տալու համար հասարակութեան, այլ եւ տեսակ մը հաշուետուութիւն ընելու համար 6—7 ամսուան իր գոր-ծունէութեան եւ նոր առաջադրու – թեանց մասին:

Ու պէտք է շեշտել, որ հասարա-կութիւնը փետր. 2ի գիշերը ցոյց տը-ւաւ թէ աւելի քան երբեք կանգնած է Ազգ. Կեդր. Վարժութեան կողքին:

Հանդէսին հովանաւորն էր Մար – սէյլի քաղաքապետ Տօքթ. Ռիպօ: Սակայն կարեւոր գործի մը համար, Մարսէյլէն բացակայ ըլլալով չկրցաւ գալ:

Օտար հիւրերու կարգին ներկայ էին տեղական մամուլի ներկայացուց-իչները:

Ֆրանսական եւ հայկական ազգային քայլերգներէն վերջ, Գ. Ցարութիւն Շալճեան, յանուն Երեսփ. Ժողովի, բացուած յայտարարեց հանդէսը, քա-նի մը ջերմ խօսքերով:

Ապա, Տօքթ. Մելքոնեան, կարդաց ֆրանսերէն գրուած ճառ մը, որ մեր պատմութիւնն ու ողբերգութիւնն էր: Սկսելով Հայկ Նահապետէն, մեր երկրի աշխարհագրական ու քաղաքա-կան պատմութենէն, հասաւ մինչեւ ասինգար: Ցեչեց մեր գիրն ու գրա – կանութիւնը, մեր ներքին արժէքնե – րը: Ապա ծանրացաւ Անիի կործանու-մին եւ Կիլիկեան Հարստութեան վը-րայ, որմէ ետք սկսած էր արդէն մեր ողբերգութիւնը: Այսպէս շրջան առ շրջան քննելով մեր պատմութիւնը, կանգ առաւ 1914ի ողբերգութեան առջեւ, անարդութեան սիւնին գամե-լով բարբարոս Թուրքն ու Թուրքիան: Ցեչեց այն ծառայութիւնները, զորս Հայերը մատուցին իբրեւ փոքր դաշ-նակիցներ համաձայնական բանակնե-րուն: Սակայն արդի՞ւնքը ... ար – դիւնքն եղաւ ոչինչ եւ մենք ինկանք այս օտար բայց հիւրընկալ ափերը:

«Ֆրանսացի բարեկամներ, մենք հոս չեկանք դրամ դիզելու եւ առեւ – տուր ընելու համար: Մենք զոհն ենք Եւրոպայի քաղաքականութեան: Սա-կայն մենք հոս կ'ապրինք իբրեւ պատ-ուաւոր ու պարկեշտ մարդիկ: Վայր-կեան մը գացէք պտտեցէք Գօմոնի, Սէն Ժիւլիէնի, Սէն Ժէրոմի, Սէնթ Անթուանի, Սէն Լուի մէջ, փասոնե – յու անգամ մը եւս, թէ այս ժողո – վուրդը ինչ չինարար է եւ ի՞նչ կորո-վի»:

Իսկ Ազգ. Կեդր. Վարժութեան կող-մէ խօսեցաւ Գ. Գօզոս Հիւսեան: Բա-նախօսը նախ քան իր նիւթին անցնիլը հրաւիրեց ժողովուրդը մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգել յիշատակը իրենց հանգուցեալ առաջնորդ Գալաքեան եպ.ին: Ապա պատմութիւնն ընելով մեր գաղութին կազմութեան, մէկիկ-մէկիկ յիշեց այն բոլոր գործերը որ կատարուեցան վերջացող քանի մը տարիներու ընթացքին: Այնուհետեւ, կանգ առաւ ներքին պայքարին վրայ: «Ի՞նչ կ'ուզեն այս մարդիկը, ի՞նչ կը հասկնան այսպէս տարիներ ու տարի-ներ մաքեր պղտորելով եւ պայքար մղելով մեզի դէմ: Տակաւին երէկ էր, որ հրապարակը բաց էր իրենց առ-ջեւ: Ինչո՞ւ ձայն ու ծպտուն չհանե-ցին. Իսկ հիմա որ այդ մեռելային մթնոլորտը մաքրեցինք, շունչ ու կեն-դանութիւն տուինք այս գաղութին, իր Ազգ. Կեդր. Վարժութեամբ, Ե-րեսփ., կրթական, խնամատարական, գաղատասանական եւն. ժողովներով, հրապարակ իջած են նոր խաչակրու-թիւն մը սարքելու: Տեսէք, երբ խմ-ցան որ հարաւային Ֆրանսայի թեմին համար ընտրած ենք առաջնորդ մը, յանձին Թաչատուրեան եպ.ի, ծայր տուին աղտոտ քսութիւններ: Այս բազմութիւնը մեզի այն յոյսը կը ներ-շնչէ թէ ժողովուրդը մեզ հետ է եւ մեզ հետ պիտի ըլլայ»:

Ապա խօսեցաւ նպաստագուրկ բան-ուորներու համար Ազգ. Կեդր. Վար – ժութեան առած քայլերուն մասին: Ու յիշեց այն առաջադրութիւնները ո-րոնց ընթացք պիտի տրուի հետզհե – տէ:

Գեղարուեստական բաժինը ճոխ էր եւ այլազան:

Նուագեց երիտասարդ ջութակահար Գ. Ջէօրէքճեան եւ երգեց Օր. Դէօր – գեան ժողովրդական երգեր: Արտա – սանեցին ուսանող Գ. Գարաամեան (ֆրանսերէն եւ հայերէն) եւ Գ. Վ. Տէր Վարդանեան Ա. Ահարոնեանի «Արարատեան դաշտը»: Ռուսական երգչախումբ – նուագախումբ մը մէյթիմէյ կ'երգէր ու նուագէր ռուսական կտորներ: Կովկասեան պարեր պարեցին օրիորդներ Սահակեան եւ Ցակոբեան:

Ազգ. Կեդր. Վարժութիւնը միջնա – բարին հրաւիրեց Ֆրանսայի լրագրող-ները եւ «Յառաջ»ի թղթակիցը գա – վրնտի սրահ մը, պատուելով զանոնք անուշեղէններով եւ ըմպելիներով: Ներկայ էին նաեւ Կ. Խաչի Վարչու – թեան անդամուհիները, քահանայից դասը եւ ուրիշ անձեր:

Գ. Արփիարեան տաք ու բաբախուն ոճով գրուած ֆրանսերէն ճառով մը վեր առաւ մեր ժողովուրդի հոգեկան բարձրութիւնը եւ այն մշակութային կապերը որոնք կան Ֆրանսայի եւ մեր միջեւ:

Բաժակներ պարպուեցան Ազգ. Կեդր. Վարժութեան կենացը: Նաեւ «Յառաջ»ի համար որ իր ծնունդէն ի վեր ջերմ պաշտպան կանգնած է ազգ. կազմակերպութեան: «Յառաջ»ի հան-դէպ յայտնուած յարգանքին պատաս-խանեց այս տողերն ստորագրողը:

Ապա, Ֆրանսացի լրագրողին բա – ցատրութիւններ տրուեցան մեր գա – ղութին, մեր ներկայ կացութեան եւն.ի մասին: Ամէնէն վերջը ներկա-ները լուսանկարուեցան Լը Փթի Մարսէյէի համար:

Այսպէս ժողովուրդին մէկ մասը գը-խաւոր սրահին մէջ, իսկ մէկ մասն ալ գավրնտի սենեակներուն մէջ լուսա-ցուց, պարելով, խմելով ու զուարճա-նալով:

Կը տեղեկանամ թէ Ազգ. Վարչու – թիւնը բաւական կոկիկ հասոյթ մը ապահոված է այս երեկոյթով:

ՀՐԱՉԵԱՅ

ՊՐԻՒՍԷԼԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

ՊՐԻՒՍԷԼ, 1 փետր.— Անկէ առաջ առիթն ունեցայ խօսելու Պրիւսէլի Հայ Երիտասարդաց Միութեան մա – սին:

Դեկտեմբեր 11ին, Միութեան ընդհ. ժողովը գումարուելով, ձայներու մե-ծամասնութեամբ ընտրուեցաւ նոր վարչութիւնը: Ցետոյ կանոնա – գիրը յօդուած առ յօդուած վիճարկ – նութեան դրուելով, վաւերացուեցաւ ներկաներուն կողմէ: Այսօր միու – թեան անդամներուն թիւը կը հասնի 130ի, ինչ որ բաւական յաջողութիւն մըն է Պրիւսէլի պէս պզտիկ գաղութի մը համար:

Ցունուար 5ին, նորընտիր վարչու – թիւնը խմբական ճաշկերոյթ մը կազմակերպեց ղեկի Անվէրս, ինքնա-շարժ խոշոր կառքով մը, մասնակցե-լու համար Անվէրսի Հայ Երիտասար – դաց Միութեան կողմէ Ծնունդի առ – թիւ սարքուած շքեղ տօնածառին: Եր-կու քոյր միութիւններու յարաբերու-թեանց ամրապնդման համար յարմար առիթ մը եղաւ այդ հաճելի հաւաքոյ-թը:

Ցունուար 31ին, միութիւնը երկ – րորդ անգամ ըլլալով Պրիւսէլի գե – ղարուեստից սրահին մէջ կազմակեր-պեց երաժշտական երեկոյթ մը, մաս-նակցութեամբ յայտնի ջութակահար Գ. Տովմասովի, որ սիրայօժար բա – ստանձնած էր հաւաքոյթին գեղար – ուեստական բաժնի ղեկավարութիւ – նը: Երեք հոգիէ բաղկացած երկսեռ երաժշտախումբը ընտիր կտորներ նը-ւագեց: Երգուեցան նաեւ հայերէն եւ ֆրանսերէն սիրուն երգեր: Գ. Տո – վմասով անգամ մը եւս երեւան բերաւ իր երաժշտական տաղանդը:

Վարչութիւնը գործունէութեան ճոխ ծրագիր մը մշակած է ընթացիկ տարուան համար: Այսպէս՝ պարբե – րաբար տեղի պիտի ունենան բանախօ-սութիւններ, վիճաբանական ժողով – ներ, գեղարուեստական երեկոյթներ, թէյասեղան, պար, ֆութպօլ, իսկ ա – մառուան եղանակին համար՝ թենիսի մրցումներ, զբօսարշաւներ, դաշտա-հանդէս, բանակում, եւայլն:

Առնցմէ զատ, վարչութիւնը պի – տի կազմակերպէ նաեւ՝

1) Նուագախումբ մը՝ ղեկավարու – թեամբ Գ. Տովմասովի,

2) Երգչախումբ մը՝ ղեկավարու – թեամբ Գ. Վ. Սարգսեանի, եւ

3) Թատերախումբ մը՝ ամաթէօռ գերասաններու կողմէ:

Ինչպէս կը տեսնուի, Հ. Ե. Մ.ը կոչուած է կարեւոր պակաս մը լրա-ցնելու Պրիւսէլի հայ գաղութին մէջ ընդհանրապէս, եւ հայ երիտասար – դութեան մէջ մասնաւորապէս, որուշ շարժում ու ոգեւորութիւն առնելով իր շուրջը, եւ առաջքն առնելով օտա-րացման եւ այլասերումին:

Հ. ՏԷՐՈՒՍԻ

Նոր միութիւն մը Ժընեւի մէջ

— օ —

ԺԸՆԵՒ.— Հայկական միութիւննե-րու ծնունդ ու մահի պատմութեան մէջ Ժընեւի «Հայաստան» որբանոցին շուրջ 50 սաներն ալ ունին իրենց էջը:

Այս հաստատութենէն ալ ծնած են շարք մը միութիւններ, ու շրջապա – տող ժլատ պայմաններու ստիպման տակ հասած՝ ուրիշ միութիւններու տխուր ճակատագրին.

Բայց այս անգամ, դարձեալ նոյն հաստատութենէն մէկ քանի համոզ – ուած սաներ, իրենց նախորդ միու – թիւններու տուած դասերէն օգտուե – լէ ու միջավայրի արդի պայմանները ուսումնասիրել վերջ, հիմը դրին նոր միութեան մը, «Ժընեւի Հայ Երիտա – սարդական Միութեան»:

Հանդէսին բացման խօսքն բրաւ մի-ութեան նախագահ Գ. Գ. Նիկոլեան, պարզելով Նոր Միութեան ծրագիրն ու անոր դերը գաղութին մէջ:

Դասութիւն կողմէ խօսեցաւ Պ. Ի կէնձ, հրաւիրելով Ժընեւի գաղութին համակրանքը եւ գործօն աջակցու – թիւնը:

Ցայտագիրը կը բաղկանար երկու զաւեշտներէ, արտասանութիւններէ, երգերէ ու կովկասեան պարէ: Բոլորն ալ կատարուեցան յուրջ պատրաստու-թեամբ, ուր յստակօրէն կը նշմար – ուէր թափուած աշխատանքը:

Այս հանդէսով «Ժընեւի Հայ Երիտ. Միութիւնը» ցոյց տուաւ իր դերին գիտակցութիւնը ու գաղութն ալ իր մեծագոյն մասին ներկայութեամբ ըր-գացուց «Հայաստան»ի երիտասար-դութեան, հայութիւնը նախ «Հայաս-տան»էն սպասելու իր արդար իրա – ւունքը

Տարակոյս չկայ թէ, այս նորակազմ միութիւնը իր նախաքայլէն շահած նիւթական ու բարոյական քաջալե – րանքէն խրախուսուած, պիտի փարի մեր ազգային տենչանքներուն, հաս – տատ գիտնալով թէ մշակոյթի ճակա-տին վրայ կատարուած որ եւ է ճիգ հոգիի վերամկրտութիւն մըն է, հայ մնալու խոստում մը:

Ներկայ մը

** Վերսայլի դաշնագրով Գերմա – նիա իրաւունք ունի պահելու միայն 7 զօրաբաժին հետեւակազօրք եւ 3 զօրաբաժին հեծելազօրք, այն ինչ հի-մա ունի 21 զօրաբաժին հետեւակ եւ 3—4 զօրաբաժին հեծեալ: Ըստ Թերթի Գերմանիան, 6 ժամուան մէջ, կրնայ 432.000 զինուոր հանել ռազմաճակատ իր լիակատար կարգ ու սարքով:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ԱՆԱՄՆԱԲՈՅԺՆԵՐ

Երեւանի անասնաբուժական բարձ-րագոյն վարժարանէն շրջանաւարտ եղան 150 երիտասարդներ, որոնք կը կազմեն նոյն վարժարանին երրորդ հունձքը: Շրջանաւարտներուն մէջ կան 12 ազգութեանց պատկանող երի-տասարդներ, եւ 24 կին:

Շրջանաւարտներուն սարքուած՝ հանդէս մը տեղի ունեցաւ յունուար 11ին, Երեւանի մէջ: Հանդէսին ներ-կայ էին առողջապահական գործավա-րը Ղեւոնդեան, եւ կրթական փոխ – գործավարը Լ. Արիստան:

...ՈՐ ԸՍԵՑ ՓԱՆՋՈՒՆԻ

Արտասահմանի մէջ խումբ մը խեղ-ճէ – պակասներ ունինք, որոնք յա – ճախ կը գրեն թէ Հ. Յ. Դաշնակցու-թիւնը դէմ է Հայաստանի, ներգաղ – թի եւ վերաշինութեան: Եւ իբրեւ փաստ ցոյց կու տան իրենց խելապա-տակին ցափառութեանը: Թէ որո՞նք են Հայաստանի, ներգաղթի եւ վերա-շինութեան դէմ, կրնաք դատել կար-դալով հետեւեալ տողերը, զորս կ'ար-տատպենք «Նորհ. Հայաստանէն» (10 յունուար).—

Երեւանի ապանդանոցին աշխատա – ւորները իրենց կէս օրավարձը, 508 րուբլի 77 կոպէկ յատկացուցին Սպա-նիոյ մարտնչող պրոլետարիատին, եւ այս առթիւ կը հրաւիրեն որ իրենց հետեւին Լէնինականի սպանդանո – ցին, Իտգի արդիւնաբերութեան եւ Սանանրանի աշխատաւորները-մէկ:

Հայաստանի Կենտգործկոմի միջազ-գային յեղափոխութեան օգնութեան մարմնոյն բջիջը եւս 194 րուբլի 30 կոպէկ յատկացուց Սպանիոյ պրոլե – տարներուն, եւ կը հրաւիրէ որ իր օ-րինակին հետեւին գործավարներու խորհուրդին նոյն անունով կոմիտէի անդամները: — Երկու:

Վաղարշապատի շրջանի Այգեշատ գիւղի հաւաքական գիւղատնտեսու – թեան ընդհ. ժողովը 300 րուբլի յատ-կացուց Սպանիոյ պրոլետարներուն եւ այս առթիւ կը հրաւիրէ Վաղարշա – պատի «Անաստուած», Սամաղարի «Կարմրադրօշ», Ներքին Խաթունար-խի «Մոլոյին», Աղաւնատան, Փարա-քարի եւ Բիւրականի հաւաքական գիւղատնտեսութեան անդամները որ հետեւին իրենց օրինակին: — Երեք:

Աղաւնատան հաւաքական գիւղատն-տեսութիւնը 3000 րուբլի յատկացուց Սպանիոյ պրոլետարներուն: — Չորս:

Վաղարշապատի շրջանային առող – ջապահական միութեան ընդարձակ ժողովը (լիակատար ընդհ. ժողով բ-ռնել կ'ուզէ) Սպանիոյ պրոլետարնե – րուն յատկացուց մէկ օրուան աշխա – տավարձ, այս առթիւ հրաւիրելով որ իրենց օրինակին հետեւին կրթական ու կառավարական զանազան մարմին-ներ: — Հի՞նգ:

Անցեալները եւս հրատարակեր էինք թէ Քանաքեռի բանուորները իրենց աշխատավարձը նուիրած էին Սպա – նիոյ պրոլետարներուն: — Վեց:

Եւ դեռ քանի՛ քանի՛ կազմակեր-պութիւններ, Հայաստանի մէջ, իրենց աշխատավարձը կը նուիրեն միջազգա-յին յեղափոխութեան, բայց ոչ մէկը խելք կ'ընէ կամ քաջութիւնը ունի իր մէկ օրավարձը նուիրելու ոչ թէ ար-տասահմանի թշուառ հայ գործա – ւորներուն, գէթ ներգաղթի կազ-մակերպման:

Եւ սակայն, Փանջունիները Հայաս-տանի մէջ, խելքչունիները արտասահ-մանի մէջ տակաւին կը յամառին ներ գաղթի եւ Հայաստանի թշնամի յայ տարարել Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը:

Միջնադարեան Հայ բանաստեղծութեան ժողովածու

— • —

Այս տարի, գարնան, Պետական Հրատարակչական Մարմինը պիտի տպէ միջնադարեան հայ բանաստեղ-ծութեան ստուար ժողովածու մը, ուր պիտի մտնեն Ժ.Գ. դարէն մինչեւ Ժէ. դարու հայ աշուղներու եւ երգիչնե-րու գործերը,— մօտ 30 բանաստեղծ-ներ: Այսպէս Ֆրիկ, Կոնստանդին եւ Յովհաննէս Երզնկացի, Մկրտիչ Նա-ղաշ, Յովհաննէս Թլկուրանցի, Գրի-գոր Աղթամարցի, Առաքել Սիւնեցի, Ղազար եւ Յովասափ Սեբաստացի, Նահապետ Քուչակ, Դաւիթ Սալնա-ձորցի, Պաղտասար Դպիր, Նաղաշ Յովնաթան եւ ուրիշներ:

Օգտագործուած են զանազան գիր – քերու եւ պարբերականներու մէջ լոյս տեսած բանաստեղծութիւնները, որ ծանօթ են մինչեւ այժմ իբրեւ միջնա-դարեան այդ երգիչներու գործը: Ժո-ղովածու կազմելու հոգը ստանձնած է Կարէն Միքայէլեան, որ գրած է դիր-քին յառաջաբանն ու հեղինակներուն կենսագրականները

ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Այս տարի լրացաւ բանաստեղծ Վա-հան Տէրեանի մահուան 15ամեակը, եւ Երեւանի մէջ, այդ առթիւ, յունուար 8ին տեղի ունեցաւ յիշատակի հանդէս մը, նախաձեռնութեամբ Գրողներու Միութեան:

Հանդէսը բացաւ Միութեան նախա-գահ, Դրաստամատ Սիմոնեան, որ ներկայացուց բանաստեղծին գրական եւ ընկերային գործունէութիւնը, ինչպէս եւ ազդեցութիւնը զոր Տէր – եան գործած է արդի գրողներուն վը-րայ:

Ցետոյ յուշեր պատմեցին Ս. Զոր – եան եւ Վ. Թոթովենց: Իսկ վաստա – կաւոր դերասանուհի Արուս Ոսկան – եան արտասանեց քանի մը բանաս – տեղծութիւններ

Այս առթիւ Գ. Մակինցեան, որ հրատարակած է Վահան Տէրեանի ամբողջական գործերը, յօդուած մը գրած էր «Խ. Հայաստան»ի մէջ ու գիտել կու տար, անլուր թաքուն ցաւով մը, որ Հայաստանի բանաս – տեղծները կը մերժեն ճանչնալ Տէր – եանը իբրեւ սկզբնական դէմք խորհր-դային գրականութեան, իսկ արտա – սահմանի մէջ Տէրեան կը ճանչցուի ե-դեր իբրեւ . դաւաճան:

Կ'արժէ,— Մակինցեանի այս ծաւալ միտքը արձագրելու համար չէ ան – շուշտ.— յիշատակի հանդէսով մը ներկայացնել այս արժէքաւոր բանաս-տեղծը մեր ժողովուրդին, արտասահ-մանի մէջ ալ:

Տէրեան մէկն է մեր արդի մեծ բա-նաստեղծներէն, եւ Տէրեանով պար – ծենալու իրաւունքը չի կրնար ինալ միայն ու միայն «կարմիր գիծին» ներս:

ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ

ՀԱՇՈՒԵԿՇԻՌ

1 Յուլիս 1933— 31 դեկտ. 1934

Մուտք

	Ֆրանք
Սնտուկը պարունակ 1 յուլիս 1933	241·15
Նոր վաճառ ծաղկեպսակի	
Օ. Կարոյի գրքին համար	2340·—
Ս. Զօհրապեան հատորէն ծախուած 57	641·—
Հրանդի ծախուած 24	107
Գեղամ Տէր Կարապետ.ի ծախ-ուած 27	462·20
Գեղամ Բարսեղեանի ծախ – ուած 42	519·—
Արփ. Արփիարեանի ծախ – ուած 44	510·—
Գր. Զօհրապի ծախուած 27	342·—
Տիգր. Չէօկիւրեանի ծախ – ուած 69	869·—
Օհան Կարոյի ծախուած 98	1077·—
Բաժանորդներէ	745·60
Ընդհ. գումար՝	8053·95

Ելք

	Ֆրանք
Օ. Կարոյի տպգ. համար 3250 Եր. Օտեանի տպգ. առ. հա – շիւ 2000	5250
Հեղինակի իրաւունք	500 —
Վին. տուփակ, Ռուէքի համար	168·—
Առաքման ծախս եւ պաշտօն – եայի	1170·75
Գրենական պիտոյք, քլիշէ	263·50
Դրոշմաթուղթ, երթեւեկ, եւ-ռաճայն	308·75
Սնտուկը պարունակ 31 դեկ-տեմբեր 1934ին	392·95
Ընդհ. գումար՝	8053·95

ԻՐԱՆԻ ՀԱՅ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ԱՆՈՒՆՆԵՐԸ

Իրանի կրթական նախարարութիւ – նը շրջաբերականով մը հրահանգած էր օտար դպրոցներուն պարսկական անուններ տալ:

Բէնդէր – Փէհլէվիի հայկական դը-պրոցին անունը կոչուած է «Արդաշիր», անշուշտ Սասանեան հարստութեան առաջին թագաւորին անուով:

Արագի հայկ. դպրոցը կոչուելու է «Շարաֆ»:

Խորասանի հայկ. դպրոցը «Արիէն»:

Թաւրիզի հայկ. կեդրոնական վար-ժարանը «Սիրուս», հայկ. գիշերա-վանը՝ «Ֆարօխի», Արամեան վար-ժարանը՝ «Սաքահ»:

տխուռչը անձամբ կը հսկէր բոլոր գործողութեանց:

Ինչպէս կը յիշուի, 1934 փետր. 6ին, Տալատիէի դահլիճին օրով, փոթորիկ մը պայթեցաւ Քոնքորտի հրապարակին վրայ, մասնակցութեամբ անհամար բազմութեան մը որ կ'ուզէր Երեսփ. Ժողով խուժել եւ ցրուել զայն: Այս առթիւ բուռն ընդհարումներ պատահեցան, պահակները կրակ բացին, 16 հոգի մեռան եւ հազարէն աւելի մարդիկ վիրաւորուեցան: Այնուհետեւ քննիչ յանձնաժողով մը կազմուեցաւ, պատասխանատուութիւնները ճշդելու համար:

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓՈԹՈՐԻԿ ԵՒ ՈՂՈՂՈՒՄ ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԷՋ.— Երուսաղէմէն կը հեռագրեն թէ փետրուար 5ին 20 հոգի զոհ գացին ողողումներէն: Կը կարծուի թէ շատ աւելի պիտի բարձրանայ զոհերու թիւը, երբ հասնին գաւառներու տեղեկագիրները: Աղէտը ամէնէն աւելի ծանր եղած է Նապլուսի եւ Թուլքերամի շրջանին մէջ: Ամբողջ շրջաններ անմատչելի դարձած են: Ողողումներէն առաջ բուռն փոթորիկներ պայթեցան: Քսան տուներ փլան Նապլուսի մէջ եւ 13 հոգի ճշուեցան հեղեղներէն:

250 *ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐ* ձերբակալուեցան Վիէննայի մէջ, երբ գաղտնի ժողովներ կը գումարէին: Կ'ըսուի թէ ցոյցեր կը պատրաստէին փետրուար 12ի ըմբոստութեան տարեդարձին առթիւ:

ԿՐԻՓԻ ՀԱՄԱՃԱՐԱԿԸ սկսած է մեղմանալ Ֆրանսայի մէջ, բայց սաստկօրէն կը ճարակի ուրիշ երկիրներու մէջ: Պուքրէշէն կը հեռագրեն թէ համաճարակը վարակած է գրեթէ բոլոր քաղաքները: Եաշի մէջ 1500 հոգի հիւանդացած են եւ դեղագործները չեն կրնար դեղ հասցնել: Պուքրէշի համալսարանները ու դպրոցները, եւ քանի մը նախարարական պաշտօնատուներ փակուած են:

Համաճարակը արագօրէն կը տարածուի նաեւ Պոլսոյ մէջ: Բոլոր դպրոցները փակուած են տասը օրուան համար: Թատրոններ եւ սինէմաները ալ փակուեցան վերջին պահուն:

ՀԱԿԱԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՑՈՅՑ ՄԸ տեղի ունեցաւ Պուքրէշի մէջ, սինէմայի մը առջեւ, ուր խորհրդային շարժանկար մը կը ներկայացուէր այս միջոցին: Ուսանողները քանդեցին թատրոնին սրահը: Ոստիկանները ստիպուեցան կրակ բանալ օդին մէջ, բարեկարգութիւնը վերահաստատելու համար: Այս առթիւ խուճապ մը ծագեցաւ եւ քանի մը հոգի վիրաւորուեցան: Ոստիկանութիւնը շարք մը ձերբակալութիւններ կատարեց:

ԼԻՆՏՊԷՐԿԻ ԵՐԿՐՈՐԴ ԶԱՒԱԿԻՆ ԱԼ առեւանգելու սպառնալիք ուղղուած է, 5000 տոլար փրկանք պահանջելով: Գնդ. Լինտպէրկ սպառնագիրը կարդաց դատարանին մէջ, երբ կրկին կ'ամբաստանէր Հաուփթմանը: Նամակին մէջ կ'ըսուի թէ ամբաստանեալը մեղք չունի առաջին տղուն առեւանգութեան մէջ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՓԱՊՈՒՂԻՆ (Մէթրօ) բացուեցաւ փետր. 5ին, փորձի համար, 11 քիլոմէթրի վրայ: Փորձը շատ յաջող անցաւ: Խորհրդային թերթերը կ'ըսեն թէ այս փապուղին ամէնէն գեղեցիկն է աշխարհի մէջ, եւ նոր ծրագիր մը ընկերվարական կառուցման համար: Կառախումբերը պիտի բաղկանան 4–8 վակոններէ: Ժամական արագութիւնը պիտի ըլլայ 60 քիլոմէթր. պաշտօնեաներու թիւը՝ 4500: Գինը՝ միօրինակ, 25 կոպէկ: Ամբողջ շինութիւնը պիտի լրանայ չորս տարիէն:

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Եր. Օտեան *Ընկեր Փանջունի* (Ն. Գ. Բ. թիւ 9) 20 ֆրանք: Եղիշէ Պատ. Դուրեան, *Պատմ. Հայ Մատենագրութեան* 25 ֆր., *Հայոց Հին Կրօնները* 15 ֆր., *Ազգային Պատմութիւն* 25 ֆր. Մ. Մեծարենց, Ռ. Կ. Արիշեան տակ 15 ֆր. [illegible] ֆր. Կ. Զլամալեան, [illegible] գանգի 15 ֆր. [illegible] մարդը 30 ֆր. [illegible] *Հայ Մշակոյթի Օրը* 10. [illegible] գրպանի Օրացոյց 5 ֆր. [illegible] եան) 15, 20 եւ 25 ֆր. [illegible] դարձակ [illegible] ֆր. Դ. Սարգսեան, Հոգ. Նար. դաշնակ եւ ար. [illegible]

ԻՄԵԼ ԳՐԱՏՈՒՆ *ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՍՈՆ*

51, Rue Mr. le Prince, Paris (6), Métro: Odéon Tél. Danton 88-65, ուր կը գտնուին նոյնեւ [illegible]

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՕՆԱՏՈՒՆ *71, Avenue Kléber*

ՀԱՍՑԷՆ ՄԻՇՏ

բաց է ամէն առաւօտ ժամը 10–12 [illegible]

վկայականներու համար

Փարիզ եւ գաւառներ

ՓԱՆՏԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 17, Rue Lamoureux. Քաշան, ընկեր Կարապետի բնակարանը:

ՇԱՎԻԼԻ «Արդութեան» խումբի ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին ընկեր Գէորգի բնակարանը:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, 181 Cours Lafayette, Զարդարեան Գրադարանը: Կը հրաւիրուին նաեւ շրջանի ընկերները (Կարտը Վիլ եւ Սէն Մորիս):

ՎԱԼԱՆՍԻ Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Փրիվայի «Յառաջ» խումբի բոլոր ընկերները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Քաֆէ տէ Ժառոմէն. Փրիվա: Ներկայ կ'ըլլայ Կոմիտէին ներկայացուցիչը:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Նախաձեռնութեամբ՝ *ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՎԱՐՉ. ԺՈՂՈՎԻ*

16 փետրուար Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին

Petit Journalի սրահին մէջ (Rue Cadet, Métro: Cadet).

Կը դասախօսէ հայազ. Ուսիրակ

ԳԵՐ. Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Ս. ԱՐՔԵՊՍԿ. ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Նիւթ ունենալով ա) Ս. Էջմիածնի վերաշինութիւնը.— բ) Հայաստանի շինարարութիւնը:

Մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 ֆրանք:

Բանախօսութիւնը կ'աւարտի ժամը 11 30ին.

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Երջանկայիշ կոմիտէն Մարսէյլի եւ Երջանիկ ու բոլոր ենթակոմիտէներու եւ խումբերու կողմէ խորին ցաւակցութիւններ կը յայտնէ ընկեր ՅՈՎՀ. ԱԿԻՆԵԱՆԻ դառնակսկիծ մահուան առթիւ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

վալանսի խարբերդի Հայրենակցական Միութեան կողմէ այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, 13bis rue Boucherie սրահին մէջ: Պիտի բանախօսէ *Փրոֆ. Խայիկեան*: Նաեւ սիրով ներկայացուի քրքջալից գաւեշտ մը արտասանութիւններով, երգերով եւ անակնկալներով: Նուագախումբ եւ պար: *Մուտք՝ 1 ֆրանք:*

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ընկ. Լիոնի մասնաճիւղի տարեկան ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին 130, rue Boileau, Հայ Արիներու սրահին մէջ: Օրակարգ.– Տարեկան նիւթական եւ բարոյական տեղեկագրութիւն: Կեդր. վարչ. գնկուցումներու ընթերցում: Վարչութեան ընտրութիւն եւ ընթացիկ հարցեր

ՓԱՐԻԶԻ Տիգրանակերտի եւ Երջ. Հայր. Միութեան անդամական ընդհ. ժողովը այս կիրակի երեկոյ ժամը 8ին Քաֆէ Օ Գլէր տը Լիւնի վերնայարկը: Մեթրօ՝ Փաս տը Լուի:

ՍԱԼՆՈՅ-ՁՈՐԻ Հայրենակց. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, 13 Rue Philippe [illegible] սրահին մէջ:

ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔԻ (Մարսէյլ) Հայր. [illegible] ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, Bar Monumental, Bld. Dugommier.

ՇԱՌԼԻՕ.— *Ուշադրութիւն ժողովավայրին փոխուած է:*

Զ. Ռ. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը Տիգր. Ցիս. Գար տիւ կլօզ, Պուլվար Շիւկօմիէ: Խիստ կարեւոր օրակարգ

ԿԱԹՈՂ. ՆՈՒԻՐԱԿԸ ՊԻՏԻ ՊԱՏԱՐԱԳԷ

Այս կիրակի օր, 10 փետրուար, կաթողիկոսական լիազօր Նուիրակ Գերաշնորհ Տ. Գարեգին Ս. Արքեպսկ. Յովսէփեան հանդիսաւորապէս պիտի պատարագէ Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցւոյն մէջ եւ իր ձեռամբ քարոզութեամբ մխիթարէ ժողովուրդը:

Սկզբնաւորութիւն ժամերգութեանց ժամը 8.30: Սկզբնաւորութիւն Ս. Պատարագի ժամը 10:

(Նիւս)

Raki "ERIVAN"

ԵՐԻՒԱՆ օղին, որ ճանչուած է իր առաջնակարգ յատկութեամբ, օղիներու մէջ ամէնէն նախընտրելի մեծ գաւառներ է [illegible]

ԵՐԻՒԱՆ օղին արտադրուած է *Թարմ*, *բնական անխառն* [illegible]

Փնտռեցէք, փնտռեցէք ԵՐԻՒԱՆ օղին

Մենավաճառ [illegible]

Արտադրող

S. A. GRANDES DISTILLERIES PELREUX

48, Bld. des Vignes, Marseille

Tél. Colbert 58 - 10

Նաեւ DISTILLERIE VIAL

18, Rue Fontaine, St. Denis (Seine)

Tél. Plaine 09 - 95

Լիոնի եւ Շրջականերու Ներկայացուցիչ՝

D. N. BAHADOURIAN

82, Rue Séigne. Lyon (Rhône)

Նիսի եւ Շրջականերու Ներկայացուցիչ՝

M.M. H. Khatchadourian et Danielian

24, rue Assalit. Nice (A. M.)

"ԱԹԷՆՔ,, ճաշարանի վերաբացումը

13, Rue Serpente, Métro: St. Michel

«ԱԹԷՆՔ» ճաշարանը, որ նորոգութեան պատճառաւ ժամանակաւորապէս գոցուած է, կը վերաբացուի այս ՇԱԲԱԹ օր նորոգութիւնները վերջացած ըլլալով: Բացման առթիւ յաճախորդներուն պիտի տրուին նուէրներ (primes). Արեւելեան խոհարարութեան մասնագիտութիւն. Տեսէք քէպապ եւ գառան [illegible] *թարմ, առատ եւ չափաւոր գին:*

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(12 année)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

Droit Français et International Privé

159, Rue Lafayette **Tél. Nord 68 - 02**

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փոխ. [illegible] Ունի մօտ կը պաշտպանէ [illegible] եւ [illegible] դատարան ներու առջեւ, կուտայ certificats de coutume-ներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները.

Կ'ընդունի ժամը 9–10 եւ 17–19: Նաեւ ժամադրութեամբ

Հայերու ժամադրավայրը

ճաշարան Ֆ Լ Օ Ր Ի Ա

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մեթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ *Հեռաձայն* Danton: [illegible]

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

A. GODOVANIKOFF

30, QUAI de PASSY, PARIS (16). Tél. JAS. 01-50. Métro: PASSY

Loterie Nationale, 1935 Առաջին շարքի վիճակահանութիւնը ՓԵՏՐՈՒԱՐ 19ին:

Ամբողջ, 1 2, 1 4, 1 10 եւ 1 20 տոմսակներ:

Loterie des Régions Libérées Վիճակահանութիւնը ՓԵՏՐՈՒԱՐ 22ին:

[illegible] 21, 22, 23, 24 [illegible]

ՄԵԾ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

Մ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

115 Route d'Orléans, Cachan. (Seine).

Մեր նպարավաճառատան մէջ կը գտնէք ձեր ուզած ամէն տեսակի առաջնակարգ եւ թարմ նպարեղէնները՝ ամենազեղչուած գիներով:

ՌԷՔԼԱՄ ԿԱՐՃ ԺԱՄԱՆԱԿԻ ՀԱՄԱՐ

Փութացէ՛ք օգտուիլ մեր բացառիկ գիներէն

Աղուխտ սխտոր քիլոն 17էն մինչեւ 25 ֆր.		Թուզ իզմիրի կէս քիլոն	2.25
Պանիր էրմին ջօլաննոց	6	Ձիթապտուղ Թրքական կէս ք.	3.50
Պանիր քիլոնոց	4.85	Նուշ կէս քիլոն	2.50
Սուջուխ 250 կրամ	2.25	Կաղին կէս քիլոն	2.50
Պուլկուր Ա. կարգի քիլոն	3.50	Փաղաւաձի արմաւ կէս քիլոն	1 65
[illegible]	4	Խաղ լիտրը	3
[illegible]	[illegible]	Հալվա կէս քիլո	2.50
[illegible]	[illegible]	Մարսէյլի օճառ 16 կտորը	11 50
[illegible]	[illegible]	[illegible] 18էն 25 ֆր	
[illegible]	2 50	30 [illegible] լիքէօրներ, լաւագոյն վաճառանիշով	

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԼԵՌՆԵՐ ԵՒ ՁՈՐԵՐ

ՏԱՐԵԳԻՐՔԸ — 1935 — Ե. ՏԱՐԻ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ, ԺՈՂ ՏՊԱԳՐՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ, ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՊԱՏՄԱԿԱՆ, ԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԵԱՄԲ

Դիմել M. et M. BARSAMIAN, 30, Rue Drouot, PARIS (9e)

Ինչպէս նաեւ «Յառաջ»ի վարչութեան, Լ. ԳԵՒՈՆԵԱՆ, 17, Rue Damesme, Paris

ԳԻՆ 20 ՖՐԱՆՔ

ԳՈՐԾ կը փնտռէ հայ օրիորդ մը, որ ունի 16 տարուան փորձառութիւն գրասեն. աշխատանքներու՝ հաշուապահ, արկղակալ (Caissière) եւն. Լաւ ֆրանսերէն գիտէ եւ ունի լաւագոյն վկայագիրներ: Դիմել նամակով «Յառաջ»ի վարչութեան, 17 rue Damesme, Փարիզ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (16)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Կարծես, բոլորի բերանից լսում էր «անմեղ» բառը: Ես համբերել չկարողացայ: Թեւաւորի նման ճչալով, աղաղակելով պատառեցի խիտ ամբոխը, եւ մի ակնթարթում յայտնուեցայ զառիվերի մօտ: «Կարեցէք իմ ձեռքը, գոչեցի ես որոտի ձայնով, այդ ձեռքն է չինել այն բանալին»...:

Ամբողջ բազմութեան վրայ տիրեց խորին աղջութիւն:

Այդ ձայնի հետ ես զարթնեցայ:

Օրը լուսացել էր արդէն, արեւի առաջին ճառագայթները անցել էին իմ քնարանի մէջ: Մայրս զարձեալ նստած էր իմ անկողնի մօտ, իսկ փոքր ինչ հեռու կանգնած էր մի մարդ:

Մայրս սարսափից, երբ լսեց իմ վերջին խօսքերը, բայց կանգնած մարդը հանգստացրեց նրան, ասելով.

— Ձեզ տղան երազների մէջ է խօսում

Երբ ուշիս նայեցի այդ մարդու երեսին, տեսայ որ նա մեր քաւոր Պետրոսն էր: Նրա երեւոյթը ինձ բոլորովին սթափեցրեց իմ անրջային զառանցութիւններից: Ես այժմ գտնւում էի կատարեալ արթնութեան մէջ, բայց զարձեալ կրկնեցի նոյն խօսքը՝ որ ասել էի երազիս մէջ:

— Այո, ես եմ չինել այն բանալին:

Զգիտեմ քաւոր Պետրոսը ի՛նչ ասաց, ի՛նչ ակնարկութիւն արեց դէպի իմ մայրը, միայն այսքանը տեսայ, որ նա հեռացաւ իմ քնարանից, ես եւ քաւոր Պետրոսը մնացինք միայնակ:

Ես զգում էի ինձ բաւական լաւ. դէլխիս ցաւը անցել էր. մարմնիս ջերմութիւնը մեղմացել էր, միայն անզամներիս մէջ տիրում էր մի տեսակ յոգնածութիւն, մի տեսակ թուլութիւն: Այսու ամենայնիւ, ես վերկացայ անկողնից եւ հագնուեցայ: Քաւոր Պետրոսը օգնեց ինձ լուացուելու: Սառն ջուրը բաւական զովացրեց իմ գլուխը, բաւական կազդուրեց իմ բորբոքուած ուղեղը:

Մարդկային բնաւորութեան մէջ երբեմն կատարւում են այնպիսի հոգեբնական փոփոխութիւններ, որ շատ դժուար է լինում բացատրել: Կան մարդիկ, որոնց վրայ որքան եւ զայրացած լինես, որքան եւ նախապատրաստուած լինես նրանց յանդիմանելու, անարգելու եւ մինչեւ անգամ պատժելու, բայց հէնց որ նրանց երեսը տեսնում ես, իսկոյն, կարծես թէ մի մոգական ազդեցութեամբ, քո սրտի եւ հոգու նախկին լարուած տրամադրութիւնը թուլանում է, բարկութեան խստութիւնը մեղմանում է, եւ դու ընկնում ես կատարեալ սառնասրտութեան մէջ: Նոյն ազդեցութիւնը գործեց ինձ վրայ եւ քաւոր Պետրոսը:

Ես նրա դէմ զայրացած էի, ես մահուան չափ ատում էի այդ զարշելի մարդուն, ես վճռել էի վարուել նրա հետ վրէժխնդրութեան բոլոր բարբարոսութեամբ,— բայց հէնց որ նրա պատկառելի երեսը տեսայ, իմ բոլոր տրամադրութիւնը, իմ բոլոր կրքերը փշրուեցան, խորտակուեցան այդ խորհրդաւոր մարդու կախարդիչ զօրութեան առջեւ...: Զգիտեմ ինչի՞ն պէտք էր վերագրել այդ փոփոխութիւնը, արդեօք իմ պատանեկան բնաւորութեան թուլութեա՞նը, թէ իմ կամքի անհաստատութեանը

Բայց ես այնքան քաջութիւն ունեցայ, որ պահանջեցի առանձնութեան մէջ խօսել նրա հետ:

— Ես էլ դրա համար հեռացրի քո մօրը, ասաց նա մեղմութեամբ եւ նստեց իմ մօտ:

— Մուրատ, շարունակեց նա, առանց թոյլ տալու, որ ես խօսեմ: — Դու ցանկացար ինձ հետ առանձին խօսել. հասկացայ քո միտքը եւ դրա համար գովում եմ քո խելացիութիւնը: Բայց առանց քո խօսքերը լսելու, ես գիտեմ, թէ դու ի՞նչ պիտի ասես ինձ: Դու պիտի ասես, քաւոր Պետրոս, այն բանալին, որ ես շինեցի քեզ համար, նրանով կատարուել է մի գողութիւն եւ որպէս յանցաւոր, բռնուել են եւ պատժւում են անմեղ մարդիկ: Դու պիտի ասես, քաւոր Պետրոս, բանալին քո ձեռքումն էր գտնւում, ուրեմն, թէ կասկածանքը եւ թէ, պատասխանատուութիւնը քեզ վրայ է ընկնում: Դու այնքան ազնիւ ես եւ բարեխիղճ, որ կը պահանջես ինձանից, որ ես անպատճառ պատասխանատուութիւնը ինձ վրայ առնեմ եւ ազատեմ անմեղ մարդիկներին դատաստանի բարբարոսութիւններից: Իսկ եթէ ես չլսեմ քեզ, դու այնքան անաչառ կը լինես, որ չես թաքցնի՝ չարագործութիւնը, կը դիմես որտեղ հարկն է, կը մատնես ինձ, եւ կը յայտնես բանալիի ամբողջ պատմութիւնը ....:

— Կարծեմ, ես նախագուշակեցի բոլորը, ինչ որ դու մտքումդ դրած ունէիր, այդպէս չէ՞:

— Ուղիղ այդպէս է:

— Սիրում եմ քո անկեղծութիւնը եւ ուրախանում եմ քո ճշմարտախօսութեան վրայ: Ես էլ, եթէ քո տեղը լինէի, այնպէս կը վարուէի, ես էլ թոյլ չէի տալ, որ չարագործութիւնը ծածկուէր, իսկ անմեղութիւնը նրա փոխարէն պատժուէր

Ես չկարողացայ իմ վրդովմունքը զսպել:

— Ուրեմն ինչո՞ւ թոյլ տուեցիք, որ անմեղութիւնը պատժուի: Մինչեւ այսօր ի՞նչ բանի էք սպասում, որ ծածկեցիք չարագործութիւնը: Միթէ ձեր պատճառով չէ՞ր, որ դժբախտ վարպետիս ամբողջ արհեստանոցը, կայքը կալուածները եւ բոլորը, ինչ որ ունէր, աճուրդով վաճառեցին, ու նրա ողորմելի ընտանիքը օրական հացի կարօտ թողեցին: Միթէ ձեր պատճառով չէ՞ր, որ խեղճ վարպետիս բանտի մէջ մաշեցին, իսկ հիմա, գուցէ այս րոպէիս, դատապարտեալների հրապարակի վրայ, դահիճը կտրում է նրա ձեռքը: Ինչո՞ւ թողեցիք, որ այդ բոլոր բարբարոսութիւնները կատարուէին, եթէ դուք խիղճ ունէիք, եթէ ձեր սրտումը Աստուծոյ երկիւղը կար, եթէ դուք յարգում էիք արդարութիւնը: Իսկ այժմ, երբ բանը բանից անցել է, նոր եկել էք, ու իմ գլխին քարոզներ էք կարդում:

Նա պատասխանեց, պահպանելով իւր սառնասրտութիւնը.

— Իրաւացի եմ համարում քո մանկական սրտի բարկութիւնը, շատ բարուացի: Դա մի լաւ նշան է, որ դու բարոյապէս փչացած տղայ չես: Բայց լսիր Մուրատ, լսիր ցաւալի իրողութիւնը:

Վերջին խօսքերը արտասանելու ժամանակ նրա զօրաւոր ձայնը սկսեց դողդողալ եւ աչքերումը յայտնուեցան արտասուք:

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 8 ՓԵՏՐՈՒԱՐ — VENDREDI 8 Février 1935

11ՐԴ ՏԱՐԻ · 11e Année Nº 2724 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԼՈՆՏՈՆ – ՓԱՐԻԶ – ՊԵՐԼԻՆ

Կարելի չէ ժխտել Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ գոյացած համաձայնութեան բացառիկ արժէքը, իբրեւ նոր եւս մը միջազգային գործակցութեան։

Համաձայնութիւնը տեսական է տակաւին։ Անոր վերջնական ձեւակերպումը եւ գործնականացումը կախում ունին միւս պետութեանց եւ մանաւանդ Գերմանիոյ բռնելիք դիրքէն։

Եւ սակայն, ընդունուած սկզբունքն իսկ խորապէս նշանակալից է եւ բարենշան։

Ամէն բանէ առաջ, երկու պետութիւններն ալ կը խոստովանին թէ կարելի չէ բախտին ձգել օդանաւային անակնկալ յարձակման մը պատասխանատուութիւնը։ Այդ վտանգին հանդէպ անզօր են ե՛ւ բանակ ե՛ւ նաւատորմ։ Մանաւանդ որ, մէկ տարիէն միւսը անհաւատալի համեմատութիւններ կը ստանայ օդանաւային սպառազինութիւնը, թէ քանակով եւ թէ որակով։

Երկրորդ՝ անգամ մըն ալ կը հաստատուի թէ Մեծն Բրիտանիա, որ մինչեւ հիմա կը պարծենար իր չքեղ մեկուսացումով, նոյնքան մտահոգ է ապագայ պատերազմի մը հետեւանքներէն, որքան Ֆրանսա։

Երրորդ՝ երկու պետութիւններն ալ կ՚ընդունին թէ կարելի չէ յուսալ որ եւ է ապահովութիւն, առանց գոհացնելու եւ գործակցութեան հրաւիրելու Գերմանիան։

Տարակոյս չկայ թէ նոր ծրագիրը անգլիական յղացում է։

Լոնտոնի տեսակցութենէն շաբաթներ առաջ, անգլիական մամուլը քաղաքական տեսութիւններ պարզելով, անուղղակի կը մատնէր կառավարութեան մտադրութիւնները։ Նոյն իսկ թելադրութիւններ կ՚ընէր Ֆրանսայի։

Այս տեսակէտէն առաջին ազդանշանը տուաւ «Թայմզ»ը, հասկցնելով թէ ժամանակը եկած է իբրեւ կատարուած իրողութիւն ընդունելու Գերմանիոյ վերազինումը եւ չեղեալ համարելու Վերսայլի դաշնագրին Ե. գլուխը (զինուորական տրամադրութիւններ).

Փարիզի թերթերը զարմանք յայտնեցին այս թելադրութեան առթիւ։ Բայց երբ անգլիական դեսպանը քանի մը անգամ տեսակցութիւններ ունեցաւ Պ. Պ. Ֆլանտէնի եւ Լավալի հետ, անոնք նախընտրեցին կարճ կապել։

Եւ աւաղ մը «Թայմզ» աւելի բաց խօսելով, յայտնեց թէ բրիտանական կառավարութեան առաջարկները շատ աւելի արմատական պիտի ըլլան քան իր թելադրութիւնները։

Ուրեմն, Ֆրանսայի վարչապետն ու արտաքին նախարարը նախապէս ծանօթ էին անգլիական տեսակէտին, երբ Լոնտոն գացին։ Ոչ միայն ծանօթ, այլ եւ նախապատրաստուած՝ զանոնք ընդունելու։

Այդպէս ալ եղաւ, եւ արդիւնքը այնքան բարեյաջող նկատուեցաւ որ, խորհրդակցութիւններէն անմիջապէս վերջը, կիրակի իրիկուն իսկ (3 փետրուար) հրատարակութեան տրուեցաւ պաշտօնական յայտարարութիւնը։

Երկու կառավարութիւնները կ՚ուզէին խաղաղութեան աւետիս մը հաղորդել աշխարհի, եւ հաղորդեցին, չեղելով ընկալեալ սովորութիւններէն.

Ոչ միայն յայտարարութիւնը հրատարակուեցաւ անմիջապէս, այլեւ Ֆրանսայի վարչապետը եւ Անգլիոյ արտաքին նախարարը փութացին ձայնարձակին առջեւ, լուսաբանութիւններ տալու համար ժողովուրդին։

Ուրիշ խօսքով, անոնք անհրաժեշտ չգտան նախապէս իրենց զեկուցումը տալ խորհրդարաններուն բեմէն։ (Այս առթիւ դիտողութիւն եղաւ Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ)։

×

Հիմա որ համաձայնութեան հիմերը հրապարակի վրայ են, Լոնտոն եւ Փարիզ անհամբեր կը սպասեն շահակից պետութեանց պատասխանին։

Համաձայն ընդունուած յայտարարութեան եւ երկու նախարարներու զեկուցման, օդանաւային վտանգի դէմ գործակցութեան առաջին տարրերը պիտի կազմեն Մեծն Բրիտանիա, Ֆրանսա, Պելճիա եւ Գերմանիա՝ արեւմտեան Եւրոպայի մէջ.

Նկատի առնելով աշխարհագրական պայմանները եւ ուրիշ գործնական դժուարութիւններ, կը թելադրուի նոյն ձեւով շրջանային համաձայնութիւն մըն ալ կնքել Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի նախաձեռնութեամբ, հրաւիրելով սահմանակից պետութիւնները։

Ի՞նչ ընդունելութիւն գտած են այս թելադրութիւնները։

Արեւմտեան Եւրոպայի մէջ, հրաւիրեալներէն Պելճիա ուրախութեամբ ողջունեց Լոնտոնի համաձայնութիւնը, որ ամէն կերպով կը համապատասխանէ իր շահերուն։ Իսկ բուն հրաւիրեալը, Գերմանիա, բռնած է վերապահ դիրք մը։

Լոնտոնի համաձայնութիւնը գոհացուցիչ տարրեր կը պարունակէ Գերմանիոյ համար։ Ան անգամ մըն ալ կը վաւերացնէ իրաւունքներու հաւասարութեան սկզբունքը, միեւնոյն ատեն լռելեայն ընդունելով կատարուած վերազինումը։ Յետոյ, կը նախատեսէ շատ խոշոր զիջում մը.— չեղեալ համարել Վերսայլի դաշնագրին զինուորական տրամադրութիւնները։

Բայց, համաձայնութիւնը պարտաւորութիւններ ալ կը դնէ Գերմանիոյ վրայ։ Կը հրաւիրէ վերադառնալ Ժընեւ, խորհրդակցիլ սպառազինութեանց կրճատման պայմանագրի մը եւ ընդհանուր գործակցութեան ծրագրի մը վրայ։ Մէկ խօսքով՝ որոշ յանձնառութեանց տակ մտնել։

Գերմանիա ունի, նաեւ, ուրիշ պատճառներ վարանումի եւ երկարատեւ խորհրդակցութեանց։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ընկերներ Մ. Լէյլէկեանի եւ Ն. Սարգիսեանի դատին վերաքննութիւնը

« Հայրենիք »ի մէջ կը կարդանք (26 յունուար).—

Այսօր, յունուար 24, Ալպընիի Վերաքննիչ Ատեանին առջեւ տեղի ունեցաւ ընկերներ Մատթէոս Լէյլէկեանի եւ Նշան Սարգիսեանի դատի վերաքննութեան ունկնդրութիւն – փաստարկութիւնը։

Ժամը առաւօտեան 10·20ին խօսք առաւ պաշտպան փաստաբաններէն Պ. Պէնըքըն եւ պարզեց դատին փաստական կողմերը, ծանրանալով եղած ամբաստանութեանց ու վկայութեանց հակասութեանց վրայ, շեշտեց փիզիքական անկարելիութիւնները, որոնք ակներեւ ցոյց կուտան, որ Լէյլէկեան ու Սարգիսեան չէին կրնար գործել յիշեալ սպանութիւնը, մատնանշեց փաստերու անհաւաստիութիւնը եւն. եւն.։ Պ. Պէնըքըն խօսեցաւ մէկ ժամ։

Յետոյ խօսք առաւ պաշտպան փաստաբան Պ. Ռոպէրթ Ս. Ճանսթըն, որ կանգ առաւ դատին օրինական կողմերուն վրայ, ներկայացուց դատաւորի նախապաշարուած ըլլալուն փաստերը եւ դատավարութեան ընթացքին տեղի ունեցած իրաւական անտեսումներն ու սխալները։ Պ. Ճանսթըն եւս խօսեցաւ մէկ ժամ։

Երկու պաշտպան փաստաբաններն ալ պահանջեցին, որ վերաքննիչ Ատեանը բեկանէ նախնական դատարանի վճիռը եւ շնորհէ նոր դատավարութիւն։ Կառավարութեան կողմէ ներկայ էր Շրջ. դատախազի գրասենեակէն Պ. Պէվէնկա, որ պատասխանեց պաշտպան փաստաբաններու յարուցած կէտերուն, եւ պահանջեց որ նախնական դատարանի վճիռը հաստատուի։

Գլխաւոր դատաւորը առաջարկեց խօսիլ պաշտպան փաստաբան Պ. Պէքլին, որ ներկայ էր։ Պ. Պէքլ չխօսեցաւ, յայտնելով թէ պաշտպան երկու փաստաբանները փաստական ու իրաւական կէտերու շուրջ անհրաժեշտը պարզեցին ու ինք ոչինչ ունի աւելցնելիք անոնց վրայ։ Պ. Պէնըքըն քանի մը ճշդումներ բրաւ Պ. Պէվէնկայի խօսածներուն առթիւ։ Ունկնդրութիւն – փաստարկութիւնը աւարտեցաւ ժամը 1·10ին։

Հաւանական չէ որ Վերաքննիչ Ատեանը իր որոշումը տայ մէկ ամիսէն առաջ։

ՓԵՏՐ. 6Ի ԱՐԻՒՆԱԼԻ ԴԷՊՔԻՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Տօնուեցաւ մեծ շուքով եւ խաղաղութեամբ

Աւելի քան 1200 հոգի ձերբակալուեցան երբ կը փորձէին դէպի Քոնքորտ արշաւել

ԹՇՆԱՄԱԿԱՆ ՑՈՅՑԵՐ ՆԱԹՐ ՏԱՄԻ ԱՌՋԵՒ

Կառավարութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած ըլլալով, փետրուար 6ի արիւնահեղութեանց տարեդարձը կատարուեցաւ խաղաղութեամբ, թէ Փարիզի եւ թէ գաւառի մէջ։

Առտուն կանուխէն, ոստիկաններ եւ պահակներ դիրք բռնած էին մայրաքաղաքին բոլոր կարեւոր կէտերուն վրայ, արգիլելու համար համախմբումները, թափօրները եւ ընդհարումները։ Մասնաւորապէս խիստ էր հսկողութիւնը Նոթր Տամի շուրջ, ուր կատարուեցաւ հոգեհանգստեան արարողութիւնը եւ Քոնքորտի հրապարակին վրայ, ուր պատահեցան ծանօթ արիւնահեղութիւնները։

Ութէն տասը հազար հաւատացեալներ խռնուած էին մայր եկեղեցին, ուր արարողութեանց նախագահեց Փարիզի արքեպիսկոպոսը, կարտինալ Վէրտիէ։ Կարելի չէր հաշուել դուրսը համախմբուած ժողովուրդը։ Բարեկարգութեան անձամբ կը հսկէր ոստիկանութեան վերատեսուչը, քաղաքապետական ոստիկանութեան տեսուչին հետ։ Առաջին միջադէպը ծագեցաւ երբ վարչապետ Պ. Ֆլանտէն եկեղեցի կը մտնէր։ Երիտասարդ մը անարգական խօսքեր ուղղեց, դիտել տալով թէ իրեն չի վայլեր ներկայ ըլլալ արարողութեանց։ Երիտասարդը անմիջապէս ձերբակալուեցաւ ուրիշ երեք անձերու հետ որոնք կը փորձէին ընդդիմանալ իր ձերբակալութեան։ Արարողութենէն վերջ, երբ վարչապետը դուրս կ՚ելլէր եկեղեցիէն, դարձեալ անարգական խօսքեր եւ սուլիչներ արձակուեցան։ Յետոյ աջակողմեան միութեանց պատկանող ցուցարարները զինուորական շարք մը կազմեցին, եռագոյն դրօշներ պարզելով, որոնց մէկ մասին վրայ ոսկի տառերով ասեղնագործուած էր օրուան թուականը, «Փետրուար 6»։

Գալով Քոնքորտի հրապարակին, բազմաթիւ ծաղկեպսակներ դրուած էին նաւալային աղբիւրին շուրջը, ճիշդ այն կէտին վրայ ուր տեղի ունեցած էին ամէնէն արիւնալի ընդհարումները։ Զոհերուն ազգականները ծունկի եկած կ՚աղօթէին։ Ուրիշ հազարաւոր քաղաքացիներ զատ – զատ այցելեցին նոյն վայրը, իրենց գլխարկները հանելով եւ խոնարհելով։ Ոստիկանութիւնը կը հսկէր որպէսզի համախմբումներ չկատարուին։ Դէպի Քոնքորտի հրապարակը տանող բոլոր ճամբաները փակուած էին առտուն կանուխէն մինչեւ կէս գիշեր։ Փակուած էր նաեւ Թիւիլըրիի պարտէզը, Օռանժըրիի եւ Ժէօ տը Փօմի թանգարաններով։ Բուն հրապարակը ազատ ձգուած էր, եւ անհամար բազմութիւն մը երթեւեկեց կէսօրէն մինչեւ իրիկուն։ Պահ մը ոստիկանութեան վերատեսուչն ալ ամբոխին խառնուեցաւ, իբրեւ սովորական քաղաքացի։ Մինչ կը դիտէր, ոստիկան մը խստօրէն ազդարարեց որ քալէ, եւ անմիջապէս հանդիպեցաւ։

Բազմաթիւ ինքնաշարժներ կազմ եւ պատրաստ կը սպասէին երեսփ. ժողովին եւ Ելիզէի պալատին շրջակաները, ի հարկին օգ–

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՅ «ԹԱԳԱՒՈՐ»ՆԵՐ ԵՒ «ԱՍՏՂ»ԵՐ ԱՄԷՆ ՃԱԿԱՏԻ ՎՐԱՅ

Ամէնքս ալ քիչ – շատ իմացած էինք «Քարիզի հայ թագաւորի » մը գոյութեան մասին. բայց որո՞ւն մտքէն կ՚անցնէր թէ այս ժողովուրդը «պզպզիկ թագաւոր» մըն ալ պիտի ունենայ, ինչպէս գրեց «Յառաջ»։

Լոնտոնի թերթերը շաբաթէ մը ի վեր կը խօսին այդ նորընծայ արքային մասին։ Անունը՝ Կարապետ Գիւլպէնկեան, սակարանային միջնորդ, որ խոշոր իրարանցում մը ստեղծեց հրապարակին վրայ։

Մեր հայրենակիցը իր ափին մէջ առած է Լոնտոնի ներմակ պղպղի սակարանը. 15.000 թոնոյի մթերք մը կայ իր տրամադրութեան տակ՝ մօտ երկու միլիոն ոսկի արժէքով եւ ինք պիտի փրկէ կացութիւնը։ Կը սպասեն իր որոշումին. պիտի ծախէ՞, պիտի ծախէ՞։

Ինչպէս բոլ, թերթերը շատ կը խօսին իր մասին. կարգ մը օրկաններ կուտան իր կենսագրութիւնը — բնիկ Հանրեցի, յիսուն տարեկան, շատ հարուստ, շատ շռայլ, «խաղացող», աշխատասէր եւ յանդուգն։ Իր հայրենիքէն փախուած է հօրը հետ, տասներկու տարեկանին։ Ագարակ մը ունի Լոնտոնի շրջակաները, որուն համար ծախսած է 100,000 անգլ. ոսկի. ունի 600 խոզ, կը բնակի փարք Լէյնի՝ մայրաքաղաքին ամէնէն ազնուական թաղը։

Մասնաւորապէս դրդին թերթերը մեծատառ գովասանքներ կը շռայլեն իրեն։

Կարեւորը ինծի համար ո՛չ թէ պղպեղն է, ոչ ալ իր հարստութեան քանակը, այլ իր ազգութիւնը — Հայ է, եւ իր ձիւղին մէջ Թագաւոր։

×

Քանի մը շաբաթ առաջ «Յառաջ»ի մէջ բարգմանաբարտութիւնք «Քարիզի հայ թագաւորին » մասին գրուած երկտող մը։

« Քարիզի շրջանակներուն մէջ, կ՚ըսէր անգլիացի յօդուածագիրը, « Կ » գիրը այնքան ուժեղ է որքան...

Այդ գրութեան մէջ ալ մեզի ուրախութիւն պատճառողը պղպեղ կիլօպէնկեանի միլիոնները դէզը չէ, այլ անոր հայ եւ «հայ թագաւոր» ըլլալու պարագան։

×

Ուրիշ լուր մը եւս Լոնտոնի մամուլին մէջ։ Յունուար 24ին Ելիզին սրահին մէջ Ռուսգահանդէս մը սարքած էր Պ. Տիրան Ալիքսանեան՝ ծանօթ. բալէթաւորը, Նախաձեռնութեամբ անգլ. ընկերակցութեան մը։

Ցայտուն առտուն թերթերը կ՚արտայայտուէին հայ տաղանդաւոր արուեստագէտին մասին եւ կը ծափահարէին։

Տիրան Ալիքսանեանն ալ Հայ է։

×

Անցեալ հինգշաբթի օր Լոնտոնի մէջ հրապարակ եկաւ Ուիլեըմ Սարոյեանի պատմուածքներու հաւաքածոն, The daring Young man on the Flying Trapeze: Թերթերը չմոռցան յիշել հեղինակին ազգութիւնը՝

Հայ եւ տաղանդաւոր Հայ։

×

Նոյն իրիկունը «Իվնինկ Նիուզ» կը խօսէր հայ երգիչի մը՝ Արթուր Տաքեան Մակարովի մասին։

Այս կովկասցի արուեստագէտը ծանօթ դէմք մըն է Լոնտոնի մէջ. կ՚երգէ քիչ մը ամէն տեղ, եւ ակառակ իր տարիքին։ Թերթերը կը պատմեն թէ աոնկա բարեկամն է ծօրն թագաւորին երկու փոքրիկ բաժնեհինինպոն։

×

Ա՛ւ չեմ կրկներ այն պարբերական տեղեկութիւնները զորս մամուլը կ՚արձանագրէ Մայքլ Արլէնի կամ Ռ. Մամուլեանի մասին։

Որքա՞ն սփոփարար են այս տեղեկութիւնները։

Կը բաւէ ջարդին ու աքսորին շրջանին մեր չահած համբաւը։ Ժամանակ է որ օտարը տեսնէ ու գնահատէ, մեր կարողութիւնները որ եւ է ասպարէզի մէջ։ Թող չկիրցուի ազգային մեր ստեղծագործ տաղանդն ու աշխատելու կորովը։ Թող գրագէտ, թող արուեստագէտ, թող « թագաւոր » տեսնենք Եւրոպայի մէջ։

ԺԻՐԱՅՐ

ԿԱԹՈՂ. ՆՈՒԻՐԱԿԸ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՄԷՋ

Զորեքշաբթի օր Դպրոցասէրը, Ռէնսիի իր հաստատութեան մէջ այցելութիւնը ընդունեց կաթող. Նուիրակ Դարեգին արք. Յովսէփեանի, որ ցեղակուան ճաշին սեղանակից եղաւ որբուհիներուն։ Այս առթիւ տնօրէնութեան խնամակալուհիներուն, պաշտօնէութեան եւ որբերուն, շնորհակալութիւն յայտնեց եւ տեղեկութիւններ հաղորդեց Դպրոցասէրի կազմութեան եւ գործունէութեան մասին։

Գարեգին արք. իր ուրախութիւնը յայտնելով, բացատրեց թէ իրենք՝ կաթողիկոսն ու էջմիածնի միաբանութիւնը ծանօթ են Դպրոցասէր Տիկնանց միութեան ազգային ու դաստիարակչական պատուաբեր գործունէութեան։ Գնահատելով անոնց կատարած ազգօգուտ աշխատանքը, մաղթեց յարատեւ գործունէութիւն։ Յետոյ որբուհիներուն յիշեցուց այն պարտականութիւնները ու երախտագիտութիւնը զոր կը պարտին հաստատութեան ու ազգին։ «Ինքս ալ եղած ըլլալով ուսուցիչ, փորձով գիտեմ թէ, ոչինչ այնքան հաճելի ու սփոփարար է դաստիարակի մը համար, քան այն բացձալի արդիւնքը զոր աշակերտները ի յայտ կը բերեն յետագային։ Դուք ալ իբրեւ արժանաւոր սանուհիները Դպրոցասէրի, ջանացէք դառնալ տիպար հայուհիներ, ձեր մէջ պահելով ու զարգացնելով ոչ միայն հայ լեզուն, ոգին ու աւանդութիւնները, այլեւ զանոնք փոխանցելով ձեր յաջորդներուն։ Երբ քանի մը տասնեակ տարիներ վերջ յետադարձ ակնարկ մը նետէք ձեր անցնող կեանքին վրայէն, զգուշացէք որ ամօթապարտ չմնաք, այլ հպարտութեամբ վերյիշէք ձեր կեանքին զանազան դրուագները, ձեր հայրենասիրութեան եւ անձնուիրութեան օրինակներովը»։

Սանուհիները մէջընդմէջ կատարեցին արտասանութիւններ եւ խմբական երգեր, մթնոլորտը աւելի հաճելի դարձնելով։

Ճաշի միջոցին եւ անկէ վերջ, Գարեգին արք. շրջապատուած պաշտօնէութեամբ եւ աշակերտուհիներով քանիցս լուսանկարուեցաւ յետոյ հրաժեշտ առաւ, խոստանալով կրկին այցելել։— Գ. Ճ.

«Հայ Տնտեսական Կեդրոն»ին խաղերը

Ստոյգ աղբիւրէ մը կ՚իմանանք թէ Պ. Լեւոն Կիւմիւշկէրտան հրաժարած է Հայ Տնտեսական Կեդրոնի Վարչութենէն, ուժգնօրէն բողոքելով անոր քարտուղարին ինքնագլուխ գործունէութեան դէմ։ Ուրիշ անդամներ ալ բողոքած են։

ՏԱՄԸ ՕՐ ՈՒՆԿՆԴՐՈՒԹԵԱՆ ՉԳԻՏԻ ԸՆԴՈՒՆԻ Հիթլէր, համաձայն պաշտօնական զեկոյցի մը որ կ՚ըսէ թէ Առաջնորդը «քաղաքական կարեւոր խորհրդակցութիւններ կատարելու ստիպուած է »։ Գերմանիոյ քաղաքական շրջանակները կը շարունակեն իրենց վերապահ դիրքը՝ անգլօ-ֆրանսական համաձայնութեան մասին։

Մ. ՔԷՄԱԼ մականուն մը շնորհեց Լոնտոնի դեսպան Ֆէթհի պէյի, կոչելով «Օքեար » («հոգեկան ընկեր»), իբրեւ խորհրդանշան իրենց երկարատեւ բարեկամութեան։

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Աշխարհը այսօր բաժնուած է երկու անհաւասար տնտեսական ճակատներու,— մէկը՝ 49 պետութեանց, որոնք շարժուն դրամանիշ ունին եւ որոնց գլուխը կը գտնուին Անգլիան եւ Մ. Նահանգները, իսկ միւսը՝ այսպէս կոչուած «ոսկի պլոքը», որ կը բաղկանայ վեց եւրոպական պետութիւններէ,— Ֆրանսա, Պելճիքա, Լիւքսէմպուրկ, Իտալիա, Զուիցերիա, Հոլանտա եւ Լեհաստան:

«Ոսկի պլոքը» կազմուեցաւ 1933 յուլիսին՝ Լոնտոնի մէջ. Անոր գլխաւոր նախաձեռնարկը եղաւ նախկին ֆրանսական ելմտական նախարարը՝ Ժորժ Պոնէն: Այդ պլոքին կազմութիւնը քմայք մը չէր, այլ՝ անհրաժեշտութիւն մը: «Ծփուն» կամ շարժուն դրամանիշի ծանր ճնշման տակ, անոնք որոնք ուժգնօրէն կապուած էին ոսկի դրամանիշին՝ պրկեցին բազուկնին: Արդէնեւ, Լոնտոնի մէջ բոլորովին պարզուեցաւ, որ անկարելի բան է որ եւ է համաձայնութիւն գոյացնել ոսկի դրամանիշին կողմնակիցներուն եւ շարժուն դրամանիշին կողմնակիցներուն միջեւ:

Անոր գլխաւոր յանցաւորն էր Րուզվէլթը, որ անզգաստօրէն տոլարը կտրեց իր ոսկի նեցուկէն եւ վճռապէս ուղղուեցաւ դէպի փորձնական, տնտեսական եւ ելմտական քաղաքականութիւնը: Եւ այս կերպով, ուժերու հաւասարակշռութիւնը խախտեցաւ՝ ի նպաստ ազատ դրամանիշերու ճակատին:

«Ոսկի պլոքի» կազմութեան պատճառները, սակայն, միայն տնտեսական չէին: Այդ միութիւնը կազմուեցաւ եւ սեփական շահերէ մղուած, որպէսզի կարելի ըլլայ պահպանել Պանք տը Ֆրանսի նկուղներուն մէջ դիզուած ահագին հսկայ կոյտերը: Նաեւ՝ պելճիքական եւ հոլանտական դրամատուները: Յանօթ է, միւս կողմէ, որ ոսկին շատ դէշ կերպով բաշխուած է ներկայիս, աշխարհի մէջ: Փոխանակ իբրեւ մոգական գործիք ծառայելու՝ աշխարհային բարիքներու արտադրութեանց ու արդար բաշխումին, կամ, ուրիշ խօսքով, ընդհանրական հարստացման, ոսկին՝ այսօր դարձեր է հիմը ամենամեծ դժբախտութեան ու կրնայ վաղը նոր պատերազմի մը պատճառ դառնալ:

La Revue Economique-ի նոյեմբերի թիւին մէջ, Անրի Օզէր, որ Սորպոնի դասախօս է, կ'ըսէ.

«Անցեալ ժամանակներէ ի վեր ազգերու միջեւ տնտեսական անհաւասարակշռութիւնը դարձած է պատերազմի առաւոր պատճառ մը»:

Ուրիշ յօդուածի մը մէջ, որ տպուած «Le Mois» պարբերականին մէջ, «Ոսկի պլոքի» պատկանող երկիրներու կացութիւնը պարզուած է: Այդ վեկուցումէն երեւան կուգայ որ, հակառակ հրաշալի կացութեան մը (ոսկիի հսկայ պահեստ եւ ազգային դրամին համար ոսկիի բարձր երաշխիք, քանի որ անհրաժեշտէն 2—3 անգամ աւելի է), այդ երկիրներու տնտեսական կացութիւնը հետզհետէ կը վատթարանայ ու մօտաւոր ապագայի մը կարելի է սպասել «ոսկի պլոքին» անկումը:

Նոյն յօդուած-վեկոյցին համաձայն, Ֆրանսան ունի հետեւեալ վիճակը,— 1934 դեկտ. 7ին, Ֆրանսայի ոսկիի պահեստը կը հասնէր 81 միլիառ եւ 289 միլիոնի, որուն 30—40 միլիառը դիզուած կը մնայ: Անիկա կը նշանակէ հարիւրին հարիւր յաւելեալ երաշխիք մը: Այսուհանդերձ, երկրին տնտեսական կացութիւնը ծաղկեալ չէ: Վերջին երկու տարիներուն ընթացքին, պետական պարտքը աւելցած է 41 միլիառ ֆրանք եւ վերջին օգոստոսին հասած էր 312 միլիառի: Ելմտացոյցը, որ թուղթի վրայ հաւասարակշռուած է, բացեր կ'ունենայ, ինչ որ կը սպառնայ տեւական դառնալ: Անցեալ տարուան առաջին 9 ամիսներուն պիւտճէն ցոյց կուտայ 2707 միլիոն ֆրանքի նուազում մը՝ մուտքին մէջ

Նոյն շրջանին, Ֆրանսայի արտաքին առեւտուրը (բաղդատմամբ 1933ին) նուազած է իբր 4 միլիառ ֆրանք՝ արտածումէն, եւ 812 ֆրանք ներածումէն:

Անգործութիւնը, միւս կողմէ, աւելցած է մէկ տարուան մէջ, 46 առ հարիւր 1934 հոկտեմբերին Ֆրանսա կը հաշուէր 330.000 անգործներ:

Տէֆլասիոնի խիստ քաղաքականութիւնը, զոր կը վարէր Տումէրկ, չկրցաւ, ինչպէս կ'երեւի, կացութիւնը բարելաւել: Ահա թէ ինչու վերջերս դրամի արժեզրկման կողմնակիցները կը բազմանան օրէ օր:

Այս քաղաքականութեան ուշագրաւ դէմքն է Փոլ Ռէյնօ, նախկին ելմտական նախարար մը:

Պելճիքա.— Այս երկիրը նոր կիրարկեց տէֆլասիոնի ուժեղ քաղաքականութիւն մը՝ նուազեցնելով արտադրութեանց գինները եւ գանձային ծանրութիւնները: Վերջերս կ'ապրի ծանր տնտեսական տագնապ մը, որ տը Պրօքվիլի դահլիճին անկման պատճառ եղաւ: Դիզուած գումարները կը հաշուեն վեց միլիառ Ֆր. թղթադրամ եւ երկու միլիառ ոսկի: Հետաքրքրական է որ Պելճիքա, իր դրամին հովանաւորումին համար փոխառութիւն կնքեց ոչ միայն Հոլանտայէն, այլ եւ Մ. Նահանգներէն (25 միլիառ Ֆրանք):

Զուիցերիա.— Ունի, ի ձեռին, 1.800 միլիոն զուից. Ֆր. ինչ որ կը ներկայացնէ 95 առ հարիւր երաշխիք մը: Բայց, ելմտացոյցը հսկայ բաց մը ունի: Աւելի զատ, այս փոքրիկ երկիրը, որ 4 միլիոն բնակիչ ունի, կը համրէ 600.000 անգործներ: Զուիցերիան «ոսկի պլոք»ին մէջ առաջինն է որ քայլ առաւ դէպի փոփոխութիւնը՝ առեղծելով այսպէս կոչուած «Թուրիստական ճակատ»ը

Իտալիա.— Այս երկրին մետաղային պահեստը այսօր կը հասնի 5867 միլիոն լիրի:1928ին բաղդատմամբ, սակայն կը նշանակէ 50 առ հարիւր նուազում (12.100 միլիոնէն): Ոսկիի երաշխաւորութիւնը կամ պահեստը կը հասնի 41 առ հարիւրի (նուազագոյնը 41 առ հարիւր է): Անպէս որ լիրէթի վիճակը տագնապալի է: Իշխանութիւնը հերոսական ճիգեր կ'ընէ զայն փրկելու համար: Մուսոլինի հանդիսաւոր խոստում տուած է լիրէթը պահպանելու՝ «մինչեւ վերջին կաթիլը արիւնի»: Իտալիա կը համրէ 700 000 անգործներ:

Լեհաստանի մէջ կացութիւնը համեմատաբար աւելի լաւ է:

Հոլանտա.— Ունի 904 միլիոն ոսկի ֆլորին (հոկտ. 1934ին): Արով՝ 82 առ հարիւր երաշխիք մը: Բայց տնտեսականօրէն դրամը խոցոտուած է՝ նման պլոքի միւս երկիրներուն

Ոսկիի պլոքի վերջին խորհրդաժողովը գումարուեցաւ Պրիւքսէլի մէջ, նախագահութեամբ Պ. Ժասփարի: Հակառակ բոլոր հաւաստիքներուն, ան ոչ մէկ իրական կամ շօշափելի արդիւնք տուաւ: Բաւական է յիշել որ նոյն պլոքին պատկանող պետութեանց միջեւ առեւտրական փոխանակումին մասին փափաք յայտնուեցաւ (եւ ոչ թէ որոշում առնուեցաւ), որ ան 10 առ հարիւր աւելնայ.

Երբ «ոսկի պլոք»ին պատկանող երկիրները այսքան տագնապալի կացութիւն մը ունին ու միւս երկիրները բաղդատաբար լաւ վիճակ մը (գլխաւորաբար Անգլիան ուր նկատելի է ուժեղ հոսանք մը դէպի դրամանիշի կայունացումը), տեղին է հարցնել թէ ի՞նչ է պատճառը ելմտական պատերազմական գործողութեանց շարունակման:

Բացայայտ է որ այս կացութիւնը ամենամեծ վնասը կը պատճառէ համաշխարհային տնտեսութեան եւ առեւտուրին որ վերջին տարիներուն 3—4 անգամ նուազած է:

Այս խոստովանութիւնը նշանակութիւն ունի եւ պլոքի միւս անդամներուն համար:

Բայց, ոչ Անգլիան եւ ոչ ալ Ամերիկան կը փափաքին կամովին յրել իրենց նպաստաւոր այժմու դիրքը, զոր շահած են այնքան մեծ զոհողութիւններով: Անոնք կը վախնան դերերու փոփոխումէ մը: Ահա թէ ինչու, առօրեայ առնել ի վեր, տոլարը եւ սթերլինը, որոնք փաստօրէն կայունացած են, խոյս կուտան օրինական կայունացումէ մը, պահելով իրենց գործելու ազատութիւնը:

Դժուար կանուխ է ըսել թէ ինչպէս պիտի վերջանայ ելմտական պատերազմը: Բայց, այսօր «ոսկի պլոքը» վտանգի մէջ է, եւ թերեւս ստիպուի իյնալու: Այն ատեն խաղաղութիւնը պիտի կնքուի ընդհանուր համաձայնութեամբ մը, որ պիտի պահէ՝ ձեւականօրէն՝ դրամներու այժմու փոխյարաբերութիւնը: Բայց, պայքարը կրնայ բերել նաեւ համաշխարհային դրամներու ընդհանուր արժեզրկում մը, բացի, թերեւս, այն դրամներէն, որոնք առանց առար ալ վերջին ծայր արժէքէ ինկած են իսկ առէ վերջ կուգայ անոնց կայունացումը՝ նոր պայմաններու մէջ

ՄԱՆԱՍԷՍ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍԵԼԱՆԻԿԷՆ

ԻՆՉՈ՞Ւ ՉԵՆ ՍԱՆՁԵՐ ԱԿՆԵՐԵՒ ՉԱՐԻՔՆԵՐ

Հայ Բարեգործական Ընդհ. Միութիւնը հիմնուած է հայ ժողովուրդին ցաւերը մեղմացնելու եւ անոր յառաջդիմութեան օգնելու համար:

Կ'ըսեն թէ այս միութեան՝ շուրջ հաւաքուած են հայ մեծահարուստները: Եթէ ճիշդ է այս, ապա ուրեմն հայ ժողովուրդի հարուստ, գաղթականութեան նուիրումի եւ զոհաբերութեան շավիղը պէտք է ըլլայ Հ. Բ. Ը. Միութեան նիւթական կարողութիւնը եւ գործունէութիւնը:

Եթէ պահ մը ընդունինք որ այդ Միութիւնը բաղկացած է միայն հարուստներէ,— ինչ որ կոպիտ սխալ մըն է,— եւ խոնարհ դասակարգին լումայ ալ չունենան անոր դրամարկղներուն մէջ, եւ եթէ, կ'ըսենք, պահ մը ենթադրենք թէ Բարեգործականի այսօրուան նիւթական կարողութիւնը յառաջ եկած է հայ հարուստներէն,— մինչդեռ իրողութիւնը գլխովին հակառակ է — ուրեմն անմիջապէս ըսենք որ այդ Միութեան գործունէութիւնը սեւ ամօթ մըն է հայ հարուստ դասակարգին ճակտին քսուած:

Ի՞նչ է Բարեգործականի այսօրուան նիւթական «առասպելական» ուժը:

Փաշաներու, պէյերու, աղաներու եւ էֆէնտիներու, ինչպէս նաեւ դեռ յայտնի տիտղոսներ չունեցող հայ միլիոնատէրներու բանակ մը ունինք, որոնք միանուագ վճարումներով — բարերարներ — նուիրատուութիւններով, անդամավճարներով, կտակներով եւ հանգանակութիւններով, ինչպէս նաեւ բազմապիսի ձեռնարկներով, 25 տարի շարունակ կուտակած եւ թղթեթի վերածած է այսօր առաւելագոյն մէկ միլիոն սթերլին.

Մինչ մենք գիտենք, որ հայ խոնարհ դասակարգը իր առեղծագործութիւնը եւ արիւնը տալէն զատ, այդ ժամանակամիջոցին, նոյն նպատակներուն համար տուած է քսան եւ հինգ անգամ աւելի նիւթական արդիւնք

Ի՞նչ կ'ընէր Հ. Բ. Ը. Միութիւնը մինչեւ երկու տարի առաջ.

Թրքական փերածած դրամներու առողջ մէկ մասով կ'օգնէր Հայաստանի ներգաղթին: Համաձայն կարգ մը կտակներու տրամադրութեանց՝ Հայաստանի համալսարանին եւ ուրիշ քանի մը ձեռնարկներու իր օժանդակութիւնը կը բերէր, Պոլսոյ ազգային Հիւանդանոցին ալ ատեն ատեն փշրանքներ նետելով:

Գաղութներու մէջ կը պահէ ներկայիս շարք մը դպրոցներ, անոնց արտամադրելով փոքր գումարներ: Կը պահէ ծոյլ «մասուրականներու» խումբ մը: Կը կերակրէ ու կը պահէ նաեւ ճոխ պաշտօնէութիւն մը, առատ վճարումներով: Շօշափելի վարկեր կը յատկացնէ կարգ մը թերթերու եւն.:

Քանի մը տարիներէ ի վեր, բարեգործութիւն ընելու նպատակով կազմուած այս միութիւնը բացէ ի բաց դիրք բռնեց՝ ծայրայեղօրէն պահպանողական թեմկալներուն, եւ ծայրայեղօրէն յարձակողական համայնավարներու կողքին, ընդդէմ՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ անոր համակիր կազմակերպութիւններուն Այսօր, փաստ է որ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը իր հիմնական ծրագիրները լքած, հրապարակ իջած է եւ գործօն մասնակցութիւն առանձնած է հայ քաղաքական հոսանքներու պայքարներուն մէջ, իւղ լցնելով կրակին վրայ, իր կարգին կատարելով հրճիգի տխուր դերը:

Թէ Բարեգործականը իբր չէզոք միութիւն չի միջամտած պայքարող կողմերը հաշտեցնելու, թէ չի աշխատած մեղմ բանաձեւ մը առաջարկելու ճակատողներուն, թէ մատը մատին չի զարկած վէճադադար մը առաջ բերելու համար,— բոլորին ալ յայտնի է:

Թերեւս իր ոյժերէն վեր նկատեց: Թերեւս կասկածեցաւ իր հեղինակութեան վրայ: Փաստն այն է, տխուր եւ ողբալի փաստ, որ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը չուզեց ընել, չկատարեց որ եւ է փորձ եւ միջամտութիւն մը ի նպաստ կիրքերու մեղմացման, ի հարկին ձախողման գնով:

Օտար բարեգործական միութիւններ յաճախ միջնորդի դեր կը կատարեն իրենց քաղաքական հոսանքներու բուռն տարակարծութիւններու ընթացքին, երբ կը տեսնեն թէ անոնց պայքարը կը վնասէ ազգային գերագոյն շահերուն:

«Հայկական Բարեգործականը» ի՞նչ կ'ընէ այս ժամուս գաղութներու մէջ:

Որպէսզի մեր գրածը վէճելի չդառնայ, փաստերը պիտի առնենք Սելանիկէն, մեր եւ բոլորին աչքերուն առջեւ ցուցադրուած կատակերգութիւններէն

Աւելի քան տասներկու տարիէ ի վեր պանդխտութեան եկած ենք Սելանիկ քաղաքը: Տասներկու տարի տառապեցանք դպրոցներու պակասէն: Հակառակ շարունակական դիմումներուն, Բարեգործականը գրեթէ ոչինչ ըրաւ այդ ուղղութեամբ ու ոչ մէկ հիմնական ձեռնարկ: Միայն ազգ. վարժարանին յատկացուց աննշան գումար մը:

Կիւլպէնկեան կրթական ֆոնտը 300ի մօտ մանուկներ փրկեց հեռանալու քաղաքէն ու մինչեւ այսօր ալ կը շարունակէ հայեցի դաստիարակութիւն տալ անոնց:

Ազգային վարժարանները, իրենց տարողութենէն աւելի աշակերտ չէին կրնար առնել.

Հ. Կ. Խաչի Սելանիկի մասնաճիւղը, անհրաժեշտութենէ մղուած՝ Սելանիկի անմիջական շրջաններէն մէկուն մէջ բացած էր իր մանկապարտէզը:

Մնացեալ աշակերտութիւնը կը յաճախէր օտար կրօնական հաստատութիւններ

Ահա այս պայմաններուն մէջ էր Սելանիկի կրթական պատկերը, երբ ժողովրդային ընտրութիւն եղաւ անցեալ Մարտին, եւ ազգային գործերու ղեկը անցաւ անկախ եւ պարկեշտ անձերու ձեռքը:

Ազգային մարմինները տարակարծութիւն ունեցան Բարեգործականի կրթական ծրագրին շուրջ. Բարեգործականը մերժեց այն նպաստը որ կը յատկացնէր ազգային վարժարանին: Անոր փոխան Բարեգործականի վարժապետները, որոնք կը վճարուէին իր կողմէ, պաշտօնի չանցան ազգ. վարժարանին մէջ:

Հոս արդէն Բարեգործական Միութեան կը մնար ինքզինքը պահել, հանրութեան քով չկարմրելու համար Բայց ի՞նչ ըրաւ Բարեգործականը Մինչ նորընտիր ազգային իշխանութիւնները ձեռնարկներ կը կատարէին եւ յաջողած էին նոր դպրոցներ բանալու արուարձաններուն մէջ, ու ծրագիրները մշակած էին օտար միսիոնարական հաստատութիւն մը փոխարինելու ազգ. հաստատութեամբ մը, անդին, տասներկու տարիէ ի վեր ստի խուլ ձեւացող Բարեգործականը, կուսաւոր ծրագրի մը համաձայն, բանակցութեան կը սկսի փակուած օտար առաքելութեան կեդրոնին հետ, պայմանագրութիւն կը կնքէ անոր հետ, միասին պայքար մղելու համար ազգային մարմիններուն դէմ, եւ այնպիսի պահու մը, երբ Սելանիկը այլեւս պէտք չունէր նոր դպրոցներու: Բարեգործականը պայքարի համար բացաւ «բուժհիւսական» այդ ծաղիկը, պահելով հայահալած կրօնամոլուհիներու անպէտ խումբ մը, որոնց վրայ շուտով բարդուեցան դուրս մնացած վարժապետ — տիրացուներ:

Բարեգործականի կեդրոնին այս դարձդարձի արարքներուն ի տես, ամէնէն առաջ ընդվզեցան Սելանիկի մասնաճիւղին վարչութեան բանիմաց անդամները եւ բոլոր հին անդամները որոնք հեռացան Միութենէն

Սելանիկի սեւ խմբակին բախտախնդիրները, որոնք իրենց ձեռքը խաղալիկ դարձուցեր էին գոյք կեդրոնները, հետեւողականօրէն դարձեալ խաբեցին ու Բարեգործականը մեղսակից դարձուցին իրենց շահամոլ հակումներուն:

Այսպէս, խմբովին հաւաքուածներուն մէկ մասը դիկեցին կեդրոն զայն փախցնել տուին, ու առանց անդամի այսօր Բարեգործականի մասնաճիւղ մը կազմած են «ըլլիբ»ի մարդոցմով:

Հեռաւոր միամիտներուն աչքին փոշի փչելու համար, այս թշուառ մարդիկը սկսան ծեծագնելի ամբաստանութեան մը, ցոյց տալու համար նոյն քան թշուառ Բարեգործականի վարիչներուն թէ գործի վրայ կը գտնուին, և Սելանիկի մէջ գոյութենէ դադրած Բարեգործականի շահերը կը պաշտպանեն ».

Ցուցադրուած այս բոլոր խայտառակութիւնները հաւաքելով, մենք կ'ամբաստանենք Մայլզեանները եւ իր շրջապատը, որովհետեւ գիտակցօրէն գործիք դարձան Սելանիկի վատահամբաւներուն ձեռքը, որովհետեւ քանի մը տիրացուներ կերակրելու համար չվարանեցան դաշինք կնքելու «բուժհիւս»ներու հետ, գանձի պայքար բանալով ազգային հաստատութիւններու դէմ, իրենց հին անդամները կորսնցնելու գնով, որովհետեւ դրամի առժամ կ'ուզեն քանդել ժողովուրդի լուծանքով իրենց գոյութիւնը պահող ազգային վարժարանները, որովհետեւ գաղտնի վարկեր յատկացուցած են կարգ մը սողալէներու, զանոնք կազմակերպելու համար

Մենք հոս ամէն օր ականատես կ'ըլլանք այնպիսի խայտառակութեանց որ կ'ամչնանք զանոնք հրապարակաւ հանրութեան ներկայացնելու:

Այս բոլոր խաղքութիւնները որ կը կատարուին Բարեգործականի անունով, անոր նորելուկ մերակերներուն կողմէ, չե՞ն խանգար այդ միութեան տխրօրինակ վարիչները: Եթէ կ'իմանան, ինչո՞ւ լուռ կը մնան, ու չեն առնէր այս կործանարար գործունէութիւնը: Եւ կամ եթէ կ'անգիտանան ու լուր չունին, ինչո՞ւ չեն հետաքրքրուիր: Տարիներու ընթացքին գոնէ մէկ ժամ չե՞ն յատկացներ տեսնելու համար այն առաւոր անիրաւութիւնները որ կը գործուին իրենց անունով

Ուրեմն վեհմոյռերնեն ալ անուղղակի մեղսակից են այն այլանդակ պայքարին զոր կը մղեն իրենց ստորադասները, կոխելով Բարեգործականի դրամներուն զորս կը ծախեն անխնայ:

ՎԱՀԱԳՆ

Ինչպէս կը ճանչնան Ստալինը

Մարքսեան վարդապետութիւնը կը մերժէ անհատի դերը պատմութեան մէջ: Սակայն, համայնավարները ոչ միայն գլխիվայր շրջեցին Մարքսի ուսմունքը, այլ եւ անհատապաշտութիւնը հասցուցին կապկապչութեան: Այն աստիճան որ նոյն իսկ Ներոնը կրնայ նախանձիլ: Ներկայացնենք նմոյշ մը:

Պաշտօնաթերթ «Իզվեստիա»յի մասնաւոր թղթակիցը հետեւեալ ձեւով կը նկարագրէ խորհուրդներու 7րդ համագումարի բացումը.—

«Համագումարը կ'ընտրէ 38 հոգինոց նախագահական կազմ:

Եւ ահա այդուհետեւ կարգով կ'արտասանուի անուն մը, որ շատոնց ճեղքած է պետական սահմանները եւ կը ծածանի որպէս դրօշ աշխարհի չորս ծագերուն վրայ: Ընկերվարութեան մեծ ռազմավարային անունը, որուն յատակագծին համաձայն կը կառուցուի ընկերվարական խորհ. հանրապետութիւններու Միութեան շէնքը:

— Ստալին ..

Ազգերու եւ ցեղերու ներկայացուցիչները, բանուոր դասակարգի եւ Խ. Միութեան մէջ բնակող ժողովուրդներու պատգամաւորները անյագ սիրով, բացախօս հպարտութեամբ ու մինչեւ վերջին կաթիլ արիւնը հաւատարիմ՝ կը նայէին անոր զուարթ եւ ժպտուն դէմքին:

— Ստալին

Այդ վայրկեանին, յաչս աշխարհի միլիոնաւոր աշխատաւորներ սիրտ կապելով կը միանան դարաշրջաններու մեծագոյն անձնաւորութեան: 7 դաշնակից հանրապետութիւններ ոտքի կ'ելլեն սէրը, հիացումն ու հաւատարմութիւնն արտայայտելու [illegible] խորասպեղ մէկ — կու մը: Խօսով Վիեաչնիսլավիչը կը բարձրանայ դիմաւորելու ցինքը ողջունող երկիրը: Ինչպէս մեր հայրենիքի անծայրածիր տափաստաններու վրայէն, մարմարեայ ճերմակ սրահին մէջ կը ծփան ցնծութեան ալիքները: Այսպէս կը շարունակուի մէկ, երկու, երեք վայրկեան: Այսպէս կը շարունակուի շատ վայրկեաններ: Ողջոյնի բացագանչութիւններն ու ցնծացին [illegible] այն ցնցումները, զորս երկիրը կը սաստկ գնացին իր սիրելի Ստալինը: Այն ատեն նոթէ հանրապետութիւններու յղացած կուրծքերն կը պոռթկայ աշխատաւորական բոլորը: Խորհ. Միութեան 1974 մեծական ձայները կ'երգեն «Ինթէրնասիոնալը»:

Երբ խօսքը տրուեցաւ Մոլոտովին, երկիրը [illegible] ցնծութեան [illegible] կառավարութեան մը, որ ուղեցոյց ունի Ստալինի հանճարը, կառավարութեան մը, որու անդամները Ստալինի զինակիցներն են.

Եւ խորհիլ թէ «Իզվեստիա»յի խմբագիրը այն Բուխարինն է, որ քանի մը տարի առաջ կենաց ու մահու կռիւ կը մղէր նոյն Ստալինին դէմ

Ա.

ՆԱՄԱԿ ՓԱՐԻԶԷՆ

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ԱՂԷՏԸ

ԱՆԳԼԵՒՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ

Պելժիքայ Երեսփ. Ժողովին մէջ ընկերվարական խմբակցութիւնը շարք մը հարցապնդումներ ուղղեց կառավարութեան գործազրկութեան մասին, որ օրէ օր մեծ համեմատութիւններ կը առնէ, խակական տագնապ մը դառնալով..

Ներկայիս նպաստընկալ անգործներուն թիւր 430.000ի կը հասնի, ինչ որ Պելժիքայ պէս պզտիկ երկրի մը համար նշանակելի համեմատութիւն մըն է: Այդ թիւէն դուրս կը մնան շատ մը Պելժիք, որոնք զանազան պատճառներով նպաստ չեն ստանար. [illegible] Հայերը, բացարձակապէս զրկուած են նպաստէ:

Անդրադառնալ պէտք է Պելժիքայ մէջ [illegible] արտասահմանեան [illegible] թիւն չունին, սակայն գործի տեղակէ [illegible] շատ խիստ են [illegible] ամէն դուռ գոց է օտարներուն առջեւ: Մասնաւորելով մեր խօսքը Հայերուն համար, տնտեսական տագնապը խորապէս ազդած է նաեւ մեր հայրենակիցներուն, որոնց մեծամասնութիւնը մասնաւոր ձեռք գործերով կը ապրի: Հակառակ գործերու նուազութեան, ամէն Հայ գիր թէ շատ կրնայ ճարել իր օրապահիկը: Անոնցմէ թիւ մը կը կազմեն անգործները, որոնց աւելի կամ նուազ յաճախ կ'օժանդակէ Պարի Վարչութիւնը

Սրբեր որ տեւող յաջորդական երեք [illegible] մէջ ընկերվ. կուսակցութեան [illegible] յարձակում մը [illegible] կառավարութեան վրայ, խստօրէն քննադատելով անոր անտեսական քաղաքականութիւնը, եւ մանաւանդ ծանրանալով այն հրամանագիր օրէնքներուն վրայ, որոնց մասին խօսեցայ վերջին թղթակցութեանս մէջ:

Պ. Թէօնիս պատասխանելով եղած հարցապնդումներուն, բացարձակապէս [illegible] ֆրանքին արժեզրկման: Ինչ կը վերաբերի գործազրկութեան եւ թոշակներու նպաստներու վրայ կատարուած կրճատման, վարչապետը պատրաստակամութիւն յայտնեց լրջօրէն վերաքննութեան ենթարկելու այդ կենսական խնդիրները: Այս առթիւ, յուզիչ կոչ մը ուղղեց ընկերվ. երեսփոխաններուն հայրենասիրութեան, եւ խնդրեց որ իրենց գործակցութիւնը բերել ազգային աշխատանքի կամխոքին՝ որ կոչ [illegible] ուղղուած [illegible] պիտի ձեռնարկէ Այդ Ցանծ նախօրէին մեծ պիտի կազմեն բազմաց կուսակցութեանց ներկայացուցիչներ, որոնք միասնաբար պիտի քննեն արուած հրատապ հարցերը, մանաւանդ գործազրկութիւնը եւ առաջարկներ պիտի ներկայացնեն կառավարութեան, որ ամենայն բարեացակամութեամբ պիտի քննէ զանոնք, եւ ի հարկին պէտք եղած բարեփոխութիւնները պիտի մտցնէ հրամանագիր օրէնքներուն մէջ:

Ընկերվ. երեսփոխանները, հակառակ իրենց անզիջողի խիղճին ընթացքին, նկատի առնելով կառավարութեան անկեղծ տրամադրութիւնները եւ գործաւոր դասակարգին գերագոյն շահերը, միաձայնութեամբ վստահութեան յայտնեցին դահլիճին, ինչ որ բացառիկ երեւոյթ մըն է պելժ. խորհրդարանին մէջ, ուր ընկերվ. հատուածը պատկառելի ոյժ մը կը ներկայացնէ, եւ գրեթէ միշտ ընդդիմադիր դերին մէջ կը գտնուի:

Երեսփ. Ժողովին այս որոշումը հանդարտեցուց բոլոր խռոված միտքերը, եւ առժամապէս փարատեց ընդհ. գործադուլի սպառնալիքը, որուն մասին կը խօսուէր քանի մը շաբաթներէ ի վեր:

Փետր. 3ին, Անտուերպենի հեղինակաւոր մարմինը, ժառանգութեան հանրապետութիւններու պատուիրակներուն, բացառիկ ժողով մը գումարեց «Ժողովուրդի Տուն» մէջ, ուր կացութիւնը իր բոլոր երեւոյթներով քննելէ ետք, որոշեց մինչեւ փետրուարի վերջ յետաձգել ընդհանուր գործադուլին գործադրութիւնը, եւ սպասել Ազգային Աշխատանքի Կոմիտէին աշխատութեանց արդիւնքին

Այսպէս, կարելի է առ այժմ վերջացած նկատել այն սուր պայքարը զոր ընկերվ. կուսակցութիւնը առնէ մը ի վեր կը մղէր կառավարութեան դէմ:

Հարցապնդումներու միջոցին, զոր

[illegible] Փարիզին մէջ, [illegible] նախկին պաշտօնեային եկած բազմաթիւ անգործներ: Այդ առթիւ, գործազուրկներուն կողմէ պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ. [illegible] 890ի պէս չէ որ կրնան պատասխանել, թէ որեւէ [illegible] ձեռնարկի գործադրութեան դէմ:

Յուցարարներու խնդրանքին վրայ, կառավարութիւնը պատրաստակամութիւն յայտնեց գործ հայթայթել այն գործազուրկներուն, որոնք կը փոխադրուին [illegible] կառավարութեան ծախքով [illegible]

[illegible] Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի [illegible] կարեւոր ազդակ մըն է Եւրոպայի խաղաղութեան համար:

Երկու հեռաւորութեան [illegible] Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ղեկավարները [illegible] Փլէնտէն արտաքին նախարար Փ. Լէլ-[illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible] խաղաղ ողջութիւն մը, այն պայմանով որ [illegible] կողմերէն [illegible] նեթարիւ թշնամի մը կոզմէ:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԵՒԱՆԻ ԿԵՐՊԱՐՈՒԵՍՏԻ ԴՊՐՈՑԸ

Երեւանի կերպարուեստի դպրոցին վարիչը, Գ. Տոնոյեան, հետեւեալ տեղեկութիւնները կուտայ մարմնական [illegible]

Հայաստանի կերպարուեստի դպրոցը գոյութիւն ունի 13 տարիէ ի վեր: Այս ժամանակաշրջանին ընթացքին աւարտած են 400 երիտասարդ արուեստագէտներ: Շատերը, կատարելագործուելու համար, մեկնած են Ռուսիոյ կեդրոնական քաղաքները: Երեւանի կերպարուեստի դպրոցին [illegible] որ այսօր Հայաստանի կերպարուեստի [illegible]

[illegible]

[illegible] վանքեան, Ներսէս Բաբայեան, [illegible] նուկ Յարութիւնեան, Շաւարշ Ցով-հաննիսեան, քանդակագործներ Վ. Թէրլէմէզեան, Ռաչեան, Տ. Դեմ-թեան, Թագւոր Տոնոյեան, Մեծատուրեան եւ ուրիշներ, նկարիչներ Տ. Աբեղեան, Ա. Թաշճեան, Աբ-րիկ Ջիլինգարեան, Սամայեան եւ ուրիշներ:

Հայաստանի թատրոններուն, ակումբներուն, գիւղատնտեսական եւ [illegible]

[illegible] արուեստական սեղաններուն ու արհեստագիտութեան մէջ կարելի է հանդիպիլ բազմաթիւ երիտասարդ արուեստագէտներու, որոնք եկած են Երեւանի կերպարուեստի դպրոցէն:

1933—34 ուսումնական տարեշրջանին, դպրոցը կրեց արմատական փոփոխութիւններ: Դպրոցը վերածուեցաւ երկու հիմնական բաժիններու, — առաջին բաժինը, գեղարուեստական ձեւաւորումներու յատուկ, որ կերպարուեստի նախնական ուժեր կը պատրաստէ օր քան օրէ աճող թատրոններուն, բանուորական ու գիւղատնտեսական ակումբներուն եւ հրատարակչութեան պահանջներուն համար:

Երկրորդ գեղարուեստական — մանկավարժական բաժին, որ աշակերտներ կը պատրաստէ Հայաստանի վարժարաններուն համար:

Կերպարուեստի դպրոցին այս վերակազմութեան առթիւ ապահովուեցան նաեւ ուսանողներու անհրաժեշտ կարողութեանց զարգացման պայմանները: Պէտք է արձանագրել նաեւ թէ կան ուսանողներ, որոնք օժտուած են լաւ նկարիչ դառնալու ամէն խառնուածքով (Մելիքսեթ [illegible], Ջիֆ-[illegible], [illegible] Պէօքչեան եւ ուրիշներ): Ուսանողներուն մեծամասնութիւնը, բանուորի եւ գիւղացիի [illegible]

[illegible] ժին մը, — վիմագրական ու տպագրական մեքենաներ, արուեստանոցներ, քանդակագործական եւ ձուլարան: Դպրոցը հրաւիրած է նոր եւ փառաւոր ուսուցիչներ, որոնց պահանջքը մեծ է: Օրինակ, հրաւիրուած է դասախօսելու, Վ. Գալֆէջեանի կողքին, Մ. Սարեան, Արաբջեան, Աղաջանեան եւ ուրիշներ:

Պէտք է նաեւ կազմակերպել ցուցահանդէսի սրահ մը, այնտեղ ցուցադրելու համար դասական նկարիչներու գործերը, հայ նշանաւոր նկարիչներու պատկերները եւ լաւագոյն [illegible] աշխատանքները, [illegible]

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Մեր մանուկներուն ճանկեր

ՊՈՌՏՕ, (Յատուկ) — «Արարատ» Միութիւնը անցեալ կիրակի կազմակերպած էր հանդէս մը ի նպաստ դպրոցի [illegible] պատասխանատուներ [illegible] Ա. Փէնտիկեան եւ Զ. Սեւակ օրեր առաջ ամէն ջանք ի գործ դրած էին, հանդէսին յաջողութեան համար:

Ինչ հաճելի ժամանց է հանդէսի մը մէջ երբ միայն մանուկներն են որ պիտի երգեն, արտասանեն, դիմախօսեն եւ պարեն, այն ալ հայերէն: Ճիշդ 78 հոգի, երկս. բազմութիւն մը եկած էր լսելու թոթով լեզուներէ ժայթքող հայ խօսքն ու դիրը, Մատղաշ թօթէ [illegible]

[illegible] Հայկական եւ Ֆրանսական [illegible] ներ կը վերցնէին բաժէն, ներկաները սրահէն դուրս ելլելով իրարու կ'ըսէին.

— Մե՛ղք, մանուկները հայկական տարազով հայկական պարերը չկրցանք տեսնել

Յաջորդով՝ ուրիշ տեղեկութիւններ.

Կ. ՏՕՆԷՐԵԱՆ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՃՇԴՈՒՄ

ԽՄԲ. — Բաւական ուշ ստացանք այս ճշդումը: Կը հրատարակենք միայն փաստերը, ցաւ յայտնելով նամակագրին անհոգութեան համար:

ՄԱՐՍԷՅԼ, 26 յունուար — «Յառաջ»ի յունուար 22 համարին մէջ հրատարակուած էր թղթակցութիւն մը Սէն Լուի մասին, Ն. Մանուկեան ստորագրութեամբ: Շատ մը սխալներ սպրդած ըլլալով այդ գրութեան մէջ, Թաղ. Խորհուրդս կը խնդրէ հրատարակել հետեւեալ ճշդումները —

Ամէնէն առաջ ըսենք, որ նամակագիրը մեր գաղութին անդամ չէ, եւ [illegible]

[illegible]

Նամակագիրը ո՞ր տեղէն գիտէ մեր դպրոցին կրթական ծրագրով եւ մըրնալը: Ի՞նչ ծրագիր է այդ եւ ո՞ւր է տեսեր: Ո՞րը եւ ո՞վ է ստուգեր մեր դպրոցի Ֆրանսերէնի ուսուցման չատ թոյլ ըլլալը: Ո՞ւր էր ան, մեր տարեվերջի քննութիւններուն, ամբողջ 13 զր, երբ թեմիս առաջնորդ հանգուցեալ Գալաջեան եպիսկ. եւ ներկաները իրենց շնորհաւորութիւնները կը յայտնէին թափուած արդիւնաւէտ եւ մեթոտիկ աշխատանքի համար, որոնց մէջ մեծ բաժին ունէր յատկապէս Ֆրանսերէնը ուսուցանող վարժուհին:

Քանի որ հարցը Ֆրանսերէնի ուսուցանելուն կը վերաբերի, [illegible] ենք յայտարարել թէ մեր վարժուհին հրամանեան հօր կամ հրամանեան ամուսնոյն չէ, որ վարժուհի է դարձեր առանց դպրոցի երես տեսնելու, այլ աւարտած է ռուսական գիմնազիա (լիսէ), ուր եօթը տարի Ֆրանսերէնը պարտադիր ուսուցում կայ): Հետեւած է Պետրոկրատի Պետական [illegible] բարձրագոյն մանկավարժական դասընթացքին, պաշտօնավարած է Նոր Նախիջեւանի, Բագուի պետական դպրոցներուն, Երեւանի եւ Թաւրիզի հայկական դպրոցներու մէջ: Աւարտած իր գրադարան է, իր մանկավարժութիւնը: Աւելցնենք նաեւ որ տասը [illegible]

ՄԱՄՈՒԼ

Նոյեմ սոյր

«Յառաջ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (24 յունուար).

— «Սարսափները Ռուսիոյ մէջ կը շարունակուին տակաւին: Աչքը այն գնդակին, որ դիկտատորին 1ին պարպուեցաւ Քիրովի վրայ, գլուխ միայն Քրեմլը: Այդ գնդակը թէեւ պարպուեցաւ Մոսկուայէն 400 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ, սակայն պայթեցաւ Ստալինի ականջներուն մէջ: Ու դողահար դահիճը անդիմադրելի սարսափէ մը մղուած՝ դաժանօրէն սկսաւ գլուխներ հնձել տասնեակ առ տասնեակ: Ոչ թէ հակառակորդներէն, այլ սեփական շարքերէն ձայնոյ [illegible] լսուած է դուրսը եւ պայթուած է թշնամին, սակայն փորփորուած է ներսը եւ թշնամին դարձած է ընկերը: Ոչ կարելի ընդդիմադիր, այլ իրենի անթերելի: Նիկոլաեւի գնդակը ազդակն էր այն միւս գնդակներու, որ վառօդ կրնան պարպուիլ, դարձեա՛լ ներսէն, դարձեա՛լ կուսակցի ձեռքով, — ան յայտ թէ երբ, ո՛ւր եւ որո՛ւ միջոցով:

[illegible]

[illegible] է։ սպանութեան դէմ... առիթէն առած [illegible] կը ծամածռէր Թուրքիոյ ներկայացուցիչը, իր, այս, ծափահարութեամբ բուռն ուզելով, որ [illegible] կ'բռնէ [illegible]

Ջարդը վերջացած չէ [illegible] [illegible] կը [illegible] ջղափոխականներէն շուրջ հինգ տասնեակ հոգի, գլխաւորութեամբ Զինովիեւի եւ Քամենեւի, նեթարկուած են զանազան պատիժներու: [illegible] Զինովիեւ դատապարտուած է 10ամեայ բանտարկութեան իսկ Քամենեւ 5ամեայ [illegible]

Այս անուններու ամբողջ շրջան մը կը խորհրդանշեն թէ քաղաքական իշխանութեան եւ թէ համայնավարական կուսակցութեան կեանքին մէջ:

Առնեն մը եռիրեղակին Միութիւնը կը ղեկավարուէր «Եռյակութեան» մը կողմէ, որուն կ'անդամակցէին Թրոցքի, Զինովիեւ եւ Քամենեւ: Առնեն առաջինը կը վարէր Միութեան ռազմական ուժերը, երկրորդը կը գլխաւորէր կոմինթերնը, իսկ երրորդը կը հսկէր Միութեան այլ վարչութեանց վրայ: Այսօր առաջինը աքսորի մէջ է, իսկ միւս երկուքը նետուած են բանտային խուցերը, [illegible]

[illegible]

Սէն Լուի Թաղականութիւն
Ատենապետ՝ Կ. Ճանիկեան
Ատենադպիր՝ Գ. Փէչիկեան

[illegible] Ճափոնի մէջ կինները են որ տոքի կը կանգնին ողջամարդուն առջեւ [illegible] բարեւելու առեն Ճափոնացիները կզչիկնին կը հանեն: Իսկ [illegible] կիները փոխանակ ժանեակ կրելու, կը փոխեն իրենց մազերուն սանտրուածքը.

Երբ ճափոնցի այր ու կին միասին քալեն, մարդը միշտ առջեւէն կը քալէ, իսկ կինը՝ ետեւէն, ու միշտ կինը պէտք է կրէ: Ճափոնուհին երբեք ողջամարդուն հօշ չըսեր:

ՑԱՆԿԱՆ [illegible]

[illegible] Գրեց՝ Լաւրէն Միճեան: Հրատ. [illegible] Փարիզ. 1935:

ԱՐՓԻ (Հայ ընտանեկան պարբերական): Չորրորդ տարի. թիւ 1, յունուար 1935: Տարեկան բաժնեգին 2 տոլար: Հասցէ — P. O. Box 77. Allston, Mass. (U. S. A.):

ՏԻՐՆ ՈՒ ՆԱՒԱՆ ԵՒ ԱՐԻՒՇ ԳԱՏԱԻՍԱՐԿԵԼ [illegible] (Մասիս): Թիւ 1, Գուգրէտ: Գին 10 լէյ: [illegible]

ՀԱՅ ՄԻԱՄԻՏ, պաշտօնաթերթ [illegible] [illegible] Միութեան: Ե. տարի թիւ 12: Փետրուար: Տարեկան բաժնեգին 20 ֆրանք: Հատը՝ 2 ֆրանք

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՎՇՏԱԼԻ ՄՈՐ ԱՂԱՊԱՏԱՆՔԸ

= 0—0 =

Ու աւերածէ սարսափը ամայացուցեր էր տուներու ընդարձակ ճակատը մը: Հինգ տարիներէ ի վեր, քանդուած ձեղքեր, անպէտ հրապարակի մէջ էին վերածեր քաղաքին մէկ գեղեցիկ մասը, որուն մէջ անկիւն չը-[illegible]

[illegible] թիւններուն կարգին ան էր միակը որ դիմացեր էր, կեցեր դանէ մէկ մասով կանգուն մնար եւ վերադառնալ իր նախկին փոյթին, — ծառայութեան: Իր ծառայէր, եւ երբ այդ նորադարձ ծառայութեան մէջ, ամէն առաջ իր [illegible]

[illegible]

Կ. ՏՐԱՏԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

նութեան հասնելու համար։ Իրիկուան դէմ ոստիկաններ կեցուցին կողմնակի փողոցներու անցորդները, ինքնութեան թուղթ պահանջելով։ Ցուցարարները ձերբակալուեցան։

Խլրտումներ եւ ձերբակալութիւններ

Ժամը 7–8 խլրտումի նշաններ երեւցան Ռիւ Ռուայեալի մէջ, Քոնքորտի մօտ։ Ոստիկաններ կրակ բացին օդին մէջ։ Ժամը 10·30ին Ապահովութեան Տեսչութիւնը լուր առաւ թէ ցուցարարներու բազմութիւն մը կ'ուղղուի դէպի Քոնքորտի հրապարակը, ճամբայ ելլելով Սէն Տընիէն, Քլիշիէն, Իվռիէն եւն.։ Մէկ մասը կառախումբով, միւսները ինքնաշարժներով ճամբայ ելած, այս ցուցարարները խումբերու բաժնուած էին քաղաքին մէջ։ Ոստիկանութիւնը անմիջապէս գործի ձեռնարկեց եւ թոյլ չտուաւ որ յառաջ խաղան։ Այս առթիւ ձերբակալուեցան 1200 ցուցարարներ, մեծ մասով համայնավար։ Թերթերը կը գրեն թէ շատերը զինուած էին ատրճանակներով, բիրերով եւ դաշոյններով։

Քանի հոգի ձերբակալուեցան եւ երեք ոստիկաններ թեթեւօրէն վիրաւորուեցան, երբ կը կռուէին Նոթր Տամէն եկած 150 ուսանողներու հետ։ Կէս օրին ընդհարում մը տեղի ունեցաւ Սէն Միշէլի հրապարակին վրայ, երբ բազմաթիւ ուսանողներ անարգական բացագանչութիւններ կ'արձակէին։ Ուսանող մը ձերբակալուեցաւ, միւսները ցիրուցան քշուեցան կողմնակի փողոցներուն մէջ։

Ցարեդարձին առթիւ արարողութիւն մըն ալ կատարուեցաւ Անծանօթ Զինուորի դամբարանին վրայ։ Այս առթիւ նախկին ռազմիկ սպաներ եւ փետրուար 6ի զոհերու ընկերակցութեան անդամները արծարծեցին յիշատակի բոցը։

Խորհրդային Սահմանադրութեան վերափոխութիւնը

Մոսկուայէն կը հեռագրեն փետրուար 6 թուականով.— Համախորհրդային համագումարը այսօր, իր վերջին նիստին մէջ քուէարկեց բանաձեւ մը զոր ներկայացուցած էր Մոլոթով և որ փոփոխութիւններ կ'առաջարկէ խորհրդային սահմանադրութեան մէջ։ Առաջադրուած փոփոխութիւններուն մէջ կը գտնուի տրամադրութիւն մը որ քաղաքի բանուորներուն համահաւասար ընտրական իրաւունքներ կուտայ գիւղացիներուն, կը հաստատէ գաղտնի եւ ուղղակի քուէարկութիւն, փոխանակ ներկայ հրապարակային (ձեռամբարձ) եւ անուղղակի քուէարկութեան։ Այս առթիւ ճառ մը խօսելով, Մոլոթով շեշտեց.

— «Մինչդեռ շատ մը երկիրներ աստիճանաբար կը լքեն ժողովրդապետական ձեւերը եւ դէպի փաշականութիւն կը դիմեն աւելի կամ պակաս արագութեամբ, խորհրդային իշխանութիւնը ժողովրդապետական կառավարութեան իտէալ ձեւ մը կը հաստատէ յամրաբար, բայց ապահով յարատեւութեամբ»։

ԲԱՆԿԱԼԹԻԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏԱՆ ՀՈՂԸ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ՅԱՆՁՆՈՒԻ

Պոլսոյ Թափուի պաշտօնատունէն պաշտօնագիր մը հաղորդուեցաւ Բերայի թաղ. խորհուրդին, որով կը հաղորդէ թէ Բանկալթիի գերեզմանատան գետինը քաղաքապետութեան անուան փոխանցելու գործողութեան ձեռնարկուած ըլլալով, տեղին վրայ քննութիւն պիտի կատարուի, կալուածներու մասը գերեզմանատան գետինէն զատելու համար։ Թափուի վարչութիւնը այս պաշտօնագրով նաեւ կը հրաւիրէ Բերայի թաղ. խորհուրդը, որպէսզի իր կողմէ ներկայացուցիչներ գտնուին տեղին վրայ, այդ գործողութիւնը կատարուած ժամանակ։

⁂ Քաղաքապետ Մուհիտտին Իւսթիւնտաղ ի մէջ այլոց հետեւեալը յայտարարած է Աքշամի.

— «Ս. Յակոբի գերեզմանատան դատը շահեցանք։ Գերեզմանատան ինչի՞ գործածուելու մասին թերթերու հրատարակած լուրերը ճիշդ չեն։ Քաղաքին յատակագիծն է որ պիտի որոշէ Ս. Յակոբի գերեզմանատան ճակատագիրը, այսինքն թէ ի՞նչ նպատակի պիտի յատկացուի այդ հողը։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

405.000 *ՖՐԱՆՔ ՀԱՏՈՒՑՈՒՄ* զանձելու իրաւունք ստացաւ փետրուար 6ի զոհերէն մէկը, Ռօպէռ Աննիպալ, որ ծանրապէս վիրաւորուած էր գլուխէն, եւ յուսնոտութեան նոպաներ կ'ունենայ անկէ իվեր։ Դատարանը նկատելով որ զոհը հետաքրքրութեան համար կանգ առած էր վտանգաւոր կէտի մը վրայ, պատասխանատուութեան բաժին մըն ալ իրեն հանեց եւ նախապէս որոշուած 450,000 ֆրանքէն զեղչեց 10 առ հարիւր, որով պիտի ստանայ 405.000 ֆրանք, պետութենէն եւ Փարիզի քաղաքապետութենէն։

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ ՋՆՋԵՑԻՆ Մոսկուայի եւ ուրիշ քանի մը քաղաքներու հիւպատոսութիւնները։ Թէեւ այս առթիւ հրատարակուած զեկոյցը կ'ըսէ թէ այս տնօրինութիւնը քաղաքականութեան փոփոխութիւն չի նշանակեր, բայց կը կարծուի թէ հետեւանք է պարտքերու եւ վարկերու մասին կատարուած բանակցութեանց խզման։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆ «Արծիւ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 17, Ռիւ Լավուազիէ, Քաշան, ընկեր Կարապետի բնակարանը։

ՇԱՎԻԼԻ «Արդարութեան» խումբի ժողովը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին ընկեր Գէորգի բնակարանը։

ՌՈՍՏՈՄ խումբի ժողովը այս Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէն եւ Քրիստափոր խումբը ժողովի կը հրաւիրեն այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին սովորական հաւաքավայրին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, 181 Գուր Լաֆայէթ, Ջարդարեան Գրադարանը։ Կը հրաւիրուին նաեւ շրջանի ընկերները (Կարտը Վիզ եւ Սէն Մօրիս)։

ՎԱԼԱՆՍԻ Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Փրիվայի «Ցօտաւ» խումբի բոլոր ընկերները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Քաֆէ տէ Ժառտէն, Փրիվա։ Ներկայ կ'ըլլայ Կոմիտէին ներկայացուցիչը։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Ղեկավարութեամբ Յ. ՂԱԶԱՐԵԱՆի և մասնակցութեամբ Տիկ. ՍԻՐՈՒՇի Վաղը, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.45ին ԷՄԻԼ ԶՕԼԱ շէնք սրահին մէջ կը ներկայացուի Գ. Սունդուկեանի «ՊԷՊՕ» (Կատակերգ. 3 մեծ արար) Ներկայացման կը մասնակցին.— Օր.ներ՝ Ալիս, Էմմա։ Պարոններ՝ Յ. Թորոսեան, Ալէմեան. Յ. եւ Ն. Գըլըգեան, Գըրաթեան, Սահակ եւ ուրիշ կարող ուժեր։

Ներկայացումէն վերջ ԱԴԱՄ եւ ԵՒԱ խիստ ծիծաղաշարժ վաւեշտ Գիներ՝ Ա. կարգ 6 Ֆր., Բ. կարգ 5 Ֆր., Գ. կարգ 4 եւ անդամներու 3 Ֆր

ԿԱԹՈՂ. ՆՈՒԻՐԱԿԸ ՊԻՏԻ ՊԱՏԱՐԱԳԷ

Այս կիրակի օր, 10 փետրուար, կաթողիկոսական լիազօր նուիրակ գերաշնորհ Տ. Գարեգին Ա. Արքեպսկ. Յովսէփեան հանդիսապետ է Ս. Պատարագ մատուցանել Ս. եկեղեցւոյս մէջ եւ իր հմայիչ քարոզութեամբ մխիթարել հաւատացեալները։

Սկզբնաւորութիւն ժամերգութեանց ժամը 8.30։ Սկզբնաւորութիւն Ս. Պատարագի ժամը 10։
[illegible]

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԹԵՅԱՍԵՂԱՆ

Վալանսի խորհրդի Հայրենակցական Միութեան կողմէ վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, 13bis rue Boucherie սրահին մէջ։ Պիտի բանախօսէ *Փրոֆ. Խաչիկեան*։ Նաեւ պիտի ներկայացուի [illegible] զաւեշտ մը արտասանութիւններով, երգերով եւ անակնկալներով։ Նուագախումբ եւ պար։ *Մուտք՝ 1 ֆրանք*։

ՀՐԱՒԷՐ

Վ.էնսէնի կրթասիրաց Միութիւնը ընդհանուր խորհրդակցական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր [illegible] հայրենակիցները այս կիրակի երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, 8 *Ավընիւ տը Փարի* սրահին մէջ։ Օրակարգ.— վարչութեան նիւթական եւ բարոյական հաշուետուութիւն, վ.էնսէնի մանկապարտէզին յառաջդիմութեան եւ բարելաւման համար խորհրդակցութիւններ, Նոր վարչութեան ընտրութիւն։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Երջ. կոմիտէն Մարսէյլի եւ արուարձաններու բոլոր ենթակոմիտէներու եւ խումբերու կողմէ խորին ցաւ կը յայտնէ «Արտօ» խումբի ընկերներէն *Թ. Թորոսեանի* կողակցի մահուան առթիւ։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ընկ. Լիոնի մասնաճիւղի տարեկան ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին *130*, rue Boileau, Հայ Արիներու սրահին մէջ։ Օրակարգ.— տարեկան նիւթական եւ բարոյական հաշուետուութիւն։ [illegible] զեկուցումներու ընթերցում, վարչութեան ընտրութիւն եւ ընթացիկ հարցեր։

ՓԱՐԻԶԻ [illegible] եւ Հայր. Միութեան ամբողջական ընդհ. ժողովը այս կիրակի երեկոյ ժամը 8ին Քաֆէ [illegible] տը Լիւնի վիլ-[illegible]. [illegible]

ՍԱԼՆՈՅ ՁՈՐԻ Հայրենակց. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, 13 Ռիւ Փիէռ Քիւրի (Պիւլիէր). Յովհաննէսեանի սրահին մէջ։

ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔԻ (Մարսէյլ) Հայր. Միութեան միջհայրենակցական արտակարգ ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, Bar Monumental, Bld. Dugommier.

[illegible].— *Ուշադրութիւն ժողովավայրին փոխուած է։*

2 Ո [illegible] Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, Պար տիւ Կլօպ, Պուլվար Տիւկոմիէ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (17)

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

»»»··«««

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

— Այն խիթալի բանալին, որ դու շինեցիր ինձ համար, ես պահում էի իմ մօտ, իբրեւ մի անմոռանալի յիշատակ, որ հայրը կարող է ունենալ սիրելի որդուց։ Դա քո ձեռքի առաջին գործն էր եւ այդ պատճառով ինձ համար թանկագին էր։ Բայց երեւում է, որ Աստուած կամեցել էր ինձ պատժել, հէնց այն բանով, որ իմ սրտին շատ մօտ էր։ Թանկարժ բանալին անյայտացաւ։ Ո՞վ տարաւ, ո՞րտեղ կորաւ, — մինչեւ այսօր մտածում եմ, մտածում եւ ոչինչով բացատրել չեմ կարողանում։ Նրա կորստից մի շաբաթ յետոյ կատարուեցաւ քեզ յայտնի չարագործութիւնը։ Այն օրից ես ամէն տեղ ման էի գալիս, ամէն տեսակ հարցուփորձ գործ էի դնում, գուցէ մի հնարքով կարողանամ երեւան հանել կատարուած եղելութեան գաղտնիքը։ Բայց իմ բոլոր ջանքերը անցան ապարդիւն։ Այժմ ես մոլորած եմ տարակուսութիւնների մէջ. մտատանջութիւնը խեղդում է ինձ, չգիտեմ, թէ ինչ պիտի անեմ, չգիտեմ, թէ ի՞նչով կարող եմ քաւել այն յանցանքը, որ ինքս չեմ գործել, այլ իմ միամտութեան պատճառով կատարուել է։

Նրա աչքերը դարձեալ լցուեցան արտասուքով։ Այդ խօսքերը արտասանում էր նա մի այնպիսի ձայնով, համոզիչ եւ անկեղծ եղանակով, որ կարծես, ինքը ճշմարտութիւնը խօսում էր նրա շրթունքներով։

Ես հաւատացի։

Ես այն հասակում յիմար տղայ չէի, բայց այնքան խելահաս եւս չէի, որ կարողանայի խորին կերպով քննել քաւոր Պետրոսի խօսքերը։ Ես գոնէ այնքան հասկացողութիւն չունէի, որ հարցնէի նրանից.— լաւ, գիտես թէ բանալին քո մօտից անյայտացաւ, կամ մի ուրիշ մարդ գողացաւ քեզանից։ Բայց այդ ուրիշ մարդը ո՞րտեղից կարող է գիտենալ, որ քու մօտ մի այդպիսի բանալի էր պահուած։ Դիցուք թէ չգողացան, այլ դու կորցրիր։ Բայց գտնողը ի՞նչպէս կարող էր հասկանալ, որ այդ բանալին կը բանայ մի անյայտ երկաթէ արկղի դռնակը, որ դրուած էր այսինչ ամբարում։ Այդ հարցերից եւ ոչ մէկը չառաջարկեցի նրան, եւ ոչ հետաքրքիր եղայ տեղեկանալու, թէ այն ինչ բանալի էր, որ դու առաջին անգամ տուեցիր ինձ եւ պատուիրեցիր նրա նմանը շինել։ Միթէ՞ այդ բանալին յիշեալ արկղի իսկական բանալին չէ՞ր։ Ո՞վ տուեց քեզ իսկականը, կամ ի՞նչ նպատակով շինուեցաւ երկրորդը։ Ինչո՞ւ, էիր դու, սկզբում ինձ ամենայն խստութեամբ պատուիրում, որ շինած բանալիի գոյութեան մասին ոչ ոքի հետ չխօսեմ, ոչ ոքի չյայտնեմ, մինչեւ անգամ իմ մօրը։— Կրկնում եմ, որ այդ հարցերից եւ ոչ մէկը իմ մտքում չեկաւ, որ առաջարկէի նրան։ Ես քարացածի նման մնացել էի ապշած, զարմացած իմ ուղեղին տիրել էր մի տեսակ մթին թմրութիւն։

Նկատելով իւր խօսքերի ազդեցութիւնը, քաւոր Պետրոսը մինչեւ անգամ ժամանակ չտուեց, որ ես կարողանայի մտածութիւններս ամփոփել եւ նրան մի բան ասել։ Նա շարունակեց։

— Այժմ, սիրելի զաւակս, իմ խղճմտանքի վրայ մի ծանր բեռն է դրուած. ես քուն եւ հանգստութիւն չունիմ. գիշեր ու ցերեկ տանջւում եմ այն մտածութիւնով, որ իմ անխոհեմութեամբ պատճառ եղայ մի աղետալի գործի եւ շատերին դժբախտութեան մէջ ձգեցի։ Չգիտեմ, ի՞նչով կարող եմ քաւել այդ մեղքը։

Ես սթափուեցայ։

— Նրանով, պատասխանեցի, — որ հէնց այս րոպէիս պիտի գնաք դատաւորի մօտ եւ յայտնէք նրան, թէ մի կտրել տաք այդ անմեղ մարդու ձեռքը, որովհետեւ յանցաւորը դուք էք։

— Ես այդ կ'անէի եւ մեծ յօժարութեամբ կ'անէի, բայց նրա ձեռքը այլ եւս չեն կարող կտրել։

— Ինչո՞ւ։

— Այս առաւօտ երբ գնացին, որ բանտից դուրս բերեն նրան եւ տանեն դատապարտեալները հրապարակի վրայ վճիռը կատարելու, գտան բանտի դռները խորտակուած, պահապաններից մի քանիսը սպաննուած, իսկ կալանաւորը անյայտացած։

Իմ կեանքում ոչինչ ինձ այնքան չէ ուրախացրել, որքան ես ուրախացայ, լսելով վարպետիս ազատութեան լուրը։ Ես իսկոյն յիշեցի Կարօի խօսքը, որ ասել էր ինձ, թէ «մենք նրան կը փախցնենք»... Ընկերները կատարեցին իրանց խոստումները, նրանք չխաբեցին ինձ. ես այդ մասին քաւոր Պետրոսին ոչինչ չյայտնեցի, նկատելով, որ նա տեղեկութիւն չունի, թէ ի՞նչ հնարքով կամ ովքեր փախցրին նրան բանտից։ Միայն ասեցի.

— Լաւ, գիտցէք թէ նա փախչելով բանտից, դրանով կարողացաւ իւր ձեռքը ազատել դահճի դանակից, բայց այնքան չարչարանքներ, այնքան վնասներ որ կրեց նա, տունից, կալուածից, հարստութիւններից զրկուեցաւ,— այդ բոլորը ոչինչ, դուք ձեզ մեղաւոր չէ՞ք համարում այդ բոլորի մէջ։

— Համարում եմ, ի՞նչպէս չեմ համարում։ Ինձ այնպէս է թւում, որ այդ բոլոր վնասները ես պատճառեցի նրան։ Եթէ ես այս անիծեալ բանալին շինել չտայի, այդ վնասները նրան չէին հանդիպիր։ Բայց միայն Աստուծուն յայտնի է, թէ որքան անպարտ եմ ես....։

Վերջին խօսքերի միջոցին նա ձեռքը տարաւ դէպի մօրուքը, եւ շապիկի թեւքը յետ քաշելով, երեւան հանեց նրա մերկ բազուկը։ Ամէն անգամ այդ բազուկը տեսնելիս, ինձ տիրում էր մի սրբազան սարսուռ եւ սիրտս սկսում էր դողդողալ մի անբացատրելի հոգեւոր երկիւղածութեամբ։ Նրա վրայ դրոշմուած էր Երուսաղէմի վանքի սուրբ կնիքը, որը պատկերացնում էր իւր մէջ այն նուիրական տեղերը, իսկ ձեռքի վրայ դրոշմուած էր մի խաչ — սիրոյ եւ եղբայրութեան նշանը — Յիսուս Քրիստոսի ուխտի նշանը, որը պատուիրեց նա կրել— որպէս մի հոգեւոր զէնք արդարութեան եւ ճշմարտութեան համար մարտնչելու։ Միթէ՞ մի այդպիսի ձեռքը, որ կրում է իւր վրայ այդ քրիստոնէական զինուորութեան նշանը, ընդունակ կը լինի չար գործելու։

Քաւոր Պետրոսը մտածում էր։ Նա իւր կեանքում մի քանի անգամ այցելութիւն է գործել Երուսաղէմի վանքը եւ իւր ձեռքերը, բազուկները դրոշմել էր սուրբ ուխտի կնիքով։

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameame, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 9 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
SAMEDI 9 Février 1935

ԺԱ՝ ՏԱՐԻ - 11e Année Nº [illegible]

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՆՔ ԼՈՒՍԱԲԱՆԵԼ

Անոնք որ այսօր ներկայ պիտի ըլլան Հայ Տնտեսական Կեդրոնին սարքած «Ազգային» կամ «Համազգային» խեղկատակութեան, երբեւ ներկայացուցիչները այս կամ այն Միութեան, պարտաւոր են հարցումներ, ՀԱՐՑԱՊՆԴՈՒՄՆԵՐ ուղղել պատասխանատուներուն, եւ լուսաբանել հետեւեալ խնդիրները.—

1. Վերջ իվերջոյ ի՞նչ կը ներկայացնէ այդ գրասենեակը—Հայ Տնտեսական Կեդրոն, որուն հիմնարկութեան առեն չատ մը երեւելի անուններ լսեցինք, սակայն յետոյ ուրիշ բան տեսանք: (Որքան գիտենք, Փրանսացի «հիմնադիրներ»էն Պ. Լուէն մեռած էր արդէն, իսկ Պ. Ժոռժ Լէկ յետոյ մեռաւ, որով նամակագլուխին վրայ նշանակուած անուններէն կը մնայ միայն Պ. Ժիւսթէն Կոտառ):

2. Ի՞նչ հիմնական առաջադրութիւններ ունեցած եւ ի՞նչ գործեր կատարած է այդ Կեդրոնը, իր բուն ասպարէզին մէջ,— առեւտրական, տնտեսական եւ արհեստակցական:

3. Քանի՞ անդամ ունի եւ ի՞նչ անդամավճար գանձած է մինչեւ հիմա:

4. Ուրիշ ի՞նչ աղբիւրներ ունի, իր նիւթական մատակարարութեան համար, որ կը պահանջէ մեծ գումարներ:

5. Որ եւ է առեն քննութիւն կատարուա՞ծ է անոր բարոյական եւ նիւթական գործառնութեանց մասին:

6. Այն բոլոր զուտ ազգային – հանրային գործերը որ կատարուած են մինչեւ հիմա, ունի՞ն արձանագրուած խորհրդակցութիւններ եւ որոշումներ, թէ ամէն ինչ կախում ունեցած է վարիչ–տնօրէնին հայեցողութենէն եւ նախաձեռնութենէն:

7. Ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ Գաղթ. Միացեալ Ցանձնաժողովը, որուն մէկ մասնիկն ալ Տնտեսական Կեդրոնն է, մինչեւ հիմա որ եւ է հարցում չէ ուղղած անոր զարմանալի ձեռնարկներու մասին: (Գոնէ մենք տեղեկութիւն չունինք):

8. Ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ՝ Ա.— Տնտեսական Կեդրոնը յունուար 28ին «Ազգ. Ժողովի» համար ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ շրջաբերական կ'ուղղէ զանազան միութեանց, լիազօրագիրներ պահանջելով գրասենեակի թուղթի վրայ եւ նշանակելով յատուկ օրակարգ, մանաւանդ «Հայ Ազգային Խորհուրդի կազմութիւն»: Բ.— Փետր. 1ին ՀԱՅԵՐԷՆ հրաւէր կ'ուղղէ նոյն ժողովին համար, գրելով եւ յետոյ ջնջելով օրակարգը: Գ.—Փետր. 6ին նորէն ֆրանսերէն հրաւէր կ'ուղղէ մամուլին, ծանուցանելով թէ «Փարիզի շրջանի Հայերու Ազգային Ժողով մը (Ասանպլէ Նասիոնալ?) պիտի գումարուի, խորհրդակցելու համար կացութեան վրայ»:

Շատ մը հարցումներ ալ ինքնաբերաբար պիտի ծագին ժողովին մէջ:

Ուստի, առ այժմ կարճ կը կապենք, սպասելով որ, Միացեալ Ցանձնաժողովը կամ անոր բաղկացուցիչ տարրերէն իւրաքանչիւրը պարտք սեպէ հանրային կարծիքը լուսաբանել հրապարակային յայտարարութեամբ մը:

Այս թերթը սկիզբէն ի վեր կուսակից եղած է զանազան կեդրոնական տարրերու ինքնապարծունէութեան եւ ձեռներէցութեան:

Բայց, ինչ որ կը մատնանշենք ահա մէկ չաբաթէ ի վեր, ոչ մէկն է, ոչ ալ միւսը, այլ կատարեալ անիշխանութիւն:

Չենք ուզեր աւելի ծանր բառ մը գործածել, սպասելով պատասխանատուութեանց ստուգման եւ հրապարակային լուսաբանութեան:

Չափազանց երկար տեւեցին անհատական եւ անխորհուրդ բանգիտութեամբ «ազգ փրկելու» մարզանքները:

ԱՊՐԻ՛ ՍԷՆ ԼՈՒՆ

Կազդուրիչ լուր մը պիտի կարդաք այսօր, Գ. էջին մէջ:

Սէն Լուի մէջ (Մարսէյլ), Հ. Յ. Դ. «Ակնունի» ենթակոմիտէին նախաձեռնութեամբ գումարուեր է խորհրդակցական ժողով մը, քննելու համար նպաստէ զրկուած անգործներու կացութիւնը:

Առաջին ժողովին մասնակցեր են 40ի չափ հայրենակիցներ, եւ թեր ու դէմ վիճաբանութիւններէ յետոյ, կազմուեր է «Փոխադարձ Օգնութեան Մարմին» մը: Ներկաները անմիջապէս արձանագրուեր են, դրամական վճարումներ ալ կատարելով:

Երկրորդ ժողովին մէջ, անդամներու թիւը հասեր է 86ի: (Թղթակցութիւնը բաւական ուշացած ըլլալով, կը կարծենք թէ այժմ աւելի բազմացած է):

Ազգանշանի պէտք չունիք, բացագանչելու համար,— Կեցցէ՛ Սէն Լուն:

Առաջին անգամ չէ որ Մարսէյլի այս կամ այն արուարձանը եւ ուրիշ հայաշատ գիւղեր կենդանի գործով մը կ'ապացուցանեն իրենց հանրային գիտակցութիւնը:

Բայց, որքան գիտենք, առաջինն է այս, իր տեսակին մէջ:

1932ի գարնան, երբ գործազրկութիւնը կը սաստկանար, այս թերթին մէջ արծարծուեցաւ փոխադարձ օգնութեան խնդիրը: Կարգ մը խորհրդակցութիւններ ալ կատարուեցան, յետոյ ամէն ինչ յանգեցաւ Անմիջական կամ Եղբայրական օգնութեան, որ անշուշտ պիտի սպառէր գոյացած դրամին հետ. ...

Այն առեն ըսողներ եղան թէ չափազանց բարդ խնդիր է փոխադարձ օգնութեան ծրագիրը:

Չենք ժխտեր,— բայց ահա Սէն Լուն գտեր է ձեւ մը, գործնական եւ անմիջական:

Արդ, ինչ որ կը յաջողի խոնարհ, աշխատաւորական շրջանի մը մէջ, ինչո՞ւ պիտի ձախողի այլուր, յարենման վայրերու մէջ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԲԱՐԵՓՈԽՈՒՄԸ

Բանուորը եւ գիւղացին հաւասար պիտի ըլլան

»»» · · «««

Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հաղորդէ սահմանադրութեան վերաքննութեան մասին, որ ընդունուեցաւ 7րդ համագումարին կողմէ.—

Համագումարը ջերմ ծափերով ընդունեցաւ Մոլոթովի տեղեկագիրը՝ կարգ մը սահմանադրական փոփոխութեանց մասին: Ցետոյ միաձայնութեամբ քուէարկեց բանաձեւ մը, որով բոլորովին արդար եւ նպատակայարմար կը գտնէ կարգ մը փոփոխութիւններ կատարել խորհրդային Միութեան սահմանադրութեան մէջ: Այդ փոփոխութիւնները պիտի ըլլան հետեւեալ ուղղութեամբ.—

Ա. Շարունակել ժողովրդապետական ձեւի մը վերածել ընտրական դրութիւնը, որ բոլորովին հաւասարութեան վրայ հիմնուած չէ եւ անոր տեղ հաստատել հաւասարութեան դրութիւն մը, ուղղակի եւ գաղտնի քուէարկութեամբ, փոխանակ աստիճանական եւ հրապարակային ընտրութեանց:

Բ. Ճշդել սահմանադրութեան քնկերային եւ տնտեսական հիմերը, զայն ներդաշնակելով Խ. Միութեան դասակարգերու ներկայ յարաբերութեանց հետ (ընկերվարական նոր կառուցում, պարտութիւն կուլակներու, յաղթանակ հաւաքական տնտեսութեանց (կոլխոզ), ընկերվարական սեփականութիւնը՝ իբրեւ հիմ խորհրդային ընկերութեան եւն.):

Այս առաջադրութեամբ, կը յանձնարարուի Խ. Միութեան կեդր. գործադիր կոմիտէին (խորհրդարան) ընտրել սահմանադրական յանձնաժողով մը, որուն պաշտօնը պիտի ըլլայ մշակել սահմանադրութեան բարեփոխման ծրագիրը, համաձայն վերոյիշեալ սկզբունքներուն եւ յանձնել կեդր. գործադիր կոմիտէի վաւերացման:

Գ. Խ. Միութեան կառավարական օրկաններու յառաջիկայ ընտրութիւնները հիմնել ընտրական նոր դրութեան մը վրայ:

Այս բանաձեւին քուէարկութենէն յետոյ, փետրուար 6ին փակուեցաւ համագումարը, Քալինինի բանախօսութեամբ, ընտրելով կեդր. գործադիր կոմիտէին 605 անդամները: Ընտրեալներուն մէջ կը գտնուին Սթալին, Մոլոթով, Քալինին, Վորոշիլով, Քականովիչ, Օրժօնիկիձէ, Լիթվինով, ինչպէս եւ ուրիշ ականաւոր անդամներ, բաղկացուցիչ հանրապետութեանց վարիչները, ճարտարարուեստի զանազան ճիւղերու ղեկավարները, բազմաթիւ գիտուններ, ակադեմականներ, բանուորներ եւ բանուորուհիներ:

Ընտրութիւններէն վերջը, Սթալին ջերմապէս ծափահարուեցաւ համագումարին կողմէ: Ցետոյ պատգամաւորները գացին այցելելու Մոսկուայի փապուղին (մէթրօ), որուն առաջին մասը լրացած է:

16 Թրքուհիներ երեսփոխան...

Թուրքիոյ պատմութեան մէջ առաջին անգամ ըլլալով, երէկ, 8 փետրուար, պիտի կատարուէր 16 Թրքուհիներու երեսփոխանական ընտրութիւնը: Բոլորն ալ արձանագրուած են Հալքի ցանկին մէջ, ինչ որ կը նշանակէ թէ պիտի ընտրուին առանց առարկութեան

Ազգ. նոր ժողովին նստաշրջանը պիտի բացուի մարտ 1ին:

Ընտրութեանց առթիւ, Աթաթիւրք (Մ. Քէմալ) յայտարարութիւն մը ուղղեց ժողովուրդին, աւելցնելով թէ կուսակցութիւնը որոշած է «16 տեղ պարապ թողուլ որպէսզի անկախ թեկնածուներուն ալ միջոց տայ մասնակցելու նոր խորհրդարանին»: Այդ պարապ տեղերը վերապահուած են 16 նահանգներու (Էնկիւրի, Պոլիս եւն. մինչեւ Սեբաստիա, ոչ մէկ վայր՝ արեւելեան շրջանէն):

Փոքրամասնութիւննե՞րն ալ երեսփոխան պիտի տան

Ընտրութեանց առթիւ, ժողով մը գումարուեցաւ Պոլիս, Տոլմա Պաղչէի պալատին մէջ, նախագահութեամբ Աթաթիւրքի: Այս առթիւ հետեւեալ պաշտօնական զեկոյցը հրատարակուեցաւ.—

«Կարեւոր խորհրդակցութիւններ կատարուեցան ընտրական նոր սկզբունքին, ազգին ուղղուելիք յայտարարութեան եւ անկախ երեսփոխաններու վայրերու եւ թիւին մասին:

«Սկզբունքով որոշուեցաւ որ Հալք կուսակցութիւնը օգնէ, որպէսզի անկախ երեսփոխաններուն մէջ փոքրամասնութեանց պատկանող հայրենակիցներ ալ երեսփոխան ընտրուին»:

Արդէն իսկ չորս ոչ – Թուրքեր դրած են իրենց թեկնածութիւնը,— Պ. Պերճ Քէրէսթէճեան, Տոքթ. Թափթաս (Յոյն, մասնագէտ ականջի), Տոքթ. Ապրէվայա (հրեայ) եւ Սթամար Զիհնի (Յոյն): Թեկնածուներէն Պերճ Քէրէսթէճեան, որ նախապէս տնօրէն էր Օսմ. դրամատան մէջ եւ իր թեկնածութիւնը դրած է Աֆիոնի համար, հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ.

—«Ես թուրք հայրենակից մըն եմ եւ նպատակս է սրտանց աշխատիլ այս երկրին յառաջդիմութեան համար: Ինչպէս որ հերոս զինուորներ կ'աշխատին երկրին պաշտպանութեան համար եւ պատրաստ են իրենց կեանքը զոհել երկրին համար, իմ կարծիքով ինծի նման հանրապետական հայրենակիցներն ալ նոյն ձեւով եւ ամբողջ սիրտով աշխատելու են երկրին վարչական գործերուն մէջ:

Ես թեկնածութիւնս կը դնեմ ոչ թէ իբրեւ ներկայացուցիչը փոքրամասնութեանց, այլ իբրեւ թուրք հայրենակից մը: Երեսփոխան ընտրուելէ յետոյ, բնականաբար իմ խորհած սկզբունքներս Ազգ. Մեծ Ժողովի բեմէն բացէ ի բաց պիտի յայտնեմ ի շահ երկրին»:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԻՆ ՕՐԵՐ, ՀԻՆ ԷՋԵՐ...

— • —

ՅԱՌԱՋի ամէնէն խաղաղ պահուն, ժամը 5էն վերջ, երբ կը լռէ մեքենան ու կը դադրի աղմուկը քովի սենեակներուն, հաճելի է ամփոփուիլ ու թաղուիլ թերթերու մէջ:

Երէկ, իրիկուան այդ խաղաղ պահուն, թաղուեր էի ՅԱՌԱՋի հաւաքածոներուն մէջ,— 16 հսկայ հատորներ: Խորհեցէք որ այս ամառ տասը տարեկան կ'ըլլայ ՅԱՌԱՋը:

Սինէմա՜...

Ինչպէս շարժանկարի մը պատկերներուն վրայ, աչքերուս առջեւ կը կանգնէին ՅԱՌԱՋի աշխատակիցները. շատեր երիտասարդ, ոմանք ծերունազարդ, ու բարախուն տղաք իրենց «Չայներ Գաւառէն»ով,— ի՞նչ հարկ անուն տալու, անոնք ծանօթ են հարկաւ ձեզի՝ մէկը իր հծու լեզուով, միւսը իր պերճափառ ոճով, ուրիշ մը իր իրապաշտ պատկերներով, վերջապէս մին իր զօրնական թելադրութիւններով: Ի՞նչ բազմութիւն անձնաւորներ եւ աշխատաւոր մտաւորականներու,— եւ դեռ կան յոռետեսներ որ կը պնդեն թէ կը ցամքի Հայուն միտքը, թէ հիները կ'երթան, նորեր չեն գար...: Օր մը փորձեցէք ձեր գլուխը խօթել ՅԱՌԱՋի հաւաքածոներուն մէջ, ու պիտի տեսնէք թէ ի՞նչպէս կը վժժայ հայկական աշխատանքը, ի՞նչպէս կը բաբախէ Հայուն հոգին:

Հայաստա՞ն մը կը կազմեն ՅԱՌԱՋի հաւաքածոները, ուր ամբարուեր են հայրենի աշխարհագրական գեղեցկութիւնները, ցեղային մտաւորական գանձեր, եւ հարստութիւններ ժամանակակից մեր պատմութենէն:

Այնտեղ կան նաեւ ստորագրութիւններ, որոնց տէրերը ինչե՞ր պիտի տային՝ սրբելու համար իրենց երդումները, տեսակէտի իրենց արձանագրութիւնները և ուրացումի հին հետքերը: Վկայարան մըն է ՅԱՌԱՋ, ուր պիտի մտնէ վաղուան պատմիչը՝ նշդելու համար կարգ մը մտաւորականներու գաղափարի նուիրման յարդումը կամ պակասը, կարգ մը գործիչներու նկարագրի բարձրացումը կամ նուաղումը, կարգ մը գրողներու տաղանդին աճիլը կամ ցամքիլը:

Տօ՛ւն մըն է, հայրենի տուն մը, ՅԱՌԱՋի հաւաքածոն, ուր կը մտնես՝ ողջունելով հին սիրելի դէմքեր, մեռած կամ հեռացած, արոնք յանկարծ կը կանգնին առջեւդ՝ հին օրերու տրտմութեամբ կամ տարիներ առաջուան ճառագայթով:

Պզտիկ ու մեծ գրողներ, դուք որ ամէն օր քանի մը տող կը գրէք այս թերթին էջերուն վրայ, յիշեցէք միշտ որ մեր ժամանակակից պատմութիւնը կը գրէք այդ ձեւով: Ուրեմն, յարգանք եւ խղճմտութիւն՝ երբ կը ներկայանաք այս վկայարանին: Ու մանաւանդ զգո՛յշ որ, տարիներ վերջ, մէկը ձեզ չամչցնէ՝ ձեզի ցոյց տալով, ՅԱՌԱՋի մէջէն, ինչ որ գրած էք նյէկ այսօրուան ձեր գրածին բոլորովին հակառակ:

Քանինե՞ր կան, այսօր, որ կը դողան ՅԱՌԱՋէն՝ պարզապէս վախնալով որ կը բանայ իր հին էջերը...:

ԱՐԱՔ

ԴԱՅԼԻՃԸ ԾԱՆՐ ՓՈՐՁԻ ՄԸ ԵՆԹԱՐԿՈՒԵՑԱՒ

ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻ՛Ն ՄԷՋ

Հինգշաբթի օր ծանր փորձի մը ենթարկուեցաւ Ֆլանտէնի դահլիճը: Ընկերվարականները առաջարկեցին մասնաւոր յանձնաժողով մը կազմել, քննելու համար հրամանագիր – օրէնքները, անոնց մեծ մասը մերժելու պարտադրութեամբ: Վարչապետը անմիջապէս բեմ բարձրանալով, դիտել տուաւ թէ այս առաջարկը աննախընթաց է եւ եթէ ընդունուի, հետեւանքը պիտի ըլլայ յապաղեցնել որ եւ է օգտակար վիճաբանութիւն, քանի որ ներկայ դրութեամբիւրաքանչիւր յանձնաժողով կը քննէ իրենցվերաբերեալ հրամանագիր – օրէնքները եւ արդէն կարգ մը յանձնաժողովներ դիրք բռնած են:

Այս հարցը յարուցած առեն, ընկերվարականները իրենց յոյսը դրած էին արմատականներուն վրայ, որոնք ուժ կուտան դահլիճին: Ինչպէս կը յիշուի, հրամանագիր – օրէնքները հաստատուեցան Տումէրկի օրով, 1934 փետրուար 28էն յուլիս 6, կրճատումներ եւ խնայողութիւններ կատարելու եւ ելմտացոյցը հաւասարակշռելու համար: Այն առեն ելմտական նախարար Պ. Ժէրմէն Մառթէն կը հաշուէր թէ 4,000,000,000 ֆրանք շահ պիտի ունենան, շնորհիւ նոր տնօրինութեանց: Արդ, նոյն մարդը այսօր ալ ելմտական նախարար է եւ վերջերս կը խոստովանէր թէ չափէն աւելի լաւատես եղած են: Սակայն եւ այնպէս, անհրաժեշտ գտաւ պահպանել եղած տնօրինութիւնները: Վարչապետը իր պատասխանին մէջ խոստովանեցաւ թէ հրամանագիր – օրէնքներուն շնորհիւ կրցած են խնայել միայն 2,640,000,000 ֆրանք: Հրամանագիրները թէեւ կը գործադրուին, սակայն պէտք է վաւերացուին խորհրդարանին կողմէ: Ընկերվարականները մասնաւոր յանձնաժողովի մը առաջարկը դնելով, կ'ուզէին մերժել տալ զանոնք: Իսկ արմատականները որոշ դժգոհութիւններ ունենալով, կ'ուզէին սակարկել իրենց աջակցութիւնը: Վերջին պահուն անոնց մեծ մասը քուէ տուաւ կառավարութեան, եւ ընկերվարականներու բանաձեւը մերժուեցաւ 262ի դէմ 318 ձայնով: Ֆլանտէնի կուսակիցներն ալ կը խոստովանին թէ զգալապէս պակսած է դահլիճին մեծամասնութիւնը:

Վիճաբանութիւն մը օդանաւային յարձակման

ԵՒ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Երեսփ. ժողովի միեւնոյն նիստին մէջ, կարճ վիճաբանութիւն մը տեղի ունեցաւ օդանաւային յարձակման եւ «կրաւորական պաշտպանութեան» մասին: Կառավարութիւնը օրինագիծ մը ներկայացուցած է, ժողովուրդին պաշտպանութեան մասին, օդանաւային ռմբակոծման պարագային:

Ընկերվարական երեսփոխան Լիւսիէն Հիւսէլ (այն որ վերջերս յուզեց հայ բանուորներու թշուառութեան խնդիրը), դիտել տուաւ հեգնութեամբ.

—«Անոնք որ կը սիրեն զինուորական խնդիրները, դժգոհ ըլլալու պատճառներ չունին: Գործերը իրենց ուզածին պէս կ'երթան,— երէկ 800 միլիոնի յաւելուածական վարկ պատերազմի համար, այսօր՝ կեղծ պաշտպանութիւն մը թունաւոր կազի դէմ, վաղը՝ 18 ամսուան, թերեւս երկու տարուան զինուորութիւն... Ցառաջիկայ պատերազմին, զինուորութենէ փախչողներ չպիտի

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ

»»»··««

Հայ ժողովուրդին ճիշդ թիւը ունեցած չենք երբեք: Գոհացած ենք ընդհ. թիւերով միայն:

Ջենք վիճիր թէ պատճառներ չատ կան այսպէս ըլլալուն, բայց կարե – լիութեան սահմաններն ալ չենք օգտագործած ժամանակին: Կը բաւէ յիշել պարզ օրինակ մը: «Ժ. Պոլսոյ Պատ – րիարքարանն ալ՝ մեր հարցումներուն ի պատասխան իր 3 յուլիս 1929 թըւակիր նամակով հաստատեց թէ լուր չունի Թուրքիոյ հայութեան թիւի մասին, մինչդեռ այդ գաղութը դո – յութիւն ունի երեք դարէ ի վեր (Սարգիս Փաչաճեան, Թուրքիոյ Հայերը, էջ 65): Աւելցնենք որ հեղինակը վերջէ ի վերջոյ ծանօթ բանաստեղծ Արչակ Ալպօյաճեանէն կ'օգտուի. Արդ. Թուրքիոյ կը գտնուի Պոլսէն 70 ժղոն միայն հեռու, եւ ամէն օր Պոլիս – Թուրքիոյ երթեւեկ կար, այլ մանաւանդ պատր. փոխանորդներ գրեթէ ամէն տարի այցի կ'երթային հոն:

Այո, չէ եղած որ եւ է կայ գաւառէ գաւառ, գաղութէ գաղութ: Աղ – դային Պատրիարքարանը, որ հայ ազգի դատը հետապնդելու կոչումն ալ ունէր, չէր գիտեր ապահովաբար ժողովուրդին թուական արժէքը ... Կարելի է պարզ հետեւցնել թէ գիտական հիմերու վրայ չէին կրթեր նաեւ իր գործերը: Եթէ տեղ տեղ արձանա – գրութիւններ կային, սաոնք եղած են տեղական անհրաժեշտութիւններ լը – րացնելու, բայց երբեք հայ ժողովուրդի ամբողջական համրանքը ճշդելու համար:

Այսպէս էր երէկ եւ այսպէս է այ – սօր: Հայերը չեն կրնար ըսել իրենց որոշ թիւը: Հայերը սփռուած են ենթադրեալ թիւերով առաջնորդուելու: Հայերը 1500 տարիէ ի վեր Աստուա – ծաչունչը Հայերէնի թարգմանած ըլլալու հպարտութեամբ կրնան պար – ծենալ, բայց 15 քաղաքի բնակչու - թեան ամփոփ թիւը չունին

Նոյն իսկ Թուրքը, թէեւ նախամը - տածուած եւ թերի, բայց գաղձեալ մարդահամար մը կը բռնէ եւ գիտէ այդ թիւերուն համապատասխան չափումներ ընել եւ ցոյց տալ ինքզինքը ամբողջ աշխարհի առջեւ: Թուրքը ազգերու ժողովին մէջ բաղձած 17 միլիոններ ... այդ մըն է, իսկ Հա՞յը: Եթէ ազգերու ժողովին մէջ օր մը հարց դրուի թէ քանի՞ հոգի են այս Հայերը, մէկ պատասխան տուող չը – կայ, որ փառահ ըլլայ իր իսկ խօսքին վրայ .

Բաւական չեն մեզի մեր մինչեւ հիմակուան յուսախաբութիւններն ու անյաջողութիւնները քաղաքական եւ ընկերային կեանքին մէջ: Ինչո՞ւ չենք տեսներ որ աշխարհ միայն եւ միայն նիւթին կը հաւատայ — իրականու – թիւն, բիրտ ուժ եւ թուանշաննե՞ր, թուանշաննե՞ր: Իսկ թիւերու լեզուն երբեք բնաւոր չէ եղած կարծէք հայ ազգային իրականութեան մօտ: Թե – րեւս անհատ Հայեր թիւերու եւ հաչուի գիտութենէն պէտք եղածէն աւելի կը հասկնան, բայց հաւաքական կեանքի մէջ յետամնաց եղած են այս կողմէն: Անտէր ու անյայտ կը թա – փառին ամէն տեղ: Կան ու չկան:

Ցեղէք երգի մը մէջ Մայր Հայաստան կ'երգէ .

Իմ օրերի փառքը Մ՛ն.,
Կը թափառին օտար աշխարհ,
Ես ո՞ւր դիմեմ, ո՞ւր փնտռեմ,
Կը ծառայեն այլոց խոնարհ:

Այո՛, Մայր Հայաստան, ո՞ւր գիտես, ո՞ւր փնտռես մեզ, մենք ոչ բո – լորովին անհետացած ենք, ոչ ալ մեր գոյութիւնը յայտնի է: Եթէ կուռնկին հետ խապրիկ մը ղրկէիր որ մեր աշխարհէն մեզի բերէր, ան մեզ չգտած պիտի վերադառնար՝ «Հասցէն անծանօթ» բացատրութիւնը միայն տալով բերի ...

X

Հայաստանի պետական կարգ ու սարքով, իրաւամբ պէտք էր յուսալ թէ ամէն ինչ չուտով կարգին կը մտնէ եւ պետութիւնը ինչ որ ալ ըլլայ իր վարչաձեւը՝ տէր կը կանգնի ճըշգրտող հայ դաղթականութեան: Բայց անա տասնըվեց տարի է եւ հայու – թիւնը կը մնայ նոյն եւ աւելի անտանելի կացութեան մէջ՝ անոր եւ ան – հայրենիք նոյն իսկ հոգիովս աւելի գէշ կացութեան մատնուած՝ քան որ եւ է ատեն: Վտանգաւորութիւն կը տիրէ դաղթական Հայերու կեանքին մէջ, իսկ կուսակցական եւ անհատական մաչեցնող պայքարները վերջին հեւ – քերն են կարծէք անյոյս իրականու - թեան մը

Բստ երեւոյթին Հայաստանի պայմանները թոյլ չեն տար դեռ կառավարութեան՝ հետաքրքրուելու Սփիւռքի Հայերուն կեանքով: Բայց նոյն իսկ Հայաստանի ներկայ եւ ապագայ չահուն համար առնուազն մարդահամար մը ձեռքի տակ ունենալը անհրաժեշտութիւն մըն է: Սակայն չենք ուզեր անօգուտ խօսակցութեան բռնուիլ եւ կը տեսնենք որ հայկական արտասահմանը ինք իր գլխուն ճարը պիտի նայի:

Արդ, բանգէտները վեց հարիւր կամ ութ հարիւր հազար կը համրեն խորհրդային սահմանէն դուրս ապրող Հայերը, բայց այս տեսակ թիւ չէ մեր փնտռածը: Մենք կուզէինք գիտնալ որոշ թիւ, որ ճիշդ ըլլայ եւ մըտացածին բնոյթ չունենայ: Նոյն իսկ կ'առաջարկէինք հասցէագրքի ձեւով տալ մարդահամարը՝ ընտանիքի վարիչներու կամ տարիքաւորներու ա – նուններով, ընտանիքի անդամներուն ճշգրտով, նաեւ արհեստ եւ զբաղումի արձանագրութեամբ, ծննդավայրի նչանակումով եւ հիմակուան հաս – ցէով: Այս տեսակ վիճակագրական մարդահամարի առաւելութիւնները այնքան բազմազան են որ կարելի չէ թուել եւ իւրաքանչիւր հետաքրքրող ուղղ պիտի կրնայ օգտուիլ իր փըն – տռած ուղիով:

Օրինակ.—

Ա.— Հայաստան պէտք ունի այնինչ արհեստաւոր դասէն այսքան մարդու: Անա իսկոյն կրնայ ճշդել, զատել եւ հրաւիրել գէպի երկիր: Մարդահա – մարը այսպէս կը դառնայ անխարդախ միջնորդը հայ հայրենիքի եւ հայ գաղութներու միջեւ

Բ.— Գաղթէ գաղթ իրար կորսնցընողները կը գտնուէին վերջապէս եւ հայ ժամուլի ու Առաջնորդարանի հագերէն կը պակսէին «Իր փնտռուածները».

Գ.— Դիւրաւ կարելի պիտի ըլլար բնտանեկան բոյներ հիմնել փոխա - դարձ կապեր վերահաստատելով նոյն ծննդավայրէ գաղթող ընտանիքներու միջեւ, նորահաս սերունդին հարա – զատ ամուսնութիւններ կնքել տալով:

Դ.— Ինչքա՞ն արբեր եւ բնաւնե – կուրկ երիտասարդներ, ստարութեան եւ անյուսութեան մէջ յըուած ար – գէր, ազգային բնտանիքին վերադառնալու առիթ պիտի ունենային:

Ե.— Երեսփոխանական վարժութեան համար ուղղ – չակէ բարեգ մը պիտի ըլլար, անհատական թէ ազգային տեսակէտով:

Զ.— Ջենք կրնար մոռնալ նաեւ տնտեսական առաւելութիւնները, դորս մեզի կրնար ընծայել ցիշ մը ամէն տեղ հայ ներկայացուցիչ ունենալու մեր պարագան.

Ես յիչեցի միայն գործնական օրինակներ: Կայ միւս կողմը: Աշխարհ կը նորոգուի: Մենք կրնայինք մեր մարդահամարի միջոցով իսկոյն գիտնալ թէ ինչքան երիտասարդ ուժեր ունինք գաղթաշխարհի մէջ իբր հայ երիտասարդական կազմակերպութեան մը պատրաստ խմոր: Երիտասարդութիւն մը որ «կը ծառայէ այլոց խոնարհ» եւ իր ժառանգած ցեղային յատկութիւնները իր ազգին մէջ ար – ժեւորելու եւ անոր ի սպաս դնելու առիթն իսկ չունի, ապիկար ու ան – կազմակերպ ազգային կեանքի մը ե - րեսէն, այլ կը ծերանայ դեռ երիտասարդ չեղած .

Գ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԸ ԵՒՍ...

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ.— Սեւ եւ անհաւա – տալի լուր մը Մարսէյլէն, երբ տա - կաւին մեր տարադիր աչքերը թաց են երիտասարդ ընկերոջ մը, Գէորգեանի ջախջախուած մարմնին առջեւ .

Թորոս Թորոսեան, համեղուած եւ ուխտեալ Դաշնակցական մը, տասա - պանքի դառն բաժակը մինչեւ ձեռքե – րուն մէջ, կ'երազէր արշալոյսին, որ կ'ուշանար: Որքան տարագրութեան տարիները կ'երկարէին, այնքան իր այրող սիրտը բան մը կը կորսնցնէր: Շատ անգամ մանուկի մը պէս «Ա՜խ, հայրենիք, ա՜խ մայրիկ» կը կանչէր: Բանւորական կեանքը կամաց կա – մաց իր կուրծքը կը կրծէր, «սրտիս տակ բան մը ունիմ», կ'ըսէր:

Երկար տարիներ Սէն Շամոն ապրեցաւ ազնուական աշխատութեամբ եւ կ'ապրեցնէր իր ընտանիքը եւ երեք պզտիկներ: Երկու տարի առաջ, ըն – տանիքով մեկնեցաւ Մարսէյլ, յուսադրող յոյսերով: Հոն կ'աշխատէր գործարանի մը մէջ: Անա հեռագիր մը կը գուժէ իր վաղաժամ մահը, երեք չա - բաթ հիւանդանոցին մէջ չարչարուելէ յետոյ, ստարութեան մէջ իր աչքերը կը փակէ, ձգելով չորս անչափահաս որբեր.

Տարիներու տառապանքն ու տարագրութիւնը կը ժառէ մեր երիտասար – դութեան ծաղիկը: Մէկիկ - մէկիկ կը չիջին ...

Ս. ԸՆտրիկեան

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼԻԲԱՆԱՆԷՆ

ԵՐԿՈՒ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

=ο—

Ա. ՖԻՐՏՈՒՍԻՆ ԵՒ ԻՐ ՇԱՀ – ՆԱՄԷՆ.— Բ. ՀԱՅ ՀԵԹԱՆՈ– ՍՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐԱ – ԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Այս անգամ ուչացաւ թղթակցու – թիւնս

Կը պատմէինք որ Ֆիրտուսիի հա – զարամեակը, որ չատ մը մեծ ոստաններու մէջ այնքան չքեղութեամբ տօնուեցաւ, Պէյրութի մէջ ալ տօնուէր պատչաճ կերպով, նախ անգղացինե – րուն եւ ապա փոքրամասնութեանց կողմէ: Հակառակ անոր որ Պէյրութ կը ներկայացնէ Արեւելքի ամէնէն լուսաւոր քաղաքը, զլացաւ իր յար – գանքի բաժինը բերելու պարսիկ մեծ բանաստեղծի յիչատակին, մինչդեռ անոր ոչ միայն հայրենիքը Սուրիոյ եւ Լիբանանի աւելի մօտ եղած է քան եւրոպական քաղաքները, այլ եւ իր գրականութեան մէկ մեծ մասն ալ ե – ղած է արաբերէն լեզուով:

Մենք Հայերս, սակայն անտարբեր չէինք կրնար մնալ եւ ձեռնարկին իրագործումը բնականաբար կը մնար «Համազգային» ընկերութեան, իբրեւ պաշտպանը հայ մշակոյթին, անոր թարգմանը յոյս սատարներուն:

Ուրեմն Հայ ճեմարանին վարչու - թիւնը գովելի գաղափարն էր ունե – ցեր իր տարեկան դասախօսութեանց առաջինը նուիրելու Ֆիրտուսիի յի – չատակին: Եւ որոշուած օրը, դեկտ. 23ին, չաբաթ երեկոյ, ճեմարանին սրահ՛ը արդէն ծայրէ ի ծայր լեցուած էր երեւեռ հասարակութեամբ: Ներ – կայ էին նաեւ պարսիկ հիւպատոսին կինը, դաւակները եւ ամերիկեան համալսարանին պարսկերէնի ուսուցիչ՝ Գ. Գասպ Գասպյին:

Հայ ճեմարանի վարչութեան նա – խագահին՝ Տոքթ. Բ. Գուլպեքեանին բացման խօսքերէն ետք, ծափերու տեղատարափին տակ, բեմ եկաւ Գ. Նիկոլ Աղբալեան մեզ ներկայացնելու Ֆիրտուսին եւ իր «Շահնամէն»:

— Հազար տարին կը մոռցնէ մեծ անուններ, բայց Ֆիրտուսին կը մընայ իբրեւ կենդանի հեղինակ, որովհետեւ կրթիչ մըն է իր ազգին ու մեծ հեղինակ մը՝ համաշխարհային: Եւ անոր հայարածակը ամէնուրեք կը տօնուի ոչ թէ քաղաքա – կան նպատակներով, այլ անոր արժէքին, անձին: Ինչ կը վերաբերի Հայերուս, մենք պէտք է տօնենք որովհետեւ Պարսիկներուն հետ ցեղակից, դրկից եւ պատմութեամբ սերտօ - րէն կապուած ժողովուրդներ եղած ենք:

Այսպէս աւելի երկար յառաջաբանով մը Գ. Աղբալեան հետզհետէ մօտեցաւ նիւթին, բայց նախքան դայն ներկայացնելը, բեմ հրաւիրեց Գ. Գասպ Գասպյին, որ կտորներ արտասանէ պարսկերէնով: Գ. Գասպյին, դրա – ւոր չնորհակալութիւն յայտնելէ եւ հայ ու պարսիկ ազգերու պատմական կապը չեշտելէ ետք, արտասանեց Ֆիրտուսիէն կտորներ որոնք թարգման – ուեցան Գ. Աղբալեանի կողմէ: Ճեմարանի աչակերտներ արտասանեցին հայերէն կտորներ: Ուրեմն այս մի - ջանկեալ ներկայացումէն ետք, Գ. Աղբալեան իր նիւթը տուաւ, որուն ամփոփումը կը ցաւիմ չպիտի կրնամ ներկայացնել, վախնալով որ կը նեղանցնեմ:

Գ. Աղբալեան, իր դասախօսութեան վերջաւորութեան, համակրանքի ու ներբողի խօսքեր արտասանեց Ֆիր - տուսիին և պարսիկ ժողովուրդին եւ ի մէջ այլոց ըսաւ.— Պարսիկ ժողո – վուրդը այն ազնուական ժողովուրդն է եղած, որ հանրապետութեան բա - կիզրները, երբ մեր ընկերները սովամահ կ'ըլլային, ուտեստ ղրկեց:

Ցարդելի դասախօսին բեմէն իջնելուն, հիւպատոսին կինը զինք դիմաւորելով ըսաւ.

— Արդարեւ չատ յուզուած եմ այն խօսքերուն ու ներբողներուն համար, որ բրիք Ֆիրտուսիին եւ իմ ժողո – վուրդիս, ընդունեցէք անկեղծ չնորհակալութիւններս: Կը մաղթեմ որ Հայաստան իր նախկին փառքին տի - րանայ:

Գ. Աղբալեան, թարգմանելէ ետք վերոգրեալ խօսքերը աւելցուց.

— Կեցցէ՛ Հայաստան: (Բուռն ծափեր):

Ցունուար 19ին, չաբաթ երեկոյ, տեղի ունեցաւ Համազգայինի 1935 տարեշրջանի երկրորդ դասախօսու – թիւնը, ճեմարանի սրահին մէջ, ի ներկայութեան հոծ բազմութեան մը: Դասախօսութեան նիւթն էր՝ «Հայ հեթանոսութեան պատկերագրութի - նը», զոր Հ. Յովհաննէս Մըսըրեան այնքան լաւ ներկայացուց ունկնդիրներուն:

Հ. Մըսըրեան, նախ կարճ յառաջաբանով մը վեր հանեց այն կարեւոր հարցը՝ Փոլքլորի հաւաքումը, հայրենի տոհմիկ աւանդութիւններուն, սովորութիւններուն, կենցաղին ու զրոյցներուն ամփոփումը, մանաւանդ այս օրերուն երբ ժողովուրդը արմատախիլ եղած է մայր հայրենիքէն ու ենթակայ խաթարումներու: Կրկին չեշտելով այս կէտը, աւելցուց թէ դժբախտաբար չատ ուշ սկսուած է հայ Փոլքլորի ուսումնասիրութիւնը. միայն վերջին երեսուն տարիներուն է որ գիտական հանգամանք ստացած է ան: Ալիշանէն, Դուրեանէն օրինակներ բերելէ ետք, անցաւ նիւթին, լուսարձակով ցուցուց Հայաստանի հնադամարը 2000 տարի Ք. Ա. եւ հետզհետէ անոր տարբեր փուլերը մինչեւ մեր օրերը, միեւնոյն ատեն թուելով այն ազդեցութիւնները զորս Հայաստան աշխարհը կրած է՝ Հիթթիներու, Ուրարտուի, Ասորեստանի, Պարսկաստանի, Ալեքսանդրի գրաւումներուն հետեւանքով: Ապա անդրադառնալով զինգարանութեան, միջատ լապտերով, թուեց իրանական, ասորական, յունական եւ հայկական աստուածները:

Դարձեալ քարտէսով ցուցուց Լուսաւորիչի ճամբորդութիւնը մինչեւ Կեսարիա, անոր վերադարձը ու խորտակումը այն ուժ մեծ բագիններ – ճարներուն որ կային Հայաստանի մէջ: Հ. Մըսըրեան, լապտերով ցուցնելէ ետք կրակապաշտութեան տաճարաւանները, ցուցուց նաեւ պաչտուած կենդանիներ, ինչպէս եզներ, վիշապներ եւայլն: Այս առթիւ կարգաց նաեւ ազգագրական ուսումնասիրութիւններէ կտորներ որոնք կը վերաբերէին կենդանիներու պաչտամունքին :

Անկասկած, Հ. Մըսըրեանի դասախօսութիւնը հակառակ իր մասնագիտական հանգամանքին մեծ հետաքրքրութեամբ ունկնդրուեցաւ

Դասախօսը ծափերու մէջ վերջացուց իր այնքան չահեկան ու կրթիչ դասախօսութեան, որուն համար Տոքթ. Գուլպեքեան թէ Համազգայինի եւ թէ ներկաներուն կողմէ չնորհակալութիւն յայտնեց

ՇԱՀՐՈՂ

Ց. Գ.— Յաջորդ դասախօսութեանց նիւթերն են

1. — Գրական դատավարութիւն, Շիրվանզադէի «Նամուսի» հերոսներէն՝ Ռուստամի: 2.— Ռուբէն Զարդարեան եւ Շաւարչ Նարդունի, դասախօս՝ Վ. Գէորգեան: 3.— Ժառանգականութիւն (կենսաբանական եւ գիտական տեսակէտէն), դասախօս՝ Տոքթ. Օ. Կերկերեան: 4.— Ցարգանքի երեկոյ ի յիչատակ Միքայէլ Վարանդեանի: Կը խօսին՝ Տոքթ. Յարութ Թիւթիւնճեան եւ Նիկոլ Աղբալեան:

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ

«ԱՆՈՒՇ»

»»» «««

« Սիփան »ը

Անուն մը՝ որ սերտօրէն կապուեցաւ փոքրիկ գաղութի կեանքին, հոգեկան ու մտաւոր օգակումներով, պատուաւոր ու նչանակելի տեղ մը գրաւելով անոր պատմութեան մէջ:

Տասներկու տարիներու կեանք մը արդէն իր ետին, կեանք մը ոգեւո – րութեան եւ զրկանքի, առաքելութիւն մը՝ որուն յծուեցան յամառօրէն բաղմաթիւ հայորդիներ եւ հայուհիներ, հայրենի երգին հմայքով արբչիռ, իրենց աչքերը յառած իրենց հաւատա - ւոր ղեկավար Սաքօին.

Անոր կամքին անյաղթելի ուժը — եւ բան մը աւելին պէտք էր ունենալ, դիմադրաւելու համար Փարիզի կենցաղին եւ սովորութիւններուն բոլոր դժուարութիւնները, խմբելու եւ ոգեւորելու համար՝ հայ երգին չուրջը՝ տարբեր հանճոյքներու փորձու - թիւններուն ենթակայ կրակոտ նկա – րագիրներ, պարտադրելով իւրաքանչիւրին յամառ աշխատանք մը, որուն արդիւնքը տեսանք անցեալ գիշեր որ – տի զեղումով ... եւ սեղմումով մի – անգամայն:

Սաքօն կը մեկնի..

« Սիփան »ը պիտի մնայ, կը հա – ւատանք ան:

« Սիփան »ը պէտք է ապրի, որովհետեւ անոր կատարած չինարար դերը՝ մտաւոր անջրպետին մէջ՝ եւ տառացուած սիփոփար արդիւնքները ներկայիս կը պարտադրեն իրեն անցուլ եւ յամառ աշխատանք:

Երկու անուններու հմայքը «Սիփան» - «Անուշ» — անցեալ գիշեր չարժած էր հայ երգին երկրպագուներու հոծ բազմութիւնը՝ չարան – չարան, լեցնելով եւ յորդելով «Փըթի - ժուանալ» մեծ սրահը.

« Անուշ »ը առաջին անգամ չէ որ կը ներկայացուէր այստեղ. բայց ոչ մէկը կրցած էր ստեղծել — վարագոյրի բացումին իսկ— այն յուզումնալից մթնոլորտը՝ որ եղաւ եւ մնաց, աւելի խտանալով՝ « Սիփան »ի ներկայացման ղիչեր

Երգիչ դերակատարները վարժ դերասաններու ազդումներով յատկանչեցին — անսեթեւեթ ու պարզ — Թումանեանի տիպարները, անոնց սառով բնականութեան գլխաւոր արժանիքը — հեռու կեղծ արուեստէն եւ չափազանցուած չարժումներէ

Հաճոյքով պէտք է յիչել Օր. Հ. Թնիազեանը, որուն ներկայացուցած «Անուշ»ը՝ մանկամարդ ու գրաւիչ՝ եղաւ հոգեխօսով, սրտաչարժ, գեղեցիկ ձայնի մը միացնելով խելացի խաղարկութիւն մը:

Իր տառապանքի պահերը, խելա – գար վայրկեանները ու վիշտը խորապէս յուզեցին հանդիսականները: Գեղեցիկ յաջողութիւն մը եղաւ իրը՝ որուն պիտի նախանձէր իսկական դերասանուհի մը:

Գնահատութեան արտայայտու – թիւններէն իր արժանաւոր բաժինը ունէր Գ. Գ. Մէհթէրեան Սարոյի դերին մէջ, ուր թէեւ տկար՝ կրիտի հեռեւանքով՝ կրցաւ իր երիտասարդ ուսերուն վրայ տանիլ պատասխանատու բաժին մը, յատկապէս յողնեցուցիչ:

Դուեմարտի տեսարանը — մէկը ամենայաջողներէն իր ոգեւորութեամբ եւ խաղարկութեամբ, համբարձման վիճակի գրաւիչ տեսարանը Ձաւի զինուորական գուսարթ եղանակով դաչնաւոր, ու խայտաբղէտ գեղջկուհիներու գեղեցիկ տարազներով, փէրիներու երեւոյթը Սարոյի դերեզմանին վրայ ողբացող Անուշին չուրջը — կազմեցին խաղին յաջողութեան գլխաւոր սար – քը

Օր. Հ. Գաղադեանի « Նազ - պար »ը մասնաւորապէս գնահատուեցաւ, կրկնուելու ստիպումով: Իր չնորհալի չարժումները եւ մասնաւոր հրապոյր մը՝ կազմեցին խաղին գրաւիչ պահերէն մէկը.

Ծափերու ողջման տակ նոյնպէս կրկնուեցան Տիկ. Լիա Արծրունիի եւ Գ. Գարեգինի լեռնային պարը: Օր. Մ. Օսմանեան եղած էր տպաւորիչ մայր մը՝ գեղեցիկ ձայնով մը օժտուած: Գ. Կ. Կոճիկեան յաջողապէս տարաւ Անուշի եղբօր դերը՝ մանաւանդ գօտեմարտի տեսարանին:

Գ. Ս. Տէմիրճիպաշեան ... կը ծեռւէ վիպագրի չուարծալի տիպար մը, եւ խաղաց չատ պատուօրէն: Գ. Գ. Աւագեան յաջողապէս տարաւ համբորդի համեստ դերը: Մանաւանդ պէս չնորհաւորելի էին փէրինե – րու խումբը կազմող երգչուհիները, որոնց պարը կազմակերպած էր Տիկ. Լ. Արծրունի՝ չատ տպաւորիչ ամ – բողջականութեամբ մը:

Ամբողջ խաղի ընթացքին ծանօթ արուեստագէտներ՝ Գ. եւ Տիկին Արա Պարթեւեան՝ ջութակի եւ դաչնակի ընկերակցութեամբ վարեցին երաժշ – տական մասերը, ստեղծելով ուչա - գրաւ ներդաչնակութիւն մը:

Խաղին աւարտումէն յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ « Սիփան »ի վաստա – կաւոր ղեկավարը՝ Սաքօն, որուն ող – ջերթ մաղթելով՝ ամբողջ խումբին կողմէն՝ Գ. Տէմիրճիպաշեան ներկայացուց գեղեցիկ ժամացոյց մը՝ իբրեւ յիչատակ « Սիփան »էն:

Ցուղուած էր ղեկավարը, խումբը ամբողջ, եւ այդ յուզումը տարածուեցաւ սրահին վրայ, լայնօրէն, երբ Սաքօ դիմելով իր ընկերներուն եւ ընկերուհիներուն, կը յայտնէր իր չնորհակալութիւնը տարիներու ընթացքին տրուած աշխատանքի աջակցութեան համար: Շնորհակալութեան խօսքեր ըրաւ նաեւ համակիր հասարակու – թեան որդորձնակէն... երբ գնահատութիւնը եւ սէրը դէպի «Սիփան »ը, խուռներամ լեցնելով սրահը:

Հասարակութիւնը թոյլ չտուաւ սակայն Սաքօին ընդմիշտ հեռանալ բեմէն, առանց անգամ մըն ալ լսելու իր խմբերգները եւ ան անգամ մըն ալ չըջապատուած իր սիրած երգէ – երգչուհիներով երգել տուաւ իր երգա – ցանկէն 3 — 4 կտորները:

Պարահանդէսի ընթացքին ուչա – գրաւ եղան Օր. Ալիս Գրիգորեանի եւ Գ. Գանթարճեանի սպանիական պա – րերը, ինչպէս նաեւ Օր. Ա. Գազազեանի « Նաւաստիներու պարը » որ կրկնուեցաւ հասարակութեան բուռն խնդրանքին վրայ:

Նկատի ունենալով՝ որ ներկայացման սրահը — չաբաթ գիշեր — ան – պատեհ էր արուարձաններու հայ դեղջաւանքներուն, պիտի թելադրէի «Սիփան »ի վարչութեան միեւնոյն յայտագիրը տալ՝ այս անգամ կիրակի գերեկ մը — Սաքօի մեկնումէն առաջ — թոյլ տալու համար իր դեռ բազմաթիւ ընկերներուն եւ համակիրներուն վերջին անգամ տեսնել « Անուշ »ը. ... ներկայացումը պիտի մնայ հայրենի գեղեցիկ եւ անուչաբոյր յիշատակ մը:

Այդ մտածումով եւ ... դեռ իրեն չեմ ըսեր.

— Բարի ճանապարհ, Սաքօ՛:

ՀՐ. ԱՍԵԱՆԱՔ

ԵՐ ՏԷՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԼԻՈՆ.— Հայլու երիտասարդ բեղուն եւ գործօն կեանքով մը աւլի, Պարտիզակի Ազգ. Ներսէս - Շուշանեան երկսեռ վարժարանի աչակերտ, ... Դուրեան սրբազանի (ան ալ դեռ նոր վարդապետ), կ'ըլլայ անդրանիկ սանը Նորին Սրբազնութեան: Իր բնածին ... եւ ... ... կը պաչտօնավարէ հոն. մեզի հետ է ... ... գործով եւ բնութ ձգտում ներքով: Եթէ չեմ սխալիր՝ իր առաջին գործը կ'ըլլայ աչխարհաբար ... ... մը, խմբագրութեամբ ... Դուրեան վրդ գրիչէ մեծադղորդ գեր կը կատարէ անոր մէջ. այս իսկ կ'ըլլայ ... նոր նախաձեռնութիւն երկիր, զոր յետոյ կը գործածենք իբր միակ ... ուսուցման դասագիրք ... Լեզուին անուամբ: Այդ տարիներուն է որ Գ. Տէր Անդրէասեան գեղեցիկ մտածում մը կ'ունենայ Հայ եկեղեցւոյ ... ... երկարիբու – թիւն մը արձանագրել, տօնական եւ կարեւոր տօներու վրայ: Համեղ եւ բնտիր գործ, թէ մեկնաբանութեամբ եւ թէ բացատրեալ, որ կը տրամադրէ ... աչակերտներու եւ ժողովուրդին ձեռքը:

Պարտիզակի մէջ իր պաչտօնավա – րութիւնը երկար չի տեւեր, եւ կ'երթայ Նիկոմիդիոյ ազգ. վարժարանի տեսչութեան, որուն յետոյ կը յաջորդէ այս տողերը գրողը: Ալ բնական եւ լայն դաչտ մը բացուած է այս անխոնջ կրթական մչակին առջեւ.

Արմաչու դպրեվանքն է սիրելի Տէր Անդրէասեանը, քովը իր սիրելի ուսուցչին՝ Դուրեան վրդ.ի եւ Օրմանեան սրբազանին: Կ'ուսանի եւ կ'ուսուցանէ հոն. պատրաստ է եւ ուսուցիչ հայ լեզուի եւ գրականութեան ու ... պատմութեան

Ո՞ր մէկը յիչել իր այնքան բեղուն գործունէութեան ... ... մէջ, վարդապետներու հետ: Պոլիս է. վարժարաններու մէջ, կրթական հաստատութեանց մէջ, կը ... ու կը քրտնի, գիչերը կ'աչխատի ցերեկը կը վաղէ, կը մոռնայ ուտելիքը, ... որ յատուկ է վարժապետներո՞ւ, ուսուցիչ եւ տեսուչ: Թաղ խորհուրդներու ... ... եւ օրինակաւ: «Բիւզանդիոն», «Մանզումէի էֆքեարի», «Ժամանակ» խմբագրապետ, եւ ի վերջոյ իր նախաձեռնութեամբ լոյս տեսած «Նոր Կեանք»ի հիմնադիր խմբագիր: Ամենուրեք խմբագիր, առաջնորդող, յօդուածագիր, թելադրող, գրող եւ համելի ու օրինակելի հանդիսացող, ... եւ բանիւ: Առանձնաչնորհ մըն էր մանաւանդ իր ... ... որ քիչերու տրուած է, եւ զարմանալի իր պայծառատեսութիւնը, իր կարողութիւնը՝ պատմական, քննական եւ բանասիրական հմտալից արտայայ – տութիւններով, ինչպէս դեռ երբեմն կը կարդանք փոքրիկ թերթերուն մէջ:

Ահա այսպէս է հայ դրական գործունէութեան նոր ... ... մնջիկ:

Իմ չատ մօտէն ճանչցած Տէր Անդրէասեանի գրչի ու մտածումի կարողութիւնը ու անոր անժխտելի իրաւունքը յոբելեար մը ըլլալու՝ կը գտնեմ յայտ նպատակայարմար եւ գեղեցիկ: Շնորհաւորութեամբ եւ սիրով պիտի աղօթէի որ ալեւոյթ տարիքի մէջ իր եօթանասնամեակը լինէր ... նիւթապէս թէ բարոյապէս. դեռ վայելենք զինքը առողջ եւ կայտառ, քանի ինք ջերմ հաւատացող կ'աղերսէ. «Օրհնեա անձն իմ զՏէր եւ մի մոռնար զամենայն տուրս նորա»:

Ապարէն ոստ «Աշխարհաբար» «Հայոց հարկաւորաց եւ պատիւ արժանաւորաց»:

ԱՆԱՆԻԱՍ Վ. ՎՐԴ. ՀԱԲԵԼԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԿԱՐՄԻՐ ԲԱՆԱԿԻՆ ՈՒԺԸ

Թարգմանաբար տուինք Մոլոտովի ընկուզման քաղաքական կարեւոր ճառը: Համաձայն Թորէ. Միութեան կառավարութեան ......, թէ արեւելքէն (Ճափոն) եւ թէ արեւմուտքէն (...) յարձակելու վտանգը ներկայիս աւելի մեծ է, քան Խորհուրդներու նախորդ համագումարի ատեն (չորս տարի առաջ): Այդ վերահաս վտանգին առջեւ «Իզվեստիա»ի խմբագրականը կ'աղաղակէ.— «Մենք ստեղծեցինք ընկերվարական հայրենիք, մենք կրնանք նաեւ պաշտպանել զայն»: (Փետր. 1):

Կ'արժէ ծանօթանալ կարմիր բանակի ներկայ վիճակին, որ իրաւունք կուտայ կառավարական պաշտօնաթերթին՝ այսքան ինքնավստահ յայտարարութիւններ ընելու:

Ըստ համագումարին առջեւ, կարմիր բանակի մասին, ամփոփ զեկուցում հանդէս եկաւ պատերազմական փոխ-գործավար Տուխաչեւսկի հետեւեալ տեղեկագիրով.

Կարմիր բանակը թուական տեսակէտէն աշխարհիս մէջ առաջին տեղը կը գրաւէ: Նախորդ տարիներուն կարմիր բանակը մօտ 600 հազար էր, որ ունէր. 1934ի վերջը այդ թիւը բարձրացաւ 940 հազարի:

Ներկայ պարաշրջանին երբ պետութիւնը բոլոր մարզերու մէջ հսկայական նուաճումներ է ըրած, առանց զինական պատրաստութեան եւ մեքենայացման, բանակը ի վիճակի չի կրնար ըլլալ պատերազմի ատեն կատարելու իր պատմական դերը: Միւս կողմէ, ան իր դերը աւելի յաջող կը կատարէ, եթէ հաւատարիմ զինուորներ եւ վստահելի հրամանատարական կազմ ունի: Այդ երկու ուղղութեամբ մեծ աշխատանքներ են կատարուած եւ խոշոր նուաճումներ ձեռք բերուած:

Կարմիր բանակը հարիւրին 45 եւ կէս բանուորներէ կը բաղկանայ: Բանակին գիւղացի մասը 90 առ հարիւր անդամ է կոլխոզականներէ: Ամբողջ զինուորութեան մօտաւորապէս կէսը (49.3%) կը կազմեն երիտասարդ կոմսոմոլներ: Իսկ հրամանատարական կազմի 68,3 առ հարիւրը կուսակցականներ են, որոնց մէջ գունդի հրամանատարները կը կազմեն 72 առ հարիւր, զօրաբաժնի հրամանատարները՝ 90, զօրաբանակի հրամանատարները՝ 100: Գունդի հրամանատարներու 15 առ հարիւրը, զօրաբաժնի ու զօրաբանակի հրամանատարներու 50 առ հարիւրը աւարտած են զանազան զինուորական ակադեմիաներ: Թէեւ զինուորներու եւ հրամանատարական կազմի կեանքի պայմանները բարելաւուած են եւ ռոճիկներու մեծ մասը կատարուած, բայց պէտք է ջանալ աւելի լաւ պայմաններ ստեղծել:

Զինուորական պատրաստութիւնը ուժեղ թափով յառաջ կը տարուի եւ մեծ զարկ կը տրուի բանակի ռազմական յառաջդիմութեան. ... խաւար կեդրոնը բանակի կազմաւորման արհեստագիտական կողմն է՝ մեքենայացումը: Այս ուղղութեամբ հետեւեալ աշխատանքները կատարուած են.— Չորս տարիներու ընթացքին, խորհրդային օդային ուժերը աճեցած են 330 առ հարիւր, ռմբաձիգ եւ հարուածող օդանաւերու արագութիւնը աւելցած է մէկ եւ կէս-երկու անգամ. Հրասայլերու մէկ տեսակը աւելցած է 2.475 առ հարիւր, երկրորդ տեսակը՝ 760 եւ երրորդ տեսակը՝ 792 առ հարիւր. Հեծելազօրքի եւ հետեւակ զօրքի գնդացիրներու քանակը կրկնապատկուած է, նոյնպէս կրկնապատկուած է ծանր հրետանին: Օդանաւերու եւ հրասայլերու համար գնդացիրները աւելցած են եօթն անգամ: Հրասայլերու յառաջ եւ հրասայլեր ոչնչացնող հրետանին աւելցած է չորս եւ կէս անգամ: Լաւ հիմերու վրայ է դրուած նաեւ կապի գործը: Թռիչքակայաններու թիւը աւելցած է 1.750 առ հարիւր, իսկ օդանաւերու համար՝ 1900 առ հարիւր: Լաւ վիճակի մէջ են նաեւ ծովային ուժերը: Սուզանաւերը աւելցած են 500 առ հարիւր, եղերապահ նաւերը՝ 1100 առ հարիւր եւն.:

Լաւ ամրացուած են սահմանները: Արեւմտեան սահմանները՝ սկսած Լադոժեանի լիճէն մինչեւ Սեւ ծով, հարաւային Սիպերիա, Ծայր. Արեւելք: Բացի այդ ստեղծուած է արեւելեան բանակ մը, որ ինքնապահ է՝ շնորհիւ արեւելեան երկրամասի տնտեսական աղբիւրներուն: Արեւելեան սահմաններու վրայ կառուցուած են բազմաթիւ նոր ամրութիւններ եւ շինուած են քանի մը տեսակ զօրակայաններ ու զօրանոցներ:

— «Ընկերներ, վերջացուց իր զեկուցումը Տուխաչեւսկի, ուժեղ թափով պատերազմ կը պատրաստուի մեզի դէմ: Կարմիր բանակը այդ շատ լաւ կ'իմրանէ եւ մենք կազմ ու պատրաստ ենք դիմագրաւելու ամէն հարուած: Թող թշնամիները փորձեն մեր սահմաններու ամրութիւնը: Կարմիր բանակը պիտի ջախջախէ թշնամին եւ պիտի ապահովէ հոկտեմբերեան յեղափոխութեան յաղթանակը» («Իզվեստիա», 31 յունուար):

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Վիեննա եւ իր հայերը

ՎԻԵՆՆԱ, (Յառաջ).— Մեր գաղութը կը բաղկանայ 60—70 հայ ընտանիքներէ, որոնք իրենց տեղական պայմաններուն եւ հնարաւորութիւններուն համաձայն կրցած են տանելի վիճակ մը ստեղծել: Բաղդատելով ուրիշ վայրերու հետ, մեր գաղութը բախտաւոր կը նկատենք քանի որ գրեթէ գործազուրկ չունինք: Բոլորը կ'աշխատին մեծ ու փոքր աշխատանոցներու մէջ, գոհացուցիչ օրավարձով: Իբրեւ ազգային գործ, ունինք Հայ Կրթասիրաց երկսեռ միութիւն մը եւ Դպրոցասէրի ընկերութեան մասնաճիւղ մը: Այս երկու միութիւններն ալ ունին իրենց մանկապարտէզները ուր կը յաճախեն 10—15 մանուկներ եւ կը գործեն իրարմէ բոլորովին անջատ.

Հակառակ կարգ մը չէզոք եւ հայրենասէր անձերու բուռն ջանքերուն, կարելի չեղաւ երկու դպրոցները միացնել, կազմելով միակ Ազգային մանկապարտէզ մը, որ խիստ կենսական է: Ուրախալի է սակայն որ, վերջերս որոշ հետաքրքրութիւն մը արթնցած է Հայ Կրթասիրացի շուրջ: Քանի մը կարող հայրենակիցներ միանալով անոր զօրացուցած են վարչական կազմը: Կազմակերպուած փայլուն հանդէսէն վերջ, միութեան վարիչները աւելի եռանդուն գործունէութիւն ցոյց կուտան: Իրենց միակ փափաքն է միութեան շուրջը հաւաքել տա հասարակ բոլոր հայրենակիցները: Այս փափաքով ալ վաղը, կիրակի կազմակերպած են ընդհ. ժողով մը եւ հրաւիրած են տա հասարակ եւ անխտիր բոլոր Հայերն ու ծնողները: (Ժողովը տեղի պիտի ունենայ 10 փետրուար, Կիրակի երեկոյ, ժամը 8 30ին Միութեան կեդրոնատեղին, 8, Ave. de Parisի սրահին մէջ):

Այս ժողովին մէջ տեղի պիտի ունենան խիստ կարեւոր խորհրդակցութիւններ միութեան գործերը կանոնաւորելու, մանկապարտէզին յառաջդիմութեան աւելի մղում տալու եւն.

Վստահ ենք թէ բոլոր ծնողները, որոնք միշտ բուռն փափաքով մը եղած են իրենց մանուկներուն հայ լեզուով զարգացման ու կրթութեան, սիրով ներկայ պիտի ըլլան այս խիստ կարեւոր ժողովին եւ իրենց խորհուրդներն ու թելադրանքները չպիտի զլանան, մեր սիրելի մանկապարտէզը լայն եւ ամուր հիմերու վրայ դնելու համար:

Թաղեցի մը

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՕՐԻՆԱԿԵԼԻ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Սէն Լուի Հ. Յ. Դ. «Ակնունի» ենթակ.-ի նախաձեռնութեամբ խորհրդակցական ժողով մը հրաւիրուած էին ընկերներն ու համակիրները, խորհրդակցելու համար կարգ մը նպաստազուրկ անգործներու կացութեան մասին: Հրաւէրին պատասխանեցին 40ի մօտ հայրենակիցներ: Ենթակոմիտէի կողմէ ընկ. Փիլիկեան քանի մը խօսքով պարզեց ժողովին նպատակը: Թեր ու դէմ վիճաբանութիւններէ յետոյ, խօսք առնեցաւ ազգ. վարժարանի տնօրէն Գ. Արոյեանի, որ պարզեց փոխադարձ օգնութեան ծնունդ մը անհրաժեշտութիւնն ու արժէքը եւ քաջալերեց հիմք դնել այդպիսի օգտակար Միութեան մը, «Փոխադարձ Օգնութեան Մարմին» անունով: Թելադրեց տալ անոր տեղական հանգամանք եւ զայն կապել հանրային կեանքին հետ: Առաջարկը ընդունուեցաւ միաձայնութեամբ, ներկաները արձանագրուեցան, վարչութիւն մը ընտրուեցաւ եւ նուէրներ եղան:

Վարչութիւնը անցած կիրակի նոր ժողով հրաւիրած էր բազմաթիւ թաղեցիներ: Միութեան նպատակներու շուրջ լայն լուսաբանութիւն տալու դարձեալ Գ. Արոյեանը: Ստեղծուեցաւ մեծ խանդավառութիւն: Անդամներու թիւը հասաւ 86ի: Առատաձեռն կերպով քսակները բացողներ եղան, որոնց մէջ որոշ թիւ մը կը կազմեն առեւտրականներ ալ, քաջալերելով բանուորները: Վարչութիւնը ձեռնարկած է արդէն օգնութեան գործին: Օգնութիւն կ'ըլլայ միայն Միութեան անդամներուն, ի հարկէ չքաւորներուն: Ուրիշներ թող ձանձրութիւն չառնեն դիմելու, իրենց խնդրանքը նկատողութեան չառնուիր:

Յաջողութիւն եւ յարատեւութիւն կը մաղթեմ նոր միութեան: Ցանկալի էր որ միւս թաղերն ալ հետեւէին մեր օրինակին, դէթ փոքր սփոփանք մը ձգելու համար տագնապի մատնուած հայրենակիցներուն:

Ծովաւոր

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԼԻՈՆ, 7 փետրուար.— Օտարներու դէմ հալածանքի հարցը օրուան խօսակցութեան նիւթ է հասարակութեան բոլոր խաւերուն մէջ:

Տեղացիներու մէկ մասը կ'ըսէ.

— Անխտիր պէտք է գործադրել հարիւրին տասի օրէնքը. ամէն գործատէր տեղացիին, եթէ այս օրէնքը գործադրուի, բոլոր Ֆրանսացի գործաւորները կրնան գործ գտնել, անգործ մնացող օտարականները թող իրենց երկիրը երթան:

Երկրորդ մաս մը աւելի չափաւոր է.

— Պէտք է պահել այն օտար բանուորները որոնք մասնագէտ են եղած իրենց գործին մէջ: Օտար մասնագէտի տեղ Ֆրանսացի անփորձ գործաւոր նոյն գործը չպիտի կրնայ կատարել եւ արտադրութիւնը պիտի տուժէ, որով տագնապը աւելի պիտի սաստկանայ

Իսկ երրորդ մաս մը հակառակ է օտարներու դէմ եղած հալածանքին: Անոր կարծիքով տագնապը մեղմացնելու միջոցները պէտք է փնտռել ուրիշ տեղ, ոչ թէ օտարները գործէն հեռացնելով: 40—50 հոգի պարող հաստատութիւն մը եթէ 8—10 օտար գործաւոր հանելու ստիպուի, վստահ եղէք որ ճամբուածներուն տեղ Ֆրանսացի ալ չպիտի առնէ ու մնացեալներով պիտի գոհանայ, իսկ արձակուած բանուորները պիտի երթան աւելցնելու գործազուրկներու շարքերը: Ուրեմն գործազրկութիւնը աւելի պիտի սաստկանայ փոխանակ պակսելու:

Այս՝ հանրային կարծիքն է, որ չի կրնար անմիջական արդիւնք տալ: Գործազրկութեան մղձաւանջը կախուած կը մնայ դամոկլեան սուրի պէս:

Այս օրերս կրիփի համաճարակ մըն ալ ունինք: Կրնաք երեւակայել վիճակը խեղճ գործաւորին որ մինչեւ երեկոյ աշխատի, իսկ տուն եկածին պէս հիւանդ պառկի: Պէտք է քրտնցնել, վրան-գլուխը լաւ մը ծածկել, մինչեւ յաջորդ առտու թերեւս լաւանայ, որպէսզի գործէն ետ չմնայ, այլապէս տունէն արձակման վտանգին կ'ենթարկուի: Հիւանդութիւնն ալ յանցանք է դարձեր, ի՞նչպէս չարժի ու ընել որ յանցանք չհամարուի

Նախանձելի չէ նաեւ մեր առեւտրականներուն վիճակը: Մէկ կողմէ տուրքերը, միւս կողմէ անգործ մնացող բանուորներու ծախքերու կրճատումը, առանք ալ մտահոգութիւն կը պատճառեն: ... Հակառակ այս կացութեան, հանդէս կամ ներկայացում տրուելու պարագային սրահները միշտ լեցուն են եւ ժողովուրդին տրամադրութիւնը միշտ բարձր է:

Մ. Տէր Պետրոսեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ ԲՈԼՈՐԻՆ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, 5 փետր.— Ինչպէս գրած էր «Յառաջ», Ազգ. Միութեան նախաձեռնութեամբ յունուար 26ին տեղի ունեցաւ «Նամուս»ի ներկայացումը, կազմակերպուած կարող ուժերով եւ ղեկավարութեամբ Գ. Հայրապետեանի. Այս առթիւ պարտականութիւն կը սեպենք հրապարակաւ շնորհակալութիւն յայտնել մասնակցող դերակատարներուն, որոնք հակառակ իրենց սուղ ժամերուն, սիրայօժար նուիրուեցան այս գործին մէջ եւ յաջողութեամբ գլուխ հանեցին զայն: Մեր առաջին գնահատութիւնը Գ. Հ. Հայրապետեանի, որ երկու ամսուան քրտնաջան աշխատութեամբ կրցաւ մարզել քանի մը նորեկ դերակատարներ: Երկրորդ տեղը՝ տիկիններուն: Նախ պէտք է յիշել Տիկ. Ջամլը Լարչեանը որ մեծապէս յաջողեցաւ Սանամի դերին մէջ: Գնահատելի էին նաեւ Տիկ. Արուսեակ Շահեան՝ Շփոնեկի դերին մէջ, Օր. Կիւլեան Ցակորեան՝ Սուսանի ծանր դերին մէջ, Տիկ. Ա. Թումանեան երկու դերերով, Տիկ. Աբրահամեան, Տիկ. Մ. Իշխանեան եւս իրենց մասնակցութիւնը բերին, ինչպէս եւ Օր. Վ. Աբրահամեան (Սուսանբար): Գ. Լեւոն Գայանորեան (Ալլյան) եւ Գ. Վ. Երիմեանը (Ռուստամ) մեծ յաջողութեամբ կատարեցին իրենց դերերը, միեւնոյն ատեն զանազան պիտոյքներ ճարելով: Գ. Գ. Ա. Փիլիկեան, Ս. Վարժապետեան եւ Կ. Ցակորեան կատարեցին երեք պանդուխտ ընկերներու դերերը: Գ. Գ. Իշխանեան եւ Գ. Օտանեկ իրենց նուագով, նոյնպէս Գ. Ս. Գալօեան իր կովկասեան պարով ներկայացման փայլը աւելցուցին, փորձիկներ Հ. Աստուրեան, Գ. Աբրահամեան եւ Թ. Ստեփանեան գնահատելի յաջողութիւն ունեցան իրենց դերերուն մէջ: Աբրահամեան ճարտարութեամբ եւ իր ձեռքով պատրաստեց բոլոր զարդեղէնները եւ [illegible]: Հանդէսի ... յաջողութիւնը կը պարտինք Գ. Գ. Քէնտիրեանի անխոնջ աշխատանքին, նաեւ Փ. Լարչեանի եւ Աբրահամեանի, որոնք տունէ տուն պտտելով տոմսերը ծախսելու յաջողութիւնը յանձն առած էին: Գ. Գ. Օ. Պիչիրեան եւ Մ. Ղուկասեան ալ օգնեցին:

Ազգ. Միութեան ատենապետ
Ս. Ստեփանեան

ՄԱՄՈՒԼ

Նոր յերիւրանքը

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (17 յունուար).

— «Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը վարկաբեկելու համար, զայն իբր հիթլէրական ներկայացնելու յամառ ճիգեր կ'ըլլան վերջերս մեր հակառակորդներու կողմէ:

Ասիկա տգայական զրպարտութիւն մըն է հարկաւ:

Իրականին մէջ գերման հիթլէրականները աշխարհակալ, յարձակողական կամ նուաճողական ծրագիրներ ունին, անդադար կը դաւեն միջազգային խաղաղութեան դէմ եւ հետեւաբար պատերազմի կը պատրաստուին՝ իրենց գերիշխանութիւնը Եւրոպայի մէջ հաստատելու եւ մանաւանդ դէպի արեւելք տարածուելու համար: Անոնք կատաղի թշնամիներ են ժողովրդապետական սկզբունքներու, կարգերու եւ եղանակներու ու ամենաբիրտ բռնակալութեան մը մոլեռանդ երկրպագուներն են: Անոնց համար ոյժն է որ կը ստեղծէ իրաւունքը: Բռնութիւնն է անոնց գլխաւոր, եթէ չըսենք միակ զէնքը ոչ միայն արտաքին այլեւ ներքին ազգային քաղաքականութեան մէջ:

Մինչդեռ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, ըլլալով փոքրիկ եւ տկար ազգի մը քաղաքական կազմակերպութիւնը, ոեւէ պարագայի տակ չէ ունեցած եւ չի կրնար ունենալ աշխարհակալ հավեր կամ նուաճողական նպատակներ, ոեւէ պարագայի տակ չէ եղած ու չի կրնար ըլլալ սպառնալիք մը միջազգային խաղաղութեան, ինչպէս որ են հիթլէրականները: Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը գերազանցապէս ազգային ինքնապաշտպանութեան ծառայող կազմակերպութիւն մըն է: Հ. Յ. Դաշնակցութեան համար ոչ թէ ուժն է որ կը ստեղծէ իրաւունքը (այդ պարագային Թուրքը ամէն իրաւունք պիտի ունենար), այլ արդար իրաւունքն է որ ուժ կուտայ պայքարելու Հայոց անիրաւուած դատին համար: Այնուհետեւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը խորապէս ժողովրդապետական գաղափարներով կ'առաջնորդուի եւ ժողովրդապետական կարգեր կը ձգտի հաստատել: Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը չի հաւատար բանի ուժի տիրապետութեան եւ միշտ պայքարած է ու այժմ ալ պայքար կը մղէ ամէն տեսակ բռնակալութեանց դէմ:

Ճիշդ է, որ Դաշնակցութիւնը ազգայնական եւ ցեղապաշտ է, ինչպէս որ են հիթլէրականները: Բայց Դաշնակցութեան ազգայնականութիւնը կամ ցեղապաշտութիւնը յարձակողական, անհաշտ ու տարամերժ բնոյթ չունի երբեք, ինչպէս ունի հիթլէրականը: Դաշնակցութեան ազգայնականութիւնը կամ ցեղապաշտութիւնը ինքնապաշտպանողական է եւ միմիայն ինքնապահպանողական:

Ճիշդ է, որ Դաշնակցութիւնը եւս ընկերվարական է: Բայց Դաշնակցութեան ընկերվարականութիւնը միանգամայն խաղաղ ու բարեշրջական է եւ երբեք նման չէ հիթլէրական ընկերվարութեան, որ (եթէ միայն անուանական չէ) հիմնուած է բռնութեան վրայ, այնպէս ինչպէս համայնավարներու ընկերվարութիւնը:

Ճիշդ է, որ Դաշնակցութիւնն ալ հիթլէրականներու պէս թէ՛ ազգայնական է եւ թէ՛ ընկերվարական միաժամանակ: Բայց, ինչպէս տեսանք, Դաշնակցութեան ազգայնականութեան եւ ընկերվարականութեան իմաստը հիմնովին տարբեր է հիթլէրականներէն: Դաշնակցութիւնը նոյնքան ազգայնական եւ ընկերվարական է, որքան են Երկրորդ Միջազգայնականի մէջ մտնող բոլոր միւս կուսակցութիւնները, որոնց երդուեալ թշնամիներն են հիթլէրականներն ու համայնավարները.

Ակներեւ զրպարտութիւն մըն է նաեւ այն յերիւրանքը, որ իբր թէ Դաշնակցութիւնը քաղաքական գաղտնի կապերով կապուած է հիթլէրականներուն հետ: Սակայն, երեխաներն ալ կրնան հասկնալ, որ Դաշնակցութիւնը ոչինչ կրնայ շահիլ հիթլէրականներու հետ գործակցելով:

Ամէն գնով Դաշնակցութիւնը հիթլէրականներու հետ կապելու կամ անոնց հետ համեմատելու յամառ փորձերը ուրիշ նպատակ չունին անկասկած, բայց եթէ Դաշնակցութեան դէմ նախապաշարել հակահիթլէրական զօրաւոր տարրերը բոլոր երկիրներու մէջ: Պարզապէս գռեհիկ փորձ մըն է որ կ'ընեն Դաշնակցութեան դէմ անոր երդուեալ հակառակորդները»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (2)

ՎՇՏԱՀԱՐ ՄՕՐ ԱՂԱՊԱՏԱՆՔԸ

Ան հոգեկան հեծկլտուք մը ունէր, չէր կրնար որոշել իր պատասխանը եւ կը կրկնէր.

— Շուտ ըրէ, ձագս, մի սպասեր, ժամանակ չկայ: Իմ զաւակս, Սիրանս այդտեղ է, յիշեալ զինուորականին քով, շանը թաթին տակ:

Դժուար է չհաւատալ ու գաղափար մը կազմել, եւ դժուար է առանց գաղափար մը ունենալու դուռ մը ծեծել ուր բարի սիրտ չկայ բնաւ, ուր մարդասիրութիւնն ու գթութիւնը շատոնց անծանօթ դարձած են մեզի համար: Բայց ի՞նչ ընել, մարդը միշտ մը ունի որ ծանր է, որ կ'անի հեռցհեռէ եւ որուն տակ փութացումի աղաչանքէն զատ ուրիշ բան մը չի կրնար ըսել: Սիրտս կը պակսի, բայց կը հպատակիմ, կը վարանիմ բայց կ'երթամ կը ծեծեմ դուռը, կը քաշեմ զանգակը: Պատասխան չկայ, կ'երկրորդեմ: Դրացի հարէմնոցէն սպասուհի մըն է որ ձայն կուտայ.

— Անոնք մեկնեցան քառորդ ժամ առաջ.

Կը վերադառնամ, կը շտապեմ.

— Մարօ Գաճի, մայրիկ, անոնք մեկնած են քառորդ ժամ առաջ:

— Մեկնա՞ծ են ... ա՜խ, գէ՛հ շուտ ըրէ խառնաշ առնեմ. ըսէ, ո՞ր կողմով ո՞ր ուղղութեամբ մեկնած են:

— Պէտք չկայ իրար անցնելու, հանգստէ եւ ինքզինքդ եկուր: Ձեզ կարծեր թէ քու աղջիկդ ըլլայ ատիկա: Տիգրանակերտի ճամբուն վրայ կորսուած Սիրանդ ի՞նչպէս մինչեւ Կարին բնակող մէկու մը քով կ'ելլայ: Այս բանը շատ խելքի չի պառկիր

Բայց ան չի լսեր ինծի, լացի, արտասուել լացի մը հեծեծանքին մէջ կը բռնէ թեւս, կ'աճապարէ, կ'աղաչէ.

— Տղաս, արեւուդ սիրոյն թնայ, մօրդ հոգւոյն օգնէ ինծի որ վազենք որ հասնինք Սիրանիս, քաղաքէն ներս կամ դուրս:

Մարօ Գաճին հիմա մայր մըն է կարօտի: Վիշտը անոր մէջ սահմանափակի սարսուռ ունի, ուր իր զաւակը երեւակայելէն եւ զայն տեսնելու ցանկութենէն զատ ամէն ինչ ստոած է: Մերժե՞լ անոր աղաչանքները, լքե՞լ զայն փողոցին մէջ: Ո՛չ սրտով, բայց ո՞ւր երթալ ունայնաբար:

Ունայնութիւնն անգամ կրնա՞յ մխիթարութիւն մը պարգեւել, կրնա՞յ սփոփանք մը պատճառել: Չեմ գիտեր բայց գիտեմ որ լուռ ու անձայն կը հպատակիմ, կը կը հետեւիմ իրեն որ վրան, գլուխը բոլորովին անտէր դարձուցած՝ մինակ կ'աճապարէ, ուժը ներելու չափ կը վազէ եւ կ'աղաչէ անդադար.

Քաղաքին դրան առջեւ կը հասնինք անոնց:

Ճանապարհին մէկ կողմը, հարիւրապետը պաշարուեր է զինքը ճամբու դնող պաշտօնեաներով, հրամէնչոտի խօսք կ'ընէ, բարեւներ կուտայ, իսկ միւս կողմէ, հազիւ տասը քայլ հեռու, պատրաստ կառքին առջեւ հանըմն է որ կը կենայ ուրիշի մը հետ: Սիրանին հետ, չեմ գիտեր: Երկուքն ալ միեւնոյն գոյնն ու միեւնոյն փայլունութիւնը ունեցող չարշաֆներով ծածկուած են: Բայց ահա ի՛նչ տարօրինակ տեսարան, ի՛նչ սրտայոյզ պատկեր եւ մոռացումի համար ի՛նչ անմոռանալի իրողութիւն. Մարօ Գաճին թողուց զիս, մոռցաւ զիս, մորիկէն զարնուած եղնիկի մը կտոր դարձաւ ու գնաց ինկաւ կառքին մօտ, հանըմին ոտքերուն առջեւ:

— Ո՞ւր կը տանիք Սիրանս, հանըմ էֆէնտի, ո՞ւր կը տանիք զայն.

Ցանկարծական լռութիւն մը կը տիրապետէ: Ե՛ւ հանըմ, ե՛ւ Սիրան, ե՛ւ հարիւրապետ: Եւ իրենց երթալ բաժին ընող պաշտօնեաները ամէնքն ալ իրենց տեղերը կը գամուին, կը նային աղչութեամբ վշտահար մօրը որ կը պաղատի ու իր պաղատանքը կը կրկնէ ծունկի վրայ անդադար.

— Ո՛հ, գթութիւն ..., կամ զաւակս վերադարձուցէք եւ կամ տարէք զիս ալ ու սպաննեցէք անոր աչքերուն առջեւ:

Իր զաւկին համար մեռնելու պատրաստակամութիւնը ցոյց տուող մօրմէն աւելի մեծ մայր չկայ: Բայց բարբարոս զգացումներու առջեւ ամէնէն մեծ առաքինութիւնն անգամ գլխատուած իրողութիւն մըն է լոկ, ամէնէն մեծ սրբութիւնն անգամ խեղդուած ճշմարտութիւն մըն է միայն:

— Խենդեցեր է այս կինը.— կը ձայնէ մէկը: Ես կը վախնամ, կը դողամ, խոյս կուտամ, անկիւն մը կ'անցնիմ, կը դիտեմ գաղտագողի միշտ միեւնոյն յուզումի մէջ:

Հարիւրապետը կը բաժնուի իր բարեկամներէն, հրաման կ'ընէ հանըմին Սիրանին որ կառք նստին շուտով. Հանըմը կ'անցնի ներս, տեղ կ'առնէ, բայց Սիրա՞նը: Ան կեցած կը նայի մօրը, կուլա՞յ թէ կը հեկեկայ, չեմ գիտեր, բայց կը տեսնեմ որ մէկէն իր երեսի քօղը կը նետէ գլխուն, կ'ուզէ իր մօրը փաթթուիլ, գիրկընդխառնուիլ անոր հետ գոնէ վերջին անգամ: Վերջին անգամ ծծել իր մօրը, հայ մօրը սիրտէն, ու ցոյց տալ իր բռնաբարուած անմեղութիւնը, յաւիտենական երդումին վրայ ստորակէտ մը աւելցնել, գալիք զրկումներուն դիմանալու համար, սակայն ո՛վ երկինք, հարիւրապետը դէմ կ'անցնի, կը սաստէ: Սիրանին համար ահարկու է բանապետին դերը: Անոր պատուէրին ընթացք կուտայ, կը ծածկէ վերստին իր գեղանի դէմքը, կառքին կը դառնայ, բայց ներս մտնելէ առաջ շարժման կը դնէ հինգ տարիներէ ի վեր բանտարկուած ու անշարժութեան դատապարտուած իր հայ լեզուն, իր մայրենի լեզուն, արքայական խօսք մը արտասանելու համար:

Չէ՞ որ մեծագոյն սրբութիւնը մայրենի լեզուն է:

Օտար լեզուի, Թուրք լեզուի նանըրութեան տակ կը թոթովէ, կցկտուր կը հասցնէ բառերը, բայց կ'արտասանէ, կը հասցնէ վերջապէս.

— Մի՛ լար, մայրս: Քաջ եղիր որ օր մը մեր Ամերիկա բնակող եղբայրս տեսնես, համբուրես զայն իմ տեղս ալ ու պատմես անոր

ի՞նչը պատմել

Հարիւրապետին կատաղութեան առջեւ կը հալածուի Սիրանը դէպի ներս իր տեղը ու կառքը կը սուրայ ճանապարհի երկայնքին

Սիրանը գնաց շարունակելու ծառայել բռնապետին քմահաճոյքին:

Հարիւրապետը դրկող պաշտօնեաները բաներ մը մրթմրթացին եւ զուարճանքով մը վերադարձան:

Իսկ Մարօ Գաճի՞ն: Անիկա իմ ապաստանած անկիւնին առջեւ ինկած հիւանդ մըն է, վշտէ պատնութենէ խեղդուող էութիւն մըն է հիմա, որ կուլայ ու կ'աղաղակէ.

—Սիրանս, Սիրանս, ի՞նչպէս պատմել քու պատմութիւնդ: Եւ որպիսի՞ եղբայր մը պէտք է սփոփելու համար քու ցաւդ, իմ ցաւս ...

Պատասխանը լռութիւնն է որ կուտայ.

- Համբերութիւն եւ հաւատք.

(Վերջ) Գ. ԽՐԱՅԵԱՆ

ուննենանք: Ամէն մարդ ռազմաճակատին վրայ պիտի գտնուի: Կառավարութիւնը ինք ալ չպիտի կրնայ Պոլսոյ ապաստանիլ (քրքիջներ):

Այնուհետեւ բացատրեց թէ օրինագիծը չի պաշտպաներ երկրին բնակչութիւնը եւ կեղծ ապահովութիւն մը կ'ընծայէ: «Մարդիկ բան մը ընել կ'ուզեն՝ լաւ. բայց որո՞ւ ծախքով: Պետութեա՞ն: Ոչ, այլ քաղաքապետութեանց, որոնք արդէն չափազանց ծանրաբեռնուած են տագնապին հետեւանքով: Պ. Հիւսէլ յայտարարեց թէ ընկերվարականները պիտի մերժեն օրինագիծը: Համայնավարներուն ներկայացուցիչն ալ նոյն յայտարարութիւնն ըրաւ: Մեր բարեկամներէն Պ. Կրիզոնի եւս անհրաժեշտ գտնելով կրաւորական պաշտպանութիւնը, առաջարկեց աւելի մեթոտիկ եւ տրամաբանական եղանակով մը կազմակերպել զայն: Վիճաբանութիւնները յետաձգուեցան ուրիշ օրուան:

Փետրուար 6ի ձերբակալութիւնները

20 ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐ Կ'ԱՐՏԱՔՍՈՒԻՆ

Ինչպէս գրած էինք, բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուեցան փետրուար 6ի արիւնահեղութեանց տարեդարձին առթիւ: Ոստիկանութեան տեղեկագիրը կը յայտնէ թէ կալանաւորներուն թիւն էր 1261, որոնցմէ վար դրուած են 23 հոգի, արգիլեալ զէնք պահած ըլլալով: Անոնք պիտի դատուին պատժական ատեանին առջեւ: Ուրիշ 33 հոգի յանձնուած էին ոստիկանութեան օտարականներու բաժնին, իրենց ինքնութիւնը ստուգելու համար: Վեց հոգի ազատ արձակուեցան, պատահաբար ցոյցին վայրը գտնուած ըլլալով, մէկը բանտարկուեցաւ, անսաստած ըլլալով արտաքսման հրամանագրի մը, իսկ մնացեալ 26ը արտաքսման վճիռ ստացան: Անոնք են 8 Լեհեր, 6 Իտալացիներ, 5 Սպանիացիներ, 3 Փորթուկալցիներ, երկու Պելժեր եւ մէկ Հունգարացի:

Ցոյն փոխանակութեան խնդիրը

«Ճիմհուրիէթ» կը հրատարակէ Աթէնքի կառավարական «Թիփոս» թերթին հետեւեալ տեղեկութիւնը.—

Իրաւասու շրջանակէ մեր առած տեղեկութեան համաձայն, Պոլսոյ յոյն փոխանակութեան խնդիրը առաջիկայ ամսու պիտի կարգադրուի: Թուրքիայ արտաքին գործավարը, փետրուարին գումարուելիք Ազգ. Դաշնակցութեան ժողովին երթալու միջոցին այստեղ պիտի հանդիպի եւ շատ հաւանական է որ այս խնդիրը հոս կարգադրուի:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶԻ ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԴԵՍՊԱՆԸ Պերլինէն վերադարձաւ նոր հրահանգներով: Արտաքին նախարար Պ. Լավալ կրիփէ բռնուած ըլլալով, զայն պիտի ընդունի առողջանալէ յետոյ:

ԱՆԳԼԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ առջի օր ճառ մը խօսելով, շեշտեց Լոնտոնի համաձայնութեան կարեւորութիւնը: «Երկուքն ալ, Ֆրանսա եւ Գերմանիա միւս կողմին համար անընդունելի պահանջներ կը դնէին: Մենք միեւնոյն ատեն ենկատի առինք հարցին երկու կողմերը, եւ յայտարարութիւն մը ուղղեցինք Ֆրանսայի: Կը յուսամ թէ արդիւնքը պիտի ըլլայ Գերմանիոյ վերադարձը ժընեւ: Այն ատեն Ֆրանսա պիտի կրնայ բանակցիլ ապահովութեան մասին եւ ճամբան պիտի բացուի սպառազինութեանց կրճատման համար: Օդանաւային համաձայնութեամբ, մենք ամէնէն ազդու զէնքը հաստատած եղանք յարձակողական արարքներու դէմ»:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ ԱԼ ողողումներ պատահեցան, տեղատարափ անձրեւներու հետեւանքով: Մասնաւորապէս վնասուած է Պիքայի շրջանը, ուր 2 գիւղեր ողողուեցան եւ տուները փլան: Մարդկային զոհեր ալ կան: Հարիւրաւոր գիւղացիներ անպատսպար կը մնան:

ՍԱՐԻ ԴՐԱՄԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ հարցերու մասին համաձայնութիւն գոյացաւ Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ պատուիրակներուն միջեւ եւ պայմանները հաղորդուեցան Երեքներու ժողովին, որ կը գտնուի Հռոմ: Գոյացած համաձայնութիւնը կարելի պիտի ըլլայ գործադրել փետրուար 18էն սկսեալ, այնպէս որ երկրամասին կցումը կրնայ կատարուիլ մարտ 1ին, առանց դժուարութեան:

ԻՐԱՆԻ ԵՒ ԻՐԱՔԻ սահմանավէճին առթիւ, Իրանի արտաքին նախարար Պ. Քազէմի ունկնդրութեան ընդունուեցաւ Պ. Մուսոլինիի կողմէ: Երկու կառավարութիւնները հաւանած են Ազգերու Դաշնակցութեան յանձնել վէճին լուծումը:

ՔԱՐԻ ԲՌՆՈՒԵՑԱՒ Եգիպտոսի նախորդ վարչապետը, Սըտքի փաշա, արաբ երիտասարդներու կողմէ: Վէրքերը թեթեւ են:

ԿԱԹԻՆ ԳԻՆԸ տասը սանթիմ պիտի զեղչուի փետրուար 16էն սկսեալ:

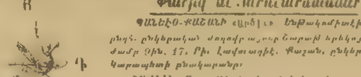

Փարիզ եւ .ուրւարձաններ

ԳԱՆԵԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 17, Րիւ Լամուազիէ, Քաշան, ընկեր Կարապետի բնակարանը:

ՇԱՎԻԼԻ «Արղութեան» խումբի ժողովը այսօր Շաբ. երեկոյ ժամը 9ին ընկեր Գէորգի բնակարանը:

ՌՈՍՏԻՌ խումբի ժողովը այս Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Թոստոմ Ենթակոմիտէն եւ Քրիստափոր խումբը ժողովի կը հրաւիրուին վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին սովորական հաւաքավայրին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները ըմպառ Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, 181 Գուր Լաֆայէթ, Զարդարեան Դրագարանը: Կը հրաւիրուին նաեւ շրջանի ընկերները (Կարտը Վիզ եւ Սէն Մօրիս):

ՎԱԼԱՆՍԻ Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Փրիվայի «Յառաջ» խումբի բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Գաֆէ տէ Փառտէն, Փրիվա: Ներկայ կ'ըլլայ Կոմիտէին ներկայացուցիչը:

ՕՐ ՇՆՈՐՀԻԿ ԵՐԱՄԵԱՆ

եւ

ԼԵՒՈՆ ԹԱԹԱՐԵԱՆ

Ամուսնացած

Աթէնք, 2 փետրուար 1935

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Սէն Շամոնի Վարուժան խումբը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Այրի Տիկին Զմրութ, Պօղոս եւ Սարգիս Գետիկեաններու, իրենց ամուսնոյն, քեռորդւոյն եւ եղբօր դառնաղէտ մահուան առթիւ:

X

Հ. Յ. Դ. Սէն Շամոնի Վարուժան խումբը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Այրի Տիկին Մարիամ եւ Տիկին Թորոսեանի, իրենց ամուսնոյն եւ եղբօր վաղաժամ մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցած է Մարսէյլի մէջ:

X

Սէվրանի «Համազգային» մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ իր ընկերներէն ... Ակինեանի ... մահուան առթիւ ...

ՌՈՒՇԱՏԵՍԻ

ՖՐ. Կ. Խաչի Կրընոպլի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը վաղը, Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին կը խնդրուի անդամ-անդամուհիներէն ներկայ ըլլալ սոյն ժողովին: Օրակարգ. Զեկուցում եւ հաշուետուութիւն 1934ի:

ՎԱԼԱՆՍԻ Խարբերդի Հայր Միութեան ժողովը 15 Փետր. Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8ին, Ազգ. Մանկապարտէզին մէջ 47, Րիւ Պալթազար Պարօ: Օրակարգ.— Հաշուետուութիւն եւ վարչութեան ընտրութիւն:

Զ. Ռ. Միութեան Վալանսի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը տեղի պիտի ունենայ վաղը Կիրակի առաւօտեան ժամը 9.30ին, սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ Վարչութեան ընտրութիւն, հաշուետ.

տուութիւն եւ շրջաբերականի ընթերցում: Խիստ կարեւոր ընթացիկ հարցեր:

ՎՐԻԳԱՆ.— Սէն Լուի երէկուան համակին տակ, ատենադպիրին ստորագրութիւնը պիտի ըլլայ Փիլիկեան:

ՑԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆր. Կ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկերուհի Տիկին Ճանիկեան Մանուկեանի իր մօր Տիկին *Մարիամ Թաշճեանի* դառնաղէտ մահուան առթիւ որ տեղի ունեցաւ Վիէնի Ազգ. Հիւանդանոցին մէջ փետր. 2ին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (18)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

»»»··«««

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Երբ նրանից հարցրի՝ — Ուրեմն ի՞նչ հատուցում պիտի անէք այդ անմեղ մարդուն, որին թէեւ անգիտակցաբար դժբախտացրիք,— նա պատասխանեց.

— Ես այդ մասին մտածել եմ եւ վճռել: Լսիր, Մուրատ, ես, ինչպէս ասում են հէքեաթների մէջ, պէտք է երկաթէ ցուպ կրեմ ձեռքիս, պէտք է երկաթէ տրեխներ հագնեմ, վերջապէս պէտք է երկաթէ շղթայ անցկացնեմ պարանոցիս եւ երկրէ երկիր, աշխարհից աշխարհ ման գամ, մուրացկանութիւն անեմ, փող հաւաքեմ, որ նրա կրած վնասների փոխարէնը վճարեմ, որպէսզի խիղճս հանգստացնեմ:

— Ուրեմն դուք վճռել է՞ք գնալ օտար աշխարհ:

— Անպատճառ:

— Եւ ա՞յդ նպատակով:

— Այո, այդ նպատակով:

Ես հիացած մնացի նրա առաքինութեան վրայ:

Բարեկամի մտածութիւնից յետոյ խօսեց նա:

— Ես քեզ խոստովանուեցայ իմ բոլոր յանցանքը, խոստովանուեցայ նաեւ թէ ինչով դիտաւորութիւն ունեմ քաւելու այդ յանցանքը: Հիմա ես դառնում եմ դէպի քեզ Մուրատ, դու խելացի տղայ ես, դու հասկանում ես այնքան, որքան կարող է հասկանալ մի պատանի, հասկացող մարդ: Խոստովանուիր, քո խիղճը, քո սիրտը չէ՞ ասում քեզ, որ վարպետից դժբախտութեան մէջ դու նոյնքան յանցաւոր ես, որքան ես: Այսինքն ուզում եմ ասել, որպէս ես անգիտակցական պատճառ դարձայ նրա անբախտութեանը, այնպէս էլ դու: Կորստաբեր բանալին չինել տալու ժամանակ ես, ի հարկէ չգիտէի, թէ որքան չարիքների դուռ պիտի բաց անէ. նա այնպէս էլ դու չգիտէիր. երբ չինեցիր: Ուրեմն մենք երկուքս էլ մեր անմեղութեամբ պատճառ դարձանք մի մեղաւոր գործի: Այդ մեղքը տարածւում է մեր երկուսի վրայ: Միթէ՞ միայն չի պիտի քաւենք նրան:

— Այո, միայն: Բայց ես ի՞նչ կարող եմ անել:

— Այն, ինչ որ ես պիտի անեմ: Դու պիտի անպատճառ գաս ինձ հետ. դու պիտի թողնես այդ երկիրը:

— Լսիր, Մուրատ, քո վարպետը, իրաւ է, ազատուեցաւ պատժուելուց, փախաւ բանտից, բայց դրանով գործը պէտք է վերջացած չհամարել, ընդհակառակն, աւելի ծանրացաւ: Կառավարութիւնը այսուհետեւ աւելի խստութեամբ կը սկսի որոնել նրան եւ նրա մարդիկներին որոնք, նոյնպէս փախած են,— այսինքն քեզ: Երբ քեզ բռնելու լինեն, այլ եւս փրկութիւն չկայ, անպատճառ կախաղան կը բարձրացնեն: Այդ ես գիտեմ: Քո անբախտ մայրը կը մեռնի կսկիծից եւ քո հօր տան ճրագը խաւար կը հանգչի: Եթէ ցանկանում ես որ քո կեանքը ապահով դրութեան մէջ լինի, պէտք է անպատճառ հեռանաս այս երկրից: Այստեղ պահուել չես կարող: Կը գնանք օտար աշխարհ, մի քանի տարի անց կը կացնենք պանդխտութեան մէջ, փող կը վաստակենք, յետոյ կը վերադառնանք: Մինչեւ մեր վերադարձը ամէն ինչ փոխուած կը լինի, ամէն բան մոռացուած կը լինի: Պարսից դատարանների վճիռները ժամանակաւոր են. փոխուեցան դատաւորները, փախչում են եւ վճիռները: Ոչ առանձական դիւանագրութիւն կայ եւ ոչ որ եւիցէ արձանագրութիւն: Ներկայ մարդը չգիտէ թէ իւր նախորդի օրերում ինչեր են կատարուել:

Վերջացնելով իւր բացատրութիւնները, նա դարձաւ դէպի ինձ, ուղիղ իմ երեսին նայելով.

— Ասա, համաձա՞յն ես ինձ հետ գալու:

— Ես համաձայն եմ, բայց չգիտեմ, թէ մայրս ինչ կ'ասէ:

— Մայրդ շատ ուրախ կը լինի: Նա գիտէ, որ դու այստեղ մնալ կարող չես, միշտ պէտք է թաքնուած լինես, միշտ պէտք է փախստականի կեանք վարես: Իսկ այսպէս ապրել անկարելի է:

— Ուրեմն դուք խօսեցէք մօրս հետ:

— Ես անպատճառ կ'առնեմ նրա համաձայնութիւնը:

— o —

Գ.

ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ

Աշնան վերջը մօտեցաւ, մեր գիւղը օրըստօրէ առանում էր տխուր կերպարանք: Տերեւաթափ այգիները կորցրին իրանց գեղեցկութիւնը եւ մերկ դաշտերի գունաթափ երեսը ներկայացնում էր մի հիւանդոտ պատկեր: Ամէն երեւոյթ տրամադրում էր դէպի տխրութիւնը: Թռչունները անգամ լուռ էին եւ շտապում էին շուտով թողնել այդ երկիրը, որ այլեւս նրանց ուրախացնել կարող չէր:

Միեւնոյն զգացմունքներով լի էր եւ իմ սիրտը: Հայրենի երկիրը ինձ համար բանտ էր դարձել: Ինձ թւում էր, որ բոլոր շրջապատող առարկաները այնքան ծանրացել էին իմ վրայ, որ ճնշում էին, խեղդում էին ինձ եւ շունչ առնելու հնար չկար: Ես կորցրել էի իմ ազատութիւնը: Ես մի անբախտ փախստական եւ դեռ շպատժուած յանցաւոր էի: Դրսից նեղացնում էր ինձ օրէնքի ահն ու երկիւղը, իսկ ներսից՝ — խղճի խայթը...

Մայրս շուտով կարողացաւ հասկանալ իմ դրութիւնը. Նա խելացի կին էր, եւ մի օր դարձաւ դէպի ինձ այս խօսքերով.

— Մուրատ, դու մեր երկրում անունդ կորցրիր... կեղծ դրամ դարձար... դու այլեւս այստեղ չես մնալու...

Այս խօսքերի մէջ խառնուած էր մօր սրտի կսկիծը եւ մի դառն յանդիմանութիւն, որի նմանը մինչեւ այն օր լսած չէի նրանից:

— Ես այդ զգում եմ, մայրիկ, պատասխանեցի ես:

Ես գիտեմ, որ կեղծ դրամը ճանաչուած տեղում այլ եւս չի մնում, բայց այդ դրութիւնից ազատուելու համար չգիտեմ, թէ ինչ պէտք է անեմ:

— Դու պիտի գնաս օտար աշխարհ, տացէ Աստուած, որ այնտեղ օրինաւոր մարդ դառնաս...:

Արտասուքը թոյլ չտուեց նրան շարունակել իւր խօսքը: Նա թաշկինակը տարաւ դէպի աչքերը, սկսեց դառն կերպով հեկեկալ:

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameame, PARIS (13)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R C Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 10 ՓԵՏՐՈՒԱՐ DIMANCHE 10 Février 1935

ԺԱ՛ՐԴ ՏԱՐԻ - 11e Année № 2726

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻՆՉ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ Կ՚ԱՃԻ . . .

= ⊷ =

Քիչ անդին պիտի կարդաք վիճակագրութիւն մը՝ Հայաստանի բնակչութեան աճման մասին: Պատկեր մը՝ խօսապէս կազդուրիչ եւ լուսաւոր:

Մանրամասնութիւնները զանց առնելով, յիշենք ամէնէն կարեւոր իրողութիւնը,— 1921էն մինչեւ վերջին մարդահամարը ծնած են 400,000 մանուկներ:

1931էն ասդին մարդահամար չէ կատարուած, այնպէս որ վերջնական պատկերը աւելի կազդուրիչ պիտի ըլլայ: Առ նուազն 25,000 ծնունդներ կ՚աւելնան ամէն տարի:

Ուրիշ պարագայ մը,— 1926–1931 ժողովուրդին աճման համեմատութիւնը եղած է 3·8 առ հարիւր. մինչդեռ եւրոպական շատ մը երկիրներու մէջ 0·5էն աւելի չէ:

Կարդալով միւս տեղեկութիւնները, կրնաք ամբողջական գաղափար կազմել այս մխիթարական երեւոյթի մասին:

Ուրեմն, Հայաստանի բնակչութիւնը կ՚աճի անընդհատ, շնորհիւ հայ ժողովուրդի բազմածնութեան եւ հաստատուն խաղաղութեան:

Եթէ հաստատուած կարգ ու սարքը աւելի ազատ ըլլար, անշուշտ՝ զանազան խորթ մարզանքներէ, մասնաւորապէս ընկերային եւ տնտեսական կեանքի մէջ, անշուշտ երկու անգամ աւելի փայլուն պատկեր մը պիտի ունենայինք, այսօր:

Մանաւանդ որ, ազատ կարգ ու սարքի մը մէջ, ներգաղթն ալ պիտի ստանար բնականոն հանգամանք: Ուզողը պիտի կրնար վերադառնալ եւ տեղաւորուիլ, հայրենի հողին վրայ Թափելով իր քրտինքը, շէնցնել երկիրը՝ իր արդար վաստակով:

×

Ինչո՞ւ ծածկենք մեր մեղքը,— այս կազդուրիչ տեղեկութիւնները միեւնոյնատեն սրտի սեղմում կը պատճառեն մեզի:

Մինչ ժողովուրդը անընդհատ կ՚աճի եւ հազարաւոր բազմութիւններ — բանուորներ եւ գիւղացիներ — «Դէպի Երկի՜ր» կ՚աղաղակեն, Երեւանը իր գիւղացիէն Թիւ մը անգամ չանցնիր: Զի փորձեր հիմնական ճիգ մը, դիմաւորելու համար օրուան պահանջը:

Երկիրը նեղ է արդէն, աղքատ ու անբաւական, եղած բնակչութեան համար:

Ահա կէս միլիոն եւս աւելցած, բնական աճումով: Եւ յետոյ, երազեկներ ամէնքէ ի վեր կ՚աւետեն Թէ ներգաղթը պիտի վերսկսի շուտով:

Միեւնոյնատեն կը հաւատեն Թէ «Հայաստանի կառավարութիւնը ազատ է իր ուզած չափով Հայ տանելու Հայաստան, առանց ո՛եւ է մէկուն միջամտութեան եւ արգելքին հանդիպելու վախին»:

Ուրեմն, կրկին պատեհութիւն աճելու եւ բազմանալու:

Արդ, բաւակա՞ն են խորհրդային իշխանութեան նախատեսած միջոցները, տեղ ճարելու համար յաւելեալ բազմութեան:

Մենք ջերմապէս կը գնահատենք վերաշինական բոլոր աշխատանքները,— ոռոգում, ելեկտրականացում, ճարտարարուեստացում, հաղորդակցութեան միջոցներու եւ գիւղատնտեսութեան զարգացում եւն.:

Բայց, չափազանց միամիտ պէտք է ըլլալ, հաւատալու համար Թէ կարելի է հարիւր հազարներ տեղաւորելու եւ ապրեցնելու համար հող ճարել՝ վերակառուցման աշխատանքներով կամ հնգամեայ ծրագիրներով:

Գիտութեան եւ տնտեսավարութեան ամէնէն արդիական միջոցներն ալ վերջ ի վերջոյ սահման մը ունին:

Հանրօգուտ շինութիւնները Թանկագին առաւելութիւններ կը պարգեւեն, բայց չեն կրնար լեցնել կենսական պահանջը.— Հո՛ղ:

Իսկ հող ունինք արդէն, առանց կարմիր գիծէն դուրս ելլելու:

Ատոր համար ոչ պատերազմ յայտարարելու կը կարօտինք, ոչ ալ որ եւ է «ավանտուրա» փորձելու:

Կը բաւէ տրամաբար գործադրել խորհրդային սահմանադրութիւնը,— ինքնորոշման իրաւունք:

Այդ սկզբունքին գործադրութեամբ, կը դարմանուի այն կոպիտ անարդարութիւնը, որով Հայաստանէն խլուեցան Ղարաբաղն ու Նախիջեւանը եւ ուրիշ հողեր, խեղդուելիք վիճակի մը վերածելով մեր երկիրը:

Եթէ վարչական միջոցները անզօր են, ինչո՞ւ չեն փորձեր արդիական միջոց մը,— հանրաքուէ, որ նոյնպէս նախատեսուած է խորհրդային սահմանադրութեամբ:

Գերմանացիները Սարը շահեցան այդ միջոցով, առանց կաթիլ մը արիւն Թափելու:

Ինչ որ կը նուիրագործուի քաղքենի – դրամատիրական երկիրներու մէջ, ինչո՞ւ մերժուի պիտի տրուի բանուորագիւղացիական իշխանութեան մը կողմէ:

Մենք այսպիսի հիմնական աշխատանքներ է որ կը սպասենք Երեւանէն, իբրեւ տարրական պարտականութիւն:

Ուրիշ խօսքով, կը պահանջենք ազգային – քաղաքական գործ:

Դժբախտաբար, Երեւանը կառչած կը մնայ միայն նահանգային կամ քաղաքապետական գործունէութեան, որուն արժանիքները չեն կրնար լրացնել հիմնական պահանջը:

Ո՞վ է պատասխանատուն այս տժգոյն կացութեան: Մուսոլինի՞ն, Հիթլէ՞րը, սպիտակ Թուրքե՞րը Թէ . . . Դաշնակցութիւնը:

Պատասխանը կը ստանաք յաջորդով, երբ առիթ պիտի ունենանք վերլուծելու այլապէս մտայլ իրողութիւն մը:

Եւ մեր աղբիւրը պիտի ըլլայ Թունդ հակադաշնակցական, գրաւոր Թէ բանաւոր:

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐՈՒ ՆՈՐ ԿԱՆՈՆԱԳԻՐԸ

—

կարգ մը փոփոխութիւններ կատարուած են

Պաշտօնաթերթը փետրուար 8ին հրատարակեց հրամանագիր մը, որ կարգ մը փոփոխութիւններ կը ներկայացնէ օտարականներու ինքնութեան թուղթի կանոնագրին մէջ: Փոփոխութիւնները գլխաւորաբար կը վերաբերին բանուորական պայմաններու. մնացեալ կէտերը անփոփոխ կը մնան:

Ահաւասիկ փոփոխուած կէտերուն ամփոփումը.—

1. Տասնըհինգ տարեկանէն վեր բոլոր օտարականները պարտաւոր են դիմում կատարել ինքնութեան թուղթի համար, ութ օրուան միջոցին, սկսելով իրենց Ֆրանսա հասած թուականէն, եթէ մտադրած են երկու ամիսէն աւելի մնալ: Այս դիմումները պէտք է կատարուին օտարականին բնակած թաղամասի կամ շրջանի ոստիկանական տեսչութեան կամ քաղաքապետութեան:

2. Խնդրագրին հետ պէտք է զրկել չորս լուսանկարներ:

3. Եթէ օտարականը կ՚ուզէ պայմանաւորուիլ վարձու աշխատանքի համար (սալարիէ), նախ պէտք է դիմում կատարէ աշխատանքի արտօնագրի համար: Այս առթիւ անհրաժեշտ է ունենալ առողջական վկայական եւ աշխատանքի պայմանագիր: Այն օտարականները որ Ֆրանսա կու գան վարձու աշխատանքի համար, պէտք է վերջին երկու վաւերաթուղթերը ներկայացնեն սահմանագլուխին վրայ, ուր պիտի ստանան ազատ անցք: Այս արտօնութիւնը արժէք ունի այնքան ժամանակ որքան սահմանուած է աշխատանքի արտօնագիր եւ ինքնութեան թուղթ խնդրելու համար: Աշխատանքի արտօնագիրները կը տրուին աշխատանքի նախարարութեան կողմէ:

4. Ինքնութեան թուղթերը միշտ պէտք է վրան պահել եւ ներկայացնել իշխանութեանց, քննութեան համար: Այն օտարականները որոնք իրենց հասցէները կը փոխեն, պարտաւոր են ոստիկանութեան դիմել եւ արձանագրել տալ հասցէի փոփոխութիւնը, 48 ժամուան մէջ:

5. Այն օտարականները որոնք ինքնութեան թուղթ ստացած են բանուորներու համար նշանակուած գնով (20 ֆրանք), պէտք է ուրիշ անձնագիր մը առնեն, եթէ կը փոխեն իրենց աշխատանքի տեսակը:

6. Այն օտարականները որոնք կորսնցուցած են իրենց ինքնութեան թուղթերը, պէտք է անմիջապէս դիմում կատարեն նոր մը ստանալու համար եւ վճարեն օրինական գինը:

7. Ինքնութեան թուղթերը արժէք ունին երկու տարուան համար, բայց բանուորներու ինքնութեան թուղթերը արժէք ունին միայն իրենց պայմանագրին տեւողութեան չափ:

8. Ինքնութեան թուղթերու վերանորոգման դիմումները պէտք է կատարուին երեք ամսուան մէջ, սկսելով հին թուղթին պայմանաժամուն լրացումէն:

Այս առթիւ կրկին կը յիշեցնենք թէ ոստիկանութեան վերատեսչութեան վերջին որոշման համաձայն, 1934 դեկտեմբեր 31ին լրացած ինքնութեան թուղթերու նորոգումը պիտի սկսի 1935 ՄԱՐՏ 1ԻՆ: Ինչպէս գիտէք, սովորական ինքնութեան թուղթերու գինն է 100 ֆրանք, իսկ բանուորներու, ուսանողներու եւ կարգ մը ազատ արուեստներու համար՝ 20 ֆրանք: Միեւնոյն ատեն կը գանձուի նաեւ Նանսէնեան տուրք, 50 ֆրանք՝ հարիւրնոց թուղթի համար եւ 25 ֆրանք՝ քսաննոցի համար: (Կարելի է վճարել մաս – մաս):

Թուրքիոյ երեսփոխանական ընտրութիւնները

»»» · · «««

17 ԿԻՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐ

Պոլսէն կը հեռագրեն փետրուար 8 Թուականով.— Երեսփ. ընտրութիւնները տեղի ունեցան այսօր ամբողջ Թուրքիոյ մէջ: «Հալք» կուսակցութիւնը շահեցաւ 383 աթոռ, որոնց 17ը պիտի գրաւեն կիներ: Անկախներէն ընտրուեցան 16 հոգի, որոնց մէկն է Զօր. Րէֆէթ (փաշա), որ առաջին անգամ Պոլիս մտաւ քէմալական իշխանութիւնը հաստատելու համար եւ որ հանրային կեանքէն քաշուած էր տասը տարիէ ի վեր:

« *Թայմզ* »ի թղթակիցը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ ընտրութեանց մասին.

— Նոր ազգ. ժողովը պիտի բաղկանայ 399 երեսփոխաններէ.— 82 աւելի նախորդէն: Այս յաւելումը եղած է անոր համար որ փոխանակ 50,000ի, 40,000 բնակիչներ պիտի տան մէկ երեսփոխան: Միւս կողմէ, ժողովուրդը 100,000 աւելցած է վերջին ընտրութենէն ի վեր:

17 կին երեսփոխաններէն մէկը բժիշկ է, տասը՝ ուսուցիչներ են, չորսը՝ քաղաքապետական խորհրդականներ եւ երկուքը մանր ագարակատէրներ: Մէկը իր ուսումը աւարտած է Պէտֆորտի քոլէճին մէջ (Անգլիա), երկուքը՝ Պոլսոյ ամերիկեան քոլէճին մէջ: Հանրապետութեան նախագահը անձամբ կարգադրեց փշոտ խնդիր մը, ծանուցանելով թէ կին երեսփոխանները ժողովին մէջ պիտի երեւան առանց գլխարկի: Նոր ժողովին առաւելութիւններէն մէկն ալ այն է որ ոչ թուրք երեսփոխաններ ընտրելու հրահանգ տրուած է: Թեկնածուներէն մէկը հայ ատաղձագործ մըն է (Պ. Քէրէսթէճեան, ինչպէս գրած էինք երէկ): Կիներու եւ ոչ – Թուրքերու մասնակցութիւնը կը վերագրուի աւելի ազատական ոգիի մը անման:

—— · ——

ՍՈՒՏ ԼՈՒՐԵՐ տարածուած ըլլալով սակարանին մէջ, արժեթուղթերը զգալի անկում կրեցին առջի օր: Զրոյց կը շրջէր թէ դահլիճը ինկած է:

ՇԱՐՈՒՆԱԿ Կ՚ԱՃԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ

Զ. Կորկոտեան, որ կը զբաղի Հայաստանի բնակչութեան հարցով, հետեւեալ թիւերը կու տայ *Խորհ. Հայաստանի* մէջ (16 յունուար), Հայաստանի բնակչութեան մասին,— վիճակագրական այդ թիւերը Զ. Կորկոտեան հրատարակած է իր «*Խորհրդային Հայաստանի բնակչութիւնը* 1831—1931» գործով.—

Հայաստանի բնակչութիւնը սկսած է աճիլ աննախընթաց արագութեամբ, որ կը գլէ կ՚անցնի աճման ամէն չափ. շուքի մէջ ձգելով թէ տեղական եւ թէ համաշխարհային աճման մրցանիշերը:

Ո՞վ է տեսեր երկիր մը, ու *տասնըչորս տարուան մէջ աճի եօթանասուն տոկոսով*, այն ալ համաճարակի շրջանէ մը անմիջապէս ետքը:

Տանք քանի մը թիւեր:

1897ին Հայաստան (ներկայ սահմաններուն մէջ) ունէր 797,853 [illegible]կիչ. 17 տարի վերջ (1914ին) 1,014,255. խորհրդային իշխանութեան հաստատումէն վերջ, 1922ին, բնակչութիւնը նուազած էր եւ կը մնար 782,052. իսկ 1931ին, այսինքն 9 տարի վերջ, բնակչութեան թիւը կը հասնէր 1,050,633ի:

Ուրեմն 17 տարուան աշխատանքը կատարուեր է միայն 9 տարուան մէջ, աւելի ճիշդ՝ 8 տարուան մէջ (հաշուելով եղանակային նուազագոյն բնակչութեան եւ վերջնական առաւելագոյն բնակչութեան համեմատական տարբերութիւնները),— ուրեմն աճման կրկնակի բարձր արագութիւն:

Հայաստանի ներկայ հողամասերուն վրայ բնակչութեան ելեւէջը ցոյց կու տայ հետեւեալ թուապատկերը.—

1831 տարի	161,747	հոգի
1873 »	496,140	»
1886 »	635,833	»
1897 »	797,853	»
1914 »	1,014,255	»
1919 »	961,677	»
1922	782,052	»
1926 »	881,290	»
1931 »	1,050,633	»

Մենք տուինք մարդահամարի այս թիւերը, որպէսզի չոր ու ցամաք, բայց ճշգրիտ թիւերու համեմատութիւնը աւելի ակներեւ դառնայ:

Երբ Եւրոպայի մէջ 2—2,5 տոկոս աճումը բնակչութեան աճման համաշխարհային ամենաբարձր աստիճանը ցոյց կու տայ, Հայաստանի մէջ մենք ունինք աճման 3,8 տոկոս, իսկ զանազան տարիներու մէջ՝ 4 տոկոս բնական (մաքուր) աճում, առանց հաշուելու մեքենական աճումը:

Մենք ունինք այժմ մօտ 400,000 մանուկներ, որոնք ծնած են խորհրդային իշխանութեան օրով,— այս թիւը բնակչութեան ընդհանուր թիւին հետ համեմատելով՝ կը կազմէ 35 տոկոս:

1931էն ասդին մարդահամար չէ կատարուած, (կը սպասուի այս տարի մարդահամարի), այնպէս որ չունինք վերջին թիւերը: Սակայն պէտք է ընդունիլ, որ այս երկու տարուան ընթացքին բնակչութեան յաւելումը չի կրնար 100,000էն պակաս ըլլալ:

Այստեղ շօշափեցինք միայն բնական աճումը, այսինքն ծնունդներու թիւէն պակսեցնելով մահերու թիւը:

Որո՞նք են մեր այսպիսի բուռն աճման հիմնական պատճառները.— անշուշտ խաղաղութիւնը, տնտեսական բարօրութիւնը, մշակութային վերելքը եւ կեանքի պայմաններու բարելաւումը:

Հայաստանի բնակչութիւնը կ՚աճի արագութեամբ [illegible] տոկոսով (1926—1931), եւ այս՝ այնպիսի ժամանակ մը, երբ եւրոպական բազմաթիւ երկիրներու մէջ բնակչութեան աճման տոկոսը 0,5էն աւելի չէ:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

= o · o =

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՆԱԽԱՐԱՐՆ ԱԼ ԿԸ ԽՈՍՏՈՎԱՆԻ ԹԷ կացութիւնը ծանր է

»»» · · «««

Ի՛ՆՉ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՂԱՆ ԿԱՄ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՆ

Ուրբաթ օր երեսփ. ժողովը լսեց շարք մը նոր հարցապնդումներ, գործազրկութեան տագնապի եւ կառավարութեան առաջադրութեանց մասին:

Առաջին հարցապնդողը, նոր ընկերվարական, ծրագիր մը ներկայացուց, որ կը տրամադրէ գործազրկութեան նպաստի ազգ. սնտուկ մը հաստատել: Պ. Ֆրոսար (ընկերվարական), բուռն յարձակողական մը սկսաւ կառավարութեան քաղաքականութեան դէմ: Դիտել տուաւ թէ բանուոր դասակարգը միայն հասարակ աշխատաւոր չէ: «Աշխատանքի նաշակին հետ, ֆրանսացի բանուորները մարդկային արժանապատուութեան զգացումն ունին եւ կը խորշին ձեռք երկարելէ: Արդ, տագնապին երկարաձգումը կ՚սպառնայ խեղդել անոնց այդ զգացումները: Գործազրկութիւնը բորի մը պէս կը կրծէ Ֆրանսան: Մէկուկէս միլիոն բանուորներ քշուած են այն ասպարէզէն որ կը կոչուի զարհուրելի բառով մը,— աշխատանքի շուկայ»:

Յետոյ բացատրեց թէ կառավարութեան առաջարկած միջոցները անբաւական են: Այդ բոլոր միջոցները գործադրելէ յետոյ ալ, թերեւս մէկ միլիոն գործազուրկներ պիտի ունենանք:

Իբրեւ եզրակացութիւն, ընկերվարական երեսփոխանը պահանջեց գործազրկութեան ազգ. սնտուկ մը հաստատել, եւ շաբաթական աշխատանքը վերածել 40 ժամուան, միեւնոյն ատեն ձեռնարկելով հանրօգուտ շինութեանց:

Ուրիշ ընկերվարական երեսփոխան մը, Լըպա, յայտարարեց թէ կառավարութիւնը չի գիտեր կացութեան ամբողջ ծանրութիւնը, եւ նոյն առաջարկները դրաւ: «Ֆրանսա ի՞նչ պէտք ունի միջազգային պայմանագրութեանց սպասելու, շաբաթական աշխատանքը 40 ժամուան իջեցնելու համար: Այդպիսի պայմանագրութեանց չսպասեց, երբ շաբաթական հանգստի, աշխատանքի արձակներու եւ օրական ութ ժամուան օրէնքները կը քուէարկէր»:

Աշխատանքի նախարարը պատասխանը կու տայ

Աշխատանքի նախարար Պ. Ժաքիէ պատասխանելով եղած հարցումներուն եւ քննադատութիւններուն, հետեւեալ յայտարարութիւնները ըրաւ.

— Տարակոյս չկայ թէ գործազրկութիւնը կը ծանրանայ: 310 հազար գործազուրկներ ունէինք անցեալ տարի յունիսին, իսկ 437 հազար հոգի՝ այս տարի փետրուարին: Բայց ուշադրութիւն, վի–

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՈՐՈՆՈՒՄՆԵՐ

1.– ՕՇԱԿԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆ ՎԱՍՏԱԿԸ ԵՒ ԻՐ «ՔՆՆԱԴԱՏ»ՆԵՐԸ

Գաւառի մէջ երիտասարդ, գրասէր բարեկամ մը ունիմ, որ չափազանց վրդովուած է Օշականի հասցէին ուղղուած դառնիկ յարձակումներէն։ Ու կը ցաւի, որ գրական նման յանդգնութեան պատասխանող չկայ։

Նոր չէ նման խաչակրութիւն մը։

Քանի մը տարի առաջ, երբ «Մենք» պարբերականը լոյս կը տեսնէր Փարիզի մէջ, նոր գրողներու ներկայացուցիչներէն մէկը շատ աւելի անվայել ու անպատասխանատու յարձակումներ գործեց։ Այն ատեն ալ գրեթէ լռեցինք։ Այդ օրերուն էր, որ ի պատասխան այդ փոքրոգութիւններուն, տաղանդաւոր գրագէտը մամուլին կը յանձնէր «Մնացորդաց»ի շարքը, գրական մեծ վաստակ մը, որուն առջեւ խոնարհիլ պէտք էր միայն, առանց գաղափարի եւ համոզումի խտրութեան, առանց տարիքի եւ մտայնութեան տարբերութեան։

Այն ատեն այդ յարձակումը փորձեցին անոնք, որոնք քանի մը տարիներ աշակերտած էին անոր։ Իրենց գրութիւնները անոր ոճին ու մտայնութեան հետքը կը կրէին։ Այդ պատճառ մը չէր, որ ուրանային իրենց վարպետը, որ եթէ նոյն իսկ «մեծ բաներ մը» սորվեցուցած չէր՝ գէթ հայ գրականութեան ճաշակը ներշնչեր էր իրենց։

Այսօր դէմքերը փոխուեր են։ Բայց յանկերգը նոյնն է։ — Ցարձակիլ մէկու մը գործին վրայ, զոր չեն ճանչնար, ուրանալ մեծ արժէքը իր վերջին վէպին՝ «Մնացորդաց»ին, զոր չեն կարդացեր, որովհետեւ, անկարելի է ոգեհատանքի եւ հպարտութեան զգացումէն տարբեր զգայութիւն մը ունենալ բոլոր անոնք որոնք լրջօրէն հետեւեր են այս վէպին բոլոր երեւէջներուն, սկիզբէն մինչեւ վերջը, հետեւեր անոր զարգացումին, նկարագիրներուն եւ ընդհանուր կազմութեան։ Անկարելի եւ տարբեր մտածում ունենալ ստեղծագործութեան մը մասին, ուր՝ առաջին անգամ ըլլալով, այնքան կարեւոր հարցերու վերլուծումէն անխախտար, մենք կը հանդիպինք հայ եւ թուրք ժողովուրդներուն անցեալ ու ներկայ գրացնութեան եւ անկէ բխած անմիջական փոխադարձ հակազդեցութիւններուն, գիտուած միշտ գեղարուեստական ակնոցով։

Բարեկամի մը խնդրանքին գոհացում տալէ աւելի, պարտականութիւն մըն էր, երկարօրէն կանգ առնել, քրքրել Օշականի գրականութիւնը, կոյրերուն աչքը բանալ, եւ ներկայացնել արուեստի եւ գրականութեան բոլոր այն գեղեցկութիւնները, որոնց երկրպագուն էր եւ ու կը մնայ, այսօր ալ, Յ. Օշական։ Այդ աշխատանքը պիտի կատարուի օր մը։

Այսօրուան համար նախնական աշխատանք մը կայ, զանազանելու համբա ընթերցողներու այն խումբերը, որոնք Օշական կը կարդան։

Օշականի ընթերցողները շատ հեշտութեամբ կարելի է քանի մը խումբերու բաժնել։

Առաջին՝ անոնք որ զինքը կը ճանչնան իբրեւ հէքիաթագիր եւ կարդացեր են, պատահաբար, անոր խոնարհները, խորհուրդներու Մեհեանը կամ Երբ Պատանի էնք։ Այդպիսիներուկարծիքը հինէն կուգայ։ Անոնք չեն կրնար իրենց մտքէն անցընել թէ քանին աւելի տարիներ կը բաժնեն հեղինակը այս գործերէն։ Եւ հետեւաբար, իր խորքին մէջ էականն ու ինքնատիպը պահելով մէկտեղ, հեղինակը հոգեփոխութեան ենթարկուած է այնպէս ինչպէս ուրիշ գրողներ, որոնց հոգիէն անցաւ մեծ պատերազմին ուրուականը, խորացնելով զգայուն մարդոց, հետեւաբար գրագէտներուն, մտածումը եւ սրելով անոնց զգայնութիւնները

Երկրորդ խումբին կը պատկանին անոնք, որ ծանօթ են Օշականի քննադատական - վերլուծական գրականութեան միայն, որոնց համար անիկա եարբողճ է միշտ։ Չհաւնող, քննող, դատող, երբեք համակիր ոեւէ գրողի ու արուեստագէտի։ Անոնք եւս չեն կրնար մտքէ անցուցած ըլլալ, որ հեղինակը փորձեր է մեր գրականութեան բերել վերլուծական – քննադատական մեծ գործերու շարք մը (Եղիշէ Չարենց, Միսաք Մեծարենց, Թլկէն Զարդարեան եւ Յովհ. Թումանեան), որոնք հակառակ տեղ տեղ ունեցած ծայրայեղ դատումներուն եւ միակողմանիութեան, պիտի մնան թանկագին վաւերագիրները մեր քննադատական գրականութեան համար։

Երրորդ խումբը անոնցմէ կը բաղկանայ, որոնք Օշականը ճանչնալ ուզեցին «Մնացորդաց»ներու ընթերցումով։ Սկսան կարդալ պրակները, հինգ, տասը, մինչեւ նոյն իսկ երեսուն, եւ կէս ճամբան մնացին։ Բաղձութիւնը չունեցան շարունակելու սկսուած այս մեծածաւալ վէպը, որ Ցոր ժամանակներու վէպ անունը կը կրէր իրաւամբ։ Այդպիսիները կը սպասէին որ Օշականի վէպը բերէր իրենց դիւրին եւ հաճելի ընթերցանութիւն մը։ Չէին կրնար հասկնալ, թէ աւելի խորերն ու հեռուները երթալ պէտք էր նորանոր գեղեցկութիւններ գիւտելու համար։ Վէպ չէ, ըսին անոնք, այլ ժամանակակից ու անցեալ պատմութիւն մը։ Իբրեւ այդպիսին իսկ, յամառութիւնը չունեցան վերջը գտնելու, պրակները փնտռելու եւ լափելու։ (Ես չեմ խօսիր, առ այժմ ոչ բովանդակութեան, ոչ նկարագիրներուն, ոչ ազգագրական, ոչ հոգեբանական տարրերուն եւ ոչ ալ ընդհանուր վիպական - պատմական մթնոլորտի մասին։ Այս աշխատանքը կատարուած է, եւ կը սպասէ յարմար ժամուն, լոյս զալու համար)։

Կայ նաեւ ընթերցողներու վերջին դասակարգը, գժբախտաբար տարիքով «երիտասարդ», բայց մտայնութեամբ եւ զգացումներով արդէն ծերացած, որ երիտասարդական յանդուգն խոյանքներու փաստաբանութեան անունով, կ'երկրպագէ պահպանողական, յետադիմական մարդոց ու գաղափարներու։ Երիտասարդներ, որոնք արուեստի եւ գրականութեան նոր հարուստներ, կը կարծեն թէ աշխարհը իրենց օրով շրջան ընել սկսաւ, թէ հայ գրականութիւն եւ արուեստ ծնունդ առին պատերազմէն յետոյ, հետեւաբար անկէ առաջուան բոլոր արժէքները այրելու եւ ոչնչացնելու է։ Մարդիկ, որ նոր եւ հին գրականութիւններ կը չփոթեն։ Կ'անգիտանան թէ նոր գրող մը հին, պատմական նիւթեր կրնայ առնել, եւ պէտք է առնէ եւ ընդհակառակն հին գրողներ կրնան ներկայէն ներշնչուիլ։ Կը մոռնան, որ աւելի լաւ է արուեստով գործ մը ստորագրել, նիւթ առնելով պատմական անցեալ մը, ոեւէ ժողովուրդի կեանքէն, քան փորձել թափառիլ ներկայ քաոսին մէջ, ու չկրենալ վերարտադրել արդի մարդուն հոգին ու մտայնութիւնը

Այս վերջինները մեր գրականութեան ընկեր Փանջունիներն են, որոնք կոչելու համար Եր. Օտեանի անմահացուցած տիպարին անունով, որուն ստուերը կը թափառի, քաղաքականէն յետոյ, մեր գրական պարտէզին մէջ։ Բայց ընկեր Փանջունին տէրը չէր միայն բացասական յատկութիւններու։ Երէկի տիպարը ունէր նաեւ նկարագրի իր դրական գիծերը։ Իսկ այսօրուանը անուն չունի, որով չունի ոչ ալ նուիրականութիւն։

Եթէ ներելի է ոչ մտաւորական ընթերցողի մը յայտնած թիւրիմացութիւնը, աններելի է գրողներու տգիտութիւնը, մանաւանդ դիտաւորեալ տգիտութիւնը, հեղինակի մը գործին հանդէպ, որ առնուազն յարգանք պէտք էր պարտադրէր, գիտնալով որ մեր թշուառ ու դժբախտ իրականութեան մէջ հայ գրագէտին վիճակուած է դառնութիւններուն ամէնէն լեղին եւ յուսախաբութիւններուն ամէնէն ծանրը։ Եւ հոն, ուր հայ գրողներու հաւաքական ներդաշնակութիւն մը պէտք էր տիրէր, անկախ անձերէն եւ մտայնութիւններէն, ի՞նչ կը տեսնենք.— հայ գրողն է, որ կ'ուրանայ հայ գրողն ու իր գործը, իր անհատականութիւնը։ Կ'անտեսէ անոր ինքնատիպութիւնն ու նկարագրի առանձնայատկութիւնները, ի հեճուկս այս կամ այն գաղափարին, խմբակցութեան կամ անհատ գրողին։ Ինչո՞ւ չըսենք այսպիսիներուն համար թէ վաճառուած են միտքով ու հոգիով։

Մեր միտքէն չանցնիր Օշականի պաշտպանութիւնը ստանձնել, որովհետեւ կը մերժենք քննադատութիւնը եւ վերագնահատութիւնն անոնց որ չեն ճանչնար գրագէտին ամբողջական գործը, որ կազմուած, խմորուած ու երկնուած է երեսուն տարիներու աջնութեամբ, քրտինքով ու վաստակով։ Դժուար է ընդունիլ նաեւ նորերուն դատաստանը եւ կշիռը ոեւէ հին գրողի գործին հանդէպ։ Անոնք, հինները, անցած են արդէն պատմութեան։ Իրենց գրական արժէքները հայ գրականութեան հարստութիւնը կը կազմեն։ Իսկ անոնք որ միջակնիր մնացեր են, մոռցուած են արդէն։ Ժողովուրդին եւ մտաւորականներուն բնազդը խաբուիլ չի գիտեր։ Դուք չէք կրնար յիշել ոեւէ արժէքաւոր արուեստագէտ գրող, որուն անունը մոռացութեան տրուած ըլլար։ Իսկ սրխալ դատաստանները կը սրբագրուին հետզհետէ ու կը բիւրեղանան արժէքները։ Այլ եւս եկած է ժամանակը որ առաւուն կանուխ արթնցողին դժգոհութեան ճարակ չտանք, եւ հասցնենք թէ ո՞ւր ինչ կը բերէք գրականութեան մեր անդաստանին, անոր ցանկապատին մօտենալու համար։

Հի՞նը, հի՞նը … Շա՜տ դիւրին յանկերգ, միամիտներուն ուշադրութիւնը գրաւելու համար։ Ինչո՞ւ կը մոռնաք, որ մեծութիւնները անտեսելով, անոնց հայհոյելով չէ, որ ձեր ոչնչութիւնը կրնաք պատուանդաններու վրայ բարձրացնել։ Մենք քաջութիւը ունինք, նաեւ հպարտութիւնը, նորերու բանակէն ճանանչել եւ ողջունել բոլոր անոնք որ արժէք մը, գիծ մը, գոյն մը, գաղափար մը, ըղձայութիւն մը, ինքնատպութիւն մը կը բերեն մեր գրականութեան։ Բայց կը սպասենք որ նորերն ալ նոյն խանդաղատանքը ունենան նախորդ սերունդներուն հանդէպ։ Ճանչնան անոնց ստեղծագործութիւնը, բառին իսկական իմաստով, եւ ոչ թէ թութակաբար կրկնեն գոց եղած անուններ, առանց թափանցած ըլլալու տրուած գեղեցկութիւններուն խորքին։

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

«ՎԻՇԱՊՆԵՐԻ ԱՇԽԱՐՀՈՒՄ»

(Գրեց՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԳԷՈՐԳԵԱՆ)

Գաղթահայ նորագոյն գրականութեան մէջ կին գրողները ցանցառ թիւ մը կը կազմեն։ Մաննիկ Գէբլէքեան, Սէզա, Տիկ. Լառ, Եւ. Բիւզանդ եւ քանի մը բանաստեղծուհիներ։

Հայաստան Գէորգեան (տիկ. Վինքլէր), ներկայ հատորով, համարձակօրէն կուգայ մուտք գործելու հայ գրականութեան անդաստանէն ներս։

«Վիշապների Աշխարհում»ը մեզ շատ կը յիշեցնէ մեր մեծանուն եւ անզուգական գրագէտ Ա. Ահարոնեանի «Իմ Գիրքը»։

Հայաստան Գէորգեան գանազան պատմուածքներու միջոցով,— որ իբար կ'ամբողջացնեն — կը քրքրէ իր մանկութեան շողշողուն դրուագները, հայրենաբաղձ հոգիով կ'ոգեկոչէ իր հայրենի արգաւանդ Շիրակը, տոհմիկ գիւթական բարքերն ու աւանդութիւնները, հայ գեղջկական խրճիթը, յեղափոխական զինատար խումբերն ու հայդուկային խատաբարոյ կենցաղը, հայրենի վանքերն ու դաշտերը, գետերն ու լեռները, առասպելական Արագածն ու Ախուրեանը … Մէկ խօսքով հայրենիքն ու մանկութիւնը, երեւակայութեան ալացիկ թեւերուն վրայ վիպական գոյն ու բոյր կը ստանան եւ կը յափշտակեն ընթերցողը։

Երիտասարդ հեղինակին մէջ, ամէնէն առաջ աչքի կը զարնէ կարօտէ բռնուած հզօր ու անխաթար ներշնչումը, տաք ու զգայուն շունչը, պատմելու գրաւիչ ձեւը, պարզ ու սահուն լեզուն, եւ մանաւանդ կնոջ խանդակաթ, դիւրազգած սիրտը, որ կարծես Շիրակի պտաւութեան եզջիւրէն կը հոսի.

Վէպ չէ այս գիրքը։ Հոն երեւակայական տիպարներ ու գերակատարներ չկան։ Հոգեկան հանգոյցներ ու կնճիռներ լուծելու փորձ չի կատարուիր։ Գործը որ եւ է գրական պարոցի եւ սխալմի չի պատկանիր։ Գրելու այս ձեւը, որ կարելի է կոչել վիպաձեւ յուշերգութիւն, մեր մէջ, եթէ չեմ սխալիր, առաջին անգամ սկսաւ մշակուիլ Ա. Ահարոնեանի վարպետ գրչին տակ

Յուշերգութեան մէջ գլխաւոր գերակատարը հեղինակը ինքն է. իր տեսողութեան ու դիտողութեան ուժով, իր քնարական յոյզերով ու գեղարուեստական կառուցումով։ Հոն, յաճախ, հանդէս կուգան դէպքեր ու դէմքեր, պատմական երեւոյթներ եւ զանգուածային խմորումներ, արուեստի անգոյրով եւ արուեստի երկունքով տոգորուն։

Հոն, չոր ու ցամաք երեւոյթները կը ստանան կենդանի ու բաբախուն ձեւ։

«Վիշապների աշխարհում»ը կը ձգտի այս առաջադրութեանց գոհացում տալ։ Եւ հեղինակը, իրօք, հասած է իր նպատակին։

Այսուհետեւ, հայ կին գրողներու շարքին մէջ, ան կը գրաւէ իր մասնաւոր տեղը։

Այս գեղակազմ հատորին նիւթն է Շիրակի հայութիւնը՝ բնութեան ու բռնութեան գրկին մէջ։

Ուրախ հետաքրքրական է Շիրակեցին։ Ո՛չ միայն Շիրակը հայրենիքն է ժողովրդական անգիր բանահիւսութեան եւ աշուղներու, այլեւ Հայկական Թարասքոնն է, իր յաւակնոտ ու մեծամոլիկ տիպարներով, իր բոցավառ երեւակայութեամբ ու գունագեղ աւանդութեամբ։

Աւետիք Իսահակեանի «Կապիտան Ղազար»ը, հայ Թառթառէնի յատկանշական տիպարն է։

Հայաստան Գէորգեան չանդրադառնար իր հայրենակիցներու այդ հանրածանօթ բացասական գիծերուն։ Ան իրական ակնոցով ու անմեղունակ ձեւով կը պատկերացնէ նախապատերազմեան Շիրակը, բռնութեան ու աղքատութեան գործած աւերը, վերածնութեան ու մարմնչումներու այլքը, եւ հայ գիւղին զարթօնքը։

Ահա թէ ան ի՛նչպէս կը նկարագրէ իրենց գիւղն ու հայրենի խրճիթը, որ լուսարձակ ճրագներն էին դարձեր եկող - գացող յեղափոխական մարտիկներու ըմբոստ շունչին տակ.

— «Բարձր բլուրի վրայ կանգնած էր մեր գիւղը, մէկը Շիրակի անհամար գիւղերից։ Իրար կպած տափակ երդիքներով ցած խրճիթներ, անտաշ քարերով շինուած մերկ պատերի մօտ աթարի երկար շղթաներ, միակ վառելանիւթը մեր երկրի։ Երբեմն մի կարմիր կամ կանաչ դուռ։ Նեղ, ծուռ փողոցներ, ոչ ծառ, ոչ պարտէզ գիւղին մէջ»։

Եւ ահա իրենց տունը.

— «Նա կոյր չէր ինչպէս գիւղի միւս տները, մեծ լուսամուտները նրա աչքերն էին, որոնք նայում էին, առանց քաշուելու արեւին, աշխարհին»։

Երիտասարդ հեղինակին համար իրենց գիւղը, տունը, «ընկերութեան» մարդիկը, Դաշնակցութեան սխրագործ հայդուկները, Անդրանիկը, Սերոբեան Հայրիկը երազուն հէքեաթ մըն են, որ «տատիկ»ի բերնէն, անհուն խանդաղատանքի եւ սրտայոյզ օրօրի հետ կը լսէ ամէն օր։

Այս գրքի ամէնէն վառվռուն ու կենդանի էջերէն է իր ծերունի «տատիկ»ի նկարագիրը, որ հայ մամիկի հարազատ պատկերն է, անխաթար ու անեղծ։

Աշխարհ անցէք, թափառեցէք երկիրէ երկիր, դուք ամէն տեղ, միշտ ալ պիտի գտնէք հայ մամիկը նոյն անբիծ զգացումներով, նոյն կախարդական շունչով։

— «Մի սեւ շալ, գեղարուեստօրէն գլխին գցած, ծածկում էր նրա մազերը, պարանոցը եւ ծնօտը։ Նրա հագուստների ծալքերի մէջ խորը գրպաններ կային եւ ծառայում էին նրան որպէս պահարան։ Այդ գրպանների մէջ ամէն տեսակ բաներ կային, ինչ որ մենք եւ մեծերը կը ցանկանայինք… Ասեղ, թել, մատնոց, մկրատ, միշտ պատրաստ էին նրա ձեռքի տակ… Նրա ճախարակը մինչեւ իր կեանքի վերջը չկանգնեց»։

Հապա անոր զարմանալի հէքեաթնե՞րը, վիշապների պատմութի՞ւնը, բարութեան ու չարութեան պայքա՞րը, երգերն ու աղօթնե՞րը,— անթիւ են ու անհամար։

Հեղինակը պատկերաւոր լեզուով կուտայ նաեւ Շիրակի բնութիւնը, կանանչազարդ գարունը, գիւղական տօներն ու ուխտագնացութիւնը, պարերն ու երգերը։

Գեղջկական առողջ կուրծքերէ եւ «մարգարտեայ ատամներէ» երգն է որ կը ժայթքի զալարուն ու սիրազեղ.

Բարակ ես, քարտի ծառ ես,
Կրակ ես, մարդ կը վառես
Օսան ջան, արի տեսնեմ
Քեզ ծառայ, արի տանեմ։
Կայնել ես աղբերակին,
Շող կը տաս արեգակին
Քո շաղ երեսին մեռնեմ,
Ունքերիդ աղեղնակին։
Արի, եարօ ջան, արի մեր օթ-ւանը
Վարդերով զարդարեմ քո մարմար ջանը։

Արի, եար ջան, արի, մալուլ մի մնա
Աշխարհ մեռնել կայ, մեզի չի մնայ։

Հեղինակը լաւ բարեխառնութիւն մը ունի, որ գիտէ լաւագոյն կերպով գործածել իր հայրենի ազգագրական գանձերը, հաւատալիքները, աղօթքներն ու անէծքները, զրոյցներն ու առածները այս կամ այն դէպքի վերաբերմամբ։

Ան գիտէ գիւղացիին ապրումները արտայայտել, անոր զարաւոր սովորութիւններու մէջէն։ Ֆուրգուրանքով կը յիշէ այն մաղթանքներն ու «դեղահատ»երը, կարկուտի, չար աչքի եւ բնութեան պատուհասներու հանդէպ, որոնք թշուառութեան կը մատնէին անճար գեղջուկը…

Երաշտի ատեն գիւղացին ի՛նչ միջոցներու չի դիմեր, որ դաշտերը ցօղուին անձրեւով։ «Գիւղի մանուկները մի ցախաւելի՝ չորեր հագցրած Նուրին էին խաղացնում. Նուրին ձեռքերին շրջում էին տանից տուն եւ երգում.

Նուրին, Նուրին եկել է,
Շալէ շապիկ հագել է,
Ոսկէ գօտիկ կապել է,
Երկնքից ցօղ է ուզում,
Գետնից պտուղ է ուզում,
Եղ բերէք, պոտիկն լցրէք,
Ձու բերէք, թաթին դրէք»։

×

«Վիշապների Աշխարհում»ի յուզիչ գլուխներէն մէկն է «Տինամիտի գոհերը», երբ «ընկերութեան» մարդիկ կը ցարական ոստիկաններէ հեռու, ամայի վայրերու մէջ փորձեր կը կատարեն, յետագային Երկիր անցնելու համար։ Սակայն դժբախտ օր մը, անզգուշութեան հետեւանքով, ումբանկը կը պայթի եւ երկու գաղափարական երիտասարդներ զոհ կ'երթան։ Հ. Յ. Դ. գերագոյն մարմինը կը վճռէ որ սպաննուածները քաղաքէն հեռու «Վարժապետ»ի գիւղին մէջ թաղուին։ Ցարական ոստիկանները կուգան խուզարկութեան։ Սակայն ոչինչ կը գտնեն։ Դիակները իսկոյն կը պահուին մօտակայ տան մը մէջ։ Հայ կին մը կը պահէ զանոնք խնամքով, որոնց մէկը իր միակ զաւակն էր … եւ լուռ չունէր։

Որքա՜ն սրտառուչ լեզուով կը պատմէ հեղինակը, անոնց գաղտագողի եւ անշուք թաղումը գիւղական մոռցուած գերեզմանատան մը մէջ։

Աւելի քան հետաքրքրական է եւ «Իմ ուխտը», ուխտ մը, որ վհատութիւն չի ճանչնար։ Տարագրութեան մէջ քիչ չեն այն յոռետես հոգիները, որ շատ մօտալ կը տեսնեն հայ ժողովուրդի ճակատագիրը։ Այդպէս չէ այս երիտասարդ գրողը։ Ան մեծ հաւատք ունի մեր ապագային վրայ եւ կ'ուխտէ անդադար փնտռել, որպէսզի այն « դուռը որ մութ աշխարհից լոյս աշխարհ» պիտի առաջնորդէ մեր ժողովուրդը։

Պէտք է ըսել, որ Հ. Գէորգեանի սկսնակի քայլերը դրուած են ամուր եւ պարարտ գետնի մը վրայ։ Այսուհետեւ ան պէտք է անվարան շարունակէ իր ճամբան եւ մեզի տայ իր միւս հերթական հատորները, աւելի մշակուած եւ նիւթերը աւելի խնամուած։

Ո՛վ որ կը սիրէ հայ գիւղն ու գեղջկական կեանքը, անոր ապրումներն ու ազօրումները, ան, պէտք է անպայման կարդայ «Վիշապների Աշխարհում»ը։

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ թանաքով եւ մելանով։

ԵՐԳԻԾԱՆՔ

Ը Ն Կ Ե Ր Փ Ա Ր Ո Ս

Գ.

«ԵԼՈՅԹ»ՆԵՐ ԵՒ «ՄՏՈՅԹ»ՆԵՐ

Ընկեր Փարոսի զաւակներուն կնունքներէն քիչ վերջ պատահեցան երկու երկրաշարժներ, անշուշտ մէկը աջ կողմէն, միւսն ալ ձախ կողմէն։

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը իր շարքերէն դուրս վտարեց Փարոսը, լսելով որ ան ունի կոմունիստական ուժեղ հակումներ, անդամագրուած է « Հօկ»ի ու այնտեղ կը կոչուի «Ջախուն»։ Իր մէկ զաւակը կնքած է կարմիր կընունքով եւ անունը դրած է Հոկտեմբերիկ, թէ շատ անգամ ան համայնավարական տաք ու պաղ ճառեր կը խօսի ու նոյն իսկ փրփուրը բերնին կը հայհոյէ երբեմն ազգայնականներուն դէմ, զանոնք անուանելով աշխարհի խաղաղութեան թշնամիները եւ իմպէրիալիստներէն վարձուած ստոր գործակալներ.

Փարոսը դուրս կը նետեն իրենց կազմակերպական չէնքէն, անոր գըլխուն տեղացնելով հետեւեալ բառերը, որոնք Մասիս լերան լանջերուն պէս այրող էին.

— Եսյատակ, դաւաճան, լրտես, ուրացող, երկերես…

Երկրաշարժ երկրորդ. Հօկը կը վըռնտէ Փարոսը, լսելով որ ան վարակուած է ազգայնական միջոցով եւ իմպէրիալիստական թոյնով, կը մասնակցի Ապրիլ 11ի ոգեհանգիստին, Փետրուար 18ի, եւ Մայիս 28ի փաշական հանդէսներուն, յաճախ կը քֆրէ համայնավարութեան դէմ, իր մէկ զաւկին անունը Վրէժ կը դնէ ու Դաշնակցութեան մէջ կը կոչուի «Ընկեր Աշունի».

Հօկերը իրենց կազմակերպութեան խրճիթէն դուրս կը նետեն Փարոսը, անոր գլխին տեղացնելով հետեւեալ բառերը, Արագածէն փրցուած քարերու ծանրութիւնով.

— Օպպորտունիստ, կաւկածելի, մասնիչ, ոչէնէկատ, երկերես …

Փարոսի երջանկութեան չէնքերը փլած էին։ Մերկ ու բոպիկ մնացած էր գաղափարական տուներէ հեռու, փողոցի մէջ, աւերակներու մէջ։ Միտքը եկաւ հետեւեալ երգը.

Սիրտս նման է էն փլած տներ…
Կոտրած գերաններ, խախտած են սիւներ։

Փարոս երկրաշարժներէ դուրս ելած մարդու մը պէս կամաց կամաց հաւաքեց ինքզինքը։ Իր աջ եւ ձախ կողմերը վէրքեր կային, ներսէն ու դուրսէն։ Ոտքի ելաւ, աջ ու ձախ իյնալով, ելլելով ճամբան գտաւ։ Ժողվեց հետզհետէ իր ոյժերը։ Մտածեց աղէտները գալրոյթով։ Իրմէ ներս ու իրմէ դուրս կոչեր ուղղեց, համերաշխութիւն, ներդաշնակութիւն, պատուաւոր ու եղբայրութիւն քարոզեց։ Հետզհետէ սակայն, կիրքը, արդար սրամտութեան երեւոյթով, արթնցաւ իր մէջ, ու նաւու յօդուածներ շարադրեց, զանոնք ղրկելով աջ ու ձախ, զանազան թերթերու։ Աւա՜ղ, այդ գրութիւններէն ոչ մէկը չարժանացան տպագրութեան։ Միւս կողմէ անհոգատար գօյականներ, ածականներ եւ բայեր կը տեղային իր հասցէին, կազմելով ռումբի պէս նախադասութիւններ։ Հայ լեզուի քերականութիւնը վառօդ դարձած կը թափէր իր վրայ։

Եւ վերջապէս օր մը, ընտանեկան հաւաքոյթի մը մէջ, Փարոս շուրջը գտնելով զանազան հոսանքներու պատկանող հայրենակիցներ, բացաւ բերանը ու խօսեցաւ ճառ մը, նախապէս խոստանալով թէ իր բանախօսութիւնը տպելու, արտատպելու, թարգմանելու, թատրոնի կամ շարժանկարի վերածելու համար ոչ մէկ հեղինակի իրաւունք կը պահանջէ։

Ահաւասիկ իր խօսածը.

— Դաշնակցականները ինձ ամբաստանում են « ելոյթ »ի մէջ, նոյնը Հօկերն են ասում… իսկ ես գտնում եմ որ ես կատարել եմ երկու «մտոյթ» … մտել էի Դաշնակցութեան մէջ, մէկ էլ Հօկերի մէջ… եւ ընտրել էի երկու գիծ՝ ինչպէս շոգեկառքը որ գընում է զոյգ գծի վրայով։ Իսկ սրա համար դուք տալիս էք հակասութիւն … Բայց չպէտք է վերջիվերջոյ մոռանալ որ կեանքը մի գեղեցիկ հակասութիւն է… Իմ ընթացքը ունէր գիտական հիմք եւ նման է ելեկտրականութեան …Ես ուզում էի երկու կազմակերպութիւնները իրար շփել… ինչպէս գիտէք բոլոր մարմինները ունեն քարչողական յատկութիւն եւ նրանք իրար քսուելով առաջ կը բերեն ելեկտրականութիւն որ կը լինի մի մասով դրական, մի մասով էլ ժխտական։ Այս երկու ելեկտրականութիւնները ձգտում են միշտ իրար միանալ, ազմուկով ու կայծերով։ Ես ուզում էի Հօկի եւ Դաշնակցութեան ելեկտրագէտը լինել, միացնել նրանց եւ ուժ առաջ բերել մեր կեանքում։ Այս բոլորը անել յանուն մերբնագիտական տեսութիւն ելեկտրականութեան։ Իսկ քիմիական ելեկտրականութիւնն էլ ուժակցիայով առաջ կը գայ։ Ի՞նչ աւելի լաւ ուժակցիա քան Դաշնակցութիւնը եւ Հօկը։ Ես իմ գաղափարական - քիմիական աշխատանոցի մէջ ուզում էի նրանցից արտադրել մի ցեղ, մի սարսափելի, ուժեղ տինամիկ ելեկտրականութիւն։ Իմ գիտնական յեղափոխականի աշխատանքը չհասկցուեց։ Դուք ինձ ենթարկեցիք մէջնադարեան մի անամօթ ինկվիզիցիայի։ Դուք փճացրիք իմ մեծ գործը՝ Մի կողմից անարդար կերպով վիրաւորեցիք իմ մէջի հայը որ ազգայնական է, եւ միւս կողմից խփեցիք իմ

ԵԿԱՅՔ, ՀԱՒԱՏԱՑԵԱԼՔ

Լըսեցէ՛ք ինձ՝ համայնօրէն,
Տէր Իրանէն, յուռ Բուրգերէն,
Եւ Նէւ Եօրքէն՝ երկնասըլաց,
Ուր որ Հա՛յ կայ, ձեռք կայ անհուց.
Բոլորդ մէ՛կ լըսեցէ՛ք դուք.—
Ե՛րգ իմ բերբր ձեզի յատուկ։

Դուք՝ մազապուրծ սուրէն, հուրէն,
Գացիք անվերջ ուղիներէն,
Ձեր խռիւը թողած ե՛ւ կալ,
Ե՛ւ ծառ, այգի՛, մի՛շտ հիւրընկալ.
Թողած ուրախ գինի՛, կարաս,
Դարձաք տրխուր եւ անհրագ։

Դարձաք անտուն, ինքնակորոյս,
Աղմուկին մէջ՝ անիւ դարուս,
Դարձաք գերի, մնած արտեր,
Ոտքերու տակ՝ ոսկիի տէր,
Կը նըմանի ձեր մութ հոգին՝
Ցե՛ր իսկ փորած երկաթ հանքին։

Ո՛վ որ ունի աքիւն արթուն,
Ունի՛ քաջութ եւ զօրութիւն,
Ունի ձեռքեր՝ անխոնջ, ճարտար,
Կըրնայ ծրգել լեռ ու անտառ,
Եւ դընել քար քարի վըրայ,
Ընել երկրին հասակն երկայ.—

Ո՛վ կը սիրէ քըրտինքն իրեն,
Ուրիշինն ալ եղբայրօրէն.
Ո՛վ կը սիրէ հողը արդար,
Առանց խոփի՝ որ չի խընդար.
Ո՛վ կը սիրէ օրը հըպարտ
Կ'ուզէ ապրիլ ազատ, անպարտ.—

Ո՛վ որ նակատ բանալ գիտէ,
Եւ չարը միշտ յաղթող մարդ է.
Ո՛վ որ գիտէ չըլլալ գաւակ
Օրէկին կոյր, կորաքամակ.
Գիտէ պանել հանգիստ անգին,
Արեւահամ հացին, կեանքին.—

Ո՛վ որ կըրնայ հունտը դառնալ՝
Նրպատակին ծովածաւալ.
Ո՛վ որ կըրնայ շինել այսօր՝
Քերթողութեան փխտուր մը նոր,
Ո՛վ որ կըրնայ թոթովախօս
Մանուկին տալ ուղե՛ղ, տիտղո՛ս.—

Ո՛վ որ ունի սիրտ անապակ,
Եւ համբոյրի՛, սէրի՛ պապակ,
Ունի կարօտ գեղեցկի,
Այն որ միայն հո՛ս կը ծաղկի.
Ցոլքին գոյն, սեւ-սեւ աչքե՛ր,
Մեր դարաւոր արեան ընկեր.—

Այժըմ ըշտապ թող գա՛յ ինծի,
Վազէ՛ մէջը լուսաբացի.
Թող գա՛յ, թող գա՛յ հաւատքին հետ,
Այս աշխարհը երանաւէտ.
Պիտի բացուի՛ դուռը ուժգին՝
Միանալու ներսի կամքին.
Ներսի երգին ու զանգակին.—

Հայ բանուորին ուրախ հոգին,
Որ կը հընչէ անհգօրէն՝
Մեր որմերէն, մեր դաշտերէն,
Կ'արձագանգէ հեռո՜ւն, հեռո՜ւն,
Լուռ ու տըխուր երկիրներուն։

ԼՈՒԹՖԻ ՄԻՆԱՍ

ԽՄԲ.— Կ'արտատպենք հեղինակին «ԳԱՐՈՒՆ» հատորէն, որ նոր լոյս տեսաւ Պոլիսի մէջ եւ որ կը պարունակէ ուրիշ 11 սիրուն կտորներ, ամփոփուած 18 էջի մէջ։

ԱՌԱԿՆԵՐ

Հրեան ըսաւ՝ ուր շահ ունիմ
Հրէաստան հոն է ինծի։
Հայն ըսաւ՝ ուր ժամ ունիմ
Հայաստան հոն է ինծի։
Հայը մա՛րդ պէտք է լինի
Որ իր ազգը շատ սիրի.
Մարդը Հա՛յ պէտք է լինի
Որ իր ազգը քիչ սիրի։

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Մտաւորականը

Փառաբաժէն յետոյ, վէճի առարկայ դարձաւ այս բառը եւս, որ քիչ թէ շատ ճշդութեամբ կը խորհրդանշէ դասակարգ մը,— առաջին անգամ Մուսոլինին էր, որ կը յարձակէր մտաւորականներու առանձնաշնորհներու եւ յանձնապաստանութեան վրայ։ Եւ հրապարակ կը նետէր նոր բառ մը, ուսումնական, արտայայտութեամբ աւելի համեստ։

Պէտք է արձանագրել թէ նոր չէ հեգնանքը կամ արհամարհանքը, զոր կը նետեն շատեր մտաւորականներու երեսին։ Ժողովուրդը եւս, երբ «մտաւորական է» կ'ըսէ մէկու մը համար, անպայման քիչ մը հեգնանք կը խառնէ այդ խօսքին։ Աւելի զարմանալին,— շատեր եթէ հեգնանքով մը կուտան այդ բառը ուրիշին, նոյնքան ցաւով մը կը թթուին՝ երբ ուրիշներ կը մերժեն իրենց տալ այդ բառը։ Վերջապէս կան որ կը սիրեն պարծիլ այդ բառը կպցնելով իրենց անունին, բայց կը վախնան որ կը մեղադրուին ունայնամտութեամբ։

Ո՞ւրկէ կուգայ այս բառը ընկերային իր դրական ու բացասական զարդարանքով միասին։

Երբ կը քննէք կրթական ծրագիրներու պատմութիւնը, կը տեսնէք որ ԺԷ. դարը, իր ուսումնական պատրաստութեամբ, կը հանդիսանայ իմացականութեան ոսկեդարը. Երբեք իմացականութիւնը պանծացուած չէր այնքան, որքան դասական այդ շրջանին։ Իմացականութեան պաշտամունքն ունէին փիլիսոփաներն ու գրագէտները, փութկոտութիւն մը մտածման գործարանը լեցնելու, հմտութեամբ եւ ծանօթութիւններու բեռով մը ծանրանալու, մինչեւ որ եկաւ ԺԸ. դարը, որ բնագէտներու եւ երեւակայութեան սանձարձակ ազատութեամբ փշրեց իմացականութեան գերիշխանութեան պատուանդանը։

Մտաւորականը նոր տպագրութիւնն է ԺԷ. դարուն։

Եւ սակայն մտաւորականը կը խորհրդանշէ ուրիշ պարագայ մը եւս։ ԺԷ. դարը պատմութեան մէջ կը ներկայացնէ Ֆրանսական գերիշխանութիւնը ոչ միայն իմացական, այլ եւ քաղաքական տեսակէտով։ Ասով կը բացատրուի Մուսոլինիի թշնամութիւնը ԺԷ. դարուն դէմ, որ, եթէ լատինական շպար մը ունէր, կեղծ էր անպայման։ Այդ դարուն դէմ ելան նաեւ այն ազգերը, որ անհատապաշտութեան ներշնչումով տեսիլն ունեցան իրենց թաքուն ուժերուն։ Կը թուի թէ անհատապաշտութիւնը չյագեցաւ ոչ ԺԸ. դարուն, ոչ ալ ԺԹ. դարուն։ Արդի դարը, նոյն ներշնչումով տակաւին, կ'աշխատի օգտագործել ոչ միայն մտաւորական կարողութիւնը, այլ եւ ամէն ուժ որ կրնայ տեղէն շարժել ուրիշ ուժ մը,— իմացական թէ ֆիզիքական, բարոյական թէ ընկերային։ Եւ հիմա մարդը չի կրնար արժեւորուիլ հին քաղաքակրթութիւններու իր ճաշակով, ոչ ալ յունա-հռովմէական մշակոյթի մասին իր պատրաստութիւններով, եւ ոչ ալ, վերջապէս, մտաւորականի իր շնորհներով,— ամէն աշխատաւոր, մտաւորական, բանուոր, արհեստագէտ, իրաւունք ունի խօսելու պատմութեան բեմէն։ Ու կը թուի թէ կարգ մը պետութիւններ, կառավարութիւնը յանձնելով արհեստագէտ կամ բանուոր դասակարգին ձեռքը, պիտի փակեն պատմութեան դուռը մտաւորականին առջեւ։

Հին ժամանակներու մէջ, իմաստուններն ու մտածողներն էին, որ կը վարէին պատմութիւնը,— այդ դասակարգը, որ ազնուականներու հաւասար էր, քիչ քիչ իջաւ դէպի ժողովուրդը՝ ստեղծելով մտաւորական դասակարգը։

Այսօր, մտաւորական դասակարգը համազօր է միջակ քաղքենիութեան։ Ուսումնականութեան վկայական արունելով բանուորին կամ արհեստաւորին, հետզհետէ պիտի ջնջուի երբեմնի այդ պանծալի դասակարգը, որ հին իմաստուններ կամ արդի մտաւորականներն էին,— այսպէս միջակ քաղքենիութեան պիտի յաջորդէ միջակ ժողովրդապետութիւնը, կամ քաղքենի միտքին (intéllectualisme bourgeois) տեղ պիտի գայ ժողովրդավար միտքը (intéllectualisme démocrate)։

Այս առթիւ, հարցին տարբեր երեսներու մասին ծանօթութիւններ ստանալու համար, հետաքրքրուողները կրնան կարդալ Ա. Թարթոյի գործը, L'Intéllectuel,— étude psychologique et morale.

ՆԻՑՇԷԻ ՅԵՏՄԱՀՈՒ ԳՈՐԾԵՐԸ

Վայմարի Նիցշէեան դիւանը կը բաղկանայ 19 հատորներէ։ Ասոնք հրատարակուած են Նիցշէի ողջութեանը, իր իսկ հսկողութեամբ։ Մնացեալները ձեռագիր կը մնային մինչեւ վերջերս։

Նիցշէի գործին մասնագէտները,— Ֆրանսայի մէջ Շարլ Անտլէր, որ գերման փիլիսոփային մասին գրած է 6 ստուար հատորներ, տակաւին շարունակելի,— կը կարծէին թէ Նիցշէ պարպած է ինքզինք հրատարակուած ութ հատորներուն մէջ, եւ ինչ որ կը մնայ ձեռագիր՝ կը բաղկանայ մեկնութիւններէ, նախագիծերէ, նօթերէ, որոնք կրնան հետաքրքրել միայն բանասէրները, պատմագէտները եւ հոգեբանները, լուսաբանելու համար Նիցշէի կեանքն ու գործը։

Եւ սակայն Նիցշէի յետմահու հրատարակութիւնները յայտնութիւն մը դարձան բոլորին համար։

Ամբողջ ձեռագիրները պատրաստ աշխատութիւններ են, նոյն իսկ աւելի կարեւոր քան հրատարակուածները։ Այնպէս որ Նիցշէն ուսումնասիրելու համար՝ այլ եւս բաւական չեն ծանօթ հատորները, անհրաժեշտ է քննութեան առնել նաեւ յետմահու հրատարակութիւնները։

Ֆրանսացիները, որոնք շատ կը սիրեն Նիցշէն,— պատճառները ծանօթ են,— սկսած են արդէն թարգմանաբար տալ ինչ որ կը հրատարակուի, Հոբնոսէն անդին, Նիցշէի ձեռագիրներէն։

Առաջին հատորը, որ լոյս տեսաւ Mercure de Franceի ժառանգութեան մէջ, Անրի Ժան Պոլի ներածականով եւ ծանօթութիւններով, սկսած է լուրջ ուսումնասիրութեան առարկայ դառնալ քննադատներու կողմէ։ Բոլորը կ'ընդունին որ յետմահու այս գործերը աւելի արժէքաւոր են քան մինչ այժմ հրատարակուածները։ Կարգ մը քննադատներ դիտել կուտան որ, եթէ ոմանք կը քննադատէին Նիցշէն թէ չկրցաւ փիլիսոփայական վարդապետութիւն մը տալ հակառակ իր բեղուն ուղեղին, յետմահու գործերուն լոյսովը՝ անոնք պիտի գտնեն Նիցշէի սիստէմը։ Ընդհակառակն, Անրի Ժան Պոլ, ներածականին մէջ տակաւին կը պնդէ թէ Նիցշէ յետմահու գործերով իսկ չէ բանաձեւած փիլիսոփայական սիստէմ մը,— եւ ա՛յդ է իր ինքնատպութիւնը։ Այս առթիւ մէջբերումներ կ'ընէ Նիցշէի գործերէն, փիլիսոփային բերնովն իսկ հաստատելու համար թէ ան չէ ուզած ինքզինք բանտարկել մտածման մը սահմաններուն մէջ.— «Ես սահմանափակ միտք մը չեմ, որ կազմէի սիստէմ մը, նոյն իսկ սխալական վարդապետութիւն մը»։ Նիցշէ յաւիտենական լինելութեան ի խնդիր, իմացական յարաշարժութեան սիրահար, անսպառ եւ անպարագիծ գետ մըն էր, որ կը հոսէր ու կը հոսէր, եւ սահման չէր ճանչնար։

ԱՍՏՂԵՐԸ ԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆ ՈՒՆԻ՞Ն ԳՐՈՂՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

Այս հարցումն է որ կը զբաղեցնէ Փօլ Հիւպլէրը,— անիկա հաւաքած է կարգ մը Ֆրանսացի գրողներու տեսակէտները, զորս կը հրատարակէ Le Petit Parisienի մէջ։

Անտրէ Մօրուա.— Ո՛չ, ո՛չ, իմ կարծիքովս, ամէն անհատի ճակատագիր կախում ունի իր նկարագրէն ուժէն միայն։ Իմ մասիս խօսելով, ապագաս յղի է փայլուն անակնկալներով։

Միրիամ Հարրի.— Ես կը հաւատամ միայն անունի ուժին։ Այս հաւատքը աւելի հին է, կը կարծեմ, քան աստեղագիտութիւնը։ Արդարեւ, Արեւելքի մէջ, ամէն անհատ ունի երկու անուն,— մէկը համայնքին ծանօթ, միւսը թաքուն։ Ես ծնած եմ Երուսաղէմի մէջ ու կը կրեմ ծննդավայրիս օրհնութիւնը։ Իմ անունս, որ արաբերէն կը նշանակէ Մարիամ, կը գրուի Y տառով,— արդ, գաղտնագիտութեան մէջ, որ հին եգիպտական ուսում մըն է, մեծ նշանակութիւն կ'ընծայուի Y տառին։ Ցիրելու որ եւ է պատճառ չունիմ, անունիս մէջ երկու Y կայ։

Գուշակութեանց չեմ հաւատար. Շատ փոքր էի դեռ, երբ արաբ կին մը ափիս մէջ նայելով՝ ըսաւ թէ Սարայի թագուհի պիտի ըլլամ։ Մինչեւ հիմա չիրականացաւ։ Կը պաշտեմ աստղերը՝ առանց հաւատալու անոնց ուժին։ Երբ կը դիտեմ Արեւելքի աստղերը, կը զգամ որ հոգւոյս մէջ կ'իջնէ խորունկ խաղաղութիւն մը։ Ափսո՜ս որ Փարիզի մէջ աստղ չենք կրնար տեսնել ...

Ֆէրնան Կրէկ.— Ինծի անկարելի կը թուի, որ աստղի մը դիրքը ազդէ մարդու մը ճակատագրին վրայ։ Այսուհանդերձ կը խոստովանիմ որ իմ լաւագոյն մուսաս է աստեղազարդ գիշերը։ Այնպէս որ իմ բոլոր բանաստեղծութիւններուս հաւաքածոյին կարելի է տալ Յայգային անունը։ Արդարեւ, երբ գիշերը կ'իջնէ, ծայրագոյն առանձնութիւն մը կը հանէ զգայնութիւնս։ Երբ ամբան աստեղափառ գիշերուան մէջ կը պտտիմ դուրսը, կը զգամ տեսակ մը քաղցրողական ուժ որ զիս երկինքին կը դարձնէ, ու վեր կը բարձրացնեմ աչքերս, կը դիտեմ աստղերը, մինչ հոգւոյս մէջ կը սկսի բանաստեղծութեան հոսումը. երկինքէ՜ն։

Մօրիս Տէքօպրա.— Ես որ եւ է որոշում տալէ առաջ, խորհուրդ կը հարցնեմ լուսնին։ Երբ լուսինը կը ժպտի, նշան է յաջողութեան, երբ ծամածռութիւն մը կ'ընէ, կը մերժեմ ծրագիրը։ Կրնամ ըսել թէ իմ գրական ամբողջ ասպարէզս արդիւնք է գուշակութեան մը։ 28 տարեկան էի, անունս էր Մօրիս Թէսիէ։ Հիւսիսային Ափրիկէի մէջ լրագրութիւն կը կատարէի փարիզեան թերթերու հաշւոյն։ Օր մը հանդիպեցայ գեղուհիի մը, որ թաւշեայ աչքեր ունէր եւ քողարկյի (օձ) մը կռնակի խճանկարներուն նայելով՝ գուշակութիւններ կը կատարէր։ Այս գեղուհին էր, որ ըսաւ ինծի թէ երկար ճամբորդութիւններ պիտի կատարեմ, թէ հազրաւոր պիտի տիրանամ, թէ հարիւր տարի պիտի ապրիմ, հարուստ, եւն.։ Այնքան խոր տպաւորուեցայ, որ այնուհետեւ յօդուածներս սկսայ ստորագրել երկու քողարկներու անունով (Տէֆայտը)։ Չեմ գիտեր թէ աստղերն ալ դեր ունեցան իմ յաջողութիւններուս վրայ, աստղերը առանց բան չըսին ինծի, բայց Չինաստանի մէջ, ծաղկաւէտ նարինջենիներու տակ, աղուոր աղջիկներ ճանչցայ, որոնք շատ կը հաւատային աստղերուն։ (Ըսել կ'ուզէ թէ կիները աւելորդապաշտ են աւելի քան այրերը, մոռնալով որ օձահմայութիւնը չի դադրիր աւելորդապաշտութիւն մը ըլլալէ)։

ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ԽՄԲ.— Յունուարի սկիզբը, Երեւանի մէջ տեղի ունեցաւ Հայաստանի խորհուրդներու 7րդ համագումարը, ուր ընդարձակ զեկոյց մը կարդաց կրթական գործավար Ա. Եղիազարեան։ Մաս առ մաս պիտի տանք այդ զեկոյցը, որ կը ներկայացնէ կատարուած նուաճումները երաժշտական, ճարտարապետական, դպրոցական, գիտական, հրատարակչական ասպարէզներու մէջ։

Երաժշտական ստեղծագործական բնագաւառին մէջ, 1928էն ասդին ունեցանք մեծ նուաճումներ։ Մեր երաժիշտները փոքրիկ պրակներէ վերջ սկսան տալ մեծ պրակներ։ Բաւական է յիշել, որ մենք բեմադրութեան համար հիմա պատրաստ ունինք 5 հայկական օփերաներ.— Անուշ, երաժշտութիւն Արմէն Տիգրանեանի, Ալմաստ, երաժշտութիւն Ալ. Սպենդիարեանի, Սեդա եւ Աստղածոր, երաժշտութիւն Ա. Տէր Ղեւոնդեանի, Քաջ Նազար, երաժշտութիւն Ցարօ Ստեփանեանի։ Ունինք կարգ մը համերգային գործեր համերգային մեծ նուագախումբի յատուկ.— Անդրկովկասեան կառուցումից մի պատկեր, երաժշտութիւն Կ. Զաքարեանի, Լէնինի մահուան առթիւ, գործ Եղիազարեանի, սէնֆոնի թիւ 1 եւ սիւյիթ համերգային նուագախումբի համար՝ Ա. Խաչատրեանի, եւն.։

Ասկէ զատ, երաժիշտները կ'աշխատին տալ քառանուագ երաժշտութեան յաջող գործեր, կը յիշատակենք Կ. Զաքարեանի, Մ. Մազմանեանի, Թ. Յովհաննիսեանի գործերը, մօտ 10 կտոր։ Կարգ մը գործեր ալ քառանուագի վերածուած են Գ. Աղամեանի, Ա. Այվազեանի, Ս. Ասլամազեանի եւ ուրիշներու կողմէ։ Այսպէսով լարային քառանուագի համար ունինք կարեւոր նուագացանկ մը հայ երաժիշտներու ստեղծագործութիւններով։

Զանգուածներու երգին նշանակութիւնը մեծ է մեր բանուորութեան եւ աշխատաւոր գիւղացիութեան դաստիարակման համար։

Այս գիծին վրայ եւս ունինք որոշ նուաճումներ։ Մէկ քանի տարուան մէջ մեր երաժիշտները ստեղծագործած են բազմաթիւ զանգուածային երգեր, որոնք ընդհանրացած են եւ կ'երգուին ամէնուրեք։ Քանի մը երգեր մեծ ընդունելութիւն գտած են բանուորութեան մէջ եւ կ'երգուին խանդավառութեամբ, օրինակ Արտերը ծլել են *եւ* Զան Ադրբէջան *(Ա. Տէր Ղեւոնդեան),* Գնանք արտերը, Ես Ձուռ եմ, Աշխարհով մէկ *եւ* Կոմսոմոլ էն տղէն *(Ռոմանոս Մելիքեան),* Կոլխոզի աղջիկ *եւ* Գիւղի աղջիկ *(Դանիէլ Ղազարեան),* Զան բամպակ *եւ* Մեր բամպակի արտերը *(Մ. Մազմանեան),* Կոլխոզական պարերգ *(Ա. Սաթեան),* Մեր կոլխոզի արտերը *(Տ. Աւետիսեան),* Էս բերքը բարին ա *(Վարդան Բունի) եւ դեռ ուրիշ շարք մը աշխատաւորական երգեր։*

Սակայն մեր երաժիշտները այս բնագաւառին մէջ խոշոր անելիքներ ունին տակաւին։

Աշխատաւորական երգի տարածման եւ ընդհանրապէս երաժշտական ստեղծագործութեան զարգացման խնդրոյն մէջ մեծ դեր կատարած է Պետ. Հրատարակչական Մարմնոյն երաժշտական հրատարակութեանց կազմակերպութիւնը, որ գործի ձեռնարկած է 1922էն։

Մեծ ուշադրութիւն ցոյց կը տրուի նաեւ փոքրամասնութեանց երաժշտական հրատարակութիւններուն։ Այսպէս տպագրուած են քրտական եւ թրքական դպրոցական երգերու ժողովածուներ, շարք մը թուրքերէն աշխատաւորական եւ բեմական երգեր։

Հրատարակուած են նոյնպէս դասագիրքեր մասնագիտական եւ արհեստագիտական դպրոցներու յատուկ։

Մեծ դեր կը խաղայ դարձեալ Հայ Երաժշտական Ընկերութիւնը, աշխատաւորութեան երաժշտական - կրթական մակարդակը բարձրացնելու տեսակէտէն։ Կազմակերպած է բազմաթիւ համերգներ (տարեկան 300 համերգ), թէ Մշակոյթի Տան շէնքին, թէ բանուորական վայրերու, գործարաններու եւ հաւաքական տնտեսութեան կայաններու մէջ։ Ընկերութիւնը ունի շրջուն խումբեր, ինչպէս արեւելեան նուագախումբ, պարախումբ, անհատ նուագածուներ, որոնք քաղաքային ակումբներէն զատ կը այցելեն գիւղերուն։

Ունինք անուն հանած քառանուագի խմբակներ.— «Կոմիտաս»ը, որ ամբողջ Ռուսիոյ մէջ լաւագոյն խմբակի մը համբաւը կը վայելէ, Մոսկուայի Կուլտուրայի Տան խմբակը, որ կազմուած է նրբաշարդ տաղանդաւոր ուժերէ. Երեւանի Պետ. Երաժշտանոցին դասախօսներու եւ ուսանողներու խմբակները, Լենինականի երաժշտական արուեստանոցին դասախօսներու եւ ուսանողներու խմբակները, «Սպենդիարեան» երաժշտական վարժարանի խմբակը, որոնք բազմաթիւ համերգներ տուած են բանուորական վայրերու, Կուլտուրայի Տանը, Ձայնասփիւռի կայանին մէջ, եւ այս ամէնը կը նպաստեն երաժշտական ընդհանուր կրթութեան տարածման։

«Կոմիտաս» պետական նուագախումբը կառավարութեան կողմէ ընտացաւ «Վաստակաւոր նուագախումբ» կոչումը։

Անվիճելի է, որ մեր երաժշտական ստեղծագործութեան հիմը պէտք է ըլլայ ժողովրդական երգը եւ ժողովրդական երաժշտութիւնը։

Հայ ժողովրդական երգերու հաւաքման գործը այսօր դարձած է այժմէական հարց մը,— պէ՛տք է հաւաքել մեր ժողովրդական երգերը, ուսումնասիրել զանոնք, վերամշակել եւ օգտագործել։

Ինչպէս ըսինք, մեր երաժիշտները սկսած են հիմա տալ մեծ պրակներ, ինչպէս օփերաներ, սէնֆօնիներ, պալէներ, համերգային ստեղծագործութիւններ։ Միաժամանակ պէտք է ուժ տալ աշխատանքի եւ դպրոցական նոր երգերու։ Նոր երաժիշտներ պատրաստել, եւ այս գործին մէջ մեծ դեր ունին կատարելիք Երեւանի Պետական Երաժշտանոցն ու Լենինականի երաժշտական արուեստանոցը, ինչպէս եւ միւս երաժշտական վարժարանները։

Երկու խօսք եւս մանկական երգի մասին։ Մեր ձեռքին տակ գտնուած մանկական երաժշտութեան գործերը բաւական չեն գոհացնելու համար պահանջը, մանաւանդ խօսքի տեսակէտով։ Մեծ մասամբ մանկական երգերու խօսքերը բարդ են եւ մանուկներուն համար անմբռնելի։ Անհրաժեշտ է մանուկներուն տալ իրենց հոգեբանութեան համապատասխան եւ դիւրըմբռնելի երգեր։

մէջի մարդը որ համայնավար է։ Ամէն մարդու մէջ կայ եւ պիտի լինի, պէտք է լինի էս բնական հակասութիւնը։ Պայքար ազգի թշնամիների դէմ, եւ էլի պայքար մարդկութեան թշնամիների դէմ։ Պիտի լաւ պահպանել անցեալը, պիտի լաւ պաշտպանել ապագան։ Մարտնչող մարդը պիտի լաւ ուսումնասիրի եւ դաշտի աջ մասը, եւ ձախ մասը եւ պիտի անպայման երկու կողմից ուժ ու բանակ ունենայ։

Մէկ կուսակցութիւնը սահմանափակ ուղեղների համար է։ Ուղեղներ էլ կան որ անհուն են. Նետիր նրանց մէջ որքան գաղափար որ ուզում ես, թէկուզ մէկ միլիարդ գաղափար լինի դա, նրանք էլի պարապ կը մնան ... Ահա էսպէս է իմ ուղեղը ... Այն մարդու խելքը որ բաւականանում է մի քանի գաղափարով՝ պէտք է հասկանալ որ նա ուրիշ բան չի եթէ ոչ խելքի պառուկ...։ Ընկերներ եւ քաղաքացիներ, ես մտնելով Դաշնակցութեան եւ Հօկի շարքերում՝ ուզում էի լինել մի բրոնզէ միացման գիծ։ Ես կատարել եմ մի հրաշք, մէկը երկու եւ երկուսը մէկ եմ արել։ Այո՛, երկու կազմակերպութիւն... սրա մէջ ի՞նչն է անբնական։ Կեանքը, սէրը, երջանկութիւնը կը լինի երկու հոգով։ Իսկական յեղափոխութեան ու յաղթանակն էլ կը լինի երկու գաղափարների եւ ույժերի մերձեցումով։ Իսկական յեղափոխականը պէտք է լինի շատ ճամբորդած մարդ։ Ճիշդ է ասուած որ շատ ապրողը չգիտէ, այլ շատ ճամբորդողը։ Աշխարհը կարելի է ճանաչել շրջելով նրա վերայ։ Կայ եւ մի ուրիշ աշխարհ, դա գաղափարական աշխարհն է։ Այնտեղ էլ հարկ է ճամբորդել, գնալ, գալ, աջ, ձախ, ե՛ւ էս կողմ, ե՛ւ էն կողմ։ Այսպիսով միայն կարելի է ճանաչել աշխարհը որ մեր ոտի տակն է, եւ էն միւս աշխարհը որ մեր գլխի տակն է։ Սրանից զատ, գիտնականները փնտրում են յաւիտենական շարժումը Նիւթական աշխարհում։ Ես գտել եմ յաւիտենական շարժումը մտաւոր աշխարհում։ Անհամեստութիւն չլինի ձեզ ասել որ իմ հրաշալի գլխումս գաղափարները կողմնացոյցի սլաքի պէս գնում են մէկ աջ, մէկ ձախ։ Հիմի ասէք, ընկերներ եւ քաղաքացիներ, էս բոլոր պատմական, գիտական, ընկերաբանական, պսիքոլոգիական, փիլիսոփայական եւ մանաւանդ ադամաբանական խօսքերի ու գործերի մէջ ի՞նչպէս էք գտնում խայտառակութիւն, դաւաճանութիւն, ստորութիւն։ Ես վաղուց է որ ճանաչել եմ մարդկային ապերախտութիւնը։ Եթէ դուք համաձայն չէք միմիանց, որպէս ձախեր ու աջեր, իմացէք որ ես հասել եմ քաղաքակրթական մի բարձրագոյն կէտի եւ համաձայնեցրել եմ ազգայնականութիւն եւ համայնավարութիւն։ Իմ մէջ ֆաշիսմը եւ կոմիւնիզմը միմեանց շատ լաւ են հասկանում։ Իմ ինչ մեղքն է որ դուք իրար էք ջարդում։ Աշխարհումս լաւ գործ անել ցանկացող մարդը զոհ կը լինի։ Իմացէք միայն որ ապագայ լաւ յեղափոխականների դատապարտութիւնը կ'ընկնի ձեր գլխին, իսկ ես կ'ապրեմ նրանց համար իբրեւ մի չհասկացուած պայքարող գիտնական, լոյսերի եւ անմահութեան պսակը գլխիս։ Տօ՛, ուղղակի կատաղում եմ մտածելով որ դուք բոլորդ փոխանակ գալու իմ ձեռը սեղմելու, շնորհաւորելու՝ նախատում էք ինձ եւ ասում, ստոր, դաւաճան... տօ՛, եթէ մի անգամ էլ ինձ հարցնէք՝ ես ձեզ կ'ասեմ որ իսկական ստորն էլ, դաւաճանն էլ դուք ինքներդ էք... դուք ազգայնականներ, մի ժամանակ շատ էիք սիրում համայնավարութիւնը, իսկ հիմի ատում էք։ Շատ ճիշդ է ասուած.— շատ մի սիրի՛ ատել կուտաս։ Դուք համայնավարներ, մի ժամանակ շատ էիք սիրում ազգայնականութիւնը, իսկ հիմի ատում էք։ Ձեզ համար էլ ասուած է.— շատ մի ատի, սիրել կուտաս։ Իսկ ես մին կամ միւսը ատելով եւ սիրելով, հիմի գտել եմ միացման կէտը, կանգնել եմ մէջտեղը եւ ձեռքերս բաց եմ արել ու գրկել երկուսին էլ... եթէ ազգայնականութիւնը իմ կինն է, համայնավարութիւնն էլ իմ սիրեկանն է... Այո՛, ես կանգնել եմ երկու գեղեցիկ եւ ճշմարիտ ճակատների վրայ։ Սէր՝ աջ կողմ, սէր՝ ձախ կողմ, պայքար թէ մէկի, թէ միւսի համար։ Էլ ո՞րտեղ էք փնտրում երկերեսութիւն։ Հակառակն երկերեսութիւնը միայն ձեր մէջ կարող էք գտնել։ Դուք Դաշնակցականներ, համ ֆաշիստ էք, համ էլ ընկերվարական։ Դուք համայնավարներ, համ ազգայնական էք (ձեւով), համ էլ համամարդկային էք (բովանդակութեամբ)։ Դուք Հօկճիներ, համ խորհրդային էք, համ էլ Հայաստանճի։ Դուք Ռամկավարներ, ափաշկարա համ պուրժուա էք, համ էլ բարեկամ հայ կոմունիստներին։ Ձեր խօսի ձեր մասին, Հնչակեաններ, դուք մի վաթսուն — եօթանասուն տեսակ կը լինէք, որքան հնչակեան, էնքան էլ չէշիտ։ Հիմի ընկերներ և քաղաքացիներ, ի՞նչ էք դուք, եթէ ոչ զիկզակներ, կլորներ, հակասականներ... Ի՜ քանի որ բանը էսպէս է, ի՞նչի ձեր բորչը լաւ է ու իմը վատ։ Ի՞նչի ձեր սալատը կանոնաւոր ա ու իմը անկանոն... էլ ո՞ւր մնաց մեր տարբերութիւնը... դուք ինձ ասում էք երկերես. տօ՛ մարդս ի հարկէ՛ պիտի երկու երես ունենայ։ Դա բնութիւնից է։ Մարդս պիտի երկու երես ունենայ որ երբ դաւաճանի՝ կարողանայ լաւ ապտակել նրան։

— Շա՛փ... շո՛ւփ...

Երկինքէն ինկան երեք ապտակ. մէկը Փարոսի աջ այտին, միւսը ձախ այտին։ Իսկ երրորդը կախուած կը մնայ օդին մէջ, Փարոսի գաղափարական գլխուն վրայ։

ՆՇԱՆ ՓԵՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ճակագրութիւնները շատ լաւատես են, երբ նկատի առնենք ոչ–նպաստընկալ գործազուրկները, սակայն շատ յոռետես կ'երեւան, երբ գիտենք թէ այս վերջիններուն թիւը կը նուազի: Ցետոյ կայ եղանակի բերումով եղած յաւելումը, ինչպէս եւ պատահական դէպքեր, ինչպէս Սիթրոէնի գործին կազմալուծումը: Ի՞նչ վիճակի մէջ է այդ գործը:— Ցամբաքար կը վերահաստատուին բան–ուորները, օրական 300 հոգի ներս կ'առնուի, շաբաթական աշխատանքն է 32 ժամ, իսկ ամսու վերջը՝ 40 ժամ: Մինչեւ յունուար 31 վերահաստատուած են 6000 բանուորներ, մինչեւ 8 փետրուար ներս առնուած էին 8600 հոգի, մինչեւ ամսու վերջը առած պիտի ըլլան 11,300 հոգի:

Կացութիւնը այս ըլլալով, խօսինք դարմաններու մասին: Երբ ես իշխանութեան գլուխ եկայ, սեղանի վրայ գտայ Մառքէի ծրագիրը: Հակառակ տիրող յուսախաբութեան, այդ ծրագրին շնորհիւ գործ ճարուած է 22000 բանուորներու: Կը յուսամ թէ մայիսին այս թիւը պիտի հասնի 40,000ի, իսկ երբ ծրագիրը ամբողջովին գործադրուի, 70,000ի: Պիտի ջանանք ընդարձակել այս ծրագիրը, ազգային նամբաներու շինութեամբ, առողջապահական եւ անտառային աշխատանքներով:

Նախարարը յետոյ խօսեցաւ գործազրկութեան նպաստի մասին: Շնորհիւ ձեռք առնուած միջոցներու, պետութեան բաժինը պիտի կրնայ հասնիլ 140 առ հարիւրի: Գործազրկութեան տագնապին դէմ ամէն միջոց օգտակար է, մեծ ըլլայ թէ փոքր: Ինչո՞ւ կը ծաղրեն կալուածներու նորոգութեան հրամանագիրը: Ցաւելուածական աշխատանքի ջնջումն ալ անտեղի չէ: Ներկայիս բանուորներու կէսը շաբաթական 48 ժամէն պակաս կ'աշխատի: Անշուշտ օրէնքը բացառութիւններ պիտի ունենայ, բայց հարկ է որ գործատէրերը ապացուցանեն անոր անհրաժեշտութիւնը: Գալով շաբաթական 40 ժամուան, այդ ծրագիրը կարելի է իրագործել միայն միջազգային համաձայնութեամբ: Սակայն եւ այնպէս, այս ուղղութեամբ ալ ընելիքներ ունինք: Երեսփ. ժողովին յանձնուած օրինագծի մը համաձայն, երբ որոշ շրջանի մը մէջ գործատէրերու մեծամասնութիւնը 48 ժամէն վար իջեցուցած ըլլայ շաբաթական աշխատանքի տեւողութիւնը, կառավարութիւնը պիտի կրնայ այդ կարգադրութիւնը ընդհանրացնել հրամանագրով: Միւս կողմէ, պարզեւներ պիտի տրուին այն գործատէրերուն որոնք աշխատանքի կը կանչեն գործազուրկները:

Գալով օտար բանուորներուն, գիտէք որ անոնց թիւն է 800 հազար: Այսուհետեւ անոնք որ կ'ուզեն նորոգել իրենց աշխատանքի արտօնագիրը, պէտք է դիմում կատարեն. այլեւս մեքենաբար նորոգում չպիտի ըլլայ:

Գիտէ՞ք թէ քանի կիներ կ'աշխատին ճարտարագործութեան մէջ,— 700,000: Իսկ 60 տարեկանէն վեր բանուորներու թիւն է նոյնպէս 700,000: Մենք միջոցներ կը խորհինք, որպէսզի այս ծերունիները քաշուին ասպարէզէն, առանց թշուառութեան մատնուելու: Այս մասին օրինագիծ մը պիտի ներկայացուի, համախորհուրդ ելմտական նախարարին հետ: Կարգ մը երեսփոխաններ կ'առաջարկեն որ գործազուրկներուն եղած օգնութենէն օգտուին նաեւ մասնակի գործազուրկները: Կառավարութիւնը հակառակ չէ ուսումնասիրելու այդ խնդիրը: Բայց պէտք է նկատի առնել անոր ելմտական հետեւանքները, փոխանակ ընդարձակելու նպաստի սահմանը, աւելի լաւ է գործ ճարել: Ուրիշ խօսքով, ես պիտի նախընտրէի ոչ թէ ազգ. սնտուկ մը հաստատել նպաստի, այլ աշխատանքի համար:

Այսօրուան ցոյցերը արգիլուած

Ընկերվարականներու եւ համայնավարներու միացեալ ճակատը ցոյց մը կազմակերպած է այսօր, կիրակի: Բոլոր շարքերը կը հրաւիրուին ապացուցանել հակաֆաշական ճակատին յառաջնուն ուժը եւ յիշատակի ծաղիկներ դնել Ռէփիւպլիքի հրապարակին վրայ:

Ներքին նախարարութիւնը այս առթիւ ազդ մը հրատարակելով, կը ծանուցանէ թէ այսօր ալ (10 փետրուար) պիտի գործադրուին այն միջոցները որ ձեռք առնուեցան փետրուար 6ին, բարեկարգութիւնը պահպանելու համար: Հետեւաբար կոչ կ'ընէ ժողովուրդին իմաստութեան: Բոլոր ցոյցերը եւ համախմբումները արգիլուած են:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՈՒՆԳԱՐԻԱՆ ալ կը պահանջէ ջնջել Թրիանօնի դաշնագրին տրամադրութիւնները: Քանի որ այդ ջնջումը պիտի ըլլայ Գերմանիոյ համար, կարելի չէ նոյն իրաւունքը մերժել Հունգարիոյ, Աւստրիոյ եւ Պուլկարիոյ համար,— այս տեսակէտը պիտի պաշտպանէ հունգարական պատուիրակութիւնը՝ Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ:

ԿՐԻՓԻ ՀԱՄԱՃԱՐԱԿԸ մտահոգութիւն կը պատճառէ շատ մը զօրանոցներու մէջ, մանաւանդ որ ցուրտերը սաստկացան այս շաբթու (Փարիզի մէջ ալ): Երկու զինուորներ մեռան Պուաժի պահակազօրքին մէջ, եօթի բարձրացնելով թիւը: Ամիէնի զօրանոցին մէջ հիւանդացած են 150 զինուորներ: Երեք երեսփոխաններ վարակուած վայրերը դրկուեցան, քննութեան համար:

ԱՆԳԼԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ Փարիզ եկած ըլլալով, հացկերոյթի մը հրաւիրուեցաւ անգլ. առեւտրական սենեակին կողմէ: Այս առթիւ նախարարը կրկին շեշտեց Լոնտոնի համաձայնութեան կարեւորութիւնը: Ֆրանսայի կողմէ պատասխանեցին առեւտրական նախարարը եւ վարչապետը, ջերմ գոհունակութիւն յայտնելով:

ՀՈՒՆԳԱՐ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ Մաթիաս Ռաքոցի, որ երկու շաբաթէ ի վեր կը դատուէր փեշթայի մէջ, դատապարտուեցաւ ցկեանս բանտարկութեան, իբրեւ հայրենադաւ, մեղսակից 27 անձերու սպանութեան եւ դրդիչ ուրիշ 17 անձերու սպանութեան, ինչպէս եւ իբրեւ դրամանենգ: Ռաքոցի առեւտրական գործավար եղած էր 1919ին, երբ Պէլա Քուն խորհրդային իշխանութիւն հաստատեց Հունգարիոյ մէջ:— Կը կարծուի թէ բանակցութիւն պիտի կատարուի Մոսկուայի հետ, Ռաքոցին Ռուսաստանի յանձնելու եւ փոխարէն հունգար դատապարտեալ մը ազատելու համար:

ԿԵՂԾ ՏԱՍԸ ՖՐԱՆՔՆՈՑՆԵՐ շինած ըլլալով, խումբ մը Չինացիներ ձերբակալուեցան Քորմէյլ–ան–Փարիզիսի մէջ (հարաւային շրջան): Այս չինական գաղութը կը բաղկանայ 200 հոգիէ, տեղաւորուած՝ տաղաւարներու մէջ:

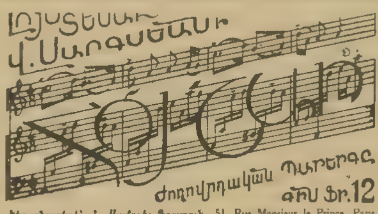

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄՈՒՐԱՏ ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ վարժարանին մէջ, 25, rue Troyon, Sevres, տեղի կ'ունենայ ընդունելութիւն մը 11 Փետրուար, Երկուշաբթի կէս օրէ վերջ ժամը [illegible] ի պատիւ Փարիզի առաջնորդական կարողին Ժան Վէրտիէի:

ՓԱՐԻԶԻ ՑԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ եւ Երզ. Հայր. Միութեան անդամական ընդհ. ժողովը [illegible] կիրակի երեկոյ ժամը 8ին [illegible]

ՍԱՂՆՈՅ ՁՈՐԻ Հայրենակց. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, 13 Րիւ Փէտ–Պիւոր [illegible] Յովհաննէսեանի սրահին մէջ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կարնեցի Տիկին Սաթենիկ Փիւսկիւլեանը փնտռէ իր որդին՝ Մանուկ Փիւսկիւլեանը, [illegible] 1922ին, [illegible]

[illegible]

Իմացնել իր մօր՝ Սաթենիկ Փիւսկիւլեանի, 15, rue Longue des Capucins, Marseille

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՀՐԱՒԷՐ

[illegible] Միութեան ընդհանուր խորհրդակցական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր [illegible] այսօր կիրակի երեկոյ ժամը 9ին, 8 *Ավընիւ տը Փարի* սրահին մէջ. Օրակարգ.— Վարչութեան նիւթական [illegible] [illegible] Նոր վարչութեան ընտրութիւն

Վաճառու յարկաբաժին

Վաճառու են Լա Կարէնի կայարանին դիմացը (9 վայրկեան Սէն Լազարի կայարանէն), ամենաարդիական յարմարութիւններով յարկաբաժիններ, մէկ սենեակ խոհանոց եւն. 2000 ֆր., 2 սենեակ խոհանոց եւն. 4000 ֆրանք, 3 սենեակ խոհանոց եւն. 5000 ֆրանք: Առանց քօնֆօրի 2 սենեակ խոհանոց 1600 ֆր., 3 սենեակ խոհանոց 3000: Մասնաւոր զեղչ Հայերու, որոնք կը ներկայանան «Յառաջ»ի ներկայ կտրոնով: Անմիջապէս պատեհութիւն: Դիմել տեղւոյն վրայ

Գ. Stéphanի, propriétaire, 33, Rue de Pointe, La Garenne (Seine): Tél. Charlebourg. 23—39.

ՍԱՓՐԻՉՆԵՐ. Լաւ խանութ մը առնելու կամ ձեր խանութը ծախելու համար, վստահութեամբ դիմեցէք՝

Cabinet Raymond Gabarroes & Cieի, 15, Rue des Archives à Paris, ուր պիտի գտնէք ձեր ուզած խանութը՝ ամենափոքրէն ամենամեծը, սկսեալ 5000 ֆրանքէն:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՑ ԵՌԱՄՍԵԱՑ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՑ	ԵՌԱՄՍԵԱՑ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ ...	200 փրանք	100 փրանք	

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 12

11րդ ՏԱՐԻ · 11e Année N° [illegible]

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գին 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԻՆՉՈ՞Ւ Կ'ԻՋՆԷ ԵՐԵՒԱՆԻ ԿՇԻՌԸ

— o—o —

Կիրակի օր գիտել տուինք թէ Երեւանը առաւելապէս կապուած կը մնայ նահանգային կամ քաղաքապետական գործունէութեան, երկրորդական գծի վրայ ձգելով բուն ազգային – քաղաքական գործը:

Ահա կէս միլիոն ժողովուրդ աւելցեր է բազմածնութեամբ, և մեր հայրենիքը հող չունի: Իսկ հող չունենալով, ստիպուած է ապաւինիլ գիտական միջոցներու եւ հանրօգուտ շինութեանց, որոնք ինչքան ալ գնահատելի ըլլան, չեն կրնար գոհացնել օրուան պահանջը:

Ո՞վ է պատասխանատուն այս տխուր կացութեան:

Արձանագրենք շարք մը իրողութիւններ, եւ թող եզրակացութիւնը հանեն անոնք որ բազմած են Երեւանի մէջ, իբրեւ իշխանաւոր, ինչպէս եւ անոնք որ դէմ բռնելով ծափ կը զարնեն արտասահմանի մէջ:

×

Յունուար 15ին Թիֆլիսի մէջ բացուեցաւ Անդրկովկասեան խորհուրդներու 7րդ համագումարը,— գերագոյն ժողովը, որ կ'ընտրէ դաշնակցային – պետական օրկանները՝ յաջորդ շրջանին համար: (Ինչպէս Մոսկուայի ընդհանուր համագումարը՝ ամբողջ Խ. Միութեան համար):

Այս ժողովին կը մասնակցէին 763 պատգամաւորներ, որոնց 331ը Վրաստանէն, 322ը Ազրբէջանէն, իսկ 110ը Հայաստանէն:

Անշուշտ այս արդիւնքը հետեւանք է իւրաքանչիւր հանրապետութեան բնակիչներու թիւին եւ տարածութեան, ինչպէս ուրիշ հարցերու առթիւ (եւ մանաւանդ պետական վարկերը բաժնած ատեն):

Արդ, Հայաստանը այսքան տխուր կացութեան մը չպիտի մատնուէր, եթէ վերադարձուցած ըլլային վիճելի հողամասերը, որոնց տարածութեան եւ բնակչութեան առաւելութիւնը մեքենաբար կը վայելեն Վրաստան եւ Ազրբէջան:

Շրջանային համագումարներէն յետոյ, տեղի ունեցաւ ամբողջ Խորհ. Միութեան խորհուրդներու համագումարը, Մոսկուայի մէջ, յունուար 28ին:

Այստեղ շատ աւելի տխուր եւ գլխիկոր կ'երեւայ Հայաստանի դիմագիծը.

Աշխատակից մը պրպտելով Մոսկուայի կառավարական պաշտօնաթերթը, «Իզվեստիա»ն, յանգած է եզրակացութեան մը որ իսկապէս վրդովիչ է:

Վարը կը կարդաք այդ վերլուծումը: Ըստ կարգի յիշենք շարք մը փաստեր, դիւրացնելու համար ձեր խորհրդածութիւնը:

Մոսկուայի համագումարին կը մասնակցէին 1970 պատգամաւորներ, ներկայացնելով 180 ժողովուրդներու ձայնը, համաձայն խորհրդային սահմանադրութեան:

Այս պատգամաւորութեան մէջ Ազրբէջան ունէր 40 ներկայացուցիչ, Նախիջեւան՝ 1, Ղարաբաղ՝ 2, համագումար՝ 43: Վրաստան՝ 33, Աբխազիա՝ 3, Աջարիա՝ 2, Օսեթիա՝ 1, համագումար՝ 39:

Իսկ Հայաստանի բաժին ինկած էր միայն 14 պատգամաւոր ...

Արդ, բազմաթիւ պատգամաւորներ կ'արտայայտուին իրենց երկրին վերաբերեալ կամ ընդհանուր հարցերու մասին, ծրագիրներ կը պարզեն եւ պահանջներ կը դնեն: Միայն հայ պատգամաւորներն են որ մունջ կը կենան նոր հարսի պէս:

Թաթար Մուսաբէկով կը խօսի իբրեւ նախագահ Անդրկովկասեան Դաշնակցութեան, մանաւորապէս ծանրանալով իր հայրենիքին՝ Ազրբէջանի վրայ, յիշելով նաեւ Վրաստանը, բայց մոռացութեան տալով երրորդ հանրապետութիւնը — Հայաստանը:

Վրաստանի պատգամաւորութեան նախագահը, Մախարաձէ, իր կարգին բեմ բարձրանալով, կը փառաբանէ իր հայրենիքը եւ նոր պահանջներ կը ներկայացնէ: Միեւնոյն ատեն չի մոռնար բարձրաձայն պարծենալ թէ «ընկեր Ստալինի հայրենիքը Վրաստանն է»:

Ուրեմն, կրկին կ'անտեսուի մինուճար Հայաստանը: Անոր անունը եւ պահանջները կը մոռնան ոչ միայն դաշնակից դրացիները, այլ եւ իր «զաւակունք» ...

×

Կարճ կապենք այսօր: Դեռ շատ աւելի ցայտուն եւ պերճախօս փաստեր ունինք,— բոլորն ալ հակադաշնակցական աղբիւրէ, գրաւոր թէ բանաւոր:

Փաստեր՝ որոնք անգամ մը եւս կ'ապացուցանեն թէ զգալապէս ինկած, պակսած է Խ. Հայաստանի քաղաքական կշիռը՝ թէ՛ Անդրկովկասի եւ թէ՛ Մոսկուայի մէջ:

Հետզհետէ պիտի ներկայացնենք այդ փաստերն ալ, որպէսզի Արտասահմանը կարենայ գիտակցօրէն դատել մեր հայրենիքին սեւն ու ճերմակը, փոխանակ վիճելի կամ կանխակալ կարծիքներ կազմելու:

Անշուշտ քաղաքական կշիռի այս կորուստը հետեւանք է նաեւ այն իրողութեան, որ Երեւան զրկուած է կեդրոնական, համախորհրդային դէմքերէ, շնորհիւ ներքին զտումներու, ինչպէս կը հաստատեն մէկէ աւելի ականատեսներ — դարձեալ հակադաշնակցական:

Այդ մասին ալ խօսելիքներ կ'ունենանք, երբ կարգը գայ:

Ի՞նչ խօսք որ այս պարտականութիւնը կը կատարենք իբրեւ ... Հակահայաստանեան: Որպէսզի աւելի զօրանան Մուսաբէկովներն ու Մախարաձէները ...

Շ.

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՍՄԱՆԻ «ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԸ»

Շաբաթ օր, 9 Փետրուար տեղի ունեցաւ Հայ Տնտեսական Կեդրոնին սարքած «Համազգային ժողովը», «Ազգային խորհուրդ» ընտրելու համար:

Ներկայ էին 24 հոծրային հաստատութեանց ներկայացուցիչները. երեք միութիւն պատասխանած չէին հրաւէրին, իսկ երեք միութիւն ալ չէին կրցեր ներկայացուցիչ ղրկել:

Կարդացուեցաւ Պ. Ռուբէն Կոստանի նամակը, որով կը բացատրէր այն բոլոր պատճառները որոնց համար հրաւիրուած էին ներկաները:

Ներկաներուն լիազօրագիրները ճշդելէ յետոյ, Պ. Զ. Խանզատեանն եւս բացատրեց ժողովին գումարման շարժառիթները: Յետոյ, նոյն քան վիճաբանութիւնները, 17րդ թաղամասի քաղաքագլուխը, Պ. Լօրան Պոյի, իր համակրանքը յայտնեց հայ ժողովուրդին, ըսելով թէ Պեյժերէն վերջը Հայերը պէտք է ամէն դիւրութիւն վայելեն Ֆրանսայի մէջ, իբրեւ մեր դաշնակիցները, մեզի հետ կռուած ըլլալով ընդհանուր պատերազմին. Քաղաքապետին մեկնումէն վերջ, ներկաներու պահանջին վրայ վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան հայերէն:

Կրկին խօսք առաւ Պ. Խանզատեան եւ թուեց բոլոր այն պատճառները, որոնց ստիպողականութեան տակ անհրաժեշտ կը դառնայ կազմել *Հայ ազգ. ժողով մը*: «1934 Յունիսէն ի վեր Հայ Տնտես. Կեդրոնը մտածեր է այս խնդիրին մասին: Ճիշդ է որ տնտեսական նպատակներու համար կազմուեցաւ ան, սակայն կեանքը հարկադրեց, որ մեր հայրենակիցներուն անունով ուրիշ դիմումներ կատարենք ֆրանսական կառավարութեան: Մեր փրանսացի բարեկամները, ինչպէս նաեւ պաշտ. շրջանակները միշտ ալ թելադրած են մեզի կազմել այնպիսի մարմին մը, որ իրաւունք ունենայ խօսելու բոլոր Ֆրանսահայերու անունով: Հայ հանրային հաստատութիւններու կողմէ ալ նմանօրինակ դիմումներ եղան մեզի այս մէկ տարուան ընթացքին: Հայ Տնտեսական Կեդրոնին կողմէ մասնակցեցանք կազմուած խառն ժողովին: Անցան երկու ամիսներ եւ դժբախտաբար ոչ եւ է դրական արդիւնք չտեսանք խոստումէ զատ: Միւս կողմէ ինքնութեան թուղթերու նորոգութեան եւ աշխատանքէ զրկուողներու պարագաները շատնալ սկսան: (Հոս ընդհատելով Պ. Խանզատեան կարդալ տուաւ տեղի ունեցած բոլոր թղթակցութիւնները: Պ. Լ. Կիւմիւշկէրտան եւ ուրիշներ միջամտեցին, ըսելով թէ պէտք չկայ կարդալու այդ թղթակցութիւնները, այլ հարկ է կարդալ այն ատենագրութիւնը, որու հիման վրայ հրաւիրուած է այսօրուան ժողովը):

Պ. Խանզատեան շարունակեց.

— «Իրաց այս վիճակին մէջ, որոշում տուինք ներկայանալ կառավարութեան ուրիշ հանգամանքով: Մեր փրանսացի բարեկամները խորհուրդ տուին մեզի գտնել ձեւը վերջ տալու համար réfugiéի կացութեան: Պէտք է խմբովին հպատակութիւն խնդրել եւ կամ կազմական կանոնագիր մը (Statut) մշակել մեր ներքին գործերուն համար. Պատկան նախարարութիւններ խոստացած են իրենց աջակցութիւնը, պայմանաւ որ համազգային դիմում մը կատարուի: (Այս առթիւ յիշեց նաեւ Պ. Էտ. Էրիոյի նոյնիմաստ խօսքը, թէ դադրեցէք այլեւս իբրեւ *գաղթական* դիմում կատարելէ): Կը փափաքիմ որ ներկաները մարմին մը ընտրեն այդ նպատակին համար: Ես այլեւս չեմ կրնար մինակս տանիլ այս գործը: Իմ գործերովս պէտք է զբաղիմ: Կ'ուզեմ վերադառնալ իմ նախասիրութիւններուս: Անշուշտ կարդացած էք ինծի դէմ եղած քննադատութիւնները՝ «*Յառաջ*»ի մէջ: Ես իմ քարտէզներուս շնորհիւ կը ճանչնամ Հայ Տնտես. Կեդրոնին ծախքերը: Բարեկամներու բարոյական աջակցութիւնն անպակաս է եղած: Մինչեւ փետրուարի վերջը ինչ կ'ուզէք ըրէք, կ'ուզէք ուրիշ նոր անունով կազմեցէք մարմին մը»:

Այս յայտարարութիւններէն յետոյ, փաստաբան Պ. Մարմարեան ընտրուեցաւ նախագահ եւ Պ. Ս. Քարեան ատենադպիր: Կարգով խօսք առին զանազան ներկայացուցիչներ:

Պ. Յ. Թէլեան (Հանրին հայր. միութիւն).— Հակառակ անոր որ մինչեւ այսօր իրար խաչաձեւող դիմումներ եղեր են, բայց կրկին շնորհակալութեան արժանի են Հայ Տնտես. կեդրոնին աշխատանքները: Բայց նախ պէտք է գիտնանք թէ ինչ պիտի ըլլայ մեր ընտրելիք ժողովին պաշտօնը, եւ ինչ հանգամանք պիտի ներկայացնէ ան: Պէտք չէ առաջուան պէս խաչաձեւումներ տեղի ունենան եւ ոչ ալ ինքնագլուխ դիմումներ: Կանոնագիր ծրագիր մը կազմելու համար պէտք է ընտրել առժամեայ մարմին մը:

Պ. Լ. Կիւմիւշկէրտան.—«Յառաջ»ի մէջ գրուած էր թէ ես հրաժարած եմ Հայ Տնտես. Կեդրոնի վարչական ժողովէն: Սխալ է այս լուրը՝ հրաժարած չեմ, սակայն իմ եւ Պ. Խանզատեանին միջեւ խոր տարակարծութիւններ կան այս մասին: «Հայ Ազգային ժողով» խոշոր բառ է: Անշուշտ շնորհակալութեան արժանի է Պ. Խանզատեան, բայց իբրեւ Հայ իրաւունք չեմ տար որ եւ է մարմնի զբաղելու համար օրինակ հպատակութեան եւ ուրիշ բարդ խնդիրներով: Գաղթ. օֆիսին բուն ջնջուելուն համամիտ չեմ: Ազգ. ժողովին հետ մեր ունեցած յարաբերութիւններուն վերջ տալու կողմնակից չեմ: Երէ կան փրանսացի բարեկամներ, ծերակուտական կամ երեսփոխան, որ մեզի խորհուրդ կու տան հրաժարիլ, կան ուրիշներ ալ, որ ընդհակառակն, խորհուրդ կու տան չհրաժարիլ Ազգերու Դաշնակցութենէն: Բարեգործականը երկու տարի է օրինակ 50000ական փրանք նպաստ կը ստանայ: Դժբախտութիւնը այն է, որ արտաքին աշխարհի առջեւ չենք կրնար մէկ ճակատ կազմել: Այս բոլոր խնդիրները պէտք էր լուսաբանել, բայց Պ. Խանզատեան, դուք չտուիք այդ բացատրութիւնները: Յետոյ կ'ուզեմ որ կազմուելիք նոր մարմնին մէջ Դաշնակցութիւնն ալ իր ներկայացուցիչն ունենայ:

Պ. Կատիբեան.— Ես ներկայ եմ իբրեւ Գաղթ. օֆիսի ներկայացուցիչ: Հայ Տնտես. կեդրոնին բարեկամ եմ, եւ կը գնահատեմ ինչ որ կանոնագրով ըրած է: Ես կը կարծէի, որ Հայ Տնտես. Կեդրոնը մշակուած զեկոյց մը պիտի տայ, մինչդեռ Պ. Խանզատեանին զեկոյցը միայն լսեցինք: Ազգ. Խորհուրդ ունեցեր ենք Պոլսոյ Ազգ. Սահմանադրութեան օրով, որուն կ'ենթարկուէին բոլոր ազգ. մարմինները: Այդ անուան շուրջն է որ թիւրիմացութիւններ կան: Երէ հոս ներկայ եղողները երկու հազար հոգիի անունով խօսելու իրաւունք ունին, անդին կան 20,000եր, որ հոս ներկայացուցիչ չունին: Որպէսզի կազմուելիք մարմնի մը վճիռը ամէնուն կողմէ ընդունուի, պէտք է որ բոլորը իրենց ներկայացուցիչը ունենան: Պէտք է ընտրել վիճակ մը, որ վերջ տայ բոլոր տարակարծութիւններուն: Մեր բոլոր դիմումներուն միշտ քաղաքավարի պատասխանած են, բայց դրական արդիւնք մը չենք տեսած բնաւ, վտանգաւոր եւ ծանր խնդիր է «Ազգ. Խորհուրդ»ի հարցը, թէեւ համակրելի: Պէտք է զանազանել երկու խնդիրներ, — *այժմէականն ու հիմնականը*: Տնտեսական կեդրոնը շատ բան ունի ընելիք այժմէական – տնտեսական խնդիրներու համար, անշուշտ խորհրդակցելով զանազան մարմիններու հետ, բայց դուրս չգալով այդ սահմանէն: Հպատակութեան եւ կազմական կանոնագրի խնդիրները բոլորովին ուրիշ բան են: Եւ քաղաքները անպակասելի ըլլան, որովհետեւ համահայկական հարցեր են: Կ'առաջարկեմ պարբերական ժողովներ կազմել աւելի համերաշխ ձեւով: Երէ ստեղծուի բեմ մը, ընդհանուր ընտրութեամբ, այն ատեն մենք ալ կ'ընտրենք մեր ճամբան.

(Մնացեալը յաջորդով)

100Ի՞Ն 10Ի ՕՐԷՆՔԸ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՎԱԼԱՆՍ, 10 Փետրուար (*Յառաջ*). — Վերջերս մխիթարական լուրեր հաղորդած էի մեր գաղութի տնտեսական կացութեան մասին, յայտնելով թէ խմբական արձակում չկայ: Երկար չտեւեց այս վիճակը: Վալանսի գործարաններուն մէջ գրեթէ առաջին տեղը կը գրաւէ խմորեղէնի գործարանը (*մաքարոնի*), ուր աւելի քան հարիւր հայ աշխատաւորներ կան այր եւ կին: Շատերը 10 — 12 տարիէ ի վեր նոյն գործարանը կ'աշխատին, բայց ահա լուր կ'առնեն թէ հարիւրին տասնի օրէնքը պիտի գործադրուի: Առաջին առթիւ արձակուեցան տասը Հայեր, որոնց դժբախտութեան առջեւ պաշտօնեաները անգամ յուզուած էին. Այս կարգադրութիւնը ծանր հարուած մըն է մեր գաղութին համար: Կը հաւատեն թէ ամէն շաբաթ 8 — 10 հոգի պիտի արձակուին: Իսկ միւս գործարաններուն մասին լուր չկայ: Պատուական գործարանը ուր նոյնպէս բաւական թիւով Հայեր կան (շուրջ ... հոգի), տակաւին որոշում տուած չէ:

Եւ խորհի՞լ որ Երեւանի մէջ ուրիշ գործ չէ մնացած եթէ ոչ դրամ հաւաքել... Սպանիոյ պրոլետարներուն համար: — Ն. Թ.

ՆՊԱՍՏԱՌՈՒՐԿ ԲԱՆՒՈՐՆԵՐՈՒ ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՑՈՅՑԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 9 Փետրուար (*Յառաջ*). — Ինչպէս գրած էի օրը օրին, նպաստառուրկ բանուորները, ընդառաջ երթալով Անգործներու Կոմիտէի հրաւէրին, հինգշաբթի օր, 7 փետրուար երեկոյեան ժամը 6ին, հրապարակային ցոյց մը կատարեցին, զոհացում պահանջելու. Կոմիտէն, թռուցիկներ բաժնած էր օր առաջ, միեւնոյն ատեն փչելով ... Ազգ. Վարչութեան դէմ:

Քանըպիէրի պողոտային եւ Քուր Պէլզընսի անկիւնը, խռնուած էր հսկայ բազմութիւն մը: Կիներ, երախաներ, ծերեր ու երիտասարդներ: Հետաքրքիրներու բազմութիւնն ալ, խառնուելով ցուցարարներուն, պատկառելի երեւոյթ մը տուած էր անոր:

Ժամանակէն շատ առաջ, ոստիկանական ուժեր բոլոր ճամբաները պաշարման տակ առած էին: Ներկայ էին կեդր. ոստիկանապետը, եւ նահանգապետարանի ոստիկանական ընդհ. քարտուղարը, որոնք անձամբ կը վարէին գործողութիւնները:

Ցուցարարները շրջեցան ժամը 6էն մինչեւ 8, «Հաց կամ գործ» աղաղակելով:

Յետոյ կարդացուեցաւ բանաձեւ մը, որով կը պահանջուի, առանց ազգի խտրութեան, բոլոր նպաստառուներուն ու անգործներուն համար վճարել քաղաքապետութեան նպաստի բաժինը: Նկատելով որ քաղաքապետութիւնը արդէն իր տարեկան ելմտացոյցին մէջ, որոշ գումար մը քուէարկած էր. ամէն մէկ նպաստառուի նուազագոյն հինգ փրանք հաշուել, պահանջուեցաւ որ, խօսքէն գործի անցնին.

Ուրախալի է ըսել, որ ոչ մէկ անախորժ միջադէպ ծագեցաւ: Միայն մէկ հոգի ձերբակալուեցաւ, այն ալ Ֆրանսացի, որ յետ հարցաքննութեան ազատ արձակուեցաւ:

Նպաստառուներու ցոյցին կը մասնակցէին մեծ թիւով Ֆրանսացի սէնտիքալիստներ: — *Հրաչեայ*

ՀԱՑԿԵՐՈՅԹ Ի ՊԱՏԻՒ ԿԱԹՈՂ. ՆՈՒԻՐԱԿԻՆ

Կաթող. Նուիրակ Գարեգին արք. կիրակի օր պատարագեց եւ քարոզեց Փարիզի եկեղեցին: Յետոյ Հոգաբարձութիւնն ու Վարչութիւնը սեղան մը տուին ի պատիւ Նուիրակին: Հրաւիրուած էր նաեւ «Յառաջ»ի խմբագրութիւնը: Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Մէկ Հայ, երկու Յոյն եւ մէկ Հրեայ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Ինչպէս գրած էինք, Թուրքիոյ ազգ. ժողովին նոր ընտրութեանց առթիւ, «Հալք» կուսակցութիւնը թեկնածու ներկայացուցած էր ոչ միայն 17 Թրքուհիներ, այլեւ չորս թեկնածուներ՝ ոչ թուրք փոքրամասնութիւններէն: Ինչպէս միւս թեկնածուները, ասոնք ալ նոյնութեամբ ընտրուած են: Հայ երեսփոխանն է Պերճ Քէրէսթէճեան, նախկին տնօրէն օսմ. դրամատան մէջ եւ նախկին իթթիհատական: Յոյներէն մէկը, Աթամաք Ջիհնի, սերտ գործակիցն է Փափա Էֆթիմի:

Ժողովը պիտի գումարուի յառաջիկայ մարտին եւ ունի 399 երեսփոխան, որոնց 16ը «անկախ» են, թէեւ ընտրուած «Հալք»ի, ուրիշ խօսքով՝ Մ. Քէմալի հրամանով: Նախորդ ժողովը կը բաղկանար 315 անդամներէ:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՊԻՏԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԷ ԱՅՍ ՇԱԲԹՈՒ

»»» · · «««

[illegible] սկզբունքով համաձայն է

Այս շաբթու կը սպասուի Գերմանիոյ պատասխանին՝ Լոնտոնի համաձայնութեան մասին:

Ինչպէս գրած էինք, Հիթլէր տասը օրուան համար դադրեցուց ամէն ունկնդրութիւն եւ քաշուեցաւ Միւնիխի լեռները, լայնօրէն ուսումնասիրելու համար խնդիրը: Տրուած տեղեկութեանց համաձայն, Գերմանիա պիտի ընդունի օդանաւային գործակցութիւնը, որոշ վերապահումներ կատարելով եւ մանաւանդ մերժելով արեւելեան ուխտը: Իր պատասխանը պիտի խմբագրուի բարեկամական ոճով, միշտ կրկնելով թէ պատրաստ է մասնակցելու միջազգային գործակցութեան: Այս առթիւ, պիտի պահանջէ որ իր ռազմական օդանաւերուն թիւը պակաս չըլլայ իր դրացիներուն նոյն ուժէն: Ամէն պարագայի մէջ, Լոնտոնի համաձայնութիւնը հիմ պիտի բռնուի բանակցութեանց համար:

Գերմանիա աւելի քան ամուր կեցած է հաւասարութեան սկզբունքին վրայ: Կէօրինկ՝ Փրուսիոյ վարչապետը, կիրակի օր անգամ մը եւս շեշտեց այս վճռականութիւնը, 25000 նացիներու առջեւ: «Մենք Ժընեւէն չհեռացանք որպէսզի հրամաններ արձակեն մեզի: Հիթլէրի քաղաքականութեան շնորհիւ, մենք այլեւս երկրորդական գծի վրայ դրուած ազգ մը չենք: Քանի մը տարի առաջ, ոչ ոք կը հարցնէր գերմանական կառավարութեան կարծիքը: Մենք միշտ սալ մըն էինք որուն վրայ իրենց մուրճը կ'իջեցնէին

([illegible] Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

Ն. ՎԵՀԱՓԱՌՈՒԹԻՒՆ ՔԱՐԻՒՂԸ

Է.

ԽՆԴԻՆԱԼԸ ԲԱՆ ՄԸ ՉԷՐ.—ՀԻՆԳ ՍԷՆԹՆՈՑ ՉԷՔԸ 500 ՏՈԼԱՐ.— ՀԱԶԱՐ ՄԻԼԻՈՆ ՏՈԼԱՐ ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽ.— ՈՉ ՄԷԿ ԽՏԻՐ ՄԻՋՈՑՆԵՐՈՒ ՄԷՋ.— ՆՈՐԷՆ Ս. ԳԻՐՔԸ.— ՈՒՐ ԱՍՊԱՐԷԶ ԿԻՋՆԷ ՄԵԾՆ ԲՐԻՏԱՆԻԱՆ.— ՏԷԹԷՐՏԻՆԿ ԵՒ Գ. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ:

«Սթէնտըրտ Օյլ»ի կեդրոնը հրապարակ հանած էր հարիւր տոլարնոց 983.383 արժեթուղթեր, իսկ թրըսթը կազմուած էր 33 տարբեր ընկերութիւններէ որոնց դրամագլուխին մէկ մասը միայն կը պատկանէր Րաքֆէլլըրի գլխաւոր հիմնարկութեան: Հետեւաբար «Սթէնտըրտ»ի բաժնետէրը միաժամանակ բաժնետէր էր վերոյիշեալ երեսուն երեք անկախ ընկերութիւններէն իւրաքանչիւրին: Ի՞նչ համեմատութեամբ կատարուած էր այդ բաշխումը: Րաքֆէլլըրէն զատ ոչ մէկուն խելքը կը հասնէր այդ մանուածապատ թուաբանութեան: Աղուէսը ամէն ինչ նախատեսած եւ ըստ այնմ կազմակերպած էր իր ահաւոր թրըսթը:

Հիմա, օրէնքը յարգած ըլլալու մտահոգութեամբ պիտի լուծէր զայն: Սակայն ի՞նչպէս գոհացում պիտի տար բաժնետէրերուն: Եթէ, օրինակ կեդրոնը 891 բաժնեթուղթ ունէր Ա. մասնաճիւղին մէջ, 983.383 բաժնետէրերէն իւրաքանչիւրը ի՞նչ գումար պիտի ստանար լուծման պարագային: Ու երեւակայեցէք որ այս հանելուկը պիտի կրկնուէր երեսուն երեք անգամ ... Ամէն մարդ շուարեցաւ, բայց Րաքֆէլլըրի ուղեղը հաշիւի մեքենայ մըն էր: Մատիտ մը առաւ ձեռքը եւ 891ին մէջ բաժնեց 983.383ը, գտնելու համար իւրաքանչիւր բաժնետիրոջ իրաւունքը: Ամերիկացի ամէնէն կարող թուաբաններուն համար խենդենալը բան մը չէր ..

Ու նոյեմբեր 15ին, դատարանի պայմանաժամին վերջին օրը, «Սթէնտըրտ Օյլ»ի բաժնետէրերը ետ կ'առնէին երեսուն երեք ընկերութեանց մէջ իրենց ունեցած դրամագլուխը:

Ի՞նչ դրամագլուխ սակայն ...

Գոյնզգոյն չէքեր, ամէն մէկուն գումարը 5 սէնթ, 13 սէնթ, 34 սէնթ, 71 սէնթ ... Դառն յուսախաբութիւն կրեցին բաժնետէրերը, ի՞նչ ակնկալութիւններով ճամբայ ելած էին եւ ի՞նչ ողորմելի վարձատրութիւն կը ստանային վարիչէն: Դարակը նետեցին այդ թուղթի կտորները եւ ա՛լ չմտածեցին անոնց մասին:

Բաժնետէրերը դրամ կորսնցուցի՞ն իսկապէս: Ո՛չ. Րաքֆէլլըր ամէն ինչ կարգադրած էր իրենց համար, մտահոգութեան պատճառներ չունէին:

Արդարեւ, քանի մը շաբաթ ետքը այդ փշրանքներուն գինը բարձրացաւ Նիւ Եորքի սակարանին մէջ: Հրաշք պատահեցաւ. հինգ սէնթնոց չէքը հիմա կ'արժէր հինգ հարիւր տոլար, 13 սէնթնոցը՝ 1500 տոլար: Սեղանաւոր ու շահամոլ իրար անցան. անընդհատ գնեցին այդ «թուղթի կտորները»: Միւս կողմէն Րաքֆէլլըր նոր բաժնեթուղթեր հրապարակ կը հանէր:

Այդ թոհուբոհին մէջն էր որ յայտնի եղաւ թէ ծերուկ աղուէսը ինչ ահագին գումարներ մէկդի դրած էր՝ հաւանական վտանգի մը պահուն Սթէնտըրտը ոտքի պահելու համար:

Րաքֆէլլըրեան թրըսթին լուծումէն երեք ամիս ետքը, «Սթէնտըրտ Օյլ»ի սկզբնական դրամագլուխը 200 միլիոնի յաւելում մը ունեցած էր, իսկ կեդրոնը ունէր 1000 միլիոն տոլար:

Այս անակնկալ յաղթանակը կ'ապացուցանէր բազմութիւններուն անսահման վստահութիւնը Րաքֆէլլըրի վրայ: Թրըսթը պաշտօնապէս լուծուած էր. քարիւղը Սթէնտըրտի մենաշնորհը չէր այլ եւս. երեսուն երեք ընկերութիւնները վերստացած էին իրենց բացարձակ անկախութիւնը.

Սակայն, շատ ուշագրաւ է այն պարագան թէ «լուծումը» պետութիւնը չէր որ իրականացուց, այլ ինքը՝ Րաքֆէլլըր: Օրինական միջոցներով քանդեց իր ստեղծած վիթխարի կազմակերպութիւնը եւ անոր աւերակներուն վրայ հիմնեց կամ վերանորոգեց «Սթէնտըրտ Օյլ»ը: Այսօր Ամերիկայի նաւթային բոլոր ընկերութիւնները սերտ յարաբերութեան մէջ են Րաքֆէլլըրի սկզբնական հաստատութեան հետ եւ կը վարեն քաղաքականութիւն մը որուն հիմը դրաւ Ճօն Տէյվիսըն Րաքֆէլլըր, միլիառատէրը

×

Ընդհանուր գիծերով ներկայացուցինք Րաքֆէլլըրի դերն ու գործունէութիւնը քարիւղի ճարտարարուեստին զարգացման մէջ: Րաքֆէլլըրն էր որ «պարզահատ ցեխը», «սեւ հեղուկ»ը բարձրութեան հասցուց տասնըիններորդ դարուն վերջերը: Առաջին մարդն էր ան որ անմիջապէս ըմբռնեց քարիւղին կարեւորութիւնը եւ գործի սկսաւ բոլորովին առանձին:

Մեր նիւթէն դուրս է խօսիլ իր նկարագրին մասին, որուն շուրջ ստեղծուած հանրային կարծիքը բացասական է թէ՛ Ամերիկայի եւ թէ՛ Եւրոպայի մէջ: Րաքֆէլլըր մեքենայ մըն էր ե՛ւ հոգիով, ե՛ւ, ե՛ւ սրտով, ե՛ւ մտքով. խղճմտանքը կամ բարոյական առաքինութիւնները չէին որ տեղ կուտային անոր շարժումներուն: Իր կեանքին գլխաւոր խթանը դրամն էր եւ միահեծան տիրապետութիւնը իր անունին: Ու միջոցներու մէջ խտրութիւն չդրաւ, իր նպատակին հասնելու համար: Ճնշուած բազմութիւնները այն ատենէն կ'ատէին զինքը, որ բարեգործական ձեռնարկներու համար տուած իր հսկայ նուէրներն անգամ — մօտ 750 միլիոն տոլար — չկրցան մոռցնել տալ իր չարիքները: Ու Րաքֆէլլըր մխիթարութիւն փնտռեց Ս. Գիրքին մէջ: Այսօր, 96 տարեկան է ան ու տակաւին Աւետարանը կը թղթատէ ամէն առտու ... ի քաւութիւն մեղաց:

Հակառակ իր բազմաթիւ մեղքերուն, անուրանալի էր անոր տաղանդը դրամ շահելու եւ գործ կազմակերպելու արուեստին մէջ:

×

Րաքֆէլլըր միայն մէկ անգամ մը – խուլեցաւ իր հաշիւներուն մէջ:

Ինչպէս տեսանք, անիկա մենաշնորհի վերածեց միայն ամերիկեան քարիւղը եւ չհետաքրքրուեցաւ օտար երկիրներու արտադրութիւններով. Անկարելին փորձեց իր հեղուկը աշխարհի չորս ծագերուն վրայ տարածելու համար եւ տարակոյս չկայ որ յաջողեցաւ: Սակայն, անիկա չտեսաւ թէ նաւթային ճարտարարուեստը ուրիշ ափերու վրայ ալ կը զարգանար ութսունական թուականներէն սկսեալ: Անշուշտ իրեն համար, գաղտնիք չէր որ հեռաւոր Իրանը, Կովկասը կամ Թուրքիան քարիւղի հսկայական մթերքներ ունէին, բայց չկրցաւ հաւատալ թէ այդ աղքատ ու յետամնաց երկիրները կրնային իրենց նիւթական կամ այլ միջոցներով զարգացնել քարիւղի արդիւնաբերութիւնը: Ամբողջ աշխարհը ստիպուած էր Նիւ Եորք դիմել, «սեւ հեղուկ» գնելու համար: Իսկ, հակառակ պարագային եթէ այդ երկիրներէն որ եւ է մէկը ապարդէւ կարդար իրեն, ինք պատրաստ էր պէտք եղածը տնօրինելու: «Սթէնտըրտ Օյլ»ի միլիոններուն համբանքը կրնար անշուշտ այդքան մը ապահովութիւն ներշնչել իրեն:

Րաքֆէլլըր շատ հեռատես էր, բայց միւս կողմէ նաեւ խոհեմ նոր ձեռնարկներու մէջ: Կովկասի կամ Միջագետքի քարիւղները շահագործելու մասին չմտածեց ան: Չէր վախնար արտասահմանէն: Ո՞վ պիտի համարձակէր պատերազմ յայտարարել իր հիմնարկութեան դէմ. քանըզօրս ժամէն կրնար ջարդուփշուր ընել ամէնէն զօրաւոր մրցակիցը:

Այս ինքնավստահութիւնը յուսախաբ պիտի ընէր զինքը ապագային: Այո՛, քարիւղի արդիւնաբերութիւնը հետզհետէ կը զարգանար օտար երկիրներու մէջ: Առատ քարիւղ մթերուած էր Ռումանիոյ, Կովկասի, Իրանի եւ Իրաքի հողերուն տակ: Արտասահմանը պիտի կռուէր Րաքֆէլլըրի հարստութեան հետ: Նոր խմբակցութիւններ կը կազմուէին Եւրոպայի մէջ: «Սթէնտըրտ Օյլ»ը շատ բան պիտի կորսնցնէր իր հեղինակութենէն:

Ու երբ օրին մէկը Ամերիկան տեսաւ ահաւոր վտանգը որ լրջօրէն կը սպառնար իր ճարտարարուեստին, արդէն ուշ էր:

«Սթէնտըրտ»ը սովորական ընկերութիւններու հետ չէր որ պիտի ճակատէր հիմա: Ան իր դիմացը պիտի գտնէր բրիտանական հզօր կայսրութիւնը, որուն հովանիին տակ կ'աշխատէին Րոյըլ Տըչ, Շէլ եւ Անգլօ-պարսիկ քարիւղի հաստատութիւնները.

Րաքֆէլլըր՝ քարիւղի երբեմնի թագաւորը իր գահը պիտի հրամցնէր հոլանտացի սըր Հէնրի Տէթէրտինկին եւ դժբախտ ժողովուրդի մը զաւկին՝ Գալուստ Կիւլպէնկեանին:

Րաքֆէլլըրի եւ իր մրցակիցներուն միջեւ ստեղծուած պայքարէն ետքն էր որ քարիւղը դարձաւ միջազգային տնտեսական քաղաքականութեան ամէնէն կարեւոր ազդակներէն մէկը:

Հետեւինք պատմութեան նախ, ո՞վ էր սըր Հէնրի Տէթէրտինկ:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

ԱԼ ԿԸ ԲԱՒԷ..

Վիճաբանական դասախօսութենէ մը կը վերադառնայի, երբ, մութ փողոցի մը անկիւնը, սեւահեր ու սեւաչուի պատանի մը, տրցակ մը լրագիր անութին տակ, սարսափահար, դողդղջուն ու վախկոտ, հեկեկալով, իր արցունքը կը սրբէր:

Կողկողագին ձայնով մը, ուր ցեղին ամբողջ անէծքը կար. «Կը զարնէք, որովհետեւ Հայ եմ» ... (Vous me frappez par ce que je suis Arménien)

Ցամբորէն կը մօտենամ ու քայլ մը հեռու իրմէ, կը տեսնեմ հուժկու գինով մը որուն բերնէն գինի կը հոտի, որուն կարմրած աչքերուն մէջէն կարելի է ամբողջ մարդ գազանը տեսնել, չէր հանդուրժած որ փոքրիկ Հայու մը ձայնը լսէ. ու, անբանացած՝ յանդգնութիւնն ունեցած էր ոտնահարելու Հայորդին:

Մեծ քաղաքներու մութ փողոցներուն մէջ յաճախ տեղի ունեցող երեւոյթ մը, որ սակայն, աւելի քան հրէշային է, երբ ոչ մէկ համեմատութիւն կայ ճակատողներուն միջեւ.

— Vous n'avez pas honte de frapper à un gosse.

Ու, դառնալով տղեկին,— «Մի լար տղաս, փոխանակ լալու, ձգէ՛ լրագիրներդ, քար մը գտիր ու զարկ ալ իր գլխուն զարկ»:

«Շնորհակալ եմ, պարոն», կ'ըսէ տղան ու կսկիծը սրտին, գանգատօրէն կը հեռանայ, քայլ մը [illegible] ծիծաղի կամ արգահատանքի առարկայ ըլլալու համար ուրիշ մարդ [illegible]

Բռունցքս սեղմած, քար դրած սրտիս, օձիքս վեր, ձեռքերս վերարկուիս գրպաններուն մէջ խոթած, կը քալեմ, անձնատուր հազար մտածումներու, փնտռելով ու խորասուզելով մարդոց անյատակ չարութեան մէջ

Սովորական գաղթահայ պատկերներէն մէկն է աս. քիչ մը ամէն տեղի համար, արհամարհանքի ու [illegible] առարկայ, թափառական [illegible] տին, անդամանուած նոյն իսկ երէկուան բարեկամներէն

Արժանի պատասխանն էր ասիկա [illegible] այն ժողովին, ուրկէ [illegible] կը վերադառնայի դառն հիասթափութեամբ

[illegible] մայրաքաղաքի սրահներէն մէկուն մէջ, վիճաբանական դասախօսութիւն մը սարքած էր, ապացուցանելու համար թէ «մենք մշակութապէս պատրաստ չենք ազատագրական շարժման»:

Երբ, յանուն պատառ մը հացի, մեր գոյութիւնը կը քաշկռտենք, երբ ամէն տեղ զզուանքի ու արհամարհանքի միայն կ'արժանանանք, իբրեւ հարազատէն մինչեւ օտարը, իրենց դարչելի անտարբերութեամբը մեր վիրաւորուած եսը կ'արիւնոտեն ու մեր [illegible] խոցոտուած հոգիին հետ կը խաղան, մենք մնացողներս, մէկ պատասխան ունինք բոլորին.— Զգուշացէ՛ք, զի «որբը օրհնաւականէ հզօրագոյն մարմին է»

Այլ եւս բաժակը յորդած է ու պիտի պայթինք: Կ'ըսենք ձեզ բոլորիդ ալ. դուք ռոմանթիք ու փաթէթիք համալսարականներ, ուսանողներ եւ վարժապետներ, որ մենք [illegible] անոր ու լիզող, ո՞ր մարդասիրութեան եւ դուռն [illegible] չենք:

Մենք հաշիւ կը պահանջենք ոչ միայն արտասահմանէն եղծ մնացող ու ջոկի յանձնառութեամբ ազգային գործերուն փակած մակաբոյծներէն, այլ եւ երկրի վարիչներէն որոնք յաչս օտարին մեզ ծաղր ու ծանակի առարկայ ըրած են:

Մենք դժգոհ ենք բոլորէն ալ, երբ կը տեսնենք մեծ ազգերու մեծ զաւակները, որոնք Կ. Ճալի զգեստները հագած, հիւղակէ խրճիթ եւ կայանէ իջեւան իրենց հոգիի գերազօր զգօնութիւնն ու բարութիւնը կը պարզեն: Երբ մեզ բախտակից ուրիշ պատանիներն ու «Վօն Թէօններ»ը քէմփէ քէմփ իրենց անտուն ու հայրենակարօտ բազմութիւններուն մխիթարութիւն կը բերեն, երբ կը տեսնենք որ իրենց տառապած հոգիէն շունչ մը կը դնեն ու հայրենիքին անթեղուած կրակը կ'առկայծեն, մենք, կ'ըսեմ մեր ամբողջ ցասումը կը պոռանք բոլոր անոնց, որոնք հաստուածական գրահներով զինուած կուգան, այս ժողովուրդը իրարու դէմ կը լինեն, ճառերէն վերջ ցայգալոյսներու գինարբուքը կ'ապրին, ու յետոյ ալ, պարտականութիւնը կատարած մարդու գոհունակութեամբ, կ'երթան իրենց ճպուռի երգը երգելու ...

Կը բաւէ այլ եւս խաբել ժողովուրդը եւ խրտուիլակի տեղ դնել զայն. կը բաւէ այլ եւս խաղալ վիրաւորուած հոգիներու հետ:

Մենք, մշակութապէս ոչ միայն պատրաստ չէինք, այլ եւ մշակոյթ անգամ չունէինք ...

Եթէ մենք իսկապէս մշակոյթ ունէինք, քանի՞ ուսուցիչ կրնաք ցուցնել, նոյն իսկ այս օտար ափերուն վրայ, որ գիտնան թէ Հայաստան երկիրը ո՛ր սահմանին վրայ կը գտնուի, քանի լիճ, գետ, լեռ ու լեռնաշղթայ ունի, թէ իր ընդերքին մէջ ինչեր ունի պահած: Եթէ, կը կարծէք որ Պոլիս ու Թիֆլիս հաւաքուած մտաւորականութիւնը անխտիր ամէն բան էին, նոյն իսկ ազգ, չխօսինք աւելի լաւ է:

Երկիր մը որ, զուրկ է մտաւորականութենէ, իր բախտին ձգուած էր, ուր ստրկութեան դարերու խարանը իր անջնջելի կնիքն էր թողած, ուր մշակոյթին տեղ չէր տրուած, ուր հօծ զանգուած մը անգրագէտ էր եւ աւանդութեամբ կ'ապրէր, ի հարկէ պատրաստ չպիտի կրնար ըլլալ վճռական պայքարներու:

Արեւին տակ ամէն բանաւոր արարած ինչպէս ազատ կը ծնի, նոյնպէս ալ ազատ ապրելու իրաւունքն ունի: Ոչ մէկ առարկութիւն այս մասին: Բայց երբ, ազգեր իրենց գերագոյն իտէալը դրամը կ'ընեն, ինչպէս մենք, անխուսափելի է անկումը: Նկատի ունեցէք նորաղատ երկիրներու պատմութիւնը: Մեծապայծառ իմացականութիւններու զուգընթաց անոնք կառչեր են հողին, նոյնացեր են անոր հետ: Մինչդեռ յետին հայ գիւղացին մեծ քաղաքներու մարմաջը ունէր, հոգ չէ թէ իբրեւ գրաստ գործածուէր, բաւական էր որ դրամ դիզէր իր գօտիին մէջ:

Յաճախ, ծափ խլելու համար այս դիւրահաւան ժողովուրդէն, մարդիկ կը պոռան թէ, Հայը Արեւելքի ջահակիրը եղած է: Իմաստակութիւն է չունեցած բան մը ունենալ ձեւացնել: Պատմութիւնը ցոյց կուտայ թէ այն ազգերը որոնք մեզ շրջապատած էին եւ անհետացած են այսօր թատերաբեմէն, աւելի լայն ժառանգութիւն եւ նպաստ բերած են քաղաքակրթութեան, մշակոյթին, քան Հայը: Պաղդէացիները արեւմտեան դրականութիւն են պարգեւեր մարդկութեան, Բաբելոնացիները, իրենց աշտարակներով ու երկրաչափական յօրինուածքներով, հիացման առարկայ են: Ցեղերը նեղկայի քաղաքակրթութիւնն են պարտական: Արաբները՝ պէտք չկայ հեռուն երթալու, Սպանիան ու Անդալուզիան ձեզ վկայ: Պարսիկները, բայց դեռ նոր Ֆիրտուսիի հազարամեակը տօնեցին: Իսկ մենք, քրիստոնէութեան հետ հիմնայատակ կործանեցինք ինչ որ ունէինք եղեր եւ ան ալ ցայսօր անծանօթ ...

Կ'ըսենք ձեզի թէ ազատագրութեան մշակութապէս պատրաստ են այն ժողովուրդները միայն, որ մեռնիլ գիտեն: Իսկ հայ ժողովուրդը հակառակ իր ազգային քայլերգին որ կ'ըսէ «ամենայն տեղ մահը մի է, մարդ մի անգամ պիտի մեռնի» երբեք չիրագործեց: Բացառութիւնները չեն որ պիտի արդարացնեն իր առնական դիմքը:

Թշնամին անգամ, երբ ընդդիմութեան բախեցաւ, երբ Շապին Գարահիսար մը կամ Եդեսիա մը իր արիւնը թափեց, երբ Վանն ու Մուսա լեռ մը գիտցան ժանիքին դէմ ժանիք ցոյց տալ, այն ատեն, յարգանքին մեծագոյնը ըրաւ: Սակայն անագորոյն եւ անգութ եղաւ անոնց հանդէպ որ հլու հնազանդ դէպի սպանդ շարժեցան

Ամէն առաւօտ որ կ'ողջունենք ու ամէն վերջալոյս որ խաւարին կը յանձնենք, մենք, իրենց իւրաքանչիւր ճառագայթին ու երփներանգ գոյներուն մէջ, ցեղին բղխուած ու յարութիւն առնող խորհուրդը կ'ըմբռնենք: Ճիշդ է որ, տակաւին դարանակալ կը սպասենք, սակայն այնքան ուժգին փարած ենք մեր իտէալին որ անոր առջեւ մեր նպատակը երբեք տկարութիւն չի ճանչնար ..

Մենք կ'արհամարհենք թզուկներու, անխուսափելի գրագէտներու, անտաղանդ դիւանագէտներու, հաստուածամոլ շողոքորթներու եւ թերմաճներու բանակը որ, վաղ կամ անագան դէպի իրենց օրհասը կը դիմեն, այլ եւ բնաւ չվերադառնալու համար, որովհետեւ, իրենց գործած նախճիրն ու աւերը կարծես մեր անարժան թշնամին լրացուցեր է: Այսպէս, հպարտ ու յանձնապաստան մենք կը ձգենք ձեզ, կը կոխոտենք ու ճամբէն դուրս հանելով՝ կը շարունակենք մեր անդառնալի անվկանդ հասնելու համար «արիւնեան կողմն աշխարհի»....

Օ. ՏԷՐՈՒՆԻ

ԽՄԲ.— Կը հրատարակենք իբրեւ դատողութեան ազդակ մը, վիճելի գտնելով շատ մը արտայայտութիւններ:

⁂ Գերմանացի Պետրօ Հէլէ, 1505ին, հնարած է առաջին ժամացոյցը, իսկ 150 տարի յետոյ հոլանտացի բնագէտ մը կատարելագործած է զայն:

⁂ Դեռ 19րդ դարուն մարդիկ նեղկայ տաբատով չէին կրնար պարասրահներ մտնել, իսկ մինչեւ 1814 կանայք չէին պարեր տաբատաւոր մարդոց հետ:

⁂ Մ. Նահանգներու մէջ կաղնի ծառ մը կայ, որ բացարձակապէս «ինքնավար» է: Ծառին տէրը մեռնելով ծառին կտակած է այն հողը, որուն վրայ կ'անի կաղնին: Ուստի դատական օրէնքով ոչ ոք իրաւունք ունի այդ ծառը կտրելու, ծախելու կամ փոխադրելու: Կաղնին 50 տարեկան է:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊՐՊՏՈՒՄՆԵՐԸ (1)

ՀԱՅ ԿԻՆԸ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ (ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆ)

Հիմա, երբ՝ աշխարհի զանազան կողմերը տարտղնուած հայ բեկորներու մէջ ի շարս «փողոց իջած, այլանդակ բարքերու տիրացած» հայ կիներու, համեմատաբար աչքառու թիւ մը կայ մէն նաեւ տաղանդաւոր, շնորհալի հայ կիներ եւ աղջիկներ, երբ՝ հպարտանքով կարելի է համրել դերասանուհիներ, երգչուհիներ, գրագիտուհիներ եւ մանկավարժական հմտութեամբ ուսուցչուհիներ եւ զանազան յատկութիւններով օժտուած Հայուհիներ, մենք դեռ չենք ճանչցած հայ կինը, իր անցեալովն ու ներկայով: Հայ կինը անուշադրութեան մատնուած է, մինչ՝ պէտքէն աւելի խօսուած ու գրուած է օտար կիներու, նոյն իսկ Թրքուհիներու մասին:

Բաւական չեն օրաթերթերու մէջ երեւցած կցկտուր տեղեկութիւններն ու թղթակցութիւնները սակաւաթիւ կանացի կազմակերպութիւններու հանդէսներու եւ ձեռնարկներու մասին:

Ցարդ խղճամիտ ուսումնասիրութիւններ կը պակսին հայ կնոջ անցեալի մասին:

Հայ կինը օրգանական կապ ունենալով մեր ցեղի կեանքին հետ, այդ իսկ պատճառով, իր դրական ու բացասական վիճակներով, յաճախ մեծ եւ բնորոշ դեր կատարած է մեր կեանքի զանազան շրջաններուն:

Որքան ալ թերի ըլլան մեր ուսումնասիրութիւնները հայ կնոջ անցեալի մասին, որքան ալ պակսին մեզի ուսումնասիրական լուրջ ձեռնարկներ, այնուամենայնիւ, անհրաժեշտ են մեզի, գոնէ ամփոփ տեղեկութիւններ մեր մօտաւոր անցեալի, մեր վերջին յիսնամեակի ընթացքին, մեզի շատ կամ աւելի տառապող հայ կնոջ վիճակի, ինչպէս նաեւ ներկայ գաղթահայ կնոջ եւ իգական սեռի մասին առհասարակ:

Որքան լաւ գործ մը կատարած կ'ըլլայինք, եթէ վերապրող Հայերէն քանիներ փորձէին համառօտ տեղեկութիւններ գրի առնել իրենց շրջաններու հայ կիներու մասին: Բան մը՝ որ անկարելի չէ, եթէ խոստապահանջ ըլլանք ու եթէ փորձեր կատարելու բարեացակամութիւն չպակսի.

Մեր երիտասարդ ընկեր Հ. Ակոնայեանի ամփոփած յօդուածաշարքը արդէն օտար կիներու մասին, որ այնքան հետաքրքրութեամբ կարդացուեցաւ, իմ վրայ պարտք կը դնէ քանի մը տող գրել Վասպուրականցի հայ կնոջ մասին: Յաւակնութիւններ չունիմ բայց արժանուոյն ներկայացնելու համար Վասպուրականի հայ կինը:

Ու փոքրիկ ուսումնասիրական փորձ մըն է որ կը կատարեմ, կատարեալը վերապահելով աւելի ձեռնհաս հայրենակիցներու եւ անուանի ուսումնասէրներուն:

×

Թրքական վայրագ իշխանութեանց յատուկ բազմազան ու յարատեւ բարբարոսութիւններու ենթակայ, հայկական միւս գաւառներու կարգին, «Վասպուրական աշխարհն» ալ զուրկ է եղած կանոնաւոր դպրոցներէ:

Մինչեւ 1830ական թուականները, լոյսի վառարաններ կը ներկայանային միմիայն մեր վանքերն ու եկեղեցիները, ուր սակաւաթիւ երախաներ Մեսրոպեան գիրերը կը ճանչնային, Սաղմոսն ու Շարականը կը սերտէին, քահանայ եւ վարդապետ ձեռնադրուելու նպատակով:

1830էն ետք Վանի Այգեստանի եւ քաղաքի մէջ կը բացուին քանի մը թաղային - ծխական տարրական վարժարաններ, այն ալ ձրի եւ «երեւելիներու» մանչերուն յատուկ:

1852ին, Հայոց Հայրիկի փորձերը՝ աղջկանց վարժարաններ բանալու մասին, ձախողելէ ետք, Վասպուրականի հայ աղջկանց կրթութեան գործը կը ձգուի բախտին:

1870 - 1880ին կը սկսի Վան - Այգեստանի մտաւոր զարթօնքի փայլուն շրջանը: Այդ օրերուն, կը բազմապատկուին Վան - Այգեստանի ծխական դպրոցներ, Այգեստանը կ'ունենայ նաեւ իր բարձրագոյն նախակրթարանները (ի վերջոյ նաեւ ուսուցչանոցը) եւ միաժամանակ ծխական կամ առանձին վարժարաններ կը բացուին նաեւ Վասպուրականի գաւառներու մէջ (Արճակ, Շատախ, Կարկառ, Թիմար եւայլն):

Մտաւոր զարթօնքի այդ շրջաններուն յայտնի էր Մ. Սանասարեանի բարերարութեամբ հիմնուած, «Սանդխտեան» աղջկանց բարձրագոյն նախակրթարանը, ապա նաեւ Գոնտաքճեան տիկնոջ աղջկանց վարժարանը:

Այդ օրերէն է որ հիմը կը դրուի Վասպուրականի հայ աղջկանց կրթութեան գործին, որ հետզհետէ ծաւալելով, Վասպուրականի հայութեան գուրգուրանքին կ'արժանանայ:

Այն օրերուն, երբ Վանը հպարտ էր Վարագայ «Ժառանգաւորաց»ով, Մ. Փորթուգալեանի «Վարժապետանոց»ով, Հ. Երամեանի «Որբանոց» վարժարաններով, (մանչերու յատուկ բարձրագոյն նախակրթարան, որ միջնակարգ ալ կը հաշուէին սահմանն), հայ աղջկանց կրթութեան գործը մանչերուն զուգընթաց շաւղի մը մէջ դնելու եռանդուն ճիգեր կ'ըլլային:

Բացի դպրոցներէ, տուներու մէջ ալ, հայ աղջիկներուն կը դասաւանդուէր մայրենի լեզուն:

Մտաւոր գաղափար մը կազմելու համար, կարելի է քննութեան առնել նշանաւոր բանասէր Ա. Օրմեանի մէկ ուսումնասիրութիւնը, ըստ որուն՝ Վան քաղաքն ու Այգեստանը միասին (30000 հայ բնակիչով) ունէին 31 հայ վարժարաններ, 5104 երկսեռ աշակերտներով (3200 տղայ, 1904 աղջիկ):

Առէք զատ, Վանի նահանգին մէջ կային 136 հայ դպրոցներ 6200 աշակերտներով (5500 մանչ եւ 700 աղջիկ):

Ո՛ր թուականներուն ալ կազմուած ըլլայ սոյն վիճակագրութիւնը, անվիճելի է դժբախտ իրողութիւն մը Վասպուրականի հայ կնոջ անուս մնալը, մեծ մասով:

Անուս մնացած է աւելի շատ լայնածաւալ Վասպուրական նահանգի գաւառացի հայ կինը:

Վասպուրականցի հայ կինը զուրկ է եղած նաեւ ինքնազարգացման ամենատարրական միջոցներէ: Ընթերցանութեան գիրքեր, դասախօսութիւններ, թատրոններ, լսարաններ ունեցած չէ Վասպուրականցի կինը մինչեւ 1908 թուականները:

ԱԶԳԻՆ

(Շար.)

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԼՍԱՐԱՆ

ԴԷՊԻ ՕՏԱՐԱՑՈՒՄ

Բաւական միտք ու մելան սպառեցին երիտասարդական կուռ ու ծաւալուն կազմակերպութիւն մը յառաջ բերելու համար արտասահմանի մէջ. Մասնաւորապէս «Յառաջ»ը որ տասը տարիէ ի վեր նոյնացած է մեր տարագիր ժողովուրդի ցաւերուն հետ ԱՆ իր էջերը լայն բացաւ այս կարեւոր հարցին համար, բազմաթիւ յօդուածներ հրատարակեց, միտքեր պատրաստուեցան, կարծիքներ փոխանակուեցան Դժբախտաբար հայ երիտասարդութիւնը մնաց հոն ուր որ էր։

Ես պիտի փորձեմ ներկայացնել ուրիշ աւելի կարեւոր ցաւ մը, որով վարակուած է մեր երիտասարդութեան խոշոր հոսանք մը։

Քչուելով այս երկրի շռայլ վայելքներէն եւ զբօսանքներէն, անոնք երթալով կը հեռանան հայութենէ։ Անոնք կարծես ամօթ կը զգան երբ Հայ կ'ծնուանուին օտար շրջանակներու մէջ. մանաւանդ Ֆրանսուհիի մը հետ խօսելու կամ պարելու միջոցին։ Գրեթէ գաղափար չունին մեր պատմութեան անցեալի եւ ներկայի մասին։ Ցաճախ իրենց գրպանին մէջ կը տեսնուին տեղական թերթեր։ Երանի՜ թէ կարդալ գիտնային, պարզապէս ցուցամոլութեան համար է։

Ասոնք թէ նիւթապէս եւ թէ բարոյապէս զատապարտուած են փճանալու։ Աշխարհի վրայ ոչ մէկ հոգ ունին բացի իրենց առօրեայ փուճ ծախքին։ Եթէ բաւելու չափ դրամ ունենան, գիշերները անքուն կ'անցնեն հոս ու հոն։ Սանթիմ չեն տար հայկական գրքի ու թերթի։ Օր մը այս կարգի երիտասարդի մը թերթ առաջարկած պահուս բարկութեամբ պատասխանեց.

— Եղբայր, Ֆրանսական թերթ կ'առնես գէթ նկարներուն կը նայիս, բայց Հայերէն թերթերուն մէջ այդ ալ չըկայ...

Ասոնցմէ քանի՞ հոգի գաղափար ունին մեր մէկ միլիոն անմեղ նահատակներու զազանային ջարդի մասին կամ քանի՞ հոգի կը կարդան «Էջեր հայաջինջ սարսափներէն», որոնց իւրաքանչիւր տողը արիւն կը հոսեցնէ մարդու սրտէն։

Այս երիտասարդական հոսանքին մէջ կան այնպիսիներ որ տակաւին չեն գիտեր թէ ինչու կը տօնենք Ապրիլ Տասնըմէկը կամ ի՞նչ է անոր նշանակութիւնը։ Շատեր գրեթէ իրենց կապերը կտրած են մեզմէ եւ երբեք չեն երեւար հայկական որ եւ է հաւաքոյթի, իրենց կեանքը անցընելով օտար շրջանակներու մէջ։ Կան այնպիսիներ ալ որոնք իրենց հայկական անունները փոխելով յարմարցուցած են օտար անուններու, որպէսզի օտարի նմանին։

Աւելի քան մէկ միլիոն զոհեր տուինք անցանք անոնց դիակներուն վրայէն, մահամերձներու աղաղակներէ լեռներ ու ձորեր կը սարսռային, բազմաթիւ մանուկներու գլուխները օդը կը թռցնէին մարդակեր գազաններու սուիններու հարուածէն։ Այդ օրերու սարսափներէն շատ քիչերս ազատեցանք եւ այսօր ինկած ենք օտար ափերու վրայ, զրկուած մեր բոլոր իրաւունքներէն, կարօտ հայրենի հողին ու ջուրին, լեռներուն ուղղաշտերուն։Ի՞նչպէս կարելի է մոռնալ այս բոլորը, ամբողջ աշխարհ անէծք պիտի կարդայ մեզի, հազար անէծք, ինչպէս երգած է մեր ցաւի երգիչը։

Թերթերը գրեցին թէ Հալէպի մէջ կազմուած է Երիտասարդական Միութիւն մը, պայքարելու համար Թրքախօսներու դէմ։ Ահա Պուքրէշի «Րաֆֆի» Երիտասարդական Միութիւնը իր ուղեգիծով եւ յորս մասնաճիւղերով։ Մենք որ բաղդատաբար աւելի լաւ պայմաններու մէջ կ'ապրինք, ինչո՞ւ նոյն նպատակով չպիտի կրնանք պայքարիլ օտարացման ահաւոր չարիքին դէմ։ Մեր ցաւերուն գիտակից բոլոր հայ երիտասարդներուս պարտականութիւնն է յամառօրէն պայքար մղել մեզմէ անջատող այս հոսանքին դէմ, որպէսզի զան ծանօթանան մեր պատմութեան, մշակոյթին, տողորուին հայրենիքի սիրով ու վրէժի զգացումով։ Ջէ՞ որ ազգի մը միակ պահակը եւ զինուորը իր երիտասարդութիւնն է։ Այսօր զրկուած ենք մեր բոլոր իրաւունքներէն, չունինք ազատ հայրենիք որպէսզի զինուորագրուինք անոր, ու մեր կեանքի գնով պաշտպան կենանք, բայց ունինք աւելի բարձր պարտականութիւն մը,— տարագիր ժողովուրդ եւ հայրենիք, այս երկու բառերուն համար դարերով արիւն են թափած մեր նախնիքները, մեր ներկայ սերունդը որ ժառանգորդն է անոնց, պէտք է ըլլայ զգաստ եւ պատրաստ դիմագրաւելու բոլոր անակնկալներուն, մինչեւ որ օր մը, օրերուն օրը, լոյս մը ծագի մեր զարաւոր Մասիսի գագաթէն եւ այս դարերով չարչարուած ժողովուրդը առնէ իր հովանիին տակ ու իր սեղնչող արեւը օժտէ մեր ճակտին.

Գ. ՎՐԷԺ

ԳՐՉԵՐ ԵՒ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐ՝ 30 ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ

— • —

(ՓՐՈՖ. Վ. ՏՈՏՈՄԽԵԱՆՑԻ 60ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ)

Փետրուար 3ին լրացաւ հայ գիտնական Փրոֆ. Վ. Տոտոմեանցի ծննդեան 60ամեակը: Այս առթիւ յարգանքի ցոյցեր եղան Պուլկարիոյ գործակցական ընկերութեանց կողմէ: (Փրոֆ. Տոտոմեանց միջազգային հեղինակութիւն մըն է գործակցական շարժման մէջ):

Պատասխանելով մեր պաշտօնակից «Ազատ Խօսք»ի հարցումներուն, Հայ գիտնականը ետեւեւեալ տեղեկութիւնները հաղորդած է իր անցեալի մասին, որ սերտօրէն կապուած է ժամանակակից շարժումներու հետ.—

— Ձեր հարցին պատասխանելով, կը մտաբերեմ, որ աւելի 30 տարի առաջ, երբ ես Հայերէն աւելի լաւ գիտէի քան այժմ, կ'ապրէի Պետրոգրատ, ուրկէ երբեմն կ'աշխատակցէի Գր. Արծրունիի «Մշակ» օրաթերթին (Թիֆլիս)։

Աւելի մօտիկ մասնակցութիւն ունեցայ հայ կեանքին այն ատեն, երբ փոխադրուեցայ Մոսկուա, ուր աւելի մեծ թիւով, մօտաւորապէս տասը հազար Հայեր կային։ Մոսկուայի մէջ պատերազմէն առաջ գոյութիւն ունէր Մոսկուայի Հայկական Կոմիտէ, նախագահութեամբ հանգուցեալ յայտնի հայ գործիչ եւ իրաւաբան Սեռեփան Մամիկոնեանի։ Ես անդամ էի Մոսկուայի Հայկ. Կոմիտէի վարչութեան, որ կը բաղկանար հինգ հոգիէ։

Մոսկուայի Հայկ. Կոմիտէի գործունէութիւնը համահայկական էր։ Ան ունէր ոչ միայն բարեգործական, այլեւ կրթական եւ տնտեսական առաջադրութիւններ։ Հայաստանի եւ Կովկասի մէջ կը պահէր բազմաթիւ որբանոցներ։ Ան նուիրուած էր հայկական պրոպագանտի, պատերազմի ընթացքին եւ անկէ առաջ։ Անոր նիւթական միջոցներով եւ աշխատանքներով 1915 թուին լոյս տեսաւ ռուս յայտնի բանաստեղծ հանգուցեալ Վալերիյ Բրիւսովի խմբագրութեամբ եւ հմուտ յառաջաբանով, «Հայաստանի Բանաստեղծութիւնը» («Պոէզիա Արմէնիի») ընդարձակ, հոյակապ եւ ճաշակաւոր աշխատութիւնը։ «Հայաստանի Բանաստեղծութիւնը» տպագրուեցաւ 12 հազար օրինակ, որ կարճ ժամանակի ընթացքին սպառեցաւ, նոյն իսկ շահ բերելով հրատարակիչներուն։ Հայկական պրոպագանտի եւ հայ մշակոյթն ու գրականութիւնը ռուս մտաւորական եւ ընթերցող շրջանակներուն ծանօթացնելու տեսակէտէն, «Հայաստանի Բանաստեղծութիւնը» հատորի դերը խիստ մեծ է։ Աւելցնեմ նաեւ որ, լաւ մը Հայեր, նոյնիսկ գործիչներ, շնորհիւ այդ գիրքին, առաջին անգամ ըլլալով ծանօթացան հայ մշակոյթի եւ գրականութեան արժէքին ու վերագարձան հայ կեանքին տեսակ մը հպարտանքով։

Կոմիտէն 1913էն սկսեալ կը հրատարակէր «Արմեանսկի Վեստնիկ», («Հայկական տեղեկաբեր») պատկերազարդ ռուսերէն շաբաթաթերթը, զոր կը խմբագրէր Կոմիտէի վարչութեան անդամ Ամիրեան։ Այս շաբաթաթերթը կը տպուէր 10 հազար օրինակ եւ կը տարածուէր ամբողջ Ռուսաստանի մէջ։ Անոր կ'աշխատակցէին ոչ միայն Հայեր, այլեւ ռուս ծանօթ գրողներ։ Այդ պարբերականին ես կ'աշխատակցէի կանոնաւորաբար։ Հայերէն կ'աշխատակցէին՝ յայտնի լեզուագէտ բանասէր պրոֆ. Ն. Ադոնց, Ալ. Ջիվէլէկեան, որ ներկայիս պատմութեան պրոֆէսոր է Մոսկուայի համալսարանին մէջ։ Կ'աշխատակցէին նաեւ Մոսկուայի կոմիտէի նախագահ Ս. Մամիկոնեան, ինչպէս նաեւ ռուս յայտնի բանաստեղծ եւ հայ գրականութիւնը սատանսիրող Իւանիյ Վեսելովսկի։ Բոլոր աշխատակիցները շատ լաւ կը վարձատրուէին։

1912ին, Մոսկուայի Հայկ. կոմիտէն ձեռնարկեց հիմնադրութեանը Հայ համազգային մեծ դրամատան մը, նպատակ ունենալով բարելաւել Հայաստանի, Կովկասի, Ռուսաստանի, Թուրքիոյ եւ առհասարակ բոլոր վայրերու հայ գիւղացիութեան, արհեստաւորութեան եւ առեւտրական դասի տնտեսական վիճակը։ Միեւնոյն ատեն, այդ դրամատունը որոշած էր, իր սեփական հասոյթներու որոշ տոկոսը յատկացնել հայ մշակոյթի (մամուլ, գրականութիւն, դպրոց եւն.) պահպանման եւ զարգացման։

Դրամատունը նպատակ ունէր կազմելու հսկայ դրամագլուխ մը՝ երկու հարիւր միլիոն ոսկի րուբլի (100 միլիոն տոլար), որու քառորդը, 50 միլիոն ոսկի րուբլի, կարճ ատենէն արդէն արձանագրուեցան Մոսկուայի եւ Ռուսաստանի այլ քաղաքներու Հայերը։

1913ին, Մոսկուայի Հայկ. Կոմիտէի յանձնարարութեամբ, ես ուղեւորուեցայ Կ. Պոլիս, ուր մեծ ժողովի մը մէջ զեկուցում տուի հայկական դրամատան մասին։ Ժողովին կը նախագահէր Զաւէն պատրիարքը։ Իմ զեկոյցը լսելէ յետոյ, ժողովին մէջ արձանագրուեցան 10 միլիոն ոսկի րուբլի.

Դժբախտաբար, վրայ հասաւ մեծ պատերազմը եւ հայկական դրամատան կազմակերպումը անկարելի եղաւ իրագործել։ Զմոռնամ ըսել, որ դրամատան նպատակներէն մէկն էր, իր միջոցներով սեփական հող գնել հայ գիւղացիներուն եւ այդպէսով բարձրացնել անոնց տնտեսական եւ մշակութային մակարդակը։

Այժմ կարելի է այդպիսի դրամատուն մը կազմակերպել Հայ գաղութներու համար, կամ կոոպերատիւ ձեւով եւ կամ բաժնետիրական եղանակով։ Երկու պարագաներուն ալ Հայկական հարուստ միութիւնը— Բարեգործականը, պարտաւոր է տալ իր աջակցութիւնը։ Գալով կոոպերատիւ ձեւին, Սոֆիայի «Թրակիա» դրամատունը ցոյց տուաւ, թէ Հայերը խորթ չեն կոոպերատիւ գործին։

ԹՐԱՆՇԼՎԱՆԻՈՅ ԺՈՂՎԾՅԻ

ՄԵՐ ԳԻՒՂՈՒԹԸ ԹՐԱՆՇԼՎԱՆԻԱՅՈՎ

═ o ═

ՊՌՈՏՕ, 6 փետր. (Յառաջ).— Պռոտոյի գաղութը (Սընօնն ալ միասին) ունի 112 այր, 73 կին եւ 62 փոքրիկներ (1—14 տարեկան), ընդամէնը 247 հոգի։

ԶԲԱՂՈՒՄ.— Գրեթէ բոլորն ալ սեփական գործով կը զբաղին։ 41 հոգի պտուղի գործով (շրջուն կառքերով), 16 հոգի գուլպայի եւ «Թրիքօ»ի գործով, 11 դերձակութեամբ (վեցը սեփական), 6 կօշկակարի խանութ (սեփական),7 հոգի գործարանը կ'աշխատին։ Ինը հոգի սեփական տուն ունին (Սընօն, Պռոտոյի արուարձանը, հանրակառքով քառորդ ժամ)։ Ունինք մէկ ճաշարան (Հայերու հաւաքավայրը), մէկ սրճարան եւ մէկ ինքնաշարժի վարիչ (տէքը)։ Հինգ անգործ ունինք, սակայն նպաստ չեն ստանար եւ մանր մունր զբաղումներով կը հանեն իրենց հացը։

Քանի մը խօսք պտղավաճառներուն մասին։ Այս գործը ընդհանրացաւ 930—31ի շրջանին, երբ շատեր գործարանը եւ արհեստանոցը ձգելով պտուղի գործի կը ձեռնարկէին, որովհետեւ շահաւէտ էր։ Ներկայիս նախորդ տարիներու հետ պէտք չէ բաղդատել, քանի որ գործերու նուազումը համաշխարհային է։ Այսուհանդերձ մեր հայրենակիցները բոլորն ալ իրենց ապրուստը կ'ապահովեն։

Պորտոյի քաղաքապետը, Գ. Մառաքէն, ոչ միայն Հայերուն, այլ եւ բոլոր օտարականներուն ամէն դիւրութիւններ կ'ընծայէ իբրեւ շրջուն վաճառորդ (մարչէնի) աշխատելու։

Միայն թէ երբ տուգանքի ենթարկուին (53—95 ֆրանք), երբ արգիլուած տեղ կը կենան եւ ոստիկանը տեղեկագիր կը կազմէ, այդ պատիժը կը վերածուի մէկ կամ երկու օր բանտարկութեան։

ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— Չորս տարի առաջ խումբ մը երիտասարդներ քով քովի գալով «Արարատ» Միութիւնը կազմած են։ Այս Միութիւնը 1934ի ընթացքին ոչ մէկ զասախօսական եւ վիճաբանական հաւաքոյթ է սարքած, ինչպէս կ'ընէր նախորդ տարիները, մեծ հետաքրքրութիւն արթնցնելով երիտասարդութեան մէջ։ Ունի 21 անդամ։

Հինգ ամիսէն աւելի է որ կազմուած է Արարկիրի Հայր. Միութիւնը 20 անդամներով։ Ամիսներ առաջ ալ Թր. Կ. Խաչի մասնաճիւղ մը հիմնուեցաւ։ Կը սպասենք գործունէութեան։

ԿՐԹԱԿԱՆ.— Կրթական գործը «Արարատ» Միութիւնն է որ կը վարէ, մեծ համակրութիւն վայելելով։ Երեք տարի է որ դպրոցը կը շարունակուի։ Նախորդ տարուան վրայ աւելցած են երկու աշակերտ (ընդամէնը 23 հոգի)։ Կը յուսանք թէ այս թիւը աւելի պիտի բարձրանայ։ Միութեան անդամները կ'աշխատին կրթական գործը աւելի նախանձելի մակարդակի մը հասցնել։ Այս տարի աշակերտները յանձնուած են մանկավարժ տիկ. Ա. Փէնտիկեանի, որ սիրայօժար բոլոտանձնեց փոխարէն չնչին գումար մը։ Միութեան հասոյթները կը գոյանան աշակերտներու ամսավճարներէ (մէկ, երկու, երեք աշակերտներէ կը գանձուի 5, 6, 7 ֆրանք), եւ հանգանակներէ։

ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— Պռոտոյի ամէնէն հին կազմակերպութիւնն է Հ. Յ. Դ.ն (կազմուած 1926ին), որ համակիրներու լայն շրջանակ մը ստեղծած է իր շուրջը։ Հօկը անունով գոյութիւն ունի։ Եթէ նոյ. 29ի առթիւ կերրոնէն մէկը գայ՝ լաւ, այլապէս ալ կայ ալ չկայ։

ԱԶԳ. ԵՒ ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ՏՕՆԵՐ.— Ապրիլ 11—24ի սգատօնը ամէն տարի կը կատարէ «Արարատ» Միութիւնը։ Հ. Յ. Դ. «Մուրատ» խումբի շնորհիւ ամէն տարի կանոնաւորապէս կը տօնուին մեր անկախութեան օրը՝ Մայիս 28ը, Դաշնակցութեան Օրը եւ ընդվզումի օրը՝ «Փետրուար 18»։

Հ. Յ. Դ. «Մուրատ» խումբը ունի «Սիամանթօ» գրադարանը եւ որովհետեւ սեփական կամ վարձու ակումբ մը ձեռք չենք կրնար ձգել, հատորներու գէզ մը կը մնայ ընկերոջ մը սենեակը։ Կը ստանանք «Յառաջ», «Յուսաբեր» եւ զոյգ «Հայրենիք»ները։ Ցաւալի է որ քիչեր կ'օգտուին այս թանկագին պատեհութենէն։

Այս փոքրիկ գաղութը կը սպառէ 28 «Յառաջ», վեց «Երկունք», տասնի մօտ «Հայ - Բոյժ», «Վէմ», տասը «Մեղու» եւն.։

Կ. Տօնէրեան

×

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, 4 փետրուար (Յառաջ).— Այս գաղութի մասին յաճախ գրուած է «Յառաջ»ի սիւնակներուն մէջ, սակայն ճշգրիտ թիւի եւ ներքին կեանքի մասին տրուած տեղեկութիւնները առ հասարակ թերի են եղած։

Գաղութին հիմը դրուած է 1922ին։ Մինչեւ 1925 եկողները կազմած են մօտ 500 հոգինոց գաղութ մը։ Նոյն թուականին կարգ մը արտցաւ հայ-բնակիչներ հիմը դրած են Սէնթ Էթիէնի հայ ազգային Միութեան որ, վաւերացուած է տեղական իշխանութեան կողմէ։

Մինչեւ 1927, անխտիր բոլորը կ'աշխատէին զանազան գործարաններու մէջ ապահովելով իրենց ապրուստը։ Այս միջոցին առակի կարգ անցած էր հետեւեալ խօսքը.— «Տեղացին կ'աշխատի գործարանին մէջ չէֆ մը կամ քօնթրը-մէթր մը ըլլալ, իսկ Հայը կ'աշխատի ապագային սեփական ձեռնարկ մը, գործ մը ունենալ»։ Արդարեւ այս խօսքը իրականացաւ շնորհիւ մեր հայրենակիցներու անխոնջ կամքին։ Այսօր մեր գաղութը կը հաշուենք մեծով պզտիկով 518 անձ, որոնցմէ 38 հոգի շրջուն վաճառորդներ են, 22 հոգի դերձակ 5ը միայն սեփական խանութ ունին, մնացածները կ'աշխատին իրենց տան մէջ (աթէլէզօն), 14 հնակարկատ (կօշկակար) ունին իրենց սեփական խանութները, 4 սափրիչի խանութ, իսկ 10 սափրիչներ ալ կ'աշխատին զանազան խանութներու մէջ։ Ունինք նաեւ երկու նպարավաճառ եւ 12 ալ շրջուն բանջարավաճառ։ Գործարաններ աշխատող բանուորներու ընդհանուր թիւն է 47։ Նպաստընկալ անգործներուն թիւն է 68 հոգի՝ մեծով պզտիկով։ Մէկ մասին նպաստը դադրեցուցին անծանօթ պատճառներով։

ԿՐԹԱԿԱՆ.— Ազգ. Միութեան կազմութեան թուականէն սկսեալ գաղութիս մտահոգութեան առարկան եղած էր նոր սերունդի հայեցի դաստիարակութիւնը, բայց տեղի չգոյութեան պատճառաւ մնացած էր միայն բաղձանք։ 1929—30 թուականին Ազգ. Միութիւնը դժուարութեամբ ձեռք ձգեց շէնք մը՝ ամսական 150 ֆրանքով որ կը ծառայէր իբրեւ մատուռ։ Այսօր քահանայ չգտնուելուն պատճառաւ Ազգ. Միութիւնը բարեհաճութիւնը ունեցաւ տրամադրելու մատուռը Կ. Խաչին, որպէսզի մատաղ սերունդին սորվեցնէ Մեսրոպեան տառերը։ Ահա երեք տարի կ'ընէ որ մօտ 35 փոքրիկներ հայերէն գաս կ'առնեն։ Կայ նաեւ «փրկուածներու» վճարովի դպրոց մը, ուր քանի մը պզտիկներ Աստուածաշունչ կը սորվին։

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԱԿԱՆ.— Իբրեւ կենդանի կազմակերպութիւն գաղութին հաստատումէն ի վեր գոյութիւն ունի Հ. Յ. Դ. «Անտառ» Ենթակոմիտէն, որ ազգային զգացումներն ու աւանդութիւնները վառ պահելու համար ամէն տարի կը տօնէ «Ապրիլ 24»ը, «Մայիս 28»ը, «Փետրուար 18»ը, «Դաշնակցութեան Օր»ը, Խանասորի արշաւանքի տարեդարձը եւ պարբերաբար կը սարքէ նաեւ հրապարակային դասախօսութիւններ։ 1932 ապրիլին հիմնեց գրադարան մը «Դուրեան» 300 հատորներով, որոնք շատ համեստ պայմաններով կը տրամադրուին հասարակութեան։ Կան ուրիշ կուսակցութիւններ ալ, առանց որոշ գործունէութեան։ Հօկը որ սկզբնական շրջանին եռանդուն գործի էր լծուած ներկայիս մեռեալ վիճակ մը ունի, ինչպէս նաեւ Բարեգործականը։

Ֆ. Կ. Խաչը եռանդուն աշխատանքի է լծուած։ Ազգ. Միութիւնը յունուար 26ին ներկայացուց Շիրվանզադէի «Նամուս»ը, որ մեծ յաջողութեամբ պսակուեցաւ, ինչպէս գրուած էր «Յառաջ»ի մէջ։ Ժողովուրդի փափաքին համաձայն նոյն խաղը մօտ օրերս պիտի ներկայացուի նաեւ Սէն Շամոնի մէջ։

Լիպարիտ

ՄԱՄՈՒԼ

— — —

ԵՐԿՈՒ ՃԱԿԱՏՆԵՐ

— • —

Աթէնքի «Նոր Օր»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (2 փետր.).

— «Գաղութներու մէջ պայքարի երկու ճակատ ստեղծուած է։ Մէկ ճակատին վրայ դիրք բռնած է Դաշնակցութիւնը, իր հետ ունենալով ժողովրդական զանգուածները, որոնք Հայաստանի անկախութեան գաղափարին հաւատարիմ կը մնան։ Միւս ճակատին վրայ կեցած է Ռամկավար - Բարեգործական - Հօկ երրորդութիւնը, իր ետին ունենալով Գ. Միջազգայինի հայանուն գործակալները, որոնց ձեռքին մէջ գործիք դարձած են Մալէզեաններն ու կիւմիւշկէրտանները։

Դաշնակցութեան հաւատամքը գաղտնիք չէ ոչ ոքի համար։ Դպրոցական մանուկն անգամ գիտէ թէ Հայաստանի գոյութիւնը մեծապէս գնահատելով մէկտեղ, Դաշնակցութիւնը հայկական դատը լուծուած չի նկատեր, այնքան ատեն որ Թրքահայաստանը ամբողջովին եւ Ռուսահայաստանի մէկ մասը կը գտնուին գերութեան մէջ, թրքական տիրապետութեան տակ։

Եւ որովհետեւ Հայաստանի խորհրդային իշխանութիւնը չի ճանչնար հայկական դատը եւ հայ ժողովուրդի պատմական իրաւունքները Արեւելեան Նահանգներու վրայ, Դաշնակցութիւնը, հաւատարիմ իր ուխտին եւ առաջադրած նպատակներուն, բռունցք բարձրացուցած է բոլշեւիկներու հակազգային քաղաքականութեան դէմ, պայքարելու եւ հայկական դատը միշտ այժմէական դարձնելու համար։

Դաշնակցութիւնը ներկայի Հայաստանը կը նկատէ կորիզը վաղուան Հայաստանին, որ պիտի պարփակէ չազատագրուած հայկական նահանգներուն մէկ մասը։ Առանց կորսնցնելու իրականութեան զգացումը եւ միշտ նկատի ունենալով քաղաքական պայմանները Դաշնակցութեան վաղուան Հայաստանին ճամբան կը հարթէ, հոգեպէս դաստիարակելով սերունդները եւ հետեւելով միջազգային անցուդարձերուն։

Դաշնակցութենէն դուրս ուրիշ հոսանքներ կան որոնք հակառակ տեսակէտ եւ ուղղութիւն ունին։

Ռամկավար կուսակցութիւնը, որ պահպանողական եւ կրօնա - ազգայնական կուսակցութիւն մըն է, ամբողջովին ձեռք քաշած է քաղաքական պահանջներէն, կարծես թէ Թրքահայաստանը օտար հողամաս եղած ըլլար սկիզբէն ի վեր։

Ռամկավարները իրենց ուղղութիւնը իբրեւ քաղաքականութիւն կը կոչեն, մինչդեռ, իրականին մէջ, այդ ուղղութիւնը պարտուողական հոգեբանութեան, ընկճուած հոգիի, թմրած ջիղերու, պայքարէ եւ զոհողութիւններէ խուսափելու ուղղութիւն մըն է։

Ռամկավար կուսակցութեան այս ուղղութիւնը նոյնութեամբ յուրացուած է Բարեգործականը, անջիղ ու թմրած ծերերու կազմակերպութիւնը, որուն անդամագրուողը, կարծես խորշակահար եղած ըլլայ, կը դադրի հոգեպէս ապրելէ եւ իբրեւ արի Հայ զգալէ ու գործելէ։

Բարեգործականը կ'ըսէ թէ խորհրդային Հայաստանի վերաշինութեան նպաստելով, ազգաշէն գործ կատարած կ'ըլլայ։ Ընդունինք որ այդպէս է։ Բայց միթէ պարտականութիւնը կը վերջանա՞յ այդքանով։ Այս ժողովուրդին հանդէպ ուրիշ պարտաւորութիւններ չունի՞։ Հայաստանի մէջ քանի մը տուն շինելը մեծ նշանակութիւն չունի, բայց գաղութներու մէջ Հայը Հայ պահելը կենսական կարեւորութիւն ունի ազգային տեսակէտով։

Գաղութներու հայութիւնն է որ վաղուան Հայաստանի բնակչութիւնը պիտի կազմէ։ Եթէ այլասերի եւ կորսուի գաղութներու հայութիւնը, չազատագրուած Հայաստանը պէտք է իսպառ կորսուած նկատել»։

Խ. Ռուսիոյ սահմանադրութեան փոփոխում

Մոլոթով իր ճառին մէջ բացատրեց թէ Խ. Միութեան ներկայ սահմանադրութիւնը վաւերացուած էր երկրորդ համագումարին կողմէ, 1924 յունուար 31ին։ Արդ օրէն ի վեր արմատական փոփոխութիւններ կատարուած են մարդկային գործունէութեան բոլոր ասպարէզներուն մէջ եւ ընկերային ուժերու յարաբերութիւնը նոյնը չէ ինչ որ 11 տարի առաջ։ Հաւաքական [illegible] սկզբունքը յաղթանակած է ամէն տեղ, հետեւաբար անհրաժեշտ է փոփոխել սահմանադրութեան այն մասերը որոնք չեն համապատասխաներ ներկայ իրականութեանց։

Բանախօսը դիտել տուաւ թէ օտար երկիրներու մեծ մասին մէջ ժողովրդապետական ազատութիւնները սահմանափակուած կամ ջնջուած են։ Այս առթիւ յիշեց Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ օրինակները, բացատրելով թէ ֆաշականութիւնը յաղթանակած է այդ երկիրներուն մէջ, իսկ ուրիշ տեղեր ալ ժողովրդապետական ճակատը կը մնայ, բայց չկայ որ եւ է իրական ժողովրդապետութիւն։ Խ. Միութիւնը այսուհետեւ պիտի ունենայ հաւասար, ուղղակի եւ գաղտնի ընտրութիւններ։ Մինչեւ հիմա բանւորները առանձնաշնորհեալ դիրք ունէին։ Անոնք մէկ պատգամաւոր կ'ընտրէին իւրաքանչիւր 25,000 ընտրողի վրայ, մինչդեռ գիւղացիները կ'ընտրէին մէկ պատգամաւոր իւրաքանչիւր 125,000 ընտրողի վրայ։ Այսուհետեւ հաւասարութիւն պիտի հաստատուի գիւղացիներու եւ բանուորներու ընտրական շրջանակներուն համար. ընտրութիւնները պիտի ըլլան ուղղակի, ոչ թէ աստիճանաւոր եւ վերջապէս պիտի կատարուին գաղտնի, ոչ թէ ձեռամբարձ քուէարկութեամբ։

Մոլոթով եզրակացուց թէ առաջադրուած բարենորոգումը կ'ապացուցանէ ղեկավարներուն վստահութիւնը՝ զանգուածներուն վրայ։ «Այս բարենորոգումը պիտի զօրացնէ ղեկավարներուն պատասխանատուութեան զգացումը՝ հայրենիքին հանդէպ, աւելի զօրացնելով խորհրդային հայրենասիրութիւնը»։

ՀԱՅԵՐԸ ԱՍՏՂԱԳԻՏԱԿ'ԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Ֆրանսայի Աստղագիտական Ընկերութեան պաշտօնաթերթին՝ «L'Astronomie» ամսագրին 1935 յունուարի թիւէն կը տեղեկանանք թէ իբրեւ մշտնջենական անդամ ընտրուած է Գ. Գ. Կիւլպէնկեան, յանձնարարութեամբ Տիկի Ք. Ֆլամարիոնի (այրին հռչակաւոր գիտնականին)։ Անդամ ընտրուած են նաեւ Գ. Յակոբ Գասապեան, ուսանող, Գ. Քառնօ Մստոիչեան, առեւտրական եւ Ժան Տարդեւեյ։

Ընկերութեան դեկտ. 5ի նիստին մէջ Տիկ Ֆլամարիոնն, կը յայտարարէ իր աշխատակից եւ աստղագէտ Գ. Լեւոն Աստուրեանի մէկ տեսական աշխատանքը՝ տիեզերքի կազմութեան մասին։

ցնէին ուրիշներ: Այս վիճակին վերջ տրուած է այլեւս: Երբ Հիթլէր հաւասարութիւն կը պահանջէ, խաղաղութեան համար է որ կ'ընէ այդ բանը: Խաղաղութիւնը երբեք այնքան վտանգուած չըլլար որքան անկարող պետութեան մը կողմէ: Ազգ մը որ չի կրնար պաշտպանել ինքզինքը, միշտ խաղալիկ կը դառնայ դրացի ազգի մը կամայականութեան»:

⁂ Իտալիա հաղորդեց իր պատասխանը կարճ զեկոյցով մը, որուն մէջ կ'ըսէ թէ մեծ ուշադրութեամբ հետեւեցաւ Լոնտոնի խօսակցութեանց, օրը օրին տեղեակ մնալով բոլոր մանրամաս – նութեանց: Իտալիոյ պաշտօնական շրջանակները Լոնտոնի յայտարարութեամբ կարելի կը գտնեն համաձայնութիւն մը՝ Գերմանիոյ հետ եւ հետեւաբար սկզբնաւորութիւն մը միջազգային գործակցութեան համար: Գալով բուն օդանաւային գործակցութեան, Իտալիա մտերս պիտի ճշդէ իր դիրքը, նկատի առնելով Իտալիոյ մասնաւոր դիրքը՝ Անգլիոյ հանդէպ եւ փոխադարձաբար: Զեկոյցը գոհունակութիւն կը յայտնէ որ Անգլիա եւս միացած է ֆրանքօ-իտալական համաձայնութեան, Աւստրիոյ անկախութիւնը պաշտպանելու համար:

Կիրակի օրուան խաղաղ ցոյցը

Կիրակի օր, ընկերվարական եւ համայնավար կուսակցութեանց առաջնորդութեամբ ցոյց մը տեղի ունեցաւ Թէֆիւպլիքի հրապարակին վրայ: Ոստիկանութիւնը խիստ միջոցներ ձեռք առած ըլլալով, ո՛չ եւ է դէպք չպատահեցաւ: Ցուցարարները կը բաղկանային հազար պատուիրակութիւններէ եւ անհամար բանուորներէ, որոնք աւելի քան 500 ծաղկեպսակներ դրին յիշատակարանին վրայ: Ոստիկանական տեղեկութիւնը 30,000 կը հաշուէ ցուցարարներուն թիւը, կարգ մը թերթեր՝ 20,000, «Փըթի Փարիզիէն» 60,000, իսկ ձախակողմեան թերթերը՝ աւելի քան հարիւր հազար: (Այս պարագան քիչ մը չէ՞ յիշեցներ մեր հայկական հանդէսները...): Ցոյցը կազմակերպուած էր յարգելու համար փետր. 6ի դէպքերուն մէջ սպաննուած զոհերու յիշատակը:

Ֆրանսուհիներու քուէարկութեան իրաւունքը

Ֆրանսայի քուէպահանջ կիներու կազմակերպութեանց համագումարը վերջացաւ շաբաթ օր, հետեւեալ բանաձեւով.— «Համագումարը կը հաստատէ 1931ի, 1933ի եւ 1934ի ժողովներուն որոշումները եւ ծերակոյտին, երեսփ. ժողովին նախագահներուն եւ վարչապետին ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ, որպէսզի օր առաջ ընթացք տրուի Ֆրանսուհիներու քաղաքական իրաւունքներուն»:

Մինչեւ հիմա կիներու քուէարկութեան ամէնէն լուրջ արգելքը եղած է ծերակոյտը: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ վերջին պայքարներու հետեւանքով, ծերակոյտին մէջ ալ շատ մը սանր հալած են: Ամէնէն ջերմ ախոյեանը, Լուի Մառթէն, որ ամէն տարի օրինագիծ մը կը ներկայացնէր եւ միշտ կը մերժուէր, այս անգամ աւելի մեծ յոյսեր ունի: Այսօր, երեքշաբթի, Պ. Անրի Փաթէ պիտի առաջարկէ երեսփ. ժողովին՝ կիներուն քուէարկութեան իրաւունք տալ այս տարուան քաղաքապետական ընտրութեանց մէջ, իբրեւ առաջին քայլ: Չի կարծուիր որ լուրջ դժուարութեան հանդիպի այս առաջարկը:

⁂ Համագումարը վերջացաւ շքեղ հացկերոյթով մը, նախագահութեամբ գաղթային նախարար Պ. Լուի Ռոլէնի, որ ջերմապէս պաշտպանեց կիներուն իրաւունքները:

Առ նուազն 12 միլիոն Ֆրանսուհիներ քուէարկութեան իրաւունքի կը սպասեն:

104 անկողին 700 զինուորի համար

Կրիփի համաճարակին առթիւ, թերթերը բուռն պայքար կը մղեն պատասխանատու իշխանութեանց դէմ, ըսելով թէ երեսի վրայ ձգած են քսան տարեկան զինուորները: Անկուլէմի զօրանոցին մէջ, ուր 9 հոգի մեռան կրիփէն, 2400 զինուորներէն 720ը հիւանդացած են, բայց հիւանդանոցը միայն 104 անկողին ունի, ոչ աւելի, ոչ պակաս:

Անցեալ շաբթու ութ զինուորներ ալ մեռան Վալ–տը–Կռասի հիւանդանոցին մէջ (Փարիզի շրջան): Վէռտէօնի պահակազօրքին մէջ հարիւրէ աւելի հիւանդներ կան: Արդէն մեռած են հինգ հոգի: Սթէնէի մէջ վարակուած են 180 զինուորներ: Շաթօռուի դպրոցը փակուեցաւ տասը օրուան համար, քանի մը աշակերտներ վարակուած ըլլալով:

«Պուկինկի թագաւորը» ձախողեցաւ

Զարաշար ձախողեցաւ Կ. Պէչիրճեան, Հանրնցի Թըքախօս միջնորդը, որ ընկերութիւն մը կազմած էր Լոնտոնի մէջ, գնելու համար ճերմակ պղպեղի ամբողջ մթերքը: Ուրբաթ օր տակն ու վրայ եղած էր Լոնտոնի հրապարակը, այս գործին առթիւ, երբ երկու տուներ եւս սնանկացան: Իրարանցումը շարունակուեցաւ երէկ: Քանի չափ տուներ ծանրապէս վնասուած են: Տագնապը սաստկացաւ երբ խումբ մը միջնորդներ, որոնք 20000 թոն պղպեղ գնած էին, չկրցան տեղաւորել եւ հետեւաբար վճարել իրենց յանձնառութիւնները: Կ. Պէչիրճեան 2,500,000 անգլ. ոսկի կը հաշուէ եղած վնասը, զոր պիտի կրեն իր ընկերութիւնը, պղպեղի արտադրիչները, նաւատէրերը եւ միջնորդները: Անգլ. թերթերը տիտղոսներով մանրամասնութիւններ կը հրատարակեն այս մասին: Նոյն իսկ «Թայմզ»ը խմբագրական մը գրած էր այս առթիւ

ՀԱՅ ԲԱՆՈՒՈՐԻ ՄԸ ԱՐԿԱԾԸ

ՓԻՒԺԷ ՍԻՒՐ ԱՌԺԱՆ, փետր. 8.— Չորեքշաբթի օր ծանր արկած մը պատահեցաւ խցանի (պուշոն) գործարանին մէջ Երիտասարդ բանուոր մը, Արթին Աւետիսեան պարկով լեցուն խցանը (*մանթար*) կը լեցնէր, երբ կաթսան շարժելով եռացած ջուրը թափեցաւ ոտքերուն վրայ: Բանուորները յուր տուին զոր ծատիրոջ որ ազնիւ մարդ մըն է եւ որ անմիջապէս հիւանդանոց փոխադրեց դժբախտ զոհը: Արթին ունի կին մը եւ երկու անչափահաս մանուկներ: Արագ ապաքինում կը մաղթենք:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՇԽԱՐՀԻ ԱՄԵՆԱՄԵԾ արձանը պիտի շինուի Հռոմի մէջ: Բարձրութիւնը պիտի ըլլայ 66 մեթր, միայն գլուխը պիտի ըլլայ 7 մեթր, ճակատէն մինչեւ ծնօտը, իսկ ոտքերը՝ 11 մեթր: Արձանը պիտի ներկայացնէ ըմբիշ մը, միայն առիւծի մորթ մը նետած ուսերուն վրայ եւ աջ ձեռքը բարձրացած՝ հռոմէական բարեւ մը տալու համար: Դիմագիծերը պիտի նմանին Մուսոլինիի: Արձանը պիտի տիրապետէ ամբողջ քաղաքին եւ դաշտին վրայ: Շինութիւնը պիտի տեւէ երկու տարի:

ՆՈՐ ՄԻՋԱԴԷՊ մը ծագեցաւ Իտալիոյ եւ Հապէշիստանի միջեւ: Իտալական աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ յունուար 29ի առտուն Հապէշներու զինեալ խումբ մը յարձակում գործեց եւ կախ ծագելով, հինգ Իտալացիներ սպաննուեցան, իսկ 6 հոգի վիրաւորուեցան: Աւելի ծանր են Հապէշներու կորուստները

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՊԵՐԼԻՆ, Ե. Տ. Մ. [illegible]
ՍԷՆ ԹՐՕՓԷԶ, Զօր.— 35:
ՄՕՐԻԱՆ ՍԻՒՐ ՕՐԺ, Գաս.— 15:
ԼԸ ՄԱՆ, Զաթ.— 70:
ՔԼԻՇԻ, Գալ.— 35:
ՆԱՆՍԻ, Սոսմ.— 70:
ՀԱՄՊՈՒՐԿ, Օ. Գ.— 200: (Մ. եղբ. միջոցաւ):
ԳՈՐՏՕ, Տօնիկ.— 140:
ԳՈՐՏՕ, Տօներ.— 140.
ՓՈՒԱԹԻԷ, Մ. Ծ.— 35:
ՆԻՍ, Ց. Ն.— 70:
ԱՓԹ, Ա. Թ.— 35.
ՔՈԼՈՆԳ, Դան.— 35:
ԳՕՄՕՆ, Հ. Ա. Քհնյ.— 35.
ՏԷՍԻՆ, Գործ.— 240:
ԿԱՐՏԱՆ, Գործ.— 155:
ՊԵՐԼԻՆ, Ե. Տ. Մ.— 60.20:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Մ. Գ.— 140.
ՆԻՍ, Ցար.— 35:
ՆԻՍ, ԱԷՓ.— 70.
ԹԱՒՐԻԶ, Գործ.— 1000: Կարգադրեցինք:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գաֆ.— 35:
ՏՐԱԿԻՆԵԱՆ, Ա. Համ.— 140:
ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻ, — 158.40:

Le Gérant: H STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameame, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (19)

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Մայրս սկզբում ինձ բոլորովին անմեղ էր համարում. հաւատացած էր, որ ես ոչինչով խառն չեմ վարպետիս արհեստագործ կատարուած գործի մէջ, եւ այդ պատճառով մխիթարում էր, մտածելով, թէ իւր որդին թէեւ հալածւում է, թէեւ կասկածանքի ենթակայ է, բայց արդար է: Իսկ սկսեալ այն րոպէից, երբ նա իմ անրջային տագնապի մէջ արտասանեցի այն աղետալի խօսքերը, թէ ես եմ շինել այդ բանալին — այդ րոպէից նա համարում էր ինձ գող, աւազակ, կամ աւազակների ընկեր: Ես սաիթ չունեցայ նրան բացատրելու գործի իսկութիւնը, որովհետեւ այդ մասին նա ինձ հետ չէր ախորժում խօսել, որովհետեւ նրա կատարուած սրտին խիստ ծանր էր յուել. իւր կարծիքով, արդէն փչացած, անդարձանալի եւ յանցաւոր որդու գաղն խոստովանութիւնները...: Այդ մասին նա խօսացել էր միայն քաւոր Պետրոսի հետ, իսկ քաւոր Պետրոսը ի՞նչ էր ասել նրան, ինձ յայտնի չէր: Միայն մօրս վերջին խօսքերից, որ ասաց ինձ, թէ «դու պիտի գնաս օտար աշխարհ, տաճկ Աստուած, որ այնտեղ օրինաւոր մարդ դառնաս» — ես հասկացայ, որ արդէն վճռուած էր իմ մասին հեռանալ հայրենիքից: Ես հարցրի.

— Մինչեւ այսօր օտար երկիր չեմ տեսել. ո՞ւմ հետ գնամ:

Նա պատասխանեց.

— Եւ քաւոր Պետրոսը գնում է, դու էլ պիտի գնաս նրա հետ:

Ես ուրախացայ, իսկ այդ բառերը արեան հետ բղխեցին մօրս սրտից: Մինչեւ այսօր յիշում եմ, թէ որքան գունաթափ ու որքան տխուր էր նրա դէմքը այդ խօսքերը արտասանելու րոպէում: Բարեսիրտ մայր, նրան խիստ դժուար էր բաժանուել արդէն փչացած որդուց.. Բայց միթէ փըչացա՞ծ էի ես:— Այդ հարցը դժբախտ մայր մնաց անորոշ...:

Մօրս փոքր ի շատէ մխիթարում էր այն միտքը միայն, որ իւր որդին յանձնւում է մի փորձուած եւ հաստատուն բարեկամի ձեռքը, որպիսին քաւոր Պետրոսն էր եւ յոյս ունէր, որ մի այսպիսի մարդու ձեռքում օտարութեան մէջ ես կ'ուղղուէի եւ «օրինաւոր» մարդ կը դառնայի: Բացի դրանից, նա մտածում էր, որ թողնելով հայրենիքը (այսինքն իմ յանցանքի գործուած տեղը) եւ առժամանակ գնալով հեռաւոր աշխարհ, ես, եթէ «օրինաւոր» մարդ եւս չդառնայի, գոնէ իմ կեանքը կ'ազատէի օրէնքի եւ դատաստանի դատապարտութիւնից, որը, քաւոր Պետրոսի ասելով, պիտի վերջանար կախաղանով:

Իմ մեկնօրի հետ մենք մի քանի օր առաջ արդէն վճռել էինք իմ պանդխտութեան մասին: Մեզ մնում էր միայն առանձնել մօրս համաձայնութիւնը: Այդ եւս այժմ կայացաւ: Էլ ի՞նչը կարող էր այնուհետեւ պահել ինձ հայրենի երկրում: Բայց ես մոռացել էի մի բան — Սառայի սէրը: Միթէ՞ կարող էի նրանից բաժանուել: Այս միտքը սկսեց տանջել ինձ.

Ա[illegible] դիտողութեամբ, էի սէր [illegible] պահում էի Սառայենց [illegible]: Սառան ամէն կերպով մխիթարում էր իմ դժբախտութիւնը, գրկում էր, համբուրում էր ինձ, ծածկում էր ինձանից իր տխրութիւնը, աշխատում էր միշտ ուրախ ձեւանալ, որպէս զի ինձ եւս ուրախացնէ:

Մինչեւ վերջին օրը նրանից ծածուկ էի պահում իմ օտար երկիր գնալու խորհուրդը: Ես միշտ երեւակայում էի, թէ այդ [illegible] պիտի անէր խեղճ աղջկան սրտին, երբ յանկարծ կը լսէր, որ ընդ երկար բաժանուելու էի ինձանից: Բայց իմ անկեղծութեան հակառակ, նա [illegible] հաշտուեցաւ այդ մտքի հետ:

Այն գիշերը, որի առաւօտեան ես պիտի ճանապարհ ընկնէի, նա մօտս իմ սենեակը: Տխրամած դէմքից արդէն նշմարւում էր, թէ սիրտը որպիսի ալեկոծութեան մէջ է: Բայց աշխատում էր զսպել իր խռովութիւնը: Կատարուող պատրաստութիւններից նա արդէն հասկացել էր բոլորը:

Մուրատ, եղաւ նրա առաջին խօսքը — դու գնում ես օտար երկիր եւ այդ մասին ինձ ոչինչ չե՞ս ասում:

— Դու որտեղի՞ց գիտես:

— Մանիշակը ասաց ինձ:

Մանիշակը իմ մեծ քոյրն էր. երեւում էր, մօրից տեղեկանալով, հաղորդել էր Սառային: Ես չթաքցրի նրանից, յայտնեցի, թէ վաղ առաւօտեան, դեռ լոյսը չբացած, պէտք է ճանապարհ ընկնեմ: Խորին ցաւակցութեամբ սպասում էի, որ նա կը սկսէր լաց լինել, կը սկսէր աղաչել, պաղատել, որ ես չբաժանուեմ, չհեռանամ նրանից:

Դրանից ոչ մէկը չեղաւ: Սառան խելացի աղջիկ էր, աւելի խելացի քան թէ ներում էր նրա հասակը եւ կրթութիւնը: Նա բոլորովին նախապատրաստուած էր եկել ինձ մօտ, իւր սրտի բոլոր ամրութեամբ եւ իւր հոգու բոլոր քաջութեամբ: Նրա արտեւնով լցուած գեղեցիկ աչքերից նկատեցի ես, որ առաջուց թողած այնքան լաց էր եղել, այնքան տանջուել էր, որքան բաւական էր իւր սիրտը հանգստացնելու համար: Իսկ ինձ մօտ աշխատում էր որքան կարելի էր սառնասիրտ երեւալ, մխիթարել ինձ, որովհետեւ ես աւելի անբախտ էի քան թէ նա:

— Ըսէք, դու շատ պիտի տխրես, Սառա, որ ես գնում եմ օտար աշխարհ, հարցրի ես:

— Ընդհակառակն, ես շատ ուրախ եմ, պատասխանեց նա: — Օտար աշխարհ գնալով, դու միշտ իմը կը մնաս եւ ինձ համար կը պահուես: Իսկ այստեղ..

— Այստեղ ի՞նչ կը լինեմ:

— Այստեղ կարող եմ կորցնել քեզ...

Այդ երկիւղը հաշտեցնում էր Սառային ինձանից անջատուելու դժբախտութեան հետ: Նրա նշանածը մի յանցաւոր էր, դատապարտութեան ձեռք նուած մի փախստական էր, բաւական էր, որ բռնէին նրան, եւ Սառան այնուհետեւ յաւիտեան պէտք է զրկուած լինէր սիրած տղամարդից: Իսկ օտարութեան մէջ ես կը պահուէի, այնտեղ չէր հասնի օրէնքի եւ դատաստանի ձեռքը. իմ կեանքը ապահովութեան մէջ կը լինէր,— եւ այդ բաւական էր Սառայի համար:

Նա միայն հարցրեց.

— Շա՞տ կ'ուշանաս, Մուրատ.

— Աստուած գիտէ: Կարելի է շատ...:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R C Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ՏՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 13 ՓԵՏՐՈՒԱՐ MERCREDI 13 Février 1935

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

11րդ ՏԱՐԻ - 11e Année N° 2798

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՒԱՂԻ ՏԵՂ ԹԱՂԱՒԱԾ ԳԼՈՒԽՆԵՐ

— o-o

Այսօր պիտի կարդաք վերջին մասը՝ Հայ Տնտես. Կեդրոնին եւ անոր արբանեակներուն կողմէ սարքուած «Ազգային Ժողովի» նկարագրութեան

Աշխատակից մը յանձն առած էր այս յոգնութիւնը,— ներկայացնել ժողովին անցուդարձը, եւ մենք հրատարակեցինք՝ ինչ որ գիր առնուած էր:

Կարդացէք եւ դատեցէք:

Մենք նոր բանիք մը չունինք, այն չորս խմբագրականներէն յետոյ որ երեւցան այստեղ, պարզելու համար Գ. Չ. Խանզատեանի ձեռնարկին ձախաւերութիւնը:

Այժմ ձախաւերութեան վրայ կ'աւելնայ խեղկատակութիւնը:

Անոնք որ ներկայ եղած են ժողովին, տարբեր եզրակացութեան չէին կրնար յանգիլ, եթէ անկեղծ են կամ պատասխանատուութեան եւ արժանապատուութեան զգացում ունին:

×

Ի՞նչ մասնաւոր երեւոյթներ կը պարզէ այս տնավարի ժողովը:

Երեւութապէս, նպատակը բարի է.— Գաղութը ծանր կացութեան մը մատնուած է, եւ Հայ Տնտեսական Կեդրոնը ուզեր է «բան մը ընել», դարման գտնելու համար:

Գ. Խանզատեանի կցկտուր յայտարարութիւններէն կ'իմանանք թէ՝ Ֆրանսայի պաշտօնական շրջանակներէն ալ թելադրութիւններ եղած են,— խմբովին հպատակութիւն խնդրել, կազմական կանոնագիր մշակել եւայլն:

Ուրեմն, Հայ Տնտեսական Կեդրոնին բնդհ. քարտուղարը ուզեր է ընդ առաջ երթալ եղած դիմումներուն եւ թելադրութեանց, ելք մը գտնելու համար: Այդ ելքն ալ՝ սարքուած ժողովն է:

Բարեմիտներ պիտի բացագանչեն.

— Եղբա՛յր, ի՞նչ կ'ուզէք, մարդը կ'աշխատի կոր, կ'ուզէ մեզ փրկել այս տխուր վիճակէն:

Արդ, մեզի համար բոլորովին տարբեր բաներ են պատասխանատուութեան գիտակցութեամբ աշխատիլն ու գործ եփելը:

Վերջին ապացոյց՝ փնտր. Ցի ժողովը՝ իր կազմով, արտայայտութիւններով եւ խառնիճաղանճ ելքով:

Նոյն այդ ժողովէն երեւան կուգայ որ գործը չատոնց սարքած, ապուրը վաղուց եփած եւ փոխադրած են Գուլպէն Օսման, հատընտիր կոչնականներու վաւերացման ենթարկելու համար:

Ժողովի կանչուած եւ ամէն գնով անոր յաջողութիւնը ապահովելու կոչուած մեզաակիցները ի զուր կը փորձեն իրենց գլուխը թաղել աւազին մէջ, ինչպէս անապատին ջայլամը:

Անգոյ, վիճելի կամ ափյափոյ կազմուած Միութիւններէ երկերկու, երեք-երեք «պատգամաւորներ» միանգամայն փաւերական հռչակել եւ անոնց քուէներով «Ներկայացուցչական Մարմին» կազմել՝ առաջինութիւն մըն է որ կրնայ մրցանակի արժանանալ:

Երբ հիմը այսպէս դրուած է, այլ եւս պէտք չունինք յոգնելու եւ զուշակելու «գործունէութիւնը»:

Ճակատ մը եւս բացուեցաւ, ազգ փրկելու յաւակնութեամբ:

Ծափահարեցէք, որովհետեւ այս անգամ Ֆրանսացի երեւելիներ ալ կը հովանաւորեն ձեռնարկը, ինչպէս աւետեցին եւ կը պատմեն ամէն տեղ:

Այս առթիւ, հարցում մը:

Ժողովի նկարագրութենէն կ'երեւայ որ Բարեգործականի եւ Ժամուն գրան ներկայացուցիչները, որոնք միեւնոյն ատեն անդամ են Հայ Տնտեսական Կեդրոնին, իրենց տեսակէտները յայտնելէ յետոյ — քննադատական — խմբովին հեռացեր են, ընդհանուր դժգոհութիւն պատճառելով:

Այս հեռացումը ցո՞յց է թէ պատահական,— չենք ուզեր քննել:

Միեւնոյն ատեն դիտեցինք որ Գաղթ. Թիւ 1 օֆիսին ներկայացուցիչը հակառակ արտայայտուած է, իսկ միւսը (Գաղթ. Ցանձնաժողով) միայն խորհրդակցական ձայնով մասնակցեր է, յուսարանութիւններ պահանջելով

Արդ, վերջ իվերջոյ ի՞նչ է դիրքը՝ այս Մարմիններուն:

Համաձա՞յն են սարքուած խեղկատակութեան:

Այն ատեն, իրենց կը մնայ լուծել Գաղթ. Միացեալ Ցանձնաժողովը, եւ իրենց պարտականութիւնները փոխանցել այս ինքնակոչ «ներկայացուցչական»ին, քանի որ սա ոչ միայն ծրագիր-կանոնագիր պիտի պատրաստէ, այլ եւ պիտի զբաղի «գաղթականական հրատապ խնդիրներով»:

Այդ լուծումէն յետոյ, այն Միութիւններն ու կազմակերպութիւնները որ դուրս մնացած են Գուլպէն Օսմանի «Համազգային ընդհ. ժողով»էն, կրնան իրենց գլխուն ճարը նայիլ:

Ինչո՞ւ չէ: Կրնան ժողով մըն ալ իրենց համար սարքել, եւ կազմել նոր Ներկայացուցչական մը: Շուքի համար ո՛չ քաղաքապետ կը պակսի, ոչ ալ նախկին երեսփոխան կամ նախարար:

Հապա գաղո՞ւթը, իր յարաճուն հոգերով եւ տագնապներով:

Գաղութը այս վիճակին հասաւ բազմաթիւ գլուխներ ունենալով, եւ չունենալով մէկ հատիկ ազգային - կեդրոնական հասցէ:

Քանի որ գլուխ մըն ալ կ'աւելնայ — հինգերորդը — ի՞նչ վնաս կը ծագի վեցերորդէ մը, եօթներորդէ մը: Ո՛ր վաճառանիշը լաւ գործէ, անոր կը դիմեն:

Շատոնց է որ մեր հանրային կեանքը վերածուեր է անտէր ձիարձակարանի մը, ուր ձի մը ունեցողը «մէյտան» կը նետուի:

Ջեռքէդ բռնող չկայ, եթէ ազգային տառապանքն ալ ծախու հանես, «բարեկամաբար»:

Կրնաս հաւաքական հպատակութիւն ալ խոստանալ, առանց անդրադառնալու թէ եղածը հացի կռիւ է, եւ ո՛ր եւ է կառավարութիւն այնքան յիմար չէ, որպէսզի նոր զէնք մը տայ ձեռքդ: (Ցիշեցէք բժշկական ուսանողներուն պահանջները):

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՏԱԼԻԱ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ ՀԱԲԵՇԻՍՏԱՆԻ

Երկու զօրաբաժին կազմ եւ պատրաստ

ԱՆԳԼԻԱ Կ'ՈՒԶԷ ՄԻՋՆՈՐԴԵԼ

Սոմալիի իտալական գաղթավայրին եւ Հաբեշիստանի սահմանագլուխին վրայ ծագած նոր դէպքը ծանր համեմատութիւններ պիտի առնէ, եթէ հաւատանք վերջին լուրերուն: Նոր դէպքը մասին հաղորդելէ անմիջապէս վերջը, իտալական կառավարութիւնը ոչ միայն խիստ ծանուցագիր մը ուղղեց հաբէշական կառավարութեան, այլեւ զէնքի տակ հրաւիրեց երկու զօրաբաժիններ, «իբրեւ զգուշական միջոց»: Միեւնոյն ատեն դրօշի տակ կանչուած են նորագիրներու երեք դասեր: Առնէ նաւեր հանուած են դէպի Սիկիլիա, որպէսզի անմիջապէս արեւելեան Ափրիկէ փոխադրուին Միսինայի նաւով, եթէ Հաբեշիստան գոհացում չտայ: Կ'ըսուի թէ ի հարկին վերջնագիր մըն ալ պիտի զրկուի:

Զէնքի տակ կանչուած երկու զօրաբաժիններէն մէկը հաստատուած է Միսինա, միւսը՝ Ֆիօրէնցա: Երկուքն ալ օժտուած են արդիական սպառազինութեամբ: Այս առթիւ թերթերը զարմանազան տեղեկութիւններ կը հրատարակեն շարժման մէջ դրուած զինուորներու թիւի մասին: Պատերազմական նախարարութիւնը կը մերժէ յայտնել երկու զօրաբաժիններուն կամ 1909ի, 1910ի եւ 1911ի զինուորներուն թիւը: Ըստղներ կան թէ մինչեւ 300,000ի կը հասնի դրօշի տակ կանչուած զինուորներուն թիւը, ինչ որ չափազանցութիւն կը համարուի:

Երկու զօրաբաժիններուն թիւը 20,000ը չանցնիր. իսկ երեք դասերուն մասնագիտական վաշտերը կը ներկայացնեն 15,000 հոգի, ուրեմն համագումար 35,000 զինուորներ կազմ եւ պատրաստ կը սպասեն հրամանի: Առ այժմ ոչ մէկ զինուոր նաւբայ հանուած է դէպի Կարմիր ծով: Եթէ Իտալիա չգոհանայ միայն պատժական արշաւախումբի մը առաքումով եւ ուզէ զինուորական լուրջ գործողութեանց ձեռնարկել, խնդիրը պիտի բարդանայ, որովհետեւ երկու երկիրներն ալ անդամ են Ազգերու Դաշնակցութեան եւ կրնան անոր իրաւարարութեան դիմել: Իտալականկառավարութիւնը դիտել կուտայ թէ իր նպատակն է եւ մղել յարձակումները եւ այս առթիւ նախընթաց օրինակներ կը յիշէ: Ամէն պարագայի մէջ, կատարուած զօրաշարժը զարմանք չի պատճառեր: Այն օրէն ի վեր Զօր. Պոնո կառավարիչ նշանակուեցաւ Էրիթրէի գաղթավայրին, ամէնուն համոզումը այն էր թէ Իտալիա կ'ուզէ զօրացնել իր դիրքը արեւելեան Ափրիկէի մէջ, զինուորական միջոցներով: Մնաց որ, վերջերս մեծաքանակ ռազմանիւթ զրկուած էր այդ կողմերը:

Հռոմի հաբէշական դեսպանը արտաքին նախարարութեան դիմելով, բողոքեց թէ իտալական զինուորներ մտած են հաբէշական հողին մէջ, մինչեւ 100 մղոն տարածութեամբ: Պատասխանուեցաւ թէ դէպքերը միշտ կը կրկնուին եւ թէ պատասխանատուն հաբէշական կառավարութիւնն է: Հաբէշական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ Իտալիա կ'ուզէ ճնշում բանեցնել, գրաւելու համար վիճելի հողամաս մը: Իսկ Իտալիոյ պաշտօնական շրջանակները դիտել կուտան թէ համբերութիւնը սպառած է եւ պէտք է գոհացում տան:

Վերջին երկու շաբաթներու միջոցին աւելի քան 200 օդանաւեր — մեծ մասով ռմբաձիգ — հասած են Էրիթրէ: Մօտերս հարիւր ռմբաձիգներ ալ պիտի ղրկուին:

Այս դէպքերը ամէնէն աւելի մտահոգութիւն կը պատճառեն Լոնտոնի մէջ: Անգլիական կառավարութիւնը կ'ուզէ միջնորդել, որպէսզի աւելի ծանր բարդութիւններ չծագին: Աշխատաւորական շրջանակներու մէջ բացէ ի բաց կ'ամբաստանեն իտալական կառավարութիւնը, ըսելով թէ կ'ուզէ հող գրաւել զանազան պատրուակներով, ինչպէս ըրաւ Ճափոն՝ Մանչուրիոյ մէջ: Ատտիս-Աբէպայի անգլիական դեսպանը կը շարունակէ բանակցութիւններ կատարել, աւելի մեծ վտանգ մը կանխելու համար:

ԹՐՔՈՒՀԻՆԵՐՈՒՆ ՅԱՌԱՋԴԻՄՈՒԹԻՒՆԸ

17 Թրքուհիներու երեսփոխան ընտրուելուն առթիւ, «Մաթէն» կը փորձէ գրգռել Ֆրանսուհիներուն ախորժակը, իբրեւ օրինակ ցուցնելով: Երէկ պատկեր մըն ալ հրատարակած էր, որ կը ներկայացնէ Թրքուհի մը՝ Պոլսոյ Ազատութեան յիշատակարանին առջեւ ճառ խօսած ատեն:

Ի՞նչ նուաճումներ կատարած է Թրքուհին, 1908էն ի վեր, երբ առաջին փորձերը կատարուեցան անոր ազատագրութեան համար:

1908էն 1914, Թրքուհին որոշ ազատութիւն կը վայելէր քաղքենի դասուն մէջ, առանց քօղը նետելու: Կրնար յանախ թեւ թեւի պտտիլ իր ամուսնին հետ:

1914էն 1918, պատերազմի շրջանին, բազմաթիւ կիներ էրիկ մարդոց տեղը բռնեցին, մասնաւոր կամ հանրային գործերու մէջ:

1919էն 1923 գիւղացի Թրքուհիները գործօն դեր մը կատարեցին անկախութեան պատերազմին մէջ: Այս առթիւ շատ մը Թուրքեր ըսած են,— «Եթէ կիները մասնակցած չըլլային պատերազմի միջոցին, մենք չպիտի կրնայինք շարունակել եւ յաղթանակը շահիլ»:

1923էն 1931 Թրքուհիները կատարեալ ազատութիւն ստացան, շնորհիւ քաղաքացիական նոր օրէնքին որ կը ջնջէր բազմակնութիւնը: Այնուհետեւ սկսան եւրոպական կեանք վարել, մասնաւորապէս քաղաքներու մէջ: Ասպարէզ եկան կին փաստաբաններ, բժիշկներ եւայլն:

1931էն 1934 ընտրելու եւ ընտրուելու իրաւունք ստացան քաղաքապետական ընտրութեանց մէջ: Վերջապէս 1935ին շահեցան գերագոյն իրաւունքը,— Երեսփոխան ընտրել եւ ընտրուիլ (8 փետրուար):

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՑՈՒՑԱԴՐԱԿԱՆ …

— • —

Շատ մը «առաւելութեանց» կարգին, անմրցելի են մեր նաեւ իսկ եւ իսկ արեւելեան ունակութեանց մը մէջ — ցուցադրական մոլութիւն:

Եւ ամէն ասպարէզի մէջ: Առանց միջավայրի, դասակարգի, դաւանանքի, սեռի եւ տարիքի խտրութեան:

Օրինակ՝ մեր հանդէսները,— երեկոյթ, ցերեկոյթ, ներկայացում, պարահանդէս եւայլն.

Նախ եւ առաջ, բոլորն ալ «շքեղ» են եւ «աննախընթաց», սրճարանի մը բակին մէջ ներկայացուին թէ Սալ Հօշի կամ Օթէլ Գլարիճի մէջ:

Ցետոյ, բոլորն ալ շողշողուն՝ անսպառ յայտագիրներով.

Ո՛րքան թխես, այնքան «սիվիլիզէ» կ'երեւաս:

Եւ թխած ատեն, պէտք չէ մոռնաս կէս առ կէս «եւրոպականացնել», անշուշտ առատօրէն ցնծալով մասնակցողներուն

Արդի՞ւնքը — նոյն գիշերն իսկ երեւան կուգայ որ բաց ունիս, քանի մը հարիւր կամ քանի մը հազար ֆրանք:

Ո՞ր մէկը յիշեմ: Մանաւանդ որ, ամէն միութիւն իր զաղտնիքը դուրս չի հաներ:

1934 նոյեմբերին Փարիզի Աղքատախնամը «շքեղ» մը սարքած էր իսկապէս շքեղ սրահի մը մէջ — Օթէլ Գըլարիճ:

Նպատակը՝ եկամուտ ճարել: Իրականին մէջ, կարծեմ կարեւոր գումար մըն ալ պարտական մնաց:

Երկու շաբաթ առաջ, Արաբկիրի Հայր. Միութիւնը պարահանդէս մը սարքած էր մինչեւ լոյս: Սակաւաթիւ բազմութիւն, ահագին ծախք եւ ի վերջոյ խոշոր բաց մը:

Շաբաթ գիշեր՝ Հ. Մ. Ը. Մ.ը նոյնպէս պարահանդէս մը սարքած էր — միշտ շքեղ եւ աննախընթաց:

Ի... գրին մէջ, բոլորն ալ սալօնական:

Կէս գիշեր չեղած, կը ստուգեն ... հազիւ չորս հազար մուտք ունին:

Հայերէն եւ ֆրանսերէն թացիկ «ռէքլամ»ներով Հ. Մ. Ը. Մ.ը բարձրացա՞ւ կամ բարձրացո՞ւց: Մարզական ոգին շահեցա՞ւ: Ժողովուրդը «խուռներամ» փութալով խանդավառուեցա՞ւ:

Բաղդատեցէք մուտքն ու ելքի հաշիւները.— եւ հարցուցէք երեկոյթին կազմակերպիչներուն

« Մշակոյթի Օր » մը ունինք: Ամէն տարի կը տօնուէր գէշ աղէկ:

Իր ծնունդը, որուն մէջ ... դեր կատարեց այս թերթը, շատ կը նմանէր մուկի պատմութեան:

Մէկ տարին միւսը թեւր ... տօնը, ներկայացնելու համար Հայկական Մշակոյթին զանազան երեսները:

1933ը՝ նուիրուած էր երաժշտութեան, 1934ը՝ թատրոնին:

Անցեալ ամառէն ի վեր ժողովներ. խորհրդակցութիւններ,— եւ Մշակոյթի Օրը չէ տօնուած տակաւին, Փարիզի մէջ:

Ինչո՞ւ: Շատ խոշոր բանած են գործը:

Ու նուազն 16.000 տոմսերով հազար ծախք: Առաջ համեստ ալ սրահ մը, «Միւթիւալիթէ»ն, երկու հազար թէ երկու հազար հինգ հարիւր ֆրանք վարձքով, որուն ի հաշիւ վճարած են 400 ֆրանք:

Այդ, ամէն տարի Մշակոյթի Օրը կը տօնուէր ... մանչյալ իսկ այդէն թեւակոխած ենք 1935 փետրուարի կէսը

Ինչպէս, անմրցելի ենք իբրեւ անխոյեան աննախընթաց եւ շքեղ ցուցամոլութեանց:

ՎԱՀԷ

Փոքրամասնութիւնները կը կորսնին «Ազգը»

Ինչպէս գրած էինք, Թուրքիոյ ազգ. նոր ժողովին մէջ չորս աթոռ ալ շնորհուած է փոքրամասնութեանց (մէկը Հայ): Այս առթիւ թուրք ծանօթ գրող մը, Վալա Նուրէտտին կը գրէ «Հապէր»ի մէջ.

— «Փոքրամասնութիւնները զորս այժմ կը կոչենք *ազգը*, այն քաղաքացիներն են որոնք նախապէս կը կոչուէին *ազալլըգ*: Բայց սակէ առաջ, այդ բառով կը հասկնայինք շատ մը բաներ իսկ հիմա, *ազըգը* խօսելը կուտայ մեզ թուրք քաղաքացիներու որոնք յոկ կրօնքով կը տարբերին մեզմէ: Անոնք հեռացած էին մեզմէ՝ պատմութեան արձանագրած սխալներու հետեւանքով: Ազգային ամբողջութիւնը կ'իրականացնէ հիմա հիմնական յառաջդիմութիւն մը, զանոնք վերստին առնելով իր ծոցին մէջ»:

Իսկ *Վաքըթ* դիտել կուտայ.

— «Անկախ երեսփոխաններ անցեալ նստաշրջանին ալ ընտրուած էին, բայց այս անգամուան նորութիւնը փոքրամասնութիւններէն ալ երեսփոխան ընտրուելու նորութիւնն է: Մինչեւ հիմա անոնցմէ երեսփոխան չընտրուիլը փոքրամասնութեան կամ մեծամասնութեան խնդիր չէր, այլ նպատակ ունէր ազգային պայքարի մէջ պատահած դառն եւ ծանր դէպքերուն՝ ժամանակի ընթացքին ինքնին կարգադրուիլը: Այնպէս կ'երեւայ որ 20 տարի առաջ սկսած եւ Լօզանի դաշնագրով վերջ գտած մեծամասնութեան եւ փոքրամասնութեան խնդիրներու յիշատակը մոռնալու կարգը եկած է: Այսպէս կը հասկցուի այս անգամուան ընտրութեան առթիւ, փոքրամասնութիւններէ ալ ներկայացուցիչներու ընտրութիւնը »:

Մէկ տարի բանտարկութիւն

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՆԱԽԱՏԱԾ ԸԼԼԱԼՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Գործարանատէր մը, Ալէն տը Լա Ռօշֆուտէօ, որ անդամ է «Աքսիօն Ֆրանսէզ»ի (արքայական), մէկ տարի բանտարկութեան դատապարտուեցաւ առջի օր, անարգած ըլլալով վարչապետը:

Փետրուար 6ի տարեդարձին առթիւ, երբ Պ. Ֆլանտէն Նոթր Տամի եկեղեցին կը մտնէր, աղօթքի արարողութեանց մասնակցելու համար, ամբաստանեալը կեցած էր դրան առջեւ եւ յանկարծ բացագանչեց.

— « Ձեր տեղը հոս չէ. ինչո՞ւ կը խառնուիք մարդասպաններուն»:

Խօսքը չաւարտած երկու ոստիկաններ բռնեցին օձիքէն՝ եւ ձեռքերով փակեցին բերանը: Արքայականը կը շարունակէր բերանը ուրել, դէպի պահականոց առաջնորդած ատեն: Ոստիկանները վկայեցին թէ ամբաստանեալը աւելցուց.— «Գարշելի մարդ, կը նախատես մեր մեռելները»:

Դատավարութեան ատեն, ամբաստանեալը ոչ միայն խոստովանեցաւ իր գործած յանցանքները, այլեւ մերժեց ետ առնել զանոնք: «Ես պատերազմի վեթերանի մը որդին էր որ կը յայտնէի: Եւ չեմ ցաւիր, որովհետեւ այդ բանը ըրի յարգելու համար անոնք որ տակաւին արդարութեան կը սպասեն»:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ՄԵՐ ԱՐԴԱՐ ԲՈՂՈՔԸ

—○·○—

Հայաստանը՝ անդամ Խորհ. Միութեան, որ աշխարհի մէկ վեցերորդ տարածութիւնը կը բռնէ ։

Հայաստանը՝ պատմութեան առաջին ընկերվարական հանրապետութիւններէն մէկը ։

Հայաստանը՝ յառաջապահ արեւելեան ճնշուած ժողովուրդներու յեղափոխական վերելքի ։

Հայաստանը՝ գուրգուրանքի եւ յատուկ ուշադրութեան առարկայ մեծն Խորհ. Միութեան ։

Հայ համայնավարները — ամէնէն ուղղափառ ու հաւատարիմ՝ տարրը ամբողջ Միութեան մէջ

Հայաստանի ձգախէժը — առաջինը եւ միակը 170 միլիոն բնակչութիւն ունեցող երկրի մը մէջ, որ միանգամայն կ'ապահովէ մեր հայրենիքի սահմանները ։

Այսպէս կը ճգնին ներկայացնել Հայաստանն այն մարդիկ, որոնք հայրենասիրութիւնն ու հայրենաշինութիւնը ամբոխավարութեան ու շուկայի ապրանքի են վերածեր արտասահմանի մէջ։ Մարդիկ, որոնք կուրօրէն չեն ուզեր տեսնել Հայաստանի նուաստացումն ու անտեսումը եւ ուրիշներու նշմարածը հակահայաստանեան ու հայրենադաւութիւն կը հռչակեն։ Իսկ եթէ անոնց մէջ կը գտնուին մարդիկ, որոնք անուշադրութեան պահեր կ'ունենան ու ճշմարտութիւնը կը խոստովանին, ապա, դեռ հաւերը չխանչած, ապամարդու ու վայել ու ամարգի ձեւով ետ կ'առնեն իրենց բառերը եւ անամօթաբար կը լզեն իրենց թուքը ։

Հայաստանի անտեսական, մշակութային ու քաղաքական վերելքի միակ անկեղծ ուրախացողներն անոնք կրնան համարուիլ որոնք ի խորոց սրտի կը բողոքեն, երբ մեր հայրենիքը նուաստացած, անարգուած ու բռնաւերի մէջ ձգուած տեսնեն։ Իրական հայրենասէրը պէտք չէ որ կոյր, համր ու խուլ ձեւանայ եւ ծախու գրիչ ունենայ։ Բուն հակահայաստանեան քաղաքականութեան յառաջապահներն անոնք են որոնք ի վնաս Հայաստանի, տեղի ունեցող երեւոյթները սխալ կը մեկնեն եւ կը շահագործեն գաղթահայ զանգուածներու անկեղծ հայրենասիրութիւնը ։

×

Այս օրերս Մոսկուայի մէջ տեղի ունեցաւ Խ. Միութեան Խորհուրդներու (Գերագոյն Ընդհ. Ժողով) 7րդ համագումարը։ Կառավարութեան նախագահ Մոլոտովի զեկուցումէն վերջ, արտայայտուեցան բոլոր հանրապետութիւններու, ինքնավար շրջաններու եւ կարեւոր մարզերու ներկայացուցիչները։ Բոլորն ալ անխտիր ուրախ շեշտերով ներկայացուցին իրենց երկիրներու անտեսական նուաճումներն ու ժողովրդի բարեկեցութիւնները, բոլորն ալ արտայայտեցին իրենց գանգատներն ու պահանջները։ Միայն Հայաստանն էր, որ կը բացակայէր 1170 հոգինոց համագումարին մէջ. միայն հայ պատգամաւորին ձայնն էր, որ չլսեցին 180 ազգութիւններու եւ ցեղերու ներկայացուցիչները. միայն հայ համայնավարներն էին, որ չունէին ո՛չ եւ է ցանկութիւն եւ ո՛չ ալ պահանջ ։

Խօսեցաւ նաեւ Անդրկովկասեան Դաշնակցային կառավարութեան նախագահ՝ Մուսաբէկովը։ Ընդարձակ զեկուցման մէջ («Իզվեստիա», 31 յունուար), ներկայացուց Անդրկովկասի անտեսական ու մշակութային կեանքի բոլոր ասպարէզները։ Յիշեց ելեկտրակայաններն ու քիմիական արդիւնաբերութիւնը, բամպակն ու հիւսուածեղէնի գործարանները, դպրոցներն ու համալսարանները եւն.։ Մենք գիտենք, որ այդ բոլոր բարեկարգութիւններով օժտուած է նաեւ Հայաստանը։ Սակայն, համագումարը գիտցա՞ւ, թէ Անդրկովկասի մէջ գոյութիւն ունի Հայաստան անունով երկիր մը՝ իր բնական հարստութիւններով ու անտեսական վերելքով ։ Ո՛չ

Մուսաբէկով ծագումով Ազրբէյջանցի Թաթար [illegible]։ Եթէ իր զեկուցման մեծ մասը յատկացնէր իր հայրենիքին, Ազրբէյջանին. Անդրկովկասեան կառավարութեան Ազրբէյջանցի նախագահը մանաւորապէս կանգ առաւ Բագուի քարիւղին վրայ, հպարտօրէն յայտարարելով, թէ Միութեան մէջ գործածուող քարիւղին 70 առ հարիւրը Ազրբէյջանը կ'արտադրէ։ Գովեց նաեւ Մուղանի բամպակը, որ Միութեան մէջ երկրորդ տեղը կը գրաւէ։ Ապա յայտնելով թէ կը կառուցուի Բագու - Ջուլֆա երկաթուղին, պահանջեց կեդրոնի օժանդակութիւնը։ Անհրաժեշտ գտաւ ցամքեցնել Կովկասեան հովիտը, որու համար պէտք է Ազրբէյջանի մէջ հսկայական ջրապահեստ շինել։ Յայտարարեց թէ կը կառուցուի եւ երկու տարիէն կը լրանայ Բագուի երկրորդ ջրմուղը, որ իր երկարութեամբ (175 քիլոմէթր) աշխարհիս երկրորդ ջրմուղը կը համարուի, եւ որու համար միութենական կառավարութիւնը 35 միլիոն ռ. է տրամադրած ։։

Եւ այս բոլորը կը վերաբերին միայն Ազրբէյջանին.

Մուսաբէկովը չմոռցաւ նաեւ իր սիրելի բարեկամ Վրացիները։ Վրաստանը արտադրած է մէկուկէս միլիոն քիլոկրամ թէյ։ Վրաստանն ունի Տկվարչէլիի քարածուխը։ Կը շինուի ու կը գեղեցկանայ Թիֆլիզը։ Վրաստանի Սեւ ծովեան շրջանը պէտք է դարձնել խորհրդային Ֆլորիդա եւ Գալիֆորնիա։ Կը պահանջէ որ Մոսկուան փութացնէ եւ օժանդակէ լրացնելու Սեւ ծովեան երկաթուղին։

Այս ալ Վրաստանի բաժինը։

Իսկ Հայաստա՞նը

Մուսաբէկովի Հայաստան եւ Հայ անունները երբեք չարտասանեց։ Մոռացութեան տրուեցաւ նոյն իսկ Հայաստանի ձգախէժը՝ իր «72 հնգներով» ... Եւ եթէ Ազրբէյջանցի համայնավարը Հայաստանին վերաբերող խօսք մը գտաւ, այն ալ քննադատելու եւ նուաստացնելու դիտումով էր։ Առանց Հայ անունը յիշատակելու Մուսաբէկովը ազդարարեց, թէ պղնձի արտադրական ծրագիրը չէ կատարուած եւ «193»ին ստացուած է ընդամէնը 3600 թոն պղինձ։ Խորամանկ Թաթարը գիտէր թէ հարուածը ուր կ'իջեցնէր։ Չէ՞ որ Ստալինը Հայաստանէն տարեկան 6000 թոն պղինձ կը պահանջէ ։

Եւ միայն այսքանը Հայաստանի մասին։

Կ'երեւի թէ վրաց պատգամաւորութիւնը գոհ չմնաց իր հարեւանին զեկուցման Վրաստանին վերաբերող մասէն եւ առանց վարանումի ամպիոն ուղարկեց իր նախագահ՝ Մախարաձէն։ Ահա թէ ինչպէս ներկայացուց Վրաստանը վրաց «պարլամէնտի» նախագահ Մախարաձէն.—

«Հաշուետու շրջանին փոխուած է Վրաստանի դիմագիծը։ Նուաճումները ժողովրդական տնտեսութեան բոլոր մարզերուն մէջ հսկայական են։ Վրաստանը ներկայիս ունի իր սեփական ծանր արդիւնաբերութիւնը, իր սեփական հիւսուածեղէնի եւ պարէնի արդիւնաբերութիւնը, իր սեփական քիմիաբանական նիւթերու արդիւնաբերութիւնը. Այդ ամէնը գոյութիւն չունէին առաջները. Հիմնովին վերակառուցուած է մարգանեցի եւ ածուխի արդիւնաբերութիւնը. Տկվարչէլիի ածխահանքերով արդիւնաբերութեան նոր փառապանծ [illegible]։ Ստեղծուած են Զագէսի եւ Րիոնգէսի հզօր ելեկտրակայանները. Ելեկտրական ուժի խոշորագոյն մասը կը սպառէ արդիւնաբերութիւնն ու երկաթուղիի փոխադրական միջոցները, որով չի բաւեր ազգաբնակութեան առօրեայ պահանջներուն համար։ Այն ինչ մենք յանձնառու ենք ելեկտրական ուժ մատակարարելու սովխոզներուն եւ կոլխոզներուն։ Պէտք է որ իւրաքանչիւր կոլխոզական իր տանը մէջ ելեկտրական լոյս ունենայ»։

Ակնարկը պարզ է։ Նոր ելեկտրակայաններ կը պահանջէ։ Ապա, Մախարաձէն գովելով Վրաստանի թէյը, կը պահանջէ որ արագացնեն Սեւ ծովեան երկաթուղիի կառուցումը եւ շինցնեն ամարանոցները, ու կը բացագանչէ.—

«Մեր բոլոր յաղթանակներու նախաձեռնողը, կազմակերպիչն ու ներշնչողը կը հանդիսանայ ընկ. Ստալինը։ Ընկ. Ստալինի հայրենիքը — Վրաստանն է» («Իզվեստիա», 1 փետրուար)։

Ծաղրիկ Վրացին համագումարին եւ Մոսկուայի կառավարութեան վրայ ներգործելու ամէնէն ազդու միջոցը կը գործածէ՝ կոչելով Վրաստանը Ստալինի հայրենիքը

Իսկ Հայաստանը իր պղինձով ու շինանիւթերով, պահածոներով ու կոնեակով եւ, վերջապէս, ձգախէժի գործարանով ... Եւ կամ Կեդր. Կոմիտէի եւ Քաղ. Բիւրոյի անդամ ու պարենաւորման գործավար Միկոյեանը հայրենիք չունի՜ ...

Ինչո՞ւ համար էին Հայաստանէն համագումար ուղարկուած 14 պատգամաւորները։ Անոր համա՞ր, որ բոլորկամօրէն ու ինքնանուաստացման գիտակցութեամբ բերաննին ջուր առնեն ու ձուկի նման համր ու անհաղորդ «ծափահարող» դառնան. Մի գուցէ անոնց հայրենատիրական զգացումներ գոհացում ստացան միայն անով որ «Իզվեստիա»ի մէջ ցուցադրուած էին գլուխը թաշկինակով կապած ու բերանը կապ պարկեշտ հայ պատգամաւորուհիի լուսանկար մը ...

Խե՜ղճ Հայաստան, անարգուած ու անտեսուած երկիր։

Դժբախտ ժողովուրդ, որ ներկայացուցիչներդ տարրական իրաւունքներդ պաշտպանելու համարձակութիւնն անգամ չունին։

ԱՇՈՏ - ԱՄՍՐՈՒՆԻ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՈՐՈՆՈՒՄՆԵՐ

– ○—○ –

2.— ՀԻՆԵՐՆ ՈՒ ՆՈՐԵՐԸ

Մեզի համար, հին գրող թէ նոր, այն ատեն կը դառնան տաղանդաւոր, երբ իրենց ընտրած նիւթը, ըլլայ ան յիշատակ թէ ներկայի ապրում, տան արուեստի պահանջներուն համաձայն, տան կամ ներկայացնեն մարդը եւ իր ներքին ապրումները հոգեբանական ճշդութեամբ, արուեստի շունչով գրուած լեզուական կատարելութեամբ, ընդունակ ըլլալով յուզելու մեզ եւ մեզմէ յետոյ եկող սերունդները։ Կը բաւէ որ պատմական ճշմարտութիւնները չխեղճեն ու հաւատարիմ մնան, յիշատակները վերապրեցնեն արդի մարդուն հոգիին մէջ եւ տան անցեալի պատրանքը այսօրուան հոգերուն ու ցաւերուն ընդմէջէն։ Ի՞նչ կարեւորութիւն ունի թէ այս պայմաններուն հպատակ գրողը Օշականն է կամ Նարդունին, Նշան Պէշիկթաշլեանը կամ Լ. Շանթը, Համաստեղը թէ Կոստան Զարեանը, Վ. Թէքէեանը (բանաստեղծը) թէ Ազրիէլ Անմահութեան քերթուածներու շարքը երգող Թ. Ազատեանը։ Կրնա՞ք ժխտել թէ բոլոր այս գրողներուն նիւթը մեծ մասամբ յիշատակներէ քաղուած չէ։ Ու հիմա, եթէ կ'ուզէք աչքի առջեւ բերէք բոլոր այն գրողները որոնք կը ներշնչուին ներկայ հայ իրականութենէն եւ բաղդատեցէք թէ որակով ու քանակով ինչ կը ներկայացնէ անոնց գործը

Բացէք նոր գրողի մը երկը՝ նորավէպ կամ պատմուածք, կամ վէպ ու վիպակ, ամէն բանէ առաջ ձեր ուշադրութիւնը պիտի գրաւէ պակասը գրական նկարագրութիւնը, ոճային յարաբերութեան մանրամասնութիւններ ... իբրեւ թէ առանց նպատակ ըլլային եւ միւս բոլոր տարրերը անկարեւոր օժանդակներ ... Այս մարզին մէջ իրարու հետ կը մրցին կարծես անոնք, ամէնէն պատկերաւոր եւ զգայականութիւնը գրգռող ամէնէն անսովոր նկարագրութիւնը, մրցանքը գտնելու համար։

«Նկարագրականը» այս էջերը պիտի անտեսէինք, եթէ մնացեալ մասերը խնամքով գրուած ըլլային, եթէ իրենց մտահոգութիւնը կեդրոնացուցած ըլլային քանի մը նկարագիրներ տալուն եւ հոգեկան քանի մը անմոռանալի պահեր արձանագրելուն մէջ։ Եթէ խնամք տարած ըլլային [illegible] ու լեզուին, պատահական գանձեր [illegible] բառագանձութիւններէ եւ [illegible] ծանրութեան։ Եթէ, մէկ խօսքով, տաղանդին, հայ գրականութեան տալու համար գլուխ գործոցներ, իրենց վերապահելով [illegible] ու հաւաքական [illegible] կանութիւնը

Տարիք մը կայ, երբ [illegible] մասնաւոր [illegible] կայ նաեւ տարիք մը երբ երիտասարդական փորձերուն ջուրը, երբ [illegible] կը սկսի, [illegible] կը յաջորդէ անզատութիւն մը։ Մեր գրողներու հոգիին ու մտքին մէջ ե՞րբ պիտի սկսի այդ [illegible] Ցանուն գրականութեան եւ [illegible]։ Ցանուն գրական արժէքներու։

Հայաստանի մէջ, ամբողջ տասնամեակ մը, հպատակելով արձակուած հրամաններու, ինչ որ մեր անցեալի աշխատանքին կը պատկանէր, կ'անտեսէին, կ'արհամարհէին մասնաւոր կեանքի հետ կապուած ամէն ժառանգութիւն, ամէն նուիրականութիւն։ Գիտակցութեան եւ գրական այդ արհամարհանքին յաջորդեց ուրիշ շարժում մը։ Գրողները սկսան վերագնահատել անցեալ հայ կեանքի բոլոր արժէքները։ Այս գեղեցիկ շարժումին քով ի՞նչ ժառանգութիւն կը ներկայացնէ գաղթահայ գրող սերունդը.— Անիկա կը շարունակէ իր արհամարհանքը արեւմտահայ հին թէ նոր գրագէտներու գործին ու անձին հանդէպ, առանց անդրադառնալու, որ այսօրուան արեւմտահայ գրականութիւնը, լեզուն եւ գրական յղացումները երկուքին շարունակութիւնն են, անոնցմէ սնեալ իրենց գոյութեան իրաւունքը, հոգին ու ուրախ արձակուելու հզօրագոյն աւելը եւ նոր կեանքին հանդէպ բդալու առաւելագոյն գիտակցութիւնը.

Այս տեսակէտով չափազանցութեան մէջ կ'իյնան բոլոր անոնք, որ արդի մեր լեզուն կը դաւանին աւելի ինքնուրոյն, հարուստ, ճկուն, առանց երբեք համեմատութեան դրուելու երէկուան մեր բարբառին հետ, որ իբրեւ թէ չէր գոհացներ հայ միտքի պահանջները, քերթողութեան եւ առհասարակ արձակին բոլոր պահանջները.

Անշուշտ չափազանցութիւն է անոնց կողմէ, որոնք արդի հայ գրականութեան միայն ծանօթ են, մանաւանդ արդի հայ երիտասարդ գրականութեան միայն։ Բայց ո՞վ բան ձեզի, պարոններ, որ մեր մտքին անցեալի լեզուն աղքատ էր. գեղեցկութիւններէ զրկուած եւ անընդունակ՝ մեր միտքը բացատրելու, մինչ տալու մեր բոլոր զգայութիւններուն եւ պատկերացնելու մարդկային միտքին, խմորական բոլոր տարրերու ամէնէն բարդ [illegible] պիտի տայի թերթատել մեր վերջին 30—40 տարիներու գրական փաստակը. Մանաւանդ ամէնէն արժէքաւոր էջերուն մէջ. Իրա՞ւ արեւմտահայ արձակն ու քերթողութիւնը զրկուած են եղեր մեր մայրենի լեզուին շնորհներէն [illegible] պանծները, Զօհրապը, Արփիար Արփիարեան, [illegible] Անտոնեան, Լ. Բաշալեան, ինչպէս [illegible] եան, Սիամանթօ, Վարուժան եւ ուրիշներ, հպարտութեամբ գործածեր են մեր գեղգին ու ճկուն լեզուն, իրարմէ սիրտ առնելով ամէն ինչ որ պէտք ունէր, եւ տալով անոր կենդանութիւն, ճկունութիւն, շարժում, ոգի ու թափ, կենսունակութիւն։ Բոլորն ալ խղճմտութիւնը ունէին [illegible] հպատակելու անոր օրէնքներուն, եւ յարգելու ամէն նուիրականութիւն

Նորերը, մանաւանդ անոնք որ [illegible] են, կրնան հպարտանալ թէ կը խօսին մեր լեզուին [illegible] նուիրականութիւն։ Կրնան հպարտանալ, թէ [illegible] բոլոր նոր երգիչներուն։ Բայց [illegible]

Նոյն երգականութեան պիտի [illegible] ներկայացուցիչներուն անունները տանք։ Ալպէս, Օշական, Գ. Բարսեղեան, Տիգ. Չէօկիւրեան, Շ. Միսաքեան, Մխ. Մեծարենց, Տիրան Չրաքեան, Ռ. Սեւակ, Կ. Զարեան, իրենց յեղումով ու անոր հանդէպ ունեցած [illegible] կրնար բաղդատութեան դրուիլ այսօրուան ու տարածող գրողներուն հետ, որոնց ձայն [illegible] կը հնչէ.

Իրենց չափանիշը չենք ուզեր մերն ընել։ Մենք ասիկա ունեցեր ենք [illegible], որ նոր սերունդը [illegible] քանի մը գծմիր։ Մատնանշած ենք այն գծնողակ [illegible]

Բայց պատմութեան առջեւ շարդարանք սերունդին հաւաքական պատասխանատուութիւնը։ Չկայ որ եւ է իտէալ որ քով քովի բերէր բոլորը՝ գրական - գեղարուեստական ամէնէն [illegible] հանդէպ սերունդին ներկայացուցիչները։ Իրար չեն սիրեր։ Իրար կ'ատեն։ Իրարու ձեռք կը սեղմեն, իրարու կը ժպտին, յաջորդ օրը իրար վարկաբեկելու համար։ Անհոյլութիւններու եւ խանդավառութիւններու մէջ միշտ ծայրայեղ են։ Իրենց բարեկամութեան վրայ անկարելի է հաշուել։

Շատ դժուար է որ եւ է գաղափարի համար խորապէս խանդավառել զանոնք։ Ապագայի եւ ալ յաճախ մարդասեաց։ Անոնցմէ ոմանք կը սիրեն ուրիշին փետուրներով զարդարուիլ, եւ այնպէս ցոյց տալ իբր թէ իրենցն են անոնք։ Ցուցամոլութիւնը մանաւանդ առաջինութիւն մը դառնալ կը սկսի. Խոնդամոլութենէ դուրս եւ դիւրաւ յոգնող, լքելու համար սկսուած գեղեցիկ ձեռնարկներ։ Բոլոր այս ախտային յատկանիշները մասամբ կը կազմեն գծագրական նկարագրին այն գրողներուն, որոնք չեն տուած տակաւին իրենց տուրքը հայ գրականութեան։

ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐՍԱՄԵԱՆ

Մ. ՔԷՄԱԼԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆԵՐՔԻՆ ԵՒ ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ.— Թուրքիոյ երեսփոխանական ընտրութեանց առթիւ, Աթաթիւրք (Մ. Քէմալ) հետեւեալ յայտարարութիւնը ուղղեց ժողովուրդին.—

1930—31էն ի վեր, աշխարհ առանց բացառութեան բուռն տագնապի մէջ է։ Ամէն կողմ պակսեցան գնորդները՝ հակառակ ապրանքներու գիներուն անկման, առեւտրական հաշուեկշիռը խանգարուեցաւ, գործի շրջանակը նեղցաւ եւ ամէնէն ամուր դրամները ցնցուելով ինկան կամ ինկնալու հարկադրուեցան։

Մեր երկիրը մանաւորապէս ենթարկուած էր այս ցնցումներուն, որովհետեւ երբ մէկ կողմէ հինէն ի վեր բաց էր առեւտրական եւ վաճառման հաշուեկշիռը, միւս կողմէ երկրագործական բերքերուն գիները ինկած էին, իսկ երկիրը մեծ չափով [illegible] նիւթերու, ինչ որ ալ աւելի պիտի շատցնէր առեւտրական բացը։ Այս դժուարութեանց եւ հաւանականութեանց հետեւանքով, ընդհանուր տագնապը ծանր ազդեցութիւններ պիտի գործէր երկրին մէջ, եւ պետական գանձը հետզհետէ աւելի շատ նեղութեան ենթակայ կը գտնուէր։

Այդ դժնդակ պայմանները կրնային կեցնել յառաջդիմութիւնը մեր երկրին մէջ որ սահմանուած էր ամէն [illegible] Այս բոլոր դժնդակ պայմաններուն վրայ աւելցնելու է նաեւ [illegible] միջազգային [illegible] մը մէջ մտաւ եւ ազգէ ազգ կասկածն ու անվստահութիւնը շատ խիստ ըրդացուց ինքզինք։

Անցնող չորս տարուան ընթացքին, ես եւ կուսակցութիւնս գլխաւորաբար այս խնդիրները լուծելու պարտականութիւնը ունեցանք։ Այսօր բաց ճակատով կը ներկայանանք ձեր առջեւ եւ համոզուած ենք որ ազգային ամէնէն փափուկ դասերը ամէնէն յարմար միջոցներով եւ ճիշդ ճամբաներով հետապնդեցինք եւ ամէն գետնի վրայ [illegible] արդիւնքներ ձեռք բերինք։

Միջոցներ ձեռք առնուեցան, [illegible] համապատասխանութիւնը ապահովելու եւ ազգին գնման կարողութիւնը պաշտպանելու համար։ Անոր շնորհիւ, գործի եւ փոխանակութեան ծաւալին սահմանափակումը կարելի եղաւ կեցնել, աւելի առաջ քան շատ մը երկիրներ։

Մեր երկրագործական եւ ճարտարարուեստական ապրանքներու գին[illegible] այսօր [illegible] ընդհանուր բարձրացում մը սկսած է։ Մեր երկրագործական եւ ճարտարարուեստական արտադրութեանց քանակն ալ աւելցած է, երբ ազգին ուրիշ երկիրներ ստիպուեցան շատ սահմանափակել եւ նոյն իսկ պակսեցնել։ Ազգային արտադրութեան յաւելումը, բանաւոր գինի մը հիման վրայ որ յուսահատեցնէր երկրագործը, զանազան վրայ է մեր անտեսական կազմակերպութեան ամէնէն ամուր հիմերէն մէկը եւ ամէնէն բարեբաստիկ մէկ յատկանիշը։

Պետական պիւտճէն որուն հաւասարակշռութիւնը ապահովուած էր խիստ խնայողութիւններով, 931էն ի վեր տարեկանոր աւելցաւ, միշտ մնալով հաւասարակշռուած։ Հակառակ անոր որ շատ մը տուրքեր բարեփոխուեցան եւ նոյն իսկ զեղչուեցան, գանձումներուն եւ պիւտճէի ընդհանուր գումարին մէջ աւելնալու ընթացքը տեսնուեցաւ, ինչ որ ամէնէն իրական ապացոյցն է նիւթական առողջ կազմակերպութեան մը եւ անտեսական կացութեան մը որ տարուէ տարի աւելի կը բարւոքի։

Միջազգային մտահոգութեան եւ անվստահութեան շրջանի մը, մենք մեծ աչալրջութեամբ ձեռք առինք այն միջոցները որոնք ամէնէն աւելի կը յարմարէին Թուրք մեծ ազգին բարձր շահերուն։ Մաքուր մտայնութեամբ մը որ կը սիրէ խաղաղութիւնը եւ կ'ուզէ զայն գերծ պահել ամէն տեսակ յարձակումէ, մենք աշխատեցանք պատշաճ ֆօմիլիէզօններ իրականացնել։ Այսօր, գործակցութեան քաղաքականութիւն մը եւ զանազան փոխադարձ ուխտեր ունինք այն երկիրներու հետ որոնք կը հետապնդեն խաղաղասիրական եւ միջազգային համաձայնութեան նպատակներ։

Միւս կողմէ մասնաւոր կարեւորութիւն մը տուինք մեր ազգային պաշտպանութեան միջոցներուն։ Թուրք ազգը երկու հիմնական յատկանիշերով է որ այսօր երեւան կուգայ միջազգային յարաբերութեանց մէջ։ Առաջինն է այն իրողութիւնը որ մեր ազգը, տոգորուած իր պաշտպանութիւնը ապահովելու անյողդողդ կամքով մը, կը ներկայացնէ յարգանքի արժանի ուժ մը։ Երկրորդն է այն համոզումը թէ մեր ազգը, ինչ պարագաներ ալ ծագին, անխախտելի հաւատարմութեամբ կապուած պիտի մնայ իր բարեկամութեանց եւ դաշնակցութեանց։ Թուրքիա յառաջ կ'ընթանայ, կռթնած այն վստահութեան վրայ զոր ունի Թուրք ազգին այս բարձր յատկութեանց վրայ։

Մենք վճռած ենք շարունակել մեր հիմնական քաղաքականութիւնը որ շարունակ բարձրացուց եւ յառաջ մղեց Թուրք հայրենիքը։ Եթէ դուք շնորհէք ձեր վստահութիւնը ինծի եւ իմ նախագահած Հալք կուսակցութեան, վճռապէս եւ անկեղծօրէն համոզուած ենք որ յառաջիկայ չորս տարուան ընթացքին մեր կատարելիք գործը պիտի ըլլայ աւելի ընդարձակ եւ աւելի բեղնաւոր, քան ինչ որ կատարուեցաւ անկէ առաջ։

Տնտեսական, ելմտական, հանրօգուտ, ազգ. պաշտպանութեան, ինչպէս նաեւ ներքին եւ արտաքին քաղաքականութեան մէջ, մենք վճռապէս պիտի ընթանանք այն ճամբէն որուն ճշտութիւնը փորձով հաստատուեցաւ։ Վճռած ենք իրականացնել մեր ճարտարարուեստական ծրագիրը, կազմակերպել եւ պահպանել մեր արտադրութեանց արակը եւ [illegible], զարգացնել մեր ծովային առեւտուրն ու բոլոր հնարաւորութիւններով, հանրային ճարտարարուեստը ընդարձակել եւ փոքր վարկի հաստատութիւններ ստեղծել։ Լուրջ հակակշռի միջոցներ պիտի ընդարձակուին, թոյլ չտալու համար որ ճարտարարուեստականացման շրջանին գիները բարձրանան չափազանցութեամբ

Ելմտական գետնին վրայ, հարկային բարեկարգումները պիտի շարունակուին, նպատակ ունենալով հարկատուներուն հնարաւորութիւն տալ կանոնաւորաբար վճարելու իրենց տուրքերը, առանց աւելորդ դժուարութեանց ենթարկուելու։ Մեր գլխաւոր նպատակներէն մէկն է՝ տնտեսական եւ առեւտրական բարօրութեան համընթաց յառաջդիմութեամբ մը շատցնել պետական գանձը։

Անընդհատ պիտի շարունակենք հանրօգուտ շինութեանց մեր ծրագիրը։ Ինչպէս որ, մեծ դժուարութեանց յաղթահարելով, հետապնդեցինք երկաթուղիներու շինութիւնը որ դարերէ ի վեր լքուած էր, նոյն ձեւով պիտի հետապնդենք այդ նպատակը, աւելի մեծ ուշադրութեամբ եւ աչալրջութեամբ։ 1935ի վերջը, մեր երկաթուղիները պիտի հասնին Տիարպէքիր, եւ միւս կողմէ պիտի երկարին դէպի հանքային շրջանակը եւ Անթալիա։ Երզրումի գիծին շինութիւնը կը շարունակուի եւ պիտի շարունակուի թափով։

Առողջապահական եւ ընկերային օգնութեան գետիններուն վրայ, մեր ջանքերը պիտի ընդլայնուին գալիք տարիներուն։

Ընտրողներ եւ ընտրողուհիներ Թուրք մեծ ազգին, երկրի ամէնէն արժէքաւոր ազդակը կը կազմէ այն համոզումը զոր քաղաքացիները երեւան կը բերեն ազգային միութեան, իրարու հետ հաշտ ապրելու եւ աշխատանքի հանդէպ. Ազգի մը պաշտպանութեան ամէնէն ազդու միջոցը եւ անոր ամէնէն անընկճելի ոյժը կը կազմէ այն վճռականութիւնը որով բոլոր քաղաքացիները իրենց ինչքն ու կեանքը կը զոհեն ազգին ու հայրենիքին համար։ Ահա թէ ինչո՞ւ, Թուրք

Թրակիան

ԱՆՊԱՏԿԱՌ ԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

o

Այս խորագրով, Սոֆիայի Ժամանակ թերթը կը գրէ.—

«Վերջերս, մեր մամուլը արտատպեց Պոլսոյ «Զաման» թերթէն գրութիւն մը, որ կը կրէր «Այսօրուան Թրակիան մեզ չի գոհացներ» վերտառութիւնը եւ որուն մէջ Էնկիւրիցի մը Պուլկարիոյ դէմ պատերազմ կը յայտարարէ զայն առնելու համար, մինչեւ Ֆիլիպէ ու Գազանլըք, Թրքական ռոզերը, որոնք Պուլկարներուն համար ոչ ռազմագիտական եւ ոչ ալ տնտեսական արժէք ունին»։

Ջէր բաւեր սակայն՝ Էնկիւրիցիին անպատկառութիւնը կ'երթայ մինչեւ հոն որ Թուրք պետութեան կը թելադրէ «անընդհատ Թուրք երիտասարդութեան մտքին մէջ դրոշմել որ անոր խօսքը ըլլայ Պուլկարիայէն առնել այդ վայրերը»։

Անկէ աւելի պարզ ու աւելի անպատկառ հազիւ թէ կարելի ըլլայ գրել մեր պետութեան դէմ, որուն հետ Թուրքիա ոչ միայն լաւ, այլեւ, ըստ իր արտաքին նախարարին յանձնախի յայտարարութեան, բարեկամական յարաբերութեան մէջ է։

Մեր առաւօտեան թերթերէն մէկը, յիշելով վերոյիշեալ յարձակողական ընթացքը մեր հողային ամբողջութեան դէմ, պայն կը գտնէ երգիծական, իսկ ուրիշ մը, որ լոյս կը տեսնէ ցերեկէ վերջ, պայն կը գտնէ բաւական լուրջ։ Բոլոր անոնք, որ լաւ կը ճանչնան Թուրքերու հոգեբանութիւնը, որ ինչ բէժիմէ ալ կառավարուի միշտ կը մնայ հաւատարիմ իր գարաւոր անցեալին, այսինքն՝ կրողն ու յարատեւողն է յաւակնութեանց իր նախնիքներու, որոնք գարերով ամայի եւ աւերակ պահած են Պալքանեան թերակղզին, պիտի համաձայնին, որ, իրապէս, այդ գրութիւնները երգիծանք չեն, այլ արտայայտութիւնն են անոր հին բարքին, առ այժմ երազելով քրիստոնեաներու վրայ հաթաղանի երանելի ժամանակները, իսկ յարմար առիթին, իրականացնել իր այդ դժոխային երազը։

Հետեւելով, տարիներէ՝ ի վեր, Թուրք թերթերու այս անհիմն ու ծայրայեղօրէն վիրաւորիչ յարձակումներուն, որոնք անտեղի ու առանց պատճառի մեր երկրին դէմ թունաւոր նետեր կը դարձնեն եւ որոնց մէջ առաւելապէս մասնակցութիւն կ'առնեն Նախկին պուլկարահպատակներ՝ արդէն Պուլկարիա ազատ ու անսահման առանձնաշնորհներով, մենք կ'են-թադրենք թէ՝ անոնք արդիւնք չեն պատահականութեան, այլ խոտորէն գծուած ծրագրի մը,— Թուրք երիտասարդութիւնը դաստիարակել ատելութեամբ մը ընդդէմ Պուլկարիոյ, որուն դեռ նոր չեն կրնար ներել 1912ի այն խոյանքը որ երեւան բերաւ ընդդէմ դարաւոր ճնշումին։ Բայց երբեք չենթադրեցինք թէ այսօրուան Թուրքերը կրնան երթալ հոն, որ Էնկիւրիի մէջ սահեցնեն երիտասարդ «Թուրքին մէջ խօսքը մը՝ Ֆիլիպէէն մինչեւ Գազանլըք պուլկարական հողերը կրկին խլելու մասին»։

Ու պուլկար հասարակութիւնը պէտք է շնորհակալ ըլլայ «Զաման» թերթին, որ մեզի հնարաւորութիւն տուած է տեսնելու իր ազգակիցները՝ բաց քարտերով ու անկեղծօրէն խոստովանելով ծրագիրը պատճառները, որոնց համար անոնք կրակ թափած են ու կը թափեն մեր դէմ՝ թէ անարժէք գերեզմանային քարերու եւ թէ իրենց սահմաններէն եւ իրենց հպատակներէն չեզող անձերու վրայ պատահած դէպքերու առթիւ։

Իսկ բոլոր Պուլկարները, ինչպէս նաեւ պատասխանատու հաստատութիւնները պէտք է վերջապէս սթափին անկէ որ ծրագրականօրէն ի գործ կը դրուի մեր հարաւարեւելեան դրացիին կողմէ՝ մեր հայրենիքին դէմ՝ թէ ներսը եւ թէ դուրսը։ Մենք պէտք է լաւ նօթ առնենք այս յանդուգն արտայայտութիւնները, որովհետեւ Ֆիլիպոփոյ — հոգեբան Կիւսթավ Լըպօն պատերազմէն վերջ ըսած է.— «Ոեւէ պետութեան մը նիւթական զօրութիւնը ահաւոր է, անոր հոգեկան ուժը անյաղթահարելի է»։

Իսկ խօսելով զանազան ցեղերու պատերազմական ձգտումներու մասին, ան կանգ կ'առնէ Իսլամներուն վրայ ու կը վճռէ.— «Ազգերը պէտք է տեւապէս պաշտպանութեան մէջ ըլլան ընդդէմ ուրիշ ազգերու հաւաքական եւ ուղեղի մթագնումով կատարուած յարձակումներուն, մանաւանդ երբ վերջինը իր աւարառութիւնը կը հիմնէ այն համոզման վրայ թէ աստուածային պաշտօն մը կը կատարէ։ Արաբներն ու Թուրքերը, յանուն այդպիսի ըմբռնումներու, անցեալին մէջ փճացուցած են աշխարհը։ Ու աւելի վերջ... դարաւոր անկումէ մը յետոյ, իսլամը կը մնայ դեռ եւս ահարկու։

«Զաման» թերթին գրածն ու Ֆրանսացի գիտունին վերջերս յայտնած կարծիքը հիմ ունենալով, կը յիշեցրնենք թէ մեր երկրին մէջ շատ մը Պուլկարներ դեռ կը պահեն իրենց այն համոզումը զոր ունէին յիսուն տարի առաջ ու կը շարունակեն մեր հանրութիւնը շփոթեցնել ամենակենսական խնդիրներու մասին, որոնք կապուած են ծոցին ապագային հետ։

Կը յուսանք, թէ մեր երկրին վերականգնումին մէջ գլխաւոր դերը պիտի ըմբռնէ, այսինքն՝ պիտի պարտադրէ նոր ու ժամանակակից ըմբռնում մը եւ այն կեցուածքին դէմ, որ իր անփութութեամբ ու մասամբ ծուլութեամբ «Զաման»ի Էնկիւրիցիէն ոչ պակաս եղերաճակաճ յարձակումներ կը սնուցանէ Պուլկարիոյ դէմ։

ազգին փրկութեան եւ պաշտպանութեան գործին մէջ, ազգային միութիւնը, ազգային զգացումը եւ ազգային մշակոյթը կը կազմեն ամենաբարձր խօսքերը որոնց ուղղուած են մեր ակնարկները։

Ցառաջիկայ տարիներուն, տակաւին շատ ջանք պիտի թափենք, մեր յեղափոխական մշակոյթը հասցնելու համար բարձր մակարդակի մը։ Կազմել ուժեղ եւ առաջինի սերունդ մը որ կրթնի դրական գիտութեանց հիմերուն, որ սիրէ գեղարուեստը եւ մըտաւորական թէ մարմնակրթական տեսակէտով զարգացնէ իր ընդունակութիւնը եւ բարձրանայ.— Ահա նպատակը մեր գլխաւոր քաղաքականութեան

ՊՕՒԼՎԱՐ ՕՍՄԱՆԻ «ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԸ»

— o —

(Բ. եւ վերջին մաս)

ԽՄԲ.— Երէկ հրատարակած էինք Հայ Տնտեսական Կեդրոնին կողմէ սարքուած «Ազգ. ժողով»ին ընդարձակ գրութեան առաջին մասը։ Ստորեւ կուտանք մնացեալը, վերապահելով մեր խորհրդածութիւնները.—

Բժ. Գալճեան (Հօկ)— Պ. Խանդամիրը չնորհաւորելի է, որ անկախ Հայ Տնտես. Կեդրոնէն, կ'ուզէ նոր մարմին մը կազմել, տիրող ահաւոր թշուառութեան դարման մը տանելու համար։ Կարելի է «Փարիզի եւ շրջակայից Հայոց ներկայացուցչական ժողով» անունը տալ, առանց «Ազգ. Խորհուրդ» անունին։ Սխալ է Պ. Խատիսեանի այն տեսակէտը թէ ներկաները ամբողջ Ֆրանսայի հայութեան ներկայացուցիչները չեն։ Այդ յետին մտքով վերաբերուիլ կը նշանակէ։ Կ'առաջարկեմ ընտրել ժամանակաւոր մարմին մը որպէսզի ծրագիր - կանոնագիր մը մշակէ մեր գործունէութեան համար։ Ու կը հաւատամ, որ այդ մարմինը պիտի կրնայ տալ ընթացք՝ ընթացիկ խնդիրներու։

Տիգրան Պաղտասարեան (Կ. եւ Մ. Միութիւն)— Համաձայն չեմ բժ. Գալճեանին, երբ կ'ըսէ թէ այստեղ գտնուողները Ֆրանսահայութիւնը կը ներկայացնեն։ Դժբախտաբար հայաճեպով կազմուած են շատ մը արհեստակցական միութիւններ։ Ինչպէս որ տարի մը առաջ կազմուած ընդհանուր ժողովը որ եւ է արդիւնք չտուաւ, այնպէս ալ այս անգամուանը արդիւնք չպիտի տայ։ Պէտք է մտածել միայն տնտեսական տագնապին, գործազրկութեան եւ ինքնութեան թուղթերու նորոգութեան եւն. խնդիրներու մասին։ Արդէն գոյութիւն ունեցող Միացեալ Ցանձնաժողովը եւ Հայ Տնտես. Կեդրոնը կրնան կատարել այդ բանե-րը, առանց երրորդ եւ նոր մարմին մը ստեղծելու։

Կօշկակար արհեստաւորներու Ներկայացուցիչը.— Տակաւին երկու օր առաջ կազմուեցաւ կօշկակար արհեստաւորներու մարմինը։ Իմ ընկերներս ինծի պաշտօն տուին յիշեցնելու հոս, թէ մենք կը մասնակցինք որ եւ է մարմնի ընտրութեան, պայմանաւ որ այդ մարմինը քաղաքական հանգամանք չունենայ

Պ.Զ. Խանզատեան.— Թիւրիմացութիւններու տեղի չտալու համար, կը յայտարարեմ թէ Հայ Տնտես. Կեդրոնը ներկայացուցիչ չունի հոս եւ չուզեր ունենալ նորընտիր մարմնին մէջ։ Ես կը խնդրեմ ներկաներէն ինծի իրաւունք տալ յայտնելու մեր երախտագիտութիւնը Պ. Ժիւսթէն Կոտարի. եւ խնդրել իրմէ որ հայ ազգային ցաւը ներկայացնէ ուր որ պէտք է։

(Գիտնալու համար, թէ հայ արհեստակցական միութիւնները թիւով ի՞նչ ուժ կը ներկայացնեն, «Յառաջ»ի թղթակիցը պարզ հարցում մը կ'ուղղէ։ Այդ հարցումը կը խեղդուի աղմուկներու մէջ)։

Ս. Քարեան (Խարբերդի Հայր. Միութիւն)— Պէտք է վերջ գտնեն այլեւս անպատասխանատու գործունէութիւնները։ Հայ Տնտես. Կեդրոնը ինդ առաջ կ'ուզէ երթալ արտայայտուած ընդհանուր փափաքին, կազմելու համար գործադիր մարմին մը։ Ներկայ պայմաններուն մէջ աւելորդ չէ՞ երկարօրէն վիճաբանիլ եւ ձեւակերպութիւններով զբաղիլ։ Պէտք է ընտրել մարմին մը ներկաներու քուէով։

Գ. Ա. Թէրզիպաշեան (Գաղթ. Ցանձնաժողով)— Նախ քան քուէարկութիւնը կ'ուզէի ճիշդ գաղափար մը կազմել եւ բացատրել այդ պարագան իմ ընկերներուն։ Ես եկած եմ հոս խորհրդակցական ձայնով։

Մինչ այս մինչ այն, Հիւղաւոմ տրամը ծգեցին եւ հեռացան Բարեգործականի անդամները, Հայ Եկեղեցւոյ Վարչութեան, Բժշկ. Միութեան ներկայացուցիչները (Զարեհ պէյ, Պ.Պ. Էմէքեան, Արմ. Համբարձումեան, Լ. Կիւմիւշկէրտան, Տոքթ. Քօլօլեան եւն.)։ Ընդհ. դժգոհութիւն հեռացողներուն համար։ Նախագահ Պ. Մարմարեան բողոքեց ներկաներուն դէմ, որոնց մէջէն ձայներ կը բարձրանային քուէ տալու իրաւունք ունեցողներուն եւ չունեցողներուն մասին, «ունի», «չունի» բացագանչութիւններով.

Կարգը եկաւ քուէարկութեան։ Համբուեցան քուէ տալու իրաւունք ունեցողները։ Ինչպէս նախապէս ճշդուած էր, 24 հոգի լիազօրագիր բերած էին։ Այս թիւէն պէտք էր պակսեցնել 10—12 ձայն, որովհետեւ խորհրդակցական ձայնով եկած էին, ինչպէս Բարեգործականը, Հայ Եկեղեցւոյ Վարչութիւնը, կօշկակարներու ներկայացուցիչը եւն.։ Հոս տեղի ունեցաւ ճարպիկ խաղ մը։ Կային արհեստակցական միութիւններ, ինչպէս նպարավաճառները, որոնք երեք ձայնով եկած էին։ Եւ հաշուեցին 34 ձայն քուէ տալու իրաւունք ունեցող

Առաջարկուեցան քանի մը բանաձեւեր եւ ընդունեցաւ հետեւեալը.—

«Փետր. 9ին Պուլվառ Օսմանի Հայ Տնտես. Կեդրոնին մէջ գումարուած զանազան միութիւններու եւ մարմիններու ներկայացուցիչներս կը կազմենք «Փարիզի եւ շրջակայից Հայոց ներկայացուցչական մարմին» մը 7 հոգիէ բաղկացած։ Մինչեւ երեք ամիս պիտի ներկայացնէ այս ընդհ. ժողովին իր ծրագիր - կանոնագիրը, վաւերացնելու համար, եւ մինչ այդ իրաւունք պիտի ունենայ ընթացք տալու բոլոր խնդիրներուն»։

Առժամեայ մարմնին անդամ ընտրուեցան Պ. Պ. Մարմարեան, Խանզատեան, Պուտագեան, Հէքիմեան, բժ. Գալճեան, Քարեան, Թիլեան։

Պ.

ՁԱՅՆԸ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅ ԵՒ ՄԻՍ ՇԱԼԷԹԻ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒՆ

ՇԱԼԷԹ, 7 փետր. (Յառաջ)— Մեր գաղութէն 15է աւելի գործազուրկ ընտանիքներ քաղաքապետութեան դիմեցին օգնութեան համար։ Քաղաքապետութիւնը ցանկ մը պահանջեց։ Երբ ներկայացուցի, պաշտօնեայ մը յայտնեց թէ երկար ատեն չեն կրնար օգնել մեզի, գործ ալ չունին տալիք, ինչո՞ւ մեր երկիրը չենք վերադառնար։ Պատասխանեցի թէ մեր տունն ու տեղը քարուքանդ եղած են եւ ժողովուրդը ջարդուած, իսկ մենք մնացորդներս հոս ապաստան գտանք, ու ուրիշ տեղ փոխադրուելու իրաւունքէն զրկուած ենք բոլորովին։

Պաշտօնեան պատասխանը յաջորդ օրուան թողուց։ Կէս օրէն վերջ քաղաքապետին ներկայացայ, կէս ժամէ աւելի տեւող խօսակցութենէ մը յետոյ, խնդրեցի որ ժամ առաջ օգնեն, որովհետեւ անգործներ կան որ խեղճութեան մատնուած են երկար ատենէ ի վեր։ Քաղաքապետը անմիջական որոշում չեմ կրնար տալ ըսաւ, որովհետեւ միայն ինծմէ կախում չունի։

Շնորհակալութիւններ յայտնելով դուրս ելայ։ Քանի մը օր վերջ նորէն գացի եւ քարտուղարը բացատրեց թէ Հայերուն համար որոշուած է տալ իւրաքանչիւր անձի օրական 300 կրամ հաց եւ շաբաթը կէս քիլօ միս։ Հարցուց թէ կ'ընդունի՞նք։ Հաստատական պատասխան տուի։

Այս ամսու 5էն ի վեր մեր գործազուրկները կը ստանան այս նպաստը։ Կը խորհինք նոր դիմումներ կատարել հացին քանակը աւելցնելու համար։

Մկրտիչ

ԿԱԹՈՂ. ՆՈՒՊԱՐԸ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ԽՆԴՐԷ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՀԱՄԱՐ

Ինչպէս գրած էինք, կաթող. Նուպար Պաշա անց. կիրակի օր պատարագեց եւ քարոզեց Փարիզի եկեղեցին։ Ահա իր քարոզին հիմնական մասերը.

— Իմ անձնական կեանքէն դրուագ մը պատմելով, կ'ուզեմ ցոյց տալ հայ ժողովուրդի դարաւոր հաւատքը, որ կապուած է Լուսաւորչի առաքելական կանթեղին հետ։

1925ին, երկու բժիշկներու եւ ճարտարագէտի մը հետ որոշեցինք բարձրանալ Արագածի կատարը, ջր մօտաւորապէս 13.000 ոտնաչափ բարձրութիւն ունի։ Մինչեւ 10.000 ոտնաչափ բարձրացանք փոխադրական միջոցներով, ապա սկսանք ոտքով մագլցիլ քառամայրերէն վեր։ Հասանք գագաթը։ Զգիտեմ թէ ի՞նչ կը զգային իմ ընկերները։ Սակայն ես խոր յուզումով կը դիտէի Արագածի չորս գագաթները եւ անոնց միջեւ ինկած հրաբխային անդունդը, ուր ջուր ու առուակներ կը հոսէին քարերու կուրծքէն։ Աչքերս յառած փնտռեցի Լուսաւորչի կանթեղը, ա՛յն կանթեղը որ մեր ժողովրդական աւանդութեան համաձայն անշէջ է եւ կախուած Արագածի գլուխին։ Կանթեղին մէջ, իւղի փոխարէն, Լուսաւորչի արցունքներն են, որ կը վառին ու լոյս կուտան Արագածի բարձունքէն։ Ես, ի հարկէ, չգտայ այդ կանթեղը. Այդ տեսիլքը գուցէ միայն արդարներուն ու մաքրահոգիներուն էր տրուած։ Սակայն, ես մէկ ուրիշ բան տեսայ, երբ հայեացքս ուղղեցի բարձունքէն վար։ Աչքերուս տակ փռուած էին պատմական Արտաշատը, Դուինը, Անին, Սեւանայ լիճը, Արարատեան եւ Շիրակի դաշտերը, Մանթաշի ձորը, Արաքսն ու Սեւ Ջուրը, հարիւրաւոր վանքեր ու եկեղեցիներ, որոնք չքնաղ ու հոյակապ կանթեղ մը կը կազմէին։ Այս երփներանգ գոյներուն մէջ հայ ժողովուրդն էր, որ կ'ապրէր ու կը ստեղծագործէր եւ իր թափած քրտինքը բուրումնաւէտ խունկի նման կը բարձրանար դէպի վեր...

Լուսաւորչի կանթեղը հայ հաւատքի կարկառուն ու անմխտելի ապացոյցներէն մէկն էր, որ կը յաւերժացնէր Մայր Աթոռ,— Էջմիածինը։

Ինչպէս անցեալ անգամ ալ ըսի, Մայր Աթոռի տաճարն է որ վտանգուած է եւ նորոգութեան պէտք ունի։ Արդեօք իր զաւակները թոյլ պիտի տա՞ն որ հայ ժողովուրդի այս 1600ամեայ հաւատքի կանթեղը մարի։

Պատմութեան ամբողջ տեւողութեան ընթացքին Մայր Աթոռ ու հայ ժողովուրդ սերտօրէն կապուած են իրարու։ Հոս կ'ուզեմ յիշել մխիթար օրերէն դրուագ մը միայն։ Երբ Վասպուրականի եւ Մանազկերտի 200.000 գաղթականութիւնը թափած էր Մայր Աթոռի ոտքերուն տակ եւ օրական 400 հոգի անօթութենէ ու տարափոխիկ հիւանդութենէ կը մեռնէին, Էջմիածինն էր որ եղբայրական օգնութիւն կազմակերպեց եւ հաց ու ջուր տուաւ եւ իր կարելին ըրաւ։

Էջմիածինը շողալոյս է հայութեան։ Ո՛վ որ ըլլայ Էջմիածնի կաթողիկոսը, անգամ մը որ կը բազմի Լուսաւորչի դարաւոր գահին վրայ, անոր սիրտը կը տրոփէ հաւասարապէս իր բոլոր զաւակներուն համար»։

⁂ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնն ու Վարչութիւնը, ի պատիւ կաթող. Նուպարին, ճաշկերոյթ մը սարքած էին նեղ շրջանակի մը մէջ։ Այս առթիւ բաժակաճառեր խօսեցան Պ. Պ. Գալուպճեան, Տոքթ. Թորգոմեան, Ա. Խոտանեան, Զ. Խանդամեան, Թ. Թելեան, Արմ. Համբարձումեան, Վահան Համբարձումեան («Յառաջ»ի կողմէ), Տէօվլէթեան եւ Փարիզի առժամեայ օրկանին ներկայացուցիչը

Ապա կաթող. Նուպարի երկու խօսքով փակեց սեղանը։

Վ.

ԲՈԼՈՐ ՍԷՕԼԷՕԶՑԻՆԵՐՈՒՆ

Փարիզի «Սէօլէօզ» Հայր. Միութեան վարչութիւնը ընդհ. ժողովի էր հրաւիրած փետր. 3ին, Պ. Մ. Ազատեանի սրճարանը, օրակարգ ունենալով միայն եկեղեցական գոյքերու հարցը։ Ներկայ էին մօտաւորապէս 42 հայրենակիցներ, անդամ եւ ոչ-անդամ։ Ժողովականներու մէկ մասը փոխանակ հետաքրքրուելու օրուան հարցով, ձայն բարձրացուց թէ պէտք է Միութեան դիրքը ճշդել (Վերաշինաց կողմէ)։ Այս առթիւ տեղի ունեցան պոռչտուքներ եւ անտեղի խօսքերու փոխանակութիւն, տաքցնելով գլուխները։ Ասոր վրայ վարչութիւնը չհրաժարեցաւ եւ կամաւոր նախագահով մը, առանց օրուան հարցով զբաղելու, կատարեալ ճնշման տակ քուէարկեցին Վերաշինացի հարցը, այն ալ իրենց ուզած ձեւով (մէկ հոգին 10-12 անդրադէտ հայրենակիցներու քուէաթուղթերը գրելով)։ Այս եղանակութեամբ 16ի դէմ 26ով Վերաշինաց կողմն կ'ըլլան։ Գալով բուն Հայր. Միութեան, ժողովին բացակայող իր օրինաւոր անդամներով միասին (35 հոգի) կը պահէ օրինաւոր գոյութիւնը։ Այս առթիւ կը յիշեցնենք մեր բոլոր հայրենակիցներուն թէ՝ Հայր. Միութիւնները չէզոք են։ Անոնց գործունէութենէն կ'օգտուին բոլոր հայրենակիցները, նիւթապէս թէ բարոյապէս, ինչ դաւանանքի ալ պատկանին, միայն թէ քաղաքական մարզանքներ չփորձեն։

Ո՞հ՜ց մոլորեալներ, որքա՜ն խաբուեցաք եւ դեռ պիտի խաբուիք «Վերաշինաց», «Հօկ» երեւութապէս անմեղ բաներ են, գլխիվայր դարձնելու համար Հայր. Միութիւնները։ Մենք բոլորս խօսք պէտք է ունենանք, առանց աջ կամ ձախ հակելու։ Նուիրուիլ ազգապահպանման ու ինքնապաշտպանութեան գործին, Հայ մնալ եւ հայկական ոգիով մեծցնել մեր երիտասարդութիւնն ու մանուկները, ներկայ ու ապագայ Հայաստանին համար։

Այս առթիւ ժողովի կողմէ անցուդարձերու նկարագրութիւնը կը թողունք օրուան ժողովի քարտուղար Պ. Գարսամ Զիլինկիրեանին։

Վարչութիւն

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊՐՊՏՈՒՄՆԵՐԸ (2)

ՀԱՅ ԿԻՆԸ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ (ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆ)

Անկէ առաջ մատերու վրայ կարելի է համրել այն հայ կիները եւ աղջիկները, որոնք կուսակցական միջոցներով Վան մտած սակաւաթիւ գիրքեր ու թերթերը կարդալու բախտն ունեցած են։

Թերեւս ներուի ինծի Վասպուրականի հայ կիներու մտաւոր զարթօնքի սկիզբը համարել այս, վաղնջական թըւականէն սկսեալ երեւան կուգան սակաւաթիւ հայ կիներ եւ աղջիկներ, որոնք իրենց բնազդական իղձական սեռի կրթութեան գործին ի նպաստ՝ գնահատելի աշխատանք կատարելէ զատ, իրաւամբ առաջնորդներ ու ղեկավարներ կը հանդիսանան Վանի հայ իգական սեռի մտաւոր զարթօնքի, միաժամանակ իրենց եւ իրենց պատրաստած գիտակից հայ կիներով ուշադրաւ դեր կը կատարեն նաեւ Վասպուրականի ազատագրական գործին մէջ։

Այս բոլորէն նոյ, Վասպուրականցի կինը համեմատելով բախտակից միւս նահանգներու հայ կնոջ հետ, կարելի է բախտաւոր համարել։

Վասպուրականցի կինը սակայն իր բացարձակ մեծամասնութեամբ անգրագէտ, անուս ըլլալու շրջանին իսկ, հայրենի բարձրաբերձ լեռներէն, անդնդախոր ձորերէն, պատմական հարուստ յուշարձաններէն, հինաւուրց վանքերէն, հայրենի աւանդութիւններէն եւ ազատաշունչ երգերէն, ինչպէս եւ միշտ իր երկրին մէջ գործող ազատատենչ եւ հայրենասէր միութիւններէն եւ կուսակցութեանց հերոսական գործերէն ներշնչուելով, ինք ալ եղած է ազատատենչ, հայրենասէր եւ զոհաբերող։

Վասպուրականի հայ կինը, երբ տանտիկին՝ եղած է զոհաբերող, տնտեսող, համբերատար, խնայող, աշխատասէր եւ ընտանեկան պատուին նախանձախնդիր։

Քանի՜ քանի կիներ 20—30 տարիներ շարունակ իրենց պանդուխտ, փախստական կամ աքսորուած ամուսիններու ճամբան սպասելով, իրենց մազերը ճերմկցուցած են «Ծիլթիկի ձագեր» զաւակները մեծցնելով, անոնց՝ մաքուր բարոյական եւ առնական կրթով ներշնչելով ու առանց տրտմութեամբ մնացած բոյները անկրակ եւ անճրագ չթողլով։

Վերապրող ո՞ր Վասպուրականցին չի յիշեր մեր մայրերու եւ մամիկներու մխիթարող եւ աղի արցունք թափող արտակեղէք օրօրները, հայրենաշունչ երգերը եւ կարօտակէզ պանդուխտի սա կանչը՝

Ստամպօլ քաղաք վէր Սեւ ծովերաց.
Կարիպիս մեռնիմ, իր ցամբխընկերաց.
Կարիպ եմ ճամբէ, տանէ սարերաց։
Կարօտ մնացի բուխ բուխ աչքերաց։
Արի՛, եա՛ր, արի՛ խօսով մի կենա
Ասուրուբիս մալ գիկ, են չի մնայ
Խեկայ բաղէ բաղ, աղշիմ ճարեցի.
Տրւի բաղադէմ՝ բդրիկ առեցի.
Աչքիս արտըսունք թափաք շինեցի,
Շողշողուն մատներս կծյամ տրեցի...
Կանչեմ, ջա՜ն, արի՛. սարեր լացուցեմ նւայլն։
Երկինքն ամպեր է. կուգայ մարմար ձիւն.
Կը խալի. կը թափի վէր մալուլ մարդուն.
Մէկ ն՞ս եմ մալուլ, թէ աշխարհի պլբուին.
Ա՜խ. ե՞րբ կ'էլնի որ իմ եար գեայ տուն
Արի՛, եա՛ր, արի՛ խօսով մի մնա,
Ասուրուբի մալ գիկ են չի մնայ...

Վասպուրականցի հայ կինը կրցած է տնտեսել, խնայել։ Քաղաքացին ու գիւղացին՝ այդ տեսակէտէն գնահատելի են։

Ան՝ հեռու մնացած է շռայլութենէ, իր հօրին ու նախնիքին, արտին, բանջարանոցին, մրգաստանին արտադրութիւններէն, խնայողութեամբ գործածելէն զատ հայ կինը, հայրենի լեռներու եւ դաշտերու հիւթեղ կանանչեղէններ, հունտեր, բոյսերու արմատներ եւ համեմներ ալ ուշիմութեամբ օգտագործած է։

Անօրինակ համբերատարութեամբ կրած է զրկանքներ, արհամարհած է բազմաթիւ ժեղածին եւ արտաւոր երեւոյթներ, ցանկութիւններ, առաջքը առնելով թշուառացնող բարքերու եւ դժբախտ վիճակներու, ընտանեկան յարկի տաք յենարան եւ խաղաղութեան ուժեղ կռուան հանդիսանալով։

Հայ անգիր դպրութեան – բանահիւսութեան, դիւցազներգական աւանդութիւններու, հայրենասիրական պատմուածքներու, հայ ժողովրդական երգերու, առակներու, ասացուածքներու եւ ազգային երգերու պահպանման ու տարածման խոշոր ազդակներէն մէկը եղած է։

Քանի քանի պարերգներ, ժողովրդական երգեր ու պատմուածքներ կան, որոնց հեղինակները Վանի հայ կիներէն են, (նոյնիսկ անգրագէտներ)։

Գիւղերու մէջ, հայ կինը իր տնային առօրեայ աշխատանքներէն զատ, ունէր նաեւ դաշտային, գիւղացիական աշխատանքներու բաժիններ, զորս խղճմտօրէն եւ անտրտունջ կը տանէր, կիսելով իր ամուսնոյն, հօրը կամ եղբօր տառապանքն ու քրտնաջան արգար վաստակը։

Ան՝ հօտաղին, մշակին, հնձուորին հաց տանողն էր, տան կենդանիներուն՝ հաւին ու վառեկին՝ կերցնող ու խնամողը, խոտհունձին ու գարեգաղին՝ յաճախ ինքն էր հնձուորը։

Կալի տանն, աշխատանքին կէսը իր բաժինն էր։

Աշունքին՝ ձաւարի, ոսպի, բուրդ կարելու, գզելու, մանելու պարտաճանաչ աշխատաւորն էր, մինչ՝ մեծամօր ու միշտ հրամայող այրերը, քիչ բացառութեամբ, ձմեռը գոմերու, գոմաններու, խարոյկներու առջեւը զուարճանալով կ'անցընէին։

Գաւառական այն շրջանները, ուր տարածուած էին կտաւագործութիւն, գուլպայագործութիւն, շալագործութիւն, պարկագործութիւն, գորգագործութիւն, պարանագործութիւն, հոն եւս, աշխատանքի մեծ մասը կամ ամբողջը կը ծանրանար հայ կնոջ վրայ։

Շատախի անուանի շալը, որ հիացում պատճառած էր Ամերիկայի եւ Եւրոպայի ուղեւորներու, ցուցադրուած եւ որ իբր տեսակ մը տոհմային արտադրութիւն եւ տարազ մեծ համբաւ ու համակրանք կը վայելէր բովանդակ Վասպուրականի մէջ, հայ կնոջ «շլմէյիր» մատներու շնորհներէն մէկը կը յայտնաբերէր

ԱԶԳԻՆ

(Շար.)

Կարճ պաշտպանողականէ մը վերջ, դատարանը արձակեց մէկ տարուան վճիռ, անմիջապէս գործադրուելու պայմանաւ: Ամբաստանեալը ծպտագին ընդունեց այս վճիռը, որուն խոստութիւնը զայրացուցած է աջակողմեան հոսանքները:

Ուկրայնան բաժնելու ծրագիր

ԳԱՂՏՆԻ ԽՄԲԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԻ ԵՒ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

Խորհրդային մամուլը եւ մասնաւորապէս կառավարական պաշտօնաթերթը, *Իզվեստիա* կը պնդեն թէ Լոնտոնի մէջ կը գործէ գաղտնի կազմակերպութիւն մը, նախագահութեամբ խազախնեբու պետին՝ Սկորոփատսքիի: Այս խմբակցութեան դրամապէս կ'օգնեն լեհ եւ գերման կարգ մը շրջանակներ, որոնց նպատակն է Ուկրայնան բաժնել խորհրդային Միութենէն: *Իզվեստիա* կ'ըսէ թէ խմբակցութիւնը կը ձգտի ապստամբութիւն մը սարքել, որուն պիտի յաջորդէ մեծ պետութեանց զինեալ միջամտութիւնը, փոքր ազգերու պաշտպանութեան պատրուակով:

Այս առթիւ ըսենք թէ բոլշեւիկեան 7րդ համագումարին մէջ քանիցս յուզուեցաւ Ուկրայնայի անջատական շարժման խնդիրը, ինչպէս եւ համագերման Ռօզէնպէրկի ծրագիրը, որուն նպատակն է Ուկրայնան բաժնել Խ. Միութենէն: Համաձայն խօսուած ճառերուն, Ուկրայնայի անջատական շարժումը այնքան ծաւալած է որ Մոսկուայի վարիչներուն ուշադրութիւնը գրաւած է: Համագումարին պատգամաւորները դաւանան եւ Զինովիեւ կուսակից կոչեցին անջատականները: Գալով արտասահմանի մէջ գործող անջատականներուն, Ուկրայնայի վարչապետը շեշտեց թէ հակա-խորհրդային տարրերը մասնաւորապէս կը գործեն Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի մէջ: «Օրինակ, Պերլինի մէջ գնդ. Քոնովալեց իբրեւ նպաստներ կը ստանայ գերմանական կառավարութենէն»: Ահա թէ ինչո՛ւ սաստկացած է պայքարը՝ ընդդիմադիրներուն դէմ:

Սթալինի նոր պաշտօնները

Խորհուրդներու եօթներորդ համագումարը Խ. Միութեան կեդր. կոմիտէի նախագահութեան եւ սահմանադրութեան բարեփոխման յանձնաժողովին անդամ ընտրեց Սթալինը, ինչ որ ուշագրաւ իրողութիւն մը կը համարուի: Անշուշտ առաջին անգամ չէ որ Սթալին պաշտօնական դիրքեր կը գրաւէ պետութեան մէջ: Եւ սակայն, 1923էն իվեր, ան ոչ մէկ պետական կարեւոր պաշտօն ստացած է, գոհանալով կուսակցութեան ընդհ. քարտուղար երեւութապէս համեստ պաշտօնով (իրականին մէջ դիկտատուրա): Գերակշիռ դեր մը կատարելով կուսակցութեան ծոցին մէջ, Սթալին ուրիշներուն կը ձգէր կառավարական առաջնակարգ պաշտօնները, բայց հիմա նոր պաշտօններ ստանձնելը կ'ապացուցանէ թէ կ'ուզէ դուրս ելլել կամաւոր մեկուսացումէն եւ հեռու չմնալ պաշտօնական դիրքերէ:

Սթավիցքիի շորթած գումարն է 259 միլիոն ֆր.

Հարցաքննիչ դատաւորը վերջացուց Սթավիցքիի գործին հետ կապուած հարցաքննութիւնները, որոնք անընդհատ կը շարունակուէին աւելի քան մէկ տարիէ իվեր: Կատարուած խաչագողութեանց գումարը կը հասնի 259,172,000 փրանքի (եւ ոչ թէ 47 միլիոն, ինչպէս ծանուցուած էր վերջերս: Այս 47 միլիոնը կը ներկայացնէ այն ծախքերը որոնց բացատրութիւնը չէ գտնուած հաշիւներուն մէջ):

Կատարուած քննութիւններէն կ'երեւայ որ Սթավիցքիի «բեղնաւոր գործունէութիւնը» տեւած է վեց տարի, 1927ի վերջէն մինչեւ 1933ի վերջը:

Հարցաքննութեանց հետեւանքով ամբաստանութեան տակ կը գտնուին 30 երեւելիներ, որոնց 15ը բանտարկուած են, 12ը առժամապէս ազատ արձակուած, իսկ երեքը մեռած (մէկը Սթավիցքին): Ամբաստանութեան հիմքերն են խարդախութիւն, գողութիւն, վստահութեան զեղծում, հանրային դրամներու մսխում եւայլն:

ՎԻԼՀԵԼՄ ԿԱՅՍՐԸ, որ Հոլանտա աքսորուած է 1918էն իվեր, վերջերս խնդրագիր մը ներկայացուցած է իր զաւկին միջոցաւ, որպէսզի արտօնուի Գերմանիա դառնալու: Հիթլէր մերժեց, նկատի առնելով արտաքին քաղաքականութեան պահանջները:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՑՈՔԹ. Ե. ՄԱՆՈՒԷԼԵԱՆ, հայ ծանօթ գիտունը, դասախօսութիւն մը կուտայ վաղը Հինգշաբթի երեկոյ, ժամը 9ին, Թարնիէ հիւանդանոցին մէջ:

Այս դասախօսութիւնները, որոնք պալքեպաքար տեղի կ'ունենան փրոֆ. Գրէնսայի նախագահութեան տակ, մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնեն միջազգային գիտական աշխարհին ցոյց տուած շահագրգռութեամբ:

Կը հրաւիրուին ներկայ ըլլալ բժիշկներ, ուսանողներ եւ մտաւորականներ:

Տիկ. Հ. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղի ժողովը այս Ուր. երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (20)

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Իմ պատասխանը չվախեցրեց... Նըրան եւ խորին վշտացմունքով պատասխանեց նա.

Ես քեզ կը սպասեմ, ես քեզ չեմ մոռանայ...: Ես քեզ միշտ կը սպասեմ. Եթէ մինչեւ տասն տարի, քսան տարի էլ յետ չգալու կը լինես, ես դարձեալ կը սպասեմ քեզ.— Իսկ դո՞ւ.

Ես հրդուեցայ, ասելով.

— Եթէ ես քեզ մոռանալու լինեմ, Սառա, Թող Աստուած էլ ինձ մոռանայ: Ես միշտ քոնն եմ եղել եւ քեզ համար կը մնամ մինչեւ այն օրը, երբ Աստուած կրկին կ'արժանացնէ մեզ միմեանց տեսնելու:

Նա մօտեցրեց ինձ իր երեսը եւ մեր շրթունքը երկար չէին բաժանվում միմեանցից: Յետոյ դրեց իմ գլխին իւր մատներով նաշխած մի արախչին, որւեց մետաքսով բանուած մի քսակ, որ նոյնպէս իւր ձեռագործն էր, եւ որը սովորաբար տալիս են հարսնացու աղջիկները իրանց ապագայ ամուսիններին, երբ նրանք օտար աշխարհ են գնում իրանց բախտը փորձելու համար, որպէսզի նրանց աշխատանքն ու վաստակը արդիւնաւոր լինի:

— Ես ուրիշ բան չունեմ, Մուրատ, ասաց նա խիստ դգալի կերպով.— դրանք քեզ մօտ յիշատակ եմ թողնում:

— Այս ես ի՞նչ տամ քեզ յիշատակի համար:

— Քո սիրտը, այդ բաւական է ինձ:

— Նա բոլորովին քեզ է պատկանում:

Աքաղաղները սկսեցին կանչել. Գիշերի կէսից անցել էր արդէն: Բայց Սառայենց տանը դեռ ոչ չէր քնել: Մայրս եւ քոյրերս այնտեղ էին եւ Սառայի հօր հետ պատրաստում էին իմ ճանապարհի իրեղէնները: Նրանք գիտէին, որ Սառան ինձ մօտ է, բայց, հակառակ տեղային սովորութեան, ծնողական բարի ներողամտութեամբ թոյլ էին տալիս մեզ, որ գոնէ մեր բաժանման վերջին րոպէներում խօսէինք, երկար խօսէինք միմեանց հետ:

Երբ աքաղաղները երկրորդ անգամ սկսեցին կանչել, այդ միջոցին ներս մտաւ Սառայի հայրը:

— Զաւակս, ասաց նա դառնալով դէպի ինձ,— ճանապարհ ընկնելու ժամանակ է:

Սառան այլեւս չկարողացաւ զսպել, Թաշկինակով աչքերը բռնեց եւ դուրս եկաւ սենեակից: Հօր ներկայութեամբ պարկեշտութեան կանոնները չէին ներում նրա ոչ ուրախանալ եւ ոչ լաց լինել սիրած տղամարդի համար:

Ես ապշած մնացի. չգիտէի ինչ անել:

— Ճանապարհ ընկնելու ժամանակ է, կրկնեց Սառայի հայրը:

— Այսպէս վա՞ղ, հարցրի ես մեքենաբար:

— Դեռ հեռ ուշ է, պատասխանեց նա:— Դու այնպիսի ժամանակ պէտք է ճանապարհ ընկնես, որ բոլոր գիւղացիները քնած լինեն. որ ոչ ոք քեզ չտեսնէ.

Ես շուտով հագուեցայ եւ դուրս եկայ այն սենեակը, ուր մայրս եւ քոյրերս սպասում էին ինձ: Այնտեղ եկաւ եւ Սառայի հայրը:

— Ախ, երանի թէ գիտենայի այսօր ինչպիսի օր է, հարցրեց մայրս:

— Բարի է, պատասխանեց Սառայի հայրը.— Տէրտէրից հարցրի, էֆէմերդիին մտիկ տուեց, ասաց բարի է, ճանապարհ գնալու համար, նոր հագուստ ձեւել տալու համար, երակներից արիւն բաց թողնելու համար եւայլն.

Տէր հօր գուշակութիւնը բաւական մխիթարեց մօրս: Նա մի ամբողջ չուալ զգալած էր իմ ճանապարհի պատրաստութիւններով, եւ սպասում էր մի բարի րոպէի, որ ես տնքս դուրս գնէի հայրենական տնից:

Ռամիկանութեան փէշաշները, սարվաղները մեր տանը ոչինչ չէին թողել, բոլորը կողոպտել, բոլորը տարել էին: Մնացել էր մի կով միայն, որի վրայ մեր ընտանիքը դրել էր իւր ապրուստի յոյսը: Այդ կովը եւս մայրըս վաճառել էր տուել եւ ինձ համար գնել էր մի ատանակ, որպէսզի ես ոտքով չճանապարհորդեմ, որպէսզի ես ճանապարհին չը յոգնեմ: Թանկագին մայրս, տակաւին որքան սէր, որքան գութ էր մնացել նրա սրտում դէպի անառակ, դէպի մոլորուած որդին...

Կարգադրուած էր, որ ես առանձին պէտք է գիւղից դուրս գայի, եւ մի նշանակեալ տեղում միանայի քաւոր Պետրոսի հետ: Այդ այն մտքով էր, որ քաւոր Պետրոսին ճանապարհ դնողները, կամ նրա բարեկամները ինձ չտեսնէին:

Իմ փոքրիկ խուրջինը դրեցին ատանակի վրայ եւ մենք դուրս եկանք բակից: Գիշերային խաւարը սարսափելի էր: Ամպամած երկնքի վրայ ոչ մի աստղ չէր երեւում: Հանդարտ, առանց շշուկ բարձրացնելու մենք անցնում էինք դատարկ փողոցների միջով, աշխատելով չզարթեցնել դրացիներին: Մայրս, քոյրերս, Սառան եւ նրա հայրը երկար չբաժանուեցան ինձանից: Նրանք եկան ինձ հետ մինչեւ գիւղից դուրս եկանք եւ բաւական հեռու գնացինք: Վերջապէս հասանք նշանակեալ տեղը, ուր քաւոր Պետրոսը միայնակ կանգնած, սպասում էր մեզ:

Ես երբեք չեմ մոռանայ այն խօսքերը, որ բաժանման րոպէում մայրս, արտասուքի հետ դուրս էր հեղում:

— Հայրդ գնաց օտար աշխարհ եւ կորաւ, Մուրատ, ասում էր նա ինձ իւր գրկում սեղմած ունենալով,— այժմ դու ես մնացել քո հօր օջախի միակ յոյսը... մի մոռացիր թէ որքան թշուառութիւններ կրեցինք մենք, մի մոռացիր, որ դու անբախտ մայր ունես եւ որբ մնացած քոյրեր...

Մեր ամենի յոյսը քեզ վրայ է դըրած, Մուրատ, աշխատիր: Որ մեզ խեղճութեան մէջ չթողնես ...

Յետոյ նա յանձնեց ինձ իմ Մենտորին, ասելով.

— Որդուս քեզ եմ յանձնում, քաւոր Պետրոս, նա հայր չունի, դու նրա վրայ միշտ հայրական խնամք ես ունեցել: Քո բարի խրատներով ուղղիր նրան, որ լաւ մարդ դառնայ, որ լաւ անուան տէր լինի...:

Քաւոր Պետրոսը խոստացաւ, իւր աչքի լոյսի պէս կը պահէ, կը պաշտպանէ ինձ, եւ այնպիսի մարդ կը դարձնէ ինձ, որ ամէն մի տեսնող երանի կը տայ իմ հօրն ու մօրը, ինձ նման խելացի եւ շնորհալի զաւակ ունենն

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameame, PARIS (13)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameame, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
14
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
JEUDI
14 Février
1935

11 ՐԴ ՏԱՐԻ - 11e Année № 2729

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ՝ ԹՈՒԱՆՇԱՆՆԵՐՈՎ

Հատիկ – հատիկ, ազնիւ նախանձախնդրութեամբ, վիճակագրութիւններ կը կազմեն «Յառաջ»ի թղթակիցներն ու աշխատակիցները, հետեւելով ամիսներ առաջ տրուած ազդանշանի մը, — «Թուանշաններ ժողվեցէք»:

Մինչեւ հիմա հասած թղթակցութիւններուն մէկ մասը հրատարակուած է արդէն: Ուրիշներ կարգի կը սպասեն կամ նոր կը պատրաստուին:

Առաջին փորձը չէ այս, «Յառաջ»ի պատմութեան մէջ:

Քանի՜ քանի հարցարաններ բացուեցան եւ պրպտումներ կատարուեցան, պարզելու համար մեր գաղութին եւ ընդհանրապէս Հայկական Արտասահմանի չարն ու բարին: Իրենց համրանքով, տագնապներով, տենչերով ու ճիգերով:

Եթէ ուսումնասէր մը բան–գործ ընէր պրպտել 1925էն իվեր եղած հրատարակութիւնները, միայն այս ճիւղին մէջ,— պիտի գտնէր բազմաթիւ թանկագին նիւթեր, իբրեւ պատկերազարդ պատմութիւն Հայոց:

Կացութիւնը փոխուած է տարիներու ընթացքին, եւ մենք պարտաւոր ենք պարբերաբար նոր պրպտումներ կատարել, գիտնալու համար «ելք»ն ու «մուտք»ը՝ մէկ տարիէն միւսը, մէկ շրջանէն միւսը: Եւ այդ՝ ամէն տեսակէտով,— ֆիզիքական, ընկերային, տնտեսական:

Ինչո՞ւ պիտի ծածկէինք թէ՝ շատ մը աւանելութիւններու հետ, անդարմանելի կորուստներ ալ կ'ունենանք տարուէ տարի, այս խորթ ափերուն վրայ:

Նորէն թուանշաններն են որ պիտի պարզեն այդ կացութիւնն ալ,— ելքն ու մուտքը:

Օրինակ, ի՞նչպէս պիտի կրնայիք ճշդել երիտասարդութեան եւ մանկութեան ֆիզիքական կորուստը, իբրեւ հետեւանք տաժանակիր աշխատանքի եւ միջավայրի փորձութեանց կամ դառնութեանց:

Ո՞ր եւ է ատեն կրցա՞նք մարդահամար մը կազմել հիւծախտաւորներու, ողջ թէ մեռած, կամ անոնց որ կորսնցուցին իրենց մտքին հաւասարակշռութիւնը, տարագրութեան հետեւանքով:

Հապա շահը, այլ մանաւանդ վնա՞սը այս ճակատին որ կը կոչուի Նորագոյն սերունդ:

Ո՞վ գիտցաւ թիւը այն բազմութեան որ 1922էն իվեր կը տրորուի հարթիչ գլանին տակ, որ հալեցաւ եւ կը հալի օտար դպրոցին կամ փողոցին մէջ, ենթակայ՝ համայնակուլ այլասերման:

Գիտէ՞ք, նաեւ, համրանքը անոնց որ սատիճան մը փրկուած են հոսանքէն, շնորհիւ անհնարին ճիգերու, — ծաղկոց, դասընթացք, լսարան:

Գաղափարներու կապակցութեամբ, կրնայի՞ք որ եւ է տեղեկութիւն հաղորդել օտարուհիներու հետ ամուսնացած երիտասարդներու թիւի մասին. համրանք մը որ նոյնպէս պէտք է արձանագրուի ելքի տոմարին մէջ:

Ունինք, նաեւ, ուրիշ բազմութիւն մը — նորէն երիտասարդներ — որ շատոնց կորսնցուցած է իր հետքը, այսինքն կտրած է կապերը՝ այս ժողովուրդին հետ:

Տարիներէ ի վեր, «բանուո՛ր, բանուո՛ր» կը հոլովենք օրն ի բուն: Բանուոր է Հայաստանի գիւղացին, բանուոր կամ արհեստաւոր է դարձած մեծ քաղաքներու առեւտրականը:

Արդ, գիտե՞նք անոնց թիւը, գոնէ մօտաւորապէս:

Այս բոլորը կը կարօտին լուրջ ուսումնասիրութեան: Ոչ թէ ամուլ հետաքրքրութիւններ գոհացնելու, այլ բուն իսկ մեր կեանքին ընթացքը վերլուծելու, տրամաբանական եզրակացութիւնները հանելու եւ անոր համեմատ աշխատանք ծաւալելու համար:

Երիտասարդ աշխատակից մը, անցեալ օր, ճիշդ այս հարցը կը շօշափէր Պերլինէն, պարզելով մարդահամարի մը բազմազան առաւելութիւնները:

Ուրիշ գաղութներու մէջ ալ պարբերաբար կ'արծարծեն այս պահանջը, որ ամէն բանէ առաջ աշխատանքի խնդիր է:

Անհնա՞ր է գլուխ հանել այս աշխատանքը, առանց խոշոր ծրագիրներ որոճալու:

Պատասխանը կու տան «Յառաջ»ի թղթակիցներն ու աշխատակիցները, իրենց պարբերական պրպտումներով:

Անշուշտ այնքան որքան թոյլ կու տան իրենց պայմանները: Չէ՞ որ ընդհանրապէս խոնարհ աշխատաւորներ են անոնք, «Յառաջ»ի թղթակիցները:

Կը բաւէ որ իւրաքանչիւր գիւղի կամ քաղաքի մէջ գտնուին քանի մը սրտցաւ ուսումնականներ, — եւ գործին կէսը կատարուած է:

Վերջերս Լիոնի մեր թղթակիցը դիտել կու տար թէ դժուար է թուանշաններ ժողվել իրենց քաղաքին մէջ:

Մի՞թէ: Ինչո՞ւ Մարսէյլի մէջ երբեմն մէկ թղթակից կրնայ վիճակագրութիւն կազմել այս կամ այն ուղղութեամբ, իսկ երեք հոգի չեն կրնար նոյն գործը կատարել Լիոնի մէջ:

Սկսէ՛ք ձե՛ր աշխատած գործարանէդ եւ անոր շրջանէն, ընկեր, եւ պիտի համոզուիս որ անկարելի բան չկայ:

Այս թելադրութիւնը կրնայինք ընել նա՛եւ Փարիզի համար: Օրինակ, Ռընոյի գործարանը քաղաք մըն է ինքն իր մէջ,— եւ ի՛նչ խորհրդաւոր բովանդակութեամբ:

Թուանշաննե՛ր, թուանշաննե՛ր,— թէ այսօրուան եւ թէ վաղուան համար:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՈՂՈՐՄԵՑԷՔ ՃԱՆՃԵՐՈՒՆ

Նորէն փրփրե՞ր է Եգիպտոսի ռամկավար պաշտօնաթերթը: Գոհիկ բաներու շարք մը շիներ է, իր կուսակցութեան պատկերը շփոթելով Դաշնակցութեան հետ:

Բարեգործականը վերջերս պաշտօնական զեկոյց մը հաղորդած էր մամուլին, իր գանձապահին ստորագրութեամբ, ապացուցանելու համար թէ դրամ չի տրուիր որ եւ է կուսակցութեան:

Եգիպտոսի ռամկավար օրկանը «տեղին» չգտնելով այդ զեկոյցը, կը սկսի խմբագրական մը թխել: Քանի կը շարէ բառերը, այնքան կը փրփրի: Եւ յանկարծ այսահարելով կ'աղաղակէ.

— «*Երբ ձեր դէմը կեցած է աւազակ մը որ ձեր ունեցածը կ'ուզէ թալլել, փոխանակ անոր դէմ* ինքնապաշտպանութեան *միջոցի դիմելու, անոր ... կու տաք, կամ ձեր ունեցածին արդար վաստակ մը ըլլալուն վրայ քարո՞զ կը խօսիք: Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը այսօր ճշմարիտ աւազակի մը դիրքին մէջ է հանդէպ հայութեան եւ անոր հայրենիքին օգտուին աշխատող բոլոր կազմակերպութեանց:* Անիկա կ'ուզէ սպաննել. *եթէ իրեն դրամ չտան: Եւ ոչ թէ մաս մը դրամ*, այլ ամբողջ քսակը (Արեւ, 5 *փետրուար* 1935):

Ես երբեք չզարմացայ, կարդալով այս հաւմկո՞ւ խմբագրականը:

Ի՞նչ աւելի զօրաւոր փաստ քան այս «շան հաչոցը»— իրենց բառով — ապացուցանելու համար թէ ռամկավար մամուլը ճանճի պէս պար բռնած՝ Բարեգործականի բոլորտիքը, «ազգաւ... րարար» կը լզէ անոր մեղրի կարասը:

Անշուշտ այնքան որքան որ սրտամաշրեր գտնէ, Եւրոպայի եւ Ամերիկայի ռամկավար եւ ճշմարտալկալ վարիչներուն աւելցուքէն:

Չէ՞ որ, միեւնոյն զեկոյցին տակ, Փարիզի ռամկավար օրկանն ալ կը տրտնջար Բարեգործականի «անարդարութեան ժլատութեան» դէմ:

«Բարեգործականը օգտագործած է իրեն բարեկամ մամուլի անշահախնդրութիւնը եւ իրեն հանդէպ ունեցած երախտագիտութիւնը»,— կը փափսար այդ լրագիրը. խմբագրական սիւնակէն: Կու լար կ'ողբար թէ փրոփականտի համար սահմանուած է «տարեկան բիւջէն 8000 փրանք»:

Եւ կ'աղաղակէր ի խորոց սրտի.

— «Արդար դատութիւն մը չէ՞ք ըգար այս իրողութեան առջեւ»: (30 յունուար):

Անշուշտ Բարեգործականի վարիչները պիտի լսեն այս աղաղակ աղերսը, 8000ը բարձրացնելով 18,000ի, եւ կրկնապատկելով ռամկավար թերթերուն սահմանուած նպաստը:

Ճիշդ ատոր համար է որ ես ալ արտատպեցի երկու խմբագրականներուն «կենսական» մասերը, որպէսզի ուշադրութենէ չվրիպի:

Ողորմեցէ՞ք ճանճերուն:

Ինչ կը վերաբերի «աւազակ»ներուն, Բարեգործականը կրնայ հանգիստ քնանալ:

Միայն ճանճազգիները կը բռնեն, իր ինքնապաշտպանութեան համար, իբրեւ ամէնէն զօրաւոր թոյնը.— գանձի՛ք:

ՎԱՀԷ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՏԱԼԻՈՅ ԵՒ ՀԱՊԷՇԻՍՏԱՆԻ ՎԷՃԸ

Դիմում Ազգերու Դաշնակցութեան

Հռոմի հապէշական դեսպանը երէկ Պ. Մուսոլինիի ներկայանալով, յանձնեց իր կառավարութեան պատասխանը, վերջին դէպքերու մասին: Հապէշիստան դիտել կու տայ թէ իտալական զինուորները իր հողին վրայ յարձակած են եւ ոչ թէ Հապէշները: Հետեւաբար կը մերժէ հատուցման պահանջը, բայց յանձն կ'առնէ Ազգերու Դաշնակցութեան իրաւարարութեան յանձնել խնդիրը:

Ինչպէս գրած էինք, Իտալիա դրօշի տակ հրաւիրած է երկու զօրաբաժիններ, մօտ 35.000 հոգի, որոնք կազմ եւ պատրաստ կը սպասեն շոգենաւ նստելու համար: Այս առթիւ ծագած յուզումը մեղմացաւ յաջորդ օրը, երբ դիւանագէտները սկսան գործել, կանխելու համար զինեալ միջամտութիւն մը: Ընդհանուր կարծիքն այն է թէ դժուար չէ հարթել վէճը, եթէ նոր դէպքեր չպատահին: Ամէն պարագայի մէջ, իտալական կառավարութիւնը ուշադրութեամբ կը հետեւի դէպքերու ընթացքին: Երբ Հռոմի մէջ իմացան թէ 30 – 50,000 հապէշ զինուորներ կը կեդրոնանան սահմանին վրայ, Մուսոլինի արտակարգ նիստի հրաւիրեց զինուորական գերագոյն խորհուրդը: Անշուշտ ամէն բան գաղտնի կը պահուի, սակայն կը կարծուի թէ զէնքի տակ կանչուած իտալական զինուորները անմիջապէս շոգենաւ պիտի դրուին, եթէ հապէշական զօրաշարժը շարունակուի: Հապէշիստան կրնայ մինչեւ երկու միլիոն զինուոր հանել, բայց հազիւ կէս միլիոնը զէնք եւ ռազմերանք ունին:

Մինչ այս մինչ այն, ուղղակի բանակցութիւններ կը կատարուին Հապէշիստանի կայսեր եւ իտալական դեսպանին միջեւ: Հռոմի հապէշական դեսպանն ալ շարունակ հաղորդակցութեան մէջ է Իտալիոյ արտաքին նախարարութեան հետ: Սխալ է թէ Իտալիա վերջնագիր ուղղած է: Իր ծանուցագիրը կը բողոքէ թէ հապէշական կառավարութիւնը տակաւին գոհացում չէ տուած 1934 դեկտեմբեր 5ի դէպքին առթիւ դրուած պահանջներուն: Գլխաւոր վախը այն է որ Հապէշիստանի կայսրը չի կրնար զսպել սահմանագլուխի ցեղապետները եւ նոր դէպքեր կը պատահին:

Այսօր, հինգշաբթի, փաշական գերագոյն խորհուրդը լայն քննութեան մը պիտի ենթարկէ հապէշական խնդիրը:

Թուրքիոյ նոր Խորհրդարանը

ԳԻՒՂԱՑԻ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՈՒՀԻ ՄԸ ՈՐ ԿԱՐԴԱԼ ԳՐԵԼ ՉԻ ԳԻՏԵՐ

Օրը օրին հաղորդեցինք Թուրքիոյ ազգ. մեծ ժողովին ընտրութեանց արդիւնքը: «Թայմզ»ի թղթակիցը դիտել կու տայ թէ՝ նախորդ ժողովին մէջ «անկախ»ները ունէին միայն հինգ աթոռ, իսկ այս անգամ 16 (չորսը ոչ – Թուրք): Այս շնորհը եղած է քննադատական տարր մը մտցնելու համար, բայց ոչ իբրեւ ընդդիմադիր հոսանք, որուն երբեք չի հանդուրժեր օրուան իշխանութիւնը: Ժողովին ամէնէն յիշատակելի երեւոյթը պիտի կազմէ 17 կին երեսփոխաններու մասնակցութիւնը: Այս Թրքուհիներէն 16ը քաղաքի մէջ մեծցած են, շատոնց ազատագրուած եւ բարձր կրթութիւն ստացած: Իսկ տասնըեօթներորդը անկախութեան պատերազմին մէջ վիրաւորուած զինուորի մը կինն է եւ մայրը հինգ զաւակներու: Օրն ի բուն կ'աշխատի դաշտին մէջ եւ կարդալ – գրել չի գիտեր: Սակայն եւ այնպէս, կրցած է աչքի զարնել տեղական կառավարութեան մէջ եւ դառնալ իր գիւղին մուխթարը: Հանրապետութեան նախագահը քանի մը տարի առաջ պատահաբար ծանօթացաւ իրեն հետ, գիւղին մէջ, եւ զարմացաւ տեսնելով որ կ'ըմբռնէ քէմալական շարժման բարիքները: Իր յանձնարարութեան վրայ՛էր որ երեսփոխան ընտրուեցաւ եւ այժմ Ազգ. ժողովին մէջ պիտի նստի իր գիւղական տարազով:

∴ Մ. Քէմալի մականունը վերածուեցաւ «Աթա – Թիւրք»ի, ինչպէս գիտէք: Այժմ անունն ալ պիտի կարդացուի ոչ թէ Քէմալ, որ արաբերէն է, այլ «Քամալ», որ իբրեւ թէ թուրքերէն է եւ կը նշանակէ եղեր «բերդ» կամ «բանակ»:

Օտարները ինչո՞ւ Ֆրանսա չեն գար

1927ԻՆ՝ 2,127,000, 1934ԻՆ՝ ՄԻԱՅՆ 700,000 ՇՐՋԻԿ

Տնտեսական տագնապը քանի կը սաստկանայ, այնքան մտահոգութեան կը մատնուին պաշտօնական շրջանակները եւ հանրային կարծիքը: Եւ բնականաբար պատճառներ կը փնտռուին:

Ատենէ մը իվեր, տեղական թերթերը կ'ողբան թէ օտար զբօսաշրջիկները մեծապէս պակսած են: Առջի օր ծերակոյտին մէջ ալ յուզուեցաւ այս խնդիրը, եւ շատ աւելի ծանր իրողութիւններ պարզուեցան: Ծերակուտական Անթուան Պոռէլ դիտել տուաւ թէ մինչ ուրիշ երկիրներ ահագին գումարներ կը ծախսեն, ծանուցումներ հրատարակելու եւ օտար շրջիկներ հրապուրելու համար, Ֆրանսա շատ ետ մնացած է: Այսպէս, Աւստրիա տարին մէկ միլիոն փրանք կը ծախսէ ծանուցումի համար, միայն Փարիզի մէջ, Իտալիա՝ երեք միլիոն, Սպանիա 750.000, իսկ Ֆրանսա միայն 850,000 փրանք՝ ամբողջ աշխարհի մէջ: Այս անհոգութեան հետեւանքով, ահագին անկում կրած է օտար զբօսաշրջիկներու թիւը: 1927ին 2,127,000 հոգի եկած էին Ֆրանսա, ծախսելով 12 միլիառ փրանք, իսկ 1934ին՝ հազիւ 700,000 հոգի, միայն 2 միլիառ փրանք ձգելով: Միւս կողմէ, Ֆրանսացիները իրենք հրապուրուելով օտար երկիրներու ծանուցումներէն, հետզհետէ աւելի մեծ թիւով կ'երթան արտասահման, իրենց արձակուրդը անցընելու: Այս անկումը բնականաբար գործազրկութիւն յառաջ կը բերէ գաւառի թէ Փարիզի զբօսավայրերու, ջերմուկներու, պանդոկներու եւ այլն մէջ: Հողագործութիւնն ալ կը տուժէ, քանի որ կը պակսի գինիի, արջառի եւ հացի սպառումը: Երբ Թարտիէօ վարչապետ էր, խոստացաւ 30 միլիոն փրանք յատկացնել ծանուցումի համար, որպէսզի զբօսաշրջիկները աւելնան: Այս ծրագիրը չգործադրուեցաւ եւ անկէ ի վեր կացութիւնը աւելի ծանրացած է: Միւս կողմէ, ուրիշ երկիրներ մեծապէս աժանցուցած են հաղորդակցութեան միջոցները: Ֆրանսայի մէջ ալ կարելի է աժան ճամբորդել, բայց այնքան բարդ ձեւակերպութիւններ հաստատուած են որ, մարդ կը շուարի: Վերջապէս, առաջնակարգ պանդոկները իրենց գիները կրճատած ըլլալով հանդերձ, կը տքան տուրքերու ծանրութեան տակ: Կարգ մը պարագաներու մէջ խաղարանները (քազինօ) ստիպուած են կառավարութեան վճարել իրենց հասոյթին 90 առ հարիւրը: Պանդոկ մը որ 7,500,000 փրանք դրամագլուխ ունի, 50 միլիոն փրանք տուրք վճարած է տասը տարուան մէջ:

Վիճաբանութիւններէն յետոյ, որոնց մասնակցեցաւ հանրօգուտ շինութեանց նախարարը, բանաձեւ մը քուէարկուեցաւ, պահանջելով ստիպողաբար միջոցներ ձեռք առնել, դարման տանելու համար այս վրդովիչ կացութեան:

Կոլխոզներու Համագումարը

ՆՈՐ ԶԻՋՈՒՄՆԵՐ՝ ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Փետրուար 11ին բացուեցաւ Կոլխոզներու եւ հարուածային վաշտերու Բ. համագումարը, Մոսկուայի մէջ: Կը մասնակցէին 1100 պատգամաւորներ, երկրին բոլոր մասերէն: Հողագործական գործավարը իր զեկոյցին մէջ շեշտեց թէ ահագին յառաջդիմութիւն կատարուած է, ի շահ ընկերվարական կառուցման: Գիւղատնտեսութեան 4–5երորդը միացած է կոլխոզներուն (հաւաքական տնտեսութեան), ապարէզէն քշելով կուլակները: 1930ին գիւղացիներու 24 առ հարիւրը միայն կը մասնակցէր կոլխոզներուն, մշակելով տրամադրելի տարածութեան հարիւրին 31ը: 1935ին մշակուած հողին համեմատութիւնը հասած է 77 առ հարիւրի: Այս կացութիւնը թոյլ կու տայ սրոշ փոփոխութիւններ կատարել կոլխոզներու սահմանադրութեան մէջ: Մշակուած բանաձեւին համաձայն, իւրաքանչիւր գիւղացի ընտանիք այսուհետեւ իրաւունք պիտի ունենայ իբրեւ սեփականութիւն պահելու մէկ կով, երեք հորթ, երկու մատակ խոզ՝ իրենց ձագերով, 15 այծ կամ ոչխար: Հաւերէն, ճագարի եւ փեթակներու քանակութիւնը սահմանափակման ենթակայ չէ:

Համագումարը յետոյ ընտրեց կոլխոզներու վարիչ մարմինը, 37 անդամներով, որոնց մէջ կը գտնուին Սթալին, Մոլոթով, Քալինին, Վորոշիլով եւայլն:

Ճափոնն կը շարունակէ սպառազինուիլ

Ճափոնի պատերազմական նախարարը հարցումի մը պատասխանելով, յերքեց այն կարծիքը թէ Խ. Միութիւնը հրաժարած է իր ռազմատենչ նպատակներէն: Ընդհակառակն, ըսաւ, խորհրդային իշխանութիւնը նոր ամրութիւններ շինած է Ծայր. Արեւելքի մէջ, հետեւաբար Ճափոն չի կրնար թուլցնել իր պատրաստութիւնները: Մասնաւորապէս պէտք է աւելցնել օդանաւային ուժերը: Բանակը չուզեր խառնուիլ քաղաքական խնդիրներու, բայց կը պահանջէ որ երկիրը ունենայ զօրաւոր դահլիճ մը, որպէսզի կարենայ պաշտպանել իր շահերը:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՈՐՈՆՈՒՄՆԵՐ

3.— ՀԱՅ ԳՐՈՂԸ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԱՐԺԷՔՆԵՐ

Դժուար է գտնել որ եւ է գրական ձեռնարկ, որ իր շուրջը համախմբած ըլլայ երիտասարդ գրողները, ի խնդիր խաչալի մը, աշխատելու, ոգեւելու եւ ստեղծագործելու։ Շաղախ մը չէ գտնուած, ամենազօր շաղախը, որ բոլոր տարակարծութիւնները իրարու միացնէր, տաշէր, կոկէր բոլոր արգելքները։ Ոչ իսկ այդպիսի փորձ մը, քանի մը հաշիւներ մաքրելու համար միայն։ Իսկ այսօ՞ր։ Ի՞նչ պատկեր կամ վիճակ կը ներկայացնէ այսօրուան հայ երիտասարդ գրողը, իր հաւաքականութեան մէջ։ Ի՞նչպէս կը դիմաւորէ ժամանակակից բոլոր խնդիրները, գրական - գեղարուեստական խմորումները։

Աւելի քան երկու տարի է, որ կազմուած է Հայ Գրողներու Ընկերակցութիւն մը, համեստ ծրագրով։ Հայ գրողներն ընդհանրապէս, եւ երիտասարդները մանաւանդ, ի՞նչ վերաբերում ունեցան անոր հանդէպ։ Հետաքրքրուեցա՞ն, առաջարկ մը, նոր ուղեգիծ մը ներկայացուցի՞ն, ընդհանուր ժողովի եկա՞ն ... Վէպի մրցում մը կազմակերպուեցաւ։ Անցան տասը ամիսներ։ Ոչ ոք հետաքրքրուեցաւ, ոչ ոք մասնակցեցաւ։ Յատկացուած մրցանակի գումարը շատ հետաքրքրական չէ՞ր, թէ մեր գրողները երկեր չունէին ներկայացնելիք։ Եթէ ձեռագիրը կը պակսէր, լոյս տեսած հատորնե՞րն ինչու չներկայացուեցան։

Հանրային կեանքի մէջ գրողները բերի՞ն իրենց երիտասարդութիւնը, եւ մասնակցեցա՞ն հաւաքական, մշակութական ձեռնարկներու։ Եթէ քաղաքական ասպարէզին մէջ իրենք զիրենք կաշկանդուած կը զգան, գրական - գեղարուեստական կեանքին մէջ ո՞վ է զիրենք կաշկանդողը։

Այս պայմաններուն մէջ, ի՞նչպէս կ'ուզէք որ երիտասարդութեան ձայնը արձագանգ գտնէր մեր կեանքին մէջ, քանի որ հասարակաց կարծիքին պարտադրող ուժ մը չներկայացուց ինքզինքը, յարգանքի եւ պատկառանքի արժանի դառնալու համար։

Կը հարցնենք,— Ո՞ւր է հայ երիտասարդ գրողին բեմը, ուրկէ ան լսելի պիտի ընէր իր ձայնը, կենդանի, առողջ, արտայայտիչ ու յուսալից։ Ո՞ւր է անոր թերթը, որուն մէջէն մենք կարօտով պիտի փնտռէինք իր խօսքը, իր գրականութիւնը, զգայութիւնները, գաղափարները, պայքարները, եւայլն։ Հրաշք մը պիտի ըլլայ այն օրը, երբ քանի մը երիտասարդ գրողներ քով քովի գալով, հիմը դնեն նման գեղեցիկ ձեռնարկի մը, բարձր կեցած անձնականութիւններէ, գտնուելով ներկայ օրերու տառապանքին ու զրկանքին մէջ, իրենց աչքերը յառած միշտ վէպի լուսագոյն օրերը. ժողովուրդին ներշնչելով խաչալի մը գեղեցկութիւնը, [illegible] զայն իր կրած յուսախաբութիւններէն յետոյ։

Շատ հեշտ չէ անշուշտ, խառնուածքով, նկարագրով, դաստիարակութեամբ ու կենցաղով իրարու այնքան անհաշտ անհատներ բովանդակ բերել եւ կազմել միաձոյլ ամբողջութիւն մը, քանի որ ամէն մէկը ունի իր ԵՍը, կազմուած, թրծուած ու անտեղիտալի։ Կը հաւատանք սակայն, որ երբ նշանաբան մը ընտրուի, անոր շուրջ դժուար չպիտի ըլլայ համախմբել քանի մը կամքի եւ սրտի տէր տղաք։ Նշանաբանը իր տարրերը պէտք է առնէ գրականութենէն ու արուեստէն։ Այս մարզերուն մէջ կարելի է հոգիով ու մտքով չէզոք եւ անխախտապաշտ գլուխներ գտնել, եւ հեռու քաղաքականութենէն խաղալէ, նուիրուիլ միայն մշակոյթի արժէքները պանծացնելու գործին.

Մշակոյթի արժէքներ են հայ գրականութիւնը, հայ լեզուն եւ հայ արուեստները։ Այս արժէքները եւ անոնց նուիրականութիւնը յարգելը ոեւէ հայ գրողի համար տարակոյս չի վերցներ։ Եթէ կայ ոեւէ հայ գրող, որ կը կասկածի այս մասին, մեզի համար օտար մըն է, կը մերժենք մենք զինքը։ Մեր դարաւոր անցեալին, մանաւանդ գրականութեան մէջ, չէք կրնար տալ անուն մը, որ տաղանդի եւ համբաւի տիրացեր է, շնորհիւ ձեւով ազգային եւ բովանդակութեամբ միջազգային գրական ստեղծագործութեան։ Մերժելու է այս ոճնեկէզ ճիւաղը, որուն մասին առնէք մը ի վեր կը գրուի ու կը խօսուի Հայաստանի մէջ։ Անհեթեթութիւն է ազգային հեղինակ մնալ ու դառնալ աշխարհիկ, երգելով ուրիշ հորիզոններու կեանքը, եւ մարդիկը։ Մասնաւորելով մեր խօսքը հայ գրողին շուրջ, անիկա կրնայ դառնալ արժէք մը մեզի համար միայն այն ատեն, երբ իր գրիչը, մտածումները, գաղափարներն ու արուեստը նուիրուած են միայն հայ մարդուն, հայ հայրենիքին, հայ հողին, հայ ժողովուրդին, հայ մշակոյթի արժէքներուն, հայ հոգեբանութեան, հայ ընտանիքին, հայ բարոյականին, հայ ստեղծագործութեան մէկ բառով։ Աւելի նշանաբանը, որուն շուրջ վէճ ու վիճաբանութիւն տարակոյսէ վեր է։ Մտքի եւ հոգիի թշուառութիւն է կարծել թէ հայ գրողը կրնայ միջազգային գրող դառնալ, նոյն իսկ բացառիկ, նպաստաւոր պայմաններու մէջ։ Այն պահուն, երբ օտար ժողովուրդ մը կը հետաքրքրուի որ եւ է գրականութեամբ, տրամաբանօրէն այդ ժողովուրդը կը յուսայ գտնել իր պատկերը այդ ստեղծագործութեան մէջ, զինքը հետաքրքրելու համար, իր հոգին, իր մտայնութիւնն ու բարքերը, իր հոգեբանութիւնը։ Այդ պարագային, այդ իրը, հայ կամ հայկական չի կրնար ըլլալ։ Անունի անընդհատ կապ մը յաճախ պիտի կրնայ զինքը մատնել, եթէ այդ անունն ալ ջնջուած է։ Իսկ պատահաբար, իր մանկութիւնն ու պատանեկութիւնը, կամ ազգութիւնը յիշատակելը մեզի մխիթարութիւն չի կրնար պատճառել, որովհետեւ գիտենք, որ այդ յիշատակութիւնը քողարկուած է, օտար ակնոցով դիտուած է, օտարին հաճելի գոյնով ներկուած է, օտար հոգիներուն համար։

Ուրեմն հայ գրողին համար երկու ճամբայ չկայ։ Ընտրելիք ճամբան շատ յստակ ու պարզ է։ Հետեւաբար տարուբերումները, տատանումները ու տկարութիւնները ներելի չեն։ Կը մնայ, որ ասպարէզ նետուին բոլոր անոնք, որ տաղանդ ունին եւ իրենք զիրենք արժեցնել գիտեն։ Հոս արդէն քննադատին աշխատութիւնը կը դիւրանայ, եւ ցորենը որոմէն զատել կարելի կ'ըլլայ, արժանին ու անարժանը, տաղանդաւորն ու տաղանդէ զուրկը, իրենց կարգին, կուգան յայտնուիլ գրական համայնապատկերին մէջ։ Քանի մը տասնեակ Մայքըլ Արլէններ կրնան փայլիլ անգլիական, ֆրանսական կամ գերմանական գրական հորիզոնին վրայ, սակայն անոնք նշանաւոր մը անգամ արժէք չեն ներկայացներ հայ գրականութեան համար։ Նոյնն է պարագան բոլոր հայ արուեստագէտներուն համար։

Այս միտքերը, կը խնդրեմ որ ազգայնամոլութեան չվերագրէն։ Ազգայնականութի՞ւն, այո, կը համաձայնիմ։ Չէ՞ որ ամէնէն յամառ միջազգայնականներն այսօր, իրենց շեփորը կը հնչեցնեն յանուն ազգայնական արժէքներու եւ հետեւաբար գրականութեան։ Հեռուները երթալու պէտք չկայ։ Մեր հայրենիքը կուտայ ասոր ամէնէն թարմ ու կենդանի օրինակը։ Ազգային ձգտում ու բովանդակութիւն ունեցող բոլոր հեղինակները կը հալածուէին երէկ։ Այսօր՝ անոնք գրեթէ ի պատուի են։ Հորիզոնին վրայ, բոլոր ժողովուրդներուն համար, ազգային արժէքներու բացառիկ արեւն է, որ կը շողշողայ։ Քաղաքականութենէն յետոյ, արուեստները կ'ողողուին անոր ճառագայթներով։ Մեզի՞ համար։ Թող քարը արձակեն անոնք, որ տարբեր տեսակէտ ունին.

Առէք օրինակի համար Եղիշէ Չարենցի վերջին գիրքը, Գիրք Ճանապարհի։ Հայ դարաւոր անցեալին դիւցազնաշունչ ոգեկոչումն է ան, որուն դէմ արձակուած սլաքները անզօր եղան նսեմացնելու բանաստեղծին անունն ու գործը։ Հայաստանի պաշտօնական քննադատութիւնը փորձեց փնտռել քերթուածներու այս գիրքը, սակայն չկրցաւ արգիլել համակրութեան ալիքը, որ բարձրացաւ անոր շուրջը։ Ինչպէս երէկ, երբ մեր դիւցազներգակ բանաստեղծը, Սիամանթօն կ'ոգեկոչէր Սուրբ Մեսրոպը, ներշնչումի դեղագոյն բոցերու մը մէջ, իբրեւ հայ մշակոյթի անմահ հոգի։

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՆՈՒԱՃՈՒՄՆԵՐԸ

ԽՄԲ.— Կիրակի օր, տուեր էինք, Հայաստանի կրթական գործավարին զեկոյցէն առնելով, երաժշտական նուաճումները, որ կատարուած են վերջին տարիներու ընթացքին։ Այս անգամ, շարունակելով, կուտանք ճարտարապետական, գեղարուեստական ու գիտական նուաճումներու պատկերը.—

ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

Մեծ չափով յառաջդիմեց նաեւ մեր ճարտարապետութիւնը։

Աւագ սերունդի ներկայացուցիչներուն (Թամանեան, Բունիաթեան) կողքին՝ մենք կը տեսնենք խորհրդային մասնագիտական դպրոցներն աւարտած ճարտարապետներ (Քոչար, Մազմանեան, Ահարոնեան, Մարգարեան, Սաֆարեան, եւ ուրիշներ), որոնք հսկայական աշխատանք կը կատարեն մեր քաղաքներուն եւ գիւղերուն, պետական ու ժողովրդային շէնքերու նախագծման գործին մէջ։ Եւ արդէն տրուած են կարգ մը արժէքաւոր գործեր (շարժանկարի շէնքը, Համայնական վաճառանոցը, կարի գործարանը եւ ուրիշներ)։

Մեր ճարտարապետութեան առջեւ հրամայական պահանջ է դրուած՝ անցեալի ճարտարապետութեան հարուստ ժառանգութեան քննադատական օգտագործման վրայ ալ աւելի բարձրացնել մեր շինութեանց արժէքը, տալ մեր դարաշրջանին արժանի շինութիւններ։

ԿԵՐՊԱՐՈՒԵՍՏ

Վերջին տարիներու ընթացքին, կերպարուեստը մեծ նուաճումներ կատարած է ընկերվարական շինարարութեան վարդապետութիւնը ցոլացնելու, ընկերվարական արժէք տալու մասնաւորապէս ստեղծագործութեանց որակը բարձրացնելու տեսակէտէն։

Եթէ առաջ, մեր նկարիչները մեծ մասամբ կը վերարտադրէին միայն մեր բնաշխարհի տեսարանները, այժմ անոնց ստեղծագործութեանց մէջ երեւան կուգայ ընկերվարութիւն հիմնող նոր մարդը՝ բանուորը, հաւաքական գիւղատնտեսութեան աշխատաւորը, զինուորը, արին, մեր շինարարութեան ամբողջական կշռոյթը, եւն.։ Այդ տեսակէտէն՝ պէտք է յիշատակել Մ. Սարեանի բազմաթիւ արժէքաւոր գործերը, — Նորէի կամուրջին կառուցումը, կոլխոզնիկները, Կարմիր բանակի երթը, Փ. Թէրլէմէզեանի նկարները Ալլահվէրդիի եւ Ղափանի պղնձի ձուլարանի աշխատաւորներէն առնուած, Ս. Աղաջանեանի վարպետօրէն նկարած զինուորները, Ս. Առաքելեանի նկարները հաւաքական գիւղատնտեսութեանց աշխատանքէն առնուած,— Բամպակահաւաքը, Հարւածային Եղիսաբեթը. Գ. Գիւրջեանի գործերը Զօրագէտի ջրաելեկտրակայանին շինութեան զանազան շրջանները պատկերացնող, մանաւանդ Անապատանը նկարը։

Պետական Հրատարակչականի վերջին գործերը քննելով, կը տեսնենք որ մեծ չափով բարձրացած է գիրքերու ձեւաւորման մշակոյթը կամ տպագրական արուեստը մեզ մօտ։ Այդ ուղղութեամբ՝ պատուաւոր տեղ մը կը գրաւէ նկարիչ Յ. Կոջոյեան, Ստալինի, Ա. Յանջեանի, Մաքսիմ Գորքիի, Չարենցի, Ա. Բակունցի գիրքերուն ձեւաւորումներով։ Պէտք է յիշատակել նաեւ իր Կոմունիստների գնդակահարութիւնը Զանգեզուրում իւղանկարը մեծ կտաւը, իբրեւ մեր իւղանկարչութեան լաւագոյն աշխատանքներէն մին։ Գիրքերու ձեւաւորման ասպարէզին մէջ, արժէքաւոր աշխատանքներ կատարած են Տ. Խաչվանքեան (Մարքսի, Լէնինի, Յ. Թումանեանի գիրքերը), Մ. Արուտչեան (Սայաթնովա – Շչեպոլին, Դոն Կիխոտ), Ա. Ղարիբեան եւ ուրիշներ։

Քանդակագործութեան մէջ, այս վերջին տարիներուն, քանակով քիչ բայց որակով բարձր գործեր տուին Արա Սարգսեան՝ Ստալինի, Մ. Նալբանդեանի կիսանդրիներով,— Սարգսեանի յանձնարարուած է նաեւ պատրաստել Պուշկինի յուշարձանը, որ պիտի զետեղուի Երեւանի մէջ. Պուշկինի մահուան հարիւրամեակը յաւերժացնելու համար։ Ս. Ստեփանեան աւարտեց Ղուկաս Ղուկասեանի կրանիթէ յուշարձանը, զոր նոյնպէս, Մայիսին, պիտի կանգնենք Երեւանի հրապարակներէն մէկուն վրայ։

Կերպարուեստի բոլոր ասպարէզներուն մէջ աճած ու զարգացած են երիտասարդ ուժեր, որոնք այս վերջին տարիներուն տուին յաջող գործեր,— Մ. Աբեղեան (Լիպարիտ Մխչեանի պատմութիւնը), Ս. Թաշմաջեան (Միրակը), Ա. Ջիլինգարեան (Թատերական ձեւաւորումներ), Ս. Դանդուրեան (Թատերական ձեւաւորումներ), Շ. Յովհաննէսեան, Ս. Յարութիւնեան (գիրքի ձեւաւորումներ), Վ. Թերզիբաշեան (քանդակագործութիւն), իսկ Լեւխանեան, Սավայեան, Գրիգորեան, Աղբեան՝ քաղաքին նկարչական գեղազարդման ասպարէզին մէջ։

Սակայն, հակառակ այս նուաճումներուն, կերպարուեստի ստեղծագործութիւնները դեռ շատ ետ կը մնան ընկերվարական շինարարութեան հետզհետէ աճող պահանջներէն։

Կերպարուեստի ստեղծագործութեանց մէջ տակաւին չեն երեւիր այնպիսի մեծ կտաւներ, որոնք տային ընկերվարական շինարարութեան այս կամ այն օղակի հերոսական աշխատանքը իր ամբողջական մեծութեամբ։ Ճարտարապետութեան, քանդակագործութեան եւ նկարչութեան համադրական արտայայտութեան տեսակէտէն արուեստագէտներուն առջեւ կը պարզուին լայն հեռանկարներ, կապուած մեր քաղաքներու եւ գիւղերու վերակառուցման եւ գեղարուեստական ձեւաւորման։ Այն փաստը, որ նոր կառուցուող մեր շէնքերն այժմ Հայաստանի մէջ կ'ամբողջանան ու կը գեղեցկանան քանդակներով ու նկարներով, կը հաստատէ որ յետագայ աշխատանքներ կատարելու համար շուտով պիտի շրաւեն կերպարուեստի մեր սակաւաթիւ ուժերը, նոյն իսկ 1935 տարուան ընթացքին, եթէ նկատի ունենանք Ա. Թամանեանի, Ն. Բունիաթեանի, Գ. Քոչարի եւ ուրիշներու նախագիծները, որոնք կը պահանջեն քանի մը տասնեակ մեծարժէք եւ մեծանիստ քանդակներ.

Մասնաւորաբար, Թոյլ կ'ընթանան գործարաններու, հաւաքական գիւղատնտեսութեանց կայաններու, ակումբներու կերպարուեստի վերաբերեալ աշխատանքները։ Կը պակսին երիտասարդ ուժեր։

Մեծ ծաւալ առած են կերպարուեստի ցուցահանդէսները։ Բոլոր ցուցահանդէսներուն մէջ ներկայացուած գործերուն թիւն է 2410։

ԳԻՏԱԿԱՆ – ՊԱՏՄԱԿԱՆ

1929 տարին բեկման տարի հանդիսացաւ գիտութեան ասպարէզին մէջ.

Հայաստանի գիտութեանց նուիրուած աշխատաւորները եւս ժամանակակից նուաճումներու հանդէսին որ կը ներկայացնենք։

Քաղաքակրթութեան պատմութեան [illegible] Կուլտուրայի պատմութեան Ինստիտուտ) մեծ դեր ունի ձեւով ազգային բովանդակութեամբ ընկերվարական արժէքներու մշակման մէջ։

Հայաստանի հողամասերուն վրայ եւ հողամասերուն մէջ պահուած կը մնան հազարաւոր տարիներու, իրարու յաջորդող բազմաթիւ ժողովուրդներու մշակոյթի հետքերը,— այդ մշակոյթը ոչ միայն հայկական, այլ եւ համամարդկային քաղաքակրթութիւն մը կը ներկայացնէ, որ դժբախտաբար տակաւին ամբողջական քննութեան եւ ուսումնասիրութեան առարկայ չէ դարձած։ Այդ անսպառ պատմական – քաղաքակրթական հարստութեանց ճանաչումը մեծ չափով կը նպաստէ մեր երկրի պատմական անցեալի ճանաչման։

Այս մեծ ու դժուարին գործը ինկած է մեր Քաղաքակրթութեան Պատմութեան Կաճառին ուսերուն։ Կաճառը, գիտական արշաւախումբերով, դիւանաթուղթերու քննութեամբ, պեղումներու միջոցով (Գեղարդի, Քէօլաղանի, Թալինի, Վաղարշապատի ձեւագրատան մէջ), երեւան հանած է մշակոյթի նոր աղբիւրներ Հայաստանի քաղաքակրթութեան հետքերէն։ Կաճառը հիմնած է աւանդութեանց հարուստ դիւան մը, ուր կան 1500 հէքիաթներ հայ եւ քիւրտ աշխատաւորութեան բերնէն քաղուած։ Հաւաքուած է 25 դիւցազնավէպ, քանի մը հազար երգ, առակ, հանելուկ, եւն.։ Կաճառը մշակած է կարգ մը այժմէական նիւթեր, Հայաստանի ջրային տնտեսութեան յանձնարարութեամբ՝ պատրաստած է հին Հայաստանի ոռոգման եղանակի նիւթերը։

Քանի մը օրինակներ մեր գիտական աշխատաւորներու գործերէն.—

Փրոֆ. Մ. Աբեղեան պատրաստած է Հայ հին գրականութեան պատմութեան առաջին հատորը։ Այս գործով հեղինակը կուտայ հին հայ գրականութեան պատմութեան խմբագրութեան պատկերը։ Տպագրութեան յանձնուած է փրոֆ. Մ. Աբեղեանի մէկ ուրիշ աշխատութիւնը, Դասակարգային յարաբերութիւնները միջնադարեան առակներում, որով հեղինակը կ'ուսումնասիրէ աւատապետութեան շրջանի դասակարգային յարաբերութեանց արտայայտութիւնը առակներու մէջ։ Կը յիշատակենք փրոֆ. Հ. Աճառեանի գլուխ – գործոց աշխատանքը,— Հայոց լեզուի արմատական բառարանը, եւ կարգ մը ուրիշ գործեր, որոնք մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնեն լեզուագիտութեան համար։

Վաստակաւոր գիտական Թորամանեանի գիտական ժառանգութեան մէջ բացառիկ արժէք կը ներկայացնէ Հայ ճարտարապետութեան պատմութիւնը աշխատութիւնը, ուր հեղինակը ցոյց կուտայ հայ ճարտարապետութեան ծագումն ու զարգացումը։

Դիտական մեծ արժէք կը ներկայացնեն փրոֆ. Յ. Մանանդեանի ուսումնասիրութիւնները, մասնաւորապէս Ֆէօտալիզմի պատմութիւնը Հայաստանում։ Յիշատակութեան արժանի է նաեւ Աշխարհբէկ Քալանթարի գործը հնագիտութեան ասպարէզին մէջ

Փրոֆ. Մ. Աբեղեանի խմբագրութեամբ եւ Կ. Մելիք - Օհանջանեանի աշխատակցութեամբ՝ պատրաստուած եւ տպագրութեան յանձնուած է Հայ ժողովրդական վէպը։ Այս գործին մէջ հաւաքուած են հայ գիւղացիին ստեղծագործութիւնները, որոնք կը պատկերացնեն մեր գիւղացիին ընկերային յարաբերութիւնները, հոգեբանութիւնը, նիստ ու կացը եւն.։

Անհրաժեշտ է յիշատակել Ղափանցեանի եւ երիտասարդ լեզուագէտ Գ. Սեւակի աշխատանքները լեզուաբանութեան մէջ.

Արամ Ղանալանեան աւարտեց հայ շինականի երգերը, որ ուշագրաւ գործ մըն է։

— o —

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մելքոնեան Հիմնադրամով հրատարակութեան մատենաշարին մէջ, այս տարի լոյս պիտի տեսնեն 125900 րուբլի արժէքով նոր գիրքեր։ Արդէն տպագրութեան յանձնուած են 10 հատորներ։ Յիշատակենք Ուղեգրութիւններ, Բ. հատոր (փրոֆ. Յակոբեան), Խ. Աբովեանի գիւանը (Դր. Շահազիզ), Հայաստանի հին ճարտարապետները (փրոֆ. Մանանդեան), Հին Հայաստանի կուլտուրան, Գ. հատոր, (Խաչիկ Սամուէլեան), Նիւթեր Հայաստանի ընկերային պատմութեան վերաբերեալ, գիւղացիական շարժումները ԺԹ. դարում (Զավախիշվիլի), Հայաստանի արուեստի պատմութիւնը (Յովսէփ Օրբէլեան), Միքայէլ Նալբանդեան (Դր. Սիմոնեան), Միջազգային Դաշնակցութիւնը Հայաստանի եւ Անդրկովկասի մասին (Գր. Զուբար)։

Տպագրուած են եւ շուտով լոյս կը տեսնեն Վրաց աղբիւրները Հայերի եւ Հայաստանի մասին (փրոֆ. Մելիքսեթբէկ), Հայաստանի պարբերական մամուլը սկիզբից մինչեւ այժմ (Գ. Լեւոնեան), Հայաստանի երաժշտութեան պատմութիւնը (Սպ. Մելիքեան), Վաղարշապատի պեղումները (Աշխարհբէկ Քալանթար), Արմատական բառարանի յաւելուած (փրոֆ. Ա. Աճառեան)։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

«ԿԵԱՆՔԸ ՇՎԷՅՑԱՐԻԱՅՈՒՄ» եւ 250 ՖՐ. ՊԱՐՏՔ

«Յառաջ»ի աշխատակիցներէն մէկը անցեալները, գրութիւն մը հրատարակած ըլլալուն համար, առիթ ունեցաւ վճարել երկու հարիւր յիսուն ֆրանք։

Զուիցերիա բնակող հայրենակից մը կարդալով մեր ընկերոջ յօդուածը, նամակ մը կը գրէ իր տասը տարի առաջ տուած յիսուն զուիցերիական ֆրանքը խնդրելով։

Իր գրած նամակը միեւնոյն ատեն կը պատկերացնէ Հելվետիոյ ներկայ տնտեսական տագնապը, ուստի նոյնութեամբ կ'արտատպեմ

— «Չորս տարիէ ի վեր անգործ եմ Ամբողջ երկրին մէջ կան 40.000 անգործներ։ Տագնապը շատ աւելի սուր է մասնաւորապէս ժամագործութեան մէջ։ Գործատուները պարպուած են եւ կամ կը բանին անոնց մէջ հազիւ հինգ տասը գործաւորներ «Լոնժին» եւ «Զէնիթ» հաստատութիւններն ալ ունին 100—200 գործաւորներ, փոխանակ հազարի։ Բազմաթիւ գործատուներ սնանկացան, ստեղծելով կատարեալ քաոս մը։ Երերալ եւ տատանեալ վիճակի մէջ կը մնան ֆապրիգաններ եւ թէրմինէօններ։ Կանգուն մնացած տուներ ալ բանուոր չեն պահեր, հապա իրենց գործը դուրս կուտան։ Այսպէս՝ իրենց բնակարանին մէջ աշխատողները օրական 10 — 15 ժամ կը գործեն 6—8 ֆրանք շահելու համար։ Բաթրօնները տհաճոր ձեւով մը կը շահագործեն անգործութենէ առաջացած անյատակ թշուառութիւնը.

Գործադրկութեան նպաստ մը յառաջացուցած է, միայն զուիցերիահպատակներուն համար։ Մեր քանթոնին մէջ քիչ մը աւելի կը վճարուի այս նպաստը քան Ժընեւի, Պէռնի եւ Սոլէռի մէջ։ Պատճառը տեղւոյս գործ. ատէնտերքային զօրաւոր ըլլալն է։ Մեր քաղաքը, ինչպէս նաեւ Լօքլը եւ Պիէն, ընկերվարականներու ձեռքն են։ Այստեղ, ամէն ճիւղի մէջ ընդհ. գործադուրկներուն թիւն է վեց հազար։ Ամուսնացածները կը ստանան օրական 6 ֆրանք, իսկ ամուրիները 3 ֆր.։ Ես ալ կը ստանամ այդ նպաստէն եւ անիկա կը համարեմ մեծ բաղդաւորութիւն։ 8 տարի առաջ, զուիցերիացի քանի մը բարեկամներու խորհուրդով, հպատակ եղայ, ծախսելով 1500 ֆրանք, ամբողջ խնայողութիւնս։ Եթէ այդ բանը ըրած չըլլայի, հիմակ անօթի պիտի մնայի։ Օտարականները, մանաւանդ [illegible] շատ դժուարին դրութեան մէջ են։ Շատ կը զղջան որ ժամանակին չեն դիմած հպատակութեան համար։ Շոմաժը սկսելէն վերջ եղած դիմումները կը մնան բոլորովին անհետեւանք։ Նպաստը տեղացիներուն համար իսկ դժուարաւ կը տրուի, ուր մնաց օտարներուն։

Եթէ, հաւանական պարագայ մը, գործաւոր ուզեն՝ պէտք է որ ներկայացողը ըլլայ տեղացի ու երիտասարդ եւ աշխատի շատ վար գինով։

Երբեմն կը բացագանչեմ.

— Ի՞նչ քաղաքակրթութիւն, ի՞նչ սիրտ, ի՞նչ Եւրոպա...

Անոնք որ հեռու են, երբեք պիտի չճանչնան Եւրոպան եւ իր լուսաւոր քաղաքակրթութիւնը

Աշխատաւորները աշխատելու յոյսը կորսնցուցած են ու կ'ըսեն թէ ալ յաւիտեան assisté պիտի ըլլանք։ Քաղաքները, երբեմնի չէն տուներ կը տեսան պարտքերու տակ, նպաստ բաշխելու հետեւանքով

Կեանքը միշտ սուղ է։ Անկարելի է ապրիլ 3 ֆրանքով։ Ես սակայն առով ալ գոհ եմ։ Ի՞նչ հայրենակիցներ ունիմ որոնք ինծմէ քանի մը անգամ աւելի գէշ կացութեան մատնուած են։

Միւս կողմէ ցուրտ ձմեռ։ Ջերմոյէն 10 — 15 աստիճան վար ցուրտ։ Հայերը փակուած մնացած են պաղ սենեակներու մէջ. սրճարան մը երթալու կարողութիւնը չէ մնացած։

Սիրելիս, բարի եղիր ինծմէ տասը տարի առաջ առած յիսուն զուիցերիական ֆրանքը վճարելու։ 250 ֆրանսական կ'ընէ։ Մտադիր եմ զոյգ մը կօշիկ եւ քանի մը կտոր ճերմակեղէն գնել։

Չեմ ստիպեր անպայման վճարել այս պարտքը։ Եթէ միջոցներդ կը ներեն դրկէ. շատ գոհ եւ շնորհակալ կը թողուս զիս։ Քանի մը անգամ յօդուածներդ կարդացի «Յառաջ»ի մէջ եւ թերթին հասցէով կը գրեմ նամակս, չգիտնալով քու բնակավայրիդ ո՛ւր ըլլալը»։

×

Այս նամակը կարդալով ո՞վ կրնայ ուրանալ մամուլին կատարած բարերար դերը։

Ահա հայրենակից մը որ նեղ վիճակի մէջ, իր երկու հարիւր յիսուն ֆրանքը կը ստանայ, թերթ կարդալուն շնորհիւ։

Ուրիշ հայրենակից մըն ալ երկու հարիւր յիսուն ֆրանքի վճարում մը ընել կը ստիպուի՝ գրող ըլլալուն համար։

Մամուլէն կը խնդրենք որ կրկնակի բարերար դեր կատարէ։

Գրողներուն պարտք ունեցողներն ալ պէտք որ խմբագրատունը նամակ ղրկելով, վճարեն իրենց տալիքները։

Իմ համբերութիւնս ծովերու չափ է եւ յոյսս ցամաքներու չափ, որով ինծի պարտք ունեցողը անպատճառ օր մը կը ձերբակալուի։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

⁂ Ասիոյ մէջ Ցոյները առաջինն եղած են, որ գործածել սկսած են եւրոպական գլխարկը։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ՀԱՅ ՏՆՏԵՍ. ԿԵԴՐՈՆԻ ԺՈՂՈՎԻՆ ՇՈՒՐՋ

Անկազմակերպութեանս եւ բարեմտութեանս մասին կասկածի տեղի չտալու համար, անմիջապէս յայտնեմ թէ ոչ եւ է քաղաքական հոսանքի չեմ պատկանիր, այլ անխախտ ազգասէր մըն եմ եւ կը մասնակցիմ հայօգուտ ամէն գործունէութեան, ո՛ր կողմէն ալ գայ եւ որքան ատեն որ ուղիղ ճամբէն չի շեղիր:

Այսպէս ալ, սկիզբէն աջակցած եմ Գ. Զ. Թանգաղեանի ձեռնարկներուն, փարիզահայ կեդրոնական մարմնութեան մը ստեղծման եւ այդ գեղեցիկ գաղափարին իրագործման համար միջոցներուս ներած չափով ջանքերս չեմ խնայած, ի սէր համերաշխութեան եւ համագործակցութեան:

Բայց այդ պատճառ մը չէ որ կազմակերպութեան ընթացքին եղած սխալները եւ աղօրինութիւնները երեւան չհանուին: Ընդհակառակն գործին յաջողութեան համար պէտք է զանոնք մատնանշել, որպէսզի սրբագրուին եւ հիմը աւելի հաստատ գետնի վրայ դրուի:

Գ. Թանգաղեանի նախաձեռնութեան համար շնորհակալութիւններ յայտնելէ յետոյ, ստիպուած ենք նախ յայտնել մեր ցաւը, անոր հետեւանք տալու ընթացքին եղած անկանոնութեանց եւ տեղի տրուած թիւրիմացութեանց համար, առանց գլխաւոր պատճառը համարելով կանոնաւոր գործելակերպի մը պակասը:

Վստահ եմ որ եթէ սովորական մեթոտով մը սկսուած ըլլար, «Յառաջ»ին ալ այդ ձեւով չէր արտայայտուեր:

Այսուհանդերձ «Յառաջ»ի խմբագրականներուն պարունակութիւնն ալ արդարացի չեմ համարեր: Ոչ եւ է մէկը ոչ եւ է բանի մը համար ազատ է նախաձեռնարկ ըլլալու, խնդիրը անոր հետեւանքին կանոնաւորութեան մէջ կը կայանայ: Որեւէ կազմակերպութիւն մը որ նիւթական աջակցութիւն չէ ստացած հանրութեան կողմէ՝ ստիպուած չէ իր հաշիւները ոչ-անդամներու տրամադրութեան տակ դնել, ոչ ալ իր անդամներուն թիւը տալ: Մէկ խօսքով ստիպուած չէ իր ներքին գործերը հրապարակային դարձնել:

Միւս կողմէ, ենթադրելով որ Գ. Թանգաղեան անձնապէս նախաձեռնարկ եղած ըլլայ շարժման, որ կը ձգտի ազգային համագործակցութիւն յառաջ բերել՝ պէտք չէր որ ինքնագլուխ զայն կնքէր եւ այդ անունով արդէն գործի սկսէր, այլ անմիջապէս սովորութեանց համաձայն առաջին նիստին իսկ, նախ մայր դիւան մը ընտրել տար եւ յետոյ իր ծրագիրը ներկայացնէր: Բայց քանի որ ինք ոչ եւ է գրաւոր նախագիծ չէր պատրաստած, ժողովին առաջին գործը պէտք էր ըլլար անոր պատրաստութեան համար յանձնախումբ մը ընտրել: Ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ առանց որ եւ է հիմ մը ունենալու ներկայացուցչական մարմինը անիմաստ վիճաբանութեանց կը ձեռնարկէ, քանի որ մինչեւ հիմա որ եւ է ծրագիր չէ ներկայացուած: Աւելցնենք թէ մինչեւ այն ատեն որ այդ մարմինը իր իրաւասութեանց սահմանին մէջ ծրագիր-կանոնագիր մը չէ մշակած եւ օրինաւոր ձեւով վաւերացուցած, որ եւ է պաշտօնական հանգամանք չի կրնար ունենալ:

Գալով ժողովին մասնակցողներուն, միայն իմ գիտցածս անոնցմէ 8 հոգիին (33ի վրայ) փոխանորդագիրները կանոնաւոր չէին, իրենց ներկայացուցած միութեանց կողմէ վաւերացուած չըլլալով

Աւելին՝ ի՞նչպէս կ'ըլլայ, որ երբ Հայ Թէքնիքական Միութիւնը երկու առիթներով իր ընդհ. ժողովներուն մէջ որոշում առած է, այդ մարմնին կը մասնակցէին առանց պաշտօնական հրաւէրի, եւ հրաւէր ստանալու պարագային անոր մասին տրուելիք որոշումը ընդհ. ժողովին չենթարկած, այդ միութեան կողմէ ներկայացուցիչ մը Տնտեսական Կեդրոնի ժողովին կը մասնակցէր ո՛չ միայն առանց ընդհ. ժողովի հաւանութեան, այլ նոյն իսկ վարչութեան. եւ ոչ միայն դիտողի հանգամանքով, այլ եւ քուէ տալով:

Ի՞նչպէս կ'ըլլայ նաեւ որ Ազատ Արուեստագէտներու Միութիւնը այս հարցին համար իր անդամները ժողովի չէ կանչեր:

Ի՞նչպէս կ'ըլլայ նաեւ որ Ճարտարապետներու նորակազմ Միութեան կողմէ, որ տակաւին իր վարչութիւնն անգամ չէ ունեցած, երկու ներկայացուցիչները, երկու ամիսէ ի վեր այդ ժողովներուն կը մասնակցին, առանց իրենց ընկերներուն հետ խորհրդակցած ըլլալու:

Ի՞նչպէս կ'ըլլայ վերջապէս որ, Թէքնիսիէններու Միութիւնը (առաջինին հետ չշփոթել, այս Միութիւնը կազմուած է Հ. Տ. Կ.ին մէջ, իսկ միւսը անկէ դուրս արդէն գոյութիւն ունէր) որ տակաւին ոչ միայն իր վարչութիւնը չէ ունեցած, այլ եւ իր ծրագիր-կանոնագիրն անգամ ժողովի չէ դրած, թէեւ երեք ամիսէ ի վեր պատրաստ կը սպասէ:

Ո՞վ վաւերացուցած է այս Միութեան բազմաթիւ ներկայացուցիչներուն արտօնագրերը, քանի որ երբեք ժողով տեղի չէ ունեցած:

Տակաւին այսպէս ուրիշ միութիւններ կան, որոնց մասին սակայն պէտք եղած փաստերը մեր մօտ պակաս ըլլալով, նախընտրելի է լռել եւ անցնիլ:

Չորս տարբեր արհեստակցական Միութեանց պատկանիլը եթէ չի բաւեր մէկ կանոնաւոր ժողովի մասնակցելու, քանի՞ հատի պէտք է անդամ ըլլալ

Մինչեւ հիմա խանգարող երեւոյթ չունենալու համար համբերեցինք, բայց ամէն բան սահման մը ունի: Միւս կողմէ շատ կը փափաքէինք, որ այդ ժողովը գէշ-աղէկ ապարդիւն չանցնի, առանց սակայն իր իրաւասութիւններէն դուրս ելլելու, բայց հիմա որ առժամեայ վարչութիւն մը ընտրուած է (ի՞նչ հիման վրայ, առանց ծրագրի, առանց կանոնագրի), կարծեմ թէ ժամանակ է այս աղօրինութիւնները երեւան բերելու, որպէսզի վերջ տալով անոնց, իր հեղինակութիւնը հաստատէ եւ արդիւնաւոր ելքի մը յանգի:

ԳԻՄԷՆ ԳԷՕՐԷՃԵԱՆ

ՓՐՈՖ Վ. ՏՈՏՈՄԵԱՆՑԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

ՊՈՒԼԿԱՐԱԿԱՆ ԹԵՐԹԻ ՄԸ ՋԵՐՄ ԳՆԱՀԱՏԱԿԱՆԸ

ՖԻԼԻՊԷ, 6 փետր. (Յառաջ).— Պուլկար շրջանակները ձեռնարկած են տօնելու փրոֆ. Վ. Տոտոմեանի ծննդեան 60ամեակը: Փրոֆէսորը, ինչպէս ծանօթ է, ատենէ մը ի վեր հաստատուած է Պուլկարիա:

Ցորեկեանի առթիւ, փրոֆ. Տոքթ. Կ. Տիչով «Զօրա» թերթին մէջ հետեւեալ գրութիւնը ստորագրած է՝ «Տոտոմեանց, համագործակցական գործի մեծ առաքեալներէն մին որ այժմ Պուլկարիա կ'ապրի» կրկնակ խորագիրներուն տակ, դնելով նաեւ նկարը.

«Երբեմն պէտք տեսնէք, Սոֆիայի Թագավոքի եւ կամ ուրիշ փողոցէ մը բազմաթիւ անցորդներու միջեւ թիկնեղ ու այլ եւս սպիտակահեր ծերունի մը, որ զգուշութեամբ կը քալէ, ոտքերը հաւաքած կողմ է (Ծմբ.— Շատ աղօտ կերպով կը տեսնէ՝ մեծ վերքառութիւններ, իսկ մարդիկ՝ ստուերի ձեւով): Նոյն անձը պէտք գտնէք կանուխ մը իր տեղը գրաւած հասարակութեան մէջ՝ ամէն մէկ համագործակցական հաւաքոյթի: Անիկա համագործակցութեան մեծ առաքեալը համաշխարհային համբաւով Տոքթ. Վ. Տոտոմեանցն է, որ բաւական ատենէ ի վեր Պուլկարիա կ'ապրի, պուլկար համագործակցողներու միջեւ: Այս օրերս, 3 փետր., Տոտոմեանց կը թեւակոխէ իր ծննդեան վաթսունամեակը, եւ պուլկար համագործակցողները ձեռնարկած են այդ առթիւ համեստ յոբելեան մը կազմակերպելու: Տոտոմեանց ծնած է Աստրախան—Հայր. Ռուսիա: Ուսած է արեւմուտք: Կը վերադառնայ Ռուսիա ու կը նուիրուի համագործակցականներու: Երիտասարդութենէն մինչեւ այսօր, ան կը շրջի աշխարհի մէջ եւ ժողովուրդներուն կ'ուսուցանէ համագործակցութիւնը եւ լոյս կը տանի իր համագործակցական գործունէութեամբ: Այսօր եւս, եւրոպական համագործակցականութիւնը իր շրջանակին մէջ հազիւ թէ ունի աւելի մեծ դէմք մը քան Տոտոմեանցը՝ Ֆրանսայի մէջ վերջերս վախճանած Շարլ Ժիտէն յետոյ:

Տոտոմեանց դասախօսութիւններ կուտայ համագործակցականի եւ անոր տեսութեան ու գործնականութեան մասին դեռ 1904էն ի վեր, զանազան պետութեանց բարձր կրթական բարձր հաստատութեանց եւ ազատ դասընթացքներու մէջ: Աւելի վերջ մենք զայն կը տեսնենք իբրեւ փրոֆէսոր քաղաք. տնտեսութեան, բայց ամէն տեղ ան «քօօփէրաթիզօր» է՝ ամէն բանէ առաջ: Աշխատած է Խարգովի, Մոսկուայի, Քիեւի, Փեթերպուրկի մէջ՝ նախ իբրեւ մեծ տեսաբան համագործակցութեան:

Պատերազմէն վերջ ան այլ եւս Ռուսիայէն դուրս է: Զայն կը գտնենք իբրեւ դասախօս, համագործակցութեան մասին Պերլինի առեւտր. բարձ. վարժարանը, անկէ Փրակա՝ ուր աւելի երկար ատեն կը մնայ, իսկ այժմ կը գտնուի Պուլկարիա:

Բայց Տոտոմեանց միայն համագործակցականի մեծ առաքեալ մը չէ՝ իր պարզ ու համոզիչ խօսքով: Ան բաւական շատ տուած է համագործակցականին եւ իր գրիչով: Պուլկար համագործակցողներէն ո՞վ չի յիշեր այն մեծ հաճոյքը, երբ պուլկարերէնի թարգմանուած տեսաւ, դեռ 20 տարի առաջ Տոտոմեանցի հողագործական համագործակցականի մասին առաջին մեծ գիրքը: Իսկ համագործակցականի մասին իր գերմաներէն հանրագիտակը, երկու հատորով, համագործակցականի մասին ներկայիս ամենամեծ բառարանն է: Ան դեռ որքան շատ երկեր՝ մեծ ու փոքր՝ տուաւ ան համաշխարհային համագործակցականին: Համագործակցականի մէջ Տոտոմեանցի ծառայութիւնները, Պուլկարիոյ եւ հարաւային Սլաւներուն համար, որով եւ ամբողջ Եւրոպայի ու մասնաւորապէս Ռուսիոյ, գաղափարական ճամբաներու մաքրագործման եւ համագործակցութեան գաղափարաբանութեան կառուցման մէջ կը կայանան: Որովհետեւ ան շատ լաւ գիտէ թէ ոչ մէկ ազգային շարժում, մանաւանդ համագործակցականը, առանց գաղափարաբանութեան չ'ըլլար: Իսկ գաղափարաբանութիւն, բառ ի բառ, կը նշանակէ ճամբայ, մաքրագործում, ուղեգծում: Համագործակցական գաղափարաբանութիւն կը նշանակէ նաեւ հոգեկան կապ, որ պիտի համախմբէ ու պիտի հաղորդակցէ մարդիկը որոնք մտած են ընկերային մեծ կոչում ունեցող շարժման մը դրօշին տակ:

Կարծես այժմ եւս ականջիս կը հնչեն իր չինիչ խօսքերը՝ մեր ամէն մէկ համագումարին՝ եղբայրական սիրոյ մասին, որ պէտք է պաշտամունքի բարձրացուի համագործակցականի կողմէ: Ու միշտ ըսած է թէ համագործակցական շարժումը առանց համագործակցողներու հոգեկան մշակման մեծ յաջողութիւններ չի կրնար ունենալ: Պէտք է համագործակցականին նայիլ միայն իբրեւ զուտ տնտեսական կազմակերպութեան մը: Այն համագործակցողը որ կը խորհի թէ գործակցականը պէտք է համախմբէ լոկ նիւթական ու բիրտ հաշիւը, անպայման պիտի սխալի եւ շատ մեծ վնաս պիտի հասցնէ համագործակցականին, մանաւանդ գիւղականին: Անիկա կրնայ յաղթանակել միւս բոլոր տնտեսական կազմակերպութիւնները, բայց ոչ համագործակցականը, որ մարդկային հասարակութեան մէջ եւ տնտեսական տեսակէտէ պէտք է հետապնդէ իբրեւ ուրիշ դասաւորում մը:

Մենք դեռ երկար կեանք կը մաղթենք համագործակցութեան այդ առաքեալին, բայց երանի թէ որ եւ է տեղ իրեն ապահովէին աւելի խաղաղ ծերութիւն մը, որովհետեւ այդ տեսակէտէն ան հոգածութեան կը կարօտի

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՏԱՐԱԶԻ ՕՐԷՆՔԻՆ ԿԱՆՈՆԱԳԻՐԸ

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ տարազի օրէնքին գործադրութեան ձեւը ցուցնող կանոնագիրը մօտ ատենէն պիտի ընդունուի գործավարներու խորհ.ին կողմէ եւ ի զօրու պիտի ըլլայ: Կանոնագիրը կը ճշդէ թէ սքեմ, պաշտօնատեղի եւ կրօնական բակով ի՞նչ պէտք է հասկնալ: Ինչպէս յայտնի է, կրօնականները միայն աղօթատեղիներու մէջ կրնան գործածել իրենց սքեմը:

Սկաուտութեան եւ մարմնամարզի ակումբները միայն կառավարութեան արտօնութեամբ կրնան կրել յատուկ դրօշներ եւ նշաններ: Այս մասին յատուկ կանոնագիր մը կը տրուի քաղաքային ամենաբարձր պաշտօնեային եւ վաւերացման գործադրութիւնը ամէնէն ուշը 30 օրուան մէջ կը լրանայ:

Դիւանագէտներու տարազներն ալ կը քննուին եւ կը վաւերացուին կրթ. գործավարութեան կողմէ:

ՔԱՆԿԱԼԹԻԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏԱՆ ԱՒԱՐԸ

Բերայի Թաղ. Խորհուրդին պատրաստած ընդարձակ տեղեկագիրը Գ. Գ. Մ. Նաթիեան եւ Գ. Ճանիկեան ներկայացուցին Բերայի դատախազութեան թափուէ յանձնաժողովին, որ նկատողութեան առաւ: Նոյնպէս խնդրեցին տեղաց քարտուղարէն որպէսզի ժողովին կողմէ ընդունուին, եւ իրենց բերանացի յայտարարութիւնները լսուին: Երկուքն ալ ժողովին կողմէ հրաւիրուեցան եւ ուղղուած պաշտօնական փաստաթուղթերը ներկայացուցին, բերանացի ալ բացատրութիւններ տալով:

Գայմագամը յայտնեց թէ «խնդրին ամէն փուլերուն մասին կատարեալ պէս պէտք եղած լուսաբանութիւնները ստացած ենք, որով եթէ ուրիշ մ' սկիզբ չունինք կրնաք մեկնիլ, ժողովը նկատողութեան պիտի առնէ այս կէտերը»:

Սկիւտարի Ս. Խաչ եկեղեցին Թաղ. Խորհուրդը դրած է վարչութեան թէ իննսուններէ պարտքերուն համար խանութներէն ոմանք «հանձն» եղած են:

Ժողովը որոշեց հրահանգ տալ այս խնդիրը հետապնդող անձին, որպէսզի պարտքերը հաշուակցուին «ճճարէն»ները պահանջներու մէկ մասին հետ:

ՋԵԿՈՅՑ

ՀԱՅ ԼԵԳԷՈՆԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հայ Լեգ. Միութիւնս նկատի առնելով օր ըստ օրէ աճող իր անգործ անդամներուն նիւթական անախանձելի վիճակը, յուշագրով մը պետական շրջանակներու ուշադրութեանը յանձնեց գործազրկութեան նպաստին դադարումով առեղծուած կացութիւնը, եւ խնդրեց օտար չնկատել ֆրանսական դրօշին տակ ծառայողները:

Ուրախութեամբ կ'արձանագրենք որ Գ. Տիրան Թէքէեանի անձնական միջամտութեան վրայ, Մարսէյլի եպիսկոպոսի եւ քաղաքապետի Ա. օգնականի Գ. Սիմոն Սապիանի քաղաքապետական ընդհ. ժողովին օրակարգի հարցը ըրաւ եւ ժողովը ընդ առաջ երթալով Գ. Սապիանի առաջարկին, գրեթէ միաձայնութեամբ 50.000 Ֆր. նախնական նպաստ մը քուէարկեց ֆրանսական բանակի հայ կամաւորներուն համար:

Միութիւնս կը փութայ շնորհակալութեան պարտքը հատուցանել քաղաքապետին եւ Գ. Սապիանի:

Շնորհակալութեան ոչ նուազ պարտք մը ունինք հանդէպ մեր պատույ նախագահ Գ. Տ. Թէքէեանի, որու անվերապահ համակրանքը մեր Միութեան հանդէպ թոյլ կուտայ մեզի յուսալու թէ իր ձեռներէցութեան եւ անխոնջ աշխատութիւններուն արդիւնքը պիտի շարունակենք քաղել:

Այս նպաստին առթիւ ծագած շփոթութիւնները լուսաբանելու համար աւելորդ պիտի չըլլար մէջբերել պարագայ մը.

Գ. Տիրան Թէքէեան քաղաքապետարանի շրջանակներուն մէջ կարծիք յայտնած ըլլալով թէ կամաւորները սիրով եղբայրական բաժին մը պիտի վերապահեն իրենց բախտակից եւ ոչ-կամաւոր հայրենակիցներուն, քաղաքապետը նամակով իմաց այդ որոշումին հաւասարումը կը խնդրէր «սիրելով յուսալ թէ նախկին կամաւորները իրենց բախտակից եւ ոչ կամաւոր եղբայրներու պիտի չմերժեն աւելցածին բաժին հանել»:

Գ. Տ. Թէքէեան պատասխանեց հետեւեալ նամակով.—

— «Պարոն քաղաքապետ, Գ. Սապիանի և իմ միջնորդի ունեցած բանակցութեանց եւ թղթակցութեանց հետեւանքով քաղաքապետական ժողովի կողմէ հայ կամաւորներուն համար քուէարկուած նպաստին մասին ձեր 2 փետր. թուակիրով գրած նամակին ի պատասխան, պատիւ ունիմ ձեզի հաղորդելու որ, հայ կամաւորները որոնց փութացի հաղորդել ձեր փափաքը, սիրով եւ անմիջապէս որոշեցին ընդ առաջ երթալ անոր, քուէարկուած 50.000 ֆրանքի մնացածէն մաս մը թողնելու համար ի նպաստ իրենց հայրենակից ոչ-կամաւոր անգործներուն: Ինչպէս յայտնած էի, այդ բացարձակապէս իրենց ալ փափաքն էր»:

Վստահ ենք որ վարչութիւնս իր այս որոշումով, թարգմանած եղաւ միութեան բոլոր անդամներուն զգացումները, որոնք պարագաներու բերումով, իրենց հայրենակիցներուն օգտակար եղած ըլլալու գոհունակութիւնը անգամ մը եւս պիտի ունենան:

Հայ Լեգ. Միութիւնը ուրախ եւ հպարտ է իր շարքերուն մէջ գտնելով կատարեալ համերաշխութիւն եւ եղբայրական ոգի, մնալով այսպէս միացած, ինչպէս էին պատերազմի դաշտին վրայ: Չենք վարանիր յաւելուլ որ, ան միայն նիւթական առաւելութիւններ չէ որ պիտի արձանագրէ:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Ե.Գ.— Անգործ ընկերները կը խնդրուին անյապաղ արձանագրուիլ, դիմելով միութեանս հաւաքատեղին, 59 Rue Bernard du Bois

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆՏԵՍՈՒԱԾ ԻՐԱՒՈՒՆՔ ՄԸ

Պէյրութի «Ազդակ»ը գիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (1 փետր.).

— «Պէյրութի ամէնէն ստուարաթիւ հայկական շրջանը կարելի է նկատել Գարանթինայի մօտերը հաստատուած եւ Ամանոս անունով ծանօթ նիւղաւանը: Գլխաւորաբար չորս առանձին թաղերու բաժնուած է այս շրջանը, բնակուած՝ Ամանոսցիներէ, Լափաջցիներէ, Խառնէցիներէ, Նօզղատցիներէ, Էքպէզցիներէ եւ Գրգըլ Աղաճցիներէ, մօտ 1500 բնտանիք: Այս նիւղաւանը ունի իր առանձին ազգային վարժարանը ու եկեղեցին՝ երկու բաժանմունքով:

Բաղդատաբար Պէյրութի հայութեան ամէնէն աղքատ մասն է հոն հաստատուած ժողովուրդը: Մեծ մասամբ լեռնային շրջաններու բնակիչներ, անոնք երկրագործներ են: Դժբախտաբար, սակայն, անոնցմէ ոչ մէկը հնարաւորութիւն կրցած է գտնել հոս՝ նուիրուելու համար իր հայրենի աշխատանքին: Այդ պատճառաւ ալ շատերը աշխատաւորներ են եւ կ'աշխատին օրավարձով: Տնտեսական վերջին տագնապները եւ անգործութեան սաստկացումը պատճառով, անոնք ենթարկուեցան շատ թշուառ վիճակի մը: Շատեր օրերով մնացին անգործ, հետեւաբար՝ հացակարօտ: Այսու ամենայնիւ, տոկալով նոյն իսկ ամէն սպառնալիքին, այդ մեր պատուական հայրենակիցները մնացին լուռ ու ինքնագոհ:

Այդ 1500ի մօտ բնտանիքներու մեծամասնութեան ապրուստի միջոցը տասնեակ մը տարիէ ի վեր եղած է ծովը: Կիներ եւ երախաներ, ամէն օր իրենց մօտակայ ծովեզերքը երթալով կը հաւաքեն ալիքներու միջոցաւ դուրս նետուած զանազան տեսակի երկաթեղէններ, տախտակներ, լաթի կտորներ, թիթեղներ եւն. եւ շատ չնչին գումարով մը կը ծախեն զանոնք մասնաւոր վաճառականներու:

Ընդհանրապէս այդ շրջաններուն մէջ ծովը կը թափուին քաղաքի՝ աղտեղութիւնները եւ անոնց մէջ գտնուող երկաթեղէններն ու պղնձեղէնները, ինչպէս նաեւ տնական պիտոյքներ դուրս կը նետուին ալիքներու միջոցաւ: Մեր դժբախտ հայրենակիցները անոնց մնացած, այդ ալիքներու միջոցաւ եզերք նետուած իրեղէններ կը ժողվեն ու չոր հաց մը կը հայթայթեն տարիներէ ի վեր:

Այժմ այդ ողորմելի միջոցն ալ զրկուած է մեր հայրենակիցներէն: Կառավարութիւնը, կ'երեւի, հասոյթները աւելցնելու իր ճիգին մէջ, հարկ տեսած է օգտուիլ նաեւ այդ ծովու արտադրութենէն եւ 58 ս. ոսկիի փոխարէն մէկ տարուան համար տեղացի յանձնակատարի մը ծախած է Գարանթինայի շրջանի ծովեզերէն առանձնաշնորհումը: Եւ օր մըն ալ, մեր հայրենակիցները տեսած են որ 10է աւելի տեղացիներ պահակ կեցած են եւ ոչ ոք կը մօտեցնեն ծովեզերք առանց վճարելու որոշ տուրք մը, 5, 10, 15 ս. դահեկանի ամէն գլուխ, բառ յարմարութեան:

Կառավարութիւնը 58 ս. ոսկիի հասոյթ մը ապահովելու համար հազարէ աւելի թշուառ բնտանիքներու ապրուստին այդ միակ միջոցը չորցնելու՞ էր. կարծուրը այս չէ: Գուցէ կառավարութիւնը նոյն իսկ չի գիտեր թէ ո՞ր աստիճան չքաւորութիւն եւ կարօտութիւն կը տիրէ այդ շրջանի մեր հայրենակիցներուն մէջ: Բնականաբար, եթէ տեղեակ ըլլար այդ մարդոց ապրուստին եւ թշուառութեան՝ պիտի հրաժարէր հասոյթի այդ ճղճիմ գումարէն: Ամէնէն աւելի մեզի ցաւ պատճառող պարագան այն է որ յանձնակատարի յանձնումի պարագան եղած է գաղտնի, կամ մեր հայրենակիցներուն առանց յայտ տալու: Նոյն հաւանական է որ աճուրդով կատարուած է յանձնումը եւ աճուրդի յայտարարութիւնն ալ հրատարակուած տեղական թերթի մը մէջ: Եթէ յայտ ունենային մեր հայրենակիցները, այդ գումարին կրկնապատիկը, նոյն իսկ եռապատիկը վճարելով անկասկած իրենք պիտի առնէին աճուրդը»:

ՈՐԲԱԽՆԱՄԻՆ ԿՈՉԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 9 փետր.— Ինչպէս ծանուցած էինք, քաղաքիս մէջ հիմնուած է Հայ Որբախնամ Ընկերակցութիւն մը:

Ընկերակցութիւնը որ ներկայիս կատարելապէս կազմակերպուած է եւ որուն նպատակն է որբերուն օգնութեան հասնիլ, յոյսը դրած է բոլոր հայրենակիցներու առատաձեռնութեան վրայ, որպէսզի կարենայ իր մարդասիրական այս գործը ի գլուխ հանել:

Բայց ընկերակցութիւնս գիտնալ կ'ուզէ թէ քաղաքիս եւ իր անմիջական շրջանակներու մէջ գտնուող որբերուն թիւը ի՞նչ է, որպէսզի կարելի ըլլայ վիճակագրութիւն մը պատրաստել.

Եւ այս կոչ կ'ուղղենք բոլոր անոնց որ այս մասին կրնան տեղեկութիւն տալ, որպէսզի գրաւոր դիմեն ընկերակցութեանս գանձապահ Գ. Կէօնճեանին, 61 ռիւ տը Թոմ եւ հաղորդեն այսպիսի որբերուն անունները, հասցէները, տարիքը եւ իրենց իսկական կացութիւնը

Ընկերակցութիւնս պարտք պիտի համարի օգնութեան հասնիլ ամէնէն արժանաւոր որբերուն, իր կողմէ կատարուելիք քննութենէ վերջ եւ իր միջոցներուն սահմանին մէջ:

Ընկերակցութիւնը քաղաքիս զանազան վաճառատուներուն մէջ գանձանակներ դրած է որոնց հասոյթը եւս պիտի յատկացուի որբերուն խնամքին:

Վարչութիւն

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ԲՈԼՈՐ ԶԱՐԱՆՃԱԳՑԻՆԵՐՈՒ

ԼԻՈՆ, 7 փետր.— Կը փութանք հաղորդել բոլոր գաղութներու Զարանճագցի Միութիւններու եւ հետաքրքիր անհատներու թէ Լիոնի մէջ կազմըւած է Հայր. Միութեան մասնաճիւղ մը, որ ժամանակ մը որոշ գործունէութենէ դադրած էր, այս տարուան սկիզբները հայրենակիցներու հետաքրքրութեան շնորհիւ վերակազմուած ըլլալով սկսած է գործել առաջուան պէս:

Կը խնդրենք Զարանճագցի բոլոր Միութիւններէն եւ հետաքրքիր անհատներէ որ մեզի հետ թղթակցին հետեւեալ հասցէով.— Mardoyan Karilen 49, Rue Rabelais, Lyon (Rhône)

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ԱՆԴԱՄՆԵՐԸ ԵՒ ՆԱԽԱԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՄԱՐԶԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ռումանիոյ Կեդր. Վարչութիւնը նկատի ունենալով որ պաշտօնաթերթի 1934ի 106րդ թիւին մէջ հրատարակուած օրէնքին եւ 272 թիւին մէջ լոյս տեսած կանոնագրութեան համաձայն երկրին մէջ գործող բոլոր այն ընկերակցութիւնները որ իրենց շարքերուն մէջ 7—18 տարեկան պատանիներ կ'անդամագրեն, պարտաւոր են վաւերացուիլ «Ռումէն Երիտասարդութեան կրթութեան օֆիսէն», այս վերջնոյն հովանաւորութեան տակ իրենց անդամներուն նախազինուորական մարզանք ուսուցանելու համար ի հարկին, որոշեց, իբրեւ օրէնքին մէջ նախատեսուած կազմակերպութիւններէն մէկը, դիմել նոյն օֆիսի վաւերացման եւ իր անդամները [illegible]

Իր բոլոր այն անդամներուն համար որոնք ռումէն քաղաքացի են,— ինչպէս է Հ. Մ. Ը. Մ.ի Սելիսթրէի, Գալաճի, եւ մասնաւոր Քոսթենցայի մասնաճիւղերուն պարագան,— ստիպուած ըլլալով հանդերձ ընդ առաջ երթալ օրէնքին բոլոր տրամադրութիւններուն՝ ինչ կը վերաբերի նախազինուորական կրթութեան, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Կեդր. Վարչութիւնը իր ոչ ռումէն հպատակ անդամներուն համար որ եւ է յանձնառութիւն ստանձնելէ առաջ հարկ տեսաւ դիմել Թեմական Խորհուրդին եւ Ռումանահայ Միութեան Կեդր. Վարչութեան, որպէսզի իրենց կարծիքը տան թէ այս վերջին պարագային մէջ գտնուող անդամներուն համար ալ կրնա՞յ Հ. Մ. Ը. Մ.ը յանձնառութիւն ստանձնել՝ եթէ նախազինուորական այս կրթութիւնը առիթ դառնայ անոնց նոյն իսկ երբ զինուոր ծառայելու ռումէն բանակի շարքերուն մէջ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ (Մանկական Գրադարան «Մասիս», թիւ 2): Գեղեցիկ տպագրութեամբ եւ պատկերազարդ: Գին 10 լէյ: Ընկերութիւնը ամէն ամսու 15ին եւ 30ին հրապարակ կը հանէ մէկ մէկ գիրք. 32 էջէ բաղկացեալ: Հասցէ.— «Massis», Bld. Maria թիւ 8, Bucarest (Roumanie)

Խ. Միութիւնը եւ Մ. Նահանգները

Ինչպէս կը յիշուի, Մ. Նահանգները խզեցին իրենց բանակցութիւնները Խ. Միութեան հետ, առեւտրական հարցերու մասին: Այս առթիւ ամերիկեան կառավարութիւնը փակեց կարգ մը հիւպատոսարաններ, իբրեւ աւելորդ ծախսի դուռ:

Բանակցութեանց խզման գլխաւոր պատճառն է հին պարտքերու եւ նոր վարկերու խնդիրը, որ կրնայ ծանրապէս ազդել երկու երկիրներուն յարաբերութեանց վրայ: Պ. Լիթվինով անցեալ շաբթու կը պնդէր թէ 1933ի համաձայնութեան գլխաւոր պայմաններէն մէկը այն էր որ Մ. Նահանգները կարեւոր վարկ մը պիտի տրամադրէին Խ. Միութեան: Այժմ վէճ ծագած ըլլալով, կը պահանջուի հրատարակել այդ համաձայնութեան բոլոր առենագրութիւնները: Մոսկուայի համար հանելի չերեւար այս հրատարակութիւնը: Միւս կողմէ, դիտել կուտան թէ չէր արժեր բանակցութիւնները խզել հին պարտքերուն համար, որոնց գումարը հազիւ 150 միլիոն տոլարի կը հասնի: Այդ գումարէն շատ աւելի առեւտուր բրած պիտի ըլլար Մոսկուա, եթէ դիւրութիւններ տրուած ըլլային:

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻՆՏՊԸՐԿԻ ԵՐԱԽԱՅԻՆ ԱՌԵՒԱՆԳՈՒԹԵԱՆ դատը վերջացաւ երեքշաբթի օր, երբ ընդհ. դատախազը ամբողջ հինգ ժամ խօսեցաւ, մահապատիժ պահանջելով: Այս առթիւ միջադէպ մը պատահեցաւ: Ունկնդիրներէն պատուելի մը տեղէն ցատկելով, պոռաց.— «կեցէ՛ք, կեցէք, մարդ մը այդ ոճիրը ինծի խոստովանեցաւ իմ եկեղեցիիս մէջ»: Բաւական իրարանցում տիրեց, սակայն պատուելին դուրս հանուեցաւ եւ որոշուեցաւ որ երդուեալները լսած չըլլան այս խօսքը, այլապէս դատը վերի վայր պիտի շրջուէր:

«ՌՈՀԱՐԱՐՆԵՐՈՒՆ ԹԱԳԱՒՈՐ»ը, Օկիւսթ Էսքոֆիէ, որ միեւնոյն ատեն թագաւորներու խոհարարն էր, մեռաւ Մոնթէ Քարլոյի մէջ, փետրուար 12ին: 89 տարեկան էր: Ոչ միայն խոհարարներու միջազգային վարպետն էր, այլեւ քաղաքագէտ: Շատ մը համադամներ եւ անուշեղէններ ինք հնարած կամ մկրտած է:

ՏԱՍՆԸՄԷԿ ԿԻՆԵՐ կղզիները աքսորուեցան Յունաստանի մէջ, իբրեւ խռովարար (համայնավար):

ՉՈՐՍ ԽՈՇՈՐ ՄԻԹԻՆԿՆԵՐ գումարուեցան Փարիզի մէջ, երեքշաբթի գիշեր, նախաձեռնութեամբ ընկերվարականներու եւ համայնավարներու: Պահանջուեցաւ սաստկացնել պայքարը փաշականութեան դէմ, լուծելով անոր կազմակերպութիւնները: Թերթերը կը գրեն թէ 8000 ունկնդիրներ կը գտնուէին Պիւլիէի, 3000՝ Կռանժ-օ-Պէլի, 4000 Միւթիւալիթէի եւն. սրահներուն մէջ. համագումար 20,000 հոգի:

ԹՐՔԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ հրամանով արգիլուեցաւ «Վիթա Կաթոլիկա» կրօնաթերթը, որ տարիներէ ի վեր կը հրատարակուէր Պոլսոյ մէջ, պապական նուիրակութեան կողմէ եւ կը բաժանուէր հռոմէական եկեղեցիներուն մէջ: Արգիլուեցաւ նաեւ իտալացի ֆրանչիսկեաններու կողմէ հրատարակուած ամսական Տեղեկատուն:

ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒ ԹԻՒԸ 239.558 հոգի աւելցած է Անգլիոյ մէջ, համաձայն յունուարի վիճակագրութեան: Եղանակի բերումով պատահած ամենամեծ յաւելումն է այս: 1929ի նոյն շրջանին յաւելումը եղած էր 130.000, իսկ յաջորդ տարիներուն՝ 165.000էն 180.000: Կը նշմարէ թէ երկրին տնտեսական վերականգնութիւնը կանգ առած է առժամապէս:

ԱՆՁՆԱԶՈՀ ԵՂԱՒ Սթավիսքիի մտերիմ բարեկամուհին, Վիվիան Լամառ, գնդակ մը պարպելով փորին: Շատ օգտակար եղած էր հանգուցեալ խաչագողին, սկսելով 1916էն, երբ առաջին անգամ զայն պատեց բանտէն: Օրիորդը ունէր ուրիշ բարեկամ մը, որ ամէն ամսու 100.000 ֆրանքի չէք մը կը ստորագրէր: Երեքը միասին կ'ապրէին անտրտունջ, եւ Սթավիսքի յիուլի կ'օգտուէր ոչ միայն մանկամարդ աղջկան շնորհներէն, այլ եւ դրամներէն ու գոհարեղէններէն. Երբ միւս բարեկամը մեռաւ, այս անգամ օգնելու կարգը եկած էր Սթավիսքիի, որ այդէն դիրք ունէր: Բայց փոխարէն կը պահանջէր ոչ միայն կախարդական շնորհներ, այլ եւ բանտէն լրեն գրկած նամակները: Օրիորդը մինչեւ վերջը հաւատարիմ մնաց.բայց ժամանակները փոխուեցան. խեղճութեան մատնուեցաւ եւ մնաց մինակ: Փետրուար 15ին դուրս պիտի հանուէր իր բնակած տունէն, նախընտրեց ատրճանակը քաշել փորին: Հոգեվարքը տեւեց տասը ժամ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

Հրազդան, Քրիստափոր եւ Աղբիւր-Սերոբ միացեալ խումբերու ժողովը այս Երկուշաբթի, ժամը 8.30ին. 32, Ավընիւ տէ Գոպլէնի սրճարանը:

Կարեւոր օրակարգ:

Փաստ

ՎԱՀԱՆԻ Կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին:

ՅԵՏՆԱԶԳՈՒՇԸ Է
ՓԱՐԻԶԻ եւ ՇՐՋԱՆԻ կոմիտէներու խորհրդակցական ժողովը

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին. Թիւ 1. փլաս տը լա Քէմէթի սրճարանին վերնայարկը (Անփէռ):

Կը խօսի ընկեր Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ԸՆԿԵՐԱ-ՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած *ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «ՋԱՒԱՐԵԱՆ» Կոմիտէի կողմէ*

17 փետրուար կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին

ԴԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆի սրահին մէջ, 43, rue de la Défense. Խսի

Երգ. նուագ, պար Թատ., սրինգ դափ եւլն.: Մուտք՝ 5 ֆրանք

Կը խնդրուի երախայ չբերել

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻ

Մասնակցութեամբ ՀԱՐՈՂ ՈՒԺԵՐՈՒ

Ն. ԳԼՂԵԱՆ (*Վարդան*), Լ. ԱԼԷՄԵԱՆ (*Միրզաբէկ եւ Հազիմ*), Ե. Թ... ՐՈՍԵԱՆ (*Դ. Երէց*) եւ ուրիշներ

Դեկավարութեամբ դերասան Ն. ՖԱՋԱՋԻ (Վասակ)

Կը ներկայացուի դերասան Մ. ՄՆԱՑԵԱՆ...

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

ՇՈՒՇԱՆԻԿԻ դերին համար իր սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերէ տիկին Վ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ.

Տեղի կ'ունենայ 2 Մարտ Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին

127-129 Rue Boileau. *ԷՄԻԼ-ԶՈԼԱՅի խաղարարանին մէջ*

Գիներ 5, 4, եւ 3 ֆրանք.

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

Առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացուի՝ անմահ երգիծաբան ՅԱԿՈԲ ՊԱՐՈՆԵԱՆի գլուխ-գործոց

«ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐԸ»

Փետրուար 17ին, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին,

ՎԻԷՆԻ ՍԷՐՔԼԸ-ԿԱԹՈԼԻԿ շքեղ սրահին մէջ

Երեք ժամ անդադար ծիծաղ:

Կը մասնակցին գաղութիս ամէնէն կարող ուժերը. *Կարապետ Փիլիփոսեան* (Աբիսողոմ աղա) եւ *Ենովք Յովհաննէսեան* (Մանուկ աղա):

Առաջին կարգ՝ 3 ֆրանք, Բ. կարգ՝ 2 ֆրանք

ԹԱՏԵՐ. ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՍԷՆ ՇԱՄՕՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ՝ Ս. ԷԹԻԷՆԻ ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավարութեամբ՝ Պ. Հ. ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆի եւ սիրայօժար մասնակցութեամբ ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆի հայ կարող ուժերու:

Կը ներկայացուի՝ Շիրվանզադէի «ՆԱՄՈՒՍ»ը

Այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին ՍԱԼ ԺԱՆ ... մէջ Ս. Շամոնի

Տոմսերու գիներ 4 եւ 3 ֆրանք

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԳԱՍՏՕՆԱՏՈՒՆԸ *71, Avenue Kléber*

ՀԱՍՑԷՆ ՄԻՇՏ ՆՈՅՆՆ Է

Բաց է ամէն առաւօտ ժամը 10–12.30: — դիմել ամէն կարգի վկայականներու համար.

Ընկ. Ղ. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ. ՅԱՌԱՋի եւ ՄԵՂՈՒի Գործակալը

Հասցէն փոխադրուած է 58, Rue Boutfier. (Valence).

Նամակ, դրամ եւ այլն ղրկել նոյն հասցէին:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Վալանսի կոմիտէն, իր շրջանի անունով, փրիվայի ընկերներու կողմէ ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկեր *Յովհ. Ակինեանի* դառնադէտ մահուան առթիւ:

X

Հ. Յ. Դ. Լիոնի «Վարանդեան» կոմիտէն իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկերներ Մամբրէ եւ Յովհաննէս Տէր Գէորգեաններու եւ Սր. Տ. Տէր Գէորգեանի, իրենց մօրեղբօր մահուան առթիւ.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Երեմեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի որդւոյն՝ ԱՐՄԷՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ:

Վիէն, 11 Փետր. 935

ՅԱՌԱՋի եւ ՄԵՂՈՒի համար գիմեցէք՝ ընկեր **Sarkis Bilalian**

7, rue du Puy, Romans (Drôme)

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Տօքթ. Ի. ՄԱՆՈՒԷԼԵԱՆ ծով ծանօթ գիտունը, դասախօսութիւն մը կուտայ այսօր Հինգշաբթի իր կոյ. ժամը 9ին, Թարնիէ ... սրահին մէջ

Այս դասախօսութիւնները ... [illegible]

[illegible]

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ — Այսօր Հինգ... [illegible] ժամը 5ին, ... կը խօսի *Միջէլ ...* (Հայաստանի ...) որ վերջերս Հայաստան գացած է, նիւթը՝ «... Հայաստանի մտաւոր կեանքը»:

Տիկ. Հ. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղի ժողովը վաղը Ուրբ. երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

Տիկ. Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, Յոդ. Թաղապետարանի Դրագարանին մէջ: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. վարչութեան ներկայացուցիչը:

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

Երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»

Փարիզի եւ Երջանի Յառաջի ցրուիչ Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆԷՆ:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameame, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (21)

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Բաժանման բոպէն հասաւ: Ես մօտեցայ Համբուրեցի Սառայի հօր աջը: Նա եւս իր կողմից շատ խրատներ տուեց ինձ եւ շատ բաներ ասաց: Ես բոլորը մոռացայ, միայն մի խօսք յիշում եմ մինչեւ այսօր, երբ նա իր դառնր ձեռքը տալով իմ ձեռքի մէջ, ասաց.

— Զմռանաս դրան, Մուրատ, դրա սէրը պէտք է առաջնորդէ քեզ յառաջդիմութեան ճանապարհի վրայ. դրա սէրը պէտք է վառէ քո եռանդը, պէտք է ոյժ եւ զօրութիւն տայ քեզ արիութեամբ անցնելու այն բոլոր խոչընդոտները որ պիտի հանդիպին քեզ քո դանդախտութեան մէջ:

Մայրս կրկին եւ կրկին անգամ համբուրեց ինձ: Քոյրերս սկսեցին լաց լինել, երբ տեսան իրանց մայրը լաց էր լինում: Ես նոյնպէս չկարողացայ պահել իմ արտասուքը: Համբուրեցի քոյրերիս, համբուրեցի Սառային....: Մենք բաժանուեցանք: Նրանք երկար կանգնած նայում էին մեր ետեւից, բայց գիշերային խաւարը թոյլ չէր տալիս միմեանց տեսնել:

Դ.

ԿԵՂԾ ՀԱՋԻՆ

Քաւոր Պետրոսը մօտ յիսուն տարեկան մարդ էր, բաւական համակրական դէմքով: Սպիտակ նրա լայն ճակատի վրայ խորին ծալքերով իջել էր մինչեւ Թաւամազ յօնքերը, որ կիսով չափ ծածկում էին նրա սեւ եւ կրակոտ աչքերը: Թխագոյն, արեւէլեան երեսը իւր խոշոր, բայց կանոնաւոր գծագրութեամբ, միշտ պատկառանք էր ազդում նայողի վրայ: Գլխի երկայն մազերը ալեխառն խառնութեամբ թափւում էին նրա մինչեւ ուսերը. այդ տալիս էր նրա դէմքին աւելի մի խոտակեայ դէմքի կերպարանք, որ իւր սրտի խաղաղութիւնը գտնում է միայն մշտական աղօթքի եւ ճգնութիւնների մէջ: Սպիտակ մօրուքը խիստ փառաւոր էր, հովանաւորում էր նրա ամբողջ կուրծքը: Միջակ հասակ ունէր, բայց սաստիկ ամուր կազմուածքով: Նրա շարժմունքը արտայայտում էր երիտասարդական առուգութիւն, թէեւ ինքը աշխատում էր միշտ թոյլ եւ տկար ձեւանալ: Ձայնը զօրաւոր էր եւ ազդու, բայց նա դիտմամբ միշտ խեղդում էր իւր ձայնը:

Մենք երկուսս էլ գնում էինք ոտով. մեր ճանապարհի ծանրութիւնները տանում էին երկու ուժեղ աւանակներ, որոնցից մէկը ինձ էր պատկանում, իսկ միւսը նրան: Քաւոր Պետրոսը գլուխը խոնարհեցրած, զանդաղ քայլերով գնում էր ինձանից առաջ: Նա բոլորովին լուռ էր. երեւում էր որ դառն մտածութիւններ տանջում էին նրան: Շատ անգամ այդ դոցորմելիները դուրս էր դրել հայրենական երկրից, իսկ այժմ ուղիղ տասներորդ անգամն էր որ իւր ծերութեան հասակում կրկին ձեռքն էր առել պանդխտութեան գաւազանը:

Ես նոյնպէս տխուր էի. ծնողներից, սիրելի բարեկամներից անջատուելը ինձ մեծ ցաւ էր ազդում. Արդեօք միւս անգամ կը տեսնէի՞ նրանց,— եւ ե՞րբ. Ուրախ էր միայն իմ մոխրագոյն աւանակը, ճանապարհի եզերքից խոտեր արածելով, նա առաջ էր փախում, առանց սպասելու որ ես նրան քշէի: Մեր ճանապարհորդական զէնքերը կազմուած էին մի մի հաստ ցուպից, որ բռնած ունէինք ձեռքերիս: Աւազակներից երկիւղ անգամ կրել աւելորդ էր, որովհետեւ բացի աւանակներից, նրանք չէին գտնի մեզ մօտ մի բան, որ փոքր ի շատէ արժէք ունենար: Իսկ այսպիսի ստոր անասուններ նրանք չեն տանում:

Ամբողջ օրը եղանակը պարզ էր, բայց երեկոյեան սկսեց անձրեւել եւ ճանապարհի վրայ գոյացաւ սաստիկ ցեխ: Ես իմ տրեխները հանեցի, գնում էի բոբիկ ոտքերով: Եղջ անասունները դժուարութեամբ էին կարողանում փոխել իրանց քայլերը, որովհետեւ նրանց սուր սուր սմբակները թաղւում էին կաւի մէջ, էլ չէին դուրս գալիս: Ես շատ տխրեցայ, երբ նկատեցի որ աւանակիս երկայն ականջները սկսեցին հետզհետէ քաշ ընկնել: Դա պարզ նշան էր որ նա բոլորովին յոգնեցաւ:

Գիշերից բաւական անցել էր, երբ հասանք մի գիւղ: Բոլոր դռները կղպուած էին, դրսում ոչ ոք չէր երեւում: Այստեղ պէտք էր իջեւանել, որովհետեւ թէ մենք եւ թէ մեր անասունները սաստիկ յոգնած էինք. այլ եւս առաջ գնալ անհնարին էր: Բայց որ դրանը մօտենում էինք, թակում էինք, թակում, ոչ ոք չէր ուզում բաց անել, երբ իմանում էին որ մենք քրիստոնեաներ ենք: Անձրեւը հեղեղի նման թափւում էր. ես մինչեւ ոսկորներս թրջուած էի: Այդ գրութեան մէջ քրիստոնէական անկարելի էր մնալ մահմէտականի տանը. իւր հպատուութեամբ կարող էր ամէն ինչ պղծել: Սառն քամին սկսեց սաստկանալ, ցրտից դողում էինք թէ ես եւ թէ քաւոր Պետրոսը.

— Այն անպիտանների հետ պէտք է ուրիշ կերպ վարուել... ասաց քաւոր Պետրոսը եւ մօտեցաւ մի մեծ տան դրանը, սկսեց սաստիկ կերպով բաղխել:

Ներսից հարցրին.— Ո՞վ է:

Քաւոր Պետրոսը բարկութեամբ պատասխանեց.

—Մուսուլմաններ, մեզ չէ՞ մեզ համար, որ խոյամի արդիքը անձրեւից ու ցրտից մեռնում են, իսկ դուք ձեր դռները չէք բաց անում նրանց առջեւ:

Ես սարսափեցայ, տեսնելով որ իմ Մենտորը իրան ձեւացնում է մահմեդական: Նա ինձ հրամայեց ոչինչ չխօսել, միշտ լուռ մնալ եւ ձեւանալ որպէս խուլ ու մունջ: Շուտով դռները բացուեցան, մեր շուրջանակները տարան ախոռը, իսկ մեզ հրաւիրեցին մի բաւական մաքուր սենեակում: Տան սարքուածքից երեւում էր, որ մեր հիւրընկալը գիւղի հարուստներից մէկը պէտք է լինէր: Իսկոյն բուխարին վառեցին, մենք տաքացանք եւ չորացրինք մեր թրջուած հագուստները: Ցայտնուեցաւ եւ տան տէրը խորին կերպով ողջունեց մեզ, որպէս մահմէտականը ողջունում է մահմէտականին, եւ նստեց քաւոր Պետրոսի մօտ: Ետեւոյ տեղային քաղաքավարական ձեւերով յայտնեց իւր ուրախութիւնը, որ մենք «բարով եկել հազար բարով», իւր տունը-տեղը մեզ փէշքէշ է (նուիրուած է) եւ իւր որդիքը մեր ծառաներն են եւայլն:

Վերջացնելով իւր փոքրիկ ճառը, նա դարձաւ դէպի քաւոր Պետրոսը, ասաց.

— Ամօթ չլինի հարցնելս, ի՞նչպէս է ձեր անունը:

(Շար.)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 15 ՓԵՏՐՈՒԱՐ VENDREDI 15 Février 1935

ԺԱՐԴ ՏԱՐԻ - 11e Année № 2790 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Խ. ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՔԱՅԼԵՐԸ

»»»· ·«««

Երկու կարեւոր փոփոխութիւններ արձանագրուեցան այս էջերուն մէջ, Խորհուրդներու 7րդ համագումարին եւ հաւաքական տնտեսութեանց Բ. համագումարին առթիւ:

Առաջինը՝ խորհրդային սահմանադրութեան վերաքննութիւնն է:

Բանաձեւը քուէարկուեցաւ համագումարին մէջ, իսկ փոփոխութեանց մանրամասնութիւնները պիտի մշակէ մասնաւոր յանձնաժողով մը, որուն գլուխը կը գտնուի Ստալին:

Յիշենք հիմնական մասերը.—

1. Հաւասար գետնի վրայ դնել բանուորն ու գիւղացին: Առաջինը առանձնաշնորհեալ իրաւունքներ կը վայելէր ներկայ սահմանադրութեան վաւերացումէն ի վեր (1924 յունուար 31) Մինչ բանուորները մէկ պատգամաւոր կուտան 25,00 ընտրողի վրայ, գիւղացիները մէկ պատգամաւոր տալու համար ստիպուած են ունենալ 125,000 ընտրող:

2. Ընտրութիւնները պիտի ըլլան ուղղակի եւ գաղտնի, ոչ թէ աստիճանաւոր եւ հրապարակային (ձեռամբարձ):

Անհրաժեշտ չէ կրկնել այս բարեփոխման պատճառաբանութիւնները, որոնք երկար ճառեր խօսիլ տուին գլխաւոր պատգամաւորներուն:

Կը բաւէ յայտնել թէ՝ խորհրդային իշխանութիւնը ուզած է ընդ առաջ երթալ նոր կացութեան եւ ընկերային խաւերու դասակարգային համեմատութեան, քանի որ «հաւաքական սեփականութեան սկզբունքը յաղթանակած է ամէն տեղ»:

Ըսել կ'ուզեն թէ՝ գիւղացին ալ, որ մինչեւ հիմա նեղութիւն կը պատճառէր իր կրաւորական դիմադրութեամբ, այլ եւս դարձած է բարեկամ, համակերպած ըլլալով ընկերվարական վերակազմութեան:

Ուրիշ տեսակէտով մը, կարելի է ապացուցանել թէ խորհրդային իշխանութիւնը ամէն բանութիւն փորձելէ յետոյ, այլ եւս ուրիշ ճար չի գտներ եթէ ոչ գիւղացին սիրաշահիլ գործնապէս:

Յատկապէս այդ նպատակին կը ծառայէ երկրորդ փոփոխութիւնը, որ քուէարկուեցաւ հաւաքական տնտեսութեանց Բ. համագումարին մէջ (կոլխոզ):

Համագումարը որոշեց արտօնել որ իւրաքանչիւր գիւղացի ընտանիք — անդամ կոլխոզի — այսուհետեւ իրաւունք ունենայ իբրեւ անձեռնմխելի սեփականութիւն պահելու մէկ կով, երեք հորթ, երկու մատակ խոզ՝ իրենց ձագերով (խոճկոր), 15 այծ կամ ոչխար: Սահմանափակում չկայ հաւերու, ճագարի եւ փեթակներու համար:

Այս առթիւ երկար բացատրութիւններ տուաւ Կեդր. Կոմիտէի հողագործական բաժնին վարիչը, Եակովլեւ: Յիշեց թէ՝ դեռ 1933ին, Ստալին տուած էր նոր ազդանշանը,— «Իւրաքանչիւր կոլխոզնիկ պէտք է կով մը ունենայ, իբրեւ կատարեալ սեփականութիւն»:

Միեւնոյն ատեն, կարմիր դիկտատորը «հարստանալու» հեռանկարներ կը պարզէր, հաւաքական տնտեսութեան անդամներուն առջեւ:

Այդ հեռանկարն է որ կը փորձեն բանալ, կովին հետ շնորհելով խոզ, ոչխար կամ այծ, հաւ, ճագար եւ փեթակ:

Կը յիշուի թէ երբ անողորմաբար կը գործադրուէր կոլխոզի օրէնքը, անհամար գիւղացիներ նախընտրեցին մորթել իրենց անասունները, փոխանակ հաւաքական տնտեսութեանց յանձնելու:

Նոյն բարբարոսութեան հետեւանքով էր որ անհետ ջարդի մը ենթարկուեցաւ Հայաստանի անասնապահութիւնն ալ, մինչ թաթար ունեւորները սահմանէն կը փախցնէին իրենց հազարաւոր ոչխարները, այծերն ու կովերը:

Հետեւանքը եղաւ պարէնաւորման ծանր տագնապ մը, 1932էն մինչեւ անցեալ տարի: Եւ տակաւին տարիներ պէտք են, գործուած աւերը դարմանելու համար:

Նոր զիջումներ կատարած ատեն, խորհրդային իշխանութիւնը անշուշտ նկատի ունի նաեւ այս պարագան:

Միեւնոյն ատեն, ան կ'ուզէ նոր խայծ մը ներկայացնել անհատ հողագործներուն, որպէսզի միանան հաւաքական տնտեսութեանց:

Անուրանալի է մինչեւ հիմա կատարուած յառաջդիմութիւնը՝ այս ճակատին վրայ:

Համաձայն պաշտօնական տեղեկագրին, 1930ին գիւղացիներու 24 առ հարիւրը միայն կը մասնակցէր հաւաքական տնտեսութեանց, իսկ այսօր կը հաւաստեն թէ չորս հինգերորդը միացած է արդէն:

Դիտելի է որ կուլակներու մասին ալ ներողամիտ կ'երեւայ խորհրդային իշխանութիւնը: Անոնք որ դադրեցուցած են իրենց թշնամութիւնը, պիտի կրնան վերադառնալ աքսորէն (առ նուազն երկու հազար «կուլակ»ներ ալ Հայաստանէն աքսորուած էին ամէնէն դաժան օրերուն — 1929–1930):

Տարակոյս չկայ թէ իրականութեան, ամենօրեայ կեանքի անողոք պահանջները անելի մը մատնած են կարմիր վարիչները, եւ փորձ մը կը կատարուի դէպի չափաւորութիւն կամ հոլովում:

Ամէն պարագայի մէջ, կարելի չէ ժխտել առաջադրուած փոփոխութեանց արժէքը: Մանաւանդ եթէ գործադրուին անկեղծօրէն:

Եւ մանաւանդ, եթէ անոնց իմաստին լրջօրէն թափանցեն ծայրագաւառներու իշխանութիւնները,— գլուխն ըլլալով մեր մինուճար Երեւանը, որ կը յամառի ռուսական կարմիր գօտին նոյնութեամբ, տառապէս յարմարցնել Հայաստանի տկլոր գիւղացիներուն ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐԷՆ ՎԵՐՋԸ ԲԺԻՇԿՆԵՐՆ ԱԼ

Խստութիւններ կը պահանջեն օտարներուն դէմ

Փարիզի շրջանի բժշկական ընկերութեանց ընդհ. ժողովը առջի օր նիստ գումարելով, բանաձեւ մը քուէարկեց որով կը շնորհաւորէ ուսանողները, այն «քաջութեան եւ յարատեւութեան համար՝ զոր ցոյց տուին իրենց պահանջներուն մէջ»: Ժողովը լսելէ յետոյ բոլոր զեկուցումները, բանաձեւ մը քուէարկեց որով կը պահանջէ դատական, առողջապահական եւ կրթական նախարարներէն՝ նկատի առնել հետեւեալ պահանջները.—

1. Բժշկութեան պետական վկայական ստանալու համար, օտարականները Ա. պարտաւոր են ներկայացնել միեւնոյն սկզբնական թուղթերը ինչ որ Ֆրանսացիները եւ այս՝ իրենց բժշկական ուսումը սկսելէ առաջ.— Բ. Անյապաղ օրէնք մը կամ հրամանագիր-օրէնք մը պէտք է հրատարակել, անկարելի դարձնելով համալսարանի վկայականը պետական վկայականի վերածելու ներկայ դրութիւնը:

6. Ոչ մէկ օտարական չընդունիլ փրանսական հպատակութեան համար, 30 տարեկանէն վերջը, եթէ չի գոհացներ բնիկ Ֆրանսացիին զինուորական պարտականութիւնները, ինչ որ ալ ըլլայ իր տարիքը: Օտար բժիշկներու կամ ուսանողներու տրուելիք հպատակութեանց թիւը պէտք է կախում ունենայ Ֆրանսայի պահանջներէն, (բժշկական աշխատաւորներու համար), ինչպէս որ որոշած է աշխատանքի նախարարը՝ ուրիշ ճիւղերու օտար աշխատաւորներուն աշխատանքի արտօնութեան համար:

3. Հպատակութեան արժանացած ո եւ է օտար բժիշկ չպիտի կրնայ բժշկութիւն կատարել Ֆրանսայի մէջ, եթէ տասը տարի անցած չէ հպատակութեան վրայ, ինչպէս կը տրամադրէ Տօմանժի օրինագիծը եւ ինչպէս կ'որոշէ 1934 յուլիս 19ի օրէնքը կարեւոր ասպարէզի մը համար որուն այնքան կը մօտենայ մերինը, իր ընկերային կարեւորութեամբ:

4. Ինչ կը վերաբերի ոչ – հպատակ օտար բժիշկներու արհեստին գործադրութեան, վարչական իշխանութիւնները պէտք է անյապաղ հրաժարին այն օտար բժիշկներէն կամ ուսանողներէն զորս կը գործածեն անտեղի կերպով, զանազան անուններու տակ, բժշկական նպատակներու համար եւ անոնց տեղ դնեն Ֆրանսացիներ: Ի պաշտօնէ հետապնդումներ պէտք է կատարել այն օտար բժիշկներուն եւ ուսանողներուն դէմ որոնք բժշկութիւն կ'ընեն ապօրինաբար

Ուսանողներու ազգ. միութեան նախագահը եւ ուրիշ պատուիրակներ Երեսփ. ժողովի առողջապահական յանձնաժողովին դիմելով, ներկայացուցին իրենց եւ բժշկական ընկերակցութեանց պահանջները: Յանձնաժողովին անդամները ուշադրութեամբ լսեցին բոլոր գանգատներն ու պահանջները, եւ հաւաստեցին թէ ուժ պիտի տան համապատասխան օրինագծի մը քուէարկութեան, որպէսզի գոհացում ստանան բժշկական ուսանողները:

Մարսէյլի բժշկական համալսարանի ատամնաբուժական վարժարանին ուսանողները որոշեցին դասադուլ հռչակել, բողոքելու համար ուսանողներու միջեւ հաստատուած խտրութեանց դէմ: Միեւնոյն ատեն պիտի բողոքեն օտար ուսանողներու տրուած դիւրութեանց դէմ: Դասադուլը պիտի սկսի երկուշաբթի օր եւ պիտի տեւէ 72 ժամ:

Սարի Հրեաները Իսքէնտէրո՞ւն պիտի ղրկուին

═ ○ · ○

«Դուրուն»ի խմբագրապետ Ասըմ Ուս կը գրէ.— Հալէպէն վրդովիչ լուր մը կը հասնի: Ֆրանսա մտադրած էր Սուրիա հաստատել Սարէն գաղթած 30–40,000 Հրեաները, բայց Արաբներու ընդդիմութեան վրայ, որոշեր է Իսքէնտէրունի եւ Անթաքիոյ կողմերը տեղաւորել զանոնք: Ֆրանսա կրնայ Հրեաները Սուրիա փոխադրել, կռթնած հոգատարի իր իրաւունքին, բայց չի կրնար Իսքէնտէրունը եւ Անթաքիան ընտրել իբրեւ զետեղման վայր. որովհետեւ այս տեսակ բան մը անհաշտ է թուրքեւ-փրանսական համաձայնութեան:

Արդարեւ, կնքուած դաշնագրով, Ֆրանսա յանձն առած է մասնաւոր վարչաձեւ մը տալ այդ նահանգներուն, այսինքն յարգել թուրք բնակչութեան իրաւունքները: Ասկէ առաջ, Ֆրանսա բազմաթիւ Հայեր բերած եւ կեդրոնացուցած էր Իսքէնտէրունի եւ Անթաքիոյ սահմաններուն վրայ: Դուրսէն բերուած այս Հայերը ոչ միայն նեղութեան կը մատնէին տեղացի Թուրքերը, այլեւ կը խանգարէին Թուրքիոյ սահմանային ապահովութիւնը:

Այդ Հայերը մաքսանենգութիւն կը կատարէին եւ շատ կ'ըզբաղեցնէին թուրք մաքսային իշխանութիւնները: Հայերուն ըրած գէշութիւնները այսօր ալ կը շարունակուին եւ այս պատճառաւ պակաս չեն գանգատները: Այն ատենէն որ թուրքեւ-փրանս. բարեկամութիւնն անգամ կրնայ վնասուիլ ասկէ:

Այսօր, երբ հայ գաղթականներուն գէշութիւնները դեռ չեն մաքրուած, ահա ասոնց վրայ կ'ուզեն աւելցնել Սարի Հրեաներուն զետեղումը: Որովհետեւ 30–40,000 Հրեաներ Իսքէնտէրունի եւ Անթաքիոյ մէջ տեղաւորել, կը նշանակէ չընդունիլ այդ նահանգներու Թուրքերուն հոն ապրելու իրաւունքը: Կը հետեւի թէ ասկէ տարբեր միջոց չեն գտած, ստիպելու համար Թուրքերը որ կամաց կամաց Թուրքիա գաղթեն: Յետոյ, գալիք Հրեաները պիտի զբաղեցնեն Հայերը, մաքսանենգութեան տեսակէտով:

Ինչպէս կը տեսնուի, Հրեաներու զետեղման ծրագիրը միայն այդ նահանգներու Թուրքերը չի շահագրգռեր, այլ շատ մօտէն կը հետաքրքրէ նաեւ Թուրքիոյ Թուրքերը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՍԿԻԶԲՆ ԵՐԿԱՆՑ

— • —

Կաթող. Նուիրակը կիրակի օր Առնուվիլ գացած էր, եկեղեցին տեսնելու համար:

Այս առթիւ թղթակից մը կը գրէ.—

« Գարեգին սրբազան դիտողութիւն ըրաւ պատէն կախուած երկու պատկերներու մասին (Ս. Գէորգի եւ Ս. Յակոբի), որոնք անճաշակ ձեւով գծուած սուրբեր կը ներկայացնէին եւ անմիջապէս վերցնել տուաւ զանոնք.

Ի՛նչ գեղեցիկ սկզբնաւորութիւն:

Կը նշանակէ թէ կաթող. Նուիրակը չափազանց բծախնդիր է, եկեղեցական օրէնքներու եւ աւանդութիւններու համար: Այն ատենէն որ չի հանդուրժեր նոյնիսկ դարեր առաջ ապրած սուրբերու դիմագծի կամ կերպարանքի խաթարման:

Չեմ ուզեր ոչ եկեղեցական գործերու խառնուիլ, ոչ ալ կանխակալ կարծիքներ յայտնել՝ Գարեգին արք.ի առաքելութեան մասին.

Ս. Գէորգի եւ Ս. Յակոբի պատկերներն ալ տեսած չեմ, որպէսզի զանազանեմ ծուռն ու շիտակը:

Կաթող. Նուիրակը իր դերին մէջ է, երբ վար առնել կուտայ զանոնք, հազիւ ակնարկ մը նետած:

Եւ իր վճիռը պէտք է նկատել անվերաքննելի, քանի որ Գարեգին արք. ոչ միայն բանասէր է եւ պատմագիր, այլեւ վարպետ մը հայկական մանրանկարչութեան:

Արդ, Գարեգին արք. միեւնոյն ատեն հեղինակութիւն մըն է իբրեւ կղերական: Եւ իշխանաւոր:

Ուրեմն կրկնապէս պատասխանատու՝ իր ստանձնած պաշտօնին մէջ:

Ան առաջին օրէն յայտարարեց թէ կաթողիկոսը յանձնարարած է իրեն եւ թոյլ չտալ որ կղերականները քաղաքական գործերու խառնուին կամ կուսակցութեանց ենթարկուին: Լիազօրութիւն տրուած է ի հարկին կարգալոյծ հռչակելու անսաստողները:

Մեր ուզածն ալ ուրիշ բան չէ:

Կատարեալ ազատութիւն կղերին՝ իր եկեղեցին կառավարելու համաձայն ընկալեալ սովորութեանց:

Ժողովրդապետական հաստատութիւն մըն է Հայ. Եկեղեցին եւ երէ միայն անոր օրէնքները գործադրուին, շատ մը վէճեր ինքնին կը հարթուին:

Ո եւ է [illegible] իրաւունք չունի դիրք բռնելու հայկական խորհրդա– [illegible] Հոլին հետ

Իսկ [illegible] մը, իր անվիճելի [illegible]եամբ եւ քննախնդրութեամբ, շատոնց պէտք է զուտ մաքրած ըլլար եկեղեցին:

Ճիշդ այնպէս ինչպէս վար առնուեցան Ս. Գէորգի եւ Ս. Յակոբի պատկերները, Առնուվիլի մէջ:

Տակաւին կայ վարդապետ մը նոր Ամերիկայի մէջ,— «աշխարհ օրինաւ» Մամբրէն, որ կը կոչուի «հայրապետանմանատո՞ւն» առաջն. տեղապահ:

Կաթող. Նուիրակը նոյնիսկ այստեղէն կրնայ քաղել բաւականին տեղեկութիւններ՝ այդ վեղարաւորին մասին:

Բայց, ներողութիւն: Չեմ ուզեր [illegible]

Մէկ բաղձանք միայն,— երէ Գարեգին արք. այս կարգի կղերականներ դառնէ նոյն այնպէս ինչպէս Ս. Գէորգի եւ Ս. Յակոբի «անճաշակ ձեւով գծուած» պատկերները, իր առաքելութեան կէսը ինքնին յաջողած կ'ըլլայ:

Մնացեալին մասին շատ ալ յոգնելու պէտք չունի, կը բաւէ որ կարգ մը «անվերադարձ»ներ ալ պահէ իրենց բուն դերին մէջ:

ՎԱՀԷ

ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐԸ

պիտի փոխուին փետր. 15էն սկսեալ

Աշխատանքի նախարարութիւնը կը ծանուցանէ թէ օտար աշխատաւորներու ինքնութեան թուղթերու նորոգումը պիտի սկսի փետր. 15ին: (Անոնց որոնց պայմանաժամը լրացած է 1934 դեկտ. 31ին).

Անոնք որոնց մականունը կը սկսի A. B. C տառերով (փրանսերէն), պէտք է ներկայանան, Փարիզի մէջ, 391 Rue de Vaugirard, իսկ արուարձաններու մէջ՝ 7, Rue Jouy.

Այս շարքէն այն աշխատաւորները որոնք մինչեւ տասը օր չեն ներկայանար, կը կորսնցնեն աշխատելու իրաւունքը եւ մեծ դժուարութեանց կը մատնուին

ԻՏԱԼԻԱ ՀԱՇՏԱՐԱՐ Կ'ԵՐԵՒԱՅ

Իտալիոյ արտաքին նախարարութեան խորհրդականը տեղեկութիւններ հաղորդեց Հռոմի անգլիական եւ փրանսական դեսպաններուն, իր կատարած զօրաշարժի մասին, որոնք հետեւանք են Հապէշիստանի հետ ծագած վէճին: Այս բացատրութիւնները անհրաժեշտ համարուած են, որովհետեւ 1906ին կնքուած պայմանագրութեան մը համաձայն, Անգլիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա չեն կրնար ո եւ է միջամտութիւն կատարել Հապէշիստանի մէջ, առանց իրարու հետ խորհրդակցելու:

Մինչ այս մինչ այն, կացութիւնը մեղմացած կ'երեւայ: Իտալական կառավարութիւնը հաւաստած է թէ ամէն ջանք պիտի թափէ, որպէսզի վէճը խաղաղութեամբ կարգադրուի: Հռոմի հապէշական գործակատարն ալ իր կարգին հաղորդեց իտալական կառավարութեան, թէ կայսրը կ'ուզէ բարեկամաբար կարգադրել վէճը: Բանակցութիւններ կը կատարուին հապէշական կառավարութեան եւ իտալական դեսպանին միջեւ, չէզոք գօտի մը հաստատելու համար վիճելի շրջանին մէջ: Իտալացիները լուր առած են թէ բազմաթիւ հրոսախումբեր եւ հապէշական կանոնաւոր զինուորներ կը համախմբուին սահմանագլուխին վրայ:

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, հարցումի մը պատասխանելով, արտաքին նախարարը յայտարարեց թէ իտալական զօրաշարժը պարզապէս զգուշական միջոց մըն է: « Այդ գործողութիւնը չի նշանակեր թէ Հռոմի կառավարութիւնը կ'ուզէ մէկդի դնել բարեկամական կարգադրութեան մը փորձերը: Միւս կողմէ, լուր առինք թէ իտալական զօրքը չէ անցած այն սահմանը որ գծուած էր երկար ատենէ ի վեր »: Նախարարը աւելցուց թէ Ատտիս – Ապէպայի անգլիական դեսպանը իր միջնորդութիւնը առաջարկած է, վէճը բարեկամաբար կարգադրելու համար:

▪▪▪▪▪▪▪▪

ՍԹԱՎԻՍՔԻԻ գոյքերը աճուրդով ծախուեցան առջի օր: Բազմաթիւ հետաքրքիրներ խռնուած էին աճուրդին շուրջը, որմէ գոյացաւ 10,043 ֆրանք: Ամէնէն գեղեցիկ հագուստը ծախուեցաւ 150 ֆրանքի, ջրաման մը՝ 8 ֆրանքի եւն.:

(Ղարիբներու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՈՐՈՆՈՒՄՆԵՐ

4 — ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑ, ՍԱՂՈՄՈՆ ՏԱՐՕՆԱՑԻ, Ա.-ԽԱՆՋԵԱՆ ԵՒ ԵՂ.-ՉՈՒԲԱՐ

Ա.

Քիչ մը աւելի ընդլայնենք փակագիծը

Ամէնէն յոռետեսներն իսկ կ'ընդունին այսօր թէ արտասահմանի մէջ կը ծաղկի գրականութիւն մը, բայց Հայրենի աւելի, չունինք զուրկ գրականութիւն մը։

Այս հարցի մասին շատ խօսուած է, ու պէտք է խօսիլ։ Որովհետեւ, քաղաքական ու տնտեսական անբնական պայմաններու մէջ ապրող հայ հասարակութեան մշակոյթն ալ, արուեստներն ու գրականութիւնն ալ չէին կրնար տարբեր դրոշմ ու կնիք ունենալ։

Մեր ուշադրութիւնը կը գրաւէ սակայն հիմնական կէտ մը.— Մեր բոլոր գրողները, երէց կամ կրտսեր, անհատապաշտներ են։ Թերեւս վերջիններուն մէջ աւելի չնչտուած չափով, ինչպէս գիտել կուտայինք. Իրենց ստեղծագործութեան մէջ կը թեւածէ հիմնական մտահոգութիւն մը,— կարելի եղածին չափ տալ ներքնակային հոգիին պատկերը նախ, եւ յետոյ այն միջավայրը, ուր անհատը բախտուած է գործելու։ Առայժմ շատ աղօտ ու թոյլ, սակայն այդ մտահոգութիւնը ինքզինքը կը մատնէ փոքր չափերով, այն համեմատութեամբ, որ գրողը ընդունակ է իր հոգին բանալու դարաշրջանի հովերուն առջեւ.

Գրողը այս միջավայրին մէջ մտքի բացարձակ անկախութիւն կը վայելէ։ Անիկա ազատ է տարուելու ներթակայական իր տրամադրութիւններէն։ (Աչքի առջեւ մեր ունեցած երկերուն ուրիշ հարցը ուրիշ խնդիր է անշուշտ, եւ չի հակասեր փաստը)։ Հոս, հեղինակները կ'ընտրեն իրենց նիւթը, եւ տէրն են իրենց գաղափարներուն։ Գրական անիշխանութի՞ւն։ Անշուշտ կայ, մեծ չափով։ Նիւթի ընտրութիւնը տեղի կ'ունենայ ազատ պայմաններու մէջ, առանց հրամանագիրներու։ Նիւթը միշտ մրն է, ինչպէս կը հաւատանք, արուեստագէտին հոգիին կարդալու անմահ կայծը, արուեստի գործերուն բերել հիմնական տարր, եւ ընդունակ՝ հրդեհելու գրողին բովանդակ էութիւնը։

Հայ գրողը, գաղթաշխարհի մէջ, ազատ է անշուշտ փոխադրուելու դէպի իր ուզածին պատմութիւնը եւ մշակոյթի անցեալը, քաղելու անոնցմէ ինչ որ անհրաժեշտ է իր իմացական - հոգեկան չէնքին ճարտարապետութեան համար։ Եւ երբ նշանարանի մը մասին կ'ակնարկէի, գիտէի, որ խօսքս այն գրողներուն ուղղուած է, որոնք տէրն են գրական իրենց ճակատագիրը տնօրինելու եւ վարելու։ Ոչ միայն մեր անցեալ պատմութիւնն ու մշակոյթը անհո՞ւն դաշտ մը կը ներկայացնեն արուեստագէտ մարդուն համար, այլ նաեւ, անիկա այդ երկնակամարէն, եթէ ընդունակ է, կրնայ կորզել քանի մը շողշողուն աստղեր. գրական տիպարներ, որոնք տարբեր ըլլան ընթացքին, փայլ տուին հայկական մեր իրականութեան, չեշտ ու գոյն՝ մեր քաղաքակրթութեան։

Մարդկային կեանքի մէջ, մտքի անկախութեան ու ազատութեան պէտքը կուտարեանը հաւասարող շատ քիչ բան կայ։ Ձենք դատապարտեր հետեւաբար բոլոր այն գրողները, որոնք նիւթերու ընտրութեան մէջ խտրութիւն չեն դներ, կը բաւէ, որ տաղանդով վերարտադրեն այն, ինչ որ մեր անցեալին կը պատկանի, կամ մեր ժամանակաշրջանը կը ներկայացնէ։ Ձենք դատապարտեր, երբ արուեստագէտ գրողը քաղքենի տիպարի մը քով կը դնէ դիւցազն տիպար մը, կը բաւէ, որ երկուքն ալ իրենց հարազատ միջավայրին մէջ ըլլան եւ երկուքին ալ հոգին պատկերանայ իրենց ներքին տառապանքովը, հոգերովն ու գիտակցութեամբ։ Երբ նկարիչը իր կտաւին վրայ կը պատկերացնէ մարդ էակը իր արտաքին ձեւերուն մէջ, անոր դէմքին տալով միշտն, բարկութեան, նախանձի, ուրախութեան, սիրոյ եւ գոհունակութեան դրոշմը, այնպէս ինչպէս քանդակագործը կ'աշխատի մարմարինին վրայ զուրի հարուածներով, մենք չենք հարցներ արուեստագէտին, թէ ո՞վ է քու տիպարդ, քաղա՞քը կ'ապրի թէ գիւղին մէջ, հարո՞ւստ է թէ չքաւոր, տարէ՞ց կամ երիտասարդ։

Այն հիւանդութիւնը, որով կը տառապի Հայաստանի գրականութիւնը, չենք ուզեր փոխադրուած տեսնել արտասահմանի հայ գրականութեան մէջ։ Հոն միտքը շղթայի զարնուած է. Արուեստագէտը անկախ չէ, իր մտքին

ազնիւը ուղածին պէս բանալու։ Մարդիկ ստիպուած են բոլոր եւ գրելու այն որ ուրիշը կը թաղէայ, ուրիշին կամքը կը թելադրէ։

Քանի մը տարի առաջ, ուղղափառութիւնը իր գագաթնակէտին հասեր էր։ Գրականութեան եւ արուեստի սահմաններէն դուրս, ազատ մտածողութեան դէմ հալածանքը համալսարանի ամբիոններուն ու գիտութեան մարդոց ուղղուած էր։ Հալածուած էր հին, միջին ու ժամանակակից հայ գրականութիւնը։ Մեր գրականութեան փառքերը մոռացութեան արուելու միջոցներուն մէջ խտրութիւն չէր դրուեր։ Նոյն բախտին վիճակուած էր նաեւ Հայոց Պատմութիւնը, որուն ուսուցումը նմանապէս արգիլուած էր։

Մտքի արտադրութեան այս բացասիկ վիճակին յաջորդեց սակայն, անգիտակցաբար, ակամայ, ուրիշ շրջան մը, երբ հայ գրողը, վախով ու դողով, թուղթին յանձնել սկսաւ իր հոգիին հարազատ ճիչը։ Խորհրդաւոր կերպով, ազգայնական լարը իր գոյութիւնը զգալի կ'ընէր գրողներէն ոմանց երկերուն մէջ։ Ոչ թէ անկաշկանդ, այլ չափուած ու ձեւուած, առանց ընթացք տալու հոգիներու մէջ անթեղուած կրակին։

Ատուերի մէջ, անկիւն մը, պարբերութեան մը մէջ, յաճախ բառեր կը մատնէին գրողներուն ներքին դժգոհութիւնը։ Շատ մը երկերու մէջ, փայլակի մը տպաւորութեան պէս, հազիւ կարելի էր գտնել հետքը մեր ակնարկած զգայութեան։

Եղիշէ Չարենցի ծանօթ քերթուածը, Հայաստանի ուղղուած, լոյս տեսած է առաջին անգամ 1920ին, շատ հին էր բաղդատմամբ այն քերթուածներուն, որոնք վերջին ժամանակներս լոյս տեսած էին եւ որոնք իրենց ազգայնական բովանդակութեան համար քննադատութեան սարսափ դարձեր էին

Եթէ կը հաճիք անգամ մըն ալ միասին վայելենք այս քերթուածին անկեղծ եւ կարօտաբաղձ շունչը.

Ես իմ անուշ Հայաստանի արեւահամ
բառն եմ սիրում,
Մեր հին սազի ողբանուագ, լացակումած
լարն եմ սիրում,
Արիւնանման ծաղիկների ու վարդերի
բո՛յրը վառման,
Ու Նայիրեան աղջիկների հեզաճկուն
պա՛րն եմ սիրում:
Սիրում եմ մեր երկինքը մուգ, ջրերը
ջինջ, լիճը լուսէ,
Արեւն ամռան ու ձմեռուայ վիշապաձայն
բուքը վսեմ,
Մթում կորած խրճիթների անհիւրընկալ
պատերը սեւ
Ու հնամեայ քաղաքների հազարամեայ
քա՛րն եմ սիրում:
Ուր էլ լինեմ— չե՛մ մոռանայ ես ողբաձայն
երգերը մեր,
Չե՛մ մոռանայ աղօթք դարձած երկաթագիր
գրքերը մեր.
Ինչքան էլ սո՜ւր սիրտս խոցեն արիւնաքամ
վէրքերը մեր
Էլի՛ ես որբ ու արնավառ իմ Հայաստան
- եարն եմ սիրում:
Իմ կարօտած սրտի համար ո՛չ մի ուրիշ
հէքեաթ չկայ.
Նարեկացու, Քուչակի պէս լուսապսակ
ճակատ չկայ.
Աշխա՛րհ անցիր, Արարատի նման
ճերմակ գագաթ չկայ.
Ինչպէս անհաս փառքի ճամբայ՝ ես
իմ Մասիս սարն եմ սիրում:

Առեն մը Հայաստանի քննադատութիւնը իր սլաքները ուղած էր Չարենցի դէմ։ Անշուշտ ասոր պիտի նստէր բանաստեղծին հայրենասիրութիւնը, եթէ անիկա «պաշտօնական» բանաստեղծ չըլլար։ Չարենցի օրինակը վարակիչ պիտի չդառնար, եթէ Մոսկուայէն յետոյ, Երեւանի համալսարաններուն մտքին մէջն ալ վերադաստիարակման փորձերը հետզհետէ տեղ չըրոնէին, հակառակ Ե. Չուբարներու ծայրայեղ աղանդաւորութեան, բայց սեղանի վրայ էր տուեր հատորը Էջմիածինի, ուր կը կարդային անոնք հետեւեալ տողերը. «Անտարբերել անցեալ գրականութիւնը, մերժել ու ժխտել ինչ որ անընդունելի է, եւ ընդունիլ այն, որ նպաստէ զատակարգերու պայքարին»։

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԻՏԱԼԻՈՅ ԵՒ ՀԱԲԵՇԻՍՏԱՆԻ ՀՈՂԱՅԻՆ ՎԷՃԸ

»»» · · «««

Ժամանակէ մը ի վեր, Իտալիոյ եւ Հաբէշիստանի յարաբերութիւնները լարուած վիճակ մը կը ներկայացնեն, որ աւելի ծանրացաւ վերջին դէպքերով։

Սոր է վէճը երկու պետութեանց միջեւ եւ պատմական։ Այդ պատմական վէճն է որ պիտի փորձեմ ամփոփել իր էական գիծերով։

Բայց որպէսզի կարելի ըլլայ որոշ գաղափար մը կազմել այս հրատապ հարցի մասին, պէտք է եռ երթալ եւ թղթատել պատմութեան էջերը, մանաւանդ, իտալական աշխարհակալութեան քաղաքական, աշխարհագրական ու տնտեսական պայմանները, ինչպէս եւ անմիջական կերպով անոնց կապուած «անխուսափելի» արբեւեան քաղաքականութիւնը։

Իտալիա, եւրոպական ցամաքամասի ամէնէն աղքատ երկիրներէն է։ Տարածութիւնն է 312.598 քառակուսի քիլոմէթր։ Իսկ բնակչութիւնը՝ մօտ 43 միլիոն։ Իտալական հողը, իր բընակչութեան թիւին հետ համեմատելով, քիչ է եւ անբաւարար իր վրայ ապրող բազմութիւնները կերակրելու։

Իտալիան չունի արդիւնաբերական նախանիւթ, երկաթ, պղինձ, քարիւղ, հանքածուխ, բրինձ եւ գրեթէ նաեւ ցորեն։ Ճարտարարուեստական մեքենան, դուրսէն բերուած նիւթերով է որ կը դառնայ։ Եւ ճիշդ այս պատճառով է որ ամէն տարի, քանի մը հարիւր հազար մարդիկ ստիպուած են ձգել մայր երկիրը ու հեռանալ, նոր բախտ փնտռելու համար։ Այս առթիւ քանի մը թուանշաններ.— 1913ին, երբ հիւսիսային Ամերիկայի դուռները բաց էին բոլորին առջեւ, մէկ տարուան մէջ, արտագաղթած են 872.598 հոգի, 1920ին 344.208 հոգի, 1923ին 395.742 հոգի, իսկ 1924ին 400.386 հոգի։ Համապատասխան եւ ուրիշ երկիր գաղթանեն ըր

Պարզ է, որ Իտալիան վերոյիշեալ պատճառներով եւ ամէն տարի իր եռյեւմուտքի անհակ բացով, չի կրնար կերակրել իր բազմութիւնները։ Եւ եթէ նկատի առնենք նաեւ այն պարագան, որ ամէն տարի հակայ զումարներ երկրէն դուրս կ'ելլեն՝ նախանիւթի գնման համար, պատկերը կը դառնայ կատարեալ։

Այս տաղնապալի վիճակէն դուրս ելլելու միակ միջոցը, ինչպէս իտալական եւ դարձող պետական մարդիկ գտնեն, միայն ու միայն արտագաղթը ու տարածաշրջանային... է։ Ուրիշ խօսքով գտնել գաղթավայր, ուր կարելի ըլլայ ոչ միայն հումնիւթի աղբիւրներ ապահովել, այլ եւ երկրէն դուրս... ... նմանել,— տեսակ մը Հայրենիք, ինչպէս պիտի նպաստէ իտալական ազգային ճարտարարուեստին բարեկարգման ու զարգացման։

Ահա այս տուեալներն էին որ, բռնադատեցին իտալական իշխանութիւններըն թափանցել դէպի այն հողամասերը, որոնք աւելի մօտ էին իրեն, եւ նպաստաւոր աշխարհագրական առումով։ Իտալիա կրցաւ իր ազդեցութիւնը տարածել Այտանիոյ, Տալմացիոյ եւ Եգէականի վրայ, հաստատելով իտալական հոծ գաղութներ։ Ձմոռնանք նաեւ յիշել Թունուզի եւ հիւսիս - ափրիկեան հողամասերը. Առաջինին մէջ կը բնակին մօտ 100.000 Իտալացիներ.

Իտալիան յաջողեցաւ նաեւ տիրապետել Աաէնի ծոցին, Կարմիր ծովի, Հնդկաց ովկիանոսի եզերքներուն եւ այդպիսով ձեռքի տակ առաւ Հաբէշիստանէն Սոմալին, արաբական Թիբանկողին, եւ արեւմտեան Ափրիկէի ներքին մասերը։

1924 յուլիս 15ին, Անգլիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ կնքուած դաշնագրի մը համաձայն, անգլիական Քէնիայէն ահագին կտոր մը կցուեցաւ իտալական Սոմալիի։ Այսպէսով ձեռք ձգելով Զուբալանդը, Իտալիան տիրացաւ փառաւոր ու շահաւէտ նաւահանգիստի մը, եւ Զուպա գետին ստորին աւազանին։

Եւ մտնաւոր բանակցութիւններով Անգլիան եւ մանաւանդ Իտալիան, Հաբէշիստանի մէկ ծայրէն միւսը, ստեղծեցին ազդեցութեան գօտիներ, ի վնաս բնիկ ժողովուրդի շահերուն եւ ի նպաստ իրենց աշխարհակալական եւ դրամատիրական ախորժակներուն։

Հիմա դառնանք իտալօ-հաբէշ պատմական վէճին.

Առաջին միջադէպը Իտալիոյ եւ Հաբէշիստանի միջեւ, ծագեցաւ անցեալ տարի, նոյեմբեր 15ին, Կոնտարի իտալական հիւպատոսարանին առջեւ, խոր վէճ ստեղծելով ժողովրդական զանգուածներու միջեւ.

Կոնտար քաղաքը, աշխարհագրական եւ ընկերային տեսակէտով, կը ներկայացնէ, ամբողջ Հաբէշիստանի, եւ իտալական Հաբէշիստանի համար, կարեւոր արժէք մը։ Հոն է ամբողջ կայսրութեան տեղեկատու կեդրոնը, հանգոյցը։

Այս քաղաքը երկու հազար մէթր բարձրութիւն ունի ծովէն, եւ կը հաշուէ երեք հազար բնակչութիւն

Մինչեւ Մենելիք Բ. կայսրը, այս քաղաքը եղած է մայրաքաղաք կայսրութեան։ Մինչեւ որ, այս վերջինը, իր կայսրութեան մայրաքաղաքը փոխադրեց Ատտիս - Ապապա։

Կոնտարը, գտնուելով բերդի շրջանի մը մէջ, եւ ունենալով ջուրերու ... առատութիւն, որոնք կը թափին Զաանա լիճին մէջ, եւ ապա միանալու համար աշխարհին Նեղոս գետին, այս ամբողջ կայսրութեան մէջ, կը կատարէ քաղաքական կարեւոր եւ գլխաւոր դեր մը։

Այսպէս, զինուած Հաբէշներ . կը յարձակին Կոնտարի իտալական հիւպատոսարանին վրայ։ Կռուին մէջ, կը սպաննուին յարձակողներու եւ իտալական պահակներու կարեւոր մէկ մասը։ Իտալական կառավարութիւնը կը բողոքէ։ Հաբէշիստան տեղի կուտայ, եւ դոհացնելու ճամբաներ կը փնտռէ։ Հաբէշիստանի կառավարութիւնը կը պատժէ յանցաւոր Հաբէշները, եւ ձեռնոց Իտալացիներուն ընտանիքներուն, եւ վիրաւորներուն կը յատկացնէ որոշ թոշակներ։ Այս ձեւով Իտալացիները գոհացում կը ստանան, եւ խնդիրը կը թաղուի պահ մը, որ մը դարձեալ նորոգուելու համար, ինչ որ իրականութիւն է այսօր։

Պէտք ... ... ստացան ծանր համեմատութիւններ։ Օգանուեր, գնդակիրներ, եւ հրասայլեր շարժման մէջ դրուեցան։ Զահեր սրուեցան երկու կողմերէն ալ։

Մէկ կողմէն սկսան բողոքի գիրեր ... ... գիտանին՝, իրար ամբաստանելով, պախարակելով, եւ միւս կողմէն ալ ... ... երկու պետութեանց ներկայացուցիչները։

Սակայն, հոս, խօսքը տանք պատմութեան։

Հաբէշիստանի հսկայ կայսրութիւնը, եւրոպական պետութեանց աչքին, շատոնց « մարսուելիք » պատառ մըն էր։ Մեծ ու փոքր ժողովուրդներ ու աշխարհակալներ ուզած են տիրանալ, Հաբէշիստանի ծովեզերեայ շրջանին, որ բնական հարստութիւնով պատ, կը ներկայացնէ տաղմական դիրքեր, որոնց արժէքը չափեցին արդէն եւրոպական պետութիւններ 914ի աշխարհամարտի պատերազմի ընթացքին։

Այսպէս, այդ հսկայ կայսրութիւնը բաժան բաժան բրած են օրուան հզօրները, զրկելով բնիկ ժողովուրդը իր երկրի կենսական մասերէն։

Հաբէշիստան բնական հարստութիւններով լեցուն երկիր մըն է։ Սակայն ժողովուրդը, անկարող զանոնք շահագործելու, միակ յոյսի եւ երջանկութեան վայր կը նկատէ ծովեզերեայ շրջանները, որոնցմէ ամենամեծ պատառը, իր հարստութիւններով եւ զանազան արժէքներով, կը գտնուի Իտալիոյ ձեռքը։

Իսկ անգլիական հողամասը, սահմանակից ունենալով Սոմալիի դէպի Աաէնի ծոցը երկնցած մասը, կը հասնի մինչեւ Ճիպութի։

Եւ այսպէս, մինչեւ Աաէնի ծոցը ու Սուէզի ջրանցքը, դղալի է ու տիրական եւրոպական պետութեանց թաթը։

Այս պայմաններուն տակ, բնական է որ պիտի աճէր դժգոհութեան ալիքը բնիկ ժողովուրդին մէջ։

Սակայն, իտալական իշխանութիւնները իրենց պատասը դրած են հաստատուն հիմերու վրայ, դաշնապայմանագիրներով եւ բանակցութիւններով։

Մինչեւ 19րդ դարու սկիզբները, Հնդկաց Ովկիանոսի եզերքները այնքան մեծ հետաքրքրութիւն մը, կամ կարեւորութիւն մը չէր ներկայացներ. այն պատճառով, որ դժուար էր շարժման մէջ դնել դրամագլուխները, հեռաւոր եւ ամայի վայրերուն մէջ։

Սակայն այդ ուղեգիծը փոխուեցաւ յետագային։ Այսպէս, իտալական, առաջնորդուելով վերոյիշեալ պատճառներէ, սկզբնական շրջաններուն բաւականացաւ տիրելով Սոմալիի Մոկատիոն քաղաքին։ Եւ յետագային, այս քաղաքը հաբէշ կայսր Զանգիպարի կողմէ տրուեցաւ դաշնագրով, եւ վերջնականապէս կապուեցաւ իտալական պետութեան։ Եւ Իտալիան, յամրաբար թափանցելով ու տարածուելով, որ մըն ալ ինքզինքը տէրը հռչակեց Սոմալիի։

1885ի եւ 1905ի դաշնագիրներով, իրաւատութիւն կը տրուի Իտալիոյ, հովանաւորելու գրացի սուլթաններն եւ էմիրները, որոնք կը բընակէին հաբէշ կայսրութեան սահմանագլուխներուն մէջ

Այս իրաւունքը արժեցնելը սակայն որքան կը կարօտէր կարող վարչագիտութեան մը, այնքան եւ աւելին՝ անողոք ուժին։

Սակայն Իտալիան, իր Փաշական գրութեամբ, մեծ կարեւորութիւն կուտայ գաղութային հարցերու, իբրեւ ճակատագրական անողոք հարկադրութիւն.

Այսպէս, 1923էն ի վեր, երբ առաջին անգամ Փաշական կառավարիչ մը նշանակուեցաւ կոմս տը Վէչչի, սկըսաւ անհնրեւ խաղաղութիւն մը եւ օգակներու պրկում ամբողջ Սոմալիի մէջ։ Այնպէս որ 1927ին, կատարելութեան հասաւ այդ խաղաղութիւնը։

Իտալական իշխանութիւնը սկսաւ զինաթափ ընել շրջակայ սուլթաններուն եւ էմիրներուն ուժերը։ Բարոյապէս չէզոքացնելու աշխատեցաւ նաեւ բոլոր տեղացի երեւելիները։ Միակ իրողութիւնը որ պիտի մնայ օրէնքներէ վեր, այն ալ իտալական թաթն էր։ Պէտք էր անոր կապուէին բոլորը, ենթարկուելով որոշ յանձնառարութիւններու

« Ըմբոստ » մը, այս պայմաններուն մէջ, երբ կը փորձէ անցնիլ մայր երկիր, կը ծակէ կոխ։ Սահմանագլուխները կը սկսին լեցուիլ զինուորներով եւ ռազմամթերքներով։

Սակայն, Հաբէշիստանի եւ Իտալիոյ մէջ, կայ նաեւ սահմանագծային հարց։ Իրականին մէջ, սահմանները ճշդուած չեն։ 1908ին, փորձեր մը կատարեցին, սակայն ան ալ ապարդիւն անցաւ։ Քանի վեց տարի պէտք է գտնել, այս հարցին շուրջ որոշ պատասխան մը առնելու համար հաբէշ կառավարութենէն։

Այս պայմաններուն տակ, վերջին միջադէպը, կարելի է ըսել որ, կոնտարի 1933 նոյեմբեր 15ի ունին էր, որ յանկեցաւ արիւնոտ եւ եղերական շարժումներու։

Եւ ահա նորագոյն դէպքը (1935 յունուար 29), ուր սպաննուած են հինգ Իտալացիներ եւ բազմաթիւ Հաբէշներ եւ որուն հետեւանքով Իտալիա զօրաշարժ հրատարակած է։

Սակայն ո՞ւր է ելքը այս բոլորին։

Իտալիա պիտի արժեցնէ՞ իր «իրաւունքները» զէնքի ուժով։ Եթէ այո, ի՞նչ պիտի ըլլայ հաբէշ կայսրութեան դիրքն ու գործունէութիւնը։

Հռոմի եւ Ատտիս - Ապապայի միջեւ 1929ին կնքուած դաշնագրի հիման վըրայ, վիճելի որ եւ է հարց պիտի կարգադրուի բարեկամական եղանակով եւ խաղաղօրէն։

Արդ, Իտալիա կատարեալ գոհացում կը պահանջէ։

Միւս կողմէ, հաբէշ ժողովուրդի մէջ արթնցող գիտակցութիւնը թոյլ չի տար որ, Իտալիան խլրացնէ խոշոր պատառը, որ իրենցն է, պապենական ու արդար։

Ծանրացու այս հակոտնեայ վիճակին մէջ, կարելի պիտի ըլլա՞յ առջեւը առնել նոր ընդհարումներու եւ արիւնոտ գործողութիւններու։

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐ-ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԺԸՆԵՒԷՆ

ՏԻԿ. Ե ՉՕՐԵԱՆ

Շատ մեծ ուրախութեամբ կարդացի «Յառաջ»ի մէջ քանի մը կտորներ, ... Արդէն ալ գրենք Տիկ. Ե. Զօրեանի դաստիարակչական գործունէութեան մասին, քիչ է

Ամբողջ տասը տարիներ ունեցած եմ Տիկ. Ե. Զօրեանը իբր դաստիարակ եւ իբր ճշմարիտ մայր մը։ Հիմա, դժբախտաբար շատ քիչ անգամ կը տեսնեմ։ Հազիւ ժամանակ կ'ունենամ քանի մը բառ փոխանակելու։ Ի՞նչ աղուոր էր անցեալը, երբ երկար ժամեր կը լսէինք իր անուշ ձայնը ..

Արդէն երկուշաբթի առաւօտ ժամը 9ին իսկ Տիկ. Ե. Զօրեան մեր մէջն էր Գրնեէն, կուգար Ժընեւէն 30 քիլոմէթր հեռաւորութենէ եւ կը մեկնէր միեւնոյն օրն իսկ, իրիկուան ժամը 6ին։ Այսպէս շաբաթը երեք անգամ։ Միշտ դուարթ ու եռանդուն կը բարեւէր ամէնէն փոքրիկէն մինչեւ ամենամեծը, ստեղծելով նոր կեանք մը։ Երբեք իր ընտանեկան ու հոգեկան վիշտերը ցոյց չէ տուած իր դէմքին վրայ։ Միշտ մայրական գուրգուրանք մը ունէր մեզի հանդէպ։

Ահա՛ զանգակը …

Տիկ. Զօրեան ներս կը մտնէ, պայուսակը սեղանին վրայ կը դնէ, ակնոցները կը հանէ ու անմիջապէս կը սկսի դասի, միեւնոյն ժամանակ սրբելով ակնոցին ապակիները։

— Այս, տեսնե՛մ, աղաչէ՛ք երախաներ, անցեալ դասն ո՞ւր էիք մնացեր։

Ամէնքս միաբերան կը պատասխանէինք։ Չկար աշակերտ մը որ դասին տեղը չգիտնար.

Տիկ. Զօրեան կը խօսէր տարվի նախանուիններէն, Լամարքէն, Տրաժէնէն, Թթուածինէն, Ք.Ճառագայթներէն, այն տեսակ խանդավառութեամբ ու պարզութեամբ որ բոլորս ալ մտիկ կ'ընէինք։ Եթէ ըլլային կէտեր որ չհասկնայինք, կ'ըսէր.

— Գիտեմ, երախաներ, հիմա չէք հասկանար, սակայն երբ որ մեծնաք կը հասկնաք։

Կը խօսէր նոյն իսկ այն տեսակ նիւթերու վրայ որոնց մասին գիտութիւնն անորոշ է։

Կաւիճը ձեռք կ'առնէր ու խոշոր հարցական նշան մը դնելով կ'ըսէր.

— Երախաներ, գիտութիւնը չգիտէ։

Կը սիրէր գծել ու ամբողջ դասերը կ'ընէր կարելի եղածին չափ գործնական ձեւերով։ Երկրաչափութեան խրթին խնդիրներ երեւան կը բերէր այն տեսակ պարզութեամբ մը որ ամէն աշակերտներ կը հասկնային։

Ի՜նչ որոշ էին իր բացատրութիւնները։

Տիկ. Զօրեան երբեք չէ խնայած իր գիտցածը։ Միշտ մատչելի եղած է ու միշտ մայրական։

«Հայ դպրոցին մէջ կազմեց փոքր թանգարան մը, իր սրտին էն մօտ բարեկամը. կը սիրէր կենդանիներն ու բոյսերը, այնպէս որ երբ ամառը քանի մը շաբաթ գինք մեր մէջ ունենայինք, աթոռը ծառի մը տակ դնելով կը հետեւէր ամբողջ օրը միջէններու կեանքին։

Երբեմն ալ բախտը կ'ունենայինք իրեն հետ մօտակայ քաղաքներու թանգարանները այցելելու։

Լռութիւն։

Տիկ. Զօրեանն է որ կը խօսի։

Կը ճառէր նախամարդու կեանքէն, մինչեւ մեր օրերը, մէկ բջիջէն մինչեւ մարդու կազմաւորութիւնը, ցոյց տալով զանազան օրինակներ։

Երբեմն կը միջամտենք մեր տղայական չարաճճի հարցումներով, ցոյց տալով փոքր կենդանի մը զոր հազիւ կարելի էր պարզ աչքով տեսնել.

— Տիկին, այս ի՞նչ տեսակ կենդանի է, ի՞նչպէս կը շնչէ

Տիկին Զօրեան կը պատասխանէր ամենամեծ հաճոյքով, պարզ խօսքերով։ Ամէն բան կը բացատրէր մանրամասնութեամբ։ Աշակերտները ոչ միայն գոհացում ստացած կ'ըլլային պատասխանէն, այլ եւ շատ ալ աւելին։ Ինչ լիովին տիրացած էր իր գիտցած առարկաներուն։ Հոգիրան ալ էր ան. կը կարդար աշակերտներուն աչքերը ու կը հետեւէր անոնց, երբ տեսնէր աշակերտ մը տխուր եւ կամ ցաւի մը ենթարկուած,— առաջինն էր որ իր մայրական գուրգուրանքով կը մօտենար։

Շատ անգամներ զարմացած եմ Տիկ. Զօրեանին վրայ ու հիացումով հարցուցած եմ.

— Տիկին, այս ամէն գիտութիւնները ի՞նչպէս սորված էք։

Կը պատասխանէր կարճ խօսքով մը.

— Երախաս, գիտեմ որ բան չգիտեմ։

Ու այսօր, թէեւ Տիկ. Զօրեան չունի աշակերտներ որպէսզի ուսուցանէ, սակայն հոգիով մեզի հետ է եւ ամէն անգամ որ առիթը ներկայանայ, մեր մէջն է։ Կը սիրենք տեսնել իր դէմքը ու լսել իր խօսքերը։

Ամենամեծ ուրախութեամբ կը ձայնակցինք Ժընեւի եւ Փարիզի զանազան կազմակերպութիւններուն եւ օր առաջ կը սպասենք տօնել մեր սիրելի մօր 40ամեայ գործունէութիւնը։

Ցարգանք քեզի, սիրելի մայր։

ՄԱՐՏԻՐՈՍ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ.

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՆՈՒԱՃՈՒՄՆԵՐԸ

ԽՄԲ.— Կը շարունակենք տալ կրթական գործավար Եղիազարեանի զեկոյցը.—

ԳԻՏԱԿԱՆ ՀԻՄՆԶՔԸ

Մեծ նուաճումներ արձանագրուած են նաեւ գիտական ասպարէզներու մէջ։ Բաւական է յիշատակել տարբաղանութեան մէջ Փրոֆ. Ստեփան Ղամբարեանի, Փրոֆ. Գայա Քալանթարեանի, Փրոֆ. Յակոբ Յովհաննիսեանի (կենսաբանական տարրաբանութեան), Փրոֆ. Լեւոն Ռոտինեանի իսկ բժշկութեան մէջ օգն. դասախօս Ֆանարջեանի աշխատութիւնները, Քալանթարեան Եփնայի ուսումնասիրութիւնները լեարդի վարակումներուն մասին, փրոֆ. Միքայէլ Թումանեանի աշխատութիւնը վայրի ցորենի մասին, Փրոֆ. Ա. Տէր Պօղոսեանի աշխատութիւնը ջրակենսաբանական հարցերու մասին, Թամամշեանի աշխատութիւնը, Փրոֆ. Ալեքսանդր Յակոբեանի, օգն. դասախօս Ջրբաշեանի, Միրիմանեանի աշխատութիւնները, Փրոֆ. Տրոյիցկիի ուսումնասիրութիւնը Հայաստանի մոլախոտերու մասին, Դաղայեան Արշալոյսի աշխատութիւնը անդրմանրէաչափ կազոյն հաւաքայքերու մասին եւ ուրիշ գործեր։

ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ ԵՒ ԹԱՆԳԱՐԱՆ

Մանկաբանութեան եւ մանկավարժութեան բարձրագոյն հիմնարկութիւնը այս տարի կ՚աւարտէ դասական ծրագիրներու մշակումը եւ կ՚անցնի փորձնական աշխատանքի։

Արհեստագիտական - տնտեսագիտական թանգարանը, որ կազմակերպուեցաւ 1931ին, իր երկու հիմնական բաժիններուն մէջ (արդիւնաբերական եւ գիւղատնտեսական) մշակման կ՚ենթարկէ մեր տնտեսութեան նիւթերը եւ կը յանձնէ ցուցադրութեան։ Արդիւնաբերական բաժինը, արդիւնաբերութեան կարեւոր ճիւղերէն, օգտակար հանածոներու եւ բնական շինանիւթերու ցուցադրութենէն զատ, կազմած է Հայաստանի հանածոներու հաւաքածոն, որ այնքան հարուստ է, իւրաքանչիւր հանքի կցելով իր հողային տարածման քարտէսն ու նկարագրականը։ Թանգարանը պատրաստած է Հայաստանի հարթաքանդակ քարտէսը, որ իր արժէքով միակն է քարտէսագրութեան մէջ։

Բնագիտական թանգարանը, իր գործունէութեան վերջին երկու տարիներու ընթացքին, կազմակերպեց գիտական արշաւներ Հայաստանի զանազան վայրերուն մէջ, այսպէս հարստացնելով թանգարանը բազմաթիւ լաւագոյն նմոյշներով։

Քաղաքակրթութեան պատմութեան թանգարանը այս վերջին տարիներուն տիրացաւ մեծարժէք գործերու, 25173 հատ, որոնց մեծ մասը կը վերաբերի մեր անցեալի պատմութեան։ Այս թանգարանը յաջողեցաւ ծաւալել իր ցուցադրական աշխատանքները։ Այսուհանդերձ թանգարանը ունի պակասներ, որոնք կը բացատրուին այն փաստով որ մարքսեան լուսաբանութեան չեն ենթարկուած Հայաստանի պատմութեան, գրականութեան պատմութեան եւ արուեստի հարցերը։ Թանգարանին աշխատանքներուն յառաջ տանելու համար մեծ կարեւորութիւն ունի թանգարանի շէնքին ընդարձակման եւ թանգարանային մասնագէտներու պատրաստութեան գործը.

Վաղարշապատի մատենադարանին կարեւորութիւնն ու արժէքը չի սահմանափակուիր միայն Հայաստանի մէջ։ Այդ ձեռագրատունը անսպառ շտեմարան է ոչ միայն Հայաստանի, այլ եւ Մերձաւոր Արեւելքի պատմութեան ուսումնասիրութեան համար։ Անցեալի այդ վեհաշուք յուշարձանին այցելուները, որոնց թիւը տարեկան 15.000է աւելի է, մեծ հիացումով կ՚արտայայտուին։

Հայաստանի պետական համալսարանը, որ հիմնուեցաւ խորհրդային վարչաձեւի առաջին տարին, իր շրջանաւարտները տուաւ արդէն առաջին հնգամեակի իսկ տարւոյն մէջ։

Մինչեւ 1930, Պետական Համալսարանը տուած է 934 շրջանաւարտ, հետեւեալ մասնագիտութիւններուն նուիրուած,— գիւղատնտեսներ՝ 283, ճարտարագէտներ՝ 47, բժիշկներ՝ 137, մանկավարժներ՝ 254, ընկեր. տնտեսագէտներ՝ 213։

Նոյն շրջանին, Պետական Համալսարանը պատրաստեց մօտ 70 երիտասարդ գիտնականներ, որոնք ներկայիս կը վարեն մեր զանազան գիտական հաստատութիւնները։

Հիմնական առաջադրութիւնները, որ ունի մեր իշխանութիւնը Պետական Համալսարանի մասին, հետեւեալներն են.

1.— Զօրացնել համալսարանի զանազան բաժինները բարձրորակ փրոֆէսօրներով։

2.— Աւելի մօտ կենալ մեր տնտեսութեան եւ մշակոյթի արժէքական հարցերուն, ծաւալելով գիտական եւ կրթական աշխատանքները։

3.— Արագացնել գիտական եւ կրթական հիմնարկութեանց կազմակերպումը, շինարարական եւ սարքաւորման տեսակէտով։

4.— Բարելաւել կրթական գործը եւ բարձրացնել որակը։

5.— Ստեղծել աւելի բարւոք մշակութային - կենցաղային պայմաններ դասախօսներուն եւ ուսանողներուն համար։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

Լուռ ցաւեր

— o —

Վաղուց է լռած մեր օրերու, մեր ժողովուրդի անման ու սիրուած երգի վարպետը, Կոմիտաս վարդապետ։ Ան թէ ողջ է թէ մեռեալ, քանի որ, ափսո՜ս, ան չերեւիր այլ եւս մեզի, չենք կրնար լսել իր թովիչ ձայնը ու տեսներ իր մոգական ձեռքի տակ այն խումբերը, որ հմայեր են մեզ իր ժամանակին։

Որքա՜ն պէտք ունինք անոր ու անոր պէսներուն կամ գոնէ անոր աշակերտներուն, որ երբեմն այդպէս վերացնեն մեզ պահ մը սա ցաւոտ օրերէն, հոգերէն ու փոքրոգութիւններէն որ կը շրջապատեն մեզ ...

Տարի մը եւս կայ որ լռած է նոյնպէս քնարը ուրիշ երգիչի մը, Նոյնպէս մեր օրերու մեր ժողովուրդի անյուսական ու սիրուած գրագէտին՝ Աւետիս Ահարոնեանի։ Ան կայ եւ չկայ, քանի չենք լսեր իր մեղմաձայն խօսքերը ու չենք կարդար իր հոգիի նոր արձագանգները որոնցմով մեզ հրահրած, ոգեւորած էր անդադար քառասուն տարի, պատկառելի ու բեղուն գործունէութեամբ։

Համակ ոգի ու եռանդ էր ան, երբ կը խօսէր ու կ՚ուսուցանէր Արարատեան աշխարհի ցաւերն ու տառապանքները, երբ կ՚ոգեկոչէր ալեւոր Մասիսի անցեալ փառքերն իր մեղրածորան բերնով եւ յուռթի գրիչով ...

Տակաւին թարմ է տպաւորութիւնը իր այն վերջին երեւումին Փարիզի մէջ, մեզի «Համազգային» ժողովականներուս, երբ առաջնորդը մը հանգոյն մեզ կը խրախուսէր զբաղելու նոր սերունդի հոգերով ու դաստիարակութեամբ, որպէսզի անոնք ամէն բանէ առաջ Հայ մենան, Հայ ապրին, չմոռնան իրենց նախնիքը ու եթէ ինք եւ մենք չտեսնենք ու չվայելենք, անոնք քաղեն այնքան չարչարանքի ու խաչելութեան յարութիւնը ...

Ցիշենք «Հայոց ժողովուրդի» խօսակցին երախտագիտութեան արժանի այս մեծ վաստակաւորները որոնց նմանները շատ չեն երեւիր, չուտ չեն յայտնուիր մեր դժբախտ իրականութեան եւ պայմաններուն մէջ, յիշենք ու յարգենք ոչ միայն յետ մահու, այլ եւ իրենց ողջութեան, մանաւանդ իրենց ցաւի օրերուն ...

ՄԵԾ - ՍԷ

ԻՆՉՈ՞Ի ԿԵՐԳԵՆ ՃՊՈՒՌՆԵՐԸ

— o —

Շատ ծանօթ միջատ մըն է ճպուռը, որ կ՚երգէ գիշեր ցերեկ, ամառը, արտերուն գլուխը։

Գիտէ՞ք թէ ինչո՛ւ կ՚երգեն, սակայն։

Կ՚երգեն միայն արու ճպուռները, որոնք չափահաս են, այսինքն սեռային հասունութիւն ունին։ Անոնց երգը հրաւէր մըն է էգերուն,— այդ երգով ու նուագով անոնք կ՚աշխատին կախարդել էգերը։

Քանի մը տեղեկութիւն ճպուռներու «նուագարանին» մասին։

Ճպուռին մէկ թեւին վրայ կը գտնուի ատամնաւոր զրուաց մը, իսկ միւսին վրայ՝ պիրկ ջիղ մը։ Երբ մէկ թեւը կը քսէ միւսին, ճիշդ ինչպէս ջութակահարը՝ իր ճպոտը լարին, ձիգը կ՚երգէ։

Այս «համերգը» վայելելու համար, անշուշտ պէտք է որ ճպուռները ականջ ալ ունենան։ Եւ իրապէս ալ ունին։ Ականջները զետեղուած են անոնց ոտքերուն վրայ։

Ճպուռներուն առջեւի ոտքերու սրունքներուն վրայ կը տեսնուին երկար ճեղքեր, ներքին բարդ կառուցուածքով, ճիշդ կենդանիներու ականջներուն նման։

Ձայնական եւ լսողական այսպիսի զգայարանքով օժտուած են նաեւ ծղրիդները, որոնք կ՚ապրին տուներու մէջ, եւ մարախները, որոնք կ՚ապրին դաշտերու մէջ։ Միայն թէ մարախներուն ականջը զետեղուած է անոնց ... փորին վրայ, իսկ ձայնը յառաջ կուգայ եռեւի երկար ոտքին ու թեւին շփումէն։

Ինչպէս բսինք, ջութակի ձեւով նախնական նուագարան մըն է որ ունին ճպուռները, ծղրիդները, մարախները, ի պէտս սիրային ցայգանուագներու, «բարօք կանչելու», ամրան տաքերուն, երբ արեւաշող արտերուն մէջ կը սկսի վառիլ այս անասնիկներուն սրտիկն ալ։

ՆԱՅՐԱԿ ՆՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶԻ ԱՐԵՆՈՒՇՆԵՐԸ ԵՒ ԱՐԻՆԵՐԸ

Մեզի ղրկուած զեկոյցէ մը կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Ահա այն համաձայնութիւնը զոր երկու միութիւնները ստորագրած են 1934 հոկտեմբեր 25ին.—

1.— Հայ արիներու Միութիւնը եւ հայ արենուշներու Միութիւնը, հայ սկաուտական միակ լիազօրուած միութիւնները կը կազմեն միջազգային դրամատեակի կողմէ, այդ հիման վրայ պարտադրուած են ամէն ձեւի փոխադարձ աջակցութեանց, հիմնուելով Անգլիոյ եւ ուրիշ երկիրներու մէջ գոյութիւն ունեցող օրինակին վրայ։

2.— Այս երկու միութիւնները բոլորովին զատ կազմակերպութիւններ ըլլալով հանդերձ, ունենալով նոյն եւ եւ լրացուցիչ նպատակը հայ նոր սերունդի կրթութեան եւ պահպանութեան, իրար հետ կը հաստատեն սերտ եղբայրական յարաբերութիւններ եւ համագործակցութեան կապ։

3.— Արիներու եւ արենուշներու Միութիւններու կեդրոնները եւ զանազան շրջանները սկաուտական օրէնքներու համաձայն կը միացնեն իրենց ուժերը եւ աշխատանքը հայ բարեկարգանութեան հաստատուն եւ իսկական յառաջացման համար։

4.— Երկու միութիւնները ազգային համերաշխութիւնը նպատակ ունենալով, կը պահեն զուտ բարեկամական վերաբերմունք դէպի ամէն ազգային եւ կրթական միութիւն։ (Ֆնիք)

Բողոք մը

ԼԻՈՆ, 10 փետր.— Յունուար 31ին «Նոր Երկիր»ի մէջ Գ. Միսաքեան ստորագրութեամբ գրութիւն մը կարդացինք որ վերէն վար զրպարտութիւն է։ Ահա իրողութիւնը.— Յունուար 24ին երկու Հայուհի կ՚այցելեն մեր հիւանդանոցը եւ ուղղակի կը դիմեն մատակարարութեան գրասենեակը, ուր երիտասարդ մը հետեւելով Հայուհիներուն կը ցուցնէ Գ. Դաւիթեանը։ Տիկինները քիչ մը խօսելէ յետոյ կը հարցնեն թէ ուրիշ Հայեր կա՞ն։ Գ. Դաւիթեանը կը պատասխանէ.— 13—14 հոգի ենք, մէկը ներսի սենեակն է, միւսները զատ զատ տեղեր կը մնան։ Տիկինները անմիջապէս կը մտնեն յարակից սենեակը, քիչ մըն ալ Գ. Մարուքեանին հետ կը խօսին եւ կ՚երթան ըսելով թէ գալ շաբաթ նորէն կուգանք եւ ամէնուն ալ կ՚այցելենք։ Այդպէս ալ ըրին։ Եկան ամէնուս ալ այցելեցին, պտուղ, ծրախոտ բերած էին՝ ամէնուս ալ բաժնեցին, առանց կուսակցական խտրութեան։ Միեւնոյն ատեն ըսին որ եթէ բանի մը պէտք ունենանք իրենց դիմենք։ Ամէնքս ալ շատ ուրախացանք։ Մենք հիւանդներս կը բողոքենք եղած զրպարտութեան դէմ Այդ անխիղճ պարոնը չի՞ ամչնար որ աղտոտ զրպարտութիւններ գրի կ՚առնէ եւ տպել կուտայ։ Մենք հիւանդներս շնորհակալ ենք Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի մարդասիրութեան համար։

Փիէռ Պէնէի 12 հիւանդներ

ԽՄԲ.— Դժբախտաբար չկրցանք աւելի կանուխ հրատարակել այս բողոքը։ Միեւնոյն ատեն ուրիշ բողոքներ ալ ստացած ենք, մէկը՝ Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի վարչութենէն, որ մանրամասնօրէն կը պարզէ իրողութիւնը. երկու հատ՝ Մարսէյլէն։ Հետաքրքրութեան համար կ՚ամփոփենք վերջինը.—

ՄԱՐՍԷՅԼ, Օփիթալ Սալվաթոր.— «Նոր Երկիր»ի 31 Յունուարին մէջ կարդալով Միսաքեանի զրպարտութիւնը Հ. Կ. Խաչի հասցէին, հիւանդ վիճակիս մէջ անկողինէս պատասխան տալու ստիպուեցայ։ Ես Յունաստանէն մինչեւ Ֆրանսա քիչ մը աւելի ծանօթ հակադաշնակցական մը եղած եմ, բայց իրականութիւնը խեղաթիւրելը արիկութիւն է։

Օգնութեան պէտք ունէի բոժշկներու յանձնարարութեամբ, բայց սանթիմ չունենալով ստիպուեցայ դիմել Բարեգործական Միութեան։ Ահա պատասխանը.— «Մեր Միութիւնը անհատներու օգնող կազմակերպութիւն մը չէ»։ Զէ՞ն կրնար հիւանդանոցի հասցէին պզտիկ օգնութիւն մը ընել հայ չքաւոր հիւանդներու։ Ցետոյ գիմեցի Տիկ. Միութեան, որ մէկ պատասխան անգամ չտուաւ մինչեւ այսօր (ամիսներ անցած են)։

Օր մը երկու Հայուհիներ եւ պզտիկ օրիորդ մը, 12 տարեկան, եկան հիւանդանոց, պայուսակները լեցուն։ Հարցուցին քոյրերուն թէ հոս Հայեր կա՞ն։ Քոյրերը զիս ներկայացուցին Օր. Շահրամեանի եւ ուրիշի մը որուն անունը չեմ յիշեր։ Դուն Հա՞յ ես, հարցուցին։— Այո, պատասխանեցի։— Ուրիշ Հայեր կա՞ն։— Երեք հոգի ենք, մէկը կաթոլիկ, մէկը բողոքական եւ ես լուսաւորչական։ Պայուսակները պարպեցին վերջ քառասուն ֆրանք տուին եւ յայտնեցին թէ Հ. Կ. Խաչի կողմէ եկած են։ Մեր շնորհակալութիւնները յայտնեցինք եւ մեր աղեւէ քոյրերը չմոռցան «ձախօսներուն» երախտագիտութիւն յայտնել հայ հիւանդներուն տարած խնամքին համար։

Ես այսչափ գրեցի, դուք շատ հասկցէք։

Ա.[illegible]

ՍԱՄՍՈՒՆ

ԿՂԵՐԱԿԱՆ ՉՕՐԱՇԱՐԺ

— o —

Պոլսոյ «Արաքս» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (7 փետրուար)։

«Այնպիսի պահու մը երբ հայ ժողովուրդը կարիք ունի իր հոգեկան միութիւնը գտնելու, լեցնելու խրամատները, եւ հաւաքական ճիգով մը դիմագրաւելու զարհուրելի գլանը որ կուգայ ճմլելու հայ ժողովուրդի մնացորդները գաղութներու մէջ, կարելի է տեսնել այն անտեղի զօրաշարժը որուն ձեռնարկած է հայ հոգեւորականութիւնը, եկեղեցին բաժնած, երթալ մխրճուելու հայ կեանքի ալիքներուն մէջ։

Անկարող իրենց յաւակնութիւններն արժեցնելու հայ հողի վրայ, ուր հայ եկեղեցին իր հոգեվարքը կը քաշէ, անկարող նաեւ իրենց դերը զգացնելու Պէմայի երկրին մէջ՝ ուր տէր պապաներուն սեւն անգամ կը քաշեն իրենց կանոնական, հայ հոգեւորականները իրենց յարձակման թիրախ են ընտրած հէք գաղութները։

Բաւական է աչքէ անցընել էջմիածնէն գաղութներու վրայ տեղացող կոնդակները՝ ուր այնպիսի անբարտաւան շեշտ մը կայ, որուն չէին համարձակեր իսկ կաթողիկոսները անգամ թեմերուն հետ խօսած ատեն։ Բաւական է թղթատել Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան եւ Երուսաղէմի Պատրիարքութեան զոյգ մը օրկաններ. Հասկն ու Սիոնը, որոնք գաղութներուն վրայ կը նային կարծես իբր խնդն հօտի մը, այս բառին ոչխարային իմաստով։

Տեսակ մը ընդհանուր զօրաշարժ՝ հայ կեանքը առնելու համար եկեղեցւոյ թաթին տակ։

Վերջին ազդանշանը Հասկը կուտայ։ Բաբգէն կաթողիկոսի մանրամասնական օրկանը, չգոհանալով երկու կաթողիկոսներուն պտոյտները, ստացած այցելութիւնները, կամ կաթողիկոսական ղրկուած նուէրները արձանագրելով, ծաղրի կ՚ենթարկէ բոլոր անոնք որ կրօնքը խղճի գործ կը դաւանին հայ [illegible] [illegible] բնիկը վեր դառնալով յայ[illegible] թիւններէն, ու կը պահանջէ [illegible] անոնք որ հայ եկեղեցւոյ զաւակ են՝ տառը տառին կիրարկեն եկեղեցւոյ պատուիրանները։

«Պէտք է կիրակի օրեր եկեղեցի գալ, պէտք է Ս. Հաղորդութիւն առնել տարին գոնէ երկու անգամ», կը հրահանգէ Հասկ, որպէսզի «աղացուցանես թէ դուն անդամն ես Մայրենի եկեղեցւոյդ եւ անկեղծօրէն կը սիրես զայն»,— հրահանգներ՝ զորս այս դարուն մէջ կիրարկած չունին, ա՛ս ցաւն, հոգեւորականները իրենք

Իր հայրական յորդորները վերջացնելու համար Հասկ հետեւեալ չըսնաշխարհիկ պատգամը կ՚արձակէ մեզի.

«Մեր մէջ կրօնքը խղճի խնդիր է ըսողներ ամէնէն մեծ առաջնութիւն մը ապացուցած կ՚ըլլան՝ եթէ իրենց խղճին թափով թողուն եկեղեցին, չըլլալով եկեղեցականով եւ եկեղեցւոյ վարչական գործերով։ Այնպիսի արտաքին կեցուածքով մը միայն կը նայ արդարանալ խղճի խնդիրը»։

Օ՜, մենք եւ մեզ պէս մտածողները շատ սիրով պիտի ձգէինք ձեզի, ձեր եկեղեցին ու իր բանկալը, խունկն ու մոմը, քշոցն ու բուրվառը, եթէ, ձեր եկեղեցին, ինքը, չփորձէր գալ միջամուխ ըլլալ հայ ժողովուրդի ամէն մէկ քայլին, եթէ սերունդին դաստիարակութեան, ցեղին քաղաքական մրտահոգութիւններուն, վերջապէս համայնքին կեանքի ամէն մէկ երեւոյթին, — յաճախ կատարելով խառնակիչի ու պառակտիչի դեր՝ յանձին այն սինլքորներուն, որոնք իրենց ուսերուն սեւ առած ու ապաւինելով անոր, կը կարծեն ազատ ըլլալ ամէն խայտառակութիւն ընելու անպատիժ։

Օ՜, մենք ամենամեծ հաճոյքով պիտի ձգէինք եկեղեցականներուն սեւերը, ու չտեսնելու պիտի գայինք անոնց ծուլութիւնն ու պորտաբուծութիւնը, անոնց մարդկային մեղքերն ու անոնց խուցերէն ներս անցած - դարձածը, եթէ այդ եկեղեցականները սահմանափակուէին իրենց հոգեւոր պարտականութիւններուն մէջ, ու չփորձէին հայ կեանքը թունաւորել»։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՓՈՓՏՈՒՄՆԵՐԸ (3)

ՀԱՅ ԿԻՆԸ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ (ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆ)

Գաւառացի հայ կինը իր ընդունակութիւններով կը փայլէր «հինգ մը — քուք», «երեք մքուք» կոչուած գունագեղ եւ ծաղկանկար չալվարներու հիւսուածքի, ինչպէս նաեւ շալ - շապիկի գործին եւ «պանուշտ» կոչուած մանիշակագոյն ընտիր կերպասին պատրաստութեան մէջ, կերպաս մը՝ որուն սրտին վրայ՝ լոյսը ալիքանման տարածուելով, կախարդական տեսք եւ հրապոյր կը պարգեւէր։

Ի՞նչպէս հարուստ կ՚ըլլային Վասպուրականի մառանները։ Հայ ժամիկներու ոսկրուտ ձեռքերով եւ աղօթքներով շնորհասատ մառանները նշանաւոր էին զաւուրմայով, «քոնծած մածունով», երինջնակով ու մանդակով, պղպիկովն ու սուխուկով, սիսակու բանջարովն ու պուտով, բանջարածովն թթուներով, տեսակ - տեսակ իւղերով, ռուպով, թուզով եւ մեղրով։

Այդ օրերուն՝ երեւան կուգային գաւառացի թէ քաղաքացի հայ կիներու իմաստութեան եւ տնտեսագիտութեան եւ ուրիշ ձիրքերը։

Հայ կինը կ՚աշխատէր, կը գործարկէր, յաճախ ծանրապէս կը տառապէր եւ իր գերագոյն վարձատրութիւնը իր ընտանիքն էր, գերդաստանին պատիւը եւ բարօրութիւնը, իր «կանաչ- կարմիր» Արփենայ սարերու պէս զաւակները։

«Աղջը սաղ էնի»,— ահա այն ընդհանուր ու բնորոշ նշանախօսը ամենադժնդակ օրերուն, հայ բերաններէ լսուող

«Աղջը սաղ էնի»՝ ամենահզօր ու փրկարար ույժն էր՝ ցեղանս այրութեան ու տեսակ - տեսակ թշուառութեան դատապարտուած բազմահազար մայրերու եւ մեղրամիսը չլրացուցած նորահարսերու, ան՝ խտացումն էր ներքին վարդապետութեան մը՝ եզակի, անօրինակ հայրենասիրութեանը Վասպուրականցի կնոջ։

Գաւառացի հայ կնոջ հաճոյքները բնութիւնը ինքն էր հայթայթող։

Կակաչի, գինըրուկի, անթառամ ծաղկի, սուսունի, սուսամբարի ծաղիկներ հաւաքել ու փնջել, սիրատենչ աղջիկներու «զարիզ - զուրպէթ» ունեցող հարսներ, երիտասարդ կիներու մեծագոյն հաճոյքներն էին։

Հաճոյքներուն մաս կը կազմէին նաեւ ուխտագնացութիւններ, գեղջկական հարսներ, մատաղի արարողութիւններ եւն

Պէտք չունէին ներկի ու շպարի, փոշիի. դրախտագեղ Վասպուրականի կենսաբորբոք ու բարկ արեւը, Վանայ ծփուն ծովէն, Սիփանէն ու Վարագէն փչող զեփիւռները ու հայրենի լեռներէն գահավիժող կչկչան, զուլալ աղբիւրները եւ անխարդախ սնունդը բաւական էին գոյներուն ամենագեղեցիկովը ներկելու երեսները Վասպուրականի «արանց ու կանանց, ծերոց ու տղայոց», պարգեւելով անոնց եւ՛ առողջութիւն եւ՛ կորով եւ խանդ։

×

Տարբեր էր սակայն Վասպուրականի Վան քաղաքի եւ Այգեստանի հայ կնոջ վիճակը։

Անոնք ալ օժտուած էին այն բոլոր բարեմասնութիւններով զորս յիշատակեցինք գաւառացի կնոջ մասին։ Վան քաղաքի, Այգեստանի հայ տղամարդիկ մեծամասնութեամբ առեւտրականներ եւ արհեստաւորներ էին, որոնք ի վիճակի էին իրենց ընտանիքները բարեկեցիկ պահելու։ Ու քաղաքացի կամ Այգեստանցի հայ կինը հարկադրուած չէր գաւառացի հայ կնոջ պէս բազմապիսի աշխատանքներու լծուիլ։

1860ական թուականներէն սկսեալ բացուած եւ հետզհետէ բազմապատկուած աղջկանց վարժարաններու մէջ կ՚ուսանէին բաւական թիւով աղջիկներ, որոնց մեծամասնութիւնը կրնար աւարտել տարրական նախակրթարաններ։ Կային նաեւ Սանդխտեան եւ Ամերիկեան աղջկանց բարձրագոյն նախակրթարանները, որոնք կը հայթայթէին համեստ պատրաստութեամբ ուսուցչուհիներ։

Վան քաղաքացի եւ Այգեստանցի իգական սեռը դպրոցէն դուրս գալէ վերջ, կը նուիրուէր տնային աշխատանքներու, ձեռագործի, ինքնազարգացման եւ ի վերջոյ՝ օժիտի պատրաստութեան։ Նուրբ ձեռագործասեղնագործը անծանօթ չէին Վանեցի կիներու եւ աղջիկներու։

Վան - Այգեստանի հայ իգական սեռի փոքրամասնութիւնը միայն իր ապրուստը ճարելու կամ ընտանիքի հայրերուն օգնելու համար, հարկադրուած էր աշխատիլ կտաւագործներու, գորգագործներու, դերձակներու քով, կամ լուացք ընելով, հաց թրխելով, երբեմն դայեակ, երբեմն սպասուհի, հարուստներու տուներու մէջ աշխատելու, բուրդ կամ բամպակ մանելու, մաս մըն ալ իրենց արհեստաւոր ամուսիններուն օգնելով։

Մինչ այդ օրերուն, թուրք աղջիկներու յատուկ 3—4 տարրական վարժարաններ կային եւ Թրքուհիներու կէսէն աւելին հարէմներու զարդը կը կազմէր։

Շատ չանցած սակայն, Վանի հայ աղջիկներն ու կիները հրապարակ իջան եւ կարգ մը հանրային ասպարէզներու մէջ նուաճումներ կատարեցին։

Արդէն կային բաւական խոշոր թիւ մը կազմող վարժուհիներ, որոնք անձնուիրութեամբ փարած էին մատաղ սերունդի կրթութեան գործին։

Սակաւաթիւ չէին այն հայ աղջիկները որոնք իրենց մազերը ճերմկցուցին, հայ ուսուցչին յատուկ «փուշէ պսակը» կրելով։

Այդ տեսակէտէն առաջին չարքի վրայ է Գօնտաքճեան տիկին Եղիսաբեթը, Մ. Փորթուգալեանի դաստիարակած յեղափոխական, մասւորական սերունդէն յայտնի Արմենական գործիչ Եղիշէ Գօնտաքճեանի տիկինը, որ Վանի մէջ ունէր իր սեփական աղջկանց յատուկ վարժարանը։

Այս անձնուէր տիկինը իր քոյրերուն՝ օրիորդ Մարինայի եւ տիկին Անիկի օժանդակութեամբ, Վանի հայ իգական սեռի դաստիարակութեան եւ զարգացման գործին մէջ խիստ ինչանակալից ու միշտ յիշատակելի գործ կատարած է։

Եւ քիչ չեն եղած նման անձնուէր հայ վարժուհիները։

Հերոսական Վասպուրականի ազատագրուած բեկորները շատ բան կը պարտին այսպիսի վարժուհիներուն, որոնք կրթեցին, դաստիարակեցին ու պատրաստեցին Վանի յեղափոխական իգական սերունդը, որ իր սահմանափակ թիւովն իսկ, յաւէտ յիշատակելի է եւ անմոռաց։

ԱԶԳԻՆ

(Շար.)

ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ
Անգլօ-ֆրանսական ծրագրին

= o—o =

Գերմանական կառավարութիւնը երէկ հաղորդած պիտի ըլլար իր պատասխանը՝ անգլօ-ֆրանսական ծրագրին (օդանաւային համաձայնութիւն եւ միջազգային գործակցութիւն)։ Իրազեկ շրջանակներ կը հաւաստեն թէ պատասխանը բարեկամական է, բայց տարտամ։ Գերմանիա չուզեր այն տպաւորութիւնը ձգել թէ կը շահագործէ իր ժխտական դիրքը, բայց միեւնոյն ատեն կը զգուշանայ որոշ յանձնառութեանց տակ մտնել։ Պերլինի մէջ այն համոզումն ունին թէ մեծ պետութիւնները շատոնց համակերպած են Գերմանիոյ սպառազինութեանց ճանաչման, հետեւաբար կ'արժէ ժամանակ շահիլ եւ աւելի զօրանալ։ Միւս կողմէ, Գերմանիոյ վարիչ շրջանակներուն մէջ կան տարրեր որոնք կ'ուզեն հակախորհրդային ճակատ մը կազմել, աջակցութեամբ Անգլիոյ։

*.Պ. Կէօրինկ, Փրուսիոյ վարչապետը, առջի օր ճառ մը խօսեցաւ Պրէմէնի մէջ, 30,000 բանուորներու առջեւ։ «Մենք ազգային ընկերվարականներս, ըսաւ, Աստուծոյ եւ պետութեան առջեւ կը ստանձնենք Գերմանիոյ ճակատագրին պատասխանատուութիւնը։ Մենք երկու տարիէ իվեր շատ աւելի աշխատած ենք քան ուրիշներ՝ որ եւ է ատեն։ Այսօր կրնանք հպարտօրէն բարձրացնել մեր գլուխները, որովհետեւ յաջողեցանք ազատել Գերմանիան։ Մենք պէտք է ամէն բան ընենք, վերահաստատելու համար Գերմանիոյ ծովային ճախկին կարեւորութիւնը։ Երեք ամիսէն պատրաստ պիտի ունենանք երեք առեւտրական նաւեր»։

Մանուան դատապարտուեցաւ
Լինտպէրկի երախային առեւանգիչը

— —

Գերմանացի Հաուփթման, որ ամբաստանուած էր իբրեւ առեւանգիչն ու սպանիչը երիտասարդ օդանաւորդ Լինտպէրկի, մահուան դատապարտուեցաւ փետր. 14ին, երդուեալներուն կողմէ։ Դատը կը շարունակուէր եօթը շաբաթէ ի վեր, եւ վերջացաւ երեքշաբթի օր։ Ցեստոյ երդուեալները փակուեցան սրահի մը մէջ, զրկուելով ամէն հաղորդակցութենէ։ Ահագին բազմութիւն մը խռնուած էր դուրսը, անհամբեր սպասելով վճռին։ Սպասումը տեւեց 12 ժամ։ Վճռին ընթերցման ձեւակերպութիւնը տեւեց 70 վայրկեան։ Մահապարտը անտարբեր կ'երեւար։

Այս առթիւ ըսենք թէ չափազանց անողորմ եղած էր ընդհ. դատախազը, իր ամբաստանագրին մէջ։ Ան սուր, վայրագ բառերով հարուածեց ամբաստանեալը, կոչելով «ամէնէն ցած անասունը անասնական աշխարհին մէջ, ժողովուրդի թշնամի թիւ 1։ Մարդ մը որ կ'անպատուէ իր ազգը։ Դատապարտեցէ՛ք այս մարդը։ Ան պաղ է հիմա եւ անտարբեր, բայց պիտի հալի ելեկտրական աթոռին առջեւ։ Այս ոճիրը գործող մարդը ամերիկացի չէր կրնար ըլլալ. այլ մէկը որ կրնայ՝ տարճանակը ձեռքին մէջ կոտրել մանուկներու կառքեր քշող կիները, դաղտնապէս երկիր մը սողոսկիլ ոճիր գործելու համար»։

Խոշոր օդանաւ մը ջախջախուր

— . —

Ամերիկեան խոշոր օդանաւ մը, «Մէյքըն», առջի օր ընկղմեցաւ Սան Ֆրանչիսկոյի առջեւ, պայթելով եւ երկուքի բաժնուելով։ Բարեբախտաբար միայն երկու հոգի խեղդուեցան, 83 ուղեւորներու մէջ։

Այս օդանաւը շինուած էր ուրիշ ամերիկեան օդանաւի մը, «Աքրըն»ի հետ, որ նմանապէս ընկղմեցաւ 1932 յուլիսին, Նիւ Ճըրսիի բացերը, փոթորիկի մը բռնուելով։ Այն ատեն 207 նաւորդներէն 74ը մեռան։ Նոր օդանաւը իր առաջին փորձերը կատարած էր 1933 ապրիլ 20ին, մեծ յաջողութեամբ։ Երկրորդ եւ երրորդ թռիչքներն ալ յաջող անցան։

Փարիզ եւ շրջակաները

Հրազդան, Քրիստափոր եւ Աղբիւր - Սերոբ միացեալ խումբերու ժողովը այս Երկուշաբթի, ժամը 8.30ին, 32, Ավընիւ տէ Կօպլէնի սրահին։

Կարեւոր օրակարգ։

Կեդրոն

ՎԱԼԱՆՍԻ Կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։

ՍԷՆ ԺԷՐՄԷՆԻ վրէժ խումբի ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է
ՓԱՐԻԶԻ եւ ՇՐՋԱՆԻ կոմիտէներու խորհրդակցական ժողովը
յետաձգուած է Փետր. 23ին Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ տեղը

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿԱՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ
Հ. Յ. Դ «ԱՐԱՄ» Ենթակոմիտէին կողմէ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին. Թիւ 1. Փլաս տը լա Բէվէթի արձարանին վերնայարկը (Անիէռ).

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ
Հ. Յ. Դ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «ՌԱԶՄԻԿ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Տեղի կ'ունենայ 24 Փետրուար կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Salle GALLEMENTի սրահին մէջ, Առնուվիլի կայարանին դիմացը

կը ներկայացուի՝ **«ԹԱԼԷԱԹԻ ԱՆԿՈՒՄԸ»**

Մուտք 5 ֆրանք. անգործներու 3 ֆրանք

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ
Կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

Առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացուի՝ անման երգիծաբան ՅԱԿՈԲ ՊԱՐՈՆԵԱՆի գլուխ-գործոց

«ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐԸ»

Փետրուար 17ին, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին,
ՎԻԷՆԻ ՍԵՐՔԼԸ - ԿԱԹՈԼԻԿ շքեղ սրահին մէջ

երեք ժամ անդադար ծիծաղ

կը մասնակցին գաղութիս ամէնէն կարող ուժերը. Կարապետ Փէհլիվանեան (Աբիսողոմ աղա) եւ Ենովք Տօղիկեան (Մանուկ աղա).

Առաջին կարգ՝ 3 ֆրանք [illegible]

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ
Նախաձեռնութեամբ՝ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՎԱՐՉ ԺՈՂՈՎԻ

Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին

Petit Journalի սրահին մէջ (Rue Cadet, Métro: Cadet).

Կը դասախօսէ Կարող. Ճարտար

ԳԵՐ. Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Ս. ԱՐՔԵՊՍ. ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Նիւթ ունենալով ա) Ս. Էջմիածնի վերաշինութիւնը.— բ) Հայաստանի շինարարութիւնը։

Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 ֆրանք։

Բանախօսութիւնը կ'աւարտի ժամը 11.30ին։

ԹԱՏԵՐ. ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՍԷՆ ՇԱՄՕՆԻ ՄԷՋ
Նախաձեռնութեամբ՝ Ս. ԷԹԻԷՆԻ ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ղեկավարութեամբ՝ Գ. Հ. ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆի եւ սիրողական մասնակցութեամբ Սէնթ Էթիէնի ճայ կարող ուժերու

Կը ներկայացուի՝ Շիրվանզադէի «ՆԱՄՈՒՍ»ը

Այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին ՍԱԼ ԺԱՆ ՏԻՐՔԻ մէջ (Ս.Շամօն)։

Տոմսերու գիներ 4 եւ 3 ֆրանք։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Ֆր. Հ. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղի ժողովը այսօրուր երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

Ֆր. Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին. 3րդ թաղապետարանի Դրադարանին մէջ։ Նիրկայ կ'ըլլայ Կեդ. վարչութեան ներկայացուցիչ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Տարօն-Տուրուբերանի Հայր. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Փուլվար Օտտոյի եկեղեցիի սրահին մէջ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Կը խնդրուի բոլոր անդամներէն ներկայ գտնուիլ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Խարբերդի եւ Շարակիոյ Գիւղերու Երիտասարդաց Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը յառաջիկայ Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Պար Էնփէրիալի սրահին մէջ (17 Ալէ Լէօն Կամպէթա)։ Կարեւոր օրակարգ. Կը հրաւիրուին անդամ եւ ոչ-անդամ հայրենակիցներ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Սրգնկայի Վերաշինաց Միութեան անդամական ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 1.30ին.Թիւ 50Պուլ.Տիւկամիէ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Սմբատ Տէօվլէթեան կը փնտռէ իր տղան՝ Ղեւոնդ Տէօվլէթեան որ. Եոզկատցի, 25 տարեկան։ Մօր անունը Բերուզ։ Կը գտնուի Եգիպտոս։ Լուր ունեցողները հաճին գրել իր հետեւեալ հասցէով

S. Deuvlétian, 380, Ave. Hoche, Goussainville (S. et O.)

Ցուսաթերթէն կը խնդրուի արտատպել։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Հովանաւորութեամբ Պ. ԷՏՈՒԱՐ ԷՐԻՕԻ (Պետական Նախարար)
եւ Նախագահութեամբ Պ. ԺԻՒՍԹԷՆ ԿՕՏԱՐԻ (Ելեր. եւ Ճարտ. Նախարար)

17 Փետրուար կիրակի ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր

Aero-Clubի սրահներուն մէջ, 6, Rue Galilée, Paris (16). Métro: Boissière

Որքէսդր ժազ-Թանկօ։ Անակնկալ - Գրի ճի սեղան։

Մուտք՝ 15 ֆրանք։ Ուսանողներու՝ 10 ֆրանք։

ԸՆԿԵՐԱ-ՀԱՄԱԿԱՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» Կոմիտէի կողմէ՝

17 փետրուար կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին

ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆի սրահին մէջ, 43, rue de la Défense, Իսի

Երգ, նուագ, պար, Թատ., սրինգ դափ եւլն.։ Մուտք՝ 5 ֆրանք։

Կը խնդրուի երախայ չբերել։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (22)

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

»»» · · «««

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

— Ձեր ծառայ Հաջի Ռահիմ, պատասխանեց քաւոր Պետրոսը։

Տեսնելով որ իմ հիւրը հաջի է եւ ոչ հասարակ մահմետական, տան տիրոջ յարգանքը աւելի եւս բազմացաւ դէպի քաւոր Պետրոսը։ Բայց ծիծաղը ինձ խեղդում էր. ես չգիտէի թէ ինչո՞վ կը վերջանայ այդ խաղատակութիւնը։ Իսկ քաւոր Պետրոսը իրան այնքան ծանր էր պահում որ չէր կարելի չյարգել նրան։ Նա ոչինչ չէր խօսում, որովհետեւ ինձ պատուիրուած էր խուլ ու մունջ ձեւանալ։ Տան տէրը նկատելով իմ լռութիւնը, հարցրեց քաւոր Պետրոսից։

— Դա ձեր ինչն է։

— Ձեր փոքրիկ ստրուկը,— իմ որդին է։

— Աստուած պահէ, ցրանայ, ասաց տան տէրը, յետոյ դարձաւ դէպի ինձ, հարցնելով։

— Դու, երեխ, մրսեցա՞ր անձրեւից, դէմքդ խիստ գունատ է երեւում։

Ես ոչինչ չպատասխանեցի։ Քաւոր Պետրոսը իմ փոխարէն ասաց.

— Նա խուլ ու մունջ է. ոչինչ չէ լսում։

— Խեղճ տղայ, Աստուած ողորմութիւն անէ, բացականչեց տան տէրը ցաւակցական եղանակով եւ սկսաւ հարցնել.

— Մօրից այդպէ՞ս է ծնուած, թէ յետոյ է պատահել։

— Մօրից այդպէս չէ ծնուած, առաջ նա սոխակի լեզու ունէր, լսում էր, խօսում էր, ինչպէս մենք խօսում ենք։ Ուղիղ երկու տարի է, ինչ որ պատահել է այդ անբախտութիւնը։ Թող Աստուած հեռու պահէ քո զաւակներից։ Իմ մեղքերի համար Աստուած պատժեց ինձ....։

Ցետոյ քաւոր Պետրոսը հնարեց մի ամբողջ պատմութիւն, թէ որպէս չար ոգիները ամէն գիշեր երեւում էին ինձ, սարսափելի տեսարաններ էին ներկայացնում իմ աչքերի առջեւ, եւ սաստիկ վախենալուց իմ ականջները փակուեցան եւ իմ լեզուն կապուեցաւ։

Այդ պատմութեան միջոցին, որի մէջ քաւոր Պետրոսի ճարտար լեզուն աւելի եւ աւելի էր պաշտում խօսքերը, ես նկատում էի, թէ որպէս զարհուրած տան տիրոջ երկար մօրուքը շարժւում էր, եւ նա լռութեամբ կարդում էր աղօթքի նման մի բան։

— Հիմա ո՞ւր էք տանում դրան, հարցրեց նա։

— Տանում եմ Սէիդ – Հաջինի մզկիթը, պատասխանեց քաւոր Պետրոսը։— Սուրբ Իմամը, ինձ երազի մէջ յայտնուելով, ասաց, որ որդուս փրկութիւնը կը լինի, եթէ այնտեղ կը տանեմ։

Սէիդ – Հաջինի մզկիթը մեծ համբաւ ունէր մահմէտականների մէջ իւր հրաշագործ զօրութեամբ։ Այնտեղ տանում էին գժերին, կոյրերին, խուլ ու մունջերին։ Բայց տան տիրոջ համբաւը աւելի մեծ եղաւ դէպի քաւոր Պետրոսը, երբ լսեց որ սուրբ Իմամը յայտնուել է նրան երազի մէջ եւ խօսացել էր նրա հետ։

Բոլոր ժամանակը նրանք խօսում էին թուրքերէն։ Քաւոր Պետրոսի բառերի գարձուածների մէջ չէր կարելի նկատել, որ նա հայ էր։ Նա խօսում էր աւելի լաւ, քան թէ մի թուրք։ Եւ այդ իսկ պատճառով նա հրամայեց ինձ լռութեան դեր կատարել, մի գուցէ իմ մի անզգոյշ խօսքերով ես մերկացնէի մեր հայութիւնը։

Վերջապէս տան տէրը հրամայեց, որ ընթրիք տան։ Քաւոր Պետրոսը յայտնեց, որ նա դեռ իւր երեկոյեան նամազը չէ կատարել եւ չէ կարող առանց աղօթելու սեղան նստել։ Նրան լուացուելու համար պէտք եղած պարագայքը, նա լուացուեցաւ, եւ մաքրութեան ծէսերը կատարելուց յետոյ, սկսեց բարձր ձայնով երկրպագութեամբ աղօթել։ Ես զարմանում էի, թէ ո՞րտեղից գիտէր նա այդ բոլորը։ Մահմէտականի նամազը կատարւում է արաբական լեզուով։ Աղօթելու եղանակը, երկրպագութիւններ որոշուած կարգեր ունին։ Մաքրութեան կամ լուացուելու ձեւերը նոյնպէս առանձին կանոններ ունին։ Պէտք է բոլորի մէջ ճշդութիւն պահպանել։ Մի փոքրիկ սխալ կարող է «բաթիլ» անել (ոչնչացնել) նամազը։ Բայց ո՞րտեղից, ե՞րբ էր սովորել քաւոր Պետրոսը այդ արարողութիւնները։

Քաւոր Պետրոսի բարեպաշտութիւնը այն հետեւանքն ունեցաւ, որ աւելի գրաւեց մեր հիւրընկալի համակրութիւնը։ Կրօնին եւ հաւատքին հաւատարիմ մարդիկ խիստ յարգելի են մահմէտականների մէջ։ Այդ յարգանքի արտայայտութիւնը աւելի նկատելի էր ընթրիքի ճոխութեան մէջ։ Բացի զանազան ուտելիքներից, մեզ համար պատրաստել էին եւ փլաւ։

Երբ սեղանը պատրաստ էր, քաւոր Պետրոսը հարցրեց տան տէրից, թէ իւր կանանցում սուրբ տեղերից ո՞րին ուխտ է գնացել։ Երբ պատասխան ստացաւ, թէ ոչ մէկին,— նա հրամայեց սեղանից ասելով։

—Քո հացը հարամ (անսուրբ) է, ես ուտել չեմ կարող։ Դու մեղանչել ես շարիաթի դէմ։

Տան տէրը սաստիկ ամաչեց, սկսեց աղաչել, որ իւր սեղանը չանպատուէ, խոստացաւ, որ գարունին անպատճառ կը գնայ Բաղդատ իմամների գերեզմանները համբուրելու եւ Քարբալայի ուխտը կատարելու։ Պատմեց, թէ որպիսի արգելքներ մինչեւ այսօր զրկել էին նրան սուրբ տեղերի ուխտագնացութիւնից.

Քաւոր Պետրոսը փոքր ինչ հանգստացաւ, ասելով.

— Ամէն մի ուղղափառ մուսուլմանի պարտականութիւնն է, երբ նրա նիւթական միջոցները այնքան ներում են, որ կարող է հոգալ ճանապարհի ծախքը, պէտք է անպատճառ կատարէ սուրբ տեղերի ուխտագնացութեան խորհուրդը։

Այնուհետեւ սկսեց երկար բացատրել, թէ որպիսի հոգեւոր վարձատրութիւններ են սպասում Քարբալայի, Մէշէդի եւ մանաւանդ Մէքքայի ուխտաւորներին,— պատմեց, թէ որքան հիւրիներ, (հրեղէն աղջիկներ) պիտի սպասեն նրանց Մուհամմէդի դրախտում, եւ վերջացրեց իւր խօսքերը նրանով, թէ «Հաճի» եւ «Քէրպալա» - եաները զրկւում են այդ բոլոր երկնային երանութիւններից....։

Վերջին խօսքերը ինձ վրայ այնպիսի վատ ներգործութիւն ունեցան, որ ուզում էի փակուած լեզուս բաց անել եւ յայտնել, թէ դա ինքը քրիստոնեայ է, բայց խաբէութեամբ իրան մահմէտական է ձեւացնում։

(Շար.)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Dameme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 16 ՓԵՏՐՈՒԱՐ SAMEDI 16 Février 1935

ԺԱ ՐԴ ՏԱՐԻ - 11e Année N° 2791

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԻՆՉՊԷՍ ՊԻՏԻ ՆՈՐՈԳՈՒԻՆ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐԸ

—·—

Պաշտօնական հրահանգներ առ որ անկ է

Երէկ հաղորդած էինք թէ անոնք որոնց ինքնութեան թուղթերու պայմանաժամը լրացած է 1934 դեկտ. 31ին եւ որոնց մականունները կը սկսին ֆրանսերէն A. B. C. տառերով, պէտք է դիմում կատարեն ՓԵՏՐ. 15ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ, ԵՒ ԵԹԷ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՍԸ ՕՐ, ԱՅԼԱՊԷՍ ԿԸ ԿՈՐՍՆՑՆԵՆ ԻՐԵՆՑ ԱՇԽԱՏԵԼՈՒ ԻՐԱՒՈՒՆՔԸ:

Այս առթիւ բոլորին ուշադրութեան կը յանձնենք հետեւեալ պաշտօնական հրահանգը.—

Այն օտար աշխատաւորները որոնք վարձքով կը բանին (սալարիէ) Սէնի նահանգին մէջ եւ որոնք կ'ուզեն նորոգել իրենց ինքնութեան թուղթերը, պէտք է ԱՆՁԱՄԲ (միջնորդներ չեն ընդունուիր), Սէնի Տեղաւորման Նահանգային պաշտօնատունը, 391 պիս, ռիւ տը Վօժիռար, Փարիզ (15), ներկայացնեն իրենց աշխատաւորի ինքնութեանթուղթի նորոգման խնդրագիրը:

Այդ դիմումին հետ պէտք է ներկայացնել.—

1. Խնդրագիր մը, 4 ֆրանքնոց դրոշմաւոր թուղթի մը վրայ (փափիէ թիմպրէ), հետեւեալ ձեւով խմբագրուած.—

«Je soussigné . . . . de nationalité . . . . . demeurant à . . . ai l'honneur de solliciter de M. le Ministre du Travail l'avis favorable nécessaire au renouvellement de la carte de travailleur».

Ստորագրութիւն

2. Գրաւոր տեղեկութիւններ՝ կրկին օրինակով, որոնք պէտք է խմբագրուին համաձայն յարակից հարցարանին: Պէտք է ամբողջապէս լեցնել այս «ֆորմիւլ»ը եւ ստորագրել:

ԾԱՆՕԹ.— Այս թուղթին վրայ նշանակուած տեղեկութիւնները ՍՏՈՒԳՄԱՆ ՊԻՏԻ ԵՆԹԱՐԿՈՒԻՆ: Հետեւաբար շահագրգիռներուն կ'իյնայ, իրենց խնդրագիրը ներկայացուցած ատեն, միասին բերել բոլոր այն վաւերաթուղթերը որ կրնան հաստատել իրենց յայտարարութեան ճշդութիւնը, իրենց Ֆրանսա բնակութեան մասին:

Կարելի է ներկայացնել հետեւեալ թուղթերը.—

Աշխատանքի նախընթաց վկայականներ, գործատիրոջ վաւերացեալ ստորագրութեամբ:

Քաղուածք օտարականներու արձանագրութեան տոմարէն:

Բնակարանի վարձքի, ջուրի, կազի եւ ելեկտրականութեան ընկալագիրներ:

Դպրոցականութեան վկայականներ:

Տուրքի թուղթեր:

Բնակութեան օրինաւոր վկայականներ, վաւերացուած՝ բնակարանի գործակատարէն (ժէռան), իսկ ան չեղած ատեն՝ ղռնապանին կողմէ:

Այս վերջին վկայականը պէտք է խմբագրուի սա ձեւով.—

Je soussigné . . . . . propriétaire, gérant ou concierge de l'immeuble No. . . . Rue . . . . . . déclare que M. . . . . demeure dans cet immeuble depuis le. . . (ճիշդ թուականը) ou y a résidé du . . . au . . .

Ստորագրութիւն՝ վաւերացուած ոստիկանական տեսուչին կամ քաղաքապետին կողմէ

3. Վկայական մը գործատիրոջ կողմէ, ԿՐԿԻՆ ՕՐԻՆԱԿՆԵՐՈՎ, ստորագրութիւնը վաւերացուած քաղաքապետին կամ ոստիկանութեան տեսուչին կողմէ: Այս վկայականը ստուգման համար կրնայ ընդունուիլ միայն յանձնումի թուականին յաջորդ ամսուն եւ պէտք է յիշէ գործին տեսակը, վճարուած աշխատավարձը, ինչպէս եւ յանձնառութեան նախատեսուած տեւողութիւնը: Այդ տեւողութիւնը չի կրնար երբեք ամիսէն վար եւ մէկ տարիէն վեր ըլլալ:

Ահաւասիկ պատճէն մը յանձնառութեան վկայականի, գործատիրոջ կողմէ.—

Je soussigné . . . déclare engager en qualité de . . . . . pour une durée de . . . . mois, M . . . . (nom et prénoms), de nationalité . . . . au salaire de . . . . francs par mois, sous réserve de l'approbation du Ministère du Travail.

Ստորագրութիւն՝ գործատիրոջ, վաւերացման ոստ. տեսուչին կողմէ:

Գործատէրը կրնայ միեւնոյն ատեն վկայականին մէջ նշանակել այն թուականը որմէ ի վեր օտարականը կը գտնուի իր ծառայութեան մէջ: Գործատիրոջ առեւտրական անունին պէտք է կցել առեւտրական տոմարի արձանագրութիւնը (*ռէժիսթր տիւ քոմէռս*), բացի անոնցմէ որ տան մէջ կը ծառայեն անհատի:

4. Ֆրանսերէն ինքնութեան թուղթը կամ ընկալագիր մը (*ռէսէփիսէ*), ինչպէս եւ թուղթեր՝ որ հաստատեն կողակցին, զաւակներուն, եղբայրներուն, քոյրերուն եւն. ազգութիւնը:

5. Օտար անցագիրը:

Այս թուղթերը կրնան յանձնուիլ Տեղաւորման Նահանգային պաշտօնատունը, (օտար բանուորներու բաժին), Ռիւ տը Վօժիռար, 391 պիս, 29 եւ 33 թիւ գրասենեակները, ամէն օր անընդհատ, ժամը 8էն 14.45, շաբաթ օրերը՝ ժամը 9էն 11.30: Առնոց փոխարէն ընկալագիր մը կը տրուի:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.—

ԸՆԹԱՑՔ ՉԻ ՏՐՈՒԻՐ ԹՂԹԱՏԱՐՈՎ ՂՐԿՈՒԱԾ ԽՆԴՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ:

ՈՉ ՄԷԿ ՊԱՐԱԳԱՅԻ ՄԷՋ, ՎԿԱՅԱԿԱՆԸ ՈՒՂՂԱԿԻ ՉՊԻՏԻ ՏՐՈՒԻ ՇԱՀԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ (անոնք որ դիմում կատարած են): *ՀԵՏԵՒԱԲԱՐ, ԱՒԵԼՈՐԴ Է ԵՐԹԱԼ ՁԱՅՆ ՊԱՀԱՆՋԵԼ ՍԷՆԻ ՆԱՀԱՆԳԱՅԻՆ ՏԵՂԱՒՈՐՄԱՆ ՊԱՇՏՕՆԱՏՈՒՆԷՆ, ԲԱՆՈՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԷՆ ԿԱՄ ԲԱՆՈՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵՆԷՆ:*

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ ՅԱՆՁՆՈՒԵՑԱՒ

Բաց դուռ՝ նոր բանակցութեանց համար

Ինչպէս գրած էինք, Գերմանիա Պերլինի անգլիական եւ ֆըրանսական դեսպաններուն յանձնեց իր պատասխանը՝ անգլեւֆըրանսական յայտարարութեան, որ հրատարակուած էր փետրուար 3ին: Բնագիրը պիտի հրատարակուի այսօր, բայց քաղաքական շրջանակները արդէն ծանօթ են անոր բովանդակութեան: Գերմանական ծանուցագիրը նպաստաւոր ըլլալով հանդերձ օդանաւային պայմանագրութեան, կարգ մը վերապահումներ կը դնէ, մասնաւորապէս արեւելեան ուխտի եւ Աւստրիոյ անկախութեան երաշխաւորման մասին: Գերմանիա կը յօժարի անգլեւֆրանսական յայտարարութիւնը նկատել իբրեւ հիմք բանակցութեանց, կատարեալ հաւասարութեան հիման վրայ: Ուրիշ խօսքով, Գերմանիա բաց կը ձգէ դուռը, ուղղակի բանակցութեանց համար, շահակից պետութեանց հետ: Բայց կը նախընտրէ որ այդ բանակցութիւնները կատարուին պետութենէ պետութիւն, եւ ոչ թէ միջազգային խորհրդակցութեամբ, որուն համը շատոնց առած է:

Քաղաքական շրջանակներու մէջ կը հաւատեն թէ Անգլիոյ արտաքին նախարարը Պերլին պիտի երթայ, ուղղակի բանակցելու համար: Այս մտադրութիւնը կը նշանակէ թէ չեն ուզեր բարոյական ճնշում բանեցնել Գերմանիոյ վրայ: Օդանաւային պայմանագրութիւնը շատ նպաստաւոր ընդունելութիւն գտած է Գերմանիոյ մէջ: Այդ առթիւ ուղղուած երաւէրէն կը հետեւցնեն թէ Գերմանիոյ իրաւունք պիտի տրուի օդանաւային հաւասար ուժ ունենալու, որով ինքնին ջնջուած կ'ըլլայ Վերսայլի դաշնագրին մէկ արգելքը: Այս կարգադրութեամբ, Գերմանիա փոխանակ կրաւորական մասնակից մը ըլլալու Լոքառնոյի դաշինքին, կը դառնայ հաւասարազօր երաշխաւոր մը արեւմտեան Եւրոպայի ներկայ սահմաններուն: Ինչ կը վերաբերի Դանուբեան համաձայնութեան (Հռոմի պայմանագիր), գերմանական ծանուցագիրը կ'ըսէ թէ արդէն հարցումներ ուղղած են եւ պատասխանի կը սպասեն, կարգ մը կէտերու մասին լուսաբանուելու համար: Իսկ արեւելեան դաշինքի մասին Գերմանիա վճռապէս չմերժելով հանդերձ, կասկածով կը նայի առաջադրուած ուխտին: Այս ժխտական դիրքին մէկ պատճառն ալ այն է որ, Մոսկուայի վերջին համագումարին մէջ խորհրդային իշխանութիւնը բացէ ի բաց խոստովանեցաւ իր ընպառազինութեանց վիթխարի յաւելումը:

Ամէն պարագայի մէջ, գերմանական ծանուցագիրը առժամեայ կը համարուի: Շաբաթներու տաժանելի բանակցութիւններէն յետոյ է որ կարելի պիտի ըլլայ վերջնական դիրք բռնել զինաթափութեան, ապահովութեան եւ ուրիշ հարցերու մասին:

⁂ Գերմանական մամուլը ուշագրաւ հրատարակութիւններ կ'ընէ այս հարցերու մասին: Գլխաւոր թերթերը կը շեշտեն թէ Գերմանիա միշտ պատրաստ է մասնակցելու ո՛ր եւ է միջազգային պայմանագրի, բացարձակ հաւասարութեան հիման վրայ, ապահովելու համար խաղաղութիւնը:

⁂ Փարիզի եւ Լոնտոնի մէջ արտաքին նախարարները սկսած են քննել Գերմանիոյ պատասխանը, վերջնական եզրակացութեան մը յանգելու համար: Անգլիոյ քաղաքական շրջանակներուն մէջ չափազանց տարտամ կը գտնեն տրուած պատասխանը, որ դուռ պիտի բանայ երկար բանակցութեանց եւ վիճաբանութեանց:

ԲԱՑԱՌԻԿ ՄԻՋՈՑ ՄԸ՝ ՏԱԳՆԱՊԻՆ ԴԷՄ

ՕՐԻՆԱԳԻԾ՝ ՃԱՐՏԱՐԱԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱԿԱԶՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Երեսփ. ժողովը երեք օրէ ի վեր կը քննէ կառավարութեան մէկ օրինագիծը, որ բացառիկ նորութիւն է Ֆրանսայի համար: Այդ օրինագծին համաձայն, եթէ, բացառիկ պարագաներու մէջ, կարգ մը ճարտարագործութիւններ կամ շրջանի մը գործերը տագնապի մատնուին, կառավարութիւնը իրաւունք պիտի ունենայ առժամեայ համաձայնութիւններ պարտադրելու, խնդրոյ առարկայ ճարտարագործութեանց երկու երրորդին հաւանութիւնը առնելով: Այդ համաձայնութիւններով, ի հարկին արտադրութիւնը պիտի կրճատուի, յարմարելու համար ներքին կամ արտաքին շուկայի պահանջներուն, պիտի զեղչուին աշխատանքի ժամերը, նոր շահաստաններ պիտի փնտռուին, աշխատանքի հաւաքական պայմանագիրներ պիտի մշակուին, արհեստակցական տուրք մը պիտի հաստատուի, փոխառութիւններ պիտի կնքուին եւն: Մէկ խօսքով, տեսակ մը արհեստապետական համաձայնութիւն:

Առաջին օրէն իսկ, բուռն ընդդիմութեան հանդիպեցաւ օրինագիծը, այն առարկութեամբ թէ կը կաշկանդէ գործելու ազատութիւնը եւ կը խափանէ ազատ մրցակցութիւնը: Անհատականութիւնը մեծ դեր կը կատարէ Ֆրանսայի տնտեսական կեանքին մէջ, որով այս պարտաւորիչ կեդրոնացումը կը խրտչեցնէ գործարանատէրները: Օրինագիծը նախապէս կը ձգտէր օգնութեան հասնիլ եխուածեղէնի ճարտարագործութեան, որ կը տառապի գերարտադրութենէ: Եղած քննադատութեանց վրայ, աւելի ընդարձակուեցաւ եւ հիմա կ'ընդգրկէ բոլոր գլխաւոր ճարտարագործութիւնները: Գործարանատէրները չեն հանդուրժեր որ պետութիւնը խառնուի առեւտրական – տնտեսական գործերու: Մասնաւորապէս մտահոգ են փոքր բայց առողջ ճարտարագործութիւնները:

Միւս կողմէ, իրողութիւն է որ օտար շուկաները չափազանց պակսած են, գերարտադրութիւնը վտանգաւոր մակարդակի մը հասած ըլլալով, անխնայ մրցակցութիւն մը բացուած է ներքին

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՄԿՑՈՂԻՆ ՇԱՏ ԲԱՐԻՆ

—•—

Հետեւեալ հատուածը նոյնութեամբ կ'արտատպեմ Ամերիկայի ռամկավարներու պաշտօնաթերթէն.

— «Հօկի գործն ու նպատակը յայտնի ու պարզ է՝ իր անունը կարմիր երեք գիրերով.— Հայաստանի Օգնութեան Կոմիտէ, եւ այդ մարզին մէջ շատ ու կարեւոր բաներ կան ընելիք: Բոլոր այն հասատութիւններն ու կազմակերպութիւնները, որոնք իրենց ուղղութենէն ու նպատակէն կը շեղին եւ կողմնակի գործերու ու իրենց չվերաբերող խնդիրներու միջամտել կ'ըլլան, բուն գործին ու նպատակին դէմ անարդար կը գտնուին, եւ սխալ չէ ըսել թէ իրենց գոյութեան իրաւունքը կը կորսնցնեն: Մարսէյլի հայ անգործներուն խնդիրը նկատողութեան արժանի ու կարեւոր է, բայց Հօկի ոչ իբրեւ կազմակերպութիւն եւ ոչ մէկ կապ ու առնչութիւն ունի՝ մօտէն կամ հեռուէն, անոր գործը չէ երբեք: Հօկի կեդրոնական վարչութեան անդամները՝ անհատապէս, կամ շարքիցին ու եւ է մէկը, իրաւունք ունին այդ խնդրով հետաքրքրուելու եւ իմէ կերպով ... մը գտնեն օգնելու եւ օգտակար ըլլալու այդ անգործներուն, ոչ ոք կ'առարկէ: Բայց իրաւունք չունին եւ պէտք չէ որ Հօկի անունը մէջ քաշեն ու այդ խնդրոյն կապեն ու եւ է պատրուակաւ ու ձեւով: Այս կերպով չենք կարծեր որ անոնց մեծ օգուտ մը կ'ունենան, բայց անվիճելի Հօկին կը վնասեն:

Ուրախութեամբ կ'ընենք այս գիտողութիւնը, քանզի Հօկի, երէ գարդ իր նպատակին համար գործածելութիւն ցոյց տուաւ եւ արդիւնք ալ ունեցաւ, բայց մինչեւ հիմա չըրաւ եւ ի վերեւ չտանից ձեռնարկ մը, որ իր բոլոր համակիրներուն ու ատացողութեամբ արժանի ըլլար Խորհրդային Հայաստանի եւ անոր վերաշինութեան, գլխաւորաբար այն պատճառաւ, որ Հօկ իր բուն նպատակէն զուրս, ուրիշ գործերով զբաղեցաւ միշտ եւ կողմնակի, իրեն հետ կապ չունեցող խնդիրներու աւելի կարեւորութիւն տուաւ՝ քան Հայաստանի օգնութեան, մինչդեռ այդ ուղղութեամբ իր պարտականութիւնը լիուլի կատարելու պատագիր է արտասահմանի Հայութիւնը, ինչ միջոցով ու չափով որ կրնայ, եւ գործ ալ կայ, բայց կարգի կը սպասէ» (Պայքար, 20 յունուար

Զգետցողներուն յիշեցնեմ թէ՝ ինչպէս բոլոր ռամկավար թերթերը, «Պայքար» ալ «Հայաստանասէր» է, սրտացին եւ անկաշա՞ռ բարեկամ:

Բայց, ինչո՞ւ այս թրթռ խօսքերը:

Վերջերս Մարսէյլէն գործադուլիներու պատուիրակութիւն մը եկաւ Փարիզ, եւ, ուրիշներու կարգին, հանդիպեցաւ նաեւ Հօկի գլխաւորներուն:

Այս առթիւ, Հօկի կեդր. վարչութիւնը ցեկոյց մը հրատարակեց, որով կը յայտարարէր թէ «Հօկը ոչ մէկ ջանք պիտի խնայէ, օգտակար ըլլալու հայ աշխատաւորական զանգուածներուն, իր տրամադրելի բոլոր միջոցներով»:

Տարակոյս ունէի՞ք այդ մասին:

Արդ, Ռամկավարները ծափ կը զարնեն Երեւանի վարիչներուն, փառաբանելով անոնց «հայրենասիրութիւնը եւ ողջմտութիւնը», բայց ֆիթ – ֆըբան կը ծռեն, երբ անոնց արտասահմանի գործակալները ինչ մը լսեն կը բանան իրենց բերնը:

Այս առթիւ, ի՛նչ ալի – լեզի խօսքեր փոխանակուեցան վերջերս, կարմիր «Բանուոր»ի եւ դեղին «Պայքար»ի միջեւ...

Բայց Հօկը իր գիտցածէն չ'իջնիր:

Անա վերջին իրողութիւնը, մեր Փարիզի մէջ:

Երեւան եկաւ որ Հայ Տնտեսական Միութիւնը — Կայրըի խանգառեան — ամիսներով խոշորային աշխատանք է կատարած, «Ազգային ժողով»ի խաղալու համար:

Տեսաք այդ ժողովին պատկերը, — խառնուրդ արհեստակցական միութիւններ՝ մէկ օրէն միւսը կազմուած, խորհրդային յղացումներ, ապօրէն Բուէնտականին եւ իբրեւ արդիւնք՝ նոր վիժում մը,— «Փարիզի եւ շրջականերու ներկայացուցչական մարմին»:

Ուրեմն, ժողովին անհրաժեշտ Պ. Խանդամեան էր, կեդրոնական ու հոգածուածու Հօկը:

Այժմ, անցուցէք «բնտրեցան»ներուն ..., եւ մնացեալը կը հասկնաք:

Կը մնայ խմանալ թէ ի՛նչ դեր պիտի բռնէ Ամերիկայի ռամկավարներուն օրկանը, մանաւանդ որ իր Փարիզի պաշտօնակիցը անմիջապէս վաւերացուց նոր մարմինը, այս անգամ հրահանգը առնելով ոչ թէ Ժամուն դուռնէն կամ Բարեգործականէն, այլ Պուլվառ Ռամանէն:

Վ.Ա.Հ.

Ֆիլատէլֆիոյ Գերագոյն Դատարանը

ՕՐԻՆԱՒՈՐ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ՅԱՆՁՆԷ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Ֆիլատէլֆիոյ «Իվնինկ Պուլլըթին» թերթը կը գրէ իր փետր. 1 թիւով.—

Այն օրինական պայքարը որ կը մղուէր 16րդ եւ Օքսֆորտ փողոցներու Հայց. Առաքելական եկեղեցիի ներկայացուցչութեան շուրջ՝ վերջացաւ Արժ. Պսակ քհնյ. Սարգիսեանի եւ իր կողմնակիցներու յաղթանակով:

Նահանգային Գերագոյն Ատեանը դատաւոր Լիննի միջոցաւ այսօր տրուած որոշումով մը հաստատեց Քոմըրն փլիզ թիւ 5 ատեանի դատաւոր Ռոպերթ Է. Լամպերթընի հրամանագիրը, որ Սարգիսեան քահանայի կողմին կուտար եկեղեցին:

Սարգիսեան քահանայի հատուածը եկեղեցիէն դուրս հանուեցաւ 1934 յունուարին, Տօքթ. Մակար Յակոբեանի հատուածի անդամներուն կողմէ, որոնք կ'առարկէին թէ իրենք են եկեղեցւոյ հոգաբարձուները:

Դուրս հանուած խումբը դատ բացաւ եւ եկեղեցւոյ բանալիները յանձնուեցան դատարանին, մինչեւ դատին աւարտիլը:

Դատը արդիւնք է Դուրեան Արքեպիսկոպոսի ապանութեան:

Այսօրուան դատական վճիռը կը յայտարարէ թէ Յակոբեանի կողմնակիցները չկրցան ցոյց տալ թէ իրենք են օրինապէս ընտրուած եկեղեցիին հոգաբարձուները»:

Սարի շարագիծները Սուրիո պիտի փոխադրուին

Երէկ հրատարակած էինք Պոլսոյ թուրք թերթերուն մէկ լուրը, որուն համաձայն Սարէն փախած Հրեաները ... պիտի փոխադրուին: Երեւի բոլորովին անհիմն չէ այս լուրը:

Սուրիական կարգ մը թերթեր ալ կը գրեն թէ Սարէն փախած քաղաքական տարագիրները Աղեքսանտրէթի ինքնավար Սանճացին մէջ պիտի տեղաւորուին, որպէսզի կարելի ըլլայ իրագործել Ամուքի շրջանին չորացման խիստ օգտակար ծրագիրը: Սանճագի բնակիչները իրենք արդէն անհամբեր կը սպասեն այդ ծրագրին իրագործման, որ պիտի նպաստէ ամբողջ Հիւսիսային Սուրիոյ տնտեսական զարգացման:

ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՈՐՈՆՈՒՄՆԵՐ

Դ.— ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑ, ՍՈՂՈՄՈՆ ՏԱՐՕՆՑԻ, Ա.ԽԱՆՋԵԱՆ ԵՒ ԵՂ.ԶՈՒԲԱՐ

Բ.

Այդ Թուականէն կը սկսի մշակոյթի մեր անցեալ արժէքները վերագնահատելու աշխատանքը։ Փորձուեցաւ լոյս կ'ընծայուին արեւելահայ եւ արեւմտահայ գրողներու ամբողջական գործերը։ Անշուշտ միակողմանի, առանց գործին պահանջած լրջութեան, քանի որ «քննադատութիւնը» արթուն պահակի մը պէս կը հսկէր բոլոր ստեղծագործութիւններուն վրայ, հին թէ նոր, իր սեփական ակնոցը դրած, պահանջելով ձեւով ազգային, բովանդակութեամբ պրոլետարական գրականութիւն, անողոք կերպով։ Գրականութեան եւ արուեստի այս յեղափոխական մտայնութեան դէմ արտայայտուած էր նոյն իսկ Ա. Խանջեան, լուսաւորութեան համահայաստանեան երկրորդ համագումարին արտասանած իր մէկ կարեւոր ճառին մէջ, քննադատելով այդ ձգտումը, «մեծապետական շովինիզմը» որակելով, գրական քաղաքականութիւն մը, որուն առաջին եւ հիմնական սլաքը ուղղուած էր մշակոյթի ազգային բոլոր ազդակներուն եւ անոնց վերագնահատման փորձին դէմ։ Չափազանց պերճախօս է Ա. Խանջեանի ճառին հետեւեալ մասը, ուր յիշուած է Պետրոս Դուրեանի հատորին պարագան, իբրեւ բնորոշ փաստ՝ ակնարկուած մոլեռանդ ձգտումին։

«Մենք, ընկերներ, կ'ըսէ Ա. Խանջեան, աւելի բարձր զգաստութեամբ պէտք է շարունակենք պայքարը մեծապետական շովինիզմի արտայայտութիւններու դէմ, պէտք է աչալուրջ հսկենք, որպէսզի մեծապետական շովինիզմի «հերոսները» չկարողանան ազդեցութիւն ունենալ մեր կուլտուրական շինարարութեան որ եւ է բնագաւառում իսկ նրանք կան, նրանք դեռ զգացնել են տալիս իրենց, միայն մի օրինակ. վերջերս մեր Պետհրատը հրատարակել էր Դուրեանի երկերի մէկ փոքրիկ ժողովածուն, գտնուեցին բանից դուրս է գալիս ճարպիկ եւ նոյն իսկ... կոմունիստներ, որոնք փորձ արին արւենով վիմւոքրել այդ գործը. իբր թէ ինչ կարիք կայ, մեր ինչ գործն է տպագրել Դուրեանին։ Ծիծաղելի կը լինէր լուրջ վէճի բռնուել այդ մարդկանց հետ, որովհետեւ նրանց հարցադրումը, որ ամէնից առաջ արդիւնք է տգիտութեան, մեծապետական շովինիզմի մի յայտնի արտայայտութիւն է։ Որովհետեւ ո՞ր պիտի չգիտէ, որ մենք չէ որ պիտի թքենք անցեալի կուլտուրական ժառանգութեան վրայ, որ մեր պարտքն է քննադատօրէն վերամշակել այդ ժառանգութիւնը, տալ նրա մարքս-լենինեան գնահատականը, քննադատօրէն իւրացնել այդ ժառանգութեան դեմոկրատական տարրերը։ Մենք աւելի ուժով պէտք պիտի տանք մեր կլասիկների հրատարակման եւ նրանց կոնկրետ քննադատութեան գործին։ Մեծապետական շովինիզմը աւելորդ է համարում մեր անցեալի, մեր պատմութեան ուսումնասիրութիւնը։ Չենք կարող չարձանագրել, որ մեզ մօտ նման ձգտումներ կարողացել են մի ժամանակ տեղ գտնել։ Այլապէս ինչո՞վ բացատրել այնպիսի մի երեւոյթ, որպիսին էր մեր դպրոցների ծրագրում, մեր անցեալի, մեր ժողովրդի պատմութեան դասաւանդութեան բացակայութիւնը։ Մենք ուղղում ենք այդ սխալը, մենք առաջարկեցինք լուսժողկոմատին այս իսկ ուսումնական տարուանից մտցնել Հայոց պատմութիւնը՝ մարքս-լենինեան լուսաբանութեամբ, որպէս դպրոցների դասաւանդման կարեւոր առարկաներից մէկը»։

Այս միտքերը ուղղուած էին առաւելապէս այն երեւոյթին դէմ, զոր ունեցաւ քննադատ Եղ. Զուբար.

Ուրիշ բանաստեղծ մը, Սողոմոն Տարոնցի, Գուսանները վերնագրով քերթուած մը ունէր, հետեւեալ տողերը անոր բովանդակութեան մասին կրնան գաղափար մը տալ.

Ու ես այսօր, երբ մի տխրութեամբ խոր՝
Կրկին յիշում եմ ձեզ, հին գուսաններ,
Զգում եմ թէ ինչո՞ւ այնքան տխուր,
Երգեր էք դուք երգել սրտով անել ..
Խաղաղութիւն, օ՜, ձեզ, խաղաղութիւն,
Հողը ձեզ վրայ՝ թող լինի թեթեւ։—
Ահա շառաչում են երկրիս խնդում.—
Արի գուսանները երկարաթեւ ...

Քննադատ Եղ. Զուբար «գաղափարական տեսակէտի բացակայութիւնը» կը գտնէր։ Աւելի առաջ երթալով՝ այս անմեղ տողերը կը նկատէր բանաստեղծութիւն մը, ուր՝ «ծաւալուած է հայ պոէզիան սկսած հին դարերից՝ միջնադարի վրայով՝ դէպի հայկական բուրժուական մարտնչող նացիոնալիզմի ռազմաշունչ շրջանը»։ Սողոմոն Տարոնցիին ուղղելով իր խօսքը, Գրական Թերթին մէջ կը գրէր դարձեալ. «Մեր խորհրդային պոէտ Տարոնցին իր մի շարք կայուն, պրոլետարիատին մօտիկ գործերի կողքին, ունի գրած նաեւ այս «Գուսանները», ուր մենք լսում ենք պրոլետարիատի իտէօլոգիային խորթ մոտիւներ, ոչ թէ ազգայնական կուլտուրայի դէմ առաւելութեամբ զինուած պայքարելու, նրա մնացորդների դիմադրութիւնը ջախջախելու կոչի մոտիւներ, այլ հայկական նացիոնալիզմի պատմական անյաջողութիւնից բխած թախծի երգիչներին «խաղաղութիւն» եւ «թեթեւ հողի» բարեմաղթութիւն»։

Նոյն յօդուածին մէջ էր որ Եղ. Չարենց յարձակման կ'ենթարկուէր կրկին, որովհետեւ Չարենց, «Հոկտեմբեր-Նոյեմբեր» տարեգրքին մէջ ընդարձակ քերթուած մը ստորագրած էր, Գովք խաղողի, գինու եւ գեղեցիկ զրուցեան վերնագրով, հոկտեմբերեան յեղափոխութեան տասնեւհինգամեակին առթիւ.

Եղ. Չարենց կ'երգէր միջնադարեան հայ հանճարը.

Դիմում եմ ես քեզ, օ՜, անցած յայր,
Բայց յար կենդանի հանճար անմար,
Որ մղելու ես մեզ անդադար
Դէպի բարձունքներ արեգնափայլ։
Օգնի՛ր ինձ, ուժ տուր, օ՜, ղեկավար,
Հիւսելու գովքս արեւավառ,
Որ լինի գովքս թէ խոր, թէ յար
Քո բազմաբեղուն ոգուն յարմար։

Դարձեալ.

Օ, ճարտար նոյտեր — մեր քերթութեան
Ազնիւ ու մաքուր, — դուք, ոսկեձայն,
Որ կարկաչելով հասած մինչ յայն
Մեր յորձանուտը տաղերգական,
Զուլալելով երգին Յովնաթանեան
Եւ Սայաթնովեան խաղերին այն, —
Եղել էք ակունք խակակած
Մեր նոր արուեստի քերթողական ..

Եւ իբրեւ վերջին մէջբերում,

Ձեզանից եմ սկիզբ առել
Մեր ժողովրդի երգերն հէք,
Մեր աշուղների այն հանճարեղ
Երգերը ոսկուն, որպէս արեւ.
Եւ ձեզնից է առա սերել
Այն քերթութիւնը, որ դեռ երէկ
Լոռու տաղերգում մեր արդարեւ
Դուրծերց պայծառ, ինչպէս բիւրեղ։

Քննադատ Եղ. Զուբար անհեթեթ կը գտնէր ինչ որ Չարենց կ'երգէր, խիստ քննադատութեան ենթարկելով բանաստեղծին անհատական ըմբռնումը մշակոյթի արժէքներու ժառանգական փոխանցման մասին։

Ինչ որ արդար ու տրամաբանական է, անվիճելի ճշմարտութիւն է նաեւ։ Մարքսի գաղափարաբանութեամբ սնած միտք մը միայն պիտի յանդգնէր մերժել յիշուած քերթուածներուն մէջ մեր ազգային հպարտութիւնը փայփայող եւ մեր մշակոյթին փառքը կազմող ինչ տարրեր որ կան։

Հակառակ քննադատական այս եւ յօդուածներուն եւ պաշտօնական թելադրութիւններուն, որուն մէկ արձագանգը քանի մը տողերով արձանագրեցինք, իբրեւ հակազդեցութիւն եւ զգած անիրաւ եւ ուղղափառ քննադատութիւններուն, Հայաստանի մէջ գրողները սկսեր են վերադարձ մը փորձել մեր անցեալ մշակոյթի արժէքները, վերագնահատել զանոնք։ Հոն կը տպագրուին հին հեղինակներուն գործերը, ժողովրդական բանահիւսութեան կորսուած տարրերը կը հաւաքուին, ազգային պատմութեան դասերուն աւանդութիւնը կ'արտօնուի, իսկ գաղտնաբար կը կարդացուին Րաֆֆիի պէս հայրենասէր հեղինակներ։

ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐՍԱՄԵԱՆ

(Մնացեալ յաջորդով)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով։

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՅԱՅՏՆԻ ԵՒ ԳԱՂՏՆԻ ԽՄԲԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Տեղացիներու ընկերային կեանքի անցուդարձերուն հետեւողները յաճախ կը հանդիպին զանազան կազմակերպութեանց անուններու,— «Աքսիոն Ֆրանսէզ», «Քռուա տը Ֆէօ» (Հրեղէն Խաչ), «Սօլիտարիթէ Ֆրանսէզ», եւն. Մանաւանդ քաղաքական այս խառնակ օրերուն, երբ անոնք աւելի զգալի կը դարձնեն իրենց գոյութիւնը, փողոցային ցոյցեր, քարոզչական հաւաքոյթներ կազմակերպելով։

Ընդհանրապէս աջակողմեան այս միութիւնները տեսանք որ կարեւոր դեր մը խաղացին անցեալ տարուան փետրուարեան արիւնոտ օրերուն, երկրի քաղաքական վարչաձեւը փոխելու յաւակնոտութեամբ եւ պէտք է խոստովանիլ որ մասամբ յաջողեցան իրենց նպատակին մէջ։ Այդ յաղթանակին պատճառները բացատրեցինք ժամանակին քանի մը յօդուածով։ Այն օրէն ի վեր երեւութական խաղաղութեան տակ իսկ՝ կիրքերը դեռ մարած չեն, ու հոս հոն մասնակի դէպքերը անպակաս են։

Եղան եւ դեռ կ'ըլլան մարդկային զոհեր, եւ իրենց աղմկարար գործունէութեան պատճառաւ, ձախակողմեան եւ նոյն իսկ չափաւոր տարրերը կը պահանջեն անոնց զինաթափումը եւ վերջնական լուծումը, իբրեւ վտանգ մը հանրային խաղաղութեան։ Պիտի յաջողի՞ն թէ ոչ, չենք գիտեր։ Ապագան ցոյց պիտի տայ։

Արդ, կ'արժէ իմանալ թէ ինչ են այս գոյնզգոյն խմբակցութիւններու ծրագիրները, նպատակը եւ ուժը։ Փարիզի հասարակ օրկանը «Թանը» այս միջոցին պրպտումներ կը կատարէ իր զանազան աշխատակիցներուն միջոցաւ, երեւան հանելու այդ կազմակերպութեանց պատկերը։ Պիտի ջանամ հետզհետէ ներկայացնել հիմնական մասերը։

Անմիջապէս յետոյ, հետաքրքրական ըլլալով հանդերձ՝ ուսումնասիրութիւնը միակողմանի է։ Նիւթը քաղաքական գոյն ունի եւ քաղքենի դրամատէրներու թերթը անշուշտ իր «ակնոցը» պիտի դնէր, իրենց համակրութիւնը վայելողներու առաւելութիւնները մեծ հանելու եւ թերութիւնները միայն թեթեւակի անցնելու համար։ Ընթերցողները եւս նոյն տպաւորութիւնը պիտի ունենան։

✕

Սկսինք «Հրեղէն Խաչ»էն

Այս կազմակերպութեան անդամները անոնք են, որ իրենց պատուանշանները — խաչերը — ստացած են ռազմաճակատի պատերազմի հակառակորդներու կրակին տակ։

Կազմակերպութիւնը մէջտեղ եկած է մեծ պատերազմէն վերջ, 1927ի վերջերը։ Եթէ «Սօլիտարիթէ Ֆրանսէզ»ը նկատենք անուշահոտութեանց մեծ վաճառականին՝ Ֆրանսուա Քօթիի զաւակը, «Հրեղէն Խաչ»ն ալ պէտք է համարել անոր «ամուսը», որովհետեւ վերջերս մնաց երբեմն այդ միլիոնատէրն էր՝ որ թեւ ու թիկունք կանգնեցաւ այս շարժման սկզբնական օրերուն։ Նիւթապէս օժանդակելէ զատ, ան իրենց տրամադրութեան տակ դրաւ իր «Ֆիկառօ» թերթին շէնքին քանի մը սենեակները, իբրեւ կեդրոնատեղի։ Լոյս բացած է նաեւ իր մամուլին էջերը։

Ի հարկէ, այդ հովանաւորութիւնը որոշ զոհողութիւններ կը պահանջէր, որ շարժման ղեկավարներուն գործին չի գար։ Այս վերջինները՝ քիչ շատ գրօսացած զգալով իրենց զիրենք, հեռացան այնտեղէն, իրենց լիակատար անկախութիւնը պահելու համար.

Մինչեւ 1934ի փետրուարեան դէպքերը — այլ եւս Ֆրանսայի պատմութեան մէջ անցած — շատ քիչ կը խօսուէր անոնց մասին։ Գիտէին միայն, որ իրենց նախագահը երիտասարդ գնդապետ մըն է, գնդապետ տը լա Ռոք։ Անդամները իրենց լամբակին վրայ կը կրեն պատերազմական փոքր խաչ մը՝ մէջտեղը գանկով մը որ մահը կը ներկայացնէ։ Այն ատեն տպաւորութիւնը ձգած էին, թէ մեծ ընտանիք մըն են, թշնամի կարգապահութեան, հեռու քաղաքականութենէ, իբրեւ քով եկած միայն՝ հին փառաւոր եւ տխուր յիշատակները վերապրելու համար։

Սկզբնական շրջանին միութեան անդամ կրնային ըլլալ միայն «Պատերազմի Խաչ» ստացողները, — գէթ այսպէս է եղած իրենց նպատակը — բայց յետոյ իրենց միացած են «Գոհաքանները»,— անոնք որ ճակատներուն կռիւներուն մասնակցած են, եւ պատուանշան չեն ստացած։ Նաեւ Ազգային կամաւորները։ Կազմակերպած են կիներու եւ երիտասարդներու զատազատ ճիւղեր։

Ահա գրեթէ անծանօթ այս կազմակերպութիւնն է որ, յանկարծ մէջտեղ կը նետուի մեծ բաժին առանձնելով, անցեալ փետրուարի ցոյցերուն մէջ, եւ կը սկսի իր վրայ խօսեցնել։

Ինչպէս միշտ, աջակողմեան մամուլը անոր մէջ տեսնելով իր ... պաշտպանող ուժ մը, կ'աշխատի պէտք եղած «ռէքլամ»ը ընել։ Տեսակցութիւններ պետերուն հետ, հազար տեսակ նկարներ, խոշորագոյնգով գրուած առաքինութիւններ, եւն.։

Իբր թէ, այդ թուականէն ասդին հազարաւոր նոր անդամներ աւելցած են, եւ միշտ նորերը կուգան։ Բայց ինչ որ ճիշդ է, նոր թափ մը առած է իրենց գործունէութիւնը։ Բաւական տպաւորիչ թափօրներ կազմեցին Ժան տ'Արքի եւ Զինադադարի տօներուն, ... ժան մէջ ընելով։ Անկէ զատ, գաղտնի ռազմափորձերու ձեւով 15—20 հազար մարդ մէկ տեղէն միւսը փոխադրեցին անակնկալի բերելով իրենց հակառակորդները, որոնք առիթ ունեցան ընդունիլ, թէ զինուորական կարգապահութիւնը եւ գաղտնապահութիւնը պէտք եղածին պէս կը յարգուի շարքերուն մէջ։

Անպայման քարոզչութիւնը եւ այս գործօն աշխատանքները խորհրդաւոր հմայք մը ստեղծած են կազմակերպութեան շուրջ, անոր տալով միեւնոյն ատեն տեսակ մը գաղտնութիւն։ Շատ բան կը խօսի իրենց նպատակներուն,— «Մարդ չի կրնար իրեն միանալ Հրեղէն խաչերը, պէտք է ինք հետեւի անոնց»։ Բարձրէն նայելու այս ձեւը կախարդական բան մը ունի, եւ թերեւս հոս պէտք է փնտռել իրենց յաջողութեան գաղտնիքը։

Խօսք տանք յօդուածագիր Պ. Ա. Աուպէրյի

— «Նորեկի մը համար աչքի կը զարնէ այս խմբակցութեան մէջ տիրող կարգապահութիւնը եւ ճակատներու յատուկ բարեկամական ոգին։ Միաբանութեամբ ընդունած են կարգապահութիւնը, որովհետեւ, ի վերջոյ ... րուն, որ պետին կողմէ որոշուած օրը եւ ժամուն քալեն զինուորական քայլով, ձախ թեւին վրայ եռագոյն երիզ մը։ Կարգապահութեան գեղեցիկ օրինակ մըն էր Շանթիյիի համախմբումը մը։ Առջեւանքի գաղտնիքը պահուեցաւ մինչեւ վերջին վայրկեանը եւ քանի մը ժամուան մէջ 15 հազար հոգի փոխադրուեցան.

«Կարգապահութեան ապացոյց էր նաեւ Ամիէնի համախմբումը. (Լուր հաներ էին թէ պիտի հաւաքուին Սէն Քանթէնի մէջ, եւ այս ձեւով հոն քաշած էին հակացոյց ընել որոշող համայնավարները, Հ. Ա.)։

«Կարգապահութիւն է նաեւ իր անձին կարենալ տիրել, մանաւանդ երիտասարդներուն մօտ, երբ շատ մը պարագաներու մէջ փորձութեան դիմադրելով, չեն միանար միւս կազմակերպութեանց, իրենց ընկերներուն, որովհետեւ հրաման եկած չէ պետէն։ Այդ վայրկեանին կը յիշեն գնդապետ տը լա Ռոքի խօսքը,— «Հրեղէն Խաչի շարժումը իր արժէքէն բան մը պիտի կորսնցնէ՝ եթէ բարձր չմնայ հանրային կարծիքի սովորական այլեկոծումէն».

«Հպարտութեան ինչ զգացում այս մարդոց մօտ՝ որոնց բռնուած է.— «Դուք Ֆրանսական ժողովուրդին առողջ եւ զօրաւոր մասն էք։ Պատերազմեցաք եւ շահեցաք, ու այսօր ձեզի կը վստահին խաղաղութեան եւ ձեր զաւակներու երջանկութեան պաշտպանելու իրաւունքը»։

Յաջորդով քանի մը խօսք իրենց ուժին եւ նպատակներու մասին։

Հ. ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ

⁂ Կը կարծուի, որ կիսալուսնի հետ ծնող երեխաներու լեզուն շուտ կը բացուի, իսկ լրիւ լուսնի ժամանակ ծնածները խելօք եւ ճարպիկ կ'ըլլան։

⁂ Այսօրուան սանտուիչը որ բոլորին ծանօթ է, անգլիացի Լորտ Սանտուիչին անունէն ծագում առած է։ Այս խիստ թղթամոլ Լորտը ժամանակ շահելու համար ճաշի չէր երթար, այլ միսի շերտով հաց կ'ուտէր խաղի ատեն, եւ այդ միսի շերտերով հացը կոչուեցաւ սանտուիչ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՆՈՒԱՃՈՒՄՆԵՐԸ

ԽՄԲ.— Կրթական գործավար Ա. Եղիազարեանի այս զեկոյցին սկիզբը տեսնել ՅԱՌԱՋի փետրուար 10, 14, 15 թիւերուն մէջ։

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Այս վերջին տարիներու ընթացքին աննախընթաց վերելք մը ապրեցաւ մեր գրականութիւնը։

Ստեղծուած են անհրաժեշտ բոլոր պայմանները գրականութեան եւ արուեստներու ծաղկումին համար։

Հայաստանի գրական կազմակերպութեան մէջ համախմբուած են մօտ հարիւր գրողներ։ Հայ գրականութեան նախորդ սերունդի կարգ մը դէմքերը, օրինակ, իրապաշտ մեծ վիպասան — թատերագիր Ա. Շիրվանզադէ, տաղանդաւոր բանաստեղծ Աւետիք Իսահակեան, Դերենիկ Դէմիրճեան, Ստեփան Զօրեան, Վահան Թոթովենց, Զապէլ Եսայեան, Միքայէլ Մանուէլեան, առակախօս Ենօ Ալլէր եւ ուրիշներ, — կանգնեցան խորհրդային դիրքերու վրայ եւ Հայաստանի պրոլետարական յեղափոխութենէն վերջ հասունցող ստեղծագործ ուժերու կողքին, ու կը մշակեն ձեւով ազգային, բովանդակութեամբ ընկերվարական մեր գրականութիւնը։ Հայ գրքի պատմութեան մէջ իր նմանը՝ չունեցող չափերու է հասած Պետական Հրատարակչականի լոյս ընծայած գեղարուեստական գիրքերու հրատարակութիւնը։ Եթէ 1921ին լոյս տեսած են վեց գեղարուեստական գիրք, եօթը պրակով եւ 6000 օրինակ, ապա արդէն 1928ին թիւրամը կը հասնի 1.435ի, յետոյ 1931ին՝ 400.000ի իսկ 1934ին՝ 800.000ի։

Մեծ աշխատանք կատարած է Պետական Հրատարակչականը ամառ մատենաշար մը հիմնելով, — այս մատենաշարին մէջ իւրաքանչիւր գիրք լոյս տեսած է շատ անգամ 10.000 օրինակով։

Վերջին տարիներու ընթացքին, մասնաւորաբար զարկ կը տրուի հայ, ռուս եւ համաշխարհային դասական հեղինակներու գործերուն հրատարակութեան։ Արդէն լոյս տեսած են Շիրվանզադէի գեղարուեստական գործերուն լիակատար ժողովածուն (ութ հատոր), Յակոբ Պարոնեանի գործերը (չորս հատոր, շուտով լոյս կը տեսնեն նաեւ երկու հատոր), Նարդոսի գործերը (չորս հատոր, շուտով լոյս կը տեսնեն նաեւ երկու հատոր), Սունդուկեանի գործերը (առաւել հատոր մը, 65 պրակէ բաղկացեալ), Մ. Մեծարենցի գործերուն լիակատար հաւաքածոն, Պետրոս Դուրեանի, Յովհ. Թումանեանի, Մուրացանի գործերը։

Ռուս դասական գրականութենէն հրատարակուած են Պուշկինի, Թոլստոյի, Շչեդրինի, Տոստոյեւսկիի, Թուրգենեւի, Գոգոլի, Չեխովի եւ ուրիշ հեղինակներու լաւագոյն գործերը։ Թարգմանութեան կամ արդէն տպագրութեան յանձնուած են Թոլստոյի Պատերազմ եւ խաղաղութիւնը եւ Աննա Քարէնինան, Շչեդրինի, Թուրգենեւի, Պուշկինի, Լերմոնտովի ստեղծագործութիւնները։

Միջազգային գրականութենէն արդէն լոյս տեսած են Շէյքսփիրի, Սուիֆթի, Ֆիրտուսիի եւ ուրիշ հեղինակներու գործերը։ Տպագրութեան համար կը պատրաստուին Կէօթէի գործերը (Ֆաուստ, Վերթեր, Հռոմէական եղերերգութիւններ), Պալզաքի, Ֆլոպէրի, Սթենտալի լաւագոյն աշխատութիւնները։ Արդէն լոյս տեսած են կամ տպագրութեան համար պատրաստ են ռուս խորհրդային ծանօթ գրողներու հռչակաւոր վէպերը, բանաստեղծական եւ թատերական գործերը։

Այս հունձքով, Հայաստանի արդի գրականութիւնը կը հանդիսանայ համայն Ռուսիոյ գրականութեան յառաջապահ ջոկատը։ Մենք ունինք արդէն այնպիսի գրողներ եւ ստեղծագործութիւններ, որոնք համամիութենական (համայն Ռուսիոյ) արժէք ստացած են։

Մոսկուայի ռուս Պետական Հրատարակչականը որոշած է այս տարի առաջնէն թարգմանելով հրատարակել հայ դասական գրականութեան եւ հայ արդի գրականութեան լաւագոյն գործերը, մօտ 170 պրակ։ Այս փաստն իսկ բաւական է վկայելու թէ ինչպիսի հետաքրքրութիւն ստեղծուած է Հայաստանի արդի գրականութեան մասին, մանաւանդ Գրողներու համագումարէն վերջ։

Վերջին 3 տարիներու ընթացքին, Հայաստանի գրողները մեր գրականութեան տուին կարգ մը նոր գործեր, — Չարենցի Երկիրի ժողովածուն եւ Գիրք ճանապարհի, Ալազանի Մաքառումները եւ Վաթսուններորդ հորիզոնում վէպը Պղինձի արդիւնաբերութեան ճակատէն, Ա. Բակունցի պատմուածքներու ժողովածուն՝ Սեւ ցելերի սերմնացանը, Թոթովենցի Բոցու մեծածաւալ վէպը, Գ. Մահարիի Բանաստեղծութիւնների եւ պոէմների ժողովածուն, Աղասի Վշտունիի բանաստեղծութիւնները (հրատարակութեան յանձնուած է նաեւ երկրորդ ժողովածուն), Մկրտիչ Արմէնի Գազարեանի երգը եւ Սկաուտ 89, Նորենցի բանաստեղծութեանց ժողովածուն՝ Լիրիկական փրոնտում, Նայիրի Զարեանի Հարուածները, Ս. Զօրեանի Սպիտակ քաղաքը, Սարեանի եւ Ա. Տարոնցիի գործերուն ժողովածուն։

Գրական աւագ սերունդի կողքին կը հասուննան երիտասարդ նոր ուժեր Դաշտենցը, Ս. Վահունին, Հրաչեայ Քոչարը, Գարեգին Բեսը եւ ուրիշ երիտասարդ գրողներ կը յառաջդիմեն խոստմնալից քայլերով։

Մեր գրականութիւնը բանուորներու մշակութային ու գեղարուեստական պահանջները գոհացնելու տեսակէտով կը գրաւէ առաջնակարգ տեղ մը։

Սակայն պէտք է արձանագրել, որ գրականութիւնը դեռ եւս կը մնայ՝ ամբողջովին գոհացնելու համար այդ պահանջները։ Մեր հարուստ, բազմակողմանի կեանքը տակաւին գրականութեան մէջ չէ ստացած իր լման ու բարձր գեղարուեստական ընդհանրացումը։ Գրողներ ու գործեր կան, որ զերծ չեն գաղափարական սայթաքումներէ, խորթ տեսակէտներու եւ մրոտումներու արտայայտութիւններէն։ Գրողներու կարեւոր մէկ մասը ֆիզիքապէս կապուած չէ ընկերվարական շինարարութեան հետ։ Մեր գրողները պէտք է որ լուրջ ուշադրութիւն դարձնեն այս հանգամանքին վրայ։ Այն ժամանակ, իրականացնելով ընկերվարական իրապաշտութիւնը, մենք կ'ունենանք մեր դարուն համապատասխան գեղարուեստական բարձրարժէք կտաւներ։

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Ց. Կ. Խաչի բուժարանը

ԽՈՒ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ, (Յառաջ) — Ց. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը բուժարան մը հիմնած է մեր արուարձանին մէջ, մօտ երկու տարիէ ի վեր, 253, Բիւ Ժան Ժաք Ռուսօ։ Բուժարանը բաց է ամէն հինգշաբթի կէսօրէ յետոյ ժամը 2—4։ Կը խնամուին ամէն տեսակ ցաւեր եւ աչքի հիւանդութիւն, բժիշկ Յ. Տէր Դաւթեանի կողմէ։ Առջի օր պատահմամբ հանդիպեցայ բուժարան, ուր տասնէ աւելի հիւանդներ կարգի կը սպասէին, Պլամառէն, Մէօլօնէն եւ Իսսիէն։ Բոլորին ծանօթ է բուժարանին կատարած դերը այս տնտեսական տագնապի օրերուն, երբ ամէն մարդ չի կրնար վճարովի բժիշկի դիմել։ Կ. Խաչի բուժարանը ձրիաբար կը քննէ եւ դեղ կուտայ։ Բարեկամներէս Պ. Մանուկ Հայրապետեանի (Երկան Մանուկ) փոքրիկը ծանր հիւանդ էր, ամբողջ դէմքը վէրքերով ծածկուած։ Հայ եւ ֆրանսացի կարող բժիշկներու դիմեց, բաւական դրամ ծախսեց, ոչ մէկ օգուտ։ Կ. Խաչի բուժարանը տարին փոքրիկը եւ բուժուեցաւ։ Փոքրիկին մայրը առաջ Կ. Խաչին անունն իսկ չէր գիտեր եւ չէր հետաքրքրուեր։ Քանի մը շաբաթ առաջ Կ. Խ. Շրջ. վարչութեան տուած տեղեկագրէն («Յառաջ»ի մէջ) իմացայ թէ Փարիզի մասնաճիւղը ամսական 400 ֆրանք ծախք ունի այս բուժարանին համար։ Գնահատելի է Փարիզի Խաչուհիներու այս ձեռնարկը։ Կ'ենթադրեմ թէ մեր մասնաճիւղը իր վրայ պիտի առնէ բոլոր ծախքերը։ Այս առթիւ երկու գնահատական խօսք ալ Տիկին Լ. Շանթին որ ամէն հինգշաբթի սիրով կուգայ բուժարան եւ բժիշկին կ'օգնէ, առանց որ եւ է ակնկալութեան։ Դեռ երեքշաբթի օրերն ալ տեղական դարմանատան մէջ թարգմանութիւն կ'ընէ, հայ կիներուն դիւրութիւն ընծայելու համար։

Ա. Ալեքսանեան

⁂ Կռնակի վրայ մի քնանաք, այլ վարժեցէք միշտ ձեր աջ կողմին վրայ քնանալ, մէջքի եւ ուղեղի դրգռումներէ զերծ մնալու համար։

⁂ Տունի մը մէջ, ուր աքաղաղը կը լռէ ու հաւը կը խօսի — խաղաղութիւն չի կրնար ըլլալ։

⁂ Կեանքի մէջ ամէնէն անհաճոյ բանը խրատն է։

⁂ Ագահ մարդը կը նմանի խոզի մը, որ իր մահուանէն վերջ միայն օգտակար է։

ԻՍԿԱԿԱՆ «ԽԱՖԻԷ»ՆԵՐԸ

—o—

«Ցուսաբեր»ի մէջ կը կարդանք (5 փետր.)։

Յունուար 19ին Եգիպտոսի ռամկավար «Կուսակցութիւնը հրապարակած էր պաշտօնական յայտարարութիւն մը, ուղղուած Հ. Յ. Դաշնակցութեան, ուր մեզ կը յայտնուէր, թէ «Կուսակցութիւնը որոշած է,— «դիմել հրապարակաւ եւ ուղղակի եգիպտական կառավարութեան, խնդրելով որ բացուի պաշտօնական քննութիւն եւ հետապնդութիւն.—

1. Ամէնօրեայ հրատարակութեանց հեղինակներուն անձին եւ գործունէութեան մասին.

2. Վարչական անօրինութիւն, բառ առ քննութեան արդիւնքին, ընդդէմ գրպարտիչ եւ խռովարար տարրերու.

3. Իր կարգին դիմել Եգիպտ. արդարութեան, պատասխանատուութեան կանչելով վերոյիշեալ անհիմն ու հայհոյաբանութեան մը գրպարտութեան հեղինակները»։

Այս ձեռնարկներու ներքին նպատակին անդրադառնալով, նոյն «պաշտօնական»ը կը յայտարարէր.

«Այս գործի անդրդուելիութիւնը անհրաժեշտ կը դարձնէ այլ եւս մաքրագործումն այս աշխատանքը»։

Նոյն «պաշտօնական»ին մէջ միաժամանակ «կուսակցութիւնը» կը յայտնէր, որ որոշած է.

«Քօղեր վար առնել եւ իսկական գոյներ երեւան բերել»։

Արդ, պատիւ ունինք յայտնելու մեր ընթերցողներուն, որ այս «պաշտօնական»ին արդէն ընթացք տրուած է։

Անկէ շուրջ երեք ամիս առաջ, Սերպիոյ Թագաւորին եւ Ֆրանսայի արտ. նախարար Պարթուի վրայ կատարուած մահափորձին առիթով, յօդուածաշարք մը գետեղած էինք ընդհանրապէս ահաբեկումներու մասին, խմբական եւ անհատական։ Յօդուածաշարքը կը կրէր բացառապէս տեսաբանական բնոյթ եւ ամփոփ ձեւով կուտար քննութեան ենթակայ հարցի մասին քաղաքական տարբեր ուղղութեանց տեսակէտները։ Երբ յօդուածաշարքի վերջին մասը հրատարակեցինք մեր Թերթի նոյ. 21ի թիւով, Եգիպտոսի ռամկավար «Փողոց»ը անմիջապէս անկէ չարամտաբար քաղուածքներ բերաւ, յայտարարելով, որ Դաշնակցութիւնը ահաբեկում կը քարոզէ եւ իշխանութեանց ուշադրութիւնը կը հրաւիրէր մեր այս «ոճրային» ընթացքին եւ քարոզչութեան վրայ։

Կիրակի, փետր. 3ին, Գահիրէի դատախազը մեզ իր քով հրաւիրելով, ցոյց տուաւ «Ցուսաբեր»ի եւ ռամկավար «Փողոց»ի համապատասխան թիւերը, լուսաբանութիւններ պահանջելով մեզմէ, յայտարարելով միաժամանակ որ, համաձայն երկրի մէջ գործադրուող օրէնքներուն, դատ պիտի բանայ մեր դէմ, եթէ երբեք մեր լուսաբանութիւնները գոհացուցիչ չգտնէ։

Զուր է յայտարարել, որ իշխանութիւնները անգամ մը եւս պիտի տեսնեն եւ համոզուին, թէ որքան ստորին է մեր «հակառակորդ»ը։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ՄՆԱՂՔՆԵՐԸ ԿԸ ԲՈՂՈՔԵՆ

—o—

Բաղդատմամբ ուրիշ հայաբնակ վայրերու, պէտք է խոստովանիլ որ Անկէնի հայութիւնը առանձնաշնորհեալ դիրքի մը արժանացած էր, ինքզինք շատ աւելի երջանիկ եւ հպարտ կը զգար, իր ազգային - կրթական աշխատութիւնները շատ առողջ հիմերու վրայ դրուած տարուէ տարի զգալապէս շատ աւելի արդիւնաւոր կը դառնային. փոքրիկներէն շատերը, որոնք հայերէն մէկ բառ չէին գիտեր, այսօր եթէ ոչ բոլորովին անխափ, գէթ կը կարդան իրենց մայրենի լեզուն եւ կը գրեն, (շնորհիւ ողբացեալ Հմայեակ Մաաթէոսեանի քենիին որ համեստ եւ յուրջ աշխատող մը եղած է)։

Շաբաթը անգամ մը միայն (հինգշաբթի) 1—2 ժամ փոքրիկները կը հաւաքուէին, որոշուած սրահը եւ նոյն օրիորդի հսկողութեամբ դասաւանդումը տեղի կ'ունենար։ Սակայն՝ հիմա կ'իմանանք թէ այդ սրահը այլ եւս տրամադրելի չէ, որով ամէն անգամ որ տղաք հաւաքուին, ստիպուած են նախապէս հաւաքատեղի մը ճարել։

... Բարեգործականն էր որ այդ ծախքին մէկ մասը կը հոգար — միեւնոյն ժամանակ օրիորդին թոշակին մէկ մասը։ Այժմ ոչ սրահին վարձքն է որ կը վճարուի եւ ոչ ալ այդ մնացեալ թոշակը (համեստ գումար մը որ կ'ամբողջացուէր ծնողներու կողմէ)։

Ջենք գիտեր թէ ի՛նչ է եղած այս անախորժ կարգադրութեան բուն շարժառիթը։ Ծնողքներէն շատերը սկսած են բողոքի ձայն բարձրացնել, կը պահանջեն որ առաջ լուսաբանել այս խնդիրը եւ կը հարցնեն.— Պիտի շարունակէ՞ Բարեգործականը իր ձեռնարկած այդքան ազգօգուտ շարժումը թէ այլ եւս յոյս չունենանք եւ մեր գլխուն ճարը նայինք։

Դարձեալ հարցում մը.— Միշտ միեւնոյն վիճակին մատնուած է Ալֆորվիլի վարժուհին։ Օրիորդի ամսաթոշակը դադրեցուած ըլլալով, Ալֆորվիլ այսօր զրկուած է իր Բարեգործականի դասընթացքէն։ Պատճա՞ռը...

Գեղամ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՍԷՆ ԺԷՐՈՄԻ ՄԷՋ

—o—

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Գործադրկութիւնը որքան նուազի, ազգասիրութիւնը կարծես այնքան կը զօրանայ եւ որքան հայ բանուորը անարգուի իբրեւ օտարական, այնքան իրեն մէջ կը հիմնաւորուին անհատական արժէքն ու ձեռներէցութիւնը։ Ապացո՞յց։ Ահա Սէն Ժէրոմը։

Ամավերջի դպրոցական ծառահանդէսի հասոյթ 2500։

Տարեդարձէն օր վերջ նոյն սրահին մէջ Նօթր Տամ Քօնսոլասիոնի մանկապարտէզի հանդէսը՝ (Ս. Ժէրոմի շրջան), հասոյթ 400 ֆրանք։

Շաբաթ մը վերջ Սէն Ժէրոմի նորակազմ լսարանական միութեան բացման հանդէսը՝ հասոյթ 350 ֆրանք, կրկին շաբաթ մը վերջ Սիվրի Հիսարի Հայր. Միութեան երեկոյթը՝ հասոյթ մօտ 400 Ֆր.։

Եւ ահա վերջինը Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ս. Ժէրոմի սկաուտական մասնաճիւղի բացման հանդէսը, որ տեղի ունեցաւ կիրակի փետր. 10ին, մատուռ - մանկապարտէզի սրահին մէջ, հասոյթ 700 Ֆր.։

Արդ, մէկուկէս ամսուան մէջ միայն Սէն Ժէրոմի մէջ սարքուած հանդէսներու ընդհ. գումարը կը հասնի 4350 ֆրանքի։ Ասոր վրայ կարելի է աւելցնել նաեւ Կրթասիրաց Տիկ. Միութեան ամսական գանձումները եւ բազմաթիւ ձեռնարկները։

Այս ժրաջան տիկինները վերջերս իրենց անդամուհիներէն Օր. Ալիս Մինասեանէ իբր նուէր կը ստանան մարմարիոնէ գեղեցիկ ժամացոյց մը եւ զայն վիճակահանութեան դնելով մէկ շաբթուան մէջ կը ստանեն երկու հարիւր տասներ երկուական ֆրանքնոց։ Պատի՛ւ իրենց։

Այս ամփոփ տեղեկութիւններէ վերջ կ'արժէ երկու տող նուիրել սկաուտական հանդէսին։

Ինչպէս ըսի, հանդէսը տեղի ունեցաւ մատուռ - մանկապարտէզի սրահին մէջ։ Սրահը կը ծառայէր իբրեւ բեմ, որուն մէջտեղի ելեկտրական լոյսը մանուշակ կլոր շրջանակի մը մէջ առնուած էր եւ որուն վրայ յստակօրէն կը կարդացուէր «Բարձրացի՛ր բարձրացուր» սկաուտի նշանաբանը։ Վարագոյրը բացուելով երեւցան մօտ քսանհինգ համազգեստաւոր սկաուտներ, որոնք նախ երգեցին «Մարսէյէզ»ը եւ ապա «Յառաջ նահատակ»ը, որոնք ունկնդրուեցան յոտնկայս։

Սէն Ժէրոմի սկաուտական մասնաճիւղի կողմէ Պ. Յ. Սանտալեան ամփոփ դեկուցում մը տալով, հրաւիրեց ծնողները թեւ ու թիկունք տալ այս շատ կարեւոր եւ օգտակար ձեռնարկին.

Սկաուտական գեղեցիկ մարզանքներէ, քանի մը համեստ խաղերէ վերջ բեմ հրաւիրուեցաւ կեդրոնի վարիչ քարտուղար Պ. Կարօ Ուշաքլեան, որ պարզեց մարմնակրթութեան անհրաժեշտութիւնը մանաւանդ մեզ նման թափառական ժողովուրդի մը համար։ Համառօտակի պատմեց Հ. Մ. Ը. Մ.ի ծնունդը եւ այդ օրերուն Պոլսոյ մէջ ստեղծուած խանդավառութիւնները, եւ իր խօսքը վերջացուց գոչելով.— «Ով մայրե՛ր, տուէք ձեր զաւակները մեզի, եթէ չէք ուզեր որ անոնք ըլլան զուռնա, կոպտաբարոյ եւ վատոյժ, տուէք որպէսզի անոնք հնարաւորութիւն ունենան ճախրելու գեղեցիկ բնութեան ծոցին մէջ, ծծելու անապակ օդն ու այրելու կարմիր արեւուն տակ»։

Ցայտագիրը չափազանց խճողուած էր։ Կ'արժէ յիշել «Նորընծայ սկաուտ»ը զաւեշտը եւ մանաւանդ բանակումի կրակը, որուն շուրջ բոլորուած Ս. Ժէրոմի սկաուտներ խմբապետ Գեղամի ղեկավարութեամբ հայրենաշունչ երգերով եւ արտասանութիւններով ջերմ ծափեր խլեցին ներկաներէն։

Ս. Միլտոնեան

ՄԱՄՈՒԼ

ԿԵՂԾԱՒՈՐ ՀՐՁԻԳԸ

—o—

Սելանիկի «Հորիզոն»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, իբրեւ նիւթ ունենալով Վահան Մալէզեանի մէկ յօդուածը («Կոչնակ», 5 յունուար).

— «Իր այդ երեմիականով, Մալէզեան կը յիշեցնէ այն հրձիգը, որ շէնք մը կրակի տալէ վերջ, ամբարտաւան ու աներես յրբութիւնը կ'ունենայ ողբալու պատահած աղէտին համար եւ դատապարտելու այն չարագործ ձեռքը, որ գործած էր այդ ոճիրը։ Կամ կը նմանի այն անբարոյականին, որ գաղտնի ու յայտնի ամէն տեսակ անբարոյութիւններ գործելէ վերջը, կը յանդգնի գալ յայտնել իր բրած բայց ուրիշներու վերագրած վատութեանց հետեւանքներուն համար եւ կ'ելլէ նոյնիսկ բարոյականի դասեր տալու ձախին ու աջին։ Բարեգործականի պնակալէզ վարիչը նիշդ այդ հրձիգն է եւ այդ բարոյագուրկը։ Անիկա, առանց անդրադառնալու իր գործած աններելի մեղքերուն եւ հասցուցած անհուն չարիքներուն, որոնց հետեւանքները կը կրէ այսօր բովանդակ գաղթահայութիւնը, նոյն է եւ անամօթաբար կուրծք կը ծեծէ հայ ժողովուրդի ներկայ պառակտուած վիճակին համար, բղաւելով որ ատկէ՝ չարիք միայն կը հասնի հայ ամբողջութեան։ Անշուշտ, վատոգի եւ կեղծաւոր այս արարածը սակայն իր բսածին չի հաւատար։ Վասնզի եթէ հաւատար, ամէնէն առաջ ինքը պիտի չըլլար այն խռովարարապետը, որ կը ղեկավարէ այսօր՝ հայ ժողովուրդի կէսէն աւելին եւ անոր սրբութեանց, անոր ամէնէն թանկագին նուիրականութեանց դէմ իր ու իր համախոհներուն շղթայազերծած լպիրշ պայքարը։

«Հայը Հայուն թշնամի, ափսո՛ս» կը բացագանչէ այս հրձիգը, մոռնալով որ Հայուն առաջին թշնամին ինքն է։ Ի՛նքը, իր բոլոր վատութիւններով, իր չար ու նենգամիտ բոլոր սադրանքներով, իր ղեկավարած Բարեգործականով, իր հրահրած սադրանքարշ պայքարով։ Ի՛նքը, որ իր ամենազօր կամքին յանձնուած կազմակերպութեան մը միլիոնները կը գործածէ հատուածական գայիշերի նպատակներու համար, վերածելով Բարեգործականը քաղաքական կուսակցութեան մը եւ թշնամական դիրք բռնելով ժողովրդական հսկայ զանգուածի մը դէմ։ Բարեգործականի անունով ժամանակէ մը ի վեր գործուած հակազգային ահաւոր ոճիրին միակ պատասխանատուն ինքն է։ Բոլոր միւս հրձիգները իր օժանդակներն են, որոնք հետեւ անոնք կը գործեն իր ու իր բատրիկներուն հրամանով միայն։

Մալէզեան, եթէ պուտ մը խիղճ ունենար, այս անբարոյ կեղծիքը գէթ պիտի խնայէր հայ ժողովուրդին։ Պիտի շարունակէր նիւթել իր չարագործութիւնները առանց խօսելու, առանց կեղծաւորի արցունքներ թափելու իր իսկ պատճառած չարիքի հետեւանքներուն համար։ Նիւ Եորքի բաշկիբոզուկին մէջ, անարգուած դիրքաւորի կեղծ արտայայտութիւններով հանդէս գալու պէտք չունէր։ Ոչ իսկ լիրբի տեսակ մը լուռ ինքնարդարացում։ Հանրութիւնը ճանչցած է զինքը, ճանչցած է իր էութիւնը, իր դաւիճի հոգին ու մաղձոտ սիրտը։ Ու պէտք չունի իր «անմեղութիւնը» հաստատելու կարենամտութեամբ իր իսկ ձեռքով իրեն համար տրուած վկայագրին։ Խաբուած ժողովուրդի նիհարկուած ներքին աղէտին վրայ ողբալու իրաւունքը չէ տրուած իրեն։ Ոճրագործը չի կրնար արցունք թափել իր զոհին վրայ։ Իսկ եթէ զղջման կամ անզուսպ լկտիութեան մը պարագային թափել ուզէ, այդ կարելի է արդարութիւնը իր անձին հանդէպ ի գործ դնելով միայն»։

ՀԱՅ ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

(Զեկոյց)

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱ, 8 փետր.— Հաճոյքն ունինք ծանուցանելու թէ՝ մեր սաներէն եւ Մ. Նահանգներէն Ֆլօրիտայի համալսարանի մաթեմաթիքի ուսուցիչներէն Պ. Զաւէն Փիրէնեան, որ երեք տարիէ ի վեր ամառնային արձակուրդներուն կը հետեւէր Շիքակոյի համալսարանի դասընթացքներուն, յաջողած է ստանալ մաթեմաթիքի Տոքթէօր փիլիսոփայութեան տիտղոսը։ Պ. Փիրէնեան «Երկրաչափական թուաբանութիւն» անունով անգլիերէն գրքին հեղինակը ըլլալով, վերաբարգութենէ մը յետոյ, երկրորդ տպագրութեան յանձնած է զայն։

** Մեր սաներէն եւ Քոլոբատոյի գոլէճի նախորդ ուսուցիչներէն՝ բըժիշկ անասնաբոյժ՝ Պ. Գեղամ Կէօքճեան, որ այժմ Քլիվլէնտի (Օհայօ Նահանգ) անասնաբուժական հիւանդանոցի մը մէջ կը պաշտօնավարէ, վերջերս յղի վագրի մը վրայ կեսարեան նուրբ գործողութիւնը յաջողապէս կատարած եւ Քլիվլէնտի մամուլին ջերմ գնահատանքին եւ շնորհաւորութեանց արժանացած է։

** Քալիֆորնիոյ համալսարանէն մեր սաներէն՝ Պ. Մկրտիչ Մարգոսեան, որպէս ռատիոյի մասնագէտ, յաջող կերպով շրջանաւարտ եղած է, Պ. Մարգոսեան նախապէս հետեւած է Ռաւմինկի (Մ. Ն.) համալսարանին եւ յետոյ իր ուսումը ամբողջացուցած է Քալիֆորնիոյ համալսարանին մէջ։

(Կնիք)

ԿԱՐՏԻՆԱԼ ՎԵՐՏԻԷ Ս. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Փետրուար 11ին Փարիզի արքեպիսկոպոս կարտինալ Վէրտիէ իր առաջին այցելութիւնը տուաւ Մուրատեան վարժարանին, շրջապատուած հայ եւ ֆրանսացի բարեկամներէ։ Կարտինալին կ'ընկերանային պետական նախարար Պ. Լուի Մարէն, երկու օգնական արքեպիսկոպոսներ, գեր. Է. Շափթալ, Գրիֆլէն Պուրժուար, անդամ Ֆրանսական Ակադեմիային, Մէցի եպիսկոպոս, գեր. Գահապանեան, Պետրոս վրդ. Քէշիշեան, առաջնորդ հայ - կաթոլիկ համայնքութեան, ծովակալ Լա Թիւյրրի, Սեւրի քաղաքապետ, Տիկին Տրյա Թիւ, Պ. Մարքուիլի, «Էջօ տը Փարի»ի, «Համասփիւռ» գործակալութեան, «Մաթէն»ի, «Լա Քրուա»յի թղթակիցները եւ ուրիշ շատ մը Ֆրանսացիներ եւ Հայեր, բացի ... ազգային ջոջերէն։ Ուրիշ շատ մը պատուական ֆրանսացի բարեկամներ որ գործի օր ըլլալով չէին կրցած մասնակցիլ ընդունելութեան, գրաւոր ջերմ ողջոյն եւ շնորհակալութիւն յայտնած էին (Պ. Ֆիլէ, Պ. Փան, Պ. Նուայյ, ծովակալ Մորնէ, երեսփոխան է. Սուլիէ, Պ. Գոնքուռ եւ ուրիշ կրօնական ու քաղաքական անձեր)։

Տեսչութիւնը, Հ. Քէսիմեան վրդ.ը եւ աշակերտները երկու կարգի վրայ բռնած էին սանդուղները, ողջունելու համար հիւրերը.

Դահլիճը լեցուած էր բազմութեամբ եւ մուտքի պահուն դպրոցի երգչախումբը երգեց հայկական զուարթ եղանակ մը։ Պ. Լ. Մարէն, վարժարանի հովանաւորիչ մարմնոյն պատուական նախագահը բարի գալուստ մաղթեց հիւրին եւ փառաբանեց հայ ցեղը իբրեւ անկեղծ բարեկամ։ Ցիշեց մեր հայրենի լեռնային խոպան դաշտերը եւ հայ բազուկի աննկուն կորովը՝ անկից հաց հանելու։ Հիացմունքով արտայայտուեցաւ մեր ընտանեկան առաքինութիւններուն վրայ։ Հայ մայրը, հայրը, անման են բառ. հայ մանչուկը խելացի է եւ վառվռուն, ինչպէս տեսանք հոս։ Աշակերտներէն Ա. Շէխիկեան անթերի առոգանութեամբ Ֆրանսերէն բարի գալուստի ուղերձ մը կարդաց։ Եղան արտասանութիւններ Քորնէյլի «Պոլիէօքթ»էն, Հայոցցի այս ազնուական վկային հրաշալի վարքը, Քորնէյլի եւ Ալֆըշանի գրիչներով կրկնակի անմահացած լաւ ընտրութիւն մըն էր մեր եւ Ֆրանսայի միջեւ իբրեւ հոգեկան կապ։ Երկու ազգի համայնքութիւնն ալ հաճոյքով հետեւեցաւ Պօլիէօքթի վերջին տեսարանին, որուն մէջ մաս առած էին Ս. Վարժապետ, Ե. Սաւայեան, Ա. Տատրակեան, կենդանի կերպով պատկերացնելով մեծ նահատակին մեծ հոգին։ Փ. Տէր Թովմասեան Միւսէի «Հաւատ»ը արտասանեց խոր զգացումով։ Վ. Սեմէրճիպաշեան կարդաց Հ. Վ. Ցովհաննէսեանի մէկ ոտանաւորը այս առթիւ յօրինուած։ Հայկական սիրուն եւ եղական երգեր մեծ հետաքրքրութեամբ եւ հիացումով ունկնդրուեցան հիւրերէն

Գահապանեան գերապայծառ իբրեւ հայ կաթողիկէ համայնքութեան պետը ներկայացուց հայ ազգին Մխիթարեանց եւ Սամ. Մուրատեան սաներու յարգանքն ու խոր համակրանքը, յիշեց մեր ազգին փառաւոր անցեալը, եկեղեցական եւ պատմական մեծ գերը Արեւելքի մէջ մարտիրոսներու լուսաւոր շարքերը, մեր դարաւոր տառապանքը եւ աննկուն հաւատքը յաւիտեան ապրելու։ «Մարտիրոսներու արիւնով ցանուած հողին մէջ, բառ. անթեղուած է մեր յարութեան կրակը»։ Մանաւոր շեշտով յիշեց Ֆրանսական մշակոյթին մեր մատուցած ծառայութիւնները

Ցետոյ խօսք առաւ Կարտինալ Վէրտիէ, իր շնորհակալութիւնն ու ջերմ համակրանքն յայտնեց մեր ազգին եւ այս հաստատութեան։ «Ինչ առա՞ջ Պ. Նախարարը կ'ըսէր թէ Հայաստան խոպան երկիր է եւ հետեւաբար ատկէն բազուկներու կարողութ արդասաւորելու համար, իմ ծնած Ովէրնիան ալ լեռնադաշտային է, բայց մի մոռնաք որ այդ լեռներէն կ'ելլեն քրիստոնէութեան թանկագին պտուղները։ Պատկերն է այս ձեր չարատանջ կեանքին, սակայն եւ հիացումով կը տեսնեմ անոր պտուղները այս գեղեցիկ եւ խելացի տղաներուն մէջ։ Հայ մնացէք, բարի քրիստոնեայ մնացէք, ձեր ազգին աւանդութիւններն ու սրբութիւնները նախանձով պահեցէք, որպէսզի անոնք ալ ձեզ պահեն»։

Կարտինալը ամէնուն շնորհակալութիւն յայտնելէ յետոյ, հրաւիրուեցաւ հիւրասրահը պաշտօնական հիւրերու հետ ուր [illegible] ամբողջ էջ մը հաւաքածու [illegible] քերով։

Նոյն իրիկուան իսկ Ֆրանսական բոլոր թերթերը՝ մանաւանդ «Էջօ տը Փարի», «Լա Քրուա», «Մաթէն», «Լը Թան», լայնօրէն կը խօսէին հայ ազգին եւ Մուրատեան վարժարանին վրայ։

Վ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊՐՊՏՈՒՄՆԵՐԸ (4)

ՀԱՅ ԿԻՆԸ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ (ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆ)

Տիկին Գոնտաքճեանին ժամանակակից էին նաեւ տիկ. Մարինա Զարուխչեան եւ Օր. Զարուհի Տէրոյեան։

Առաջինը Արմենական կուսակցութեան կը պատկանէր եւ 1890ական թուականներուն, արդէն իբր յեղափոխական գործիչ - քարոզիչ, հայ կիներու եւ աղջիկներու մէջ յեղափոխական գրոյցներ կը կազմակերպէր, կը խրախուսէր, որ զօրավիգ հանդիսանան իրենց ամուսիններուն եւ եղբայրներուն։

1896ի դէպքին, տիկ. Մարինա Զարուխչեանը գնդակներու տեղատարափը եւ մահը արհամարհելով, դիրքէ դիրք, թաղէ թաղ կը վազէր, իր կրակոտ խօսքերով հայ կռուողները կը քաջալերէր, վիրաւորները Ամերիկեան հիւանդանոցը փոխադրել կուտար, որպէսզի Միս Քըմպըլ (ամերիկուհի) բժշկէ։

Իսկ վերջինը՝ Օր. Զարուհի Տէրոյեանը, քոյրը անմահ Վազգէն Տէրոյեանի, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը Վանի մէջ գործունէութեան ձեռնարկած օրէն, կը դառնայ մէկը Վանի անդրանիկ Դաշնակցականներէն եւ Վանի հայ կիներուն մէջ, յեղափոխական - դաշնակցական գաղափարներ տարածողներէն

Ան քարոզեց, ազատութեան, հայրենասիրութեան ոգի ներշնչեց հայ կիներուն, նաւասանց յեղափոխական գիրքերու եւ զէնքերու փոխադրութեանց։

Երբեմնի վարժուհի՝ Զարուհի Տէրոյեանը, յեղափոխական կայան դարձած իրենց տան մէջ, յեղափոխական դաստիարակութիւն ստացաւ։ 1896 յունիս 2ին բանտարկուեցաւ եւ 1898ին կ'աքսորուի Երուսաղէմ, ուր 10 տարի աքսորականի կեանք վարելէ ետք, կը վերադառնայ Վան։

Կարելի՞ է մոռնալ Թիւթիւնճեան հարսները, որոնք 1896ի դէպքի առաջին օրը, երբ թրքական խուժանը կը փորձէր գրաւել Այգեստանի հայկական թաղամասերը եւ հասած էր Թիւթիւնճեանից տան առջեւ, իրենց ամուսիններու տունէն բացակայած պահուն, Արմենականութեան պատկանող կարեւոր զէնքեր եւ գիրքեր փրկելու համար, բազմահազար գնդակներու մէջէն, պարկերով մոխիր եւ հող կրելով դէպի իրենց տանիքը անկէ դուրս — փողոցը ցրուելով, շուարման ու յապաղման կը մատնեն յարձակող թշնամին, մինչեւ որ կը հասնին Թիւթիւնճեան քաջ եղբայրները եւ ռէք կը դառնան իրենց այնքան կարեւոր գիրքին, ցուցնելով հերոսական մեծ դիմադրութիւններ։

Ու Թիւթիւնճեան հարսներու նման քաջասիրտ եւ հայրենանուէր քանի՜ քանի Մարինաներ, Անուշներ, Սառաներ եւ Աղաւնիներ կարելի է համրել Վասպուրականի գաւառներու մէջ, որոնք նպաստած են հայդուկային խումբերու, զօքերու պահպաման, վիրաւորներ խնամելու, ուտելիքի փոխադրութեանց, սուրհանդակութեան եւ հետախուզական աշխատանքներու եւ ազգային, հանրային գործերու։

Յայտնի կանացի դէմքերէն է նաեւ Տիկ. Իսկուհի Երիմեանը, Հայոց Հայրիկի եղբօրորդի Երէմի կինը, որ յայտնի է իբր «Վասպուրականի հայ կանանց Միութեան (Վանի մէջ) եւ «Վանուհիներու միութեան» (Թիֆլիզի մէջ) կազմակերպողներէն մէկը։

Իսկ ի՞նչ դեր կատարած է «Վասպուրականի Հայ կանանց» Միութիւնը Վանի մէջ։ Կը կարծեմ թէ՝ բաւական է քննութեան առնել անոր «Հերոսամարտ»ի օրերուն կատարած աշխատանքը միայն, անոր մեծ արժէքը ընորոշելու համար.—

«Առաջին իսկ առթիւ, Կանանց Միութիւնը բացաւ կարի արհեստանոց մը, ուր՝ Այգեստանի կիները եւ աղջիկները իրենց մարտիկ եղբայրներու համար պատրաստել սկսան ճերմակեղէններ, գուլպաներ, փաթաթաններ եւն.։ Արհեստանոցի նիւթերը մեծ մասամբ կը հայթայթէին իրենք, սեփական տուներէն բերելով, հանգանակելով կամ միութեան միջոցներով գնելով

Միութեան արհեստանոցը միաժամանակ կը բաւարարէր գոյութիւն ունեցող զինուորական եւ գաղթականական հիւանդանոցներու բազմատեսակ կարիքները։

Կանանց միութեան առանձին մասնաժողովը կը շրջէր թաղէ թաղ եւ տունէ տուն՝ պաշար եւ տարբեր նուէրներ հայթայթելով դիրքերու մէջ կռուողներուն եւ մարտիկներուն։ Երկրորդ մասնաժողով մը հաւաքուած նուէրները դիրքերը կը տանէր բաշխելու։ Ուրիշներ՝ կ'այցելէին դիրքերը, մարտիկները ոգեւորելու։ Միութեան անդամներէն ոմանք գթութեան քոյրեր դարձած գիշեր ու ցերեկ կը հսկէին հիւանդանոցներու մէջ»։ (Վասպուրականի հերոսամարտ. Օն. Մխիթարեան, էջ 113—114)։

Այս միութեան ղեկավարներն էին Տիկիններ՝ Ս. Զրբաշխեան, Աննա Թէրլէմէզեան, օրիորդներ՝ Զ. Շալճեան, Հռիփսիմէ Նալպանտեան, Ս. Բաքոսի Սաֆրաստեան եւայլն։

Կ'ուզէ՞ք դեռ կանացի ուրիշ մեծարժէք բացառութիւններ, պըպտեցէք Շատախի եւ միւս գաւառներու հերոսամարտերը, Վան քաղաքամէջի եւ Այգեստանի կիները ու պիտի հանդիպիք Վասպուրականցի հայ հերոսուհիներու, որոնց նմանը ուրիշ ազգերու պատմութեանց մէջ քիչ կարելի է գտնել։

Աչքիս առջեւն է «Վասպուրականի» մեծահամար, հսկայ յուշարձանը։ Խոր յուզումով եւ արցունքով, կը դիտեմ, կը հիանամ։

Ահա 12 տարեկան Սրբօն (Սրբուհին) Շատախի սուրհանդակ աղջիկը, ահա նաեւ՝ Վան քաղաքամէջի հերոսուհին՝ տիկին Աղաւնի Վարպետեանը, ահա, Այգեստանի հռչակաւոր Սեւօն, (Իսկուհի Համբարձումեան, 17 տարեկան) որ կռիւներու սկիզբէն իսկ մերժեց կանացի աշխատանքները, արծանակով զինուած, թնդանօթներու ռումբերուն տակ, իբրեւ սուրհանդակ, մերթ իբր լրտես, իբր ներշնչող ոգի, պահակ եւ մարտիկ, աշխատեցաւ եւ կռուեցաւ

Կան դեռ բազմաթիւ Վասպուրականցի հայուհիներ ալ, որոնց անուններն ու նկարները պատմութեան, արձանագրութեանց մէջ չեն անցած ու ծանօթ չեն ուրիշներու եւ ինծի։

Անշուշտ թերութիւններ ալ ունեցած են Վասպուրականի հայուհիները։ Բայց, ո՞ր կինը զերծ եղած է թերութիւններէ, գաւառի թէ քաղաքի մէջ։

ԱԶԻՒՆ

(Վերջ)

ՎՍՏԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԿՐՆԱՔ ՅԱՆՁՆԱՐԱՐԵԼ ԵՐԵՒԱՆԻ ՕՂԻՆ, ՈՐՈՒՆ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ Է ՉՈՐՐՈՐԴ ԷՋԻՆ ՎՐԱՅ։

սահմանափակ շուկային մէջ։ Այս կացութեան հետեւանքով գի-ներն ալ ինկած են եւ սնանկութիւնները իրարու կը յաջորդեն։ Կարգ մը ճարտարագործութիւններ կործանման դուռը հասած են։

Երեսփ. ժողովին առջի օրուան նիստին մէջ, երկար ճառ մը խօսեցաւ Պ. Մառշանտօ, առեւտրական նախարարը, պաշտպանելով օրինագիծը։ Բացատրեց թէ կառավարութիւնը ոչ բոլոր չարիքները դարմանելու յաւակնութիւն ունի, ոչ բոլորին հանոյք պատճառելու, ոչ ալ մարդկային ընկերութիւնը վերակազմելու։ «Համեստ փորձ մըն է որ կը կատարենք, փրկելու համար ազգային ճարտարագործութեան կարգ մը ճիւղերը որոնք վտանգուած են։ Կ'ուզենք աշխուժացնել փոխանակութիւնները, վստահութիւն ներշնչել արտադրողներուն։ Անթոյլատրելի է որ վտանգին գիտակից մեծամասնութեան մը փորձած ճիգը խորտակուի մեծամոլ կամ կոյր փոքրամասնութեան մը կողմէ։ Փոխանակ տրտնջալու թէ արտադրութիւնը կ'աւելնայ եւ սպառումը կը նուազի, հարկ է օգնել եւ վերակազմել կարգ մը ճարտարագործութիւններ։ Մենք ոչ մեծ ճարտարագործութեան ծառայել կ'ուզենք, ոչ մեծ, միջակ կամ փոքր վաճառականութեան, ոչ ալ քանուորութեան։ Պարզապէս կ'ուզենք օգնել անոնց որ չեն կրնար առանձին դիմանալ փոթորիկին։ Պիտի ընդունի՞ք որ օտար ճարտարագործութիւնները զան տեղաւորուին Ֆրանսայի մէջ, մեր ազգային ճարտարագործութեանց աւերակներուն վրայ։ Պետութիւնը ղեկավարի եւ վերակենդանացնողի դեր մը պիտի կատարէ»։

Երէկ, ուրբաթ, վարչապետն ալ խօսեցաւ այս հարցի եւ գործրկութեան մասին, վստահութեան խնդիր յարուցանելով։

Հաուփթմանն ի՞նչպէս յանց իր մահավճիռը

Երէկ հաղորդած էինք թէ 12 երդուեալները մահուան դատապարտեցին գերմանացի Հաուփթմանը, իբրեւ առեւանգիչը զին Լինտպէրկի երախային։ Առեւանը այս առթիւ հաղորդեց նաեւ մահավճիռի գործադրութեան թուականը,— 18 մարտ։ Պաշտպան փաստաբանը անմիջապէս վերաքննութեան դիմեց։ Մահապարտը փրկելու բոլոր միջոցները պիտի փորձուին, ինչ որ կրնայ երկու տարի տեւել։ Բայց այժմէն 40,000 տոլար պէտք է, նախնական ծախքերու համար։ Կ'ըսուի թէ պաշտպան փաստաբանը անկարելին պիտի փորձէ, դրամ ճարելու համար։

Մահապարտը քաղցրաբար հանդարտ էր, երբ ատեանին նախագահը յայտարարեց.— «Պէտք է մեռնիս, Հաուփթման»։ Քանի մը ժամ վերջը, երբ առանձին էր բանտի խցիկին մէջ, փղձկեցաւ առաջին անգամ ըլլալով իր ձերբակալութենէն յետոյ (1934 սեպտ.)։ Ցետոյ ինքզինքը գտաւ եւ յայտարարեց.

— «Եթէ ելեկտրական աթոռ երթամ, պիտի երթամ տղամարդու պէս։ Եթէ որ եւ է խոստովանութիւն ունենայի, ամիսներ առաջ ըրած պիտի ըլլայի, ճեղութենէ փրկելով կինս եւ երախաս։ Մէկ տոլար իսկ չունիմ, եւ ստիպուած եմ հանրութեան օգնութեան դիմել։ Փաստաբաններէս կախում ունիմ, դրամ ճարելու համար։ Ես անմեղ եմ, այլապէս սկիզբէն իսկ պիտի խոստովանէի։ Ազնիւ խօսք որ ամէն բան ըսի»։

Հաուփթման լացաւ, երբ հարցուցին թէ բան մը գրա՞ծ է մօրը։ «Հրաման չունիմ գրելու», ըսաւ, բայց պիտի խնդրեմ որ կինս գրէ»։

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՕՆԱՏՈՒՆԸ *71, Avenue Kléber*

ՀԱՍՑԷՆ ՄԻՇՏ ՆՈՅՆՆ Է

Բաց է ամէն առաւօտ ժամը 10—12.30։ — Դիմել ամէն կարգի վկայականներու համար։

ՌՈՍՏՈՄ խումբի ժողովը այս Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։

Փարիզ եւ շրջակաները

Հրազդան, Քրիստափոր եւ Ազգիւր-Ներոն միացեալ խումբի ժողովը այս Երկուշաբթի, ժամը 8.30ին, 32, Ավընիւ տէ Կոպլէնի սրճարանը։

Կարեւոր օրակարգ։

Փոստա

ՎԱՀԱՆԻ Կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։

ՍԷՆ ԺԻՐՈՄԻ վրէժ խումբի ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ

Հ. Յ. Դ. «ԱՐԱՄ» ենթակոմիտէին կողմէ

Վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Թիւ 1, փլաս տը լա ռէփիւպլիք սրճարանին վերնայարկը (Անիէռ)

Կը խօսի ընկեր Ս. ՏԷՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ

ԸՆԿԵՐԱ-ՀԱՄԵՐԳԱՅԻՆ ԽՆՋՈՅՔ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած *ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «ՋԱՒԱՐԵԱՆ» Կոմիտէի կողմէ*

17 փետրուար կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին

ԴԱՐԱԿՆԾԵԱՆի սրահին մէջ, 43, rue de la Défense, Իսի

Երգ, նուագ, պար. Թատ. արձագ. գափ եւայլն.   Մուտք՝ 5 ֆրանք։

Կը խնդրուի երախայ չբերել։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Հ. Յ. Դ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «ՌԱԶՄԻԿ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Տեղի կ'ունենայ 24 Փետրուար կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին

Salle GALLEMENTի սրահին մէջ, Առնուվիլի կայարանին դիմացը

Կը ներկայացուի՝ «ԹՂԼԷԱԹԻ ԱՆԿՈՒՄԸ»

Մուտք 5 ֆրանք, անգործներու 3 ֆրանք

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

Առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացուի՝ անմահ երգիծաբան ՅԱԿՈԲ ՊԱՐՈՆԵԱՆի գլուխ-գործոց

«ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐԸ»

փետրուար 17ին, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Վիէնի ՍԷՐՔԼԸ-ԿԱԹՈԼԻԿ շքեղ սրահին մէջ

երեք ժամ անդադար ծիծաղ

Կը մասնակցին գաղութիս ամէնէն կարող ուժերը.— *Կարապետ Փէչլիվանեան* (Աբիսողոմ աղա) եւ *Ենովք Տօզիկեան* (Մանուկ աղա)

Առաջին կարգ՝ 3 ֆրանք, Բ. կարգ՝ 2 ֆրանք։

ԹԱՏԵՐ. ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՍԷՆ ՇԱՄՕՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Ս. ԷԹԻԷՆԻ ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ղեկավարութեամբ՝ Պ. Հ. ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆԻ եւ սիրայօժար մասնակցութեամբ Սէն Թ'էթիէնի հայ կարող ուժերու։

Կը ներկայացուի՝ Շիրվանզադէի «ՆԱՄՈՒՍ»ը

վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին ՍԱԼ ԺԱՆ Տ'ԱՐՔի մէջ (Ս. Շամոն)։

Յամսերու գիները 6 եւ 3 ֆրանք։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ *Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻ*

Մասնակցութեամբ *ԿԱՐՈՂ ՈՒԺԵՐՈՒ*

Ն. ՊԼՏԵԱՆ (*Վարդան*), Լ. ԱԼԵՄԵԱՆ *Միրզարդ եւ Հազկերտ*), Ց. ՄՈՐՈՍԵԱՆ (*Դ. Երէց*) եւ ուրիշներ։

Ղեկավարութեամբ դերասան *Ն. ԳԱԶԱԶի (Վասակ)*

Կը ներկայացուի դերասան Մ. ՄՆԱՑԵԱՆի խաղացանկէն

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

ՇՈՒՇԱՆԻԿԻ դերին համար իր սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերէ տիկին *Վ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ։*

Տեղի կ'ունենայ 2 Մարտ Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին

127-129 Rue Boileau. *ԷՄԻԼ-ԶՕԼԱՅի թատերասրահին մէջ*

Գիներ 5, 4, եւ 3 ֆրանք

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Հովանաւորութեամբ Պ. ԷՏՈՒԱՐ ԷՐԻՕԻ (Պետական Նախարար)

եւ Նախագահութեամբ Պ. ԺԻՒՍԹԷՆ ԿՕՏԱՐԻ (Տնտ. եւ Ճախ. Նախարար)

17 Փետրուար կիրակի ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր

Aero-Clubի սրահներուն մէջ, 6, Rue Galilée, Paris (16). Métro: Boissière

Օրքէսդր Ժազ-Թանկօ։ Ասադէնկալ-Գրիգի սեղան։

Մուտք՝ 15 *ֆրանք։ Ուսանողներու՝* 10 *ֆրանք։*

ՑԵՍՏՐԱԳՈՒԹԻՒՆ Է

ՓԱՐԻԶԻ եւ ՇՐՋԱՆԻ Կոմիտէներու խորհրդակցական ժողովը յետաձգուած է Փետր. 23ին Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ տեղը։

ՖՐ. Կ. ԽԱԶԻ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Մարտ 3ին, **Salle Géographie***ի մէջ*

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Նախաձեռնութեամբ՝ *ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՎԱՐՉ. ԺՈՂՈՎԻ*

Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին

Petit Journalի սրահին մէջ (Rue Cadet, Métro: Cadet).

Կը դասախօսէ Կարող. Նուիրակ

ԳԵՐ. Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Ս. ԱՐՔԵՊՍ. ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Նիւթ ունենալով՝ ա) Ս. Էջմիածնի վերաշինութիւնը.— բ) Հայաստանի շինարարութիւնը։

Մախսերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 ֆրանք։ Բանախօսութիւնը կ'աւարտի ժամը 11.30ին։

ԿԱԹՈՂ. ՆՈՒԻՐԱԿԸ

ՊԻՏԻ ՊԱՏԱՐԱԳԷ

վաղը, կիրակի Առնուվիլի մէջ։

Արարողութիւնը ժամը քառորդով ժամը 8.30 եկեղեցական ... ժամը 10։

ՑՐՈՒԵՏԵՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Տարոն-Տուրուբերանի Հայր. Միութեան ընդհ. ընդհանուր ժողովը վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Պուլվար Ուստոյի եկեղեցիի սրահին մէջ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Կը խնդրուի բոլոր անդամներէն ներկայ գտնուիլ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Խարբերդի եւ Ցամաքեան Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը յառաջիկայ Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Պար Լիւտէքիւի սրահին մէջ (17 Ալէ Լէօն Կամպէթա)։ Կարեւոր օրակարգ։

ՓՆՏՌՈՒԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

Երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»

Փարիզի եւ Շրջանի Յառաջի գրուիլ

Պ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (23)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

»»»··«««

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Բայց վախեցայ, մտածելով, թէ որպիսի վտանգի կարող էինք ենթարկել երկուսս էլ։

Քաւոր Պետրոսը մեծ ախորժակով ուտում էր։ Ես սկզբում սեղանին չմօտեցայ, ոչ այն պատճառով, որ տան տէրը սուրբ տեղերը ուխտի չէր գնացել եւ ես նրա հացը հարամ էի համարում, ոչ,— այլ այն օր պաս էր, ես երբեք պասս չէի լուծել։ Կրօնի եւ եկեղեցու պատուէրները ամենայն մաքրութեամբ դեռ պահպանում էին իմ մէջ։ Բայց քաւոր Պետրոսը իմ վարմունքը նկատելով, ինձ այնպէս խստութեամբ աչքով արեց որ ես ակամայ ստիպուեցայ ուտել...

Ընթրիքից յետոյ մեզ համար մաքուր անկողին պատրաստեցին, որ հանգստանանք։ Երբ մտայ իմ մահիճը, երկար քնել չկարողացայ, թէեւ սաստիկ յոգնած էի։ Զանազան մտածութիւններ պղտորում էին իմ սիր-

տը։ Երբեմն մտածում էի, թէ ինչ կը լինի մեր դրութիւնը, երբ տան տէրը յանկարծ հասկանայ, որ իւր սենեակում պառկած են երկու քրիստոնեաներ։ Նա այդ տեղաշորերը պղծուած համարելով, այրել կը տայ, եւ գուցէ մեզ եւս կ'այրեն նրանց հետ։ Եւ ի՞նչի համար ուրանալ կրօնը, ուրանալ ազգութիւնը։ Նրան համա՞ր միայն, որ մի կտոր հաց եւ պառկելու տեղ ստանանք։ Միթէ՞ դրանք են պանդխտութեան, գաղթականութեան պայմանները.— ինչ ազգի մտնենալ, այն ազգից ձեւանալ...։ Իմ ճանապարհորդութիւնը հէնց առաջին իջեւանից ինձ անտանելի դարձաւ։ Մտածում էի, աւելի լաւ չէ՞ր լինի, որ իմ Հայրենի գիւղից չհեռանայի։ Թող այնտեղ քանէին, չարչարէին, սպանէին ինձ։ Գոնէ Հայի անունով կը մեռնէի։

Քաւոր Պետրոսը նոյնպէս անհուն էր։ Նա, երեւի նկատեց իմ անհան-

գստութիւնը, թէ որպիսի անդադար մի կողքից դէպի միւսը շուռ էի գալիս, անդադար հառաչանք էի արձակում, ախ ու վախ էի անում, եւ հոգոց էի հանում։ Նա հարցրեց.

— Ինչու չես քնում, Մուրատ։

Ես փոխանակ պատասխանելու, բարկացի ... Նա հասկացաւ իմ լացի պատճառը եւ ասաց ատամի ձեւով.

— Զէ՛ պատկառ, այսուհետեւ ինչ ազգի մէջ որ մտնելու լինես, պէտք է այն ազգի փափախը ծածկես։ Այդպէս է աշխարհի կարգը։

Ես հարցրի.

— Մեղք չէ՞ արդեօք, որ մարդ իւր սուրբ կրօնը, իւր ազգութիւնը ուրանում է։

Նա պատասխանեց ինձ Գողտն Առաքելի խօսքերով, թէ ինչպէս նա Հրեաների մօտ Հրեայ էր ձեւանում, իսկ հեթանոսների մօտ հեթանոս, որ նրանց սրտերը շահէ։

Քաւոր Պետրոսը կարդացած մարդ էր։ Ես նրա խօսքերը, որպէս ասում են, հալած իւղի տեղ ընդունեցի։ Այն ժամանակ այնքան հասկացողութիւն չունէի, որ գիտնայի, թէ ինչպէս

ճշմարտութիւնները աղաւաղում են եւ նրանցով բացատրում են ամենաանբարոյական մտքեր։

Գ.

ՓՈՔՐԻԿ ՄԱՔՍԱՆՈՑԸ

Մեր ճանապարհորդութեան չորրորդ օրը հասանք Թաւրիզ քաղաքը, իջեւանեցինք Հայոց եկեղեցու բակում։

— Այժմ պէտք է մտածել փողի մասին... ասաց քաւոր Պետրոսը, եւ կիրակի օրը, վաղ-առաւօտեան, ինձ իւր հետ առնելով, սկսեցինք գնալ եկեղեցու երեսփոխանի տունը։

— Այնտեղ կարո՞ղ եմ խօսել, թէ գարմեալ պէտք է խուլ ու մունջ ձեւանամ եւ թաքցնեմ իմ Հայութիւնը, հարցրի ես քաւոր Պետրոսից։

— Կարող ես խօսել, պատասխանեց նա ժպտելով.— եւ լաւ Հայ պիտի ձեւանաս։

Բայց իմ խօսելը պէտք չեղաւ, որովհետեւ քաւոր Պետրոսը ինձ նորա չտարաւ երեսփոխանի մօտ, այլ հրամայեց սպասել դրսում, իսկ ինքը միայնակ ներս մտաւ։ Չգիտեմ ինչ խօսեց նրա հետ, ինչ ասաց, միայն այդքանը յիշում եմ, որ այն օր եկեղեցում

նուիրուեց արեց, որի մէջ յայտնեց այն միտքը, թէ մենք Մուշի երկրից ենք եկել, թէ մեր կնիկները, զաւակները «անհաւատների» ձեռքում գերի են ընկած, այժմ բարեպաշտ քրիստոնեաներից ողորմութիւն ենք հաւաքում, որ տանենք տանք «անհաւատներին» եւ մեր գերիներին ազատենք, եւն.։ Դարձեալ խարեբայութիւն... մտածեցի ես խորին վրդովմունքով։

Որքան էլ սուտ լինէին այդ խօսքերը, այսուամենայնիւ, ժողովրդի վրայ խորին ազդեցութիւն գործեցին։ Տէր հայրը այնպիսի ազդու եղանակով նկարագրեց մեր գերիների ողբալի դրութիւնը, որ բոլոր լսողների մէջ ցաւակցութիւն շարժեց։ Քարոզից յետոյ եկեղեցում գանձանակ ման ածեցին եւ մեզ համար փող հաւաքեցին։ Իսկ մենք մուրացկանի նման, գլուխներս ծռած, կանգնած էինք եկեղեցու դրան մօտ, քաւոր Պետրոսը աջ կողմում, իսկ ես ձախ կողմում։ Ժամաւորները դուրս գալու միջոցին ձգում էին մեզ սեւ փողեր։ Այդ առաջին անգամն էր, որ ես, քաւոր Պետրոսի յորդորանքով, ստիպուած էի ձեռքս մեկնել եւ ողորմութիւն խնդրել...։ Ամենը խեղդում էր ինձ։ Որքան ժա-

ծութիւն էր։ Խարել եւ մուրալ...։

Այն օրը ես խելագարի նման էի եւ միշտ լաց էի լինում։ Բայց քաւոր Պետրոսը մխիթարում էր ինձ, ասելով.— «Ղարիբի երեսը սեւ կը լինի, իսկ ջիբը — լիքը»...։

Միւս օրը մենք արդէն փող ունէինք։ Մեր ամենահարկաւոր գնելիքը արտասահման գնալու համար՝ էր անցագիրը։

— Գիտե՞ս Մուրատ, ասաց ինձ քաւոր Պետրոսը,— օտարութեան մէջ յաջողակ կերպով թափառելու համար, աւելի լաւ է մտնել ուրիշի մորթու մէջ։

Ես ոչինչ չհասկացայ։ Նա բացատրեց.

— Պէտք է անունդ, ազգանունդ, ծնած տեղդ, պարապմունքդ անունը,— բոլորը փոխես։

Ես ապշած մնացի։ Նա շարունակեց.

— Քո անունը այսուհետեւ Մուրատ չէ, դու կոչւում ես Ամբրոսիոս։ Քո պարապմունքը, քո արհեստը դարբնութիւն չէ, դու այսուհետեւ եկեղեցու պաշտօնեայ ես, դու սարկաւագ ես։

(Շար.)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ՆԱՄԱԿՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 17 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
DIMANCHE 17 Février 1935

11րդ ՏԱՐԻ - 11e Année Nº 2792

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 30 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐՈՒ ԹՆՃՈՒԿԸ

Հետզհետէ պիտի հաղորդենք բոլոր անհրաժեշտ լուսաբանութիւնները, այն հրահանգի մասին որ կը սահմանէ ինքնութեան թուղթերու նորոգման պայմանները եւ որ հրատարակուեցաւ երէկ եւ այսօր:

Առ այժմ քանի մը բացատրութիւններ, հրահանգին բովանդակութեան մասին:

Այն բոլոր տրամադրութիւնները որ գծուած են հրահանգին մէջ, կը վերաբերին օտար բանուորներու, աւելի ճիշդ բացատրութեամբ՝ վարձու աշխատաւորներու (սալարիէ):

Այս բարդ ձեւակերպութիւնները սահմանելով անոնց ինքնութեան թուղթերու նորոգման համար, աշխատանքի նախարարը կը գործադրէ իր ստացած իրաւասութեանց մէկ մասը:

Նախարարը պարզելով աշխատանքի տագնապին մանրամասնութիւնները, կը յայտարարէր Երեսփ. Ժողովի բեմէն (1934 դեկտ.).

— «1930ին ունէինք 1 միլիոն 285,000 օտար աշխատաւորներ. 1931ին այս թիւը իջած էր 1,144,000ի, 1932ին՝ 910,000ի, եւ վերջապէս 1934 յունիս 30ին՝ 814,000ի: Անշուշտ շատ է տակաւին, բայց այստեղ կանգ չպիտի առնենք: *ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԸՍՏ ՕՐԻՆԻ ԱՐՏՕՆՈՒԱԾ Է ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐՆԵՐՈՎ ՃՇԴԵԼՈՒ ՕՏԱՐ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԱՌ ՀԱՐԻՒՐ ՀԱՄԵՄԱՏՈՒԹԻՒՆԸ՝ ԻՒՐԱՔԱՆՉԻՒՐ ՃԱՐՏԱՐԱՐՈՒԵՍՏԻ ՀԱՄԱՐ:* Այդ հրամանագիրները կրնան որոշուիլ ի պաշտօնէ կամ բանուորական եւ գործատիրական կազմակերպութեանց պահանջին վրայ: Ես վճռած եմ իմ իրաւասութեամբ այդպիսի հրամանագիրներ հանել, երբ համեմատութիւնը կ'անցնի 10 առ հարիւրը: *ԱՅՍՈՒՀԵՏԵՒ ՈՐ ԵՒ Է ՆՈՐ ԱՐՏՕՆԱԳԻՐ ՉՊԻՏԻ ՏՐՈՒԻ ՕՏԱՐ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ, ԻՍԿ ՀԻՆ ԱՐՏՕՆԱԳԻՐՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ՆՈՐՈԳՈՒԻՆ ՄԻԱՅՆ ԱՌ ԱՌԱՒԵԼՆ 11 ԱՄՍՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ, ՊԱՅՄԱՆԱՒ ՈՐ ՕՏԱՐ ԲԱՆՈՒՈՐԸ ՖՐԱՆՍԱ ԲՆԱԿԱԾ ԸԼԼԱՅ ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻԷ Ի ՎԵՐ:* Այս՝ առթիւ նկատի պիտի առնուին կարգ մը բացառիկ կացութիւններ»:

Արդ, Տեղաւորման պաշտօնատան հրահանգը — առ այժմ Սէնի նահանգին համար — խմբագրուած է ճիշդ այդ առաջադրութեամբ:

Ինքնութեան թուղթերու նորոգման համար, մինչեւ հիմա դիմումները կ'ուղղուէին ոստիկանական տեսչութեան կամ քաղաքապետութեան: Նոր հրահանգով՝ պիտի ուղղուին աշխատանքի նախարարին:

Կը նշանակէ թէ՝ աշխատանքի նախարարը պիտի օգտուի այս պատեհութենէն, սուղելու համար 10 առ հարիւրի օրէնքին գործադրութիւնը:

Ուրիշ խօսքով, իր հայեցողութենէն կախում ունի արտօնագրին ջնջումը կամ նորոգումը:

Այս գործին մէջ իրեն պիտի օգնեն, իբրեւ իրաւասու իշխանութիւն,— 1. Տեղաւորման քաղաքապետական պաշտօնատունը,— 2. Նահանգային պաշտօնատունը, — 3. Բանուորութեան Շրջանային պաշտօնատունը

Այս երեք հաստատութիւնները իրազեկ ըլլալով «աշխատանքի շուկայ»ին կացութեան, խնդրանքի եւ մատուցումի ելեւէջներուն, իրենց նպաստաւոր կամ աննպաստ կարծիքը մեծ կշիռ պիտի ունենայ տրուելիք որոշման մէջ:

Ուշագրաւ է որ, հրահանգը ոչ միայն վաւերական տեղեկութիւններ կը պահանջէ խնդրարկուին Ֆրանսա բնակութեան պայմաններու եւ ուրիշ հանգամանքներու մասին, այլ եւ կը սահմանէ գործատիրոջ յանձնառութեան տեւողութիւնը:

Եթէ յանձնառութեան տեւողութիւնը չի կրնար երեք ամիսէն պակաս ըլլալ, միեւնոյն ատեն չպիտի ըլլայ մէկ տարիէն աւելի:

Ինչո՞ւ այս նոր սահմանափակումը,— որպէսզի նախարարութիւնը կարենայ փոփոխութիւններ կատարել մէկ տարիէն միւսը, համաձայն գործազրկութեան տագնապի ելեւէջներուն:

Ուրիշ կարեւոր պարագայ մը ԱՆՁԱՄԲ դիմելու պայմանն է: Ոչ միջնորդ, ոչ ալ թղթատար:

Ուրեմն, կ'ուզեն ֆիզիքապէս ալ ստուգումներ կատարել խնդրարկուի մասին:

Այս անմիջական բացատրութիւններէն յետոյ, խօսք մը՝ բանուորներուն, մէկ ալ՝ այն ազգային մարմիններուն որ պատասխանատուութիւններ ստանձնած են այս առթիւ:

Բանուորներուն համար մեր ընելիքը պիտի ըլլար պատրաստ մնալ եւ ուշադրութեամբ հետեւիլ պաշտօնական հրահանգին տրամադրութիւններուն:

Փետր. 15էն սկսելով, տասը օր պայմանաժամ տրուած է անոնց որոնց ինքնութեան թուղթերը լրացած են 1934 դեկտ. 31ին եւ որոնց մականունները կը սկսին A. B. C. տառերով (ֆրանսերէն):

Որ եւ է զանցառութիւն՝ կրնայ յանգիլ անդարմանելի հետեւանքներու:

Արդէն շատեր այդպիսի զանցառութեանց մեղքն է որ կը քաշեն, տարիներէ ի վեր (անկանոն թուղթ):

Գալով ազգ. մարմիններուն, մասնաւորապէս Միացեալ Յանձնաժողովը շատ լուրջ պատասխանատուութեան մը առջեւ կը գտնուի:

Ճիշդ ժամանակն է արժեցնելու իր յաւակնութիւնները, լրջօրէն, գիտակցօրէն գլուխ գլխի տալու եւ նոր, պատճառաբանուած եւ ազդու խնդրագիր մը ներկայացնելու առ որ անկ է:

Եթէ պիտի սպասեն որ հրահանգը գործադրուի մեքենաբար, յետոյ ողբագին աղերսագիրներ մատուցանելու համար, կը վախնանք որ աւելի դառն անակնկալներու մատնուինք: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՐՑԸ եւ ԾԵՐԱԿՈՅՏԸ

ՈՒՇԱԳՐԱՒ ԴԻՏՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ՝ ՄՐԱԳՐՈՒԱԾ ԽՍՏՈՒԹԵԱՆՑ ԴԷՄ

Ծերակոյտին արտաքին գործերու յանձնաժողովը իր ուրբաթ օրուան նիստը յատկացուց այն դիւանագիտական եւ ընկերային խնդիրներուն որ ծագած են օտարականներու հարցին առթիւ:

Սուրիոյ նախկին մարզպան եւ ծերակուտական Պ. Ժուվնէլ կարեւոր տեղեկագիր մը կարդաց այս հարցի մասին, երեւան հանելով ֆրանսական քաղաքականութեան հակասութիւնները՝ պատերազմէն իվեր: Դիտել տուաւ թէ նախ գրկաբաց ընդունուեցան օտարականները, իսկ այժմ խտրութիւններ կը սահմանէ միջնախարարական յանձնախումբը: «Անհրկու վտանգ մը կը սպառնայ Ֆրանսայի արտաքին քաղաքականութեան եւ մեր ազդեցութեան՝ աշխարհի մէջ, իբրեւ հետեւանք այն իրողութեան որ պէտք եղածին պէս կազմակերպուած չէ օտարականներու իրաւական վիճակը»: Եզրակացնելով, Պ. Ժուվնէլ պահանջեց որ կառավարութիւնը կազմական անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնէ անյապաղ:

Զեկուցումէն վերջը, տեղի ունեցան բուռն վիճաբանութիւններ եւ քուէարկուեցաւ հետեւեալ բանաձեւը.

— «Ծերակոյտին արտաքին գործերու յանձնաժողովը լսելով Պ. Անրի տը Ժուվնէլի տեղեկագիրը՝ օտարականներու Ֆրանսայի մէջ բնակութեան ներկայ պայմաններու մասին, խորապէս յուզուեցաւ միջնախարարական յանձնախումբին հակասութիւններէն եւ այն դիւանագիտական ու ընկերային անպատեհութիւններէն զորս կը ներկայացնէ այսպիսի վիճակի մը շարունակութիւնը: Յանձնաժողովը որոշեց զբաղիլ այս հարցով եւ յանձնարարեց իր նախագահին եւ տեղեկաբերին՝ կառավարութեան դիմել եւ իր առջեւ հրաւիրել զայն, հաղորդելու համար թէ ի՛նչ միջոցներ կը խորհի, օտարականներու Ֆրանսա բնակութեան պայմանները կարգադրելու այնպիսի եղանակով մը որ համապատասխանէ մեր երկրին ամենէն հին աւանդութիւններուն եւ օգտակար ըլլայ մտաւոր, տնտեսական եւ ընկերային փոխանակութեանց վերահաստատման, Ֆրանսայի եւ աշխարհի միւս ազգերուն միջեւ »:

Նանսիի բժշկական համալսարանին վարչական խորհուրդին անդամները խորապէս ազդուելով բժշկական ուսանողներու կողմէ օտար ուսանողներու դէմ եղած բողոքներէն, հետեւեալ բանաձեւը քուէարկեցին.

— « Նանսիի բժշկական համալսարանին վարչական խորհուրդը իր ցաւը կը յայտնէ օտար ուսանողներու դէմ եղած թշնամական ցոյցերու առթիւ եւ կը պարսաւէ որ եւ է արարք որ կը ձգտի պառակտում սերմանել միեւնոյն համալսարանին ընկերներուն միջեւ, կը պահանջէ խստօրէն գործադրել բժշկութեան արհեստի գործադրման վերաբերեալ օրէնքները եւ հրամանագիրները. իշխանութեանց ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ ուսացական-հպատակութեանց մասին խիստ հակակշիռ մը կազմակերպելու ստիպողութեան վրայ, եւ կը յայտարարէ թէ որ եւ է պատճառ չի կրնար արգիլել որ օտար ուսանողները մասնակցին հիւանդանոցներու ներքին եւ արտաքին բժիշկի պաշտօնի մրցումներուն »:

Դումինը վստահութիւն շահեցաւ 124ի դէմ 444 ձայնով

»»» · · «««

Պ. ՖԼԱՆՏԷՆԻ ՎՃՌԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԻ ՄԱՍԻՆ

Երեսփ. ժողովի ուրբաթ օրուան նիստին մէջ, վարչապետ Պ. Ֆլանտէն երկար ճառ մը խօսեցաւ արտաքին եւ ներքին քաղաքականութեան, տնտեսական տագնապի եւ մասնաւորապէս գործազրկութեան մասին. եւ բուռն վիճաբանութիւններէ յետոյ, վստահութիւն շահեցաւ 124ի դէմ 444 ձայնով, ինչ որ կարեւոր յաղթանակ մը կը համարուի:

Ամենէն փշոտ խնդիրը գործազրկութեան հարցն էր (վերջին տեղեկագիրը կը ներկայացնէ 496.000 նպաստընկալ գործազուրկ, մինչդեռ անցեալ տարի միեւնոյն ժամանակաշրջանին 343.715 էր): Վարչապետը զանազան թելադրութիւններ լսելէ յետոյ, դիտել տուաւ թէ գործազրկութեան խնդիրը թէեւ վրդովիչ համեմատութիւններ առած է, բայց նոր բան չէ: Ուրիշ երկիրներ փորձած են այս տագնապը լուծել երեք ձեւով,— առաջին՝ վերահաստատել սպառողներու գնողական կարողութիւնը՝ լայն եւ յարատեւ նպաստներ յատկացնելով, երկրորդ՝ հանրօգուտ շինութեանց ծրագիրներ մշակելով եւ երրորդ՝ կրճատելով աշխատանքի ժամերը:«Մեծն Բրիտանիա յայտնապէս առաջին միջոցը ընտրած է, բայց ստիպուեցաւ կտրել իր դրամին արժէքը: Անգլիոյ մէջ հաստատուն վիճակ մը ունի գործազուրկներու թիւը: Ո՞վ կրնայ ըսել թէ ի՛նչ է Ֆրանսայի գործազրկութեան մնայուն մակարդակը: Ո՞վ կրնայ պնդել թէ Ֆրանսա հիմա հասած է արտադրութեան եւ սպառման հաւասարակշռութեան, եւ վերջապէս, ըմբոստացուցիչ չէ՞ նպաստ վճարել մարդոց որոնք աշխատանք կը պահանջեն: Գալով հանրօգուտ շինութեանց, ատոնք ալ ծանր խնդիրներ են եւ անմիջական դրամ կը պահանջեն: Յետոյ, անհրաժեշտ է որ հանրային պարտքը թեթեւ ըլլայ եւ կատարուած գործերը բաւարար եկամուտ արտադրեն: Այս պայմանները չեն յարմարիր Ֆրանսայի: Ինչ կը վերաբերի աշխատանքի ժամերու կրճատման, ո՞վ կ'ուրանայ թէ ամէն մէկուն գնողական կարողութիւնը միայն իր աշխատանքի արտադրութիւնն է: Աշխատանքի ժամերու սահմանափակումը կրնայ խորապէս խանգարել ազգային տնտեսութեան ընթացքը, հետեւաբար երաշագործ, համայնաբոյժ դարման մը չէ: Մեր հիմնական միջոցը վստահութեան վերահաստատումն է: Կ'ուզենք հալեցնել սառած դրամագլուխը, գեղչել հանրային պարտքի բեռը եւ անհատական ձեռնարկներու ծախքերը, կրճատելով տոկոսները: Ներկայի կրկնակ ողբերգութիւնն այն է որ այլ եւս տուրքի նոր աղբիւրներ չունինք, եւ փոխառութիւնը չափազանց դժուարացած է: Ուրեմն կը մնայ երկու միջոց,— կա՛մ հանրօգուտ շինութեանց քաղաքականութիւն մը վարել փոխառութիւններով, ինչ որ անձնասպանութիւն է, եւ կամ աւելցնել տուրքերը, որ արդէն կը լափէ ամէն բան: Հետեւաբար կը կարծեմ թէ տոկոսի սակերը գեղչելով եւ դր–

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՅԵՐԷՆԸ ՀԱՅԵՐԷՆ

— • —

Նարդոսեան կը շարունակէ թարգմանել …

Ի՞նչ :— «Խորհրդային Հայաստան», եւ ուրիշ ինչ որ կը հրատարակուի կարմիր գիծէն ներս

Բայց հայերէն չէ «Խորհրդային Հայաստան»ը:

Հայերէն է, հայերէ՜ն… Կարդացէք ո՛ր եւ է էջ, խմբագրական, յօդուած, թարգմանութիւն, լուր թէ լրաքաղ.

— «Ցերեկաթուղային տրանսպորտի լրտեսական դիվերսիոն կազմակերպութեան դատավարութիւնը »:

— « Հայաստանի գիրեկցիան թիւ 101 դրութեամբ գնա մարտ 9ին կարգադրել է Ղարաքիլիսայի իր բաժանմունքին բաց թողնել Ստեփանավանի շրջանի «Ստալին– Շահումյան» կոլտնտեսությանը յերկու վագոն չինափայտ՝ գոմաշինարարության համար »:

« Ղարաքիլիսայից գրում են վարչական Անդրյերկամի պլենումի վորոշման, տեղական տնտեսութեան բաժինը Քաղկոոպին պատկանող չենքի ապարնի կերպով վերցրել եւ հանձնել է Փրկաւոր կազմակերպութեանը »:

— Շախմատի փոքր չանպիոնատի վերջնական արդիւնքները »

— «Դիլիջանի շրջանային բարդ ասպարեզնուի խանութի գիրեկտորի նամակը բոլոր շրջանային խանութներ գիրեկտորներին յեւ գլուղկոոպների նախագահներին»:

Շարք մըն ալ՝ առանձին բառեր.—

Զոոտեխնիկ, կոնտինգենտ, գասավետմասնագէտներ, պանդիա, լիրիկական, էնտուզիազմ, ֆանատիկոս, էֆեկտիվութիւն, տեխնոլոգիա, որ–յեկտ, մոբելիզացիա, … քան, կանկրետ, պրապիկտոր, … բերկուլյոզային, կինոմատոգրաֆիա, կուլտուրա, հոնորար, ռեժիմուլ, կոմպոզիտոր, գիմնազիստներ, ռեալիստական, ասպիրանտ, բեմադրութիւն .

Փնտռէ, որքան կ'ուզես· նոյնիսկ աչքիդ գոց.

Երեւակայեցէք ոչ միայն ընթերցողին, այլեւ գրաշարին վիճակը. երբ կարկանդուէինք նոյնութեամբ այստեղ խորհրդային ո՛ր եւ է հրատարակութիւն. պեկուցում կամ լուր:

Տուած նմոյշներս շարած ատեն, գրաշար Արամը վեր վազեց եւ խոնարհաբար դիտել տուաւ.

— Խորագիրը «հայերէնէ հայերէն» գրած էք. ինչպէ՞ս… կարծեմ «չինարէնէ հայերէն» ըսել կ'ուզէք

Եկուր եւ համոզէ գրաշարը, —պարզ բանուոր — …

Ուրեմն, տրիպուած ենք խմբագիր մը յատկացնել, որպէսզի հայերէնէ հայերէն թարգմանէ խորհրդային հրատարակութիւնները, ինչպէս կ'ընենք «Թան»ի, «Թայմզ»ի, «Լոքալ Անզայկեր»ի կամ «Ճիոռնալէ»ի համար:

Այլ ապա, վստահ եմ որ ոչ իսկ …

Փորձը կը տեսնեմ ամէն օր: Ո եւ է մէկուն յանձնեցէք « Խորհրդային Հայաստան» մը, «Պրաւտա» մը կամ ուրիշ հրատարակութիւն.— հազիւ աչք մը նետած, մէկդի կը դնէ ջղագրգիռ:

ՎԱՀԷ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՅԱՋՈՐԴ ՀԱՄԱՐԸ ՑԱՏԿԱՑՈՒԱԾ Է ՓԵՏՐ. 18Ի ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ:

ԻՆՉՊԷՍ ՊԻՏԻ ՆՈՐՈԳՈՒԻՆ ՕՏԱՐ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐԸ

Այսօր կրկին հրատարակած ենք այն պաշտօնական հրահանգը, որ կը ճշդէ օտար բանուորներու ինքնութեան թուղթերու նորոգման պայմանները:

(Տես Գ. էջ):

Ինչպէս պիտի կալուաք այդ պաշտօնական հրահանգին մէջ, իւրաքանչիւր բանուորի կը տրուի հարցարան մը, ճշդութեամբ լեցնելու եւ յանձնելու համար: Հարցարանը կը պարունակէ հետեւեալ մանրամասնութիւնները.—

Անուն: Մականուն, ծննդավայր եւ ծննդեան թուական Ազգութիւն (հպատակութիւն).— Օտարականին հասցէն (բնակութիւն Ֆրանսայի մէջ).— Ինքնութեան թուղթի թիւ եւ տեւողութիւն.— Թուղթին վրայ արձանագրուած արհեստ.— Ֆրանսայի մէջ բնակութեան տեւողութիւն՝ 1. իբրեւ աշխատաւոր, 2. իբրեւ աշխատաւոր.— վաւերաթուղթեր՝ այդ բնակութիւնը հաստատելու համար.— Ընտանեկան վիճակը. կնոջ եւ զաւակներու հպատակութիւնը,— Ի՞նչ գործ կ'ուզէ կատարել.— Գործատիրոջ անունը եւ հասցէն.— Մասնաւոր դիտողութիւններ.

Տրուած խնդրագիրներու մասին կարծիք պիտի յայտնեն հետեւեալ պաշտօնատուները.—

1. Տեղաւորման քաղաքապետական պաշտօնատուն.— 2. Նահանգային պաշտօնատուն.— 3. Բանուորութեան Շրջանային պաշտօնատուն:

ԱՅՍ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆՑ ՅԱՅՏՆԱԾ ԿԱՐԾԻՔԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆ Վ.ԵՐՋՆԱԿԱՆ ՈՐՈՇՈՒՄ ՊԻՏԻ ՏԱՅ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՆԱԽԱՐԱՐԸ:

«Պրեմոնի մրցանակը» տրուեցաւ Պ. Մանտէլշթամի

Պրէմոնի մրցանակի յանձնախումբը նիստ գումարեց նախագահութեամբ Տիկին Ստամպուլեանի եւ միաձայնութեամբ որոշեց 1933 եւ 1934 տարիներու 4000 ֆրանքի գրական մրցանակը յատկացնել Պ. Անտրէ Մանտէլշթամի, որ ծանօթ է Հայաստանի եւ հայկական դատի համար կատարած գնահատելի աշխատանքներով, թէ գրաւոր եւ թէ գործնական:

Մրցանակի յանձնախումբին կողմէ փրոֆ. Պայիէ ջերմապէս գնահատած է Պ. Մանտէլշթամի վերջին գործը, «Լա Սօսիէթէ տէ Նասիօն տրվան լը փրօպլէմ Արմէնիէն»:

*Մեր շնորհաւորութիւնները յայտնելով Պ. Մանտէլշթամի, կը փութանք հաղորդել թէ ընկեր Ա. Խատիսեան շուտով «Յառաջ»ի մէջ պիտի պարզէ վաստակաւոր իրաւագէտին կատարած աշխատանքները

ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՈՐՈՆՈՒՄՆԵՐ

5.— ԱՆԱՆՑ ՀԱՆԳԱՆԱԿԸ ՄԵՐՆ ԱԼ Է

Այս գեղեցիկ շարժումին հանդէպ եւ անոր կողքին, դաղթահայ երիտասարդ գրո՞ղն է, որ հակադրեցութիւն մը պիտի փորձէր, ստանալ ուզելով բոլոր այն հեղինակները, որոնք ժամանակակից կեանքէն չուզելով ներշնչուիլ, կը խորասուզուին մեր անցեալին մէջ, եւ անկէ կը վերադառնան բեռնաւորուած, խղճամիտ ու բարեբար աշխատանքի մը նուիրելով իրենց ժամերը։

Մեզի համար սակայն նորութիւն մը չկայ Հայաստանի մէջ սկսած շարժումին մէջ։ Շատ հեռուները երթալու պէտք չկայ։ Մեր գրականութեան պատմութեան մէջ քանի մը շրջաններ ունինք, որոնք նմանօրինակ շարժումներու արձագանգը կը բերեն մեզի։ Զպիտի յիշեմ ոչ «Հայրենիքի» շարժումը (1894), *ոչ* վաղուան գրականութեան *մարդանքներու գրական ստեղծագործութիւնները, այլ՝ քանի մը արտադրութիւններն այն գրական հանգանակին, զոր ստորագրեցին քսան տարիներ առաջ մը երիտասարդ գրագէտներ, եւ որոնց մէջն էր նաեւ Ե. Օշական, որուն ուղղուած է այսօր, դժբախտաբար, քանի մը տափերախտ ու չարա գրիչներու անզօր կատաղութիւնը։*

Աչքառուկ չար յատակերէն բանաձեւուած այդ հանգանակը, որ կրնայ գտնուիլ, եւ պէտք է որ գտնուի, իրենց գրական դաւանանք, ամէն երիտասարդ գրողի։

Պաշտամունք եւ պատմայայտութիւն հայ հոգւոյն,

Ինքնուրոյնութիւն եւ անձնակատարութիւն ձեւին մէջ.

Մշակում՝ կենսունակ պատուաստումով մը՝ հայ լեզուին.

Զուտ գրականութիւնը հեռու պահել քաղաքականութենէ եւ լրագրութենէ։

Տարիներ անցնելէ վերջ, երբ կը խորհինք գրական եւ գեղարուեստական կանոնական հարցերու մասին եւ ինքնինքնիս կուտանք որոշումները, երբ աշխարհի բոլոր գրականութիւններուն մէջ շնչող ազգայնական ոգւոյն հոսանքը կը դիմաւորենք, չենք կրնար տարբեր գրական հանգանակ մշակել ու թելադրել մեր նորահաս սերունդին, եւ անոր՝ որ կազմուած է, բայց առանց խուճապի կը դեգերի ստոր ճամբաներու վրայ, [illegible] *կանխող գրական նախորդ սերունդին այս շատ յստակ բանաձեւը, որուն հեղինակները մեզի համար «խնձնկեր» եւ «գժգոհներ» ըլլալով մէկտեղ, իրենց սիրած բառերով, էին նաեւ գրականութեան «ուխտաւորներ»։*

×

Այսօր երկարեցաւ գրական եւ գեղարուեստական որոնումներու այս շարքը։ Նիւթը չէ որ կը պակսի այս կալուածին մէջ, դրոյցներ ունենալու համար ընթերցողներուն հետ։ Վերջացնելէ առաջ՝ սակայն, չենք կրնար մեր գանգատները չյայտնել այն անտարբերութեան մասին, որ կը յատկանշէ այսօրուան հայ գրողը, հանդէպ հաւաքական բարոյական երեւոյթներու եւ անոնց դէմ գործուած անիրաւ յարձակումներուն։ Ոչ մէկ ատեն անպատասխանատու եւ անտաղանդ գրողներու ամբարտաւանութիւնն ու աղմուկը չէին բռնած գրական հրապարակը, որքան այսօր։ Եւ դարձեալ, ոչ մէկ ատեն գրողներուն հանրային եւ անհատական կարծիքը չէ քաշուած չէղոք հանդիսատեսի պատանին մէջ, որքան այսօր։ Գրական պարկեշտութիւն, քաղաքավարութիւն ու կրթութիւն մի փնտռէք։ Ազնուութիւն՝ երբեք։ Զենք պահանջեր, որ կաղապարէ մը ձուլուածի պէս, ամէն գրող նոյն մտածումն ունենայ, տարակարծիք չըլլայ դանազան հարցերու քննութեան մէջ։ Բայց անհանդուրժելի է այլ եւս հրապարակը աղմկել հայհոյութիւններով, այն ալ յանուն գրականութեան եւ արուեստի։ Այս մարզին մէջ, կը խոստովանիմ, որ մեր սերունդը տկար է։ Գրական վէճեր մենք ալ ունեցանք, կ'ըմբռնենք եւ ուրիշ ձեւով կը զարգացնենք։ Մեր լեզուն ընդունակ չէ պատասխանելու իրրեւ թէ երիտասարդ գրողներու ապերասանութիւններու։ Բառերու անոնց երանգաւորումը այդ տեսակէտով հարուստ է։ Որովհետեւ կը թուի թէ պատասխանատուութեան զգացում չունին երբեք։

Տեսե՞ր էք, որ հայ գրողը, հաւաքաբար կամ անհատաբար, ծառանայ եւ իր զզւանքը ցոյց տայ բոլոր անոնց, որոնք Գրականութեան Տաճարին մէջ ամէն բան կը վաճառեն, եւ ամէն սրբութիւն ոտքի կոխ կ'ընեն։ Հայ գրողը, հայ մտաւորականը, պէտք է արժանացնէ այս փաստը,—որեւէ հեղինակութիւն չունի այսօր հանրային խնդիրներու մէջ, որովհետեւ չէ կրցեր արժեցնել իր հաւաքական ուժը. Որովհետեւ չէ կրցեր, երբ ո՛րքան ճառախօսներ ներկայացան, իր բողոքի արդար եւ հուժկու ձայնը բարձրացնել։ Ընդհակառակն, բազմաթիւ դէպքեր եւ երեւոյթներ կը հաստատեն թէ երեց եւ կրտսեր մտաւորական սերունդներու մէջ բազմաթիւ պատեհապաշտներ կան, որուան հետ դիրք փոխելու եւ նոր դիրքեր շինելու համար։ Այլապէս, ինչո՞վ բացատրել յանդգնութիւնը այն քանի մը տղոց, որոնք երէկ ինչպէս այսօր, ուրիշներու յաջողութիւններու մղձաւանջէն անհանգիստ, հայհոյութիւններու անզօր տարափով մը կը յաւակնին տապալել արդար վաստակով շահուած գրական համբաւները. Մենք բոլորս ալ կրաւորական դիրք կը բռնենք սակայն եւ շուտով կը մոռնանք գործուած անիրաւութիւնը։

Մեր տխուր իրականութեան մէջ [illegible] *տեն ըլլալու։ Գրական - գեղարուեստական մարզին մէջ գոնէ խնայենք անոր այդ համաճարակը։*

ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐՍԱՄԵԱՆ

(Վերջ)

— Կիւրոսի մանրական բանակին միացան Հայոց գահաժառանգ Տիգրանի 20,000 հետեւակ եւ Հայոց սպարապետ Եմբոսի 4000 ձիաւորները, որոնք 14 օրուան մէջ կործանեցին Լեւտացիներու պետութիւնը 546ին։ Տիգրանի օգնութեամբ Կիւրոսը քալեց Ամնի Բաբելոնի վրայ եւ կործանեց բաբելոնեան 2000 տարուան պետութիւնը։ Երեմիա մարգարէն, դարեր առաջ հետեւեալ հրաւէրը կարդացեր էր Հայոց այդ արշաւանքին մասնակցելու.—

« Առէ՛ք նշան ի վերայ երկրիդ (Բաբելացւոց), դող հարէք ընդ ազգս ամենայն, հրաւիրեցէք ի վերայ դորա զունդս, պատուէր տուէ՛ք յինէն ԱՅՐԱՐԱՏԵԱՆ ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆՑՆ եւ Ասքանազեան զնդին, ելէ՛ք ի վերայ ... »

ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Ե.

Մեր նախորդ յօդուածը յատկացուցինք առաւելապէս գութաներգերուն մէջ գործածուած «Աստուած» բառին հոգեբանական պարզաբանման։ Բայց այդ չէ ներկայ յօդուածաշարքին հիմնականը։ Մտադրութիւն չունինք բառերու ստուգաբանութեամբ զբաղելու։ Կը կատարենք այդ պզտիկ շեղումները, քիչ մը աւելի գոյն տալու համար մեր նիւթին։

Ընթերցողին կը խնդրուի միշտ նկատի առնել մեր երկրորդ յօդուածով արծարծուած կշռոյթի ծագման խնդիրը՝ աշխատանքի չափական գնացքի ընթացքին։ Այժմ պիտի փնտռենք ատոր անդրադարձումները հայկական գութաներգերուն մէջ։ Սկսինք աշխատանքին նկարագրութենէն։

Գութանը մեզ մօտ կը պահէ առասպելական կառուցուածքին ձեւը։ Ջախջախող ծանրաշարժ գործիք մը՝ կը պահանջէ անպայման հաւաքագործակցական աշխատանք։ Գութաններէն մէկն ալ, հայ գիւղացին նիհար պիւղէն չի թոյլատրեր որ ամէն տուն ունենայ իր սեփական գութանը։ Սովորական է որ ամբողջ գիւղին մէջ գտնուի քանի մը գութան, այդ պարագային, ինչպէս կ'ըսէ մեր հանճարեղ վարդապետը, «մի քանի տուն միանում են, տեղական ոճով ասենք, մուտքան են դառնում, կամ՝ Խոմկալանում՝ խամկալ դառնում, մէկ գութան լծում՝ տասներկու լուծ, ու փոխադարձ օգնութեամբ վար անում(**)։

Վարդապետը լուծերումներ կը նշանակէ տասներկու, բայց երբ նկատի կ'առնենք մեր բոլոր գութաներգերուն բովանդակութեան կառուցուածքը, կը գտնենք ութ լուծ։ Անշուշտ թիւր կարեւորութենէ զուրկ է, կ'երեւի զատուաց պատաւ, բայց աշխատանքի ծանրութեան, անոնց թիւը կ'ենթարկուի փոփոխութեան։ Իւրաքանչիւր լուծ բաղկացած զոյգ մը եզներէ՝ կ'ունենայ իր հօտաղը։ Կը հաւաքուին եօթը ութ ընտանիք, ամէն մէկը տրամադրելով զոյգ մը եզ կամ գոմէշ։ Իսկ իւրաքանչիւր լուծն ալ կը կոչուի տուն եւ կը կրէ յատուկ անուն մը, համաձայն իր կատարելիք աշխատանքին։ Այսպէս, գութանին առաջին զոյգը կը կոչուի Առաջ, Բ.ը՝ Ուծտուն, Գ.ը՝ Խարդնտուն, Դ.ը՝ Խնձորտուն, Ե.ը՝ Միկնտուն, Զ.ը՝ Փուշխտուն, Է.ը՝ Մռստուն, Ը.ը՝ Հորեւուն.

Անա Բուլանըխի գութանին երգը տեղական բարբառով եւ լուծերուն անուններով

Գութան, գութան, աստուածարան
Եկաւ ընկաւ հրտ առտիան,
Հրտ ակօսին, հրտ արտին,
Շէկին է տուեր՝ դըսու սամին.
Զուխար տարէք խազմնտարին.
Հոթեւոր՝ հորուն գետին.
Փուշխտուն՝ փոշին գլխուն,
Միխնտուն՝ մուկն ի բերան,
Խնձորտուն՝ խնձոր գոտին,
Խարգընտուն՝ խարգան թեւին.
Ուժտուն՝ ուժն ի թեւեր,
Սերն ու պանիր *ամոլուրին*,
Խէրն ու բարին մանճկալուրին,

(*) Նախորդ բաժինները «Յառաջ» 1, 13, 20 յունուար եւ 3 փետրուար 1935.

(**) Կոմիտաս վարդապետ. Լոռու գութաներգը Վարդարլուր գիւղի ոռով: «Նաւասարդ» տարեգիրք: Պոլիս 1914, էջ 312:

Առաւե՛լ, հայ առաւե՛լ: 1):

Նիւթին կարեւորութեանը պատճառաւ կը ներկայացնենք նոյնպէս Մուշի գութաներգը դարձեալ լուծերու անուններով։ Հոս ալ կը պահենք անփոփոխ տեղական բարբառը —

Գութան կալյար զիւր գին կ'ուզէր,
Գութնի բուզեն կոխ կ'ուզէր,
Շէկմարթ կլռտան կնճակ կ'ուզէր,
Զօճն ի գետին՝ կուզն ի սամին
Առաւ եկաւ խէրն ու բարին,
Խէրն ու բարին մանկրլուրին,
Ագապ աղջիկ *ուժանուրին*,
Խնձորտուն՝ խնձորն ի գոտին,
Խարգնտուն՝ խարգան ի ձեռք,
Փուշխտուն՝ փոշին գլխուն,
Միկրնտուն՝ մուկն ի բերան,
Մուստըլտուն՝ հա՛ մուստըլտուն,
Հորատը ջան հորտար,
Հացն ու Եբրխնի բեզ համատը,
Չրփչողին չրկանչողին
Մալայ բաժին կէս գութանին
Գործել հէ՜յէվ, հէ՜յէվ, հէ՜յէվ: 2)

Ուրեմն ունենալ մը եզներ կը քաշեն ծանր նահապետական գութանը։ Հօտաղներ նստած են լուծերուն վրայ կամ յամրաքայլ քովերէն կը քալեն ընթացք տալով աշխատանքին, իսկ մաճկալն ալ կը հսկէ խոփին վրայ։ Հո՛ս է մեզի հետաքրքրող վիճակը։ Ամտան կանուխ այգերգի պահուն սկսած հիւսուիլ ակօսներուն երկեր, բայց ինչպէս գիտենք, այս աշխատանքը կը կատարուի չափազանց դանդաղութեամբ, խոփը միշտ արգելքներու մէջ է, եզները կը տնտնան, գիտենք ոգեւորելու համար միշտ բացագանչութիւններու կը կարօտին, ընդհանուր թմբրացում մը կը ծփայ մթնոլորտին եւ շրջապատին վրայ, քայլերու նոյն համաչափ միօրինակութիւն, նոյն տաղտկալի երթեւեկ մէջ առաւելէն միւս առաւելը (3) *ու աւելիս ժամեր ... Բայց այս միօրինակ համախմբումը չափական շարժումներէն կը ծնի մեր փնտռած արդիւնքը։ Արդարեւ այդ* միապաղաղ տեղողականութիւնը կ'արտադրէ կշռոյթ համաչափութիւն մը, տեսակ մը ինչական լարում որուն դիգուած գումարն է ստեղծումը գութաներգերուն։ *Հոս մանրամասնութիւնները մէջ չենք մտներ, նկատի առնելով մեր Բ. յօդուածով արուած երկամերգերին սալէն առաջ եկած ձայնական կշռոյթը օրինակը. Վարելու աշխատանքի՝ ընթացքին ծնած կշռոյ-*

1. «Ազգագրական Հանդէս», Ե. Լալայեանի. վեցերորդ հատոր. էջ 71:

2) «Հայոց Բառ ու Բան», աշխատասիրեց Սահակ վրդ. Ամատունի: Վաղարշապատ 1912ին. էջ 151:

3) *Առաւել* կը կոչուի երկու արտերու միջեւ միայն անմշակ հողի տարածութիւնը: Այս բառը շատ կը գործածուի մեր ժողովրդական բանաստեղծութեանց մէջ եւ համաձայն հնչափոխական օրէնքներուն՝ ստացած է այլազան ձեւափոխութիւններ, այսպէս.—

Ա. «Առաւելի ան, իմկեր եւ եզեր է *առաւել*,

Բ.— «Թաւելսի *աւը* սղուեր է եւ եզեր՝ ոօել.

Գ.— «Թօելշը կրճատուեր՝ դարձեր է *աւ*,

Դ.— «Թօյծին *ա* գիւն ալ իմկեր եւ եզեր՝ *ոօ*:

թէն ալ նոյնն է, միայն timbreը *եւ չեշտը կը փոխուի համաձայն կատարուած աշխատանքին դանդաղութեան կամ արագ գնացքին։ Օրինակ մը նկատի առնենք, անմիջապէս մտաբերելէ հետեւեալ հոնրածանօթ երկու տողերուն երաժշտութիւնը.—*

Ջի՛գ, տու, քաշի, ա՛յ եզը,
Արա՛ հօ, հօ, արա՛ հօ:

Եղանակ չէ՞ մտներ, չէ՞ բացատրեր արդէն աշխատանքին նկարագիրը։ Երգին մէջ ալ արտացոլումը այդ սկսող սկսող դանդաղ երթեւեկին, սամանձնայատուկ միօրինակութեան։

Ասոր հակադիր կարդացէք հետեւեալ տողերն ալ.—

Լանջի հողին, հէ՛պ, հօ՛պ, հէ՛պ,
Հացն ա կողին, հէ՛պ, հօ՛պ, հէ՛պ.
Նստեմ կողքիդ, հէ՛պ, հօ՛պ, հէ՛պ,
Զիգ տամ փողկիդ, հէ՛պ, հօ՛պ, հէ՛պ,
Ուտեմ ծամեմ, հէ՛պ, հօ՛պ, հէ՛պ,
Լեզուդ ծամեմ, հէ՛պ, հօ՛պ, հէ՛պ,
Լիսեռնակ գիշեր, հէ՛պ, հօ՛պ, հէ՛պ,
Տափակ կրտեր, հէ՛պ, հօ՛պ, հէ՛պ,
Գոլյզդ բշեր, հէ՛պ, հօ՛պ, հէ՛պ,
Շամամ ծծեր, հէ՛պ, հօ՛պ, հէ՛պ,
Ամա - խամում, հէ՛պ, հօ՛պ, հէ՛պ.
Քունդ ա տամում, հէ՛պ, հօ՛պ, հէ՛պ: 4):

Ասկէ հանէք երգ մըն է որուն գործողութիւնը պէտք է կատարուի չափազանց արագ շարժումներով։ Հոս կարելի չէ մանդայիլն պտոյտը դանդաղեցնել, աշխատանքին տեւակը կը պարտադրէ արմադրակային բացուեր փայլ մէկ հարուածովաապայէ ցորեններուն խուրձերը։ Այս բանաստեղծութեան համար չըսի թէ, «մոտրի-բեչէք եղանակը», աւելորդ է, պարզ ընթերցումը իսկ կը բաւարարէ։ Երբ մեր աչքերը պարզեցնենք տողերուն վրայ, մեր շրթունքը կը փոքր աւելի արագ՝ քան միտքը։ Այսպէս բազմանք կը ծնի բառերը արտասանելու բարձրաձայն, այնքան որ ոգեւորելն է բառերուն գնացքը, մանաւանդ իր բացագանչութիւններով, «հէ՛պ, հօ՛պ, հէ՛պ»։ Ուրեմն համաձայն աշխատանքին սառը եկած կշռոյթը չարայարութեան, փոփոխական սարքեր ու չափականութիւն, երգին ոգին իսկ։ Արդէն գութաներգերու ճարտարապետական կառուցուածքը, տողերուն արւեստական կազմութիւնն ալ սաքերու խմառտով երկար են, նման այդ աշխատանքին ընդլայնումն, քաշքշուող նկարագրին.

Ալոյան

Օրհնեալ է Աստուած ... անբուն
Ցիշեալ է Աստուած՝

Բառին տաղաչափութիւնը երկարող է ու իւրաքանչիւր տող հինգ վանկանի եւ այսպէս բաշխուած՝

1+2.2+3.

Իսկ հանէք երգը համաձայն այդ աշխատանքին արագընթացութեան, իւրաքանչիւր տողը ինքնին արդէն ամբողջութիւն մըն է եւ չորս վանկանի.

Օրինակ՝

Լան - ջի հո- ղին:

Ուրիշ տող մը՝

Լեզուդ ծամեմ

ՀՐԱՆԴ ԲԱԼՈՅԵԱՆ

4) «Բորչալուի գաւառ», Ե. Լալայեանի, Ազգ. Հանդէս, Յրդ հատոր, 1904, էջ 71:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

Լճափի կեանքէ

— o —

Դուք կը դիմէք թիթեռուն հեւքով
Միւքերով լի ափունքէ ափ,
Հիւսելով կեանք մ'որուն ցոլքով
Կը բեկբեկին յայտերն անամպ՝
Հոգւոյս երկնին տակ մեղմիօրով
Շրջող կոյսի՛ն հայրենատաս

Գեղեցիկ էք Արմաւ աստղի,
Ու երթեւեկս հանդոյն գարնան.
Գուրակներու եւ կամ եաւոտի
Կը ծածէք ձեր ստրուած օրանը,
Մինչ լուսնակին տակ գարունի՝
Կ'ըլլաք անո՜ւրջ անտիրական:

Ջուրին իմն պէս տրտում յուշեր,
Ձեր գոյութիւնն է լոկ հրճուանք.
Դուք կը շրջիք լրճափունքներ,
Տալով արծաթ ալիքին հեւանք.
Ու ձեր այցովն յակինթ խիճեր
Կը զգան անվերջ թո՛վք ու թերկրանք:

Կը սիրէք զիս, երդայր մի՛ինչպէս
Իր ցինջ քրոջ աչքերն անոյշ.
Զի ամէն ժամ կ'անցնիք սրտէս,
Եւ կամ ոսկի քնարս մեղոյշ
Կ'ըլլայ վազքին ձեր օրհնակէզ
Թաղերիկ համե՜րգը մեղմօրոյշ:

Չէք լրճեր զիս իրկուննին մէջ,
Երբ լիճն է լի ռնակներով.
Ե՛ւ երգերու պարով անվէջ,
Ե՛ւ մեղմածոր խաքբոյրնելով,
Եւ զգուանքով տառնո՞ղ էք էք,
Սարսուռներով եւ բո՞ց կեանքով:

Թեւեցէ՛ք միշտ, ենթծրնումն՝ր...
Նուրբ եւ ճերմակ շողերու հետ.
Որոնեցէք անյայտ վայրեր,
Մարգեր՝ որոնք կ'ըլլան անհետ
Ըստաւերներուն մէջ հեշտաբեր՝
Իրիկուններո՜ւն երանաւէտ...

Դուք շրջեցէք ուր չըկայ սէր,
Ուր չըկայ վիշտն հոծ եւ անծայր.
Ուր չկան խորք մռտածումներ
Լուսայակիրի մուքին համար.
Ուր մոռացո՛ւք լոկ կայ անտէր՝
Մրճլորտի ծաղի՜ն գոհար... :

Ելէ՛ք, ելէ՛ք ամպերն ի վեր,
Աստղերն ի վեր կապուտակուն.
Ու ձեզի հետ տարէք հուշեր,
Հուշեր լքի՜ եւ ափունքի...
Հուշեր մարմրո՛ղ եւ լուսաւոր,
Հուշեր զմրո՜ւխտ երազանքի.

Բայց մի՛ մոռնաք դուք զիս երբեք
Հոգիիս մէջ շարժո՜ղ ձայներ...
Զի ես յաւէտ մտան իմ անցեալ
Ձեր թաւշեայ զով եւ տժուոյր՝
Կեանքին փափո՛ւկ եւ դիւրաբեկ,
Փափկիկ ձայնե՛ր անդորրաբեր:

ԱՐՍԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

750.000 ՀՆԴԻԿՆԵՐ ԿԸ ԼՈԳՆԱՆ ԱՐՔԱՅՈՒԹԻՒՆ ԵՐԹԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Կալկաթայէն կը հաղորդեն թէ շուտ որ. Յին 750.000 հոգի նոյն օրը հաւաքուած են այդ քաղաքը լողնալու համար Գանգէսի սուրբ ջուրերուն մէջ. Ուխտաւոր հաւաքը Սօկայի տօնախմբութեան առթիւ, որ տեղի կ'ունենայ 27 տարին մէկ անգամ։

Հնդկաստանի մէջ 200.000.000 հոգի կայ, որոնք Գանգէսը կը նկատեն գետերէն ամէնէն սուրբը, մաքրող մեղքերու եւ դուռն արքայութեան։ Հնդկաստանի ամէն կողմերէն ուխտաւորներ կ'երթան Գանգէս եւ կը վերադառնան իրենց հետ տանելով գետին ջուրը, զոր կը գործածեն կրօնական արարողութեանց մէջ։ Գանգէս 1557 մղոն երկայնութիւն ունի եւ իր եզերքներուն վրայ կանգնած են մեծ տաճարներ ու աղօթավայրեր։

ԵՐՓԻՄԱՆՔ

Ը Ն Կ Ե Ր Փ Ա Ր Ո Ս

Դ.

ՀՈՎԵՐՈՒ, ՀՈՎԵՐՈՒ ՄԷՋ

Ընկեր Փարոսի գործած կոշկակարատան մէջ լեցուն էին Հայեր, Յոյներ եւ Ֆրանսացիներ։ Այդ բանուորներուն մեծամասնութիւնը ձախակողմեան էին, կային քանի մը աջակողմեաններ ալ, ինչպէս նաեւ մէկ - երկու չէզոքներ իր զոյգ վատթման լուրերը արդէն եկած հասած էին աշխատանոց, գործաւորներէն ոմանք գայթակղեցնելով, ուրիշներ ալ ծիծաղեցնելով

Աշխատանոցի խումբէն արհեստակից մը, Գուրգէնը, կէս օր մը, արձակուն տարաւ ընկեր Փարոսը ու բսաւ.

— Փարոս, վա՞յ կերած ապուրդ։ Ծօ՛, մենք քիչի կատարեալ ազգայնական, նոյն իսկ ազգայնամոլ գիտէինք։ Ես իբրեւ Կարնեցի միշտ հայրենակիցներուս ազգասիրութիւնը կը գովէի ու քեզի ալ իբրեւ խոշոր փաստ առաջ կը քշէի Տասը փարայի բերի մեր պատիւը։ Շիտակը քաշ, Փարոս, խենթեցա՞ր, ի՞նչ եղար։ Ծօ՛ դեռ հաւատալս չի գար Փարոսը Հօկեի, համայնավար։ Է՛, դուն խենթի կամ ծծած ըլլալու ես։ Ծօ՛, դուն անպատճառ հօրմէ ու մօրմէ, երկու տեսակ խենթութիւն ժառանգած ըլլալու ես։ Ծօ՛, լսուած, տեսնուած ֆէփէզէութիւն չէ ասիկա։ Ամօ՜թ, ամօ՜թ, ամօ՜թ.

— Գուրգէն, եթէ քու տեղը ուրիշը ըլլար չպէս խօսող, ես ու իմ Աստուածը, կը սպաննէի նրան։ Սակայն դու ես խօսողը։ Լսիր ուրեմն։ Ես կարծում եմ որ դու բաւականին խելօք մարդ ես ու կարող ես հասկանալ իմ բարդացած դրութիւնը։ Տօ՛, ես Զախուռնի Փարոսը ո՞նց կարող էի մոռանալ մեր քաշփուր աշխարհումը դասակարգերը կեղտոտ բուրժուազիան եւ կեղեքուող պրոլետարիատը։ Ուստայ եւ ուստայի Հրէշը եւ գուն ... եւ ազգութիւն, կրօնք, բարոյական դրանք բոլորը բուրժուազիայի ստոր ստեղծագործութիւններն են շլացնելու համար ընչազուրկներին։ Ես ինչ հարամզատա, կեատա, յաջէ, ինչ տրիք անհամուս կը լինէի, եթէ գիրք բռնած չլինէի սոցիալիզմի պայքարող, կարմիր դծի վրայ։ Դու պիտի խօսես Արարատից եւ Նոյ Նահապետից ու պիտի հանես հայ ժողովուրդի պատմութեան։ Բայց ինձ համար այ մի պատմագրութիւն յիշատակար չի, երբ նա չի եղեր համաշխարհային յեղափոխութիւնով։ Պրոլետարիատի դիկտատուրայով միայն կը լուծուէ հայկական հարցը։ Ու երբ էսպէս է ճշմարտութիւնը ես ինչպէս կարող էի անտարբեր մնալ դէպի դասակարգային սուրբ պայքարը։ Երէկ գիշեր ութ ժամ մտածել եմ եւ հասել այն եզրակացութեան որ մեր բուն թշնամին ժէյուրին - Փաշիզմն է։ Ամբողջ կեանքումս ես տեսել եմ շահագործուող բանակներ, ծով կարիք, միթիարի անհաւասարութիւն, մանուկների քաղց, մեծերի սով եւ կոյսերի վաճառում։ Եւ էս բոլոր կապիտալիզմն, գործում է կապիտալիզմի հիմքան։ Ես մտածող եւ զգացող հին սոցիալիստ յեղափոխականիս, ինչպէս կարող էի դատաճանել իմ մաքուր սկզբունքներին, երբ 900ական թուականներից սկսած, եղել եմ Մարքսի Փրոնտում ... ի՞նչպէս ուզում էք որ չխանդավառուեմ ու չյուզուեմ սովետական Լուսաւորչեայով։ Ես իմ հոգու եւ մարմնի իւրաքանչիւր մասնիկով հետեւում եմ Զինւորի բանուորների ընդվզումին, հնդիկ գործաւորների ընդվիմութեան, անգլիացի հանքագործների թշուառութեան, Զուլուների դուլումին եւ Սենեգալուի, Ճապոնի, Գորիւոյի բեռնակիրների անասնելի դրութեան։ Հետեւում եմ նաեւ իմ ջեթի տակ գալարուող ֆրանսիացի բանուորութեան չարժումներին ... Ամէն մի ազնիւ մարդու մէջ անպայման պիտի մի կոմունիստ լինի։ Մարդս պիտի խողից ծնուած լինի որ քաշուէ կեղտի ու տիղմի մէջ ու իրա համար ապրէ։ Ոչ, էդ մէկը Փարոսը անել չէր կարող, երբ նա նախաշէնիններում չըջանի պայքարող է, սոցիալիզմի յաղթանակի եւ կառուցման համար։ Եթէ գրուխս էլ կտրեն, պիտի լաւ իմանաք նրա կարուելուց յետոյ էլ որ Փարոսը պիտի գոչի.

— Անկցի՜ բուրժուազիան,

— Անկցի՜ կապիտալիզմը,

— Անկցի՜ էմպերիալիզմը։

— Կեցցէ՛ պրոլետարիատը,

— Կեցցէ՛ սոցիալիզմը,

— Կեցցէ՛ համաշխարհային յեղափոխութիւնը։

Ընկեր Փարոսի ձայնը եւ ձեռքը կը դողային յուզումէն։ Անիկա իր աջէն գրուած բաժակ մը գինին պարպեց, ըսելով.

— Ինչ էլ ասէք, ինչ էլ խօսէք, ես խմում եմ էս բաժակը իմ չին, Թամար, Թուրք, Լէզգի, լազ, եզիտի, չէչէն ընկերների եւ նրանց պրոլետարական դիկտատուրայի կենացը։

Գուրգէն աւելորդ համարեց երկարել վիճաբանութիւնը, ոտքի ելաւ արհամարհանքով եւ ըսաւ.

— Քու մէջդ մէկը մեռած է։ Աստուած ողորմի հոգուն. Քու մէջդ մէկը ծնած է։ Անոր ալ Աստուած պարգեւէ երկար ... հիւանդութիւն։

Ընկեր Փարոս քիչէն վար եւ ձախէն աջ կարմրեցաւ.

Կէսօրէն վերջը, Գուրգէն, մտակցաւ աշխատանոցի համայնավարներուն ու բսաւ կէս հեգնութիւնով.

— Փարոսին հետ էի։ Անիկա ձեզի համար ոսկեգիւտ եւ ինծի համար անուղղելի կոմունիստ է։ Պարապ տեղը վատեր էք գինքը։ Անոր նման սոցիալիզմի յաղթանակին հաւատացող մը եւ խանդավառուող մը դժուար թէ գտնէք։

Այս խօսքերը ... երիտասարդ համայնավարի մը սրտին եւ անոր շողեց, երեւակայեց, ... զլխի ... սակցութիւն մը ունենալ հէք, ամբաւուած ընկերոջ հետ։

Իրիկունը նոյն արհեստը ... եւ Փարոս գրաւեց իր կէսօրուան ... ը։ Համայնավար Աշոտը ըսաւ.

— Ընկեր Փարոս, ի՞նչպէս եղա... որ քեզպէս հին համայնավար մը ան... դամ եղաւ ռեֆորմիստներու կուսակ... ցութեան մը ...

— Լսի՛ր, ընկեր, ամենից առաջ քեզ կ'արգիլեմ էդ ձեւով խօսել։ Երէկ գիշեր ութ ու կէս ժամ մտածել եմ եւ հասել եմ այն եզրակացութեան որ մեր թշնամին միջազգային հրէութիւնն ու ընկերվարութիւնն է։ Ես քեզ ասում եմ կտրուկ ձեւով որ ես Հայ եմ, եւ էն էլ ազգայնական Հայ, հայրենասէր Հայ, մի կատաղած, մի շովինիստ Հայ, մի կատարեալ Փաշիստ։ Ես հաւատում եմ որ եթէ քեր... թես ամէն մի իսկական Հայի մարթն

ՏԵՐԵՒ ՄԸ ՑՈՒՑԱՏԵՏՐԷՍ

Տոքթ. Վ. Թորգոմեան

[illegible]

Արդարեւ Տոքթ. Թորգոմեանն ալ [illegible]

1918ի գարունը: [illegible]

[illegible]

ՍԵԴՐԱԿ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

[illegible]

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Ի՞նչ կը գրէ Լենին Թոլստոյի մասին

La Commune ամսաթերթը կը հրատարակէ Լենինի յօդուածները Թոլստոյի մասին: Այդ յօդուածները լոյս տեսած են, առաջին անգամ, 1908—1911 տարիներուն:

Թոլստոյի մասին, Մարքսեան ակնոցով, վերլուծում մը կատարած է նաեւ Պլեխանով: Թէ Պլեխանով, թէ Լենին, երկուքն ալ դիտած են որ Թոլստոյի վարդապետութիւնը [illegible]

[illegible] մինչեւ 1905ի յեղափոխութիւնը:

[illegible]

պաշտօնեաները փոխարինել զարգացած ձեր-պարագաներով, որոնք աւելի եւս նողկալի են:

Որոշ է թէ այսպիսի հակասութիւններով՝ Թոլստոյ երբեք պիտի չկարենայ հասկնալ բանուորական շարժումը եւ անոր դերը այն պայքարին մէջ, որ կը կատարուի յանուն ընկերվարութեան, ոչ ալ պիտի կրնայ ըմբռնել ռուսական յեղափոխութիւնը»:

Ի ՓԱՌՍ ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԵԱՆ ԻՄԱՑԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

Այս խորագրին տակ, Ֆէրնան Կրէկ կը պանծացնէ Միջերկրականեան մշակոյթը եւ ցեղերը:

Ֆէրնան Կրէկի յօդուածին շարժառիթն է այն արգելքը, զոր Մ. Նահանգները դրին, 1924ին, գաղթային շարժման վրայ՝ մերժելով, աւելի ճիշդ՝ սահմանափակելով կարգ մը ցեղերու մուտքը իրենց սահմաններէն ներս: Այդ սահմանափակումը, սակայն, կատարուած է անհաւասար եւ ի հեճուկս միջերկրականեան ցեղերու: Արդարեւ Միացեալ Նահանգները մտնել արտօնուած են աւելի շատ հիւսիսային ցեղերը, քան միջերկրականեան ժողովուրդները: Ըստ Ամերիկացիներուն, Միջերկրականը կը սկսի, — Ֆրանսայի մասին խօսելով, — [illegible]

[illegible]

ծագումով Միջերկրականեան են:

Դիպուածով չէ որ կապոյտ է այս ծովը: Ան, Միջերկրականը կը ցոլացնէ լազուարթը երկինքը, որուն կը ցանկայ, ինչպէս կը գրէ Վ. Հիւկօ. Հանեցէք այդ յակինթը երկրի գօտիին վրայէն, եւ կը խաւարի երկիրը:

Հայերը թուրքերու վրայ

Թուրք գրագէտ Ուշաքի զատէ Հալիտ Զիա կը գրէ.—

Ինչպէս թատրոնը, բեմական երաժշտութիւնն ալ առաջին անգամ ծնաւ Կէտիք Փաշայի մէջ:

Արուեստագէտներու փոքր խումբ մը Կիւլլիւ Ակոպի (Յակոբ Վարդովեան) ղեկավարութեան տակ օր բառ օրէ կարեւորութիւն կը ստանար ու առաջին հիմերը կը դնէր Թուրք թատերական գրականութեան:

Կէտիք Փաշայի բեմը առաջին անգամ ըլլալով Ֆրանսական օփէրէթներու կիրարկումը իրականացուց մեր մէջ:

Կը յիշեմ թէ Պոլսոյ ամենահեռաւոր թաղերու բնակիչներն անգամ ցեխոտ փողոցներէ անցնելով մոմլաթէ լապտերով Կէտիք Փաշա կը փութային եւ ամէն գիշեր թատրոնին դրան բազմութիւն մը [illegible]

[illegible]

ԻՆՉՊԷՍ ՊԻՏԻ ՆՈՐՈԳՈՒԻՆ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐԸ

Պաշտօնական հրահանգներ առ որ անկ է

ԽՄԲ.— Երէկ առաջին էջին վրայ հրատարակած էինք այս հրահանգը: Նկատի առնելով իր կարեւորութիւնը, անգամ մը եւս կը հրատարակենք, որպէսզի մեր բանուորները սերտեն եւ անոր համեմատ շարժին:

Հետզհետէ պիտի հրատարակենք ուրիշ լուսաբանութիւններ ալ:—

Երէկ հաղորդած էինք թէ անոնք որոնց ինքնութեան թուղթերու պայմանաժամը լրացած է 1934 դեկտ. 31ին եւ որոնց մականունները կը սկսին ֆրանսերէն A. B C. տառերով. պէտք է դիմում կատարեն ՓԵՏՐ. 15ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ, եւ ԵՒ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՍԸ ՕՐ, ԱՑԼԱՊԷՍ ԿԸ ԿՈՐՍՆՑՆԵՆ ԻՐԵՆՑ ԱՇԽԱՏԵԼՈՒ ԻՐԱՒՈՒՆՔԸ:

Այս առթիւ բոլորին ուշադրութեան կը յանձնենք հետեւեալ պաշտօնական հրահանգը.—

Այն օտար աշխատաւորները որոնք վարձքով կը բանին (սալարիէ) Սէնի նահանգին մէջ եւ որոնք կ'ուզեն նորոգել իրենց ինքնութեան թուղթերը, պէտք է ԱՆՁԱՄԲ (միջնորդներ չեն ընդունուիր), Սէնի Տեղաւորման Նախանգային պաշտօնատունը, 391 պիս, ռիւ տը Վօժիռար, Փարիզ (15), ներկայացնեն իրենց աշխատաւորի ինքնութեանթուղթի նորոգման խնդրագիրը:

Այդ դիմումին հետ պէտք է ներկայացնել.—

1. Խնդրագիր մը, 4 ֆրանքնոց դրոշմաւոր թուղթի մը վրայ (փափիէ թէմպրէ), հետեւեալ ձեւով խմբագրուած.—

«Je soussigné . . . . de nationalité . . . . . demeurant à . . . . ai l'honneur de solliciter de M. le Ministre du Travail l'avis favorable nécessaire au renouvellement de la carte de travailleur»:

Ստորագրութիւն

2. Գրաւոր տեղեկութիւններ՝ կրկին օրինակով, որոնք պէտք է խմբագրուին համաձայն յարակից հարցարանին: Պէտք է ամբողջապէս լեցնել այս «ֆորմիւլ»ը եւ ստորագրել:

ԾԱՆՕԹ.— Այս թուղթին վրայ նշանակուած տեղեկութիւնները ՍՏՈՒԳՄԱՆ ՊԻՏԻ ԵՆԹԱՐԿՈՒԻՆ: Հետեւաբար չհակիրճներուն կ'իյնայ, իրենց խնդրագիրը ներկայացուցած ատեն, միասին բերել բոլոր այն վաւերաթուղթերը որ կրնան հաստատել իրենց յայտարարութեան ճշդութիւնը, իրենց Ֆրանսա բնակութեան մասին:

Կարելի է ներկայացնել հետեւեալ թուղթերը.—

Աշխատանքի նախընթաց վկայականներ, գործատիրոջ վաւերացեալ ստորագրութեամբ:

Բաղուածք օտարականներու արձանագրութեան տոմարէն:

Բնակարանի վարձքի, ջուրի, կազի եւ ելեկտրականութեան ընկալագիրներ:

Դպրոցականութեան վկայականներ:

Տուրքի թուղթեր:

Բնակութեան օրինաւոր վկայականներ, վաւերացուած՝ բնակարանի գործակատարէն (ժէռան), իսկ ան չեղած ատեն՝ դռնապանին կողմէ:

Այս վերջին վկայականը պէտք է խմբագրուի սա ձեւով.—

Je soussigné . . . . propriétaire, gérant ou concierge de l'immeuble No. . . . Rue . . . . . déclare qu' M. . . . demeure dans cet immeuble depuis le. . . (կամ ouy a résidé du . . . au . . .

Ստորագրութիւն՝ վաւերացուած ոստիկանական տեսուչին կամ քաղաքապետին կողմէ

3. Վկայական մը գործատիրոջ կողմէ, ԿՐԿԻՆ ՕՐԻՆԱԿՆԵՐՈՎ, ստորագրութիւնը վաւերացուած քաղաքապետին կամ ոստիկանութեան տեսուչին կողմէ: Այս վկայականը ստուգման համար կրնայ ընդունուիլ միայն յանձնումի թուականին յաջորդ ամսուն եւ պէտք է յիշէ գործին տեսակը, վճարուած աշխատավարձը, ինչպէս եւ յանձնառութեան նախատեսուած տեւողութիւնը: Այդ տեւողութիւնը չի կրնար երբեք ամիսէն վար եւ մէկ տարիէն վեր ըլլալ:

Ահաւասիկ պատճէն մը յանձնառութեան վկայականի, գործատիրոջ կողմէ.—

Je soussigné . . . . déclare engager en qualité de . . pour une durée de . . . . mois, M . . . . (nom et prénoms), de nationalité . . . . au salaire de . . . . francs par mois, sous réserve de l'approbation du Ministère du Travail.

Ստորագրութիւն՝ գործատիրոջ, վաւերացման ոստ. տեսուչին կողմէ:

Գործատէրը կրնայ միեւնոյն ատեն վկայականին մէջ նշանակել այն թուականը որմէ ի վեր օտարականը կը գտնուի իր ծառայութեան մէջ: Գործատիրոջ առեւտրական անունին պէտք է կցել առեւտրական տոմարի արձանագրութիւնը (*ռէժիսթր տիւ քօմէրս*), բացի անոնցմէ որ տան մէջ կը ծառայեն անհատի:

4. Ֆրանսերէն ինքնութեան թուղթ կամ ընկալագիր մը (*ռէսէփիսէ*), ինչպէս եւ թուղթեր՝ որ հաստատեն կողակցին, զաւակներուն, եղբայրներուն, քոյրերուն եւն. ազգութիւնը:

5. Օտար անցագիրը:

Այս թուղթերը կրնան յանձնուիլ Տեղաւորման Նախանգային պաշտօնատունը, (օտար բանուորներու բաժին), Ռիւ տը Վօժիռար, 391 պիս, 29 եւ 33 թիւ գրասենեակները, ամէն օր անընդհատ, ժամը 8էն 14.45, շաբաթ օրերը՝ ժամը 9էն 11.30: Ատոնց փոխարէն ընկալագիր մը կը տրուի:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.—

ԸՆԹԱՑՔ ՉԻ ՏՐՈՒԻՐ ԹՂԹԱՏԱՐՈՎ ՂՐԿՈՒԱԾ ԽՆԴՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ:

ՈՉ ՄԷԿ ՊԱՐԱԳԱՅԻ ՄԷՋ, ՎԿԱՅԱԿԱՆԸ ՈՒՂՂԱԿԻ ՉՊԻՏԻ ՏՐՈՒԻ ՇԱՀԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ (անոնք որ դիմում կատարած են): *ՀԵՏԵՒԱԲԱՐ, ԱՒԵԼՈՐԴ Է ԵՐԹԱԼ ՁԱՅՆ ՊԱՀԱՆՋԵԼ ՍԷՆԻ ՆԱՀԱՆԳԱՅԻՆ ՏԵՂԱՒՈՐՄԱՆ ՊԱՇՏՕՆԱՏՈՒՆԷՆ, ԲԱՆՈՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԷՆ ԿԱՄ ԲԱՆՈՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵՆԷՆ:*

[illegible]

ՆՇԱՆ ՊԵՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

բամագլուխը շարժման մէջ դնելով, իրական լուծումը գտած կ'ըլլանք: Այս լուծումը ժամանակի կը կարօտի, եւ ես կոչ կ'ընեմ ազգային համերաշխութեան՝ բոլոր անոնց դէմ որոնք կը փորձեն շահագործել տագնապէն յառաջ եկած դժգոհութիւնը»:

Իր կոչին հետ, վարչապետը վճռական յայտարարութիւններ ալ ուղղեց.

— «Գործազրկութեան խնդիրը հող մըն է որ ամենօրեայ անձկութիւն կը պատճառէ կառավարութեան: Ո՛րքան անտիրապետ է ըլլայ մարդ որ չուզէ ականջ դնել, երբ հարիւրաւոր արտակեղեք նամակներ կը ստանայ ամէն օր, երբ մարդիկ աշխատանք կը խնդրեն ապրելու համար եւ մայրեր չեն գիտեր ինչպէս կերակրեն իրենց զաւակները: Ես հանդիսաւոր կոչ մը կ'ուղղեմ միութեան եւ ատով՝ ժողովուրդին. կը խնդրեմ քննադատութեանց զինադուլ հռչակել, ինծի, նոյն իսկ կառավարութեան գործին համար չէ որ կ'ուղղեմ այդ կոչը: Ես ժողովուրդին թշուառութեան մէջ չեմ փնտռեր հանրապետական վարչաձեւը սպառնել — լու առիթը: Մենք հոգիով, մարմնով նուիրուած ենք անոր փրկութեան: Եւ չունինք ուրիշ միջոց եթէ ոչ դարմանել տառապողներուն անյուսութիւնը: Ես որ եւ է լուծում չեմ տեսներ հանրապետական միութենէ դուրս: Եթէ դուք ինծի ընծայէք այն վստահութիւնը զոր կը պահանջեմ, գիտցէք թէ զայն ոչ մէկ օրուան համար, ոչ ալ առժամպէս պիտի տաք: Դուք յանձնառութեան տակ պիտի մտնէք, եւ ատոր իբրեւ վկայ պիտի բռնեմ հանրային կարծիքը եւ ի հարկին անոր պիտի յիշեցնեմ»:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԽՈՒՍԱՓՈՂԱԿԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

Հիթլէր կ'ուզէ առանձին բանակցիլ ամէնէն առաջ Անգլիոյ հետ

- o · o

ՅՈՒՍԱԽԱԲՈՒԹԻՒՆ ԼՈՆՏՈՆԻ ԵՒ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Անգլիական եւ ֆրանսական կառավարութիւնները հրատարակութեան տուին Գերմանիոյ պատասխանին բնագիրը, որ կը բաղկանայ երկու մեքենագիր էջերէ:

Ինչպէս բացատրած էինք արդէն, Գերմանիա ոչ կը մերժէ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի հրաւէրը, ոչ ալ նոյնութեամբ կ'ընդունի, այլ զանազան կէտերու մասին համաձայնութիւն յայտնելով, կ'ուզէ ժամանակ շահիլ եւ առանձին բանակցութիւններ կատարել շահակից պետութեանց, ամէնէն առաջ Անգլիոյ հետ:

Ահաւասիկ պատասխանին ամփոփումը.—

« Գերմանական կառավարութիւնը համաձայն է անգլիական եւ ֆրանսական կառավարութեանց հետ եւ անկեղծօրէն կը բաղձայ որ ամրապնդուին խաղաղութեան երաշխիքները: Գերմանական կառավարութիւնը ուրախ է որ նպաստաւոր տրամադրութիւններ կը տիրեն, կարծիքի փոխանակութիւններ կատարելու համար զանազան կառավարութեանց միջեւ: Ան խորը քննութեան պիտի ենթարկէ եւրոպական քաղաքականութեան վերաբերեալ խնդիրներու ամբողջութիւնը, որ շօշափուած է Լոնտոնի զեկոյցին առաջին մասին մէջ: Այդ քննութիւնը պիտի ներշնչուի թէ խորապէս խաղաղասիրական տրամադրութիւններով եւ թէ Գերմանիոյ ապահովութեան մտահոգութեամբ: Քանի որ մասնաւորապէս վրտանգուած է Գերմանիոյ աշխարհագրական կացութիւնը՝ Եւրոպայի սրտին վրայ: Գերմանական կառավարութիւնը մասնաւորապէս պիտի քննէ թէ ի՛նչ միջոցներով կարելի է ապագային կանխել զինարշաւի վտանգը: Այդ վտանգին սկզբնապատճառը այն է որ հզօրապէս սպառազինուած պետութիւններ կը մերժեն ձեռնարկել դաշնագիրներով նախատեսուած զինաթափութեան: Գերմանական կառավարութիւնը համոզուած է թէ միայնզերիշխան պետութեանց միջեւ ազատօրէն կնքուած համաձայնութիւններու շնորհիւ կարելի է յանգիլ միջազգային տեւական կարգադրութեանց, սպառազինութեան ասպարէզին մէջ:

Գերմանական կառավարութիւնը գոհունակութեամբ կ'ընդունի այն առաջարկները որ կը ձգտին զօրացնել ապահովութիւնը՝ օդանաւային անակնկալ յարձակումներու դէմ, պայմանագրութիւն մը կնքելով կարելի եղածին չափ շուտ. պայմանագրութիւն մը որուն տրամադրութեամբ ստորագրողը անմիջապէս օգնութեան պիտի հասնի յարձակման զոհին, իր օդանաւային ուժերով: Ան սկզբունքով պատրաստ է տրամադրելու իր օդանաւային ուժերը, որպէսզի ահաբեկուին եւ կանգ առնեն խաղաղութեան խանգարիչները: Հետեւաբար, տրամադիր է ազատօրէն բանակցելու շահակից պետութեանց հետ, որպէսզի գտնուին ճամբան եւ միջոցները գլուխ հանելու այդ կարգի պայմանագրութիւն մը, որ կարելի եղածին չափ լայնօրէն ապահովէ բոլոր ստորագրողներուն ապահովութիւնը: Գերմանական կառավարութեան կարծիքով, չափազանց շատ մասնակցողներու միջեւ կատարուած եւ անբաւական կերպով նախապատրաստուած բանակցութիւններ յառաջ պիտի բերեն ընդհարումներ, ինչպէս ցոյց կուտայ փորձառութիւնը եւ ինչպէս բնական է: Այդպիսի բանակցութեանց մասնակցելէ առաջ, գերմանական կառավարութիւնը բաղձալի կը գտնէ որ մասնաւոր բանակցութիւններով լուսաբանուին շարք մը նախնական եւ սկզբունքի խնդիրներ: Ուստի, ուրախ պիտի ըլլայ որ Ն. Վեհափառութեան կառավարութիւնը (անգլիական) իբրեւ մասնակից Լոնտոնի խօսակցութեանց եւ իբրեւ երաշխաւոր Լոքառնոյի համաձայնութեանց, յօժարի այս մասին կարծիքի փոխանակութիւն մը կատարել գերմանական կառավարութեան հետ: Մենք ալ համաձայն ենք թէ օդանաւային պայմանագրութեան մը կնքումը կարեւոր յառաջդիմութիւն մը պիտի ըլլայ եւրոպական պետութեանց համերաշխութեան ճամբուն վրայ եւ պիտի դիւրացնէ գոհացուցիչ կերպով լուծելու միւս խնդիրները»:

Յունաստան կը կալուածէ Պուլկարիայէն

Յունաստանի կառավարութիւնը պատերազմական նախարարութեան եւ ընդհ. սպայակոյտին հետ խորհրդակցելէ յետոյ, յայտարարեց թէ որոշած է անմիջապէս լրացնել հիւսիսային սահմաններու ամրոզջականութիւնը: Ընդհ. սպայակոյտին նախագահը այս առթիւ բացատրեց թէ Յունաստանի նպատակները խաղաղասիրական են եւ երբեք յարձակողական. բայց ստիպուած է ապահովել իր սահմաններուն ամբողջութիւնը: Պաշտօնական լուրերու համաձայն, կառավարութիւնը այս որոշումը տալու հարկադրուած է, նկատի առնելով Պուլկարիոյ բռնած դիրքը: Կ'ըսուի թէ Պուլկարիա խախտած է Նէօյիի դաշնագիրը, միշտ որոշուած չափէն աւելի զինուորական ուժ պահելով. Ունի 100 կանոնաւոր եւ հազար պահեստի սպաներ. ինչ որ կը գերազանցէ յունականը: Միւս կողմէ, աշխուժացած են Պուլկարիոյ ազգայնական կազմակերպութիւնները, որոնք կ'ուզեն երկրին սահմանները ընդարձակել դէպի հարաւ, աջակցութեամբ սպաներու: Պուլկարիա կը ջանայ լրացնել շարք մը ճամբաներ եւ երկաթուղիներ՝ դէպի արեւելեան Թրակիա եւ արեւմտեան Մակեդոնիա: Նախորդ վարչապետը, զոր. Կէորկիեւ, վերջերս վրդովիչ յայտարարութիւններ բրած էր այս շինութեանց մասին:

»»» · · «««

ԿՐԻՓԻ ՀԱՄԱՃԱՐԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ հարցապնդումներ տեղի ունեցան Երեսփ. ժողովին մէջ: Կ'ըսուի թէ մինչեւ հիմա հարիւր զինուորներ մեռած են: Պատերազմական նախարարը պատասխանեց քննադատութեանց եւ հաւաստիքներ տուաւ: Թերթերը կը գրեն թէ կրիփը սկսած է նուազիլ, բայց այժմ ալ կարմրախտը եւ կեղծմաշկը կը ճարակին: 172 զինուորներ հիւանդացած են Շէրպուրկի մէջ: Բազմաթիւ հիւանդներ կը գտնուին ուրիշ զօրանոցներու մէջ:

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Dameme, PARIS (13) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 19 ՓԵՏՐՈՒԱՐ [illegible] 19 Février 1935

ԺԱ՝ՐԴ ՏԱՐԻ - 11e Année № 2753

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՏԱՐԵԴԱՐՁ ՄԸ ԵՒ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Շաբաթ գիշեր՝ կաթող. Նուիրակին բանախօսութիւնը՝ Էջմիածնի եւ Հայաստանի մասին: Երէկ՝ տարեդարձ փետր. 18ի եւ գաղախօսական ժողովներ՝ այդ առթիւ:

Ի՜նչ խորախորհուրդ զուգադիպութիւն ...

Գարեգին արք. ուզեց ապացուցանել թէ բան մը փոխուած է ի. Հայաստանի մէջ:

Փետր. 18ի դէպքն ալ իսկապէս օգնեց կարգ մը բաներ փոխելու, գոնէ խելքի կանչելու առաջին շրջանի ղեկավարները, որոնք չատոնց քշուած են ասպարէզէն, գոնէ Երեւանէն:

Անշուշտ այս վերջին կարգադրութեան բուն պատճառը այն չէ որ Կասեաններն եւ Աւիսները իրենց թաթարական վայրագութեամբ ըմբոստացման մղած էին ժողովուրդը, ստանալով անոր համբերութիւնը:

Եւ սակայն, փետր. 18ը իսկապէս պատմական դեր կատարեց, դուռ բանալով նոյն ինքն Լէնինի անձնական միջամտութեան:

Այդ առթիւ էր որ, հանդուցեալ ղեկավարը գրեց իր հռչակաւոր նամակը, զգաստութեան հրաւիրելու համար Հայաստանի նորընծայ, թերխաս եւ անտաշ «առաքեալ»ները, որոնք արիւն եւ արցունք բերած էին իրենց հետ:

Դժբախտաբար այս փրկարար խրատները չունեցան տեւական ազդեցութիւն: Նոյնքան վայրագ հալածանքներ կրկնուեցան պարբերաբար, տարբեր առիթներով: Տեղի ունեցան զանգուածային ձերբակալութիւններ եւ աքսորներ: Զանգեզուրի զինաթափութեան առթիւ, առ նուազն 600 գիւղացիներ հարկադրուեցան լեռները փախչիլ (1927–28):

Նոյնքան ամարդի եւ դաժան դէպքեր պատահեցան, աւելի վերջը, հաւաքական տնտեսութեան գործադրման առթիւ (1929 – 30), եւ այս անգամ Ստալինն էր որ պարտք սեպեց հրապարակաւ ձաղկել գործուած «քեալապէօզ»ութիւնները:

Դեռ յիշեցնե՞նք անաստուածեան խեղկատակութիւնները, որոնք տարինե՛ր վերջը խոստովանիլ տուին ոմն կուսակցական պետի, թէ «կրօնը արգիլելու ձեւ առած է Երեւանի մէջ». կամ այն միջնադարեան հաւատաքննութիւնները որ կատարուեցան մտաւորականներու եւ մասնագէտներու դէմ: Ցնոյ Ներգաղթի ապիկար կազմակերպութիւնը, որ փախուստի մատնեց հարիւրաւոր մարդիկ, Արաքսի մէջ խեղդուելու գնով ...

Արդ, բարեփոխումներ կա՞ն այսօր, — տարիներ վերջը:

Անարդարութիւն պիտի պիտի ըլլար ժխտել:

Եւ սակայն, լսելով Գարեգին արք.ի բանախօսութիւնը եւ դիտելով ցուցադրուած պատկերները, կարելի չէր գտնել բնորոշական աղաղակ մը.

— Ի՜նչ հրաշքներ գործուած պիտի ըլլային, գոնէ վերաշինութեան ճակատին վրայ, եթէ աւելի ազատ, գոնէ աւելի մարդկային եւ տանելի կարգ ու սարք մը տիրէր Երեւանի մէջ, հօգ չէ թէ կարմիր դրօշի տակ ...

Ինչպէս բացատրեց Նուիրակը ինք, «շինարարութեան մասին խօսք լինել չէր կարող պետութեան առաջին օրերին, երբ սովը եւ հիւանդութիւնը տիրապետում էին»: Խորհրդային իշխանութեան օրով ալ, «1925էն յետոյ էր որ սկսաւ սիստեմատիկ շինարարութիւն»:

Ուրեմն, տասը տարուան կեանք ունի վերաշինական գործունէութիւնը, եւ եթէ արդիւնքը վար կը մնայ տրուած հաւատիքներէն եւ այս ժողովուրդի բնածին արժանիքներէն, պատճառը պէտք է փնտռել հաստատուած պայմաններուն մէջ:

Նոյն իսկ պիտի ըսէինք թէ՝ Երեւանի վարիչներուն նեղմտութիւնը, տասամոլութիւնը կամ ապիկարութիւնը աւելի մեծ չարիքներ գործած են, քան բուն խորհրդային կարգուսարքը:

Վկայ՝ Հարեւան Վրաստանն ու Ազրպէյճանը, նոյն դրօշին տակ եւ նոյն ղեկավարութեամբ կատարուած աշխատանքներով:

Ամբողջ բանախօսութեան ընթացքին, բազմութիւնը կը հետեւէր ներքին պրպտումով մը, — կարօ՛տ հայրենիքի եւ սփիւռքի տանջանք առեղծագործութեան:

Այն ատեն որ, ծափերը ինքնաբերաբար թափ կ'առնէին, երբ լուսարձակը ցոյց կուտար ծրագրուած Օփերային հիմերը, կամ Երեւանի նոր Թատրոնին նախագիծը, նոյն իսկ սահմանէն դուրս ինկած Արարատը՝ իր շրջապատով (Ֆրանսական հրատարակութիւն մը, որ ցոյց տրուեցաւ իբրեւ յաւելուած)

«ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ՄԱՐՄԻՆ»Ի ՄԱՍԻՆ

Մեզի ալ ղրկուած էր առաջին ղեկոյցը՝ Պուլվառ Օսմանի մէջ սարքուած «ազգային ժողով»ի եւ այդ առթիւ ընտրուած «Ներկայացուցչական Մարմին»ին, հրատարակութեան խնդրանքով:

Առանց վերապահութեան յայտնած ըլլալով մեր տեսակէտը, այս անցուդարձի մասին, ո՛ր եւ է հրատարակութեան ընթացք տալէ առաջ, կ'ուզէինք լսել հրապարակային լուսաբանութիւն մը՝ իրաւասու իշխանութեանց կողմէ:

Ղրկուած ղեկոյցէն կ'իմանանք թէ՝ նոր մարմնին «նպատակն է պաշտպանել հայ գաղթականներու շահերն ու իրաւունքները»

Միւս կողմէ. ան պիտի մշակէ «ծրագիր – կանոնագիր մը, ուր գծուած ըլլան համարատու եւ համարատու մարմիններու իրաւասութեան սահմանները, որպէսզի վերջ գտնեն անպատասխանատու եւ ինքնագլուխ ձեռնարկները եւ մեր գործերը մտնեն կարգ ու կանոնի ներքեւ»:

Ուրեմն տնավարի ժողովէ մը ծնած այս վարչութիւնը, թէեւ Փարիզի համար նշանակուած, պիտի գործէ իբրեւ «իրաւասու եւ հեղինակաւոր» Մարմին, ընտրուած՝ «Ընդհ. ժողով»է մը որ կը ներկայանայ իբրեւ սահմանադիր հաստատութիւն.

Ո՞վ կրնայ լուծել Նալբրի հանգոյցը, այս հանգոյցը:

Շ.

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՆՈՒԻՐԱԿԻՆ
ԱՌԱՋԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

— •• —

ԷՋՄԻԱԾԻՆԸ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ԿԱՐՕՏԻ

Շաբաթ գիշեր, «Փլէթի ժունեալ»ի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Գարեգին արք.ի առաջին դասախօսութիւնը, նախագահութեամբ եկեղեցւոյ վարչութեան եւ հոգաբարձութեան, որոնց անդամները բազմած էին բեմին վրայ: Սրահը ամբողջովին լեցուած էր ամէն կողմէ խառնուած բազմութեամբ մը: Կաթող. Նուիրակը նախ պարզեց Էջմիածնի կացութիւնը, յետոյ՝ տեղեկութիւններ հաղորդեց Հայաստանի վերաշինական աշխատանքներու մասին: Երկու բանախօսութիւններուն առթիւ ալ պատկերներ ցուցադրուեցան, մոգական լապտերով:

Տեղի անձկութեան պատճառով, այսօր կուտանք միայն բանախօսութեան մէկ մասը.—

— « Ինչու ենք մենք կամենում վերաշինել էջմիածինը: Ես ուզում եմ համառօտ բացատրել թէ զուր չէ, որ մենք բախում ենք ձեր սրտերի դռները:

Հայոց եկեղեցին այն հաստատութիւնն է, որ պիտի համարուի հայկական հոգու ստեղծագործութիւնը: Հայոց եկեղեցու, ինչպէս եւ միւս եկեղեցիների հիմքը Տէր Յիսուս Քրիստոսի Աւետարանն ու անձնաւորութիւնն են: Ամենայն ժողովուրդ, երբ դրսից ընդունում է որ եւ է ազդեցութիւն, դա շատ բան չէ, բայց եթէ այդ ժողովուրդը ստեղծագործող ոգի ունի, նա իր յատուկ կնիքը դնում է այդ ազդեցութեան վրայ: Օրէնքով պէտք չէր եկեղեցին փոփոխութեան ենթարկուէր, բայց ամէն մի ժողովուրդ իւրայն պայմանների մէջ է ապրում եւ, հետեւաբար, իր ազդեցութեան տակ առնում:

Բուն քրիստոնէական եկեղեցու կենտրոնը կազմում էր Հռոմը՝ ճիւղաւորուած միւս երկրների մէջ: Հռոմէական քաղաքականութիւնը ընդհանուր մէկ ձեւ ունէր. որպէս քաղաքական այժ, նա տարածուած էր շատ երկիրների մէջ եւ մեծ ազդեցութիւն ունէր: Եկեղեցին էլ, կենտրոն ունենալով Հռոմը, տարածւում է շատ տեղեր եւ աստիճանաբար դառնում քաղաքական խոշոր ազդակ: Այդ է պատճառը հռոմէական եկեղեցու եսկայական ազդեցութեան: Հռոմի մէջ էր նստում եկեղեցական պարագլուխը: Հռոմը կենտրոնն էր կայսերական քաղաքականութեան, որ եւ պատճառ էր, որ Պապը դառնայ առաջին եւ ազդեցիկ դէմքը: Հռոմէական ամէն մէկ նահանգ ունէր իր ուրոյն վարչութիւնը եւ յատուկ կենտրոնը, որ եւ կենտրոնն էր եկեղեցու ներկայացուցչի: Այդ աստիճանին նահանգի, եպիսկոպոսի – մետրոպոլ – անունով է, որ նոքա կոչուեցան մետրոպոլիտներ:

Երբ քրիստոնէութիւնը մուտք գործեց Հայաստան, նա անկախ երկիր էր: Հռոմէական քաղաքական ուժը չունէր, բայց կար Հայոց թագաւոր, նրա կողքին էլ՝ կաթողիկոս: Հայաստանը բաժանուած էր նախարարութիւնների. նոյն ձեւով էլ՝ եկեղեցին: Արծրունեաց նախարարութիւն, – Արծրունեաց եպիսկոպոսութիւն, Բագրատունեաց նախարարութիւն, – Բագրատունեաց եպիսկոպոսութիւն եւ այլն: Զնայած այդ ճիւղաւորման, ընդհանուր եկեղեցական պետի հետ պահպանում էին սէր եւ միութիւն:

Բոլոր եկեղեցիները ժողովրդական են. բայց ոչ մէկը Հայոց եկեղեցու պէս ժողովրդական չէ եղած: Հռոմէական եկեղեցուն ենթարկւում են շատ ազգեր՝ Ֆրանսացիներ, Իտալացիներ, Սպանիացիներ եւայլն.

Հայոց եկեղեցուն ենթարկւում է միմիայն Հայաստանը, իր միակ հօտը՝ հայութիւնն է: Հետեւաբար, Հայոց եկեղեցին գերազանցապէս ազգային է եւ իր ազգային զուճառութեամբ՝ առաջինը: Նա միացրել է շատ բան, ինչ որ արժէքաւոր է՝ լեզուն, բոլոր հոգեւոր բարիքներն ու ոգու ստեղծագործութիւնը: Ազգութեան եւ եկեղեցու գաղափարները միացել ու ձուլուել են: Հայոց եկեղեցին ազգային եկեղեցի է եւ մենք դրանով հպարտ ենք: Մեր եկեղեցին չի խանգարել մեր ժողովրդի ոգու ստեղծագործութեանն ու յառաջդիմութեանը: Թէեւ երբեմն կռիւներ եղել են, բայց յաճախ բարձր գաղափարները շուտ չեն հասկացուել: Մեր կաթոլիկ եւ բողոքական Հայերը մեր եղբայրներն են, որովհետեւ նրանք իրենց հոգեւոր հարստութիւններով հայ ազգային քնգհանուր միութիւնն են կազմում: Մեր եկեղեցին այնքան ժողովրդական է, որ դեռ վեցերորդ դարում որոշում է, որ կաթողիկոսի ընտրութեան պիտի մասնակցեն ոչ միայն հոգեւորականներ, այլ եւ շինականներ: Հայ եկեղեցին մեր պատմութեան անբաժան մէկ մասնիկն է կազմում, կրելով ժողովրդի հետ միասին նրա բոլոր տառապանքներն ու գլխին եկած չարիքները: Առաջին հարուածը իջած է եկեղեցականների գլխին. օրինա՛կ լինին այդ գլուխները.

Ամէն մէկ ժողովրդի գիտակցութեան չափը պէտք է հաշուել այն վերաբերմունքով, որ նա ունի դէպի իր անցեալ պատմութիւնը: Ովքեր չեն գնահատում անցեալի արժէքները, նրանք անգիտակիցներ են:

Էջմիածինը մեր հոգեւոր ստեղծագործութիւնն է: Նա ապրել է ժողովրդի հետ եւ ժողովրդի համար ու եղած է նրա միակ խթանը: Մեր հայրապետները անգամ չեն զլացել իրենց կեանքը զոհաբերել յանուն ժողովրդի փրկութեան: Աւանդութիւնը պատմում է, որ արաբական տիրապետութեան շրջանին, մի արաբ հրամանատար սոսկալի կեղեքում եւ տանջում է հայ ժողովուրդը: Կաթողիկոսի ագերսանքը երբ հասնում է ականջին, նա կատաղած պահանջում է, որ անձամբ ներկայանայ իրեն: Սակայն, կաթողիկոսը շատ ծեր է լինում եւ տեղից շարժուելու հնարաւորութիւն չի ունենում: Այդ հրաման – երաւէրը լսելով, նա մի նամակ է գրում իր բարեկամին, որ խնայէ ժողովուրդին եւ շուտով մահանում է: Մահից առաջ պատուիրում է, որ նամակը դնեն իր դագաղի վրայ եւ դագաղը տանեն ներկայացնեն արաբ հրամանատարին: Այդպէս էլ անում են: Տեսնելով հայրապետի դագաղը, արաբ զինուորականը շատ ազդւում է, որ կաթողիկոսը մեռած վիճակում իսկ եկած է իր ժողովրդին փրկելու համար եւ մեղմացնում է իր քաղաքականութիւնը:

Այդպէս են եղած մեր հոգեւոր պետերը եւ մեզ համար ամենաբանկագինը Հայաստանի հայրապետութիւնն է, որ հանդիսանում է միացնող շաղախը ցրուած հայութեան: Էջմիածինը 1600 տարի է ի վեր կենդանի վկան է Հայոց պատմութեան եւ այդ սրբոյ տաճարը կարօտ է վերաշինման, նորոգման ու պահպանման: Չեմ կարծում, որ գտնուի մէկ հայ եղբայր, որ իր օգնութիւնը մերժէ: Մենք ցանկանում ենք, որ Էջմիածինը լինչպէս որ 1600 տարի ապրել է, եւ'ս 1600 տարի կանգուն մնայ հայ ժողովրդի համար: Ի՞նչ վիճակի մատնուած կը լինէին Փարիզի Նոթր Տամ եւ Հռոմի Պօղոս – Պետրոս եկեղեցիները, եթէ չխնամուէին ու հոգ չտարուէր: Ժողովրդի գիտակցութեան ամենամեծ նշանն այն է, թէ ինչպէս են պահպանում իրենց հնութիւններն ու տաճարները:

Խորհրդային պետութիւնը պատրաստակամութիւն է յայտնում մեզ օգնել: Բայց ես համարձակւում եմ ասել, որ մենք չենք ցանկանում այդ օգնութիւնը, քանի որ եկեղեցին բաժանուած է պետութենէն: Մենք կամենում ենք, որ Էջմիածինը վերաշինուի մեր հաւատացեալների ձեռքով:

Ա. Ա.

ՎԵՐՋԻ՛Ն ԺԱՄ

ԱԹԷՆՔԻ ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼՆԵՐԸ ԱՐՁԱԿՈՒԵՑԱՆ

Աթէնքէն կը հեռագրեն մեզի փետրուար 17 թուականով.— *Ընկեր Նիկոլ Նիկողոսեան, որ բանտարկուած էր եւ միւս ամբաստանեալները որոնք ազատ ձգուած էին երաշխաւորութեամբ, այսօր դատուելով անպարտ արձակուեցան միաձայնութեամբ: Մանրամասնութիւններ նամակով:*

ԽՄԲ.— Ինչպէս կը յիշուի, այս ընկերները ամբաստանուած էին Պ. Սարգիս Գրյըճեանի խորհրդաւոր սպանութեան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ 1933ի ամառը: Դատավարութիւնը 4 – 5 անգամ յետաձգուեցաւ, ամբաստանող վկաներու բացակայութեան պատճառով:

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ ԴԷՊԻ ԱՓՐԻԿԷ

75,000 կամաւորներ արձանագրուած են

o • o

ՖԱՇԱԿԱՆ ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

Հռոմէն կը հեռագրեն փետրուար 17 թուականով.— Արդէն իսկ հազար ֆաշական քաղաքապահ զինուորներ ճամբայ ելած են դէպի արեւելեան Ափրիկէ, իսկ երկու վաշտեր ալ նաւ պիտի նստին վաղը, Էրիթրէ երթալու համար: Ռազմաշունչ մթնոլորտ մը կը տիրէր այսօր, երբ երկու վաշտեր անցան քաղաքին փողոցներէն Նափոլի երթալու համար, «Ճիովինէցցա » քայլերգը հնչեցնելով: Հազարաւոր քաղաքացիներ խռնուած էին փողոցներուն մէջ: Այսօր, ֆաշական Գերագոյն խորհուրդին մէջ, Մուսոլինի հաղորդեց թէ աւելի քան 75,000 սեւ շապիկաւորներ կամաւոր արձանագրուած են, ծառայելու համար արեւելեան Ափրիկէի մէջ (Հապէշիստանի դէմ): Մեսինայէն կը հեռագրեն թէ քաղաքը սպառազէն բանակավայրի մը կը նմանի: Կառախումբերը լեցուն են հրասարդ զինուորներով: Կ'ըսուի թէ մօտ 100,000 զինուորներ համախմբուած են Մեսինայի եւ Սիրակուսայի մէջ: Մեծ գործունէութիւն կը տիրէ նաեւ Ճենովայի մէջ:

Շաբաթական աշխատանքի 40 ժամ

Գերագոյն խորհուրդին գումարման առթիւ ճառ մը խօսելով, Մուսոլինի յայտարարեց թէ փետրուար 1էն իվեր հազարաւոր դիմումներ եղած են պատերազմական նախարարութեան, նախկին ռազմիկներէ եւ ուրիշ քաղաքացիներէ: Այս առթիւ Գերագոյն խորհուրդը հետեւեալ բանաձեւը քուէարկեց.—

Գերագոյն խորհուրդը կը վաւերացնէ այն դիւանագիտական գործունէութիւնը որ իր քննութեան յանձնուած էր: Կատարուած գործերը կը լուծեն մեծ պատերազմէն մնացած խնդիրներ եւ նոր, բարեկամական հիման մը վրայ կը դնեն Ֆրանսայի հետ եղած յարաբերութիւնները: Գերագոյն խորհուրդը կ'որոշէ շաբաթական աշխատանքը վերածել 40 ժամուան, ամբողջ երկրին մէջ, որպէսզի 6էն 65 տարեկան այրերը կարենան շաբաթ կէսօրէն յետոյ ներւիրուիլ քաղաքական դաստիարակութեան եւ զինուորական մարզանքի: Այս որոշումով, շաբաթական 40 ժամուան աշխատանքի առժամեայ կարգադրութիւնը կը դառնայ տեւական, առանց նկատի առնելու որ եւ է միջազգային համաձայնութիւն:

« Գերագոյն խորհուրդը խանդավառութեամբ կը վաւերացնէ այն զինուորական միջոցները որոնք ձեռք առնուեցան վերջերս, ապահովելու համար արեւելեան Ափրիկէի իտալական գաղթավայրերուն պաշտպանութիւնը եւ խաղաղութիւնը, ինչպէս եւ այն միջոցները որ կրնան անհրաժեշտ դառնալ յառաջիկային, պաշտպանելու համար իտալական շահերը եւ քաղաքներուն անդորրութիւնը: Գերագոյն խորհուրդը գոհունակութեամբ կը տեսնէ որ 1911ի զինուորգրութեան զօրաշարժը տեղի ունեցաւ կատարեալ կարգապահութեամբ եւ իտալացի ժողովուրդին լիակատար հաւանութեամբ »:

Իտալական թերթերը կը գրեն թէ՝ 75,000 կամաւորներէն զատ, 1910 – 11ի դասէն 30,000 զինուորներ ալ կազմ եւ պատրաստ կը սպասեն հրամանի: Բուն ֆաշական քաղաքապահները ոչ միայն պահեստիներ կամ նախկին ռազմիկներ են, այլեւ օժտուած՝ համազգեստներով, զէնքերով և զինուորական պիտոյքներով գրեթէ կը պահեն իրենց տուներուն մէջ:

Իտալիոյ արտաքին նախարարութեան խորհրդականը երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Հռոմի ֆրանսական դեսպանին հետ, Հապէշիստանի կացութեան մասին:

Պաշտօնական շրջանակներու մէջ տակաւին կը յուսան թէ կարելի պիտի ըլլայ խաղաղութեամբ լուծել Հապէշիստանի հետ եղած վէճը:

Հրատարակուած պաշտօնական ղեկոյցէն կը հետեւի թէ ձեռք առնուած զինուորական միջոցները կ'անցնին զգուշականտնօրինութեանց սահմանը. մանաւանդ որ ֆաշական Գերագոյն խորհուրդը կանխաւ իր հաւանութիւնը յայտնած է նոր զօրաշարժի համար: Ամէն պարագայի մէջ, Հռոմ որոշած է հաստուցում՝ ստանալ Հապէշիստանէն եւ միեւնոյն ատեն լայն գործողութիւն մը կատարել արեւելեան Ափրիկէի մէջ, իր ապահովութեան եւ գաղթային ծաւալման համար:

Կամաւորներու արձանագրութիւնը կազմակերպուած է հրապուրիչ պայմաններով.— երկու հազար լիր՝ մեկնած ատեն, եւ օրական քսան լիր ռոճիկ: Բազմաթիւ գործազուրկներ կը դիմեն արձանագրութեան համար: Ուրեմն, կառավարութիւնը ոչ միայն աշխարհակալութեան կը ձգտի, այլեւ գործազրկութեան նուազման:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՎՐԱՍՏԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՅՆԱՑՈՒՄԸ

1920 Թուի դեկտ. 2ին Հայաստանի խորհրդայնացման պատճառով մի շարք հայ նախարարներ, խորհրդարանի անդամներ, զինուորականներ, պետական պաշտօնեաներ եւ կուսակցական գործիչներ, ընդամէնը 50—60 անձեր, անցան Վրաստանի մայրաքաղաքը — Թիֆլիզ — որտեղից մի քանի հոգի անմիջապէս մեկնեցին Պոլիս, իսկ միւսները մնացինք Թիֆլիսում, մինչեւ Վրաստանի դէմ սկսուած բոլշեւիկեան արշաւանքը: Շնորհիւ մեր երկրի քաղաքական եւ տնտեսական աննպաստ պայմանների, թէ՛ անցեալում եւ թէ վերջին տասնամեակների ընթացքում Կովկասի հայութեան դաւառներից, Թրքահայաստանից եւ Պարսկաստանից բազմաթիւ Հայեր եկել հաստատուել են Վրաստանի մայրաքաղաքում եւ թուով գերազանցել Վրացիներին: Շնորհիւ ժրաջան հայ մտքի եւ բազկի, Թիֆլիզը հարստացել է առեւտրով, մշակոյթով, բնակիչ շէնքերով եւ նոր կեանքով:

Վրաստանը անկախ հանրապետութիւն հռչակուելուց յետոյ, վրացի պաշտօնեաներն ու զինուորականները, դրեթէ դուրս հայաբնակ Լոռուայ շրջանում այնպիսի ծայրայեղութեան հասցրին տեղացի Հայերի դէմ հալածանքը, որ Լոռեցիները ապստամբեցան վրացական իշխանութեան դէմ, միաժամանակ օգնութիւն խնդրելով Հայաստանի կառավարութիւնից: Եւ երկու պետութեան զօրամասերը, որոնք դարեր շարունակ ապրել են հաշտ ու համերաշխ եւ յաճախ միասին կռուել ընդհանուր թշնամիների դէմ, դէտ եւս իրենց անկախութեան անդրանիկ տարեդարձը չբոլորած, իրար դէմ պատերազմի ելան եւ վերջ ի վերջոյ Լոռուայ վիճելի շրջանը յայտարարուեց «Չէզոք գօտի»: Ցեղապաշտ երբ որ տեղի ունեցաւ հայ-թրքական պատերազմը, չէզոք շրջանի հողատարութիւնը երեք ամիս պայմանաժամով (1920 նոյ. 13էն մինչեւ 13 փետր. 1921), յանձնուեց վրացական կառավարութեան եւ վրացական սահմանի հայկական զօրքերը փոխադրուեցին Կարսի ճակատ: Վրացական իշխանութիւնը Լոռուայ շրջանում զինուորական ուժ կեդրոնացրեց թուրքերի թրքական վտանգի դէմ եւ ապա Հայաստանի խորհրդայնացման պատճառով՝ բոլշեւիկեան վտանգի դէմ:

1920ի վերջերին Թիֆլիսի Հայերի դէմ այնպիսի խիստ հալածանք էին սկսել, որ շատերը մտադիր էին Հայաստան փոխադրուել: Դժբախտաբար Հայաստանի խորհրդայնացման պատճառով ոչ միայն Թիֆլիզի Հայերին չյաջողուեց Հայաստան փոխադրուել, այլ եւ Պոլսից, Բալկաններից, Սուրիայից, Բաղդադից, Թուրքաստանից եւ զանազան վայրերից դէպի Հայաստան արշաւող հայկական կարաւաններից մեծ մասը ստիպուած եղան կանգ առնել գլխաւորապէս Թիֆլիզում, ուրով աւելի սաստկացաւ Վրացիների թշնամանքն ու հալածանքը Հայերի դէմ: Վրացական պաշտօնեաները ամէն օր շուրջկալների միջոցով հարիւրաւոր անմեղ Հայերի էին ձերբակալում: Ռենեւորներին յաջողւում էր կաշառքով ազատուել, իսկ չունեւորներին քշում էին Ղարաբաղի անտառ-

որ կառավարութեան համար փայտ կտրելու: Եւ այս խեղճերին չարչարում էին ինչպէս պատերազմական գերիների:

Անդամ Հայաստանից եկած տարագիրներիս վրայ վրացական ղեկավար շրջանակները խէթ աչքով էին նայում: Վրացիների համար հանելուկ էր դարձել՝ Հայաստանի խորհրդայնացումից յետոյ Դրոյի եւ Հ. Տէրտէրեանի պէս յայտնի Դաշնակցականների խորհրդային իշխանութեան մէջ պատասխանատու դերերի ստանձնումը: Կային Թիֆլիզում հակադաշնակցական անկուսի հայ պոլիտիկաններ, որոնք Վրաստանի խորհրդայնացումից ազատ մնալը վերագրում էին վրացի պետական վարիչների հեռատեսութեան եւ հմուտ դիւանագիտութեան: Մեր խեղճ իմաստուններս համոզուած էին որ վրացական կառավարութիւնը յաջողուել էր համաձայնութեան եզր գտնել թէ Լէնինի իշխանութեան հետ եւ թէ միւս կողմից էլ դաշնակից պետութիւնների հետ դաշն կնքել բոլշեւիկեան վտանգի դէմ:

Մինչդեռ իրողութիւնը այն է, որ բոլշեւիկեան բանակը այնքան վատ էր կազմակերպուած ամէն տեսակէտից, որ ի վիճակի չէր իրար ետեւից նոր ռազմաճակատներ կազմակերպելու: Եթէ թրքական բանակը չարշաւէր Հայաստանի վրայ, անկասկած բոլշեւիկները նախ Վրաստանը կը գրաւէին եւ ապա միայն Հայաստանը: 1920 նոյ. 29ին բոլշեւիկները կարողացան Ազրբէջանի Ղազախ գաւառից անարգել մտնել Հայաստան, որովհետեւ այդ շրջանի (Իջեւան) հայկական զօրքերը փոխադրուել էին Կարսի ճակատը: 1921 փետր. 13ին լրացաւ «Չէզոք գօտի»ն Վրաստանին յանձնելու պայմանաժամը, բոլշեւիկները պատրուակ բռնելով այս պայմանաժամը, ճիշդ փետր. 13ին, Հայաստանի կողմից յարձակեցան «Չէզոք գօտի»ի վրացական զօրքերի վրայ, որոնցից շատերին գերի բռնեցին իսկ միւսները փախուստ տուին: Այս դէպքը աւելի գրգռեց դիւրաբորբոք Վրացիներին եւ պատճառ դարձաւ աւելի վատթարացնելու հայ-վրացական յարաբերութիւնները Վրաստանի հանրապետութեան եւ կառավարութեան նախագահ Նոյ Ժորդանիայի Սահմանադիր Ժողովի ամբիոնից, փետր. 15ին Հայերիս հասցէին խօսած ամբոխավարական ճառը, որ ժամանակին արտատպուեցաւ պաղթահայ թերթերում աւելի գրգռեց վրացական ամբոխը Հայերի դէմ: Համբաւաւոր Նոյ Ժորդանիան խուճապի մատնուած վրացական զօրքերի նահանջը կասեցնելու եւ կռուի ներշնչելու նպատակով, իրեն թոյլ էր տուել յայտարարելու, որ Վրաստանի վրայ արշաւողը ոչ թէ բոլշեւիկեան զօրքն է, այլ «հայաստանցի պէս վախկոտ Հայերը»: Հակառակ Ն. Ժորդանիայի ամբոխավարական ճառին, վրացական զօրքերը քաջարա՞ր շարունակեցին իրենց նահանջը եւ փետր. 17ին Թիֆլիզի մէջ բռնկուց խուճապը. Օտար պետութիւնների բոլոր դեսպաններն ու հիւպատոսները իրենց պաշտօնեաներով շտապեցին դէպի կայարան, ինչպէս նաեւ Թաթար եւ լեհական տարագիրները, որոնց համար յատկացրին մարդատար

եւ ապրանքատար վագոններ: Միայն հայ տարագիրներիս վրացական իշխանութիւնը չթոյլատրեց տրամադրել մէկ հատիկ վագոն անգամ, եւ մենք ստիպուած եղանք հազար ու մի դրկանքներով տեղաւորուել ուրիշների յատկացուած վագոնների մէջ: Ցաջորդ առաւօտ (փետր. 18), երբ որ մեր գնացքը կանգ առաւ Միխայլովօ կայարանում, անգլիական դեսպանը մեզ յայտնեց, որ անթէլ հեռագրով Երեւանից հաղորդել են, թէ ժողովուրդը ապստամբելով բոլշեւիկների դէմ, զինու զօրութեամբ տապալել է խորհրդային իշխանութիւնը եւ Ս. Վրացեանի նախագահութեամբ կազմուել է Փրկութեան Կոմիտէ:

Մեզ համար միանգամայն անսպասելի էր տեղի ունեցած ապստամբութիւնը Հայաստանում, մանաւանդ որ ղեկավար եւ զինուորական ուժերի մեծ մասը բանտարկուած, աքսորուած եւ տարագրուած էին: Տարակոյս չկայ թէ ամէն կերպ կ'աշխատէինք վերադառնալ Հայաստան, եթէ համոզուած չլինէինք որ բոլշեւիկները մի քանի օրից Վրաստանը գրաւելուց յետոյ, բոլոր ուժերով կ'արշաւէին դէպի Երեւան եւ կը գրաւէին: Պաթումից միայն երկու ընկերներ փորձեցին վերադառնալ Հայաստան, բայց մինչեւ նրանց հասնելը, բոլշեւիկները արդէն մտել էին Երեւան: Հայաստանում տեղի ունեցած ապստամբութեան շնորհիւ էր որ Վրացիների սրտի մէջ բուն դրած կասկածը փարատեցաւ եւ Վրաստանում ապրող Հայերի գլխին կուտակուած սեւ ամպերը չքացան:

Բոլշեւիկները Վրաստանի դէմ իրենց արշաւանքը Հայաստանի կողմից սկսելուց մի քանի օր յետոյ, յարձակողականի սկսան նաեւ Ազրբէջանից եւ Հիւս. Կովկասից: Փետր. 25ին բոլշեւիկները մտան Թիֆլիս: Մի քանի օրուան ընթացքում գրաւեցին Վրաստանի միւս վայրերը: Ամբողջ Վրաստանը բոլշեւիկներին յաջողուեց գրաւել ընդամէնը քանի օրում: Իսկ Հայաստանի քաջարի կուռողները ամբողջ հօթն ամիս դիմադրեցին բոլշեւիկեան գրոհներին, եւ եթէ հարաւից էլ թրքական բանակը չարշաւէր Հայաստանի վրայ, դժուար չէր լինելու դեռ եւս երկար ժամանակ դիմանալ:

Թէրեւս Պաթումն էլ Կարսի վիճակին մատնուէր, եթէ փետրուարի վերջին իտալական «Պրագա» նաւով վեց հարիւր թուրք «ասկեար»ների քաղաքային տարածով յաջողուէր Պաթումում քարափ իջնել: Ըստ երեւոյթին, դաշնակիցները տեղեակ լինելով «Պրագա» նաւի թուրք «համբորդներ»ին մտադրութեան, չթողին նաւից իջնել եւ նոյն նաւով Թուրքիա վերադարձան Ինէպոլու: Եթէ այս 600 թուրք զինուորներին յաջողուէր քարափ իջնել, Պաթումի թուրք գործակալները անմիջապէս կը զինէին եւ տեղական թուրք եւ Աջարացի (մահմեդականացած Վրացի) ժողովրդի զօրծոն աջակցութեամբ, առանց որ եւ է դժուարութեան կը գրաւէին Պաթումը, քանի որ Վրացիները Պաթումը պաշտպանելու համար բաւարար ուժ չունէին. Թէրեւս բոլշեւիկները կատարուած իրողութեան առջեւ գտնուելով, շնորհիւ Բրեստ-Լիտովսկի դաշնագրի, Պաթումը թուրքերից գրաւելու փորձ չանէին, ինչպէս տեսանք Կարսի պարպայում:

ԲԻՆՕ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՅՇԳՐՈՒՄՆԵՐ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ

Փետրուարեան ապստամբութեան տարեդարձը կրկին առիթ տի[illegible] հակադաշնակցական հոսանքներին մի անգամ եւս ցեխ շպրտել մեր պատմութեան ամենափայլուն դէպքերից մէկի վրայ. Իբրեւ մէկն անմիջական մասնակցողներից այդ ապստամբութեան, կ'ուզէի մի քանի ճշմարտութիւններ ասել նրանց, որոնց կրծքի տակ բաբախում է հայ հայրենասէրի սիրտը, որոնք նախ եւ առաջ Հայ են, ապա այս կամ այն կուսակցութեան անդամ.

Կան մարդիկ, որոնք յանցաւոր են թեւամսութեամբ այդ ապստամբութիւնը բաժանւում են արկածախնդրութիւն, Դաշնակցական ղեկավ[illegible] մթնոլորտութեան պայքար՝ [illegible] ունենալու հասկանալ նրա [illegible] պատճառները ու փնտռել Հայաստանի քաղաքացիական կռիւների բուն հեղինակներին:

Մի քանիսի համար խելութեան մը[illegible] գաղջ հետեւանք է այն լուութեան, [illegible] րին իրենց զաւակաբարոյ են նաւ կայծերի բորբոքման բուն հեղինակներից [illegible] հերի արիւնը ստիպում է դէթ տարին մէկ անգամ խախտել լռութեան կնիքը եւ թէկուզ համեստօրէն պաշտպանել այդ արեան արժէքը, որովհետեւ նա թափուեց ոչ թէ «աւանտուրայի», այլ մարդկային ամենատարրական իրաւունքների եւ մի յօշոտուած հայրենիքի պաշտպանութեան համար.

Որ եւ է փաստականութիւն ինձ չէր արգիլիր փետրուարեան ապստամբութիւնը համարել Դաշնակցութեան [illegible] պատկանութիւնից բխած բաղ[illegible] կան ու մեասակար երեւոյթ, եթէ նա իրօք լինէր այդպիսին. Իմ կարծիքով երբեք չպիտի լռել իր սխալի մասին եւ եթէ թշնամին անգամ բարեկամ անել հայրենիքին՝ խոստովանել այն բարձրաձայն: Պայքարած լինելով մեծամասնական իշխանութեան դէմ անցեալում, նրա Հայաստանում [illegible] սաօրեայ պայմաններում համարում եմ համարձակօրէն անհրաժեշտ [illegible] մեծամասնական իշխանութիւնը՝ կարող է զարմանել եւ մեր ժողովրդի սրտին, ոչ մենք արժանի ենք այդ գնդակը, ոչ էլ ուրիշն թոյլ տանք արձակել: Եւ այսպէս էին մտածում բոլոր նրանք, որոնք 1921 թ. փետ[illegible] րին ձեռնարկեցին մի մարդիկ [illegible] կռուի դէմ: Չկար մէկը, որ հայրենիքը եւ նրա ժողովուրդը [illegible] միակ նպատակից զուրկ մի որ եւ է ուրիշ բան հետապնդէր, [illegible] [illegible] բարար թելադրում էին ապստամբութիւնը, իբրեւ միակ ելք: Դաշնակցական Կոմունիստական ամբողջ պայքարի դրան անցաւ հայ աշխատաւոր դասակարգերի ձնշման տակ. Նա փորձեց բոլոր, բոլոր միջոցները նրանից ազատելու երկիրը, թէթեւօրէն եւ ուրախ[illegible] հանեցին պահուած տեղերից, այդ կռուելով սրտով ու վճռական ապստամբութիւնը մի դրամա էր ամէն մէկի համար: Անհեթեթութիւն է ենթադրել, թէ մենք չունէինք այն յստակ գիտակցութիւնը, [illegible] փորձի Հայաստանի ժողովուրդը անհ-

կարող է պայքարել Հօխայ Թուրքաստանի մեծամասնական իշխանութեան դէմ, որ թէեւ դեռ յեղյեղուել ու անկազմակերպ վիճակի մէջ էր, բայց մեզ համար անչափելի ուժ էր: Ընդհակառակն, 1920 նոյեմբերի վերջին օրերին Դաշնակցականների բացարձակ մեծամասնութիւնը Հայաստանի փրկութիւնը թրքական կրունկից տեսնում էր խորհրդային իշխանութեան բարեկամութեան մէջ: Երբ Թուրքերի Ալեքսանդրապոլ (այժմ Լէնինական) մտնելուց յետոյ ուժասպառ Հայաստանը մէկ տարով անգամ չյաջողուած [illegible] իշխանութիւնը յանձնեց մեծամասնական Ցեղկոմին, երկ[illegible] Դաշնակցականների մի խումբ յարաբերութեան մէջ մտաւ նրա հետ եւ իր գործակցութիւնը առաջարկից նրան նոր վարչաձեւի հաստատումը ցոյցերի խաղաղօրէն իրականացնելու համար:

Զնայած մինչ այդ արիւն կար թափուած մեր եւ նրանց միջեւ, եւ թանկագին դիակների մի պատնէշ (Վ. Խորէնի, Ա. Շիրինեան եւայլն) արգիլում էր մեր մերձեցումը, բայց Թուրքերի ներկայութիւնը Շիրակում ու երկրի մնացած մասի թշուառութիւնը սաստիպում էին մեզ անել գերագոյն զոհողութիւններ:

Դեկտեմբերի առաջին օրերին թւում էր թէ փոխադարձ համաձայնութիւնը ստեղծուելու վրայ է, մեծամասնական ամենապատասխանատու գործիչները չեն տում էին իրենց համար մեր բարեկամութեան անհրաժեշտութիւնը, ասելով որ իրենք Հայաստանում կազմակերպութիւն ու մասսա չունին եւ պիտի յենուին մեզ վրայ, տալով մեզ խօսելու, գրելու ու գործելու ազատութիւնն ու նիւթական պայմանները, բանտից ազատ պիտի թողնէին նախորդ կառավարութեան անդամներին եւ մեր երկու կամ երեք ներկայացուցիչներին ալ Ժողկոմի մէջ պիտի առնէին: Այսպէս շարունակեց մի քանի օր, մինչեւ Թուրքաստանից ու Բագուից մանկահասակ կոմունիստների ու չեկիստների մի մեծ խումբ երկու զօրագնդի հետ Երեւան հասան, մի շարք ժողովներում երկրին ու ժողովրդին անծանօթ երիտասարդ նորեկները կատարելապէս ընծայեցին համաշխարհային յեղափոխութեան առփետու թիւններով հռապարտ ու հին կուսակցականներին, որոնք կամ նախկին Հնչակեաններից էին կամ հայ սոցիալ-դեմոկրատներից, յատակագծակ հայ ստորադասներին: Սկզբից եւեթ կոմունիստ ժողովներում անցած պարծանքը մեզ ծանրամասնօրէն յայտնի էր լինում: Այս կամ այն մեծամասնական գործչի յայտարարութիւնները կարող էին լինել մեզ քնացնելու համար, նոր յայտնի փորձէքներ, ստիպուած եղանք դիմելու լրտեսելու անպաշտաճ միջոցին, սոսյդ իմանալու յատկապէս Կոմկուսի վերաբերմունքը մեզ հանդէպ,— պարզ տեսնում էինք, թէ դրանից է կախուած մեր հայրենիքի ապագան:

Ի ցաւ մեզ, Կասեանի եւ իր մի քանի ընկերների մեծամասնութեամբ անցաւ Կ. Կոմի երիտասարդ անգամ Վահանի տեսակէտը, թէ ոչ միայն Կոմկուսից դուրս մի այլ կուսակցութեան գոյութիւնը թոյլ չպիտի տալ, այլ եւ ամէն կերպ պիտի ձգտել առաջ բերել քաղաքացիական կռիւ Հայաստանում.

Ահա նրա խօսքը.

— «Միայն քաղաքացիական կռուի միջոցով է, որ մենք լոյս աշխարհ կը հանենք բոլոր հակայեղափոխականներին ու կ'ոչնչացնենք նրանց, փորձը ցոյց է տուել, որ խորհրդային իշխանութիւնը չի ամրապնդուել այնտեղ ուր նա չի անցել քաղաքացիական կռուի բովից»:

Այնուհետեւ ամէն բան փոխւեցաւ, բոլոր միջոցները գործադրուեցան ժողովրդի համբերութեան բաժակը լեցնելու եւ նրան հակառակ իր կամքի զէնքի մղելու:

Անհնար է նկարագրել սահմանաւութեամբ այն անլուր բարբարոսութիւնները, որ ռազմական կոմունիզմի մանուկ առաջնորդները կատարեցին Հայաստանում 1920 թ. դեկտեմբերի կէսից մինչեւ 1921 թ. փետրուարի 18ը:

Ցիշե՞լ հազարի չափ սպաների աքսորը, այն ալ որ եւ է իշխանութեան անվայել խաբեբայական ձեւով: Պատիւին փակցրած յայտարարութեամբ բոլոր սպաները կանչուեցին արձանագրուելու պարլամենտի շէնքում, գնացին ամէնքը, նոյնիսկ հիւանդները, դանդաղտուներին սպառնում էր խիստ պատասխանատուութիւն, բայց երկիւղը չէր նրանց այնտեղ բերողը, այլ համոզումը, թէ արձանագրում են, ինչպէս կանոն է ամէն տեղ, որից Հայաստանի թէկուզ խորհրդային բանակում ծառայութեան մէջ պահելու համար: Նրա մանուկն այլեւս թոյլ չտուեցին դուրս գալ: Իրիկնադէմին հեծելազօրով ու գնդացիրներով շրջապատուած վերջին տեսակալից մինչեւ ամենաբարձր զօրավարները ընդհանուր հրամանատար Նազարբէկեանն ալ մէջ առած, ոտքով քշեցին Բաշ-Քեոսի ու այնտեղից Ռուսաստանի խորքերը: Անակնկալի գալով շատերը իրենց բնատանիքի հետ մնաս բարեւ անգամ չկարողացան անել, մի աւելորդ Թաշկինակ չունէին գրպաններում: Ապա համատարած խուզարկութիւնը՞ րը, որոնց ենթարկւում էին ոչ միայն առանձին բնակարաններ կամ տներ, այլեւ ամբողջ թաղամասեր ու գիւղեր զօրամասերի մասնակցութեամբ: Ուտեստի գրաւումը կատարուած թալանի էր նմանում, օրէնքով իրր թէ ամէն մի ընտանիքի մի ամսուան պաշար պիտի ձգուէր ու աւելորդը գրաւուէր, բայց մի օրուան ուտելիք իսկ չէին ձգում. բաւական էր որ աչքերը տեսնէին իւղի ամանը կամ ցորենի պարկը, քաշ էին տալիս Թթխլով կանանց ու երախաների պաղատանքի վրայ:

Բանտերը լցրեցին հազարներով, խորհրդարանի նախագահից մինչեւ վերջին պաշտօնեան իսկան չեկիստների աղեւ ու դացին չարաթէնքով ապրելու մահուան սարսափ:

— Գիւղերում արհամարհուած ու հալածուած քրէական տիպեր իրենց կոմունիստ յայտարարեցին ու նրանց ցուցմունքներով ձեռնարկեցին ձերբակալութիւնների: Աստիճանաբար բռնութեան շրջանակը լայնանում էր ու ազատ մալու յոյսը անյետանում մէնքի մօտ:

Փետրուարի սկզբին Երեւան հասաւ Աթարբէկովը, որի դաժանութեան մասին ահաւոր պատմութիւններ էին լսած արդէն, նա իրեն անմիջապէս ցոյց տուեց, սկսան բանտարկեալների գնդակահարութիւնները ու կացնահարումները առանց որեւէ դատի ու դատաստանի, Չեկայի հրամանով: Գաղտնի չէին պահում, իրենց թերթը

ՄԻ ԷՋ ԱՆՑԵԱԼԻՑ

— o—o —

Երէկուայ պէս յիշում եմ փետր. 17ի գիշերը, լոյս 18: Երեւանը առնուած է շղթայի մէջ: Պաշարողական վիճակ է: Գաւառը ըմբոստացել է: Կոտայքը, Գառնին, Զանգիբասարը, Արագածի շրջանը ոտքի են: Զեկիստները եւ կանոնաւոր զօրքը պաշարել են Երեւանը. փողոցներում ուժեղ պահակներ են շրջում: Բոլշեւիկները զօրաշարժ են յայտարարել, ողջ կուսակցութիւնը զինուած, մոլեռանդ մոլուցքի մէջ, տունից տուն է պտտում՝ Դաշնակցական որոնում:

Փետր. 16ից 17ի գիշերուան գնդակահարուածների ցանկը փակցրել էին պատերին: Ժողովուրդը սմքել է, վախը հրէշի թեւերով բուն է դրել մարդկանց հոգիներում: Պահակները անօթի գայլերի նման, խուժում են ձեղքում անընդհատ Երէկոյեան ժամը վեցն է, այլ ժամուայ մանր քօղով պատել է Երեւանը: Բնակիչները աղնիների պէս կծկուել են իրենց տները:

Օդի մէջ լռութիւն է, մերթընդմերթ լսւում են դանիրի անհանգիստ զարկերը, պահակների սուլոցը եւ բամբ կանչերը:

Կոնտում ենք՝ Երեւանի թաղերից մէկը: Կոնտը կուրծք տուած Հրազդանի ամպահոս ջրերին իշխում է քաղաքի վրայ:

Ստոն օղը, Դալմայի այգիների խաւարը, Հրազդանի ձորը, հեռւում հաղիւ սեւին տուող Միծեռնակաբերդը սարսուռ են ազդում: Անստուգութեան ժամեր են, անորոշ ապագայ ... Պաղաքից հեռու լսւում են խուլ հրացանի ձայներ:

Փողոցում բոլշեւիկ պահակները, մեր թիկունքին՝ մութ ձորը վրդովիչ անհանգստութիւն են պատճառում: Ես եւ Բ.ն ենք: Կոնտում են, ապահով թաքստոցներում նաեւ մի քանի ուրիշ Դաշնակցականներ, ազատած համատարած ձերբակալումից.

Գիտենք վաղուան կռուի մասին: Օրհասական րոպէներ են: Կամ պիտի յաղթենք, կամ տասնեակ հազար բռնոտներ պիտի գլխատուին: Ժողովուրդը բացուած վէրքեր ունի. վա՜ղը, վա՜ղը պէտք է սպիանայ: Բնազդը առողջ՝ ղեկավարում է ժողովուրդը.

Պարտականութիւն ունենք մեր զինուած եւ թաքստոցներում պահուած խմբերի հետ կապ պահել, տեղեկութիւններ հաղորդել:

Գիշերով պէտք է տեսնել ողանքը: Այդ օրուան կարգադրութիւնը խիստ է եւ կարեւոր: Պէտք է լուսադէմին սկսի կռիւը քաղաքի մէջ, զինուորները կազմ ու պատրաստ պիտի լինեն յարձակման:

Զօրաւոր են կարմիրների պահակները Կոնդի փողոցներում: Անհրաժեշտ է գնալ սակայն, ողանքներին այցելել:

Հագած եմ զինուորական տառատոկ, ոտքերիս թաղիքէ երկարաճիտ սաք կոշիկներ, գլխարկ բոլշեւիկեան աստղով զարդարուած, թեւիս կարմիր ժապաւէն: Նոյ լռութեան մէջ հրամեշտ եմ տալիս Բ.ին, համբուրւում եւ դուրս սողոսկում տնից: Փողոցն եմ. մութ ու վայրը քամի: Ձիւնը մեղմ տեղում է ոտքերիս տակ: Փաթթւում եմ փոսթկոս, ձեռքս աջ մամ գրպանիս մաուզէր ատրճանա-

կին: Առաջանում եմ, դէմս ցցւում են բոլշեւիկ պահակներ: Սառյ տավարից — կանդնիր ընկեր: Ռուս զինուորներ են գիշերուայ անցագիր են պահանջում: Կարկամում, վարանում մի վայրկեան: Վտանգն եմ զգում: Կորած է ամէն ինչ, փրկութիւն չկայ, առաւօտը հեռու է, ընկերներս անգիտակ են ինձ սպասնացող վտանգին Ձեռքս զոզալով սեղմում է ատրճանակի կոթը Սրտաբեկ վայրկեան ...

Անխթարթի մը մէջ ինքնամփոփուում եմ, պահում պաղարիւնս ու սկսում խօսել ռուսերէն: — Հսկիչ եմ պաշտօն ունեմ փողոցները շրջագայելու, պահակները ստուգելու եւ կասկածելի մարդիկ հարցաքննելու: Հալածում եմ Դաշնակցականներին, — հակայեղափոխականներին, որ հանգիստ չեն տալիս մեզ Սկզբում պահակները վարանումով են լսում, յետոյ հաւատում, երեւի ազդւում զինուորական հագուստից, կարմիր աստղից, ռուսերէն խօսելուց:

Խօսում ենք ըմբոստների մասին, խարազանում հակայեղափոխականները ու միասին շրջում փողոցները: Մոռացել են անցագրի մասին: Փողոցներից մէկում բաժանւում ենք իրրեւ

հին բարեկամներ: Վտանգը անցած է, սիրտս ուրախութիւնից սկսում է ուժեղ բաբախել. վախի սարսուռը հիմա եմ ապրում, ոտքերս կոտրատւում են, հազիւ եմ քայլում ... Պահակները կորչում են խաւարի մէջ.

Տախօթ դրան առջեւ եմ. դուռը բացում է Պ.ն: Ցիշեցնում է ինձ համբլէթը բեմի վրայ, սեւ թիկնոցը ուսերին: Սենեակի մէջ հաւաքուած են 25-30 փախուստ մարդիկ, բոլորը զինուած մաուզեր հրացաններով: Հին օրերի ֆէտայիներ են կարծես՝ անձնազոհ, խիզախ ու հայրենիքի ազատութեան ծառայելու պատրաստ — կամ: Հոգիների մէջ կրակ կայ, չար ժումների՝ անհամբերութիւն:

Հաղորդութիւն առնող ջերմեռանդ քրիստոնեայի պէս ունկնդրում են լուրերը Կոտայքի, Գառնիի եւ Զանգիբասարի առիւծների կռիւների մասին:

Ցայտնում եմ վաղուայ ազդանշանի եւ յարձակման մասին: Լուսադէմին գրոհ եւ քաղաքի ըմբոստ ուժերը պիտի միանան: Պէտք է լինել պատրաստ: Հնազանդ են բոլորը եւ լուռ. Թշնամին զուրան է դարանակալ, Երկու քայլ այն կողմ մահն է, որս

կան լուռ պէս փողոցները չափում.

Պ.ի առաջնորդութեամբ իջնում եմ Կոնդի ձորը եւ այնտեղից մենակ, այգիների միջից խարխափելով մութի, ձիւնի ու ջրի մէջ թաքստոցս եմ հասնում:

Կէս գիշեր է. պահակները սաստկացել են փողոցներում: Դրան ետեւից նայում ենք փողոց, ամէն մէկ տան առջեւ պահակ է կանգնած, պահակներ են շրջում փողոցները: Տեսնում ենք, զգում նրանց ներկայութիւնը: Մեր դրան առջեւ ցցուած է պահակը, մերկ դուռն է բաժանում մեզ: Մեր շունչը բռնած հետեւում ենք նրանց շարժումներին.

Զեկիստները մերթ ընդ մերթ դիւային զարկով դոներն են բախում ու տասնեակներով ներս խուժում: Բ.ի հետ իջնում ենք այգիները Հրազդանի ափին, փախչելով ձերբակալումից: Գիշերուան կէսը անցած է վաղուց, ցուրտ է եւ քամին սուլելով մտնում է մարմնիս մէջ. ցուրտ է հոգիիս ներսը:

Հեռուից երբեմն լսւում են բարձր աղաղակներ, օգնութեան կանչեր, ու յաջորդող հրացանի եւ գնդացիրի համազարկեր: Օգնու ... ԲԻՆ...

տպում էր. «Արէք գիւղականութ-եան հակայեղափոխականներ...» ու չին հակայեղափոխականներ, անունները։ Այս անխուսափելի պայմաններում գաղափարը մէկն էր, ուր պէտք չէր կարող ունենալ։ Պարզ էր, որ Աթարբէկովի որդին պիտի ձեռքը չպիտի չարունակէր դանկեր փչել, մինչեւ որ իր շուրջը գաղափարութիւն սահմանէր

Մարք չակներից բաղկացած ու եւ ժողովուրդ չէր կարող անտարբեր մնալ այս բոլորի հանդէպ, նրա գլխաւորը իր ազգային մտաւորական ներից ու գիւղական գործօն տարրերից միայն ժամանակի հարց էր, եթէ դեկտեմբերի սկզբին ամբողջ Արարատեան շրջանում չկար մէկը, որ մտածէր զէնք բարձրացնել նրանց դէմ, փետրուարի սկիզբին չուստափոյթ ապստամբութեան տենչը համատարած էր։ Անգամ կանայք ու երախաները լծուեցին կամովին նրա պատրաստութեան։

Նրանք, ովքեր գործակցութիւն չէին առաջարկում խորհրդային իշխանութեան դեկտեմբերին, փետրուարին նրա դէմ ամենավճռական պայքարողները եղան։

Լինենք արդարամիտ, այժմ իրենք խոստովանում են այդ շրջանի մեծամասնական գործիչների յանցաւոր ապիկարութիւնը, օրինակ Բորեանի գրքում։ Իրօք Ասիա, Դովլաթեան, Դիւրգերեան, Մելիք-Ցովսէփեան եւայլն կատարեալ բախտախնդիրներ էին, եթէ ոչ ցնդածներ։ Ցետագայում նրանց բոլորին հեռացրին Հայաստանից ու անհետ կորցրին։ Եթէ նրանք ունենային միայն հէնց իրենց կուսակցութեան, ալ չեմ ասում Հայաստանի չահերի գիտակցութիւնը, հայ ժողովուրդը չէր ենթարկւի քաղաքացիական կռւի աւերին եւ արիւնոտ վէհը չէր փորւէր նրա զաւակների միջեւ։

ՀԱՅԿ ՎԱՀԱԳՆՈՒՆԻ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԷԼՃԻՔԱՅԷՆ

ՑՐՈՒԱԾ ՀՈԳԵՐԸ

Ինչպէս գրած էի, Պելճիա ջերմապէս պնահատելով իրեն ուղղուած առաջարկը, իր հաւանութիւնը յայտնեց Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ կնքուած համաձայնութեան մասին։

Այս առթիւ Պելճիոյ նախարարութիւնը հետեւեալ պաշտօնական դեկոյցը հրատարակեց մամուլին մէջ.—

Պելճ կառավարութիւնը պաշտօնապէս իրազեկ ըլլալով այն արդիւնքին, որուն յանգեցան անգլիացի եւ ֆրանսացի նախարարներուն բանակցութիւնները, ի մասին եւրոպական ապահովութեան խնդրին, պաշտօնական Լոնտոնի եւ Փարիզի իր դեսպաններուն յիշեալ երկու կառավարութեանց յայտնելու այնգոհունակութիւնը, որով Պելճիա կ'ընդունի Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ գոյացած համաձայնութիւնը, որուն նպատակն է օգնել աշխարհի խաղաղութեան յառաջդիմութեան, եւրոպական աւելի սերտ գործակցութեամբ եւ բարեկամական փոխադարձ վստահութեամբ, եւ ի դերեւ հանել այն ձգտումները, որ դուռ կը բանան զինարշաւի եւ կ'աւելցնեն պատերազմի վտանգները։

Պելճ դեսպանները միեւնոյն ատեն ահելեկացուցին շահակից պետութեանց թէ պելճ կառավարութիւնը պատրաստ է մասնակցելու այն պայմանագրին, որ զինուորական անմիջական օգնութիւն մը պիտի ապահովէ արեւմտեան Եւրոպայի մէջ, այն պարագային՝ երբ շահակից պետութիւններէն մէկը անակնկալ յարձակման մը ենթարկուի, առանց նախայարձակ ըլլալու։

Կառավարութիւնը իր դիրքը վերջնական ճշդելու համար, կը սպասէ Գերմանիոյ տալիք պատասխանին, զոր հաւանաբար պիտի չուշանայ։

Վերջին տեղեկութեանց համաձայն, գերման կառավարութիւնը աւարտելու մօտ է ուսումնասիրութիւնը անգլօ-ֆրանսական միացեալ յայտարարութեան, որ այնքան անախորժ անակնկալ մը եղաւ Գերմանիոյ համար եւ հիմնովին յեղաշրջեց Հիթլերի եւ իր համախոհներուն ծրագիրները, — Կը կարծուի թէ Գերմանիա ժամանակ շահելու համար կարգ մը լրացուցիչ տեղեկութիւններ պիտի պահանջէ միացեալ յայտարարութեան մասին, եւ պիտի ջանայ բաժանում առաջ բերել Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ Իտալիոյ տեսակէտներուն մէջ, ընդունելով յայտարարութեան կարգ մը սկզբունքները եւ մերժելով ուրիշներ։ Սակայն, ինչպէս յայտնի է, Լոնտոնի մէջ գոյացած համաձայնութիւնը կը կազմէ մէկ եւ անբաժանելի ամբողջութիւն մը եւ կ'ընդունի հաւասարութեան սկզբունքը, պայմանաւ որ Գերմանիա մասնակցի ընդհանուր կարգադրութեան մը, կազմակերպելու համար Եւրոպայի խաղաղութիւնը։ Ամէն պարագայի մէջ կառավարութիւնը պիտի հետեւի իր դաշնակիցներու քաղաքականութեան։

** Ինչպէս վերջին թղթակցութեանս մէջ յիշած էի, պելճ խորհրդարանը երկար վիճաբանութիւններէ յետոյ, դրեթէ միաձայնութեամբ ընդունեց կառավարութեան առաջարկը, ի մասին Աշխատանքի Ազգային Ցանձնախումբի մը կազմութեան։ Ընտրուեցաւ այդ մասնախումբը, որ կը բաղկանայ 9 ընկերվարականներէ, 8 կաթոլիկներէ եւ 4 ազատականներէ։ 21 անդամներէն 12ը միայն խորհրդարանի անդամներ են։

Յիշեալ յանձնախումբի կազմութեան առթիւ, Պ. Վանտէրվէլտ հետեւեալ յայտարարութիւնն բրաւ մամուլին.— «Որպէս համոզուած եմ որ կարելի պիտի ըլլայ մասամբ մեղմացնել գործազրկութիւնը, սակայն տնտեսական տագնապը լուծելու համար, անհրաժեշտ են հիմնական բարեփոխութիւններ, զորս անկարող է իրականացնել կառավարութիւն մը, որուն բաղկացուցիչ տարրերը կը ներկայացնեն երկրին մեծ գրամատիրութիւնը»։

** Ամիսներէ ի վեր Պելճիոյ առեւտրական նախարարութիւնը կ'ուսումնասիրէ այն միջոցները, որոնցմով կարելի պիտի ըլլայ վերադրաւել օտար հրապարակները, ապրանքներու արտածութեան երբեմնի շուկաները, գանել նորերը եւ մղում տալ գործերու ընթացքին, որ տնտեսական տագնապին պատճառաւ խիստ վատթարացած են եւ լիովին անդամալուծած պելճ հրապարակին գործառնութիւնները։

Կառավարութիւնը առեւտրական բանակցութեանց մէջ կը գտնուի շահակից պետութիւններու հետ, եւ միջոցներ ձեռք առած է պաշտպանելու համարպելճ-ճարտարարուեստն ու վաճառականութիւնը։ Պելճիոյ գլխաւոր յաճախորդներու շարքին մէջ կը գտնուին Ֆրանսա, Հոլանտա եւ Գերմանիա։ Այս երեք դրացի պետութեանց հրապարակները Պելճիոյ բոլոր արտածումներուն գրեթէ կէսը կը սպառեն։

Առեւտրական նախարարութիւնը գործունէութեան ընդարձակ ծրագիր մը մշակած է եւ ընթացիկ տարուան պիւտճէին մէջ կարեւոր գումար մը յատկացուցած առեւտրական պրոպականտի համար։

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՒՍԿԻ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԸՆԿԵՐՈՋ ՄԸ ԵՂԵՐԱԿԱՆ ՄԱՀԸ

Յունուար 28 — 29 ծանր դէպքեր պատահեցան Զահլէի մէջ (Սուրիա) եւ խռովութեանց զոհ գնաց երիտասարդ ընկեր մը, Սիմոն Դաւիթեան։ «Յուսաբեր»ի թղթակիցը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հաղորդէ այս մասին.—

Կառավարութիւնը որոշած ըլլալով նոր պանդանոցէն ինքնաշարժով փոխադրել մորթուած անասունները, նոր գիներ որոշած էր. այսպէս, ոչխարի գլուխ 10 ս. ղ., կովի 26, իսկ հորթի 15, մսագործները դժգոհ այս որոշումէն գործադուլ յայտարարած էին, պահանջելով կէս առ կէս զեղչել. եւ կամ թոյլ տալ որ իրենք կատարեն փոխադրութիւնը։ Կառավարութիւնը անդրդուելի մնաց իր որոշումին մէջ։

Վերջին օրերը ցոյցերը քիչ մը աւելի ցցուն կերպարանք ստացած էին։

Յունուար 28ին, երկուշաբթի, շուկաները բոլորովին գոց էին։

Ժամը 10ին, ընդհանուր պողոտային վրայ մօտ 250 — 300 տղաներ, 12—18 տարեկան, սկսան ցոյցի։ Արդէն խնդիրը իր հունէն ելած էր, այս անգամ գործի խառնուած էին նաեւ համայնավարները.

Ժամը 12.30ին, անակնկալօրէն ցուցարարները խուժեցին ծանտարմաներու վրայ եւ զանոնք անխնայ սկսան հարուածել։ Կառավարական եւ թաղապետարանի ապակիները կոտրեցան քարերու հարուածներու տակ. իսկ ժանտարմաները վայրագօրէն խոշտանգուեցան։ Այս թոհ ու բոհին մէջ, յանկարծ հրացանները սկսան գործել, գետին փռելով մօտ տասը հոգի, որոնցմէ երկուքը վայրկենական մեռան, իսկ միւսները ծանրօրէն վիրաւորուեցան։

Հետաքրքիր բազմութիւնը, որ խռնուած էր տանիքներու եւ պատշգամներուն վրայ, խուճապահար ներս սկսաւ վազել, բայց քարերու հարուածներէն հոգին ցաւած տղակալի մը արձակած ատրճանակի գնդակներէն մէկը դիպուածով մը գետին փռեց նաեւ մեր սիրելի ընկեր Սիմոնը, որ դժբախտութիւնը ունեցած էր աւելի մօտ տան մը պատշգամին մէջ գտնուելու։

Ընկերոջը մահը եղաւ վայրկենական, նոյնիսկ ձեռքերը գրպանէն չկրցաւ հանել, գնդակը հանդիպած ըլլալով աջ այտին, ու մխրճուած ուղեղին մէջ։

Յուղարկաւորութեան կը մասնակցէր հոծ բազմութիւն մը, հայ թէ տեղացի։

Դաղաղը ուսամբարձ փոխադրուեցաւ յոյն կաթոլիկներու Գերեզմանատունը։

Ենգեցական արարողութենէն ետք թափորը ուղղուեցաւ դէպի գերեզմանատուն։ Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ Հ.Մ.Մ.ի սկաուտները սեւ ժապաւէն կապած իրենց գաւազաններուն վրայ, յամրօրէն կը յառաջանային, իսկ տեղացի հայրենակիցներու կողմէ ղրկուած նուագախումբը,— եկած Ըշտիբայէն — կը հնչեցնէր տխուր եղանակներ։

Զահլէն եւ ոչ մէկ ատեն ներկայ եղած էր այսպիսի յուղարկաւորութեան մը, ծովածաւալ բազմութիւն մը, մօտ 4—5000 հոգի հետեւեցաւ մինչեւ գերեզմանատուն։ Պատշգամներէն եւ տանիքներէն կիներու եւ աղջիկներու հոկայ բազմութիւններ՝ կարմրած աչքերով կը պոռային — Տիզան շապապո, մե՛ղք երիտասարդութեան։

Գերեզմանատան մէջ խօսք առաւ յոյն — օրթոտոքսներէն Մութրան Գեր. Նիֆոն Սապէ, որ առաջին անգամ ըլլալով գերեզմանատուն եկած էր, տասը տարիներէ ի վեր։ Գեր. Նիֆոն ժողովուրդին հետ մասնակցեցաւ այս յուղարկաւորութեան։Մութրանը թելադրեց ժողովուրդին վերջ տալ այս ցոյցերուն, «որոնք պատճառ դարձան մի քանի զոհերու որոնց կարգին նաեւ այս դժբախտ հայ երիտասարդը, որ հազիւ ճողոպրած թրքական սարսափներէն, ձեր գիրկն էր ապաստանած»։

Ընկերը կը գրաղէր առեւտուրով 12 տարիէ ի վեր կը գտնուէր Զահլէ։ Բնիկ Էնկիւրիցի է, ծնած 1908ին։ Ունի մայր մը եւ երկու կրտսեր եղբայրներ, որոնք կը զբաղին նոյն գործով։

Մեր Սիմոնը սիրուած էր բոլորէն անխտիր, հայ թէ օտար։ Իսկ ընկերական շրջանակին մէջ միշտ համեստ էր, չէր վիճեր եւ չէր ալ սիրեր ցուցամոլութիւնը, լռակեաց էր եւ պարտականութեան գիտակից...

ՃԻՉԵՐ..

Լուսավառ շղթներով երգ մը ունիմ յմրոստ ու բոցակէզ, որ իմ անմահ ցեղս՝ առաւօտ մը ինծ հեգել տուաւ։ Ան իր անյողդողդ բազուկով՝ լուսնի լոյսին տակ, ձիւներուն հետ խառնուելով, իր դաժան, բայց ազնիւ սիրտը հայրենիքի հողին համար թրթիկ-թրթիկ բրաւ, վասնզի բարբարոս խուժանը դժխեմ, վառերու հոգիովը սնուած, ցեղին բազուկը կտրել կ'ուզէր։

Իրիկուն մըն էր։ Փետրուարի խաւաշունչ բուքով, Հայոց աշխարհի լեռներն ու հովիտները, սպիտակ սաւաններու տակ ծածկուած, հագուած հարսներու տեսքով, պերճ ու շքեղ կը փայլփլէին. մանաւանդ արեւուն կամ լուսնին տակ աւելի գեղեցիկ, աւելի կախարդական պատկեր մը կը ստանային։

Հարկ էր անոնց թոյունի թեւերը ունենալ եւ թառիլ ծառի մը ճիւղին վրայ, դիտելու համար շունչկայ գեղեցկութիւնը մեր աշխարհին, ձիւն-ձմեռ ատեն օրերուն, որ լուսինն անգամ սիրահար աղջկան պէս կը մարէր։

Հայրենի բոյն, հայրենի բոյն, օտարութեան մէջ, ոչ մէկ երգիկ քու բուրմունքդ չունի.

Իրիկուն մըն էր։

Հայոց մանուկ հանրապետութիւնը այնքան արիւններէ ,այնքան դոհերէ յետոյ, ազատուած Արարատին գիրկը կը նիրհէր։

Հայոց ժողովուրդը, պատերազմիկ ու անվախ, կրակոտ աչքերով կը հսկէր նորածին մանուկին համար, որ դարերու խորքէն դարերով երազուած, ծով արիւններով ծնած մանուկը, իր սեւ աչքերով, հայ աշխարհին միակ լուսատու ջահն էր։

Փետրուարի իրիկունը, քաղաքին մշտավառ ճրագները շա՜տ կանուխէն մարած էին, որպէսզի ցեղին մանուկը, իր վարսագեղ ու չարչարուած մօրը գիրկը խաղաղ ու անձայն օրօր երգելով քնանար։

Մեր աշխարհի խիզախ ու բարձրաճակատ ռազմիկները, իրենց հսկայական փայլակնացայտ սուրերով, հագուած ու պատրաստ, լոյս աչքերով, ձիւնին տակ արթուն, լուսածագին կը սպասէին, որպէսզի արեւածագը իր առաջին շողերով համբուրէր մանուկը, եւ արթնցնէր փառքը Հայոց։

Մա՜յր ... Հայաստան, դու մայր երկիր) նորածին մանուկին մայրը, անցնող տարիներու հալածանքին ու տառապանքին խոնջէնքէն ուժասպառ, իր հրաշալի մանուկը գիրկին մէջ, խոր քուն կը քաշէր..

Ցանկարծ, հովին ահաւոր կանչէն նորածինը արթնցաւ քաղցր ճիչերով. ու սկսաւ մօրը կուրծքը բզքտել... Որովհետեւ անհարազատ ու խորթ, մարդիկ, բուէ չար աչքերով կ'ուզէին խեղդել հրաշափառ մանուկը.

Նորածինին կանչէն, հովին աղաղակէն, Արարատի ըմբոստութենէն, քիչ մը ուշ արթնցաւ մայր Հայաստանը Հայոց եւ օձի գլուխներով մարդիկ, մարեցին արեւը մեր աշխարհին

Այդ գիշեր, փետրուարի կարմիր գիշերը, ըմբոստութեան եւ խիզախութեան խոյանքներ տեղի ունեցան Արարատի կողքին։

Հայ ժողովուրդը ցոյց տուաւ դարերու իր կարմիր արեան ցայտքը, որ հին-հին ռազմիկներու երակներէն կուգար։

Ո՛վ ըմբոստ ու սրաթռիչ ցեղ, ես ծարաւ ունիմ քու արշալոյսիդ բացակայծ.

Ս. ՀՐԱՑԻՆ

ՓՈԽԱԴԱՐՁ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆԸ

ՍԷՆ ԼՈՒ (Մարսէյլ), 9 փետր. Շաբաթ երեկոյ տեղի ունեցաւ փոխադարձ Օգնութեան Կոմիտէի կազմակերպած թէյասեղանը։ Թէեւ մասնաւոր հրաւիրատոմսեր ղրկուած էին, բայց ակնկալուածէն աւելի բազմութիւն մը լեցուած էր Պ. Փիլոեանին ընդարձակ սրահը, որ չատ նեղ կուգար։ Մեր ընկերներէն շատերը ոտքի վրայ մնացին։Կարգադիր յանձնախումբը ջանք չէր խնայած։ Հանդիսականները հիւրասիրուեցան թէյով եւ խմորեղէնով։ Մուտքը ազատ էր։

Ատենապետ Պ. Վռամշապուհ Աշպահեան հանդէսը բանալով, դպրոցական աշակերտուհիներու նուագախումբը հանդիսականներուն հետ յոտնկայս երգեցին «Մեր հայրենիքը»։ Ցետոյ Պ ատենապետը պարզեց միութեան նպատակը — Սիրելի հայրենակիցներ, մեր նպատակը շատ բարի է, հայկական ու մարդկային։ Տարինե-րու փորձառութիւնը թող մեզի խրատ ըլլայ թէ օտարը միշտ օտար է։ Եթէ մեզմէ շատերը լաւ կամ գէշ ապրուստ մը ունին, անդին շատերը պատառ մը չոր հացի կարօտը կը քաշեն։ Մի մոռնանք որ մենք բոլորս իրարու եղբայրներ ենք։ Դպրոցի տնօրէնը Պ. Արոյեան ալ իր կարգին շեշտեց աշակցութեան անհրաժեշտութիւնը եւ նորակազմ մարմնին օգտակարութիւնը։ Այս առթիւ ձաղկեց անմիաբանութեան չարիքները

Խօսեցաւ նաեւ Եղիշէ քհյ. բացատրելով թէ Սէն Լուցին միշտ կատարած է իր ազգային պարտքերը։ Ա. Տէր Վարդանեան ծանրացաւ Դաշնակցութեան աշխատանքներուն. «Դաշնակցութեան տունը չեն կրնար մուտք գործել անոնք որ անընդունակ են սեւ աշխատանք տանելու».

Թաղականութեան կողմէ խօսեցաւ Պ. Ճանիկեան, շեշտելով Մատուրապակս 210 աշակերտներ հայեցի դաստիարակութիւն կը ստանան շնորհիւ մեր ջանքերուն։ Դուք այսօր տեսար թէ անոնք ինչպէս երգեցին ու արտասանեցին, եւ տեսայ ձեր յուզումը երբ անոնք իրենց մանուկի ոգեւորութեամբ Հայուն ոգին ու ցաւը մրմնջեցին ու մարտնչումը ներշնչեցին։ Հակառակորդները եկեղեցական տարրը շըլլային մեր կացութիւնը աւելի լաւ պիտի ըլլար։Հոկի դպրոցին մէջ 30-35 մանուկներ կը փճանան Լէնինի եւ Ստալինի հոլովելով։ Թոյլ տուէք ինծի որ պէտքի հրապարակաւ թաղականութեան կողմէ մեր շնորհակալութիւնը յայտնեմ Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Ակնունի» ենթակոմիտէին, որ ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ իր ամբողջ բարոյական ուժը ի սպաս է դրած է դպրոցին։ «Վահան Թորէնի» թատերախումբը նախաձեռնարկ եղած է այս փետր. 2ին ներկայացում մը տալ։ (Շիրվանզադէի «Զար ոգին» ի նպաստ դպրոցին)։

Ջերմ ծափերու մէջ հանդիսականները իրենց մէջէն 12 հոգինոց յանձնախումբ մը ընտրեցին ներկայացման յաջողութեան համար։ Կ'իմանամ թէ բաւական տոմսեր սպառած են։

Փոխադարձ օգնութեան կոմիտէն վիճակահան. դրաւ 250 տոմս, որոնք ամբողջութեամբ սպառեցան։ Շատեր պարգեւներ շահեցան եւ տասնական ֆրանք նուէր տուին Տիկին Աշպահեանի կողմէ նուիրուած ձեռագործն ալ ամերիկեան աճուրդի դրուելով, առ որ վայրկեանի մէջ 180 ֆրանքի բարձրացաւ. Շահողը նոյնպէս տասը ֆր. նուէր բրաւ։

Փոխադարձ օգնութեան մարմնի անդամներուն թիւը 100ի բարձրացած է եւ ամիսը մօտաւորապէս 400 ֆր.ի մուտք մը կ'ապահովէ։ Առեւտրականին մէկ ամսուան պէկուցումէն շատ գոհ մնացինք։ Շատ մը կարօտեալներուն չոր հաց մը ապահովուած է։Հանդէսը տեւեց մինչեւ առաւօտեան ժամը 6։ Հանդիսականները շատ դժուարութեամբ բաժնուեցան։

Արա

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ԵՌՋԿԱՏՑԻՆԵՐՈՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 9 փետր.— Եոզկատի Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի ունեցաւ փետր. 3ին։ Օրակարգն էր հաշուետուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն

Հին վարչութեան մանրամասն զեկուցումէն յետոյ, ընտրուեցաւ մասնաւորներէ յանձնախումբ մը վերալուծելու եւ վաւերացնելու համար հին վարչութեան նիւթական եւ բարոյական հաշիւները։

Յանձնախումբը իր մանրամասն քննութիւնը կատարելէ յետոյ, գնահատեց վարչութեան կատարած աշխատանքները իր տարեշրջանի ընթացքին եւ նկատի առնելով անոր ուղիղ եւ անշահախնդիր գործունէութիւնը ընդհ. անդամներու զգտնի քուէարկութեամբ ընտրեց իր նոր վարչութիւնը հետեւեալ հայրենակիցներէ.— Պ Պ. Ոհան Գարիպեան նախագահ, Կիւլպէնկ Գույումեան (ատենադպիր), Վարդան Գարիպեան (գանձապահ), Այվազեան, Մկրտիչեան, Գ. Այճօեան խորհրդականներ։

(Կ'Օլէֆ)

ՎՍՏԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԿՐՆԱՔ ՑԱՆՁՆԱՐԱՐԵԼ ԽՈՒՆԱՆՑ ՕՂԻՆ, ՈՐՈՒՆ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ Է ՉՈՐՐՈՐԴ ԷՋԻՆ ՎՐԱՅ։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

Թիւ.. թիւ... Մեր հայրենիք ... Թշուառ ... անտէր ... Քամին ընդհատում է կանչերը, մերթ պարզ լսում ենք սարսուռ ազդող աղաղակները։ Զայները բանտի կողմից են գալիս. գահէնը նորից մութի մէջ, բոցեղէն պէս բղխում է իր դռնը։

Ցուսահատ հոգիները բանտի մէջ ըմբոստացել, ընդվզել են եւ հերոսի խոյանքով, աւերծի պէս մռնչում են, ազգային երգեր երգում են, մահը արհամարհում.

Օգնութ... թի՛ւն ... թի՛ւն. եւ գնդակների տարափը խզում են ընդհատ խաւարի լռութիւնը։

Անզօր ենք երկուսով։ Մութ գիշերին, մարդկային խաւարը՝ բոլշեւիզմը՝ մագիլները ցցած անգղ, յօշոտում է ազատատենչ հոգիները։

Ողջ ցաւում ենք։ Ցաճախակի արձագանգող ձայները արծուի պէս կուցահարում են մեր երիտասարդ, նախճիր չահած, հոգիները։

Լուռ ենք, իւրաքանչիւրս զբաղած իր մտորումներով։

Ժողովուրդը լսում է օգնութեան կանչերը, ցաւը սեղմած կրծքում տուայտում է, թաքստոցներից դէնքերը հանում։ Հոգիները բոցակէզ հնոց է ու համակ վրէժ։ Ճրագները մարած են քաղաքի մէջ, գայլը, գոհը մութի մէջ է լափում։

Գիշերը մօտենում է իր վախճանին, լոյսի ալիքները ճեղքում են խաւարը ու արեւելքը սկսում է հաղիւ շառագունել։ Աղամայ մութ է։ Հրազդանից բարձրացող մշուշը նսեմանում է կամաց-կամաց։ Հեռւում երեւում է Սարդարի պալատը՝ տխուր յուշար — ձանը պարսկական տիրապետութեան, Երեւանը էջմիածնին կապող քարէ կամուրջը ու սեւին տուող խճուղին։

Հաղիւ նշմարուող լոյսի միջից տեսնում ենք Զանգիբասարից եկող ապստամբ գիւղացիները։ Ոլ արշաւով յայտնւում են Հրազդանի կամուրջի վրայ, քաղաք հասնելու անյագ ցանկութեամբ։

Ռուսները թնդում են Հրազդանի ձորում։ Բոլշեւիկեան գնդացիրները անընդհատ գնդակ են մաղում Սարդարի պալատից, քաղաքի բարձր դիրքերից ձորից դէպի վեր մագլցող ապստամբների գլխին։

Դժոխային կրակ է, մահասփիւռ կռիւ։ Ըմբոստները հասել են կամուրջի կէսը մի վայրկեան եւս կ'անցնին կամուրջը եւ կը բարձրանան քաղաք։ Բոլշեւիկները ուժեղացնում են կրակը, աղմուկը հազար բերան դեւի պէս արձագանգում է ձորում։ Ընկնում են մարդիկ, լսւում են վիրաւորների աղիողորմ ձայները։ Ձի եւ մարդ խառնուել են իրար։ Թնդանօթները սկսան կայարանի կողմից գործել։ Բոլշեւիկները կատաղի ըմբոստների յարձակումը եւ հակայարձակման դիմեցին։ Ռուսաց սկսեց ապստամբ գիւղացիների բանակում։ Փախուստ դէպի Դալմայի այգիները ..

Ալեկոծուած է հոգիս։ Կռիւը գրեթէ դադրեցաւ կամուրջի վրայ։

Արդեօք վերջացա՞ւ ամէն ինչ ... Ինչո՞ւ ուշացան Կոտայքի ուժերը, ո՞ւր են Մարտիրոսը, Նիկոլ Աստուածեները, ինչո՞ւ քաղաքի ուժերը չըկան։ Սրտմաշուք վիճակ ...

Հրացանի ահեղ պայթիւններ լսուեցին Կոնդից, Նորքից, քաղաքի միջից։ Հայաբաւոր գնդակներ օդը ճեղքեցին։ Աղմուկ, իրարանցում, ժխոր։

Միխնում ենք Կոնդի ըմբոստներին եւ արշաւում դէպի բանտ, բանտարկեալները։Հասուցման ժամն է ժողովրդի ցասման վայրկեանը, ո՛վ զէնք բռնել գիտէ հրապարակ է իջել, կին, 10—12 տարեկան պատանի, երիտասարդ, ծեր։ Հազարաւոր մարդիկ դէպի բանտ են խոյանում։

Ճանապարհին թափուած են սպաննուած եւ վիրաւոր կարմիր զինուորներ եւ սպաներ։ Կեցցէները աւելի են խլացնում։ Թշնամին նահանջել է։ Վանդակից ազատուած վագրը՝ ժողովուրդը ցնծութեան մէջ է։

Բանտի դրան առջեւ ենք. դուրս են գալիս բանտարկեալները. աչքերը ուռած, զարմացած, ուրախացած։Ազատութիւնը անսահման է, ողջագուրւում են բոլորը՝ ծանօթ անծանօթ, հայ, ռուս, թուրք տառապանքը եղբայրացրել է բոլորին

Խորին խանդաղատանքով ժողովուրդը շրջապատել է Հայր Արրահամին (Ա. Սահակեան, խորհրդարանի նախագահ), Համօ Օհանջանեանին,Շանթին, Աղբալեանին եւ ուրիշներին։ Թեւերի վրայ առած Հ. Օհանջանեանին տանում են դէպի խորհրդարան։

Կռիւը շարունակւում է քաղաքի մէջ. Հրացանի ձայները լսւում են կայարանից։ Գնդացիրների հեռուից եւ կող տակ-տակը վկայում է բոլշեւիկների փախուստը։

Լոյսը բացուել է։ Ժողովուրդը խրախճանքի մէջ է. երգ, պար, համբոյրներ չորս կողմ զինովցրել են բոլորին, մոռացել են թշնամին։ Քաղաքում թշնամի չկայ։ Մի խումբ ուսանողներ ինքնագլուխ, հասկանալով, որ բոլշեւիկները կարող են կրկին վերադառնալ քաղաք, շտապում ենք դէպի կայարան։ Հեռւում երեւում է բոլշեւիկեան զրահապատ գնացքը եւ լսւում անդադար գնդակների ձայնը

Ժամը 2ի մօտ քաղաքից օգնական ուժեր են գալիս։ Քաղաքը սթափուել է եւ զինուած ուժերը համախմբել։ Վերադառնում ենք քաղաք։ Օդը պայծառ է, տաք արեւ մեր սրտերի պէս։ Տօն է ամէն կողմ։ Որբացած եռագոյնը կրկին ծածանում է Հայաստանի Խորհրդարանի վրայ։ Բազմահազար պատուհաններից ժպտում արեւին. ժողովուրդին։ Արօրեան փողոցը յորդել է ալիքից։ Մրծաղ, խինդ, երգ, ամէն կողմ։

• Փետր 18ն է, զանգուածային ցասումի, հայ ժողովրդի արդար պոռթկումի նուիրական օրը։ Կեանքիս եզակի, երջանիկ, թերեւս ամէնից անմոռանալի օրը։

Ա. ՈՒՐԱՐՏԵԱՆ

Երկու օտար դրամատուններ փակուած Պոլսոյ մէջ

Թրքական կառավարութիւնը մինչեւ փետրուար 15 պայմա-նաժամ տուած է օտար դրամատուններուն, որ 2 միլիոն ոսկիի բարձրացնեն իրենց դրամագլուխը: Ամերիկեան էքսբրէս դրա-մատունը սկսած է հաշուեյարդար կատարել, Ամերիկայի կեդրոնը որոշած ըլլալով 2 միլիոնի չբարձրացնել դրամագլուխը:

Խրիսօվէլոս դրամատունն ալ հաղորդած է թէ չի կրնար պա-հանջուած գումարը ապահովել, որովհետեւ Ռումանիայէն դրամ հանելը արգիլուած է: Միւս կողմէ իր տնօրէնը էնկիւրի դրկած է, համաձայնութեան եզր մը գտնելու համար:

Այս դրամատունը առաջարկած է որ թրքական դրամատուն մը ստանձնէ իր գործառնութիւնները, բայց հաւանական չէ որ ել-մտական գործակալութիւնը ընդունի, որովհետեւ այս պարագա-յին հարկ պիտի ըլլայ վճարել նաեւ արտաքին պարտքերը, մինչ-դեռ կարելի չէ դրամ դուրս հանել Թուրքիայէն:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԺԱՄԱՆԱԿ ՇԱՀԻԼ Կ'ՈՒԶԷ

ԱՆԳԼԻԱ ԱՌԱՆՁԻՆ ՊԻՏԻ ԲԱՆԱԿՑԻ՞

Փարիզի մէջ խոր դժգոհութիւն կը տիրէ Գերմանիոյ պատաս-խանին առթիւ, որուն ամփոփումը հրատարակած էինք կիրակի օր: Բոլորն ալ դիտել կուտան թէ Գերմանիա հին խաղերն է որ կը կրկնէ, ժամանակ շահելու եւ իր ուզածին պէս վարուելու համար: Միեւնոյն ատեն, Գերմանիա կը փորձէ բաժնել Անգլիան եւ Ֆրանսան, իւրաքանչիւրին հետ առանձին բանակցելու համար:

Վերջին լուրերու համաձայն, անգլիական կառավարութիւնը տրամադիր է անմիջապէս բանակցութեան ձեռնարկելու Գերմա-նիոյ հետ, առաջադրուած հարցերու քննութեան համար: Նոյն աղբիւրէն կը հաւաստեն թէ Գերմանիոյ արտաքին նախարարը Լոնտոն պիտի հրաւիրուի այս շաբթու: Այս բանակցութեանց ըն-թիւ օրը օրին տեղեկութիւններ պիտի հաղորդուին ֆրանսական կառավարութեան:

Խորհրդային թերթերը խստօրէն կը քննադատեն Պերլինի պատասխանը, «գերման փաշականութեան մեծամոլութեան» վերագրելով զայն: «Փրավտա» կը գրէ.— Այդ ծանուցագրին շեշ-տը կը ձգտի այն տպաւորութիւնը ձգել թէ բովանդակ աշխարհի ճակատագիրը կախում ունի գերման փաշականութեան այս կամ այն որոշումէն: Շատ պարզ է գերմանական քաղաքականութեան նպատակը,— օրինականացնել իր սպառազինութիւնները, որ եւ է յանձնառութիւն չստանձնել ոչ - յարձակման երաշխաւորու-թեանց մասին՝ կեդրոնական եւ արեւելեան Եւրոպայի մէջ, մեկու-սացնել Ֆրանսան, բաժնելով Անգլիայէն: Արդարեւ, գերմանա-կան ծանուցագիրը լռութեան կը մատնէ անգլօ-ֆրանսական յայ-տարարութեան մէջ յուզուած խնդիրներու մէկ մասը եւ կը ծան-րանայ միայն օդանաւային պայմանագրութեան վրայ: Արդ, անգլօ-ֆրանսական զեկոյցը կը տրամադրէ միեւնոյն ատեն լուծել բոլոր առկախ հարցերը: Անթոյլատրելի պարագայ մը եւս.—Գեր-մանիա կ'ուզէ բանակցիլ միայն «զերիշխան պետութեանց» հետ: Այսպէս խտրութիւն հաստատելով իր խօսակիցներուն միջեւ, Գեր-մանիա կը յաւակնի իրաւարարի դեր կատարել Եւրոպայի մէջ»:

Փոքր Համաձայնութեան եւ Պալքանեան միութեան շրջա-նակներուն մէջ ալ դժգոհ են գերմանական պատասխանէն, եւ նոր խաղ մը կը համարին զայն,

Գերմանիա սկսած է Սարի մաքս. վարչութիւնը

Պերլինէն կը հեռագրեն թէ փետրուար 1ի գիշերէն սկսեալ Սարի մաքսային վարչութիւնը կը պատկանի Գերմանիոյ, «15 տարուան տնտեսական անջատումէ մը յետոյ»: Արդէն իսկ մաք-սային պաշտօնեաներ հասած են Սար, պաշտօնի ձեռնարկելու հա-մար: Ծրագրուած է ութ մաքսային տեսչութիւններ եւ 33 կայան-ներ հաստատել: Յունուար 15էն սկսեալ, Սարցիները շատ կարե-ւոր գնումներ կատարեցին, նեղութեան չմատնուելու համար: Ե-րեք շաբաթէ ի վեր բազմաթիւ բեռնակառքեր կ'երթեւեկեն: Ահա-գին քանակութեամբ արմտիք, ալիւր եւ ուրիշ հողագործական բերքեր գնուած են: Մինչեւ իսկ օճառ փոխադրուած էր Մարսէյ-լէն: Մասնաւորապէս կը պահանջուէին ոստրիք, իւղ, ճարպ, գի-նի, աղ, սուրճ, համեմներ, ոգելից ըմպելիներ եւայլն: Գնորդ-ները իրար կը հրմշտկէին, վախնալով գիներու բարձրացումէն: Գերմ. ճակատը որոշած ըլլալով ցուցակագրել առեւտրականնե-րու քով գտնուած օտար ապրանքները, անհատներ պաշար կը հա-ւաքեն սեւ օրուան համար: Սարի վերակցման գերմանական տես-չութիւնը զեկոյց մը հրատարակեց, որով կ'ազդարարէ թէ կարգ մը նիւթերու եւ մասնաւորապէս ծխախոտի եւ գարեջուրի գիները պէտք չէ բարձրացնել, ցնոր տնօրինութիւն:

Երկու օդանաւորդներու ձախողումը

Ֆրանսացի օդանաւորդներ Քոտոս եւ Ռոսի, որոնք «Ժոզէֆ-լը-Պոն» օդանաւով ճամբայ ելած էին դէպի հարաւային Ամերի-կա, արկածի մը հանդիպելով, կիրակի օր ստիպուեցան վար իջնել Կանանչ Հրուանդանի կղզիներուն առջեւ (արեւմտեան Ափրիկէի դիմացը: Երկու օդանաւորդները 1933 օգոստոս 6ին, 7ին եւ 8ին կոտրած էին ուղիղ գծով թռիչքի մրցանիշը, Նիւ Եորքէն Ռայաք (Սուրիա), 9104 քիլոմեթր: Յետոյ, միեւնոյն օդանաւով 1934 մայիս 28 – 29ին Փարիզէն Նիւ Եորք թռած էին: Այս անգամ կ'ու-զէին կոտրել իրենց իսկ հաստատած մրցանիշը, սաւառնելով դէ-պի Ռիօ տը Ժանէյրօ: Միասին առած էին թղթատարական բեռ մը, 52 քիլօ ծանրութեամբ: Թռիչքը պիտի տեւէր 60 – 65 ժամ, կտրելով 8870 քիլօմեթր, բայց մեքենան խանգարուեցաւ եւ ըս-տիպուեցան վար իջնել: Արթուն գտնուելով, կրցան պարպել կա-զօլինի պաշարը, այսպէս անխուսափելի պիտի ըլլար պայթիւնը: Երբ արկածին լուրը հասաւ, պատերազմական նախարարը անմի-ջապէս հեռագիր մը ուղղեց, շնորհաւորելով երկու օդանաւորդնե-րուն քաջութիւնը եւ խոստանալով օգնութիւն հասցնել:

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՈՂԷՆ ՈՍԿԻ ՇԻՆԵԼՈՒ նոր փորձ մը կատարեց լեհ քիմիա-գէտ Տունիքովսքի, որ ակէ առաջ դատապարտուած էր իբրեւ խաբեբայ: Այս անգամ փորձին ներկայ էր կառավարութեան մաս-նագէտը եւ նպաստաւոր տեղեկագիր մը գրեց, խոստովանելով թէ որ եւ է խարդախութիւն չկայ եւ թէ Տունիքովսքիի գործիքին շը-նորհիւ ոսկի ընտիր արդիւնք կը ստացուի քան ներկայ մեքենա-կան միջոցներով: Փորձերը պիտի շարունակուին: Կառավարու-թեան մասնագէտը կը յայտնէ թէ Տունիքովսքի հողէն հանած քա-նի մը կրամ ոսկիին շնորհիւ կրցած է ապրեցնել իր չորս զաւակ-ները: Այդ ոսկին գնած են Սան Ռէմոյի իտալական դրամատունը եւ գոհարավաճառները:

ԱՀԱՒՈՐ ՓՈԹՈՐԻԿ ԵՒ ՈՂՈՂՈՒՄՆԵՐ.— Կիրակի օր ահե-ղալի ողողումներ պատահեցան Անգլիոյ մէջ: Բազմաթիւ մար-դիկ անպատսպար կը մնան: Լոնտոնի մէջ տան մը պատերը փլան, երբ տնեցիները քնացած էին: Հազիւ կարելի եղաւ մահէն ազա-տել 9 հոգի: Գերմանիոյ մէջ ալ բուռն փոթորիկ մը պայթեցաւ, ահագին վնաս պատճառելով: Ֆրանսայի մէջ գետերը յորդած են: Սէնն ալ զգալի բարձրութեան հասած է:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԽՈՒՄԲԸ ՅԱՂԹՈՒԵՑԱՒ Հռոմի մեծ մրցումին մէջ, որուն ներկայ էին Մուսոլինին եւ Ֆրանսական դեսպանը: Ի-տալացիները շահեցան 2 նշանակէտ, ֆրանսական 1ի դէմ: Հանդի-սականներուն թիւը 60,000ը կ'անցնէր:

ՎԵՑ ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԱՆՈՒԿ ՄԸ իր երեք ամսու եղբայրը փրկեց մահէն, անսովոր արթնամտութեամբ մը: Լա Ռօշէլի մէջ երեք ամսու երախան կը քնանար կրակարանին մօտ, երբ օրօրոցը կրակ առաւ: Վեցամեայ Իվ վազեց դոյլով ջուր բերելու, բայց ջուրը սառած էր: Այն ատեն քաջ մանուկը երախան հանեց օրօրոցէն եւ գնաց մայրը կանչելու, որով աղբարիկը փրկուեցաւ ապէտէ մ[ահէն].

ՄԱՀՈՒԱՆ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔ ստացան Նիւ Ճըրսիի (Մ. Նահանգ-ներ) կառավարիչը, դատաւորը եւ երդուեալները: Սպառնագիրը կը պահանջէ մինչեւ փետրուար 27 մշտնջենական բանտարկու-թեան վերածել Հաուփթմանի մահապատիժը (դատապարտուած՝ Լինտպէրկի երախային սպանութեան համար):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Արամ Ադոբէկեան (Լը Հավր) իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղկեպսակով կամ նամակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց երկու սիրասուն զաւակներուն փոքրիկին ՍԱՐԳԻ եւ ԵՐՈՒԱՆԴԻ (9 եւ 7 տարեկան) անակնկալ եւ ցաւալի մահուան առթիւ, երկուքն ալ զոհ անողոք հիւանդութեան մը 18 ժամուան ընթացքին

39, Rue Henry Genestal. Le Havre

FILMS RECOMMANDÉS

ՓԱՐԻԶԻ ՆԱԽԸՆՏԻՐ ՍԻՆԷՄԱՆԵՐԸ ՑԱՅՏԱԳԻՐ ՓԵՏՐ. 15էն 21

EMPIRE. Shirley aviatrice (vers. orig. s. t. f.) Sur scène : Marcel Thil, Barbette et 8 attractions
MARIVAUX. Le controleur des wagons lits (Préjean, Danielle Darrieux)
MARIGNAN. Le bonheur (Charles Boyer G. Morlay)
IMPERIAL. La femme la plus riche du monde (vers. orig. s. t. f.)
MOULIN ROUGE. Les nuits moscovites (Harry Baur, Annabella et 8 attractions)
OMNIA CINE INFORMATIONS. Actualités mondiales — Kayak
VICTOR HUGO. Zouzou (J. Baker, Gabin) Studio à louer
ROYAL. Le chant du berceau — La soupe aux canards
BARBES. Famille nombreuse (Milton) — La claque
BELLEVILLE. Nuit de Mai — Arann, l'Ile des tempêtes
CAPITOL. Le bossu — Les oasis Sahariennes
DEMOURS. Zouzou — Studio à louer
EXCELSIOR. Le bossu — Les oasis Sahariennes
FEERIQUS. Le cavalier Lafleur — L'Aigle blanc
LECOURBE. Le cavalier Lafleur — L'Aigle blanc
LOUXOR. Le bossu — Les oasis Sahariennes
LUTETIA. Jeunes filles d'Amerique (vers. orig. s. t. f.) Kayak
LYON. Le bossu — Sur scène : Clement Belling, dressage de chiens — Gilberte Savary, chanteuse orchestre Racosta
MAGIQUE. Le cavalier Lafleur — L'Aigle blanc
MAINE. Le cavalier Lafleur — L'Aigle blanc
METROPOLE. Le bossu — Les oasis Sahariennes
MONTPARNASSE. Le bossu — Les oasis Sahariennes
MOZART. Zouzou — Studio à louer
PALAIS DES GLACES. Le cavalier Lafleur — L'Aigle blanc
PATHE ORLEANS. Le cavalier Lafleur — L'Aigle blanc
RECAMIER. Le cavalier Lafleur — L'Aigle blanc
ROCHECHOUART. Le bossu — Les oasis Sahariennes
SAINT CHARLES. Le cavalier Lafleur — L'Aigle blanc
SAINT MARCEL. Le bossu — Sur scène: Wilma Delmar, chanteuse à l'Opéra de Vienne — Orchestre Soulier
SELECT. Zouzou — Studio à louer

BANLIEUE

ALHAMBRA D'ASNIERESS. Tartarin de Tarascon — Le coup de parapluie
COLOMBE. Le bossu — Les oasis Sahariennes
CASINO DE CLICHY. Vers l'abime — Le centenaire
KURSAAL AUBERVILLIERS. Tartarin de Tarascon — Le coup de parapluie
KURSAAL BOULOGNE. Dédé — Rien que des mensonges
OLYMPIA DE CLICHY. Le bossu — Isola di Capri
PATHE CINEMA PALACE (Boulogne). Le cavalier Lafleur — L'Aigle blanc

Ընկ. Դ. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ, ՅԱՌԱՋի եւ ՄԵՂՈՒի *Գործակալը*
Հասցէն փոխադրուած է 58, Rue Bouffier. (Valence).
Նամակ, դրամ եւայլն ղրկել նոյն հասցէին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (24)

ԽԱԶԱՓՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

»»»··«««

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

«Քո ծնուած տեղը Սալմաստը չէ, դու Երուսաղէմացի ես: Եւ ուրիշ այսպիսի շատ բաներ ասաց նա թէ ի՞նչ էի ես, ինչ պիտի լինեմ ապագայում. բայց ես չմտղեցի նրան վերջացնել, ընդհատեցի նրա խօսքը, հարցնելով.

— Լաւ, ի՞նչպէս կարող եմ ես սարկաւագ լինել, որ ամենեւին կարդալ չգիտեմ, եւ երբեք եկեղեցում չեմ եղել:

— Այդ միեւնոյն է, պատասխանեց նա արհամարհանքով, — քեզ ինչ որ ասում եմ, նա լսիր:

— Իսկ քո անունը եւ կոչումը ի՞նչ պիտի լինի:

— Իմ անունը Անտոնիոս է, ես յոյն արեղայ եմ եւ Երուսաղէմի վանքի միաբան:

— Ե՞ս էլ Յոյն եմ:

— Դու էլ Յոյն ես:

Դարձեալ ապշութիւն ...

Ես չհասկացայ եւ հաւատացի նրան, որ ուսարութեան մէջ թափառելու համար այդ բոլոր պայմանները անհրաժեշտ էին: Այն օրը Թաւրիզում հիւպատոսից անցագրեր ստացանք միեւնոյն անուններով, որ մեր մէջ որոշել էինք. Բայց զարմանալին այն էր, որ քաւոր Պետրոսը հէնց առաջուց ունէր իր մօտ երկու անցագրեր միեւնոյն անուններով, միայն հնացել էին, ժամանակները անցել էր: Նա տարաւ հիւպատոսի մօտ եւ նորը ստացաւ:

Բայց քաւոր Պետրոսը յիշեալ երկու անցագրով չբաւականացաւ: Նա աշխատում էր ձեռք բերել զանազան անցագրեր զանազան անուններով այլ եւ այլ պարագաներով: Թաւրիզում, Ատրպատականի այդ մեծ մայրաքաղաքում, այդ բոլորը հնարաւոր էր Այնտեղ կային եւրոպական պետութիւնների բոլոր ներկայացուցիչները, որոնցից կարելի էր անցագրեր ստանալ: Այնտեղ կային այլ եւ այլ պետութեանց հպատակներ, որոնք յաջողում էին զանազան գործերով, որոնք կարող էին իրանց անուններով անցագրեր վեր առնել, տալ ուրիշներին, որ ուրիշները նրանցից օգտուաքէին, իսկ իրենք դարձեալ կը մնային Թաւրիզում: Բայց քաւոր Պետրոսը գնեց մեծ քանակութեամբ պարսկական անցագրեր: Դրանք վաճառւում էին այնպէս, ինչպէս վաճառւում են ռէքրուտների գրոշմաւոր թղթերը: Բաւական էր ուղարկել պատահած մարդու ձեռքով անունների մի ցուցակ (ի հարկէ նշանակելով իւրաքանչիւր անունի ներքոյ տարիքը, հասակը, գէմքը եւ այլն) եւ նա կը տանէր Թէօքիրաջի մօտ, եւ նոյն անունների համեմատ կը գնէր զանազան անցագրեր: Թէօքիրաջի կոչում էին անցագրերի կապալառուին:

Զնայելով, որ քաւոր Պետրոսը մի քանի օր առաջ իբրեւ մուրացկան կանգնած էր Հայոց եկեղեցու դրանը եւ ձեռքը մեկնում էր ամէն մի անցնողին, բայց երեւում էր, որ նա առաջուց ունէր իր մօտ մի փոքրիկ գումար: Նա գնեց մեծ քանակութեամբ զանազան տեսակ անցագրեր: Ես զարմանում էի, թէ ինչ նպատակի կարող էին ծառայել դրանք: Մեզ բաւական էր երկուսը միայն, եւ ունէինք արդէն, իսկ մնացածները ո՞ւմ համար էին: Երբ հարցրի նրանից, նա ինձ ոչինչ չպատասխանեց: Մէկի վրայ գրած էր՝ «Սպահանցի ակնարոյծ Հաջի Ապասալ Հիւսէյին Ղուլի էֆէնտի», մի ուրիշի վրայ գրած էր՝ «Թօրասանցի ակնավաճառ Մուշատի Մուհամմէտ Ղուլի աղա»: Բայց ինձ շատ չէին հետաքրքրում այդ զանազան անունները. ինձ գրաւեց մի այլ բան:

Մի օր քաւոր Պետրոսը ինձ հետ առնելով, գնացինք Թաւրիզի բազարը: Այնտեղ գնեց նա զանազան տեսակ էժանագին իրեղէններ, որպիսի են՝ թել, ասեղ, հասարակ մատանիներ, ապակուց շինած գոյնզգոյն հուլունքներ, երախաների խաղալիկներ, կանանց երեսը ներկելու դեղեր, եւ այլ տեսակ վաճառքներ: Այդ բոլորը այնպէս փայլուն եւ խայտաճամուկ կերպով պատրաստուած էին, որպէս գիտէ եւրոպացին աղխական ազգերի ճաշակին իւր վաճառքները յարմարացնել: Ամբողջ մթերքը եղաւ մի փոքրիկ արկղիկ: Բացի դրանցից քաւոր Պետրոսը գնեց մի պարկի մէջ բաւական մաստաք: Այդ ամէնը չալակած, ես հասցրի մեր իջեւանը, որ եկեղեցու բակումն էր:

Նոյն օրուայ գիշերը նա ասաց ինձ.

— Մուրատ, այն գումարը, որ եկեղեցում հաւաքուեցաւ մեր գերիների փրկութեան համար, ես բոլորը քեզ եմ ընծայում, թէ՝ իմ մասը եւ թէ՝ քո մասը: Այդ գումարով ես գնեցի այն իրեղէնները, որ դու այսօր բազարից տուն բերեցիր: Այդ իրեղէնների վրայ դու պիտի փորձես քո բախտը, թէ որքան կը յաջողուի քեզ առեւտրական գործունէութիւնը:

Ես զարմացայ քաւոր Պետրոսի առատաձեռնութեան վրայ:

— Ես երբեք վաճառականութիւն չեմ արել, ասացի նրան:

— Կը սովորես... ասաց նա եւ հրամայեց բերել մեր ասանակների փալանները:

Իսկոյն վազեցի ախոռատունը եւ բերեցի փալանները: Ես մինչեւ այսօր չեմ կարող զատել իմ ծիծաղը, թէ որպիսի խորամանկութեամբ այդ հին մաքոյնները սովորեցրեց ինձ, թէ որպէս պէտք էր զանազանել վաճառքներ փախցնել մաքսատնից: Նախմուանակի փալանի միջի եղած յարդը դուրս հանեց, եւ ինձ համար գնած իրեղէնները մի այնպիսի ճարտարութեամբ դասաւորեց յարդի տեղը, որ մաքսատան ամենահմուտ ծառայողը անգամ չէր կարող երեւակայել, որ նրա մէջ կարող էին գտնել թաքցրած ապրանքներ: Բայց իւր ասանակի փալանի մէջ թաքցրեց նա ուրիշ իրեղէններ, որ ես տեսնել չկարողացայ...

Միւս օրը առաւօտեան մենք թողեցինք Թաւրիզը: Չորրորդ օրը հասանք Երասխ գետին, որ բաժանում էր Պարսից հողը Ռուսաստանից: Մենք պէտք է անցնէինք Ջուլֆայի կարանտինից, որ Ռուսաց հողի վրայ էր գտնւում: Այստեղ էր եւ Ռուսաց մաքսատունը:

Քաւոր Պետրոսը տեսաւ մի քանի Պարսկաստանցի աղքատ Հայեր, որոնք նոյնպէս կամենում էին անցնել սահմանը, բայց անցագիր չունենալու համար մնացել էին Պարսից հողի վրայ:

— Ո՞ւր պիտի գնաք, հարցրեց նրանցից քաւոր Պետրոսը:

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Dameame. PARIS (13)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Dameme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
20
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
MERCREDI
20 Février
1935

ԺԱ-ՐԴ ՏԱՐԻ - 11e Année № 2734

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՄԱՏԱՐԱԾ ՔԱՈՍԸ

Օրուան այս ժամուն, չունինք աւելի հրատապ խնդիր, բայց եթէ աշխատաւորներու կացութեան բարւոքումը:

Այս բացատրութիւնն ալ բուն բառը չէ — «կացութեան բարւոքում»:

Սովորական ժամանակներու մէջ անգամ, հայ աշխատաւորին կացութիւնը կը կարօտէր լուրջ բարւոքման:

Այսօր աւելի կամ նուազ տանելի կացութեան մը խնդիրը չէ որ կը մտատանջէ հանրային կարծիքը, այլ շատ աւելի կոպիտ հարց մը, բաժնուած զանազան գլուխներու.—

1. Աշխատելու իրաւունք պիտի ունենա՞նք:

2. Եթէ բանի անգործութեան դատապարտուինք, հացագին մը պիտի վճարե՞ն մեզի ալ:

3. Մինչեւ հիմա եղած վճարումները պիտի շարունակուի՞ն. Ընդհատուած նպաստները պիտի վերահաստատուի՞ն (Մարսէյլ):

4. Ինչո՞ւ այսքան բարդ ձեւակերպութիւններ հաստատուած են, ինքնութեան թուղթերու նորոգման համար:

5. Ո՞ւր պիտի դիմենք մեր ամենօրեայ հոգերուն համար, հաւաքական թէ անհատական:

Ո՛ւր որ ալ հանդիպիք, այս վրդովիչ հարցերը եւ անոնց մանրամասնութիւնները պիտի լսէք բոլորի բերնէն:

Անոնք որ հոգ չունին, անոնք ալ խեղճեր, ելքեր կը ցուցնեն, յաճախ նոր թիւրիմացութիւններ պատճառելով:

×

Ուրեմն, ընդհանուր է մտահոգութիւնը, աշխատաւոր բազմութեանց բոլոր խաւերուն մէջ:

Արդ, այս վրդովիչ կացութեան առջեւ, ի՞նչ պատկեր կը ներկայացնէ իրաւասու իշխանութեանց կամ զանազան օրկաններու գործունէութիւնը:

Այս հարցումին պատասխանը տուած կ'ըլլանք, ամփոփելով Փարիզի եւ Մարսէյլի վերջին դէպքերը: (Միւս գաղութները առայժմ սպասողական դիրք բռնած են, անշուշտ պայմանելով Փարիզի երեւելիներուն իմաստութեան եւ գործունէութեան):

Բացառիկ նորութիւն մը չունինք Փարիզի մասին:

Գիտենք որ Միացեալ Ցանձնաժողովը կը շարունակէ նիստ գումարել պարբերաբար, իսկ իր բուն գործունէութեան մասին տեղեկութիւններ կը ստանանք իր բաւականչափ նիհար վերջի հաղորդուած զեկոյցներէն:

Երբեք ալ նիստ ունէր, եւ մեզի կը հաւատեն թէ յառաջապէս պիտի զբաղէր Հայ Տնտեսական Կեդրոնին մէջ սարքուած հաւաքոյթով:

Ուրեմն, ստիպուած ենք սպասել իր պաշտօնական զեկոյցին, իմանալու համար իր տեսակէտը՝ այդ ժողովին եւ անոր որոշումներու մասին: Մանաւանդ որ, այդ առթիւ նշանակուած «առժամեայ վարչութիւնը» գործի ձեռնարկած է արդէն, յանուն «Փարիզի եւ շրջականներու հայութեան»...

Մինչ այս մինչ այն, կացութիւնը պարզ է.— Միացեալ Ցանձնաժողովը իր դիմացը կամ իր գլխուն վերեւ կ'ունենայ նոր օրկան մը, «աւելի հեղինակաւոր մարմին մը», ինչպէս փութացած էր աւետել Փարիզի ամենավաղ պաշտօնաթերթը:

Ուրիշ խօսքով, եղած – չեղած հանրային կամ անհատական կազմակերպութեանց վրայ կ'աւելնայ հատ մը եւս, բոլորովին չուարման մատնելով աշխատաւորները:

Աւելի մխիթարական չէ Մարսէյլի պարագան:

Անցեալ նոյեմբերին, երբ դադրեցաւ գործազրկութեան նպաստը, առաջին գիմումները կատարեցին Ազգ. Վարչութիւնը եւ Փարիզի Միացեալ Ցանձնաժողովը: Յետոյ կազմուեցաւ Գործազուրկներու Կոմիտէ մը, աջակցութեամբ Ֆրանսացիներու, մարմին մը որ կը յաւակնէր տիրաբար սահմանել բանուորներու հոգը, մերժելով ո՛ր եւ է ազգային օրկանի միջամտութիւնը:

Առատ մը կառավարութիւնը ամսական 10,000 ֆրանքի առժամեայ վարկ մը սահմանեց, բաժնելու համար չքաւոր անգործներուն, ցնոր տնօրինութիւն: Ազգ. Վարչութիւնը նախընտրեց կառավարութեան ձգել այդ գումարին բաշխման հոգը, բայց թիւ 2 «Օֆիս»ին Մարսէյլի ներկայացուցիչը ինքն իր գլխուն կամ առոր – անոր թելադրութեամբ զանձելով տասը հայերը, նոր յանձնախումբ մը կազմեց եւ սկսաւ բաժնել:

Բողոք, իրարանցում, վարկաբեկիչ հրապարակութիւններ,— եւ սակայն դրամը բաժնուեցաւ, սպասելով երկրորդ վճարման, որ կ'ուշանայ...

Մինչ այս անհամութիւնները կը շարունակուէին, Գործազուրկներու Կոմիտէն ալ, որ պատուիրակութիւն մը ղրկած էր Փարիզ եւ չնչալից հաւաստիքներ կը տեղացնէր թերթերու մէջ, պառակտեցաւ ինքն իր մէջ: Եւ այսօր կ'իմանանք թէ բուն գործազուրկները նոր մարմին մը կազմած են, այօրէն եւ կասկածելի հռչակելով միւսը...

Մէկ խօսքով, նորէն քաոս:

Հին կոմիտէն ցանկեր, վիճակագրութիւննե՛ր կազմած էր ափյափոյ: Նորը ստիպուած է ծայրէն սկսիլ, անվաւեր հռչակելով նախորդը:

Տրամաբանութեան ճիգ մը փորձեցէք եւ դուք ըսէք թէ որ եւ է իշխանութիւն ի՞նչ գաղափար կրնայ կազմել, այս կացութեան առջեւ:

Այսօր կը գոհանանք արձանագրելով քաոսին ծաւալումը:

Ահա տեսէք նոր անակնկալը,— Փարիզի մէջ կազմուեր է Ֆրանսական կոմիտէ մը, «հայմաթլօս»ները այլուր տեղաւորելու համար:

Լո՞ւր ունէ՞ք: Լուր ունի՞ն իրաւասու իշխանութիւնները...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ԴԻՒՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՌՈՒՍ ԳԻՒՂԱՑԻՆԵՐՈՒՆ

— •• —

ՄԷԿ ԿՈՎ, ԵՐԿՈՒ ՀՈՐԹ, ՄԷԿ ՄԱՏԱԿ ԽՈԶ ԻՐ ՁԱԳԵՐՈՎ, 10 ՈՉԽԱՐ, 20 ՓԵԹԱԿ ԵՒՆ. ԻԲՐԵՒ ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Խորհրդային Միութեան գործավարներու խորհուրդը եւ կուսակցութեան կեդր. կոմիտէն հրամանագիր մը հրատարակեցին սեփտրուար 17ին, վաւերացնելով կոլխոզներու անդամներուն սեփականութեան իրաւունքը, ինչպէս առաջարկած էր կոլխոզնեբու Բ. համագումարը: Այդ հրամանագրին համաձայն, ցորենաշատ գլխաւոր կեդրոններուն մէջ կոլխոզի (հաւաքական տնտեսութիւն) անդամ իւրաքանչիւր ընտանիք կրնայ իբրեւ անձեռնմխելի սեփականութիւն պահել մէկ կով, երկու հորթ, մէկ մատակ խոզ մէկ անգամէն բերած ձագերով, տասը ոչխար, բամ փեթակ մեղու, ինչպէս եւ հաւեր ու ճագարներ՝ առանց սահմանափակման: Կաթնատնտեսական շրջաններու մէջ աւելի անասուններ պահելու արտօնութիւն տրուած է, իսկ կարգ մը յետ ընկած երկրամասերու մէջ՝ հաւաքական տնտեսութեան կապուած ընտանիք մը կրնայ ունենալ մինչեւ տասը կով, 150 ոչխար եւ 10 ձի: Այս վերջին առանձնաշնորհը կը պատկանի վաչկատուն անասնապահներու:

Արօտ ձողաբաժին ալ պիտի տրուի

Այս արտօնութիւններէն զատ, իւրաքանչիւր ընտանիք (կոլխոզական) կրնայ հողաբաժին մը ունենալ, դարձեալ իբրեւ անձեռնմխելի սեփականութիւն, համաձայն տեղական պայմաններու: Այդ հողաբաժինը կրնայ ըլլալ 25 կալ (ար — 100 քառ. մէթր), 50 կալ կամ մէկ հէքթար: Հրամանագիրը միեւնոյն ատեն կարգ մը միջոցներ կը նախատեսէ, որպէսզի չկազմալուծուին կոլխոզները: Այդ միջոցներուն մէկն է կոլխոզներուն պաշտօնական արձանագրութիւնը եւ կալուածաթուղթերու հաստատումը արտելներու անունով: Հրամանագրին տրամադրութեամբ, իւրաքանչիւր կոլխոզի սահմանուած հաւաքական հողը կրնայ ընդարձակուիլ ի վնաս անհատական հողագործներու, բայց չի կրնար կրճատուիլ որ եւ է պատրուակով:

Իրազեկներ դիտել կուտան թէ հաւաքական տնտեսութիւնը սպասուած յաջողութիւնը չէ գտած եւրոպական Ռուսիոյ կեդրոնական մասին մէջ: Հիմա որ զիջումներ կ'ըլլան եւ մանաւանդ կ'աւելցուի սեփական անասուններու եւ հողաբաժիններու (ածու) չափը, յոյս կայ որ աւելի շատ հողագործներ միանան կոլխոզներուն:

Ամէն պարագայի մէջ, շատ կարեւոր նահանջ մըն է որ կը կատարուի, 1929ի խոստումներէն յետոյ:

=•·•=

Իտալիա նոր զինուորներ կը ղրկէ

Երկուշաբթի օր իտալական երկու նոր վաշտեր ճամբայ ելան դէպի արեւելեան Ափրիկէ, ժողովրդական ցոյցերու մէջ: Ընդամէնը հինգ վաշտեր շոգենաւ դրուած են արդէն, իսկ ուրիշներ ալ կազմ եւ պատրաստ կը սպասեն: Կ'ըսուի թէ անյապաղ ճամբայ պիտի ելնուին այն երկու զօրաբաժինները որոնք դրօշի տակ կանչուեցան մէկ շաբաթ առաջ, Ֆիօրէնցայի եւ Մեսինայի մէջ: Եթէ այս զինուորները շոգենաւ դրուին, ուրիշ երկու զօրաբաժիններ ալ պիտի փոխադրուին անմիջապէս վերջը:

Ընդհանուր տպաւորութիւնը այն է թէ Իտալիա կանխորոշ եւ մեթոտիկ ծրագիր մը ունի, զինուորական գործողութեանց համար: Ղրկուած զինուորները պիտի զօրացնեն Էրիթրէի գաղթավայրին պաշտպանութիւնը, զինուորական գործողութեանց խարիսխներ հաստատելով, իսկ Սոմալիի գաղթավայրին համար պիտի մարզուին քէնկներ եւ Եէմէնի մէջ հաւաքուած արաբ կամաւորներ: Այս փոխադրութեանց եւ գործողութեանց համար կը նախատեսուի մինչեւ երկու միլիառ լիր, որ պիտի ճարուի ուրիշ նախարարութեանց մէջ կատարուած խնայողութիւններով եւ կրճատումներով:

Երկու գեղանի Գերմանուհիներ գլխատուեցան կացինով

»»» ·«««

ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԱԾ ԷԻՆ ԻԲՐԵՒ ԼՐՏԵՍ

Երկուշաբթի առտու կանուխ, Պերլինի փողոցներուն մէջ անցորդներով սարսափով կը կարդային յայտարարութիւն մը, որ կը ծանուցանէր թէ երկու ազնուական Գերմանուհիներ գլխատուած են կացինով, իբրեւ լրտես: Ամբաստանեալներն էին Տիկին Պէնիթա Ֆոն Պէրկ եւ Օր. Ռէնաթէ Ֆոն Նացնէր, որոնք ժողովրդական ատեանին կողմէ մահուան դատապարտուած էին շաբաթ օր, դռնփակ դատավարութեամբ, զինուորական գաղտնիքներ ծախած ըլլալով: Ուրիշ երկու մեղսակիցներ, պառոն Սոսնովսկի, նախկին լեհ սպայ մը, եւ տիկին Իրենա Ֆոն Եէնա, դատապարտուեցան ցկեանս բանտարկութեան: Չորսը մէկ զինուորական գաղտնիքներ ծախած են Լեհաստանի, մեծագումար դրամ ստանալով: Պաշտօնական յայտարարութիւնը, որ շատ կարճ էր, կ'ըսէր թէ առաջնորդը (Հիթլէր) չէ ուզած օգտուիլ իր ներման իրաւունքէն: «Ո եւ է մէկը որ դաւաճանութիւն կը կատարէ հայրենիքին դէմ, պէտք է անխնայ ջախջախուի», կ'ըսեն թերթերը: Երկու մահապարտ կիներուն մեղքը մանաւանդ գարշելի կը համարուի անոր համար որ, երկուքն ալ կը պատկանին գերման պատուաւոր ընտանիքներու: Այդ գերդաստանները թանկագին ծառայութիւններ մատուցած են Գերմանիոյ բանակին մէջ: Օրինակ, Տիկին Ֆոն Պէրկ նախկին կինն էր հանգուցեալ Զօր. Ֆալքէնհայնի տղուն, որ տեղակալ է:

(Լաւրենտու շարունակութիւնը երրորդ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՄԷՆ ՕՐ [illegible]

Գիւղացի հայ կին մը նստեր էր տանը պատին տակը դրացի կիներու շրջանակին մէջ:

Գիւղին երէցկինը կուգայ եւ բոլորը ոտքի կ'ելլեն, տեղ կուտան:

Մեր գիւղացի հայ կինը կը նախանձի, կը փափաքի որ իր էրիկն ալ [illegible] տէր ըլլայ, որպէսզի գիւղին կիները իրեն ալ պատիւ տան: Բայց էրիկը ոչ կարդալ գիտէ, ոչ ալ շարական: Այսուհանդերձ, կնոջ խնդրանքին տեղի տալով, էրիկը կը յաջողի քահանայ ձեռնադրուիլ մօտակայ գիւղի մը վրայ:

Երեւակայեցէք իր վիճակը, երբ պատարագաւոր կ'ըլլայ:

Խորանին վրայ ելած պահուն՝ կ'երգէ ինչ որ յիշէ էր կնոջը բերնէն

— Թել կը մանե՜մ, թել կը մանե՜մ

Պատմողները կ'ըսեն թէ ժողովուրդը ուշիկ կը գտնէ անբնական եւ կ'առօրէ երկիւղած:

Ամիսնե՞ր կ'անցնին: Հեռաւոր վանքէ մը վարդապետ մը կուգայ, պտոյտ ժողվելու: Կիրակի է: Խունկերը կը ծխան, եւ տիրացուները կ'երգեն: Ու մեր քահանան, դարձեալ պատարագաւոր, կը սկսի իր... շարականը.

— Թե՛լ կը մանեմ, թել կը մանե՜մ

Կը զայրանայ վարդապետը: Ու խորանին վրայ, ժողովուրդին առջեւ, կը խայտառակէ քահանան:

Կ'ըմբոստանա՞յ տէրտէրը, ժողովուրդին կը դառնայ եւ կ'ըսէ.

— Ժողովո՛ւրդ, ես պատրիարքներու հետ, եպիսկոպոսներու հետ սեղան նստած տէրտէր եմ, այս դարկոյ վարդապետը ի՞նչ գիտէ որ ելեր կը ծաղրէ զիս, երես մի՛ տաք, վռնտեցէ՛ք:

Ու ժողովուրդը հողաթափները ձեռքը կուտայ վարդապետին ու կը փախցնէ:

Վանքէն նոր վարդապետ մը կը դրկեն,— խորամանկ վարդապետ մը որ իր հոգեղբօր կերած ծեծէն դաս կ'առնէ եւ յարմար կը նկատէ հաշտ երթալ քահանային ժամերգութեան ձեւին:

[illegible]
վրայէն կ'երգէ
[illegible]

Մեր վարդապետն ալ վայէն կ'երգէ.

— Մասուրա կը լեցնե՜մ, մասուրա կը լեցնե՜մ...

Վարդապետ ու քահանայ իրար կը սիրեն շա՜տ: Նոյնիսկ քահանան գավաքը կ'երգէ վարդապետին, ու ժողովուրդը լիաբուռն պտուղ կուտայ:

Մեկնելու օրը, վարդապետը կ'ուզէ իր հոգեղբօր վրէժը լուծել:

— Տէր հայր, կ'ըսէ, դուն չգամուած քահանայ մըն ես, սուրբ եւ արդար: Թող որ մօրուքէդ թել մը առնեմ եւ մասունքի պէս պահեմ...

Ժողովուրդը եւս, սակայն, կ'ուզէ մասունք առնել տէրտէրին մօրուքէն: Ու գիւղացիները կը թափին քահանային վրայ, մէկիկ մէկիկ կը փետտեն մօրուքը...

×

Երբ մեր ազգային կացութիւնը աչքիս առջեւ կը բերեմ, նոյն ու նոյն այդ գիւղացի քահանային վիճակը կը պարզուի միտքիս առջեւ: Ամէն մարդ մեր ազգային բեմին վրայ ելած՝ թե՜լ կը մանէ:

Մեր բանասերներն ազգային իշխանութիւն կազմած՝ կ'երգեն.

— Թե՜լ կը մանեմ, [illegible] մանեմ...

Վարժապետները քաղաքագէտի հովեր առած՝ կ'երգեն.

— Թե՜լ կը մանեմ, թե՜լ կը մանեմ...

Սնանկ առեւտրականներ եւ փաստաբաններ ազգային առաջնորդ դարձած՝ կ'երգեն.

— Թե՜լ կը մանեմ, թե՜լ կը մանեմ

Բոլո՜րը, բոլո՜րը, մէկ մէկ կոմիտէ կազմած, մէկ մէկ կնիք շինած, մէկ մէկ գրասենեակ բացած՝ «ազգ» կը փրկեն, երգելով.

— Թե՜լ կը մանեմ, թե՜լ կը մանեմ

Չկա՞յ խելացի մը, որ այս խեղճ «ազգային առաջնորդներուն» ըսէ.

— Ես ձեզի երգել մը կը սորվեցնեմ

ԱՐԱՑ

ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ո՞ՒՐ ՊԻՏԻ ՓՈԽԱԴՐՈՒԻՆ «ՀԱՅՄԱԹԼՕՍ»ՆԵՐԸ

«L'Œuvre» թերթը կը գրէ թէ վերջերս կազմուած է ֆրանսական կոմիտէ մը, (կեդրոնը՝ 21 Rue Saint-Fiacre, Paris), որուն կը մասնակցին ծերակուտական Ժիւսթէն Կոտար, դեր-ծովակալ Լաքազ եւ փրոֆ. Ժ. Լ. Ֆօր, զբաղելու համար գործազուրկ գաղթականներու կացութեամբ եւ ճակատագրով:

Տրուած տեղեկութեանց համաձայն, կոմիտէն պիտի աշխատի, թեթեւցնելու համար գործազրկութեան տագնապը, ճամբել գաղթական գործազուրկներու այլուր փոխադրութեան կամ ուրիշ երկիրներու մէջ անոնց հաստատուելուն: Կոմիտէն կը խորհի թէ աշխատանքի շուկային վրայ փրկարարէն բանուորին տրուած նախապատուութիւնը կարելի է հաշտեցնել ֆրանսական ասպնջականութեան աւանդութիւններուն հետ, նկատելով որ Ֆրանսա բարոյապէս պարտաւորուած է չդիմել երկրէն հեռացնելու կամ վտարելու այնպիսի մարդիկ եւ ընտանիքներ, որոնք այստեղ եկած են աշխատելու, պայմանագրութիւններով կամ օրինական ճամբով՝ առանց երբեք դաւանանելու իրենց տրուած ասպնջականութեան:

Ամէն խելքի տէր մարդ, ինչպէս մենք, կ'ըսեն կոմիտէին անդամները, կը խորհի որ եթէ ցոյց տրուած խոստումները պարտաւորեալ են հանդէպ անբաղձալիներու, պարտաւորեալ չեն այն օտար աշխատաւորներուն համար, որոնք ոչ միայն հիւրընկալուած այլեւ հրաւիրուած են, պաշտօնական պայմանագրութիւններով Ֆրանսա բերուած են այնպիսի շրջանի մը, երբ ֆրանսական ճարտարագործութիւնն ու հողագործութիւնը պէտք ունէին անոնց բազուկներուն: Հակամարդկային է, առանց որ եւ է հոգատարութեան, առանց փոքրիկ ծրագիր մը կազմելու անոնց ապագային համար, նոր գաղթի մը մատնել բոլոր այն գաղթականները, որոնց առջեւ փակուած են իրենց հայրենիքին դռները: Լքուած, իրենց բախտին ձգուած պարագային, անոնք բացարձակապէս պիտի չկարենան որ եւ է ապաստան գտնել որ եւ է երկրի մէջ: Ի նպաստ բոլոր այս դժբախտներուն, կոմիտէն պիտի աշխատի ստեղծել մարդասիրական կազմակերպութիւն մը, որ պիտի կատարէ, մեթոտիկ եւ ընտրովի, գաղթականներու զետեղումը այլուր:

Բանուորական յուզեր Լիոնի

ԼԻՈՆ, (Ցատաք) — Այս շաբաթ օր, Քուա կամպէթթայի «Իւնիօն» շօֆօլայի մեծ գործարանը արձակեց իր բանուորները որոնք օտարներէ եւ մասնաւորապէս հայ կիներէ կը բաղկանային: Անոնց փոխարէն տեղացիներ պիտի առնուին, համաձայն պետական օրէնքին:

⁂ Մօտ 15 օր առաջ Լիոնի շրջանի տպագրական գործին մէջ աշխատող գործաւորները չորս օրուան գործադուլ մը ըրին, իրենց աշխատավարձի սակը ամփոփոխ պահելու համար: Գործադուլը վերջացաւ փոխադարձ համաձայնութեամբ.

⁂ Փետրուար 11 – 12ին Վիլօրպանի մետաքսէ մեծ գործարանին՝ Ժիլէի հազարաւոր գործաւորները միաձայնութեամբ գործադուլ հռչակեցին, աշխատավարձի կրճատման առթիւ: Գործատէրը կ'ուզէր 10էն 12 կրճատել, իսկ բանուորները կ'ընդդիմանային: Աշխատանքը վերսկսաւ 100ին տասը կրճատումով:

ՈՒՇԱԳՐԱՒ ԵՐԵՒՈՅԹՆԵՐ

(ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ)

Փարիզի ռամկավար պաշտօնաթերթը, երբ փետրուար 3 թիւին մէջ, հրատարակած էր շռնդալից լուր մը — իբր թէ Աղասի Խանջեանը Հոկի համագումարին մէջ (Երեւան) յայտարարած է, թէ «Հայաստանի կառավարութիւնը ջանք կը թափէ Նախիջեւանը միացնել Հայաստանին եւ այդ պարագային կարելի պիտի ըլլայ զանգուածային ներգաղթ կատարել»...

Ճիշդ է, այս լուրը առնուած էր Հալէպի «Եփրատ»էն եւ Փարիզի ռամկավար օրկանը պատասխանատու չէ անոր վաւերականութեան:

Սակայն, առիթէն օգտուած է երկչոտ ու աղերսական շեշտով մը պահանջելու «Նախիջեւանը եւ Նախիջեւանները» միացնել Հայաստանին եւ այդ հարցը լուծել «Անդրկովկասի եղբայրական հանրապետութեանց փոխադարձ համաձայնութեամբ, խաղաղութեան մթնոլորտի տակ եւ Մոսկուայի ձեռնհաս առաջնորդութեամբ»:

Մենք դիտմամբ անմիջապէս չանդրադարձանք այդ կարեւոր խնդրին, սպասելով Երեւանի, Թիֆլիզի եւ Մոսկուայի մէջ խորհուրդներու համագումարներու արձանագրութիւններուն: Այժմ, երբ ձեռքի տակ ունինք բոլոր համագումարներու հաշուետուութիւններն ու որոշումները, կրնանք վճռապէս յայտարարել, թէ որ եւ է տեղ եւ ո եւ է մէկուն կողմէ Նախիջեւանի խնդիր չէ յարուցուած: Սահմաններու փոփոխութեան հարցը կապ ունի խորհրդային սահմանադրութեան հետ: Այս տարի սահմանադրութիւնը որոշ փոփոխութիւններ կրեց (գաղտնի եւ ուղղակի ընտրութիւն Սեւան, Դաղստանի երեք մահմէտական ինքնավար շրջաններ ինքնավար հանրապետութիւններու վերածուեցին): Իսկ Մոսկուայի մէջ ոչ միայն Նախիջեւանի հարց չյուզուեցաւ, այլ նոյնիսկ Հայաստան պատասխանի հանդիպեցաւ

Ինչ կը վերաբերի Աղասի Խանջեանին, եթէ ռամկավար օրկանին խմբագիրին շատ կը հետաքրքրէ անոր կարծիքը՝ սահմաններու մասին, սիրով կրնանք օգնել իրեն: Վրաստանի համայնավար կուսակցութեան 6րդ համագումարին մէջ, Խանջեանը հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ.—

— «Դաշնակների ագիտացիայի սիրած մոտիվը եւ ամենախաբուսիկ զենքը Հայաստանի Կոմկուսի դէմ հանդիսանում է, նրանց կարծիքով, ազգային փոխյարաբերութիւնների հարցը Անդրկովկասում: Ամէնից աւելի նրանք բղաւում են այսպէս կոչուած սահմանների հարցի մասին: Նրանք ասում են իբր, Հայաստանը զրկուած է այդ հարցում: Ընկերներ, *մենք յայտարարում ենք ի լուր ամենքի*, որ մեզանում Անդրկովկասի Սոցիալիստական Ֆէտէրացիայի մէջ ոչ մի վէճ չկայ սահմանների մասին» («Խ. Հ.» թիւ 151, 1929)...

Ոչ ոք կրնայ ըսել, թէ Խանջեանը փոխած է իր տեսակէտը: Բայց թէ ռամկավարներու գլուխներուն մէջ քաոս է որ կը տիրէ, այս մասին ոչ մէկ կասկած:

Սակայն, մեր խօսքը այդ մասին չէ:

×

Անցեալ տարի Հայաստանի ժողկոմխորհի նախագահի տեղակալ (փոխ-վարչապետ) նշանակուեցաւ Ատրպէյճանցի Թաթար Ալի Մահմէտովը: Այդ անուանումը «Դաշնակների ագիտացիայի սիրած մոտիւ» չդարձաւ: Բնական է, երբ կառավարութիւն մը Հայաստան կ'ընդունի գուրսէն հարիւր հազար Թուրք, անոնց համար ալ փոխ-վարչապետ անհրաժեշտ է... մանաւանդ, որ թէ Վրաստանի եւ թէ Ազրպէյճանի մէջ Հայերը պատասխանատու պաշտօններ ունեցած են: Օրինակ, Ազրպէյճանի Կոմկուսի քարտուղարը տարիներ շարունակ եղած են Հայեր (Միրզոյեան եւ Ռուբէն): Սակայն, այդ հայ պաշտօնատարներու բերնէն օր մը պաշտպանողական խօսք չլսեցինք Վրաստանի եւ Ազրպէյճանի հայ փոքրամասնութիւններու մասին: Իսկ ի՞նչ կ'ըսէ Հայաստանի Թուրք փոքրամասնութեան մասին Ազրպէյճանցի գործավար Մահմէտովը

Հայաստանի խորհուրդներու Ցրդ համագումարին մէջ արտայայտուեցաւ նաեւ փոխ-վարչապետ Մահմէտովը: Իր ընդարձակ ճառը, գրեթէ ամբողջովին կը վերաբերէր Հայաստանի ազգային փոքրամասնութեանց («Խ. Հ.» 15 յունվար, 1935).

« Ես ուզում եմ կանկրէտ կերպով կանգ առնել Բասարգեչարի շրջանի վրայ, որն իր ազգային կազմով հիմնականում ներկայացնում է թրքական շրջան: Թուրքերն այդ շրջանում կազմում են ազգաբնակութեան մօտ 40-50 տոկոսը: 1934 թ. լաւ անցկացուած բոլշեւիկեան գարունը եւ գիւղերի քաղաքական ամրացումը Բասարգեչարի շրջանում ունեցան այն հետեւանքը, որ այժմ աւելի ուժգին աճեց այդ գիւղերում քաղաքական ակտիւութիւնը: Գիւղացիների տրամադրութիւնը բաւականին առոյգ է... եթէ վերցնենք ամբողջ Բասարգեչարի շրջանի կուլտուրական շինարարութիւնը, կարող ենք բերել մի շարք մեծ ցուցանիշներ » *եւայլն*

« Աղարանի շրջանում ազգաբնակութեան զգալի տոկոսը կազմում են քրդերը: Քուրդ ազգաբնակութիւնը երկար ժամանակ գտնւում էր ընկճուած վիճակում եւ նրանց մասին ոչ ոք առանձնապէս հոգ չէր տանում: Այսօր մեծ չափով փոխուել է քրդերի դրութիւնը: Առայժմ դեռ Քրդերի մէջ կատարուող քաղաքական աշխատանքը անբաւարար է եւ, ընդհանրապէս, Հայաստանի ազգային փոքրամասնութիւնների մէջ կատարուող աշխատանքը դեռ ամուր հողի վրայ չի դրուած: Խորհուրդների խնդիրը, ժողկոմխորհի եւ հանրապետութեան միւս խորհրդային օրգանների խնդիրն է յատուկ ուշադրութիւն նուիրել այդ գործին »:

« Այժմ մի քանի խօսք Կիրովականի (Ղարաքիլիսայի) շրջանի թրքական գիւղերի դրութեան մասին: Ես, խորհուրդների համագումարում, լիակատար պատասխանատուութեամբ պէտք է յայտարարեմ, որ Կիրովականի շրջանի խորհրդային կազմակերպութիւններում աշխատող ընկերները պատշաճ ուշադրութիւն չեն նուիրել թրքական գիւղերին եւ երբեմն սխալ քաղաքականութիւն են վարել գիւղում: Հէնց Կիրովականում մի թուրք գիւղի գիւղացիներ ինձ գանգատ տուին, թէ երբ նրանք 1934 թ. անտառում տանձ են հաւաքել, արդէն ձմեռնային, պաշտօնեան խլել է գիւղացիներից այդ տանձը՝ առնելով, թէ տանձ հաւաքելն արգիլուած է: Դա մի մանրուք է, բայց մի մանրուք, որով պէտք է զբաղուեն շրջանային կազմակերպութիւնները: Նմանօրինակ դէպքեր են պատահում նաեւ Գորիսի շրջանում: Այնտեղ ինչ որ խելօքների խելքին փչել է արգիլել թթից օղի պատրաստելը » .

Ազրպէյճանցի Մահմէտովի յայտարարութիւններուն մէջ ուշադրութեան արժանի են հետեւեալ կէտերը.—

Առաջին՝ մինչեւ 1934, Թրքական եւ քրտական շրջանները երեսի վրայ են մնացեր եւ Թուրք ու քիւրտ բնակչութիւնը անտեսուած ու մշակոյթով չէ յառաջդիմած: Իսկ ներկայիս «փոխուել է դրութիւնը»: Թուրք փոխ-վարչապետը կ'ուզէ անուղղակի ըսել, թէ մինչեւ իր Հայաստան ժամանելը, Հայերը դէշ կը վարուէին ազգային փոքրամասնութեանց հետ, իսկ իր գալէն վերջ, շնորհիւ իր ջանքերուն, «մեծ ցուցանիշներ» են ձեռք բերուած:

Երկրորդ՝ Մահմէտովը գոհ չէ եղած յառաջդիմութենէ եւ կը պահանջէ Հայաստանի կառավարական հիմնարկներէն աւելի մեծ ուշադրութիւն ազգային փոքրամասնութեանց հանդէպ:

Եւ երրորդ՝ Թուրքերն իր թեւարկութեան տակ առնելով, կը բողոքէ, որ հայ պաշտօնեաները թոյլ չեն տար Թուրքերուն տանձ քաղել ու գաղտնի օղի պատրաստել ինչ որ արգիլուած է պետական օրէնքով

Ազրպէյճանցի Մահմէտովի այս յանդուգն ու անպատկառ յայտարարութիւնները շշմեցուցիչ ազդեցութիւն կը թողուն: Մենք գիտէինք, որ բոլոր տեսակի Խանջեանները Թիֆլիսի ու Մոսկուայի կողմէ արհամարհուած ու անտեսուած են: Բայց թէ իրենց հայրենիքի մէջ ալ այս չափ կը նուաստանան ու վիրաւորական արտայայտութեանց կը հանդուրժեն, արդէն նոր երեւոյթ է:

Ինչո՞ւ չենթադրել, թէ յանձին Մահմէտովի, Անդրկովկասեան կառավարութեան նախագահ Թուրք Մուսաբէկովը Հայաստանի մէջ իր աչքն ու ականջն ունի:

Ինչո՞ւ չենթադրել, թէ այդ կացութիւնը հետեւանք է 1921 մարտ 16ի Մոսկուայի Թուրքախորհրդային դաշնագրի, որու շնորհիւ Նախիջեւանը կցուեցաւ Խորհ. Ազրպէյճանի ...

ԱՇՈՏ-ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՆՈՐ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԸ.- «ՀՐԵՂԷՆ ԽԱՉ»

Առաջին յօդուածով պարզեցի այս խմբակցութեան դիմագիծը

Ճշգրիտ թիւ մը տալ Հ. Խաչի անդամներու մասին՝ դժուար խնդիր է, իրենք կը չափազանցեն, իսկ հակառակորդները կը նուազեցնեն: Աւելի լաւ է տանք իրենց տուած թիւերը:

Ներկայիս, «Հրեղէն Խաչ»երը եւ «Ազգային կամաւոր»ները (վերջիններս միացած առաջիններուն, բայց ոչ ձուլուած) ունին 160 հազար անդամ, առանց հաշուելու կիներու մասնաճիւղերը: Մեծագոյն մասը եկած է փետրուարի քաղաքացիական կռիւներէն վերջ: Այսպէս, 1934ին նոյն ամսուն ընդունած են վեց հազար նոր անդամներ, եւ 5 — 6 ամիս իրարու վրայ արձանագրած են ամսական 7—10 հազար նորեկներ: Փորձի համար, երեկոյ մը վարձեր էին Փարիզի երեք մեծագոյն սրահները (Վակրամ, Պիւլիէ, Մաժիք Սիթի) որոնք լեցուելէ զատ՝ դուրսն ալ անհացին բազմութիւն մը մնացած էր: (Միջանկեալ ըսեմ, որ ձախերն ալ նման փորձ մը ըրին աւելի լայն ձեւով եւ յաջողեցան): Ցետոյ, Զինադադարին օրը, ութական հոգինոց կարգով թափօր մը կազմեցին, որ տեւեց մօտաւորապէս երկու ժամ:

Ֆրանսայի բոլոր քաղաքներուն եւ նոյնիսկ գաղութներու մէջ մասնաճիւղեր ունին, որոնք անդամներէն դուրս կայ նաեւ համակիրներու հետաքրքիրներու բազմութիւնը: Օր մը իրենց պետը դասու կ'երթայ բանախօսելու համար, մասնաճիւղը կը բաղկանայ ութ հարիւր անդամներէ, բայց սրահին մէջ կը գտնէ երկու հազար հինգ հարիւր ունկնդիրներ:

Օրինակը յիշեցի, ցոյց տալու համար, թէ բաւական համակրութիւն կը վայելեն որոշ դասակարգի մը մէջ. Ապագան ցոյց պիտի տայ թէ այդ բազմութիւնը — «Բոլորտիքեան ձեռեր», ինչպէս կ'ըսենք մենք — մինչեւ ո՞ւր պիտի հետեւի անոնց:

«Հրեղէն Խաչ»երը առաջին գծին վրայ եկելէն վերջ, պարզ է թէ պիտի ստիպուէին վերջնապէս ճշդել իրենց դիրքը եւ պահանջները, բացատրութեանց տեղի չտալու համար: Սկսեր էին հարցնել, թէ «Ի՞նչ է Հրեղէն Խաչերու ուզածը, եւ ի՞նչ կը խորհի իրենց պետը»:

Շատ մը լրագրողներ տեսակցութիւններ ունեցան գնդ. տը լա Ռոքի հետ, առին անոր կենսագրական մանրամասնութիւնները, պատմելով թէ Ռոք գաղթ. հետեւակներու սպայ մըն է, զինադադարէն վերջ անդամ եղած է մարաջախտ Ֆոշի սպայակոյտին, եւայլն, սակայն սովորական անորոշ խօսքերէն զատ՝ բան մը չկրցան իմանալ: Արդ, հետաքրքիրները գոհացնելու համար, գնդապետը վերջերս հրատարակեց գիրք մը, «Հանրային Ծառայութիւն», որուն մէջ ճշդած է իրենց պահանջները եւ ծրագիրները:

Թղթատենք զայն: Ցանցառը մենք չենք, եթէ յաւակնոտութիւն կը բուրէ:

«Հանրային ծառայութեան» մէջ «լուծուած» են բոլոր ընկերային հարցերը, այն խորո՜ւնկ հարցերը, որոնց լուծումը չկրցան տալ իմաստասէր հեղինակաւոր մասնագէտները: Ծայրէ ծայր՝ աշխարհիկ մամուլի մէջ պարբերաբար լոյս տեսած «գիւտ»երը որոնց, աւելի կախարդական դարմանելու համար, գործաւորի հագուստ են հագցուցած. մաղ կը մնայ որ ընկերվարական ըլլան: Միջանկեալ ըսեմ, որ յօդուածաշարքի ընթացքին միւս կազմակերպութիւններու ծրագիրներ ալ քննած ատեն, պիտի տեսնենք որ՝ բոլորին ալ «ընկերային» մասերը շատ կը նմանին իրարու:

Խօսքը կը պատկանի գնդապետին.

— «Երբ հանգրուան որոշուած էր «Հրեղէն Խաչ»ի շարժումին, երբ 1933ի վերջերը պաշտամականօրէն կը մտնէր Հանրային կալուածէն ներս

«Առաջինը կը յատկանշուէր խառնակութեան ուժերու եւ գայթակղութիւններու ալիքին առջեւ առժամեայ թռիչքի մը բարձրացումով: Միեւնոյն ատեն մեր շարժումը կը ստանար առողջ ժողովրդականութիւն մը: Ըլլալով աղքատ՝ մամուլ չունէինք: Ըլլալով անկախ՝ չորս կողմէն կը հանդիպէինք խեղդող լռութեան: Այս հանգրուանը հասանք եւ անցանք՝ ճանաչումով բարոյական մաքրութեան մը, որուն դէմ նախանձը եւ ատելութիւնը ոչինչ կրնան ընել:

«Հեռու չէ այն ժամը երբ քաղաքակրթութեան թշնամիներու անող յարձանքին առջեւ, արտաքին լուրջ կախումներու մօտալուտ սպառնալիքին տակ, ցարդ կառավարութիւններու տէր եղող քաղաքական խմբակներու անկարողութեան պատճառաւ, պիտի դիմեն մեզի. մեր խորհուրդները եւ օժանդակութիւնը խնդրելով: Պարզ ընդունելութիւնով մը, ոչ մին պիտի տանք ոչ ալ միւսը: Մեր փրկարար կամքէն քանի մը զոհողութիւններ ընելով, քիչ մը ժամանակի համար ուշացուցած կ'ըլլանք աղէտը, սակայն միեւնոյն ատեն՝ աւելի ծանրացուցած, մեր վստահելի անունով մահացու սայթաքումի շարունակութիւնը պարտական ըլլալով:

«Երբ մեր գաղափարները իշխանութիւնը ձեռք ձգեն, իրենց առաջին գործը պիտի ըլլայ, պետական մեքենային իւրաքանչիւր անիւին գլուխը դնել այնպիսի մարդիկ՝ որ ըլլան ուղղամիտ, անկաշկանդ, անանձնական եւ հանրային կեանքին մէջ անխոցելի: Պիտի մաքրեն բարոյապէս եւ նիւթապէս մեծ վարչութիւնները: Պիտի խորտակեն հանրային սպասարկութեան մէջ եղած խորհրդարանական միջամտութիւնները

«Այս նախնական գործողութիւնը ըլլալէ վերջ, այլ եւս ոչ մէկ խուչընդոտ երրորդ հանգրուանին հասնելու համար, որովհետեւ կարգապահութիւնը եւ հաւասարակշռութիւնը վերահաստատուած պիտի ըլլան: Այն ատեն միայն անյողդողդ վճռականութեամբ մը, տրուած որոշումները պիտի գործնականացուին օրինական ձեւով: Ի՞նչ պէտք է փոխել սահմանադրական մեքենային մէջ: Ի՞նչ փոփոխութիւններ պիտի մտցուին եղած օրէնքներու եւ օրինագրքի մէջ. Ոչ մէկ բան պէտք է եւ կենայ այն մարդիկը՝ որոնց իր ճակատագիրը վստահած պիտի ըլլայ Ֆրանսան»

Քիչ մը յանկօրէն տուի այս հատուածը, որովհետեւ շատ բան կը խօսի. Գեղեցիկ բառերու եւ գաղափարներու տակ, խարդախանքին ծայրը եւ բիրտ ուժին ակռաները կ'երեւան. Թերեւս հեղինակը անկեղծ մէկն է, բայց ո՞ր աստիճան կրնայ իրականացնել այդ հարցը. Անցնինք սակայն ծրագրի տնտեսական մասին.

Հօս եւս անորոշ եւ ընդհանուր խօսքեր

«Բոլոր հիմնարկութիւններու (աշխատանքի) տէրերուն պէտք է անընդհատ բարոյել, որ աւելի ընկերային ոգի ցոյց տան, որովհետեւ շատ յաճախ ատիկա կը պակսի վարիչներուն մօտ: Անցած է այլ եւս այն ժամանակը, երբ գործատէրերը պարկեշտ շահերու մտահոգութիւնը կը գերադասէին իրենց աշխատաւորներուն հանդէպ, [illegible] նէն.

«[illegible] համար, պէտք չէ պատճառ ըսել դրամական կարելիութիւնները: Առաջին նպատակը [illegible] կան եւ բարոյական նիւթական պայմաններով աշխատանք ապահովել հիմնարկութեան ամէն աստիճանի աշխատաւորներուն:

«[illegible] բան օրավարձերուն, պէտք է հիմնել՝ տեղական եւ արհեստաւորական չափանիշերու վրայ, եւն.»:

Պետական ներկայ վարչաձեւերը եւս չեն վայելեր իրենց համակրութիւնը, եւ գնդապետը քիչ մը կը կծէ նաեւ պետական պաշտօնեաները, որոնք «ամեհական աշխատանքով մը ապահովուած, ունին հանգստեան թոշակ, եւ կը վճարուին ի վնաս միւս անհատական եւ հաւաքական շահերուն»:

Որպէսզի նմանօրինակ առաձգական բառերու ձգած գէշ տպաւորութիւնը մեղմացնէ, — մանաւանդ աշխատաւոր տարրերու համար — կը խօսի իր եւ իրենց անշահախնդրութեան մասին:

«Մեր առաջնորդութիւնը կը քարոզէ պատասխանատուութեան զգացումի պաշտամունքը: Հրեղէն Խաչի շարժման մարդիկ, չափենք մեր պատասխանատուութիւնը: Մենք ոչ մէկ քաղաքական խմբակցութեան ենք կապուած, ոչ մէկ ազդեցութենէ կը տարուինք: Ազգը մեզմէ կը սպասէ ճշմարտութիւն, փրկութիւն: Մանաւանդ ի դերեւ չհանել հայրենիքին սպասումը: Ծառայել անոր սիրտով, մարմնով, ոչ թէ մեր միութիւններուն համար՝ այլ մեր միութիւններով. ոչ թէ մեր փառքին՝ այլ իրենին համար»:

Կ'ըսէ նաեւ թէ իրք անձնական նկատումներ չունին.

— «Իմ միակ փառասիրութիւնս ծառայելն է: Ծառայել առանց անձնական յետին միտքերու, բոլոր հայրենասիրական գործերուն, բոլոր ընկերային առաքելութիւններուն: Մեր դերը կատարելէ վերջ, իբրեւ վարձատրութիւն՝ ես պիտի ուզեմ ունենալ միայն մեր մեռելներու հաւանութիւնը»:

Գնդապետ տը լա Ռոքի այս ամբողջական յայտարարութիւններէն վերջ, դեռ բաւական ջուր անցաւ Փարիզի կամուրջներու տակէն, եւ երէկուան իր հիացողները սկսած են արդէն խորթ աչքով նայիլ իր վրայ, մէկ քանի ցոյցերուն չմասնակցելուն համար: Անցեալ օր «Աքսիոն Ֆրանսէզ»ը վերահանձնարար «Էշ» մակդիրը փակցուցեր էր անոր:

Ուրիշ բան կ'ըսեն նաեւ ձախակողմեան թերթերը: Սակայն կարճ կապենք, աւելի հեռուները չերթալու համար:

Հ. ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ

ՕՏԱՐ ԳԻՏՆԱԿԱՆԻ ՄԸ ԱՉՔՈՎ

Դասախօսութեան վայր՝ Նուպարեան Մատենադարանը:

Կ'ունկնդրեն Ֆրանսացիներ եւ Հայեր: Աշխարհական եւ հոգեւորական: Գիտուն, բանաստեղծ, գրագէտ, քաղաքագէտ, առեւտրական: Ու երկսեռ:

Անշուշտ համեստ հաւաքոյթ մը, թիւի տեսակէտէն, օրուան ժամը 5ին, գիրքերու քաղաք-սրահին մէջ:

Հպարտ եւ գոհունակ ժպիտով կ'ընդունուի Գ. Լ. Կիւմիւշկէրտանի ներածական ճառը:

Կը յիշէ Ֆրանսացիներ, Հայոց բարեկամ, որոնք կը բացակային զանազան արգելքներով: Տեղին է անոնց ներբողականը:

Աչքէ կ'անցընէ անոնք որ ներկայ են: Ինչպէս Կրաֆէն, գիտուն եկեղեցականը, մեզի բարեկամ, որ հայերէնի դասախօսութիւնը մտցուցած է Ինսթիթիւ Կաթոլիկի մէջ: Ինչպէս Գ. Ֆրետերիք Մաքլէր (Մաքլէրեան՝ Գ. Կիւմիւշկէրտանի ճառին մէջ) զոր լաւ կը ճանչնանք, կ'ենթադրեմ:

Ու կը թուէ բանաստեղծներ՝ ինչպէս Լամարթին, գրագէտներ՝ ինչպէս Հիւկօ, քաղաքական դէմքեր՝ ինչպէս Ժօռէս, Պրիյան, Փրէսանսէ, Քլէմանսօ եւն., եւն., որոնց հեղինակութիւններով կը հպարտանայ Նուպարեան մատենադարանը

Կ'անդրադառնայ ձուլումի վտանգին, ապա կոչելու համար փոքրիկն Հայաստանի, բարեբախտաբար:

Գուցէ աւելորդ էր յիշել թէ Հայաստան այլ եւս չի հալածեր եկեղեցին

Երիտասարդ է Գ. Միշէլ Ժօնվալ: Ուսուցիչ Ռիկայի համալսարանին եւ արեւմտեան կենդանի լեզուներու դպրոցին մէջ:

Մեր Հայաստանն է տեսեր եւ անկէ վերադարձած՝ առեր մեզի կուտայ քանի մը նշմարներ, ամփոփ եւ արագ, անոր իմացական կեանքէն:

Երանի՜ օտար այս երիտասարդին:

Հո՛ն, Հայաստանի մէջ, պերճանք մը չէ, յարդարանք մը չէ մտաւոր կեանքը: Ան կը մարմնաւորուի տնտեսական կեանքին հետ:

Հո՛ն, մեր գրականութիւնը տուած է, արդէն, դասական գործեր:

Բայց, Գ. Խանջեանի ճառը խիստ դիտողութիւններ կը պարունակէ: Աշխատանքի սկզբունքները մոռնալու չէ պար:

Գ. Խանջեան պիտի մատնանշէ թերութիւններ, ինչպէս որոշ գեղապաշտութիւն (dilettantisme) *մը: Պիտի հաստատէ որ անոնք, Հայաստանի մեր գրողները չնպաստեցին նոր մարդու ձեւաւորումին: Տակաւին չկերտեցին լեզուն, որով պէտք է խօսիլ զանգուածին հետ:*

Ան պիտի չխնայէ Չարենցին եւ այն միւսներուն, որոնք որոշ անկախութիւն մը ցոյց կուտան իրենց մտածումներով, իրենց դատողութիւններով:

Ապա դասախօսը մեզ կ'առաջնորդէ պետական տպարանը, ուր կը գործեն 350 բանուորներ:

Տասնըչորս տարի առաջ երկու փոքրիկ մամուլ միայն:

Այսօր 23 միլիոնի կը հասնի տպագրութեան (թիրաժ) ընդհանուր թիւը:

Անընդհատ եւ անդադար հրատարակութիւն:

Դասախօսը կրպակի մը մէջ Վիքթոր Հիւկոյի քրտերէն «Թշուառներ»ը կը տեսնէ:

Եւ ինչ որ արտակարգ է, արագօրէն կը սպառին գիրքերը որ լոյս կը տեսնեն:

Ցարականութիւնը խաւարի մէջ կը պահէր զանգուածը: Իսկ համայնավարութի՞ւնը: Բայց համայնավարութիւն եւ կրթութիւն նոյնիմաստ բառեր են:

1434 մանկապարտէզ կը համրեն Հայաստանի մէջ: Տղոց 60 առ 100ը կ'ընդունուին, հիմակուհիմա:

Ցոյց կայ որ 3—4 տարիէն կրթութիւնը պարտաւորիչ ըլլայ ամէնուրեք:

Երկրորդական կրթութիւնը կը հասնի մինչեւ 18 տարեկանը: 44 է թիւը կատարեալ երկրորդական վարժարաններուն:

Իբրեւ օտար լեզու՝ կ'ուսուցանեն ռուսերէն, ֆրանսերէն, գերմաներէն, անգլիերէն:

Գերմաներէնը գերիշխան էր երբ դեռ չէր փոխուած քաղաքականութիւնը: Ներկայիս, ֆրանսերէնը յառաջապահ դիրքն է գրաւած: Տիկին Զապէլ Եսայեանին է տրամադրուած այս լեզուին ամբիոնը:

Ուսուցիչները, առհասարակ, կը պատրաստուին մանկավարժական դպրոցին մէջ: Իսկ երկրորդական վարժարաններու դասախօսները համալսարանին մէջ:

Ոչ մէկ կասկած որ Հայերը միշտ եղած են եռանդուն մշակոյթին համար:

Բայց, այսօր, կրթութիւնը քաղաքացիական իրաւունք մըն է:

Համալսարանը 22 ուսուցչապետ ունի: 1934ին 630 էր ուսանողներուն թիւը: Շուտով 1000ի պիտի բարձրանայ ան: Բայց, կը խոստովանի որ [illegible] ըլլայ ուսանողութիւնը: 75—90 րուբլին չանցնիր թոշակի սակը (պուրսա) առաջին տարիներուն: 90—150 րուբլի յաջորդ տարիներուն:

Դրամատիրական եւ համայնավարական հակադրութիւնը կ'իշխէ Ֆաքիւլթէններուն մէջ: Ոչ անշուշտ բնական գիտութեանց համալսարանին մէջ: Աւելի տնտեսական եւ իրաւաբանական ճիւղերուն մէջ:

Այսպէս օրինակի համար, հոն պիտի չաւանդեն հռոմէական իրաւաբանութիւնը, որովհետեւ չափազանց քաղքենի է:

Դասախօսը կուտայ նաեւ տասներկու տարուան հրատարակչական հունձքին պատկերը: Հնձուորներ՝ Յովհաննիսեան՝ Աբեղեան, Աճառեան, Մալխասեան, եւն., եւն.:

Պատրաստութեան մէջ է ընդհանուր քերականութիւն մը:

Ցետոյ, կ'անցնի Էջմիածին: Կը յիշէ որ կը հարստանայ պատմական մշակոյթի թանգարանը:

Պարոն Միշէլ Ժօնվալը, վերջացնելէ առաջ, ցաւ կը յայտնէ որ դեռ պէտք եղած չափով Ֆրանսական մտածումը չի հասնիր Հայաստան: Զարմանքով նկատած է որ «Ռըվիւ Ամէնիէն» չեն ստանար հոն: Քիչ կը կարդան եղեր մեր երկրին մէջ:

Երկրորդ ցաւ, Հայաստան դեռ մօտ չէ մեզի:

Պարոն դասախօսը կրկնակ այս ցաւերուն դարմանը հետեւեալ յոյսերուն մէջ կը գտնէ.—

Հայաստանի գիտուններ, մշակներ, կարենան ունենալ բոլոր աղբիւրները, զորս պարտի հայթայթել արտասահմանը: Եւ Հայաստանը աւելի մօտ զգանք մեզի:

Ոչ մէկ տարակոյս որ մասնաւոր գուրգուրանքով եւ խանդաղատանքով կ'ունկնդրենք օտար բարեկամի մը, որ մեզի կը պատկերացնէ վերելքը մեր երկրին, ըլլայ մշակութային, ըլլայ տնտեսական մարզերուն մէջ:

Բայց, հանդուրժելի կը գտնե՞ք, երբ մերինները, անընդհատ, գիշեր ու ցերեկ, գրչով եւ լեզուով, բեմէն եւ մամուլէն, կը փառաբանեն, կը պանծացնեն Հայոց շինարար ոգին:

Զաւեշտութի՞ւն չէ այս: Եւ արդեօք հակառակ ենթադրութեան մէջ ալ չառաջնորդե՞ր մեզ, երբ կը խօսին մեզի մեր շինարարական ոգիին վրայ, այնպիսի ձեւով մը, որ իբրեւ թէ քանդողի ոգի ունեցած ըլլայինք մեր պատմութեան միւս շրջաններուն: Հայը քանդո՞ղ: Ո՞ւրկէ ուր սակայն, այս խորհրդածութիւնները:

ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

×

«ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ ՄԸ ՈՐ ՁՈՒՁԵՐ ՄԵՌՆԻԼ»

Այս խորագրին տակ, «Աքսիոն Ֆրանսէզ»ի մէջ, Տըլըպէք, որ ծանօթ է իր հայանպաստ յօդուածներով, ջերմ եւ անկեղծ տողեր նուիրած է դարաւոր հայ ժողովուրդին: Թելադրուած Ժօնվալի դասախօսութենէն, որ տրուած է վերը. Տըլըպէք խիստ բառերով կը ձաղկէ անտարբերութիւնը դաշնակիցներուն, որոնք վստահաբար լքեցին մեր դատը: Ցիշատակելով ջարդերը, որոնք կոտորեցին հայ ժողովուրդը, տարագրութիւնը, որ կատարուեցաւ ընդհ. պատերազմի ընթացքին, Սեւրի դաշնագիրը, Կիլիկիոյ պարպումը, Լօզանի դաշնագիրը, հայ սփիւռքը եւ Խորհրդային Հայաստանի գոյութիւնը, կ'եզրակացնէ.— «Դամբանաքարը կնքուած չէ դեռ Հայաստանի համար»:

ԿԱԹՈՂ. ՆՈՒԻՐԱԿԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

= 0—0 =

Երէկ հրատարակած էինք կաթող. նուիրակ Գարեգին արք.ի բանախօսութեան առաջին մասը՝ Էջմիածնի մասին։ Իր վերջաբանին մէջ, Գարեգին արք. ջերմ կոչ մը ուղղեց, որպէսզի բոլորը օգնութեան հասնին Էջմիածնի.

— «Ես եկել եմ, բախում եմ ձեր սրտերի դուռները։ Անտարբեր կուսակցական խմբի, թող բոլորիդ համար բաց լինի Էջմիածինը. կուսակցական կամ ոչ կուսակցական, պարտաւոր էք օգնել։ Մենք հոգեւորականներս հեռու ենք կուսակցական կռիւներից ու քաղաքականութիւնից։ Հոգեւորականը պէտք է իր կոչումի բարձրութեան վրայ մնայ եւ չզբաղի քաղաքականութեամբ։ Ովքեր մասնակցում են կուսակցական պայքարի, շատ վատ են անում»։

Այս նուիրակը կարդաց կաթողիկոսէն ստացած վերջին անձնական նամակը, որու մէջ խոր յուզումով կոչ կ'ընէ յաջողութեամբ կատարել իր առաքելութիւնը, կ'արտայայտէ իր զգացումները հայ ժողովուրդին եւ շնորհակալութիւն կը յայտնէ նուիրակին ցարդ կատարած աշխատանքներուն համար։ Այս առթիւ նուիրակը յայտնեց թէ Ռումանիոյ մէջ հանգանակուած է 600.000 լէյ։ Անդրադառնալով կաթողիկոսի նամակին, Գարեգին արք. բացագանչեց.

— «Դուք տեսնում էք թէ ի՛նչ սիրտ է տրոփում Էջմիածնի պատերից ներս։ Կ'ուզեմ երկրորդել Հայրապետին ու նոյնպէս յայտնել, որ մեր սիրտը տրոփում է ձեզ համար։ Դուք էլ Էջմիածինը հայ անուան եւ անցեալին, նրա արուեստի ու գեղարուեստական ճաշակի համապատասխան գիրքի մէջ գրէք»։

Բանախօսութենէն վերջ, սրահին լոյսերը մարեցան եւ շարժանկարով ցուցադրուեցան Էջմիածնի վանքի տեսարաններն ու կերպարուեստը։ Գարեգին արք. բացատրութիւններ տուաւ մեծ հմտութեամբ և արուեստի պատմութեան լայն ծանօթութիւններով։ Այսպէս իր բանախօսութեան առաջին մասը վերջացուց հետեւեալ յայտարարութեամբ.— «Հայ ժողովուրդը հարազատ ժառանգն է իր փառաւոր անցեալին»։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԵՐԱՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Նուիրակին երկրորդ բանախօսութիւնը յատկացուած էր Հայաստանի վերաշինութեան։ Ստորեւ կ'ամփոփեմ այդ մասն ալ.

— «Անհատաբար մենք կուսակցականներ չենք եւ քաղաքականութեամբ չենք զբաղւում եւ օգտակար չենք համարում, որ եկեղեցականը կուսակցական-քաղաքական խնդիրներով զբաղի։ Բայց ես սիրում եմ իմ հայրենիքը իմ հոգու ամբողջ էութեամբ։ Որպէս հայրենասէր, ես ուրախանում եմ, որ պատմութեան դժբախտ բերումով աւերակ դարձած մեր հայրենիքը վերաշինւում է։ Եւ այդ շինարարութիւնը ինչպէս տեսաք նամակի մէջ, որքան մօտ է Հայրապետի սրտին, նոյնքան էլ ուրախացնում ամբողջ Էջմիածնի միաբանութիւնը։ Որովհետեւ, համոզուած ենք, թէ ամէն մէկ քար որ դրւում է, կառուցւող ամէն կամուրջ ու քիլոմէթր երկաթուղի, ժողովրդի սեփականութիւնն է։ Այնտեղ ապրում է մէկ միլիոն հոծ հայութիւն. պիտի ցանկանք, որ այդ ժողովուրդը մի կտոր հաց գտնի, աչքերը դուրս չմնայ եւ ստիպուած չլինի լքել իր հայրենիքը։

Ես քաղաքական գործերի չեմ միջամտելու եւ չպիտի զբաղիմ։ Բայց եթէ ուզում ենք, որ հայութիւնն անցեալի նման լինի, պիտի ընդունենք, որ ամէն մէկ շինուող տուն, մեր ապագայի հիմնաւորման է ծառայելու։

Պետականութեան առաջին օրերին շինարարութեան մասին խօսք լինել չէր կարող, երբ մեր երկրի մէջ տիրապետում էին սովն ու հիւանդութիւնները։ Օր է եղած, որ Էջմիածնի մէջ 1915ին, 400 մեռել ենք թաղել։ Խորհ. Հայաստանի օրով սիստեմատիկ շինարարութիւնը սկսուել է 1925-ից եւ ինչ որ կայ ներկայիս, տասը տարուան արդիւնք է։ Եւ եղածը ապացոյց է մեր ժողովրդի հզօր ստեղծագործութեան եւ ապագայի յոյսով ապրելու յատկութեան։

Մեր երկիրը գերազանցապէս գիւղատնտեսական երկիր է։ Տարօրինակ երկիր է մեր հայրենիքը՝ չոր, ամայի եւ անջուր։ Այդ մասին անցեալում շատ ենք տրտնջացել։ Բայց երբ մեր հողին ջուր տանք, նա շատ արգաւանդ է։ Մենք ամայի դաշտեր ունինք, որ Ղռեր են կոչւում. Այժմ Երեւանից մինչեւ Էջմիածին տարածուող Ղռերը ծածկուած են այգիներով ու պտղատու ծառերով։ Որա միակ պատճառը ջուրն է։ Կառավարութիւնը յատուկ ուշադրութիւն է դարձնում ոռոգման գործին եւ շատ բնական է։ Դա պատմութեան թելադրանքն է, ինչպէս եւ դեռ ուրարտական շրջանին ոռոգման գործը մեծ ուշադրութեան էր արժանացած։ Պատերազմի ընթացքին կենաց եւ մահու կռիւ կար եւ ոռոգման աշխատանք կատարել հնարաւոր չէր։ Այժմ, մանաւանդ որ մեր տրամադրութեան տակ ունինք գիտական եւ արհեստագիտական միջոցներ, կառուցուած են Շիրակի եւ Կարճեւանի ջրանցքները, օգտագործուած են Այղր լճի ու Մեծամօրի ջրերը, վերջապէս գոյութիւն ունի Սեւանայ լճի ծրագիրը։ Պատմական մի ջրանցք, որ ժամանակին Էջմիածինը սկսած էր շինել, բայց չէր աւարտած, ներկայիս լրացել է։ Նուպարաշէնը, Նոր Մալաթիան, Նոր Սեբաստիան նոր առողջուած հողամասերի վրայ են հիմնուած։ Ոռոգման գործի կապակցութեամբ, արժէ յիշատակել արտէզեան ջրհորների խնդիրը։ Փորձը ցոյց տուեց, որ այդ ջրհորները հնարաւոր է ունենալ եւ մեր դաշտերի մշակները գործածելու մաքուր ջուր կ'ունենան։ Ոռոգման աշխատանքները եւ ճահիճների չորացումը մեծապէս օժանդակում են ջերմախտի դէմ մաքառելու գործին։

Հայաստանի գործարանական արդիւնաբերութեանը մեծ զարկ են տալու շինուող ելեկտրակայանները՝ Ձորագէս, Քանաքեռգէս եւ Երեւանի երկու կայանները։ Մշակւում է Սեւանայ մեծ ծրագիրը։ Ելեկտրականութիւնը ոչ միայն լոյս պիտի տայ, այլ եւ կը լրացնէ վառելանիւթի պակասը։

Գործարաններ շատ չունինք, բայց արդէն աշխատում են Լէնինականի հիւսուածեղէնի գործարանը, Ալլահվերտիի պղնձաձուլարանը եւ Ղարաքիլիսայի քիմիական գործարանը։ Պիտի շինուի արհեստական քաուչուքի (ձգախէժ) գործարան, որ տեղ պիտի ճարի 5000 հայ բանուորների։ Ընդարձակւում են արդէն գոյութիւն ունեցող գործարանները, ինչպէս օրինակ՝ Արարատ գինու եւ կօնեակի գործարանը, որ մեծ հռչակ է ստացել ամբողջ Միութեան մէջ։ Մենք ունինք խաղողի 40 տեսակներ եւ հրաշալի դեղձ, որ աշխարհիս ամէնէն ընտիրն է։ Պէտք չէ մոռանալ նաեւ Հայաստանի քարը, որ որպէս շինանիւթ մեծ դեր է խաղում։ Մեծ յառաջդիմութիւն է ցոյց տալիս նաեւ մշակոյթը, որի մասին, դժբախտաբար, ժամանակ չմնաց երկարօրէն խօսելու։ Միայն ասեմ, որ Հայաստանի աշակերտութեան թիւը 200.000ից անցել է, իսկ ուսանողների քանակը 4995 է»։

Ցետոյ մոգական լապտերով ցուցադրուեցան շինարարութեան տեսարաններ, գլխաւորապէս շէնքեր (տուներ, պետական հիմնարկներ և հրապարակներ)։ Մեծ տպաւորութիւն ձգեց ակադեմիկ Թամանեանի կողմէ գծուած Պետական Օփերայի յատակագիծը, որուն հիմքը արդէն դրուած է եւ շինութիւնը դեռ գետնի մակերեսին չէ հասած։ 27 մէթր խորութիւն ունի յատակը։ Վերջին նկարն էր փառաւոր Մասիսը, որ հասարակութեան կողմէ ողջունուեցաւ բուռն ծափերով։ Նուիրակին վերջին խօսքն եղաւ.—

«Հայաստանում մենք ունինք մէկ միլիոն հայութիւն։ Հայաստանի սահմաններին կից ապրում են 400.000 Հայեր (Ղարաբաղ, Ախալքալաք եւ Գանձակ)։ Մէկ միլիոն չորս հարիւր հազար հայութիւնը ունի ստեղծագործական ոգի, հոգեւոր հարստութիւններ եւ ապագայի վառ յոյսեր։ Մեր նշանաբանը պիտի լինի՝ շինել, շինել, շինել»։

Ա. Ա.

ՌՈՒՄԱՆԱՀԱՅ ՀԻՆ ԳԱՂՈՒԹԸ իր ականաւոր անդամներէն մէկն ալ կորսնցուց, յանձին Տոքթ. Շթէֆան Ձէրձէզի։ Հանգուցեալը մէկն էր Ռումանիոյ ճարտարարուեստին ամէնէն մեծ սատարներէն, ըլլալով հիմնադիրը մետաքսեղէնի եւ բրդեայ ու բամպակեայ ֆանէլաներու եւ գուլպաներու համբաւաւոր Ձէրձէզ գործարանին։ Կը վայելէր մեծ հեղինակութիւն երկրին մէջ, եւ երկար տարիներ վարած է նախագահութիւնը Ռումանիոյ ճարտարարուեստականներու ընդհ. միութեան, Պուքրէշի առեւտրական սենեակներու միութեան։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱԶԳ. ԳՈՐԾԵՐԸ

= • =

ԽՄԲ.— Անցեալ շաբթու Փարիզ եկաւ ընկեր Գօգոս Հիւսեան, Մարսէյլի Ազգ. Վարչութեան փոխ-ատենապետը, տեսակցելու համար կաթող. նուիրակին եւ իրաւասու մարմիններու հետ։ Այս առթիւ ստացանք հետեւեալ համառօտ զեկոյցը, փետր. 10-18 կատարուած աշխատանքներու մասին.—

Հարաւային Ֆրանսայի Թեմի Ազգ. Կեդր. Վարչութեան յանձնարարութեամբ պաշտօն տրուեցաւ ինծ Փարիզ գալ եւ նոյն Թեմի թեմական, ազգային, վարչական եւ աշխատաւորական խնդիրներու հետ կապուած հարցերու եւ պէտքերու մասին տեսակցիլ

Ա.— Կաթողիկոսական նուիրակ Գեր. Տ. Գարեգին արք.ի հետ,

Բ.— Փարիզի Հայ Գաղթ. Միացեալ Ցանձնախումբի հետ,

Գ.— Հայ Գաղթ. զոյգ օֆիսներու տնօրէնութեանց հետ, եւ

Դ.— Այն հայրենակիցներու հետ, որոնց դիրքն ու հեղինակութիւնը կրնան նպաստել ինծ վրայ դրուած պարտականութիւններու յաջողութեան։

Կաթող. նուիրակին հետ լայն հնարաւորութիւններ ու առիթներ ունեցայ տեսակցելու եւ կարծիքի փոխանակութիւններ կատարելու, մանաւորապէս անոր ուշադրութեան յանձնեցի 1927էն ի վեր մեր Թեմի Ներքին կանոնագրի (վաւերացուած Ֆրանս. իշխանութեան եւ Թեմական երեսփոխաններու կողմէ) այն տրամադրութիւններն ու յօդուածները որոնց համաձայն մեր Թեմը ինքզինք կը կապէ Էջմիածնի Հայրապետութեան, ճանչնալով զայն իբրեւ հոգեւոր եւ գերագոյն պետ Թեմական եւ եկեղեցական իշխանութեանց։ Գրաւոր ներկայացուցի Ֆրանսայի Հարաւային շրջանի վարչական, եկեղեցական եւ կրթական մանրամասն տեղեկագիրը թիւերով եւ բացատրեցի այն էական հարցերն ու պահանջները որոնցմով կը շահագրգռուի մեր Թեմը, եւ որոնց բարւոք կարգադրութեան համար կը դիմենք իրեն։ Կաթող. Նուիրակը տուաւ իր հայրական խորհուրդներն ու թելադրանքները, մանաւորապէս ծանրացաւ սէր եւ խաղաղութիւն պահպանելու եւ հաշտ ու համերաշխ գործակցելու անհրաժեշտութեանց վրայ, աւելցնելով թէ ինք կամ Էջմիածինը դէմ չեն որ մեր շրջանը Թեմ ըլլայ, պայմանաւ որ կապուած մնայ ու իր նիւթական եւ բարոյական պարտաւորութիւններով ճանչնայ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին կամ Եւրոպայի համար նշանակած իր նուիրակին հեղինակութիւնը։ Մեր Թեմը ոչ մէկ առարկութիւն կրնայ ընել այս պահանջին, քանի որ իր ներքին կանոնագրով ալ արդէն այդ պարտաւորութիւնները ճշդուած են։ Նուիրակը մնացեալ հարցերը Մարսէյլ այցելած ատեն պիտի քննէ տեղին վրայ։

Փետր. 15ին հրաւիրուեցայ Փարիզի Հայ Գաղթ. Միացեալ Ցանձնախումբի նիստին, տեղեկութիւններ հաղորդելու համար Մարսէյլի նպաստառու գործազուրկներու վիճակի եւ մեր կատարած դիմումներու մասին։ Շեշտեցի թէ թշուառութիւնը ծայրայեղութեան է հասած, թէ ազգ. խնամատարական, կամ Հայր. եւ այլ նպաստող միութիւններու նիւթական օժանդակութիւնն ալ վերջ է գտած՝ դրամը սպառած ըլլալով, թէ նահանգապետութեան տրամադրած առժամեայ ամսական 10.000 ֆրանքը միայն մէկ անգամ է բաժնուած 56 անձի 9150 ֆր. գումար մը որ բաղդատելով կարօտեալներու թիւին ու կարիքին հետ, շատ աննշան է, Ցիշեցուցի որ ազգ. պաշտօնական անձերու ու մարմնի դիմումներէն զատ Ֆրանսացի Գործազուրկներու Կոմիտէին (Սէնտիքա) նոյնքան կորովի ու եռանդուն դիմումները եւ աշխատանքները՝ ի նպաստ հայ գործազուրկներու պաշտպանութեան եւ անոնց վիճակի բարելաւման, նոյնպէս շօշափելի արդիւնք մը չեն տուած ցարդ, հակառակ իրենց կողմէ թերթերով ու թռուցիկներով եղած յուսադրիչ խօսքերու եւ երբ թէ ձեռք բերած կարգադրութիւններու։ Խնդրեցի Միացեալ Ցանձնախումբէն, շարունակելով հանդերձ իրենց դիմումները առ որ անկ է, ի մի համախմբել այս գործին մէջ նիւթապէս եւ բարոյապէս եւս օգտակար համարուած բոլոր ուժերը եւ մեզի աջակցիլ հաւաքական եւ միակամ ջանքերով, թշուառութիւնը մեղմացնելու համար։ Եւ աւելցուցի թէ ինչպէս կառավարութեան մօտ ըրած դիմումին մէջ շեշտուած է Մարսէյլի ազգ. իշխանութիւնը, մեր պահանջը ոչ թէ նպաստի շարունակութիւնն է, ինչ որ նուաստացուցիչ պիտի ըլլար, այլ աշխատիլ որ 10 առ հարիւրի օրէնքի տրամադրութենէն ազատ կացուցուին հայ բանուորները։ Նոյն ոգին պիտի դնէ նաեւ Փարիզ գրաւոր թէ բանաւոր ըրած բոլոր դիմումներուն մէջ։

Նկատի ունենալով որ արդէն սկսած են ինքնութեան թուղթերու նորոգման շրջանը, որու համար բոլոր կառավարութեան որոշման գործաւորներու համար պայման է որ գործատէրերէն նոր աշխատանքի պայմանագրութիւններ ներկայացնեն, իսկ մեր շրջանին մէջ ներկայիս արդէն բանուորութեան մեծ մասը գործազուրկ է եւ հնարաւորութիւններ չկան որ եւ է կերպով նոր աշխատանքի պայմանագրութիւն ունենալու, խնդրեցի, ինչպէս որ մենք Մարսէյլ պիտի ընենք, Փարիզն ալ բացառիկ եւ արտակարգ միջոցներ ձեռք առնել, դիմել արտաքին եւ աշխատանքի նախարարութեանց, բարւոք կարգադրութիւններ ձեռք բերելու համար։ Նոյնը եւ անկանոն թուղթ ունեցողներու կամ թեթեւ յանցանքներով ու պատիժներով աքսորման դատապարտուածներու մասին։ Այս ցաւը արդէն ընդհանուր է եւ ամբողջ Ֆրանսահայ գաղութի մէջն ալ հաւասարապէս գոյութիւն ունի։ Իբրեւ պատասխան եղած դիմումներուն, աշխատանքի նախարարութիւնը վերջերս կը հրահանգէր նպաստ կարօտ եւ կանոնաւոր թուղթ ունեցող գործազուրկներու ցանկը կազմել եւ նախարարութեան ուղարկել։ Այս առթիւ յայտնեցի թէ ցանկը լրացնելէ վերջ մեր նամակին հետ օրինակ մըն ալ Միացեալ Ցանձնախումբին պիտի ղրկուի, որպէսզի իրենց կարգին ուժ տան.

Միացեալ Ցանձնախումբը մեծ հետաքրքրութեամբ հետեւեցաւ իմ տուած զեկուցումին եւ որոշեց անհրաժեշտ դիմումները կատարել։ Այս առթիւ փութացի շնորհակալութիւն յայտնել յանուն մեր գաղութին։

Տեսնուեցայ նաեւ զոյգ օֆիսներու տնօրէններուն՝ Պ. Պ. Բաշալեանի եւ Խատիսեանի, ինչպէս նաեւ Միացեալ Ցանձնախումբի եւ Փարիզի Եկեղեց. Վարչութեան ատենապետ Պ. Գ. Խաժէքեանի[?], Թանգատեանի եւ ուրիշներու հետ, անհրաժեշտ լուսաբանութիւններ տալով։ Բոլորէն ալ սիրալիր եւ քաջալերական ընդունելութեան արժանացայ եւ բաժնուեցայ շնորհակալութեան զգացումներով.

Խորին շնորհակալութիւն նաեւ կաթող. նուիրակ Գարեգին արք. Յովսէփեանի, որ մեծ սիրով ու հայրական գուրգուրանքով լսեց մեր թեմական կազմակերպութեան մանրամասնութիւնները, մեր հոգերն ու բաղձանքները եւ խաղաղասիրական ու համերաշխական կարգադրութիւններ ընելու պատրաստակամութիւնը յայտնեց։

ԳՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ

(Ներկայացուցիչ Ֆրանսահայ Հարաւ. Թեմի Ազգ. Կեդր. Վարչութեան)

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒՆ

»»»· · «««

ԽՄԲ., Երէկ Մարսէյլէն ստացանք այս կոչը, հրատարակութեան խնդրանքով։ Ուրեմն նորէն երկու — կամ երեք — մասի բաժնուած են գործազուրկները. քանի որ նոր Մարմին մը կազմութիւնը կը խաղրդուի[?]

Նահանգապետարանէն եկած հրահանգի մը համաձայն գործազրկութեան ընդունելի պաշտօնեաններու եւ տնօրէնին կարգադրութեամբ շաբաթ 16 փետր., հայ անգործներու ցանկ մը պատրաստելու համար մասնաւոր արտօնութիւն տրուեցաւ Միսաք Խրալեանի որ նստի տոմսերը կնքող պաշտօնեային մօտ, նօթագրելու համար հայ անգործները, որ խառն են Թուրքերու, Ցոյներու եւ ուրիշ ազգերու հետ (անոնց ալ նպաստ չի տրուիր)։ Այս ցանկը պատրաստուելով, մէկ օրինակ յանձնուեցաւ գործազրկութեան պաշտօնատան եւ օրինակ մըն ալ նահանգապետութեան համար։ Անգործներու կողմէ ժողով մը գումարուեցաւ 70, Bld. National, Կռան Պառ Ֆրանսէի մէջ։ Ժողովը պատուիրակութիւն մը ընտրեց անդամակցութեամբ Պ. Պ. Միսաք Խրալեանի, Սիմակ Սուլծանի, Ա. Ցակոբեանի, Ցովհ. Առաքելեանի եւ Ա. Փէհլիվանեանի։ Այս պատուիրակութիւնը ներկայացաւ ժամը 4.30ին Նահանգապետարան եւ փոխ-նահանգապետին հետ տեսակցութիւն մը ունենալով, պարզեց թշուառ կացութիւնը հայ գործազուրկներուն։ Փոխ-նահանգապետը սիրալիր ընդունեց մեր խնդրանքը, որ կապ ունի նաեւ մեր ինքնութեան թուղթերուն հետ, եւ ըսաւ.— «Կրնաք վստահ ըլլալ իմ անկեղծութեանս վրայ թէ պիտի աշխատիմ կարելին ընել, օգտակար ըլլալու համար հայ ժողովուրդին»։ Մեր խնդրանքին վրայ խոստացաւ փետր. 21ին մեզի համար ունկնդրութիւն խնդրել նահանգապետէն։

Այս խիստ կարեւոր յայտարարութեան վրայ, կը հրաւիրենք հայ գործազուրկները ընդհ. ժողովի 20 փետրուար չորեքշաբթի ժամը 10ին, 70 Bld. National Կռան Պառ Ֆրանսէի առաջին յարկը ուր ներկայ պիտի ըլլայ փոխ-նահանգապետը եւ կամ իր ներկայացուցիչը, համաձայն իր խոստման։ Անոնք որ ներկայ չեն եղած ցանկ պատրաստուած օրը, իրենց տոմսերը կնքելու համար, փետր. 20ին պիտի արձանագրուին նոյն պաշտօնատան կողմէ։ Հայ կիներու համար ալ ցուցակ պիտի կազմուի ճշդելու համար թէ որքան անգործներ կան, որպէսզի օրինաւոր տոմսերը կնքեն. Ամէն թերիմացութիւն հարթելու համար բոլորն ալ պէտք է ներկայ ըլլան եւ օգնեն կանոնաւորութեան։ Մինչեւ այսօր զանազան թիւերով ներկայացուած են հայ գործազուրկները։

Պատուիրակութիւնս վստահ է թէ ծրագրուած ժողովը պիտի ունենայ լաւ արդիւնքներ, որովհետեւ այս ընդհանուր կարգադրութիւնը եղած է պաշտօնական տուեալներու հիման վրայ։ Ժողովին մէջ պիտի հաղորդենք ինչ որ կը պահանջուի մեզմէ՝ եւ ինչ որ կ'ուզենք ընել։

ԽՄԲ.— Վերջին պահուն ստացանք երեք նամակներ, որոնք մանրամասնօրէն կը լուսաբանեն այս հարցը։ Նորընտիր կոմիտէն առաջին նամակով կը յայտնէ (15 փետր.) —

«Անհնարին այլ եւս իրաւասութիւն չունի մեր դատով զբաղելու. բացի խումբ մը համայնավար եւ հօկճի գործազուրկներէ, ուրիշ ոչ ոք անոր կը հետեւի, որովհետեւ ան մեր դատը տարաւ համաշխարհային յեղափոխութեան վտանգաւոր ափերէն կապէր ... Մենք հոս եկած չենք յեղափոխութիւն խաղալու, ոչ ալ բողոքի միթինկներ ու հրապարակային ցոյցեր սարքելու։ Կառավարութիւնը արդէն սկսած է բացէ ի բաց սպառնալ մեզի։ Մենք կը յայտարարենք որ «Կոմիտէ» կոչուած Հայ գործազուրկ չէ եւ երբեւիցէ մեր անունով խօսելու արտօնուած չէ։ Ան կառավարութեան աչքին վկայեալ խռովարար մըն է։ Այլ եւս մենք գործազուրկներս մենք ենք մեր ճակատագրին տէրը, մեր ազգային բոլոր օրինաւոր իշխանութիւններուն հետ։ Մեր թշուառութիւնը ծով է։ Մեր այսօրուան վիճակին ահաւորութիւնը երեք բառով կը բացատրուի,— անօթութիւն, կարմրախտ, կրիփ։

Նամակը շատ երկար է եւ կը պարունակէ ցնցող մերկացումներ։ Առայժմ զանց կ'առնենք մանրամասնութիւնները։ Այս առթիւ նոր մարմինը մեզի ղրկած է նաեւ բաց նամակ մը՝ որով իր ատենապետը, Արտաշէս Ցակոբեան, կը յայտնէ թէ ոչ քշուած, այլ յօժարաբար 15էն ի վեր քաշուած է նախորդ կոմիտէէն, այսօրէն գտնելով անոր կազմը եւ կասկածելի անոր գործունէութիւնը

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Պատերազմի ընթացքին

= 0

Թուրքիոյ կրթական գործավար Հիքմէթ շարունակելով իր դասախօսութիւնները համալսարանի Ցեղափոխութեան դասընթացքին մէջ, պարզեց արաբական եւ հայկական շարժումները՝ մեծ պատերազմի ընթացքին։ Հայկական Հարցի մասին ըսաւ —

Տարբերութիւն մը կայ արաբական եւ հայկական դէպքերուն միջեւ։ Արաբներուն համար անկեղծօրէն կարելի է սա արդարացումը ընել. «Թէեւ համակրօն ենք, բայց այդ դաւաճանութիւնը ըրինք յանուն մեր ազգութեան։ Մեզի ըսին թէ Թուրքերը գերի պիտի ըլլան, իսկ Արաբները՝ անկախ։ Ի՞նչ ընենք որ արդիւնքը հակառակը եղաւ»։

Բայց հայկական դէպքերը չունին այս արդարացումը։ Պատմութենէն յայտնի է որ 2000 տարիէ ի վեր որ եւ է տեղ անկախ Հայաստան չէ եղած։ Ցետոյ Արեւելեան նահանգներուն մէջ երբեք մեծամասնութիւն չեն կազմած Հայերը։ Ցետոյ, մեծ պետութիւնները երբեք չըսին Հայերուն. «Դուք դաւաճանեցէք Թուրքերուն, մենք անկախութիւն պիտի տանք ձեզի»։

Այսպէս, երբ Ֆրանսայի ներկայացուցչական մը կը դիմէ վարչապետ Պրիանի եւ կը խօսի հայկական տարագրութեան մասին, Պրիան կը պատասխանէ թէ Հայերը ճնշուած ազգ մըն են, բայց չըսեր թէ ազատութիւն պիտի տանք անոնց. միայն կը յայտնէ թէ խաղաղօրէն յառաջդիմելու հնարաւորութիւն պիտի տանք։ Անորոշ նախադասութիւն մը, որ իմաստ չունի։

Ցարականութեան տակ [illegible] Լորտ Բօյլըրթ Սէսիլն ալ նամակ մը կը գրէ եւ մօտաւորապէս նոյն բանը կ'ըսէ. Ցարականութեան շրջանին ալ Անգլիա եւ Ֆրանսա անկախութիւն չէին խոստացած։ Անոնց միակ խոստումն էր Կովկասի հայութիւնը ցարականութեան յանձնել։ Ասոր համար, Հայերը 1915ին ըմբոստացան օսմ. բանակին ետին, աւերի վերջն ալ Վանը գրաւեցին։ Զէյթունի մէջ ալ ըմբոստացան։ Հայերը զոհ գացին իրենց ղեկավարներու կիրքին։

Դասախօսը յետոյ պարզեց ընդհանուր պատերազմի [illegible] կան դէպքերը եւ այս առթիւ ըսաւ թէ Էնվէր փաշայի կողմէ Սարը Ղամիշի յարձակումը խելացի բան մը չէր։ Ասոր վրայ աւելցաւ Էնվէրի տկարութիւնը եւ մեր բանակը փճացաւ։ Երբ Ռուսիա երեք մեր ճնշումը, իր դաշնակիցներուն դիմելով պահանջեց որ գործի անցնին։ Ասոր վրայ նախ Իսքէնտէրուն, յետոյ Չանաք Գալէ զօրք հանեցին դաշնակիցները։

1915 փետրուարին, Չանաք Գալէի կռիւը սկսաւ։ Եկաւ ատեն մը երբ դաշնակիցները Պոլիս մանելու վրայ էին։ Վէնիզելոսի կուսակիցները որոնք նախապէս մերժած էին օգնել, անմիջապէս 3—5 զօրաբաժին տրամադրեցին, Կոստանդին թագաւորի հրամանատարութեամբ։

Այս կացութեան առջեւ, Ռուսիա անմիջապէս բողոքեց [illegible] Սազոնովը եւ Ռուսիան միամտաբար նախ կ'ուզէին Պոլիսը։ Եթէ Կոստանդին թագաւորը յաղթականօրէն Պոլիս մտնէր, կացութիւնը կը փոխուէր։ Ռուսական բողոքին վրայ, հելլէնական ուժերը չեկան։ Արդէն, եթէ գային, ի՞նչ պիտի ըլլար։ Կաթիլ մը ջուր՝ ծովին մէջ։

Քանի մը օր յետոյ, Ռուսիա պահանջեց Պոլիսը, զգալ տալով որ չի կրնար կեալ, եթէ այդ քաղաքը ուրիշի խոստացուի։ Անգլիա մարտ 12ին պատասխանեց թէ կ'ընդունի ռուսական պահանջները, բայց Պոլիսը պէտք է ազատ քաղաք ըլլայ։

Ցետոյ դաշնակիցները սահմանեան կայսրութիւնը բաժնեցին իրենց մէջ։ Ռուսիա պիտի ստանար Մեծ Խնուս գիծը, Իզմիթը, Մարմարայի կղզիները, Տրապիզոնի արեւմուտքէն մինչեւ [illegible], Էրզրումը, Երզնկան, Մուշը, Վանը, եւն.

Ֆրանսա պիտի ստանար Ատանան, Ալեքսանդրէթը, Տիգրանակերտը, Խարբերդը, Մարտինը, արեւմտեան Սուրիան եւ մինչեւ Մուսուլ երկարող հողը։

Անգլիա պիտի առնէր Պաղտատին մէկ մասը եւ ընդհանրապէս Ֆրանսական բաժինէն հարաւային հողերը։

Այս խնդրին մէջ ուշագրաւ է որ ոեւէ հող չի յատկացուիր Հայերուն։

Իտալիա պատերազմի մասնակցեցաւ՝ 26 ապրիլ 1915ին Լոնտոնի մէջ կնքուած գաղտնի դաշնագրի մը հետեւանքով։ Այս դաշնագրին 8րդ, 9րդ եւ 10րդ յօդուածները կը վերաբերէին օսմ. կայսրութեան. 10րդ յօդուածով, Հռոդոս կղզին Իտալիոյ կը տրուէր եւ Տրիփոլիսոյ վրայէն կը ջնջուէր սուլթանին անուանական իշխանութիւնը։ 9րդ յօդուածին մէջ կ'ըսուէր որ, Անատոլուի բաժանման պարագային, իտալական բաժինը պակաս չպիտի ըլլայ անգլիականէն եւ ֆրանսականէն։ Ասոր վրայ է որ Իտալիա մասնակցեցաւ պատերազմին։

« ԱՄՕԹ ԿԸ ԶԳԱՄ ՀԱՅԵՐԷՆ ՉԳԻՏՆԱԼՈՒՍ »

Ուիլեմ Սարոյեան, ամերիկահայ երիտասարդ գրագէտը, որ վերջերս մեծ համբաւ շահեցաւ ամերիկեան գրականութեան մէջ, տեսակցութեան մը միջոցին հպարտութեամբ խօսած է իր ազգութեան մասին։ «Ամօթապարտ եմ որ կը խօսիմ ու կը հասկնամ մայրենի լեզուս, բայց չեմ կրնար կարդալ»։

Երկու լրտեսուհիներուն յիշատակը աւելի սեւցնելու համար, յատկապէս որոշուած էր գլխատել կացինով: Գնդակահարութիւնն անգամ պատիւ կը համարուէր…

Դատապարտեալներէն փոն Նացմէր եւ փոն Եէնա իրրեւ քարտուղար ծառայած էին պատերազմական նախարարութեան մէջ եւ առոր շնորհիւ էր որ կրցած էին օրինակել զինուորական վաւերաթուղթեր, իրենց մեղսակիցներուն յանձնելու համար: Լեհ սպան մահապատիժէ ազատած է այն առտնառաբանութեամբ թէ «զոնէ իր հայրենիքին ծառայած է»:

Մ. Նահանգներու Գերագոյն Ատեանին որոշումը ոսկեդրամի ջնջման մասին

Ամիսներէ ի վեր, սեղանաւորական աշխարհը անհամբերու – թեամբ կը սպասէր Մ. Նահանգներու Գերագոյն ատեանին որոշման: Ինչպէս յայտնի է, նախագահ Րուզվէլթ ջնջեց ոսկեդրամի օրէնքը, խորհրդարանին հաւանութեամբ: Այս առթիւ դիտել տրուեցաւ թէ նախագահը եւ խորհրդարանը յախտած են սահմանադրութիւնը, եւ խնդիրը յանձնուեցաւ Գերագոյն ատեանին քննութեան: Ատեանը իր վճիռը արձակեց փետրուար 18ին, առաձգական բանաձեւով մը, որ սակայն յաղթանակ մըն է Րուզվէլթի համար: Վճռագիրը տրուած է 4ի դէմ 5 ձայնով եւ կը հաստատէ կատարուած փոփոխութիւնը: Ոչ կառավարութիւնը, ոչ ալ պարտատէրները պարտաւոր են մէկ ոսկի տոլարի փոխարէն վճարել 1.69 տոլար: Անհատական պայմանագիրներու համար, վճռագիրը կ'ըսէ թէ խորհրդարանը իրաւունք ունէր ջնջելու ոսկեդրամի վերաբերեալ յօդուածը, քանի որ ան կը դժուարացնէր դրամի ընթացքը կանոնաւորելու գործը: Պետական պայմանագրութեանց համար, վճռագիրը կ'ըսէ թէ իրաւապէս օրէնքին տրամադրութիւնը ի զօրու է, բայց փաստօրէն պահանջատէրները չեն կրնար օգտուիլ:

Այս վճիռը ամէնէն կարեւոր գործողութիւնը կը համարուի, թղթադրամ տոլարի արժեզրկումէն ի վեր: Իբրեւ անմիջական հետեւանք, արժեթուղթերը զգալի բարձրացում ունեցան Նիւ Եորքի սակարանին մէջ:

Սարի համաձայնութիւնը ստորագրուեցաւ

Փետրուար 18ին Նափոլիի մէջ ստորագրուեցաւ վերջնական համաձայնութիւնը՝ Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ միջեւ, Սարի գերմանական գերիշխանութեան հաստատման մասին: Ներկայ էին երեքներու յանձնախումբին անդամները, Ազգերու Դաշնակցութեան եղմտական մասնագէտները, Սարի առժամեայ կառավարութեան նախագահը, Հռոմի ֆրանսական եւ գերմանական դեսպանները: Պարզ ձեւակերպութիւն մըն էր որ կատարուեցաւ, ստորագրելու համար չորս պայմանագիրներ, դրամներու փոխանակութեան, հանքերու եւ երկաթուղիներու Գերմանիոյ յանձնումի եւ ուրիշ հարցերու մասին: Կնքուած չորս համաձայնութիւններէն երբեքը պիտի վաւերացուին Ֆրանսայի խորհրդարանին կողմէ: Երեսփ. ժողովը երէկ իսկ սկսաւ քննել զանոնք:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԵԼԱՆԻԿԷՆ կը հեռագրեն թէ երկրաշարժի բուռն ցնցումներ զգացուեցան թէ քաղաքին եւ թէ ամբողջ շրջանին մէջ (խալքիտիա): Ցնցումները տեւեցին 12 երկվայրկեան:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆԸ որոշեց Ռումանիոյ վերադարձնել այն գանձը զոր ռումանական կառավարութիւնը Ռուսաստանի յանձնած էր 1917ին, երբ աւստրեւհունգարական բանակը յառաջ կը խաղար: Այս աւանդը կը բաղկանայ աւելի քան հազար սնտուկներէ: Պուքրէշի ռուսական եկեղեցին ալ ռումանական կառավարութեան յանձնուեցաւ, համաձայն նոյն կարգադրութեան:

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԻՆ ԶՈՀԵՐԸ.— Յիսուն տարեկան ձեռնարկու մը, Լէօն Կոսթ, որ կը բնակի Ռէնսի մէջ, անձնասպան եղաւ, նախապէս սպաննելով իր կինը (38 տարեկան) եւ զաւակը (7 տարեկան): 30,000 ֆրանքի վճարում մը ունէր փետրուար 18ին, եւ չկարենալով նարել, նախընտրած է նախ իրեններր մեռցնել, յետոյ ինքզինքը:

ՏԷՍԻՆԻ (*Իզէր*) հրարուեստի գործարանին մէջ պայթիւն մը պատահելով, 21 տարեկան բանուորուհի մը այրուեցաւ, իսկ ուրիշ երեք աշխատաւորներ վիրաւորուեցան: Անցեալ տարի փետրուարին ալ պայթիւն մը պատահած էր, մահացնելով երկու բանուորներ:

8000 *ԿԱՊՈՑ ԾԽԱԽՈՏ* եւ 1000 կապոց գլանիկ բռնուեցաւ Փարիզ, կառատան մը մէջ, երկար հետապնդումներէ վերջ: Արժէքը՝ 100,000 ֆրանք: Ձերբակալուեցաւ գործին կազմակերպիչը, Վաթէլփլէտ, որ փախած էր, 800 կապոց ծխախոտ եւ 500 կապոց գլանիկ փոխադրած ատեն:

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին. 181 Րու Լաֆայէթ, Զարդարեան Գրադարանին մէջ:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ՀԱՒԱՔՈՅԹ

Փարիզի «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» կոմիտէի կողմէ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18ի առթիւ.
Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 2.30ին
Սօսիէթէ Սավանթի Ռ սրահին մէջ.
Կը խօսին ընկերներ՝ Ա. ԱՐԾՐՈՒՆԻ եւ Ա. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՏՕՆԻ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ «ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ
2 փետր. Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ԷՄԻԼ ԶՕԼԱ սրահին մէջ
127 - 129 Րիւ Պուալօ, Լիոն
ղեկավարութեամբ դերասան Նուպար Գազազի եւ մասնակցութեամբ տիկին Գրիգորեանի, Գ. Գ. Պլըքեանի, Յ. Թարոսեանի, Լ. Ալէմեանի,
Կը ներկայացուի դերասան Մ. ՄՆԱԿԵԱՆի խաղացանկէն

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Գիներ 5, 4, եւ 3 ֆրանք

ԸՆԿԵՐԱ-ՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ
կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՓՕՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ *ԿԱՐԻՆ* ենթակոմիտէին կողմէ
Այս Շաբաթ կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 2ին
Դաշնակցութեան նոր բացուած գրադարանին մէջ
բանախօսութիւն, երգ, նուագ, պար եւ անակնկալներ:

ՅՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Մարտ 3ին, **Salle Géographie**ի *մէջ*
Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն:
կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Յր. Հ. Կ. Խաչի Անկէնի մասնաճիւղին տարեկան հանդէսը, աջակցութեամբ իր սանուհիներու «ԱՐԱՔՍ» միութեան, 24 փետրուար, կիրակի, կէս օրէն յառաջ, ժամը ճիշդ 2.30ին

Salle des Fêtesի մէջ, **Rue de Casino,** Անկէն

կը խօսին՝ Երգ. վարչութեան ատենապետուհին տիկ. Ճ. *ՄԻՍԱՔԵԱՆ* եւ Պ. *ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ* (ֆրանսերէն)

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն՝ տիկ. ԱՐՇԱԼՈՅՍ Հ. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ, տիկ. ԱԼԻՍ Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ, օր. ԱԼԻՍ Լ. ՊԱՊՈՆԵԱՆ. եւ «ԿՈՄԻՏԱՍ» երգչախումբը

Բ. Մաս.— Մանկական բաժին, ներկայացում եւ արտասանութիւն ժամը 6 – 10 պար, «ՆԻՐԱՅ» նուագախումբի [illegible]
Գալով աւարաշխութիւն [illegible]

կը մասնակցի *ԵՓՐԱՏ* նուագախումբը ղեկավարութեամբ Պ. [illegible]

Տախտակը մասնակցութեան համար մուտք կը գանձուի մեծերէ 5 ֆրանք եւ փոքրերէ 3 ֆրանք

Հաղորդակց. միջոց — կառ. տիւ Նօրէն շոգեկառքը կը մեկնի 13.40ին, 3.56ին եւ 14.25ին:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Յր. Կ. ԽԱՉԻ ԱՆԻԷՌ ՊՈՒԱ-ԳՕԼՈՆՊԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 4ին, Թիւ 1
[illegible] (Անիէռ)
Կը խօսի Գ. ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ
Նիւթ ունենալով՝ «Մայրանքը եւ իր ազդեցութիւնը [illegible] եւ բժշկական տեսակէտով»:

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՕՆԱՏՈՒՆԸ *71, Avenue Kléber*
ՀԱՍՑԷՆ ՄԻՆՉՏ ՆՈՅՆՆ Է
Բաց է ամէն առաւօտ ժամը 10 - 12.30: — դիմել ամէն կարգի վկայականներու [illegible]

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Այրի տիկին Արուսեակ Արիստակէսեան կը փնտռէ իր մօրաքրոջ որդին՝ Գեղամ Աստուրեան Զաւուցի), հօր անունը՝ Միսաք, մօր անունը՝ Ընթառամ, եղբօր անունը՝ Լեւոն: Զ[illegible] մեծ մայրը[illegible] կը գտնուէին՝ Սերաստիա: Հինգ տարի առաջ Գեղամը կը բնակէր Լատակիա. իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝

Mme Aroussiak Maghakian, Brignoles Var), France

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (25)

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

»»»··«««

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

— Գնում ենք Նախիջեւանի, Երեւանի կողմերը, պատասխանեցին նրանք.

— Ի՞նչ գործով:

— Մշակութիւն անելու:

— Ապա ինչու՞ էք մնացել այստեղ:

— Անցագրի փող չունենք:

Քաւոր Պետրոսը ասաց, թէ ինքը ունի մի քանի աւելորդ անցագրեր, կը տայ նրանց, միայն այն պայմանով, որ սահմանը անցնելուց յետոյ կրկին յետ դարձնեն իրան:

Մեր դժուարութիւնը սահմանը անցնելն է, պատասխանեցին նրանք,— այնուհետեւ ի՞նչ պէտք է մեզ անցագիրը:

Քաւոր Պետրոսը տուեց նրանց իւրաքանչիւրին մի մի անցագիր եւ մենք միասին անցանք Երասխ գետը:

Կարանտինի մաքսատանում բացի մեր անցագրերին նայելը եւ ձեռք քաշելը ուրիշ բան չեղաւ: Մեր աւանակների փալանների վրայ ուշադրութիւն անգամ չդարձրին:

Մենք անցանք Երասխ առաւօտեան, եւ նոյն օրուայ երեկոյեան պահուն հասանք Նախիջեւան քաղաքը: Մեզ հետ եկող մշակները մեծ շնորհակալութեամբ յետ դարձրին քաւոր Պետրոսից առած անցագրերը: Նրա, այնուհետեւ նրանք անցագրի պէտք չունէին, որովհետեւ պիտի գնային Պարսկաստանից գաղթած իրանց ազգականների մօտ եւ մշակութիւն անէին:

Բայց ինձ զարմացնում էր մի բան. քաւոր Պետրոսը այն տեսակ մարդկանցից չէր, որ առանց նպատակի մի գործ կատարէր, ուրեմն ի՞նչ խորհուրդ կարող էր ունենալ մշակներին անցագիր տալը: Աւելորդ էր մտածել, թէ նրանց վրայ խղճաց եւ կամեցաւ օգնել նրանց: Երբ այդ մասին հարցրի նա պատասխանեց.

— Ինձ պէտք էր, որ այդ անցագրերի վրայ լինէին մաքսատան կնիքը եւ ստորագրութիւնը:

Դուք ինքներդ կարող էիք ներկայացնել, որ կնքէին եւ ստորագրէին.

— Բանը նրանումն է, որ ես չէի կարող, մի մարդ կարող է միայն մէկ անցագիր ներկայացնել.

Բայց ի՞նչ հարկաւոր է անցատեղի մաքսատան ստորագրութիւնը կամ կնիքը:

— Դա շատ հարկաւոր է. դա նշանակում է, որ անցագրի տէրը սահմանից անցնելու ժամանակ յայտնուել է, որտեղ որ հարկն է.

— Եւ դուք մշակներից ազա՞տ քաղեցիք:

— Նրանք ինձանից օգուտ քաղեցին, իսկ ես նրանցից:

Ես զարմանալ չհասկցայ այդ բոլոր ձեռնածուութեան նպատակը: Քաւոր Պետրոսը իմ հետաքրքրութիւնը հանգստացրեց նրանով, որ ասաց, թէ յետոյ կը հասկնամ, երբ շատ բան կը սովորեմ:

Նախիջեւանում երկար չմնացինք: Մենք իջեւանել էինք մի կեղտոտ քարվանսարայում: Հէնց առաջին գիշերը քաւոր Պետրոսը հրամայեց ինձ դուրս բերել աւանակի փալանի մէջ թաքցրած վաճառքը:

Երբ ամէնը դուրս բերեցի, նա առաց ինձ բաւական փաղաքշական եղանակով:

— Այդ բոլորը քեզ է պատկանում, իմ փոքրիկ մաքսանենգս, առաւօտեան մի մանրավաճառ կը բերեմ եւ բոլորը միանգամից կը ծախենք:

Ես երբեք այնքան ուրախ չեմ եղել, որպէս այն գիշեր: Մեծ անհամբերութեամբ սպասում էի, մինչեւ առաւօտը լուսանար եւ մաքսատնից փախցրած իմ մթերքը վաճառուէր: Արեւը այն առաւօտ ծագեց ինձ համար, որպէս մի աւետաբեր հրեշտակ, Քաւոր Պետրոսը վաղուց գնացել էր փողոց գնող հրաւիրելու: Վերջապէս բերեց մի հայ մանրավաճառի: Բաւական խօսեցին, բաւական բազար արեցին, յետոյ բաժանուեցան: Մանրավաճառը համարեց արծաթը, եւ մթերքը առնելով հեռացաւ: Քաւոր Պետրոսը փողերը ինձ տուեց ասելով:

— Բախտդ յաջողակ է. մի հարիւրին երկու հարիւր վաստակ ունեցար:

Ես ուրախութեամբ ընդունեցի փողերը եւ լցրեցի այն քսակի մէջ, որ առացել էի Սառայից որպէս յիշատակ: Այդ փողերը ինձ տալով, քաւոր Պետրոսը, վարուեցաւ ինձ հետ նոյն վարպետութեամբ, որպէս վարւում է խորամանկ որսորդը իւր անփորձ շան հետ. Նա ես որսորդութեան չսովորած շան հետ: Նոր սովորող շան առաջին որսը տալիս է իրան ուտելու, որպէսզի նա աւելի քաջալերուի, աւելի վստահութիւն ստանայ…: Բայց նրա աւանակի փալանի մէջ թաքցրած մթերքը ես չտեսայ. թէ ո՞ւր տարաւ, կամ ինչ արեց…:

Նոյն օրը մենք դուրս եկանք Նախիջեւանից եւ գնացինք Թումբուլ գիւղը: Նախիջեւանը կանգնած է մի բարձրավանդակի վրայ, իսկ Թումբուլը գտնւում է համարեա նրա ստորոտում:

Մտնելով այդ գիւղը, ինձ թւում էր, թէ իսկապէս մեր գիւղումն ենք գտնւում: Ոչինչ զանազանութիւն չկար: Ես տեսնում էի տների նոյն ձեւը, որպէս մեր գիւղումն էր, մարդկանց նոյն բարբառը, նոյն լեզուն, նոյն ուրախ եւ անհոգ դէմքերը: Հագուստների ձեւն անգամ չէր փոխուել,— բոլորը նոյնն էր: Քաւոր Պետրոսը ինձ ասաց, թէ դրանք մեր գիւղացիներ են, ռուս-պարսկական 26 թուի պատերազմից յետոյ գաղթեցին եւ եկան հիմնեցին այդ գիւղը:

Թումբուլցիք չէին փոխել եւ իրանց կենցաղավարութեան եղանակը եւ իրանց պարապմունքները: Դրանց եւ այս կողմերում կոչում էին «խալաջողներ»…: Նոր երկիրը չուղղեց նրանց. Նրանք պահպանեցին այն բոլոր յատկութիւնները, ինչ որ բերել էին իրանց հետ Պարսկաստանից…

Ուղիղ տասն տարի էր անցել այն օրից, որ Թումբուլցիք գաղթել էին Պարսկաստանից: Մի այսպիսի փոքր ժամանակում իրանց գիւղը դրախտ էին դարձրել: Քաւոր Պետրոսին ամէնքը ճանաչում էին, իսկ ինձ ճանաչեցին հօրս անունով: Այստեղ գտնուեցան ինձ ազգականներ, որոնց թւում էր իմ մօրաքոյրը: Մայրս շատ անգամ խօսացել էր ինձ իւր քրոջ մասին եւ միշտ մեծ կարօտութեամբ էր յիշում նրան: Քաւոր Պետրոսը տարաւ ինձ նրանց տունը: Երբ մօրաքոյրս դուրս եկաւ մեզ ընդունելու, քաւոր Պետրոսը ինձ ցոյց տալով, ասաց նրան.

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Dameame, PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 21 ՓԵՏՐՈՒԱՐ — JEUDI 21 Février 1935

ԺԱ ՐԴ ՏԱՐԻ - 11e Année Nº 2735

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՐ ԵՒ ԱՒԵԼԻ ՎՐԴՈՎԻՉ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ

Մինչ անխլխանութիւնը կը ծաւալի Փարիզէն Մարսէյլ, անակնկալները կարգի չեն սպասեր:

Երէկ հաղորդած էինք թէ ֆրանսական կոմիտէ մը կազմուած է, «այլուր» տեղաւորելու համար այն օտար ընտանիքները որոնք զրկուած են աշխատանքէ եւ չեն ընդունուիր ուրիշ որ եւ է երկիր:

Այսօր ուրիշ տեղեկութիւն մը, նոյնքան վրդովիչ:

Երեսփ. ժողովին առջի օրուան նիստին մէջ, մեր եռանդուն բարեկամը, Տրօմի երեսփոխան Պ. Մարիուս Մութէ կրկին կ'արծարծէ վտարեալ օտարականներու խնդիրը: Ներքին նախարարը պատասխանելով, կը յայտնէ թէ ծրագիր մը կը մշակուի գաղթային նախարարութեան հետ, «ափրիկեան անկիւն մը» գտնելու եւ այնտեղ փոխադրելու համար.—

1. Այն օտարականները որոնք աշխատանքի արտօնագիր չունին կամ այլ եւս չունին:

2. Անոնք որ արտաքսման դատապարտուած են, քրէական յանցանքներու համար:

Այս երկու խնդիրները իրարու հետ կապ ունի՞ն թէ ոչ,— առ այժմ դժուար է ճշդել: Քանի մը օրէն կ'իմանանք:

Հարցը այն է որ, մինչ մենք օրը իրիկուն կ'ընենք ջուր ծեծելով, իրար խաչաձեւելով, դարմանադան ծրագիրներ որոճալով եւ խեղկատակութիւններ սարքելով, գիշերը չլուացած, նոր հարցական մը կը ցցուի մեր գլխուն վերեւ:

Պահ մը փորձեցէք աչքի առջեւ բերել այն բոլոր իրողութիւնները որ իրարու կը յաջորդեն չղթայի մը օղակներուն պէս,— եւ կրնաք դատել կացութեան ծանրութիւնը:

1. Զորս ամիս կ'ըլլայ որ զրկուած են Մարսէյլի գործաւորները, հետզհետէ մատնուելով ոչ միայն անօթութեան, այլ եւ իրական թշուառութեան:

2. Զարազուշակ լուրեր կը հասնին մինչեւ հիմա ապահով համարուած վայրերէ ալ, իբրեւ հետեւանք 10 առ հարիւրի օրէնքին գործադրութեան:

Փետր. 10ին Վալանսի մեր թղթակիցը կը հաղորդէր թէ խմորեղէնի գործարանէն արձակուած են տասը հայ բանուորներ, որոնք հոն կ'աշխատէին 10–12 տարիէ ի վեր, «որոնց դժբախտութեան առջեւ պաշտօնեաները անգամ յուզուած էին»:

Երէկ Լիոնի մեր թղթակիցը կը գրէր թէ «Ինիոն» չոքոլայի գործարանը արձակեց իր բանուորները, «որոնք տասներէ եւ մաքուրապէս հայ կիներէ կը բաղկանային»:

Այսօր նոյնքան տխուր տեղեկութիւն մը՝ Վիէննէն, եւ ամէնէն բախտաւոր վայրէն,— Պ. Փէյէի կօշիկի գործարանը, ուր տարիներէ իվեր բոյն դրած են 190–200 հայ բանուորներ:

3. Ինքնութեան թուղթերու նորոգման առթիւ կազմուած է հրահանգ մը, որ նոյնքան տխուր եզրակացութեանց կը տանի:

Վերջ ի վերջոյ, Տեղական Գերատեսչութիւնները զեկուցումներէն եւ աշխատանքի նախարարին հայեցողութենէն կախում ունի հազարաւոր օտար բանուորներու ճակատագիրը: (Աշխատանքի արտօնագիր):

Եւ քանի որ Ներքին նախարարը կը յայտարարէ թէ սահմանէն դուրս պիտի քշուին կամ «ափրիկեան անկիւն մը» պիտի փոխադրուին անոնք որ աշխատանքի արտօնագիր չունին,— կրնաք նախատեսել հետեւանքները:

×

— Այս բոլորը լաւ, բայց ի՞նչ դարման կը ցուցնէք: Զի բաւեր չարիքը մատնանշել եւ ողբալ:

Դարմանի մասին խօսած ենք բազմաթիւ անգամներ: Դեռ անցեալ տարի,— ամառը — վերլուծելով զանազան չարաչուք երեւոյթներ, պատասխանատուութեան կը կանչէինք իրաւասու եւ ձեռնհաս օրգանները, որպէսզի լրջօրէն գլուխ գլխի տան, կազմակերպուին եւ ծրագրեալ, մեթոտիկ, յարատեւ աշխատանքի մը լծուին:

Ամիսներ վերջը, երբ տագնապը աւելի ծանրացաւ, եւ նոր դահլիճը նոր խստութիւններ ծրագրեց, ունեցանք Միացեալ Ցանձնաժողովը:

Օրը օրին յայտնած ենք մեր տեսակէտները, այդ Ցանձնաժողովին գործունէութեան մասին: Ու մինչ կը սպասէինք որ թերութիւնները դարմանուին, Մարմինը դառնայ իրապէս ներկայացուցչական եւ աւելի գործօն ու կենդանի, տեղի ունեցաւ Գուլվառ Օամանի խեղկատակութիւնը (9 փետր.):

Միւս կողմէ, Մարսէյլէն Փարիզ փաստաբան են վարձեր, կառավարութեան առջեւ դատ վարելու եւ Գաղթ. Օֆիսները ջնջելու համար: (Եւ փաստաբանն ալ ստանձնե՞ր է այս «ազգասիրական» գործը...):

Ի՞նչ տարակոյս որ այս բոլորը պիտի յանգին նոր պառակտումներու եւ ամուլ վէճերու,— մինչ կառավարութիւնը ծրագիրներ կ'որոճայ մեր գլխուն վերեւ:

Ապահովաբար վաղը «ափրիկեան անկիւն»ի ծրագիրն ալ քուէարկուած կ'ըլլայ, եւ մենք տակաւին լեզու գտած չենք ըլլար իրարու հետ:

Այս կացութեան առջեւ, անգամ մը եւս կը հարցնենք, վարկ բանալով եւ պարտականութեան հրաւիրելով.

— Միացեալ Ցանձնաժողովը կը ստանձնէ՞ իր վրայ ինկած հոգերուն ամբողջ պատասխանատուութիւնը:

Ունի՞ բաւարար ուժ եւ աշխատելու տրամադրութիւն, իր կարելին փորձելու եւ նոր անակնկալները դիմաւորելու համար:

Անհրաժեշտ չէ՞ գտներ լայն խորհրդակցութիւն մը, թէ կացութեան բոլոր մանրամասնութիւնները քննելու եւ թէ իր կազմը թարմացնելու, զօրացնելու համար:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ՀԱՐՑԱՊՆԴՈՒՄ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

»»»..«««

Երեսփոխան Մութէ կը ձաղկէ արտաքսման քաղաքականութիւնը

ԿԸ ՅԻՇԷ ՆԱԵՒ ՀԱՅԵՐՈՒ ՊԱՐԱԳԱՆ

Երեսփ. ժողովի երեքշաբթի օրուան նիստին մէջ, մեր ընկերվարական բարեկամը, Մարիուս Մութէ, կրկին յուզեց օտարականներու «խմբական արտաքսումներու» խնդիրը, հարցաքննելով ներքին գործերու նախարարը եւ մասնաւորապէս դատապարտելով քաղաքական փախստականներու մասին տրուած հրահանգները: Այս առթիւ յիշեց բազմաթիւ սրտաճմլիկ պարագաներ: Օրինակ, Հայ մը որ դատապարտուած է անկարեւոր յանցանքի մը համար, յետաձգման իրաւունքով, դատապարտուած է արտաքսման, բայց ոչ մէկ հարեւան պետութիւն չընդունիր զինք եւ խեղճը եօթ տարիէ ի վեր իր ամբողջ ժամանակը անցուցած է բանտին մէջ եւն.: Մութէ բողոքեց արտաքսումներու խորհրդաւորութեան, իրաւասութեանց զեղծանումի, վրէժխնդրութեան, բանսարկութեանց եւ նենգութեանց դէմ որոնց կ'ենթարկուին օտարականները՝ ոստիկանական ստորադաս պաշտօնեաներու կողմէ: Իբրեւ եզրակացութիւն պահանջեց որ այսուհետեւ արդարադատութեան յանձնուի արտաքսումի դատապարտուած օտարականներու ճակատագիրը:

Արտաքսեալներ Ափրիկեան գաղթավայր մը պիտի փոխադրուին

Ներքին նախարարը պատասխանելով, յիշեցուց թէ Ֆրանսա միակ երկիրն է որ տակաւին կը գործադրէ ապաստանութեան իրաւունքը: Բայց, բաւ, պէտք չէ չարաչար գործածել այդ իրաւունքը: Իր կարծիքով, շատ բնական է որ երբ օտարականները բնակարան կը փոխեն, պարտաւոր ըլլան իմացնել ոստիկանութեան. բնական է նաեւ որ ՍԱՀՄԱՆԷՆ ԴՈՒՐՍ ՀԱՆՈՒԻՆ ԱՆՈՆՔ ՈՐ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԱՐՏՕՆԱԳԻՐ ՉՈՒՆԻՆ ԿԱՄ ԱՅԼԵՒՍ ՉՈՒՆԻՆ: ԳԱԼՈՎ ԱՆՈՆՑ ՈՐՈՆՔ ՈՐ ԵՒ Է ՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ ՉԵՆ ԸՆԴՈՒՆՈՒԻՐ ԵՒ ՈՐՈՆՔ ԱՄԷՆ ԿՈՂՄԷ ԴՈՒՐՍ ԿԸ ՔՇՈՒԻՆ, ՄԻՋՈՑՆԵՐ ԿԸ ԽՈՐՀՈՒԻՆ ԱՆՈՆՑ ՀԱՄԱՐ: ԳԱՂԹԱՎԱՅՐԵՐԸ ՊԻՏԻ ՂՐԿՈՒԻՆ ԱՅԴ ԱՆԲԱՂՁԱԼԻՆԵՐԸ:

Նախարարը անընդունելի գտաւ որ արտաքսման ենթակայ օտարականներու խնդիրը ոստիկանութեան ձեռքէն առնուի եւ յանձնուի դատարաններու:

Մութէ նորէն խօսք առնելով, պահանջեց որ մարդասիրութեամբ վարուին «մարդկային նիւթ»ին հետ: Վերջ ի վերջոյ այս օտարականներն ալ մարդ են: «Յեղափոխութեանց առաջին գործն է փոխել բանտերու բնակչութիւնը: Եթէ փետրուար 6ը յաջողած ըլլար, ոչ նախարարը հոս պիտի գտնուէր, ոչ ալ ես (ծափեր): Նախարարը թող չմոռնայ այս պարագան եւ արդար ու մարդկային լուծում մը գտնէ օտարականներու հարցին»:

Այս տեղեկութիւնները կը քաղենք ընկերվարական պաշտօնաթերթէն: Ուրիշ թերթեր ալ համառօտակի արձանագրելով այս վիճաբանութիւնը, անբաղձալիներու այլուր փոխադրութեան պարագան կը պատմեն այսպէս.— Պ. Ռէնիէ յայտարարեց թէ համախորհուրդ գաղթային նախարարին հետ, կը փնտռէ «ափրիկեան անկիւն մը», հոն փոխադրելու համար քրէական յանցանքի մը համար արտաքսման դատապարտուած «հայմաքյօս»ները:

Երրորդ թերթ մը կը գրէ.— Նախարարը դիտել տուաւ թէ ոչ մէկ բան փոխուած է քաղաքական փախստականներու համար, պայմանաւ որ ապրուստի միջոցներ ունենան եւ չխանգարեն երկրին ապահովութիւնը: Այն օտարականները որ աշխատանքի արտօնագիր ունին, պիտի կրնան մնալ. ԻՍԿ ԱՆՈՆՔ ՈՐ ՉՈՒՆԻՆ ԿԱՄ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԱԾ ԵՆ ՔՐԷԱԿԱՆ ՅԱՆՑԱՆՔՆԵՐՈՎ, ԲԱՑԻ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐԷ, ՍԱՀՄԱՆԱԳԼՈՒԽ ԿԸ ՔՇՈՒԻՆ ԵՒ ՊԻՏԻ ՔՇՈՒԻՆ, ՄԻՆՉԵՒ ՈՐ ԼՐԱՆԱՅ ՆԵՐՔԻՆ ԵՒ ԳԱՂԹ. ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆՑ ԿՈՂՄԷ ՄՇԱԿՈՒԱԾ ԾՐԱԳՐԻ ՄԸ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ: ԱՅԴ ԾՐԱԳՐԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆ, ԱՆԲԱՂՁԱԼԻ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ՓՈԽԱԴՐՈՒԻՆ ԳԱՂԹԱՎԱՅՐ ՄԸ, ԶԱՆԱԶԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐ ԿԱՏԱՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ:

Յաջորդով՝ այս խիստ կարեւոր հարցին բոլոր մանրամասնութիւնները:

Երեսփ. ժողովի քաղաքային օրէնքներու յանձնաժողովը քննելով Պ. Տոմանժի օրինագիծը, որոշեց նոր խստութիւններ հաստատել: Այսպէս, օտար բժիշկ մը երբ հպատակ դառնայ, հպատակութեան թուականէն տասը տարի վերջը միայն պիտի կրնայ ի գործ դնել իր արհեստը Ֆրանսայի մէջ: Բացառութիւն պիտի ըլլայ անոնց համար որոնք զործօն ծառայութիւն կատարած են ֆրանսական բանակին մէջ, կամ գիտական բացառիկ արժանիքներ ունին եւ անցուցած են գործօն զինուորութեան տարիքը:

— oo —

ՀԱՐԻՒՐ ՀԱԶԱՐ վերելակի բանուորներ գործադուլ հռչակեցին Նիւ Եորքի մէջ: 35.000 տուներ զրկուած են վերելակէ (ասանսէօր): Երբ ըսենք թէ 50–80–100 յարկով տուներ կան Նիւ Եորքի մէջ, կը հասկնաք թէ ի՛նչ կը նշանակէ այս գործադուլը: Ծառայողները անբաւական կը գտնեն շաբաթական 300 ֆրանքը: Այս առթիւ երկու հոգի սպաննուեցան եւ բազմաթիւ մարդիկ վիրաւորուեցան:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՍԵՐ ԵՒ ՀԱՅՐԵՆԻՔ

— • —

Երկու կիներ գլխատուած կացինով:

Երկուքն ալ գեղեցիկ եւ ազնուական — շփացած շառաւիղները « քանի մեծ ազէկներու, որոնց գերդաստանները զինուորական փառքեր շահած եւ շահեցուցած են կայսերական Գերմա- [նիոյ]

Երկուքն ալ երիտասարդ եւ ձեռքէ ձեռք խլուած:

Լսե՞ր էիք աւելի դաժան մահավճիռ, այլ մանաւանդ այսքան քստմնելի գործադրութիւնը անագորոյն մահավճռի մը:

Երկու մանկամարդուհիներ կապուած աչքերով, ծունկի եկած կոճղի մը առջեւ, իսկ իրենց գլխուն վերեւ՝ համազգեստաւոր դահիճը, ձեռնոցով:

Երկու կաթնաթոյր եւ թարմագեղ ծոծրակներ՝ կացինին տակ...

Հարուածը կ'իջնէ եւ երկու գլուխները կը նետուին աւազանի մը մէջ:

Այսպէ՞ս անշնչացան, Պերլինի մէջ, Տիկին Պէնիթա ֆոն Պէրկ եւ Օր. Ռէնաթէ ֆոն Նացմէր, իբրեւ հայրենադաւ:

Հրացանի գնդակն անգամ զլացուեցաւ իրենց, պատուաբեր համարուելով:

Անարգ եւ անպատիւ էր եղած իրենց կեանքը: Օրուան իշխանաւորները ուզեցին որ մահապատժի գործադրութեան եղանակն ալ դառնայ խորապէս նուաստացուցիչ:

Դեռ աւելին:

Լրագիրները կը պատմեն թէ կառավարութիւնը արգիլած է կրօնական արարողութիւն կատարել, նոյնիսկ հեռացեալ պահել երկու կիներուն մարմինները: Անոնք փոս մը նետուած պիտի ըլլան գիշերանց:

✗

Ի՞նչպէս կամ ինչո՞ւ փնացան այս երկու մանկամարդուհիները, ինչպէս եւ երրորդ մը, որ դատապարտուած է ցկեանս բանտարկութեան:

Սրտաճմլիկ սիրավէպ մը: Հայրենիքի սէրը:

Փարթամ կեանքի, սանձարձակ վայելքի ծարաւ ունէին երկուքն ալ, եւ ոսկի հորթը նստած էր իրենց սրտին մէջ:

Գեղեցի՞կ էր լեհ սպան, Սօսնովսքի (ժօռժ), իսկ շատ աւելի գեղեցիկ՝ անոր միւս պարգեւը,— դրա՛մ:

Իսկ դրամը կը հոսէր ինչպէս աղբիւրը: Ինչպէս առուակ մը կարկաչուն:

Ճոխութիւն, խրախճանք, պտոյտ, վայելք կախարդական երազներով, եւ ամէն երկնքի տակ.

« Ազուսպ Սօսնովսքիի իր ցանցին մէջ բռնած երկու պուպրիկները, կը քամէր ոչ միայն անոնց աւիշը, այլեւ անոնց տրամադրութեան տակ եղած գաղտնիքները:

Ո՞ր երկուքն ալ կը պաշտօնավարէին Գերմանիոյ պատերազմական նախարարութեան մէջ, թանկագին փաստաթուղթեր մեքենագրելով կամ պատճենելով:

Միջանկեալ ըսեմ որ հայկական անուն մըն ալ խառնուած է այս ամբողջ ողբերգութեան,—իշխանուհի Պ...ը փախած է եղեր:

Եւ ահաւասիկ վախճանը.— չարաչար մահ: Գլխատում՝ կացինով, բրտի վերջին անարգանք:

Լրագիրները կը պատմեն թէ երկուքն ալ արիաբար դիմաւորեցին մահը, ծունկի գալով եւ ծռելով իրենց գլուխները:

Ո՞րն է աւելի զօրաւոր, այս պարագաներուն վրայ.— սեռական սէ՞րը թէ հայրենիքի սէր...

Թշուառ, բշտո՞ւ «ազնուականութիւն» կամ «քաղաքակրթութիւն», որ հայրենիքն անգամ ծախու կը հանէ...

ՎԱՀԷ

Սկսան գործադրել 10 առ 100ի օրէնքը

ՎԻԷՆ (յապաղած).— «Ցառաջ»ի ընթերցողներուն ծանօթ է Պ. Փէյէի կօշիկի հաստատութիւնը ուր 12 տարիէ ի վեր բազմաթիւ Հայեր կ'աշխատին: (Ներկայիս՝ 190): Այս քանի մը տարուան ծանր տագնապին մէջ ոչ մէկ հայ գործաւոր արձակուած էր եւ շատ մը նորեր ալ գործի առնուած էին մեծ բարեացակամութեամբ:

Արդ. շաբաթ օր, 16 փետրուար կաշիի հաստատութեան մէջ աշխատող 7 հայ գործաւորներու 8 օրականը կտրուեցաւ, ըսելով թէ ստիպուած են գործադրել 10 առ հարիւրի օրէնքը: Այս 7 հայ գործաւորներէն 3ը կին են, իսկ 4ը այր: 2 կիներ ալ կօշիկի բաժինէն արձակուեցան: Տակաւին չենք գիտեր թէ քանի հոգի պիտի արձակուին: Առ այժմ նկատի կ'առնուին ամուրիները եւ այն բանուորները որոնք շատ ծանրաբեռնուած չեն ընտանեկան հոգերով: Բոլոր հայ բանուորները մտահոգութեամբ մատնուած են:

Հանգանակութիւն Էջմիածնի համար

■■■■■■■■

ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ ՄԸ ԿԱԶՄՈՒԵՑԱՒ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կաթող. Նուիրակ Գարեգին արք. ի հրաւէրով, երկուշաբթի, մօտ 25 ծանօթ անձնաւորութիւններու ներկայութեամբ, ժողով մը գումարուեցաւ Փարիզի եկեղեցւոյն խորհրդարանին մէջ:

Նուիրակը զեկոյցով մը պարզեց իր առաքելութեան նպատակը,— Էջմիածնի վերաշինութիւնը եւ Մայր Աթոռին պահպանումը: Որպէսզի Փարիզի եւ արուարձաններու հայ գաղութը կարենայ իր օժանդակութիւնը ցոյց տալ այդ նպատակին, ընտրուեցաւ յանձնախումբ մը, որ պիտի աշխատի նիւթական միջոցներ հայթայթել Էջմիածնի համար: Այդ յանձնախումբին կ'անդամակցին Վռամշապուհ եպիսկ. տիկիններ Մառի Կիւլպէնկեան, Ճէվահիրճեան, Սաթենիկ Բէզլարեան եւ Կիւմիւշկէրտան, Պարոններ Լամէրեան Պօղոս, Արշակ Խան Գորոյեան, Տօքթ. Թօլօլեան, Բուլրաթեան, Զաւրիեւ, Խատիսեան, Խանզատեան, Լեւոն Կիւմիւշկէրտան, Ա. Համբարձումեան եւ Վահան Խումէրեան.

Յանձնախումբը ընտրեց իր դիւանը.— Պ. Պօղոս Լամէրեան՝ նախագահ, փոխ - նախագահներ Տիկ. Ճէվահիրճեան եւ Պ. Զաւրիեւ, գանձապահ Կիւմիւշկէրտան, քարտուղար Խանզատեան:

Կաթողիկոսական Նուիրակը, այն քան ատեն որ Փարիզ կը մնայ, պիտի մասնակցի այս յանձնախումբին խորհրդակցութիւններուն:

« Էջմիածնի վերաշինութեան եւ Մայր Աթոռի պահպանման» յանձնախումբը նիւթական միջոցներ պիտի գտնէ արձանագրելով ընդհանուր նուէրներ (հանգանակութիւն) եւ «Լուսաւորչի լումայ» (տեսակ մը եկեղեցական տուրք):

Հ. Յ. Դ.
ՎԵԹԵՐԱՆՆԵՐՈՒ ՖՈՆՏ

ՑԱՆԿ ԹԻՒ 8

Կարօ Երանեան (Սարսէլ)	25
(Ողբացեալ Ց. Ակինեանի մահուան առթիւ)	
Պետրոս Յրուեանեան (Պերլին)	30
Ոմն (Պրիւսէլ)	25
Պ. Մ. (Փարիզ)	20
Գումար՝	100
Նախորդ գումար՝	1395
Ընդհ. գումար՝	1495

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Անշուշտ, առաջին անգամը չէ որ «Քեմալական Թուրքիոյ մէջ երեսփ. ընտրութիւններ տեղի կ'ունենան: Ընկիւրի, որ, սովետներու հետեւողութեամբ, ամբողջ գիտէ օրօրել՝ առանց մէկ «նորութիւն» մը գտնելով հրապարակ, այս անգամուան ընտրութիւնները օժտած է երկու նոր ոլորումներով:

Առաջինը կին երեսփոխաններու պարագան է:

Թերթերը իրարու հետ մրցումի ելլան, խմբական թէ անհատական նկարները տպելով «պայմաններու», որոնք իրենց թեկնածութիւնը դրած էին երեսփոխանութեան համար

Եթէ՝ մարդ քայլ մը մօտեցնէ այն մեծ յեղաշրջումները որոնք կատարուեցան Թուրքիոյ մէջ, կին երեսփոխաններու գոյութիւնը կրնայ տրամաբանական հետեւանքը նկատել անոնց:

Բայց, եթէ աւելի խոր կերպով քննենք այդ յեղաշրջումներու ներքին ծալքերը եւ ուղենք իրականը անջատել ձեւականէն, ոչ միայն անտրամաբանական, այլ եւ ծիծաղելի պիտի գտնենք նոյն այդ կիներու գոյութիւնը՝ ազգային ժողովին մէջ:

Կանխած ըլլալու համար որ եւ է սխալ մեկնութիւն, հոս, բառ կարգի, ուշադրութեան յանձնեմ պարագայ մը:

Անցեալ օր, «Ցառաջ» խմբագրականին մը մէջ խօսելով Թուրքիոյ մասին, կը գտնէր որ ոմանք թերահաւատութեամբ կը նային Թուրքիոյ մէջ տեղի ունեցածներուն, մինչ կատարուած բարեփոխումները անպայման հետք մը կը թողուն:

Թէ «Ցառաջ»ի մտահոգութիւնն է թշնամին տեսնել իր իրական արժէքներով ու թերութիւններով՝ նոր յուսախաբութիւններու չենթարկուելու համար, մանաւանդ, որ կոչուած է հանրային կարծիք մը առաջնորդելու, անժխտելի պարտաւորութիւն մըն է այդ: Մինչ, յօդուածագիր մը նուազ ենթակայ է այդ պարտաւորութեան: Ան ստիպուած չէ հաւասարակշռելու: Կ'ըսէ իր կարծիքը ու կ'անցնի:

Այսուհանդերձ, երբ Թուրքիոյ մասին կը խօսինք, յաճախ ստիպուած կ'ըլլանք իրենց իսկ վկայութիւններով անխախտելի գիծեր եւ իրողութիւններ մատնանշել: Ես, իբրեւ մէկը որ այս թերթին մէջ Թուրքիոյ մասին յօդուածներ կը ստորագրէ, միշտ ունիմ «Ցառաջ»ի մտահոգութիւնը, մանաւանդ որ, եթէ թոյլ կը տրուի ըսելու, թերթին խմբագրութիւնը թղթակից — խմբագրի մը հանգամանքը տուած է ինծ ու ես, այս շատ կարեւոր նիւթերուն շուրջ, պարտաւոր կը նկատեմ ինքզինքս՝ յարգել թերթին ուղղութիւնը: Ուրեմն, տրամադրութիւնը տեղ չունի յօդուածներուս մէջ:

Այս անհրաժեշտ ճշդումէն վերջ, վերադառնանք նիւթին:

Կ'ըսէի թէ կիներուն երեսփոխանութիւնը տրամաբանական հետեւանքը չէ Թուրքիոյ իրական կացութեան:

Ու քանի մը պատճառներով:

Առաջին, — Թուրքիոյ մէջ երեսփոխանը իբրեւ իրաւական անձ, որ եւ է արժէք չունի: Փաստ՝ ընտրութեան ձեւը: Ան վճարուի եւ վերէն ցոյց տրուած պաշտօնեայ մըն է:

Երկրորդ, — Թուրքիոյ մէջ բնականօրէն հասունցած չէ այդ պահանջը:

Երրորդ, — Թուրքիա համայնատարական ընկերային կեանք չունի:

Անշուշտ, ըսել չեմ ուզեր թէ Թուրքիոյ մէջ անկարելի է գտնել տասը, քսան կամ յիսուն կիներ, որոնք կարող ըլլան գոնէ Թուրքիոյ մէջ երեսփոխան ըլլալու: Ցնցիչը այդ չէ: Այս ու այն կնոջ անհատական կարողութեան հետ կապուած չէ ան: Այլ՝ այն հարցման հետ թէ՝ Թուրք կինը — իր նկատելի համբերատարութեամբ — ի վիճակի՞ է ձայն ունենալու երկրին քաղաքական, ընկերային եւ տնտեսական կեանքին մէջ:

Եթէ այս ակնոցով նայինք, ամէն մէկս մեզի խնայած կ'ըլլանք այն թիւր կարծիքը որ բնականօրէն մեր մէջ կը ծնի երբ թերթերու մէջ կարդանք, օրինակ, «թեկնածու Տոքթ. Ֆաթմա Շաքիր, — 1929ին յաջողութեամբ աւարտած է բժշկ. համալսարանը»:

Կամ՝

«Հուրիէ Փաշա Իչ, — մանկավարժութիւն սորված է Լոնտոնի համալսարանին մէջ»:

Կը տեսնուի որ, թեկնածուներէն գիւղացի կինը չկայ: Այլ, առի յաւագոյնները:

Հարկ է ճշդել, սակայն, թէ յաւագոյնին մէջ իսկ իր անհատական արժանիքը խնդրոյ առարկայ չէ: Այլ՝ ընդհանրապէս Թուրք կնոջ արժէքներուն եւ ընկերային ու քաղաքական հասունութեան համապատասխան ըլլալը: Իսկ առաջ պատասխանը պիտի տայ Անատոլուի կինը.

Այլապէս՝ այդ արժէքաւոր կիները կը գտնուին անպէտ եւ անիմաստ: Յուզափիզիկի նիւթեր պարզապէս Վասնզի, եթէ զիրենք կ'ընտրեն բժիշկ կամ մանկավարժ ըլլալնուն համար, Թուրքիոյ մէջ անշուշտ չեն պակսիր աւելի լաւ բժիշկներ ու մանկավարժներ:

Վերջերս, տասը թերթի մը մէջ, ես տեսայ յատկանշական նկար մը: Ենկիւրիի ազգ. ժողովին մէկ նիստէն վերջ, ուր կիներ գացեր էին երախտագիտութիւն յայտնել՝ իրենց ի նպաստ քուէարկուած օրէնքին համար, քով քովի լուսանկարուած էին երկու զոյգեր: Առաջինը գլխարկով եւ եւրոպական արտաքինով երկու Թրքուհիներ են, թերեւս բժշկուհի մը եւ մանկավարժուհի մը, իսկ միւսը՝ Փէրաճէներու մէջ փաթթուած երկու ուրիշ կիներ (ուրեմն Փէրաճէով գացեր են Ազգ. Ժողով, ուր, տարիներ առաջ, օրէնք քուէարկուած է Փէրաճէն ջնջող ...): Ինչ է ձեր կարծիքը: Այդ նկարը չի՞ պատկերացներ արդեօք նոյնինքն Թուրք կինը: Պոլիս ու Իզմիր մէկ կողմ ու Անատոլուն միւս կողմ:

Գալով ընկերային կեանքին, Թուրքիան տարբերած է նախկին Թուրքիայէն, — եթէ արտաքնապէս փոխուած բաներ կան, — բայց ինչո՞վ աւելի է, ընկերային քաղաքակրթական տեսակէտէ, եւրոպական շատ մը երկիրներէ: Ինչո՞վ կը տարբերի: Ֆրանսան, լոյսի օրօրանը, դեռ չունի իր կին երեսփոխանները

Ուրեմն, եղածը ձեւական բան մըն է, քան իրական պահանջ մը, որ կեանքին հետ ու կեանքին մէջ հասունցած ըլլայ

Երկրորդ «նորութիւնը» փոքրամասնութիւններէն ալ երեսփոխան ունենալն է:

Եւ այս կէտը սխալ են փողով ու թմբուկով իմացնել: Թուրքիան հանրապետական երկիր է: Ունի Երեսփ. Ժողով: Ինչ որ փոքրամասնութիւն կը կոչեն, Թուրք հայրենակից է: Արդ, ի՞նչ հարկ առաջաններին ժողովին մէջ որոշելու թէ «փոքրամասնութիւններուն ալ տեղ պիտի տրուի»: Կը նշանակէ որ օրէնք, իրաւունք եւն. զատորկ խօսքեր են կրկին: Մանաւանդ որ այդ երկու հիմնական արժէքները կ'անտեսուին բուն իսկ անոնց հանդէպ որոնք կը կոչուին ... օրէնք քուէարկելու: Առաջ պերճախօս ապացոյցն է վերէն նշանակելը: Բ. կարգի ընտրութիւն, քուէատուին թափօրով տարուիլը եւն. կը հետապնդեն միշտ նոյն նպատակը, — ընտրութիւն խաղալ եւ ժողովրդավարութեան պատրանքը տալ ներսն ու դուրսը:

Փոքրամասնութիւններէ երեսփոխաններ նշանակելը աւելի ծիծաղելի է, ու, եթէ կ'ուզէք, յիշին միտքերու արդիւնք

Նախ, ինչո՞ւ միայն մէյմէկ անձ թեկնածութիւն է դրած: Որովհետեւ, Քէրէստէճեան թէ միւսները կանչած եւ ըսած են, — դիր թեկնածութիւնդ: Եւ այսպէս առաջուընէ կատարուած իրողութիւն կարելի է նկատել անոնց երեսփոխանութիւնը

Արդ, մէկը որ կը նշանակուի վերէն եւ գիտէ թէ չի կրնար ժողովուրդի ազատ կամքին, — կը դառնայ պարզ կամակատար մը:

Երկու յոյն երեսփոխաններու (մէկ կը՝ Փափա էֆթիմ մեզակից) գոյութիւնը արդիւնք է յոյնեւթուրք վերջին տարակարծութեան: Բիւզանդ Արաա խոստացած էր Ժընեւէն դարձին Աթէնք հանդիպիլ: Հանդիպեցաւ: Աթէնք պահանջ դրած է Պոլսոյ փոքրամասնութեանց խնդիրը կարգադրել, այս պահանջը ծնունդ տուաւ սըսիրի խնդրին վրայ

Միւս կողմէ, Աթէնք սկսած է մտածել Թուրքիոյ ցոյց տուած քաղաքական յոյն գործունէութեան պատճառաւ: Մանաւանդ Ֆրանսեւիտալական համաձայնութեան վրայ, Բիւզանդ Արաաի Ժընեւ մեկնիլը կասկածներ ներշնչած է Աթէնքի թէ՝ իր դիւանագիտական թափօրը կը մտնէ յուզումնալից Թանէրումին մէջ, մինչ իրենց զինակցութիւնը կը նախատեսէ լոկ պալքանեան համարակից սահմանները (Թրակիա):

Այս է պատճառը որ Ենկիւրի կը փորձէ փոշի ցանել Աթէնքի աչքին մէջ: Ձայն գոհացնել ձեւով մը, ըսելու համար թէ ինք կայսեր պատկանածը կայսեր կուտայ, իսկ Աստուծոյ պատկանածը՝ Աստուծոյ:

Գալով հայ երեսփոխանին, Թոյլ տուէք ըսելու թէ շատ ալ լաւ արդիւնք մը ունենալու չէ ան

Երբեք անակնկալ մը թուելու չէ մեզի, եթէ առեն մը վերջ ուզեն վարագոյը դարձնել զայն, իրենց թրքացման ծրագիրը լրացնելու համար:

— «Պայ Քէլէսթէճեանի առաջարկով կառավարութիւնը գործադրեց...»

Ամէն պարագայի մէջ, «շնորհուած» այդ «իրաւունքը» պէտք չէ նկատել բարեկէպ հանդուրժողականութիւն մը, այլ՝ քէմալականներու յատուկ ծուղակ մը

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԱՆԴՐԱԴԱՐՁՈՒՄ

Համն տասը տարի գրիչը լքած, գրելու ամէն փափաք, նոյնիսկ վարժութիւն կորսուած, նուիրեալ առաքելէ մը յետոյ չարաչար դառնալքութիւն մը ապրելու գժնդակութեան վարժ, այսօր երբ կը նստիմ դրասեղանին առջեւ, հին սիրելի բարեկամի մը մասին գրելու պարտականութեամբ, ուսերս ծանր կը ճնշեն:

Ո՞վ կրնայ երեւակայել թէ՝ երազներու մէջ քաղցրօրէն փայփայուող այս «Լոյս Քաղաք»ին խաւար հոգին կը փշրէ ամէն թռիչ, ամէն բնականութիւն: Քաղաքակրթութեան այս «որբան»ը հանապազօրեայ խուլ ջարդարան մըն է միայն, ուր գեղեցիկ բաները իրենց իմաստը կը չքեն, եւ ուր մարդկայինին տեղ՝ գրաստն է որ կը թագաւորեցնեն.

Այս չղթան սակայն կը սկսի խլրտիլ դէպի թեթեւցում, երբ, միտքս թափ կուտայ դէպի երեսուն տարիներ առաջ, ու ինքզինքս կը գտնեմ Մսը–գումէ օրաթերթին խմբագրական փոշոտ բայց սրբատ սենեակը:

Այն ատեն, քսան տարեկանի յաւակնութիւններով փցուն, մեր միտքի պարապութիւնները ազնիւ սնափառութիւններով կը լեցնէինք գէթ, ու «գաղափարականներ» պայքար մը կար իբր դրամագլուխ, պայքար զոր մեծ պատերազմը սպառեց ջնջեց աշխարհի մակերեսէն:

Կէս — կատար Ֆրանսերէն մը ունէի, կէս կատար դպրոցէ մը ետք, եւ սակայն քաջութիւնը չէր պակսեր օրը օրին թարգմանելու լուրեր ու յօդուածներ, այլեւ, ո՞վ այսօր... այսօր — թիւն, Զօլայի Թէրէզ-Ռաքէնն իսկ:

Տպարանին մէջ չնորհքով բան գիտցող մէկը չկար, Բաժիմ՝ խմբագրապետ՝ թէեւ սոր հոատուութեամբ արթուն լրագրող մը, Ֆրանսերէն չէր գիտեր, ես ու Բաբաեանն Գեղամը, գիրեր լրացնելու ճիգերով կը տապլկէինք, երբ լուրջ բան մը թարգմանելի կամ բացատրելի հարկ ըլլար:

Եւ ահա օր մը՝ ընկեր մը բերին մեզի, «արտաքին լուրերու» մասնագէտ մը — Տ. Անդրէասեանն էր, — երկայն, ցցուածօրէն ... հանդարտ աչքեր, քիթ մը՝ որու կորնթարթ չեզրը կը չեչտէր հպարտութիւնը գլուխին, եւ խորունկ թեւ ... փոխարինեցին: Զասուհանին առկի, բարձրեկեկ չեղ գրասեղանը ուր կ'աշխատէր, իրեն տրամադրուեցաւ կէս օրեր եսոքը, եւ երբ ան իր անյեղլի ... թեամբ մտնէր, ես թուղթերուս հետ ... մեքենական ու բնական, այսօր ինծի կը թուի խորհրդանշական, — արժանիքին առջեւ թերին կը տրտուէր, թերուսը տեղի կուտար հմուտին գերակայութեան...:

« Վարժապետ » մըն էր ան, մինչեւ կէս օր դպրոց, կէսօրէ վերջ խմբագրատուն: Կարդացած քայլերով, անաղմուկ կը մտնէր, չոր բարեւ մը ժպտալից, ուղղակի դրասեղան, ու մոռնալով անկիւնը խնամով տեղաւորել իր հովանոցը սրուն ... յաջորդները ցարդ նոյն խնամքը կը վայելեին իրմէ: Եւրոպական թերթերը հոն էր, «Ցակոբ Թ'ոզը» եւ ահա արդէն ճերմակ թերթերը կը լեցուէին ջղային շարժումներովը մեքենականօրէն իր նուրբ մատներուն, որուն ծայրերը հինաւուրց էին ծխախոտի անդուլ համբոյրէն: Կ'արժէ նօթել որ այս խեւ ծխողը օր մը միանգամայն ջնջեց իր այդ մոլութիւնը եւ տարիներէ ի վեր մոռցած է անոր լեղի փորձութիւնը, — հսկայ կամեցողութիւն մը:

Իր գալուստը չունէր առանց կոատար մեզի՝ երիտասարդ ծոյլերուս: Նախ՝ գրաշարները մեզ չէին նեղեր այլեւս եւ կրնայինք չաղակրատել եկող գացողին հետ, — մինչ ան քուրմի պէս անտարբեր ամէն թոհ ու բոհի, իր գործը կը շարունակէր: Երկրորդ՝ բառարանի պէտք չէր մնար այլեւս, ինք՝ բաց բառարանն էր, միշտ պատրաստ եւ ճիշդ: Ցաճախ՝ զինքը չխանգարելու սմթով երբ Լուսինեանը ձեռք կ'առնէի եւ անոր թնճուկին մէջէն բառին պատշաճ իմաստը կը փնտռէի, ան եղբայրական, աւելի ճիշդ հայրական քաղցրութեամբ մը կը հարցնէր «ի՞նչ կ'ուզես» եւ կ'ապշէի՝ երբ տասնեակ մը իմաստներուն մէջ, ճիշդ բառը կուտար ինծի: Ի՞նչպէս կրնայի չզմայլիլ այս մարդուն վրայ որ իր մէկ հանդիպած բառը՝ տարիներով միտք կը պահէր, մինչ ես, նոյն յօդուածին մէջ, նոյն բառին երեք անգամ հանդիպելէ յետոյ չորրորդին համար դարձեալ բառարանին կը վազէի...:

Մանթումէի մէջ իր յօդուածները կ'ընդգրկէին ամէն մարզ ու սահման. — միջազգային քաղաքականութիւն, տնտեսական - ընկերական պատմութիւն, ազգային - մշակութային աւանդութիւններ, լեզուական գրական պայքարներ, փիլիսոփայական ու քննադատական հարցեր: Հատու յստակութի: Առանց մտածելու կը գրէր կարծես, գրիչը կը փոխադրէր միտքը թուղթին վրայ անվարան, գրել չէր, այլ հոսել, սրբագրութիւն չունէր, վարանում չկար, գաղափարը եւ ոճը զիրար ընդգրկած կը սահէին բեղուն յարի մը վրայէն սուրացող անիւներու պէս: Եթէ նոյնիսկ համամիտ չըլլայինք երբեմն իր « պահպանողական » արտայայտութեանց, կամ այնպիսի յարձակողականներուն՝ ուր միտքէն աւելի ջիղերու տիրապետութիւնը կը գտնէինք, անոր ընթերցումը նուազ հաճոյք չէր որ կը պատճառէր:

Վանականի խմոր ու գլուխ ունէր ան. Դուրեան Եղիշէի դրոշմը կրած, Օրմանեանի բովէն էր անցած: Իր անապատ պայքարը հայերէնագիտութեան եւ հմտութեան՝ միայն վանականներու համբերութեամբ ու տոկունութեամբ կարելի էր տանիլ: Եւ իրականին մէջ, վանական կեանք էր իրենը: Տունէն դպրոց, դպրոցէն խմբագրատուն, անկէ տուն: Այս ամէնօրեայ եռանկիւնէն բնաւ չեղում չունէր, « զբօսական » մոլորանքներ, մտանդորրի «փախուստներ» չի ճանչնար: Ինչպէս դուրսը, տունն ալ, իրաւամբ «ժրագլուխ» կնոջ մը քաղցրաբարոյ ընկերակցութեան քովիկը՝ իր ընթերցումներուն եւ մտաւոր աշխատանքին էր նուիրուած: Անդուլ աշխատանք ու զոհաբերութիւն՝ իրեններուն հանդիստին եւ բարեկեցութեան համար, տիպար հայր՝ որ իր հինգ զաւակներն ալ զօրացուցած է բարձրագոյն ուսումով:

Իսկ իր ոճը: Կարդացէք մանաւանդ իր վերջին գրութիւնները, ուր հայերէնի գանձը իր շողակներն ու գոհարները կը պարզէ լիութեամբ: Գեղագիտակ մը ուր ռոկոկոյական մառաններէն մինչեւ այսօրուան այլասէր գեղեցկութիւնները իրենց գիւթական եւ բանգները կ'արձակեն գօթական տաճարներու պատուհաններէն սողացող ճաճանչներու պէս: Ամէնէն տափակ, «հասարակ տեղիք» նախադասութիւնը այնպէս մը ոսկեզօծուած է որ կը կորսնցնէ իր տաղտկութիւնը: Եւ կը գրէ բնականօրէն, ինքնահոս դրիչի մը պէս, առանց դեղձելու, առանց որոնելու: Գրել չէ իրը, այլ զանակում: Մե՞ղք որ ինքը՝ եթէ ոչ վերջինը, վերջիններէն մէկն է հայերէնի անդրապաու, անսահման գեղեցկութեան հանածոն արդիական հալոցներու մէջ քաշողներէն: Անհաւասարելի վարպետ մը պիտի կորսուի իրմով:

Մե՞ղք նաեւ որ, ան լրագրական ասպարէզին մէջ կորսուած է: Վաղուան եւ նոյնիսկ այսօրուան սերունդը իրմէ մնայուն բան մը չպիտի ունենայ: Ես կ'ողբամ այն գլուխները որ իրենց արժանի պտուղը չեն տար: Դուրեանն ու Օրմանեանը յիշեցի: Դուրեան եպս. մեր ամէնէն խորաժմուտ, բազմալեզու գլուխն էր, բայց մնաց քանքարաթաքոյց մը, իրմէ կը մնան երկու ողորմելի դասագիրք եւ անուշիկ Հովուական Սրինգ մը, եւ ոչինչ, ոչինչ: Օրմանեան՝ յամառ կարգապահ աշխատող՝ տուաւ պատմական արժէքաւոր գործեր: Տ. Անդրէասեան իր կարգին անգաւառ գրող, բայց միայն ամէնօրեայ լրագրական անվաղորդայն, գեղ բամառ պարունակին մէջ, հեւ ի հեւ կեանքը արդիւնք եղաւ իրեն մեծ աշխատանքներու համար:

... Սակայն, ինչո՞ւ չյուսալ որ, Ցոբէլեանի այս արժանավայել յոյզը, իրեն ապահովէ պայմաններ ուր քաբնայ ան, իր յիւթեան եւ հասունութեան այս տարիքին մէջ, մեր մատենագրութեան աղքատ փեթակին բերել այն մեղրը որ արժանի է իրեն պէս աշխատասէր - մեղուի մը:

ՅԱԿՈԲ ՏԷՐ - ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ԽՄԲ. — Կ'արտատպենք վաստակաւոր յոբելեարին նուիրուած հատուածը, որ լոյս տեսաւ այս շաբթու:

«Մեր ծրագիրը»

Շարք մը յօդուածներով ներկայացուցինք Երիտ. Թուրքիոյ շարժումը: Քանի մը տեղեկութիւններ ալ՝ իրենց ծրագրի մասին: ~ Տ

«Երիտասարդ Թուրքիոյ» կառուցման համար ծրագրի հիմքը կը կազմէ պաշտպանելու ձգտումը բոլոր այն դրական փաստակները որոնք Ցեղափոխութեան կը պատկանին եւ կեանքին կողմէ արդարացուած են:

1.— Ցար եւ խորհուրդներ.— Սովետ՝ Երիտասարդ Թուրքիոյ ներքին կառուցման ծրագիրն է: Ազգային Ներկայացուցչութեան սովետական դրութիւնը, շնորհիւ իր դրական յատկութիւններուն պէտք է պահպանուի ապագային եւս, այն մտքով որ սովետները մնան «ազատ», այսինքն՝ առանց համայնավարներու, ինչ որ ամէնաջերմ փափաքն է նոյնինքն ռուս ժողովուրդին.

Ամբողջ աշխատաւոր բնակչութիւնը, գիւղերուն, գիւղաքաղաքներուն եւ քաղաքներուն մէջ, կազմակերպուած արհեստակցական միութեանց միջոցաւ, իրաւունք պիտի ունենայ ընտրելու իր սովետները: Այս ձեւով ընտրուած սովետները պիտի կառավարեն գիւղերն ու քաղաքապետարանները: Իրենց կողմէ՝ այս սովետները պիտի ղրկեն իրենց ներկայացուցիչները նահանգային ու շրջանային սովետներուն, որոնք պիտի կառավարեն նահանգներն ու շրջանները: Շրջանային սովետները պիտի ուղարկեն իրենց ամէնէն արժանաւոր ներկայացուցիչները որոնք պիտի կազմեն Կայսերական սովետը (խորհուրդ): Այս ձեւով ու շնորհիւ այս աստիճանական ընտրութիւններուն, կայսերական խորհուրդին պիտի մասնակցին բացառապէս փաստուած արժէքներով եւ ընդունակութեամբ մարդիկ: Այս ներկայացուցիչները, ընտրուած բուն իսկ զանգուածէն, պիտի արտայայտեն ոչ թէ այսպէս կոչուած «ազգային կամքը», այլ ազգին իրական ոգին եւ անոր պէտքերը:

Ճիշդ աստ է որ սովետական դրութիւնը կը տարբերի մինչայժմեան խորհրդարանական - խօսական դրութենէն եւ կ'արդարացնէ զայն պահելու մեր փափաքը:

Առաջին ակնարկով ինչքան ալ անըմբռնելի թուի «Ցար եւ սովետ» արտայայտութիւնը, այսուհանդերձ ան կը նշանակէ լոկ ցար եւ ժողովուրդ, այսինքն՝ կատարեալ համագործակցութիւն եւ գործակցութիւն գերագոյն իշխանութեան եւ ժողովուրդին ձեռնհաս ուժերու կողմէ՝ սովետներու մէջ:

2.— Միութենական կայսրութիւն-

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՄԻԼԻՈՆԱՏԷՐՆԵՐ

Հայրենակից մը իր Եգիպտոս բնակող հայրը չէ տեսած տասնըհինգ տարիէ ի վեր: Տարի մը առաջ, ասկէ անկէ կը լսէ որ իր հայրը զանազան գործերու մէջ մտնելով ու ելլելով եղած է միլիոնատէր: Նամակներ կը գրէ հօրը անուղղակի տեղեկութիւններ կ'ուզէ նիւթական վիճակին մասին: Հայրը կը պատասխանէ թէ «լաւ է վիճակս. փառք Աստուծոյ»: Տղան ապահովուած խիստ սիրալիր նամակներ կը գրէ, զինքը իր երկու քոյրերուն հետ, Փարիզ հրաւիրելով:

Հայրը նախ կը վարանի ու հետզհետէ որդւոյն նամակներէն տեղեկանալով որ ան Փարիզի ծանօթ գործարանատէրներէն է, ունի պաշտօնեաներ, գործաւորներ, ինքնաշարժ, դրամատան մէջ մեծ գումար մը, եւն., կ'որոշէ իր տղուն միանալ:

Հայրը իր գործը ձգելով, կ'առնէ երկու աղջիկները եւ կուգայ Փարիզ: Իր հետ կը բերէ նաեւ պատուաւոր ընտանիքի մը աղջիկը, զայն հարսնացնելու համար իր միլիոնատէր եւ գործարանատէր տղուն հետ:

Առաջին յուսախաբութիւն.— Տղան կը բնակի պանդոկի մը համեստ սենեակին մէջ

Երկրորդ յուսախաբութիւն.— Գործարան ըսուածը սենեակ մըն է խոնաւ, խեղճ, խայտառակ

Երրորդ յուսախաբութիւն.— Գործաւորներ ըսուածը, տասնըհինգ տարեկան տղեկ մըն է: «Պաշտօնեաներ»ն ալ շաբաթը երկու ժամ այցելող հաշուակալ մը:

Չորրորդ յուսախաբութիւն.— Ինքնաշարժ ըսուածը հազար երկու հարիւր ֆրանքի գնուած հնութիւն մըն է, որուն հետ մրցելով անպայման կը յաղթէ եզան կամ տրնկըլի կառքը:

Դրամատան մէջ ալ ունի հսկայ բան մը որ դժբախտաբար առնելիք չէ, այլ տալիք:

Տղան սուտեր նետած է, որպէսզի համար հայրը եւ մանաւանդ անոր միլիոնը: Նպատակն էր գործը ընդարձակել:

Հիմա դառնանք տղուն կրած յուսախաբութիւններուն.

Իր հայրը միլիոնատէր չէ. ստա՞ղ, հազարատէր իսկ չէ: Կարգ մը գործերու մէջ վնասելէ, կարգ մը գործերու մէջ ալ շահելէ ետքը, մարդը իրեն համար կը հիմնէ պզտիկ գործ մը: Ահա այդ գործը քանդելով կը միանայ տղուն:

Աղջիկներուն կրած յուսախաբութիւնն ալ նուազ զատն չէր: Անոնք երազած էին լիւքս, բուալէթ, օփէրա, օթօ, փլաժ, փօէէթ եւ մէկ մէկ շիք փեսացուներ

Հապա հէք հարսնցուին կրած յուսախաբութի՜ւնը: Իր վառ երեւակայութեամբը արդէն հրամաններ կ'արձակէր դերձակուհիներուն, գլխարկավաճառուհիներուն, գոհարավաճառներուն, սպասուհիներուն, «շօֆէօր»ին, գրադիրներուն եւ իր սիրահարներուն:

Կը յողար մետաքսի, թեհեփի, ոսկեզօծ մէջ: Կը շողշողար մարգրիտներու, ադամանդներու, ռուսակներու, յակինթներու, կարկեհաններու մէջ: Աղուէսի կաշիով մուշտակներ, սամոյրներ, թաւիշներ, ցայգազգեստներ: Օփէրայի օթեակներ, Քոմէտի Ֆրանսէզի պարահանդէս, շողշողուն երեկոյթներ, հրաւիրեալ իշխանուհիներ, դքսուհիներ, կոմսուհիներ եւ հնդիկ մահարաճաներ: Նուէրներ՝ Ալյալի մարգրիտներ, Կուաթէմալայի վանակներ, Գոսսարիքայի շողակներ եւ Թալքնսի մեղեսիկներ:

Կը ծաղկէր Քոթիի, Շէրամիի եւ Ֆիվէրի նրբաբոյր անուշահոտութիւններուն մէջ: Կը քալէր պարսկական գորգերու վրայ, գոհարազարդ մուճակներով: Շրջապատուած էր Սեւրի յախճապակիներով, Փասաքի փողոցի արձանիկներով եւ արդիական նկարներով ու մանաւանդ Կալլերի Գարբէսի վերջին կարասիներով: Կ'իջնէր բազմատուն մարմար սանդուղներէն, կ'անցնէր ընդարձակ պարտէզին մեծափարթամ դուռնէն ու կը մտնէր Հիսփանօ - Սուիզա չքնաղին մէջ, հրամայելով կառավարին որ Ամբուազ Օփէրա տանի զինքը, իր գոհարավաճառին.

Ասո՞ղ, ստա՞ղ եւ բիւր ստա՞ղ, փոխան կրծանցած սղանիական բոլոր դղեակները եւ ստազակոյտ մը վրայ սկսաւ կռիւը, տղուն ու հօրը միջեւ, կռիւ աղջիկներուն ու հօրը միջեւ, կռիւ քոյրերուն եւ եղբօրը միջեւ, կռիւ հարսնցուին եւ տղուն հօրը միջեւ, հարսնցուին եւ փեսացուին միջեւ, հարսնցուին եւ փեսացուին քոյրերուն միջեւ ...

Մէկ խօսքով բազմաձայն եւ բազմաճիւղ կռիւ մը...

Հիմակ հայրը կ'աշխատի Եգիպտոս վերադառնալ ...

Քոյրերը կ'աշխատին գթութիւնը հայցել սմուրի երիտասարդներուն

Տղան կ'աշխատի պարզապէս ... անօթի չմնալու համար:

Աղջիկն ալ կ'աշխատի ... աշխատանք մը գտնել:

Ամէնքն ալ հրաշալի երազէ մը արթնցող եւ բիրտ իրականութեան դարձող մարդոց երեւոյթը ունին:

Ինչպէս չերկնել որ միակ գեղեցիկ բանը երազն է աշխարհիս վրայ:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

— Ահիկա ծրագիրն է Երիտասարդ Ռուսիոյ կայսերական կառուցման համար: Այս բացատրութեամբ մենք կը հասկնանք միութիւնը բոլոր ազգերը, որոնք կը բնակին Մեծն Ռուսիոյ երկրամասին մէջ:

Այս միութեան հիմը կը կազմեն հետեւեալ երկու սկզբունքները.—

Ա. Պահպանել օրկանական ինքնութիւնը բոլոր այն ազգերուն, որոնք կը մտնեն կայսրութեան կազմին մէջ:

Բ. Պահպանել կայսերական միասնականութիւնը:

Մէկ կողմէ՝ միութենական կայսրութեան բոլոր ազգերը պիտի պահեն իրենց կեանքը, մշակոյթը, լեզուն եւ կրօնքը, ու պիտի կառավարուին իրենց տեղական կառավարութիւններով: Միւս կողմէ, ան մաս պիտի կազմէ մեծ ազգին, որ պիտի կառավարուի կայսերական կառավարութեան կողմէ: Այս կառավարութիւնը պիտի պաշտպանէ ամբողջ կայսրութեան շահերը եւ պիտի համակարգէ տեղական կառավարութեանց գործունէութիւնները:

Միութենական կայսրութիւնը կազմող բոլոր ազգերուն շահերը ներկայացուած պիտի ըլլան «Ազգայնականութեանց Միութեան» մէջ: Այս պալատը, երբ կը բաժնուի այս խորհուրդը, ցարը կը ներկայանայ որպէս գերագոյն իրաւարար:

Այս ձեւով, Երիտ. Ռուսիոյ մէջ խոյս պիտի տրուին այն առիթներէն, որոնք անցեալին մէջ յառաջ կը բերէին կեդրոնախոյս ձգտումներ:

Ընդհանուր պատմական, տնտեսական, մշակութային եւ քաղաքական շահերը, ընդհանուր լեզուն, պիտի ստեղծեն այն հոգեկան միութիւնը, որ անհրաժեշտ է մեծ ազգին գոյութեան եւ միութենական կայսրութեան պահպանման համար:

3.— Ծրագիր ազգային տնտեսութեան.— Ահիկա՝ Երիտ. Ռուսիոյ տնտեսական կառուցման ծրագիրն է: Երիտասարդ Ռուսիոյ տնտեսական կառուցումը պետական ծրագիր է անհատական նախաձեռնութիւններով: Բոլոր տնտեսական կազմակերպութիւնները գործելու ազատութիւն պիտի ունենան՝ տնտեսական խորհուրդի կողմէ ճշդուած սահմաններու մէջ.

Այդ ծրագրի պատրաստութեան ատեն, նկատի պիտի առնուի շրջաններու տնտեսական բաշխումի սկզբունքը:

Երիտ. Ռուսերու գաղափարաբանութիւնը բոլոր քաղաքացիներէն կը պահանջէ անվերապահ ծառայութիւն ազգին: Աշխատանքը կը նկատուի որպէս ընկերային պարտականութիւն: Աշխատանք ըսելով մենք կը հասկնանք ոչ միայն ֆիզիքական, այլ եւ հոգեկան ստեղծագործութիւն: Քաղաքացիին իրաւունքները կախում պիտի ունենան իր պարտականութիւններու կատարումէն:

Նման կառուցում մը պիտի իրականանայ ու պիտի պահէ միասնականութիւնը ցարին ու ազգին միջեւ, որ պիտի ըլլայ գործը՝ ուժեղ իշխանութեամբ մը ազատութեան եւ գործակցութեան՝ ընդմէջ առանձին անհատներու եւ հաւաքականութիւններու, ինչպէս նաեւ պետական օրկաններու:

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՎԷՆՍԷՆԻ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԸ

ՎԷՆՍԷՆ, 17 փետր.— Ինչպէս գրած էինք, փետր. 10ին տեղի ունեցաւ Վէնսէնի Հայ Կրթասիրաց Ընկերութեան Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը: Հակառակ Միութեան վարիչներուն կոչերուն, մեծ թիւով հայրենակիցներ կը բացակայէին, այնպէս որ ժողովը հազիւ մեծամասնութիւն կը կազմէր: Նախկին վարչութիւնը իր նիւթական եւ բարոյական հաշուետուութիւնը ընելէ վերջ, ներկայացուց իր հրաժարականը: Ժողովը ընտրեց նոր վարչութիւն մը հետեւեալ անձերէ,— Գ. Գ. Միհրան Էմիրխանեան (ատենապետ), Արշակ Աստուրեան (ատենադպիր), Յովսէփ Մելքոնեան (գանձապահ), Գ. Գասպարեան, Ազատ Էմիրխանեան եւ Կարապետ Բաբախեան:

Վստահ ենք որ նորընտիր վարչութիւնը մեծ վստահութիւն կը վայելէ Վէնսէնի մէջ եւ սիրով պիտի աշխատի հայ մանկապարտէզին գործերը կանոնաւորելու, աշակերտներուն թիւը աւելցնելու եւ պէտք եղած զոհողութիւնները պիտի ընէ հայ մանուկներուն յառաջդիմութեան համար: Գաղութին եւ մանաւանդ ծնողներուն կը մնայ քաջալերել վարչութիւնը, որուն ստանձնած բարի գործին յաջողութիւնը բոլորիս համար նուիրական է:

Թղթակից

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՅԱՅԱԳԷՏ ՄԱՐՔՎԱՐՏԻ ՄԱՍԻՆ

ՊԵՐԼԻՆ, 11 փետր. (Յառաջ)— Պերլինի «Հայ Երիտ. Միութեան» կողմէ, այն որ կազմակերպուած էր դասախօսական հաւաքոյթ մը, հանգուցեալ Հայագէտ Մարքվարտի մասին, անոր մահուան 5րդ տարելիցին նոր մահուան հինգերորդ տարելիցին.

Միութեան վարիչ Գ. Տիրայր Փրունեան քանի մը խօսքով բացաւ հաւաքոյթը, որուն առաւելապէս ներկայ էին հայ ուսանողներ եւ երիտասարդներ, ինչպէս եւ հայ գաղութի անդամներ: Գ. Փրունեան երախտագիտութեամբ յիշեց հանգուցեալ Մարքվարտի մատուցած մեծ ծառայութիւնը հայագիտութեան, ինչպէս նաեւ անոր անձնուէր եւ անխարդախ համակրանքը՝ հանդէպ հայ ժողովուրդին եւ անոր արդար դատին: Ապա խօսքը տուաւ Տոքթ. Ա. Աբեղեանին,— որ եղած է հանգուցեալին վերջին տարիներու գործակիցը եւ անձնական բարեկամը — ծանօթացնել Մարքվարտի հայագիտական աշխատանքները: Կուտանք բանախօսութեան համառօտ բովանդակութիւնը.—

Մարքվարտ ծնած է 1864ին, Հարաւային Գերմանիոյ Վիւրթեմբերգ նահանգին մէջ: Բարձրագոյն ուսումը առած է Թիւպինկէնի համալսարանին մէջ, հետեւելով պատմական, արեւելագիտական եւ աստուածաբանական ուսմանց: Հայերէնի իր ուսուցիչը եղած է փրոֆ. Յէթթէր, որ ունի շարք մը ուսումնասիրութիւններ հայ բանասիրութեան մասին եւ զորս թարգմանած ու առանձին հատորով մը լոյս ընծայած է հանգուցեալ Հ. Տաշեան: Համալսարանը աւարտելէ ետքը, Մարքվարտ մասնաւոր դասախօսի պաշտօն կը վարէ Լէյտենի համալսարանին մէջ (1897—1900), կարդալով դասախօսութիւններ հին [illegible] պատմութենէն: 1900էն մինչեւ 1911 կը պաշտօնավարէ Հոլանտայի, Լէյտէնի Ազգագրական Թանգարանին մէջ: 1912ին, երբ վախճանած կը մնայ Պերլինի համալսարանին ուսուցչապետ հռչակաւոր լեզուաբան եւ հայագէտ Ֆ. Ն. Ֆինք, անոր յաջորդ կը հրաւիրուի Մարքվարտ: Մասնաւորապէս իրեն համար համալսարանին վարչութիւնը կը հիմնէ իրանագիտութեան եւ հայագիտութեան ամպիոն մը, զոր կը վարէ Մարքվարտ մինչեւ իր անակնկալ մահը: (1930 փետր. 3ի գիշերը ուշ ատեն գիտական ժողովէ մը տուն վերադառնալով եւ քնանալով՝ ան զոհ կ'երթայ լուսաւորութեան կազի թունաւորման):

Բազմաթիւ են Մարքվարտի հայագիտական գործերը, որոնցմէ շատեր անտիպ մնացին իր ողջութեանը: Բարեբախտաբար, այդ աշխատութիւնները, իր հօրմէն մասնաւոր գրադարանին հետ մէկտեղ, ձեռք բերաւ Հռոմի արեւելագիտական հիմնարկութիւններէն մին, եւ մաս առ մաս հրատարակութեան կուտայ զանոնք:

Մարքվարտի հայագիտական առաջին մեծահատոր գրուածքն է՝ «Երանշահր ըստ Մովսէս Խորենացիի» (1901): Այդ աշխատութեան մէջ գիտնական հեղինակը մանրամասն քննութեան կ'ենթարկէ Խորենացիին «Աշխարհագրութիւնը», որուն եւ «Հայոց Պատմութեան» հեղինակը միեւնոյն անձը կը համարէ, սակայն ոչ աւելի կանուխ քան Ը. դար: «Աշխարհագրութեան» Իրանին վերաբերեալ հատուածները Մարքվարտ կուտայ բնագրով եւ գերմաներէն թարգմանութեամբ, կցելով մանրամասն եւ խորաղնին ուսումնասիրութիւն մը եւ ցուցնելով Խորենացիին օգտագործած բոլոր աղբիւրները:

«Արեւելեան - եւրոպական եւ արեւելեան - ասիական հետազօտութիւններ» աշխատութեան մէջ (1903), Մարքվարտ քննութեան կ'ենթարկէ իններորդ եւ տասներորդ դարերուն պատմական նշանաւոր երեւոյթները եւ անոնց նշանակութիւնը համաշխարհային պատմութեան համար: Անոնց շարքը կը դասէ նաեւ Բագրատունեաց թագաւորութիւնը, Անի մայրաքաղաքով: Կ'ուսումնասիրէ ու պատմական փաստերով կը հիմնաւորէ Բագրատունեաց ծագումը եւ ճիւղաւորումները, Հայաստանի եւ Վրաստանի մէջ:

«Հայոց այբուբենի ծագման մասին» ծաւալով փոքրիկ, բայց բովանդակութեամբ եւ քննական ոգիով խիստ ուշագրաւ աշխատութիւնը գրուած է 1902 թուականին, թէեւ տպագրուած է շատ ուշ, 1917ին միայն: Արժանացած է Մոսկուայի Լազարեան Ճեմարանի մէկ մրցանակին: Այդ գրուածքին մէջ Մարքվարտ հանգամանօրէն կանգ կ'առնէ հայերէն այբուբենի ծագման պարագաներուն վրայ, համեմատելով անոր աղբերը՝ յոյն, ասորի, պարթեւ եւ այլ այբուբեններուն հետ: Հայոց այբուբենի գիւտին գլխաւոր շարժառիթը Մարքվարտ կը համարէ հայ եկեղեցիին անկախութեան ձգտումը՝ Սելեւկիոյ կաթողիկոսութենէն, որ կը վայելէր պարսիկ պետութեան հովանաւորութիւնը եւ մանաւանդ պաշտպանութիւնը: Մարքվարտ հայկական այբուբենին գիւտը իր տեսակին մէջ եզակի կ'անուանէ, արժանի համաշխարհային երեւոյթներու շարքը դասուելու: Ս. Սահակի եւ Մեսրոպի, զանոնք ծնող հայ ժողովուրդի մասին ան կ'ըսէ.— «Ազգ մը, որ այսպիսի դէմքեր հրապարակ կը հանէ եւ զանոնք իբրեւ իր հերոսները կը պաշտէ, չի կրնար երբեք կործանիլ, որչափ ատեն որ անոնց օրինակին կը հետեւի»:

1919ին, հայ պետականութեան վերահաստատման օրերուն, Մարքվարտ կը հրատարակէ իր մէկ ուրիշ շատ շահեկան աշխատութիւնը— «Հայ ազգին ծագումը եւ վերականգնումը» վերնագրով, որուն նիւթը մէկ մասով նախապէս դասախօսած էր Գերմանահայ Միութեան հաւաքոյթներէն մէկուն մէջ: Յիշատակելի է թէ Հայ անունը (Արմէն) առաջին անգամ Պարսից Դարեհ Ա.ի ծանօթ արձանագրութեան մէջ երեւան կուգայ (520 Ք. Ք. Ա.) Մարքվարտ կը կարծէ թէ նոյն այդ անունը ծանօթ էր, սակայն աւելի հին ատեններ կը յիշուի Հոմերոսի «Իլիական»ին մէջ, Arimoi ձեւով: Քննելէ յետոյ Հայոց ծագումը Եւրոպայէն, Պալքանեան Թերակիայէն, անոնց ցեղակցութիւնը Փռիւգիացիներուն եւ Թրակիացիներուն հետ, Մարքվարտ այնուհետեւ կը հետապնդէ գաղթը նոյնցներէն դէպի Արեւելք, Փոքր Ասիա, յետոյ Փոքր Հայք եւ վերջէն՝ Մեծ Հայք, որուն տիրելէ ու բնիկ Ուրարտ ժողովուրդը իրեն ենթարկելէ յետոյ, իր անունով ալ այդ երկիրը Հայաստան (Armenia) կը կոչուի: Այդպէս ալ յայտնի է ան պատմութեան մէջ, Նախաքրիստոնէական Զ. դարէն սկսեալ: Իր աշխատութեան մէջ Մարքվարտ կ'ուսումնասիրէ նաեւ Հայոց լեզուին ծագումը, զայն հնդեւրոպական լեզուներուն շարքը դասելով:

Մարքվարտ իր ողջութեան հրատարակած էր շատ մը ուրիշ գործեր եւս, գիտական հանդէսներու մէջ եւ մասնաւոր հատորներով, նաեւ իրանագիտութեան վերաբերեալ: Այդ վերջիններէն մասնաւոր յիշատակութեան արժանի է մանաւանդ իր «Հետազօտութիւններ Իրանի պատմութեան մասին» մեծահատոր աշխատութիւնը (1905 Թ.): Անոնց մէջ եւս կան շատ մը ընտիր հատուածներ՝ հայ բանասիրութեան վերաբերեալ:

Մարքվարտ թողած է շարք մը անտիպ հայագիտական աշխատութիւններ, 10—12էն ոչ պակաս: Իր ամէնէն նշանաւոր ուսումնասիրութիւններէն մին «Հարաւային Հայաստանը և Տիգրիսի աղբերակունքը», որուն վերջին փորձերը իր մահէն քիչ մը առաջ կատարած էր հանգուցեալը, լոյս տեսաւ մահէն անմիջապէս վերջ (1930):

Մարքվարտի մէկ ուրիշ, յետմահու աշխատութիւնը, որ կը կրէ «Հայ Թեմերու ծագումը» վերնագիրը, տպագրուեցաւ Հռոմի մէջ, 1932ին: Զանազան հանդէսներու մէջ (Caucasica եւն) լոյս են տեսած իր քանի մը մանր գործերը: Այդ բոլոր աշխատութեանց մէջ Մարքվարտ իրեն յատուկ խորաթափանց քննական ոգիով կ'ուսումնասիրէ հայ բանասիրութեան վերաբերեալ զանազան խնդիրներ — պատմական, աշխարհագրական, լեզուաբանական եւն.: Կը յուսանք որ իր անտիպ միւս աշխատութիւններն եւս հետզհետէ լոյս տեսնեն եւ հարստացնեն հայ բանասիրութիւնը:

Մարքվարտի աշխատութիւններէն մէկ քանին թարգմանուած եւ տպուած են հայերէն լեզուով, Վիէննայի Մխիթարեանց ջանքերով: Հանգուցեալը կ'աշխատակցէր «Հանդէս Ամսօրեայ» ուսումնաթերթին:

Բանախօսութենէն վերջ, Տոքթ. Աբեղեան գոհունակութիւն յայտնեց, որ հայ երիտասարդութիւնը եւ մասնաւորապէս ուսանողութիւնը, հակառակ աննպաստ պայմաններուն, որոշ հետաքրքրութիւն ցոյց կուտայ հայագիտութեան եւ անոր երախտաւորներուն հանդէպ: «Հայ Երիտ.» Միութեան կողմէ Գ. Տ. Փրունեան փափաք յայտնեց, որ Տոքթ. Աբեղեան երբեմն իրենց դասախօսէ նման հարցերու շուրջը, որ եւ սիրով խոստացուեցաւ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՆՈՒԱՃՈՒՄՆԵՐԸ

ԽՄԲ.— Կրթական գործավար Ա. Եղիազարեանի զեկոյցէն: Նախորդ մասերը տեսնել ՅԱՌԱՋ փետր. 10, 14. 15.—

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թատերական արուեստը, այս վերջին տարիներու ընթացքին, արձանագրեց աննախընթաց աճում եւ յաջողութիւն քանակի թէ որակի տեսակէտով:

Առաջին հնգամեակի ընթացքին, մանաւանդ երկրորդ հնգամեակի առաջին եւ երկրորդ տարիներուն, մեծ չափով աճեցան եւ որակով բարձրացան թատերական արուեստի աշխատաւորները: Բաւական է յիշել մեր կարող բեմավարները, Արմէն Գուլակեան (Երեւան) եւ Վարդան Աճէմեան (Լենինական), որոնք յաջողեցան դասական հեղինակները վերագնահատութեամբ տալ մեզի,— Պոմարշէի Ֆիկարոյի ամուսնութիւնը եւ Սունդուկեանի Խաթաբալան (Ա. Գուլակեան), Յ. Պարոնեանի Մեծապատիւ Մուրացկանները եւ Շիլլէրի Սէր եւ խարդաւանքը (Աճէմեան):

Նոյնպիսի բարձրացում ցոյց տուին նաեւ մեր հին բեմավարներէն Լ. Քալանթար եւ Բուրջալեան: Նոյն ժամանակամիջոցին վերջնապէս ձեւաւորուեցաւ բեմադրութեանց արտաքին յարդարումի արուեստը, որուն ամէնէն տաղանդաւոր ներկայացուցիչն է նկարիչ Արուտչեան:

Ստեղծուեցաւ նաեւ թատերական երաժշտական յարդարման արուեստը: Դերակատարութեան արուեստին մէջ, փորձուած արուեստագէտներու կողքին (Աբէլեան, Վ. Փափազեան, Գ. Աւետեան, Ասօ Խարազեան), աճեցան ու զարգացան կարգ մը տաղանդաւոր ուժեր (Ա. Աւետիսեան, Հրաչ Ներսիսեան, Մկրտիչ Ջանան, Վաղարշեան, Գ. Ջանիբէկեան, Թ. Վարդանեան, Վ. Վարդանեան, Սերոբ, Յաչնեան, Արուս Ասրեան, Անահիտ Սահինեան, Զարիկ Տէրեան, Գ. Գաբրիէլեան եւն.), որոնք իրենց խաղով ստեղծեցին անմոռանալի տիպարներ:

Այդ ժամանակաշրջանին մեծ նուաճումներ արձանագրեց հայ թատերագրութիւնը, տալով քանի մը նոր թատերախաղեր եւ յառաջ քաշելով երիտասարդ թատերագիրներ, յիշենք Դ. Դէմիրճեան (Քաջ Նազար), Վ. Թոթովենց (Բացու - Լոնտոն), Վ. Վաղարշեան (Օղակում), Մկրտիչ Ջանան (Շահնամէ), Տիգրան Հախումեան (Այգեբացին) եւ ուրիշներ:

Անցեալ տարի հայ թատերագրութեան համար մրցում մը բացուեցաւ, մրցումի պայմանաժամը երկարաձգուեցաւ: Այս տարի կ'ունենանք մրցումին արդիւնքը.

Պէտք է խոստովանիլ, սակայն, որ հայ թատերագրութիւնը տակաւին հեռու է մեր թատերական արուեստի աճող պահանջները գոհացնելէ:

Թատրոններու զարգացումը յատկապէս շեշտուեցաւ նաեւ գաւառներու մէջ, 1934ին կազմակերպեցինք հաւաքական գիւղատնտեսութեանց յատուկ թատրոններ, որոնք կը կազմեն նախնական քայլերը գիւղի եւ քաղաքի միջեւ գտնուած տարբերութիւնը վերցնելու: Այդ թատրոնները կարճ ժամանակուան մը մէջ արդարացուցին իրենց վրայ դրուած յոյսերը:

ԹՈՒՐՔԵՒՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԱՌԵՒՏՈՒՐԸ

Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ հաշուեկցութեան պայմանագրութիւն մը կայ, որուն համաձայն Թուրքիայէն կատարուած հարիւր արտածման փոխարէն, Ֆրանսա հարիւրէն 70 պիտի ներածէ Թուրքիա, այսինքն հարիւրէն 30 պակաս: Ֆրանսայի երկրագործական բերքերու մաքսապաշտպան քաղաքականութեան հետեւանքով թրքական արտածումները պակսեցան եւ Թուրքիա դրկուած ֆրանսական աւելի ապրանքներուն փոխարժէքը կեդրոնացաւ Թուրքիոյ կեդրոնական դրամատան մէջ: Հետեւաբար Ֆրանսա ստիպուած է թրքական ապրանքներ գնել:

Նկատելով որ Ֆրանսայի բռնած քաղաքականութիւնը հետզհետէ կը պակսեցնէ թրքական արտածումը, Թուրքիա իր կարգին պիտի պակսեցնէ ֆրանսական ապրանքներու գնումը:

Փարիզի «Աժանս Էքոնոմիք է Ֆինանսիէր» այս առթիւ հետեւեալը կը գրէ 4 փետր.:— Պատասխանելով երեսփոխան Գոստարի մէկ նամակին որով կառավարութեան ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ Թուրքիոյ հետ առեւտրական յարաբերութեանց վրայ, Տնտեսական նախարար Մարշանտօ ըսած է.—

«Ֆրանս. առեւտրական կցորդը այս գործին համար Փարիզ եկած է: Անոր եւ արտաքին նախարարին հետ կ'աշխատիմ դարման մը գտնել այն դժուարութեանց որոնց ենթարկուած են ֆրանսական արտածումները դէպի Թուրքիա: Բայց եւ այնպէս, թէեւ հետեւանք 1935ին գործադրուելիք երկրագործական նոր սեղմումներուն, կարելիութիւն չեմ տեսներ որ Թուրքիա աւելցնէ Ֆրանսա կատարած իր ներածումները: Այս պայմաններուն մէջ, դժուար է գտնել միջոց մը որ բարւոքէ կացութիւնը եւ կարգադրէ հաւաքուած գումարներուն հարցը: Կը վախցուի որ այս պատճառով Ֆրանսացի արտածողներ այլ եւս [illegible].

*. Գալով Թուրքիոյ քաղաքականութեան, կ'ըսէ թրքական [illegible] համաշխարհային ներկայ տագնապի շրջանին, ան կ'ամփոփուի սա նախադասութեան մէջ. «Գնումներ ընել այն երկիրներէն որոնք կը գնեն մեր ապրանքները»:

ՄԱՄՈՒԼ

Յաւակնոտ չարիք

«Յուսաբեր» դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (4 փետր.).

— «Մագլըմեանի դէմ մեծմէ առաջ կռուած են անոնք, որոնք այսօր այնքան մոլեգնաբար կը պաշտպանեն զինք:

Ռամկավար պաշտօնաթերթի, Պայքարի մէջ, ասկէ քանի մը տարի առաջ, խօսելով Մագլըմեանի մասին, ռամկավար ծանօթ դէմքերէն Գ. Միհրան Սվազլը կը գրէր.

«Պէտք է խոստովանիլ, որ ապշած կը մնամ տեսնելով որ Մագլըմեանի պէս անճարակ եւ վարուելակերպով գուրկ մէկը Յունաստանի Հայոց շահերուն պաշտպանը կը մնայ: Այս եկեղեցականին հասցուցած վնասները ու առնչած վտանգները չափ ու սահման չունին»:

Ու ա՛լ աւելի մանրամասնելով այս վնասներն ու վտանգները, Գ. Սվազլը մատը կը դնէր բուն վէրքի վրայ, որու մասին շատ աւելի ուշ պիտի խօսէր դարձի եկած չէկիստ մը, Ազարեկով, թիւ 3/23 գործակալի տէրն ու վարիչը.

«Իսկ հիմա Մագլըմեան եպիսկոպոս կը ներկայանայ նոր դերի մը մէջ, կը գրէր ռամկավար Սվազլը իբրեւ [illegible] մարդը, գործիքը եւ կամ գործակատարը եւ այս հանգամանքը բնոյթն ունի կասկածի ենթարկել Յունաստանի հայութիւնը»:

Ազգ. Կեդր. Վարչութեան այսօրուան անդամներէն անդամ մը, Գրիգոր Բարագամեան, շատ աւելի յստակ ու որոշ բառերով կը յայտարարէր.

«Եթէ Մագլըմեանական ազատ [illegible] խլրդային եւ աղաղակոտ աշխատանքէ, պէտք է Վարչութիւնը խոյս պետական շրջանակները լուսաբանելով, կառավարութեան միջոցով ջանայ վտարել տալ այն մարդը, որ իր [illegible] գոյութիւնը ամէն գնով կ'ուզէ պարտադրել ժողովրդեան»:

Ռամկավար այլ դէմք մը, Տոքթ. Հ. Վաւալեան (այժմ Գահիրէ. իսկ այն ատեն Աթէնք), զուտ բառերով անդրադառնալով միշտ նոյն չարիքին, կը գրէր.

«Մագլըմեան եպիսկոպոս, որ ամէն բանէ առաջ [illegible] է, թող հարց տայ ինքզինքին եւ իր խղճին առջեւ թէ իր այս յուսահատական վիճակին մէջ անոր բարոյական բարձրացումին կամ հոգեւոր սնունդին համար ի՞նչ միջոցներ գործածած է»:

Կարելի է այս կարգի քաղուածքներու շարանը շատ աւելի երկարել:

Ու նկատեցէք. այս դառնագին բողոքները կղերականի մը դէմ, որ օժտուած է մեծագոյն տափակութեամբ,— ուղղուած են հակառակորդներէն մին է: Ռամկավար բոլոր բերանները միշտ պիտի պապանձէին այս մէկ հատիկ տափակութեան առջեւ. երբ երբեք բառերն իսկ չպատրաստէին յատուկ կղերականի մը եւ իր նուիրած անլուր չարիքներու դէմ:

Ռամկավար ծանօթ գրիչներն ու բոլոր անոնք, որոնք այսօր այնքան մոլեգնաբար կը պաշտպանեն անարժան Մագլըմեանը, երէկ սեւով ճերմակի վրայ կ'ըսէին այն, ինչ որ ըսած ենք միշտ յունահայ գաղութի բոլոր անկաշառ եւ պարկեշտ տարրերը»:

Հրեաները պիտի կրնա՞ն տեղաւորուիլ Լիբանանի եւ Սուրիոյ մէջ

Վերջերս շատ խօսուեցաւ Հրեաներու Սուրիա ներգաղթման մասին: Սարի քուէարկութենէն վերջը, նորէն կ'արծարծուի այս խնդիրը: Սուրիոյ մարզպանը հետեւեալ յայտարարութիւնները ըրած է, պատասխանելով այս առթիւ եղած հարցումներու.

— «Հոգատարութեան դաշնագիրը ոչ մէկ բան կը նախատեսէ հրէական ազգային օճախի մը հաստատման մասին Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ: Ներգաղթի խնդիրին մէջ ամէն մասնաւոր պարագայ պէտք է առանձին ուսումնասիրուի: Ամէն անգամ նկատի պիտի առնուի օտարականներու մուտքին տնտեսական օգտակարութիւնը եւ երկրին մէջ կարգ ու կանոնի պահպանման խնդիրը:

Այս նկատումներով մարզպանը որոշեց արգիլել զանգուածային ներգաղթները հովանաւորեալ երկիրներէն ներս եւ թոյլատրել միայն անհատ անձերու մուտքը, որոնք շնորհիւ իրենց դրամագլխին կամ փորձառութեան կրնան երկրին մէջ գործունէութեան նոր ձեւեր ստեղծել, պայմանաւ որ այդ նոր գործունէութիւնները չվտանգեն արդէն գոյութիւն ունեցող ձեռնարկները եւ տեղական մասնագէտներն ու արհեստաւորները»:

Մարզպանութեան քաղաքական գիւանի անդամ Գ. Բիֆֆէօ ալ հետեւեալը յայտարարած է.

— Հովանաւորեալ երկիրներէն ոչ մին ներկայիս կ'ուզէ երկրագործական բնակչութեան յաւելումը արուեստական միջոցներով: Այնուամենայնիւ երկրագործութեան նուիրուելու ցանկացող տարրերուն ներգաղթը բացարձակապէս պէտք չէ մերժուի: Այն տարրը որուն Սուրիան ամէնէն աւելի կարիք ունի, դրամատէրներու դասակարգն է: Դրամը ամէն տեղ անհրաժեշտ է եւ հրէական դրամը մասնաւորապէս պիտի գնահատուի այս երկրին մէջ, որովհետեւ ապացուցուած է որ Հրեաներու դրամագլուխները մեծապէս նպաստեցին Պաղեստինի քաղաքական եւ տնտեսական վերածնունդին: Գերմանիոյ Հրեաներէն մեծ մասը իրենց հետ կը բերեն, բացի իրենց ճոխ դրամագլուխէն, կարեւոր մասնագիտական ծանօթութիւն եւ գիտութիւն, մեծ փորձառութիւն եւ նախաձեռնութեան ու գործունէութեան գնահատելի ոգի մը:

Ֆրանսական հովանաւոր իշխանութիւնը ամենայն սիրով պիտի ընդունի նոր ճարտարարուեստներու հաստատումը Սուրիոյ մէջ, եւ իր կարելին պիտի ընէ դիւրացնելու համար նոր գործարանատէրերու առաջին աշխատանքները, իրենց ձեռնարկները հաստատելու:

Ազատ ասպարէզներու նուիրուած անձերու Սուրիա ներգաղթը ցանկալի չէ, որովհետեւ այս երկիրը կը տառապի արդէն այդ [illegible] բազմութենէն:

ՎՍՏԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԿՐՆԱՔ ՑԱՆՁՆԱՐԱՐԵԼ ԵՐԵՒԱՆԻ ՕՂԻՆ, ՈՐՈՒՆ ՅԱՆՈՒՑՈՒՄԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ Է ՉՈՐՐՈՐԴ ԷՋԻՆ ՎՐԱՅ:

Խորհրդակցութիւններ գերմանական պատասխանին առթիւ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ 8720 ՕԴԱՆԱՒ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ...

Նախարարական խորհուրդը բացառիկ նիստ մը գումարեց առջի օր, քննելու համար գերմանական ծանուցագիրը: Արտաքին նախարարը լայն տեղեկութիւններ հաղորդեց կացութեան մասին եւ յոյս յայտնեց թէ բարեյաջող ելքի մը պիտի յանգին Հռոմի եւ Լոնտոնի խորհրդակցութիւնները: Միեւնոյն ատեն խորհրդակցութիւնները կը շարունակուին Լոնտոնի մէջ: Ֆրանսական դեսպանը երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Անգլիոյ արտաքին նախարարին հետ: Երկու երկիրներն ալ կ'ուզեն միացեալ ճակատով ներկայանալ Գերմանիոյ:

⁂ Գերմանական թերթ մը, «Նացիոնալ Ցայթունգ», որուն համար կ'ըսեն թէ օդանաւային նախարարէն կը ներշնչուի, յօդուած մը գրելով օդանաւային պայմանագրութեան մասին, դիտել կու տայ թէ Գերմանիան շրջապատող պետութիւնները համագումար 20,000 զինուորական օդանաւ ունին. հետեւաբար Գերմանիա պէտք է ունենայ առ նուազն 8720 հատ, որպէսզի հաւասարութեան գետնի վրայ գտնուի:

Իտալիա կը սահմանափակէ ներածումները

Իտալիոյ պաշտօնաթերթը հրամանագիր մը հրատարակեց, որուն համաձայն սահմանափակման կ'ենթարկուի շատ մը օտար ապրանքներու ներածումը: Այս կարգադրութիւնը ընդհանուր եւ հետեւաբար չափազանց ծանրակշիռ հանգամանք ունի: Իբր 1400 տեսակ ապրանքներ ենթակայ են նոր կարգադրութեան, հում նիւթերէն մինչեւ գործուած կամ կէս բանուած ապրանքները: Կարճ խօսքով, գրեթէ բոլոր ապրանքներու ներածումը պիտի կատարուի մասնաւոր արտօնութեամբ, որպէսզի զէթ մէկ երրորդ համեմատութեամբ կրճատուին գնումները: Պաշտօնական շրջանակներու մէջ չեն ծածկեր այս ձեռնարկին դժուարութիւնները. մանաւանդ որ շատ մը երկիրներ պիտի ստիպուին փոխադարձ միջոցներ ձեռք առնել: Նոր կարգադրութեան գլխաւոր նպատակն է ամէն գնով պաշտպանել ազգային դրամը, որ այս օրերս նորէն վտանգուած է օտար հրապարակներու վրայ:

Կրօնական տարազի օրէնքը Թուրքիոյ մէջ

Երկուշաբթի օր թրքական կառավարութիւնը հրամանագիր մը հրատարակեց կրօնական տարազի օրէնքի մասին, որ պիտի գործադրուի յառաջիկայ յունիսին: Օրէնքին համաձայն, բոլոր կրօնաւորները իրենց կղերական տարազը պիտի հագնին միայն եկեղեցիներու, մզկիթներու կամ սինակոկներու մէջ: Արգիլուած են նաեւ բացօթեայ կրօնական արարողութիւնները: Տարազի մասին բացառութիւն պիտի ըլլայ այն կրօնաւորներուն որոնք կարճ ատենի մը համար Թուրքիա կ'այցելեն:

Ազգ. վիճակահանութեան պարգեւները

Երեքշաբթի օր տեղի ունեցաւ ազգ. պարգեւախաղի 1935ի առաջին շարքին վիճակահանութիւնը: Մեծ պարգեւը, 2,500,000 ֆրանք, շահեցաւ 988.947 թիւը:

Հետեւեալ հինգ թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ մէկ միլիոն ֆրանք.— 987.956, 196,587, 069,887, 133,210, 624.986.

Հետեւեալ 5 թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 500.000 ֆր.— 118,689, 885,194, 798,081, 919,154, 326,050:

7,129 վերջացող թիւերը շահեցան 100,000 ֆրանք

5,196 վերջացող թիւերը շահեցան 50,000 ֆրանք.

0,176 վերջացող թիւերը շահեցան 25,000 ֆրանք:

1,118 վերջացող թիւերը շահեցան 25,000 ֆրանք:

327 վերջացող թիւերը շահեցան 10.000 ֆրանք:

91 վերջացող թիւերը շահեցան 1000 ֆրանք:

8 վերջացող թիւերը շահեցան 100 ֆրանք:

Մեծ պարգեւը շահող թիւը ծախուած էր «Յառաջ»ի մօտակայ արձարանը, ուր կէսօրէն յետոյ ժամադիր կ'ըլլանք աշխատակիցներով: Ուրեմն, սահմանները նեղցած են եւ բախտը «Յառաջ»ի դուռներուն կը մօտենայ յուշիկ – յուշիկ... Ինչպէս ուրիշ առիթներու մէջ, Ավընիւ տ'Իթալիի այս արձարանն ալ (թիւ 102) երէկ դարձած էր ուխտավայր:

⁂ Նախարարական խորհուրդը որոշեց բացարձակապէս արգիլել բոլոր օտար վիճակահանութիւնները, մէջն ըլլալով Լիւքսէնպուրկի պարգեւախաղն ալ:

Վերջին լուրերու համաձայն, մեծ պարգեւը շահած են 11 բանուորներ որոնք կ'աշխատին Փանհառ գործարանին մէջ: Բոլորն ալ Ֆրանսացի չեն:

»»» . . «««

ԳԱՂՏՆԻ ՈՍՏԻԿԱՆ Պօնի առջի օր ամբաստանուեցաւ իր նախկին բարեկամին՝ Ֆայեանի կողմէ, որ կ'ըսէր թէ նախկին պաշտօնեան Ապահովութեան Տեսչութենէն գողցած է Օր. Քոթիյեանի լուսանկարները եւ 10,000 Ֆրանքի ծախսած: Ամբաստանեալ եւ ամբաստանող դէմ դիմաց հանուեցան առջի օր: Օր. Քոթիյեան նամակ մը գրելով ընդհ. դատախազին, պահանջեց ձերբակալել Պօնին, իսկ այս վերջինն ալ իր կարգին նոյն պահանջը դրաւ օ-րիորդին դէմ..

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակայք

Իսիի Զաւարեան, Պուա Քօլոմպի Արամ, Առնուվիլ-Կոնեսի Վարդան, Փալիզի Եզնիկաշար, Քաշանի Արծիւ եւ Առնուվիլի կոմիտէներու եւ ենթակոմիտէներու ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ճանօթ ճաշարանին:

Կեդրոն

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181 Քուր Լաֆայէթ, Զարգարեան Գրադարանին մէջ.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի եւ Քրիստափոր խումբի ընկերներու ընդհ. անդամական ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղիին մէջ.

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

Ռոստոմ եւ Իշխան *ենթակոմիտէներու դասախօսութիւնը այս Եշ. երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքավայրին մէջ. Կը խօսի ընկեր Հ.* Սէրէնկիւլեան:

Վրէժ *խումբի դասախօսութիւնը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին. Կը խօսի ընկեր* Պօղոս Հիւսեան.

Ակնունի *ենթակոմիտէի եւ Համազասպ խումբի դասախօսութիւնը այս կիրակի երեկոյ ժամը 8ին. Կը խօսի ընկեր Հ.* Սէրէնկիւլեան:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ՀԱՒԱՔՈՅԹ

Փարիզի «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» Կոմիտէի կողմէ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18ի առթիւ

Այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 2.30ին

Սօսիէթէ Սավանթ Ռ *սրահին մէջ.*

Կը խօսի՝ Ա. ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԸՆԿԵՐԱ-ՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՓՈՆ Տ'ԱԳՆԱՅԻ *ԿԱՐԻՆ* ենթակոմիտէին կողմէ

Այս Շաբաթ կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 2ին

դաշնակցութեան Նոր բացուած Ակումբին մէջ

Բանախօսութիւն, երգ. նուագ. պար եւ անակնկալներ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Հ. Յ. Դ. ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «ՌԱԶՄԻԿ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Տեղի կ'ունենայ 24 Փետրուար կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

Salle GALLEMENTի սրահին մէջ, Առնուվիլի կայարանին դիմաց

Կը ներկայացուի՝ «ԹԱԼԷԱԹԻ ԱՆԿՈՒՄԸ»

Մուտք 5 ֆրանք, անգործներու 3 ֆրանք

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ 25 ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած՝ *ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ* կողմէ

գնահատելու համար իր սատարներու «ԱՐԱՔՍ» միութեան

Պատուակալ նախագահութեամբ Patenôtre DESNOYERSի

Maire d'Enghien et député Seine et Oise

24 փետրուար, կիրակի, կէս օրէն վերջ ժամը ճիշդ 2.30ին՝

Salle des Fêtesի մէջ, **Rue de Casino,** Անկէն

կը խօսին՝ Երջ. վարչութեան ատենապետուհին Տիկ. *Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ* եւ *Գ. ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ* (ֆրանսերէն).

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն՝ Տիկ. ԱՐՇԱԼՈՅՍ Հ. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ. Տիկ. ԱԼԻՍ Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ. Տիկ. ՄԱՐԻ ԹԷՐԶԻՊԱՇԵԱՆ. Օր. ԱԼԻՍ Լ. ՊԱՊՕՆԵԱՆ. եւ «ԿՈՄԻՏԱՍ» երգչախումբը՝

Բ. Մաս.— Մանկական բաժին, ներկայացում եւ արտասանութիւն:

ժամը *6 – 10* պար, «ԵՓՐԱՏ» նուագախումբի ընկերակցութեամբ:

Պարգ. հաւաքչութիւն: [illegible]

Կը մասնակցի *ԵՓՐԱՏ* նուագախումբը ղեկավարութեամբ Գ. Յ. ՕՆՈՒՍԵԱՆԻ:

Մասնակցութեան համար մուտք կը գանձուի մեծերէ 5 ֆրանք եւ փոքրերէ 3 ֆրանք.

Հաղորդակց. միջոց.— կառ. տեւ Նօրէն շոգեկառքը կը մեկնի 13.46ին, 3.56ին եւ 14.25ին.

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին կողմէ

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին Ալֆորվիլի Հայ Ակումբին մէջ. Պուլվ. Քառնօ

ղեկավարութեամբ դերասան Յ. ՈՒԶՈՒՆԵԱՆԻ

Կը ներկայացուի *ԳՕՐՐԱՏՕ* կամ *ՈՃՐԱԳՈՐԾԻՆ ԸՆՏԱՆԻՔԸ*

գիներ՝ 5 եւ 3 ֆրանք, փոքրերու 2 ֆրանք

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Նախաձեռնութեամբ՝ *ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՎԱՐՉ. ԺՈՂՈՎԻ*

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին

Petit Journalի սրահին մէջ **(Rue Cadet, Métro Cadet).**

Կը դասախօսէ Կարող. Նուիրակ

ԳԵՐ. Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Ս. ԱՐՔԵՊՍ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԾԱԳՈՒՄԸ, ԱՐԺԷՔԸ ԵՒ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՇՐՋԱՆՆԵՐԸ

Լոյսական լապտերի ցոյցերով (գունաւոր եւ սեւ լուսապատկերներով):

Ծախսերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 ֆրանք.

Բանախօսութիւնը կ'աւարտի ժամը 11.30ին

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այս կիրակի առաւօտ Լիոնի Հայ եկեղեցին մէջ տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ ի յիշատակ ողբացեալ ընկեր *Մատաթ Լուսինեանի:*

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Վ.ահագն խումբը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկեր Յովհաննէս Թօշոյեանին իր հօրեղբօր Բարթողիմէոս Թօշոյեանի (Ամերիկա) մահուան առթիւ

Խմբագրատունս կը հրաւիրէ *Ա. Հայոց Տատուրեան* (բանաստեղծ), ստանալու համար իրեն վերաբերեալ աւանդ մը

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ Երկնկայի Հայր. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին 99 Բիւ Թուրընի: Օրակարգ. Նոր վարչութեան ընտրութիւն, բարոյական եւ նիւթական հաշուետուութիւն եւ ընթացիկ հարցեր. կը խնդրուի բոլոր հայրենակիցներէն անպայման ներկայ ըլլալ

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

Դաշնակահարուհի Օր *ԺԱՄԿԱՇԻ*

(61, Rue de Flandre)

աշակերտուհիներուն նուագահանդէսը տեղի կ'ունենայ 24 փետրուար կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 4ին, Maison Gaveau (Grand Salon)ի մէջ, 45, Rue La Boëtie՝

Մուտքը ազատ է:

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Dames me, PARIS (13)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (26)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

— Ես չեմ ասի թէ ով է տեսնեմ կը ճանաչե՞ս. Մօրաքոյրս նայեց իմ վրայ եւ խորին հրճուանքով գրկեց ինձ բացականչելով. Ինչպէս չճանաչեմ ... իմ Մուրատն է....:

Նա երկար անշարժ մնաց իմ կուրծքի վրայ:

Եթէ կանայքը չլինէին, ես կարող էի համարձակ ասել որ «խաչագողների» մէջ մարդկային սիրտ չկայ: Դրանց մօտ էր պահպանուել այն աստուածային աւանդը, որ կրում է իր մէջ բոլորը, ինչ որ գեղեցիկ է, ինչ որ լաւ է, ինչ որ առաքինական է: Դրանք սիրտ ունէին:

Մօրաքոյրս շատ նման էր մօրս. կարծես, մի ձու լինէին, մէջտեղից կէս կիսած: Նա տեսել էր ինձ եօթն տարեկան հասակում, այն օրից անցել էր ամբողջ տասն տարի, եւ իմ պատկերը մնացել էր նրա հոգու մէջ անմոռանալի: Ես չեմ կարող նկարագրել այն սրտաշարժ տեսարանը իւր ամբողջ հոգեբանական բնաւորութեամբ, թէ որպիսի հրճուանքով ընդունեց նա ինձ: Ամբողջ ժամերով նայում էր իմ վրայ, գրկում էր, համբուրում էր եւ ուրախանում էր:— Իմ քոյրը այժմ անբախտ չէ, ասում էր նա, որ ունի քեզ պէս որդու տղայ:

Քաւոր Պետրոսը ինձ թողնելով մօրաքրոջս տանը, ինքը հեռացաւ, յայտնելով, թէ մի քանի մարդկանց հետ գործեր ունի, պէտք է վերջացնէ:

Խամրուլցոց հիւրասիրութիւնը մեծ հռչակ է ստացել: Երեք օր մեզ պահեցին այնտեղ, անդադար մի տնից միւսը ման էին ածում: Ամէն տեղ սփռուած էր հացի սեղանը, ամէն տեղ կերուխումով եւ ուրախութեամբ էինք անցկացնում:

Այդ խնճոյքները ինձ յիշեցնում էին միեւնոյն զուարճութիւնները, որ կատարւում էին մեր գիւղում: Այս տեղ նեքրհրաւիրեալները գլուխները տաքանում էին, սկսում էին մի առանձին պարծանքով պատմել իրանց քաջագործութիւնները զանազան երկրներում: Նրանք յիշում էին այնպիսի երկրների, այնպիսի քաղաքների եւ այնպիսի ազգի անուններ, որ ես բնաւ չէի լսել: Կարծես թէ, այդ մարդիկը աշխարհի մի ծայրից մինչեւ միւսը արշաւել էին: Քաւոր Պետրոսը բոլոր ժամանակը լուռ էր մնում: Նա լսում էր նրանց արկածների պատմութիւնը խորին ստանաութեամբ, որպէս մի հսկայ, որ լսում է գաճաճների զատարկախօսութիւնը իրանց քաջագործութիւնների մասին, եւ ժպտում է միայն:

Գիշերները ես անց էի կացնում մօրաքրոջս տանը: Նա երկար նստած իմ անկողնի մօտ, չէր թողնում ինձ քնել, անդադար խօսում էր, հարցնում էր Սասայի մասին: Հայրենիքի սէրը դեռ մնացել էր նրա սրտում անմոռանալի Նա դեռ յիշում էր բոլոր արտերը, այգիները, պարտէզները, մինչեւ անգամ մեր գիւղի նշանաւոր ծառերը: Հարցնում էր սուրբ Յովհաննու մատուռի ուխտագնացութեան մասին. պատմում էր, թէ իւր ժամանակում որպիսի բազմութեամբ էր կատարւում նրա տօնախմբութիւնը: Խօսում էր կնիկների, աղջիկների սովորութիւնների մասին, թէ ինչ խաղեր էին խաղում, թէ որպիսի հանդէսներ էին կատարում, երբ ուխտ էին գնում: Հայրենական կեանքի բոլոր սիրելի պատկերները կենդանի մնացած էին նրա յիշողութեան մէջ

Հազար անգամ հարցնում էր մեր բնտանիքի մասին միեւնոյն բաները եւ նրա հարցասիրութիւնը չէր յագենում —«Մօրդ ծամերը հօ չե՞ն սպիտակել» — «Քոյրերդ ո՞րքան են մեծացել» — «Հիմա Նազլուն մարդու գնալու աղջիկ կը լինի» — «Ձեր սպիտակ Վանի կատուն մնո՞ւմ է» — «Հիմա ո՞ր տեղ էք պահում ձեր չորացրած մրգեղէնները» — «Քանի՞ կով ունէք, օրեկան ո՞րքան կաթ են տալիս» — «Ո՞վ է կթում կովերը, ո՞վ է թխում հացը» — «Ձեր հարեւան պառաւ Գօզէն մեռնո՞ւմ է» — «Մայրդ ի՞նչ գոյնով քող է կրում. քոյրերդ ի՞նչ նօթից հագուստ են հագնում» եւայլն:

Ես նրա հարցերին գոհացուցիչ պատասխան էի տալիս: Իհարկէ, չէի ասում, թէ ֆէրրաշները մեր տունը այնպէս զարդարել են, որ ոչ կով է մնացել եւ ոչ Վանի կատու...

Բայց այն գիշերը, որի առաւօտը ես պիտի ճանապարհ ընկնէի, նա աւելի խրատներ էր տալիս ինձ, քան թէ բաներ էր հարցնում:— «Գնա Մուրատ, ասում էր նա, — սուրբ Աստուածածինը թող բարի ճանապարհ տայ քեզ, գնա երկրէ երկիր ման արի, փող աշխատիր, ու բարձրացրու հօրդ անունը: Քո հայրը անյաջողութեան մէջ կորաւ, հիմա դու ես մնացել քո հօր տան միակ սիւնը: Մօրդ, քոյրերիդ, բարեկամներիդ յոյսերը քեզ վրայ են դրուած: Դու պէտք է բոլորին ուրախացնես, դու պէտք է բոլորին մխիթարես...

Ես հաւատացած եմ, եթէ մօրաքոյրս գիտենար, թէ «խաչագողները» ի՞նչ միջոցներով են փող աշխատում, նա երբեք ինձ խորհուրդ չէր տայ, որ ես օտար աշխարհ գնայի եւ նրանց հետ թափառէի: Բայց նա չէր իմանում... ես նոյնպէս չէի իմանում:

Քաւոր Պետրոսին խիստ սակաւ էի տեսնում: Նա ինչ որ պատրաստութիւններով զբաղուած էր: Թումբուլը մի նշանաւոր կայարան էր Պարսկաստանի «խաչագողների» համար, որտեղից վեր էին առնում իրանց զօրծունէութեան համար պէտք եղած բոլոր պարագայքը, ինչ որ իրանց պակաս էր: Բայց ես քաւոր Պետրոսի վերաբերութեամբ տակաւին այդ կարծիքը չունէի:

Նա մի առաւօտ բերեց իւր հետ մի թուրք եւ վաճառեց իմ աւանակը: Ճշմարիտն ասած, ինձ խիստ զգալի էր բաժանել իմ խոնարհ եւ հաւատարիմ ընկերից, որ այնքան ժամանակ ճանապարհորդել էր ինձ հետ եւ անհուն յօժարութեամբ կրել էր իմ ծանրութիւնները: Բայց քաւոր Պետրոսը հանգստացրեց ինձ, ասելով.

— Աւանակի փողը այն փողերի հետ, որ դու վաստակեցիր քո վաճառքներից, պիտի ուղարկես մօրդ. դու գիտես, որ նա իւր մի հատիկ կովը ծախեց եւ գնեց քեզ համար այդ աւանակը:

— Այդ ես գիտեմ: Բայց դրանից յետոյ ի՞նչով կարող եմ շարունակել իմ ճանապարհորդութիւնը:

— Դու կը նստես մի փառաւոր կառքի մէջ.

(Շար.)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՈՒՐԲԱԹ
22
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
1935

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԺԱՐԴ ՏԱՐԻ - 11e Année Nº 2736

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԵՆԴԱՆԻ ԵՒ ՄԵԹՈՏԻԿ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Եթէ հրապարակաւ հարցումներ եւ հարցապնդումներ կ'ուղղենք Միացեալ Ցանձնաժողովին, պատճառը այն է որ պատրանքներ չունինք անոր գործունէութեան մասին:

Պատահաբար մէջտեղ եկած, այդ Մարմինը հետզհետէ դարձաւ տեսական օրկան մը: Առ ի չգոյէ կեդրոնական կազմակերպութեան մը:

Արդ, կացութիւնը կը պահանջէ որ ան չգոհանայ իր ներկայ կազմով եւ սահմանափակ, միջանկեալ գործունէութեամբ, այլ արդարապէս ստանձնէ օրուան հոգերուն պատասխանատուութիւնը:

Ի՞նչ են իր գլխաւոր թերութիւնները:

1. Կազմը լրիւ չէ, ոչ ալ իրապէս ներկայացուցչական:

Ոչ միայն Ցանձնաժողովէն դուրս կը մնան կարեւոր հոսանքներ (հայրենակցական, բանուորական եւ արհեստակցական), այլ եւ, որքան գիտենք, իւրաքանչիւր ժողով տեղի կ'ունենայ տարբեր անձերու ներկայութեամբ: Օր մը մէկը (այս ինչ օրկանը) բացակայ կ'արձանագրուի, օր մը ուրիշը: Եթէ չենք սխալիր, անդամներէն շատերը գործերուն կը հետեւին իբրեւ «ամաթէօռ», համաձայն իրենց հայեցողութեան կամ յարմարութեան:

2. Ցանձնաժողովը կը գումարուի պարբերաբար, 8–10 օրուան, երկու շաբթուան դէպքեր եւ դիմումներ լսելու եւ որոշումներ տալու համար: Մինչդեռ, առօրեայ կեանքը ժողովականներուն անձնական յարմարութեան կամ բարեհաճութեան չսպասեր, իր յարափոփոխ եւ ընդհանրապէս վրդովիչ անակնկալներով:

Արդ, կացութիւնը կը պահանջէ ունենալ աչք մը եւ ձեռք մը, որ ամէն օր եւ յարատեւօրէն հետեւի դէպքերու ընթացքին: Եթէ կարելի չէ մնայուն դիւան մը ունենալ, կրնան, գոնէ, իբրեւ խորհրդական – գործակատար մը նշանակել, այս տարրական պարտականութեան համար:

Նոր ծախքի դո՞ւռ կը բանանք, — Անշուշտ. բայց ի՞նչ արժէք ունի այդ ծախքը այն ծանր հոգերուն առջեւ, որ կը բարդուին ու կը բարդանան օրէ օր:

Վաղը պիտի ստիպուիք շատ անգամ աւելի ծախսել, դժուարին կացութեան մը առջեւ, կամ ողորմութիւն բաժնել, յարաճուն տառապանքները լռեցնելու համար:

Կարելի է այս խնդիրը կարգադրել նաեւ աշխատանքի բաժանում կատարելով, եւ հերթապահներ նշանակելով:

Ըսել կ'ուզենք թէ՝ Միացեալ Ցանձնաժողովը պէտք է դառնայ իրական վարչութիւն մը — հոգ չէ թէ առժամեայ — իր բոլոր ստորոգելիներով, այլ մանաւանդ կեդրոնաձիգ, շարժուն եւ գործօն կազմակերպութեամբ:

Այլապէս, յուսախաբութիւնները աւելի պիտի ծաւալին, եւ, միւս կողմէ, դուռ պիտի բացուի «պաշտպօզուք» մարզանքներու, ինչպէս տեսանք եւ կը տեսնենք ամէն օր, Փարիզէն մինչեւ Մարսէյլ եւ այլուր:

×

Այս խորհրդածութիւններու կարգին, չենք ուզեր զանց առնել նոյն իսկ յետին մանրամասնութիւնները:

Օրինակ, Միացեալ Ցանձնաժողովին անդամները հայերէն թերթ կը կարդա՞ն:

Այս հարցումը կ'ուղղենք ոչ թէ խելք սորվեցնելու համար — բանգէ՞տ կը պակսի մեր մէջ — այլ ուրիշ ուղղութեամբ:

Ցանձնաժողովը ստանձնած է հոգեր, որոնց մանրամասնութիւնները կը գտնուին թերթերու մէջ, — առօրեայ դէպքեր, տրտունջներ, խնդրանքներ, թելադրութիւններ, թուանշաններ, եւ անձկութեան կանչեր:

Արդ, ո՞վ կը հետեւի ժամանակակից Հայոց պատմութեան այս արձագանգներուն: Եւ եթէ Միացեալ Ցանձնաժողովին անդամներն ալ չհետեւին, հապա ի՞նչպէս պիտի գործեն. գոց եղած «ֆորմիւլ»ներո՞վ եւ աղերսագիրներո՞վ, թէ ... «Ժուռնալ» եւ «Մաթէն» կարդալով:

Նոյն իսկ մենք վստահ չենք թէ օտար թերթերուն ալ ուշադրութեամբ կը հետեւին:

Տեսէք, մէկ Ֆրանսացի երեսփոխան, Պ. Մարիուս Մութէ, ի՞նչ սրտցաւ հետաքրքրութեամբ եւ յետին մանրամասնութեամբ քննած, սերտած եւ իւրացուցած է արտաքսեալներու ողբերգութեան խնդիրը:

Մենք ունի՞նք այդպիսի հեղինակութիւններ, արժեցնելու համար մեր պահանջներն ու բաղձանքները:

Ինչո՞ւ պիտի չունենանք, երբ ամբողջ ողբերգութեան բուն զոհերը մենք ենք, իսկ ամէնէն տարրական պահանջը՝ սրտցաւ եւ ծրագրեալ, մեթոտիկ աշխատանքն է:

Առանց օրը օրին եւ լուրջ գիտակցութեամբ հետեւելու անցուդարձին, առանց քննելու եւ որոճալու, առանց որոշ ծրագիրներ մշակելու կարելի՞ է պատասխանատուութիւն ստանձնել եւ գործ վարել:

Մանաւանդ հիմա, երբ նոր հոգեր դիզուած են սեղանի վրայ, եւ շուարած բազմութիւնները ուղեցոյց, տէր եւ հոգատար կը պահանջեն:

Շատոնց եկած է ժամանակը նոր եւ աւելի ազդու դիմումներ կատարելու: Բայց, պատրաստա՞ծ են բոլոր նիւթերը: Ծանօ՞թ են ամբողջ ողբերգութեան: Կ'ըմբռնե՞ն թէ ինչ ծանրակշիռ ելք մը կրնայ յանգիլ նոր հրամանագիրներու եւ օրէնքներու քուէարկութիւնը (տեղափոխում դէպի գաղթավայրերը եւն.):

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆՆ ԱԼ ԿԸ ՅԱՐԻ ՓԵՏՐ. 3Ի ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՆ

Կը պահանջէ անբաժան եւ անփոփոխ պահել մերժելով Գերմանիոյ պահանջները

ԿԱՐԵՒՈՐ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Խորհ. իշխանութիւնը ծանուցագիր մը ուղղելով անգլիական եւ ֆրանսական կառավարութեանց, պահանջեց անփոփոխ պահել փետրուար 3ի համաձայնութիւնը: Մոսկուայի տեսակէտով, Գերմանիոյ ուղղուած յայտարարութիւնը պէտք է համարուի մէկ եւ անբաժան ամբողջութիւն մը, այսինքն ճիշդ հակառակը Գերմանիոյ տեսակէտին, որ անոր մէկ մասը միայն կ'ընդունի, այն ալ սկզբունքով:

Այս տեսակէտը պարզելու համար, Լոնտոնի եւ Փարիզի խորհրդային դեսպանները մասնաւոր տեսակցութիւններ ունեցան Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարներուն հետ:

Լոնտոնի տեսակցութենէն անմիջապէս վերջը, Անգլիոյ դահլիճը ժողով մը գումարեց, որ տեւեց երկու ժամ: Այս ժողովէն յետոյ, թերթերը գրեցին թէ անգլիական կառավարութիւնը չպիտի հաւանի միակողմանի բանակցութիւններ կատարել Գերմանիոյ հետ, օդանաւային պայմանագրի մասին, մինչեւ որ Հիթլէր բացորոշապէս չճշդէ իր դիրքը սպառազինութեանց կրճատման եւ ապահովութեան դաշինքներու մասին, ինչպէս եւ տրամադրութիւն չյայտնէ վերադառնալու Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ:

Փարիզի մէջ հրատարակուած խորհրդային ծանուցագիրը կ'ըսէ. —

« Խորհրդային կառավարութիւնը գոհունակութեամբ ողջունեց Լոնտոնի անգլօ-ֆրանսական խօսակցութիւններէն յետոյ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյցը, որմէ կը հետեւի թէ խօսակցութեանց նպատակը եղած է օգնել աշխարհի խաղաղութեան զօրացման, եւրոպական աւելի սերտ գործակցութիւն մը հաստատելով եւ ռազմաշունչ տրամադրութիւնները խափանելով: Խորհրդային կառավարութիւնը շատոնց այն եզրակացութեան յանգած է թէ՝ նկատի առնելով որ անկարելի է իրականացնել կատարեալ զինաթափութիւնը եւ դժուար է եւկողութեան ենթարկել եւ սահմանափակել սպառազինութիւնը, նոր պատերազմի մը վտանգը եւ շօշափելի վտանգին հակազդելու միակ միջոցն է հաստատել շրջանային դաշինքներու դրութիւն մը, որպէսզի կարելի ըլլայ փոխադարձ աջակցութիւն ապահովել այն պետութեանց որոնք անկեղծօրէն կ'ուզեն խափանել այդ վտանգը: Խորհրդային կառավարութիւնը Լոնտոնի ծրագրին մէջ կը տեսնէ ճանաչումը այն սկզբունքին թէ Եւրոպայի պետութիւնները իրարմէ կախում ունին խաղաղութեան պահպանման համար, քանի որ, ներկայ պարագաներուն մէջ, անկարելի է մեկուսացնել պատերազմ մը որ կրնայ ծագիլ Եւրոպայի որ եւ է կէտին վրայ:

Եւրոպայի խաղաղութիւնը կախում ունի 365 միլիոն ժողովուրդի կամքէն

— • —

«Այս առթիւ, խորհրդային կառավարութիւնը կը հաւատայ թէ Լոնտոնի մէջ առաջադրուած նպատակը՝ «Եւրոպայի կազմակերպուած ապահովութիւնը », կարելի է ձեռք բերել գլուխ հանելով Լոնտոնի զեկոյցին մէջ նշանակուած բոլոր դաշինքները եւ շրջանային համաձայնութիւնները. իսկ ընդհակառակն, այդ համաձայնութեանց մէկ մասին լքումը ոչ միայն չպիտի ծառայէ խաղաղութեան հեռանկարներուն, այլեւ հաւանօրէն պիտի նկատուի դրդում՝ խախտելու խաղաղութիւնը խնդրոյ առարկայ շրջաններուն մէջ: Լոնտոնի համաձայնութենէն վերջը, կարելի է հաստատել թէ փոխադարձ աջակցութեան դաշինքով մը որ եւ է զինուորական յարձակում խափանելու համար կարելի եղածին չափ արագօրէն ազդու միջոցներ ձեռք առնելու անհրաժեշտութիւնը գործնապէս կը պաշտպանուի Եւրոպայի չորս ամենամեծ պետութեանց կողմէ, — Ֆրանսա, Մեծն Բրիտանիա, Իտալիա եւ Խորհրդային Միութիւնը, ինչպէս եւ Փոքր Համաձայնութեան եւ Պալքանեան միութեան կողմէ: Այս երկիրները կը ներկայացնեն համագումար 365 միլիոն ժողովուրդ, այսինքն Եւրոպայի ամբողջ բնակչութեան 70 առ հարիւրը:

« Տարակոյս չկայ թէ Եւրոպայի միւս երկիրներուն ջախջախիչ մեծամասնութիւնը համակրութեամբ կը դիտէ որ եւ է առաջարկ որ կը ձգտի ամրապնդել խաղաղութիւնը, հետեւաբար «պատերազմի վտանգները աւելցնելու» ձգտումի կուսակիցները կը ներկայացնեն բաղդատաբար աննշան թիւ մը: Այս պայմաններուն մէջ, դժուար է ընդունիլ թէ այսքան պատկառելի մեծամասնութիւն մը որ տոգորուած է միակ եւ համերաշխ նպատակով մը՝ յանուն խաղաղութեան ամրապնդման, չկարենայ գլուխ հանել իր գործը, անհրաժեշտ համարուած միջոցներով: Ողջունելով Լոնտոնի համաձայնութիւնը, իր ամբողջական եւ անբաժան գործադրութեամբ, խորհրդային կառավարութիւնը կը սիրէ յուսալ թէ այդ ծրագիրը գործի պիտի վերածուի կատարեալ ձեւով մը եւ անհրաժեշտ յարատեւութեամբ »:

Ինչպէս կը տեսնէք, խորհրդային իշխանութիւնը կրկին եւ կրկին պնդելով Լոնտոնի ծրագրին ամբողջական եւ անբաժան գործադրութեան վրայ, կը ձգտի մեկուսացնել Գերմանիան եւ Լեհաստանը, որոնց երուքէն ալ կասկածներ ունին:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԾՈՒՌ – ԲԵՐԱՆ ՄԱՐԴԻԿ

— • —

Ի՛նչքան շատուր են անոնք, — ծուռ բերան մարդիկ՝ թթուած գլուխով եւ նոյնքան թթու սրտով:

Հակառակ բոլոր զգուշանքիս, կը հարկադրուիմ երբեմն թօթուել անոնց օձիքը: Մանաւանդ երբ գրիչ կը շարժեն:

Փարիզի ռամկավար օրկանին խմբագիրը փետրուար 19ին գրի առած էր խմբագրական մը, «Փետրուար 18»էն «Փետրուար 16»:

Ի՞նչ ըսելու համար:

— « Ջնջեցէք փետրուար 18ը, առաջարկեր են երկու տարի առաջ, երբ կը գումարուէր Հ. Յ. Դ. ընդհ. ժողովը:

« Մենք առաջարկեցինք ջնջել պատմութեան յանձնուած այդ ողբերգական անցքի յիշատակը, ջնջել անոր սեւ «տօնակատարութիւնը»:

Բայց Դաշնակցութիւնը շարունակեր է զբաղիլ այդ «տօնական» յիմարաբանութիւններով», եւ հիմա միայն խելքի եկեր է:

Կարդացէք իր բառերով.

— « *Դեռ պէտք էր սպասել երկու տարի ալ որպէսզի Ֆրանսայի մէջ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը իր գլուխը պատեանին մէջ քաշէր եւ հրաժարէր «Փետրուար 18ի տօնակատարութենէն» . Այսօր այդ իրողութիւնն է որ կ'արձանագրենք եւ կ'արձանագրենք հաճոյքով: Բայց այդ հաճոյքը չի բխիր միայն մեր այն գիտակցութենէն թէ մենք յաջողեցանք մեր տեսակէտներուն մէջ, այլ նաեւ այն իրողութենէն որ Դաշնակցութեան ղեկավարները վերջապէս տեղի տուին, սրբագրելով իրենց ծանր սխալներէն մէկը՝ ազատուելու համար համաժողովրդական կշտամբանքէն*

Ուրեմն 1935ին « Փետրուար 18 »ը ջնջուեցաւ Ֆրանսայի մէջ:

Եւ գեղեցիկ զուգադիպութեամբ մը « Փթի Ժուռնալ »ի այն սրահը ուր երբեմն « Փետրուար 18»ը կը տօնուէր», այս անգամ վկան եղաւ Փետրուար 16ի ազգային տօնակատարութեան»: Կ'ակնարկէ Գարեգինի արքեպ. բանախօսութեան

Այս ցնդաբանութիւնները կը գրուին, կը շարուին եւ կը տպուին Փարիզի մէջ, ճիշդ այն պահուն երբ «Յառաջ»ի շարունակութեան մէջ կ'երեւան փետրուար 18ի տօնակատարութեան ազդերը, փետրուար 16էն առաջ թէ վերջը:

Եւ այս մարդիկը գիտեն որ փետր. 18ը երբեք տօնուած չէ «Փթի Ժուռնալ»ի սրահին մէջ:

Ու կը մոռնան թէ՝ իրենք ալ, Փարիզի ռամկավար օրկանին ներկայ խմբագիրն ու միւս ընկերները նոյնքան եռանդով, արդա՛ր ցասումով, թռուցիկներով, պաշտօնական յայտարարութիւններով եւ... երկու վաշտ կամաւորներով մասնակցած են փետրուար 18ի «ոճիր» դէպքին...

Գիտեն, վերջապէս, թէ իրենց մէկ ընկերը, որ կարծեմ Հայաստան կը գտնուի, բացագանչած է առիթով մը.

— Դաշնակցութիւնը իրաւունք չունի իրեն սեփականացնելու փետրուար 18ի փառքը, մենք ալ բաժին ունինք այդ ըմբոստացման մէջ, յատուկ վաշտով եւ մասնաւոր դրօշով...

Ի՞նչ կ'ըսէք, այս մարդիկը վաղը նոյն ձեւով չե՞ն պիտի ուրանան Հայաստանի ներկայ իշխանութիւնը, — 10 — 12 տարի անոր գովքը երգելէ յետոյ:

Այդ նոյն տրամադրութեամբ չփոյթեցա՞ն Մայիս 28ի ազգ. դրօշի, նոյնիսկ Ազգին [illegible] կը առթիւ, մէկ տարիէն միւսը:

ՎԱՀԷ

Անգլիա հարցարան մը պիտի ղրկէ Պերլին

Նախարարական խորհուրդի նիստէն անմիջապէս վերջը, անգլիական կառավարութիւնը անհրաժեշտ հրահանգները ղրկեց Փարիզի դեսպանին, որպէսզի խորհրդակցի ֆրանսական կառավարութեան հետ: Ասկէ զատ, Անգլիոյ արտաքին նախարարը Փարիզ պիտի գայ փետրուար 28ին, լրացնելու համար խորհրդակցութիւնները: Մասնաւոր հրահանգներ ղրկուած են նաեւ Պերլինի անգլիական դեսպանին, որ հարցարան մը պիտի ուղղէ գերմանական կառավարութեան, իմանալու համար անոր վերջնական միտքը:

Պերլինի մէջ կը կարծեն թէ անգլիական կառավարութիւնը քանի մը ներկայացուցիչներ պիտի ղրկէ, ուղղակի բանակցութիւններ կատարելու համար: Բայց, հաւանական չէ որ այդ այցելութիւնը տեղի ունենայ Գերմանիոյ նոր պատասխանէն առաջ:

Օտարները չե՞ն պիտի կրնան

ՇՐՋՈՒԻՆ ՎԱՃԱՌՈՐԴ ԸԼԼԱԼ

Երեսփ. ժողովի առեւտրական յանձնաժողովը քուէարկեց ազգայնական երեսփոխան Վալաքի մէկ առաջարկը, որուն համաձայն օտարականները չպիտի կրնան շրջուն վաճառորդ ըլլալ: (Անշուշտ նկատի ունին «մառշէն»ները): Օրինագիծը խորհրդարանին քննութեան պիտի յանձնուի մօտերս:

Աւստրիոյ վարչապետը Փարիզ եկաւ

Աւստրիոյ վարչապետ Պ. Շուշնիկ Փարիզ եկաւ երէկ իրիկուն, ընկերակցութեամբ արտաքին նախարարին, համաձայն ֆրանսական կառավարութեան հրաւէրին: Այս առթիւ խիստ միջոցներ ձեռք առնուած էին կայարանին մէջ, որովհետեւ ընկերվարականները ու համայնավարները թշնամական ցոյց մը կազմակերպած էին, «Դահիճ Շուշնիկի դէմ»:

Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայեն այս այցելութեան, որ կապ ունի Հռոմի համաձայնութեան հետ (երաշխաւորում Աւստրիոյ անկախութեան): Հակառակ երեւութական անդորրութեան, կացութիւնը անկայուն է Աւստրիոյ մէջ: Սարի հանրաքուէին յաջողութենէն իվեր, գերմանական մամուլը կը պահանջէ քուէարկութիւն կատարել նաեւ Աւստրիոյ մէջ, որ զուտ գերմանական երկիր մը կը համարուի: Թէեւ զգաստ՝ ուրիշ ճակատներու վրայ, Գերմանիա հրաժարած չէ Աւստրիան կցելու ծրագրէն, եւ կը սպասէ նպաստաւոր առիթներու: Միւս կողմէ, հիթլէրականները կը շարունակեն իրենց դաւադրական գործունէութիւնը: Այս պարագաները նկատի առնելով, Իտալիա զինուոր համախմբած է Պրէննէրի սահմանագլուխին վրայ:

Մէկ խօսքով, Աւստրիոյ կացութիւնը բարւոքած է յուլիս 25էն ի վեր, բայց Գերմանիոյ ճնշումն ալ աւելցած է յունուար 13էն ի վեր (Սարի հանրաքուէ): Ուրեմն, Շուշնիկ Փարիզ եկած է աւելի լուրջ աջակցութիւն ապահովելու համար:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

Ն. ՎԵՀԱՓԱՌՈՒԹԻՒՆ ՔԱՐԻՒՂԸ

»»»··«««

Ը.

ՌՎ ԷՐ ՏԷԹԷՐՏԻՆԿ.— ԻՐ ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՅՔԱՐԸ ՐԱՔՖԷԼԼԸՐԻ ԴԷՄ.— ՄԵԾՆ ԲՐԻՏԱՆԻԱ ԿԸ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐԷ ԻՐ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐԸ.— ՐՈՅԻԼՏ ՕՅԼԻ ՕԳՆՈՒ - ԹԵԱՆ ԿԸ ՀԱՍՆԻ.— ԴԷՊԻ ԿՈՎԿԱՍ.— Գ. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ ՄԻՋ - ՆՈՐԴ.— ԵՐԿՈՒ ՄԻԼԻՈՆ ՌՈՒԲԼԻ ՇԱՀ՝ ՊԱԳՈՒԷՆ

Քարիւղի քաղաքական պատմու - թեան Նափոլէոնը՝ Սըր Հէնրի Տէթէրտինկ շատուրդն էր համեստ ընտանիքի մը։

Տասնըվեց տարեկան էր ան, երբ իր հօրը մահը եւ ապրուստի անմիջական մտահոգութիւնը դրամատան պաշտօնեայ ըրին զինքը։ Սակայն, հակառակ իր փոքր տարիքին, սրտը փառասիրութիւններ ունէր ան. գրասենեակներու մթնոլորտը կամ հաշուակալի միօրինակ աշխատանքը անհամապատասխան էին իր խառնուածքին, նորութիւններ կը փնտռէր ու կը մտածէր աւելի փայլուն եւ խոստմնալից ասպարէզներու մասին։

Պատեհութիւնը չէր որ պիտի պակսէր իրեն։ Ջաւան էր հարուստ եւ գաղթավայրեր ունեցող Հայրենիքի մը։ Եթէ Ամսթէրտամը անթաւական էր իր խոլականներուն իրագործման համար, Հոլանտան հեռաւոր Արեւելքի մէջ ունէր Ճաւան ու Սումաթրան։

Ցոլջորդող տասնեակ մը տարիներուն զինքը կը գտնենք այդ գաղթավայրերուն մէջ. պաշտօնեայ է տակաւին, բայց աւելի լայն է հիմա իր հորիզոնը։ Երեսուն տարեկանին, իր հայրենակիցներէն՝ Օկիւսթ Քէսլէրի քարիւղի հաստատութեան մէջ կը մտնէ իբրեւ քննիչ։ Այդ պաշտօնով կը ծանօթանայ հոլանտական ամբողջ կղզեխումբին։ Քարիւղի գործը աւելի հետաքրքրական դրաղում է իրեն համար քան դրամատան հաշուակալութիւնը։ Քանի մը տարի վերջը բոլորովին ընտելացած է նաւթային ճարտարարուեստին։ Եռանդուն եւ աշխատասէր երիտասարդ՝ շուտով կը շահի Քէսլէրի վստահութիւնը ու երբ այս վերջինը հայրենիք կը վերադառնայ, Տէթէրտինկ կը ստանձնէ հաստատութեան վարչութիւնը։ Բախտը հետզհետէ կը ժպտի իրեն։ «Րոյըլ Տըչ» նոր անունով կը միացնէ իր բարեկարգին հիմնարկութիւնը. իր համբաւը աստիճանաբար կը ծաւալի հեռաւոր Արեւելքի մէջ։ Զինաստանն անգամ կը ճանչնայ զինքը։ Հանքեր ունի այնտեղ. քարիւղ կը ծախէ չինացի ժողովուրդին ու կը փորձէ կռուիլ Րաքֆէլլըրի հետ։

Երիտասարդին յանդգնութիւնը հաճելի չէ ծերուկ ադուէսին համար։

— Զինաստանը իմս է, կ'աղաղակէ Րաքֆէլլըր, հանքերդ ինծի ծախէ․․․

— Ծախե՞մ, երբեք, կը պատասխանէ Տէթէրտինկ ու Րոյըլ Տըչի կեդրոնը կը փոխադրէ Լահէյ, հոլանտական կառավարութեան հովանիին տակ, աւելի ապահով ու անկախ կերպով գործելու համար։

1900 թուականին Քէսլէրի հաստատութիւնը իր վեց միլիոն ֆիօրին դրամագլուխով, աչքի զարնող կազմակերպութիւն մըն էր արդէն՝ շնորհիւ Տէթէրտինկի նախաձեռնութեան եւ աշխատանքին։ Հիմնադիրը կը մեռնի նոյն տարին ու ապագայ Նափոլէոնը կը ժառանգէ անոր գործը ամբողջութեամբ։

Սովորական առեւտրական մը չէր Տէթէրտինկ։ Ուսումնասիրած էր քարիւղի ճարտարարուեստը եւ կը հաւատար թէ այդ դարչահոտ հեղուկը հրաշալի դեր մը պիտի կատարէ տնտեսական աշխարհին մէջ։ Այդ հաւատքը բազմապատկեց իր եռանդն ու յաղթելու վճռականութիւնը։ Վստահ էր իր սեփական ուժերուն վրայ։

Պէտք է չնշուիլ որ կարեւոր խոչընդոտներ կային իր առջեւ։

Ինչպէս տեսանք, Ամերիկայի Նաւթային արդիւնաբերութիւնը չափազանց փայլուն վիճակ մը կը ներկայացնէր այդ օրերուն։ Րաքֆէլլըրի միահեծան իշխանութիւնը կը սաւառնէր ամէն տեղ։ Ո՞ր միամիտը պիտի համարձակէր ասպարէզ կարդալ իրեն։

Եւրոպական մեծ պետութիւններէն միայն Ռուսաստանն էր որ կրցած էր որոշ չափով չահագործել իր քարիւղը։ Բագուն կարեւոր նուաճումներ կատարած էր այդ ուղղութեամբ։ Ֆրանսան չօշափելի քանակութեամբ քարիւղ չունէր, իսկ Անգլիոյ հանքածուխը լիուլի կը բաւէր իր ճարտարարուեստին։ Բայց, մտածեց Տէթէրտինկ, եւրոպական ցամաքամասէն դուրս, ուրիշ հորիզոններու տակ ալ քարիւղ կայ։ Ո՞վ պիտի չահագործէր, օրինակ, Մեքսիկայի, Վէնեզուէլլայի, Իրանի եւ Միջագետքի հանքերը։ Րոյըլ Տըչը կամ նոյնիսկ Հոլանտան իրենց սեփական միջոցներով վտանգաւոր արկածախնդրութեանց մէջ չէին կրնար նետուիլ, ոչ անհրաժեշտ դրամագլուխը ունէին, ոչ ալ այդ դրամագլուխը պաշտպանելու կարելիութիւնները։ Ամերիկան ու Ռուսաստանը կրնային քանդիչորս ժամէն ջախջախել Րոյըլ Տըչի հաստատութիւնը։

Երիտասարդ Հոլանտացին երկարօրէն մտածեց, ապահով միջոցներու մասին խորհեցաւ։ Ցենարան մը կ'ուզէր նոր ձեռնարկներ կատարելու համար, պետութիւն մը որուն կարենար ապաւինիլ։ Իր հայրենիքը պէտք եղածին չափ զօրաւոր չէր։ Ֆրանսան ականջ չպիտի կախէր իր խանդավառ ծրագիրներուն։ Բայց Մեծն Բրիտանիա՞ն․․․ Այո, անիկա պետութիւններուն ամէնէն հարուստն էր ու ամէնէն հզօրը, անսպառ միջոցներ ունէր իր արտասահմանեան հարստութիւնները պաշտպանելու համար. անոր հովանիին տակ կարելի էր ապահով զգալ ու անպայման յաջողիլ։

Տէթէրտինկ որոշած էր իր ապագայ գործունէութեան ծրագիրը։

— Բրիտանական կառավարութեան պաշտպանութիւնը կենսական է նպատակիս իրագործման համար։

Ուրիշ միջոց չկար՝ իր ճամբուն վրայ գտնուող արգելքները անհետացնելու համար։ Առիթ մը պէտք էր, սակայն, որպէսզի այդ հովանաւորութիւնը ստանար։ Տէթէրտինկ բախտաւոր էր։

1900ական թուականներուն հեռաւոր Արեւելքի ծովերուն մէջ կ'աշխատէր Շէլ անունով անգլիական նաւային ընկերութիւն մը, որուն միջոցով ապագայ միլիոնատէրը ժամանակին կը կատարէր իր փոխադրութիւնները հոլանտական կղզեխումբէն Զինաստանի ափերը։ Շէլի կեդրոնը կը գտնուէր Լոնտոն, Տէթէրտինկի հաստատութեան կեդրոնը՝ Ամսթէրտամ։ Եթէ Րոյըլ Տըչ միանար Շէլին, այն ատեն հոլանտական ընկերութիւնը կրնար վայելել անգլիական կառավարութեան պաշտպանութիւնը։

1907ին երկու հաստատութիւնները միացան ու կազմեցին «Րոյըլ Տըչ եւ Շէլ» ընկերութիւնը, որ տարիներ ետքը պիտի դառնար բրիտանական կայսրութեան ամէնէն վիթխարի հիմնարկութիւններէն մէկը։

Պէտք է չնշուիլ, սակայն, որ այդ երկու ընկերութիւններուն միացեալ դրամագլուխը շատ չնչին գումար մը կը ներկայացնէր, ճակատը զօրաւոր դիտութեան մը պաշտպանութիւնն էր։ Այդ տեսակէտէն Տէթէրտինկ որոշ առաւելութիւններ ձեռք բերած էր եւ կրնար վստահօրէն գիմաւորել ապագան։

Տէթէրտինկ Լոնտոն հաստատուեցաւ 1907ին։ Քանի մը տարի ետքը արդէն անգլիահպատակ էր։ Ճիշդ է որ իրեն հետ իր սեփական ընկերութեան կեդրոնն ալ Անգլիա փոխադրեց, սակայն երբեք չխզեց իր յարաբերութիւնները Հոլանտայի հետ։ Այս օր Շէլի գլխաւոր մասնաճիւղը կը գտնուի Լահէյ։

Բացատրեցինք թէ Շէլը հարուստ հիմնարկութիւն մը չէր, այնպէս որ բրիտանական պաշտպանութիւնը միմիայն ակադեմական արժէք մը կրնար ունենալ այդ օրերուն. Անգլիան ի՞նչ պիտի պաշտպանէր, քանի որ Տէթէրտինկ ոչ դրամ ունէր, ոչ ալ վտանգաւոր ըլլալու չափ հեղինակութիւն քարիւղի ճարտարարուեստին մէջ։ «Սթէնտըրտ Օյլը» հազիւ թէ կը հետաքրքրուէր իրմով։

Հետեւաբար Տէթէրտինկ իր գործը ընդարձակելու համար ամէնէն առաջ դրամի պէտք ունէր։ Ո՞ր աղբիւրէն պիտի ճարէր անմիջական դրամագլուխ։

Այդ օրերուն Րոչիլտներու Տունը անհաշուելի միլիոններ ունէր Փարիզի դրամատուներուն մէջ։ Այնքան հարուստ էր ան որ ամէնէնաստղեղական ծրագիրներուն անգամ կրնար դրամ յատկացնել։

Րոչիլտները ի մէջ այլոց քարիւղի ընկերութիւն մըն ալ հիմնած էին Բագուի մէջ։ Ուրեմն անոնք կ'ըմբռնէին գարշահոտ հեղուկի տնտեսական արժէքը։ Կարելի՞ էր արդեօք նոր ծրագիր մը ներկայացնել անոնց։ Տէթէրտինկ շատ անգամներ խորհած էր Կովկասի հանքերուն մասին, բայց նիւթական հնարաւորութիւններէ զրկուած ըլլալով՝ չէր համարձակած իր փոխմիջոցները վտանգել այն տեսակ երկրի մը մէջ, ուր Հոլանտան հազիւ թէ կրնար պաշտպանել իր հպատակին շահերը։ Րոչիլտներու ներկայութիւնը Կովկասի մէջ, սքանչելի պատեհութիւն մըն էր իրեն համար, մանաւանդ հիմա որ բրիտանական քաղաքացի էր։ Վարանումը ներելի չէր այլեւս։ Փարիզ պիտի երթար ու պիտի տեսակցէր հրեայ սեղանաւորական տան հետ։ Կ'ըսուի թէ զինքը Րոչիլտներուն ներկայացնողը եղած է Գ. Գ. Կիւլպէնկեան։

Շաբաթներ տեւեցին իր բանակցութիւնները։ Տէթէրտինկ իր ծրագիրները պարզեց անոնց եւ նիւթական օժանդակութիւն խնդրեց։ Շատ լաւ տպաւորութիւն ստեղծած էր. հրեայ սեղանաւորները տեսան որ գործի մարդ էր իրենց խօսակիցը եւ առանց այլեւայլի տրամադրեցին անհրաժեշտ դրամագլուխը եւ իրեն յանձնեցին Բագուի հաստատութեան վարչութիւնը։

Տէթէրտինկ հիմա տարակոյս չունէր իր յաղթանակին մասին։ Ֆրանսական դրամ, անգլիական հովանաւորութիւն եւ գործունէութեան ընդարձակ ասպարէզ։

1910ին, ուրեմն, ապագայ միլիոնատէրը կարգ մը հանքեր կը գնէր հիւսիսային Կովկասի մէջ։ Տարի մը ետքը կ'անցնէր Ուրալի շրջանը, որուն նաւթահանքերը շահագործելու մասին մտածող չկար դեռ։ Հետզհետէ անհրկա մեծ պիտի գար աշխարհի չորս անկիւններ քարիւղի նոր հանքեր փնտռելու համար։ Եւրոպական ցամաքամասէն պիտի երթար հարաւային Ամերիկա, Մեքսիկա, յետոյ Եգիպտոս, եւ այլուր։

Տէթէրտինկ իր յաջողութիւններուն մեծագոյն մասը կը պարտի իր յանդգնութեան։ Րոչիլտներու նման մեծածախտարուստ տուն մը յենարան ունենալէ յետոյ, կրնար շատ մը վտանգաւոր ձեռնարկներ կատարել։

Տէթէրտինկ առաջին մարդն էր որ ըմբռնեց քարիւղին քաղաքական արժէքը։ Րաքֆէլլըրի օրով ոսկի հեղուկը գլխաւորապէս տնտեսական կամ առեւտրական ապրանք էր։ Հոլանտացի միլիոնատէրը քաղաքականութեան խաղաց այդ գարշահոտ ցեխով։

Այսպէս կամ այնպէս, Տէթէրտինկ հակայաքայլ յառաջդիմեց շնորհիւ իր հրեայ բարեկամներուն դրամական օժանդակութեան։ Սակայն, Րոչիլտներու «խնամակալութիւր» երկար չպիտի տեւէր։ 1911ին Ռուսիա վերսկսաւ իր հակահրեայ քաղաքականութիւնը. — ջարդ, հալածանք, խոշտանգում եւ քանտարկութիւն։

Ամէն ապարէզ փակուեցաւ հրեայ բարձրութիւններուն առջեւ։ Րոչիլտներու Փարիզի կեդրոնը ծանր մտահոգութեանց մատնուեցաւ։ Ի՞նչպէս պիտի պաշտպանէին իրենց հարստութիւնը ռուսական կայսրութեան սահմաններէն ներս։ Կ'արժէ՞ր միլիոններ վտանգել Բագուի նաւթահանքերը շահագործելու եւ Տէթէրտինկը հարստացնելու համար։ Արդէն երկու տարիէ ի վեր ընկերութեան վաստակն ալ նուազած էր։ Ամէնէն տրամաբանական լուծումը պիտի ըլլար հեռանալ այդ երկրէն։

Այդպէս ալ պատահեցաւ։

Րոչիլտներու տունը բանակցութեան մտաւ Տէթէրտինկի հետ եւ շատ չնչին գումարի մը փոխարէն այս վերջինին ծախեց իր Կովկասի հիմնարկութիւնը։ Տէթէրտինկ կոնիակ դրամ չվճարեց անշուշտ, այլ հրեայ սեղանաւորներուն յանձնեց Րոյըլ Տըչի բաժնեթուղթերէն տրցակ մը։

Քառասնամէկ տարի մը առաջ Րոչիլտներու մտահոգութիւն պատճառող Բագուի հաստատութիւնը երկու-ուկէս միլիոն ռուպլի շահ մը արտադրեց Հոլանտացիին։ Անիկա հիմա տարեկան մէկուկէս միլիոն թոն քարիւղ կ'արտադրէր։

Կովկասը եղաւ ուրեմն Տէթէրտինկի ապագայ յաղթութեանց կորիզը։

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

⁂ Ամբողջ աշխարհի ժուռնալի վաճառականութեան հարիւրին 90ը Հրեաներու ձեռքը կը գտնուի։

⁂ Աշխարհի մէկ հատիկ ոսկեհանքը կը գտնուի Թրանսվալ (Տրանսվաալ) 1000 մղոն հիւսիս, 700 մղոն հեռու հիւսիսային բեւեռէն։

⁂ Գոթացիներն էին որ առաջին անգամ տխրադէմներ բաշխեցին իրենց հերոսներուն։

⁂ Մոսկուայի հարիւրաւոր եկեղեցիներէն այսօր միայն 30ը կը գործածուին.

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

«ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻ»

(ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ)

—•—

«Նահատակ Գրողներու Բարեկամ» - ներծ միութիւնը կը շարունակէ իր գործը։ Անուանի ժամանակակիցն Զրք հատորը, «Երուանդ Օտեան»։ Նոյն խնամքը, կարելի է ըսել նոյն գուրգուրանքը դրքի թէ արտաքինի, թէ բովանդակութեան տեսակէտով։

Մեր գրական անցեալը եւ անձերը անկողմնակալօրէն վերագնահատելու մտահոգութիւնը ծայր տուած է երկրէն ներս ու երկրէն դուրս։ Անհրաժեշտ է անշուշտ մաղել ու զատել մեր ժառանգութիւնը։ Առանց գուլթ բայց եւ այնպէս առանց քամահրանքի, լրջօրէն։ Կարատել մեր ծառը իր գօս, անկենդան ճիւղերէն, եւ սակայն չարչարել ոստը՝ որուն վրայ նստած ենք։ Անգլիայի սկզբունքներու ուրացումը պայման մը չէ ամէնեւին նոր, երիտասարդ գրականութեան ծնունդին, ուռճացումին։ Կը բաւէ որ աւելի երիտասարդ ըլլայ ու կենսունակ, կոչնականերու տակէն, իսկ ան իր ճամբան կը գտնէ ու կը պայթի։ Մեր հողէն արմատախիլ ըլլալ, զանազան կլիմաներու տակ հիւծիլ յետոյ, հոգեկան արկածախնդրութիւն խելացի առողջապահութիւն մը չէ բնաւ։ Կը թուի թէ Հայաստանի մէջ անգամ կը վերադառնան այդ ողջմտութեան։

Ցամենայն դէպս, Ն. Գ. Բ.ներուն գործը, յարգանքի փափկանկատ ցոյց մը ըլլալով հանդերձ, կ'օգնէ միանգամայն մեզ, ժամամբ, վերամշակելու, փրկելու ինչ որ մեր նախորդները թողած են իբրեւ արժանաւոր, մրնայուն։

×

Երուանդ Օտեանը ներկայացնելու, վերլուծելու կարիք չկայ կարծեմ։ Իր ժողովրդականութիւնը, նոյն իսկ յետմահու, կը հասնի մեր օրերը։ Մասլըվարեան Նամականին դեռ երկար ատեն պիտի պահէ իր այժմէականութիւնը, ինչպէս մնացած չեն տակաւին մեր իրականութեան մէջ «Մեծապատիւ Մուրացկաններ» կամ «Ազգային Ջոջեր»։

Մեր երգիծաբանները, եթէ մարդկային «թէմաներուն բարձրութեան չեն հասած, բայց գէթ կրցած են ընդգրկել իրենց ժամանակը, նաչանայ դրեթէ անոր հետ։ Պարոնեան կը յենցնէ մեզ հայ Պոլիսը ամբողջական, մէնծ-ազայական շրջանի հողեխար-քին։ Արփիարեան՝ «Ժմրուեծի օրեր»։ Ե. Օտեան կը զուգադիպի այն ծիծաղա-ողբերգական շրջանին, ուր այլ բացինք վերադարձներու հասնող նշան Պէշիկթաշլեանի երգի ծանքը պիտի մնայ խորհրդանշանը մերօրեայ հայ շարժանկարին։

Ե. Օտեանի ստեղծած տիպարներէն «Ընկեր Փանջունին» պիտի մնայ ամէնէն երկարակեացը, «Իգնատ աղային հետ։ Ինծ յայտնի չէ թէ Օտեան խորհա՞ծ է, փորձա՞ծ է քով քովի բերել ու միասին ապրեցնել այս երկու հակոտնեայ անձնաւորութիւնները, սերունդական հերոսները։ Ընկեր Փանջունի — Իգնատ աղա կենակցութիւն մը, կամ ընկերովի ուղեկցութիւն մը հայ հինգ ցամաքամասերուն վրայ պիտի կրնար ծնունդ տալ յատկանշական գիւցազներգութեան մը։ Անոնք պիտի ըլլային հայ Տօն Քիշօթ եւ Սանչօ Փանզան։

Ուրախ եւ եւ հայ կեանքը զուրկ չմնաց բնաւ ոչ երազի ու ցնորքի ասպետներէն, ոչ ալ խելքի - պառկ բնաւորիքի ու ազգի պատուական հայրերէն։ Ոչ հերոսանալու գինով փափաքը պակսեցաւ հայ ժողովուրդին, ոչ ալ փորձառութեան իմաստուն խօսքը։ Առաջինները մնացին օդին մէջ, երկրորդները՝ սեղաններուն ետին, կամ հովանաւորող փէշերու տակ։

Աղէճ քննութեան այս օրերուն, քաջութիւնը պիտի ունենա՞նք խոստովանելու, ձախէն եւ աջէն, թէ մեր ասլթացումներուն, մեր ազգային ձախողման պատասխանատուութեան մէջ լայն բաժին ունին Փանջունիները, ըլլան «ընկեր» կամ «Մեծապատիւ»։

Օտեանի ծաղրանկարը խոսօրէն արդար, չէզոք ու ծայրայեղ, Փանջունիի կարմիր տիպարը տուած է միայն։ Ցեղափոխութիւնը չէր կրնար դիրծ մնալ անշուշտ իր մակարոյծներէն, ցնորամիտներէն, որոնք հոտանքէն հրապուրուած, կ'ուզէին անկէ աւելի առաջ անցնիլ ու գլել, գերազանցել գաղափարները, ծրագիրները։ Ցեղափոխութիւնը տեսակ մը mystique եղած էր այդ շրջօրը մոլեռանդներուն, որոնց դերը բացասական, վնասակար մնալու դատապարտուած էր։

Բայց հայ կեանքին մէջ կարմիր առաքեալներու կարգին չպակսեցա՞ն նաեւ սեւ ու ճերմակ Փանջունիներ, որոնց իւրաքանչիւրը իր ասփիոտ խելապատառը, իր գեղին կամ անգոյն յեղափոխականութիւնը բերաւ հայ դատին։ Ի՞նչ «առաքելութիւններ» ուրոնց ամէնուն ճամբան կը տանէր ու յանգէր վերջ ի վերջոյ միեւ․․․ Մարտիրոսը

Օտեանի զուեցտարգութիւնը, հակառակ իր կծու ու այրուցիկ համեմուածքին, գառնութիւն չէ թողած ետին։ Իր երգիծանքը — ինչպէս ամէն հասարակ ամէն ճշմարիտ երգիծանքը չար ու կրքոտ հոգիի մը փոխվրէժը չէ բնաւ։ Բարեհամբոյր, դրեթէ նորզմիտ ժպիտն է իրը, զոր չփոթելու չէ երբեք ճղճիմ քմծիծաղին հետ փորրոգիներուն

Իր չեչոտը որքա՞ն հարազատ արտայայտութիւնը եղաւ իր խառնուածքին, իր ֆիզիքական անձնաւորութեան։ Իր էջերէն որմաքանդակի նման դուրս կը ցայտէ իր գիմագիծը, զուարթ ու անտարբեր հեղնանքով, անշուք ու համբ իմաստութեամբ ու փորագրուած այն դէմքը, զոր պիտի մեր յիշէին դեռ ժամանակներ

Ն. Գ. Բ. ու քրոնիկագիրը ներկայացնելով իր գործը, իրեն վերագրած է իրաւամբ ակնարկեան դասն չունէ մը։ Երգիծանքը կը անմահ արդէն իր մտատաիրական այդ ակունքէն։ Դրժելի վերջ ամէն հաւատ, ամէն խանդավառութիւն, ի՞նչ կը մնայ ընել եթէ ոչ հեգնել ու ծիծաղիլ։ Երբ մանուանդ կեանքը, իր առօրեայ — կամ հանդիսաւոր չարժուձեւին մէջ կատակերգական գիծ մը պահելու դատապարտուած է անպայման։

Բայց եթէ պարիկը ու գործելը պարտականութիւն մը նկատելու կոչուած ենք, սիւպարիկ կեցուածքը տեսակ մը դասալքութիւն պիտի թուի մեզ, երբ չունի արուեստի չըմեղանք։

×

Իրաւամբ դիտել տրուած է թէ այժմէականութիւնը եղած է Օտեանի հանրայատկապես ինչը Հռիփէն ժամանակը մը ըմբռնելու համար այն նկարագրել։ Լրագրութիւնը յափած է արդարեւ իր լաւագոյն մասը. Բայց չյայտնեց իրեն ոչ խորանալ, ոչ ալ բարձրանալ ընթացիկ նիւթերէ վեր։ Օտեան միակը չէ այդ տեսակէտով։

Այսուհանդերձ, ստոյգ է նաեւ թէ Օտեան չէ գիտցած երգիծանքի դիւրին միջոցներուն, չուկայիկ հացկատակութիւնը, հոպիտ բառախաղերը ու անկեղծ քրքիջը չեն պղծեցուած իր զուարթութիւնը։ Գռեհիկ ճաշակներ զուարճացնելու կոչումը իրը չէ։ Իր ամէնէն թռուցիկ տողերուն մէջ անգամ ողջմտութեան նշոյլ մը, բարի ու մաքուր պօեզիի հով մը ջանացեր է դնել։

Ինչ որ կը պակսի իրեն, գեղարուեստական խնամքը եւ բծախնդրութիւնն է անտարակոյս։ Ցեխակ մը տեղի՝ իր կեանքին ու աշխատանքին մէջ. անփութօրէն, առանց կարգ կանոնի ան քամիւն տուեր է իր մտածումը եւ ժպիտը, ափ մը ցորենի հետ դէզ մը յարդ․․․

Գեղագիտական ճիգի այս զանցառութիւնը հետեւանքն էր իր անյատակնոտ, անհատատ տրամադրութեան. սկեպտիկ էր ան ամէն բանի բայց մանաւանդ իր անձին, իր արուեստին հանդէպ։ Այդ հիասթափութիւնը յատուկ է կարծէք քիչ մը ամէն երգիծաբանի։ Անոնք իրենց, անձերը, իրենց թոյլ ու տկար կողմերէն դիտելու վարժուած, կը զգուշին այլ եւս պատրանքներ սնուցանելէ։

Իր հեւասպառ ու անփոյթ արտադրութեամբ հանդերձ, Օտեան մեր գրականութեան մէջ կը մնայ բեղուն ու այլազան դէմք մը։ «Ընկեր Փանջունին» իր մէկ էջն է միայն։ Թողուցէք որ ժամանակը զատէ ու զատագրէ զինքը։

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

⁂ Անգլիերէնը՝ դար մը առաջ՝ քսան միլիոն ժողովրդի լեզուն էր, իսկ այսօր՝ երկու հարիւր եւ քսան միլիոնի. Թիւրքերէնը միակ լեզուն է որ կ'իյնայ։ Երեսուն միլիոնէն իջած է 24 միլիոնի։

⁂ Աշխարհի ամենամեծ գրադարանները, բստ հատորներու թիւին, հետեւեալներն են— Լէնինկրատի հանրային գրադարանը, Ուաշինկթընի խորհրդարանին գրադարանը, Փարիզի Ազգ. Մատենադարանը, Նիւ Եորքի հանրային գրադարանը, Բրիտանական Թանգարանը, Պերլինի գրադարանը եւ Օքսֆորտի գրադարանը։

Աշխարհի մէջ 30.000.000 ատամնաներ կան, աւելի քան 100.000.000 ունկնդիրներով։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ

Նոր խորհրդարանը

— o —

ԽՄԲ.— Պոլսեցի կառավարութեան օրկանը, Նովի Տնի կը հրատարակէ Ենկիւրիի իր թղթակցին հետեւեալ գրութիւնը (8 փետր.)։

Ազգ. Մեծ Ժողովին օրինական շրջանը կ'աւարտէր յառաջիկայ գարնան։ Ինչպէս կ'երեւի, երկու ազգականներ այս աչնան պատրաստուեցին Թրքական նախագահը, որ, միանգամայն վերին ղեկավարն է իր կողմէ ստեղծուած Հալք կուսակցութեան, աւելի կանուխ վերջ տալու խորհրդարանի գործունէութեան եւ փութացնել նոր ընտրութիւնները։ Առաջին ազդակը ունէր քաղաքական եւ պետական հանգամանք։ Եւրոպայի ընդհանուր կացութիւնը, լեցուած ելեկտրական կայծերով եւ բազմաթիւ ու վտանգաւոր խայծերով, 1934ի երկրորդ կիսուն, Թուրք Հանրապետութեան ղեկավարները մղեց չեզոք մը ընել սահմանադրութենէն եւ նոր խորհրդարանը կազմել քանի մը ամիս առաջ, որպէսզի Թուրքիան կարենայ անծանօթ հաւանականութիւններ ունեցող նոր տարին դիմաւորել թարմացած ու զօրացած օրէնսդիր հաստատութեամբ մը, որ պատրաստ ըլլայ հաւանական պատասխանատուութիւնները առնել իր վրայ եւ լուծել բոլոր դժուարութիւնները՝ առանց դիմելու նոր ընտրութեանց ճիգը այն ատեն, երբ միջազգային կարելի բարդութիւններ ծագելու ըլլան։

Երկրորդ ազդակը տնտեսական-ելմտական հանգամանք ունէր։ Որոշեցան որ եթէ ընտրութիւնները կատարեն մարտին, նոր Ազգ. Ժողովը իր աշխատանքները պիտի կատարէ հայիս մայիսին, որով պիտի ուշանայ պատրաստութիւնն ու քուէարկումը նոր պիւտճէին, ինչ որ անպայմանօրէն պիտի ազդէ երկրին տնտեսականելմտական պետութեան ելմտական կացութեան վրայ։ Մինչդեռ, ընտրութիւնները կատարելով կանուխ, խորհրդարանը իր գործին կը սկսի 1 մարտին, որով և կանխուած կ'ըլլայ այդ անպատեհութիւնը եւ ապահովուած՝ պիւտճէին պատրաստութիւնն ու 1 մայիսին քուէարկութեան դրութիւնը։

Այսպէս կը մեկնուի խորհրդարանի արագ նորոգումը։

Ընտրական պայքարի առթիւ, Աթաթիւրք հրատարակեց յայտարարութիւն մը որ յատկանշական էր եւ որուն մէջ կար նաեւ Հալք կուսակցութենէն վաւերացուած թեկնածուներու ցանկը։ Այդ ցանկին մէջ կ'երեւին անունները 17 քաղաքացուհիներու, որոնք յարմարագոյն ձեւով նախընտրուած են, տէր են օտար լեզուներու, զարգացած են եւ գրաւած պետական կամ հանրային պաշտօններ, ու կը ներկայացնեն թրքական իգական աշխարհին ծաղիկը։ Այս նորութիւնը ընդնականհետեւանքն է նախագահ Քէմալ Աթաթիւրքի վերջերս կիրարկած բարենորոգման, որով քաղաքական իրաւունքներ կը տրուէին Թուրք քաղաքացուհիներուն։ Այս ձեւով, 5րդ Ազգ. Ժողովը իր նախորդներէն պիտի զանազանուի Թրքուհիին մասնակցութեամբը, որով նոր եւ վճռական քայլ մը կ'առնուի բարենորոգումներու ճամբուն վրայ։ Անցողակի դիտել տանք որ, երջանիկ զուգադիպութեամբ մը, կիներու միջազգային յաջողակայ համագումարը տեղի պիտի ունենայ Պոլսոյ մէջ, ապրիլին։

Նոր խորհրդարանը յատկանշական պիտի ըլլայ — բաղդատմամբ նախորդ չորսին որոնք կերտեցին այսօրուան Թուրքիան անվերապահօրէն գործակցելով Աթաթիւրքին եւ կարգ մը բարենորոգումներ քուէարկելով պետութիւնն ու Թուրք ազգը վերանորոգելու ցանկութեամբ ուրիշ բանով մըն ալ։

Այս երկրորդ տարբերութիւնը կը կայանայ այն որոշման մէջ, զոր առաւ Հալք կուսակցութիւնը եւ բստ որուն երկու Ցոյներ, մէկ Հայ եւ մէկ Հրեայ պիտի գտնուին 16 անկախներուն միջեւ։

Այս չարթուան ընթացքին, քանի մը թերթեր տեսական վէճ մը ունեցան այն մասին թէ՝ այդ երեսփոխանները փոքրամասնութիւննե՞րը պիտի ներկայացնեն, թէ ներկայացուցիչները պիտի ըլլան միանական ու անբաժանելի Թուրք ազգի։ Այս վէճը իր գործնական արժէքը կը կորսնցնէ, երբ նկատի առնուի այն փաստը թէ յոյն բժիշկ Թաքթաս Թեկնածու էր Էնկիւրիէն, Հրեան՝ Տաքթ. Ապրէմայան եւ Հայը՝ Քէրէսթէճեան, սօսդրամատան նախկին տնօրէն, թեկնածու եղան ընտրական այնպիսի շրջաններու, ուր չկան ապրիր Ցոյներ, Հայեր կամ Հրեաներ։ Արդ, երեւան

կուգայ գերակշռութիւնը այն կարծիքին թէ՝ անընդմիջ պէտք ներկայացնել թուրք ազգը, եւ ոչ թէ ժամանակի կերպով այս կամ այն ազգային տարրերը: Կ'արժէ սակայն եւ այնպէս նկատել թէ այն գլխաւոր պարագան թէ՝ Աթաթիւրքն ու իր կուսակցութիւնը իրենց յատուկ ձեւով եւ մղուած լոկ պետական բարձր շահերէ՝ ապագայ խորհրդարանին դռները բացին՝ ինչպէս բարեացակամ եւ հայրենասէր Թուրք քաղաքացուհիներուն, այնպէս եւ ոչ-Թուրք անձերու առջեւ, որով երկու մեծ ոստումներ եւս ըրին՝ բարեկարգման եւ յառաջդիմութեան ճամբուն վրայ:

Ընտրութեանց առթիւ Աթաթիւրքին հրատարակած յայտարարութիւնը կը պարունակէր արագ ակնարկ մը անցնող չորս տարիներու կեանքին վրայ, ու ցոյց կուտար ինչ որ ցանկալի ու կատարելի է: Այդ յայտարարութիւնը շատ լաւ ապացուցութիւն թողուց: Այդ փոքրիկ հաշուեկշիռը ցոյց կուտայ որ կատարուած գործը եւ անոր բովանդակութիւնը Թուրք ժողովուրդին գնահատանքին ու վաւերացման արժանի է:

Աթաթիւրք ցոյց տալով այն դիրքը զոր Թուրք ազգը կը գրաւէ եւրոպական համանուագին մէջ, կը շեշտէ իր յայտագրին հետեւեալ կէտերը.—

1.— Մենք կը սիրենք խաղաղութիւնը ու արար աշխարհ շատ լաւ գիտէ թէ մեր բոլոր ճիգերը այդ խաղաղութիւնը պահպանելու կը ձգտին:

2.— Որպէսզի օգտակար ըլլանք խաղաղութեան գործին, անհրաժեշտ է որ ըլլանք ուժեղ՝ իբրեւ պետութիւն եւ ազգ:

3.— Մեր անկախութիւնն ու գոյութիւնը պահպանելու մեր կարողութիւնը մեզի կարելիութիւն տուաւ աւելի պատուաւոր տեղ մը գրաւելու ազգերու համանուագին մէջ:

4.— Ազգային գոյութիւնը միայն զէնքի ուժով չի պահպանուիր, այլ եւ պէտք է իր գործունէութեան բոլոր ճիւղերուն մէջ զօրաւոր ըլլայ:

Ճիշդ ահա այս սկզբունքին հիման վրայ, Աթաթիւրք կը հրաւիրէ ամբանալ ու յառաջանալ կրթական, ազգային տնտեսութեան եւ պետական եկամուտքի անման ճամբուն վրայ՝ հետեւելով իր հրահանգներուն:

Նոր Ազգ. Ժողովը, որուն պիտի ժամանակին շուրջ 120 նոր երեսփոխաններ,— շատ լաւ ընտրուած մասնաւորապէս արհեստագիտական տեսակէտէ, որովհետեւ անոնց մէջեւ կը գտնուին շատ մը բժիշկներ, հողագէտներ, տարրաբաններ, իրաւագէտներ, հրապարակագիրներ, մանկավարժներ, երկրաչափներ, քաղաքագէտներ,—պիտի հրաւիրուի մարտ 1ին, ամէն բանէ առաջ ուսումնասիրելու համար 1934—35ի նիւթացոյցը, որ Թուրքիոյ մէջ կը սկսի 1 մայիսին: Այժմու բոլոր նախարարները եւ կուսակցութեան բոլոր վարիչները — որոնց մէջեւ աչքի կը զարնեն Ճէմիլը, Բէճէպը, Ֆալիհ Րըֆքըն, Նէճմէտտին Սատըգը, Մահմուտը, Եօնուս Զատին, Ճէվատ Ապպաս եւն.— վերընտրուած են

Վ. ՆԵՄԻՐՈՎԻՉ - ՏԱՆՉԵՆԿՈՅԻ ՑՈՒՑԻՉ ՆԱՄԱԿԸ

ԽՄԲ.— Վերջերս տօնուեցաւ ռուս բազմաշխատ գրագէտի մը, Վ. Ի. Նեմիրովիչ Տանչենկոյի ծննդեան 90ամեակը: Այս առթիւ «Ցոլարքեր» բացառիկ թիւ մը նուիրած էր ծերունի վաստակաւորին, որուն մայրը Հայուհի մը եղած է: Մեր պաշտօնակցին Փրակայի թղթակիցը կը գրէ.—

«Ձեր գրութեան համաձայն՝ այցելեցի Նեմիրովիչ Տանչենկոյի եւ յանձնեցի «Ցոլարքեր»ի յատուկ թիւը: Այդ օրն իսկ նա նոյն թիւը ստացել էր ուրիշ մէկից: Շատ ուրախացաւ: «Ձեզ կարող երեւակայել,- ասաց,- թէ որքան յուզեց ինձ թերթի այդ թիւը: Ամբողջ յոբելեանիս ընթացքին իմ ստացած ամենահաճելի բանն է»: Ու պատմեց հետեւեալը.— Իր մայրը Հայուհի է եղել, Ղարաբաղցի, Եագուրեան ընտանիքից, որ Բագու հաստատուած էր: Իրեն, Տանչենկոյի, հայերէնը օտար չէ եղած. նախ քան դպրոց մտնելը (գիմնազիական վարժարան), նա գիտցել է ոչ միայն ազատ խօսել հայերէն, այլ եւ կարդալ-գրել: Ունի բանաստեղծութիւնների մի ամբողջ շարք՝ «Հայերը» ընդհանուր խորագրին տակ, Հայաստանի եւ Հայերին նուիրուած: Ցոյց տուաւ ինձ եւ խնդրեց, որ մի քանի հատը կարդամ իրեն: Երբ յայտնեցի, որ «Ցոլարքեր»ը ձեռնհաս թարգմանիչներ ունի, խոստացաւ ուղարկել խմբագրութեանդ. Բարեկամ է եղել Անդրանիկին, եւ նա ասել է իրեն, թէ պիտի ուզէր, որ Հայաստանի մայրաքաղաքը լինի Հողի տակից հանուած Անին: Գրական ստեղծագործութիւնը ինքը կը պարտի իր հայ արիւնին, ինչպէս որ երկարակեցութեամբ պարտական է իր հայ մօրը, որ մեռել է 86 տարեկանին: Մայրն էլ, ապրելով միշտ Պետերբուրգում, հայերէնը բոլորովին մոռացել էր: «Բայց, շարունակեց պատկառելի ծերունին,— մահից երկու տարի առաջ հիւանդացաւ ու այլ եւս ոչ միայն չէր պատասխանում մեր ռուսերէն դիմումներին, այլեւ՝ աչքերը լայն բացած նայում էր մեզ զարմանքով: Հայ քահանայ կանչեցինք, որի հետ մայրս սկսեց խօսել մաքուր հայերէն, այլ եւս ռուսերէն ոչ մէկ խօսք չէր հասկանում: Ցեղը երբեք չի կորչում, եւ արիւնը — ամէնից գլխաւորն է»: Ն. Տանչենկօ բանաստեղծութիւններով աշխատակցել է մեծ պատերազմի տարիներին Մոսկուա հրատարակուող «Արմեանսկիյ Վեստնիկ» (Հայկական Տեղեկագիր) ռուսական շաբաթաթերթին: Հետաքրքրուեց այն ժամանակուայ իր ծանօթներից անուանի հրապարակագիր եւ հանրային գործիչ փաստաբան Ստեփան Մամիկոնեանով, որի մահուան լուրը իրեն չէր հասած:

Ն. Տանչենկօ, թէեւ խիստ գունատ, առոյգ է տակաւին. ամենաշատը 70 տարի կարելի է տալ իրեն:

Թարգմանեցի իրեն «Ցոլարքեր»ի յօդուածները, եւ խմբագրականի երախտագիտութեան առիթով էր որ պատմեց իր մօր հիւանդութեան ու մահուան մասին»:

«ԳԵՐԻ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ՀԱՆՐԱՔՈՒԷՆ»

— o —

«Ժուռնալ տը Ժընեւ» (15 փետր.) կը գրէ այս խորագրին տակ.—

Սարի հանրաքուէով, առաջին անգամն է որ ժողովուրդ մը, համաձայն Ուիլսընի սկզբունքներուն, ինքն իր ճակատագիրը կ'որոշէ: Ազգերու Դաշնակցութեան ժողովին մէջ, Լիթվինով եւս իր ուրախութիւնը կը յայտնէր վերջերս, աւելցնելով որ ժողովուրդներու ինքնորոշման այս եղանակը իրաւունքներու գործադրութեան ամէնէն արդար ձեւն է:

Ի՛նչ սիրտ այրող հեգնանք է այս մասնաւորաբար այն ժողովուրդներուն համար, որոնք կ'ապրին ռուսական լուծին տակ: 7 մայիս 1920ին, Մոսկուայի կառավարութիւնը հետեւեալ դաշնագիրը կը կնքէր Վրաստանի հետ.—

«Հիմնուելով բոլոր ժողովուրդներու ինքնորոշման իրաւունքին վրայ, նոյն իսկ անջատուելու ազատութիւնը տալով անոնց, Ռուսիա, առանց վերապահութեան, կը ճանչնայ Վրաստանի անկախութիւնն ու վեհապետութիւնը»:

Ծանօթ է, սակայն, դէպքը, որ տեղի ունեցաւ քանի մը ամիս վերջ: Կարմիր բանակը, առանց պատերազմ յայտարարելու, արշաւեց եւ գրաւեց այս փոքրիկ ժողովուրդին երկիրը,— այնուհետեւ ոտքի կոխելով [illegible] վրացի ժողովուրդին իրաւունքը:

Նոյն ճակատագիրը՝ Հայաստանի, Ազրպէյճանի, Հիւսիս. Կովկասի, Ուքրանիոյ, Թուրքեստանի. Մոսկուայի կառավարութիւնը բոլոր այս երկիրներուն կ'ընծայէ «հանրապետութիւն» անունով, իւրաքանչիւրին տալով «կառավարութիւն» մը, եւ իւրաքանչիւրին անկելով, «ըստ իրենց ցանկութեան», իր Միութեան մէջ: Շնականութիւնը դեռ աւելի հեռուները գնաց.— Միութեան սահմանադրութեան մէջ, 4րդ յօդուածը կը հաստատէ այն իրաւունքը, որ ունին ժողովուրդները անջատուելու Միութենէն երբ որ ուզեն:

Անցեալ Սեպտեմբերին, Լիթվինով կը յայտարարէր թէ ազգային հարցը ոչ մէկ տեղ այնքան արդար եւ վերջնապէս լուծուած է, որքան Ռուսիոյ մէջ:

Ինչ խօսք որ այդ ժողովուրդները կատաղի պայքար մը կը մղեն իրենց անկախութեան համար, առանց ընկրկելու որ եւէ զոհողութեան առջեւ: Ցաճախադէպ են ըմբոստութիւնները եւ արեան մէջ խեղդուած իրենց կռիւները: Բանտերը լեցուած են հայրենասէրներով, աքսորավայրերը նոյնպէս: Որոշ է թէ գերի ժողովուրդներու ազատագրութեան հարցը ամէնէն սուր եւ վտանգաւոր կէտն է խորհրդային վարչաձեւին: Մոսկուայի կառավարութեան «խաղաղասիրութեան» գլխաւոր պատճառներէն մին ալ այն վախն է որ մի գուցէ Խորհ. Միութեան ժողովուրդները կը թօթվեն գերութեան լուծը:

Խորհ. Միութեան մարտիրոս ժողովուրդները չեն կորսնցուցած իրենց քաջութիւնը, ու կը կռուին աղեկ եւ արդար դատի մը համար, այդ ուղղութեամբ՝ իրենց յարատեւութիւնը անշուշտ աւելի կեանք պիտի ունենայ քան խորհրդային վարչաձեւը: Խորհրդային Միութեան ժողովուրդներուն հարցը անշուշտ օր մը պիտի գայ Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ, որ պիտի միջամտէ եւ պիտի կատարէ արդարութեան եւ խաղաղութեան պահապանի իր պարտականութիւնը: Դժուար է նախատեսել թէ ի՛նչ միջոցներու պիտի դիմէ, սակայն կը թուի թէ ազատ եւ անկախ հանրաքուէն լաւագոյն միջոցը պիտի ըլլայ իր անօրինութեանց

Սարի հանրաքուէն բարենշան եղելոյթ մըն է նաեւ Խորհ. Միութեան մարտիրոս ժողովուրդներուն համար:

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱՐՏԱՔՍՄԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

— o · o —

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ ՄՈՒԹԷԻ ՈՒՇԱԳՐԱՒ ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

եւ Ներքին նախարարին յայտարարութիւնները

ԽՄԲ.— Երէկ հաղորդած էինք ամփոփումը Երեսփ. Ժողովին մէջ կատարուած հարցապնդումի մը եւ Ներքին Նախարարին յայտարարութեան, երկուքն ալ՝ օտարականներու արտաքսման մասին: Նկատի առնելով իր շահեկանութիւնը, ստորեւ ամբողջութեամբ կը թարգմանենք այդ նիստին ատենագրութիւնը, համաձայն Խորհրդարանի պաշտօնաթերթին:

Վիճաբանութիւնը տեղի ունեցաւ երեքշաբթի օր, 19 փետր.: Նախագահը խօսքը տուաւ Պ. Մութէի, որ հարցում մը պիտի ուղղէր Ներքին Նախարարին, օտարականներու խմբական արտաքսման եւ մասնաւորապէս քաղաքական փախստականներու համար տրուած հրահանգներու մասին:

ՄԱՐԻՈՒՍ ՄՈՒԹԷ.— Պարոննե՛ր, թոյլ տուէք նորէն ձեր առջեւ յուզել օտարականներու այնքան դժնդակ, այնքան անձկալից խնդիրը: Նախորդ վիճաբանութեանց պահուն Սար գացած ըլլալով, հարցապնդումս փոխեցի հարցումի եւ Ներքին Նախարարը բարեհաճեցաւ ընդունիլ:

Առենէ մը ի վեր, եւ բոլորիս ծանօթ մտահոգութեանց տիրապետութեան տակ, կը թուի թէ կառավարութիւնը վտարման եւ արտաքսման զանգուածային միջոցներ ձեռք առած է Ֆրանսայի օտարականներուն դէմ: Ան մեծ համեմատութիւններով աւելցուցած է վտարումներու եւ արտաքսումներու սովորական թիւը եւ ես չեմ անգիտանար այդ ընթացքին շարժառիթները: Անհրաժեշտ համարուած ըլլալով գործադրկութեան շրջանին նախապատուութիւն տալ Ֆրանսացի բանուորութեան, քանի որ մեր երկիրը ապաստարան կը նկատուի բազմաթիւ գաղթականներու համար, մինչդեռ ուրիշ ազգեր որ կը քննադատեն մեզ, այնքան ասպնջականութիւն չեն տրամադրեր օտարներուն, կատարելապէս կ'ըմբռնեմ որ միջոցներ ձեռք առնուին:

Բայց կ'ուզէի որ կառավարութիւնը լուրջ զգուշութիւններ ձեռք առնէր, որպէսզի չգործուէին բիրտ, երբեմն տմարդի խստութիւններ, եւ իրապէս հակողութիւն մը կատարուէր: Քաղաքական սխալ մըն է կարծել թէ Ֆրանսայի օտարականներու խնդիրը պիտի լուծուի ոստիկանական եղանակաւորէն դաժան գործողութեամբ մը, ինչպէս կը կատարուի այժմ: Քաղաքականութեան մէջ պարզ խնդիրներ չկան: Այն խնդիրները որոնք շատ պարզ կ'երեւան, իրականին մէջ բարդ են. Երկու թուանշաններ դէմ դիմաց դնելով, 450—475.000 գործազուրկներ եւ 800.000 օտարականներ հաշուելով չէ որ պիտի լուծուի այս խնդիրը: Պ. վարչապետը ինք անցեալ ուրբաթ օր պարտք սեպեց պատասխանել այս մասին, ձեզի ըսելով թէ գործադրկութեան խնդիրը չի լուծուիր դարպասպէս ճամբելով օտարականները: Մասնաւոր պարագաներ կան զորս պէտք է նկատի առնել: Կարգ մը բիրտ ու բացարձակ կանոններ դնել՝ կը նշանակէ անարդարութիւններու յաճախումարդի գործեր կատարելու հարկադրուիլ: Ես կը կարծեմ թէ մարդիկ սկսած են ըմբռնել այս պարագան եւ խիստ կանոններ դնել, գործուած սխալները մասնանշողներուն միջամտութեան ընդդիմանալէ յետոյ, այժմ քիչ մը նուազ խստութիւն, նուազ բրտութիւն կը ցուցնեն արտաքսումներու մասին եղած որ եւ է վիճաբանութիւն մերժած ատեն:

Դժուա՞ր է լուծել այս բարդ խնդիրը: Պէտք է ոչ միայն հաշուի առնել անհատական ուշադրաւ պարագաներ, այլ եւ կարելի եղածին չափ զգուշանալ օտար երկիրներու փոխադարձ խստութիւններէն: Կրնայի ձեզի ցուցնել լրագրական քաղուածքներ բարեկամ երկիրներէ,—Զուիցերիա, Լեհաստան եւ ուրիշներ: Մեր երկիրը կը տառապի օտար գրօսաշրջիկներու նուազութենէն: Արդ, անցեալ յունուար 6ին օտարականներու Ֆրանսա բնակութեան մասին հրատարակուեցաւ հրամանագիր մը որ չի կրնար նպաստել օտար գրօսաշրջիկներու յաւելման: Այդ հրամանագրին համաձայն, ոչ մէկ օտարական պիտի կրնայ փոխել իր բնակավայրը Ֆրանսայի մէջ, առանց կանխաւ արտօնութիւն ստանալու նահանգապետէն:

Կ'ուզեմ այս առթիւ Պ. Նախարարին ուշադրութիւնը հրաւիրել այն քաղաքական փախստականներուն վրայ, որոնց մասին արդէն խօսած եմ հոս, ՈՐՈՆՔ ԱՅԼ ԵՒՍ ՀԱՅՐԵՆԻՔ ՉՈՒՆԻՆ, ՈՉ ԹԷ ՈՐՈՎՀԵՏԵՒ ՉԵՆ ՈՒԶԵՐ, ԱՅԼ ՈՐՈՎՀԵՏԵՒ ԻՐԵՆՑ ԵՐԿԻՐԸ ԳՈՅՈՒԹԻՒՆ ՉՈՒՆԻ ԱՅԼ ԵՒՍ ԿԱՄ ԱՅԼ ԵՒՍ ՉՈՒԶԵՐ ԶԻՐԵՆՔ ԱՀԱՒԱՍԻԿ, ՕՐԻՆԱԿԻ ՀԱՄԱՐ, ՌՈՒՍԵՐԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ.

Կրնա՞ք այս մարդոց հանդէպ անխախտ պահել ձեր արտաքսման կանոնները, այնպէս ինչպէս որ գոյութիւն ունին այսօր: Անկարելի է. դուք ալ ինծի չափ գիտէք այդ: Արդարեւ, անոնց համար արտաքսումը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ տեսակ մը տեսական տնօրինութիւն: Այդ արտաքսումը կը բախի ուրիշ երկիրներու գերիշխանութեան իրաւունքին: Այդ երկիրներն ալ չեն ուզեր ընդունիլ այս օտարականները, երբ կ'արտաքսուին անոնք, ինչ որ ալ ըլլայ պատճառը: Արդէն ձեզի խօսեցայ այս ողբերգութեան մասին, բայց նորէն կը պնդեմ, որովհետեւ ան կը յանգի ակնդալի անարդարութեանց եւ դուք չէք կրնար յամառօրէն կառչիլ ներկայ մեթոտներուն:

Արտաքսուած օտարական մը երբ սահմանագլուխ կը հասնի, հոն իրեն կը սպասեն պելժ, զուիցերիացի կամ իտալացի ոստիկան-պահնորդներ, որոնք առժամապէս կը պահպանեն զայն եւ ֆրանսական ոստիկանները հազիւ հեռացած, նորէն Ֆրանսա կը ղրկեն: Այն ատեն արտաքսեալը մեր հողին վրայ կը հետապնդուի իբրեւ անսաստ արտաքսման վճիռի մը: Իր պաշտպանը կ'ըսէ դատարանին առջեւ — «Կամքէ անկախ բան է. այս օտարականը նորէն Ֆրանսա ղրկուած է»: Բայց դատարանը կը նկատէ թէ օտարականին կ'իյնայ բերել կամքէ անկախ, չարկեցուցիչ պարագային ապացոյցը եւ որովհետեւ դժբախտ կալանաւորը ի վիճակի չէ ներկայացնելու այդ ապացոյցը, միշտ ալ կը դատապարտուի:

Մնաց որ, երբ կը փաստեն արտաքսումի վճիռին գործադրման անկարելիութիւնը, դատարանը կը պատասխանէ.— «Դիմեցէք Ներքին գործերու նախարարին»

ԱՅՍ ԱՌԹԻՒ ԻՍԿ, ԻՄ ՏՈՒՆՍ ԸՆԴՈՒՆԵՑԱՅ ԹՇՈՒԱՌ ՀԱՅ ՄԸ, ՈՐՈՒՆ ԱՅԴՊԻՍԻ ԴԺԲԱԽՏՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՊԱՏԱՀԱԾ ԷՐ ԵՐԵՔ ԱՆԳԱՄ: ՏԵՍԱՅ ՊԵԼԺԻԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ԿՈՂՄԷ ՏՐՈՒԱԾ ՃԱՄԲՈՒ ԹՈՒՂԹԸ: ԱՅՍ ԴԺԲԱԽՏԸ, ՈՐ 18 ՏԱՐԵԿԱՆ Է, ԳԱՐՇԵԼԻ ՈՃԻՐ ՄԸ ԳՈՐԾԱԾ Է,— ԵՐԵՔ ԹԻԹԵՂ ՎԱՌԵԼԱՆԻՒԹ (Է-ՍԱՆՍ) ԳՈՂՑԱԾ Է, ՔԱՆԻ ՄԸ ՕՐՈՒԱՆ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԱԾ Է ՅԵՏԱՁԳՄԱՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔՈՎ ԵՒ ՑԵՏՈՅ ԱՐՏԱՔՍՈՒԱԾ, ԲԱՅՑ ԱՄԷՆ ԱՆԳԱՄ ՈՐ ՊԵԼԺԻԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳԼՈՒԽԸ Կ'ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԻ, ՊԵԼԺԻԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՆՈՐԷՆ ԿԸ ԲԵՐԵՆ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀՈՂԻՆ ՎՐԱՅ ԿԸ ՆԵՏԵՆ:

Կրնամ ձեզի յիշել պարագաներ ուր այս դէպքը կրկնուած է մինչեւ տասը անգամ:

Նախկին սպայ մը որ ռուսական վաշտերու հրամայած է ֆրանսական ճակատին վրայ, ունի պատերազմիկի տոմս: Իր որդին հօրը հետ Ֆրանսա եկած է հինգ տարեկանէն: Քսան տարեկանին սխալ մը կը գործէ: Այլ եւս քրէական յանցաւոր մըն է: Արդէն իսկ երկու անգամ բանտ մտած է:

Օրինակի մը առթիւ, որ այժմ յանձնուած է քաղաքային օրէնսդրութեան յանձնաժողովին քննութեան, Մարսէյլի շրջանին համար ներկայացուցի ամբողջ շարք մը այս կարգի հայրենազուրկներու որոնք չեն կրնար արտաքսուիլ: Գիտնալով որ անոնց արտաքսումը անկարելի է, կառավարութիւնը եւ դատաւորները պիտի շարունակե՞ն իրարու փոխանցել այս դժբախտները, որոնք մշտնջենական բանտարկութեան պիտի դատապարտուին: Այսպէս արտայայտուելով, ես ինքնիրենս բաներ չեմ հնարեր, որովհետեւ կրնամ ձեզի ներկայացնել պարագայ մը ուր այս դժբախտներէն մէկը ինը տարիէ ի վեր բանտէն դուրս չելլեր եւ այդ բանտարկութեան համար 30.000 ֆրանքի նստած է Ֆրանսական կառավարութեան: Այս մարդը վիճակը չի կրնար շարունակուիլ:

Ինքնին հասկնալի է թէ ես կառավարութենէն չեմ պահանջեր Ֆրանսական հողին վրայ պահել վտանգաւոր մարդիկ, առանց ի հարկին զանոնք անվնաս վիճակի մէջ դնելու. բայց իր պարտքն է լուծման ձեւ մը գտնել: Թող տեսակ մը բնակութեան արգելք հաստատէ, յատուկ բնակավայր սահմանէ, թող զանոնք ղրկէ Հիւսիսային Ափրիկէի կարգ մը շրջանները, թող աշխատանքի խումբեր կազմակերպէ, վերջապէս թող բան մը ընէ, բայց թող թոյլ չտայ որ մշտնջենապէս շարունակուի այսքան անթոյլատրելի կացութիւն մը, համակերպելով որ դատաւորները եւ ոստիկանները շարունակեն փակել իրենց աչքերը (ծափեր ծայրագոյն ձախակողմէն):

Ասոնց կողքին կան ուրիշներ ալ որոնց վստահութիւն յայտնած եւ ընդունած էք: Ասոնք են՝ նախկին ռազմիկները, օտար եւ Ֆրանսացի:

Կրնամ ձեզի յիշողութեամբ յայտնել քանի պարագաներ օտար լեգէոնի նախկին զօրքերու, որոնք հինգ տարի զինուորութիւն ըրած են, վիրաւորուած եւ պատուանշանի արժանացած, բայց ահա, երբ այլ եւս հերոսներ չէին որոնց ակնարկի ըլթակները մոռցնել կը չյէր զօրամասը, զինուորական ճակատին վրայ, օր մը, զինուորած իրենց ազատութենէն կամ խարդախ օժիտով մը (պաշէնթ), արձակուելով մը մէջ մտած են ճակատագրու մը որ ոչինչ ունի հերոսական: Այն ատեն կը զանոնք սպառ ստահակներ, որոնք, անգամ մը որ ձեռք բերուի արտաքսման հրամանագիրը, անմիջապէս կ'առաջնորդուին սահմանագլուխ: Անոնք ամբողջ 5 տարի ծառայած են Ֆրանսայի, բայց կրկին եւ կրկին իբրեւ հերոս յաջորդաբար յետոյ, աւելի մը կը դառնան անրազձալի օտարականներ:

Հաւատացէք թէ ձեր ուշադրութեան կը յանձնեմ իրողութիւններ որոնց անձամբ ծանօթ եմ եւ որոնց բացառիկ վաւերականութիւնը կ'երաշխաւորեմ:

(Շար.)

ՄԱՄՈՒԼ

«ՌԷՔԼԱ՛Մ» ԹԷ ԱՆԷԵՂԾ ԱՆԽԱՏԱՆՔ

Աթէնքի «Նոր Օրեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (12 փետր.).

— «Հայերէն բառգրքի մէջ լաւն ու ուղիղը բնորոշելու, վատն ու սխալը ճշդելու համար ալ բառ չմնաց վերջին տարիներու ընթացքին: խօսքը արճանկացաւ եւ այնքան շատ խօսեցանք որ, գործն ալ ոճանկանալու վրայ է:

Ի՞նչ է այս ինկած վիճակին բուն պատճառը:

Փա՛ռք աստուածներուն, բացատրութիւն չի պակսիր. վերլուծումներու բիւրաւոր տեսակներ կը վխտան հանդիպողի գլխին տակ, փողոցի երեխային բերանը:

Համայնավար, ռամկավար, հնչակեան, Հօկ, միացեալ ճակատ, ձախակին լրտեսներ, նոր դաւաճաններ, փառասէրներ, շահամոլներ, իմաստակներ,— Այս բոլորը միջոցներ են միայն ազատութիւնը տարածելու, թոյն սրսկելու:

Այս անհանդուրժելի, այս մահացուօրէն թունալից վիճակին բուն պատճառը դժբախտաբար մեր ժողովուրդի դարաւոր տգիտութիւնն է: Ժամանակն է այլ եւս միանգամ ընդմիշտ մէկդի նետելու ազգ. ինքնասիրութիւնները փայփայող նախադասութիւնները:

Ատեն է որ մեր մատը դնենք վէրքին վրայ, պէտք է ընդունինք որ ժողովուրդը իր մեծ մէկ տոկոսովը բոլորովին անգիտակից է դեռ: Տակաւին չի կրնար զանազանել չարն ու բարին, օգտակարն ու վնասակարը: Դիւրախաբ մանուկի պէս կը շլանայ անուշ խօսքերէ, կը տարուի երեւոյթներէն, առանց խորհելու, առանց խորաչափելու եւ առանց դատողութեան դիմելու:

Գիտակից, արթնամիտ եւ աչալուրջ ժողովուրդի մը մէջ դիմակաւորները շնչելու միջոց պիտի չգտնէին, երկու լարի վրայ պիտի չխաղային եւ պիտի չյանդգնէին ազգային նուիրական սրբութիւններու հայհոյելու:

Ի՞նչ ըսել է ռամկավար ըլլալ, եկեղեցիի ու կրօնքի պաշտպանութիւնը ստանձնել եւ միաժամանակ խորհրդային քաղաքականութեան ծառայել:

Աշխարհի ո՞ր մասին մէջ տեսնուած է որ դրամատէրը կամ միջակ որեւէ հակազգային ու հակապետական կուսակցութեան հետ գործակցի, ընդդէմ ազգային կուսակցութեան մը.

Այս այլանդակութիւնները կը պատահին միայն մեր մէջ, որովհետեւ մեր ժողովուրդը քաղաքացիական դաստիարակութիւն չունի եւ անգիտակից է իր դերին ու ուժին:

Ասկէ՝ զզուելի ամբարտաւանութիւնը եւ կեղծ ազնուականութիւնը այն քանի մը տասնեակ չտես վաճառականներուն եւ գործարանատէրերուն որոնք Բարեգործականի շուրջ հաւաքուած, ազգ ու ժողովուրդ կառավարելու յաւակնութիւնն ունին:

Եթէ ժողովուրդը գիտակից ըլլար, վայրկեան մը պիտի չհանդուրժէր որ զինք առաջնորդէին ազէտ, անբարոյ - խիղճ եւ ուրիշին քրտինքով հարստացած լիրբեր, որոնց միակ առաւելութիւնը դրամն է:

Մենք կը հաւատանք որ արթնումի օրը չպիտի ուշանայ ու պէտք չէ ուշանայ, որովհետեւ մինչեւ որ ժողովուրդը չունենայ իր դերին եւ կոչումին գիտակցութիւնը, միշտ պիտի գտնուին շոգորթներ եւ շառլատաններ, որոնք դժուարութիւն չպիտի քաշեն ջուրերը պղտորելու յանուն ազգասիրութեան»:

Ինքնութեան թուղթերու նորոգման ձեւերը

ՓՈՒԱ ՔՈԼՈՄՊ, (Ցառաջ).— Ինքնութեան թուղթերու նորոգման պաշտօնական հրահանգը առաջին անգամ կարդացինք «Ցառաջ»ի մէջ: Ամէն մարդ սկսաւ «Ցառաջ» փնտռել եւ մեր արձարանը եկած «Ցառաջ»ի շաբաթ օրուան թիւր քանի մը վայրկեանէն սպառեցաւ: Կարգ մը հայրենակիցներ սկսան տունէ տուն «Ցառաջ» փնտռել: Բարեբախտաբար «Ցառաջ» կիրակի օրն ալ արտատպած էր հրահանգը, որով ամէն մարդ լուսաբանուեցաւ: Մեր մականունն ալ A. B. C.ով կը սկսէր (փրանսերէն) ուստի չորս հոգի քաղաք իջանք, մեթրօ մտանք, ելանք Սէն Փօլ եւ հարցնելով գտանք 7, Rue Jouy: Հակիր քայլ հակիս յառաջացած, տեսանք մօտ 500 հոգի, ամէն ազգէ, ծեր թէ երիտասարդ: Բոլորը կարգի կը սպասէին ոստիկաններու հսկողութեան տակ: Ոստիկաններու պետը հաղորդեց.— Անոնք որ հարցարանը լեցուցած են թող չսպասեն: Այսօր միայն հարցարան ուզողներու համար է: Այս ազդարարութեան վրայ մօտ 250 հոգի հեռացան: Մնացողները կարգով ներս առնուեցան 30ական հոգի: Փոքր սրահի մը մէջ 20 — 25 պաշտօնեաներ ներկայացողներուն ինքնութեան թուղթերը քննելով, հարցարանին վրայ կը նշանակեն թիւր եւ օրուան թուականը: Իւրաքանչիւր դիմողի կը տրուի երկու հարցարան (կարմիր թուղթ) ու մէկ երահանգ (ճերմակ), ուր նշանակուած կ'ըլլայ թէ երբ կրնայ դիմել: Մեր թուղթին վրայ գրեց փետրուար 25, իսկ ընկերոջս կինը որ քսան փրանքնոց թուղթ ունէր բայց ոչ աշխատաւորի, հարցարան չտուին, ըսելով թէ հոս միայն գալու ու հարցարան առնելու իրաւունք ունին միայն անոնք որոնց ինքնութեան թուղթերը աշխատաւորի են եւ քսան փրանքնոց: Ց. Ա.

ԾԱՆՕԹ.— Rue Jouyի հաղորդակցութեան միջոցն է Մեթրօ Սէն Փօլ, Պասթիյլի մօտ: Այստեղ պիտի դիմեն արուարձաններու աշխատաւորները (սալարիէ), իսկ Փարիզի մէջ՝ 391bis, Rue Vaugirard, ինչպէս հաղորդած ենք օր օրին:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԻՐԱՒ ԱՐԴԱՐՈՒԹԻՒՆ պայմանագրութիւն մը կնքուեցաւ, որուն համաձայն Մոսկուա քարիւղ պիտի ծախէ եւ փոխարէն մեքենաներ պիտի գնէ: Գործառնութեանց գումարը կը նախատեսուի 100 միլիոն տոլար:

ԺԱՆՏԱՍՏԻ ՄԱՆՐԷ ներարկած ըլլալով հակառակորդի մը, երկու Հնդիկներ մահուան դատապարտուեցան: Ընդհ. դատախազը իր ճառին մէջ յայտարարեց թէ երբեք լսած չէր այսքան դիւային ոճիր մը: (Բարեհաճեցէք հարցնել «ճէնթլմէն» Թուրքերուն):

ՊՈՒԼԿԱՐԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ազատ արձակեց 44 Մակեդոնացիներ, որոնք ձերբակալուած էին 1934 մայիս 19ին: Տակաւին բանտարկուած կը մնան հարիւրի չափ Մակեդոնացիներ:

ՆԵՐԱԾՈՒՄՆԵՐՈՒ ՍԱՀՄԱՆԱՓԱԿՄԱՆ հրամանագիրը սկըսան գործադրել Իտալիոյ մէջ, փետրուար 16էն: Փոխանցման շրջանը պիտի տեւէ մինչեւ մարտ 31, որմէ յետոյ ոչ մէկ օտար ապրանք պիտի ընդունուի առանց ներածման մասնաւոր արտօնագրի: Այս արգելքը կապ ունի 1500 տեսակ ապրանքներու հետ, որոնց մէկ մասին ներածումը պիտի իջեցնեն մինչեւ 10 առ հարիւրի: Այս առթիւ մեծ մտահոգութիւն կը տիրէ Ֆրանսայի մէջ ալ:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՌՈՒԶՎԷԼԹ խորհրդարանէն պահանջեց երկու տարի եւս երկարաձգել իր տնտեսական վերակազմութեան ծրագիրը, այլապէս հետեւանքը պիտի ըլլայ քաոս:

800 ԻՏԱԼԱՑԻ *զինուորներ եւս առջի օր ճամբայ ելան դէպի արեւելեան Ափրիկէ, Հապէշական վէճին հետեւանքով: Միւս կողմէ բանակցութիւնները կը շարունակուին երկու երկիրներուն միջեւ:*

ԹԻՖԼԻՍԻ մէջ երկու կառախումբեր իրարու բախեցան: Երեք հոգի մեռան եւ 12 հոգի աւելի կամ պակաս ծանր վէրքեր ստացան:

ՀԱ՞Յ Թէ ՀՐԵԱՅ.— Թերթերը կը գրեն թէ ոստիկանութիւնը ձերբակալեց «Հայ մը», որ գրասենեակ բացած էր Ռիւ տ'Անթէն, թիւ 14, ազգ. վիճակահանութեան տոմսակները մասերու բաժնելու եւ 5–10 փրանքի ծախելու համար: Ոստիկանները կասկածելի միջնորդներ հետապնդելով, տեսեր են որ տոմսակի մը մէկ տասներորդը 16 կտորի բաժնելով կը ծախեն: Միջնորդները պատմեր են թէ իրենք պաշտօնեաներն են Մօիզ Քօրտավէրոյի, 30 տարեկան: Այս մարդն է որ իբրեւ Հայ կը ներկայացնեն թերթերը, մինչդեռ անունը վրան է,— «խալիս» Մովսիսական, թոռան թոռ Աբրահամու եւ Իսահակայ ... Քննութիւնները կը շարունակուին:

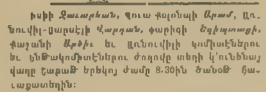

Փարիզ եւ շրջակաները

Իսիի Զաւարեան, Պուա Քոլոմպի Արամ, Առնուվիլ-Սարսէլի Վարդան, Փարիզի Եզնկացի, Քաշանի Արծիւ եւ Առնուվիլի կոմիտէներու եւ ենթակոմիտէներու ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին:

ՌՈՍՏՈՄ խումբի ժողովը այս կիրակի առաւօտ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին. 181 Գուր Լաֆայէթ, Զարդարեան Գրադարանին մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ *ենթակոմիտէի եւ* Քրիստափոր *խումբի ընկերներու ընդհ. անդամական ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղին մէջ:*

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

Ռոստոմ *եւ* Իշխան *ենթակոմիտէներու դասախօսութիւնը վաղը Շբ. երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքավայրին մէջ: Կը խօսի ընկեր Հ.* Սէրէնկիւլեան:

Վրէժ *խումբի դասախօսութիւնը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին: Կը խօսի ընկեր* Պօղոս Հիւսեան:

Ակնունի *ենթակոմիտէի եւ* Համազասպ *խումբի դասախօսութիւնը այս կիրակի երեկոյ ժամը 3ին: Կը խօսի ընկեր Հ.* Սէրէնկիւլեան:

ԿԱԹՈՂ. ՆՈՒԻՐԱԿԸ ՊԻՏԻ ՊԱՏԱՐԱԳԷ.

Այս կիրակի Ալֆորվիլի մէջ, կաթողիկոսական լիազօր Նուիրակ Գերաշնորհ Տ. Գարեգին Ս. Արքեպսկ. Յովսէփեան հանդիսաւորապէս Ս. Պատարագ մատուցանել Ս. եկեղեցւոյ մէջ եւ իր հմտալից քարոզութեամբ մխիթարել հաւատացեալները:

Սկզբնաւորութիւն ժամերգութեանց ժամը 8.30: Սկզբնաւորութիւն Ս. Պատարագի ժամը 10:

Երգեցողութեանց համար հրաւիրուած են ծանօթ դպիրներ

կը հրաւիրուի ժողովուրդը:

(Ծնթ.)

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ՀԱՒԱՔՈՅԹ

Փարիզի «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» կոմիտէի կողմէ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18ի առթիւ
Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 2.30ին
Սօսիէթէ Սավանթի Ո սրահին մէջ,
Կը խօսի՝ Ա. ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԸՆԿԵՐԱ-ՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ
կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՓՕՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ *ԿՈՐԻՒՆ* ենթակոմիտէին կողմէ
վաղը Շաբաթ կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 2ին
Դաշնակցութեան նոր բացուած գրադարանին մէջ
բանախօսութիւն, երգ, նուագ, պար եւ անակնկալներ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Հ. Յ. Դ. ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «ՌԱԶՄԻԿ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ
Տեղի կ'ունենայ 24 փետրուար կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին
Salle GALLEMENTի սրահին մէջ, Առնուվիլի կայարանին դիմացը
կը ներկայացուի՝ «ԹԱԼԷԱԹԻ ԱՆԿՈՒՄԸ»
Մուտք 5 ֆրանք, անգործներու 3 ֆրանք

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ
կազմակերպուած ՊՕՐՏՕԻ ՄՈՒՐԱՏ խումբին կողմէ
Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ 25 ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ
Կազմակերպուած՝ *ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ* կողմէ
աժանդակութեամբ իր սանուհիներու «ԱՐԱՔՍ» Միութեան
Պատուակալ նախագահութեամբ Patenôtre DESNOYERSի
Maire d'Enghien et député Seine et Oise
24 փետրուար, կիրակի, կէս օրէն վերջ ժամը ճիշդ ...ին՝
Salle des Fêtesի մէջ, **Rue de Casino,** Անկէն
կը խօսին՝ Երգ. վարչութեան ատենապետուհին տիկ. Շ. *ՄԻՍԱՔԵԱՆ*
եւ Գ. *ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ* (ֆրանսերէն)
Գեղարուեստական բաժինին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն՝ տիկ. ԱՐՇԱԼՈՅՍ Հ. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ, տիկ. ԱԼԻՍ Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ, տիկ. ՄԱՌԻ ՄԻՐԶԻԳԱՃԵԱՆ, Օր. ԱԼԻՍ Լ. ԳԱԳՕՆԵԱՆ, եւ «ԿՈՄԻՏԱՍ» երգչախումբը
Բ Մաս.— Մանկական բաժին, ներկայացում եւ արտասանութիւն.
ժամը 6–10 պար, «ԵՓՐԱՏ» նուագախումբի ընկերակցութեամբ
Պարզ հիւրասիրութիւն:
կը մասնակցի *ԵՓՐԱՏ* նուագախումբը ղեկավարութեամբ Պ. Տ. ՕՆՍՍԵԱՆԻ:
Տախսերու մասնակցութեան համար մուտք կը գանձուի
մեծերէ 5 ֆրանք եւ փոքրերէ 3 ֆրանք
Հաղորդակց. միջոց.— Կառ. տիւ Նորէն շոգեկառքը կը մեկնի 13.40ին, 3.56ին եւ 14.25ին:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Նախաձեռնութեամբ՝ *ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՎԱՐՉ. ԺՈՂՈՎԻ*
Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին
Petit Journalի սրահին մէջ (**Rue Cadet, Métro Cadet**).
Կը դասախօսէ Կարող. Նուիրակ
ԳԵՐ.-Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Ս. ԱՐՔԵՊՍԿ. ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ
ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԾԱԳՈՒՄԸ, ԱՐԺԷՔԸ ԵՒ
ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՇՐՋԱՆՆԵՐԸ
Յոգական լապտերի ցոյցեր (գունաւոր եւ սեւ լուսապատկերներով
Տախսերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 ֆրանք
Բանախօսութիւնը կ'աւարտի ժամը 11.30ին

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին կողմէ
վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին Ալֆորվիլի Հայ Ակումբին մէջ, Պօլ. Քառնօ
ղեկավարութեամբ գերասան Յ. ՈՍԿԵՐՉԵԱՆԻ
Կը ներկայացուի *ԳՈՐՐԱՏՕ* կամ *ՈՃՐԱԳՈՐԾԻՆ ԸՆՏԱՆԻՔԸ*
Գիներ՝ 5 եւ 3 ֆրանք, փոքրերու 2 ֆրանք:

ՑՈՒՑԱՏԵՍ

ՓԱՐԻԶԻ Երզնկայի Հայր. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին 99 Րիւ Քուրօնը Օրակարգ Նոր վարչութեան ընտրութիւն, բարոյական եւ նիւթական հաշուետուութիւն եւ ընթացիկ հարցեր, կը խնդրուի բոլոր հայրենակիցներէն անպայման ներկայ ըլլալ:

ՀՐԱՒԷՐ

Մարսէյլի Սալնոյ-Զօրի Հայրենակց. Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 1.30ին սովորական հաւաքատեղին կարեւոր օրակարգ, տարեկան հաշուետուութիւն, նոր վարչութեան ընտրութիւն: Կը խնդրուի անդամ եւ ոչ անդամ բոլոր հայրենակիցներէ անպայման ներկայ ըլլալ այս կարեւոր ժողովին

Ձ. Ռ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Salle Gaveauի *մէջ*
22 ԱՊՐԻԼ, ԶԱՏԿԻ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Մէթր Պէրճար Վահէ, իրաւագէտ – խորհրդական ֆրանսական եւ միջազգային անհատական իրաւարանութեան հարցերու, հիմնելէ վերջ **Ligue de Défense Générale**ը, որուն կեդրոնատեղին է Փարիզ, **159, Rue Lafayette** (Կառ տիւ Նոր), հեռախօս՝ **Nord 68-02,** յառաջիկայ մարտ 31էն սկսեալ կը սկսի հրատարակել ամսօրեայ տեղեկատու թերթ մը, **Bulletin Mensuel de la Ligue de Défense Générale,** որ իրաւաբանական հարցերով շահագրգռուողներուն պիտի տայ ամէն անհրաժեշտ տեղեկութիւն:

Էջ մը պիտի յատկացնէ մասնաւորաբար իրաւական - դատական քրոնիկի,— ուր պիտի ըլլան ծննդատուութիւններ եւ թելադրանքներ, — Ֆրանսայի մէջ հաստատուած օտարականներու վերաբերեալ: Էջ մը եւս, պատկերազարդ, որ նուիրուած պիտի ըլլայ Ֆրանսայի մէջ հաստատուած օտար գաղութներու մասին պրպտումներու,— անոնց կազմակերպութիւնները, անոնց դերը երկրին տնտեսական կեանքին մէջ:

Այդ պրպտումները պիտի սկսին այբուբենական կարգով,— առաջին պրպտումը Ֆրանսայի հայ գաղութին մասին:

Ուստի կը խնդրենք բոլոր կազմակերպութիւններէն, գիտնականներէն, արուեստագէտներէն ու գրագէտներէն, որ մեզի ղրկեն ամէն օգտակար տեղեկութիւն իրենց գործունէութեան եւ ծառայութեանց մասին, զորս մատուցած են հաւաքականութեան,— գիտեր կամ նորութիւններ զորս կատարած են, միասին տալով անհրաժեշտ ապացոյցները եւ իրենց լուսանկարները:

Մեր ամսաթերթը ձրի պիտի ղրկուի Հանրապետութեան նախագահին, կառավարութեան անդամներուն, Երեսփ. Ժողովի եւ Ծերակոյտի նախագահներուն եւ անդամներուն, նահանգապետներուն եւ գաւառապետներուն, ինչպէս եւ այն քաղաքապետներուն, որոնց իշխանութեան սահմաններուն մէջ օտար գաղութներ հաստատուած են, վերջապէս այն անձերուն, որոնք որոշ շահագրգռութիւն ցոյց կուտան ճանչնալու օտարները:

Ամսաթերթին բաժանորդագրութեան պայմաններն են Ֆրանսայի եւ արտասահմանի համար.—

Տարեկան 30 փրանք, հատավաճառ 2.50:

Նկատելով որ սահմանափակ թիւով պիտի տպուի, կը խնդրենք անոնցմէ որ կը փափաքին ստանալ մեր ամսաթերթը, այժմէն բաժանորդագրուիլ, ղրկելով բաժնեգինը:

Դրամ եւ նամակ ղրկել հետեւեալ հասցէին.

M. B. WAHÉ

Directeur - Fondateur de la Ligue de Défense Générale, 159, Rue Lafayette, Paris.

Ամսաթերթին վարչութիւնը իրեն կը վերապահէ իրաւունքը մերժելու, առանց նոյնիսկ բացատրութեան, որ եւ է յօդուած որ չի համապատասխաներ թերթին ուղղութեան:

ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԻՒՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (27)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Ես զարմացայ: Բայց իմ զարմանքը երկար չտեւեց: Քանի րոպէից յետոյ մի ղեկեցիկ ճանապարհորդական կառք կանգնեց մօրաքրոջս դրանը: Երկու ուժեղ սեւ ձիաններ լծած էին կառքին: Թումբուլցիք ունէին կառքեր, ունէին լաւ ձիաններ, որ բերում էին իրանց հետ, երբ վերադառնում էին Թուրքաստանից: Երբ իրանց պէտք չէին, վաճառում էին: Քաւոր Պետրոսը այդ կառքը եւ ձիանները գնել էր մի «խաչագողից» որ նոր էր վերադարձել պանդխտութիւնից:

Կառքի մէջ տեղաւորուած էին զանազան մեծ եւ փոքր արկղներ: Ի՞նչ կար նրանց մէջ,— ես չգիտէի: Միայն քաւոր Պետրոսը տուեց ինձ մի ձեռք լաւ հագուստ, մի զոյգ ուղեւորի կօշիկներ, եւ հրամայեց հագուստ փոխել: Այդ նորաձեւ հագուստին ես բոլորովին անսովոր էի. մօրաքոյրս օգնեց ինձ հագնելու: Քաւոր Պետրոսը նոյնպէս փոխել էր այն ցնցոտիները, որոնցմով մի քանի օր առաջ մուրացկանի դէմք կանգնած Թաւրիզի եկեղեցու դրանը, ողորմութիւն էր ընդունում: Այժմ մեր հագուստը բոլորովին համապատասխան էր այն փառաւոր կառքին, որի մէջ պիտի նստէինք:

Մօրաքոյրս տուեց ինձ մի նամակ, խնդրեց, որ հասցնեմ իւր ամուսնին: Նրա ամուսինը պանդխտութեան մէջ էր: Նամակի վրայ միայն գրած էր ամուսնի անունը եւ ազգանունը. քաղաքի անունը չկար: «Խաչագողները, որովհետեւ չգիտեն, թէ որտեղ են գտնւում նրանք: Նամակատարը պահում է իւր մօտ նամակը, եթէ մի հանդիպէր պատահում, որ նամակները տեղ հասնէին, կամ տանողն էր կորչում, կամ ստացողը վաղուց արդէն կորած էր լինում....

Աւանակներով մտանք Թումբուլ եւ դուրս եկանք այնտեղից կառքով: Դա ի՛նչ դրախտ էր.

Ժամատան դրանը քաւոր Պետրոսի ծանօթները սպասում էին, որ մեզ ճանապարհ դնեն. Մօրաքոյրս իւր երեխաների հետ եկաւ մինչեւ գիւղից դուրս: Ամէն կողմից թափւում էին բարեմաղթութիւններ. ամէն բերան ցանկանում էր մեզ բարի ճանապարհ եւ բախտաւոր վերադարձ:

Վերջապէս յայտնուեցաւ քահանան, կարդաց «Տէր, ուղղեա զճանապարհս խաղաղութեամբ» աղօթքը, եւ մեր կառքը շարժուեցաւ:

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

Ա.

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՆՈՒԻՐԱԿԸ

Թուականն 1840 էր:

Անցել էր հինգ տարի այն օրից, որ մենք թողեցինք Պարսկաստանը:

Թուրքաստանի հիւսիսային, հեռաւոր գաւառներից մէկում, անապատի մէջ ցրուած գիւղերի միջով, անցնում էր մի ծածկուած կառք: Հինգ միագոյն ուժեղ ձիաններ տանում էին նրան.

Այդ կառքը, ինչպէս ծածկուած, անցել էր շատ նահանգներ, շատ գաւառներ եւ ամէն տեղ, որտեղ յայտնուել էր նա, ժողովուրդը խորին ջերմեռանդութեամբ հանդիպել էր նրան եւ նրա փոշին սրբել էր իւր համբոյրներով: Այժմ կառքը շարժւում էր դէպի մի մեծ գիւղ, որ չորս վերստ հեռաւորութեան վրայ էր: Ճանապարհի ամբողջ երկարութիւնը, որ տանում էր դէպի յիշեալ գիւղը, պատած էր մարդիկներով: Ծեր, մանուկ, այր եւ կին կուխ էին տալիս միմեանց, առաջ էին մղւում, որ տեսնեն անցորդին: Բայց անցորդը չէր երեւում, ծածկուած կառքի լուսամուտների վարագոյրներն անգամ ցած էին թողած:

Կառապանի տեղը նստած էր եւ կառավարում էր ձիանները մի Արիսի – նիրացի խափշիկ Նիհար գէմքով եւ բաց գանգուէի գոյնով: Սառը հիւսիսը, կարծես, փոքր ինչ փոխել էր տաք աշխարհի որդու բնական գոյնը եւ խլել էր նրա սեւութիւնը.

Կառքի ետեւում նստած էր մի երիտասարդ արեւելեան թուխ դէմքով եւ երկայն գանգրահեր մազերով: Այդ մազերը սեւ սաթի նման փայլում էին: Նրա ամբողջ հագուստը նոյնպիսի սեւ գոյն ունէր, որպէս գլխի մազերը Պատրաստուած էր կոշտ բուրդից: Այսպիսի հագուստ արեւելքում կրում են անապատական աբեղաները միայն, ո – րոնք աշխարհ չեն մտնում, մարդկանց երես չեն տեսնում, այլ առանձնացած իրանց խցիկներում, աղօթում են կամ սուրբ գրքեր են կարդում:

Կառքի մէջ նստած էր մի անձնաւորութիւն միայն: Նրան ոչ ոք չէր տեսնում:

Երբ կառքը մօտեցաւ գիւղին, սկսեցին զանգակները հարկանել: Այդ ժամանակ միայն կառքի փոքրիկ լուսամուտների վարագոյրները բարձրացան, եւ աջ կողմի լուսամուտը բացուեցաւ: Այստեղից դուրս պարզուեցաւ մի ձեռք եւ սկսեց խաչակնքել, օրհնութիւն տալ ամբոխին.

Ձեռքի երեսը եւ թաթուկը (որ բոլորովին մերկ էր) դրոշմուած էին մոյգ կապտագոյն նկարներով, որոնք ներկայացնում էին սերովբէներ, քերովբէներ եւ մի վանքի պատկերը, զարդարած խաչերով: Մուժիկները մօտենում էին եւ ջերմեռանդութեամբ համբուրում էին այդ խորհրդաւոր ձեռքը: Նրա չագանակի գոյն ունեցող կաշուից երեւում էր, որ կրողը ծնուել էր տաք կլիմայի տակ, ուր մարդկանց կաշին արեւի ջերմութեան ներքոյ կորցնում է իւր սպիտակութիւնը:

Կառքը մտաւ գիւղը:

Այդ կառքը ամէն գիւղ, ամէն փոքրիկ քաղաք, ուր որ հասնում էր, կանգնում էր կամ եկեղեցու դրանը, եթէ այնտեղ կար յարմար իջեւան, կամ հոգեւոր առաջնորդի դրանը եւ կամ աւագ քահանաների դրանը: Նա իրան հեռու էր պահում աշխարհական – կանների բնակարաններից: Իսկ այսօր նրան ընդունելու համար պատրաստուած էր գիւղի հարուստ կալուածատիրոջ տունը:

Կառքը դանդաղ էր շարժւում: Ուժեղ ձիանները, հակառակ իրանց կամքի, գնում էին յամրընթաց քայլով: Որովհետեւ նրանք իրանց ընթացքը պիտի յարմարեցնէին ահագին ամբոխի շարժման հետ որ շրջապատել էր կառքը: Երեւում էր, այդ խեղճացի անասունները այնքան սովրած էին այսպիսի բազմութեան, որ բնաւ չէին խրտչում, այլ մի առանձին կամակատարութեամբ, այնքան կամաց էին գնում, որ ամբոխը որքան կամենում է նայէ եւ բաւականացնէ իւր փափաքը.

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 23 ՓԵՏՐՈՒԱՐ SAMEDI 23 Février 1935

11րդ ՏԱՐԻ - 11e Année Nº 2737 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՕՐՈՒԱՆ ՀՈԳԵՐԸ ԱՄԷՆ ԲԱՆԷ ՎԵՐ

»»»··«««

Անճար ժողովուրդ, ոչ միայն հրաշքի կը սպասէ, այլ եւ յուզման կը մատնուի, ամէն անգամ որ աննպաստ լուր մը կ'արձանագրուի:

Շատ ալ չենք մեղադրեր: Ահա քսան տարիէ ի վեր այնքան անհաւատալի յուսախաբութիւններ կրեց որ, ամէն աննշան երեւոյթէն կ'ազդուի եւ լուր, լո՛ւր կը փնտռէ:

Միայն յոյսերով, իր կարդացածով կամ լսածով ալ չի գոհանար, այլ արձագանգներ կը տարածէ բերնէ բերան, եւ մեկնութիւննե՛ր, խորհրդածութիւննե՛ր, եզրակացութիւննե՛ր ...

Ամէն պարագայի մէջ, կարելի չէ ժխտել անոնց իրականութիւնը,— բոլորն ալ մտահոգութեան մատնուած են, թէ աշխատանքի արտօնագրի եւ թէ ինքնութեան թուղթերու փոփոխման առթիւ:

Իրականին մէջ, երկուքն ալ միեւնոյն հոգերը կը ներկայացնեն: Նոյն թնճուկը

Ինքնութեան թուղթը չի կրնար գլացուիլ, բայց եթէ անոր կցուած չէ աշխատանքի արտօնագիրը, ենթական կը մատնուի ապօրէն վիճակի մը, որ աղէտ է, ներկայ պարագաներուն մէջ:

Միւս կողմէ, իւրաքանչիւր աշխատաւոր իր մորթին վրայ կը զգայ օրուան կեանքին դառնութիւնները:

Ան ամէն օր կը տեսնէ նորանոր արձակումներ, հակառակ տրուած հաւաստիքներուն:

Առ այժմ այդ արձակումները կը կատարուին հինգով - տասնով, եւ նկատի առնելով իւրաքանչիւր բանուորի անձնական պարագաները (ինչպէս Վիէնի մէջ): Բայց, ո՞վ կրնայ երաշխաւորութիւն տալ վաղուան համար: Միայն երեւոյթը, ինքնին, տուն կուտայ չարաշուք ենթադրութեանց:

Եւ յարաճուն մտահոգութեան հետ, կ'աճի անհամբերութիւնը:

Ամէն օր նամակներ կը ստանանք Փարիզէն թէ գաւառէն, կծու տրտունջներ եւ բողոքներ, «հայնութեամբ» հրատարակելու խնդրանքով:

Հազար տեսակ աղի-լեղի դառնութիւններ քամած, այս դժբախտ հայրենակիցները կը կարծեն թէ որքան բուռն արտայայտուին, այնքան կը ցնցեն իրաւասու օրկանները,— որպէսզի ելք, ճար մը գտնուի ...

Մեր պարտականութիւնը պիտի ըլլայ, միշտ, յանձնարարել որ չխորանցնեն իրենց պաղարիւնը, միւս կողմէ յամառօրէն արձանագրելով արդար տրտունջները եւ ձայնակցելով իրենց դառնութեան, որպէսզի թմրութեան չմատնուի ու եւ է պատասխանատու թէ իրաւասու, անհատ կամ օրկան:

×

Քիչ անդին պիտի կարդաք Միացեալ Ցանձնաժողովին վերջին զեկոյցը:

Ինչպէս կ'երեւայ, Ցանձնաժողովը կը ստանձնէ օրուան հոգեբուն հետապնդումը, աւելորդ գտնելով ուրիշ ո՛ր եւ է Նոր Մարմին, եւ յօժարելով զօրացնել իր կազմը:

Այս առթիւ, Ցանձնաժողովը իր դիրքը ճշդած է նաեւ Գուլպէն Օսմանի խնդիրներու հանդէպ:

Զեկոյցը, իր պաշտօնական հանգամանքին մէջ, փափկանկատութեամբ կ'արտայայտուի այս առթիւ կատարուած խորհրդակցութեան մասին:

Մեր տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ՝ շատ բուռն տեսարաններ պարզուած են այդ ժողովին մէջ (փետր. 19), եւ առնուազն հինգ անդամներ խստօրէն ձաղկած են Պ. Խանզատեանի սարքած խաղը:

Այս ժողովէն առաջ, Հայ Տնտեսական Կեդրոնէն հրաժարած էր Պ. Լ. Կիւմիւշկէրտան, իսկ ժողովէն յետոյ, Գուլպէն Օսմանի «նորընտիր» վարչութենէն քաշուած է նոյն ինքն Պ. Զօպանեան:

Փարիզի ռամկավար օրկանը վերջին հրաժարման իբրեւ պատճառ կը ներկայացնէ իր աշխատակցին «առողջական վիճակը եւ բազմազբաղ կեանքը» — անճարակ ռազմախաղ մը՝ փրկելու համար նոյն թերթի փետր. 12 թուակիր խմբագրականը, որ անպարտած էր ողջունե՛լ Գուլպէն Օսմանի զաւեշտը:

Ուշի՛նչ: Մեր գիտցածը այն է թէ այդ խնդկատակութեան դէմ ամէնէն առաջ եւ ամէնէն աւելի ըմբոստացած են՝ ռամկավար օրկանին բարեկամներն ու հովանաւորները: (Ի հարկին կրնանք յիշել անունները):

Դժբախտաբար, օրուան այս ժամուն ալ ռամկավար օրկանը կը շարունակէ մաղձ հոսեցնել խմբագրական սիւնակէն, ծաղրելով Մարսէյլի ազգ. կազմակերպութիւնը, եւ զարշելի խծբծանքներ, սպրդումներ սահեցնելով:

Եւ այս ճիշդ այն պահուն, երբ թէ՛ կաթող. նուիրակը, թէ՛ Փարիզի եկեղեցական վարչութիւնը եւ թէ Միացեալ Ցանձնաժողովը դրական, գոնէ բարեացակամ դիրք բռնած են, այդ նոյն կազմակերպութեան եւ անոր Կեդր. Վարչութեան հանդէպ:

Ուրեմն, օրուան հոգերն ալ բաւական զօրաւոր չեն, խելքի կանչելու համար այս մարդիկը, որպէսզի գէթ առժամապէս տարրական մը մէջ լեցնեն իրենց անպատ բանսարկութիւններն ու պժգալի մաղձը, եւ կախեն իրենց խմբագրատան պատէն, փոխանակ ամէն օր գրի առնելու եւ լոյս աշխարհ հանելու:

Ի՞նչ եղանակ հնչեցնէինք, ո՞ր վսեմ ռեզ փորձէինք, որպէսզի մարդիկ ըմբռնէին թէ ամէն բանէ վեր կը մնան օրուան հոգերը, առանց կուսակցական կամ դաւանական խտրութեան:

Եւ խորհի՛լ թէ մեր միտքէն կ'անցնէր մինչեւ անգամ կուսակցական խորհրդակցութիւն մը առաջարկել, քար դնելով մեր սրտին վրայ ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻԱՑԻ ՆԱԽԱՐԱՐ ՄԸ ՄՈՍԿՈՒԱ՞ ՊԻՏԻ ԵՐԹԱՅ

ՏԵՆԴԱԳԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱՄԷՆ ԿՈՂՄ

Խորհրդային կառավարութեան ծանուցագիրը, որուն ամփոփումը հրատարակած էինք երէկ, մեծ տպաւորութիւն գործեց ոչ միայն Պերլինի, այլեւ Փարիզի եւ Լոնտոնի մէջ: Ուրեմն Մոսկուա կ'ուզէ որ ամէն գնով յաջողի Լոնտոնի մէջ մշակուած ծրագիրը, այսինքն հաստատուի շրջանային դաշինքներու ցանց մը, ապահովելու համար խաղաղութեան պահպանումը: Մոսկուայի միջամտութիւնը յատկապէս Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի դէմ ուղղուած ըլլալով, քաղաքական շրջանակներու մէջ անհամբերութեամբ կը սպասեն Գերմանիոյ նոր պատասխանին:

Հետզհետէ կը հաստատուի թէ անգլիական կառավարութիւնը որոշ ճշդումներ կատարելէ յետոյ, նախարար մը պիտի ղրկէ Պերլին, ուղղակի բանակցութիւններ վարելու համար: Խորհրդային Միութիւնը կ'ուզէ օգտուիլ այս առիթէն եւ Մոսկուա հրաւիրել անգլիացի նախարարը, ո՛վ որ ալ ըլլայ: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Անգլիա սիրով պիտի ընդունի, եթէ պաշտօնապէս հրաւէր ուղղուի: Մեծ նշանակութիւն պիտի ունենայ այս այցելութիւնը, եթէ իրապէս կատարուի: Ամէն պարագայի մէջ, իրար անցած են գլխաւոր մայրաքաղաքները,— Լոնտոն, Փարիզ, Պերլին, Հռոմ, Մոսկուա, Վարշաւա եւայլն:

ԻՏԱԼԻԱ ԿԸ ԲԱՒԷ ԻՆՔՆ ԻՐԵՆ

ԹԷ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԵՒ ԹԷ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՏԵՍԱԿԷՏՈՎ

— •• —

Իտալիոյ ազգ. պաշտպանութեան գերագոյն յանձնաժողովը, որ կազմուած էր 13 տարի առաջ, պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակեց փետրուար 21ին: Նորութիւն մըն է այս, որ կապ ունի օրուան կացութեան հետ: Այդ զեկոյցին համաձայն, Իտալիա ինքն իրեն կրնայ բաւել պատերազմի մը ատեն, թէ տնտեսական եւ թէ զինուորական տեսակէտով: Յանձնաժողովը մասնաւորապէս քննած է քաղաքային զօրաշարժի խնդիրը, բուն զինուորականը գոհացուցիչ գտնելով: Ուսումնասիրած է նաեւ կազարգել միջոցներու խնդիրը: Գալով տնտեսական անկախութեան, մասնաւորապէս քննուած է անհրաժեշտ նիւթերու մատակարարութեան խնդիրը: Միջոցներ խորհուած են, ի հարկին գիտական մեթոտներով ճարելու համար պակսած նիւթերը: Այս եզրակացութեանց վրայ էր որ կառավարութիւնը հրամայեց կրճատել ներածումները, 1500 տեսակ ապրանքներու համար, սկսելով հում նիւթերէն: Հրամանագիրը գրեթէ կը փակէ բոլոր դուռները, շատ մը օտար ապրանքներու առջեւ: Երբ այս խստութիւնները գոհացուցիչ արդիւնք տան, անգամ մը եւս պիտի հաստատուին գերագոյն յանձնաժողովին եզրակացութիւնները.

Արդէն իսկ հրատարակուած է այն կանոնագիրը, որ պիտի գործադրուի ներածումներու սահմանափակման համար: Այն երկիրները որոնք հաւասար արտածում եւ ներածում ունին Իտալիոյ հետ, դիւրութիւններ պիտի վայելեն առաջուան պէս: Բայց փոքր թիւ մը կը կազմեն այդ երկիրները (Զուիցերիա, Չեխոսլովաքիա, Սպանիա, Արժանթին, Լեհաստան): Ֆրանսայի հետ փոխանակութիւնները 80 միլիոն պակաս եղած են անցեալ տարուան վրայ: Ամէնէն շատ ապրանք ծախող երկիրներն են Գերմանիա, Մ. Նահանգները, Անգլիա եւ իր գաղթավայրերը, Ռուսաստան եւ Եուկոսլաւիա: Մեծապէս կրճատուած է շատ մը կարեւոր նիւթերու ներածումը: Այսպէս հանքածուխի, երկաթի, պողպատի, ատաղձի եւ գինիի ներածումը պիտի արտօնուի 35 առ հարիւր (անցեալ տարուան վրայ), բամպակը, բուրդը, մեքենաները, քիմիական արտադրութիւնները՝ եւն., 25 առ հարիւր: Ոստեսի, արջառի, թուղթի եւայլն համար սահմանուած է 20, 15, 10 առ հարիւր: (Վերջին երկու տարիներու ընթացքին մեծապէս աւելցած է արուեստի արտադրութիւնը):

Աւստրիոյ վարչապետը իջաւ կէս ճամբան

ՍԱՐՔՈՒԱԾ ԲՈՂՈՔԻ ՑՈՅՑԵՐՈՒՆ ՊԱՏՃԱՌԱՒ

Ինչպէս գրած էինք, առջի օր Փարիզ հասաւ Պ. Շուշնիկ. Աւստրիոյ վարչապետը, ընկերակցութեամբ արտաքին նախարարին: Ձախակողմեան հոսանքները բուռն ցոյցեր սարքած ըլլալով «դահիճ»ին դէմ, յարմար դատուած էր հիւրը ընդունիլ ոչ թէ Կառ տը լ'Էսթի մէջ, այլ Ռէօյյի կայարանը: Միւս կողմէ ոստիկանական կարեւոր ուժեր կը հսկէին կարգապահութեան: Կառախումբին ժամանման պահը իրիկուան հանդիպելով, հազարաւոր բանուորներ թափած էին փողոցները, կեդրոնական կայարանին մօտ: Ոստիկանները թոյլ չէին տար համախմբուիլ եւ անսաստողները կը ձերբակալուէին: Բոլոր մայթերուն վրայ ոստիկանական օղակներ կազմուած էին եւ ոչ ոք կրնար անցնիլ, առանց իր բնակավայրը յայտնելու կամ գոհացուցիչ բացատրութիւն տալու: Այս ձեւով, հարիւրաւոր ցուցարարներ ձերբակալուեցան եւ պահականոց առաջնորդուեցան, հարցաքննուելու համար: Կառ տը լ'Էսթի կայարանը պաշարման տակ առնուած էր: Այս ջղագրգիռ վիճակը տեւեց մինչեւ ժամը ութ: Մօտ 1200 հոգի ոստիկանատուն առաջնորդուած էին, յետոյ մեծ մասով արձակուելու համար:

o · o

ՊԱՆՔ ՏԸ ՖՐԱՆՍԻ վարչական խորհուրդը որոշեց աջակցիլ կառավարութեան, յանձն առնելով դրամ փոխ տալ կարճատեւ գանձատոմսերու եւ ազգ. պաշտպանութեան մուրհակներու վրայ, առ առաւելն 30 օրուան համար: Տոկոսը պիտի ըլլայ 2 եւ հինգ ութերորդ առ հարիւր, եւ կրնայ փոխուիլ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԷ ՕՐ

ԳԱՑԻ՛Ք, ՏԵՍԱ՛Ք, ԱՌԻ՛Ք

— • —

— Առջի օր Ուիւ ժուլ գացեր էի, հինգ հարիւր հոգի իրարու վրայ խռնուած, կարգի կը սպասէին, ինքնութեան թուղթերու նորոգման համար:

— Այդ բան մը չէ, ես երեք հազար հոգի համրեցի Վոժիրառի մէջ... պատերա՜զմ ... եւ լ՞նչքան խստութիւն:

— Առտուն ժամը 7ին գացի տեղ մը կծկուեցայ եւ մինչեւ կէս օր հազիւ կրցայ ներս մտնել, ստանալու համար հարցարանը:

— Մենք լեզու գիտնալով, քիչ շատ բախտաւոր կը համարուինք: Հապա այն թշուառնե՞րը որ ոչ լեզու գիտեն, ոչ ալ ձեւ...

Եւ ահա Շախթաթունին խմբագրական սենեակին մէջ, թնդացնելով ամբողջ շէնքը, եւ դէզ մը թուղթ՝ ձեռքը.

— Ժամերով սպասեցի. վերջապէս ներս մտայ, տուին հարցարան (երկու օրինակ) եւ հրահանգ մը:— Երկար պատմութիւն է... Աշխատանքի պայմանագիր պահանջեցին վեց ամսուան համար...

Ո՞ր մէկը յիշել: Պատմութիւնը նոյն ձեւով կը շարունակուի ամէն օր եւ ամէն ժամ.

Փետրուար 15ին սկսան այս գործողութիւնները, այն ալ առաջին շարքին համար (A. B. C.): Տասը օր սահմանուած է այս շարքին. իսկ միւսնե՞րը, մինչեւ Z...

Երէկ անձրեւ էր եւ բարեպաշտ ծերուկ մը հառաչեց.

— Աստուած ողորմի այսօր գացողին ...

Եւ հարցումներ, հարցումնե՛ր.

— Ե՞րբ պիտի կանչուին միւսները:

— Սէն - է - Ուազի նահանգէն լուր չունի՞ք

— Ի՞նչ պիտի ընեն անոնք որ աշխատաւորի իրաւունք ունէին, բայց արտօնագիրները հոն առնուեցան եւ 100 ֆրանքնոց անձնագիր տրուեցաւ, սխալ հասկացողութեամբ:

— Հապա Ֆրանսայի մէջ չոփախոս դարձած պատանինե՞րը, 14 — 15 տարեկան:

— Ի՞նչ պիտի ըլլայ մեր վիճակը, եթէ աշխատանքէ զրկեն:

Իսկ բոլորը մէկ.

— Դուք ալ գացի՞ք, տեսա՞ք չարչարանքը, առի՞ք հարցարանները:

Հայոց պատմութիւնն է որ կը շարունակուի, միօրինակ եւ ընդվզեցուցիչ:

Վ.ԱՀ.

ՄԻԱՑԵԱԼ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԸ ՉԻ ՃԱՆՉՆԱՐ

Գուլպէն Օսմանի մէջ կազմուած նոր մարմինը

»»»··«««

(ԶԵԿՈՅՑ ԴԱՂԹ. ՄԻԱՑԵԱԼ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ, 19 ՓԵՏՐՈՒԱՐ)

Հայ Դաղթականաց Միացեալ Յանձնաժողովը իր հինգերորդ նիստը գումարեց փետրուար 15ին, Նուպարեան Մատենադարանին մէջ:

Ժողովը իր ներկայութեան ընդունեցաւ Մարսիլիոյ Ազգ. Կեդր. Վարչութեան պատուիրակ Պ. Պ. Հիւսեանը, որ մանրամասն տեղեկատուութիւն մը բրաւ Մարսիլիոյ հայ գաղթավայրերու հարցին շուրջ, եւ առաւ այդ թէ Մարսիլիոյ մէջ եւ թէ ֆրանսական կեդրոնական իշխանութեանց մօտ իրենց կատարած դիմումներուն վերաբերմամբ:

Ժողովը յետ խորհրդակցութեան այն եզրակացութեան յանգեցաւ թէ պէտք է որ Մարսիլիոյ մէջ կազմուած եւ տեղական բարձրագոյն իշխանութենէն վաւերացուած նպաստատուաց մարմինը շարունակէ աշխատիլ իր մէջ ունենալու հայկական բոլոր կարեւոր կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները: Միւս կողմէ յայտնեց Պ. Հիւսեանի թէ Միացեալ Յանձնաժողովը սիրայօժար պիտի գործակցի Մարսիլիոյ ազգային վարչութեան, Փարիզի մէջ նպաստ տալու համար բոլոր այն դիմումներուն զորոնք այդ վարչութիւնը պիտի շարունակէ կեդրոնական կառավարութեան մօտ:

Ժամանակը ուշացած ըլլալով, ժողովը որոշեց իր յաջորդ նիստին զբաղիլ Հայ Տնտեսական Կեդրոնին մէջ գումարուած հաւաքոյթով, որուն նպատակը եղած է նոր կազմակերպութիւն մը ստեղծել «Ազգային Վերին Մարմին» անունով, զբաղելու համար հայ գաղթականներու վերաբերեալ այժմէական հարցերով: Ժողովը որոշեց իր այդ յաջորդ նիստին յատկապէս հրաւիրել Հայ Տնտեսական Կեդրոնի տնօրէն եւ իր պաշտօնակից Պ. Զ. Խանզատեանը:

Իր տասներորդ նիստին մէջ, որ տեղի ունեցաւ փետրուար 19ին, գրեթէ ամբողջական կազմով եւ որուն ներկայ էր նաեւ Պ. Զ. Խանզատեան, ժողովը ուզեց տեղեկանալ թէ ի՞նչ հանգամանքներու մէջ եւ ի՞նչ առաջադրութիւններով կազմուած է խնդրի առարկայ նոր մարմինը:

Պ. Զ. Խանզատեանի տուած բացատրութիւններէն յետոյ եւ յետ երկար խորհրդակցութեանց, ժողովը հասաւ հետեւեալ եզրակացութեան զոր կարելի է ամփոփել այսպէս.—

Միացեալ Յանձնաժողովը, որուն մինչեւ հիմա կատարած գործը թէ բերանացի դիմումները այս երկրին բարձրագոյն իշխանութեանց կողմէ ընդունուած են բարեհաճութեամբ առանց ո եւ է առարկութեան կամ վերապահումի, Յանձնաժողովին կազմին եւ հանգամանքին մասին, այն կարծիքն ունի թէ ներկայ պայմաններուն մէջ նոր մարմնի մը կազմութիւնը ոչ նպատակայարմար է, ոչ ալ կոչուած է գոհացում տալու իրական պէտքերու, եւ փոխանակ այսքան ջերմօրէն ըղձացուած համերաշխութեան, կրնայ դուռ բանալ անհամաձայնութեանց: Միւս կողմէ, յանձնաժողովը, որ ինքզինքը սահմանափակ չի նկատեր, սիրայօժար կ'ընդունի որ իր մէջ մտնեն նոր ուժեր, իրենց բերելու համար իրենց պատասխանատուութեան եւ գործունէութեան բաժինը, եւ հետեւաբար կ'առաջարկէ Պ. Խանզատեանի որպէսզի հրաւիրէ Հայրենակցական եւ արհեստակցական միութիւնները հաւաքաբար իրենց ներկայացուցիչները ընտրելու Միացեալ Յանձնաժողովին մասնակցելու համար: Այս առաջարկութիւնը հաղորդուեցաւ Պ. Խանզատեանի եւ նոր մարմնին վարչութեան նախագահ Պ. Մարմարեանի:

Ժողովը, անցնելով յետոյ հայ աշխատաւորներու ինքնութեան թուղթերուն փոփոխման կարեւոր հարցին, որոշեց այդ մասին նոր դիմումներ կատարել պատկան իշխանութեանց եւ մեր ֆրանսացի բարեկամներուն մօտ:

Քսան հոգի եւս արձակուեցան Վիէնի մէջ

Վիէն, 21 փետրուար (Յառաջ). — Ինչպէս գրած էի նախորդ նամակով, Պ. Փէլէի կօշիկի գործարանի 190 հայ բանուորներէն 9 հոգի արձակուած էին: Երէկ քսան հոգի եւս 8 օրական տրուեցաւ: Կէսը կին են, կէսը այր: Տակաւին չգիտենք թէ քանի հոգի եւս պիտի արձակուին: Պաշտօնեաները բացէ ի բաց կը խօսին նոր արձակումներու մասին: Բոլոր հայ բանուորները շփոթութեան մատնուած են: Ամէն տեղ եւ ամէն տունի մէջ միեւնոյն հարցումը.

— Ի՞նչ պիտի ըլլայ մեր վիճակը, նպաստ չեն տար, գործէն կը հանեն, տեղ մը չունինք երթալիք: Ի՞նչ կը մտածեն ամէնէն առաջ անոնք որ ազգին անունով կը խօսին եւ ժողովներ կը գումարեն...

Ժողովուրդը կը սպասէ որ ձեռնհաս շրջանակները եւ բոլոր կենդանի հոսանքները ձեռք ձեռքի տան, ելք մը գտնելու համար: Թող չսպառեն մեր համբերութիւնը, օր մը պատասխանատուութեան կը կանչուին.— Պ. Մ.

ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԳԱՑԱԾ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ

Եւ անոնց յերիւրանքները

Ամերիկայէն Երեւան են գացած վերջերս խորհրդային երկու գործակալներ, որոնք «միացեալ ճակատի» ամէնէն կատաղի ղեկավարներէն էին եւ ռամկավար աղանդերուն հետ ալ շատ եռանդուն կերպով մեր գաղութի բեմերէն դեռ քանի մը ամիս առաջ գրգռիչ ճառեր կը խօսէին տխրահռչակ «բողոքի» ժողովներուն մէջ :

Աւելորդ է ըսել, թէ այդ պարոնները բացառիկ պատիւներու են արժանացեր իրենց գաղափարակից համայնավարներու կողմէ Հայաստանի մէջ : Աւելորդ է ըսել նաեւ, թէ այդ պարոնները առիթէն օգտուած եւ «կարմիր» սուտերով կերակրած են իրենց «կարմիր» ընկերները՝ անոնց հաճոյք պատճառելու համար գլխիվայր շրջելով Ամերիկայի իրականութիւնը, ինչպէս որ հոս եղած ատեննին գլխիվայր կը շրջէին խորհրդային իրականութիւնը :

Երեւանի պաշտօնաթերթերը ամբողջ էջեր են նուիրած այդ պարոններու վառ երեւակայութենէն բխած երեւակայական յերիւրանքներուն : Կը թուի թէ շահեկանութենէ զուրկ չէ քանի մը մէջբերումներով գաղափար մը տալ այն մասին, թէ խորհրդային կառավարութիւնը ի՛նչպիսի արտառոց սուտեր կը հրամցնէ երկրի ժողովուրդին՝ ամերիկահայ գաղութի կեանքը «ծանօթացնելու» համար :

«Հայ Ֆաշիստների կուսակցութիւնը՝ Դաշնակցութիւնը,— կը կարդանք Երեւանի պաշտօնաթերթերէն մէկուն («Գրական Թերթ») հոկտ. 31ի թիւին մէջ — արտասահմանում անկումից անկում է դիմում : Ցատկապէս Ամերիկայում գնալով ուժեղացող կոմունիստական շարժման, աշխատաւորական լայն խաւերի ազատակարգային ինքնագիտակցման պայմաններում, նա կորցնում է դիրք դիրքի յետեւից անընդհատ ... Մինչ հայ ֆաշիստական բերան «Հայրենիք»ը գնալով կորցընում է իր սակաւաթիւ ընթերցողները, միւս կողմից մարտական «Բանուոր»ը գրաւում է նորանոր բերդեր, ձեռք է բերում սեփական տպարան, թերթը դարձնում է ամենօրեայ եւ ձեռք զարնում աւելի լուրջ գործերի» :

Խորհրդային կառավարութեան գործակալները սակայն մոռցած են յիշատակելու արտասահմանի մէջ ապրող ամէն Հայու ծանօթ հետեւեալ ապացուցող փաստերը .—

Ա.— Որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը Ամերիկայի մէջ, ինչպէս պարզուեցաւ վերջին պատգամաւորական ժողովին ներկայացուած տեղեկագրերէն, անցեալ տարուան ընթացքին կրկնապատկած էր իր անդամներու թիւը եւ եռապատկած իր հասոյթները անդամատուրքերէն :

Բ.— Որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը Ամերիկայի մէջ անցեալ տարուան ընթացքին իր դրօշին տակ յաջողած է կազմակերպել Ցեղակրօն Ուխտերը, որոնց թիւը այսօր անցած է արդէն 2000ի սահմանը :

Գ.— Որ «Հայրենիք»ները անցեալ տարուան ընթացքին նոյնպէս յաւելում են ունեցած իրենց վճարովի բաժանորդներու բազմութեան վրայ, որ, ի դէպ, այսօր եւս ոչ միայն սակաւաթիւ չէ, այլ թէ անցեալ եւ թէ ներկայ որ եւ է հայ օրաթերթի եւ ամսագրի ունեցածէն աւելի մեծ է.

Դ.— Որ «Հայրենիք» օրաթերթի եւ ամսագրի կողքին անցեալ տարուան ընթացքին սկսաւ հրատարակուիլ նաեւ անգլիերէն շաբաթաթերթ մը եւ քանի մը ամսուան մէջ մօտ 3000 բաժանորդներ ունեցաւ,— յաջողութիւն մը, որ հազիւ թէ որ եւ է նման հայ թերթ ունեցած է այս երկրի մէջ :

Միւս կողմէն Ամերիկայէն Երեւան գացած Խորհրդային գործակալները մոռցած են յիշեցնել Հայաստանի իրենց ընկերներուն .—

Ա.— Որ «Բանուոր» թերթը, երբ իր տեղական ուժերուն ձգուած էր, աւելի քան տասը տարի ողորմելի գոյութիւն մը միայն քաշքշեց՝ շաբաթը հազիւ անգամ մը հրատարակուելով

Բ.— Որ եթէ չըլլային Հօկի դրամները, «Բանուոր» չպիտի կարենար իբր շաբաթաթերթ իսկ մէկ տարի անգամ ապրիլ :

Գ.— Որ եթէ Ռամկավարները յիմարութիւնը չունենային համայնավարներու հետ միասին շահագործելու Ղեւոնդ արքեպիսկոպոս Դուրեանի սպանութիւնը՝ անոնց հետ անխիղճ զրպարտութիւններ յերիւրելով, «բողոքի» միտինկներ կազմակերպելով, դրամ հաւաքելով եւայլն, «Բանուոր» երբեք ի վիճակի պիտի չըլլար համայնավարներու չափազանց նեղ շրջանակէն դուրս գալու :

Դ.— Որ եթէ Խորհրդային կառավարութիւնը 1000 տարեկան բաժանորդներու դրամը (5000-6000 տոլար) չտար եւ չօգնէր ուրիշ անուղղակի ու գաղտնի միջոցներով, «Բանուոր» թերթը երբեք ալ չպիտի յաջողէր օրաթերթ դառնալ ու քանի մը ամիս անընդհատ հրատարակուիլ :

Իսկ այժմ, ինչպէս կը պարզուի Երեւանի պաշտօնաթերթէն, Խորհրդային կառավարութիւնը, չբաւականանալով դրամական օգնութեամբ, որոշած է «բարոյապէս» ալ ուժ տալ Նիւ Եորքի համայնավար հայատառ թերթին եւ հրահանգած է Խորհրդային պրոլետ — գրողներուն աշխատակցիլ անոր, «աւելի բարձրացնելու համար նրա գրական բովանդակութիւնը, դըրանով իսկ վճռական հարուած տալու հայ ֆաշիստների արկածախնդրական գրականութեանը» :

×

Ամերիկայէն Երեւան գացած Խորհրդային գործակալները քանի մը յատկանշական տեղեկութիւններ ալ տուած են ամերիկահայ գրողներու եւ բանաստեղծներու մասին եւ այդ առթիւ քանի մը մեծ գիւտեր ըրած են :

Դուրս կուգայ, որ Ամերիկայի մէջ մենք ունեցած ենք եղեր (եւ մինչեւ այժմ չենք գիտցած) այնպիսի «մեծ» բանաստեղծներ եւ գրողներ, ինչպիսիք են Կ. Սիտալ, Յ. Գույումճեան, Հ. Սանսիվաս, Լորիս կամ Սիմոն Վրայօ :

Եւ, ինչ որ աւելի եւս յատկանշական է, Խորհրդային գործակալները յիշեալ անձերէն զատ Ամերիկայի մեր գաղութին մէջ ուշադրութեան արժանի ո եւ է գրող չեն տեսած : Անոնց համար, օրինակ, գոյութիւն չունին ոչ Համաստեղը, ոչ Արամ Հայկազը, ոչ Եղիա Գասպարեանը :

Անիկա մեզ չի զարմացներ, որովհետեւ համայնավարներուն համար ո եւ է մէկը արժէք մը չի ներկայացներ, որքան ատեն որ համայնավար չէ կամ համայնավարութեան համակիր չէ : Համայնավարներու աչքին ոչ-համայնավար տաղանդաւոր նոյնիսկ հանճար մը ուշադրութեան իսկ արժանի չեն, մինչդեռ ամէնէն ողորմելի համայնավար գրչակն ալ մեծութիւն է :

Երեւանի պաշտօնաթերթի մէջ հրատարակուած տեղեկութիւններէն կը հասկցուի, որ Խորհրդային գործակալները Ամերիկայէն իբր «պատուիրակ» գացած են Հայաստան՝ ստանալու համար նոր հրահանգներ եւ նոր միջոցներ, որոնցմով կարող են աւելի արդիւնաւոր համայնավար պրոպագանդ մղել եւ խռովութիւն յարուցանել Ամերիկայի մէջ : Այդ «պատուիրակներուն» նպատակներէն մէկն ալ «ամրացնելն է գաղութահայ յեղափոխական (հասկցիր համայնավար) գրողների կապը Խորհրդային գրողների եւ արուեստագէտների հետ :»

Հարկաւ, պէտք եղած միջոցներն ու հրահանգները կը տրուին, եւ Խորհրդային գործակալները շուտով կը վերադառնան Ամերիկա՝ նոր դաւեր նիւթելու համար ազգայնական հայութեան դէմ ընդհանրապէս եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ մասնաւորապէս :

Խորհրդային կառավարութեան ճանաչումը Ուաշինկթընի կողմէն այն «առաւելութիւնը» տուաւ, որ ամերիկեան անցագիրներով զինուած Խորհրդային գործակալներ աւելի յաճախ կրնան երթալ Հայաստան ու վերադառնալ, ինչպէս եւ Խորհրդային համայնավարներ զանազան անուններու կամ պաշտօններու տակ ծպտուած՝ աւելի դիւրութեամբ կրնան հոս գալ եւ համայնավարական պրոպագանդ կամ խռովութիւն ընել.

(Խմբագրական «ՀԱՅՐԵՆԻՔ»ի)

ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

ՍԱՄԱԹԻՈՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ

Պոլսոյ կրթական տեսչութիւնը գիտողագիր մը ուղղելով Սամաթիոյ վարժարանին տնօրէնութեան, կ'ըսէ թէ հաշիւներէն տեսնուած է որ ուսուցիչները բաւական պահանջ ունին եւ կը յանձնարարէ կարճ ատենէն գոհացուցիչ կարգադրութիւն մը ընել եւ արդիւնքը իմացնել : Հակառակ պարագային դպրոցը պիտի փակուի :

Կ'ըսուի թէ ուսուցիչները ինը ամսուան պահանջ ունին, իսկ թաղին պարտքը կը հասնի 5000 ոսկիի :

Կրթական տեսչութեան այս ազդարարագրին վրայ է որ հրաժարական տուած է վարժարանին հիմնադիրը : Միւս կողմէ, թաղը չունի մարմին մը որ զբաղի այս տագնապալի կացութեամբ, խմբելով թաղին կարող եւ վստահելի ուժերը :

ՀԱՄՐԱՆՔԸ՝ ԱՆԿԻՒՆԱՔԱՐ

«Յառաջ» մեր համրանքին համար սիրտ կը հատցնէ : Եւ շատ իրաւամբ : Բացարձակ ճշմարտութիւն մըն է թէ՝ համրանքը պետական իմաստութեան մաս կը կազմէ : Որակով թէ՛ քանակով : Որակով մխիթարուելու կողմեր ունինք : Առաւելապէս քանակն է որ առայժմ կը հետաքրքրէ մեզ : Դէպքերն են որ կը պարտադրեն այդ : Մեր թշնամիները պարպեցին Հայաստանը Հայերէ եւ մենք պարտինք զայն նորէն լեցնել Հայերով, երբ երջանիկ առիթը ներկայանայ :

Բազմածին է հայ կինը : Առաւելապէս իր հայրենիքին մէջ, ուրկէ եկած վիճակագրութիւնները մեր հոգիները կը լեցնեն հաճոյքի նեկտարով :

Հայկական բազմածնութիւնը՝ գաղութներու մէջ, դէպքերու բերումով, հաշուի ենթակայ է : Ազդուած է տնտեսական ազդակներէ : Բայց ուր որ ալ ըլլայ, գուրգուրալու ենք թէ՝ մէկ Հայն իսկ արժէք մը կը ներկայացնէ : Քաղաքականութիւն եւ դիւանագիտութիւն՝ կը յենուն մաթեմաթիքի վրայ : Այդ մարզին մէջ գումար եւ բազմապատկութիւն արժէք ունին : Մէկդի բարձումն ու բաժանումը : Տնտեսական մարզին մէջ ալ, նորէն մաթեմաթիքն է որ գլխաւոր դեր կը կատարէ :

Քանի որ հասանք տնտեսական մարզին, անդրադառնանք կարեւոր հարցի մը : Մերձաւոր Արեւելքի բոլոր երկիրները, որոնք նախապէս երկրագործական էին, այժմ առանց խտրութեան, ճարտարարուեստացման շաւիղին մէջ մտած են : Այսպէս դարերէ ի վեր երկրագործական երկիր մը՝ Եգիպտոս՝ ճարտարարուեստի մարզին մէջ սկսած է գնահատելի քայլեր առնել : Նոյնն է պարագան Թուրքիոյ մէջ, ուր Ռուսերու օգնութեամբ, սկսած են ճարտարարուեստական գործարաններ հիմնել : Պարագան տարբեր չէ նաեւ Հայաստանի մէջ :

Բայց ճարտարարուեստականացումի այս շրջանին, ահազանգ մը հնչեցին եւրոպական եւ ամերիկեան շրջանակներէն : «Վերադարձ դէպի հող, դէպի գիւղ» : Գիւղ դարձէք, հողը մշակեցէք, ինչո՞ւ : Որովհետեւ անցեալի ճարտարարուեստականացումի շրջանին, գիւղերը պարպուած եւ քաղաքները լեցուած են : Հողի աշխատաւորը գործարանի բանուոր է դարձած : Մ. Նահանգներու Ուաշինկթընի Երկրագործական Կեդրոնական պաշտօնատան 1934ի երկրագործական տարեգրքին մէջ, երկրագործական փորձառու նախարարը՝ Մ. Հէնրի Ուօլէս, անդրադառնալով այս հարցին, կը շեշտէ գիւղերէ յետոյ քաղաք փախող հոսանքը եւ այս ուղղութեամբ դեղջկական դասակարգին տրուած հարուածը : Մինչ 1880ին, Մ. Նահանգներու բնակչութեան հարիւրին 71ը՝ գիւղացի դասակարգը կը կազմէր : Այդ համեմատութիւնը՝ 1930ին ինկած է հարիւրին 44ի :

Այս բոլորէն կ'ուզէինք հանել եզրակացութիւն մը : Այն է՝ օգտուիլ հին պետութիւններու ենթարկուած փորձերէն եւ փորձանքներէն եւ նաեւ անոնց փորձառութենէն եւ ըստ այնմ յարել մեր պետական մեքենան :

Երբ Հայաստան կը նետուի ճարտարարուեստի գրկին մէջ, ինչ որ գնահատելի է, շատ բնական է որ գիւղերէ դէպի քաղաք պիտի սկսի հոսանք մը : Հայաստանի գիւղացի դասակարգն ալ, կամաց կամաց պիտի սկսի քաղքենի դասակարգ դառնալ : Ահա հոս է որ պէտք է միջամտէ պետական իմաստութիւնը : Այն է բնականոն հաւասարակշռութիւն մը պահել հողի աշխատաւորին եւ գործարանի բանուորին թիւերուն միջեւ, որպէսզի թէ երկրագործութիւն եւ թէ ճարտարարուեստ հաւասարապէս ծաղկին : Մանաւանդ հայ աշխատաւորը, նման Եգիպտոսի Ֆէլլահին, իր հողին ամուր մը փարի, սիրէ զայն առհաւական անքակտելի սիրով եւ պաշտամունքի մը երկիւղածութեամբ :

Ինչպէս կ'ըսէ Խրիմեան Հայրիկ, պէտք է «Սիրել հայրենատուր հողն ու դաշտը, երբեք չբաժնուիլ անկից, գիտնալով թէ իր կեանքն հողն է եւ հողագործութիւնը արդար վաստակ» :

ՍԵՊՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով :

ԹՈՒԱՆՇԱՆՆԵՐ ԺՈՂՎԵՑԷՔ

ՄԵՐ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ԿԵԱՆՔԸ

ԼԱ ՍԻՕԹԱ.— Մեր հայ գաղութին մասին պարբերաբար տեղեկութիւններ տրուած են այս էջերէն : Մարսիլիոյ եւ Թուլոնի միջեւ ծովեզերեայ սիրուն քաղաք մըն է Լա Սիօթան, հազիւ 12.000 բնակչութեամբ : 1923էն ի վեր հիմնուած է հայ գաղութը. Հայերը մեծամասնութեամբ կ'աշխատին նաւաշինարանին մէջ (Սօսիէթէ փրօվանսալ տը քօնսթրիւքսիօն նավալ), ուր նոր շինուած ճամբորդի նաւերու կողքին կը կատարուին նաեւ հին նաւերու եւ զրահանաւերու նորոգութիւններ :

Հայերու թիւը այս քաղաքին մէջ կը հաշուեն մօտաւորապէս 110–120 ընտանիք, 320էն 350 անձ ամուրիներն ալ հաշուելով. Գրեթէ միշտ այր մարդիկ կ'աշխատին, իսկ կիները միայն ամառ ատեն կը բանին պարտէզներու եւ այգիներու մէջ : Ազատ գործ ունեցողներն են մէկ մսագործ, մէկ ատաղձագործ, մէկ կօշկակար, մէկ սափրիչ, 3 նպարավաճառ, 2 պտղավաճառ, (մէկը պարտիզպան), 2 շրջուն վաճառորդ եւ 8–10 շէնքերու մէջ աշխատողներ :

Վերջերս հոս ալ հարիւրին տասնի օրէնքին համաձայն սկսան մասամբ օտարականներ հանել, մէջն ըլլալով հինգ — վեց Հայեր եւ մէկ Յոյն : Սակայն վերջին պահուն վերէն տրուած հրամանի վրայ դադրեցուցին, որով անհուն թշուառութեան դուռ մը առ այժմ գոցուած եղաւ, թէեւ արձակման այդ վախը միշտ կայ :

Շաբաթը լման կ'աշխատին, սակայն օրականները քանի մը անգամներ կըճատուեցան : Այժմ բացի Ֆրանսացիներէ եւ ոչ մէկ օտարական գործի կ'առնեն

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔԸ.— Գործօն մարմիններէն կան Հ. Յ. Դ. խումբը, քանի մը հատ Հնչակեաններ եւ իրարու մէջ պառակտուած Հօկեր : Ամէն ատեն ժողովրդական գործ տեսնողը եղած է Հ. Յ. Դ. մարմինը, սակայն ասոր վերջին ութ ամսուան միջոցին անոնց եռանդն ալ պակսած է :

Լա Սիօթայի գաղութը որեւէ առիթով ամբողջապէս եւ կամ մեծամասնաբար չէ կրնար տեսնել քովէ քով, որ եւ է հաւաքոյթի կամ հանդէսի մը մէջ : [illegible] մաս մը, այն ալ մասամբ վրայ համբուրող բանիմաց ... կիցներ են որ միշտ ներկայ կ'ըլլան որ եւ է հաւաքոյթի (15էն 30 հոգի). իսկ ջախջախիչ մեծամասնութիւնը օրը իրիկուն կ'ընէ սրճարաններու անկիւնները, թուղթ խաղալով եւ իրար վարկաբեկելով :

Ատեն մը կազմուեցաւ յարաբնական միութիւն մը, ժողովրդական եւ շատ օգտաշատ նպատակներով : Սակայն ինչպէս միշտ, մի ռամն Արաբկիրցի Յակոբի մը կամ Հնչակեանի մը յամառութեան եւ եսասիրութեան հետեւանքով կազմալուծուեցաւ եւ գեղեցիկ ծրագիրները մնացին կիսատ :

Գաղութը միայն մէկ բանի մէջ միակամ է,— եթէ իրենց անդամներէն մէկը մեռնի, շատ քիչ բացառութեամբ բոլորն ալ յուղարկաւոր կ'ըլլան, թերեւս հետեւողականութեամբ Ֆրանսացիներու

ԿՐԹԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿ.— Ժամանակին մասի վրայ համբուող իսկապէս արտասահմանի հայրենակիցներու ջանքերով ծաղկոց մանկապարտէզ մը բացուած էր, օրական ութ ժամ դասաւանդութեամբ : Իբրեւ ուսուցչուհի կը բերուի օրիորդ. Աղամեան, որուն կրթասիրութեան հետեւանքով ծաղկոցի գոները կը գոցուին : Ունեցած էր հազիւ 32–35 աշակերտ : Յետոյ վերոյիշեալ տիկինը արձակուրդի ամառկաններու անտեղի պահանջներով ծաղկոցի նստարանները եւ գոյքերը վար կը դնէ եւ իր հաշւոյն ծաղկոց կը բանայ, օրական մէկ ժամ դասախօսութեամբ : Հայկական քինախնդրութեամբ, այն ծնողները որոնք առաջ իրենց զաւակները չէին ղրկեր 8 ժամ դասախօսութեամբ ծաղկոցին, կը սկսին ղրկել այս վերջնոյն մէկ ժամուան դասերուն, միեւնոյն վճարումով : Սակայն [illegible] եւ այս անգամ ճարպիկ տիկինը Հօկ – Հնչակ պլոքին գիրկը կը նետուի : Այդ միջոցին «մոլորեալ ոչխարներ» որսացող բողոքական փրկիչները կը բանան զատ ծաղկոց մը ժողովարանին մէջ : Ծանօթ տիկինը կը փրփրի, աջ ու ձախ կ'իյնայ գոցել տալու համար այս ծաղկոցը, սակայն անօգուտ : Բողոքականներու ծաղկոցի աշակերտներու թիւը կը բարձրանայ մինչեւ 35–38ի : Դասաւանդութիւնները համեմուած են Քրիստոսի աղաչխարութեամբ եւ պատկերներով :

Անցեալ տարի հանգուցեալ Գալուստեան եպիսկ.ի ջանքերուն շնորհիւ կազմուած էր առժամեայ հոգաբարձութիւն մը, հայ մատուռի մը մատակարարութեան համար : Բաւական տատանումներէ վերջ, յաջողեցան այս տարի ծաղկոցի մը հոգատար մարմին կազմել եւ օգտուելով տիկին Տ. Գալստարեանի ներկայութենէն, հայ մատուռին մէջ հիմը դրին ազգային ծաղկոցի մը : Լսածիս համաձայն առաջին օրերու 5—6 աշակերտներէն յետոյ այսօր անոնց թիւը բարձրացած է 31էն 34ի որոնց 4ը չափահասներ : Կը սպասուի նաեւ ուրիշ նոր աշակերտներու : Անշուշտ ժողովուրդին ողջամիտ դասակարգը տեսնելով միւս ծաղկոցներու անկերպարան վիճակը, պիտի ուզէ ուժ տալ անկեղծ, ներկայ ժողովրդական ծաղկոցին : Այսուհանդերձ մեթոտիկ եւ լուրջ աշխատութիւն մը կը սպասուի նաեւ Տիկ. Գալստարեանէ, ծնողներու համակրութիւնը եւ վստահութիւնը ամբողջապէս գրաւելու համար.

Ահա երեք ծաղկոցներու աշակերտներու ներկայ թիւը .—

Ազգ. ծաղկոց	34—35
Բողոքականներու	28—32
Տիկ. Աղամեան	16—18

Եւ դեռ կան ծնողներ որ իրենց զաւակները եւ ոչ մէկուն կը ղրկեն, տարօրինակ յամառութեամբ :

Տիկին Աղամեանը տեսնելով ազգային ծաղկոցի բացուիլը, նախ ստահակութեան բողոքներ կը տեղացնէ թէ Հայերը դպրոց կը բանան եւ իր դիմումներուն ամլութենէն ճարահատ, այս անգամ կը դիմէ Մարսէյլ, ուղղակի նահանգապետութեան միեւնոյն «ազգասիրական» նպատակով : Եւ կան տարրեր որ գաղտնօրէն ուժ կուտան այս զարշելի դաւերուն : Մեր լսածին համաձայն յիշեալ տիկինը Փարիզէն պաշտօնական մարմինէ մը դրամական նպաստ կը ստանայ : Կ'ըսեն թէ այդ մարմինը Բարեգործականն է, թէեւ չիրցայ ստուգել :

Կան նաեւ երկու գիւղական հայրենակցական միութիւններ որոնք իրենց վերմակը մինչեւ գլուխը քաշած՝ խոր քունի մէջ թաղուած են : Ի՞նչ կը բանին մարդ չի գիտեր, սակայն ամէն տարեգլուխ մէկ մէկ տարեցոյց հրապարակ հանել չեն մոռնար :

Իսկ անգործներու համար որ եւ է լուրջ ձեռնարկ մը չկայ : Այս խեղճերը նպաստ չեն ստանար եւ չեն գիտեր ուր դիմեն : Մասնակի անգործները (շէնքերու մէջ աշխատողներն ալ) հաշուելով անոնց թիւը 15—16ի կը հասնի :

Առիթէն օգտուելով սրտագին կոչ կ'ընեմ մեր հայրենակիցներուն որ նախանձախնդիր ըլլան իրենց զաւակներուն հայեցի դաստիարակութեան, որպէսզի նախ հայ մեծնան ու լեզու սորվին, իսկ Ֆրանսերէնը արդէն ֆրանսական վարժարանի մէջ եւ դուրսը ինքնաբերաբար կը սորվին : Ամէնակարեւորը իրենց զաւակներուն լուրջ կրթութիւնն է : Փոքրերու մէջ երկու տարեկանէն մինչեւ 12 տարեկան փոքրիկներ անխնամ վրայ - գլուխով իրենց բախտին ձգուած են գրեթէ ամէն օր եւ խոշոր կտոր մը հաց կրծելով անփութօրէն կուգան հոս ու հոն : Բարեկրթութիւնը նախ ընտանիքէն եւ տունէն կը սկսի :

ԿՈՒՍՏԻՆԱՑԻ

Քեմալ-Ըսմէթ պայքար

— o —

Աթաթիւրքին եւ Ըսմէթ Ինէօնիւի միջեւ պայքարը ոչ միայն դեռ եւս գոյութիւն ունի, այլեւ հետզհետէ կը սաստկանայ, ինչպէս կը պատմէ իրազեկ նամբորդ մը :

Անոր գլխաւոր պատճառները երկուք են,— Ըսմէթ եւ իր գաղափարակից – ները կը ջանան նախագահի պաշտօնին կոչել ազգ. ժողովի նախագահ Քեազիմ Էօզալփը : Միւս կողմէ, Ըսմէթի հեղինակութիւնը օրէ օր կ'աւելնայ երկրին մէջ : Մանաւանդ տնտեսական ծրագրի պատճառաւ անոր յաջողակ այցելութիւնները՝ քաղաքէ քաղաք, զգալապէս կը բարձրացնեն անոր վարկը յաչս ժողովուրդին : Աթաթիւրք շատ լաւ կ'ըմբռնէ ասոր եւ հիմա իր կարգին կը ջանայ չէզոքացնել անոր ազդեցութիւնը : Այդ նպատակով է որ ան ապսպրած է զրահապատ շոգեկառք մը որուն ներքնամասը ամենաշքեղ սարքաւորում պիտի ունենայ,— ննջարաններ, աշխատասենեակներ եւայլն : Քէմալ պիտի կրնայ իր շքախումբով եւ աւելի քան տասնեակ մը գրագրուհիներով մէկ կայարանէն միւսը ճամբորդել եւ տեղւոյն շրջանին մէջ գտնուիլ հասարակութեան հետ : Այսպէսով կը խորհի չափաւորել նաեւ Ըսմէթի ազդեցութիւնը :

ՏՈՄՍԵՐ

Ողբերգութիւնը կը շարունակուի...

— o —

Մարսէյլիոյ մէջ «Հայ Բարեկամներու Միութիւն մը» կայ որ, պարբերաբար բանախօսութիւններ կը սարքէ : Ակումբ մըն է այս ալ ուրիշներու նման, որուն գոյութիւնը ոչինչով կ'արդարանայ : Քանի որ, ցարդ, չօշափելի գործ մը տեսած չէ ։

Ծանօթ ընկերոջ մը հետ, ըմբոշխնելու կ'երթանք եւ վայելելու միեւնոյն ատեն իր արդասիքը : Օրուան բանախօսն է Պոլսոյ նախկին ռուսական դեսպանատան թարգմաններէն փաստաբան Գ. Գօչնաքեան, որ տնտեսական յօդուածներ կը ստորագրէ Ֆրանսական թերթի մը մէջ :

Նիւթը՝ «Նմանողութիւնը քաղաքականութեան մէջ» :

Նկատելով որ Գ. Գօչնաքեան դեսպանատան մը թարգման եղած է, նկատելով որ Ֆրանսերէն թերթի մը մէջ յօդուածներ կը ստորագրէ եւ նկատելով որ փաստաբան է վկայեալ, փութացինք օգտուիլ իր հմտութենէն :

Հազիւ ժամը 10 եւ կէսին բանախօսութիւնը սկսաւ 20էն 25 ունկնդիրներու ներկայութեան, որոնց մէջ կը նշմարուէին քանի մը ուսանողներ, քանի մը օրիորդներ, ատամնաբոյժ մը, երդուեալ թարգման մը, դեղագործի քով աշխատող մը իր տիկնոջ հետ միասին, տեղական թերթին խմբագիրը, պանքայի պաշտօնեայ մը, առեւտրական մը եւ հիւպատոսարանի պաշտօնեայ օրիորդ մը իր եղբօր հետ եւն..

Գ. նախագահը որ անբիծ նկարներ գնահատող մըն է, բեմ հրաւիրեց բանախօսը

Հետեւեալը, առանց մեր կողմէ նըւազման կամ յաւելման ենթարկուելու, բանախօսուեցաւ մեզի.

«Անցեալին մէջ ու ներկային, բոլոր կառավարական ձեւերը, ժողովուրդները իրարու վրայ նայելով կ'ընդօրինակեն ու «քանի որ ան ըրաւ՝ մենք ալ կ'ընենք» ըսելով, կ'իւրացնեն մէկզմէկու ըրած եւ ընդունած régimeները :

Օրինակ՝ Մերձ. Արեւելքէն սկսելով, երբ Ռուսաստանը խորհրդարանական միապետութիւն եղաւ, անմիջապէս Պարսկաստանը զայն իւրացուց, յետոյ ալ Թուրքիան ընդօրինակեց : Երբ, համայնավարութիւնը եղաւ, անդին ալ ուրիշ մարդիկ, Մուսոլինին, Հիթլերը, Քէմալը, Տէ Ռիվերան եւն. եւն., ուրեմն կը տեսնենք որ քաղաքականութեան մէջ նմանողութիւնը որքան վարակիչ է» :

Երբ այս հմտալից բանախօսութիւնը վերջացաւ, իրեն յաջորդեց նախագահը, որ հմայիչ մըն է, հնութիւններ գնահատող մը, ի լուր ներկաներուն այսպէս խօսեցաւ . — «Զափազանց շնորհակալ ենք պարոնէն որ մեր չգիտցածը մեզի սորվեցուց. իր համբաւն հետ հմտութիւնն ալ ուղիղ կը համեմատի, ներկաներուն հրճուանքն ու ուրախութիւնը նոյնպէս եւ, մեր ալ անսահման գոհունակութիւնը կը յայտնենք» :

Երբ [illegible] դուրս ելանք այս հաւաքոյթէն, պաղը այնքան մեր ոսկորներուն հասած էր որ հազիւ կրցանք մեր շունչը մօտակայ պատ մը առնել, լալու եւ միեւնոյն ատեն խնդալու համար այն կեանքին վրայ որ մերինն եղած է :

—Բանախօսը հասկցանք, սակայն իր նախագահը որ կ'ըսէր «այսքան հմտալից բանախօսութիւն մը երբեք տեղի ունեցած ըլլար մեր միութեան մէջ», բնական է յանցիք, արդ պէտք է ուրեմն պատմելու բոլոր հեթանոսներուն, որ բարի ըլլան գալ եւ լսել մեզ :

— Ափսոս որ ամբողջ հայ ազգը բացակայ էր, կ'ըսէ ընկերս :

— Հոգ չէ, կ'իմանայ կ'ըսեմ, ու գլուխ գլխի կը տեսնենք ուսանողները որոնք մշակոյթի վրայ ճառելով մեր քովէն կ'անցնին ...

ՄՇՏԱԺԻԳԻՑ

** Հարաւային Ափրիկէի «Ռոպինսըն» ոսկեհանքը ամենախորն է աշխարհի մէջ.— 8.500 ոտք :

** Քէօպսի բուրգը (Եգիպտոս) ամենամեծ բուրգն է՝ 89 միլիոն խորանարդ ոտք ծաւալով եւ 451 ոտք բարձրութեամբ : Քարերու ծանրութիւնը վեց միլիոն թոնը կ'անցնի :

** Հին ատեն Եգիպտացիները արուեստական աչքեր կը գործածէին, որոնք կը շինուէին ոսկիէ, արծաթէ, պղինձէ եւ փղոսկրէ :

** Ուղտերը, նոյնիսկ տաք եղանակին մէջ չեն ծարաւնար, կրնան 12—14 օր քալել, առանց պտուտ մը ջուրի : Օրական 40 մղոն ճամբայ կը կտրեն :

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱՐՏԱՔՍՄԱՆ ԽՆԴԻՐԸ
ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

— o · o

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ ՄՈՒԹԷԻ ՈՒՇԱԳՐԱՒ ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐԸ
եւ ներքին նախարարին յայտարարութիւնները

Բ.

Մ. ՄՈՒԹԷ, (Շար.)—Շատեր Ֆրանսա եկած են իբրեւ գաղթական, մանաւանդ ռուսական գաղթի շրջանին, 15 տարի առաջ։ Անոնց զաւակները շատ փոքր էին այն ատեն։ Օր մը, երբ անձնական յանցանքի մը համար արտաքսուին, ի՞նչ պիտի ըլլան անոնց զաւակները։ Անոնք Ֆրանսերէնէ զատ ուրիշ լեզու չեն գիտեր, անոնք կրթուեցան մեր դպրոցներուն մէջ, ամուսնացան Ֆրանսուհիներու հետ, եւ կ'ուզեն Ֆրանսա մնալ՝ Ֆրանսացի արժանապրել տալով իրենց զաւակները։ Արդ, բռնութեամբ, արտաքսման պարզ հրամանով մը, դուք կը քանդէք ընտանիքին միութիւնը, դուք կը պատժէք ոչ միայն այն որ յանցանք մը գործած է, այլ եւ անոր ընտանիքը ամբողջ։ Ահա անհատական պարագաներ։ Ի՞նչպէս կը քննուին, ի՞նչ պատիժներ կը տրուին։ Հարցին միւս երեսն ալ այս։

Մենք կը բողոքենք վերին բռնապետութեան դէմ, ո՛ր երկրին մէջ ալ կատարուի։ Ամէն վարչաձեւ իր առաւելութիւնները եւ թերութիւնները ունի. Անոնց առաւելութիւնները շատ են, անոնց ալ թերութիւնները։ Սակայն ինչոր անհանդուրժելի է եւ սարսափելի, ստորին բռնապետութիւնն է, ստորակարգ պաշտօնեաներու բռնապետութիւնը։ Երբ կառավարութեան հրամանները կը գործադրուին կարգ մը փոքր պաշտօնեաներու կողմէ, որոնք մեծամիտ են եւ գինով՝ իրենց տրուած իշխանութեամբ (ծափահարութիւններ), գիտէ՞ք թէ ի՛նչպէս կը վարուին անոնք այս թշուառ մարդոց հետ, որոնք թշուառութեան այս պայքարին մէջ,— հարցը ուրիշ բան չէ, բայց եթէ թշուառութեան պայքար մը,— կը յանձնուին այդ փոքրիկ պաշտօնեաներու ամենազօր ձեռքը։ Գիտէ՞ք թէ ինչ ձեւով կը վարուին անոնք։

Նախ, մի՛ մոռնաք որ այս ասպարէզին մէջ կը տիրէ բացարձակ գաղտնապահութիւն մը։ Ոստիկանութեան համար՝ գաղտնապահութիւնը նուիրական աւանդութիւն մըն է։ Երբ կը վտարուի օտարական մը, չեն յայտներ թէ ի՛նչ պատճառներով կը վտարուի։

Մեզմէ շատեր, ձախէն մինչեւ աջ, կեդրոնն ալ միասին, ծանօթ են այս պարագաներուն։ Երբ ուզենք հասկնալ թէ ի՛նչ պատճառով կ'արտաքսուի օտարական մը, մեզի կը պատասխանուի նամակով մը, որուն մէջ երբեք չի պարզուիր արտաքսման պատճառը։ Որովհետեւ ոստիկանութիւնը չուզեր որ հակակշռեն իր գործունէութիւնը, եւ ներքին նախարարին նման մարդկայնական անձնաւորութիւններու հովանաւորութեան տակ, ոստիկանութիւնը կը շարունակէ կատարել իր ստորին ամենազօր բռնապետութիւնը, որ ծանր կը կշռէ թշուառութեան այս պայքարին վրայ։

Ինչո՞ւ այս գաղտնապահութիւնը, եւ ինչո՞ւ վարչական սա ձեւերը, զորս պիտի ներկայացնեմ.—

Երբ օտարական մը կ'առաջնորդուի սահմանագլուխ, ոստիկանութիւնը ձեռքէն կ'առնէ բոլոր թուղթերը,— եւ օտարականը որ եւ է մէկուն չունի այլ եւս տեղ մը երթալու։ Հայրենազուրկներու մասին գիրք մը կարդացի վերջերս, ուր գտայ ռուսական հին առածք մը, ցարական օրերէն մնացած։ Կը հարցուի.— «Ի՞նչ է մարդը»։ Կը պատասխանուի.—«Մարմին մը, հոգի մը, անցագիր մը»։

Այս առածքը ճշմարտութիւն մը կը ներկայացնէր ցարական շրջանին։ Բայց այսօր եւս ճիշդ է եղբայրական ու միջազգային տեսակէտով։ Այն մարդը, որ ինքնութեան թուղթ մը չունի, ընկերային տեսակէտով՝ մարդ չէ այլ եւս։ Դուք, միջազգային յանձնաժողովութեան մը վրայ, Նանսէնեան անցագիր տուիք այս գաղթականներուն, եւ հիմա անոնց ձեռքէն կը խլէք այդ անցագիրը։ Ի՞նչ կը մնայ անոնց ձեռքը, եւ ո՞վ է որ պիտի հիւրընկալէ զանոնք, առանց թուղթի։

Կը հարցնեմ ձեզի, պարոն նախարար ներքին գործերու, ընդհանուր ի՞նչ օրէնքներու հիման վրայ կը կատարէք օտարականներու արտաքսումը կամ հեռացումը։ Ի՞նչ ձեւով կը վարուիք քաղաքական փախստականներու հետ։

Պ. Ժուփոն մեզի պատասխանեց այդ հարցին մասին, սակայն ես կ'ուզէի որ դուք ճշդէիք քաղաքական փախստական բացատրութեան սահմանը։

Օրինակ մը տամ ձեզի, զոր աչքի օր պատահած։ Գերմանացի Հրեայ մը Թափօրի մը մէջ կը տեսնէ Հրեայ մը եւ Գերմանուհի մը, երկու նշանածներ, որոնք ժողովուրդին անարգանքին յանձնուած են։ Ինք եւս նշանուած ըլլալով, կը վախնայ եւ կը փախի Գերմանիայէն։ Կուգայ Ֆրանսա։ Մաս մը դրամ ունենալով, ճաշարան մը կը գնէ։ Օր մըն ալ կը վտարուի։ Չեն ուզեր զինք նկատել քաղաքական փախստական մը.

Անհրաժեշտ է հակակշռել։ Ի՞նչ կը հասկնաք «քաղաքական փախստական» բացատրութեամբ։ Ի՞նչ կարգադրութիւն պէտք է ընել այսպիսիներուն, որոնց կիները Ֆրանսացի են։

Ընդհանուր ձեւով, ի՞նչպէս կը քննէք անոնց թուղթերը, զոհ չերթալու համար սխալներու, մատնութիւններու, շանթաժներու, վրէժխնդրութեանց, չարաշահութեան, որոնք կրնան ծածկուիլ բացարձակ գաղտնապահութեամբ, պայման մը որով կը կատարուին նման բոլոր հրամանները.

Եզրակացնելու համար, կ'ուզէի հասկնալ, Պ. Նախարար, թէ ի՛նչ միտք ունի, եթէ, այսպիսի հարցերը դատական իշխանութեան յանձնուելու համար, Երեսփ. Ժողովին որոշումով անշուշտ, ձեր մօտ կազմուի Յանձնաժողով մը, ճիշդ ինչպէս կազմուեցաւ պատերազմի ընթացքին, այնտեղ քննելու համար թուղթերը, որքան ալ շատ ըլլան անոնք, այդ Յանձնախումբին մէջ, ձեր պաշտօնեաներուն կողքին, քննութեան մասնակցելու իրաւունք տրուելով նաեւ դատաւորներու եւ արտաքսման սպառնալիքին տակ գտնուած օտարականներու պաշտպան կողմին։

Այս ձեւով կրնաք ապահով ըլլալ թէ ձեր հրամաններուն մասին քննադատութիւններ տեղի չեն ունենար այլ եւս եւ երկու կողմերու տուած որոշումով կը խուսափիք պատասխանատուութենէ։

Պարոն նախարար, գիտեմ թէ ինծի պիտի ըսէք որ օտարականներու հարցը վճռապետական հարց մըն է։ Բայց քանի որ վերջին խօսքը ձեզի կը պատկանի, վճռապետութիւնը ձեզմէ չի խլուիր։ Ճիշդ չէ՞ սակայն մօտէն տեղեկանալ ներկայացուած պարագաներուն, խուսափելու համար անարդար որոշումներ տալէ։ Ճիշդ չէ, հետեւաբար, մինչեւ տալ պաշտպան կողմին՝ լսելի ընելու համար իր ձայնը։

Կրնայի բազմաթիւ օրինակներով պարզաբանել իմ այս երկար հարցումս, սակայն ժամանակ չկայ։ Բայց կը յուսամ թէ հասկցուեցայ, ուստի կը խնդրեմ Պ. Նախարարէն, որ ըսէ ինծի թէ ի՛նչ կը խորհի օտարականներու մէջ դասակարգում մը կատարելու մասին, մասնաւոր պարագաներու քննութիւնը երկու կողմերու մասնակցութեամբ կատարելու մասին։

Եթէ ընդունուի մեր տեսակէտը, չեն կրնար պատահիլ այն դէպքերը, զորս մատնանշեցի

Եթէ ձեր հրահանգները թելադրուած են գործազրկութեան տագնապէն ծագած «ժամանակաւոր» չափաւորութենէ մը,— «ժամանակաւոր» կ'ըսեմ, որովհետեւ կը խորհիմ թէ այս տագնապն ալ վերջ պիտի գտնէ,— կը յիշեցնեմ ձեզի թէ մեր երկիրը ունի նաեւ տնտեսական շահագրգռութիւններ, զորս մենք պարտաւոր ենք պատշաճեցնել մարդկութեան եւ արդարութեան շահագրգռութեանց հետ։

Ներկայ վարչաձեւին մէջ, որքան ալ անկազմակերպ ըլլայ կամ ոստիկանական պաշտօնեաներու ամենակալութեան յանձնուած, այդպէս չէ որ տեղի կ'ունենայ։ Ահա թէ ինչո՛ւ ձեզի ուղղեցի, չեմ ըսեր հարցում, այլ կ'ուզէի ըսել, աւելի ճիշդ բառով մը, այս խնդրանքը (ծափեր ձախէն)։

ԽՄԲ.— Յաջորդով կուտանք ներքին Նախարարին եւ երեսփոխան Պ. Մութէի դէմ առ դէմ վիճաբանութիւնները։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ
«ՌԷՔԼԷՄ» ԹԷ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

— o —

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Երեք ամիս է, աւելի քան երկու հազար հայ, յոյն եւ ռուս բանուորներ զրկուած են պետական նպաստէ եւ հակառակ պաշտօնական հաւաստիքներուն, դեռ վերահաստատուած չէ նպաստը։

Նպաստի դադարման օրն իսկ, քանի մը հայ ձեռներէց բանուորներ կ'որոշեն ժողով գումարել եւ իրենց դատին պաշտպանութիւնը յանձնել իրաւասու մարմնի մը։

Գիտակցաբար թէ անգիտակցաբար, այս գեղեցիկ որոշումը կը գործադրեն ձախաւեր եղանակով մը։ Ժողովը կը գումարուի աշխատանքի սակարանին մէջ, նոյն օրն իսկ։ Ներկայ կ'ըլլան մօտ 400 բանուորներ որոնց երեք հարիւրը իբրպէս գործազուրկ եւ նպաստառու, իսկ հարիւրը՝ բանուորներու պաշտպանութեան աջակցելու տրամադիր եւ գործատէր բանուորներ։

Նոյն պահուն սրահին մէջ գտնուող Ֆրանսացի համայնավարներ կը ստանձնեն ժողովը կառավարելու պաշտօնը։ Մէկը ինքզինքը կը հռչակէ օրուան նախագահ, ուրիշ մը քարտուղար, ճառախօս եւն. եւն.։

Չորս-հինգ Ֆրանսացիներ իրարու ետեւէ բեմ կը բարձրանան եւ կը խօսին երկար ճառեր, քննադատելով ներկայ կառավարութիւնը։ Մեր բանուոր հայրենակիցները իրենց բուռն ծափերով նորանոր վարկեր կը բանան ճառախօսներուն, որոնք քաջալերուելով աւելի յառաջ կ'երթան։

Ժողովի վերջաւորութեան՝ նախագահին կողմէ կը ներկայացուին եօթը անձեր եւ կ'առաջարկուի անոնց յանձնել իրենց դատին պաշտպանութիւնը։ Այս առաջարկն ալ ծափերով կ'ընդունուի։

Ահա այսպէս կը ստեղծուի գործազուրկներուն Կեդր. Կոմիտէն, որուն անդամներուն երեքը Ֆրանսացիներ են, երեքը Հայ, իսկ մէկը Յոյն։ Երեք Հայերէն մէկը, թէ գործազուրկ է եւ թէ նպաստառու, իսկ միւս երկուքը ի՞նչ գործ ունէին այդ հաւաքոյթին եւ մանաւանդ Կեդր. Կոմիտէին մէջ, քանի որ ոչ գործազուրկ են եւ ոչ ալ գործազուրկներու վստահութիւնը կը վայելեն

Այս մարմնի ծնունդէն անմիջապէս վերջ, Աշխատանքի Սակարանին փողոցներու պատերը զարդարուած էին խոշոր եւ գոյնզգոյն յայտարարութիւններով։

Կ'արժէ յիշել միայն մէկ նախադասութիւն, գաղափար կազմելու համար ծրագրուած գործունէութեան մասին.— «Բանուոր ընկերներ, Փաշական կառավարութիւնը նպաստէ զրկած է մօտ երկու հազար հայ, յոյն եւ ռուս բանուորներ, միւս կողմէ նորանոր վարկեր կը բանայ պատերազմական զէնքեր աւելցնելու համար։ Այսօր օտարականներն են որ կը զոհուին, վաղը կարգը մեզի պիտի գայ»։

Եւ այս կոմիտէին անդամներէն երեքը՝ ինչպէս ըսինք Հայեր են.. Այսպէս գործազուրկ բանուորը կը դառնայ ակամայ գործիքը համայնավար կուսակցութեան ձախ թեւին, որ ամէն շաբաթ զանազան ու զարմանազան յայտարարութիւններով կ'ողողէ հրապարակը օրօրելով, յուսադրելով շուարած բանուորները։ Ամէն շաբաթ կը կազմակերպուին մեծ միթինկներ հայ նպաստառուներու իրաւունքը պաշտպանելու պատրուակով եւ գրեթէ բոլոր հրաւէրներուն կը պատասխանեն հայ բանուորները, յուսալով որ իրենց ներկայութիւնը պիտի կրնայ օգտակար ըլլալ գործին շուտափոյթ կարգադրման։

Գործազուրկներու այս ինքնակոչ կոմիտէն օգտուելով բանուորներու դժբախտութենէն, կը բաժնէ անդամատոմսեր՝ փոխարէն ստանալով 1.25 ֆրանք։ Ազգային Վարչութիւնը որ, Մարսէյլի գաղութին միակ մարմինն է, մասնաւոր յայտարարութիւններով լրջութեան եւ զգաստութեան հրաւիրեց հայ բանուորները, խոստանալով պաշտպանել անոնց իրաւունքը եւ դիմելով առ որ անկ է։ Բայց Կեդր. Կոմիտէն շարունակեց իր ճամբան։ Եւ ահա ռամկավար մը, Յովիկեան, իր կարգին հրապարակ կ'իջնէ շահագործելու համար շուարած հայրենակիցները, կը խաչաձեւէ ազգային վարչութեան դիմումները, եւ տասը հազար ֆրանքը դանձելով երկու հազարը կը ծախսէ գրենական պիտոյքներու եւ շրջուն քննիչի, իսկ ութ հազարը կը բաժնէ իր ուզած ձեւով, մինչ անդին գործազուրկները կը շարունակեն շաբաթը երկու օր ներկայանալ նպաստի գրասենեակը, հաստատելու համար իրենց անգործութիւնը։ Ուրեմն ոչ միայն երկու հազար բանուորներ նպաստէ զրկուած են, այլ եւ պարտաւոր են ամէն շաբաթ նուազագոյն երկու ֆրանք ծախսել երթեւեկի համար։ Եւ չկայ մարմին մը որ լրջօրէն աշխատի, գոնէ խնայելու համար աւելորդ յոգնութիւններն ու ծախսերը։

Ս. Միլտոնեան

ԿԵԱՆՔԸ ՎԻԷՆՆԻ ՄԷՋ

═ ● ═

ՎԻԷՆ, 18 փետր. (Յառաջ).— Հակառակ տնտեսական ծանր տագնապին, որ անհուսալի մատնած է աշխատաւոր դասակարգը, ամէն շաբաթ անպակաս են զանազան հանդէսներ եւ ներկայացումներ։ Այս բոլոր ձեռնարկներն ալ նոյն աշխատաւոր դասակարգն է որ իր ներկայութեամբ կը քաջալերէ։ Անցեալ կիրակի կէսօրէն վերջ առաջին անգամ ըլլալով կոմիտէի կողմէ ներկայացուեցաւ Յակոբ Պարոնեանի «Մեծապատիւ Մուրացկաններ», Ալբերթ Կաթոլիկ սրահի մէջ։ Ճիշդ յայտարարուած ժամուն բացուեցաւ վարագոյրը։ Սրահը լեցուած էր ծայրէ ի ծայր, ինչ որ զարմանք պատճառեց բոլորին. խաղը անցաւ շատ յաջող, գլխաւոր դերակատարներն էին Կ. Փէհլիվան (Աբիսողոմ աղա), Ենովք Տօղիկեան (Մանուկ աղա), տիկ. Արշալոյս Մաղաքեան (Մանուկ աղայի կինը), յաջողութեամբ կատարեցին իրենց դերերը եւ գոհունակութիւն պատճառեցին բոլոր ներկայ ունկնդիրներուն։

Պարոնեանի այս գործին մէջ ուշադրութիւնս գրաւեց հետեւեալ պատկերը որ հինէն ի վեր անդարմանելի ցաւ մըն է հայ մտքի եւ գրչի մշակներուն համար.— Աբիսողոմ աղան Մեծահարուստ հողատէր ջոջ մը, Տրապիզոնէն Պոլիս կուգայ ամուսնանալու համար, հազիւ լուրը կը տարածուի Պոլսոյ մէջ, Աբիսողոմ աղայի շուրջը կը հաւաքուին, հայ մտքի մշակները, — խմբագիր, բանաստեղծ, նկարիչ, բժիշկ, դերասան եւն., ամէնքն ալ աջակցութիւն խնդրելով։ Պարոնեան այս պատկերը ներկայացուցած է երգիծական ձեւով, բայց ի՞նչքան հարազատ է իր բովանդակութեամբ։ Նոյն պատկերը չէ՞նք տեսներ այսօր ալ ...

Գարունի

ՉԱՐՍԱՆՃԱԳՑԻՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 18 փետր.— Չարսանճագցիներու ընդհ. ժողովը տեղի ունեցաւ փետր. 17ին, Պար Շոմիէի սրահին մէջ։ Ներկայ էին 50է աւելի հայրենակիցներ. Գլխաւոր օրակարգն էր նպաստազուրկ հայրենակիցներու վիճակը։ Ժողովը որ խառն էր եւ արտակարգ, քննութեան ենթարկեց նաեւ ուրիշ շատ մը կարեւոր խնդիրներ։ Այս առթիւ խօսեցան հայրենակիցներ Գաւօեան, Մելիտոսեան, Տ. Մանուէլեան, Տէօքմէճեան եւ ուրիշներ։ Կեդր. Վարչութեան ներկայացուցիչը պարզեց դժբախտ հայրենակիցներու վիճակը եւ շեշտեց օգնութեան անհրաժեշտութիւնը։ Յարդ սպասեցինք փոխադարձ օգնութեան սնտուկի մը հաստատման։ Հակառակ «Յառաջ»ի տարիներէ ի վեր թափած աշխատանքներուն, այդ ազգօգուտ ձեռնարկը կարելի չեղաւ կազմակերպել, բայց այսօր այլ եւս անխուսափելի պահանջ մը առջեւ կը գտնուինք եւ պէտք է մեր շրջանակին մէջ կազմակերպուինք օգնութեան հասնելու համար։ Ընդառաջ երթալով Կեդր. Վարչութեան կոչին, ժողովականները առաջարկեցին անմիջապէս կազմել ժամանակաւոր հանգանակիչ յանձնախումբ մը, որ պէտք կարելի ըլլայ դիւրացնել նաեւ Կեդր. Վարչութեան աշխատանքները։ Նախ քան յանձնախումբին ընտրութիւնը, որոշուեցաւ.—1. Այն հայրենակիցները որ կ'աշխատին պարտաւոր են մասնակցիլ շաբաթական առնուազն 3—5 ֆրանքով, փոխադարձ օգնութեան սնտուկին։ 2. Այն հայրենակիցները որ կը մերժեն իրենց մասնակցութիւնը, պիտի զրկուին հայրենակցական բոլոր իրաւունքներէն։ 3. Կարելի է դրամի փոխարէն ընդունիլ նաեւ իրեղէններ։ Յանձնախումբին անդամ ընտրուեցան Պ. Պ. Լեւոն Մելիտոսեան, Տ. Մանուէլեան, Ահարոն Կիրակոսեան, Գէորգ Գաւօեան, Աբրահամ Լուսիկեան եւ Նշան Քէհեան։ Յանձնախումբին հրահանգուեցաւ Կեդր. Վարչութեան հետ միասնաբար ձեռնարկել նպաստաբաշխման աշխատանքներուն, կիրակի օր։

Ժողովականները մեկնեցան գոհ տրամադրութեամբ եւ այն համոզումով թէ մասամբ կատարած կ'ըլլան իրենց հայրենակցական պարտականութիւնները։ Կը մաղթենք յարատեւ աշխատանք եւ յաջողութիւն։

Գ. Էլէճ

ՄԱՄՈՒԼ

Ներգաղթ

— ● —

Սոֆիայի «Ազատ Խօսք»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (7 փետր.).

— «Արտասահմանի հայ գաղթականութեան բոլոր թշուառութիւններու հիմնական դարմանը ներգաղթն է։

Պարզ այս ճշմարտութեան ընտելացան ամէնքը, բացի խորհրդային Հայաստանի կառավարութենէն։

Կը սխալինք։ Խորհրդային Հայաստանի կառավարութիւնը աւելի քան գիտակ է այդ ճշմարտութեան, բայց, ինչպէս ամէն խնդրին մէջ, ան կը հետապնդէ իր սեփական քաղաքականութիւնը, որ ոչ միայն շատ հեռու է նոյն այդ ժողովուրդի ամէնէն էական պահանջներէն, այլ եւ տրամագծօրէն հակառակ է անոնց

«Ամենայն Հայոց չէ խորհ. Հայաստանի կառավարութիւնը» նաեւ ներգաղթի հարցին մէջ։

Սուտ ու փուճ եղած են անոր բոլոր պատճառաբանութիւնները ներգաղթի ուշացման ու ձգձգման գործին մէջ։ Չկայ ոչ մէկ Հայ, որ դէմ կամ արգելք ըլլայ ներգաղթին։ Ու չկայ ոչ մէկ գաղթական, որ չփափաքի իր հայրենի հողին վրայ թափել աշխատանքի իր արդար քրտինքը։ Բայց ներգաղթը կ'ուշանայ ու կը ձգձգուի շարունակ, վասնզի խորհ. իշխանութեան պէտք են ոչ թէ ներգաղթողներ եւ անոնց թշուառութեան ամոքումը, այլ կուսակցական - քաղաքական պղտոր շահեր։

Սրտակից բարեկամութիւն ունի այդ իշխանութիւնը Թուրքիոյ հետ եւ սակայն չարտօներ կամ չի դիւրացներ Հայաստան մուտքը թրքական դժոխքին մէջ «ապրող» Հայերուն, որոնց կացութիւնը գրաստի մը վիճակէն տարբեր չէ եւ որոնք ընդմիշտ պիտի կորսուին հայութեան եւ Հայաստանի համար, եթէ հայրենիք չերթան այսօր իսկ։

Հլու կամակատարն է այդ իշխանութիւնը Մոսկուային, զոր կը համարէ ամենազօր բարեկամը Հայաստանին ու հայութեան, բայց ան չուզեր կամ չի կրնար անկէ ստանալ տարրական աջակցութիւն, ներգաղթի գործը կազմակերպելու համար Մոսկուան Աստծուն օրը միլիոններ կը սփռէ աշխարհի ամէն կողմ, ամէն նպատակի համար, բայց մէկ հատիկ թուղթ ռուբլի չյատկացուց ցարդ հայկական ներգաղթին։ Ինչո՞վ բացատրել «Հայաստանի ամենազօր բարեկամի» այս այնքա՛ն սիրալիր ընթացքը Հայաստանի եւ հայկական ներգաղթի հանդէպ։

Փոքրիկ է Հայաստանը եւ հնարաւորութիւն չկայ զանգուածային ներգաղթի, կը պատճառաբանեն երբեմն խորհ. Հայաստանի իշխանութիւնը եւ անոր արտասահմանեան թմբկահարները։ Բայց կը մոռնան, որ կարսի դաշնագրով իրենք գերեզմանաքար դրած են «մեծ» Հայաստանի վրայ ու նոյն «ամենազօր բարեկամ» Մոսկուայի բարեհա՛ճ կարգադրութեամբ հայկական Նախիջեւանն ու Ղարաբաղը նուիրած են Ադրբէջանին, Ախալքալաքն ու Բորչալուի մէկ մասը՝ Վրաստանին, իսկ հացառատ Սուրմալուն՝ Թուրքիոյ։

Հայաստանի մէջ աննախընթաց վերաշինութի՞ւն է ... կը շինուին ոչ միայն նոր տուներ, այլ եւ նոր թաղամասեր, ոչ միայն նոր գիւղեր, այլ եւ նոր քաղաքներ, կը պոռան ու կը կանչեն հայ բոլշեւիկները ու անոնց յայտնի ու ծածուկ գործակալները, բայց երբ խնդիրը ներգաղթին գայ, «բնակարան չունինք» կը մրթմրթան։ Ո՞ւր է ուրեմն, *աննախընթաց վերաշինութի՞ւնը*, թէ ներգաղթի ցանկութիւնն ու ճշմարտախօսքը։

«Ներգաղթը կարելի է կազմակերպել արտասահմանի դրամական աջակցութեամբ», կը յայտարարեն պաշտօնապէս Երեւանէն, բայց երբ արտասահմանի մէջ հայրենասէր հայ մարդը եւ կազմակերպութիւնը իր նիւթական աջակցութիւնը կը տրամադրէ ներգաղթի գործին, նոյն Երեւանէն պաշտօնապէս ու սիրիքօրէն կը մերժեն այդ աջակցութիւնը։

Այս կարգի դառն փաստերու շարքը կարելի է անվերջ երկարել։ Բայց պարզ իրողութիւնն այն է որ, երրորդ գարունը կուգայ եւ ներգաղթը չկայ ու չկայ։

Ներգաղթի փոխարէն կայ սակայն հազար խոստում ու կեղծիք, եւ անվերջ շանթաժ ու շահագործում»։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՁԵԿՈՅՑ
ՊՈԼՍԵՑԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 19 փետր.— Պոլսեցիներու Ընդհ. Պատգմ. ժողովը գումարուեցաւ 17 փետր. կիրակի օր Ուս. Միութեան սրահներուն մէջ։ Կեդր. Վարչութիւնը հրաւէրներ ուղղած էր օրակարգ ունենալով.—

Ա. Համարատուութիւն եւ հաշուետուութիւն 1933—34ի։

Բ. Նոր Կեդր. Վարչութեան ընտրութիւն եւ վայրը։

Գ. Միութեան տասնամեակը տօնելու հարց ի նպաստ գործազուրկներուն։

Դ. Ծրագիր - կանոնագրի 20րդ եւ 42րդ յօդուածներու բարեփոխում։

Ե. Արտասահմանի մէջ Պոլսեցի գրողներու ձեռագիրներու հաւաքումը ի նպաստ Հայաստանի մատենադարանին։

Օրակարգի այժմէութիւնը նկատի առնելով, հրաւէրին իրենց ներկայութեամբ պատասխանած էին, Նիսէն Գլէման Պէյազեան, Լաւիօթայէն՝ Նշան Ռիւստէմեան, Թուլոնէն՝ Աւետիս Սիւրմէեան, Էքսէն՝ Եղուարդ Պարտիզպանեան, Կարտանէն՝ Սմբատ Անէմեան, Լիոնէն՝ Յարութիւն Համամճեան եւ Վալանսէն՝ Տիգրան Զինարեան։

Դիւանը կազմուեցաւ ձեռնամբարձ քուէարկութեամբ, նախագահ Պ. Էմիլ Սերվիչէն Քրէտի Քոմէրսիալ տը Ֆրանսի պաշտօնեայ) եւ քարտուղարուհի էմմա Հիւրմիւզ (Ասօսիասիոն տէ գ'Էթիւտիան տը Ֆրանսի քարտուղարուհի)։

Ընդհ. ժողովը լսելէ վերջ 1933—34 շրջանի գործունէութեան տեղեկագիրը, գնահատանքի քուէ տուաւ, որ իր կարելին ըրած էր օժանդակելով թէ գործազուրկներու օգնութեան կոմիտէին եւ թէ հարաւ. Ֆրանսայի թեմի ազգ. կեդր. վարչութեան։

Կեդր. Վարչութեան անդամ ընտրուեցան Մարսէյլի շրջանէն՝ Տիկ. Մատլէն Նավէր, Պ. Պ. Աստուածատուր Միհրան, Քիթապճեան Արամ, Գափուճեան Արամ, Լուի Վիտալ, Արամ Հանչէր, Հրանդ Ոսկեան, Յովհ. Վարժապետեան եւ Միքայէլ Նավէր։ Որոշուեցաւ Միութեան տասնամեակի պարահանդէսի հասոյթը ամբողջովին յանձնել «Սօլիտարիթէ Ֆրանքօ-Արմէնիէնն»ի սնտուկին, հայ գործազուրկներուն բաժնելու համար։

Ժողովը մերժեց յօդուածներու փոփոխման հարցը եւ քուէարկեց 2000 ֆրանք, ի նպաստ արտասահմանի Պոլսեցի գրագէտներու ձեռագիրներու հաւաքման ֆոնտին։

Դիւան

×

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Միջազգային մեծ պատերազմի դաշնակից կռուողներու եւ զոհերու եղբայրակցական Միութիւնը (Union Fraternelle des anciens Combattants et Victimes de guerre interalliés), որուն կեդրոնատեղին կը գտնուի Փարիզ, 10, Րիւ Նօթր Տամ տը Լօռէթ (9), կազմուած է, ինչպէս իր անունը ցոյց կուտայ, դաշնակից երկիրներու բոլոր հին կռուողներէն։

Միութիւնը չզբաղիր ոչ քաղաքականութեամբ, ո՛չ կրօնքով։ Նոյն հին կռուողներուն իրաւունքները կը պաշտպանէ։

Ամենայն ընդունելութիւնը վերապահուած է մեր հայ բարեկամներուն եւ իրենց համար մասնաճիւղ մը հաստատուած է կեդրոնատեղին մէջ, ուր պիտի ընդունուին ամէն օր կէսօրէն յետոյ ժամը 6—7 պաշտօնական քարտուղարին, Պ. Աղեքսանդր Խան Առաքելեանի կողմէ։

Երկու լուսանկար եւ զինուորական վկայական անհրաժեշտ են հին կռուողներու անդամատոմս ստանալու համար։

Միութեան անդամները ընտանեկան հաւաքոյթներ ունին ամէն շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, 54 Rue Pigalle։

Վարչութիւն

Երկու քոյրեր անձնասպան եղան

ՎԱՐ ՆԵՏՈՒԵԼՈՎ ՕԴԱՆԱՒԷՆ

Միբային ողբերգութիւններն ալ կ'արդիանան: Առջի օր, ահռելի անձնասպանութիւն մը գործուեցաւ Լոնտոն – Փարիզ օդանաւին մէջ: Նափոլիի ամերիկեան հիւպատոսին երկու աղջիկները, Ճէյն եւ Էլիզապէթ, 20 եւ 23 տարեկան, որոնք Լոնտոնէն օդանաւ նստած էին Փարիզ գալու համար, ձեռք ձեռքի տալով իրենք զիրենք վար նետեցին եւ ինկան անգլիական դաշտի մը վրայ: Վար նետուած էին 900 մեթր բարձրութենէ մը, իրար փաթթուած, եւ իրենց մարմինները խոր հետք մը ձգած էին տղմուտ գետնին վրայ, յար եւ նման իրենց կերպարանքին: Անդրանիկը, ամբողջովին սեւեր հագած, սարսափելի յօշոտուած էր, բայց իր քոյրը տեսանելի վէրք մը չէր ցուցներ եւ մարդիկ չէին հաւատար թէ մեռած է: Երբ վերցուցին, տեսան որ վիզը խորտակուած էր:

Օդանաւորդը այն մարդն է որ վերջերս ձոյլ ոսկի կը փոխադրէր Լոնտոնէն Փարիզ, երբ վար ինկաւ թանկագին բեռը (յետոյ գտնուեցաւ ֆրանսական հողի վրայ): Իր պատմութեան համաձայն, երկու աղջիկները մռայլ երեւոյթ մը ունէին, երբ օդանաւ նստան: Բուռն փոթորիկ մը կը տիրէր, այնպէս որ մեծ դժուարութիւն քաշած ըլլալու եմ, դուռը բանալու եւ վար նետուելու համար: Երկու քոյրերը մասնաւոր զգուշութիւններ ձեռք առած էին, գլուխ հանելու համար իրենց անձնասպանութիւնը: Մեծ քոյրը ընկերութեան տնօրէնին ներկայանալով, վարձեր է օդանաւին բոլոր տեղերը,— վեց աթոռ: Իրականին մէջ, տրուած չորս անունները սուտ էին: Երբ մեկնելու ժամը հասաւ եւ միւս չորս ճամբորդները չերեւցան, օդանաւորդը դիտել տուաւ թէ այլեւս չի կրնար սպասել: Ասոր վրայ մեծ քոյրը հեռախօսը ձեռք կ'առնէ իբրեւ թէ խօսելու համար, յետոյ կ'ըսէ.— «Յայտնի է որ չպիտի գան: Մեկնի՛նք»:

Կը ստուգուի թէ երկու քոյրերը սիրահարած, նոյն իսկ նշանուած էին երկու անգլիացի օդանաւորդներու հետ, որոնք փետրուար 14ին մեռան Մեսինայի մօտ, իրենց օդանաւը վար ինկած ըլլալով: (Ուրիշ եօթը հոգի ալ մեռան այս արկածին մէջ):

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ ԳԼԽԱՏՈՒԱԾ երկու լրտեսուհիներուն, Տիկին Պէնիթայի եւ Օր. Նացնէրի թաղումը տեղի ունեցաւ չափազանց անարգական պարագաներու մէջ: Կառավարութիւնը թոյլ տուած էր որ միայն ազգականները մասնակցին: Արգիլուած էր նոյնիսկ ծաղկեպսակ տանիլ: Հակառակ այս արգելքին, ամենամօտ ազգական կիները ծաղիկներ պահած էին իրենց վերարկուներուն տակ, եւ, երէցին աղօթքէն յետոյ, յաջողեցան արագօրէն զանոնք հանել եւ նետել հողակոյտին վրայ:

ՆԵՐՔԻՆ ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆ ՄԸ հաստատուեցաւ Գերմանիոյ մէջ, պայքարելու համար գործազրկութեան դէմ: Հիթլէր ինք անձամբ ստորագրեց առաջին չէքը: Լիազօրութիւն տրուած է ելմտական նախարարին, յաջողութեամբ գլուխ հանելու համար այս փոխառութիւնը: Գործազուրկներու թիւր 268,000 աւելցած է յունուարին, իսկ առեւտրական կշիռը 105 միլիոն մարքի բաց մը կը ցուցնէ:

ԿՈՎԿԱՍՑԻ ԹՈՒՐՔ ՄԸ, Օսման Օմարով, առջի օր այցելութեան գնաց իր հայրենակիցին՝ Տաղստանցի Մուհամմէտ Ջերմոյեւի, որ 10,000 փրանքի յարկաբաժին մը վարձած է Նէօյյիի մէջ: Ջերմոյեւ խնդրեց որ սպասէ վարը, սրահին մէջ: Երբ սանդուղներէն կ'իջնէր, Օմարով անկիւն մը կծկուած, ատրճանակը քաշեց, երեք հարուած պարպեց եւ փախաւ, անձնատուր ըլլալով ոստիկանութեան: Վիրաւորը հիւանդանոց փոխադրուեցաւ յուսահատական վիճակի մէջ: Հարցաքննութեան ատեն Օմարով յայտնեց թէ 1140 փրանք առնելիք ունէր եւ չէր կրնար գանձել, իսկ զոհին ազգականները կ'ըսեն թէ Ջերմոյեւ ծանօթ մարդասէր մըն է, բարիքի հաւնքեր ունեցած է Կրոզնիի մէջ (Հիւս. Կովկաս), եւ միշտ օգտակար եղած է Օմարովի, սակայն այս վերջինը տգէտ եւ անոպայ մարդ ըլլալով, կը նախանձէր եւ հաւասարակշռութիւնը կորսնցուցած էր:

ՎԷՐՏԷՕՆԻ ճակատամարտին 19րդ տարեդարձը տօնուեցաւ առջի օր, Սորպոնի մէջ: Ինչպէս կը յիշուի, 1916 փետր. 21ին ծանր կացութեան մը մատնուած էր Ֆրանսա: Գերմանիոյ գահաժառանգը յառաջ կը խաղար անհագին բանակով մը: Կայսրն ալ ետեւէն կը հասնէր: Սարսափելի կրակի մը բռնուած էին ֆրանսական դիրքերը, եւ անհաւր մտահոգութիւն կը տիրէր ամբողջ երեք օր, երբ Ժոֆռ նոր ուժեր ստանալով, բուռն յարձակողականի մը սկսաւ եւ թշնամին ստիպուեցաւ կանգ առնել:

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՕՆԱՏՈՒՆԸ *71, Avenue Kléber*
ՀԱՍՑԷՆ ՄԻՇՏ ՆՈՅՆՆ Է
Բաց է ամէն առաւօտ ժամը 10—12.30: — դիմել ամէն կարգի վկայականներու համար.

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

Իսիի *Զաւարեան*, Պուա Քոլոմպի *Արամ*, Առնուվիլ-Սարսէլի *Վարդան*, Փարիզի *Եգիպտացի*, Քաշանի *Արծիւ* եւ Ցանուվիլի կոմիտէներու եւ ենթակոմիտէներու ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին:

ՌՈՍՏՈՄ խումբի ժողովը վաղը կիրակի առաւօտ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ *ենթակոմիտէի եւ* Քրիստափոր *խումբի ընկերներու ընդհ. անդամական ժողովը վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղիին մէջ.*

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

Ռոստոմ *եւ* Իշխան *ենթակոմիտէներու դասախօսութիւնը, աՇ բ. երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքավայրին մէջ: Կը խօսի ընկեր Հ. Սերէնկիւլեան*

Վրէժ *խումբի դասախօսութիւնը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին: Կը խօսի ընկեր* Պօղոս Հիւսեան:

Ակնունի *ենթակոմիտէի եւ* Համազասպ *խումբի դասախօսութիւնը վաղը կիրակի երեկոյ ժամը 8ին: Կը խօսի ընկեր Հ. Սէրէնկիւլեան*

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ՀԱՒԱՔՈՅԹ

Փարիզի «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» կոմիտէի կողմէ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18ի առթիւ
Վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 2.30ին
Սօսիէթէ Սավանթի Ռ սրահին մէջ,
Կը նախագահէ՝ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ
Կը խօսի՝ Ա. ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԸՆԿԵՐԱ-ՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ
կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՖՈՆ Տ'ՕԳՆԱՅԻ *ԿՈՐԻՒՆ* ենթակոմիտէին կողմէ
Այսօր Շաբաթ կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 2ին
Դաշնակցութեան նոր բացուած գրադարանին մէջ
բանախօսութիւն, երգ, նուագ, պար եւ անուշեղէն.

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ
կազմակերպուած ՊՕՐՏՕԻ ՄՈՒՐԱՏ խումբին կողմէ
Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ 25 ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ
Կազմակերպուած՝ *ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ* կողմէ
մասնակցութեամբ իր սանուհիներու «ԱՐԱՔՍ» միութեան
Պատուակալ նախագահութեամբ **Patenôtre DESNOYERS**ի
Maire d'Enghien et député Seine et Oise
Վաղը կիրակի կէս օրէն վերջ ժամը ճիշդ 2.30ին՝
Salle des Fêtesի մէջ, **Rue de Casino,** Անկեն
Կը խօսին՝ Երգ. վարչութեան ատենապետուհին Տիկ. Շ. *ՄԻՍԱՔԵԱՆ* եւ Տք. *ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ* (Ֆրանսերէն):
Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն՝ Տիկ. ԱՐԵԱԼՈՅՍ Հ. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ, Տիկ. ԱԼԻՍ Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ, Տիկ. ՄԱՐԻ ՊԷՐՁԻԳԱՆԵԱՆ, Օր. ԱԼԻՍ Լ. ՊԱՊՕՆԵԱՆ, եւ «ԿՈՄԻՏԱՍ» երգչախումբը
Բ. Մաս Մանկական բաժին, ներկայացում եւ արտասանութիւն:
ժամը 6 – 10 պար «ԵՓՐԱՏ» նուագախումբի ընկերակցութեամբ:
Պարք եւ արշախմութիւն: Ձոյն եւ դիւրաւոր պիւֆէ.
Կը մասնակցի *ԵՓՐԱՏ* նուագախումբը ղեկավարութեամբ Պ. Յ. ՕՆՆՕՍԵԱՆԻ:
Տոմսերու մասնակցութեան համար մուտք կը գանձուի
մեծերէ 5 ֆրանք եւ փոքրերէ 3 ֆրանք:
Հաղորդակց. միջոց.— կառ. տիւ Նորէն շոգեկառքը կը մեկնի *13.40*ին, *3.56*ին եւ *14.25*ին:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Նախաձեռնութեամբ՝ *ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՎԱՐՉ. ԺՈՂՈՎԻ*
Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին
Petit Journalի սրահին մէջ (**Rue Cadet, Métro Cadet**).
Կը դասախօսէ Կարող. ճաւլակ
ԳԵՐ. Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Ս. ԱՐՔԵՊՍ. ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ
ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԾԱԳՈՒՄԸ, ԱՐԺԷՔԸ ԵՒ
ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՇՐՋԱՆՆԵՐԸ
Լոգական լապտերի ցոլացումներ (գունաւոր եւ սեւ լուսապատկերներով):
Տոմսերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 ֆրանք
Բանախօսութիւնը կ'աւարտի ժամը 11ին

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին կողմէ
Այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին Ալֆորվիլի Հայ Ակումբին մէջ. Պուլվ. Քառնօ
ղեկավարութեամբ դերասան Յ. ՈՍԿՈՒՆԵԱՆԻ
Կը ներկայացուի *ԳՕՐՐԱՏՕ* կամ *ՈՃՐԱԳՈՐԾԻՆ ԸՆՏԱՆԻՔԸ*
Գիներ՝ 5 եւ 3 ֆրանք, փոքրերու 2 ֆրանք:

ՆՈՒԷՐԱՏՈՒՔ

ՈՍՏԱՅՆՔ

ԼԻՈՆ, Տիկ. Ն. Ք.— 35:
ՄՕՆԹՐԷՕՅ, Մ. Ա.— 35:
ՎԱԼԱՆՍ, Գործ.— 268. *Կարգապրեցին*
ԹՈՒԼԶԱ, Մ. Կ.— 101.65:
ԼԻՈՆ, Փիլ.— 70:
ԼԱ ՍԷՅՆ ՍԻՒՐ ՎԱՐ, Ս. Կար.— 35:
ՌՕՄԱՆ, Գործ.— 115
ՍԷՆ ԼՈՒ, Գործ.— 312:
ԹԻՒՓԻՆԿԷՆ, Վլա.— 40:
ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕ, Գործ.— 774:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Բ. Հ.— 70:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ս. Ա.— 140:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Բ. Հ. Միութ.— 60:
ԳԱՆԵՕԼԷ, Աւետ.— 35:
ՀԱՐՆ, Գարս.— 100:
ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆ, Հ. Գար.— 100:
ԷՔՍ ԱՆ ՓՐՕՎԱՆՍ, Տիկ. Զ.— 75:
ԱԼՖՈՐՎԻԼ, Ա. Փիլ.— 60:
ԼԱԳԷԿԻՒՏ, Մ. Բար.— 35: Ն. Կ.ի հաւուոյն:
ԼԸ ՔՐԷՕԶՕ, Թ. Տէր— 70:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ.— 1000:
ՇԱՍ, Մ. Ց.— 50:
ՍԷՆ ՊՐԷՕԿ, Խաչ.— 140:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ղ. Վ.— 70:
ԱԼՊԻ, Իսպ.— 140:
ՌՕՄԱՆ, Վարդ.— 140:
ԷՔՍ ԱՆ ՓՐՕՎԱՆՍ, Աւետ.— 125:
ՍԷՆ ԺԻՒԼԻԷՆ, Ս. Գիւլ.— 100:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Արմէնիա Հայր. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին 99 րիւ Թուրնօ: Օրակարգ. նոր վարչութեան ընտրութիւն, բարոյական եւ նիւթական հաշուետուութիւն եւ ընթացիկ հարցեր: Կը խնդրուի բոլոր հայրենակիցներէն անպայման ներկայ ըլլալ:

ՀՐԱՒԷՐ

Մարսէյլի Սանթ-Ջորի Հայրենակց. Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը *1.30*ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ. տարեկան հաշուետուութիւն, նոր վարչութեան ընտրութիւն: Կը խնդրուի անդամ եւ ոչ անդամ բոլոր հայրենակիցներէ անպայման ներկայ ըլլալ այս կարեւոր ժողովին:

ԿԱԹՈՂ. ՆՈՒԻՐԱԿԸ ՊԻՏԻ ՊԱՏԱՐԱԳԷ

Վաղը կիրակի Ալֆորվիլի մէջ կաթողիկոսական լիազօր Նուիրակ Գիրաշ' որդի Տ. Գարեգին Ս. Արքեպս. Յովսէփեան հանդիսապետ է Ս. Պատարագ մատուցանել Ս. Եկեղեցւոյ մէջ եւ իր հմտալից քարոզութեամբ մխիթարել հաւատացեալները:

Սկզբնաւորութիւն Ժամերգութեանց ժամը *8.30*: Սկզբնաւորութիւն Ս. Պատարագի ժամը *10*:

Երգեցողութեանց համար հրաւիրուած են ծանօթ դպիրներ.

Կը հրաւիրուի ժողովուրդը:

(Կնիք)

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Dameame, PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (28)

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Փողոցները, տների լուսամուտները բռնուած էին մարդիկներով: Կնիկները, իրանց երեխաներին գրկած, անց էին կենում միմեանց երդիկների տակով: Շատերը փորձում էին տների տակով անցնել:

Կառքը կանգնեց գիւղի կալուածատիրոջ տան դրանը: Նրա ետեւում նստած գանգրահեր երիտասարդը ցած ցատկեց, եւ շուտով բաց անելով նրա դռնակը, օգնեց նստողին դուրս գալու: Գիւղի երկու քահանաները եւ կալուածատէր պարոնը մտան սրբազան հիւրի թեւքերի տակը, եւ համարեա ձեռքերի վրայ նրան ներս տարան:

Թէեւ երեկոյ էր, բայց տակաւին բաւական լոյս կար: Այսու ամենայնիւ, բազմութիւնը դարձեալ զուրկ մնաց նրա դէմքը տեսնելուց: Որով-հետեւ երեսի վրայ ձգած ունէր մի տեսակ խիստ օտարոտի քօղ, որի վրայ նկարուած էր վերջին դատաստանի սոսկալի պատկերը.

Երբ նրան ներս տարան իր համար յատկապէս պատրաստուած սենեակը, երեսի քօղը վեր առեց: Ցայտնուեցաւ մի պատկառելի դէմք փառայեղ սպիտակ մօրուքով, երկայն ալեխառն մազերով: Արդարութիւնը, հոգեւոր խաղաղութիւնը լուսաւորուած ջերմ հաւատքով, դուրս էին ցոլանում նրա երեսի մեղմ գծերից:

Տանը դեղեցիկ կերպամ զարդարուած էր: Նրա տէրերը այն տեսակ աղնուականներից էին, որոնք իրանց կեանքի առոյգ տարիները մայրաքաղաքների զեղխութեան, շռայլութեան եւ անբարոյական շուայտութիւնների մէջ մաշում են, սպառում են, եւ երբ մօտենում են գերեզմանին, ալեւորեալ, յոգնած, ձանձրացած, վերադառնում են դէպի հեռաւոր գաւառը, եւ անձնատուր են լինում կրօնական բարեպաշտութեան:

Առանձնանալով մի հեռաւոր գիւղի խուլ անկիւնում, այդ տեսակ մարդիկ չեն գլանում, հին յիշողութիւնները պահպանելու համար, շրջապատել իրանց այն զարդարանքներով, այն խայտաճամուկ առարկաներով, որոնց մէջ մի ժամանակ լողում էին: Այդպէս զարդարուած էր եւ յիշեալ կալուածատիրոջ տունը:

Մի գեղեցիկ գիւան, պատած ժանեկազործ աոլասով, սպասում էր, որ յարգելի հիւրը նստէր նրա վրայ: Երբ տան տէրը հրաւիրեց նստել, յարգելի հիւրը կանգ առեց գեղեցիկ գիւանի առջեւ, եւ մի տեսակ զարմացական հայեացք ձգելով նրա վրայ, արտասանեց այդ խօսքերը.

— Մեր Տէր Յիսուս Քրիստոսը Բեթղեհեմի մսուրի մէջ ծնուեցաւ, եւ առաջին անգամ աղքատ, խղճուկ հովիւների հետ տեսնուեցաւ: Այնուհետեւ շատ գիշերներ անց էր կացնում բացօթեայ, մերկ գետնի վրայ պառկելով: Այժմ նրա անարժան աշակերտին ինչ կը վայելէ այսպիսի փառաւոր գահաւորակի վրայ բազմել: Այդ խօսքերը արտասանեց նա յանկարծ լեզուով, իսկ գանգրահեր երիտասարդը թարգմանեց ռուսերէն:

Տան տէրը չգիտէր՝ վիրաւորուէ՞ր, թէ ամաչել իւր քրիստոնէական առաքինութեան հակառակ, շռայլ կենցաղավարութեան համար:

Գանգրահեր երիտասարդը, մասնաւորապէս ծանօթացնելով տան տիրոջը սիրտալի հօրս սովորութիւնների հետ, յայտնեց թէ աւելի յարգած կը լինէին, եթէ թոյլ տային նրան չգործածել իւր կեանքի սովորական եղանակից: Այդ խօսքերի հետ գանգրահեր երիտասարդը տարածեց գիւանի ժանեկազործ աոլասի վրայ մի մաշուած կապերտի կտոր, որ սիրտալի հօրս գործածական օթոցն էր: Նրա վրայ եւ նստում էր նա, եւ գիշերները քնում էր:

Նա իւր ծանր հողաթափները հանեց գիւանի առջեւ եւ արեւելեան կերպով ծալապատիկ բազմեցաւ նրա վրայ: Այդ հողաթափները, երկու մատնաչափ հաստ տակերով, նոյն ձեւը ունէին, որպէս մեր քահանաները հագնում են սուրբ սեղանի վրայ պատարագ մատուցանելու ժամանակ:

Նրա անշուք, անպաճոյճ զգեստը իւր վրայ առանձին ուշադրութիւն էր դարձնում: Դա կոշտ մազից գործուած մի տեսակ մուգ - մոխրագոյն հագուստ էր, որը անապատներում կոչում են «խարազն», իսկ հագնողներին «խարազնազգեստ»: Այդպէս հագնում են միայն իրանց անձը ամենախիստ ճգնութիւնների ենթարկող անապատական աբեղաները: Գլխին կրած ունէր մուգ - լեղվարդի գոյնով ֆէս, փաթաթած սեւ ապարօշներով, որոնց ծայրերը իջնում էին մինչեւ ուսերը: Վերնազգեստը աբեղաների կրօնաւորների փարաջայի նմանութիւնըն ունէր, մինչեւ կրունկները հասած, լայն փէշերով եւ բաւական ընդարձակ թեւքերով: Մէջքը սեղմուած էր սեւ կաշուց պատրաստուած լայն գօտիով: Մի ահագին երկաթեայ խաչ զարդարում էր նրա կուրծքը, որ կախուած էր նոյնպէս երկաթեայ հաստ շղթայից: Գլխի եւ երեսի մազերը այնքան անձեռ էին, որ կարծես երբեք մկրատի ու ածելու հետ ծանօթ չէին եղել: Այդ տալիս էր նրա դէմքին դէրվիշի տպաւորութիւն:

Այդ աբեղան Երուսաղէմի վանքի նուիրակ էր, իսկ գանգրահեր երիտասարդը, որ իւր հագուստի ձեւերով շատ չէր տարբերւում իւր վարդապետից, նրա սարկաւագն էր:

Մինչեւ այս տունը հասնելը, արդէն գիւղի մասին ամէն գիւղացիների մէջ տարածուել էին շատ առեղծուածային պատմութիւններ, շատ առասպելներ: Ասում էին, որ նա ոչինչ չէ ուտում, ոչինչ չէ խմում, այլ միայն աղօթքով է կերակրւում: Ասում էին, որ նա կոյրերի, կաղերի, հիւանդների վրայ բժշկութիւններ է անում, եւ ուրիշ շատ այսպիսի բաներ էին ասում: Բայց ինչ որ ճշմարիտ էր, այն էր, որ նա չափազանց պարզ եւ սակաւապէտ մարդ էր. խորշում էր ամէն տեսակ վայելչութիւնից, որոնք թուլացնում են հոգին, իսկ սնուցանում են մարմնականը եւ անասնականը մարդու մէջ:

Երբ աբեղան ծալապատիկ նստեց գիւանի վրայ, գիւղի երկու քահանաները եւ տան տէրը դեռ կանգնած էին նրա առջեւ, չէին համարձակւում նստելու: Նա խնդրեց, որ նստեն, ասելով.

— Դուք նստեցէք, որպէս սովոր էք:

Տան տէրը տեղաւորուեցաւ բազկաթոռի վրայ, իսկ երկու քահանաները նստեցին հեռու աթոռների վրայ:

(Շար.)

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

Երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»
Փարիզի եւ շրջանի ցրուիչ
Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ:

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone . Glacière 15 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 24 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
DIMANCHE 24 Février 1935

ԺԱՐԴ ՏԱՐԻ - 11e Année № 2738

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԷԿ ՍԵՂԱՆԻ ՎՐԱՅ ԵՒ ՄԷԿ ՃԱԿԱՏՈՎ

Շարաթը լրացուցինք օրուան հոգերու արտայայտութեամբ, բանաձեւելով շարք մը տեսակէտներ՝ անոնց լուծման աշխատանքին համար:

Ոչ չոզչոզուն ծրագիրներ պարզեցինք, ոչ ալ տարուեցանք փայլերուն կանչերով կամ սնամէջ հաւաստիքներով:

Մեր ամբողջ մտահոգութիւնը եղած է եւ պիտի ըլլայ՝ փաստացի ներկայացնել ամբողջ ողբերգութիւնը, իր բազմաթիւ երեսներով, եւ աջակցիլ՝ գտնելու համար դարմանի, գոնէ թեթեւացման լաւագոյն ձեւը:

Ուզեցինք ըսել թէ՝ որքան աճի եւ զօրանայ գործակցութեան ոգին, որքան համախմբուին բոլոր կենդանի ուժերը, այնքան աւելի կը հարթուի ճամբան եւ ուժ, ուղղութիւն կը ստանան դիմումներն ու հետապնդումները:

Ատոր համար էր որ եղանք անխնայ՝ Գուլպէն Օսմանի խեղկատակութեան հանդէպ:

Նոյն իսկ եթէ բարեմտութեամբ կատարուած ըլլայ այդ ձեռնարկը, վնասակար է, ներկայ պարագաներուն մէջ:

Յաճախ համազօր են վխտակցօրէն եւ թեթեւամտութեամբ գործուած յանցանքները

Կարելի է աւելի վճռական գաղափար կազմել այս մասին, աչքի առջեւ բերելով Մարսէյլի օրինակը:

Երէկ նոր կոչ մը ստացանք,—«Ֆրանքօ-Հայ Համագործակցական Մարմին (Քոմիթէ տը Սօլիտարիթէ Ֆրանքօ–առմէնիէն), որ կազմուած է եղեր 1935 յունուար 4ին, մասնակցութեամբ «աւելի քան 50 կազմակերպութեանց» ներկայացուցիչներուն:

Բարի՛ է այս նոր կազմակերպութեան նպատակն ալ — օգնութեան հասնիլ աշխատանքէ զրկուած թշուառներուն — ինչպէս բարի՛ էր նախորդը, գործազուրկներու կեդր. կոմիտէ, որ այժմ բաժնուած է երկուքի, թերեւս ալ երեքի...

Արդ, ո՞ւր պիտի յանգի այս անկերպարան, այս կեդրոնախոյս եւ «փէրիչան» վիճակը: Մինչեւ ե՞րբ այսպէս բաժան-բաժան եւ խռչաձեւ, միեւնոյն հոգերուն, միեւնոյն ողբերգութեան հանդէպ, եւ յանուն միեւնոյն բազմութեան:

Ի՞նչպէս կարելի է հաւատալ թէ կոտորակները աւելի արդիւնաւէտ եւ պերճախօս, քան ամբողջական թիւերը:

Դարձեալ երէկ լուր առինք թէ գանազան մարդիկ հանրագրութիւն կը հաւաքեն Իսի–լէ–Մուլինօյի, Քլամառի եւ Շավիլի մէջ, «ազգին ցաւին դարման գտնելու համար»:

Տեղեկատուն կ՚աւելցնէր թէ այս ձեռնարկն ալ կապ ունի Գուլպէն Օսմանի սարքած խաղին հետ. բայց լրիւ մանրամասնութիւններ չունենալով, առ այժմ վերապահութեամբ կ՚արձանագրենք:

Այդ պատճառով ալ, չենք ուզեր դուռ բանալ կանխակալ կարծիքներու:

Եւ սակայն, կրկին եւ կրկին կը յիշեցնենք բոլորին.

— Բան չէք շահիր, եթէ ձեր նպատակն է նոր օրկաններ կազմել, առանձին դիմումներ կատարել եւ ամուլ հաւաստիքներով օրօրել ժողովուրդը: Որքան բաժնուինք, այնքան կը տուժենք: Քանի որ ունինք Միացեալ Յանձնաժողով մը, օժտուած՝ զանազան իրաւասութիւններով եւ պատրաստ՝ հետապնդելու այս գործերը,— ուժ տուէք անոր, լրացուցէք թերութիւնները, օգնեցէք աւելի շարժուն եւ գործօն դարձնելու: Այլապէս, անխուսափելի են նոր յուսախաբութիւններ, եւ այն ատեն, վա՜յ բուն պատասխանատուներուն:

Եթէ մենք նախընտրեցինք այս Յանձնաժողովը, միեւնոյն ատեն քննադատելով զայն առանց վերապահութեան, պատճառը բացատրութեան չի կարօտիր:

Պատճառը այն է որ, եթէ ջլատուի կամ վարկաբեկուի այդ մարմինը, հետեւանքը պիտի ըլլայ Մարսէյլի երկրորդ տարբերութիւնը,— բազմաթիւ գլուխներ, գոյնզգոյն «փէրիշ»ներ, ամենքն ալ ծնած օրկաններ,— եւ համատարած քաոս:

Արդ, աշխատաւոր բազմութիւնները չեն կրնար հանդուրժել նոր մարդանքներու:

Եթէ Միացեալ Յանձնաժողովը չյիշէ յաջողի գործ տեսնել, լրացնելով իր կազմը, աւելի աշխուժանալով եւ մեթոտիկ գործունէութիւն կազմակերպելով, ի՞նչ երաշխաւորութիւն ունինք թէ աւելի բախտաւոր պիտի ըլլայ նոր մարմին մը,— այն ալ ամբոխավարութեամբ սարքուած:

Ըստ որ, ինչո՞ւ նկատի չէք առներ թէ՝ երկիրն իշխանութիւնն ալ անհամբերութեան նշաններ կը ցուցնէ, իր դիմացը գտնելով բազմաթիւ գլուխներ եւ բերաններ,— աւելի կամ պակաս վաւերական

Ինչո՞ւ կ՚ուզէք նորոգել հայկական դատին հետապնդման ողբերգութիւնը (1919–1924),— երկու պատուիրակութիւններով, ուրիշ բազմաթիւ օրկաններով եւ տեսրայս քաղաքաւքաններով:

Բոլոր հոգերը չարեցէք միեւնոյն սեղանին վրայ, եւ հետապնդեցէք մէկ ճակատով,— համախորհուրդ, միակամ, գործօն եւ մեթոտիկ:

Ով որ միջոց մը, ելք մը, խելք մը գտեր է եւ չի հաղորդեր կեդրոնական Յանձնաժողովին, կը նշանակէ թէ ուրի՛շ ծրագիրներ կ՚որոճայ,— անձնական փառասիրութիւն, բանգիտութիւն, մութ շահեր եւ կամ ... մանաւոր «միսիա»:

Այդպիսիները թող վստահ ըլլան թէ որ եւ է դիմակ չի կրնար դիմանալ ներկայ ժամանակի փորձառութեանց եւ սուր աչքերու նայուածքին:

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆՑԱՒ ԿԷՍ ՄԻԼԻՈՆԸ

Աշխատանքի նախարարութեան վերջին տեղեկագրին համաձայն, փետրուար 16ին նպաստընկալ գործազուրկներու թիւն էր 501,117: Այս թիւը կը ներկայացնէ 4917 հոգիի յաւելում՝ անցեալ շաբթուան, իսկ 153,386ի յաւելում՝ անցեալ տարուան նոյն շաբթուան վրայ: Նաեւ 138,977ի (38 առ հարիւր) յաւելում 1934ի նոյեմբերի վրայ: Կը հետեւի թէ շաբաթէ շաբաթ յաւելումը եղած է միջին հաշւով 10,500:

Ինչպէս յայտնի է, այս տեղեկագիրը կը ներկայացնէ միայն այն գործազուրկները որոնք արձանագրուած են նպաստի սնտուկներուն մէջ: Արդ, Ֆրանսայի 40,000 համայնքներէն միայն 4363ը նպաստի սնտուկներ ունին. ուրեմն գործազուրկներու թիւը շատ աւելի մեծ է:

Ձախակողմեան թերթերը կը գրեն թէ թշուառութիւնը անընկարագրելի չափերու հասած է կարգ մը նահանգներու մէջ: Լուառի տասը հազար գործազուրկները ցոյց մը կազմակերպեցին կիրակի օր: Սէն–էնֆէրիէօրի գործազուրկները անօթութեան արշաւ մը կը սարքեն: Նոյն միջոցին դիմած են Մէօզի հովիտին գործազուրկները: Բոլորն ալ աշխատանք եւ հաց կը պահանջեն: Նոյն թերթերուն կարծիքով, չարձանագրուած (ոչ–նպաստընկալ) գործազուրկներուն թիւը մէկ միլիոնը կ՚անցնի: Մէօզի հովիտին գործազուրկները ճամբայ ելած են արդէն, 100–150 հոգինոց խումբերով, եւ հետիոտն:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԿԸ ՀԱՒԱՆԻ ԲԱՆԱԿՑԻԼ

Լոնտոնի ծրագրին բոլոր կէտերուն մասին

ԱՆԳԼԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ

ԴԷՊԻ ՊԵՐԼԻՆ, ՎԱՐՇԱՒԱ ԵՒ ՄՈՍԿՈՒԱ

Գրած էինք թէ Անգլիոյ արտաքին նախարարը Փարիզ պիտի գայ փետրուար 28ին, լրացնելու համար Լոնտոնի բանակցութիւնները: Մինչ այս մինչ այն, Սըր Ճօն Սայմըն բանակցութիւններ կը կատարէ Գերմանիոյ, Խ. Միութեան եւ Իտալիոյ հետ, ճամբան հարթելու համար: Անգլիական կառավարութեան գլխաւոր նպատակն է հասկնալ թէ Գերմանիա տրամադի՞ր է բանակցիլ արեւելեան Եւրոպայի դաշինքի, դանուբեան դաշնագրի (Աւստրիոյ մասին), սպառազինութեանց կրճատման եւ օդանաւային գործակցութեան պայմանագիրներու մասին, միեւնոյն ատեն վերադառնալով Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ:

Վերջին նորութիւնը այն է որ Գերմանիա պատրաստակամութիւն յայտնած է բանակցելու Լոնտոնի համաձայնութեան բոլոր կէտերու մասին: Առջի օր Լոնտոնի գերմանական դեսպանատան քարտուղարը այցելեց Անգլիոյ արտաքին պաշտօնատունը, մինչ Պերլինի անգլիական դեսպանն ալ կը տեսակցէր Գերմանիոյ արտաքին նախարարին հետ: Կը հաւաստեն թէ երկու տեսակցութիւններն ալ բարենշան են: Անգլիա միեւնոյն ատեն կ՚աշխատի հաշտեցնել Գերմանիոյ եւ Խ. Միութեան տեսակէտները՝ արեւելեան ուխտի մասին: Լոնտոնի խորհրդային դեսպանը Անգլիոյ արտաքին նախարարին այցելելով, յայտնեց թէ իր կառավարութիւնը պատրաստ է հակառաջարկներ լսելու, սակայն արեւելեան ուխտի ծրագիրը պէտք է հիմնուի զինուորական բազմակողմանի եւ փոխադարձ աջակցութեան վրայ, ընդդէմ նախայարձակ պետութեան: Անգլիոյ համար զաղտնիք չեն Գերմանիոյ առարկութիւնները. սակայն կը յուսացուի ելք մը գտնել: Մինչեւ հիմա Գերմանիա արեւելեան ուխտին ընդդիմացած է երկու առարկութիւններով,— 1. ինք զինաթափ ըլլալով, չի կրնար զինուորական աջակցութիւն ընծայել.— 2. Կը նախընտրէ միակողմանի համաձայնութիւնները:

Լոնտոնի մէջ դիտել կուտան թէ քանի որ Գերմանիա վերազինուած է եւ միւս կողմէ տրամադրութիւն կը յայտնէ օդանաւային գործակցութեան բազմակողմանի պայմանագիր մը կնքելու, այլեւս առարկութեան տեղի չի մնար:

Այս բոլոր խնդիրները տեղին վրայ քննելու համար, հաւանական է որ Անգլիոյ արտաքին նախարարը մօտերս ճամբայ ելլէ դէպի Պերլին եւ Մոսկուա: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Մոսկուայէն հրաւէրի մը կը սպասուի այսօր–վաղը եւ թէ անմիջապէս պիտի ընդունուի: Այդ պարագային, Սըր Ճօն Սայմըն առաջին անգլիացի նախարարը պիտի ըլլայ որ Մոսկուա կ՚այցելէ: Որ եւ է թիւրիմացութեան տեղի չտալու համար, Սըր Ճօն Սայմըն նախ պիտի տեսակցի Հիթլէրի հետ, յետոյ պիտի երթայ Մոսկուա, իսկ վերադարձին պիտի հանդիպի Վարշաւա եւ Փրակա: Այս այցելութեան արժէքը հասկնալու համար, կը բաւէ ըսել թէ Գերմանիա եւ Լեհաստան հակառակ են արեւելեան ուխտին, իսկ Խ. Միութիւնը եւ Չեխոսլովաքիա՝ ջերմապէս կուսակից: Սըր Ճօն Սայմըն կը յուսայ բոլոր շահերը հաշտեցնել անձնական բանակցութիւններով:

Իտալիա կը շարունակէ զինուոր ղրկել

Իտալական կառավարութիւնը կը շարունակէ մաս–մաս շոգենաւ դնել զէնքի տակ առնուած զինուորները, Հապէշիստան ղրկելու համար: Այժմ կամաւորներ չեն որ կը փոխադրուին, այլ կանոնաւոր զինուորներ: Առջի օր Նափոլիէն ճամբայ ելան հրետաձիգ եւ ամրաշէն զինուորներ, առողջապահական կազմածներով եւ ինքնաշարժներով, հրամանատարութեամբ զօր. Կրացիանիի, որուն կ՚ընկերանայ սպայակոյտ մը: Շոգենաւը մեկնեցաւ բուռն ցոյցերու մէջ եւ Նափոլի հանդիպելով, պիտի առնէ ուրիշ 2000 զինուորներ, որոնք զէնքի տակ կանչուած էին վերջերս: Ճենովա–

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Լրացուցիչ տեղեկութիւններ օտարներու մասին

— օ • օ

Թուաւ գաղթականներու կոմիտէին անդամներէն Թոգլէնկօ հետեւեալ տեղեկութիւնները հաղորդած է «Փոտլէնի Նովոսթի» թերթին, որ Միլիւքովի օրկանն է.—

Աշխատանքի նախարարութիւնը մէկզի դրած է որոշ ժամանակի համար աշխատանքի յանձնառութեան գիր պահանջելու պայմանը եւ անոր փոխարէն պիտի պահանջէ «ներկայութեան վկայական», որով գործատէրը պիտի վկայէ թէ այսինչը կը գտնուի իր գործին մէջ, այսքան աշխատավարձքով (առանց ճշդելու պայմանաժամ)

Յոյս կայ թէ անոնք որ արդէն աշխատանք ունին, պիտի ստանան կանոնաւոր ինքնութեան թուղթեր, երկու տարուան համար, իսկ աւելի կարճ ժամանակի համար թուղթ պիտի տրուի միայն անոնց, որոնց աշխատանքի ժամանակաշրջանը պայմանագրութեամբ սահմանափակուած է եւ որոնք նոր դիմումներ են կատարած աշխատանքի իրաւունք ձեռք բերելու համար:

Աշխատանքի իրաւունք տալու ատեն նկատի պիտի առնուին շարք մը պայմաններ, մասնաւորապէս՝ աշխատանքի պահանջը հրապարակի վրայ եւ իւրաքանչիւր օտարականի անձնական վիճակը: Ամէն ինչ դեռ ճշդուած չէ, տեղայն, անկասկած. նկատի պիտի առնուին հետեւեալ պարագաները.— պատերազմի մասնակցած ըլլալը.ֆնդ. բարեկութիւն ընտանեկան վիճակը (իր խնամքին ներքակայ անձերու թիւը եւ այլն), Ֆրանսուհի կին եւ ֆրանսացի զաւակներ ունենալը եւ, վերջապէս, կարեւոր նշանակութիւն ունի թէ որչափ ժամանակ ապրած է Ֆրանսայի մէջ:

Ներկայիս, աշխատանքի նախարարութիւնը ծանրաբեռնուած է աշխատանքով եւ անկարելի է չունի ստուգելու բոլոր փաստաթուղթերը: Հետեւաբար, վարդագոյն թուղթի վերայ պահանջուած հարցարանը պէտք է լիշօրէն ուսումնասիրել եւ լրիւ պատասխաններ տալ եւ, որքան հնարաւոր է, շատ փաստաթուղթեր ներկայացնել, որոնք հաստատեն իր մասին տրուած տեղեկութիւնները:

Աշխատանքի նախարարութեան պաշտօնատարները վարիչ պաշտօնեաներ յայտարարեցին, որ եթէ ներկայացուած փաստաթուղթերը ոչ–ճիշդ կամ թերի ըլլալու պատճառով աշխատանքի իրաւունքը մերժուի, կարելի է նոր դիմում կատարել, պահանջելով վերաքննութիւն: Ուրեմն մերժում ստացողը պիտի կրնայ ձեռնարկներ կատարել, աշխատանքի իրաւունքը վերստանալու համար:

Ուրիշ մանրամասնութիւններ

Ռուսական «Վոզրոժտէնիէ» թերթին մէջ կը կարդանք — Պաշտօնական աղբիւրէ կը հաղորդեն մեզի

Փետրուար 12ին Աշխատանքի նախարար Ժաքիէ հրահանգ մը դրկած է բոլոր նահանգապետներուն, բանուորներու աշխատանքի տոմսերու նորոգման ձեւի մասին:

Իբրեւ ընդհանուր կանոն օտարականին աշխատանքի արտօնագիրը չի նորոգուիր, եթէ տուեալ արհեստին մէջ գործազրկութիւն ունի անգործութիւն: Այս ընդհանուր կանոնը. սակայն չի վերաբերիր քաղաքական տարագիրներուն. [illegible] համար, մինչ իսկ այն պարագային երբ իր արհեստի մէջ անգործութիւն կը տիրէ, մեքենաբար չի մերժուիր աշխատանքի արտօնագիրը:

Տարագրի բանուորական արտօնագրի նորոգութեան խնդրագիրը, եթէ նոյնիսկ անգործութիւն կը տիրէ տուեալ արհեստին մէջ, նահանգային տեղաւորման գրասենեակէն կը յղուի կեդրոնական Վարչութեան, Փարիզ: Կեդրոնական Վարչութիւնը, ներքին նախարարի հաղորդած տեղեկութիւններու համաձայն, ամէն անգամ կը տայ՝ թէ խնդրարկուն քաղաքական տարագի՞ր է: Անկէ յետոյ արտօնում կը տրուի

Իբրեւ ընդհանուր կանոն, քաղաքական տարագիրներու խնդրագիրները կը քննուին մասնաւոր ուշադրութեամբ:

Այս արտի նկատի կ՚առնուի տարագրին կապակցութիւնը Ֆրանսայի հետ: Եթէ տարագիրը Ֆրանսուհիի հետ ամուսնացած է կամ ունի Ֆրանսա ծնած զաւակներ, հարակցութիւնը նպաստաւոր է: Նոյնպէս նկատի կ՚առնուի տարիներով Ֆրանսա բնակած ըլլալու պարագան: Ընդհանրապէս նկատի կ՚առնուին բոլոր հանգամանքները, խուսափելու համար անարդար որոշումներէ: Աշխատանքի նախարար մասնաւոր ուշադրութիւն պիտի դարձնէ ամէն խնդրարկուին զատ–զատ:

⁂ Պաշտօնական անձնաւորութիւն մը հաղորդած է թէ քաղաքական տարագիրներուն չի վերաբերիր ներքին նախարարին այն յայտարարութիւնը թէ օտարականներու աշխատանքի արտօնագիրները չնորոգուելու պարագային անոնք պիտի առաջնորդուին դէպի սահմանագլուխ:

Միջոցներ ձեռք պիտի առնուին

Խեղդումները թեթեւցնելու համար

Կարգ մը օտարականներ, եւ մասնաւորապէս Անգլիացիներ եւ Ամերիկացիներ գանգատած են, ինքնութեան թուղթերու նորոգման արթիւ եղած խեղդումներէն: Տասը օրէ ի վեր անընկարագրելի վիճակ մը ստացած է Ռիւ Վօժիրառի այն վայրը ուր կը գտնուին ինքնութեան թուղթերու նորոգման գրասենեակները: Այս արթիւ եղած գանգատներու վրայ, աշխատանքի նախարարութեան հաւաստած են թէ միջոցներ ձեռք պիտի առնուին, կամաց կամաց թեթեւցնելու համար խեղդումը: Աշխատանքի պաշտօնատունն ալ կը խոստովանի թէ խեղդուկ կացութիւն յառաջ եկած է. «Նահանգային վարչութեան գրասենեակները չեն կրնար հասնիլ օրուան պահանջներուն: 150,000 օտարական կան Սէնի նահանգին մէջ եւ անոնցմէ շատերուն ինքնութեան թուղթերու պայմանաժամը կը լրանայ միեւնոյն ատեն: Բոլորն ալ միեւնոյն տեղը դիմելու ստիպուած ըլլալով, բնականաբար խեղդում կը պատահի: Սակայն եւ այնպէս, կը յուսանք շուտով բարւոքել կացութիւնը, որպէսզի անհոյլոց նեղութիւններ չկրեն այստեղ դիմողները»:

Այս արթիւ հաւաստիքներ տրուած են թէ՝ աշխատանքի արտօնագրի վերաբերեալ կանոնագիրները խստօրէն պիտի գործադրուին. սակայն մասնաւոր պարագաներն ալ նկատի պիտի առնուին: Մեքենաբար պիտի մերժուի արտօնագիր տալ անոնց որ մինչեւ հիմա աշխատած չեն Ֆրանսայի մէջ (այսինքն նոր արտօնագիր չպիտի տրուի): Դալով մասնաւոր պարագաներուն, իւրաքանչիւր բացառութիւն առանձին քննութեան պիտի ենթարկուի. Եթէ գործազրկութիւն կը տիրէ որոշ արհեստի մը մէջ, դիմումը պիտի մերժուի: ԱՄԷ՛ՆԷ՛Ն ՆՊԱՍՏԱՒՈՐ ՊԱՐԱԳԱՆ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ՝ ՏԱՍԸ ՏԱՐՈՒԱՆ ԲՆԱԿՈՒԹԻՒՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ: (Մեր տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ նոյնքան բարեացակամութեամբ նկատի պիտի առնուին նաեւ անոնք որ Ֆրանսա կը բնակին հինգ տարիէ ի վեր):

Պ. Մ. Մուրէի բանախօսութիւնը

Երեսփոխան Մարիուս Մութէ, առաւելուն այնքան փաստացի հարցապնդումը կարդացին «Յառաջ»ի ընթերցողները, բանախօսութիւն մը պիտի կատարէ փետրուար 26ին, իրիկուան ժամը 9ին, 5, Ave. de la République. Նիւթը՝ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ.

ՑՈՒՐԵԼԵԱՆՆԵՐ

Պատերազմին այն ահաւոր օրերուն էր։

Գիւղը կը պատէին թշուառութեամբ եւ ուտելիքներով յորդացող խանութներով։ Ալիւրատէր գինները անհրաւակայելի բարձրութիններու հասան։ Նոր հարուստները միայն կ'ուտէին ճաշելու չափ։ Ուտելիքները կը փճանային մնալէն, կը թափուէին։ Անկարող Թուրքերը չէին կրցած կարմաւորելու քաղաքին պարենաւորումը։

Ժողովուրդը անօթութենէն կը մեռնէր։ Տուներուն մէջ սարիները ի վեր մեռ կապած մայրիկները, մամիկնե՛րը, նիհարցան, նիհարցան, մէյմէկ բարակ կին դարձան, եւ այդ օրերուն, առաջին անգամ ըլլալով, սորվեցան մէյ մէկ սեւ շալ գլուխնին, իրիկուններ իրենց տուներէն ելլելով, չուկայ սպրդիլ, աժան բան մը ճանկելու եւ ուրախացած տուն գալ եփելու համար։

Այդ օրերուն խնայողական կերակուրներ ստեղծուեցան, ուր մէկ հաւկիթը մէկ կաթսայ ալիւրին մէջ խառնելով երեւակայութեան ուժին հետ միասին, չատ համով եւ խոշոր ճաշ մը ստացան կուգար...

Երբեմն լուր կ'ելլէր թէ մեռ կամ ձուկ պիտի բաշխուի։ Այդ օրերուն ոխերիմ պատերազմ կը մղուէր մասավաճառին խանութին առջեւ։ Եւ ժամով կը ցուցնէին անոնք որ յաջողած էին, քանի մը դաչնակչի յափշտակուած՝ կատակաձեւլի միսի կտոր մը, կամ քայքայուած ձուկ մը մացնել տունէն ներս։ Իսկ չաքար երբ բաշխուէր, արդէն եկեղեցին ղօհուեմակութեան համար վառուած մոմերուն թիւը չափազանց կը չատնար...

Միայն կար, ամէն օր բաշխուած, հաց մը։ Բայց անիկա չինուած էր ոչ թէ Աստուծոյ չնորհած ցորենէն եւ ալիւրէն։ Հապա չաղախուած էր քարով, աւազով, թեփով, եւ Թուրքերուն ահաւոր դեղին մաղձով...

×

Այդ օրերուն, Սկիւտարի լայն ճամբաներուն վրայ կ'երեւար Աստուածաչնչական էակ մը։

Ամէնէն հեռուներէն կ'երեւար ան երբ իր պարթեւ հասակը ցցած երկինքին, մազերը եւ մօրուքը չորս հովերուն, հաստ ցուպ մը ձեռքը, հաւկայի չափաւորեալ եւ խոշոր քայլերով կը յառաջանար արեւու ու փոշոտ լայն ճամբաներուն վրայէն։

Անոր գլուխը կը նմանէր առաքեալի մը գլուխին։ Լայն, բարձր, անհասանելի ճակատ մը, ուղիղ ուղեղ ու հրապարը, ծաղում կ'առնէր քիթը ամբողջ ճարտարապետութիւն մը ինքնին, լայն, զօրաւոր ու կամարաձեւ կերտուածքով։

Աչքերը կապտորակ կանաչով մը, իրենց դէպի ներս հայեացքով, մեծ երազատեսներու նայուածքն ունէին։ Անոնք նաեւ մանուկի աչքեր էին, յուռով ուրախացող, հաւատաւոր եւ արտասուքը բիբերուն ծայրը պատրաստ...

Ցեխոյ կար բերանը, կաս կարմիր չրթունքներով եւ վարդագոյն ներով ու ղմայլող ժպիտով։ Եւ ան միշտ մեղեդի մը ունէր այդ չրթունքներուն վրայ... Դէմքը, նեղ ու ազնուական կտրուածքով, ծածկուած էր ալեխառն երկարող մօրուքով մը, որ կը ծածկէր անոր ուժեղ ու լայն կուրծքը, դրահի մը պէս։

Ձեռքերը խոշոր էին, լայն ոսկորներով, քարոզողի շարժումներով։ Եւ անոր ոտքերը ահագին ու ծանր, յառականչական խոր հետքեր կը թողէին փոշիին մէջ, երբ անիկա, առասպելական էակի մը պէս, կը յառաջանար Սկիւտարի լայն ճամբաներէն։

×

Այդ օրերուն, Սկիւտարի փողոցներուն մէջ փոքրիկ հացավաճառներ իրենց ծախածները կը փաթթէին նեղ ու փայլուն թուղթով տպագրուած գիրքերու մը էջերը պատռելով։ Կարդալ գիտցող հայ գնորդը անոնց վրայ գլխէկոր կը կարդար անոնց անունը «Ալէլուիա՜, Ալէլուիա՜»։

Որովհետեւ, այդ օրերուն, կէս օրուան մօտ, ամէնէն հեռուներէն, Սկիւտարի լայն ճամբաներուն վրայ կ'երեւար ան աստուածաչնչական երեւոյթով էակը, որ փողոցի մը անկիւնը, խեղճուկ հացավաճառի մը կողովին առջեւ կեցած իր հսկայի սրբուհեներով խոշոր ոտքերուն վրայ, փոշիին կամ ցեխին մէջ, կը մատուցանէր իր «Ալէլուիա՜»ն իրր թուղթ եւ փոխարէն կը ստանար քիչ մը «հէքեաթ» «տժմիթ» մը, ափ մը չամիչ։

Ցեխոյ, աչքերը դէպի երկինք, մէկ ձեռքը հաստ ցուպը, միւս ձեռքը համբիչը, որուն ամէն հատիկը սրբազան նշանակութիւն մը ունէր, կը հեռանար, քիթին տակէն մրմնջելով օրհնե՜րգ, աղօ՞թք կամ անէ՞ծք... Այդ բաղադրութեան գաղտնիքը, մեր ազգին իրր պատիժ, իր հետը դէպի յաւիտենականութիւն տարաւ «Ալէլուիաի» աստուածաչնչական հեղինակը։

×

Այլ եղաւ որ այդ օրերուն, մարդիկ, ոչ թէ ուղելով զէթ խեղճ ձեւով մը մեղմել այդ եղական հայ փարդապետին թշուառութիւնը, այլ ինչպէս գրեթէ միշտ կը պատահի, աւելի պատուելու համար իրենց խիղճերուն պատահական այրուցքէն, գիմեցին մեր ազգին մտաւորականներու դէմ գործած — մահէն առաջ — մեծ դէնքին, — կազմակերպեցին «Ալէլուիայի հեղինակին» յոբելեանը։

Եւ տակաւին աչքերս կը ցայնէ իր յիշատակով դէպը այն փոքրիկ աղտոտ կանաչով ատմաներուն, որոնց վրայ դժխեմ սեւով մը ապագրուած բաներ մը կային։

Եւ յոբելենական յանձնախումբը, այդ ատմաները յանձնելով «Ալէլուիաի» հեղինակին, յանձնարարեց չրջիլ, ծախել, ուտել։

Եւ ան առաքելական մարդը, ներեց անոնց, եւ դիչանեցաւ չրջիլ... բայց անչուչտ քիչ ծախեց, եւ աւելի քիչ կրցաւ ուտել։

Օր մըն ալ, երբ «Ալէլուիաի» հատորներէն վերջ, կանանչ ատմաներուն նիհար արդիւնքն ալ արդէն չատոնց վերածուած էր Սկիւտարի ճամբաներուն վրայ գնուած ափ մը չամիչի, յոբելենական յանձնախումբը միաբերաբ հրապարակաւ տօնելու անոր յոբելեանը։

Դպրոցի մը սրահին մէջ եղաւ այդ։

Զգխամ, փորձեցի՞ն սովորական յոբելենական կեղծաւոր եւ ազէտ բառերը կակազել։

Բայց, ապահովաբար, երբ տեսան այդ աստուածաչնչական էակը իրենց մէջ կանդնած, իր հսկայի հասակին վրայ, իմաստունի եւ մանուկի աչքերով, այնքան թշուառ, եւ արդէն ամբողջովին յաւիտենականութեան մաս կազմած, կը կարծեմ՝ թէ լռեցին ու փախա՞ն...

ՄԱՆՆԻԿ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Զ.

Գութաներգերը որպէս բովանդակութիւն եւ նկարագիր իրենց տողերուն մէջ խտացուցած են հայ գիւղացիին ամբողջ մտորումները, որոնց պատկերը պիտի ըսէի։ Այսպէս ատոնց մէջ կը գտնենք իր վախը գիւղացիներուն առջեւ, գռեհութիւնը, հաւատալիքներ, աշխատանք, դժգոհութիւն, խրախոյս, զուրգուրանք, զայրոյթ, փաղաքշանք, ցանկութիւն եւն.։

Մի առ մի ատոնց բոլորին վրաւ տարկումը մեզ չատ հեռուները պիտի տանէր։ Արդէն բացատրեցինք իր կեցուածքը Աստուծոյ եւ գերբնականին հանդէպ։ Միայն քանի մը պարզաբանութիւններէ վերջ կը փակենք գութաներգերու այս բաժինը։

ԳՈՒՐԳՈՒՐԱՆՔ.— Առարկան իր գոմէշն է։ Չէ՞ որ այդ նահապետական մեքենան առանց ուժի դիակ մըն է։ Այս գիտակցութիւնը հայ գիւղացիին մէջ ստեղծած է անհուն սէր դէպի եզն ու գոմէշը։ Երախտաւանքներու անվերջ տեղատարափ մը, փաղաքչանք եւ սիրուն նախադասութիւններ իր «աղւորին», «աչքերուն» հանդէպ։

Կարսի Նախիջեւան գիւղի գութանաւորը կ'ըսէ.

Կորեկն էլաւ,
Արտը կերաւ.
Շոգ է շարուր է,
Ակօսը խարուր է,
Թեյի՛ գոմէշ,
Ասլան գոմէշ։
Վարենք վարելով,
Ակօսը շարելով։
Ամակիդ դուրպան,
Ասլան գոմէշ։
Վարենք, սեւ անենք,
Սեւլանք գոմէշ,
Ջանն ՔԵ ղուրպան Է, 6
Սէյրան գոմէշ։1)։

Վանայ Գորձոթ գիւղի գութանաւորն ալ դրոյցի մէջ է իր «աֆրունժեներուն» հետ, կարծես սիրտ առնելու մարմաջով.

Մի Ենդացի սիրուն մանկալ,
Շատ մի Էներ կալմակալ,
Ջորս լուծք ունինք, ուղը մալ,
Աշխատինք ուտենք խալալ զուլալ։
Կութան ինկէ արտի ափեր,
Քաշէք իմ սիրուն գոմշուկներ,
Վարենք, ցանենք սիրուն հատիկներ,
Աստուած տայ իր բարիքներ։ 2)։

Գոմշուկն անմիջապէս վերջ իր սրտահատորն է նոյնպէս փայլուն ծանրաչարժ գութանը։ Անոր ալ «արտին խորունկէն» դուրս եկած բառերու ակնարկումներ։—

Տաղկաւ արեւ վըր մեր դաշտին,
Փիլաց ճակատ Քոսա-Դաղին,
Հաւ ու հաւքեր կը ճըլվըլան.
Ճժեր ցրտաւ կը լըկլըկան։
Գութան, գութան, ջան գութան,
Առանց Քզի մենք փարիշան,
Հորուեր բանի, կոշտեր խան,
Ղութպան եղնիՔ Քու խոփտան։3)։

ԴԺԳՈՀՈՒԹԻՒՆ.— Ասոր արձագանգները չատ քիչ, տեղ մը միայն պանդխտութեան հետեւանք մասնակի։ Մանաւանդ Մոկսի գութաներգին մէջ.

Մեր գութան ա ծուռ ու մուռ,
Ցրս տարուան տարին չատ մամուռ,
Ըռնչպար տանին խազու դուռ,
Խարան կ'ուզին, տո՛ւր, հա տո՛ւր։4)

ԶԱՅՐՈՅԹ.— Ուղղուած իր թչնամիներուն, կեղեքիչներուն, չաւաքարծողներուն դէմ։ Անհա չարք մը անէծքներ զատուած այլազան գութաներգերուն մէջէն.—

Քաշի Շիրին, օտացդ հայրան,
Տուչմընի տուն էլնի վէրան։
(Վանայ Երգերէն)

Վարենք, արտ էնենք,
Դուչմընին դարդ էնենք։
(Կարսի Երգերէն)

Վարենք, վարենք, վար անենք,
Մեր դուչմանին Քար անենք։
(Լոռի)

Վարենք, վարենք, վար էնենք,
Դուչմանի սրտին դարդ էնենք։
(Ջաւախք)

Մեր գութան էլաւ բարով,
Ձեր գութան էլաւ բարով,
Դուչմնի գութան կոտրի,
Ջաղի հազար տարով։
(Ալաշկերտ)

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.— Շատ հազուագիւտ։ Մեր գեղջուկը իր ամբողջ ուչադրութիւնը կեդրոնացուցած է աչխատանքին վրայ, ժամանակ չկայ պատկերներ գծելու։ Հատ մը միայն կը գտնենք, այդ ալ տող մը, գողտրիկ Սասնոյ հարուստ հաւաքածոներուն մէջ.—

Շալն ա տուե վըր այտնյուն,
Սարտար գութան Քու յալՔերուն,
Ցնյի՞ ա յցուե կալց կալց արուն,
Ջէ՛ Էյի գի գայ բարի գարուն։

ՑԱՆԿՈՒԹԻՒՆ.— Գրեթէ ոչինչ, բաղձանք հովի թեթեւ ալիքի մը, կամ սա գիտաւոր գեղեցիկ բառով՝ քիչ մը «սմպուղ» եւ այլքան.

Հով արա՛, Լեռնուայ, հով Քամի,
Մեր մշակը հով կամի,
Մեր մշակը չոՔնյ ա,
Ուծ գոմշի պէս չոՔնյ ա։
Լեռնուայ, ամպէ՛, ցող արա՛,
Էսոր Քիչ ամպշող արա՛,
Շոգն ու տօթը բող արա՛,
Մի Քիչ մեզ բանըող արա՛։
Արեւը խեծ դաղում ա,
Ուշք ու միտքս չաղում ա,
Նովիկարը խաղում ա,
Բարակ անձրեւ մաղում ա։ 5)

Ցաջորդով՝ կալի աշխատանքը։

Հ. ԲԱԼՈՒԵԱՆ

1) ԷՄԻՆԵԱՆ ԱԶԳԱԳՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՈՒ. հատոր վեցերորդ, 1906, էջ 141։

2) Նոյնը, 6րդ հատոր, էջ 144։

3) Նոյնը, 6րդ հատոր, էջ 138։

4) Նոյնը, 6րդ հատոր, էջ 139

5) Բոբչալուի գաւառ, Ե. Լալայեանի, իններորդ հատոր, էջ 71։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Կին եւ սէր

Ինքնիկեան առած

Մէկէն տասը տարեկան՝ կինը բաչուն մըն է։

Տասնէն տասնըինը՝ ծիծեռնակ մը։

Տասնըինըէն քսան՝ դրախտաւոր։

Քսանէն քսանըինը՝ կախաւ։

Քսանըինըէն երեսուն՝ ազաւնի։

Երեսունէն քառասուն՝ թութակ։

Քառասունէն յիսուն՝ բու։

Յիսունէն վաթսուն՝ ճոզր։

Վերջը՝ ոչ թաչուն, ոչ կին, այլ ոչինչ։

Ճունական առած.—

Կինը խոժոռ էակ մըն է,

Իր բնիկը կ'երջանկանայ

Երկու պարագաներու մէջ միայն.—

Երբ հիւր կ'ամուսնանայ կամ... կը թաղէ զայն։

Նորմանտական ասացուածք.—

Խենթի երկիր է Նորմանտիա։ Խենթը այն պտուղն է, զոր կերաւ Եւա։ Ահա թէ ինչո՛ւ կինը միշտ ճօրման տացի է սիրոյ մէջ։

Գերմանական առասակ

Տասնըինը տարեկանին՝ կինը սէր կ'ուզէ։

Քսանըինըին՝ սիրոյ համը կ'առնէ։

Երեսունըինըին՝ կը զահուի սիրոյ։

Քառասունին՝ կարօտը կը զգայ սիրոյ։

Յիսունին՝ սիրոյ յիչատակներով կ'ապրի։

Սէրը վերջապէս ամբողջ կեանքն է կնոջ։

Սպանիական առասակ.—

Կոյս է այն աղջիկը միայն, որ սիրահար չի գտներ։

Առաքինի է այն աղջիկը միայն, որ սիրել չի գիտեր։

Սէրը գինովութեան այն պահն է, երբ զգայարաններդ քեզ կը տանին նոյն իսկ ... արեան։

Արաբական սիրերգութիւն.—

Ծոծերը՝ ողեղի նման։

Թարթիչները՝ սուրերու։

Նայուածքը՝ նետերու։

Ակռաները՝ մարգրիտներու։

Թուքը՝ գինի։

Այտերը՝ Ճարկէ

Սրգունքները՝ ցօղի։

Կուրծքը՝ լիալուսնի։

Մատներուն ծայրերը՝ յունապի։

Սրունքները՝ Նուռի։

Հասակը՝ նեկուն նիզակի։

Բուրդական առասակ

Թարմատի աղջիկները ոսկի են։

Արամբիները՝ արծաթ։

Այրինները՝ պղինձ։

Պառաւները՝ թիթեղ։

Ի՞ՆՉՊԷՍ Կ'ԱՇԽԱՏԷՐ ԿԱՐԼ ՄԱՐՔՍ

Փօլ Լաֆարկ այսպէս կը նկարագրէ Կարլ Մարքսի աշխատութեան սենեակը (Լոնտոն)։ Այս սենեակներուն մէջ գրած ենք այս մասին, այս անգամ կուտանք կարգ մը նոր մանրամասնութիւններ։

Սենեակը կը գտնուէր առաջին յարկը։ Առատ լոյս կը ստանար պարտէզին նայող պատուհանէն։ Բուխերիկին երկու կողմերը դրուած էին գիրքերով լեցուն պահարաններ, որոնց վրայ դիզուած էին թերթեր ու ձեռագիրներ։ Դէմը եւ պատուհանին մօտ՝ հասարակ գրասեղան մը, քովը բազկաթոռ։ Բազկաթոռին եւ գիրքերու պահարաններուն մէջտեղը թախտ մը, ուր կը հանգստանար Մարքս։ Գիրքեր դրուած էին նաեւ բուխերիկին վրայ, ինչպէս նաեւ սիկարներ, լուցկի, ծխախոտի, ծխուն թուղթ, աղջիկներուն ու կնոջ, յետոյ Վիլհէլմ Վոլֆի, Ֆրիտրիխ Էնգէլսի լուսանկարները։

Շատ կը ծխէր Մարքս.—«Դրամագլուխը» չի կրնար ինծի վճարել այն քան, որքան կ'արժեն սիկարները զորս ծխեցի վրան աշխատած ժամանակս» կ'ըսէր ան, հաւկցնելով թէ որքան չատ կը ծխէ։ Սակայն աւելի չատ կը սպառէր լուցկի։ Ցաճախ կը մոռնար սիկարը կամ ծխամորճը, զոր կը ստիպուէր նորէն վառել, այնպէս որ լուցկիին տուփերը կը սպառէր չուտով։

Մարքս ոչ ոքի կ'արտօնէր, որ ձեռք դպցնէ իր գիրքերուն, հոգ չէ թէ կարգ կանոն մացնելու համար։ Իր թուղթերը, գիրքերը խառնիխուռն չարուած կամ դրուած են այս կամ այն կողմ։ Սակայն Մարքս գիտէր թէ ո՛ր գիրքը ո՛ւր դրած է, եւ առանց փնտռտուքի կը գտնէր ուզած գիրքը։

Գիրքերու գասաւորումը գրադարաններուն մէջ Մարքս կը կատարէր իր հասկցած ձեւով։ Մեծ ու փոքր, լաթի ու նիհար հատորները կը գնէր քովքովի։ Դասաւորման կարգը կ'որոշէր ոչ թէ ծաւալով, այլ բովանդակութեամբ։ «Գիրքերը իմ ստրուկներս են, պէտք է հպատակին իմ կամքիս» կ'ըսէր յաճախ,— արդարեւ գիրքերը իրեն համար դարդ չէին սենեակի, այլ՝ գէնքեր պայքարի։ Արժէք չէր տար գիրքերուն ձեւին, կազմին, թուղթին տպագրութեան։ Ցաճախ կը ծալէր գիրքերուն էջերը, լուսանցքները կը լեցնէր նօթագրութիւններով, կամ կը ստորագծէր տողերը, միշտ մատիտով։ Թննադատական կարծիքներ չէր սիրեր գրել լուսանցքներուն վրայ, բայց երբեմն հարցական ու զարմացական նշաններ կը դնէր, երբ հեղինակը կ'անցնէր չափը։ Տողերը ստորագծելու սովորութիւնը չատ կ'օգնէր իրեն՝ անհրաժեշտ պարագային գտնելու համար ուզուած տեղը գիրքերուն մէջ։

Մարքս սովորութիւն ունէր, քանի մը տարի անցնելէ վերջ, անգամ մը եւս կարդալ իր յուշատետրերը, ուչադրութեամբ գիրքերու մէջ նօթագրած էջերը, թարմացնելու համար զանոնք իր յիչողութեան մէջ։ Զարմանալի յիչողութիւն ունէր, Հէգէլի խորհուրդով զարգացուցած էր իր յիչողութիւնը պատանեկութենէն սկսած, գոց սորվելով իր սիրած ոտանաւորները։

Ջարաչար աշխատող մըն էր նաեւ Քինքէն, որ աշխատութեան քանի մը սենեակներ ունէր, իւրաքանչիւր սենեակ յատկացուցած՝ տարբեր աշխատանքի։ Իւրաքանչիւր սենեակի մէջ ունէր անհրաժեշտ գիրքերը, գրենական պիտոյքներ եւն.։ Երբ ձանձրանար մէկ աշխատանքէն, կ'անցնէր միւս սենեակը՝ աշխատելու նոր գործի մը վրայ։ Եւ այսպէս էր որ կը հանգստանար ան։ Այս ձեւով կ'աշխատէր նաեւ Վոլթէրը։

Մարքս չունէր այդ յարմարութիւնները։ Ան կը հանգստանար՝ պտըտելով իր սենեակին մէջ, դռնէն մինչեւ պատուհան։ Գորգին վրայ մաշած մաս մը ցոյց կուտար իր ճամբան, ճիշդ ինչպէս արահետ մը մարգագետնին վրայ։ Ժամանակ առ ժամանակ կը թաղուէր թախտին մէջ, ուր վէպ կը կարդար, կամ մէկ գիրքը կը ձգէր, միւսը կ'առնէր, կարդալով փոխն ի փոխ։ Տարվինին պէս՝ սիրահար էր վէպի։

Մարքս կը կարդար եւրոպական բազմաթիւ լեզուներով,— կը գէէ

ԵՐԳԻԾԱՆՔ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՐՈՍ

Ե.

ՓԱԹՐՈՆ - ԲԱՆՈՒՈՐԸ ԵՒ ՄԱՑԻՍ ՄԷԿԸ

Ընկեր Փարոս, Փարիզի մէջ, բաւական բանուկ փողոցի մը վրայ խանութ մը վարձեց, գործէ քաչուած ծեր իտալացիէ մը ու սկսաւ գործի։ Կ'ընդունէր կօչիկի ապսպրանքներ, միաժամանակ կատարելով նորոգութիւններ։ Գործը բարձրացնելու համար՝ իջեցուց գինները։ Իր Ֆրանսերէնը բաւական առաջ տարաւ, սորվելով քողաքական ու կուսակցական միճամաւութիւններ, եկող գացողներուն հետ։ Քանի մը յաճախորդներու հետ բաւական մտերմանալէ վերջ, սկսաւ պաչտպանել սպկայնականութիւնը՝ եթէ դէմինը համայնավար էր եւ ընդհակառակն՝ եթէ դէմինը ազգայնական էր։

Օր մը համայնավարի մը հետ նստած բուռն կերպով կ'ընդդիմախօսէր երբ ներս մտաւ Ֆրանսացի «Էրեւան» — սարդ հայրենասէր» մը ու սկսաւ գոհունակութեամբ մտիկ ընել ընկեր Փարոսի տաք պերճախօսութիւնը՝ ընդդէմ միջազգային հրէութեան եւ ընկերվարութեան։ Համայնավարին խանութէն մեկնելէն յետոյ, երիտասարդ հայրենասէրը — Ժոռաժ Բօնթի, քառասուն տարեկան, Պաթիացի — ջերմօրէն չնորհաւորեց ընկեր Փարոսը եւ առաջարկեց անոր անդամագրուիլ իր պատկանած կուսակցութեան, իբրեւ «բարեկամ հայրենասէր երիտասարդութեան»։

Փարոս երկվայրկեանական ընդունեց այս պճայնեի, երկինքէն ինկող հրաւէրը։ Շաբաթ մը վերջ Փարոս, կարմակերպուած էր իբրեւ «բարեկամ» այդ ազգայնական կուսակցութեան։ Օտարական ըլլալուն չէր կրնար մայր կազմին մէջ ընդունուիլ, այլ կ'ըլլար «բարեկամ» անդամ։

Քանի մը չաբաթ վերջ ալ, ազգայնական ուրիչ յաճախորդի մը հետ Փարոս վէճի բռնուած էր ու կը պաշտպանէր միջազգայնականութիւնը, հարուածային ընդդիմախօսութիւնով։ Այդ պահուն համայնավար մը եկած էր խանութ եւ ունկնդրած Փարոսի կուռ ճառախօսութիւնը։ Համայնավարը —Ժան Մարշալ, երեսուն տարեկան, Մէնիլմոնթանցի — աջա կողմէանին մեկնումէն եաքը Փարոսի առաջարկած էր անդամագրուիլ համայնավարութեան։ Փարոս բաչխապէս ընդունած էր գրախտէն ինկող այս հրաւէրը։ Ամիս մը վերջ ընկերը կրկին թէ՛ համայնավար էր եւ թէ՛ երիտասարդ հայրենասէր։

Փարոս ծախ ղարկաւ, խայտաց, հրճուեցաւ, ընելով նոր խորհրդածութիւններ։

— Ցիմար Հայեր, դուք գիս չէք ընդունիմ ձեր խեղճ կազմակերպութիւններուն մէջ հա՞... Հիմի եկէք ու տեսէք թէ ես ո՛նց անդամագրուեցի Ֆրանսական երկու հակոտնեայ կուսակցութիւններու մէջ։ Գաղափար փոխելը նմանում է արհեստ փոխելուն։ Բազմատաղանդ մարդիկը կարող են փոխել իրենց արհեստը չափիկը եւ կամ երկու չափիկ հագնիլ։ Անմահներն են որ մնում են էնտեղ որտեղ որ են։ Ամէն անհատի մէջ կայ երկու կողմի ընդունակութիւն, մանաւանդ ամէն հայ անհատի մէջ. դա արդիւնքն է մեր բարդացած զըռութեան։ Իւրաքանչիւր հայ թող պեղէ իրա ներքին աշխարհը եւ անպայման էնտեղ պիտի գտնի մի ընկեր Փարոս, առաւելագոյն կամ նուազագոյն չափով։

Կեանքում երկու անդիմադրելի հոսանքներ գոյութիւն ունեն.— կոմունիզմ եւ ֆաչիզմ։ Ոչ մի ուժ, այո՛, ոչ մի ուժ չի կարող մնալ անզաղար մի հոսանքի մէջ։ Ստիպուած ենք գնալ - գալ, աջից - ձախ, ձախից - աջ։ Փաստերը բազմաթիւ են. Վիվիանի, Միյրան, Մուսոլինի, Մաքտօնալտ, Բրիանտօ, Պրիան, Կիւսթավ Հերվէ, Փօլ Պոնքուր, Աարիէն Մարքէ, Լավալ եւ սրանք բոլորը նախկին ձախեր են որ աջ կանդնեցան։ Հակառակ չարժում. Սէր ծօն Սայմըն, Զաւէլ Եոտայեան, Քաչազնունի, Փիէր Քօ, Անդրէ Ժիտ սրանք բոլորը նախկին աջեր են որ յետոյ ձախ նստեցին։

Այս մտածումներուն ալիքներ չարժումներուն ներքեւ իր մէջ կ'ուռէր փաթրոնը ու ճիչդ անոր դէմ, զարմանալ իր մէջ, կը պայթէր բանուորը։

Նոր ու կենդանի պատերազմ մը կար իր մէջ, փաթրոնի եւ բանուորի։

Իր մէջի բանուորը կը պոռար իր մէջի փաթրոնին.

— Այ դու խայտառակ մակարոյծ

Իր մէջի փաթրոնն ալ կը պոռար իր մէջի բանուորին.

— Վա՜յ քեզ անպիտան ծոյլ, փուճ մարդ...

Ու խառնիճաղանճ տրամախօսութիւն մը.

— Անիրաւ, անաստուած, կեղեքող, չահագործող, խո՛զ...

— Սրիկայ, անպէտ, անպատիւ, անչնորհք, համալ, է՛չ...

— Չէնդ քաշիր թէ չէ à la porte կ'անեմ քեզ...

— Հալա մէկ յանդգնիր... Լէնինը վկայ, գործադուլ կը յայտարարեմ...

— Մի քիչ էլ ու քեզ ցոյց կը տամ. Մօտ է ֆաչիզմի յաղթանակը... էն ժամանակ քեզ իբրեւ տարուկ պիտի գործածեմ..

— Էսօր էգուց կը պայթէ համաչխարհային յեղափոխութիւնը. Կը մաքրեմ քո կեղտոտ հաշիւը...

Ընկեր Փարոս կառավարական պաշտօնեաներու առջեւ կ'ըսէր.

— Ցարգանքով խօսեցէք ինձ հետ։ Մի մոռնաք որ ձեր դիմացը կանգնողը մի բանուոր չի, մի փաթրոն է։

Իսկ յարմար առիթներով, կ'ըսէր իր խօսակիցներուն

— Անպատիւ չեմ փաթրոններին նման. ես բանուոր եմ...

Կը չարունակէր բարեկամութիւնը Պաչնակցական Գուրգէնին եւ Համայնավար Աչոտին հետ։ Ցայտնած էր անոնց, յաղթականօրէն, թէ կը գտնուի համաչխարհային համբաւ վայելող երկու Ֆրանսական կազմակերպութիւններու մէջ, աւելցնելով.

— Արդարութիւնը պէտք է որ ունենայ մի կչիռ. սակայն կչիռը հարկ է որ միշտ ունենայ երկու նժար, մէկը աջ, միւսը ձախ...։ Ես աշխարհի բոլոր հարցերը լաւ եմ կչռում, որովհետեւ իմ կչիռը միակողմանի չի.

Գուրգէն եւ Աչոտ խիստ հետաքրքիր էին թէ ընկեր Փարոս այս անգամ ի՛նչ կերպով դուրս պիտի գայ իր երկու նոր ճամբաներէն եւ մանաւանդ պէտ ի՛նչ դիրք պիտի բռնէ մօտալուտ Մայիս մէկի աշխատաւորական տօնին

գերմաներէն, անգլիերէն եւ ֆրանսերէն Գրեթէ կը տիրապետէր այդ լեզուներուն, ու կը սիրէր կրկնել սա խօսքը.— «Օտար լեզուն զէնք մըն է կեանքի պայքարին մէջ»։ Լեզու սորվելու մեծ տաղանդ ունէր, այդ ձիրքը իրմէ ժառանգած էին նաեւ իր աղջիկները։ 50 տարեկան էր Մարքս, երբ սկսաւ ռուսերէն սորվիլ։ Եւ հակառակ ռուսերէնի դժուարութեան, այնքան վարժուեցաւ որ վեց ամիս վերջ հաճոյքով կը կարդար ռուս բանաստեղծներն ու արձակագիրները,— մասնաւորապէս կը սիրէր Պուշկինը, Կոգոլը, Շչեդրինը։

«ՈՐՈ՞Ւ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ԳՐԷՔ»

Այս զաւեշտական հարցումն է որ կ'ուղղէ գրագէտներուն Le Petit Parisien-ի աշխատակիցը, Կաստոն Փիքար, որ նշանաւոր է իր կազմած հարցարաններով։

Ականաւոր Ժորժ Լըքոնթ կը պատասխանէ.

— «Երիտասարդութեանս առաջին օրերուն՝ կը գրէի իմ հաճոյքիս համար, առանց ունենալու դրամի եւ փառքի մտահոգութիւն։ Բայց անակնկալ ուրախութիւն մը զգացի, երբ հինգ ոսկի ստացայ պարբերականի մը համար պատրաստած ուսումնասիրութեանս փոխարէն։ Այսօր ալ կը գրեմ հաճոյքիս համար, նորէն գոհունակութեամբ մը, բայց այն յոյսով թէ կը յաջողիմ յուզել, համոզել, մխիթարել եւ խանդավառել ընթերցողները»։

Բանաստեղծ Ֆէրնան Կրէկ կը պատասխանէ.

— «Կը գրեմ անոնց համար որ ինծի կը նմանին, կը սիրեն ազատութիւնը, երաժշտութիւնը, [illegible], սէրը, երկիրը, [illegible], նոյն խեղ գաղափարները»։

Ժան Մարթէ կը պատասխանէ.

— «Կը գրեմ իմ հաճոյքիս համար, կը գրեմ որովհետեւ կը կարծեմ թէ քիչ է ապրիլ մէկ կեանքով մը [illegible] ու կ'երեւակայեմ նոր կեանքեր»։

Փիէր Վէրի կը պատասխանէ.

— «Կը գրեմ մասնաւորականներուն համար, որ գնահատեն զիս, ընկերներուս համար, որ ժպտին ինծի, հրատարակիչիս համար, որ վստահի վրաս»։

Ժան Քասու յակոբեան պատասխան մը կուտայ.

— «Ես անոնցմէ չեմ, որ կ'ըսեն. «Ես ինծի համար կը գրե՛մ»։

Թարգմանեց՝ Հեղինակը

ՆԱՓՈԼԷՈՆԻ ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

Ֆրանսայի Ազգ. Մատենադարանը ցուցահանդէսով մը հանրութեան կը ներկայացնէ Նափոլէոնի նամակները, շատերը անտիպ։

Անկէց առաջ, այս սիւնակներուն մէջ թարգմանաբար տուած էինք Նափոլէոնի սիրային նամակները, ուղղուած Ժոզէֆինին։ Սակայն Նափոլէոն ունէր բազմաթիւ ուրիշ նամակներ, ուղղուած Մարի-Լուիզի, իր վերջին կնոջ։ Այս նամակներուն մէկ մեծ մասը կը գտնուէր Լոնտոն, ուր վերջերս աճուրդի գրուեցան։ Ականաւոր Լուի Մատըլէն ձայն բարձրացուց, մեկենաս մը կը փնտռէր՝ գնելու համար այդ նամակները, որոնք «ազգային հարստութիւն մը կը ներկայացնէին». Ֆրանսական կառավարութիւնը կ'որոշէ գնել այդ նամակները, եւ, աճուրդի ժամանակ, 150.000 ֆրանք վճարելով կը տիրանայ Նափոլէոնի 318 նամակներուն։

Այս նամակներէն շատերը, ինչպէս բոլորը, անտիպ են եւ կը պատկերացնեն 1814ի պատերազմի պահերը։ Շատ հետաքրքրական են այս նամակները ոչ միայն իրենց պատմական արժէքով, այլ եւ հոգեբանական տեսակէտով։ Անընթեռնլի ձեռագիր մըն է այդ նամակագրութիւնը, որ կը մատնէ յարաճուն ջղայնութիւն մը։ Բառերը տեղ տեղ կիսատ են, անունները երբեմն՝ սխալ գրուած կամ կրճատուած, ինչպէս իր ստորագրելու ձեւն է։ Բառերուն մէջէն յաճախ կ'իյնան տառերը, մնաց որ Նափոլէոն ուղղագրութեան մտահոգութիւն չունէր երբեք,— դպրոցականի չարաչարութեան [illegible] բազմաթիւ սխալներ ունի։

Պատերազմի ճակատին հեւիհեւ ընթացումներուն մէջ, յոգնութեան եւ անքնութեան տառապանքին մէջ, Նափոլէոն չի մոռնար խորհուրդներ տալ Մարի Լուիզի՝ ամէնէն հասարակ մանրամասնութիւններով։ Քանի մը տողնոց նամակներ են ասոնք, կարելի է ըսել [illegible] այս հանճարեղ զինուորականին սէրը կնոջ մը համար։ Երբեմն, խաւերէն, «սիրականս» կ'անուանէ իր կինը, յաճախ՝ կարճ ու չոր բառ մը, «քաղցր կամաս»։ Ամէն տեղով՝ ապահովութիւն կուտայ իր կնոջ թէ լաւ է առողջութիւնը, (Նափոլէոն ստամոքսի խանգարում ունէր)։ Եւ ապահովութիւն թէ կը սիրէ զինք, ու չա՞տ կը սիրէ։ «Սիրակա՛նս, սիրէ զիս, ինչպէս ես կը սիրեմ քեզ» կը գրէ կնոջ՝ այն որ տարիներ առաջ ամբողջ Եւրոպան եւ բազմաթիւ արքունիքներ [illegible]

ԸՆԿԵՐ Ց. ԱԿԻՆԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

ՎԻԷՆՆԱ, 15 փետր.— Մանր է ինծի հաշտուիլ դժխեմ բախտին հետ, որ այնպէս յանկարծօրէն կորզեց ինձմէ [illegible] ծաղիկ հասակին մէջ։

Կորուած թարմ տարիքէն ծնողներէն, քոյրերէն եւ եղբայրներէն, ան ապրեցաւ օտար երկինքին տակ ի խնդիր ապագայից ապագայի, մաշեցաւ իր սիրելիներու կարօտէն, հայրենիքի սպասութեան աչքէն եւ կեանքի տառապանքէն եւ չգտաւ սփոփանք։ Օտար հողին վիճակուեցաւ պատսպարել իր յոյսերը։ Այս մտածմունքը կը կիզէ հոգիս։ Բայց կամք Տեառն օրհնութեան։

Կը յայտնեմ ի սրտէ շնորհակալութիւնս ձեզ, ձեր յարգելի ընկերներուն եւ «Յառաջ»ի խմբագրութեան այն ցաւակցական տողերուն համար, զոր խորունկ արտայայտած էիք նամակով եւ [illegible]։ Երախտագիտօրէն կը յիշեմ այն ընկերական սէրը, զոր ցոյց տուած էիք հանգուցեալին ի կենդանութեան, հիւանդութեան օրերուն եւ յետ մահուան դագաղին շուրջը։ Գրչով չեմ կարող արտայայտութիւն շնորհել երախտագէտ զգացումներուս, շնորհակալ ըլլալու այս պահին, ընկերական եւ եղբայրական վերաբերմունքին համար։

Թող ապրին իր բարի յիշատակները իբրեւ անթառամ ծաղիկներ իր յարգողներու սրտերուն մէջ։

Սգաւոր Հ. Ն. ԱԿԻՆԵԱՆ

ՏԱՐԱԶԻ ԿԱՆՈՆԱԳԻՐԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Փետր. 18ին հրատարակուեցաւ Թուրքիոյ Տարազներու օրէնքին գործադրութեան կանոնագիրը, որ հետեւեալ տրամադրութիւնները կը պարունակէ.—

ՅՕԴ. 1.— Բոլոր անոնք որ ոեւէ կրօնքի եւ դաւանանքի կը պատկանին եւ իրենց կրօնքին ձեւին ու աւանդութեանց համաձայն աղօթատեղիներու մէջ սքեմ կրելու պաշտօն ունին, տեղւոյն կառավարական պատկան մարմինէն առնելիք ցանկին համաձայն, կ'արտօնուին միմիայն աղօթատեղիներու մէջ և կրօնական արարողութեանց ատեն սքեմ կրելու։

ՅՕԴ. 2.— Սքեմ կը նկատուին այն բոլոր հագուստի նշանները եւ տարազները որոնք ընդունուած են ամէն եկեղեցիի պատկանող կրօնականները զատելու համար.

ՅՕԴ. 3.— Աղօթատեղի (մապէտ) կը նկատուին այն գոց վայրերը որոնք հիմնուած են իւրաքանչիւր կրօնքի արարողութեանց համար եւ համաձայն անոր սովորութեանց։

ՅՕԴ. 4.— Կառավարութիւնը իւրաքանչիւր կրօնքէն եւ դաւանանքէն յարմար դատած միայն մէկ կրօնականի առժամապէս կ'արտօնէ աղօթատեղիներէ դուրս ալ սքեմ կրելու։ Երբ վերջանայ արտօնութեան պայմանաժամը, զայն նոյն կրօնականին համար նորոգելու կամ ուրիշ կրօնականի մը տալու համար, ներքին գործավարութիւնը առաջարկ կը ընէ եւ գործավարներու խորհուրդը կուտայ հարկ եղած որոշումը։

ՅՕԴ. 5.— Սկաուտութեան, մարմնակրթանքի նման կազմակերպութեանց եւ ընկերութեան (Ճէմիէթ), ակումբի նման մարմիններու կողմէ ներկայիս գործածուած հագուստները, նշանները եւ կազմածները իբրեւ տարազ կ'ընդունուին, երբ 6րդ յօդուածին համաձայն տրուելիք յայտագրով կառավարութիւնը հաւնած թէ անոնք համաձայն են հետեւեալ պայմաններուն.—

Ա. Թուրք յեղափոխութեան վարչաձեւին եւ միութեան հակառակ բան մը չունին։

Բ. Կառավարութեան կողմէ ընդունուած պաշտօնական տարազներէն տարբեր են։

Գ. Բոլոր երկիրներու քաղաքական, զինուորական եւ քաղաքապահ (միլիս) կազմակերպութեանց հետ ոեւէ կապ չունին։

ՅՕԴ. 6.— Ներկայ կանոնագրին հրատարակութեան թուականէն սկսեալ 30 օրուան ընթացքին, 5րդ յօդուածին մէջ յիշուած սկաուտական հիմնարկութիւնները յայտագրով մը տեղւոյն կառավարական ամենաբարձր պաշտօնեային կը հաղորդեն իրենց ընդունած տարազը, նշանը եւ կազմածները։ Յայտագրին հետ միասին կուտան նաեւ օրինակ մը եւ կամ գունաւոր պատկերը։ Եթէ յայտագրին տրուած թուականէն սկսեալ մէկ ամսուան ընթացքին պատասխան չտրուի, յայտագրին մէջ ցոյց տրուած տարազը, նշանը եւ կազմածները ընդունուած են ըսել է։ Երբ փոխուի այդ տարազը, գործածելէ առաջ նորէն յայտագիր տալու է։

ՅՕԴ. 7.— Օտար կազմակերպութեանց պատկանողները, օտարներու Թուրքիա բնակութեան օրէնքի սահմանին մէջ, կրնան առանձինն կամ հաւաքաբար իրենց տարազով առժամապէս այցելել Թուրքիա։ Միայն, երբ անպատեհութիւն մը տեսնուի, ներքին գործավարութիւնը կրնայ չարտօնել։ Ցետոյ, երկարատեւ այցելութեանց համար, հարկ է նախապէս առնել ներքին գործավարութեան արտօնութիւնը։

ՅՕԴ. 8.— Երբ դպրոց կամ ուրիշ գիտական հաստատութիւններ յաճախողներուն համար հարկ տեսնուի մասնաւոր տարազի մը կամ նշանի մը պատկանելը, գործավարութիւնն է որ պիտի ճշդէ օրինակը, համաձայն կանոնագրի պայմաններուն։ Այս ձեւով ընդունուած տարազները կրնան գործածուիլ նաեւ այլ դպրոցներու կամ գիտական հաստատութեանց ընթացաւարտներուն կողմէ։

ՅՕԴ. 9.— Ազգ. Պաշտպանութեան եւ արտաքին գործավարութեանց կողմէ պատրաստուելիք եւ գործավարներու խորհուրդին կողմէ վաւերացուելիք հրահանգ մը պիտի ճշդէ թէ՝ մասնաւոր արտօնութեամբ եկող օտար ցամաքային, ծովային եւ օդային ուժերու պատկանող անձերը, իրենց համազգեստը ո՞ւր եւ ո՞ր ժամանակ կրնան կրել։

ՅՕԴ. 10.— Ներկայ կանոնագրին 1, 2, 3 եւ 4րդ յօդուածներուն տրամադրութիւնները ի զօրու են 13 յունիս 1935էն սկսեալ, իսկ միւս տրամադրութիւնները գործադրելի են հրատարակութեան թուականէն սկսեալ։

ՅՕԴ. 11.— Գործավարներու խորհուրդը պաշտօն ունի գործադրելու ներկայ կանոնագիրը որ պատրաստուած է համաձայն 2596 թիւ օրէնքին 6րդ յօդուածին եւ անցած է պետական խորհուրդէն։

ՕՐ. ՌՕԶԱ ԹԻՒՖԷՆՔՃԵԱՆ
ԸՆԿ. ԹՈՐԳՈՄ ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ
Նշանուած

Փարիզ, 16 փետր. 1935 Սեւրան

ՈՉ ՄԷԿԸ ԻՐԱՒՈՒՆՔ ՈՒՆԻ ԱՄՈՒՐԻ ՄՆԱԼՈՒ

Քաղաք. զօրաւոր հոսանք մը կազմուած է Իրաքի խորհրդարանին մէջ. այս [illegible] օրինագիծ մը ներկայացուց, որով ամուսնութիւնը պարտաւորիչ կը հռչակէ ամբողջ երկրին մէջ։ Օրինագծին յօդուածներէն մին կը տրամադրէ որ պետութիւնը նպաստ յատկացնէ իր ամուրի պաշտօնեաներուն, որպէսզի կարենան ամուսնանալ։

Օրինագծին այս տրամադրութիւնը մեծ ընդդիմութեան հանդիպեցաւ ելմտական նախարարին կողմէ, որ դիտել տուաւ թէ երկիրը պէտք եղածէն աւելի հոգեր ունի, որպէսզի կարենայ նոր բեռ մը առանձնել։ Բայց ամուսնութեան կուսակից երեսփոխանները ոտքի ելլելով, ծափերու մէջ խեղդեցին այս առարկութիւնը եւ պահանջեցին պարտաւորիչ հռչակել ամուսնութիւնը։

Պառաւոտ ամուրիները կը սպասեն կազմակերպուիլ, իրենց իրաւունքները պաշտպանելու համար։ Անոնք դիտել կուտան թէ օրինագիծը զաւազրութիւն մըն է ամուսնացեալներու կողմէ, որոնք կը նախանձին ամուրիներու վայելած ազատութեանն։

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱՐՏԱՔՍՄԱՆ ԽՆԴԻՐԸ
ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ ՄՈՒԹԷԻ ՈՒՇԱԳՐԱՒ ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐԸ
եւ ներքին նախարարին յայտարարութիւնները

Գ.

Նախագահ.— Խօսքը ներքին գործերու Գ. Նախարարինն է։

Գ. ՄԱՐՍԷԼ ՌԷՆԻԷ (Ներքին գործերու Նախարար).— Պարոննե՛ր, շատ ապերախտ գործ է ներքին նախարարին դերը՝ այսպիսի վիճաբանութեան մը մէջ։ Դիւրին է տպաւորիչ օրինակներ յիշել Երեսփ. ժողովին մէջ, ապացուցանելու համար թէ օտարականներու հանդէպ գործադրուելի անօրինութիւնները անարդարութեանց կը յանգին։ Եւ սակայն անհրաժեշտ է որ ժողովը հաշուի առնէ կարեւոր նկատումներ։

Մեր երկրին սահմանները բոլորովին բաց են եւ անոնք որ վտարուած են օտար երկիրներէ, խմբովին կ'ապաստանին մեր քով։ Բազմութիւններ այնպէս խուժած են որ ամենածանր դէպքեր կը պատահին եւ կ'աճին ֆրանսական դատարաններու կողմէ օտարներու դէմ արձակուած դատապարտութիւնները։ Սէնի քաղաքային դատարանին նախագահը վերջերս կը յայտարարէր թէ պատժական ստորականութեան տոմարը խճողուած է օտարականներով։ Այս պայմաններուն մէջ, անհրաժեշտ է որ մենք միջոցներ ձեռք չառնէինք, ամրապնդելու համար մեր երկրին ապահովութիւնը եւ թոյլ չտալու որ ան ապաստանարանը դառնայ ուրիշ երկիրներու բոլոր անբաղձալիներուն։ Արդարեւ, այդ անբաղձալիները մեծ թիւով կը գտնուին մեր հողին վրայ։ Քանի որ մեր սահմանները բաց են, իսկ մեր դրացիներուն սահմանները գոց, անոնք մեր երկիրը կը խուժեն այնպիսի թափով մը որ կառավարութիւնը հարկադրուած է միջոցներ ձեռք առնել։ Վստահ եմ թէ կ'ըմբռնէք այս պարագան։ Այժմ կարգի բռնենք խնդիրները։

Ինչ կը վերաբերի քաղաքական փախստականներուն, մեր երկիրը աւանդաբար պատիւ ունի ըլլալու միակը որ տակաւին կը յարգէ ապաստանականութեան օրէնքը։ Մենք կ'ուզենք պահել այդ պատիւը, բայց չենք հանդուրժեր որ չարաչար գործածեն զայն։ Երբ քաղաքական յանցաւոր մը մեզի կը բերէ ոչ թէ ապացոյցը, այլ բաւարար տուեալներ թէ վտարուած է իր երկրէն, թէ հարկադրուած է մեր քով ապաստանիլ, ոչ ոք կը նեղէ զայն, պայմանաւ որ ապրելու միջոցներ ունենայ եւ չվրդովէ մեր երկրին անդորրութիւնը։ Նախագահութեամբ Գ. Էրիոյի, որուն [illegible] ոչ ոք կը կասկածի, միայն երեք անձերէ բաղկացեալ վարչական փոքր ատեանի մը առջեւ է որ կը քննենք այս մասնաւոր պարագաները։ Եւ վստահ եղէք թէ մենք բոլորս ամենամեծ ուշադրութեամբ նկատի կ'առնենք այդ մասնաւոր կացութիւնները։

Գալով միւս փախստականներուն, խնդիրը կրկնակ հանգամանք ունի. անոնցմէ շատեր կ'աշխատին։ Ուրեմն կայ մրցակցութեան խնդիր մը՝ Ֆրանսացի բանուորներուն հետ։ Այս խնդիրը իմ իրաւասութեան չի պատկաներ, աշխատանքի Գ. նախարարն է որ կը քննէ զայն։ ԲԱՅՑ ԵՐԲ ԱՅԴ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐԷՆ ՄԷԿՈՒՆ ԿԸ ՄԵՐԺԷՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԱՐՏՕՆԱԳԻՐԸ, ԻՄ ՊԱՇՏՕՆՍ Է ՓՈՐՁԵԼ ԻՐ ԱԶԳԻՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՆԵԼ ԱՅԴ ԱՆԳՈՐԾ ՄԱՐԴԸ

Մնաց որ, բոլորն ալ չենք վտարեր։ Աշխատանքի Գ. Նախարարը միջոցներ ձեռք առած է, որպէսզի իւրաքանչիւր արհեստի մէջ ճշդուի անհրաժեշտ առ հարիւր համեմատութիւն մը օտար բանուորներու, համաձայն կացութեան պահանջներուն եւ Ֆրանսացի բանուորութեան [illegible]։ Կարգ մը արհեստներու համար, որոնց մէջ Ֆրանսացիները չեն աշխատիր, աշխատանքի արտօնագիր կը տրուի օտարներուն։

Հետեւաբար, այս կէտին մէջ մեր տեսակէտը կատարելապէս ամուր է եւ վերջնական։ ԲՈԼՈՐ ԱՆՈՆՔ ՈՐ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԱՐՏՕՆԱԳԻՐ ՈՒՆԻՆ, ԿՐՆԱՆ ՄՆԱԼ, ԻՍԿ ԱՆՈՆՔ ՈՐ ՉՈՒՆԻՆ, ՊԷՏՔ Է ՀԵՌԱՆԱՆ ԵՐԿԻՐԷՆ։

Ցետոյ կայ քրէական դատապարտեալներու խնդիրը։

Անշուշտ կ'ընդունիք թէ դժուար է մեր երկրին մէջ ձգել այս դատապարտեալ փախստականները։ Եթէ օտարականներ կուգան մեր երկիրը, գոնէ թող լաւ պահեն իրենք զիրենք, թող չստիպեն զիրենք դատել պատժական ատեաններու առջեւ, քրէական յանցանքներու համար։ Մենք կ'ուզենք մեր դռները լայնօրէն բաց թողուլ քաղաքական յանցաւորներուն կամ այն աշխատաւորներուն առջեւ որոնք բանաւոր եւ ուղիղ վարք ու բարք ունին. Բայց չենք կրնար միեւնոյն ձեւով վարուիլ այն անձերու հետ որոնց մասին քրէական դատապարտութիւններ կամ դէշ տեղեկութիւններ կան, բացի այն մասնաւոր պարագաներէն որոնց առթիւ պատրաստ ենք միշտ խոր քննութիւններ կատարելու. Քրէական դատապարտեալ մը մեզի համար անբաղձալի մըն է զոր կ'ուզենք սահմանէն դուրս հանել (Ծափեր)։

Ահա, ուրեմն, մեր տեսակէտը այս հարցի մասին։

Ուրիշ խնդիր մը յուզուեցաւ Գ. Մութէի կողմէ։ Ան խօսեցաւ [illegible] հրամանագրի մը վրայ, զոր ձեռք առած ենք եղեր գրոսաշրջիկներու մասին. Կը թուի թէ Գ. Մութէ կը շփոթէ խնդիրը։ Երբ օտարական մը, որ բնակավայր ունի Ֆրանսայի մէջ, կը փոխէ իր բնակարանը, կ'ուզենք որ մեզի հաղորդէ իր նոր բնակարանը. Կը կարծեմ թէ օրինաւոր իրաւունք մըն է պահանջել այս բանը։ Բայց հարցը գրոսաշրջիկի մասին չէ։ Այն օտարականը որ իբրեւ շրջիկ Ֆրանսա կուգայ, անցագիր մը ունի, կ'ընդունուի սահմանին վրայ, իր ուզածին պէս կը պտտի, մարդ նեղութիւն չի տար իրեն։ [illegible] կապ չունի անոր հետ։ Եւ ներքին նախարարը ամէն բան պիտի ընէ որպէսզի գոհ պտտի։

Մ. ՄՈՒԹԷ.— Երկու ամիս, համաձայն հրամանագրին։

ՆԵՐՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ.— Եթէ երկու ամիս ուզէ, մենք յօժարութեամբ կուտանք, կը բաւէ որ գրոսաշրջիկ ըլլայ։ Բայց մեծ բազմութիւն մը չեն կազմեր այն շրջիկները որ Ֆրանսա կուգան երկու ամսուան համար։

Գ. Մութէ յուզեց ուրիշ խնդիր մը որու մասին համաձայն եմ իրեն հետ։ Ֆրանսայի մէջ կան բազմաթիւ անբաղձալիներ, ֆրանսական դատարաններուն կողմէ դատապարտուած օտարականներ զորս հարկադրուած ենք սահմանագլուխ առաջնորդել։

Ինչպէս քիչ առաջ, մեր սահմանները բաց են։ Իսկ օտար սահմանները գոց են։ Անոնք [illegible] չեն ընդունիր այդ օտարականները, կամ նորէն մեր երկիրը կ'առաջնորդեն զիրենք։ Ուրեմն անբաղձալիները կը վերադառնան, կը ձերբակալուին [illegible] կողմէ, նորէն կը դատապարտուին եւ [illegible] կը վերսկսի։ Ես ազնուօրէն կը գտնեմ այս բանը։

ԱՀԱ ԹԷ ԻՆՉՈՒ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ ԵՄ ԳԱՂԹԱՎԱՅՐԻ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՀԵՏ, ԳՏՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԿԷՏ ՄԸ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԳԱՂԹԱՎԱՅՐԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ՈՒՐ ԿԱՐԵՆԱՆՔ ՂՐԿԵԼ ԱՅՍ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ, ՈՐՈՆՔ ԱՊԱՍՏԱՆԵԼԻՔ ՏԵՂ ՉՈՒՆԵՆԱԼՈՎ, ԻՐԵՆՑ ԻՆՉ ԸՆԵԼԸ ՉԳԻՏՆԱԼՈՎ, ԲԵՌ ԿԸ ԴԱՌՆԱՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՎՐԱՅ, ՈՐ ՊԱՐԱՊ ՏԵՂԸ ԿԱՐԵՒՈՐ ԳՈՒՄԱՐՆԵՐ ԿԸ ԾԱԽԷ ԻՐԵՆՑ ՀԱՄԱՐ, ՄԻՆՉԴԵՌ ԿԱՐԵԼԻ ԷՐ ԶԱՆՈՆՔ ՕԳՏԱԳՈՐԾԵԼ ԳԱՂԹԱՎԱՅՐԵՐԸ ՇԷՆՑՆԵԼՈՒ (colonisation)

ՈՒՍՏԻ ԿԸ ՋԱՆԱՄ ՄԻՋՈՑՆԵՐ ԳՏՆԵԼ ԱՅԴ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ՂՐԿԵԼՈՒ ՄԵՐ ԳԱՂԹԱՎԱՅՐԵՐԷՆ ՄԷԿԸ, ՈՒՐ ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ ՄԸ ՊԻՏԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԻ, ԶԱՆՈՆՔ ԲԱՆԵՑՆԵԼՈՒ ԵՒ ՕԳՈՒՏ ՄԸ ՔԱՂԵԼՈՒ, ԳՈՆԷ ԱՊԱԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱՐ։

Ահա այն քանի մը նկատողութիւնները զորս կ'ուզէի ձեր ուշադրութեան յանձնել։

Անգամ մը եւս, քաղաքական յանցաւորներուն հանդէպ կը գործադրենք սովորական կանոնը։ Կը բաւէ որ անոնք ապրելու միջոց ունենան,— ու որովհետեւ մենք չենք ուզեր որ անոնք մրցումի ելլեն Ֆրանսացի աշխատաւորներուն դէմ, որոնք արդէն բաւական դժբախտ են — եւ իրենք զիրենք լաւ պահեն, Ֆրանսայի դուռները լայնօրէն բաց են անոնց առջեւ։

ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ ՄԸ.— Ուրեմն եթէ հարուստ չեն, պէտք է հեռանան։

(Մնացեալը յաջորդով)

առթիւ։ Պիտի փակէ՞ խանութը թէ բաց պիտի պահէ։

Մայիս մէկ։

Փարոս իբրեւ ազգայնական եկած բացած էր խանութը. [illegible] խանութը բացած, իբրեւ համայնավար, ամբողջովին գոցած էր խանութը [illegible]։

— Ըսէ Փարոս, քեզ ասում եմ որ էս օր չեմ աշխատի, չեմ աշխատի, չեմ աշխատի...

Ու գացած էր մօտակայ գինետունը գաւաթ մը կարմիր գինի կոնծելու։ Կէս ժամ վերջ սակայն, բարկութիւնով վերադարձած էր խանութը եւ նստած աշխատելու աղաղակելով.

— Թքել եմ քո Մայիս մէկի վրայ. աշխատում եմ

Քանի վայրկեան բանելէ վերջ, ըմբռնելով փաթրոնին դէմ վերափակած էր խանութը եւ կրկին ուղղուած դէպի գինետունը [illegible].

— Սրիկայութիւնն էլ չափ ու սահման ունէ։ էս օր իմ տօնն է, ոսկի էլ տաս, չեմ աշխատի...

Ժամ մը վերջ խանութին առջեւն էր կրկին ու քիթին տակէն կը հայհոյէր բանուորին եօթը պորտին որ չէր ուզած աշխատիլ.

— [illegible], Ներս մտիր աշխատիր [illegible]

Այդ պահուն կը ներկայանայ յաճախորդ մը ու կ'ըսէ.

— Փակա՞ծ էք խանութը...

Փարոս երկիցս կը պատասխանէ.

— Հարկաւ.. երբեք էլ փակած չեմ էս օր Մայիսի մէկն է ու չեմ աշխատի.. և սակայն կը բանամ խանութը...

— Ներողութիւն բան չեմ հասկնար։ Սա զոյգ մը կօշիկը կրնա՞ք նորոգել, Այս իրիկուան համար անպատճառ կ'ուզեմ...

— Քեզ ասում որ չեմ աշխատի.. եւ սակայն կը չինուի... խանութը չեմ բանայ... իրիկունը կը տամ...

Ֆրանսացին հարցուցած էր.

— Արդեօք խե՞նթ էք թէ ես ձեզ չեմ հասկնար

Ընկեր Փարոս ներքին պայքարներով պատասխանած էր.

— Խենթ չեմ... խենթ է. եւ ոչ միայն խենթ այլ մի ծոյլ ու սրիկայ։ Ես նրան ցոյց կը տամ... Չեմ աշխատի.. պիտի աշխատել. կօշիկները ձեռքս չեմ առնի կօշիկը երեկոյեան պատրաստ կը լինի...

Եւ առած էր կօշիկները, ժամը 6ին՝ վերադարձնելու խոստումով

Փարոս կէս ժամ աշխատելէ վերջ, հայհոյութիւններու նոր փոթորիկ մը հանելով՝ փակած էր խանութը եւ ուղղուած գինետուն, այս անգամ օֆսիժէնէ մը պարպելով։

Ալքոլին ազդեցութեան տակ կատղած էր Փարոսի մէջի բանուորը։ Նոյն հեղուկին ազդեցութեան տակ մոլեգնած էր իր մէջի փաթրոնը։

Ներքին կռիւմարտութեան մէջ էր։ Իր այս վիճակին վախճանը կը լողար անորոշութեան մէջ...

Յանկարծ գինետունէն ներս մտաւ Թուրքէն անուն անգործ կօշկակար մը։ Փարոս ձեռքը օդին մէջ շարժեց՝ ճանճ բռնողի պէս։ Զերմակալած էր հանճարեղ հնարք մը։ Փարոս անաշխատ գործաւորին առաջարկեց, կէս օրականի փոխարէն, այդ օրը աշխատիլ խանութին մէջ։ Գործերը դիզուած էին։ Բանուորը ընդունեց առաջարկը

Վերադարձաւ գինետուն։ Քանի մը հոգի գտաւ ու անոնց հետ խաղաց պելօթ։ Խաղէն վերջ ասուլիս տեղի ունեցաւ։ Ընկերը պաշտպանեց պրոլետարներու դիկտատուրան։ Ժամ մը վերջ ալ, ուրիշ անձերու առջեւ, անհեթեթ գտաւ բոլշեւիկեան ռէժիմը որ դէմ է կալուածի եւ կը սպանէ մարդուս մէջ ձեռներէցութեան ոգին։

Փարոս ամբողջ օրը մնաց գինետան մէջ։ Ան այսպէսով գոհացուց իր մէջի բանուորը զայն չաշխատցնելով, գոհացուց նաեւ իր մէջի փաթրոնը, խանութը չփակելով։

Իրիկնամուտ խանութ մտաւ, վճարեց Թուրքէնին կէս օրականը ըսելով.

— Ապրես բանուոր Թուրքէն, խելօք մարդ ես երեւում։ Մայիսի մէկին էլ իսկական բանուորը պիտի աշխատէ։ Ա՛յ, փող աշխատեցիր եւ փաթրոնին էլ մի բան շահեցրիր... դէ, գնաս բարի, Թուրքէն ջան...

Բանուոր Թուրքէն հազիւ դուրս էր ելած խանութէն, երբ Փարոս պոռաց անոր ետեւէն։ Թուրքէն ետին դարձաւ ու լսեց հետեւեալը.

— Գետնին եօթներորդ յատակը անցնին քեզ նման սրիկայ բանուորները որ կը պղծեն աշխատաւորական տօնը, Մայիս մէկի օրով աշխատելով։ Հայտա՛, կորիր, էլ չերեւաս աչքիս մինչեւ յաջորդ... Մայիսի մէկը։

ՆՇԱՆ ՓԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

յէն ալ 1300 բանուորներ ճամբայ հանուեցան, գաղթային շինու- թեանց համար: Թերթերը կը գրեն թէ զինուորներուն տրամա- դրութիւնը շատ բարձր է: Կամաւորներու արձանագրութիւնը կը շարունակուի: Հաւանական է որ վերջերս զէնքի տակ առնուած երկու զօրաբաժինները ամբողջովին արեւելեան Ափրիկէ փոխա- դրուին:

Այս փոխադրութեանց հետ կը շարունակուին քաղաքական բանակցութիւնները, թէեւ քաշքշուք վիճակ մը ստացած են: Հա- պէշիստան ալ իր կարգին պատրաստութիւններ կը տեսնէ: Նիւ Եորքէն ճամբայ ելաւ գնդապետ Ճիւլիըն, «Հարլէմի սեւ արծիւը», որ անեն մը վարած է Հապէշիստանի օդանաւային նախարարու- թիւնը: Պիտի ծառայէ հապէշական բանակին մէջ, պատերազմի պարագային: Հաւական է որ ուրիշ հինգ օդանաւորդներ ալ երթան: Իտալիոյ բռնած ընթացքը մեծ յուզում պատճառած է Մ. Նահանգներու սեւամորթներուն մէջ:

Աւստրիոյ վարչապետին բանակցութիւնները

Աւստրիոյ վարչապետը եւ արտաքին նախարարը առջի օր այ- ցելեցին վարչապետին եւ արտաքին նախարարին հետ, եւ կէսօրին ճաշի հրաւիրեցին հանրապետութեան նախագահին կողմէ: Բա- նակցութեանց գլխաւոր նիւթն է դաշնութեան համաձայնութիւնը, ուրիշ խօսքով՝ Աւստրիոյ անկախութեան երաշխաւորումը: Աւս- տրիոյ վարչապետը իր ճառերուն մէջ շեշտեց թէ իրենց քաղաքա- կանութեան միակ նպատակն է ամրապնդել խաղաղութիւնը եւ ա- ւելի սերտ բարեկամութիւն հաստատել Ֆրանսայի հետ:

Աջակողմեան մամուլը խոր գայրոյթ կը յայտնէ հիւրերուն դէմ սարքուած ցոյցերուն առթիւ, և կառավարութեան ուշադրու- թիւնը կը հրաւիրէ ընկերվարական – համայնավար գործակցու- թեան վրայ, դիտել տալով թէ կառավարութեան հեղինակութիւ- նը վտանգուած է եւ թէ օտարները շատ գէշ գաղափար պիտի կազ- մեն Ֆրանսայի մասին:

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 203ամեակին առթիւ, վարչապետ Պ. Ֆլանտէն անգլերէն ճառ մը խօսեցաւ առջի օր, ձայնարձակին առջեւ, փառաբանելով ֆրանքօ-ամերիկեան բարեկամութիւնը: Շեշտեց թէ աւելի քան երբեք անհրաժեշտ է սերտ գործակցութիւն հաստատել երկու երկիրներուն միջեւ: Նոյն իմաստով խօսեցաւ ամերիկեան դեսպանը:

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՒ Տիկին Հանօ, «Ֆօռս» թերթին հրատա- րակիչը, որ միեւնոյն ատեն սեղանաւորական գործերով կը զբա-ղի: Նախապէս երեք տարի բանտարկութեան դատապարտուած ըլլալով, վճռաբեկ ատեանին դիմած էր: Առջի օր ատեանը մեր- ժեց բեկանել վճիռը, եւ ոստիկաններ գացին ձերբակալելու, երբ տիկինը ինքնաշարժ նստելու կը պատրաստուէր: Ցանկարծ փոր- ձեց անձնասպան ըլլալ, բայց ոստիկանները յաջողեցան բռնել ա- տրճանակը, երբ քունքին կ'ուղղէր, եւ ուղղակի բանտ առաջնոր- դեցին:

ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԻ Բ. շարքին վիճակահանութիւնը տեղի պիտի ունենայ մարտ 12ին: Տոմսերը սպառած են արդէն:

ԴԱՏԻ ՔԱՇՈՒԵՑԱՒ ծերակուտական եւ դատական նախկին նախարար Պ. Ռ. Ռընու, որ 50,000 ֆրանք ստացած էր Սթավիս- քիէն, իբր առնել տալու համար խաչագողին ձերբակալման հրա- մանագիրը:

ԱՆԳԼ. ՈՍԿԻՆ ամէնէն վար գինը ունեցաւ առջի օր, Փարիզի սակարանին մէջ, պաշտօնապէս ծախուելով 73.56ի, իսկ դուրսը՝ 73.48ի: Այսքան ինկած չէր 1934 հոկտեմբեր 11էն ի վեր, երբ կ'արժէր 73.76 ֆրանք:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ՀԱՒԱՔՈՅԹ

Փարիզի «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» կոմիտէի կողմէ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18ի առթիւ

Այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 2.30ին

Սօսիէթէ Սավանթի Ռ սրահին մէջ,

Կը նախագահէ՝ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ

Կը խօսի՝ Ա. ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Հ. Յ. Դ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «ՌԱԶՄԻԿ» ԽՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

Տեղի կ'ունենայ 24 Փետրուար կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

Salle GALLEMENTի սրահին մէջ, Առնուվիլի կայարանին դիմացը

Կը ներկայացուի «ԹԱԼԷԱԹԻ ԱՆԿՈՒՄԸ»

Մուտք 5 ֆրանք, անգործներու 3 ֆրանք

ՏԱՐԵԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ

ՄԱՐՏ 3ին, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ, ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 15ին

26, Rue Troyon. Sèvres

Կը ներկայացուին՝

1. *ՔԱՋՆ ՎԱՐԴԱՆԻ ՈՒՐՈՒԱԿԱՆԸ* (3 արար)
2. *ԵՐԿՈՒ ԿՈՒԶԵՐԸ ԵՒ ՓՈՔՐԻԿ ԱՒԱԶԱԿՆԵՐԸ* (երգախառն զաւեշտ ֆրանսերէն լեզուով):
3. *ԿԼԿԸԼ ՄԱՐԳԱՐԻ ԱՐՋԱՆԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ* (զաւեշտ 1 արար)

Տոմսերու գիներ՝ 10 *եւ* 7 *ֆրանք:*

ԼԵՒՈՆ ՅԱՐՈՒԹ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ ՏԱՆՈՒՆՑԻՈՅԻ

ՋԻՕԿՈՆՏԱ

Théâtre R. Duncanի *մէջ*

31, Rue de Seine.

Paris. Métro: Odéon

24 ՓԵՏՐ. ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 3ԻՆ

ԿԸՄԱՍՆԱԿՑԻՆ ԹԱՏՐՈՆԻ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐ

Գիներ 15 եւ 10 ֆրանք:

Կը ծախուին Հրանդ-Սամուէլ Գրատունը 51, Mr le Prince. Paris (16).

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ 25ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած՝ *ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ* կողմէ

Օժանդակութեամբ իր սանուհիներու «ԱՐԱՔՍ» Միութեան

Պատուակալ նախագահութեամբ **Patenôtre DESNOYERS**ի

Maire d'Enghien et député Seine et Oise

Այսօր, կիրակի, կէս օրէն վերջ ժամը ճիշդ 2.30ին՝

Salle des Fêtesի մէջ, **Rue de Casino,** Ենկիէն

կը խօսին՝ Երջ. վարչութեան ատենապետուհին Տիկ. *Հ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ* եւ Պ. *ՍԵՆԻՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ* (ֆրանսերէն):

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Մէթր Պէրնար Վահէ, իրաւագէտ – խորհրդական ֆրանսական եւ միջազգային անհատական իրաւարանութեան հարցերու, հիմնելէ վերջ **Ligue de Défense Générale**ը, որուն կեդրոնատեղին է Փարիզ, **159, Rue Lafayette** (Կառ տիւ Նոր), հեռախօս՝ **Nord 68-02**, յառաջիկայ մարտ 31էն սկսեալ կը սկսի հրատարակել ամսօրեայ տեղեկատու թերթ մը, **Bulletin Mensuel de la Ligue de Défense Générale,** որ իրաւաբանական հարցերով շահագրգռուողներուն պիտի տայ ամէն անհրաժեշտ տեղեկու- թիւն:

Էջ մը պիտի յատկացնէ մասնաւորաբար իրաւական - դատական քրոնիկի,— ուր պիտի ըլլան քննադատութիւններ եւ թելադրանքներ, — Ֆրանսայի մէջ հաստատուած օտարականներու վերաբերեալ: Էջ մը եւս, պատկերազարդ, որ նուիրուած պիտի ըլլայ Ֆրանսայի մէջ հաստատուած օտար գաղութներու մասին պրպտումներու,— անոնց կազմակերպութիւնները, անոնց դերը երկրին տնտեսական կեանքին մէջ:

Այդ պրպտումները պիտի սկսուին այբուբենական կարգով.— ա- ռաջին պրպտումը Ֆրանսայի հայ գաղութին մասին:

Ուստի կը խնդրենք բոլոր կազմակերպութիւններէն, գլխաւորնե- րէն, արուեստագէտներէն ու գրագէտներէն, որ մեզի գրեն ամէն օգտակար տեղեկութիւն իրենց գործունէութեան եւ ծառայութեանց մասին, զորս մատուցած են հաւաքականութեան,— գիտեր կամ նո- րութիւններ զորս կատարած են, միասին տալով անհրաժեշտ ապա- ցոյցները եւ իրենց լուսանկարները:

Մեր ամսաթերթը ձրի պիտի ղրկուի Հանրապետութեան նախա- գահին, կառավարութեան անդամներուն, Ծերակ. ժողովի եւ Ներկ- յոտի նախագահներուն եւ անդամներուն, նահանգապետներուն եւ գաւառապետներուն, ինչպէս եւ այն քաղաքապետներուն, որոնց իշ- խանութեան սահմաններուն մէջ օտար գաղութներ հաստատուած են, վերջապէս այն անձերուն, որոնք որոշ շահագրգռութիւն ցոյց կուտան ճանչնալու օտարները:

Ամսաթերթին բաժանորդագրութեան պայմանները են Ֆրանսայի եւ արտասահմանի համար.—

Տարեկան 30 ֆրանք, հատավաճառ 2 50

Նկատելով որ սահմանափակ թիւով պիտի տպուի, կը խնդրենք անոնցմէ որ կը փափաքին ստանալ մեր ամսաթերթը, այժմէն բաժա- նորդագրուիլ, ղրկելով բաժնեգինը:

Դրամ եւ նամակ ղրկել հետեւեալ հասցէին.

M. B. WAHE

Directeur - Fondateur de la Ligue de Défense Générale, 159, Rue La - fayette, Paris.

Ամսաթերթին վարչութիւնը իրեն կը վերապահէ իրաւունքը մեր- ժելու, առանց նոյնիսկ բացատրութեան, որ եւ է յօդուած որ չի հա- մապատասխաներ թերթին ուղղութեան:

ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐ

ՊԶՏԻԿ ՇԱՀՈՎ՝ ՄԵԾ ՍՊԱՌՈՒՄ

ԱՅՍ Է ՎԱՃԱՌԱՏԱՆՍ ՍԿԶԲՈՒՆՔԸ

ԵՂԻՇԷ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

11, Rue Molière LYON. *Tél.: LALANDE 23-91*

ՎԱՃԱՌՈՒՄ ՄԻՄԻԱՅՆ ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ

Բուրդէ, մետաքսէ եւ բամպակէ պատրաստուած, ալէս ալէս գոյնե- րով եւ ամէն մեծութեամբ... descente-de-lits, coussins, draps-de-lits, couvertures piqués.

Մասնաւոր բաժին՝ Mouchoirs, serviettes, Torchon, Service de table. Spécialité d'articles pour Marchands forains et pour Primes.

Միշտ SOLDES եւ 2e CHOIX ապրանքներ.

Etude de Me BERNARD WAHE

(12 année)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

Droit Français et International Privé

159, Rue Lafayette **Tél. Nord 68 - 02**

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փոխադ- ... certificate de coutume...

Կ'ընդունի ժամը 9 10 եւ 17 19 ...

ԿՈՒԶԷ՞Ք ՋՈՒՏ ԽԱՂՈՂԷ ԵՒ ԱՆԽԱՌՆ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ՕՂԻ ԽՄԵԼ

ՀԱՐՑՈՒՑԷՔ ՓՆՏՌԵՑԷՔ ԵՒ ԳՏԷՔ

ՌԱՔԻ ՏԻՒՋ

ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ԽՄԻՉՔ

ԿԱԶԴՈՒՐԻՉ ԱՆԱՐԱՏ ԱԽՈՐԺԱԲԵՐ

Պոլսոյ օղին է որ ձեր ուզածին պէս չկը ... եւ ըէյֆ կուտայ:

Ֆրանսայի համար արտօնատէր՝ Եղ. ՔԱԼԱՔԻԻՔԵԱՆ

8, Rue Suffren, MARSEILLE, Tél. D. 70-89

Փարիզի Ներկայացուցիչ Գ. ՃԻՏՃԵԱՆ,

75, Ave. Victor – Hugo. Clamart (Seine)

Լիոնի Ներկայացուցիչ ՃԸՆԿԸՏԲԵԱՆ եւ ԹԸՐՋԻԵԱՆ

211, Rue de Criqui

Ճաշարան "ԱԹԷՆՔ,,

13, Rue Serpente, Métro: St. Michel

Ճաշարան Ա Թ Է Ն Ք Թաղթիէ Լաթէնի Արեւելեան լաւագոյն ճաշարանն է: Խնամով պատրաստուած ամէն տեսակ համեղ կերակուրներ: Մասնաւոր խոհարարի կողմէ կը պատրաստուին Տոներ քեպապ եւ Գառան խորոված:

A. GODOVANIKOFF

30, QUAI de PASSY, PARIS (16). Tél. JAS. 01-50. Métro PASSY

Loterie des Régions Libérées Վիճակահանութիւնը ՓԵՏՐՈՒԱՐ 25ին:

Շերս՝ 21, 22, 23, 24, 25, 26:

Loterie Nationale, 1935 Թ. շարքի Վիճակահանութիւնը ՄԱՐՏ 12ին:

1/2, 1/4, 1/10 եւ 1/20 տոմսակներ

ՁԻԱՐՇԱՒ՝ **Prix du Président de la République** ԱՊՐԻԼ 17ին

Առաջին մրցանակ 3,000,000 ֆրանք

Ամբողջ տոմսակ 40 ֆրանք 1/2ը 20, 1/4ը 10, 1/10ը 5 ֆրանք

ՏՈՔԹ. ՍՊԱՐԹԱԼԻ

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՀԱՒԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

Նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգ. Հիւանդանոցին

33, Rue Poissonnière (Rex սինէմային ճիշդ քովը,

մէթրօ՝ Bonne-Nouvelle

ընդունելութիւն ամէն օր ժամը *14—18* եւ ժամադրութեամբ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հայ ուսանողներու ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ փետր. 27ին չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Յովհաննէս Ճաշարանը, *61, rue Mr. le Prince*: Կարեւոր օրակարգ: Բոլորի Ներկայութիւնը պարտադիր:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ն. ... Թագւորեան կը փնտռէ իր մօրեղբօր որդիները ... եւ Թագւոր Մաթէոսեաններ (Պալու ... որոնք 1920ին կը գտնուէին Պոլսոյ 20րդ Թաղամասին մէջ: Իմացնել

N. Takvorian, 13, Chemin Brun Grenoble ...

FILMS RECOMMANDÉS

ՓԱԹԷ ՆԱԹԱՆԻ ՍԻՆԷՄԱՆԵՐԸ

ՑԱՅՏԱԳԻՐ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 22էն 28

EMPIRE. Quadrille d'amour — Sur scène Chefalo Germaine Lix et 8 attractions
MARIVAUX. Le contoleur des wagons-lits (Préjean, Danielle Derrieux)
MARIGNAN Le bonheur (Charles Boyer, Gaby Morlay)
IMPERIAL. Angéle (Orane Demas et Fernandel)
MOULIN ROUGE. Shirley aviatrice (Vers. orig. s.t.f.) et 6 attractions
OMNIA CINE INFORMATIONS. Actualités mondiales — Les pécheurs d'oiseaux
VICTOR HUGO Ademai aviateur — Terre soumise
ROYAL. Ademai aviateur — Terre soumise
BARBES. C'était un musicien—La maison dans le dune
BELLEVILLE. La matérnelle — L'Indomptable mustang
CAPITOLE. Zouzou — Studio à louer
DEMOURS. Antonia Romance Hongroise
EXCELSIOR Zouzou — Studio à louer
FEERIQUE. Le bossu — Les oasis Sahariennes
LECOURBE. Le bossu — Les oasis Sahariennes
LOUXOR. Zouzou — Studio à louer
LUTETIA. Les nuits moscovites — L'école des resquilleurs
LYON. Zouzou — Studio à louer
MAGIQUE. Le bossu — Les oasis Sahariennes
MAINE. Le bossu — Les oasis Sahariennes
METROPOLE Zouzou — Studio à louer
MONTPARNASSE. Zouzou — Studio à louer
MOZART. Ademai aviateur — Terre soumise
PALAIS DES GLACES. Le bossu — Les oasis Sahariennes
PATHE ORLEANS. Le bossu — Sur scène : le chanteur Jean Lumiere, dans ses créations
RECAMIER. Le bossu — Les oasis Sahariennes
ROCHECHOUART. Zouzou — Studio à louer
SAINT CHARLES. Le bossu — Les oasis Sahariennes
SAINT MARCEL. Zouzou — Sur scène: Renée Destanges chanteuse.— Clemens Belling, dressage de chiens — Orchestre Soulier
SELECT. Antonia Romance Hongroise

BANLIEUE

ALHAMBRA D'ASNIERES. Le cavalier Lafleur — L'Aigle blanc
COLOMBES Zouzou — Studio à louer
CASINO DE CLICHY. Si j'étais le patron - Mauvaise graine
KURSAAL AUBERVILLIERS. Le cavalier Lafleur — L'Aigle blanc
KURSAAL BOULOGNE. Nuit de mai — Arann, l'Ile des tempêtes
OLYMPIA DE CLICHY. Le cavalier Lafleur — L'Aigle blanc
PATHE CINEMA PALACE (Boulogne). Ademai aviateur — Terre soumise

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԹՂԹԱԿՑԻ ՀԱՄԱՐ՝)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 26 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
MARDI 26 Février 1935

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

11ՐԴ ՏԱՐԻ - 11e Année No 273

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՕՐՈՒԱՆ ԼՈՒՐԵՐՈՒ ԽՈՐԻՆ ՄԷՋ

Օրուան հոգերն ու հակասական լուրերը խոկալու չփոթութեան մատնած են աշխատաւոր զանգուածը:

Բացի պաշտօնական տեղեկութիւններէն, թերթերու մէջ կ'երեւան եւ բերնէ բերան կը տարածուին զանազան եւ զարմանազան բոթ — բասեներ:

«Իրազեկներ» եւ բանգէտներ ալ չեն պակսիր, իրենց իմացածը գունաւորելու եւ մեկնութիւններ փորձելու համար:

Այսպէս կամ այնպէս, բոլոր տեղեկութիւնները կ'ամփոփուին հետեւեալ հարցերուն մէջ.—

1. Տասր առ հարիւրի օրէնք:

2. Ինքնութեան թուղթերու նորոգում:

3. Աշխատանքի արտօնագիր (պիտի նորոգե՞ն, պիտի զրկե՞ն):

Առաջին կէտը չի կարօտիր մանաւոր լուսաբանութեան: Տասը առ հարիւրի օրէնքը չատոնց քուէարկուած է, իսկ տասական գործադրութիւնը որոշուեցաւ ներկայ դահլիճին կողմէ (1933 նոյեմբեր):

Բաւական ժամանակ անցաւ նոր որոշումէն մինչեւ գործադրութիւնը, կառավարութիւնը ինքն ալ լուրջ դժուարութեանց հանդիպած ըլլալով: Սակայն եւ այնպէս, հետզհետէ զգալի կը դառնան գործադրութեան հետեւանքները, ինչպէս կը հաղորդեն օրուան լուրերը:

Այս կացութեան առջեւ, աւելի քան ստիպողական է նոր ձեռնարկ մը, իրաւասու իշխանութեանց կողմէ:

Կ'իմանանք թէ այդ ձեռնարկը պիտի կատարուի այս օրերս, Միացեալ Ցանձնաժողովին կողմէ: Եւ որովհետեւ այս հարցին մէջ վճռական դեր ունի միջնախարարական յանձնախումբը, առաջին դիմումը պիտի կատարուի Պ. Էռիոյի, որ նախագահն է նոյն Ցանձնախումբին:

Դժբախտութիւնն այն է որ, ինչպէս երեսփոխան Մութէն ալ գիտել կուտար օտարականներու վարչման առթիւ, հինգ — վեց նախարարութիւններ կապ ունին այս հարցին հետ:

Օրինակ, եթէ արտաքին նախարարութիւնը աւելի զգոյշ կ'երեւայ, նկատի առնելով արտաքին յարաբերութիւնները եւ միջազգային յանձնառութիւնները, աշխատանքի նախարարութիւնը շատ մը նկատումներ կը ստորադասէ գործադրութեան տագնապին, ներքինը՝ ապահովութեան հարցին եւն.:

Եւ բնականաբար տեղի կ'ունենան ոչ միայն իրաւասութեանց ընդհարումներ, այլ եւ ձգձգումներ:

Գալով ինքնութեան թուղթերու եւ հետեւաբար աշխատանքի արտօնագիրներու նորոգութեան, աւելի մանուածապատ հանգամանք ունի խնդիրը:

Այստեղ ալ ամէնէն մեծ դերը կ'իյնայ աշխատանքի եւ ներքին նախարարութեանց: Մէկը կ'ուզէ թեթեւցնել չուկան, միւսը՝ ապահովութեան հոգերը:

Ասոր համար է որ կազմած են այնքան մանրակրկիտ հարցարան — հրահանգ մը, ինքնութեան թուղթերու նորոգման առթիւ:

Բայց, այստեղ ալ բազմաթիւ դժուարութիւններ երեւան կուգան: Վերջին տասր օրերու փորձը չուարման մատնած է նոյն իսկ պաշտօնական շրջանակները, եւ կը հաւաստեն թէ բարեփոխումներ պիտի կատարուին, խճողումը թեթեւցնելու եւ ձեւակերպութիւնները դիւրացնելու համար:

Ամէն պարագայի մէջ, կը թուի թէ կարելի չպիտի ըլլայ տառացիօրէն գործադրել այն ինչ որ յայտարարեց ներքին նախարարը, սրտմտելով Պ. Մութէի նեղացուցիչ հարցումներէն եւ հարցապնդումներէն:

Այս չի նշանակեր թէ օտար բանուորները պէտք է օրօրուին անամէջ յոյսերով կամ չարունակեն իրենց օրինական զանցառութիւնները, որոնք այնքան փորձանքներ բացած են բազմաթիւ դժբախտներու գլխուն:

Լուսաբանելով այս կէտերը, մեր նպատակն է փարատել չարք մը վայրիվերան ենթադրութիւններ, միեւնոյն ատեն յիշեցնելով իւրաքանչիւրին պարտականութիւնը:

Այս առթիւ, թելադրութիւն մը եւս Միացեալ Ցանձնաժողովին, որ զմբախտաբար բիչ մը շատ «պաշտօնական» կը շարժի:

Այդ Ցանձնաժողովին առաջնական պարտականութիւնն է օրը օրին հրահանգներ եւ լուսաբանութիւններ հաղորդել ժողովուրդին, հրատարակուած օրէնքներու կամ վարչական անօրինութեանց մասին:

Ամէն օր բազմաթիւ հարցումներ կ'ուղղուին մեզի, օրուան հոգերու մասին: Մենք մեր կարելին կը կատարենք եւ պիտի կատարենք, անհրաժեշտ լուսաբանութիւնները տալու համար:

Եւ սակայն, Միացեալ Ցանձնաժողովը ինք պարտաւոր է ոչ միայն օրը օրին մամուլին հաղորդել իր կատարած աշխատանքները, այլ եւ իր կարգին լուսաբանել, մեկնել ու մանրել պետական հրահանգները, համաձայն իր ստացած վաւերական տեղեկութեանց:

Իրաւասու օրկան մը միշտ աւելի բան մը գիտէ — պարտաւոր է գիտնալ, պրպտել, ստուգել եւ իմանալ: Իսկ երբ իմացաւ, պարտաւոր է հաղորդել առ որ անկ է:

Կան կէտեր որ լուսաբանութեան կը կարօտին, կամ ձեւեր որոնց վերաբերեալ որ եւ է մանրամասնութիւն աւելորդ չէ: (Մեզի կը հարցնեն թէ գործադուրիկներն ալ պիտի դիմե՞ն ինքնութեան թուղթի եւ աշխատանքի արտօնագրի նորոգման համար: Անչո՛ւշտ):

Մէկ խօսքով, իրաւասու օրկան թէ մամուլ պարտաւոր են Լուացնել իրար, օրուան հոգերու եւ լուրերու խորին մէջ, որպէս զի աշխատաւոր բազմութեանց արդար մտահոգութիւնը չծանրանայ զանազան թիւրիմացութիւններով:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՏԵՂԱՀՈՐՈՒՄ ԵՒ ՍՊԱՌԱԶԻՆՈՒԹԻՒՆ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԹՐԱԿԻՈՅ ՄԷՋ

ԽՄԲ.— Իտալական արեւել. գործակալութիւնը ստացած է հետեւեալ տեղեկութիւնները՝ Պոլսէն.—

Անկէ առաջ անգամ մը խօսեցանք այն կարեւորութեան մասին, զոր Թուրքերը կ'ընծայեն Արեւելեան Թըրակիոյ ու շեշտեցինք թուրք ազգայնական շրջանակներու ձգտումները՝ այդ վայրին մէջ հողային ընդարձակման մասին: Այժմ կը տեղեկանանք թէ Արեւել. Թրակիոյ վերին իշխանութիւնները Էտիրնէի մէջ գումարած են ժողով մը՝ պայ Թալ Օկուրանի (Նախապէս՝ Իպրահիմ Թալի) նախագահութեամբ, որ այդ շրջանի մարզպանըն է: Ժողովը նպատակ ունեցած է այդ շրջանին մէջ 350,000 հոգիի տեղաւորման պայմանները քննել: Անոնք պիտի գան, երեք տարուան ընթացքին, Ռումանիայէն, Պուլկարիայէն, Եուկոսլավիայէն եւ Խրիմէն: Այս բոլոր գաղթականները պիտի տեղաւորուին Թրակիոյ մէջ՝ հեռացած Պուլկարներուն եւ Ցոյներուն տեղ: Այդ պարագային, արեւելեան Թրակիան պիտի փոխէ իր դիմագիծը, ու ամանք կը խորհին նոյնիսկ թէ Թուրքերու նեշիչ մեծամասնութիւն մը պիտի ծառայէ իբրեւ պատուար՝ այդ մասին մէջ Պուլկարներու ծրագիրներուն դէմ: Այդ շրջանը Էնկիւրիի մէջ կը նկատուի կենսական կէտ մը եւրոպական Թուրքիոյ համար: Թուրք մամուլը, մասնաւորապէս «Ջամհու» կը յարձակի Թրակիոյ Պուլկարներուն վրայ, մեղադրելով թէ կ'ուզեն գրաւել Թրակիոյ այս մասը որ այժմ կը գտնուի Թուրքերու եւ Ցոյներու տիրապետութեան տակ: Թուրքերը, հիմ ունենալով Պուլկարներու այս ձգտումը, կը պնդեն այն անհրաժեշտութեան վրայ թէ՝ հարկ է ամրութիւնները զօրացնել եւ զինուորական կազմակերպութեան տալ կատարեալ ձեւ մը: Թուրք թերթերը կ'ըսեն նաեւ թէ Թրակիոյ մէկ մասը անարդարօրէն միացուած է Պուլկարիոյ, մանաւանդ որ այն հողամասը որ մինչեւ Ֆիլիպէ կ'երկարի, ոչ մէկ զինուորական կամ տնտեսական արժէք ունի Պուլկարիոյ համար:

⁂ Պուլկար թերթերը կը գրեն թէ Թուրքերը օրէ օր կը զօրացնեն Թրակիան: Նոր զօրքեր բերուած են հոն: Գրրք Գիլիսէի պուլկար եկեղեցին գրաւած ու զօրքերուն տրամադրած են, իսկ հոն մնացած քանի մը ընտանիք Պուլկարներն ու քահանան ստիպած են որ մեկնին:

Մասնակի զօրաշարժ Թուրքիոյ մէջ

— o · o —

« *Ծումհուրիէթ* » իր վերջին թիւին մէջ կը գրէ թէ Էնկիւրիի, Աֆիոնի եւ Անթալիոյ շրջանին մէջ երեք օրուան համար « փորձ — զօրաշարժ » մը յայտարարուած է ու արդիւնքը չափազանց յաջող է եղած: Նախանշուած պայմանաժամին համաձայն ամէն ինչ արագօրէն շարժման մէջ է դրուած:

«*Ծումհուրիէթ*» »էն զատ, սակայն, ոչ մէկ թուրք թերթ արձագանգ եղաւ այս «փորձին»: Ուշադրութեան արժանի է այն պարագան, որ ոչ թուրք թերթերն ալ չթարգմանեցին զայն: Ուրիշ աղբիւր մը կը հաստատուի որ « *Ծումհուրիէթ* » սխալ գործած է այդ լուրը տալով, ինչպէս անկէ առաջ ուրիշ խնդրի մը արձագանգը եղած էին ինք եւ ուրիշ թերթեր ու պատժուեցան: Նոյն աղբիւրին համաձայն, Էնկիւրի. իտալական զօրքերու դէպի Հապէշիստան առաքումի շարժման մէջ թաքուն ծրագիր մը տեսնելով մասնակի զօրաշարժ է յայտարարած միջերկրականեան այդ շրջանին մէջ՝ ամէն հաւանականութեան առջեւ կազմ ու պատրաստ գտնուելու համար:

Այս պարագան կը հաստատուի նաեւ Էնկիւրիէն Պոլսոյ թերթերուն տրուած քանի մը հեռագիրներով, որոնց համաձայն փետրուար 17ին Անթալիա մեկնած են ազգ. ժողովի նախագահ Քեազիմ Էօզալփ, երեսփոխաններ Հայտար Րիւշտի, Րասիհ, Հալիտ, Հայտի եւ Մազհար Միւֆիտ, ներքին նախարար Շիւքրիւ Քայա եւայլն:

Ուրիշ աղբիւրի մը համաձայն, Թուրքերը գրեթէ ամբողջ միջերկրականեան եզերքը ու բաւական ներս ալ, չափազանց լաւ ամրացուցած են՝ արդիական բոլոր միջոցներով ու մեծ գումարներ յատկացնելով: Այս մասնակի զօրաշարժն ալ, իր կարգին, պզտիկ բեռ մը չէ անշուշտ անոնց պիւտճէին վրայ:

Աւելի ուշ տրուած հեռագիր մը համաձայն, Անթալիա գացած է նաեւ Աթաթիւրք, որ, ինչպէս ծանօթ է, Պոլիս մեկնած էր: Քամալ մեկնած է « Զաֆէր » թորփիլանաւով:

Նախագահին եւս հոն այցելութիւնը, տարակոյս չի ձգեր թէ Թուրքիա ամենամեծ ուշադրութեամբ կը հետեւի իտալական շարժումներուն ու կ'ուզէ ցոյց տալ թէ ինք պատրաստ է ամէն հաւանականութեան առջեւ:

ՀԻԹԼԷՐ ԶՈՒՋԵՐ ՏԵՂԻ Տ՚Լ

«Ո՛Վ ՈՐ Կ'ՈՒԶԷ ԽԼԵԼ ՄԵՐ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆԸ, ՊԷՏՔ Է ԲՌՆՈՒԹԵԱՆ ԴԻՄԷ»

Ազգային — ընկերվարական կուսակցութեան հանգանակին յայտարարութեան 15ամեակին առթիւ, որ լրացաւ փետրուար 24ին, Հիթլէր ճառ մը խօսեցաւ Միւնիխի մէջ, 2000 նացի ղեկավարներու առջեւ, որոնք իրենց երդումը կատարելու գացած էին: Հանդէսը տեղի ունեցաւ այն սրահին մէջ ուր 15 տարի առաջ Հիթլէր կարդացած էր իր կուսակցութեան 21 սկզբունքները: Ճառը չափազանց կարեւոր է անոր համար որ կը զուգադիպի Լոնտոնի եւ Փարիզի հետ կատարուած բանակցութեանց:

« Առաջնորդ»ը շեշտեց թէ Գերմանիա կ'ուզէ խաղաղութեամբ ապրիլ իր բոլոր դրացիներուն հետ, եւ յայտարարեց.— «Ով որ կ'ուզէ խլել մեր ազատութիւնը, պէտք է բռնութեան դիմէ»: Այս խօսքերը ողջունուեցան դղրդագին ծափերով: Հիթլէր բացատրեց թէ Գերմանիա բացորոշ պատասխանի կը սպասէ: « Համաշխարհային պատերազմի դաշնակիցներուն «այո»ն պիտի նշանակէ խաղաղութիւն, իսկ ժխտական պատասխան մը՝ ուրացումը իր պատիւին »: Մասնաւոր կարգադրութիւններ եղած էին որպէսզի ոչ միայն ճառը, այլեւ երդումի բանաձեւը լսուի ամբողջ երկրին մէջ: Այս ձեւով իրենց երդումը կատարեցին աւելի քան մէկ միլիոն նացի ղեկավարներ: Միայն Պերլինի մէջ համախմբուած էին 87,000 ղեկավարներ: Ջերմեռանդ խանդավառութեամբ, Հիթլէր բացագանչեց:

— « Մեր ծոցէն ծնաւ Գերմանիոյ ազատութեան երաշխիքը :

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ»Ը

— o —

Գանելիք, ըմբոստացուցիչ գրութիւն մը՝ Հայերու մասին, լուրջ համարուած շաբաթաթերթի մը մէջ:

« Je suis Partout» անցեալ շաբթու սկսաւ պրպտումներ հրատարակել օտարականներու մասին, անոնց ներկայութիւնը կոչելով «Արշաւանք»:

Վերջին թիւին մէջ (23 փետրուար), նիւթը մասերու բաժնելով, երկրորդ գլուխը յատկացուցած է հայ տարագիրներուն: Խորագիրը՝ «Փարիզի Հայաստանը»:

Չկրցայ կարդալ զայն առանց խոր վրդովումի, մանաւանդ նկատի առնելով թերթին արժէքը:

Յօդուածագիրը, Լիւսիէն Ռըպաթէ, ոչ միայն անտեղեակ է հայկական պատմութեան, այլեւ անքաղաքավարի:

Ան մասնաւոր չարակամութիւն մը կը մատնէ իւրաքանչիւր խօսքին ու բառին մէջ: Նոյնիսկ «աննշան» կը գտնէ մտաւորական տարրը, Փարիզի մէջ, ուր մեր թիւը կը հաշուէ քսան հազար:

Համաձայն իր յայտարարութեան, այս բազմութեան մէջ մտաւորական տարրը կը բաղկանայ «քանի մը նախկին ռուսահպատակներէ, որոնք ուսանող եղած են Թիֆլիսի մէջ»:

Այս ամբողջ բազմութեան մէջ, մարդը ճանչցեր է «հայ ջութակահար մը եւ պատմուածքներ գրող մը»:

Իսկ մնացեա՞լ Հայերը:

« Անոնք երկու տեսակ են,— չափազանց նկուն վաճառականներ, եւ թշուառներ որ կրաւորաբար կը համակերպին իրենց վիճակին»:

Այս առթիւ, աննկուն ապրելի բաղդատութիւնը հայ եւ երեայ առեւտրականնին: Հրեային երկրորդ տպագրութիւնն է հայ վաճառականը,— եւ անոր պէս կը մրցի մեր հողին վրայ, իբրեւ ձեռքէ ձեռք ծախող, միջնորդ կամ փոխատու:

«Վերին» խաւերու մասին այս համոզումն ունենալէ յետոյ, փուռնացի յօդուածագիրը կրնա՞ր աւելի արդարամիտ ըլլալ խոնարհ խաւերու հանդէպ:

Ու ահա իր բերնով կ'իմանանք թէ «աղքատներ կղզի մը» կը գտնուի Պիյհանքուրի մէջ (Փէն Փէռմէլ), թէ հայ գաղթականները ապրելու եւ կեցութեան ցուցադրութիւն մը կը ներկայացնեն Ալֆորվիլի մէջ:

« Հայը աւելի դիւրաւ կը տանի աղտի եւ ննջներու (լու, ոջիլ) սարսիները քան քանի մը ժամ լոգանալու եւ հաւաքական աշխատանք: Ան գործարանին մէջ աւելի միջակ բանուոր մը եղած է, փիզիքապէս թէ բարոյապէս, քան Արաբը: Ու զարմանալի չէ որ շուտով անգործութեան ճամբան բռնեց, առանց նոյնիսկ սպասելու որ արձակեն զինք»:

Հատուած մը եւս,— ամէնէն զաւշեալին:

Մարդասի՞րաբար յիշելով հայկական ջարդերը, յօդուածագիրը կը բացագանչէ.

— « *Հաղուադէպ է որ ժողովուրդ մը իր պատասխանատուութեան բաժինը չունենայ դժբախտութեանց այնքան շարունակական շարքի մը մէջ: Պէտք է ըսել — պաշտպանութեան վայրագութիւնները, երբեմն աներան վրայ կատարուած գործողութիւնները ապահովաբար նոյնքան գայրոյթ չպիտի պատճառէին մեզի, հիմա որ անանք Հայերը մեր մէջ, իրենց ծուլութիւնը (կրնաք համեմատել նաեւ զատարկապորտութիւն), այն մութ նենգամտութիւնը, որմէ զուրս կ'ելլեն միայն իրենց ասիական առեւտրով յղփանալու համար եւ բարոյական վաճառականութիւնը* »:

Այսօրուան համար բաւական համարելով այս գոհարները, կ'ուզէի հարցնել.

— Ի՞նչ կը բանին մեր պատուաւոր ուսանողները, որոնք Սորպոնի մէջ ալ ունին:

Անշուշտ առանց պատասխանի չեն մնար այս անարգ եւ անկիրթ վերագրումները:

Բայց, ունի՞նք ուսանողներ ալ — երիտասարդնե՞ր — որ ուզեն իրենց դերը կատարել, այս առթիւ:

Ոչ քաղաքական խնդիր է այս, ոչ ալ կուսակցական:

Վ.ԱՀԷ

ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔ.Ի ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԾԱԳՄԱՆ ԵՒ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

— · —

Շաբաթ օր նորէն հոծ բազմութիւն մը խռնուած էր «Փըթի ժուռնալ»ի սրահը, լսելու համար Գարեգին արք.ի դասախօսութիւնը՝ «Հայ Արուեստի ծագման եւ զարգացման մասին»: Կարօղ. նուիրակը խօսեցաւ մօտ երեք ժամ, խոր հմտութեամբ: Մոգական լապտերը աւելի կը կենդանացնէր դասախօսութիւնը:

Աշխատակից մը գրերէ ամբողջութեամբ գրի առած ըլլալով դասախօսութիւնը, պիտի սկսինք հրատարակել մաս — մաս, վաղուան թիւով:

Գարեգին արք. նոր դասախօսութիւն մը պիտի տայ յառաջիկայ կիրակի, մանրանկարչութեան մասին.

Նորանոր խստութիւններ Լիոնի մէջ

ԼԻՈՆ, 23 Փետրուար (Ցառաջ). — Տասը առհարիւրի օրէնքը կը գործադրուի ամէն ուղղութեամբ եւ բոլոր միջոցներով:

« *Լը Սիկէն* » մեծ ձուլարանը իր մասնաւորաբար օտարներ կը բանեցնէր, որոնց կարգին եւ հայ բանուորներ, անցեալ շաբաթ օրուընէ ի վեր սկսած է նամրու դնել, առ այժմ սահմանափակ թիւով: Մէկ շաբթուան մէջ նամբած է չորս Հայեր, բոլորն ալ ընտանիքի եւ զաւակներու տէր մարդիկ:

⁂ « *Թիվօլի* » երկաթի գործարանը նոյնպէս սկսաւ գործաւորներ արձակել: Այս գործարանին մէջ կ'աշխատին հինգ Հայեր: Բոլորին ալ ազդարարուած է մէկ շաբաթէն հեռանալ:

⁂ «*Պէլլըգու*», երկաթէ թել պատրաստող հաստատութիւնը որ մէկէ աւելի մասնաճիւղեր ունի Լիոնի եւ արուարձաններուն մէջ՝ նոյնպէս բանուորներ կ'արձակէ: Լիոնի կեդրոնին մօտ գտնուած մասնաճիւղը անցեալ շաբաթ օր արձակեց հինգ բանուորներ (իտալացի) եւ ուրիշներու ալ ազդարարեց: Հայերու թիւը սահմանափակ է այս հաստատութեան մէջ:

⁂ Անցեալ շաբթու գրած էի մետաքսի մեծ գործարանին «Ժիլէ»ի գործաւորներուն գործադուլի մասին: Սխալ մը սպրդած է տեղեկութեան մէջ: Գրած էի թէ գալծերը վերլուծեան հարիւրին տասը կրճատումով: Պէտք ըլլայ հարիւրէն վեց: Այս կրճատումը գործադրած են նաեւ ուրիշ կարգ մը գործարաններ, որոնք կապ ունին «Ժիլէ» հաստատութեանց հետ:

⁂ Ռոկսրի գործարանը, որ ժամանակէ մը ի վեր կը քաշքշուէր. որոշեց վերջնապէս փակել իր դռները:

Մէկ խօսքով, խստութիւնները օրէ օր կ'աւելնան, մտահոգութեան մատնելով աշխատաւորները: Ոմանց նըպաստը կը կտրեն չնչին պատճառով մը: Ուրիշներուն թուղթերը կ'առնեն առանց որոշ բացատրութեանց (երիտասարդի մը թուղթերը գրաւած են անոր համար որ, մօտ երկու տարի առաջ սխալմամբ իրեն չպատկանած նամակ մը բացեր է): Թուղթերու նորոգութեան ժամանակ բազմաթիւ հարցումներ եւ խստութիւններ: Եւ այս բոլորէն յետոյ, Լայս Քաղաքին մէջ նստած կարգ մը կուշտ մարդիկ. «Օրուան մարդ»ը դառնալու առիթը հասած համարելով, պատն ի վեր ջուր կը ծեծեն:

« Ո՞ւր կ'երթանք, ո՞ւր կ'երթանք այսպէ՞ս, չի՞ հարցներ անգամ մըն ալ մեր սիրելի «Ցառաջ»ը:— Մ. Մ.:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՄԵՐ ԳԱՂՈՒԹԸ 1934ԻՆ

— •• —

Թէեւ քիչ մը ուշ, սակայն անհրաժեշտ է տալ 1934ի մեր գաղութին համառօտութիւնը իր ամբողջ ու էական գիծերուն մէջ։ Լաւ սկզբնաղբիւրներ չկան, անոր համար, որ գրեթէ ամէն օր մեր մամուլին մէջ, մեր գաղութին զանազան երեւոյթները ներկայացնող գրութիւններ անպակաս են։

ՄԱՐՍԷՅԼ ԵՒ ԻՐ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ.— Արեւմտեան Եւրոպայի գաղթականութեան ամենամեծ կեդրոններէն մէկը, միակ լուսաւոր եւ կազմակերպուած շրջանն է Հարաւ. Ֆրանսայի Թեմը, կեդրոն ունենալով Մարսէյլ քաղաքը։ Շնորհիւ խումբ մը սրտցաւ հայրենակիցներու եւ վախճանեալ Գալաքեան եպիսկ.ի, 1927ին, երբ Փարիզի մէջ ձախողեցաւ Թեմական կազմակերպութեան հարցը, հիմը դրուեցաւ հոս Մարսէյլի ազգ. իշխանութեան։

Այդ օրէն եօթը տարիներ անցած են։ Մերթ խռովայոյզ եւ մերթ խաղաղ։ Սակայն ամէն պարագայի տակ, բոլոր համեմատութիւնները պահելով, զօրացուցիչ եւ միխիթարական։

Հարաւ. Ֆրանսայի Թեմը մօտ 35 հազար հայութիւն ունի։ Միայն Մարսէյլ քաղաքին մէջ կան 13—14 000 հոգի։ Իսկ եթէ արուարձաններն ալ հաշուենք, Մարսէյլի Հայոց Թիւը կը հասնի 25—28.000ի։

ՉԲԱՂՈՒՄ.— Մարսէյլ քաղաքը, շնորհիւ իր աշխարհագրական դիրքին շատոնց հետաքրքրութեան առարկայ եղած է զանազան ազգութեանց կողմէ։ Այսպէս, շատերու կարգին, Հայերը եւս հաստատուած են հոս, պատերազմէն շատ առաջ, զբաղելով առեւտուրով եւ ներածումի ու արտածումի գործով։

Իսկ Հեռեւանք պատերազմի, 1923էն, սկսաւ Հայ գաղթականներու մուտքը, ինչպէս Ֆրանսայի այլ վայրեր, նոյնպէս Մարսէյլ։

Մեր հայրենակիցները Արեւելքէն բերին իրենց հետ զանազան յատկութիւններ ու արժէքներ։ Սահեծուեցան համախմբումներ եւ հաւաքական կեանք։ Այսպէս, Տամինիքէնի, Փր-Թիթ Մարիի, Պէրնար տիւ Պուայի փողոցները դարձան տեսակ մը Հայնոցներ։

Եւ բնական է, այս հաւաքական կենցաղը պարկ պիտի տար առեւտրական յառաջդիմութեան [illegible]

Այսպէս, օգտագործելով զանազան պարագաներ, եւ նաեւ «Ուղեցոյց Մարսէյլ քաղաքին» հրատարակութիւնը, հաստեցի գրաւումներու [illegible]

Թենմիջապէս չնշեմ որ, տալիք թիւերս, կը պատկանին հարիւրին հինդանուրէնց համեմատութեամբ Մարսէյլ քաղաքին։ Իսկ եթէ արուարձաններու մէջ, իրարու խռնուէ ունենք պէտ բաւնոց հաստատութիւններն ալ հաշուելու ըլլանք, կ'ունենանք կրկին

Կօշիկի աշխատանոց եւ կամ վաճառատուն ունեցողներ՝ 127, նպարավաճառ՝ 103, դերձակի խանութ կամ աշխատանոց՝ 47, սափրիչի խանութ՝ 24, փուռ՝ 4, պանդոկ՝ 20, ելեկտրական խանութ՝ 3, ժամագործ՝ 5, անուշավաճառ, չորպտղավաճառ՝ 5, ադգավեր՝ 3, ոսկերիչ՝ 11, ատամնաբոյժ՝ 5, բժիշկ՝ 5, ապուխտավաճառ՝ 2, վաճառականներ՝ 25, առաքանորդութարան՝ 3, զարդի աշխատանոց՝ 3, գրատուն՝ 5, բենզատար կառք ունեցողներ՝ 7, սրճարան՝ 4, ճաշարան՝ 9, ճերմակեղէնի վաճառատուններ՝ 3, տպարան՝ 5, զեղագործ՝ 6, խուամիկարիչի աշխատանոց՝ 4, կերպասեղէն՝ 3, մսավաճառ՝ 8, արուեստ՝ 6, առեւտրական տուներու ներկայացուցիչ՝ 6, հաշուակալ՝ 4, կլալիկ՝ 3, դարբին՝ 3, մեքենագէտ՝ 4, հակինթավաճառ՝ 10, մածուն՝ 2, բաղնիք՝ 1, կահ-կարասի՝ 3, ճարտարագէտ՝ 4, ճամբորդի առարկաներ՝ 1, մուշտակավաճառ՝ 1, անուաշահատութիւններ՝ 1, նաւային գործակալութիւններ՝ 3։

Մարսէյլի հայութիւնը տեսակ մը, ամփական անտեսութիւն ստեղծած է՝ 127 կօշիկի աշխատանոց — վաճառատուններուն մէջ, մեծ մասամբ կ'աշխատին Հայեր։ Նոյնը նաեւ նպարավաճառի, դերձակի եւ սափրիչի գրասենեակներու մէջ։ Եւ բնական է, առանց մէկ դուրս, չատեր կ'աշխատին ֆրանսական հաստատութեանց մէջ, առեւտրական կամ ճարտարարուեստական։

Սակայն, ինչպէս այլուր, նոյնպէս ալ հոս, տնտեսական յարաճուն տագնապը իր ազդեցութիւնը կ'ունենայ։ Ամէն անոնք որ որակեալ մասնագէտներ չէին, այլ հասարակ բանուորներ, ճամբուեցան հեռացած, տառնիլ քաղաքները։ Մանաւանդ հարիւրին տասը օրէնքը հրատարակուելէն վերջ։ Մանր ճարտարարուեստի ճիւղերը չաքար, իւղ, երկաթ, սկսան զգալի բոռութիւններ ու ճնշումներ բանեցնել օտարականներուն դէմ։ Առաջին գծի վրայ կը գտնուէին Հայերը։ Թէեւ շաքարի եւ իւղի գործարանները կը բանին, սակայն ոչ մէկը վստահ չէ թէ, վաղն ալ, ապահովուա՞ծ է իրենց գործը։ Վերոյիշեալ ծանր ճարտարարուեստներն ալ շատոնց կը գործադրէին օրէնքը, բոլոր խստութեամբ, եթէ կարելի ըլլար տեղացի բանուորներ գտնել նոյն գործերուն համար։ Քառասունեն աւտոմեան տարաբեան մէջ, շոգեկլոնց մեքենաներու գլխաւոր ձայներին, մուխին ու ծուխին մէջ, ոչինչ վարձատրութեամբ, կարելի բա՞ն է, որ տեղացին աշխատի։

Սակայն տաժանակիր աշխատանքը յիշեցնող այս գործերուն ալ փառք տալու ստիպուած են հայրենակիցները։

Այսպէս, գործարաններէն եւ այլ հաստատութիւններէն արձակուած մեր հայրենակիցները, Թիւով մօտ 2000 հոգի, արձանագրուած էին նպաստի սնտուկներուն։ Սակայն, այդ ալ երկար չտեւեց։ Առատ մը նպաստը կտրեցին անօթութեան մատնելով նեխականները

Ահա, երկու ամիս է, որ անոնք ոչ հաց ունին, եւ ոչ ալ հագուստ։ Ցուրտ ու ձմեռ է, եւ կեանքը իր պահանջները ունի։

Պաշտօնատունէ պաշտօնատուն երթեւեկը կը շարունակուի։ Սակայն ոչ մէկ փոփոխութիւն ողբերգութեան մէջ։ Բանուորական ճակատը ճեղքուեցաւ, մանր դասաճանեցին։

Այս ցուրտ ձմեռով, յուսահատական տրամներ անպակաս են։ Վերջացող երկու ամիսներուն ընթացքին, երեք անձնասպանութեան փորձեր կատարուեցան, երկու հոգի հոգեկան տագնապի ազդեցութեան տակ մարեցան։

Պէտք կա՞յ յիշեցնելու, թէ նպաստի դադարման հետեւանքով, մեր ազգային ու կրթական հաստատութիւններն ալ տուժեցին, թէ բարոյապէս եւ թէ նիւթապէս

ԱԶԳԱՅԻՆ.— Մարսէյլի գաղութը, վերջացող քանի մը տարիներու ընթացքին, դարձած էր քաոս։ Ամէն մէկը ձեռքերը լուալով, անկիւն մը կծկուած էր։ Ընդհ. քայքայումի մը նախանշանն էր որ թէեւ ութսիչք կ'առնէր ժամանակցութեամբ արհեստով դատապիրներու։ Մարդիկ, որոնց ամբողջ հոգիներր վեղարաւորի մը քղանցքէն անդին չէր հասներ, «կուսակցութիւն» մը, որ իր գոյութիւնն եւ «Ծրագիր — կանոնագիր»ը մշակած էր բուրվառ շարժելով ու մոմ բաժնելով, սկսան աղտոտ պայքարի մը լծուիլ։ Հանգուցեալ առաջնորդը, Գալաքեան եպիսկ. երբ ամէն անգամ կը փորձէր ազգ. կազմակերպութիւն մը առաջ բերել, հրապարակ կ'իջնէին արհեստով խուժանավարները եւ ճահիճի գործերը։

Եւ ահա խումբ մը սրտցաւ հայրենակիցներ, գլխաւորութեամբ Գալաքեան եպիսկ.ի վճռապէս առաջարկեց կուգան վերջ տալու համար անիշխանութեան, օժտելով հայ գաղութը ազգ. կեդր. վարչութեամբ։

Այսպէս անցեալ տարուան ընթացքին, կատարուեցան ընտրութիւնները։ Շրջաններու եւ քաղաքի քուէարկողներու Թիւը կը հասնէր 2400ի։

Հարաւային Ֆրանսայի Թեմական ժողովը կը բաղկանայ 31 անդամներէ, եւ կը ներկայացնէ 13 շրջաններ, հետեւեալ բաժանումով.—

Մարսէյլ քաղաքը 9 երեսփոխան, Պօմոն՝ 2—4, Սէն Լու՝ 3, Պուրմառ Օտոռ՝ 3, Սէն Թ'ենթուան՝ 3, Սէն ժէրօմ՝ 2, Սէն Մարկրիթ՝ 1։ Իսկ Լա Սիօթա, Թուլօն, Կարտան, Նիս, Էքս. Տրակինեան քաղաքներէն մէկ մէկ հոգի.

Մայր զիւանը կը բաղկանայ չորս հոգիէ։ Իսկ Կեդր. վարչութիւնը եօթը հոգիէ

Կան նաեւ, Կրօնական, Ուսումնական եւ Դատաստանական խորհուրդներ։

Առաջնորդարանը բաց է մինչեւ 1934 հոկտեմբեր 7ին, Գալաքեան եպիսկ.ի մահով, առաջնորդի աթոռը թափուր մնաց։ Վերջերս երեսփ. ժողովը առաջնորդ ընտրեց Գարեգին եպիսկ. Թաչաաութեանը։

ՓՐԱՏՈՒԹԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆ.— Ազգ. կեդր. վարչութիւնը միջոցներ ձեռք առած է քարերարին մօտ, այս խնդիրը վերջնապէս կարգադրելու եւ յարաբերութիւնները վերահաստատելու համար։

ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— Մարսէյլը կարելի է կոչել հազարումէկ միութեանց քաղաքը։ Օրը օրին կը ծնին, եւ օրը օրին ալ կը մեռնին։ Կարեւոր միութեանց կարգին, Թուենք քանի մը հատ

1. Համազգայինը.— Անդամներուն Թիւը հետզհետէ կ'աւելնայ։ Հանդիպակաս են, որոնց նիւթական աղբիւրը կը յատկացուի կրթական գործին։ 1934ը Համազգայինի համար եղաւ գործունէութեան եւ յառաջդիմութեան տարի մը։

2. Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչ.—Մեր քոյրերուն եւ մայրերուն անխոնջ աշխատութեանց եւ զոհողութեանց կը պարտինք այս վաւավուն միութիւնը։ Անդամներուն Թիւը կը հասնի 100ի։ Որդեգրած են սաներ։ Կ'օգնեն աղքատներուն եւ չքաւորներուն, եւ հիւանդանոցներու մէջ տառապող դժբախտներուն։ Պարբերաբար կուտան հանդէսներ եւ պարահանդէսներ, որոնց հասոյթը եւս, կը յատկացուի բարենպատակ գործերու։

3. Աղքատախնամ Տիկնանց միութիւնը.— Այս ալ լծուած է բարեսիրական գործունէութեան։ Քիչ մը կղզիացած է, անոր համար, որ առաջնորդարանին շրջանակէն դուրս չելլեր։ Ի՞նչ պատճառ կայ, որ աղքատասխնամ մեր քոյրերը չմիանան Կ. Խաչին։

4. Հ. Մ. Ը. Մ.— Ահա երիտասարդական կազմակերպութիւն մը որ մէջ կը համրէ առողջ հայորդիներ։ Սակայն, կը պակսին դժբախտաբար հասունցած, իրենց դերին ու պաշտօնին գիտակ ղեկավարներ։ Այլապէս այս տղաքը հրաշքներ կրնային գործել։ Արտաքին թէ ներքին դաւերը անպակաս են։ Ունին նաեւ սկաուտական կազմակերպութիւն մը։ Իսկ առողջէ անկախ, կան արիներ։ Որքան ուրախալի պիտի ըլլար, եթէ միանային իրարու։

5. Հայ Բարեգործական Միութիւն.— Ութ տարուան մէջ, առաջին անգամն է որ, իմացանք գոյութիւնը այս «իմաբէթիանէ»ին։ Որ եւ է գործօն մասնակցութիւն չունենալէ զատ, տեսակ մը փորձանք է մեր գաղութի գլխին։ Միայն մէկ գործ մը ունին,— յարաբերական անդորրներ ճարելով, կերակրել զանոնք, հանրութենէ հաւաքուած դրամներով։

6. Կուսակցութիւններ.— Իրրեւ պատկառելի ուժ, մեր աչքերուն առջեւ կը պատկերանայ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը իր խումբերով ու ենթակոմիտէներով։ 1934ը, ինչպէս ուրիշ վայրերու մէջ, նոյնպէս Մարսէյլի համար, եղաւ քարոզչութեան, աճումի, ծաւալումի տարի մը։ Շարքերը աճեցան, հակառակ դաւաղիր մարդանդներու եւ դասալիքներու զարշելի խաչակրութիւններու։

Ձեմ ուզեր խօսիլ ոչ ռամկավարներու, ոչ հնչակեաններու, ոչ ալ Հօկի մասին, սիրտ չխառնելու համար։

Կան նաեւ Զ. Ո. Մ.ը, Հայ Լէյզիոնական, Հայ Բժշկական միութիւններ եւ Դպրոցասէր Տիկնանց ընկերակցութիւնը.

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— Կարելի չէ Թուել անուններ մի առ մի բոլորին, այնքան շատ են ու բազմատեսակ։

Հօկի դաւաղիր աշխատանքներու շնորհիւ, գրեթէ բոլոր հայրենակցականները ամնուած են երկու թշնամի բանակներու։ 10 հոգի պարունակող միութիւն մը երկու մասի բաժնուած են, եւ «Վերաշինաց» եւ «Բաբեկամ» կը խաղցնեն։ Այսպէս, Տիկրանակերտի, Եէմէրէկի, Խարբերդի, Բիւթանիոյ եւ Բալուի Վերաշինացներ։ Սիչեալ հայրենակցական միութիւններէն անջատուած ափ մը «բարեկամներ», որ երբեք մեծամասնութիւն չեն ներկայացներ, կնիք մը շինելով, թուղթ ու պահարան ճարելով, կ'աղմկեն հրապարակը։

Իրենց իսկական կոչումին նուիրուած Հայրենակցականներէն, կարելի է համրել Բարձր Հայքի, Երզնկայի, Եոզկատի, Կիլիկիոյ, Մարաշի, Շապին Գարահիսարի, Ուրֆայի, Զմչկածակի, Սեբաստիոյ, Սիվրիհիսարի, Վասպուրականի եւ Պարսկա – Կովկասեան, Զարտնճագի միութիւնը։

Եթէ կարգ մը միութիւններ վրիպեցան յիշողութենէս, թող ներողամիտ ըլլան

Ցաչորդով արուարձանները մասին.

ՀՐԱՅԵԱՑ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԵՔՍԻԿԱՅԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՄԵՐ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՄԷՋ

- o

Հ. Յ. Դ. ՕՐԸ.— Նոյեմբերի ընթացքին Հ. Յ. Դ. կոմիտէն տօնեց «Դաշնակցութեան Օր»ը դաշտահանդէսով մը, մասնակցութեամբ Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին եւ իր «Արծուիկներու» նորակազմ խումբին։ Հակառակ տիրող աննպաստ օդին եւ տնտեսական ճնշող պայմաններուն, գաղութը մեծամասնութեամբ փութացած էր հանդիսավայր, լսելու համար Դաշնակցութեան խօսքը եւ հաղորդուելու՝ անոր հայրենապաշտ ու ազատատենչ գաղափարով։

Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով որ երգուեցաւ յանկարծ եւ միաբերան։ Առեննապետ ընկ. Դ. Օտապաշեան իր բացման խօսքին մէջ՝ բացատրեց օրուան նշանակութիւնը, որմէ վերջ խօսելու հրաւիրեց՝ ընկ. Բ. Դօլոխանեանը, որ ամբողջ դժբաղդ պատմականը ըրաւ յետոյ Հ. Յ. Դ.ի հիմնադրութեան, ծանրացաւ գլխաւորապէս այն հիմնական պատճառներու եւ ազդակներու վրայ, որոնց հետեւանքով 44 տարիներէ ի վեր անխոնջ կամքով եւ անընկճելի հաւատքով հայութեան ազատագրումի մեծ նպատակին նուիրուած մեր կուսակցութիւնը որ րստ օրէ կ'աճի, կը ծաւալի եւ կը զօրանայ, մինչ ուրիշ կազմակերպութիւններ՝ հազիւ ծնունդ առած, անհետացած են եւ կամ անկէ ի դոյութիւն մը քարշ կուտան այսօր

Ուրիշ ընկեր մը եւս կարդաց խանդավառ եւ խրախուսիչ ուղերձ մը, պանծացնելով Հ. Յ. Դ.ի անցեալի հերոսական մարտիկները, ազատագրական պայքարի [illegible] կուիններու ընթացքին ինկած անմահ մեր մարտիկներու եւ [illegible] խնկելի յիշատակը եւ կոչ ըրաւ խմբուելու հայրենանուէր այս մարտական կուսակցութեան դրօշին տակ, իրականացնելու համար դարերու երազը

«Արծուիկներ»ը մէկ բերնի մէկ երգեցին «Ազատ Աստուած» եւ «Ցասում [illegible]» [illegible]

Վիճակահանութեան զրուեցաւ՝ Հ. Յ. Դ. Հիմնադիր - երրորդութեան մեծադիր նկարը — գեղազարդուած ընկ. Տ. Փէրչէմեանի կողմէ — որ վիճակուեցաւ Գ. Ա. Բրուսեանի։

Ձիգոր տեղնոջ մը առաջարկով եւ ի նպաստ Նիւ Եորքի իրր բանտարկեալ անմեղ ընկերներու պաշտպանութեան գործին, աճուրդի դրուեցաւ հաւ մը, որմէ գոյացած կարեւոր գումարը փոխադրուեցաւ պատկան մարմնին, իր նպատակին յատկացուելու համար։

Հանդէսի գեղարուեստական բաժնին յրանալէն յետոյ, սկսաւ կերուխումի եւ զուարճութեանց բաժինը, որու ընթացքին «Արծուիկներ»ը տուին մարզական խաղեր, ղեկավարութեամբ ընկ. Գ. Առաքելեանի։

Հանդէսը՝ նիւթապէս ու բարոյապէս՝ եղաւ յաջողութիւն մը։

Այս առթիւ Հ. Յ. Դ.ի շարքերուն վրայ աւելցաւ նոր ընկեր մը, ինչպէս Հ. Կ. Խաչի ալ՝ ընկերուհի մը։

Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՁԵՌՆԱՐԿԸ.— Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը ի նպաստ իր հովանաւորած զոյգ դպրոցներուն, Կաղանդի առթիւ սարքած էր հանդէս-երեկոյթ մը։ Ներկայ էր խուռն բազմութիւն մը։ Վարձուած էր W. M.C.Y.ի ընդարձակ ու շքեղ սրահը, որուն մէկ անկիւնը յատկացուած էր Կաղանդի աւանդական ծառին։

Հանդէսը բացուեցաւ «Արծուիկներու» «Ազատ Աստուած»ը պաշտօնական երգով։ Ատենապետուհի տիկ. Մ. Գօտոսեան իր բացման ճառին մէջ ձեռնարկին նպատակը բացատրելով, շեշտեց հայ կնոջ վիճակուած դերն ու անոր նուիրական պարտականութիւնները ցեղին հանդէպ եւ վեր առաւ Հ. Կ. Խաչի —կանացի միակ ծաւալուն եւ հայրենաշէն կազմակերպութեան նախախնամական գործունէութիւնը, կոչ ընելով բոլոր հայ մայրերու եւ քոյրերու, որ բոլորուին անոր շուրջ՝ զօրավիգ ու քաջալեր հանդիսանալու համար իր աշխատանքներուն եւ ձեռնարկներուն։

Զոյգ դպրոցներու աշակերտ - աշակերտուհիները, որոնք դեռ տարի մը առաջ անտեղեակ էին մայրենի լեզուին, տուին յաջող արտասանութիւններ, երգեր, տրամախօսութիւններ եւ Թատերական փոքրիկ ներկայացում մը, ինչպէս նաեւ նուագ, դաշնակ եւ ջութակ։ Առանձնապէս ուշագրաւ եւ հետաքրքրական էր փոքրիկներու հիւսած եռագոյն ժապաւէնը՝ ձօղի մը վրայ, չափածոյ քայլերգով եւ անկ. Մ. Փէրչէմեանի դաշնակի ընկերակցութեամբ։ Տպաւորիչ էր նաեւ ըստ ոչխատակագգեստ փոքրիկ աղջնակներու ներկայացուցած կենդանի պատկերը՝ մանուկ Յիսուսի ծնունդը խորհրդանշող։

Ընկ. Լ. Գօտոսեան խօսք առնելով, գրուատեց Հ. Կ. Խաչի ընդհանրապէս՝ եւ մասնաւորապէս Մեքսիկոյի մասնաճիւղին գնահատելի դերն ու աշխատանքը՝ մանաւանդ գաղթաշխարհի հայ մանուկներու եւ նոր սերունդի հայեցի դաստիարակութեան հրատապ հարցին մէջ, ցոյց տալով ներկայ երեկոյթը իբրեւ շօշափելի փաստ եւ հրաւիրեց գաղութը Թեւ-Թիկունք ըլլալ, զօրացուցել այս կազմակերպութեան եւ տալ անոր բարոյական ու նիւթական աջակցութիւնը, որպէսզի ան ալ ի վիճակի ըլլայ տալ այն, որ կը սպասուի իրմէ.

Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին կողմէ բոլոր աշակերտ եւ ոչ աշակերտ փոքրիկներուն բաժնուեցան Կաղանդի յարմար նուէրներ։

Հանդէսի գեղարուեստական մասը վերջանալէ յետոյ, ներկաները պատուասիրուեցան Թէյով ու կարկանդակով որոնց ծախքերը ստանձնած էր դանձապահուհի Տիկ. Վիրժին Օտապաշեան։

Հանդէսը նիւթական, մանաւանդ բարոյական, տեսակէտով եղաւ աննախնթաց յաջողութիւն մը։

Ամէն գովեստէ եւ գնահատանքէ վեր են Հ. Կ. Խաչի ժրաջան եւ հաւանդուն անդամուհիներու անկեղծ նուիրումն ու արդիւնաւէտ գործունէութիւնը, իբրեւ լուսատու ջահի մը փրկարար շողը մեր խաւար ու մռայլ իրականութեան մէջ։

Ք. ԱՏՈՄ

5 փետր. 1935

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒՆ ՎԻՃԱԿԸ

═ ⊶ ═

Հայաստանի կրթական գործավար Ա. Եզիազարեան, իր ընդարձակ զեկոյցին մէջ, որուն մշակութային բաժինը տուինք, կը խօսի նաեւ կրթական հարցին մասին։ Կը քաղենք ինչ որ կը վերաբերի դպրոցներու վիճակին.—

«Ցեղափոխութիւնը յեղափոխութիւն չէ, եթէ իր ուշադրութեան ծանրութիւնը չի դարձներ երախաներուն վրայ»,— ասանք Լէնինի խօսքերն են, որ պատմական արժէք կը ներկայացնեն

Անշուշտ, մեծ են մեր նուաճումները մանուկներու դաստիարակութեան ասպարէզին մէջ։ 1928ին Հայաստանի նախադպրոցական հիմնարկութեանց (մանկապարտէզ եւ մանկանոց) բնակչութեան Թիւը կը ներկայացնէր նոյն տարիքը ունեցող մանուկներու 12.2 առ հարիւրը, 1933 — 34ին՝ 43.4 առ հարիւրը, իսկ այս տարի կը յուսացուի՝ 52.7 առ հարիւրը։ Թիւերով՝ 67.534 մանուկ։

Աւելցած է նաեւ այս հիմնարկութեանց նիւթական օգնութիւնը։ 1928—1929ին այդ հիմնարկութեանց յատկացուած է 89.600 րուբլի, 1933—1934ին՝ 1.333.000 րուբլի։ Շատ տեղեր (Երեւան, Կիրովական, Դիլիջան, Գորիս, Ստեփանաւան, Լէնինական) մեր նախադպրոցական հիմնարկութիւններն ունին իրենց մասնաւոր շէնքերը։

Սակայն արձանագրուած այս նուաճումները չեն կրնար գոհացնել մեզ։ Մեր վրայ պարտք դրուած է

ա) Ընդարձակել նախադպրոցական հիմնարկութիւններու ցանցը՝ այնքան որ երկրորդ հնգամեակին վերջը ի վիճակի գտնենք նախադպրոցական հիմնարկութեանց մէջ ընդունելու այդ տարիքի բոլոր երախաները։

բ) Աւելցնել հաւաքական գիւղատնտեսութեանց, համագործակցական եւ ընկերային կազմակերպութիւններու օժանդակութիւնը այս գործին մէջ։

գ) Մասնաւոր դասընթացքներու շնորհիւ, հաւաքական գիւղատնտեսութեանց անդամ աշխատաւորուհիներէն պատրաստել ուժեր՝ վարելու համար նախադպրոցական հիմնարկութիւններ.

Քանի մը խօսք եւս 1–4 տարեկան երախաներու մասին, որոնց թիւը ամբողջ Հայաստանի մէջ կը հասնի մօտաւորապէս 162.000ի։ ԵՐԱԽԱՆԵՐԸ ԻՆՉՊԷՍ ԳԻՏԷՔ, ՈՉ ՄԷԿ ԵՐԿՐԻ, ՆՈՅՆ ԻՍԿ ՈՉ ՄԷԿ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ ԱՅՆՔԱՆ ԿԸ ՇԱՏՆԱՆ ՈՐՔԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ (Ծափահարութիւններ)։

Այդ խորհրդային փոքրիկ քաղաքացիները իրաւունք ունին բողոքելու մեզի երբ գոհացուցիչ ձեւով հագուստ, կօշիկ, վերարկու եւ այլ պարագաներ չեն հայթայթուիր իրենց։ Բայց ես պիտի խօսիմ այդ փոքրիկ քաղաքացիներուն դաստիարակութեան, մանկական դաստիարակութեան միակ զէնքին՝ անոնց խաղալիկներուն մասին։

Պէտք է ընդունիլ որ խաղալիկը ոչ միայն միջոց մըն է զուարճութեան, այլ եւ խորապէս կ'ազդէ երախաներու վրայ, կը կրթէ զանոնք, անոնց կուտայ նկարագիր, կը զարգացնէ անոնց ճաշակը, կը սորվեցնէ շինել, կը լաւէ ուշադրութիւնը։ Խաղալիկները երախաները կը վարժեցնեն արհեստագիտութեան, զուարճութեան ձեւով անոնց կուտան բնագիտական, քիմիական եւ մեքենագիտական ծանօթութիւններ։ Խաղը, ինչպէս կ'ըսուի, «նախապատրաստական դասարանն է գալիք կեանքին»։ Վերջապէս, խաղալիկը «դասակարգային» ուղղութիւն կուտայ երախաներու շահերուն

Միայն Ամերիկայի մէջ 50.000 տեսակ խաղալիկներ շինուած են։ Քաղքենի դասակարգը այդ տեսակ հազարաւոր խաղալիկներու շնորհիւ դեռ մանուկ հասակէն, կը կաղապարէ սերունդը իր ուզած ձեւով։ Ամբողջ Թուսիոյ մէջ, ընդհակառակն, շինուած են միայն 3000 տեսակ խաղալիկներ։ Խօսելով Հայաստանի մասին, մենք շատ ու շա՜տ ետ մնացած ենք, Մինչդեռ Հայաստանի մէջ այնքան դիւրին է զարգացնել խաղալիկներու շինութիւնը, որովհետեւ առատ ունինք փայտ, կաւ, երկաթ, Թուղթ գաճ։ Խաղալիկներ պատրաստող արհեստանոցներ ալ ունինք,— «Գծանի արհեստանոց», «Երախաների բարեկամների ընկերութեան արհեստանոց», «Նոր Արարկիր արհեստանոց», որոնք կը շինեն ինքնաշարժներ, ձաւճակալներ, զանազան անօթներ, եւն Սակայն բոլորն ալ քիչ քանակութեամբ եւ ցած որակով։

Անհրաժեշտ է հիմնել, Հայաստանի մէջ, խաղալիկներու դանդուածային արտադրութեան յատուկ արհեստանոցներ, որոնց ղեկավարութեան համար պէտք է Տեղական Արդիւնաբերութեան Գործավարութեան մէջ կազմել մասնաւոր մարմին մը, ներառել, անհրաժեշտ գործիքներ, միաժամանակ ապահովել նկարիչներու, մանկաբաններու, ճարտարապետներու, մանկավարժներու բժիշկներու միահամուռ գործակցութիւնը։

Գործավարը յետոյ կը խօսի հետեւեալ կոչծանաչ ազդեցութեան մասին, որ պահ մը երեւան ելաւ դպրոցներու մէջ, ինչպէս նաեւ ուսման ատտիճանը բարձրացնելու, նպաստակով կատարուած ջանքերուն եւ անոնց արդիւնքներու մասին, եւ այս առթիւ կը յիշատակէ յաջողութիւնը կարգ մը դպրոցներու,— Երեւանի կեդրոնական ցուցադրական դպրոցը (Կրուպսկայա) եւ Շահումեան վարժարանը, Վարանցովկայի վարժարանը, Ստեփանաւանի տիպար դպրոցը, Արթիկի, Ղփչաղի, Գիւլագարակի եւ Ղամարլուի դպրոցները։

— Քանի մը օր առաջ, Ա. Խանջեան իր մօտ հրաւիրեց Մաքսիմ Կորքի դպրոցին 6րդ դասարանի սկաուտ աշակերտները։ Հետաքրքրուեցաւ անոնց ուսումով, հարցումներ ըրաւ Թուաբանութեան, պատմութեան, հայերէնի, ռուսերէնի, գրականութեան վերաբերեալ։ Հիացում պատճառեցին տրուած պատասխանները,— Թաֆիկի, Օֆիկի, Աննիկի պայծառ դէմքերը, վառվռուն հետաքրքրութիւնը իրապէս պիտի ոգեւորեն ձեզ։

Հակառակ այս նուաճումներուն մեր դպրոցները տակաւին հեռու են գոհացնելէ կեդրոնական կոմիտէի պահանջները։ Դպրոցներու «արմատական Թերութիւնները» սրբագրուած չէ տակաւին, ուսման տկարութիւնը կը մնայ մեր դժուարին հարցերէն մէկը։ Փաստերը շատ են, Թուենք մէկ քանին.— Երեւանի լաւագոյն դպրոցներէն մէկուն մէջ (Մռաւեան վարժարան) աշխարհագրութեան դասատուն տանեց որ եւ է քարտէզի եւ այլ անհրաժեշտ գործիքներու, կ'աւանդէ Թուսիոյ բնական աշխարհագրութեան դասը, մինչդեռ քարտէզները կզվանցի տակ կը մնան դպրոցին պահեստներուն մէջ։ Նոյն դպրոցին մէջ, բնագիտութեան ուսուցիչը, առանց փորձերու, կը դասաւանդէ «Նիւթի դիմացրութեան օրէնքը»։ Շահնազարեան միջնակարգ վարժարանին, ինչպէս եւ Միկոյեան վարժարանին մէջ, աշակերտները չեն գիտեր բազմապատկութեան աղիւսակը, եռաթեւկամ քառաթեւ Թուանշաններ գրելէն.։

Սանփանտաւանի ռուսական դպրոցին Դ. դասարանի աշակերտներուն մէջ կան այնպիսիներ, որոնք 40 երկվայրկեանի մէջ 25—80 սխալ կ'ընեն։ Սանփանտաւանի արհեստանոցին աշակերտներէն ոմանք 80 բառ գրած ատեն 112 ուղղագրական սխալ կ'ընեն։ Արթիկի տիպար դպրոցին մէջ կան աշակերտներ, որոնք անուն - մականունը կը գրեն փոքրատառ, տողադարձը ի՛նչ է չեն գիտեր, վերջակէտէն վերջ կը սկսին փոքրատառով, եւն.։ Նոյն դպրոցի Բ. դասարանին մէջ կան աշակերտներ, որոնք տակաւին տառ չեն ճանչնար։ Գեառգեառի եւ Ղփիչաղի դպրոցներուն Բ. դասարաններուն մէջ աշակերտներ կան, որոնք միայն կ տառերը կը կարդան «կապելով», նոյնը Մալիշկայի դպրոցին մէջ

Գրաւոր վարժութիւնները կը կատարուին անփոյթ եւ անկանոն։ Տետրակները աղտոտ են, եւ ուսուցիչները չեն սրբագրեր սխալները, ձեռագիրները չեն մշակուիր, գրաւոր աշխատանքները քիչ կը տրուին (երկու ամսուան մէջ մէկուկէս էջ)։

Մեզ չի գոհացներ լեզուներու դասաւանդութիւնը բազմաթիւ դպրոցներու մէջ։ Առնենք մայրենի լեզուն, — կարգ մը շրջաններու մէջ պարզ եւ մաքուր հայերէնով չեն խօսիր, կը տիրապետէ գաւառաբարբառը։ Մաքուր հայերէնով չեն խօսիր ոչ միայն աշակերտները, այլ եւ ուսուցիչները։

Ծէր է ռուսերէնի դասաւանդումը, ինչպէս եւ միջազգային, հակակրօնական դաստիարակութիւնը

Ի՞նչ պէտք է ընել՝ բարձրացնելու համար մեր դպրոցներուն ուսման մակարդակը։

Նախ, մեզի անհրաժեշտ են մասնագէտ ուսուցիչներ։ Համարձակ կրնանք ըսել որ մեր դպրոցներուն ուսման մակարդակը բարձրացնելու գործը 90 առ հարիւր կախում ունի ուսուցիչէն։ Ուսուցիչը պէտք է 1. տոգորուած ըլլայ մեր աշխարհահայեացքով, 2. տիրապետէ իր նիւթին, 3. լայն ու խոր պատրաստութիւն ունենայ։ Աւելի դատ, ուսուցիչը պէտք է որ սիրէ իր գործը, սիրէ դաստիարակել սերունդ մը, որ «ընդունակ լինի վերջնապէս կառուցել սոցիալիզմ» (Լէնին)։ Կամ ինչպէս Ստալին կ'ըսէ, «խնամքով եւ սիրով մեծցնել երախաները, ինչպէս պարտիզպանը կը խնամէ և կը մշակէ պտղատու ծառը»։

Երախաներուն ուսուցանելով հանրագէտ գիտութեանց նախատարրերը, դպրոցը եւ ուսուցիչը պարտաւոր են դաստիարակել եւ մշակել երախաներուն մէջ սիրոյ զգացումը աշխատաւոր մարդուն մասին, սիրոյ եւ անձնուիրութեան զգացումը ընկերվարական հայրենիքին մասին։

Մեր ուսուցչութեան բանակը ունի այսօր 5053 հոգի, եւ ահա ցուցակ մը որ կը ներկայացնէ այդ ուսուցիչներու մասնագիտական պատրաստութեան աստիճանը․

	32-33	33-34	34-35
Ուսուցիչ	4438	4640	5053
Նախ. աւարտ.	397	112	91
Միջնակարգ թերաւարտ.	1141	1031	1030
Միջնակարգ աւարտ.	2457	2812	3037
Բարձ. թերաւարտ.	266	331	370
Բարձր. աւարտ.	188	354	399

Գործավարը յետոյ կանգ կ'առնէ ուսուցչութեան ուսման մակարդակը բարձրացնելու անհրաժեշտութեան վրայ, առաջարկելով մասնաւոր դասընթացքներ եւ ընդարձակելով վարժապետանոցներու ցանցը։ Այնուհետեւ կը քննէ ուսուցիչներու նիւթական պայմաններու բարելաւման հարցը։

— Այս ուղղութեամբ ունինք մեծ նուաճումներ, սակայն չենք կրնար գոհանալ այդքանով։ Չենք օգտագործեր գոյութիւն ունեցող բոլոր կարելիութիւնները, լաւ չենք կազմակերպեր ուսուցչին երկու ամսուան հանգիստը, գործնապէս չենք նպաստեր ուսուցիչի դպրոցական տնտեսութիւններէն, որպէսզի 25 առ հարիւր ուսուցչին բաժինը չզլացուի դառնայ, վերջապէս անհրաժեշտ չափով չենք օգտագործեր ուսուցիչներուն համար բացուած, թէեւ ոչ գոհացուցիչ, վարկերը (կով գնելու, տուն շինելու մասին)։ Պէտք է այնպէս մը ընել, որ ուսուցիչը իր պաշտօնավարած գիւղին մէջ իր տունը ունենայ, իր փոքրիկ պարտէզը ունենայ, իր բանջարանոցը, իր ծաղկանոցը, իր կովը, եւ վերջապէս, ինչ կ'ուզէք, գիւղէն փախչելու մասին չմտածէ (ծիծաղ եւ բուռն ծափահարութիւն)։ Այդ պարագային միայն ուսուցիչը կը մնայ գիւղին մէջ 4—5 տարի եւ աշակերտութեան ուսման մակարդակին բարձրացման համար պատասխանատու կը զգայ ինքզինք։ Եւ այդ շատ անհրաժեշտ է մեզի.

Անհրաժեշտ է նոյնպէս մեծ ուշադրութիւն դարձնել ազգային փոքրամասնութեանց ուսուցչական ուժերու պատրաստութեան եւ անոնց ուսման մակարդակի բարձրացման վրայ։ Այս ասպարէզին մէջ եւս ունինք կարեւոր նուաճումներ։ Մեր 12 վարժապետանոցներէն մէկը քրտական է, մէկը թրքական, մէկը ռուսական։ Սակայն նոր բացուած ըլլալով, այդ վարժապետանոցները հոյնձք տուին, առաջին անգամ, դեռ անցեալ տարի,— 32 թուրք ուսուցիչ, 11 քիւրտ, 10 ռուս, իսկ թրքականը 1932—33ին ալ շրջանաւարտներ տուած էր, 16 հոգի։

Փոքրամասնութեանց ուսուցչի պակասը լրացուցինք մասնաւոր դասընթացքներով (1934ին այդ դասընթացքներուն կը հետեւէին 189 թուրք, 48 քիւրտ երիտասարդներ, Հայաստանէն և Հարեւան հանրապետութիւններէն)։ Այս տարի թրքական վարժապետանոցը կուտայ 30 թուրք ուսուցիչ։ Փոքրամասնութեանց ուսուցիչներուն, մասնաւորաբար քիւրտ ուսուցիչներուն ուսման մակարդակը բարձրացնելու հարցը եւս կը զբաղեցնէ մեզ ներկայիս

Ի՞նչպէս բարձրացնել ուսուցիչներու ուսման մակարդակը ընդհանրապէս։ Անհրաժեշտ է վերաքննել հետեւեալ պայմանները.

1.— Դասացուցակ եւ դասագիրք։

2.— Դասերու եւ ուսումնական տարուան տեւողութիւն (լեռնային շրջաններու մէջ 9 ամսուան փոխարէն դպրոցը բաց է 6—7 ամիս միայն, դասերու պահը 50 վայրկեանի տեղ 30—40 վայրկեան է)։

3.— Դպրոցական շէնքերը եւ կահաւորումը

4.— Բազմարուեստեան աշխատանքներու եղանակը։

5.— Մարմնակրթութեան եղանակը։

6.— Աշակերտներու դպրոցէ դուրս աշխատանքները (գեղարուեստական գրականութիւն կարդալ, թատրոն եւ սինեմա երթալ, հանդէսներու ներկայ ըլլալ)։

7.— Դպրոցական տնտեսութեանց օգտագործումը

8.— Դպրոցի եւ ընտանիքի, դպրոցի եւ ծնողներու յարաբերութիւնը։

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱՐՏԱՔՍՄԱՆ ԽՆԴԻՐԸ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

— o · o —

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ ՄՈՒԹԷԻ ՈՒՇԱԳՐԱՒ ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐԸ եւ ներքին նախարարին յայտարարութիւնները

(Դ. եւ վերջին մաս)

ՆԵՐՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐ — Եթէ ապրելու միջոցներ չունին, այո՛։ Մենք պարտաւոր չենք անուցանել զանոնք։ Պէտք եղածէն աւելի Ֆրանսացի գործաւորներ կան, որպէսզի կարենանք ապահովել օտարականներու ապրուստը (ծափեր կեդրոնէն եւ աջակողմէն)։

Անոնք որ քաղաքական փախստականներ չեն, այլ աշխատանքի արտօնագրով օժտուած աշխատաւորներ, Ֆրանսա կը մնան։ Եթէ արտօնագիր չունին, մենք պարտաւոր ենք սահմանագլուխ առաջնորդել զանոնք։ Ինչ կը վերաբերի քրէական դատապարտեալներուն, մենք հարկադրուած ենք արտաքսել զանոնք, բացի այն բացառիկ պարագաներէն որոնք քննութեան կ'ենթարկուին ամենամեծ բարեացակամութեամբ։

Գալով մասնաւոր յանձնաժողով մը կազմելու առաջարկին, բոլորովին հակառակ եմ։ Միայն մէկ օրինակ յիշելու համար, ըսեմ թէ Փարիզի քաղաքային դատարանին մէջ կան հինգ վեց պաշտօնեաներ, որոնց իւրաքանչիւրը օրական գրեթէ քառասուն գործ կը քննէ։ Ուրեմն, օրական երկու հարիւր գործ։ Եւ դուք կ'ուզէք որ իմ պաշտօնատանս մէջ կազմեմ միակ յանձնաժողով մը որուն գործը ըլլայ քննել ամբողջ Ֆրանսայի օտարականներուն թղթածրարները եւ որ բնականաբար քննութեանց արդիւնքը պիտի կրնայ ինծի հաղորդել միայն վեց ամիս վերջը։ Ես չեմ ուզեր սպասել։ Մենք ստիպուած ենք արագ գործել, երբ խնդիրը այս կարգի գործերու կը վերաբերի, եւ կ'ուզենք արագ գործել։ Ասոր համար է որ, համախորհուրդ Գ. Խռիոյի հետ, կազմած ենք յանձնաժողով մը, ուր կարելի եղածին չափ շուտով քննութիւն կը կատարենք ներկայացուած գանգատներու մասին։ Մենք չենք ուզեր եւ չենք կրնար աւելի աւելին ընել. (ծափեր

Մ. ՄՈՒԹԷ.— Ներքին գործերու Գ. նախարարը կը ներէ եթէ կը պնդեմ. քաղաքական հին փորձառութիւն մը ինծի կ'ըսէ թէ երբ մարդ բարենորոգում մը կ'ուզէ ստանալ, պէտք է պնդել եւ նոյն բան տաղտկալի դառնալ։ Մարդ պէտք է մինչեւ ծայրը տանի իր մտածումը, երբ կը գործէ լաւագոյն բանի մը համար եւ չձանձրանայ։ Ուրեմն կը պնդեմ։ Դուք մեզի խօսեցաք ձեր վարչական փորձառութեան մասին։ Կ'ընդունիմ անշուշտ թէ չեմ մտներ իմ պատուական բարեկամիս Գ. Խռիոյի, ոչ ալ ձեր արտացութիւնը, թէեւ դուք պետն էք ոստիկանութեան, ինչ որ քիչ մը կը կարծրացնէ ձեր սիրտը (ծիծաղներ)։

ՆԵՐՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ.— Դեռ շատ չինէր

Մ. ՄՈՒԹԷ.— Բայց դուք ի՞նչ հիման վրայ քննութիւն կը կատարէք եւ կը տնօրինէք։ Կ'ըսէք թէ քաղաքական փախստականները կրնան հանգիստ մնալ, թէ անոնք չպիտի արտաքսուին։ Բայց ի՞նչպէս պիտի ճանչնաք զանոնք։ Ո՞վ ձեզ տեղեակ պիտի պահէ։ Դուք ոչ ոքի թոյլ կուտաք միջամտել։ Դուք ձեր թղթածրարին մէջ չունիք տեղեկութիւն մը որ եկած ըլլայ ձեր վարչական պաշտօնատարներէն մէկէն, ատորագասէ մը, եթէ իրապէս վարչական պաշտօնատար մըն է եւ ոչ թէ պարզապէս մէկը ոստիկանութեան վարի օժանդակներէն որոնք ընդհանրապէս կը ճարեն տեղեկութիւնները։ Ձեր վարչական ատեանը ինծի կը հայթայթէ ճակատ փաստը ի նպաստ իմ առաջարկած յանձնաժողովին, զոր պիտի ստեղծէք օր մը չէ օր մը, որովհետեւ մենք երեսի վրայ չպիտի ձգենք այս խնդիրը եւ դուք պիտի ստիպուիք նկատի առնել, աւելի շատ ձեր անձը քան թէ օտարականները պաշտպանելու համար։ Դուք պիտի տեսնէք անոր անհրաժեշտութիւնը, երբ մէկ - երկու մասնաւորապէս ծանր դէպքեր պատահին. Երբեմն լրագիրներուն մէջ կը կարդանք թէ այսինչը սահմանագլուխ քշուելէ յետոյ, վերադարձած է եւ չէ ընդունուած, թէ իր երակները ճեղքած է եւ ձեր ոստիկանները հարկադրուած են հիւանդանոց փոխադրել զայն։ Ասոնք վիճակներ են զորս կը նաք իմանալ։ Այս կարգի անձնասպանութիւնները հազուադէպ չեն։

ՆԵՐՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ.— Շատ Ֆրանսացիներ ալ կան որ անձնասպան կ'ըլլան, աւա՜ղ։

Մ. ՄՈՒԹԷ— Գիտեմ, Գ. Նախարար, բայց մէկուն ցաւը չի բուժեր միւսինը։ Նկատի ունեցէք թէ ինչ որ բանը ընդհանուր կացութեան տեսակէտով, կանխաւ ընդունեցայ։ Ձեզի ըսի թէ իմ միտքս ոչ թէ ընդդիմութիւն է, այլ գործակցութիւն։ Ես կ'ուզեմ որ ձեր վարչութիւնը գործէ այնպէս ինչպէս իր պարտքն է եւ կամայականութեան չդիմէ։

Կը հասկնամ ձեր պետական պատճառները։ Բայց վարչական մեքենան պէտք չէ գործէ ինչպէս յօշելու յատուկ մեքենայ մը. ան պէտք չէ գործէ մեքենաբար, պէտք չէ պարզապէս աւելի մը դառնայ. Անոր գործածութեան ատեն պէտք է նկատի առնել մարդկային պարագաները։ Ձեր ձեռքին տակ եղածը մարդկային նիւթ է։ (Ծափեր ծայրագոյն ձախակողմէն եւ ձախէն)։

Երբ դուք կ'ըսէք թէ սկզբունքով որոշած էք սահմանագլուխ քշել ան որ աշխատանքի արտօնագիր չունի, մենք չենք կրնար հաւանութիւն յայտնել։ Աշխատանքի արտօնագիր չտալ կամ զայն ետ առնել՝ կը նշանակէ յանցաւոր համարել ենթական եւ զայն դատապարտել անողորմ պատիժի մը որ կը կոչուի վտարում կամ արտաքսում։ Չէ՞ք ընդունիր թէ ծայրայեղութիւն է այս եւ իւրաքանչիւր պարագայ պէտք է քննուի։ Այսպէս, մարդ մը կը կորսնցնէ իր աշխատանքը, այլ եւս ընելիք չունի, եւ ճիշդ այդ պահն է որ կ'ընտրեն աւելի անողորմաբար հարուածելու համար զայն, ըսելով.— «Վերադարձէք ձեր աքսորի ճամբան»։

Ինչ կը վերաբերի քաղաքական փախստականներուն, ձեզի կը յիշեցնեմ մէկ հատիկ պարագայ։ Վերջերս մի ջամանցի ռուսական առաջին հանրապետութեան նախկին նախարարներէն մէկուն համար։ Այս մարդը մեր երկիրը բնակած է տասնըհինգ տարի, առանց մէկուն օգնութեան պէտք ունենալու։ Ճնտայ անճար մնալով, աշխատիլ կ'ուզէ։ Արդ, կը մերժեն աշխատանքի արտօնագիր տալ իրեն, ա՛յն մարդուն որ եղած է Մոսկուայի փոխքաղաքապետ եւ երկաթուղիներու նախարար՝ իր երկրին մէջ, այնպիսի շրջանի մը երբ իր կառավարութիւնն էր կը պահանջէին յարձակողականի ձեռնարկել, որուն վախճանն եղաւ հոկտեմբեր 18ի յեղափոխութիւնը։ Այս մարդը գոհաց ինքզինքը։ Հարկ եղաւ անձնական դիմումներ կատարել որպէսզի աշխատանքի արտօնագիր տան։ Կ'ընդունիմ, սխալ մը գործուած էր, դարմանուեցաւ։

Յեղափոխութեան մը առաջին հետեւանքն է փոխել բանտերու բնակչութիւնը. ոչ թէ բանտապահները, այլ բանտարկեալները։ Ճիշդ է նաեւ որ կառավարութեան գլուխը գտնուողներուն եւ աքսորի մէջ եղածներուն միջեւ կան երկու փոխանակելի կացութիւններ (ծիծաղներ)։ Եթէ փետր. 6ը յաջողած ըլլար, ոչ դուք այստեղ պիտի գտնուէիք, ոչ ալ ես։ Բայց անձնական շահերու համար չէ որ կը խօսինք դուք եւ ես այստեղ, այլ մեր երկրի գերագոյն շահուն համար։ Դուք այդ շահը չէք բաժներ ազատամտութեան անհրաժեշտութիւնէն. ես ալ։ Բայց ես միեւնոյն ատեն չեմ ուզեր զայն բաժնել արդարութենէ եւ մարդկութենէ (ծափեր ծայրագոյն ձախակողմէն եւ ձախէն)։ Ահա թէ ինչ կ'ուզէի ըսել։ Ես կը պահանջեմ որ դուք չսահմանափակուիք ձեր գրասենեակային տնօրինութիւններով, ձեր չափազանց խիստ կանոններով, ոստիկանական պարզ տեղեկութիւններով որոնց համաձայն կը գործէք։ Ուրիշ տեղեկութիւններ ալ քաղեցէք. Խնդիրները մի՛ կտրէք նեղ ու ամբողջական կայմա... Հինգ վեց նախարարներ կոչուած են ծանօթանալու այդ խնդիրներուն։ Արտաքին նախարարը իր տեսակէտն ունի, ներքինը՝ ոստիկանութեան տեսակէտը, աշխատաւորականը՝ իրենը, ինչպէս աշխատանքի եւ հողագործական նախարարները՝ իրենց տեսակէտները։ Այս բոլորին վերեւ ունինք այն յանձնաժողովը զոր կը գումարէ Գ. Խռիոյի նախագահութեամբ, սակայն չունինք յանձնաժողով օտարականներու

(Շար. կալցալ Դ. էջ)

ՄԱՄՈՒԼ

Տօներէն առաջ

— o —

Պուքրէշի «Արագած» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (13 փետրուար)։

— «Որպէսզի Աստուածաշունչի հայերէն թարգմանութեան 15րդ դարադարձը իսկապէս դառնայ համազգային տօն, եւ ճառերէն ու ծափերէն հետք մը մնայ, անհրաժեշտ է, որ ամէն մարդ պահ մը մոռնայ օրուան վէճերը, պզտիկ կրքերը, ատելութիւնները, ու եղբայրանայ տօնին մէջ։ Տեսակ մը հոգիներու զինադուլ, որ մեր առօրեայ կռիւները մարէր ու մեզ հաղորդակից ընէր դարերու խորունկէն եկող ձայնին։

Նման պահ մը հայ ժողովուրդը ապրեցաւ քսանամեակ մը առաջ։ Հազար հինգ հարիւրամեակն էր այն ատեն այլապէս շքեղ դէպքի մը, հայ տառերու գիւտին, զոր հայ ժողովուրդը տօնեց 1913ին աննախընթաց հանդիսութիւններով՝ կցելով հայ տպագրութեան 4րդ դարադարձին, որ կը զուգադիպէր նոյն տարուան։

Շատ քիչ պահեր մեր պատմութեան մէջ այնքան միասիրտ գտած են հայ ժողովուրդը որքան 1913 հոկտ. 13ի տօներուն, երբ ան պահ մը մոռցած իր կուսակցական վէճերը ու դաւանական խտրութիւնները, իր հպարտութիւնն ու երանութիւնը հռչակեց եղբայրական հանդիսութեանց մէջ։ Անոնք որ Պոլիս էին այն խանդավառ օրերուն՝ քաղցր յուզումով կը յիշեն անշուշտ գեղեցիկ տօնախմբութիւնը Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ուր առաջին անգամ գիրար կը գտնէին հայ ժողովուրդին երեք կրօնական դաւանանքներ պանծացնելու համար Սահակին ու Մեսրոպին զմայլելի գործը։

Եթէ այն օրերուն պատահեցաւ հրաշքը, ինչո՞ւ չպատահի եւ այս օրերուն, երբ հայ ժողովուրդը աւելի՛ կարիք ունի իր բոլոր զաւակներուն հոգեկան համերաշխութեան՝ դիմանալու համար զարհուրելի հեղեղին որ սրընթաց կը վազէ մեզ քշելու համար անդունդը։ Դարադարձի այս տօները ինչո՞ւ առիթ մը չըլլան իրարու մօտ բերելու հայ ժողովուրդի բոլոր հոսանքները ու դաւանանքները։

Շատ իրաւունք ունի *Հայրենիք* թերթը նկատելու Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին յանձնարարութեամբ Երուսաղէմի մէջ կազմուած Կեդր. Յանձնախումբը, եւ նկատել տալու որ Թորգոմ պատրիարք շատ աւելի լաւ կատարած պիտի ըլլար իրեն յանձնուած պաշտօնը, եթէ յոբելենական Կեդր. Յանձնախումբին մէջ մտցնէր աշխարհական անձեր եւս, ինչպէս եւ հայ կաթողիկ եւ բողոքական եկեղեցիներու ներկայացուցիչներ

Չի բաւեր, արդարեւ, բնչացնել ազգային իշխանութեանց պաշտօնական մարմիններուն, «որպէսզի պատշաճ կերպով հրաւէր ուղղեն համազգային կաթողիկ եւ բողոքական համայնքներու եւ, իրենց մասնակցութիւնը բերելու յոբելենական հանդիսութեանց, մասնաւորապէս կրթական եւ հրապարակային բաժիններուն»։ Կեդր. Յանձնախումբն իսկ այդ մտահոգութեամբ պէտք է կազմուած ըլլար։

Դարադարձը՝ զոր տօնելու կոչուած ենք՝ եկեղեցական տօն մը չէ, եւ աւելի իրաւունքով՝ երբեք լուսաւորչական տօն մը։ Հայ մշակոյթի տօնն է, եւ ամբողջ հայ ժողովուրդն է, որ պէտք է մասնակցի անոր։ Ան պէտք է պանծացնէ հայ մտքի տօնն բոլոր դարերն ու բոլոր դէմքերը, Սահակն ու Մեսրոպը, Եղիշէն ու Եղնիկը, Նարեկացին ու Շնորհալին, Մխիթարն ու Բագրատունին, Այտընեանն ու Հիւրմիւզը, Խրիմեանն ու Ալիշանը։ Թող որ այսպիսի օր մը խմբը դնէ հայ ժողովուրդի զաւակներուն միջեւ, արժանի չէ մասնակցելու տօնին։

Չկա՛յ աւելի հանդիսաւոր առիթ ցեղին միութիւնը հռչակելու համար։ Չկա՛յ աւելի յարմար յաւէ ընդգծելու համար երգը,— «Եղբայր եմք մեք որ միրկու էինք զատուած»։

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (1)

ԱԹԷՆՔԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

— o—o —

ԽՄԲ.— Ինչպէս կը յիշեն ընթերցողները, 1933 յուլիս 30ին Աթէնքի մէջ սպաննուեցաւ երիտասարդ մը, Սարգիս Գրյրենեան (նախկին Դաշնակցական)։ Մարդասպանը գտնուած չըլլալով, զանազան մատնանշումներու վրայ ձերբակալուեցան ուսուցիչ Մանուկ Մանուկեան, որ յետոյ անպարտ արձակուեցաւ, Նիկոլ Նիկողոսեան եւ ուրիշ հինգ ընկերներ։ Այս վերջինները երաշխաւորութեամբ ազատ արձակուած էին քանի մը ամիս առաջ, իսկ Նիկոլ Նիկողոսեան կը մնար բանտարկուած։

Չորս - հինգ անգամ յետաձգուելէ յետոյ, փետր. 14ին տեղի ունեցաւ դատավարութիւնը, եւ միաձայնութեամբ անպարտ արձակուեցան բոլոր ամբաստանեալները

Հակառակորդները այս սպանութիւն ալ շահագործեցին անխնայ, Դաշնակցութեան վզին փաթթելով զայն եւ անտռանի սուտեր տարածելով։

Այս երեւոյթը երեւան եկաւ նաեւ դատավարութեանց ընթացքին։

Այդ իսկ պատճառով, անհրաժեշտ կը սեպենք ներկայացնել դատավարութեան մանրամասնութիւնները, իբրեւ պատկերազարդ պատմութիւն ժամանակակից քարքերու։ Մեր աղբիւրն է՝ Աթէնքի «Նոր Օր»ը։

Ա. ՆԻՍՏ. ՓԵՏՐ. 14

Առաւօտեան ժամը 9։ Ամբաստանող եւ ամբաստանեալ կողմի վկաները ներկայ էին։ Հետաքրքիրներու բազմութիւն մը դատարանի շէնքին շրջափակին առջեւ կը սպասէ։ Անկիւնային խօսակցութիւններ։ Կարծիքներ ու վճիռներ դատի ելքի մասին։

Ամբաստանողները տխուր են։ Ժպիտ չկայ անոնց դէմքերուն վրայ։ Տխուր են անոր համար որ դատավարութիւնը այս անգամ ալ յետաձգել տալու իրենց ազգամավարութիւնը արդիւնք չտուաւ։

Ի՞նչ շահ ունին յետաձգումէն մէջ։ Նիւթապէս փնտռե՞լ ամբաստանեալին եւ զայն բանտին մէջ պահել ժամանակ մը եւս։ Եթէ գիտնային թէ ամբաստանեալ կողմի փաստաբանները առանց նիւթական ակնկալութեան մեղադրեալին պաշտպանութիւնը ստանձնած էին, պարզապէս անմեղ մը փրկելու համար, ապահովաբար դատը ձգձգելու մասին երբեք չպիտի մտածէին։

Ամէն յետաձգումին ամբաստանող կողմը կարեւոր գումարներ տուած է իր փաստաբանին, իսկ ամբաստանեալը չոր շնորհակալութիւնով փոխադարձած է իր փաստաբաններուն ճիգերը։

Ամբաստանող կողմի վկաները եւ բարեկամները վերէն տրուած հրահանգի մը համաձայն, գրգռութիւններ կ'ընեն։ Նախ ակնարկութիւններ, յետոյ հայհոյութիւններ։ Զրպիկ մը ալ ու ձախ լուտանքներ կը տեղացնէ.

Հետաքրքիր հանդիսականներէն Գաբրիէլ Մարգարեան եւ շօֆէօր Արտաշ շրջափակին մէջ վէճ կ'ունենան։ Բռունցքները կը շարժին։

Ամբաստանող կողմը կ'ուզէ օգտագործել առիթը։ Վէճը կը ներկայացուի դատաւորներուն։

Մեր վկաները կ'ահաբեկեն եւ դրամով կը կաշառեն։ Դատարանին վրայ կ'ուզեն ճնշում բանեցնել, խօսքը դատաւորներուն ուղղելով կ'ըսէ Անահիտ Գրյրենեան։

Դատախազը վիճողներուն անունները կ'արձանագրէ, քննութիւն բանալու համար։

×

Երդուեալները ներկայ են։ Օրինական պայմանները լրացած։ Սրահը լեցուն է վկաներով եւ հանդիսականներով։

Նիկոլ Նիկողոսեան նստած է ամբաստանեալի աթոռին վրայ, հանդարտ ու պաղարիւն։ Իր քով տեղ բռնած են երաշխաւորութեամբ ազատ արձակուած միւս ամբաստանեալները թիւով հինգ։ Բոլորը ուրախ են որ դատը չպիտի յետաձգուի։ Անմեղները դատէն չեն վախնար։ Տակաւին նիստը չփակուած, ներս կը մտնէ ամբաստանող կողմի փաստաբան Գ. Լատաս։

Կարգով կուգան պաշտպան փաստաբաններ Գ. Տամակինոս, որդի Տամակինոս, Գ. Անկելիտիս եւ Չիմպօս ընկերակցութեամբ քարտուղարներու։ Պաշտպան փաստաբան Գ. Բոմախոս կը բացակայէր գործի մը պատճառաւ։

Նիստը կը բացուի։

Դատախազը խօսք կ'առնէ։ Դատին կուտայ կուսակցական, քաղաքական բնոյթ։ Կ'ըսէ թէ Դաշնակցութիւնը ահաբեկչական կազմակերպութիւն է, որ իրմէ դուրս գտնուող Հայերը կ'ահաբեկէ։ Քեսարեանի սպանութեան վրայ ծանրանալով, դիտել կուտայ թէ խորհրդաւոր ոճիր մըն է, որ կապ ունենալ կը թուի Դաշնակցութեան հետ։

Վերջացնելով խօսքը, կը պահանջէ, որ դատավարութիւնը դռնփակ ըլլայ։

Պաշտպան փաստաբաններէն Գ. Անկելիտիս կը բողոքէ դատախազին խօսքերուն դէմ.

—Այս դատը, կ'ըսէ, կուսակցական բնոյթ չունի։ Ամբաստանող կողմը, ոճիրէն յետոյ, ընդունեց անոր անհատական բնոյթը։ Նախ ամբաստանուեցաւ Մանուկեան մը։ Ետքայ երբ դատախազը եւ հարցաքննիչ դատաւորը հաստատեցին անոր անմեղութիւնը, մեղադրողները սպանութեան քաղաքական - կուսակցական գոյն տալ ուզեցին համայնավար կուսակցութեան թելադրանքին անսալով եւ ամբաստանեցին Նիկոլ Նիկողոսեանը։ Գ. դատախազը եթէ թղթածրարը ուսումնասիրէր, թիւրիմացութեան մէջ չպիտի իյնար։

ԴԱՏԱԽԱԶ.— Ես չըսի թէ այս ոճիրը գործած է Դաշնակցութիւնը։ Դատավարութիւնը երեւան պիտի հանէ ճշմարտութիւնը

Դատաւորները 10 վայրկեան կ'առանձնանան եւ արագ վերադառնալէ յետոյ, նախագահը կը յայտարարէ թէ դատավարութիւնը դռնփակ պիտի ըլլայ։

Այս միջոցին սեղանի վրայ կուգայ թարգմանի խնդիր մը։ Ո՞վ պիտի ըլլայ թարգմանը։ Ամբաստանող կողմը կը ներկայացնէ կօշկակար մը, որ ոչ հայերէն եւ ոչ յունարէն կը հասկնայ։

Պաշտպան փաստաբան Տամակինոս Գ. Գրիգոր Գրյրենեանը կը ներկայացնելով կ'ըսէ.

(Շար.)

Երբ մենք կ'ըսենք՝ այո, կը նշանակէ այո: Երբ կ'ըսենք՝ ոչ, կը նշանակէ ոչ: Պէտք է որ աշխարհ գիտնայ այս բանը: Մենք պատրաստ ենք որ եւ է գործակցութեան որ կը համապատասխանէ մեր ժողովուրդին իրաւունքներուն: Աշխարհը պէտք է փոխէ իր գաղափարները Գերմանիոյ մասին: Անցեալ 13 տարիները նշանակութիւն չունին գերմանական հազարամեայ պատմութեան քով: Այսօրուան Գերմանիան յարենման է յաւիտենական Գերմանիոյ: Մենք չենք ուզեր սպառնալ որ եւ է ժողովուրդի ազատութեան, բայց, ո՛վ որ կ'ուզէ խլել մեր ազատութիւնը, պէտք է բռնութեան դիմէ: Երբեք, ոչ ես, ոչ ալ ինձմէ վերջը մեր շարժումէն ծնած որ եւ է կառավարութիւն չպիտի ստորագրէ վաւերաթուղթ մը վնասակ Գերմանիոյ պատիւին եւ իրաւունքին: Ինչ որ կը ստորագրենք, պիտի կատարենք, իսկ ինչ որ չպիտի կրնանք կատարել, երբեք չպիտի ստորագրենք»:

Զուիցերիան ալ կը պատրաստուի

Վերջերս բուռն պայքար մը կը մղուէր Զուիցերիոյ մէջ, զինուորութեան շրջանի երկարաձգման մասին: Ժողովուրդին կարծիքը առնելու համար, որոշուեցաւ հանրաքուէ կատարել: Կիրակի օր տեղի ունեցաւ հանրաքուէն եւ 430,425ի դէմ 506,325 ձայնով, այսինքն 75,900 քուէի մեծամասնութեամբ որոշուեցաւ 12 օրէն 23ի բարձրացնել նորագիրներու մարզանքի շրջանը, որով այսուհետեւ զինավարժութիւնը պիտի տեւէ 104 օր, փոխանակ 90ի:

Այս յաւելման նպատակն է պաշտպանել Զուիցերիոյ չէզոքութիւնը՝ պատերազմի պարագային – նիշդ Պելճիոյ պէս: Կը կարծուի թէ Գերմանիոյ վերազինումը դեր ունեցած է այս որոշման մէջ: Կառավարութիւնը անցեալ տարի 80 միլիոն ֆրանք յատկացուց արագահարուած թնդանօթներու եւ նոր օդանաւերու համար: Նոր օրէնքին տրամադրութեամբ, Զուիցերիա պիտի ունենայ 400,000 քաղաքապահ զինուոր: Կառավարութիւնը հանրաքուէն շահած ըլլալով, անշուշտ ուժ պիտի տայ նոր սպառազինութեանց:

Արքայական թերթ մը կը պահանջէ բացատրութիւն ճամարել Թուսերը

Հարիւրապետ Մէն յօդուած մը գրելով արքայական «Լա Ռեժաքսիօն» թերթին մէջ, խստօրէն կը ձաղկէ Թուսերուն դէմ ձեռք առնուած քաղաքականութիւնը, որ ուրիշ ելք չպիտի ունենայ եթէ ոչ անօթի մնացնել տարագիրները: Ուստի կը պահանջէ փանոնք ազատ կացուցանել 10 առ հարիւրի օրէնքին տրամադրութենէն, «այսինքն ֆրանսացի համարել»:

Երեւի հարիւրապետը չի գիտեր որ հայ տարագիրներն ալ նոյն կացութեան մէջ կը գտնուին:

Յօդուածին ամբողջական թարգմանութիւնը յաջորդով:

Սաստիկի փոթորիկ ցամաքի եւ ծովու վրայ

ՋՈՐՍ ՀՈԳԻ ՄԵՌԱԾ, ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ ԵՒ ԱՀԱԳԻՆ ՎՆԱՍ

Երեք օրէ իվեր սաստիկի փոթորիկ մը կը տիրէ ամբողջ Ֆրանսայի մէջ, մասնաւորապէս հարաւային եւ միջին նահանգներու մէջ եւ Միջերկրականի վրայ: Շաբաթ օր փոթորիկին ուժգնութիւնը հասած էր ժամական 50 – 60 մղոնի: Ատլանտեանէն մինչեւ Ալպեան լեռները փոթորիկը աւերեց բազմաթիւ քաղաքներ եւ գիւղեր, կործանելով տանիքներ, ծխնելոյզներ, պատեր նեղքելով եւ ծառեր արմատախիլ ընելով: Փարիզի մէջ ալ սաստիկ հով մը կը փչէր, բայց ոչ այնքան վտանգաւոր: Ամէնէն աւելի վնասուեցան կեդրոնական Ֆրանսայի քաղաքները: Սէն Ժօրժի մէջ, որ ծանօթ է մեր մարզիկներուն, 80 աշակերտներ քրիստոնէականի դաս կ'առնէին և հազիւ ազատեցան մահէն, երբ փոթորիկը տապալեց ժամուն գմբէթը: Ուրիշ ալպեան շրջանի մը մէջ, Սէն–Փիէռ տ'Ալպինեի, տուն մը փլաւ եւ փլատակները 50–60 մէթր անդին նետուեցան: Ալպեան քաղաքներու եւ գիւղերու վնասը 200,000էն 500,000 ֆրանք կը հաշուեն: Չորս հոգի զոհ գացին արկածներու, իսկ վիրաւորները աւելի բազմաթիւ են: Փարիզի մէջ, Սթատ է–լիզապէթի (Փորթ տ'Օրլէան), փայտէ պատերը փլելով փողոց նետուեցան

Ծովուն վրայ եւս բազմաթիւ արկածներ պատահեցան: Խանգարուեցան ոչ միայն շոգենաւերու այլեւ կառախումբերու երթեւեկը՝ Փարիզ–Լիոն–Մարսէյլ եւ ուրիշ գիծերու վրայ:

Շատ ծանր վնասներ պատահեցան Պոռտօ քաղաքին եւ շրջանին մէջ: Սէնթ – Անտոէի մէջ ինքնաշարժ մը հովին ուժգնութենէն ինկաւ նահիճի մը մէջ եւ կառավարը խեղդուեցաւ: Շալօն – սիւր – Սօնի մէջ զանգակատուն մը տապալեցաւ:

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

25,000 *ԻՏԱԼԱՑԻ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ* արեւելեան Ափրիկէ ղրկուած պիտի ըլլան, երբ լրանան բոլոր փոխադրութիւնները: Միւս կողմէ կ'ըսուի թէ համաձայնութիւն գոյացած է Իտալիոյ եւ Հապէշիստանի միջեւ, չէզոք գօտի մը կազմելու համար վէճերի շրջանին մէջ:

ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ Փարիզէն Լոնտոն գնաց իր արտաքին նախարարին հետ: Այս առթիւ Անգլիոյ աշխատաւորական օրկանը կը պարսաւէ ֆրանսացի ընկերվարականներուն եւ համայնավարներուն սարքած թշնամական ցոյցը, անկրթութեան վերագրելով զայն:

ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ԱՓԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ, Թանի մէջ ծովէն հանուեցաւ Պելժի մը դիակը: Նախ կաշկանդուած, չարաչար ծեծուած եւ յետոյ ծովը նետուած էր: 1914ին Նիսի մէջ ամուսնացած էր կոմսուհի Տրահոյովսքի հետ (ռուս), բայց յետոյ բաժնուելով, պանդոկի մը ծառայ դարձած էր: Խուզարկութեանց առեն գտնուեցան նափոնական, ռուսական դեսպանատուններու պաշտօնեաներուն եւ ուրիշներու այցետոմսերը: Կը կարծուի թէ լրտեսութեան կամ վրէժխնդրութեան հետ կապ ունի այս խորհրդաւոր սպանութիւնը:

ԿԻՆԵՐՈՒ ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԹԵԱՆ խնդիրը երեսփ. ժողովին մէջ պիտի յուզուի այսօր, եթէ նոր անակնկալ մը չպատահի: Իրաւասու յանձնաժողովը երկու անգամ է որ չի կրնար մեծամասնութիւն գոյացնել, որոշում տալու համար…

ԿՐԻՓԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ շարք մը զօրանոցներու մէջ: Երկու զինուորներ մեռան Պառ – լը – Տիւքի զօրանոցի մէջ, երեք՝ Մառնի մէջ, երկու՝ Ռուանի եւ քանի մը հոգի՝ Քէնիփէոլի մէջ: Սթէնէյի զօրանոցին 700 զինուորներէն 300ը հիւանդացած են մէկ ամսուան ընթացքին:

ԻՐ ԴՐԱԳՐՈՒՀԻՆ ՊՂՆԱԾ ԸԼԼԱԼՈՎ, Լիոնի մէջ ձերբակալուեցաւ վաճառական մը, Մոռէլ: Ատենէ մը իվեր կը հետապնդէր աղջիկը որ 23 տարեկան էր եւ միշտ կը դիմադրէր: Առջի օր երբ բոլոր պաշտօնեաները մեկներ էին, վաճառականը խոյացաւ աղջկան վրայ, որ յուսահատօրէն դիմադրեց եւ կոտրտեց գրասենեակին ապակիները: Վաճառականը թեւերը կապելով եւ բերանը փակելով, գոհացուց իր կիրքը եւ աղջիկը ազատ ձգեց երկու ժամ վերջը:

ՑՈՅՑ ՍԵՂԱՆԱՒՈՐ ՄԸ, Մավրոմաթի, ձերբակալուեցաւ իտալական սահմանին վրայ, երբ կը փորձէր փախչիլ: Ձերբակալուած է նաեւ իր ֆրանսացի ընկերը, իբրեւ գեղծարար:

5 ԵՒ 10 ՍԱՆԹԻՄՆՈՑՆԵՐԸ (պրոնզ) արժէքէ զուրկ ըլլալով, ելմտական նախարարութիւնը կը յիշեցնէ թէ մինչեւ փետրուար 28 կրնայ փոխանակել զանոնք, ինչքան ալ մեծ գումար կազմեն:

Ս. ԳՐՔԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ 1500ԱՄԵԱԿԸ

»»» · · «««

Յառաջիկայ 10 մարտ 1935, Կիրակի օր, ժամը 11ին **Mutualité**ի մեծ. սրահին մէջ (**24, Rue St. Victor,** Փարիզ 5. մէթրօ **Maubert - Mutualité**), նախաձեռնութեամբ Փարիզի Հայ Եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութեան Վարչ. Ժողովի պիտի կատարուի գիտական – գեղարուեստական մեծ ու շքեղ հանդէս մը, նուիրուած Ս. Գրքի հայերէնի թարգմանութեան եւ Հայ մատենագրութեան սկզբնաւորութեան 1500ամեայ տարեդարձին, մասնակցութեամբ ծանօթ հայ գրագէտներու եւ արուեստագէտներու.

Հարցին համար կազմակերպուած կեդրոնական վարչութիւն մը: Կը գտնըւէր ընդարձակ հարցի մը առջեւ: Օտարականներու վերաբերեալ բոլոր խնդիրները կը լուծուին հակառակ ուղղութեամբ, տարբեր նախարարութեանց կողմէ, ինչ որ կը նշանակէ կազմակերպութեան պակաս՝ այսքան բարդ եւ կարեւոր հարցի մը առջեւ: Ես կը պահանջեմ լուրջ եւ ներդաշնակ կազմակերպութիւն մը. կը պահանջեմ հակողութեան միջոցներ, կը պահանջեմ որ դուք չպաշարուիք գաղտնապահութեամբ մը որ երբեք չի համապատասխաներ ձեր պաշտպանած չահերուն: (Ծափեր ծայրագոյն ձախակողմէն եւ ձախէն):

Ըստ սովորութեան նախագահը յայտարարեց թէ «միջամտութիւնը փակուած է»:

[illegible] փոխադրէք ձեր կազմակերպած ճաշերը, դիմեցէք ԼՓՐԱՆ Նուա[illegible] որ իր գիները զեղչած է 100 - 150 ֆրանք. [illegible] ԼՓՐԱՆ [illegible] որ նուագէ Հայկական, Եւրոպական եւ Կովկասեան [illegible] նուագներ եւ ԹԱՆԿԱՐԺԷՔ ԱՐԺԱՆԹԷՆ նոր [illegible] ազատ

[illegible] 15, Rue Pourtour, Clamart. Seine.

[illegible] փափաքող երաժշտագէտները դիմեն վերոյիշեալ [illegible]

[illegible] Ֆիզի Ալֆորվիլ[illegible] Մարտ 3ին, կիրակի օր [illegible]

ՅԱՅՏԱՐԱՐ

Հայ սափրիչ[illegible] ու ընդհ. ժողովը տեղի կ'ու[illegible] փետր. 27ին, չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Յոլիա Ճաշարանին, 61, rue M[illegible] le Prince [illegible] խորհրդակցութեան [illegible] յանձնուած պիտի [illegible]

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան Պէտ Հայ Կարմիր Խաչի Օգն. մասնաճիւղը իր նպաստ սարքեան պարահանդէսը կուտայ յառաջիկայ Ապրիլ 13ին, Կիրակի օր

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

Կը խնդրուի հայ կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այդ թուականը:

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Dameame, PARIS (13) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (29)

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Հիւրանոցում, ուր գտնւում էին նրանք, տիրում էր մի տեսակ ծանր լռութիւն: Տան տէրը, ճնշւելով որ քաւական զուարճախօս եւ մինչեւ անգամ շատախօս մարդ էր, ինչպէս լինում են առհասարակ շատ ման եկած, շատ բան տեսած եւ շատ բան լսած ծերունիները,— այսու ամենայնիւ, չգիտէր ինչ առարկայի վրայ խօսել իւր տարապայման հիւրի հետ: Նա գտնւում էր մի տեսակ երկիւղածութեան մէջ, որ տիրում է մարդու սրտին, երբ զգում է գերբնական էակների ներկայութիւնը: Իսկ քահանաները վախենում էին խօսել աւելի այն պատճառով, որ ցոյց չտան իրանց տգիտութիւնը

Վերջապէս կին սենեակի դռնից ներս մտաւ տան տիկինը իւր դաւակների առաջին խումբով եւ հիւրանոցի լռութիւնը փոքր ինչ փարատուեցաւ, փոքր ինչ կենդանացաւ

Ամուսին այրը կանգնեց, սկսեց ներկայացնել նախ իւր տիկնոջը, յետոյ իւր աղջիկներին եւ որդիներին: Բոլորը հերթով մօտեցան, համբուրեցին, ութիզայի աջը եւ օրհնութիւն առին:

Տիկինը նստեց արեղայի դիւանի մօտ, մեծ աղջիկները եւ մեծ որդիները տեղաւորուեցան միւս կողմում, իսկ փոքրիկները մի քանի րոպէ ոտքի վրայ մնացին, ձանձրացան եւ դուրս գնացին:

Յարգելի հիւրը, ինչպէս երեւում էր, կամենում զրաղեցնել չգիտէր, եւ կարծես թէ, նրանց ներկայութիւնից նեղւում էր: Այդ երեւում էր այն անախորժ արտայայտութիւնից, որ նրկատւում էր նրա տխուր դէմքի վրայ, որը ամենայն ջանքով աշխատում էր թագցնել: Դա կուսակրօնի սովորական վրդովմունքն է, երբ հանդիպում է կնոջ: Բայց ի՞նչով բացատրել այդ:

— Ձեր սրբազնութիւնը, երեւի, շատ հեռուից է գալիս, տան տիրուհին սկսեց խօսակցութիւնը

Արեղան դարձաւ դէպի թարգմանիչ սարկաւագը, որ կանգնած էր նրա մօտ: Թարգմանը պատասխանեց:

— Այո, հեռուից, շատ հեռուից: Ամբողջ երեք ամիս ճանապարհ ենք անցել, մինչեւ հասել ենք այստեղ:

Այդ միջոցին Փրակով եւ սպիտակ ձեռնոցներով ներս մտան երկու սպասաւորներ եւ արծաթեայ մատուցարանների վրայ տուեցին թէյ:

Արեղան հրաժարուեցաւ ընդունելուց, ասելով, որ սուրբ տաճարի սպասաւորները իրանց հեռու են պահում անուշ ըմպելիքներից: Տան տիկինը երկար աշխատում էր բացատրել, համոզել նրան, թէ դա հասարակ թէյ է, ուրիշ ըմպելիք չէ, թէ դրան գործ են ածում իրանց երկրում մինչեւ անգամ էկղերիները:

Չկամենալով վշտացնել տան տիրոջ բարեսրտութիւնը, արեղան ընդունեց մի բաժակ եւ սկսեց առանց շաքարի խմել: Երկու քահանաները, հետեւեցին նրա օրինակին եւ հակառակ իրանց սովորութեան սկսեցին իրանք էլ կծովի խմել:

Տիկինը հետաքրքրուեցաւ գիտենալ, թէ ի՞նչ նպատակով է ճանապարհորդում «նորին սրբազնութիւնը»: (Տիկինը միշտ նրան «սրբազնութիւն» էր կոչում, թէեւ յարգելի հիւրը եպիսկոպոս չէր, այլ Երուսաղէմի վանքի Ցունաց միաբանութեան արեղաներիցն էր):

Արեղան համառօտ կերպով յայտնեց իր ով լինելը կամ ի՞նչ միաբանութեան կողմից իբրեւ Երուսաղէմի նուիրակ ուղարկուած լինելը, — նկարագրեց Փրկչի սուրբ գերեզմանի հալածանքը մահմէտականներից,— նկարագրեց միաբանների կրած նեղութիւնները Թուրքերից, նրանց աղքատութիւնը եւ ողորմելի վիճակը: Նրա ամբողջ պատմութիւնը այնքան ազդու եւ ցաւակցական էր, որ տան տիրուհին լսելու ժամանակ անդադար խաչակնքում էր իր երեսը, վերջը նա այլ եւս դիմանալ չկարողացաւ, թաշկինակը տարաւ աչքերին, սկսեց դառն կերպով հեկեկալ

Արեղան նկատելով այդ, մխիթարեց նրան ասելով.

— Սուրբ տաճարի բոլոր թշուառութիւններին դարման կը տրուի բարեպաշտ հաւատացելոց նուիրատուութեամբ: Ես ուխտել եմ այնքան ժամանակ չուտել, չխմել, չքնել, եւ այդ երկաթէ շղթան (նա ձեռքը տարաւ դէպի հաստ շղթան, որից քարշ էր ընկած ահագին երկաթեայ խաչը նրա կուրծքի վրայ) միշտ իմ պարանոցին կրած պիտի ունենամ,— մինչեւ բարեպաշտ հաւատացելոց օժանդակութեամբ չհաւաքեմ այնքան նուէրներ, որոնցմով կարելի լինի Փրկչի սուրբ գերեզմանը գերութիւնից ազատել:

— Մի՞թէ գերութեան մէջ է, բացականչեց տիկինը

— Այո, գերութեան մէջ է, անօրէնների ձեռքում …: Վանքը պարտքի տակ է ընկած… սրբութիւնները գրաւ են դրուած…:

— Աստուած իմ, Աստուած իմ, բացականչեց տիկինը, դարձեալ թաշկինակը տարաւ դէպի աչքերը:

Տիկնոջ օրինակին հետեւեց եւ նրա ամուսին այրը: Երկու քահանաները նոյնպէս փորձեցին զգացուած ձեւանալ

Թէյի երկրորդ բաժակը ընդունելիս այդ տխուր խօսակցութիւնը, սպասաւորները արծաթեայ մատուցարանները ձեռքներում կրկին ներս մտան:

Բոլոր ժամանակը արեղան խօսում էր յունարէն, իսկ դանդրահեր երիտասարդը թարգմանում էր նրա ասածները: Այդ վերջինը ռուսերէնով նոյնպէս շատ փոքր գիտէր, եւ այդ աւելի հետաքրքրական էր դարձնում նրա խօսքերը, երբ շատ բաներ մնում էին անհասկնալի:

Թէյի երկրորդ բաժակից յետոյ խօսակցութիւնը ընդունեց ուրիշ ուղղութիւն: Տան տէրը հարցրեց.

— Երուսաղէմի մէջ այժմ ի՞նչ սրբութիւններ են մնացել:

— Շատ սրբութիւններ են մնացել, պատասխանեց արեղան,— որոց թւումն է Յիսուս Քրիստոսի օրօրոցը: Իսկ այդ սուրբ օրօրոցը վաղուց է, որ Թուրքերը խլել են մեզանից, պահւում է Օմարի մզկիթում: Երբ մի քրիստոնեայ մտնում է այնտեղ, սուրբ օրօրոցը սկսում է ինքն իրան օրօրուել: Այդ պատճառով քրիստոնեաներին թոյլ չեն տալիս, որ այնտեղ մտնեն:

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 27 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
MERCREDI 27 Février 1935

11 ՐԴ ՏԱՐԻ - 11e Année N° 2730

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՏԱՐԱԶ»Ի ԿԱՆՈՆԱԳԻՐԸ

Կիրակի օր հրատարակած էինք թարգմանութիւնը այն կանոնագրին, որ կը սահմանէ տարազի օրէնքին գործադրութեան եղանակը, Թուրքիոյ մէջ:

Օրէնքը շատոնց հրատարակուած է, եւ կը վերաբերի ոչ միայն կրօնական հանդերձանքի, այլ եւ ուրիշ տարազներու (մարզական, դպրոցական եւն.):

Գործադրութեան համար, կղերականներուն պայմանաժամ տրուած է մինչեւ 1935 յունիս 13, իսկ միւսները պարտաւոր են անմիջապէս հաւատարիլ, սկսեալ կանոնագրին հրատարակութեան թուականէն (18 փետր. 1935)

Ի՞նչ նորութիւններ կը պարունակէ այս կանոնագիրը, որ վաւերացուած է Պետական Խորհուրդին կողմէ

Գլխաւոր նորութիւնը անոր ոգին է, որ անգամ մը եւս կը փաստէ զանազան պատրանքներ:

Երբ օրէնքը հրատարակուեցաւ, բուռն դժգոհութիւն պատճառելով, մանաւանդ Յունաստանի մէջ, հաւաստացուցին կարգին թէ զիջումներ պիտի ըլլան:

Այսպէս, կը հաւաստէին թէ բացառութիւն պիտի համարուին իւրաքանչիւր կրօնքի հովուապետները, որ այս պարագային կը նշանակէր Պատրիարք (հայ, յոյն, հռոմէական) եւ Րաբունապետ (հրեայ):

Արդ, կանոնագիրը այդ «զիջում»ը շարադրած է շատ վարպետ եւ առաձգական եղանակով մը.—

ՅՕԴ. 4.— Կառավարութիւնը իւրաքանչիւր կրօնքէն եւ դաւանանքէն յարմար դատած միայն մէկ կրօնականի առժամապէս կ'արտօնէ աղօթատեղիներէ դուրս ալ սքեմ կրելու: Երբ վերջանայ արտօնութեան պայմանաժամը, զայն նոյն կրօնականին համար նորոգելու կամ ուրիշ կրօնականի մը տալու համար, ներքին գործավարութիւնը առաջարկ կը բերէ եւ գործավարներու խորհուրդը կուտայ հարկ եղած որոշումը»:

Այս մէկ հատիկ յօդուածը բաւական է, հասկնալու համար քեմալականութեան նոր օրէնքին «միտ բանի»ն:

Երեւութապէս, հարցը կը վերաբերի իւրաքանչիւր համայնքի հովուապետներուն, պատրիարք եւ րաբունապետ

Բայց, կանոնագիրը չի գործածեր այդ բառերը: Եւ չգործածելով զանոնք, Թուրքիոյ Պետական խորհուրդը իր կարգին կը վաւերացնէ կառավարութեան հիմնական քաղաքականութիւնը,— Անգամ մը եւս ժխտել Պատրիարքներու եւ Պատրիարքարաններու գոյութիւնը:

Դեռ աւելին: Ժխտելով պատրիարքներու եւ րաբունապետի գոյութիւնը, կանոնագիրը կառավարութեան ձեռքը կուտայ նոր զէնք մը:

Համաձայն այս յօդուածին տրամադրութեան, կառավարութիւնը կրնայ սքեմ կրելու արտօնութիւնը զլանալ օրուան պատրիարքին կամ րաբունապետին, վարկաբեկելու համար զայն:

Դեռ աւելին, աւելի՛ն,— Կրնայ որ եւ է համայնքութեան մէկ եպիսկոպոսը, վարդապետը, մինչեւ անգամ քահանան մէջտեղ նետել իբրեւ նոր Փափա Էֆթիմ, անոր շնորհել սքեմ կրելու արտօնութիւնը,— եւ հռչակել Հայոց կամ Յունաց պատրիարք, Հրէից րաբունապետ եւն.:

Արդարեւ, պէտք եղածէն աւելի թափանցիկ է 4րդ յօդուածը:

Ան ոչ միայն առաձգական ձեւ մը տուած է բացառիկ արտօնութեան, այլ եւ պայմանաժամ սահմանած է անոր:

Երբ լրանայ պայմանաժամը, կառավարութիւնը կրնայ իր ուզածին տալ նոր արտօնութիւնը, հասարակ մահկանացուի մը, հանգամանքէ զրկուած խամաճիկի մը վերածելով օրուան հովուապետը:

Ո՛ր կողմէն ալ քննէք խնդիրը, չպիտի կրնաք ուրիշ եզրակացութեան յանգիլ:

Այս երկսայրի սուրը իր ձեռքին մէջ ունենալէ յետոյ, քեմալական յետին պաշտօնեային համար դժուար չէ միջամտել, եւ խառնակել, կազմալուծել փոքրամասնութեանց ներքին կեանքը

Ապացոյցնե՞ր կ'ուզէք: Ի՞նչ աւելի պերճախօս փաստ, քան Փափա Էֆթիմի պարագան:

Այս թրքախօս թշուառականը աւելի քան տասը տարիէ ի վեր կը գրաւէ յոյն համայնքը, ըմբոստանալով Պատրիարքարանին դէմ եւ պահելով իր առանձին կազմակերպութիւնը:

Կառավարութիւնը երեւութապէս Պատրիարքարանին հետ է, բայց իրականին մէջ կը քաջալերէ Էֆթիմը, խախտելու համար յոյն փոքրամասնութեան վարչական կազմակերպութիւնը: Իր իսկ նշանակած եւ ընտրած երկու յոյն «սայլաւ»ներէն (երեսփոխան) մէկը, Սթամաթ Զիհնի, Փափա Էֆթիմի հոգեզաւակն է եւ անոր աջ բազուկը:

Օրինակ մըն ալ հայկական շրջանակէն:

Անցեալ տարի, խումբ մը ուսեալներ գրաւեցին Ղալաթիոյ եկեղեցին եւ Կեդր. Վարժարանը, դուրս քշելով Պատրիարքարանի հաստատած Խնամակալութիւնը, որ տարիներէ ի վեր կը վարէր նոյն հաստատութիւնները եւ անոնց կալուածները:

Կառավարութիւնը երեսանց իրաւունք տուաւ Ազգ. Վարչութեան բողոքներուն, բայց յետոյ չեղեալ հռչակեց իր իսկ տնօրինութիւնը, եւ ուսեալներու աջակցութեամբ տեղաւորեց ինքնակոչ Թաղականները:

Այս «հայրախնամ» քաղաքականութիւնը աւելի դիւրութեամբ պիտի գործադրուի այսուհետեւ, քանի որ, ոչ միայն վաւերացուած է Տարազի կանոնագիրը, այլ եւ փոքրամասնութիւններն ալ երեսփոխաններ ունին Թուրքիոյ Ազգ. Ժողովին մէջ ...

Ահա թէ ո՛ւր կրնայ յանգիլ երեւութապէս անմեղ օրէնք մը,— «ճիպպէ»ներու ջնջումը, առանց դաւանանքի խտրութեան:

Շ.

ՎԵՐՋԻ՛Ն ԺԱՄ

ԿԱՐԵՒՈՐ ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐՈՒ ՆՈՐՈԳՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

»»»· ·«««

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ Պ. ԼԻՒՍԻԷՆ ՓԻՔԱՐԻ ՀԵՏ

(ՏՆՕՐԷՆ ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՎԵՐԱՏԵՍՉՈՒԹԵԱՆ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԲԱԺՆԻՆ)

Շարք մը հարցերու մասին լուսաբանութիւն ստանալու համար, պարզ սեպեցինք աշխատակից մը ղրկել Պ. Lucien PICARDի, որ վարիչն է ոստիկանական վերատեսչութեան Օտարականներու բաժնին: Հակառակ իր բազմազբաղ վիճակին, Պ. Փիքառ սիրալիր պատրաստակամութեամբ լսելով մեր հարցումները, սիրով տուաւ անհրաժեշտ լուսաբանութիւնները:

Շնորհակալութեամբ կը հրատարակենք իր բացատրութիւնները, հարց – պատասխանի ձեւով:

Այս առթիւ ըսենք թէ տեսակցութիւններ պիտի ունենանք նաեւ ուրիշ իրաւասու պաշտօնատարներու հետ, լուսաբանելու համար օրուան հարցերը.—

ՀԱՐՑՈՒՄ.— Ինքնութեան թուղթերու նորոգման հրահանգը շուարման մատնած է մեր հայրենակիցները: Ի՞նչ է ձեր կարծիքը այս մասին:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ.— Այդ հարցումին պատասխանը տալու իրաւասու է Աշխատանքի նախարարութիւնը:

— Ինչու այդքան դժուարացուցած են նորոգման ձեւակերպութիւնները: Մարդիկ ժամերով պոչ կը կազմեն Ռիւ Վօժիրար եւ Ռիւ տը Ժուլ, եւ յաճախ ծանր խստութեանց կ'ենթարկուին:

Առաջին օրերը միշտ խռնումներ կը պատահին, եւ կարգը պահպանելու համար հարկ է որ Ոստիկանութիւնը հսկէ բազմութեան վրայ: Չեմ կարծեր որ խստութիւն ի գործ դնեն, ամէն պարագայի մէջ հարկ եղած հրահանգները պիտի տրուին:

— Առ այժմ յայտարարութիւն տրուած է միայն անոնց որոնց մականունները կը սկսին A. B. C.ով, իսկ միւսնե՞րը: Կը կարծէ՞ք թէ տասը օրը կը բաւէ իւրաքանչիւր երեք շարքի համար:

= Իմ կարծիքով մէկ ամիսն ալ չպիտի բաւէ, եւ այս կերպով կրնայ շարունակուիլ մինչեւ 1935ի վերջը: Ես գրեցի որ 10 օրը շատ քիչ է կարենալ ընդունելու դիմումները:

— Հրահանգը հաղորդուած է միայն Սէնի նահանգին համար, իսկ Սէն է Ուազի՞ համար:

= Փետրուար 15էն սկսեալ բոլոր օտարականներու ինքնութեան թուղթերը, ըլլան աշխատաւոր կամ ոչ, պէտք է որ փոխուին երեք ամսուան միջոցի մը մէջ: Կը կարծեմ թէ տրուած հրահանգը Ֆրանսայի բոլոր նահանգներուն համար է:

— Ինքնութեան թուղթի հետ կապուած է աշխատանքի արտօնագիրը: Այս առթիւ նկատի չը՞ պիտի առնուի Հայերու եւ Ռուսերու բացառիկ պարագան, քանի որ եթէ աշխատանքի իրաւունքէ զրկուին, նպաստ ալ չեն կրնար ստանալ, իսկ երթալիք տեղ չունին, ոչ մէկ երկիր կ'ընդունի, ուրեմն անօթի մնալու դատապարտուած են:

— Այդ հարցումին թերեւս կարելի ըլլայ պատասխանել քանի մը օրէն: Ամէն պարագայի մէջ, ես իրաւասութիւն չունիմ այդ հարցումին պատասխան մը տալու ճշգրիտ կերպով:

— Ի՞նչ պիտի ըլլան անոնք որ նախապէս աշխատանքի արտօնագիր ունէին 20 ֆրանքնոց ինքնութեան թուղթով, եւ հիմա պիտի մերժուի անոնց 20 ֆրանքնոց նոր թուղթը:

- Ամէն անոնք որ պիտի զրկուին զանազան պատճառներով աշխատելու իրաւունքէն, պիտի ստանան 100 ֆրանքնոց ինքնութեան թուղթեր:

— Բազմաթիւ հայ պատանիներ կան որոնք չափահաս դարձած են այս երկրին մէջ, այսինքն 15 տարեկան եղած են, եւ որոնց ծնողքները աշխատաւոր են, եւ տրամաբանական է որ ստանան աշխատանքի թուղթեր: Ի՞նչ տնօրինութիւն կայ անոնց մասին:

– Եթէ աշխատելու իրաւունք չունին, պիտի ստանան 100նոց թուղթեր: Ուրիշ խնդիր եթէ բացառիկ պարագաներ կան: Ամէն պարագայի մէջ պէտք է որ հաստատեն թէ Ֆրանսա եկած են իրենց փոքր տարիքին:

— Ի՞նչ պիտի ըլլան անոնք որ թէեւ աշխատանքի արտօնագիր ունին, բայց այժմ գործազուրկ են, եւ հետեւաբար չեն կրնար պահանջուած վկայականները ներկայացնել:

= Ատոնք պիտի ստանան իբր գործազուրկ 20 ֆրանքնոց թուղթեր, ինչպէս առաջ:

— Ճի՞շդ է որ մէկ նահանգէն ուրիշ նահանգ մը հաստատուելու համար պէտք է արտօնագիր ստանալ:

= Բոլոր այն օտարականները, ըլլան աշխատաւոր կամ ոչ, որ կ'ուզեն մէկ նահանգէն երթալ ուրիշ նահանգ մը, հարկ է որ իրենց փոխադրութենէն առաջ, իրենց երթալիք նահանգին նահանգապետին ուղերձագիր մը ուղղեն չորս ֆրանքնոց դրոշմաւոր թուղթի մը վրայ, յայտնելով թէ կը փափաքին փոխադրուիլ ընտանիքով կամ մինակ նոյն նահանգին այս ինչ քաղաքը կամ գիւղը: Եւ հարկ եղած նպաստաւոր վկայութիւնը (ավի ֆավորապլը) ստանալէ վերջ միայն իրաւունք ունին փոխադրուելու: Այս օրէնքը ի զօրու է վերջին հրովարտակէն ի վեր, որ երեւցաւ պաշտօնաթերթին մէջ, փետրուար 8ին:

— Աշխատաւոր մը որ 20նոց թուղթ ունի եւ իր կինն ալ՝ որ չաշխատիր եւ մինչեւ հիմա ան ալ կը ստանար 20նոց թուղթ, դարձեալ պիտի կրնա՞յ ստանալ 20նոց ինքնութեան թուղթ:

- Պիտի կրնայ դարձեալ ստանալ 20նոց թուղթ, բայց եթէ աշխատելու իրաւունք չունի, դարձեալ չպիտի կրնայ աշխատիլ:

— Ճի՞շդ է որ աշխատաւորներու նորոգուելիք անձնագիրներու պայմանաժամը միայն մէկ տարի պիտի ըլլայ եւ ոչ երկու:

Սխալ է, ըլլայ աշխատաւոր կամ ոչ, օտարականներու ինքնութեան թուղթի տեւողութիւնը երկու տարի է եւ պիտի ըլլայ դարձեալ:

— Աշխատաւորները երբ աշխատանքի նախարարութեան կը ներկայանան եւ կը ներկայացնեն իրենց թուղթերը, ե՞րբ եւ ի՞նչպէս պիտի ստանան իրենց նոր թուղթերը:

- Աշխատանքի նախարարութիւնը այդ դիմումներուն պիտի պատասխանէ կամ նպաստաւոր (ավի ֆավորապլը) եւ կամ աննպաստ (ավի տէֆավորապլը): Ամէն պարագայի մէջ տրուած երկու օրինակ աշխատանքի վկայականները պիտի ղրկուին ոստիկանական վերատեսչութեան: Մենք մէկ օրինակը պիտի պահենք մեր քով, իսկ միւսը պիտի ղրկենք ոստիկանական շրջանային տեսչութեանց, որոնք ներթակաները պիտի հրաւիրեն նամակով, անոնց ինքնութեան թուղթերը յանձնելու համար:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԱՐՏԻ ՀՈՎԸ

— o —

Մարտը չեկած՝ կատուները տանիքներու վրայ էին:

Սակայն հովերն սկսան,— եղանակին յատուկ հովերը, որ կը սուլեն կարծես երկինք ու գետին:

Երէկ գիշեր, սենեակիս մէջ,— խօթներուդ յարկ կը բնակիմ,— աւելի մօտ էի հովերուն: Անթիւ անհամար հովեր անցան, բանակներու պէս կոխկրտեցին տանիքս: Սարսա՛փ մը կար կարծես դուրսը, գիշերուան մութին մէջ: Լռեց դրացիիս կատուն անգամ, անյարմար գտնելով շարունակել սիրոյ լալահառաչ իր ողբը,— ո՞վ մտիկ կրնար ընել իրեն՝ այսպիսի գիշերուան մը մէջ, երբ հովերը կը սարսէին երկինք ու գետին

Ամէնէն աւելի, մեղքցայ ծառերուն վրայ: Խե՛ղճ ծառեր, լուսնոտի պէս առդին կ'իյնային, անգին կ'իյնային, իրար կը զարնէին ճիւղերը, կը կռծային, կը հառաչէին, խոնարհութիւն կ'ընէին, մէջք կը ծռէին, երկինք կը բարձրացնէին իրենց գլուխը, — մեղքցող չկար:

Ի՞նչ ընէին, ի՞նչպէս շարժէին, որո՞ւ խոնարհութիւն ընէին, որպէսզի հովը չնեղէր զիրենք,— վերջապէս հանգիստ թողուր հողին մէջ:

Ցետոյ մտածեցի որ Հայերուս ալ վիճակը նման է նիշդ ու նիշդ այս հողմակոծ ծառերուն, այսպիսի մռայլ գիշերով

Թրքական վայրագ շունչը արմատա[illegible]

[illegible]

սաստիկ շունչ մը այսօր կը փչէ միւս երեսին, քշելով մեզ դէպի արեւմուտք:

[illegible]

մեր գաղութները առդին կը քշէ, անդին կը քշէ:

— Ո՞ւր երթանք, ...

— Ձեր երկիրը:

— Ինչո՞ւ մեր երկրէն մեզ հանեցիք, սակայն...

Ո՛վ դժբախտութիւն, հովը միայն օտար չէ: Մեր հովերն ալ, Հայու թերնէն ելած շունչն ալ, այսօր, շըւարումի մատնած են մեզ: Համաշխարհային գրասենեակը առդին կը փչէ, հանդէսներու գրասենեակը անդին կը փչէ, ժամուն դրան մարդիկը հարաւ կը փչեն, Բարեգործականը դէպի Սիւրիա կը փչէ,— խե՛ղճ ժողովուրդ, որ անտէր ծառերուն նման կը տատանիս հովերուն քմայքէն: Իրար կը զարնես ճիւղերդ,— զաւակներդ ու թոռներդ: Կարծես քիչ ըլլար օտար հովերուն փչածը, հայկական հովերն աւելի սաստիկ կը փչեն: Ո՞ւր երթաս, հարա՞ւ թէ հիւսիս, արեւե՞լք թէ արեւմուտք, գետնին տա՞կը թէ ծովին տակը:

Սաստի՛կ, սաստի՛կ կը փչեն հովերը:

Եւ ես խղճացի ծառերուն վրայ:

Աստուած ալ ազատէ Հայերուն, եւ ազատէ օտար հովերուն ու հայկական հովերուն ձեռքէն:

Բայց կ'ըսեն թէ Աստուած ալ... Հրեայ է: Չի՛ կ'ոգորմի՞ Հայերուն:

ԱՐԱՑ

«Je Suis Partout»ի զազրելի յօդուածին առթիւ

»»»· ·«««

Երէկ յիշած էինք այս շաբաթաթերթին զազրելի վերագրումները հայ գաղթականութեան մասին: (Ամբողջական թարգմանութիւնը կը կարդաք վարը):

Այս առթիւ իրաւագէտ Պ. Վահէ բուռն պատասխան մը գրած է «Ժը Սուի Փարթու»ի խմբագրութեան, ուժգնօրէն բողոքելով գործուած վատութեան դէմ եւ վիճաբանական ժողով մը պահանջելով:

Այդ նամակն ալ պիտի հրատարակենք վաղը, ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ:

ՏՈՒՐՔԵՐՈՒ ՑԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐՆ Է ՎԱՂԸ, 28 ՓԵՏՐՈՒԱՐ:

ՄԻ ԹԵՐԱՆԱՔ ՁԵՐ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ, ՈՐՊԷՍԶԻ ՆՈՐ ԴԺՈՒԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՉՄԱՏՆՈՒԻՔ:

Նաեւ օտարականներ...

»»»· ·«««

Ինչպէս կը յիշուի, ընկերվարականներն ու համայնավարները բողոքի ցոյց մը կազմակերպեցին Աւստրիոյ վարչապետին դէմ, երբ Փարիզ կուգար: Այս դէպքն ալ պատրուակ ծառայեց, որպէսզի աջակողմեան մամուլը յարձակի օտարականներուն վրայ: Թերթերը կը գրեն թէ ցուցարարներուն մէջ կը գտնուէին շատ մը օտարականներ, ոմանք զինուած:

Սէնի քաղաքապետական խորհուրդի անդամներէն Պ. Ժոռժ Պէռնար օգտագործելով այս պարագան, նամակ մը գրած է ոստիկանութեան վերատեսուչին: Նամակագիրը կը բողոքէ «այն բայլտուութեան դէմ զոր կը վայելեն օտարականները, խռովութիւններ յարուցանելու համար, միեւնոյն ատեն գրաւելով մեր աշխատաւորներուն տեղը կամ գործազրկութեան նպաստ ստանալով»: Պ. Պէռնար կը պահանջէ նաեւ իրեն տեղեկացնել թէ.— 1. Ո՞րքան աշխատանքի արտօնագիրներ տրուած են օտար բանուորներուն, 1934 հոկտեմբեր 15էն մինչեւ 1935 փետրուար 15.— 2. Քանի՞ օտար բանուորներու արտօնագիր նորոգուած է միեւնոյն ժամանակաշրջանի մէջ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ

— •• —

Համամիութենական Խորհուրդնե-րու 7րդ համագումարը վերջացաւ մեծ անակնկալով մը, հիմնական փոփո-խութեանց ենթարկելով խորհրդ. սահ-մանադրութիւնը։ Յառաջիկայ ընտ-րութիւնները առեն պիտի առաջնոր-դուին հետեւեալ սկզբունքներով.— հաւասար, միատարեանի եւ գաղտնի քուէարկութիւն։

Մինչեւ այժմ Խորհրդային Միու-թեան մէջ բանուորները եւ գիւղացի-ները ընտրական հաւասար իրաւունքէ զրկուած էին։ Համաձայն նախկին սահմանադրութեան, Խորհուրդներու ընտրութեանց առեն, 25.000 բանուոր-ներ կուտային մէկ ներկայացուցիչ եւ 125.000 գիւղացիներ՝ նոյնպէս մէկ։ Այսուհետեւ թէ բանուորը եւ թէ գիւ-ղացին թուական տեսակէտէն հաւա-սար իրաւունք կ'ունենան, մէկ-մէկ ներկայացուցիչ տալով իւրաքանչիւր 25.000ի համար։

Նախկին սահմանադրութիւնը բազ-մաստիճան ընտրական ձեւ ունէր։ Տեղական խորհուրդները (գիւղական եւ քաղաքի) կ'ընտրուէին անմիջա-կանօրէն գիւղացիներու, բանուորնե-րու եւ կարմիր զինուորներու կողմէ։ Տեղական Խորհուրդներու ներկայա-ցուցիչները կը կազմէին գաւառական խորհուրդներ, որոնք իրենց կարգին կ'ընտրէին գաւառական գործադիր մարմին։ Գաւառական խոր-հուրդներու ներկայացուցիչները կը կազմէին շրջանային եւ հանրապե-տական խորհուրդներ, որոնք եւ կ'ընտրէին շրջանային, հանրապետա-կան եւ երկրամասի գործադիր մար-մինները։ Երկրային, շրջանային եւ հանրապետական խորհուրդներու պատգամաւորները կը կազմէին Հա-մամիութենական Խորհուրդներու հա-մագումարը, որ կ'ընտրէր միութենա-կան Կեդրոնական Գործադիր Կոմիտէ։ (Խորհրդարան)։ Ուրեմն, մինչեւ այ-ժմ գոյութիւն ունէր ընտրական բա-զմաստիճան ձեւ (տեղական, գաւառա-կան, շրջանային, երկրամաս-հանրա-պետական եւ համամիութենական)։ Այսուհետեւ ինչպէս տեղական խոր-հուրդները, նոյնպէս եւ գաւառական, շրջանային ու հանրապետական եւ համամիութենական գործադիր կոմի-տէները պիտի ընտրուին ուղղակի քուէարկութեան ձայներով։ Կը վեր-նայ ներկայացուցչական ձեւը եւ խոր-հրդային «պարլամենտի» անդամները այսուհետեւ եւ կ'ընտրուին անմիջա-կանօրէն ժողովուրդին կողմէ։

Եւ վերջապէս, բոլոր այդ քուէար-կութիւնները տեղի պիտի ունենան գաղտնի։ Իւրաքանչիւր քուէարկու ազատ է իր քուէն տալու նախընտրած մարդուն կամ ցանկին։

Խորհուրդներու Համառուսական 5րդ համագումարի կողմէն էր (1918 յուլիս), որ առաջին անգամ հաստատ-ուեցաւ խորհրդային հանրապետու-թեան սահմանադրութիւնը։

Այն առեն խորհրդային հանրապե-տութեան հիմնական նպատակն էր «վերացնել մէկու շահագործումը միւ-սին, ջնջել հասարակութեան դասա-կարգերու բաժանումը, անխնայ ճզ-մել շահագործողները, հասարակու-թիւնը կազմակերպել ընկերվարական հիմունքներով եւ ապահովել ընկեր-վարութեան յաղթանակը բոլոր եր-կիրներու մէջ»։ Նոյն սկզբունքներու հիման վրայ կազմուեցաւ նաեւ Ը. Խ. Հանրապետութիւններու Միութեան սահմանադրութիւնը 1923ին։

Սակայն, տարբեր էր այն առեն խորհրդային աշխարհի ներքին քա-ղաքականութիւնը։ Պատերազմի եւ քա-ղաքացիական կռիւներու ընթացքին երկրի տնտեսութիւնը քայքայուած էր, դրամատիրական տարրերը դեռ ուժեղ էին, գիւղացին մանր սեփակա-նատէր էր, հակախորհրդային խաւե-րու ընդդիմութիւնը մեծ էր եւ խոր-հրդային իշխանութեան միակ յենա-րանը բանուորութիւնն էր։

Իսկ ներկայիս, խորհրդային երկի-րը «իր ընկերային-տնտեսական հիմ-քին մէջ արմատական ձեւով վերստեղ-ծուած է եւ կերպարանափոխուած՝ ընկերվարական երկրի»։ Միայն այս պայմաններուն տակ էր, որ 1932ին հնարաւոր եղաւ հրատարակել այն օ-րէնքները, որով «հանրային սեփակա-նութիւնը (պետական, հաւաքական եւ համագործակցական) կը կազմէ խորհ. իրաւակարգի հիմքը. այդ սեփակա-նութիւնը սրբութիւն է եւ անձեռնմը-խելի եւ անոնք որ կը խախտեն օ-րէնքը, կը համարուին ժողովուրդի թշնամիներ»։ Հանրային սեփականու-թեան մաս կազմող բանուորներն ու կոլխոզականները, 1934ին կը կազմէ-ին 124 միլիոն թիւ։ Թէեւ դեռ 35 մի-լիոն գիւղացի մանր սեփականատէր է, բայց արդէն «հանրային սեփակա-նութիւնը» յաղթական է եւ անհետ պայ-քարէ յետոյ ջնջուած են դրամատի-րական տարրերը։ Գիւղացին իր ջախ-ջախիչ մեծամասնութեամբ յծուած է ընկերվարական իրաւակարգի շաա-տատման եւ բանուորութեան հետ մի-ասին մէկ ընդհանուր նպատակ կը հետապնդէ. Գէտք է որ բանուորին եւ գիւղացիին դաշինքն ուժեղ ամրանայ, եւ, հետեւաբար, անհրաժեշտ է ընտ-րական հաւասար իրաւունք տալ գիւ-ղացիին։ Իսկ միաստիճան եւ գաղտ-նի քուէարկութիւնը պիտի ապացու-ցանէ խորհրդային ռամկավար կար-գերու գոյութիւնը եւ հաստատէ այն ամուր կապը, որ կը գտնուի իշխանութեան եւ ժողովրդական զան-գուածներու միջեւ։

Այս պատճառաբանութեամբ էր, որ խորհուրդներու 7րդ համագումարը, այս տարի փետրուար 6ին, միաձայ-նութեամբ ընդունեց Կեդրոնի Կեդր. Կոմիտէի կողմէ առաջարկուած սահ-մանադրական փոփոխութիւնները։

Ընդհանուր սկզբունքներն էին, որ քուէարկուեցան։ Մանրամասնութիւն-ները պիտի մշակէ 30 հոգիէ բաղկա-ցած յանձնախումբ մը, նախագահու-թեամբ Ստալինի։ Տեղն է յիշատակել թէ այդ յանձնախումբին մէջ բոլոր հանրապետութիւնները ներկայացու-ցիչներ ունին (ինչպէս նաեւ Վրաս-տանն ու Ազրբէջանը), բացի Հայաս-տանէն։ Նոյնպէս միութենական գոր-ծադիր կոմիտէի նախագահական կազ-մին մէջ՝ Հայաստանն է, որ կը բացա-կայի։

Համաձայն նոր սահմանադրութեան, այլեւս խորհուրդներու տեղական հա-մագումարները չպիտի ըլլան։ Ժո-ղովուրդը գաղտնի ու հաւասար քո-ւէարկութեամբ ուղղակի պիտի ընտ-րէ գործադիր մարմիններ։ Եւ որով-հետեւ խորհրդային աշխարհին մէջ կը տիրապետէ կոմունիստական կուսակ-ցութեան միահեծան իշխանութիւնը, հետեւաբար, ժողովուրդը, կամայ թէ ակամայ, ձայն պիտի տայ կուսակ-ցութեան կողմէ առաջարկուած ցան-կերուն։ Ուղղակի, ազատ եւ գաղտ-նի ընտրութեան պատրանքը պահպա-նելու համար, ցանկին մէջ պիտի գր-ուին անկուսակցական անուններ։

Խորհրդային երկիրը միակը չէ, որ դիկտատուրայի ենթարկուած է։ Մենք ունինք աչքի առջեւ Իտալիան, Գեր-մանիան, Թուրքիան եւ ուրիշներ։ Այդ երկիրներուն մէջ ալ կը գործադրեն ռամկավարական ձեւեր եւ գոյութիւն ունի խորհրդարան։ Սակայն, յայտ-նի է, թէ ինչպէս կը կազմուին այդ խորհրդարանները եւ ինչ իրաւասու-թիւններ ունին։ Նախ եւ առաջ օրէն-քէ դուրս են հռչակուած ընդդիմադիր բոլոր կուսակցութիւնները։ Երկրորդ. ընտրելիներու ցանկը կը կազմուի տի-րող կուսակցութեան կեդրոնական մարմիններու կողմէ։ Երրորդ, հարկ եղած պարագային, խորհրդարանի կազմը փոփոխութեան կ'ենթարկեն եւ ուղղակի կը նշանակուին ուզած մար-դիկ։ Եւ, չորրորդ, այսպէս կոչուած խորհրդարանը կը գումարուի միայն առանց առարկութեան քուէարկելու համար կառավարութեան առաջարկ-ները։ Իսկ խորհրդային երկրի մէջ, կառավարութիւն կոչուածն ալ խրա-ուիչակ մըն է եւ կոմկուսի Կեդր. Կո-միտէն է, որ տիրապար կը կառավարէ երկիրը։ Դեռ քանի մը շաբաթ առաջ էր, որ կատարուեցաւ Թուրքիոյ Ազգ. Ժողովի անդամներու ընտրութիւնը եւ տեսանք թէ ինչպէս միայն Աթաթիւր-քի բարեհաճութեամբ եւ յանձնարա-րութեամբ ընտրուեցան 14 «անկախ»-ներ (որոնց մէջ նաեւ մէկ Հայ ...)։

Դառնալով Մոսկուա, ուշագրաւ է նաեւ ընտրական նոր ձեւը որ պիտի գործադրուի յառաջիկայ շրջանին, այսինքն չորս տարի վերջ։ Դեռ չգի-տենք, թէ Ստալինի յանձնախումբը ի՛նչ ձեւ պիտի տայ նոր սահմանա-դրութեան եւ այս չորս տարիներու ընթացքին ինչ նոր փոփոխութիւններ յառաջ կուգան խորհ. աշխարհին մէջ։ Մէկը միւսին հակասող ու ժխտող օ-րէնքներն այնտեղ այնքան յաճախա-դէպ են որ, դժուար է երաշխաւորել որ եւ է մէկ գրութեան յարատեւու-թիւնը։ Բայց եւ այնպէս, իմ կարծի-քով, սահմանադրական այս փոփո-խութիւնը հիմնական երկու պատ-ճառներ ունի։

Թէեւ խորհրդային առաջին սահմա-նադրութիւնը կը ձգտէր «ապահովել ընկերվարութեան յաղթանակը բոլոր երկիրներու մէջ», բայց այսօր կա-տարուած իրողութիւն է, որ աշխար-հիս «առաջին եւ միակ ընկերվարա-կան հանրապետութիւնը» կը գրկա-խառնուի դրամատիրական «բոլոր երկիրներուն» հետ։ Խորհրդային դի-ւանագիտութիւնը գերագոյն ճիգեր կը թափէ աւելի ժտերմական կապեր հաստատելու Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Հիւսիս. Ամերիկայի եւ Չեխոսլովա-քիոյ հետ։ Իսկ յայտնի է, որ այս եր-կիրները կը հանդիսանան համաշխար-հային այն չորս սիւները, որոնց վրայ կանգուն է մնացած ժամանակակից ռամկավարութիւնը։ Բնական է, որ այդ երկիրներու ժողովուրդներն այն-քան ալ հաճոյ աչքով չէին դիտեր այն կարգուսարքը, որ կը տիրապետէ Խորհ. Միութեան մէջ։ Այնպէս որ, խորհրդային նոր սահմանադրութիւնը կուգայ ոչ թէ «դրամատիրական նե-խած ու մեռնող ռամկավարութեան փլատակներու վրայ» խորհրդային ի-րական ռամկավարութիւն վերահաս-տատելու, այլ միայն կը ձգտի յար-մարիլ «աշխարհակալ» ռամկավարու-թեան եւ սիրաշահիլ դրամատէր ռամ-կավարներու սիրտը։ Ստալինը կը յու-սայ, իր այս նոր ձեռնարկով, ամրա-ցնել Խորհ. Միութեան դիրքը Ազգե-րու Դաշնակցութեան մէջ։

Երկրորդ, Մոլոտովը, սահմանա-դրական փոփոխութեան առաջարկը ներկայացուցած առեն, ի մէջ այլոց, հետեւեալն ըսաւ.

— «Եթէ մեր երկրի բանուոր դասա-կարգը, յանձին յեղափոխական գիւ-ղացիութեան չունենար զօրաւոր օ-ժանդակող ուժ, դժուար թէ յաջողէր պրոլետարական յեղափոխութիւնը եւ ներկայիս գոյութիւն չէր ունենար Խորհ. Միութիւնը։ Միայն այդ օժան-դակութիւնն էր, որ հնարաւոր դար-ձուց հոկտեմբերեան յեղափոխու-թեան յաղթանակը եւ մեր Միութիւնը վերածեց ընկերվարական երկրի»։

Սակայն, գիւղացիութեան խնդիրն այնքան կարեւոր հարց մըն է, որ կը կարօտի առանձին լուսաբանութեան։

ԱՇՈՏ - ԱՐՄՐՈՒՆԻ

ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔ. ՅՈՎՍԷՓԵԱՆԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԾԱԳՄԱՆ ԵՒ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

═ o—o ═

Ինչպէս հաղորդած էր Յառաջ, շա-բաթ օր տեղի ունեցաւ Գարեգին արք.ի դասախօսութիւնը,— «Հայ ար-ուեստին ծագումը, արժէքը եւ զար-գացման առաջին շրջանները»։ Ժամա-նակէն առաջ խուռն բազմութիւն մը լեցուած էր Փլէյէլ Ժուռնալի ընդար-ձակ սրահը։ Կաթող. Յուիրակը իր դասախօսութիւնը սկսաւ ժամը 9ին եւ աւարտեց կէս գիշերին մօտ։ Ու-րեմն մօտ երեք ժամ շարժանկարի մը պէս մեզի ցուցադրեց մեր նախնեաց շինարարական յիշատակարաններու մնացորդները, թաթխուած հայրենա-շունչ ոգեւորութեամբ մը։

Կը ներկայացնեմ իր դասախօսու-թիւնը կարելի մանրամասնութիւնե-րով.—

«Արուեստը հոգու ամէնէն գեղե-ցիկ ծաղիկներէն մին է որ երբեւիցէ մարդկային արարածը ստեղծած ըլ-լայ։ Այդ ստեղծագործիչ կարողու-թիւնը կարելի է երեք բառի մէջ ամ-փոփել. կրօն, արուեստ եւ գիտու-թիւն։ Առաջին երկուքը կը բխին այն աղբիւրէն որ զգացումն է։ Իսկ գի-տութիւնը կապուած է մարդու հոգու միտք կոչուած կարողութեան։ Անոնք իրարմէ տարբեր աշխարհներ չեն, ընդհակառակն, միտքը իր տրամաբա-նական շաւաւիղը ունի եւ այդ պատ-ճառաւ մէկզմէկ կը լրացնեն, սակայն զգացումի որպէս առաջին եւ անմիջա-կան մայթքում՝ արուեստ եւ կրօն շատ կը մօտենան իրարու. Արուես-տին նպատակը մարդկային հոգու դաստիարակութիւնն է։ Ամէն ազգի արուեստ սերտ կերպով կապուած է իր ժողովուրդին կրօնքին հետ, եւ կր-օնքը մղում կուտայ արուեստներուն։ Անա Եգիպտացիք որ Քրիստոսէ 5000 տարի առաջ տաճարներ, բուրգեր կամ մեծղի դամբաններ կը կառուցանեն։ Այս բոլոր շինարարութեան մղիչ ու-ժը կրօնական զգացումն էր։ Դարձեալ իրենց մամբաներուն բաղդաւորութիւն-ները եւ կամ այն զաղափարները որոնց մէջ կը գեղեցկէին դժոխային գիտակցե-րը, շարքի պատկերացումը առնելով էին կրօնական զգացումներու։ Անոնք կ'աշխատէին պատկերագրութիւնը կատարել հարազատ եւ նման ննջեց-եալի դէմքի գծերուն, այնպէս հո-գին օր մը իր դարձին չէր կրնար ճանչնալ իր տէրը։ Կը տեսնէք թէ կր-օնական հաւատալիքներն ալ կապ-ուած են կրօնական զգացումներուն հետ։ Այս միայն Եգիպտոսի յատուկ երեւոյթ մը չէ։ Յոյն արուեստին զար-գացումն ալ կապուած է իր կրօնական զգացումներուն հետ։ Նոյնեցէք իրենց քանդակագործական արուեստին վը-րայ. Զեւս կամ այլ գիցաբանական դէմքեր նիւթ են դարձած արուեստա-գէտներուն

Արուեստին սկիզբը դժուար է ճըշ-դել. բայց ընդունուած տեսակէտ է թէ, ան կը սկսի ծնունդ առնել մարդ-կային դամբաններէն։ Ուրեմն ճար-տարապետութեան սկզբնաւորութիւնը դամբանային արուեստն է։ Գերեզմա-նէն կը սկսի արուեստին ծագումը ու ասիկա բոլոր ժողովուրդներուն մէջ։ Մեզ մօտ ալ երեւոյթը նոյնն է։ Մեր արուեստի ծագումն ալ գերեզմանա-կան հասկացողութենէն կուգայ։

Կանգ առնենք մէկ բոպէ եւ նայինք մեր Ե. դարու ոսկեղէն շրջանին վը-րայ։ Կոկուած եւ մշակուած հայ լե-զու, ուսուցարաններու մաքուր թարգ-մանութիւն, շինարարութիւն մէկ բա-ռով՝ կատարելութիւնը կապուած իր ժամանակին հետ։ Բայց որ եւ է ժո-ղովուրդի մօտ կարելի՞ է տեսնել նը-ման հրաշք, առանց խաւ առ խաւ օ-ղակաւորուած առաջդիմութիւններու Մերը բացառութիւն մը չէր կրնար կազմել։ Մշակոյթը ոստումներ չկա-տարեց։ Զ. կամ Է. դարուն երբ հայ արուեստը հասաւ այդքան ինքնատը-պութեան՝ շնորհիւ Ե. դարուն երե-ւան եկած այդ ոսկեղէն հօսանքին է։ Նմանապէս եթէ հայ ժողովուրդը իր ոսկեղէն Ե. դարը ապրեցաւ՝ անպայ-ման իր նախադրեալ տուեալները ու-նի որ քրիստոնէութեան մուտքով ինչ որ հեթանոսական էր՝ անհետացեր է։

Ինչպէս որ մեր քեզաւ սկզբնաւո-րութեան մասին չունինք ծանօթու-թիւններ, այնպէս ալ հայ արուեստի ծագման եւ զարգացման մասին չկան տուեալներ։ Բայց բարեբախտաբար կան հնարաւորութիւններ որոնց շը-նորհիւ որոշ լուսաբանութիւններ կը ծնին մեր հին արուեստի էութեանը մասին։ Այդ բանալին առ այժմ մեր դամբանային արուեստն է, գերեզմա-նաքարերու մնացորդները։

Ազգովին հիմնական թերութիւն մըն ենք ունեցեր։ Շատ ենք հետեւեր օ-տար գիտնականներու մեր արուեստի մասին յայտնած սխալ վար-կածներուն։ Նոր սկսեր են մեր աչքե-րը բացուիլ, ցարդ եղեր ենք տգէտ։ Օտարները իրենց այցելութիւններու ընթացքին իրենց ուշադրութիւնը կեդ-րոնացուցեր են խոշոր զանգուածային իրերուն վրայ (եկեղեցի, շէնք, պա-լատ), փոքրերով չեն զբաղած, մինչ-դեռ իմ կարծիքով փոքրերն են որ պի-տի լուսաբանեն մեծերուն գեղարուես-տական արժէքը, ու ատոր համար կ'ըսէի թէ դամբանային մնացորդ կո-թողները (stèle) բանալին են ճշդելու մեր արուեստին ծագման եւ զարգաց-ման ուղիները։ Ի՞նչ կը տեսնենք այդ մնացորդներուն վրայ.— այլազան կենդանիներու գլուխներ, մարմնի մա-սեր, յօշոտման կերպարանքներ, բո-լորն ալ մնացորդները մեր նախա-քրիստոնէական շրջանի հայկական հաւատալիքներուն։ Հեթանոս տը-եւալներ՝ որոնք երեւան կուգան մեր քրիստոնէական շրջանին եւ ասիկա նոյն իսկ տաճարներու վրայ, ինչպէս Աղթամարի Ս. Խաչ եկեղեցիին կեն-դանակերպ քանդակները։

Համարձակ կրնամ ըսել թէ, մեր դամբանային արուեստը իր զարգաց-ման աստիճաններն է ապրեր։ Ես ու-նիմ լուսանկարած առանձին մօտաւո-րապէս 120 հատ, որոնց եզրակացու-թիւնը շատ բան կը լուծէ առաջուար Անիոյ արուեստները լուսաբանելու համար։

X

(Հոս յարգելի գիտնականը ընդհա-տելով իր դասախօսութիւնը, մարել տուաւ սրահին բոլոր լոյսերը, եւ խոր մթութեան մէջ, մոգական լապտերով, ցուցադրեց մեր դամբաններուն նմոյշ-ները։ Առաջին նկարը հսկայ ձուկ կոթող մըն է որուն վրայ իր հնամաշ ձեւին մէջ կ'երեւի քանդակուած խո-զի գունչ մը։ Բ. նկարը Ցիւսուի մկր-տութիւնն է։ Աղաւնակերպ հրեշտակ մը որ երկինքէն կ'իջնէ մարդկային գանգուածի մը վրայ։ Իսկ երրորդը դարձեալ դամբանային մնացորդ մը, շատ սիրուն զարդերով հիւսուած եւ պայտաձեւ կամարներու պճնումով)։ Ուրեմն, դասախօսը մթութեան մէջ շարունակելով իր նիւթը ըսաւ.

— «Այս դամբաններու նկարները առած եմ Օձուն գիւղի գերեզմանա-տունէն։ Առաջին պատկերը բուն հե-թանոսական մոթիվ մըն է որ իր այ-լազան կերպարանափոխութիւններուն մէջ կ'երեւայ մեր դամբանային ամե-նահին շրջանի մնացորդներուն վրայ։ Ասիկա կը հասնի մինչեւ Զ. դարի վերջը եւ անկէ յետոյ այլ եւս չենք տեսներ նման մարմնաձեւեր այլ գե-րեզմանաքարերու վրայ։

Իսկ երկրորդ նկարը առաջինէն ա-

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ԿԱՇԻԻ ԳՈՐԾ

o . o ═

Հետեւեալ տրամախօսութիւնը կա-տարեցին երկու բարեկամներ իր այժ-մէականութեան եւ շահեկանութեան համար սպագրեցի։ Խօսողներէն մէկը փորձառու անձ մըն է, իսկ միւսը ան-ծանօթ տիպար մը որ սկսաւ.

— Եղբայր, երեք տարի է որ ան-գործ եմ։ Ի՞նչ պիտի ըլլայ այս վի-ճակին վախճանը ...

— Բնաւ բան մը չփորձեցի՞ր այս երեք տարուան մէջ

— Քանի մը գործեր փորձեցի, սա-կայն անկարելի եղաւ ճարել ապրուս-տըս, նոյն իսկ վնաս ալ բրի։ Հիմակ յուսահատած եմ այլ եւս։

— Գրասենեակ մը չյանա՞ս

— Ինչե՞ր կ'ըսես, ի սէր Աստուծոյ։ Տասը տանիթիմ չունիմ գրպանիս մէջ, ի՞նչպէս կ'ուզես որ գրասենեակ բա-նամ, եւ յետոյ ի՞նչ պիտի ընեմ այն-տեղ ...

— Նախ թերթ մը հանէ եւ կամ թը-ռուցիկ մը եւ հասոյթով գրասենե-եակ մը բաց Կրնաս նաեւ քարտէս-ներ գծել ու ծախել եւ շահաւոր բա-նալ գրասենեակը ...

Ի՞նչ թերթ, ի՞նչ թռուցիկ, ի՞նչ քարտէս ...

— Խօսս այժմէական թերթ մը, որ խօսի հայ ազգին տառապանքէն, ներ-կայի դժուարութիւններէն, անցեալին մէջ Եւրոպայի մեր մատուցած ծա-ռայութիւններէն։ Թռուցիկ մը որ բարբառի մեծ պատերազմի ընթաց-քին մեր բրած զոհողութիւններէն։ Քարտէսներ որոնք ներկայացնեն Հա-յաստանը, Մօսանիքը, Հօնօլու-լուն, Բիւզանդիոնը, Բաբելոնը, Սո-դոմ-Գոմորը ...

— Բայց քարտէս գծել չեմ գիտեր...

— Ի՞նչ կարեւորութիւն ունի. ու-րիշին գծել կուտաս եւ տակը կը ստո-րագրես

— Որո՞ւ պիտի ծախեմ այդ քար-տէսները ...

— Մեծ ազգերու կառավարութիւն-ներուն ...

— Բայց այդ մեծ ազգերուն մէջ կը պակսի՞ն քարտէսագէտներ ...

— Այնպէս կ'երեւի ...

— Ըսենք թէ այդ բոլորը բրի եւ չա-հեցայ։ Ի՞նչ պիտի ընեմ սակայն գը-րասենեակին մէջ ...

— Նախ պիտի նստիս, յետոյ պիտի ծխես, վերջը պիտի ճառես, եւ քն ալ բացակայ պիտի ըլլաս։ Ու երբոր քեզի փնտռելու ըլլան՝ ըսել կուտաս թէ Զանգիպարի կառավարիչին հետ ես, օդային նախարարութիւն գացած ես, կը ճամբորդես, հացկերոյթի հրաւիր-ուած ես, ազգատներու դրամ բաժնե-լու գացած ես.

— Բայց նպատակս ի՞նչ պիտի ըլ-լայ ..

Ազգը փրկել ..

— Եղբայր, ես ինքզինքս չեմ կը-նար կոր փրկել, ի՞նչպէս կրնամ ազ-գը փրկել...

— Այս ձեւով կը փրկես ինքզինքդ եւ անգամ մը որ ինքզինքդ փրկեցիր, ա՛լ ազգն ալ փրկուած է, հայրենիքն ալ, մարդկութիւնն ալ եթէ կ'ուզես

— Բայց դեռ որոշապէս չկրցայ հասկնալ թէ ի՛նչ պիտի ընեմ գրա-սենեակիս մէջ ..

— Գործ պիտի ընես, գո՛րծ ..

— Ի՞նչ գործ սակայն

— Ներէ որ ըսեմ թէ շատ դժուար կ'ըմբռնես ամէն բան։ Խօսք պիտի ծախես։ Խօսքի վաճառական։ Մեծա-քանակ խօսք ու խոստում ... Անունը կը դնես «Գործի գրասենեակ»։ Հրա-պարակին վրայ տիրող անգործութե-նէն քեզի գործ մը կը ստեղծես։ Կը ջանաս, աւելի ճիչդը կը ձեւացնես, գործ ճարել անգործներուն, դիւրու-թիւններ ընծայել տնեւտրականնե-րուն, շահերը պաշտպանել գործարա-նատէրներուն ...

— Բայց կարելի՞ է ընել այդ բոլո-րը։

— Այո՛ ... խօսքով։ Մի՛ մոռնար որ խօսքի գործարան մը ունիս։ Արդէն կարեւորը այդ չէ, այլ դրամ շահի-լը. Դրամը ինքնին պիտի գայ։ Ամէն դասակարգ իւրաքանչիւր դիմողէն իբրեւ տուրք, կամ իբրեւ «արդիւնքի փո-խարժէք» բան մը կը գանձես։ Թուղթի դրամ, գրիչի դրամ, մելանի դրամ, ծայրի դրամ, անծայր դրամ ... Ո-մանց ձեռքը կուտաս խոստում մը, մէկ քանիին ձեռքն ալ նամակ մը.

— Իսկ երբ յայտնի ըլլայ որ բնաւ գործ կատարած չունիմ։

— Այն ժամանակ ալ չորս հինգ ազ-ջիկ կնիկ կը հաւաքես ու յանձնա-խումբ մը կը կազմես։ Եւ կամ կեդ-րոնական վարչութիւն մը կը ստեղ-ծես, քանի մը քեղիպէչներով, ու գործին գլուխը կ'անցնիս։ Գրասեն-եակիդ լոյսերը կը շատցնես ու գոր-ծիդ մէջ կ'աւելցնես մթութիւնը։ Նոր անուն մըն ալ, — «Փրկութեան կո-միտէ»։ Քու ճարպիկութենէդ կախ-ուած է գործին յաջողութեան աստի-ճանը ...

— Իսկ եթէ չկրցայ փրկել.

— Նորէն այդ անհեթեթ հարցը։ Բարեկամս, դուն ո՞վ, ազգը փրկողը ո՞վ։ Այդ բանը քու նպատակդ ալ, ուժերդ ալ դուրս է...

— Հապա եթէ սոսկալի քննադա-տութիւններ ըլլան ինծի դէմ ...

— Երեքուկէս կուսակցութիւն ու-նինք։ Եթէ մէկը քննադատէ, միւսնե-րը հաւանաբար պիտի գնահատեն ... Մէկը թեր պիտի խօսի, միւսն ալ դէմ....։

— Իսկ եթէ ամէնքն ալ հասկնան որ ես անկարող, ողորմելի, անպէտ եմ ու ինծի դէմ ելլեն ...

— Այդ տեսակ միաձայնութիւն մը նախ անկարելի է։ Ատկէց զատ եթէ նոյն իսկ այդ բանը պատահի՝ բնա-արդիւնք չկայ որ դուն շարունակես ու-տել, խմել եւ ուրախ ըլլալ։ Կրնաս տակաւին նոր զարկ մը տալ գործիդ ու հիմնել «Երջանկութեան գրասեն-եակ» մը։

— Բայց ամէն մարդ վրաս պիտի թափի երջանկանալու համար ...

— Քեզի պէտք եղածն ալ ատ է ար-դէն։ Մէկուն ոսկեզօծ տուփ մը, երկ-րորդին խրատ մը, երրորդին խոր-հուրդ մը, չորրորդին ճամբայ մը, հինգերորդին ալ անդունդ մը ցոյց կուտաս։ Չէ՞ որ կատարեալ երջան-կութիւնը մահուան մէջ է։

— Ու երբ բոլորը մեռնին սկսին, ի՞նչ պիտի ըլլայ վերջը։

— Վերջն ալ կը բանաս «Անմահու-թեան գրասենեակ» մը։

— Այս ճամբով ապրողներ ու հարս-տացողներ կա՞ն ...

— Շա՛տ։ Փորձուած եւ ապահով-ուած գործ է աս ...

— Դուն ինչո՞ւ չես ըներ այս հրա-շալի գործը ...

— Ես մորթի հիւանդութիւն ունիմ։

— Այսի՞նքն ....։

— Բարեկամս, այս կարգի գործ մը գլուխ հանելու միակ պայմանն է տը-կուն կաշի ունենալը. մինչդեռ իմ մորթս շատ տկար է եւ դարմանումի մէջ է...

— Ի՞նչէն հասկնամ որ իմ կաշիս հաստ է...

— Կաշիի մասնագէտները շատ են մեր մէջ ...

— Բնաւ չէի գիտեր որ առանձ գոր-ծի համար մորթի խնդիր կայ։

— Հապա ի՞նչի պէտք ըլլալը կը կարծէիր. հանճա՞րի, գիտութեա՞ն, խղճմտութեա՞ն, պատիւի՞ ... ո՛չ, բարեկամս, այս կարգի գործերու մէջ այդ բոլորը ոչ միայն կուտ մը չեն ար-ժեր, այլ մանաւանդ վնասակար են ...

— Ուրեմն կաշի ...

— Կաշի, կաշի, ու կաշի։ Ահա մի-ակ յատկութիւնը։ Կաշի մը որ որքան քաշես այնքան մեծնայ, որքան քեր-թես գիմանայ, որքան թքնես այնքան փայլի։ Կաշի։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

մըն նոր շրջանի ստեղծագործութիւն մըն է, խառնուրդ մը հեթանոսական եւ քրիստոնէական ժամանակամիջոցներու։ Ինչպէս տեսանք, հրեշտակը պատանեկերպ է, այսինքն կէս մը կենդանական, կէս մը մարդկային. Այլ բառով՝ կէս մը հեթանոսական եւ կէս մըն ալ քրիստոնէական։ Ասոր ժամանակը շատ հեշտութեամբ կը ճշդուի, շնորհիւ գրաւոր աղբիւրներու։ Վրթանէս Քերթող կը բողոքէ ըսելով թէ մինչ Յիսուս մարդակերպ արարա՞ծ մըն է։ Իսկ ցոյց տուած երրորդ նկարս արուեստի պատմութեան կողմէ շատ մեծ նշանակութիւն ունի։ Գեղար. պատմութեան մէջ այն կարծիքը կը տիրէր թէ, Հայերը Արաբներէն առած են պայտաձեւ աղեղնաւոր կամարաձեւ ոճը։ Թէքսիէ մասամբ որբագրեց այս տեսակէտը եւ ըսաւ թէ Ժ. դարուն մէջ ծաղկող արաբական կարծուած աղեղներու նախատիպը գոյութիւն ունեցեր է Հայաստանի մէջ Ե. դարուն եւ ատիկա Տիկորի տաճարին վրայ։ Այս տեսակէտին ուժ տուող հիմնական փաստ մըն է նոյնպէս իմ այս երրորդ հաղուագիւտ տոֆիւմածս որուն վրայ արդէն պարզ կ'երեւի թէ մեր դամբանային շատ հին մնացորդներուն վրայ արդէն գործածուած են պայտաձեւ աղեղները որպէս քանդակազարդ։

Յաջորդով պիտի տանք շարունակութիւնը այս ուշագրաւ դասախօսութեան որ կը մտնէ ճարտարապետական արուեստին ներս, պրպտելով «կաթողիկէ» (պազիլիք) ոճին աղբիւրները։

Հ. ԲԱԼՈՒԵԱՆ

ՕՏԱՐ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Ֆրանսական մամուլը քաոսի մը կերպարանքն առած է այս միջոցիս,— մանաւորապէս օտարականներու հարցին մասին՝ ամէն բերնէ ձայն մը, թէր ու դէմ։ Յաճախ կու տանք թարգմանաբար, բայց ցաւալի է որ Ֆրանսական մամուլին հետ կապ չէ ստեղծուած մանաւորապէս մեր կողմէ, որպէսզի օտարականներու պաշտպանութեան մասին խօսող Ֆրանսական թերթը փաստեր դնէր նաեւ մեզ շահագրգռող ձեւով մը, եւ ոչ թէ իրենց քաղաքական հակառակութիւններուն մեզ փաստ ծառայեցնելու եղանակով մը։ Ահա թէ ինչո՛ւ օտարականներու թերուդէմ արտայայտուած տեսակէտները քաոսին խառնաշփոթութիւն մը կը ներկայացնեն։

Ահա La Réaction արքայական ամսաթերթը (փետրուար) կը յարձակի կառավարութեան վրայ, մեղադրելով զայն օտարականներու աշխատանքի արտօնագրերու մերժումին եւ թշուառ տարագիրներու արտաքսումին մէջ։

Անհանդուրժելի է, կ'ըսէ այս թերթը, որ եւրոպական քաղաքակրթութեան կեդրոնին մէջ անօթութեան դատապարտուին մարդիկ, որոնց յանցանքը չէ եթէ հոս կը գտնուին անոնք։

Հարիւրապետ Սէն անհրաժեշտ կը գտնէ Ռուսերուն շնորհ ընել, օտարականներու կարգը չդասել զանոնք, «որովհետեւ Ռուսերը եւս արիւն թափեցին Ֆրանսայի համար»։

La Propagande Française ամսաթերթն ալ (փետրուար) «այէ» քաղաքականու-

թիւն» կ'անուանէ Ֆրանսական կառավարութեան վերջին որոշումները օտար աշխատաւորներու դէմ։

Յօդուածը կը ստորագրէ Շարլ Լամպէր, որ կ'ըսէ.

— Հանրային կարծիքը ծանօթ չէ իրականութեան։ Իրեն կ'ըսեն. «800.000 օտար բանուորներ կ'ապրին Ֆրանսայի մէջ եւ 350.000 Ֆրանսացի գործազուրկներ, վտարեցէք առաջինները, որպէսզի տեղ բացուի Ֆրանսացիներուն»։ Ու կարգախօս դարձած է, «վտարեցէք»

Կը հարցնեմ վարչապետին, որ տնտեսագէտ մըն է. «Եթէ ճիշդ է որ տագնապը ամէն բանէ առաջ սպառման նուազումի հարց մըն է, կը հաւատա՞ք որ Ֆրանսայէն արտաքսելով հարիւր հազարներով սպառողներ, կը յաջողիք դարմանել չարիքը»։

Կը հարցնեմ Աշխատանքի եւ Հողագործական նախարարներուն.— «Կը հաւատա՞ք որ օտարատեացութեան հովէն մղուած՝ երբ օտարականները հեռանան մեր երկրէն, դուք պիտի ունենաք անհրաժեշտ բազուկները շահագործելու համար Լորէնի եւ Նորի հանքերը, կամ մշակելու համար մեր դաշտերը, մանաւորապէս մեր արեւմտեան լքուած շրջանները»։

Եթէ Գերմանիոյ նման, մենք ալ փրոփականտի նախարար մը ունենայինք, պիտի հարցնէի.— «Ի՞նչ ազդեցութիւն պիտի գործէին արտասահմանի մէջ արտաքսումի այս հրամանները, երբ ծեծուած շուներու նման օտար դժբախտ ընտանիքներ կը դրկուին իրենց երկիրը։ Բայց քանի որ փրոփականտի նախարար չունինք, կը հարցնեմ Լավալի թէ ի՛նչ կը մտածեն Հռոմի եւ Վարշաւայի մէջ։

Այլ մանաւանդ կը հարցնեմ առողջապահական նախարարին.— «Ի՞րա՞ւ, չա՞տ զաւակ ունիք, չա՞տ զինուոր ունիք»։

Գիտէ՞ք, որ եթէ ամէն տարի օտարականները Ֆրանսայի մէջ հարիւր հազարներով զաւակ չծնին, մեր ծնունդներու թիւը գլխապտոյտ սուող չափով մը կը նուազի։ Գիտէ՞ք, որ Ֆրանսա ծնած այդ մանուկներուն մեծամասնութիւնը Ֆրանսացի կը դառնան եւ 22 տարեկանին կը զինուորագրուին։

Ի՞նչ, որո՞ւ քթին կը խնդան։ Պիտի ուզե՞ն նկատի առնել ընդհանուր եւ տնտեսական շահը, որ քաղաքականութեան միակ պարկեշտ եղանակն է, թէ պիտի նախընտրեն կատարել դիւրին ամբոխավարութիւն մը տգիտութեան եւ վախու վրայ հիմնուած.

Կը կարծե՞ն թէ մեծանձնութիւն է աւանդական ասպնջականութեամբ մը հռչակուած երկրի մը մէջ «ալ պէտք չունինք ձեզի» պոռալ անոնց, որ երէկ, մեր դժբախտութեան օրերուն օգնեցին մեզի իբրեւ աշխատաւոր կամ զամիկ։

Կը կարծե՞ն թէ ա՛յս է դարմանը տագնապին։

Ընդհակառակն չի՞ նշանակեր ծանրացնել տագնապը։ Իրական լուծում մը չի՞ կայանար միթէ քաղաքականութեան մը մէջ, որ, դրամագլուխով յորդած այս երկրին մէջ, ամէնուն պիտի հայթայթէր վերանորոգիչ եւ կենսապարգեւ աշխատանքը, ձեռնարկելով հանրօգուտ շինութեանց, լայն փոխառութեան մը նպաստով։

Այդքան դժուա՞ր է այս տարրական ճշմարտութիւնները լսելի դարձնել։

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՊԵՏ. ՄԻՋԱՄՏՈՒԹԻՒՆ՝ Տնտեսութեան մէջ

Պատերազմէն առջին, բաւական ընդհանրացաւ պետական միջամտութիւնը՝ տնտեսութեան մէջ։

Ռուսիա ամբողջովին պետականացուց։ Իտալիա արհեստապետական դրութիւնը հիմնեց։ Ամերիկա իր պայմաններուն համապատասխան միջամտութիւններ կատարեց։ Թուրքիա տնտեսական ձեռնարկներ ըրաւ պետութեան կողմէ։ Ու դեռ կարգ մը ուրիշ պետութիւններ, որոնք միջամտեցին իրենց երկիրներու տնտեսական կեանքին

Անշուշտ, ատիկա մասամբ կամ ամբողջական կապտումն է անհատական նախաձեռնութեան։ Եւ սակայն, նոյն իսկ անոնք, որոնք բացարձակօրէն կողմնակից են անձնական նախաձեռնութեան՝ զայն նկատելով գլխաւոր ազդակ մը յառաջդիմութեան եւ ստեղծագործութեան

Կեանքը, պայմանները, ստեղծուած ու սրուող տագնապը, հետզհետէ այն համոզումին կը բերեն թէ՝ տեղ տեղ, առաւել կամ նուազ չափով, անհրաժեշտ է économie dirigéeն։

Գոնէ ներկայիս, երբ աշխարհ այնքան ծանր օրեր կ'ապրի, ատիկա անհրաժեշտութիւն մըն է։ Եւ այդ՝ ոչ միայն տնտեսական բարիքներու բաշխման ու փոխանակման մէջ, այլ եւ՝ արտադրութեան գետնին վրայ։ Իբրեւ հետեւանք տնտեսական այս քաղաքականութեան, որ տարուեցաւ պատերազմի ընթացքին ու անկէ վերջ ատեն մը, ստեղծուեցաւ կացութիւն մը, որմէ դուրս գալու համար հարկ դարձաւ պետութեան միջամտութիւնը, հակառակ անոր որ պետութիւնը, գրեթէ միշտ, «գէշ տնտեսագէտ» անուն է հանած։

Այսուհանդերձ, պետութեան միջամտութիւնը կարգ մը տեղեր տուաւ իր նպաստաւոր արդիւնքները

Այսպէս, Չեխոսլովաքիոյ մէջ պետական միջամտութեան շնորհիւ կարելի եղաւ արմտիքին գինը կրկնապատիկ աստիճանի բարձրացնել՝ բաղդատմամբ շուկայի նախկին գինին։ Իսկ ատիկա պզտիկ նշանակութիւն չունի, ի հարկէ, չեխական հողագործական տնտեսութեան, ինչպէս նաեւ տնտեսութեան միւս ճիւղերուն համար։ Այդ երկրին մէջ ուրիշ ձեռնարկներ եւս եղան,— արմտիքի առեւտուրը մենաշնորհի վերածուեցաւ։ Իսկ այժմ կը խորհուի, Չեխոսլովաքիոյ հողագործ. ակադեմիին կողմէ, միջամտել բուն իսկ արտադրութեան, տնտեսական դրութեան փոփոխման, այլ խօսքով՝ ձեռնարկել հողագործական մշակումներու փոխանակման, որով աւելի դիւրաւ տեղաւորում կարելի կ'ըլլայ։

Միւս կողմէ, սակայն, տնտեսական կեանքին մէջ պետութեան միջամտութիւնը, ըստ կարգ մը տնտեսագէտներու, առժամեայ պէտք է նկատել։ Անոնք իրենց այդ տեսակէտը կ'արդարացնեն օրինակ բերելով բժիշկին պարագան, երբ ան հիւանդին կ'այցելէ։ Այսինքն, կ'ըսեն անոնք, պետութիւնը, բժիշկին նման, որոշ ատեն մը իր միջամտութիւնն ու «դարմանումը» կ'ընէ ու յետոյ այլ եւս իր դերը վերջ կը գտնէ։

Կան ուրիշ հեղինակութիւններ, որոնք դէմ են որ եւ է միջամտութեան, ինչ ձեւի ու ժամանակի ալ ըլլայ ան։ Ըստ այս վերջիններուն, Եւրոպա մեծ պատասխանատուութիւն մը ունի տագնապին համար, որովհետեւ, ան, ինքնաբաւութեան (autarchie)ի մասին իր մոլորանքին մէջ եւ աւելի մեծ չափով արտածելու ցանկութեամբ, առաւ այնպիսի միջոցներ, որոնցմով արգելք եղաւ համաշխարհային տնտեսութեան բարելաւման։ Հարկ էր որ, կ'աւելցնեն անոնք, յանցնէին տարիներ՝ տեսնելու համար թէ ինքնաբաւութեան դրութիւնը ինչքան վնասակար է։

Տարակոյս չկայ որ վերադարձ մը դէպի նախապատերազմեան կացութիւնը — ինչպէս կը ցանկան ոմանք ու կ'երազեն շատեր — նպաստաւոր պիտի չըլլայ — կը պնդէ ուրիշ խմբակ մը։ Աւելի լաւ է, կ'ըսեն անոնք, հրաժարիլ թէ մէկ եւ թէ միւս ծայրայեղութիւններէն ու ջանալ ձեռք ձգել միջինը

Հարցը հետեւեալն է կ'ըսէ Մօրօ,— գտնել միջոց մը, որ անփոխարինելի մնացող անձնական տնտեսութեան առաւելութիւնները միացնէ ծրագրային տնտեսութեան առաւելութիւններուն.

Ահա այս է այն խնդիրը որ կը սպասէ իր լուծման եւ որուն համար հարկ է համադրոյթը երկու դրութեանց։ Այսինքն՝ ինչպէս ըսուեցաւ՝ պետական միջամտութեան լաւ կողմերը միացնել անհատական տնտեսութեան լաւ կողմերուն։

Եւրոպայի թէ ովկիանոսէն անդին կարգ մը պետութեանց կիրարկած փորձերը ցոյց կուտան որ ատիկա կարելի է։ Մանաւանդ, որ այս քանի մը տարիները, կամ, աւելի ճիշդ, յետպատերազմեան ամբողջ շրջանը փորձաշրջան մը եղաւ թէ ամբողջապէս պետական-ծրագրային տնտեսութեան, թէ՛ արհեստապետական դրութեան, թէ՛ ինքնաբաւութեան եւ թէ կէս-պետական միջամտութեան։

Այնպէս որ, այլ եւս գրեթէ բոլոր պետութիւնները իրենց մորթին վրայ զգացին այդ բոլորին լաւն ու վատը, ուստի թէ ատան՝ ձեռք ձգեցին մեծ փորձառութիւններ, ու անկէ վերջ այլ եւս յուսալի է որ վերջնական ձեւակերպումի շրջանը թեւակոխէ աշխարհ։

ՄԱՍՆԱԳԷՏ

ՕՐ. Խ. ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ
եւ
Մ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
Ամուսնացած
Մարսէյլ, 24 փետր. 1935

ՄԱՄՈՒԼ

Ո՞վ է մեղաւորը

«Հայրենիք» դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (10 փետր.)։

— «Տարիներ շարունակ, դեռ շատ մօտիկ անցեալին մէջ, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, ինչպէս յայտնի է, ոչ միայն բարեացակամ վերաբերում, այլ եւ գործնական աջակցութիւն ցոյց տուաւ Բարեգործականին։ Եւ եթէ այսօր հիմնովին փոխուած է Դաշնակցութեան վերաբերումը եւ դադրած անոր աջակցութիւնը Բարեգործականին, ատոր միակ պատասխանատուն իրե՛նք՝ Բարեգործականն է։

Չենք զարմանար երբեք, որ Բարեգործականի վիճակը օր աւուր աւելի կը վատթարանայ եւ աւելի տագնապալի կը դառնայ։ Մայր ատեանի պակսած են անոր եկամուտները,— բան մը, որ մեծագոյն անհանգստութիւն կը պատճառէ իր վարիչներուն։ Հայ հասարակութեան լայն խաւերը այլ եւս չեն համակրիր Բարեգործականին, վստահութիւն չունին անոր հանդէպ, չափազանց դժգոհ են անկէ եւ միշտ աւելի բացայայտ կերպով երես կը դարձնեն անկէ՝ զզուելով անոր ռամկավար վարիչներու ընթացքէն.

Ճիշդ է, որ Բարեգործականի նպատակները թուղթի վրայ բարի են։ Ճիշդ է որ իր ծրագրին համաձայն ան կոչուած է օգնելու հայ ժողովուրդին եւ հայրենիքին։ Սակայն, ճիշդ է նոյնպէս, որ ան բարի գործեր ընելէ աւելի չար գործեր կ'ընէ։

Ո՞վ չի գիտեր. օրինակ, որ Բարեգործականը համայնավար խռովարարներ կը պահէ իբրեւ գործիչներ, որոնց ամէնէն գրգռիչ ապացոյցը ան տուաւ հոս, Ամերիկայի մէջ, երբ չփաշուեցաւ Պ. Սեդեանի պէս կատաղի համայնավար մը իր հաշուով պըտտցնել Ամերիկայի մեր գաղութներուն մէջ։

Ո՞վ չի գիտեր, որ Բարեգործականը Յունաստանի եւ Սուրիոյ մէջ յատուկ դպրոցներ կը պահէ կամ նպաստներ կուտայ ազգային կամ մասնաւոր դպրոցներու, որպէսզի անոնց մէջ տեղաւորէ հայ ազգային իտէալներուն թշնամի ուսուցիչներ եւ ազգատեաց հայութեան հակառակ ոգիով դաստիարակէ մեր նոր սերունդը։

Ո՞վ չի գիտեր, որ մեր բոլոր գաղութներու մէջ ալ Բարեգործականը բուռն կերպով կը մասնակցի կուսակցական եւ քաղաքական վէճերուն, ինչպէս որ ըրաւ Ամերիկայի մէջ՝ ոտքով գլխով մխրճուելով վերջին երկու տարուան կռիւներուն եւ մոլեգին կերպով պայքարելով ազատատենչ հայութեան եւ անոր քաղաքական կազմակերպութեան դէմ։

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ինչո՞ւ պիտի թշնամանար Բարեգործականին, եթէ վերջինս իսկապէս ըլլար զուտ բարեսիրական հաստատութիւն մը, եթէ ան զբաղէր միայն հայ ժողովուրդին ու հայրենիքին նիւթական օգնութիւն հասցնելով, եթէ հեռու մնար քաղաքական վէճերէ եւ կուսակցական պայքարներէ, եթէ իր դռները լայն բանար բոլոր Հայերու առջեւ անխտիր եւ եթէ, վերջապէս, դադրէր ըլլալէ խումբ մը ռամկավար ջոջերու խանութը։

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը եւ անոր հետ միասին ամբողջ ազատատենչ հայութիւնը ինչպէ՞ս կրնան երես չդարձնել Բարեգործականէն, երբ վերջինս համայնավարներէն եւ ռամկավարներէն ոչ նուազ մոլեգնութեամբ կատաղի, անհաշտ պայքար կը մղէ Դաշնակցութեան թերթերու, Դաշնակցական գործիչներու, Դաշնակցական ուսուցիչներու, Դաշնակցական գաղափարներու եւ մարմիններու դէմ»։

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՓԵՏՐ. 18Ը ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԷՋ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ, 23 փետր. (Յառաջ).— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէն կազմակերպած էր ընկերահաւաքական խնճոյք մը, փետր. 18ի առթիւ, անցեալ կիրակի (17 փետր.), Գարակէօզեանի սրահին մէջ, ուր փութացած էին ընկերներ եւ համակիրներ։ Ընկեր Բենօ բացման խօսքէն վերջը, հրաւիրեց ներկաներ մը ընտրել, եւ ընտրութիւնը կեդրոնացաւ իր վրայ։ Ընկերը բացատրեց Փետր. 18ի նշանակութիւնը եւ ներկաները հրաւիրեց մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգել զոհերուն յիշատակը։ Յետոյ սկսաւ կերուխումը։ Թաթոս Թուրքէն նուագեց «Կռունկը», «Բանտի երգը», Զէյթունի քայլերգը եւ ուրիշ հայկական երգեր։ Այս անգամ եւս ընկեր Դաւիթ «Սուլուխի երգով (Գէորգ Չաւուշի երգ) խորապէս յուզեց ներկաները։ Ընկ. Հրաչ երգեց «Դա չամիկն է այն քաջ մարդուն»։ Բաժակաճառեր խօսեցան ընկերներ Հրաչ. Բենօ. Եղիազար եւ ուրիշներ։ Մեր շարքերուն վրայ աւելցաւ նոր ընկեր մը որուն երդման արարողութիւնը կատարուեցաւ անմիջապէս։ Սրահը կը թնդար ընկերներու խմբերգներով «Մենք անկեղծ զինուոր ենք»,«Դաշնակցական խումբն ենք»։ Կոմիտէն վիճակահանութեան դրած էր 12 հայ հերոսներու նկարները։ Հաւաքոյթը տեւեց մինչեւ Գուկէս, թէեւ սրահը տրամադրուած էր մինչեւ ժամը 7։ Այս առթիւ շնորհակալութիւն Գ. Գարակէօզեանին։

Լրատու

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Երիտասարդ մը եւս...

ՎԱԼԱՆՍ, 23 փետր.— Փետր. 21ի լուսաբացին Վալանսի [illegible] ցին մէջ աչքերը փակեց Պ. Գրիգոր Եղիաեան, Սեբաստացի, 28 տարեկան, [illegible] Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ մեծ շուքով, դարմանք պատճառելով տեղացիներուն։ Թափօրին կը մասնակցէին 3—400 հայրենակիցներ։

Ողբացեալ Եղիայեան կիրակի կէսօրէն վերջ կը փոխադրուի հիւանդանոց, հինգշաբթի լուսաբացին կ'աւանդէ հոգին։ Շատերը չէին հաւատար այս սուգը ու կայտառ երիտասարդին այսքան կսկծալի եւ անակնկալ մահուան։ Փետր. 16ին պզտիկ անհանգստութիւն մը կը զգայ, անմիջապէս բժիշկը կ'այցելէ, յաջորդաբար մէկ երկու բժիշկ եւս, վերջին պահուն ուրիշ մը, եւ անմիջապէս կը փոխադրուի հիւանդանոց, բայց անօգուտ։ Վալանսի գերեզմանատան յանձնեցին ու երկայնքին փռուած են ձեռնով վերջացող խաչեր։ Օր մը Ֆրանսացի ընկերվարական բարեկամ մը, որ այցելած էր գերեզմանոցը, յուզուած կը հարցնէր պատճառը այսքան մեծ թիւով մահերու։

Ողբացեալ Գրիգորը կը թողու այրի մը եւ մէկուկէս տարեկան աղջնակ մը։

Սուրիանցակ

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (7)

ԱԹԷՆՔԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

— Պարոն նախագահ, ձեզի կը ներկայացնեմ այս երիտասարդը, որ փրոֆէսէօր մըն է։ Աւարտած է մեր վարժարանները եւ կրթական նախարարութենէն վկայական ունի։ Շատ լաւ կը կարդայ, կը գրէ, եւ կը խօսի յունարէնը, որուն մասնագէտն է։ Կը խնդրեմ, երբ թարգման նկատի ունենաք զայն։

Անահիտ Գըլըճեան դիտել կուտայ թէ Գրիգոր Գըլըճեան դաշնակցական է. Նախագահը կը լռեցնէ եւ ապա իր մօտ կանչելով Պ. Գրիգոր Գըլըճեանը երդում կատարել կուտայ։

Այս կերպով կը վերջանայ թարգմանի խնդիրն ալ։

×

Սրահը պարպուած է։ Բոլոր վկաները դուրս հանուած են։ Առաջին անգամ կը լսուի, զոհին եղբայրը, Արմենակին վկայութիւնը։ Կը տեւէ մէկուկէս ժամ։ Աջէն ձախէն հարցումներու տեղատարափ, որոնց Արմենակ կը պատասխանէ շփոթութեամբ։

Ոչ մէկ ամբաստանութիւն չըներ։

Կը յայտնէ միայն տպաւորութիւններ եւ կարծիքներ։ Կը խօսի Դաշնակցութեան դէմ։

Վկայութիւնը չի տպաւորեր երդուեալները, որոնք կը սպասէին յայտնութիւններ։

Երկրորդ վկան Անահիտ Գըլըճեանն է։ Դասը լաւ սորված դպրոցականի մը պէս կը խօսի, միշտ ծանրանալով Դաշնակցութեան վրայ։

Գրեթէ ամբաստանութիւն չըներ։ Եղած հարցումներուն պատասխանելով կ'ըսէ թէ ոճիրը գործուած պահուն տունն էր եւ ոճրագործը չէ տեսած եւն.։

Կէսօրուան դադարին, ժամը 1, դատավարութիւնը ընդհատուեցաւ, վերսկսելու համար յաջորդ ժամը 4ին։

Բ. ՆԻՍՏ

Նիստը վերաբացուեցաւ ժամը 4ին։ Դատական կազմը լրիւ է։ Սրահին մէջ կը գտնուին միայն ամբաստանեալներ, փաստաբանները եւ ամբաստանող կողմէն Անահիտ Գըլըճեան եւ իր խօսեցեալը, Յոյն մը։

Ամբաստանեալ կողմի փաստաբաններուն օժանդակ Պ. Նազարէթեան եւս դատասրահին մէջ է։

Նիստի բացումին, Պ. Լատտաս դիտել տուաւ թէ Նազարէթեան ոչ մէկ հանգամանք չունենալուն, պէտք է դուրս ելլէ։ Ի պատասխան այս դիտողութեան, պաշտպան փաստաբաններէն Պ. Անկելիտիս դատարանի նախագահին ըսաւ թէ Անահիտ Գըլըճեանի քովը նստողը ո եւ է հանգամանք ունի՞։

Լատտաս.— Նշանածն է։

Անկելիտիս.— Կը ճանչնամ զայն, վտանգաւոր համայնավար մըն է եւ նշանած ըլլալը չարդարացներ ներկայութիւնը.

Փաստաբանի այս մերկացումէն ազդուած, Անահիտին նշանածը կ'ուզէ յարձակիլ Պ. Անկելիտիսին վրայ։ Ոստիկանները կը միջամտեն եւ նախագահը 24 ժամուան բանտարկութեան պատիժ կուտայ Անահիտի նշանածին, որ ոստիկաններու ուղեկցութեամբ բանտ կ'առաջնորդուի։

Այս միջադէպէն յետոյ, ներս կը կանչուի ամբաստանող կողմի վկայ Հայկ Այվազեան, որ ազգականը եւ դրացին է Գըլըճեանի։

Եղած հարցումներուն պատասխանելով, կ'ըսէ թէ չկրնար ըսել որ ոճրագործը Նիկոլ Նիկողոսեանն է, բայց վստահ է թէ ահաբեկումը կազմակերպուած է Դաշնակցութեան կողմէ։

— Ոճիրէն առաջ, ըսաւ Այվազեան, Գըլըճեան յաճախ կ'ըսէր թէ կը վախնար Նիկոլէն, որ իբր թէ զինք սպաննելու համար Ֆրանսայէն եկած էր։

Դատախազ.— Ի՞նչ կարծիք ունիս Դաշնակցութեան մասին։

Վկայ.— Կուսակցական խնդիրներով չեմ զբաղիր։ Արդէն հայերէն կարդալ ալ չեմ գիտեր։ Պէտք է աւելցնեմ թէ Գըլըճեան ինքնաշարժին մէջ չըսաւ թէ Մանուկեանը վիրաւորած է զինք, այլ մենք Մանուկեանին անունը տուինք, եւ ան ալ գլուխը օրօրեց (վկան հարցաքննութեան միջոցին վկայած էր թէ Գըլըճեան Մանուկեանին անունը տուած է)։ Պաշտպան կողմը ատեանին ներկայացուց Այվազեանին առաջին վկայութիւնը, որուն կը հակառէր երկրորդը։

Պաշտպան փաստաբան Պ. Անկելիտիս՝ հաստատելու համար թէ Գըլըճեան բարեկամական կապերով կապուած էր վերջերս Դաշնակցականներու հետ եւ վէճ ունէր համայնավարներու հետ, ցոյց կուտայ «Նոր Շարժում»ի մէկ գրութիւնը, որուն մէջ ակնարկութիւն կար Գըլըճեանի մասին, զայն նմանցնելով իժի մը, որուն գլուխը պէտք է ճզմել։

Այվազեան կը խոստովանի թէ «Նոր Շարժում»ը համայնավար պաշտօնաթերթ է։

Մեղադրող փաստաբան Պ. Լատտաս ցոյց կուտայ թարգմանութիւնը «Նոր Օր»ի մէկ խմբագրականին, որուն քանի մը նախադասութիւնները դիտումնաւոր կերպով սխալ թարգմանուած էին.

«Մանր հետեւանք» բառերը թարգմանուած էին «վրէժխնդրութիւն», պաշտպան կողմի պահանջին վրայ, նախագահը ընդունեց որ թարգմանութիւնը սխալ եղած է եւ ուղղուեցաւ։

Կանչուեցաւ Արտաշէս Թիւլհաճեան ամբաստանող վկայ եւ ազգական Գըլըճեանի

Եղած հարցումներուն պատասխանելով ըսաւ թէ իր ինքնաշարժով հիւանդանոց փոխադրուած է Գըլըճեանը, բայց ոչինչ իմացած չէ, որովհետեւ ինք կառքին առջեւը կը նստէր։

— Ի՞նչ է քու համոզումդ

— Նիկոլը չեմ ճանչնար։ Բայց համոզումս այն է որ ահաբեկումը կազմակերպուած է կուսակցութեան կողմէ

— Ի՞նչէն կը հետեւցնէք։

— Ասկէ անկէ լսած եմ։

ՈՒՐԻՇ ԿԱՐԵՒՈՐ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Կանչուեցաւ Անկելիտիս անունով կառսոնը, իբր ամբաստանող վկայ, ըսաւ.

— Դէպքը պատահած օրը սրճարանին մէջ կառսոնութիւն կ'ընէի։ Չեմ կրնար ըսել թէ ամբաստանեալ Նիկոլ Նիկողոսեանը սրճարանը գտնուող մարդն է։ Ոչ ալ կրնամ ըսել թէ կը նմանի։

Իմ սպասարկած մարդս լաւ յունարէն կը խօսէր։ Դարձեալ կը կրկնեմ, չեմ կրնար մեղքը վզիս առնել, եւ ըսել թէ իմ տեսած մարդս կը նմանէր Նիկոլին։

Կանչուեցաւ ամբաստանող վկայ Զառէ, որ իր վկայութիւնը տալէ յետոյ աւելցուց թէ չի կրնար պնդել որ ոճրագործը Նիկոլն է։

(Շար.)

ԱՆԳԼԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՊԵՐԼԻՆ ՊԻՏԻ ԵՐԹԱՅ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՑԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Անգլիոյ արտաքին նախարարը վերջնապէս որոշեց Պերլին երթալ, ուղղակի բանակցութիւններ վարելու համար գերմանական կառավարութեան հետ: Այս առթիւ նախարարը հետեւեալ յայտարարութիւնները բրաւ երեսփ. ժողովին մէջ.

— Ստանալով գերմանական պատասխանը անգլօ-ֆրանսական յայտարարութեան, ուզեցինք հասկնալ թէ Գերմանիոյ արտաքին նախարարութիւնը բացորոշապէս կ'ըմբռնէ՞ ուղղակի բանակցութեանց նպատակը: Գերմանական կառավարութիւնը պատասխանեց թէ հարցը կ'ըմբռնէ այնպէս ինչպէս գրուած է: Ուստի պաշտօնապէս Պերլին կը հրաւիրէ զիս: Բրիտանական կառավարութիւնը օգտակար կը գտնէ այս թելադրութիւնը եւ կը յուսամ Գերմանիոյ մայրաքաղաքը երթալ մօտերս: Տակաւին ճշդուած չեն այս այցելութեան մանրամասնութիւններն ու թուականը, բայց կը փութամ յայտնել թէ ֆրանսական եւ իտալական կառավարութիւնները իրենց հաւանութիւնը յայտնած են այս ձամբորդութեան:

Աշխատաւորական երեսփոխան մը հարցուց թէ նախարարը տրամադիր չէ՞ Մոսկուա եւս այցելելու, որպէսզի խորհրդային վարիչներուն հետ ուսումնասիրէ Հռոմի մէջ սկսած եւ Լոնտոնի մէջ շարունակուած խաղաղասիրական աշխատանքները: Սըր Ճօն Սայմըն պատասխանեց թէ այդ խնդիրը կը քննուի:

Արտաքին նախարարութեան այս կարեւոր յայտարարութենէն առաջ, նախարարական խորհուրդը արտակարգ նիստ մը գումարած էր, ամբողջովին յատկացուած ծրագրուած ճամբորդութեան: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Սըր Ճօն Սայմըն Պերլինէն պիտի անցնի Մոսկուա, եթէ անակնկալ մը չպատահի: Արգելքներ ծագած պարագային ալ, ճամբորդութիւնը պարզապէս պիտի յետաձգուի, եւ ոչ թէ չեղեալ պիտի համարուի: Նախարարը միեւնոյն ատեն պիտի այցելէ Փարիզ, այնպէս որ վախ չկայ թէ բանակցութիւնները միակողմանի հանգամանք պիտի ունենան, ինչպէս կ'ուզէ Գերմանիա:

ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Աւստրիոյ վարչապետը եւ արտաքին նախարարը անցեալ օր կարեւոր տեսակցութիւն մը ունեցան Անգլիոյ վարչապետին եւ միւս նախարարներուն, ինչպէս եւ անգլիական դրամատան վերատեսուչին հետ: Օրակարգի խնդիրն էր Աւստրիոյ անկախութեան երաշխաւորումը, որուն համար Անգլիոյ բարոյական աջակցութիւնը խոստացաւ Սըր Ճօն Սայմըն: Աւստրիոյ նախարարները չգոհացան այս հաւաստիքներով, եւ աւելի գործօն աջակցութիւն խնդրեցին, հասկցնելով թէ անհրաժեշտ է աւելցնել ազգային պաշտպանութեան միջոցները: Կ'ըսուի թէ տեսակցութեան ատեն խօսուած է նաեւ միապետութեան վերահաստատման մասին, բայց Անգլիոյ ներկայացուցիչները նախընտրած են յետաձգել այս խնդիրները:

Աւստրիոյ Նացիները կը լուծուին

Վերին Աւստրիոյ նացի (հիթլէրական) գաղտնի կազմակերպութիւնները որոշեցին լուծուիլ, դադրեցնելով ամէն գործունէութիւն: Ղեկավարները պաշտօնական խօսք տուած են ապահովութեան տեսչութեան թէ պիտի աջակցին գաղտնի կազմակերպութեանց լուծման եւ պիտի յանձնարարեն որ բոլորը ենթարկուին իշխանութեան:

Այս առթիւ իրազեկներ դիտել կուտան թէ եղածը ռազմախաղ մըն էր, թէ մասնաւոր հրահանգներ տրուած են Աւստրիոյ հիթլէրական կազմակերպութեանց, որպէսզի լուծուին եւ յետոյ վերակազմուին բոլորովին նոր հիմանց մը վրայ:

Երկրաշարժ Կրետէի մէջ

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ երկրաշարժի ուժգին ցնցումներ զգացուեցան Կրետէի մէջ: Ութ հոգի մեռան եւ 150 տուներ փլան Քանտիայի մէջ, որ մայրաքաղաքն է Կրետէի: Քաղաքը մութի մէջ մնաց, ելեկտրական մեքենաները խանգարուած ըլլալով:

Ցնցումներ զգացուեցան նաեւ Պելոպոնէսի եւ Եգիպտոսի մէջ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓՈՔՐ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՆ Փարիզի դեսպանները առջի օր այցելեցին արտաքին նախարար Պ. Լավալի, տեղեկութիւններ առնելու համար Լոնտոնի եւ Պերլինի բանակցութեանց եւ Սըր Ճօն Սայմընի ճամբորդութեան մասին: Պ. Լավալ հանգստացուցիչ հաւաստիքներ տուաւ:

ԿՐԻՓԻ ՀԱՄԱՃԱՐԱԿԸ նորէն աւերներ կը գործէ չորս մը գօտիներուն մէջ, մանաւորապէս փակելով նորագիր զինուորները: Ինը հոգի մեռած են Գոբլի զօրանոցին մէջ: Զախակողմեան թերթերը կ'ըսեն թէ մինչեւ հիմա մեռած զինուորներուն թիւը կը հասնի 208ի:

ՓՈԹՈՐԻԿԸ առջի օր ալ շարունակուելով, անհաշուելի աւերներ գործեց ոչ միայն գաւառի, այլեւ Փարիզի շրջանին մէջ: Սէնի եւ ուրիշ գետերու յորդումը կը շարունակուի, մեծ մտահոգութիւն պատճառելով: Կառավարութիւնը ստիպուած է միջոցներ ձեռք առնել, օգնութեան հասնելու համար փոթորիկի զոհերուն, մասնաւորապէս գաւառի մէջ: Բազմաթիւ քաղաքներու մէջ երթեւեկը անկարելի դարձած է, որովհետեւ ճամբաները փակուած են արմատախիլ ծառերու կոյտերով: Միայն Սէնի շրջանին մէկ անտառին մէջ աւելի քան հազար ծառեր արմատախիլ եղած են: Ծովային արկածներու լուրեր կը հասնին Ատլանտեանէն եւ Միջերկրականէն:

ՓԱՐԻԶ ԳԱԼ Կ'ՈՒԶԷՐ՝ ՎԱՅՐԱՇԱՐԺՈՎ.— Առջի օր, Օլնուայի գծին վրայ (հիւսիս), 38 տարեկան մարդ մը վայրաշարժին մէջ նստած, կը սուրար, երբ կայարանապետը մեքենային վրայ ցատկելով օձիքէն բռնեց: Մարդը պատասխանեց թէ գործազուրկ ըլլալով, Փարիզ երթալ կ'ուզէր, աշխատանք ճարելու համար: Բարեբախտաբար ժամանակին բռնուեցաւ, այլապէս անխուսափելի էր ծանր արկած մը:

ՈՒՐԻՇ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿ ՄԸ, Թրէնթընի մէջ, (Մ. Նահանգներ), առաջարկեց ելեկտրական աթոռը նստիլ փոխան Հաուփթմանի, որ մահուան դատապարտուած է իբրեւ առեւանգիչը Լինտպէրկի երախային: Փոխարէն կը պահանջէ վեց հազար տոլար, ապահովելու համար իր երկու աղջիկներուն ապագան:

ՆՈՐ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԾԱԳԵՑԱՆ Ալժերիոյ մէջ: 300 գործազուրկներ ցոյց մը կատարեցին Մոսթականէմի մէջ, վիրաւորելով փոխ-նահանգապետը: Օգնական զօրք ղրկուեցաւ: Ներքին նախարարը Ալժերիա պիտի երթայ քանի մը օրէն:

Հ. Յ. Դ.

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին. 181 Գուր Լաֆայէթ, Զարդարեան Գրադարանին մէջ:

Պ. Յարութիւն Զաքարեան, Այրի Տիկին Ն. Քէշիշեան եւ պարագաները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, աղջկան եւ ազգականուհիին

ՏԻԿԻՆ ՄԵՆԹՈՒՇԻ ԶԱՔԱՐԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը: Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ վաղը, հինգշաբթի կէս օրէ վերջ, ժամը 3ին, իր բնակարանին մէջ, 17, Ռիւ Ժան Ժաք Ռուսօ, Սարսէլ:

Հաղորդ. միջ.— Շոգեկառք՝ Կառ տիւ Նօռէն ժամը 11.57, 12.18, 13.54 եւ իջնել Սարսէլ:

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ
ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ
Salle Gaveauի մէջ
22 ԱՊՐԻԼ, ԶԱՏԿԻ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

13 ԱՊՐԻԼ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ Պ. ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»

Հայ կրթ. եւ Հրատ. Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ 10 Մարտ, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, *Փլաս տը լ'Օտէօն, Քաֆէ Վոլթէրի* մէջ:

Օրակարգ.— Զեկոյց կեդրոնական Մարմնոյ եւ հաշուեքննութիւն, ընտրութիւն նոր վարչութեան եւ վերստուգիչ յանձնախումբի:

Կարեւոր.— Ընդհ. ժողովին ներկայ կրնան ըլլալ մասնաճիւղերու վարչութիւնները իրենց բոլոր անդամներով, Փարիզի անդամներն ու գաւառի ներկայացուցիչները:

Համաձայն Ցոց. 12ի. եթէ ներկաներուն թիւը կէսէն պակաս ըլլայ կը հրաւիրուի բ. ժողով նոյն օրը եւ նոյնտեղը ժամը 3.30ին, որուն որոշումները անկախ ներկայ եղողներու թիւէն՝ օրինաւոր կը համարուին: (Ներք)

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»ի Սէվրանի մասնաճիւղի թէյասեղանը Մարտ 3ին, կիրակի օր:

Ամենամեծ յաջողութիւններով յաջորդով

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հրապարակաւ շնորհակալութիւն կը յայտնեմ Հ. Յ. Դ. Լիոնի կոմիտէին եւ ամէն անոնց որոնք ցաւակցութիւն յայտնեցին անձամբ կամ նամակով մօրեղբօրս մահուան առթիւ

Լիոն Տէր Գէորգեան Սղբարգ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հայ ուսանողներու ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ փետր. 27ին, չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Ֆլօրիա ճաշարանը, *61, rue Mr. le Prince* կարեւոր օրակարգ: Բոլորի ներկայութիւնը պարտադիր՝

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (30)

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

— Անիծեալներ... բացականչեցին երկու քահանաները որ բոլոր ժամանակը լուռ էին:

— Այլեւս ի՞նչ կայ, հարցրեց սատ տէրը:

— Յուդայի վիրապը, պատասխանեց արեղան, կարծես թէ դա էլ սրբութիւնների կարգումն էր:

Յուդայի վիրա՞պը, կրկնեց տան տիրուհին երեսը խաչակնքելով

— Այո, Յուդայի վիրապը: Անիծեալ Յուդան դեռ կենդանի է այն խոր վիրապի մէջ:

— Ի՞նչպէս չէ դուրս գալիս, հարցրեց տան տէրը զարմանալով:

— Հօրի բերանը Աստուծոյ հրամանով յաւիտեան ծածկուած է ահագին ժայռով: Երբ գալիս է աւագ ուրբաթ գիշերը, այսինքն այն գիշերը, որ անիծեալը մատնեց մեր Տէր Յիսուսին, — հօրի միջից լսւում են սարսափելի ձայներ, լսւում են նրա տանջանքի հառաչանքները... :

— Երեւի, սատանաները չարչարում են անիծեալին, մէջ մտաւ երկու քահանաներից մէկը:

— Այո, չարչարում են... նա միշտ կը չարչարուի եւ այնպէս կը մնայ մինչեւ Յիսուս Քրիստոսի ահաւոր դատաստանի օրը:

— Անիծեալ Յուդա... դարձեալ կրկնեցին ամէն կողմից:

— Այլեւս ի՞նչ կայ, հարցրեց տիկինը:

— Մի սուրբ աղբիւր, որ գոյացած է Մարիամ Մագթաղենացուն արտասուքներից: Կոյրերը բժշկւում են, երբ լուացւում են նրա ջրով:

— Ուղարկենք այնտեղ մեր Ֆեդկային, սատ տիկինը, դառնալով դէպի իւր ամուսինը:

Ֆեդկան նրանց փոքրիկ որդին էր, որի աչքերից մէկը ծաղկից փչացել էր:

— Բժշկութեան համար ... յոյս եւ հաւատ պէտք է, նրանց խօսքը կտրեց արեղան:

Արեղայի պատմութիւնները Երուսաղէմի նուիրական տեղերի մասին հետզհետէ աւելի հետաքրքրական էին դառնում: Նա խօսեց «Թափառական հրէայի» մասին. նա խօսեց «անբան մարգարէի» գերեզմանի մասին. նա խօսեց «Զիթենեաց լեռան» եւ «Գեթսեմանի ձորի» մասին, նա խօսեց «վայ վայ-գօլի» կոչուած լճակի մասին եւ այլն:

— Այդ ի՞նչ լիճ է հարցրեց տիկինը:

— Դա այն լիճն է պատասխանեց արեղան, — որի մէջ Յիսուս Քրիստոսը մանուկ հասակում միանգամ լողանում էր ուրիշ չար երախաների հետ: Չար երախաները տանջում էին նրան: Փոքրիկ Յիսուսը վեր առեց մի բուռն աւազ, ցրուեց չար երախաների վրայ. նրանք բոլորն էլ գորտեր դարձան եւ մնում են մինչեւ այսօր, անդադար աղաղակելով «վայ վայ». — այդ պատճառով էլ այդ լիճը կոչւում է «վայ վայ գօլի», որ նշանակում է վայ վայի լիճ:

Զարմացած տիկինը, դարձաւ դէպի իւր որդիները, ասելով.

— Լսո՞ւմ էք, զաւակներս, թէ ինչպէս է պատժւում չարութիւնը:

Նրանք կարմրեցին.

Սեղանատանը պատրաստուած էր ճոխ ընթրիք: Տան տէրը մտաւ այնտեղ, տեսնելու, մի գուցէ մի բան պակաս լինէր: Նա կանչեց գանգրահեր երիտասարդին նրա հետ խորհրդակցելու.

Ներեցէք, խնդրեմ, հարցրեց նրանից, — ձեր հայր սուրբը ո՞րպիսի գինիներ, որպիսի նախաճաշիկներ աւելի շատ է սիրում:

Գանգրահեր երիտասարդը աչք անեց հարուստ պատրաստութեան վրայ, մի տանճին ափսոսանքով պատասխանեց.

— Այդ բոլոր գեղեցիկ պատրաստութիւններից իմ հայր սուրբը ոչինչ չէ կարող ոչ ուտել եւ ոչ խմել:

— Երեւակայեցէք, պատուելի, ասաց տան տէրը ներողութիւն խնդրելով, — մենք համարեա տնապատների մէջ ենք ապրում, հազարաւոր վերստերով մեծ քաղաքներից հեռու գտնուելով, ամէն բանից զրկուած ենք: Ինչ որ տեսնում էք այստեղ, ան եւս հազիւ կարելի է գտնել. մենք բերել ենք տուել Մոսկուայից.

— Ներեցէք, տէր իմ, պատասխանեց երիտասարդը:

Ես լաւ չկարողացայ հասկացնել իմ միտքը: Այդ բոլորը շատ գեղեցիկ է, շատ վայելուչ է եւ մինչեւ անգամ արքայավայել է, բայց իմ հայր սուրբի համար չէ:

— Ի՞նչու:

— Նա ամբողջ տարին պահեցողութեամբ է անցկացնում, համարեա աղ ու հացով, իսկ այստեղ պահոց ոչինչ չկայ: Ուտում է միայն սուրբ Յարութեան զատկին եւ սուրբ Մնդղեան տօնին, այն եւս ոչ միս, այլ սակաւ ինչ ուտելիք: Իսկ գինիներ ամենեւին չէ խմում, միայն պարզ ջուր է գործածում:

— Այդ զարմանալի է, շատ զարմանալի:

Հիւրընկալը սաստիկ դժուարութեան մէջ ընկաւ: Գանգրահեր երիտասարդը նկատելով այդ, ասաց նրան.

— Սուրբ գերեզմանի պաշտօնեաները բոլորը այդպէս են: Դուք աւելի յարգած կը լինէք ձեր հիւրին, եթէ թոյլ կը տաք նրան իւր սովորութիւններին հետեւել: Մի պնակ խաշած սիսեռ խիստ ճոխ ընթրիք է նրա համար: Եթէ այդ էլ չգտնուի, նա շատ գոհ կը լինի, եթէ ցամաք հացով կը կերակրուի.

Զննելով ժուժկալութեան այդ բոլոր խստութիւններին տան տէրը պատուիրեց պահոց մի քանի տեսակ կերակուրներ, որոնք արեղային բաւական տհաճութիւն պատճառեցին, թէեւ նա այդ մասին քաղաքավարութեամբ լռեց:

Ընթրիքը վերջացաւ աւելի զուարթութեամբ, քան թէ սպասում էր: Հայր սուրբը շատ նոր եւ հետաքրքիր բաներ պատմեց Երուսաղէմի վանքի մասին, արեղաների խիստ ու աշխատասէր կենցաղավարութեան մասին, ուխտաւորների տօնական հանդիսակատարութիւնների մասին, եւ այն հրաշքի մասին, թէ որպէս սուրբ Յարութեան զատկի օրը երկնքից լոյս է իջնում Փրկչի գերեզմանի վրայ եւ սուրբ տաճարի բոլոր ջահերը, բոլոր մոմերը միանգամից վառվում են:

(Շար.)

17, Rue Damesme, PARIS (13)
Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 28 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
JEUDI 28 Février
1935

ԺԱ ՐԴ ՏԱՐԻ · 11e Année N° 2741

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵԹԷ ԳԻՏՆԱՅԻՆ ՕԳՏՈՒԻԼ...

=•·•=

Անցեալ շաբթու լոյս լուսաբանութիւններ հրատարակուեցան կոլխոզներու անդամներուն տրուելիք նոր դիւրութեանց մասին:

Համաձայն հրատարակուած հրամանագրին, այն գիւղացիները որոնք անդամ են հաւաքական տնտեսութեանց, պիտի վայելեն հետեւեալ առանձնաշնորհները.—

1. Ցորենաշատ գլխաւոր կեդրոններուն մէջ՝ իւրաքանչիւր ընտանիք պիտի կրնայ իբրեւ անձնական սեփականութիւն պահել մէկ կով, երկու հորթ, մէկ մատակ խոզ՝ իր ձագերով, տասը ոչխար, քանի փեթակ մեղու, ինչպէս նաեւ հաւեր ու ճագարներ՝ առանց սահմանափակման:

2. Կաթնատնտեսական շրջաններու մէջ աւելի անասուններ պահելու իրաւունք ունին:

3. Իսկ շարք մը «յետ ընկած» շրջաններու մէջ՝ հաւաքական տնտեսութեան կապուած ընտանիք մը կրնայ ունենալ մինչեւ տասը կով, 150 ոչխար եւ տասը ձի:

Միեւնոյն ատեն, որոշ հողամաս մը պիտի յատկացուի իւրաքանչիւր ընտանիքի, մշակելու համար իբրեւ անձնական բանջարանոց:

Այդ հողամասերը կրնայ ըլլալ 25 կալ (100 քառ. մէթր), 50 կալ կամ մէկ հէքթար:

Եւ վերջապէս, խորհրդային իշխանութիւնը փետր. 18ին հրատարակեց կազմական կանոնագիր մը, որ կը հռչակէ «կոլխոզներու հողի վարձակալութեան եւ արջառի ու մեքենաներու սեփականութեան» ձեւերը:

Կանոնագիրը անգամ մը եւս կը յայտարարէ թէ հողը պետական սեփականութիւն է. հետեւաբար կարելի չէ ծախել զայն ոչ անհատապէս, ոչ ալ հաւաքաբար:

Իւրաքանչիւր հաւաքական տնտեսութիւն (կոլխոզ) պէտք է մատակարարուի գիւղացիներու խմբակցութեան մը կողմէ (Արտէլ), որ պարտաւոր է կանոնաւորապէս հաշիւ ներկայացնել կառավարութեան, ինչպէս եւ պետութեան յանձնել բերքին սահմանուած բաժինը: Լծկան անասունները եւ մեքենաները կը պատկանին ամբողջ կոլխոզին, իսկ անդամները իրենց սեփական հողաբաժինը մշակելու համար կրնան զանոնք փոխառու առնել միայն ընդհանուր համաձայնութեամբ:

Կարելի չէ ժխտել այս նոր կարգադրութեանց առաւելութիւնները, բաղդատելով 1929–30ի բռնութեանց հետ, որոնք նախ աքսորեցին եւ բռնի ընդգրկումներով մատնեցին գիւղացիները, եւ յետոյ յանգեցան կրաւորական դիմադրութեան:

Կառավարութիւնը ի վերջոյ յաղթեց, զօրաշարժի ենթարկելով պետական եւ կուսակցական բոլոր միջոցները եւ ստեղծելով «հարուածային վաշտեր»:

Այնուհետեւ աստիճանաբար մեղմացան խստութիւնները, եւ այժմ խորհրդային իշխանութիւնը նոր դուռ մը կը բանայ, խրախուսելու համար հաւաքական տնտեսութեանց կազմակերպութիւնը եւ ամրապնդումը:

Այս առթիւ թերեւս աւելորդ չըլլայ յիշել թէ՝ ռուս գիւղացին բոլորովին անծանօթ չէր հաւաքական աշխատանքի դրութեան:

Ան, ռուս գիւղացին, տարիներ առաջ ունէր իր «միր»ը (գիւղական համայնք), որ հաւաքաբար կը մշակէր իր հողերը, արդիւնքը բաժնելով ընտանիքի վրայ:

«Միր»ին անդամը կրնար, նաեւ, բաժնուիլ համայնքէն եւ սեփականատէրը դառնալ իրեն ինկած բաժնին, գումար մը վճարելով պետութեան կամ հողատէրին:

Այժմ «միր»ին տեղը կը բռնէ «կոլխոզ»ը, իսկ հողատէրներու բանապետութեան տեղ՝ պետութիւնը, խորհրդային դրութեամբ:

Դառնալով կատարուած բարեփոխութեանց եւ օրէնքին տրամադրած դիւրութեանց, կը խորհրդածենք, կը խորհրդածենք եւ մեր ակնարկը ընազդաբար կ'երթայ Երեւան:

Ինչպէս քաղաքական, ընկերային, մինչեւ անգամ գրական-գեղարուեստական կեանքի մէջ, այս գետնին վրայ եւս — տնտեսական — եթէ Հայաստան յաճախ աւելորդ նեղութեանց կամ կաշկանդումներու կը մատնուի, եթէ չարաչար կը տուժէ, պատճառը իր վարիչներուն բթամտութիւնն է:

Մենք չենք որ պիտի ժխտենք հաստատուած, պարտադրուած կարգուսարքին դժնդակութիւնը,— յաճախ հաւասար առթական վայրենութեան:

Եւ սակայն, ամէնէն բիրտ օրէնքին մէջ ալ, միշտ կարելի է գտնել բաց դռներ, միջին ճամբաներ կամ ելքեր, համաձայն իւրաքանչիւր միջավայրի պայմաններուն եւ ժողովուրդի կարողութեան: Կը բաւէ որ վարիչները վարակուած չըլլան թթու մոլեռանդութեամբ կամ անհորիզոն իմաստակութեամբ:

Թող նորէն ամուր կապեն կարմիր գօտին,— բայց չմոռնան իրենց վարած երկրին ու ժողովուրդին պայմանները, միջավայրին հարկադրած պահանջները եւ ուրիշ հանգամանքներ:

Ահա, օրինակ, հաւաքական տնտեսութեանց ընծայուած առաւելութիւնները, համաձայն երեք շրջանի:

Կասկած չկայ որ հայ գիւղացին, թէեւ կոլխոզնիկ, պիտի կրնար առաւելագոյն օգուտը քաղել նոր հրամանագիրէն, եթէ ունենային արթուն եւ գիտուն վարիչներ:

Մահացու մե՞ղք է քիչ մըն ալ այս ուղղութեամբ խորհիլ, այլ մանաւանդ գործել:

Որ եւ է օրէնքի ոգին, ամէն բանէ առաջ, եւ ոչ թէ թերխաշ կամ թեթեւամիտ մարզանքներ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ԾՐԱԳԻՐ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

—·—

Ծառեր պիտի տնկեն եւ ճամբաներ պիտի շինեն պետական անտառներու մէջ

»»»··«««

ՆԱԽ ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐԸ, ՅԵՏՈՅ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ

Նախարարական խորհուրդը առջի օր վաւերացուց աշխատանքի նախարարին մէկ ծրագիրը, որուն համաձայն հանրօգուտ շինութիւններ պիտի կատարուին պետական անտառներու մէջ, միմիայն գործազուրկներու ձեռքով: Աշխատանքները պիտի սկսին մարտ 15ին, հետեւեալ 13 նահանգներուն մէջ.— Սէն-է-Ուազ, Ուազ, Սէն-է-Մառն, Սէն Էնֆերիօր, Լուառէ, Ավէյռօն, Կառ, Էռօ, Լօզէռ, Իզէռ, Տրոմ, Էօռ եւ Վառ: Ինչպէս կը տեսնուի, ծրագրուած շրջանակներէն հինգը կը գտնուին Սէնի հովիտին մէջ: Փարիզէն դուրս, աշխատանքներուն մեծ մասը պիտի կատարուի Ռօն եւ Ալիէ գետերուն երկայնքը եւ հարաւային Ֆրանսայի միւս շրջաններուն մէջ: Գլխաւոր գործերն են ծառ տնկել եւ ճամբաներ շինել: Այս աշխատանքներուն մէջ ալ նախապատուութիւն պիտի տրուի Ֆրանսացիներուն, պայմանաւ որ լրացնեն հետեւեալ հանգամանքները.—

1. Գործազուրկ ըլլալ, արձանագրուած՝ նպաստի տոմարներուն մէջ:

2. Գործ փնտռողներ այն շրջաններուն մէջ ուր գործազրկութեան սնտուկներ չկան:

Վճարումը պիտի ըլլայ համաձայն տեղին վրայ նոյն արհեստին համար եղած աշխատավարձին, որուն վրայ պիտի աւելցուի դրամական կամ նիւթական պարգեւ (բնակարան եւ ուտելիք): Դիմումները պէտք է կատարուին նահանգային տեղաւորման գրասենեակներուն: Նպաստընկալ գործազուրկներուն համար դիմումները պիտի կատարուին գործազրկութեան նպաստի գրասենեակներուն միջոցաւ: Դիմումները նկատի պիտի առնուին հետեւեալ կարգով.—

1. Ընտանիքով ծանրաբեռնուած գործազուրկներ: 2. Ամուրի գործազուրկներ:

Իւրաքանչիւր դասակարգի համար նկատի պիտի առնուին դիմումի թուականին կարգը եւ դիմողներուն ֆիզիքական յարմարութիւնները:

ԵԹԷ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐԸ ՉԲԱՒԵՆ, ՊԻՏԻ ՀՐԱՒԻՐՈՒԻՆ ՕՏԱՐՆԵՐ ԱԼ: ԱՅՆ ՕՏԱՐ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐԸ ՈՐ ԿԸ ՄԵՐԺԵՆ ԻՐԵՆՑ ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԱԾ ԳՈՐԾԸ ԵՒ ՉԵՆ ԿՐՆԱՐ ԲԱՆԱՒՈՐ ՊԱՏՃԱՌԱԲԱՆՈՒԹԵԱՄԲ ՄԸ ԱՐԴԱՐԱՑՆԵԼ ԻՐԵՆՑ ՄԵՐԺՈՒՄԸ, ՎԵՐՍՏՈՒԳԻՉ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ, ՊԻՏԻ ՋՆՋՈՒԻՆ ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ՆՊԱՍՏԻ ՑԱՆԿԷՆ ԵՒ ԱՆՄԻՋԱՊԷՍ ԵՏ ՊԻՏԻ ԱՌՆՈՒԻ ԻՐԵՆՑ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԱՐՏՕՆԱԳԻՐԸ:

Ինչպէս գրած էինք անցեալ օր, նպաստընկալ գործազուրկներու թիւը անցած է արդէն 500,000ը: Տարուան սկիզբէն իվեր միջին հաշուով շաբաթը 10.000 գործազուրկներ կ'աւելնան: Եւ որովհետեւ նպաստի սնտուկներ կը գտնուին միայն գլխաւոր քաղաքներու մէջ, այս թիւը շատ վար կը մնայ իրականէն, որ մէկ միլիոնը անցած է:

ԻՏԱԼԻԱ ԿՐՆԱՅ 7-8 ՄԻԼԻՈՆ ԶԻՆՈՒՈՐ ՀԱՆԵԼ

Աչառու ազդարարութիւն մը

Փետրուար 26ին իտալական կառավարութիւնը պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակեց, զինուորական վերջին փոխադրութեանց առթիւ: Այս հրատարակութեան գլխաւոր նպատակն է ապացուցանել թէ Իտալիա չէ տկարացուցած բուն եւրոպական ճակատին ուժը, հակառակ դէպի արեւելեան Ափրիկէ փոխադրութեանց: Դրօշի տակ կանչուած երկու զօրաբաժինները ճամբայ պիտի ելլեն քանի մը օրէն, բայց անոնց տեղը բաց չպիտի մնայ Իտալիոյ մէջ: «Կառավարութիւնը պատրաստ է ամէն պատահականութեան առջեւ»: Այս յայտարարութիւնը բարեկամական հաւաստիք մըն է Փարիզի եւ Լոնտոնի համար, իսկ հանդիսաւոր ազդարարութիւն մը՝ Պերլինի համար:

Զեկոյցը կը բացատրէ թէ՝ համաձայն զինուորական նոր օրէնքին, 18էն 55 տարեկան բոլոր Իտալացիները զինուոր են, ուրեմն Իտալիա կրնայ 7 – 8 միլիոն զինուոր հանել, կազմ եւ պատրաստ՝ որ եւ է պատահականութեան առջեւ: Նոր օրէնքին շնորհիւ, Իտալիա կ'ունենայ 37 դաս զինուորցու, ինչ որ երբեք դաս աւելի է ուրիշ որ եւ է ազգէ: Այս ազդարարութիւններն ուղղելով հանդերձ, զեկոյցը կը շեշտէ Իտալիոյ խաղաղասիրական տրամադրութիւնները:

Մինչեւ այսօր կառավարութիւնը գաղտնի կը պահէ Ափրիկէի համար (Հապէշիստան) զէնքի տակ առնուած զինուորներուն թիւը, բայց իրազեկներ կը հաւաստեն թէ այդ զօրաշարժը չպիտի սահմանափակուի 30,000ով: Ուրիշ կարգադրութեանց հետ, կը շարունակուի կամաւորներու արձանագրութիւնը: Ամէն օր հազարաւորներ կը դիմեն պատերազմական նախարարութեան:

Այս առթիւ, զեկոյցը հաւաստիքներ կուտայ նաեւ տնտեսական եւ ճարտարագործական պատրաստութեանց մասին, ապացուցանելու համար թէ Իտալիա կրնայ հոգալ իր բոլոր պէտքերը, սպառազինութիւններէն մինչեւ պարենաւորումը: Ոչ միայն յատկապէս ուժ կը տրուի տեղական ճարտարագործութեան, այլեւ վերջերս խիստ սահմանափակումներ հաստատուեցան օտար ներածումներու դէմ:

Քաղաքական շրջանակներու մէջ կը կարծուի թէ Իտալիա նոր

RÉPLIQUE A L'INFAMIE de "Je Suis Partout"

▪▪▪▪▪▪▪▪

Messieurs A. FAYARD & Cie
Editeurs de l'Hébdomadaire "Je Suis Partout"

Messieurs,

Sous la rubrique *L'Invasion* et sous le titre *L'Arménie à Paris*, vous avez fait paraître dans le n° 222 du 23 février 1935, page 12 de votre hebdomadaire *Je Suis Partout*, un article injurieux et diffamatoire sur l'héroïque colonie arménienne de Paris et de la région parisienne. Et, afin de donner un peu plus de crédit à votre immonde et abject récit, vous l'avez fait précéder par cet autre titre, non moins fallacieux : *Une Grande Enquête*, par Lucien Rebatet.

Or, en ma qualité de Français d'origine arménienne, je ne puis rester indifférent à une pareille lâcheté de la part d'un journal français, envers un peuple martyr qui a spontanément donné, dès le début de la Grande Guerre, tout ce qu'il avait de précieux pour la cause sacrée de la France et de ses Alliés.

Vous parlez d'une enquête ; mais, savez-vous seulement en faire une ? A en juger par vos écrits, non ! Ou bien, alors, vous vous êtes sciemment trompés et, dans ce cas, on pourrait vous dire « qu'il n'y a pas de pire imbécile que celui qui ne veut pas comprendre » !

Ainsi, pour apporter une appréciation sur un peuple que vous savez sans défense, vous choisissez comme éléments quelques coins égarés de la banlieue de Paris où règne, vraisemblablement, une certaine misère, laquelle n'est malheureusement pas l'apanage seul des Arméniens, une misère comme celle qui bat son plein dans de nombreux coins de la « zone », sous les ponts de Paris, aux alentours des Halles, et dans de nombreux autres quartiers de la capitale, et dans toutes les grandes villes du monde.

Ah ! elle est belle et complète, votre enquête ! Vous omettez sciemment de parler de la Maison des Etudiants arméniens à la Cité Universitaire de Paris (Fondation Marie-Nubar), de la Bibliothèque arménienne du square d'Alboni, des organisations arméniennes, reconnues d'utilité publique, de la Cathédrale de la rue Jean-Goujon, du Collège des Révérends Pères Mékhitaristes de Venise (Italie), de Sèvres (Seine-et-Oise), du pensionnat des dévouées sœurs arméniennes de l'Immaculée Conception, de l'Orphelinat arménien du Raincy (Seine-et-Oise), des médecins arméniens qui donnent gratuitement leurs soins dans les hôpitaux et dispensaires de Paris et dont la plupart sont décorés de la Légion d'Honneur (qu'ils n'ont d'ailleurs pas volée !), des artistes peintres, des artistes lyriques, dramatiques et chorégraphiques arméniens qui exercent leur art dans les grands théâtres et music-halls de Paris. Mais, voilà d'où provient peut-être l'erreur de votre enquêteur, si toutefois il a été de bonne foi : c'est que toute cette élite parle tellement bien le français qu'il devient difficile, sinon impossible, de la distinguer des nationaux.

Mais, je vous le répète, messieurs, vous ne connaissez absolument rien de tout cela et votre enquêteur n'a rien vu. Il s'est mis seulement à la recherche des tinettes, de la crasse et des poux ! Or, ce n'était vraiment pas la peine de se déranger, si toutefois il l'a fait, pour si peu de choses, car des « excréments », il y en a partout, sans qu'il soit besoin d'aller si loin.

Votre enquêteur ignorant, borné et grossier qu'il doit être, ne semble pas avoir eu la curiosité de pousser ses investigations plus loin. Il a dû fuir tout ce qui est propre, tout ce qui est supérieur, tout ce qui dépasse les bornes étroites de son cerveau maladif.

Toutes proportions gardées, imaginez qu'un journaliste étranger se rende un jour à Paris et qu'il ne parle dans son reportage que de la « zone », du « milieu », de quelques tristes coins de Paris et de banlieue et qu'il omette sciemment de parler de la Sorbonne, de Notre-Dame, de la Bibliothèque Nationale, des Jardins, de l'Opéra, du Panthéon, des Invalides, des musées nationaux, des Champs-Elysées, du bois de Boulogne, etc., etc., que penserions-nous de lui ?

Non, messieurs, votre enquêteur n'est pas un vrai journaliste et il ignore tout du métier, comme les règles de la politesse la plus élémentaire. Il aurait dû avoir au moins la décence de ne pas ridiculiser les épaves martiales d'un peuple héroïque et martyr, fils de la civilisation et de la chrétienté, ami naturel et fidèle, dix fois séculaire, de la France. Aucun journaliste au monde, *pas même un turc*, n'a osé jusqu'à présent traiter les Arméniens comme votre enquêteur a eu l'indécence et la « *goujaterie* » de le faire. C'est un outrage au journalisme et à la morale publique !

Ceci dit, je vous invite à une conférence contradictoire, dont les lieu, date et heure seront fixés ultérieurement ; votre enquêteur assumera le rôle qui lui est tellement cher « d'accusateur » ; moi, celui de défenseur, l'élite que je réunirai, de témoins à décharge, et le « Tribunal », composé uniquement de personnalités françaises des plus connues, appréciera !

Je pense que c'est la solution la plus élégante pour trancher un litige de ce genre.

J'espère, messieurs, que vous ferez amende honorable et, dans l'attente de vous lire par un prochain courrier, je vous prie d'agréer l'assurance de ma considération distinguée.

Signé : Bernard WAHE.

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԵՐԷԿՈՒԱՆ ԹԻՒԸ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ 2740.

զօրաշարժ մըն ալ պիտի կատարէ, ի նախատեսութիւն այն անակնկալներուն որ կրնան պայթիլ Աւստրիոյ գլխուն, հիթլէրականներու ձեռքով: Զեկոյցը անուղղակի ակնարկ մը կը պարունակէ նաեւ այս մասին:

Երեքշաբթի օր դէպի Ափրիկէ ճամբայ ելաւ նոր շոգենաւ մը, 110 սպաներով, 1200 զինուորներով եւ 300 բանուորներով: Չորրորդ շոգենաւ մըն ալ ճամբայ պիտի ելլէ մօտերս, աւելի քան 2000 զինուորներով:

ՍԱՐԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՊԻՏԻ ՅԱՆՁՆՈՒԻ ՎԱՂԸ, ՈՒՐԲԱԹ

Վաղը, ուրբաթ, 1 մարտ, Սարը պիտի կցուի Գերմանիոյ: Այս առթիւ մեծ պատրաստութիւններ տեսնուած են ամբողջ Գերմանիոյ մէջ: Թէեւ կ'ըսուէր թէ Հիթլէր Սար պիտի մտնէ նոյն օրը, բայց պաշտօնական յայտագրին մէջ որ եւ է յիշատակութիւն չկայ այդ մասին: Հաւանաբար պիտի յետաձգուի այցելութիւնը եւ Հիթլէր առ այժմ պիտի գոհանայ ճառով մը:

Կը վախցուի որ դէպքեր պատահին իշխանութեանց փոխանցման առթիւ, թէեւ հանրային կարծիքը հանդարտ կ'երեւայ: Յունուար 13ի քուէարկութենէն ի վեր 4000է աւելի բնակիչներ հեռա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

Ն. ՎԵՀԱՓԱՌՈՒԹԻՒՆ ՔԱՐԻՒՂԸ

— •• —

Թ.

« ՍԹԷՆՏԸՐՏ » ԵՒ « ՇԷԼ » ԴԷՄ ԴԻՄԱՑ.— ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԾՈՎԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ ԾԳՆՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ՀԱՍՆԻ.— ՍԱԽԱԼԻՆԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՎԷՆԵԶՈՒԷԼԼԱ.— ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՍՈՒԶԱՆԱՒԵՐՈՒՆ ՍԱՐՍԱՓԸ.— « ՔԱՐԻՒՂԸ ԶԻՆՈՒՈՐԻՆ ՉԱՓ ԿԵՆՍԱԿԱՆ Է ».— ՏԷԹԷՐՏԻՆԿ ԾԱԽՈՒ Կ'ԱՌՆԷ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՆԱՒԹԱՀՈՐԵՐԸ.— ԵՒ ԱՀԱ ԿԱՐՄԻՐ ՔԱՐԻՒՂԸ...

Կովկասեան արշաւանքին յաջողութենէն խրախուսուած՝ Տէթէրտինկ, որ արդէն պատկառելի հարստութիւն մը դիզած էր, սկսաւ նոր հողեր գտնել Ատլանտեան լեռնաշղթայէն մինչեւ Հարաւային Ամերիկա։ Ամէն մը Եգիպտոս էր ան, յետոյ Սիամ, յետոյ Պալքանները, յետոյ Վէնեզուէլլա։ Դրամ շահելէ աւելի անոր գլխաւոր մտահոգութիւնն էր ընդարձակել իր տիրապետութեան սահմանները, շնորհիւ վեհափառ քարիւղին. որովհետեւ, ինչպէս բացատրեցինք, անիկա լրջօրէն կը հաւատար այդ հեղուկին քաղաքական արժէքին։ Ազգային միջազգային դէպքերը խակայէս պիտի արդարացնէին իր այդ համոզումը։

Ճիշդ է որ Տէթէրտինկ Կովկասեան քարիւղի ճարտարարուեստին դաշտացման մէջ վիթխարի դեր մը կատարած էր ինչպէս Մասուրովները, Միրզոյեանցներն ու Մանթաշովները, սակայն սլէոք եղածին չափ զօրաւոր չէր դեռ պատերազմէն անմիջապէս առաջ, ռուսական կայսրութեան բոլոր նաւթահանքերը խլելու համար։ Յաբերու հայրենիքը աշխարհ մըն էր ինքն իր մէջ, իսկ ռուսական կառավարութիւնը բաւական ուժով էր անդըլիահպատակ Հոլանտացիի մը ձեռքը խաղալիկ չըլլալու համար։

Միւս կողմէ, սակայն, Շէլը ասպարէզ անհրաժեշտաբար կ'ունենար եւ լրջօրէն կը սպառնար Րաքֆէլլըրի հաստատութեան։

Սթէնտըրտ Օյլը սկսած էր կորսնցնել իր եւրոպական շուկաները։ Ֆրանսան, Գերմանիան կամ Իտալիան Նիւ Եորք չէին դիմեր հիմա քարիւղ գնելու համար, Լոնտոն աւելի մօտ էր իրենց սահմաններուն։

Այս մրցակցութենէն ծագեցաւ, անաւասիկ, Տէթէրտինկի եւ Իտնքի « պատէպեան » միջեւ ամիսներէ ի վեր շարունակուող պատերազմը։ Րաքֆէլլըր իր դիմաց զօրաւոր թշնամի մը ունենալով հանդերձ, հաւանաբար ոչ բարեացակամութիւն ցոյց պիտի տար, եթէ Տէթէրտինկ, այդ յանդուգն մարդը, Հարաւային Ամերիկան կամ Եւրոպան իր թագաւորութեան սահմաններուն մէջ առնելէ յետոյ, ամերիկեան քարիւղն ալ սեփականացնելու չափ մոլեգնոտ ծրագիրներ չմշակէր։

Անշուշտ, Հոլանտացին չէր ուզեր կամ, աւելի ճիշդ է ըսել, չէր կրնար մէկ օրէն միւսը քարուքանդ ընել Րաքֆէլլըրի հիմնարկութիւնը, սակայն կ'աշխատէր, որպէսզի ծերուկ ազուէսը իր թաթը չերկարէր մինչեւ Թուրքիոյ սահմանները։ Այդ էր պատճառը որ անիկա հսկայ գումարներ կը տրամադրէր ընդարձակ հողամասեր գնելու համար Թուրքեստանի կամ Սախալինի մէջ։ Պահակի դեր պիտի կատարէր ան կայսրութեան ամէնէն հեռաւոր անկիւններուն։ Ընդհանուր պատերազմն ու պոլշեւիկեան յեղափոխութիւնը պիտի ընդհատէին իր աշխատանքները այդ ճամբուն վրայ։

×

Այժմ տեսնենք թէ Տէթէրտինկ ինչ միջոցներով խնամութիւն հաստատեց բրիտանական կառավարութեան հետ։

Ինչպէս յայտնի է, Անգլիա չատ չնչին քանակութեամբ քարիւղ ունի։ Ամէն տեսակէտով խախտուող այս ժողովուրդը, զրկուած է բնութեան այդ բարիքէն։ Անհաշուելի քանակութեամբ հանքածուխ ու երկաթ մթերուած են այս ափ մը կղզիին տակ, բայց քարիւղ գրեթէ չկայ։ Այդ պատճառով իսկ Մեծն Բրիտանիան նաւթային արդիւնաբերութիւն չունի։

Սակայն եւ այնպէս, այս մեծահարուստ ու նիւթապաշտ ժողովուրդը չէր կրնար անտարբեր մնալ Նորին Վեհափառութեան հանդէպ։ Եթէ Ամերիկան անմրցելի բարձրութեան մը հասցուցած էր քարիւղի ճարտարարուեստը որ մեծ չափով նպաստած էր անոր քաղաքական հեղինակութեան ուժեղացումին, Անգլիան ալ կրնար, բնականաբար, նոր ձեւ մը գտնել այդ հեղուկէն օգտուելու համար։ Բրիտանական դրօշակը կը ծածանէր աշխարհի հողերուն մէկ երրորդին վրայ. միթէ՞ կը պակսէր քարիւղ ճարելու համար։ Կասկած չկայ թէ այդ հեղուկը կենսական է մեր հայրենիքին համար, կը մտածէին օրուան իշխանաւորները, առնէ՛ք քառասուն կամ յիսուն տարի առաջ։

Մասնաւորաբար անգլիական Ծովակալութիւնը չափազանց կը հետաքրքրուէր քարիւղով։

Նաւատորմին սպառազինութիւնը աւարտելու կամ վառելանիւթի ծախքերը կրճատելու տեսակէտէն, քարիւղի գործածութիւնը չատ ձեռնտու էր։ Անշուշտ օտար երկիրներէ ներածուած քարիւղով չէր որ պիտի փոխարինէին ազգային հարստութիւնը՝ հանքածուխը։ Պետութիւնը իր անսպառ միջոցները շարժման մէջ պիտի դնէր նաւթային շրջաններ ձեռք բերելու եւ իր հովանաւորութեան տակ արտասահմանի մէջ քարիւղի բրիտանական ճարտարարուեստ մը հիմնելու համար։

Ու ծովակալութիւնը անմիջապէս գործի սկսաւ։ Լոնտոնի մէջ կար քարիւղի կարեւոր ընկերութիւն մը՝ Ռոյըլ Տըչը որ ամէն կարելիութիւն ունէր կառավարութեան ծրագիրները իրականացնելու համար եւ կրնար մեծ ծառայութիւններ մատուցանել երկրին։ Գաղտնի բանակցութիւններ կատարուեցան նախարարութեան եւ ընկերութեան հոլանտացի տնօրէնին՝ Տէթէրտինկի միջեւ։ Սակարկութիւնը տեւեց քանի մը շաբաթ ու յանգեցաւ հետեւեալ որոշումին.—

Ռոյըլ Տըչը աշխարհի չորս անկիւններուն վրայ ռազմագիտական կէտեր պիտի « տնկէր » բրիտանական նաւատորմին համար, իսկ ծովակալութիւնը, ուրեմն անգլիական կառավարութիւնը, իր զինուորական ու քաղաքական խնամակալութեան տակ պիտի առնէր Տէթէրտինկի հաստատութիւնը։ Աւելի պարզ խօսելով, Հոլանտացին վառելանիւթ պիտի հայթայթէր, Անգլիան պիտի պաշտպանէր անոր հողերը Սախալինէն մինչեւ Վէնեզուէլլա։

Խնամութիւնը կնքուած էր արդէն ու 1914ի ամրան երբ Թնդանօթները սկսան որոտալ ռազմադաշտերուն վրայ, Տէթէրտինկ առանձնաշնորհեալ դիրք մը կը վայելէր բրիտանական կայսրութեան մէջ։ Ռոյըլ Տըչ եւ Շէլ ընկերութեան բաժնեթուղթերուն մեծագոյն մասը կը պատկանէր Լոնտոնի կառավարութեան. քարիւղի հաստատութիւնը կը դառնար պետական հիմնարկութիւն։

Հոլանտացին էր որ պիտի վարէր հիմա պատերազմը կամ թերեւս բրիտանական կայսրութեան ճակատագիրը՝ ծովերուն վրայ ու օդին մէջ։

Պէտք է չմոռնալ որ քարիւղը արդարեւ շատ խոշոր դեր մը կատարեց արհաւիրքի տարիներուն։ Անիկա դիւրացուց Դաշնակիցներու յաղթութիւնը։ Անհրաժեշտ էր ինչպէս զինուորին սնունդը։ Պատերազմի առաջին երկու տարին, նախանձելի պակասը այնքան զգալի չէր Անգլիոյ կամ Ֆրանսայի մէջ։ Բայց 1917ը լուրջ մտահոգութիւններ պիտի պատճառէր անոնց, որովհետեւ այդ շրջանին էր որ սկսաւ ընդծովեայ պատերազմը։ Գերմանիան, որ երեք տարուան օրհասական կռիւներէն յետոյ տակաւին կը հաւատար իր յաղթանակին, ժահացու հարուած մը պիտի տար իր թշնամիներուն։ Ընդծովեաններով պահակ պիտի ասպատէր Դաշնակիցներու հաղորդակցութեանց ճամբաներուն վրայ եւ թոյլ չպիտի տար որ անոնք ուտելիք կամ քարիւղ ստանային իրենց գաղթավայրերէն։ Ուրիշ միջոց չկար հպարտ Ալպիոնը ջախջախելու համար։

Հարիւրաւոր նաւեր ընկղմեցան քանի մը ամսուան ընթացքին։ Տէթէրտինկի նաւատորմը ահռելի կորուստներ կրեց։ Քարիւղ չմնաց Անգլիոյ զինուորական մթերանոցներուն մէջ։ Գերմանիոյ ընդծովեանները անխնայ հարուածեցին այն բոլոր շոգենաւերը որոնք Հարաւային Ամերիկայէն քարիւղ կը բերէին Անգլիոյ նաւահանգիստները։ Տէթէրտինկի կազմակերպութիւնը քայքայուեցաւ. Դաշնակիցները հիմա ոչ ուտելիք կը ստանային, ոչ « Թնդանօթի միս », ոչ ալ վառելանիւթ։ Կարելի՞ էր այլեւս յաղթանակի մասին խորհիլ։

Այս դժնդակ կացութեան մէջ էր որ Քլէմանսօ օգնութեան հրաւէր կարդաց ամերիկեան կառավարութեան.

— Առանց քարիւղի չենք կրնար պատերազմը շահիլ, բացատրեց Ֆրանսայի վարչապետը, քարիւղը զինուորին չափ կենսական է, քարիւղ ղրկեցէք մեզի...

Ուաշինկթըն անտարբեր չէր կրնար մնալ այդ աղերսանքին առջեւ։ Սթէնտըրտ Օյլի հիմնադիրը, այդ գերագոյն վայրկեանին, մոռցաւ Շէլի հանդէպ ունեցած իր ատելութիւնը, անոր տրամադրութեան տակ դրաւ իր ամբողջ նաւատորմը, եւ հսկայ քանակութեամբ քարիւղ ղրկեց Դաշնակիցներուն։ Ամիսներ ետքը Գերմանիա կը ստորագրէր զինադադարը։

Հետեւաբար Տէթէրտինկ ամերիկացի միլիոնատէրին օժանդակութիւնով, կ'ապահովէր Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի յաղթանակը։ Այդ ծառայութիւնը լիուլի պիտի վարձատրուէր մօտաւոր ապագային։

1918ին քարիւղին արժէքը տնտեսական, ռազմական ու քաղաքական տեսակէտներով, փաստօրէն ապացուցուած էր բրիտանական կառավարութեան համար։ Շէլը պետութեան ամէնէն կենսական օրգաններէն մէկն էր հիմա եւ հետեւաբար արժանի անոր պաշտպանութեան։ Տէթէրտինկի հեռատեսութիւնը շօշափելի արդիւնքներ տուած էր։

Այդ թուականէն ետքն էր որ Անգլիոյ միջազգային քաղաքականութիւնը սկսաւ քարիւղ հոտիլ։ Պատերազմէն տասը տարի առաջ անիկա կը հովանաւորէր համաշխարհային արդիւնաբերութեան հարիւրին երկուքը, պատերազմէն տասնեօթը տարի վերջ, սեփականացուցած է ընդհանուր քանակին հարիւրին եօթանասունը, իսկ այս տոկոսին կէսէն աւելի կը պատկանի Տէթէրտինկին։

1920 Թուականին Ճորճ Քալաւորը ասպետական տիտղոս կը շնորհէր Տէթէրտինկին՝ ի նշան երախտագիտութեան։ Հոլանտացին հասած էր իր նպատակին — բրիտանական հովանաւորութիւն։ Ալ ի՞նչ հեղինակութիւն ունէր ան Արեւելքի թէ Արեւմուտքի մէջ։ Աւելի ուժով էր քան իր ամերիկացի բարեկամը։

Հաշտութեան կնքումէն յետոյ, Տէթէրտինկ ուշադրութիւնը կեդրոնացուց Ռուսաստանի վրայ։ Յեղափոխութիւնը քարուքանդ բրած էր ցարերու հայրենիքը։ Արիւնը, աւերակը, ամէն պաշտօնէի պատահնութեան պիտի առնէին իրենց՝ սեփականացնելու համար այդ հսկայ կայսրութեան քարիւղները։

Պոլշեւիկները ոչ կանոնաւոր բանակ ունէին, ոչ կազմակերպեալ պետական մեքենայ, ոչ ալ վարկ՝ արտասահմանի մէջ։ Մինչդեռ ինք բրիտանական կայսրութեան ընդարձակ որդեգիրն էր։

Այսպէս բարբառեց Տէթէրտինկ իր Լոնտոնի շքեղ գրասենեակներուն մէջ։ Իր խանդավառ ծրագիրներուն մէկ մասը պիտի յաջողէր սակայն։ 1918էն մինչեւ 1920 անիկա, արդարեւ, բաղձալի նաւթահանքեր գնեց Ռուսաստանի մէկ ծայրէն միւսը։ Ռուս հանքատէրերը՝ նախկին մեծահարուստներ, շնչասպառ Լոնտոն կը դիմէին հնչուն դրամի վերածելու համար իրենց ունեցածը - չունեցածը։

Բայց, աւաղ, անակնկալ դէպքեր պիտի արգիլէին Տէթէրտինկի յառաջխաղացումը։ Պոլշեւիկները հետզհետէ կը գրաւէին Ռուսաստանի ծայրագաւառները։ Ուրալը, Կովկասը, Թուրքեստանը, Սախալինը իրենցն էր հիմա։ Վրանկէլն ու Քոլչաքը ջարդուփշուր եղած էին խորհրդային բանակին առջեւ։ Քարիւղը ազգային սեփականութիւն էր բանուորներու եւ գիւղացիներու հայրենիքին մէջ։

Տէթէրտինկի գործը դարձեալ կիսատ պիտի մնար, որովհետեւ միջազգային հորիզոնին վրայ կը տեսնուէր նոր ուժ մը — պոլշեւիկեան կարմիր քարիւղը։

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

***

⁂ Ժամը բաժնուած է 60 վայրկեաններ, որովհետեւ ոչ մէկ թիւ այնքան մանր թիւերու կը բաժնուի, որքան 60ը։ Հաւասար կերպով կարելի է բաժնել հետեւեալ թիւերով,— 2, 3, 4, 5, 6, 10, 12, 15, 20 եւ 30։

⁂ Լուսնի ջերմութիւնը 216 աստիճանէն (Ֆարէնհայթ) կը բարձրանայ 243ի, երբ արեւը մօտ ըլլայ։

⁂ Մասնագէտի մը կարծիքով, ութ տարեկան աղջիկը պէտք է քնանայ ժամը 6ին, տասը տարեկանը՝ 7ին, 12ը՝ 7.30ին, 14ը՝ 8ին, 16 եւ 17ը՝ 9ին եւ 18ը՝ 9.30ին։

Յ« Ճ Ո Ս Ո Ց »

ՃՋԳԳՈՄՈՅՏ ԿԳ ՃՋԳՈՒՃՈԿ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ

= o =

ԽՄԲ.— Ուշացած՝ կամքէ անկախ պատճառով։

Ժողովուրդներու պատմութեանց մէջ կան պարագաներ, երբ յուսախաբ բաղձանքներ զգալով իրենց իսկ գործած սխալը, գերմարդկային ճիգով մը կ'ուզեն դարմանել զայն։

Այսպէս եղաւ փետր. 18ը մեր ժողովուրդին համար։

Մեծ պատերազմով յոգնած, մաշած եւ անզգամահատուած հայութիւնը, կծկուած չոր եւ մանրանկար հայրենիքի մը չուրջ, դարերու երազին սթափած գինովութենէն վերջ, երբ այլեւս կը կարծէր թէ բնականոն կեանք մը պիտի թեւակոխէր, տեսաւ որ դեռ չատ բան կայ ընելիք անոր հասնելու համար, որովհետեւ դէչ պայմաններու տակ աշխարհ եկած մեր մանուկ հայրենիքը տակաւին այդ ուժը չունէր։

Այս տագին յուսախաբութեան վրայ աւելցուցէք նաեւ չորս կողմերու թշնամի դրացիները, նոր կուռքերու հետամուտները եւ այն ատեն կը բացատրուի՝ թէ ինչո՛ւ մեր այնքա՛ն քաջութեամբ կռուած հայրենակիցներու ականջները աւելի տրամադիր կ'ըլլային լսելու զաւեշտը սպառող չոքաթի, քարիւղի, դանդաղ մթերքներու ռուսական վակոններու, եղբայր Քէմալականներու պատմութիւններ։

Այս հողերանութիւնը զօրացնելու ծառայեցին անշուշտ, կարմիրներու անսպառ դրամը եւ շատ մը ուրիշ պարագաներ՝ որոնցմով նպաստաւորուեցան ամէն գոյնի թշնամիները։

Ու իշխանութիւնը յանձնուեցաւ անոնց, ժողովուրդի խնդրանքին վրայ, լարախաղաց Լեգրաններու եւ Մռաւեաններու միջնորդութեամբ։

Ու ... եկան նոր տէրերը, իրենց խոստացած բարիքներով։

Եկա՛ն, շաքարի, քարիւղի, ցորենի հարուստ վակոններով, մնացած փշրանքները հեղափոխական նաւերն տանելու համար Ադրբէջան եւ Ռուսիա։

Եկան իշխանաւորները մեր կարմրուկները,— Գէորգ Աթարբէկեանի նման վայրագ խելագարներ, արիւնոտ կառաւաններ, եւ ո՞վ հեղնանք, հայ հարազատութեան կոմիսարներ, քէմալական լրտես Սիւլէյման Նուրիները։

Եկան ու բարիքին տեղ բերին կարմիր Ռուսիոյ հսկայ գօտին փոխան հայութեան նոյնքան փոխան մէջքին փաթթելու համար։

Ժողովուրդը զգաց գործուած սխալը։

Իր մորթին վրայ զգաց՝ դառն խաբէութեամբ հասցուած եւ հետզհետէ հիւծող քշուած հայ ազատութեան, իր սիրելի զաւակներուն՝ Հայաստանի Դաշնակցականներու ձերբակալութեան։ Հողմաչէս բռնուեցաւ բանտերու մէջ կացնահարուած իր հերոսներուն աքսորութիւնը լսելով, եւ նախազգացումը ունեցաւ «մեծ աղէտ»ին։

Անխոյր բոլորին աչքերը ուղղուեցան «փրկիչ»ին, ցեղին պահապան հրեշտակին, եւ երբ ղեկավարը պատասխանեց՝ պատահեցաւ անխուսափելին։

Դաւիթ՝ Գողիաթի դէմ։

Ժողովրդական ցասումը աւլեց անհարազատները,—որոնք աւելի խոհեմ եղան յետադային — կոտրուեցան բանտերու դռները եւ խնայուեցաւ «մեծ աղէտը»։

Պէտք է ծանրանալ այս մասին։ Որովհետեւ, ինծի հակաբոլշեւիկեան ըմբոստութեան գլխաւոր արժէքը ատոր մէջ կը կայանայ։

Առանց Փետր. 18ի, մնացած ափ մը հայ մտաւորականութիւնը նոր «Ապրիլ Տասնըմէկ» մը պիտի ունենար այս անգամ հայանուն մարդոց ձեռքով։

Եւ սա պահուս, երբ կը յիշեմ հերոսական պայքարի տեւողութեան ընթացքին ինկած մեր կորիւնները, «Ուսանողական գունդ»երու մեզ տարեկից վաղամեռ ընկերները, անզգամ մը հոս միտքս կուգան մեծ բանաստեղծին բառերը.

— «Ազգին համար ինկաք՝ դուք շատ ապրեցաք»։

Հ. ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ

***

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՄԵՐ ԲՈԼՈՐ ԹՂԹԱԿԻՑՆԵՐԷՆ ԵՒ ԱՌ ՀԱՍԱՐԱԿ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐԷՆ ՕՐԸ ՕՐԻՆ ՀԱՂՈՐԴԵԼ ԻՆՉ ՈՐ ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ ԻՐԵՆՑ ՇՐՋԱՆԻՆ ԿԱՄ ԳՈՐԾԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ (ԱՐՁԱԿՈՒՄ, ՕՐԱԿԱՆԻ ԿԱՄ ԺԱՄԵՐՈՒ ԿՐՃԱՏՈՒՄ ԵՒԱՅԼՆ)։

ՊՐՊՏՈՒ՞Մ ԹԷ ՄՐՏՈՒՄ

= o—o =

·ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ·

ԽՄԲ.— Ահաւասիկ ամբողջական թարգմանութիւնը այն ըմբոստացուցիչ գրութեան, որ հրատարակուած է Je Suis Partout շաբաթաթերթին մէջ, (23 փետր. 1935), եւ որու մասին խօսած էինք երէկ օր.—

Փարիզի մէջ կը հիւրընկալենք մօտ 20.000 Հայեր, զորս վիճակագրութիւնները, անմեղութեամբ մը, քով քովի կը դնեն Թուրքերուն, Հայոց ամէնէն կատաղի թշնամիներուն հետ։ Այս Հայերուն մէջ անշուշտ թիւ մը կը կազմեն մտաւորական տարրեր, նախկին ուսանող-պաշտպաններ, որոնք ժամանակին ուսանողութիւն բրած են Թիֆլիզի մէջ։ Մօտէն կը ճանչնամ հայ ջութակահար մը եւ նորավէպ գրող մը։ Ասոնք բարեհամբոյր մարդիկ են, պարզամիտ արուեստագէտներ, բոլորովին անհաղորդ մեզի, այլ սակայն տոգորուած մեր հոգեբանութեան թափանցելու խոր ցանկութեամբ։ Անոնց վրայ աւելցուցէք քանի մը զինագործներ եւ քարիւղի վաճառականներ։ Ասոնք կը կազմեն Փարիզի տեւական աշխարհաքաղաքացիութեան նպաստը,— երեւոյթ մը որ ոչինչ ունի անբնական։

Փարիզի Հայերը կը բաժնուին երկու դասակարգի.— ճարպիկ վաճառականներ եւ իրենց ճակատագրին յարմարած թշուառներ։

Հայ վաճառականը, բովանդակ Արեւելքի մէջ, ճանչցուած է Հրեային հաւասար համբաւով մը։ Բայց Ֆրանսայի մէջ Հայը կը մրցի Հրեային հետ եւ կը գերազանցէ զայն կրկնապէս։ Հայ վաճառականն կը հանդիպինք նոյն թաղերուն մէջ, ուր են Հրեաները, 9րդ եւ 11րդ թաղամասերը, նոյն առեւտուրով գրաւուած,— գորգ, (ուր ասեղնական դիրք մը գրաւած են, ինչպէս Սպանիացիները պտղավաճառութեան մէջ), մուշտակ, ադամանդ, հնութիւն, վերջապէս ինչ որ կը ծախուի համաձայն յաճախորդին, ամէն ինչ որ կարելի է վաճառել սակարկութեամբ եւ բերնի ճարպիկութեամբ։ Հայերն ալ, Հրեաներուն նման, կը խորշին արդիւնաբերութենէ։ Անոնք առեւտրականներ են, միջնորդներ, վաշխառուներ։

Առանց փոխանցման գծի, այս խո[illegible] մէջ ներկայացնենք արուարձաններու նիւթած Հայը։

ԱՂԲԱՆՈՑ ԿՂԶԻ ՄԸ

Գրընէլի կամուրջը որուն կը հենու բնանկարի մը վրայ, որ կազմուած է տախտակէ տաղաւարներով, մթերանոցներով, երկաթագանց պուրակներով,— շնորհիւ քիչ մը ջուրի, քանի մը հասակաւոր ծառերու, բնանկարը տակաւին կը պահէ շնորհք զոր պէտք է ունեցած ըլլայ առաջ։ Մանէ մը, աղբամանի մը մէջ նետուած։

Ձախին, կամուրջը կը հաղորդակցի Սէն Ժէրմէն կղզիին հետ, ուր պիտի գտնէք վերստին, որովհետեւ հոս կը պատսպարուին, խառն ի խուռն, Փորթուգալցիներ, Սպանիացիներ, Իտալացիներ, բոլորն ալ բանուորներ մօտիկ գործարաններուն (Ռընօ), եւ քանի մը Չինացիներ, ցանուցիր, որոնք կը կազմեն Գրընէլի կղզին գաղութին բեկորները։

Լատին բնակչութիւնը ունի սիրտակ եւ կանանչ տնակներ, զորս կը ներկեն կամ կը նորոգեն իրենք իրենց ձեռքով։ Այս փողոցը չատ աղտոտ պիտի թուէր Ֆլամաններուն։ Բայց լքեալ կուգայ, տեսնելէ վերջ Հայոց փողոցը։

Ասոնք, Հայերը, իրենց բնակավայր ընտրած են ճահիճներուն, հեղուկ ցեխի լիճերու եզեր, գարշահոտ առուակի մը եզերքը, որ այստեղ կը կազմէ փոքրիկ կղզի մը մեծ կղզիին վրայ։ Նախընտրելի էր քալել զինուորներու յատուկ արտաքնոց - փոսերու մէջ քան թէ այս աղբավայրին մէջ։ Եւ այս աղբանոցին մէջ գետնավարօ ձողերով, անոնց վրայ քովքովի բերելով հին սայլակներ, ժանգոտած երկաթէ փեղկեր, պատնէշի կտորներ, պատռուած պայուսակներ, փտած տախտակներ, ճիւղ ու երկաթագիծ, իրարու առնելով քանի մը կղմինտր, եւ կ'ունենաք խրճիթ մը, ուր իրարու վրայ դիզուած կ'ապրին 10—15 Հայեր։

Ողորմելի ցեղ մը։ Ճիշդ է որ անողորմ ճակատագիր մը ունեցաւ,— ջարդ երեսուն տարիներ, 1890—1920։ Ապտիւլ Համիտէն վերջ, որ ջարդեց 300.000 Հայեր, Երիտասարդ Թուրքերը շարունակեցին կոտորածը Անատոլուի նայի մէջ, Տիւրքինները՝ Լիբանանի մէջ, ուր ապաստանած էին շատեր եւ ուր, Սուրիոյ մէջ մեր յառաջխաղացութեան ժամանակ, փրկեցինք անոնք որ չէին կրցած ռուսական յեղափոխութենէն խոյս տալ Սեւ Ծովու ճամբով։ Այսպէս է որ մեր մէջ կ'ապրին գրեթէ անոնց մեծամասնութիւնը, մօտ 15 տարիէ ի վեր։

Դժբախտութեանց անընդհատ այսպիսի շարքի մը մէջ, հաւանական է որ ժողովուրդ մը իր պատասխանատուութեան բաժինը չունենայ։ Պէտք է խոստովանիլ,— Թուրք պաշտօնական բարբարոսութիւնները, Եփրատի եզերքներուն վրայ կատարուած գնդակահարութիւնները շատ քիչ պիտի խլէին զայրոյթի մեր ճիչերը, տեսնելէ վերջ Հայերը մեր դռներուն առջեւ, իրենց ծուլութիւնը, մասյլ ճակատագրապաշտութիւնը, որմէ դուրս կ'ելլեն միայն խաբելու համար եւրոպական վաճառականութիւնը իրենց ասիական առեւտուրով։

Զհաւատանք թէ անոնք կը տառապին Սէն Ժէրմէն կղզիին վրայ իրենց հիւղակներուն մէջ։ Ի վերջոյ բնական կեանք մըն է այդ իրենց համար։ Բոլոր անոնք, որ, օրինակի համար՝ դաշտերու մէջ, անխոհեմութիւնն ունեցած են իրենց վայելուչ բնակարանները վարձու տալու Հայոց, գաղափար մը կազմած են այդ մասին։ Հայերը յաջորդ օրն իսկ աղբանոցի վերածած են անոնք մը, ուր Ֆրանսացի բանուորները պիտի ամչնային փոքր քաղքենի էնթէրիոր մը,— ամէն կարգ գարշահոտութիւն սփռած իրենց չարցուած ձուկերով, փտած իրենց բնաւեկան կերակուրներով, վեր վար դիզած իրենց ցնցոտիներու կապոցները, իրենց անունն չունեցող կտորուանքները,— այս ամէնը իրենց չուրջ դիզելու սովորութիւնը կը բացատրուի միայն քրջահաւաքի իրենց անհաղթահարելի կոչումով։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԳԻՒՂԱԿԸ

Օտարականին համար,— ըսել կ'ուզենք՝ Ֆրանսացիին համար,— գրեթէ անթափանցելի է Սէն Ժէրմէնի կղզին պատնէշը իր ... փողոցներու լաբիրինթոսով եւ փոքրիկ բակերով։ Երբ կ'անցնիք փոխին կամրջակը, հոգին [illegible] քաշուին) բնակիչները՝ խուսելով ձեր այցելութենէն։ Ջուրի տակառները, որոնցմով ծածկուած են իրենց դուռները, կը փակեն ձեր ճամբան։ Աւելի դիւրին է երթալ դիտել թէ ի՞նչպէս կ'ապրին Հայերը Պուա - Քոլոմպի մէջ, Քլամարի մէջ, այլ մանաւանդ Ալֆորվիլի մէջ, ուր անոնք մօտ 2000 հոգինոց գաղութ մը ունին։

Ալֆորվիլ հասարակ արուարձան մըն է, վայելուչ, բաւական մաքուր՝ այնքան ատեն որ չէք գացած մինչեւ Սէն Փիէր Թաղը,— Էթիէն Տոլէ կոչուած միապաղաղ փողոցին ծայրը։ Ու թէ նոյն իսկ դուք չհանդիպիք սա խոշոր աչքերով տղոց, սա կարճլիկ, դունչոյլիկ ու սեւուլիկ կիներուն՝ փաթթուած իրենց խնձորի պէս կանանչ կամ նարինջի պէս գունեղ շալերուն մէջ, ոչինչ՝ որ կը սկսի անմիջապէս ձեզի պիտի հասկցնէր որ հասած էք,— Հայոց Թաղն էք։ Ի՞նչ հարկադրութիւն, սակայն, որ փոքրիկ փողոցները կը կրեն պճնազեղ անուններ, ոգեկոչելով հանգուցեալ գիւղատուններ,— Զատկածաղիկներու փողոց (Rue des Pâquerettes), Ծածանակի փողոց (Rue du Goujon), Փշաձուկերու փողոց (Rue des Epinoches), Անմոռուկներու փողոց (Rue des Myosotis), Մանիշակներու փողոց, եւն.։

Այստեղ, սակայն, ինքնակերպ շինութիւններ չկան,— Հայերը դէչ աղէկ բնակարան մը մտած են, ճիշդ ինչպէս արուարձանի բնակչութեան մեծամասնութիւնը։ Սակայն իրենց բնակութեան յատուկ ձեւի բերած են փոքրիկ տաղաւարները, որոնց պատերը ծեփուած են եւ տանիքները կարմիր կղմինտրով ծածկուած։ Ամբողջ հօտը (paroisse), որ, արդարեւ իր եկեղեցին ալ ունի, կը ներկայանայ նոյն աղտոտ դէմքով եւ վատառողջ պայմաններու մէջ։ Բակերու, լքուած պարտէզներու մէջ աղբի նոյն դէզը, որ ձեզի յաւիտենապէս կը խնայէ Երզրումն ու Տրապիզոնը երթալ տեսնելու փափաքը։

Կարելի էր, այստեղ, ինչպէս Սիոնիներուն համար, ստեղծել բանուորական աւան մը, ուր վատառողջութենէ պիտի կարենային գտնել, Եւրոպացիներու գաղափարով, անհունի բարօրութիւն մը։ Սակայն ատոր համար ալ պէտք է որ Հայերը օգտագործելի

տարբ մը ըլլային: Փոքր մը կատարուեցաւ, մանաւանդ սրատար, Թոնի Հովաքին մանուածներուն մէջ, — այս վայրը ներխուժումի իրական նրբանցք մըն է բոլորԹիւններուն և Էրմանթէններուն համար, որոնք ցամաք կ'իջնեն Մարսիլիոյ մէջ: Բայց Հայը շատ աւելի՝ հանգիստ կը տանի աղքատ և ողբալը, քան քանի մը ժամուն կանոնաւոր եւ հաւասարական աշխատանքը: Գործարանին մէջ Հայը, բարոյապէս եւ ֆիզիքապէս, աւելի միջակ բանուոր մըն է քան Ալճերիացին: Զարմանալու ոչինչ կայ, եթէ չուտով կը լքէ իր աշխատանքը, առանց սպասելու յանձնիր որ արծակին զինք աշխատանքէն: Իր վերջին չարաճճակամով ժամանակ մը կը գնէ Փարիզի համար, որ յարմարվայր մըն է այն միակ գործերուն՝ որոնց ընդունակ ըլլար: Անոնք որ փորձած են Հայը աշխատցնել հողագործութեան մէջ, (առաջնորդ ժողովուրդներու պատրանքն է այս), չանան ղայն արտին եռեւր այնքան երկար, որքան ուրիշներ՝ մեքենային առջեւ:

Ինչո՞վ կ'ապրին: Անշուշտ նպաստով, կամ աղամանդի գործով, զարդ նորոգելով, մանաւանդ առեւտրական կարասիներ առեւտուրով: Ի՞նչ գեղեցիկ նպաստ, կը տեսնէ՞ք, մեր ազգային տնտեսութեան համար: Անոնք չեն կրնար նպաստել իրենց մտայ դարձող Ֆրանսական մանր առեւտուրին, որքան ալ խնչճաւոր գործողներ ըլլան: Այն Հայը, որ բանի մը պէտք ունի, կը գնէ, փոխ կ'առնէ միայն Հայէն, որ աւելի ճարպիկ, անցեալին մէջ նուաճուած ըլլալով, իրմէ աւելի կարողութեան մը տէր է եւ կրցած իրագործել իր ցեղին միակ փառասիրութիւնը, — չէրը: Ասոնք, Փարիզի արուարձաններու գրեթէ բոլոր գաղութներուն մէջ, հիմնած են նպաստավայրեր, մանրանկար արհեստանոցներ, պաշարներ, ուր կրնաս գնել ինչ որ ուզես: Այս հանգրուանին մէջ, առանց, առանց ապրելու աւելի առողջ քան իրենց ցեղակիցները, կը զգան որ իրենց մէջ կ'արթննայ մրցակցութեան եւ փոխանակութեան բնազդը: Կիրակի օրեր, դուք կը տեսնէք որ այս պէտքերի խանութներէն դուրս կ'ելլեն մարդու նման արարածներ, կանանչլաչակով, — որոնք ապահովաբար երբեք լուացած չունին, — աղճերիացի բազարաններու նման՝ փաթթուած իրենց բացդուրն, բամպակէ վերարկուներուն մէջ, — կ'արժէր տեսնել թէ ինչպէս Հաղուստը կը փորձեն իրենց վրայ, կը սակարկեն կամ կը փոխանակեն Հրեաներու պազարին մէջ: Քանի մը տարի վերջ, անոնցմէ մին կը դառնայ Սանթիէի կամ Ֆօպուր-Մոնմարթրի կոկոզավիզ ու ճարպոտ Էրմանթէններէն: Փարիզի մայթերուն վրայ, եթէ իրենց լեզուն չմատնէր, դուք պիտի յաճախ չփոթէիք Հրեաներուն հետ: Եւ պարապ տեղը չէ: Ընդմէջ Իսրայէլի եւ այս եղականքաններուն, զուգակշիռ կ'երկարի շատ հեռուներ, — միեւնոյն յարմարութիւնները, միեւնոյն պակասը որեւէ հողի կապուելու զգացումին, (բոլորն ալ մեկնած են իրենց ծննդավայրէն, առանց վերադառնալու մտածումը ունենալու), միեւնոյն խանդակցութիւնը կեդրոններու մէջ, ուր կարծես թէ ընդմիշտ ճախճախուած են ճակատագրէն, ուր մինչ ջարդերը զիրենք կը կոտորէին, ուրիշ յանկարծ դուրս կը տեղային, մինչ կեղծ փայլով մը եւ գործի վրայ, աւելի քան առաջ: Հայը, Հրեային հետ, մերէն է (խառնածին): Միակ տարբերութիւնը այն է որ Հայը աւելի խորամանկ է, չունի սեմական ցեղին անողոք կենսունակութիւնը: Աւելի նոր է նոյնպէս արեւմուտքի գործերուն մէջ, եւ քաղաքական խնդիրներով չի զբաղիր:

Ի՞նչ պիտի ըլլայ Հայոց երկրորդ սերունդը: Հայը, ինչպէս Հրեան, բազմածին է: Տասը տարի վերջ, թերեւս ունենանք 40.000 Հայեր Փարիզի մէջ, 10.000ը ինծի եւ քեզի պէս Ֆրանսերէն խօսելու կարողութեամբ, ամուսնութեան տարիքին հասած: Դուրս պիտի ելլե՞ն իրենց ցեղային աւանդութիւններէն: Պէ՞տք է արտօնել ամուսնութիւնը Արեւելքի այս խառնուրդ արեան հետ, տկարացած անհամար ցեղախառնութիւններով, ջարդերու երկար շրջանով մը, հարստահարութիւններով, բնախօսական թշուառութեամբ: Վրդովուելու համար՝ հարկ չկայ՝ «ցեղապաշտ» ըլլալու:

ԼԻՍԻԷՆ ՌԸՊԱԹԷ

ԹՈՒԱՆՇԱՆՆԵՐ ԺՈՂՎԵՑԷՔ

ՄԵՐ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ԿԵԱՆՔԸ

= o =

ՎԻԷՆ, (Յառաջ) — Դժբախտաբար ճիշդ ժամանակին չկրցայ տալ մեր գաղութին պատկերը, «Յառաջ»ի տարեկան տեսութիւններու կարգին:

Ինչպէս ուրիշ առթիւ ալ գրուած է, Վիէնի հայ գաղութը հաստատուած է 1922էն ի վեր, քանի մը հայ ընտանիքներով եւ հետզհետէ աւելցած է: Ահա ներկայ մեր ճշգրիտ թիւը, հրատարակուած ոստիկանութեան կողմէ, քանի մը շաբաթ առաջ: — 939 Հայ, 78 Լիբանանցի, 45 Սուրիացի, 26 Թուրք եւ 50 ռուս գաղթական: Այս թիւերը համապատասխան են գրեթէ Գալ Աղբիւրի հաւաքած թուանշաններուն, որ հրատարակուեցան «Յառաջ»ի մէջ: Միակ տարբերութիւնը այն է որ ընկերը Սուրիացին, Լիբանանցին եւ Թուրքը Հայ ներկայացուցած էր, որովհետեւ հոս այս երեք ազգերէն բնիկներ չկան, բացի մէկ Թուրքէ որ չատոնց ի վեր չերեւար: Ոստիկանութեան կողմէ հրատարակուած այս թուանշանները վերոյիշեալ պետութեանց հպատակ Հայեր կը ներկայացնեն: Իբրեւ ռուս յիշուած 50 գաղթականներուն մէջ ալ քանի մը ռուսահպատակ Հայեր կան:

ԿՐԹԱԿԱՆ — Ունինք չորս մանկապարտէզներ, մօտ 160 մանուկներով, 5—15 տարեկան: Այսպէս Սահակ Մեսրոպ Կրթասիրացի դպրոցը (60), Յ. Հ. Կ. Խաչի դպրոցը (45), ռամկավարներու Եփրատ դպրոցը (25—30), Հնչակեաններու դպրոցը (10—15): Այս վերջին երկու դպրոցները ուսուցիչ չունին: Մանուկները յանձնուած են տհաս մարդոց ձեռքը: Չեմ գիտեր իրե՞նք են հայերէն սորվողները թէ մանուկները: Իսկ առաջին երկու դպրոցները ունին իրենց մասնաւոր ուսուցիչները, երկու Մխիթարեաններ՝ Հ. Արիս Վարդանեան (Սահակ-Մեսրոպ), եւ Հ. Կարապետ Տէրմոյեան (Կ. Խաչ): Չորս դպրոցներուն ալ դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան երեկոները, Կ. Խաչինը շաբաթը երեք օր, Սահակ Մեսրոպը՝ չորս օր:

ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐ — Բացի քաղաքական կազմակերպութիւններէն, անունով գոյութիւն ունին 22 Հայր. եւ զանազան Միութիւններ: Ասոնց գրեթէ ոչ մէկը իր կազմութենէն ի վեր գաղութին օգտակար գործ մը ըրած է, բացի Կ. Խաչէն եւ Սահակ Մեսրոպ Կրթասիրացէն որ կազմուեցաւ վերջերս, բոլորովին չէզոք գետնի վրայ եւ որուն միակ նպատակն է դպրոցը եւ հայ մանուկին կրթութիւնը: Ճիշդ այս նպատակով ալ ունի իր դպրոցը, ինչպէս յիշեցի վերը: Գալով Կ. Խաչին, իր համեստ միջոցներով չորս տարիէ ի վեր կը պահէ դպրոց մը, մասնաւոր եւ վճարովի ուսուցիչով մը համախորհուրդ իր Շրջ. Վարչութեան հետ: Այս չորս տարուան մէջ աւելի քան 10.000 Ֆրանք վճարած է ուսուցիչի: Ասկէ զատ տարեկան համեստ գումար մըն ալ բաժնած է չքաւոր ընտանիքներու եւ անկար հիւանդներու: Մնացեալ 20 միութիւններէն իւրաքանչիւրը տարեկան մէկ մէկ ձեռնարկ կը կատարէ, սակայն բացի գլխաւոր անդամներէն ոչ ոք գիտէ իրենց ելքը եւ մուտքը: Կէժէրէկի Հայր. Միութիւնը քանի մը տարի լաւ գործ ըրաւ, իր անունով դպրոց մը կը պահէր երեք տարիէ ի վեր, բայց այս տարի այս միութեան գլխէն ալ տաքուպաղ հովեր անցան, Հայր.ը Վերաշինացի վերածուեցաւ եւ չուտով պառակտեցաւ: Այսօր բոլորն ալ ամբաւ են:

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ — Չորս հոսանքին տեսակէն ալ ունինք, Հնչակ, Հօկ, Ռամկավար եւ Դաշնակցութիւն: Առաջինի մասին որ եւ է ըսելիք չունիմ որովհետեւ ոչ իրենք գիտեն թէ ինչ կ'ընեն եւ ոչ ալ ես: Հօկը ներկայիս ամքած է, անդամներէն շատերը քաշուած են. «կը բաւէ, կ'ըսեն, այսքան ժամանակ մեզ խաբեցին, այսօր-վայը բոլորը» (անշուշտ Հայաստան ներգաղթելու մասին), ակումբ մը ունէին, վարձքը չկրցան վճարել եւ փակեցին: Վերջերս գրեցին թէ Հօկի նոր մասնաճիւղ մը կազմուած է: Իրականին մէջ, ոչ թէ նոր մասնաճիւղ մը կազմուած է, այլ եղածը քայքայուած է: Ասոնց հոգին կապուած է ներգաղթին, եթէ հաւատանք՝ մարմին կ'ողջննան: Ռամկավարները տարին մէկ երկու անգամ կը ծաղկին, երբ իրենց «ուխտաւորը» գայ, իրար կ'անցնին ճաշի հրաւիրելու համար վիճակ կը ձգեն եւն.: Կուսակցական դաստիարակութիւն չունին: Շատերը կուսորէն կը հետեւին, օր մը զանազան պատրուակներով կը հրաժարին, միւս օրը կը միանան: Բոլորն ալ խնամիական կապերով կապուած են իրարու հետ: Մէկ խօսքով իրենց շրջանակէն ներս կատարեալ լաբիւրինթոս է:

Գալով Հ. Յ. Դաշնակցութեան, անոր կոմիտէն կ'աշխատի լուռ ու մունջ: Գաղութին մէջ գրաւած է իր արժանի տեղը: Տարիներէ ի վեր կը պահէ «Յաժակ» ակումբ, գրադարան, որ մեծ օգտակարութիւն ունեցած է գաղութին: Ընկերները գիտակից են իրենց պարտականութեան: Բոլորին մէջ ալ վառ է լուսաւոր օրերու հաւատքը:

Բաւական ժամանակէ ի վեր գաղութը խաղաղ է: Դադրած են բամբասանքները, ամէն մարդ կը խուսափի որ եւ է միջադէպէ: Գրեթէ վերջ գտած են իրար խաչաձեւելու սովորութիւնները: Կը մաղթենք որ այս խաղաղութիւնը տեւականանայ եւ աւելի գործնական ելքի մը յանգի:

Գալով աշխատանքի հրապարակին, գործարան չկայ որ լրիւ աշխատի: Ամէնքն ալ պակաս ժամով կ'աշխատին, շաբաթական 30—35 ժամ, նոյն իսկ աւելի պակաս: Կան գործարաններ ալ որ բոլորովին փակուելու վրայ ըլլալով արձակած են իրենց բանուորները, որոնց մէջ 8—10 հատ Հայեր: Գ. Փէլէի կօշիկի գործերը միշտ եւ լաւ չէին, անկէ յետոյ թուլցան, այժմ սկսած են արձակել մաս-մաս: Շաբաթը 40 ժամէն աւելի կը բանեցնէ: Բոլոր հայ գործաւորները մտահոգ են:

Գարունի

Ծխախոտի մենաշնորհը Լիբանանի մէջ

— • —

Ամենէ մը ի վեր բուռն յուզում կը տիրէ Լիբանանի եւ Սուրիոյ մէջ, որոշուած ըլլալով մենաշնորհի վերածել ծխախոտը: Վերջին լուրերու համաձայն, պայքարը կը շարունակուի արտակարգ սաստկութեամբ: Մարօնի պատրիարք Ամեն. Արիտա կը յայտարարէ թէ պիտի շարունակէ պաշտպանել ժողովուրդին շահերը, որովհետեւ կ'ըսէ ան, մենաշնորհը պիտի փճացնէ այս երկիրն ու ժողովուրդը: Հալէպէն, Դամասկոսէն եւ Սուրիոյ ու Լիբանանի զանազան մասերէն բազմաթիւ հեռագիրներ կը հասնին Պատրիարքին, որոնց բոլորն ալ կը յայտնեն ժողովուրդին բողոքը մենաշնորհի դէմ: Նոյնիսկ Եգիպտոսի Լիբանանցիները հեռագրով յայտնած են իրենց բողոքը:

Լիբանանի թէ Սուրիոյ դժգոհները որոշած են պօյքօթ ընել ծխախոտի դէմ, եթէ մենաշնորհի հաստատուի: Որոշած են նշանաւոր նախագծեր պատրաստել եւ ամէն կողմ ցրուել «Մի Ծըխէք» վերտառութիւններով: Այս կերպով կարեւոր խնայողութիւն մըն ալ ապահոված կ'ըլլան:

Պատուիրակութիւններ կը հասնին Պէյրութ, պատրիարքարան, յայտնելու համար իրենց համամտութիւնը:

Կ'ըսուի թէ մարզպանը վճռապէս որոշած է յառաջիկայ ամիսէն գործադրել մենաշնորհը: Ցոյցերը եւ պօյքօթը կը շարունակուին ամէն կողմ:

Զէնքի եւ ռազմամթերքի մաքսանենգութիւն Սուրիոյ մէջ

Պրիւքսէլի ֆրանսական դեսպանը տեղեկագիր մը ղրկած է Սուրիոյ մարզպանութեան, հաղորդելով Անվերսի եւ Համպուրկի ֆրանսական հիւպատոսներուն կատարած քննութեանց արդիւնքը, վառօդի եւ զէնքի գաղտնի առեւտուրին շուրջ, որ տեղի կ'ունենայ Անվերսի (Հոլանտա) եւ Համպուրկի (Գերմանիա) նաւահանգիստներուն մէջ, հովանաւորեալ երկիրներու հասցէով:

Տեղեկագիրը կը յայտնէ թէ մեծ քանակութեամբ զէնք, վառօդ եւ ռազմամթերք ճամբուած են մաքսանենգութեամբ, Սուրիա եւ Լիբանան, հետեւեալ կերպով: Այն տակառները որոնց մէջ կը դրկուէին զէնքերն ու ռազմամթերքը, խառնուած էին կրակիսի (սիման) տակառներուն հետ հարիւրին 10 համեմատութեամբ: Տակառները երբ կը հասնէին, ոչ ոք կը կասկածէր: Զէնք պարունակող տակառներուն վրայ զգեղները մասնաւոր նշան մը կ'ընէին, զոր միայն ստացողները կը հասկնային, եւ ապրանքը մաքսատունէն հանելէ վերջ, զայները կը զատէին զանազաններէն:

Արդ, Պէյրութի ընդհանուր ապահովութիւնը եւ նաւահանգիստի վարչութիւնը մէկ-մէկ օրինակ առած են Պրիւքսէլի դեսպանին ղրկած այս տեղեկագիրէն, եւ խիստ քննութեանց ձեռնարկած են երեւան հանելու համար այդ «կազմակերպութիւնը» որ կ'ենթադրուի թէ կը գրաւէ այս վտանգաւոր առեւտուրով եւ մաքսանենգութեամբ: Մասնաւոր հսկողութիւն մը պիտի կատարուի Համպուրկի կամ Անվերսի վրայով եկած կրակիսի տակառներուն վրայ:

Խիստ հսկողութիւն մը կը կատարուի նաեւ յիշեալ երկու նաւահանգիստներէն ապրանք բերող նաւերուն վրայ:

Այսպէսով կը յուսացուի թէ կարճ ատենէն կարելի պիտի ըլլայ երեւան հանել մաքսանենգները, որոնք, տեղական կարգ մը երեւելիներու ներգործութեամբ, անուղղակի պատասխանատու են 1934 դեկտեմբեր ամսուան ընթացքին պատահած մաքսառան զարհուրելի աղէտին:

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՄԷՆ ՏԵՂ ՆՈՅՆ ՊԱՏԿԵՐԸ

Պէյրութի «Ազդակ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ յիշելով գործազուրկութեան տագնապը (20 փետր.).

— «Շատ մխիթարական չէ նաեւ մեր գաղութին վիճակը: Անգործութիւնը հոս ալ, տարիներէ ի վեր ցցած է իր գլուխը, խոր թշուառութեան մատնելով բազմաթիւ ընտանիքներ: Թէեւ հոս տարագիր չէ հայութիւնը, ընդունած ըլլալով Սուրիոյ ու Լիբանանի հպատակութիւնը, սակայն, յաճախ փորձեր կ'ըլլան զանազանելու զայն բնիկէն, տեղացի Արաբէն: Հայը Հայ է եւ այնպէս կը ճանչցուի, որքան ալ հպատակներ եղած ըլլան:

Անգործութեան պատճառած թշուառութեան սաստկութիւնը կարենալ ըմբռնելու համար, պէտք է թափանցել հայկական թաղերու մէջ բնակող մեր հայրենակիցներու ներքին ապրումներուն: Ի՜նչ ողբերգական վիճակ: Բազմանդամ ընտանիքի տէր հայրեր, ծի մը փրանքի համար կը յօժարին օրն ի բուն աշխատիլ, սակայն աշխատանք չեն գտներ եւ ձեռնունայն տուն կը վերադառնան, առանց պատառ մը հացիկ տանելու իրենց անօթի սրտաբեկ ... ներուն:

Այս է իրական պատկերը մեր գաղութին:

Եթէ միւս գաղութներու մէջ դեռ գործազրկութեան վտանգին չեն ենթարկուած մեր հայրենակիցները, կամ տեղացի ու օտարականի հարց չէ եղած, կրնայ շատ չանցած տաքանալ եւ միեւնոյն դժբախտութեան մատնել նաեւ մեր հայրենակիցները: Ոը եւ է երկիր, գործազրկութեան սաստկացող տագնապին դիմադրելու համար, բնական իրաւունքով մը իր սեփական զաւակներուն վրայ պիտի կեդրոնացնէ իր ուշադրութիւնը եւ նախ պիտի աշխատի դարմանել անոնց դժբախտութիւնը: Այդ պատճառով ալ օտարականները պիտի մնան անտիրական եւ ամէնէն աւելի տուժողը գործազրկութեան տագնապէն: Հակառագրի դժբախտ բերումով մեր հայրենակիցները, որոնք ցրուած են աշխարհի չորս ծագերը, շատ մը տեղեր կը մնան տարագիր վիճակի մէջ, հետեւաբար ենթակայ օտարականներու համար ձեռք առնուելիք սահմանափակումներուն եւ արգելքներուն: Մէկ կողմէ անօրութիւնն ու անգործութիւնը եւ միւս կողմէ ալ հայրենիքէ կամ բնակավայր փնտռելու հոգը մինչեւ կը հարուածեն մեր հայրենակիցները եւ կը մատնեն կատարեալ յուսահատութեան:

Գործազրկութեան դէմ պայքարելու մտօք կազմուած եւ կազմուելիք ազգային բոլոր մարմիններն ալ պիտի մտածեն ոչ միայն ամբողջութեան, այլ յուսալքութեան. երեւոյթ մը որ աւելի պիտի վատթարացնէ մեր դժբախտ հայրենակիցներու կացութիւնը: Գործ գտնել կամ նպաստ հասցնել օտար աշխարհներու մէջ ցրուած մեր բազմահազար հայրենակիցներուն, գերմարդկային աշխատանք կը պահանջէ:

Միակ եւ հիմնական միջոցը ներգաղթն է, որ դժբախտաբար երկու տարիէ ի վեր դադրած է: Երբ ամէն տէրութիւն, բնական եւ արդար իրաւունքով մը կը մտածէ եւ կը մտահոգուի նախ իր հպատակներու մասին, ինչո՞ւ Հայաստանի կառավարութիւնը չի մտածեր իր հայրենակիցներու մասին: Փոխանակ Սպանիոյ յեղափոխականներուն ի նպաստ հանգանակութեան ձեռնարկելու, Հայաստանի կառավարութիւնը եթէ ճամբի մը հարիւր ընտանիքներ փոխադրել եւ իր սեփականութիւնը դարձնէ, աւելի ռեալական պարտականութիւն մը կատարած չըլլա՞ր:

Տարագիր հայութիւնը փրկելու համար խնդրանքներէ եւ թշուառութենէ, միակ ձեռնարկն է դէպի Հայաստան գաղթը: Տարիներ առաջ չէինք այս կէտը եւ կը կրկնենք դարձեալ: Եթէ Հայաստանի կառավարութիւնը կը հետաքրքրուի ազգահաւաքման կենսական գործով եւ արտասահմանի հայութեան ճակատագրով, պէտք է չուտով վերսկսի ներգաղթի ձեռնարկին»:

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԷՆ

Հ. Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը եռամսեայ Յառաջ կը նուիրէ՝ Փէնէ Պէնէթի Փերոն հիւանդանոցի հայ հիւանդներուն, իսկ Տիկին Ն. Դրբբրենեան՝ մէկ տարեկան «Մեղու» երգիծաթերթը:

ՏՈՒՐՔԵՐՈՒ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐՆ Է ԱՅՍՕՐ, 28 ՓԵՏՐՈՒԱՐ:
ՄԻ ԹԵՐԱՆԱՔ ՁԵՐ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ, ՈՐՊԷՍԶԻ ՆՈՐ ԴԺՈՒԱՐՈՒԹԵԱՆՑ ՉԵՆԹԱՐԿՈՒԻՔ:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (3)

ԱԹԷՆՔԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

= o-o =

Ամբաստանող վկայ Մանօլաս, կառօն, ըսաւ թէ Նիկոլը չի ճանչնար:

Յետոյ կանչուեցաւ ամբաստանող կողմի գլխաւոր վկայ Հայկանուշ Պէրպէրեան, որ պատմեց թէ ոճիրը պատահած միջոցին կը գտնուէր տան առջեւ, թէ ոճրագործը իր քովէն անցած է եւ թէ եռուէն ճանչցած է զինք: Երբ ցոյց տրուեցաւ ամբաստանեալը, ըսաւ թէ իր տեսած մարդը ան էր:

Պաշտպան կողմը առարկեց թէ Հայկանուշ Պէրպէրեան գեկտ. 15ին վկայած էր թէ որոշապէս չի կրնար ըսել թէ իր տեսած մարդը Նիկոլն է:

Պէրպէրեան — Այդպէս չըսի: Թարգմանը սխալ գրած է:

Լատաս — Ամբաստանեալ կողմը ձեր վրայ ճնշում բանեցո՞ւց կամ ըսպառնալիք ըրա՞ւ ձեզի, որպէսզի փոխէք ձեր վկայութիւնը:

Ածանիտ Գըյքենեան — Այո՛, մեր վկաներուն սպառնալիք եղած է:

Պէրպէրեան — Ո՛չ, իմ վրաս ոչ ճնշում բանեցուած է, ոչ ալ սպառնալիք եղած:

Այս միջոցին, ժեղադրեալ Նիկոլ Նիկողոսեան թարգմանին միջոցաւ ըսաւ թէ հարցաքննութեան միջոցին Հայկանուշ Պէրպէրեան եւ Էֆթիմիա Ռօտօփուլօ միասին հարցաքննիչին սենեակը մտան, ուր կը գտնուէի ես եւ ինծի հետ ուրիշներ: Երկու կիներուն կ'ընկերանար հաւաքական մը, որ տեսած եմ Գօքինիոյ մէջ տեղի ունեցած գործադուլներու օրերուն: Այս համայնավարը մատով ցոյց տուաւ տիկին Պէրպէրեանին, որ քիչ յետոյ իր վկայութեան մէջ ըսաւ թէ զիս կը ճանչնայ:

Մեղադրեալին այս լուսաբանութիւնը նոր առիթ դատաւորները:

Հայկանուշ Պէրպէրեանէն յետոյ կանչուեցաւ ամբաստանող կողմի վկայ տիկ. Էֆթիմիա Ռօտօփուլօ որ ըսաւ.

— Ոճիրը գործուած առեն իմ տանս առջեւ կը գտնուէի: Ոճրագործը առջեւէս անցաւ: Չեմ կրնար ըսել թէ ինկերներ ունէր. թէեւ քիչ մը անդին 7—8 հոգի կը գտնուէին: Ոճրագործը այնքան մօտէս անցաւ որ կրնայի զինք բռնել: Քիչ յետոյ իմացայ որ Սարգիսը սպաննած են: Ոճիրէն 10 վայրկեան յետոյ, Հայկանուշ Պէրպէրեան տունէն դուրս ելլելով, ինծի հարցուց թէ ի՞նչ պատահած է: Ես ըսի թէ Գրիգորեանը սպաննեցին: Ակսաւ լալ եւ տուն մտնելով ամուսինը առաւ եւ գնաց Գրիգորեաններու տունը:

Ոճիրը պատահած միջոցին Հայկանուշ Պէրպէրեան տունը կը գտնուէր: Ոճիրի մասին ինծմէ իմացաւ 10 վայրկեան յետոյ:

Այս կարեւոր վկայութեան վրայ դարձեալ կանչուեցաւ Հայկանուշ Պէրպէրեան, դէմ առ դէմ խօսեցնելու համար տիկին Էֆթիմիա Ռօտօփուլօյի հետ:

Հայկանուշ պնդեց թէ ոճիրը գործուած պահուն տան առջեւ կը գտնուէր եւ թէ ոճրագործը իր առջեւէն անցած է եւ եռուէն ճանչցած է զայն:

Տիկ. Էֆթիմիա նախագահին գիտել կուտայ թէ Հայկանուշ 10 տարիէ ի վեր իր դրացին է, շատ լաւ յուսարէն կը խօսի: Ինչո՞ւ թարգմանելով վկայութիւն կուտայ: Հայկանուշ «սուտ» է ըսելով կը բաւականանայ:

Մեղադրող փաստաբան Գ. Լատաս գիտել կուտայ թէ Էֆթիմիա չէր կրնար գիտնալ թէ ոճիրը պատահած միջոցին Հայկանուշը տունը կը գտնուէր, որովհետեւ մարդահասակ բարձրութեամբ թիթեղէ պատով բաժնուած են իրարմէ:

Էֆթիմիա — Հարցուցէք Հայկանուշին, թէ պատը ե՞րբ քաշուեցաւ եւ ինչո՞ւ:

Այս պահուն Հայկանուշ դուրս հանուած էր, ներս կը բերուի եւ պատասխանելով նախագահի հարցումին կ'ըսէ թէ ոճիրէն 1—2 ամիս յետոյ թիթեղէ պատը քաշուած է: Իսկ քիչ յետոյ, հասկնալով թէ Ռօտօփուլօյի ըսածը հաստատուած է, Հայկանուշ կը փորձէ փոխել ըսելով թէ լաւ չի յիշեր ոճիրէն մէկ—երկու օր առաջ, կամ քանի մը շաբաթ յետոյ:

Էֆթիմիա — Պատի խնդիրին համար քեզի հետ խնդիր ունեցանք եւ ոստիկանութեան դիմեցինք այն ատեն, հոն արձանագրութիւն կայ եւ կը տեսնէք:

Այս միջոցին դարձեալ խօսակցութիւն եղաւ վկաներու վրայ ճնշում բանեցնելու մասին:

Տիկին Էֆթիմիա ըսաւ թէ իրեն ոչ մէկ սպառնալիք եղած չէ եւ թէ ձեռքը խղճին վրայ դնելով կ'ըսէ միայն ճշմարտութիւնը:

Գ. Տամասկինոս, պաշտպան, կ'ես հեզնական արտայայտութիւն մը կ'ընէ Հայկանուշ Պէրպէրեանի մասին, որու վկայութեան սուտ ըլլալը կը հաստատուէր իր հակասութիւններով:

Այս կէտին վրայ միջամտեց դատախազը եւ խօսքը նախագահին ուղղելով ըսաւ.

— Դատին սկիզբէն ի վեր, Գ. Տամասկինոս անտեղի միջամտութիւններ կ'ընէ, վիրաւորելով վկաներուն արժանապատուութիւնը: Կը խնդրեմ որ վերջ տրուի իր միջամտութիւններուն:

Տամասկինոս — (Նստած տեղէն ցատկելով) Պարոնայք դատաւորներ եւ երդուեալներ, ստիպուած եմ յայտարարելու թէ դատախազը նախապաշարուած եղած է հոն եւ մինչեւ կը յարձակի ամբաստանեալ կողմին վրայ: Իմ ակնարկութիւնով, բանալ ուզեցի թէ Հայկանուշ Պէրպէրեան խոստովանած է:

Այստեղ եկած չենք իրարու դաս տալու: Վարժապետներ եւ աշակերտներ չկան հոս: Բոլորս հաւասար ենք եւ շատ լաւ կը ճանչնանք իրար:

Այս միջադէպէն յետոյ, կը յայտարարեմ թէ այլ եւս ոչ մէկ յարգանք ունիմ դատախազին անձին հանդէպ, նկատի ունիմ միայն իր հանդամանքը:

Դատախազ — Կը պահանջեմ որ իր արտայայտութիւններուն համար Գ. Տամասկինոս խստօրէն պատժուի: Գ. նախագահ, չեմ կրնար շարունակել նիստը, որովհետեւ սրտի բաբախում ունիմ եւ կը պահանջեմ դադար տալ:

Նախագահը 10 վայրկեան դադար կը յայտարարէ:

Դադարի միջոցին, դատաւորները կը խորհրդակցին:

Նիստի վերաբացումին, նախագահը յայտարարեց հետեւեալը.

— Գ. Տամասկինոս անարգական վերաբերում ունեցած չէ ոչ ոքի հանդէպ: Ոչ մէկ պատճառ չկայ զինք պատժելու: Ընդհակառակն իր վերաբերումը եղած է քօնէքթ:

Դատաւորները հաստատեցին նախագահին այս յայտարարութիւնը: Ամբաստանող փաստաբան Գ. Լատաս եւս ըսաւ թէ իր պաշտօնակիցը միշտ քօնէքթ եղած է:

(Շար.)

ցած են Սարէն, մեծ մասով դէպի Ֆրանսա: Դիմողները կրկնապատիկ աւելի եղած են, սակայն շատերը չեն կրցած անցագիր բռնածալ: Հաւանական է որ վերջին պահուն ալ խունապային արտագաղթ մը տեղի ունենայ:

Լուսավառութիւնները եւ խրախճանքները պիտի տեւեն չորս օր, ամբողջ Գերմանիոյ մէջ:

Միջազգային զինուորներու վերջին մասը հեռացաւ երեքշաբթի օր:

Ծանր դէպքեր Ալժերիոյ մէջ

=•·•=

Ինչպէս գրած էինք, երկուշաբթի օր ծանր դէպքեր պատահեցան Ալժերիոյ Մոսթականէմ քաղաքին մէջ, որ կը գտնուի Ալժէի եւ Օրանի միջեւ: Նաւահանգստի անգործ բանուորներէն 2000 հոգի ատարի տուին ծովային կայանը եւ գինի փոխադրող շոգենաւ մը, կտրելով պարանները ու խողովակները եւ ծով նետելով տակառները: Նաւահանգստի ոստիկանութիւնը չկրցաւ զսպել ցուցարարները, որոնք չափազանց գրգռուած էին եւ շոգենաւին վրայ խուժած: Երբ օգնական զօրք հասաւ, բանուորները ուրիշ նաւի մը վրայ յարձակեցան, խորտակելով ամէն բան: Կողովներով բանջարեղէններ ծովը թափուեցան եւ բեռնաւորուած կառքեր շրջուեցան: Ոստիկանութիւնը կրակ բացաւ, ցուցարարները ցրուելու համար: Ցոյցին պատճառը այն էր որ գինեբարձ շոգենաւը մեքենաբար կը բեռնաւորուի, որով անգործութեան կը դատապարտուին բազմաթիւ բանուորներ: Մոսթականէմի քաղաքապետը, փոխ-կառավարիչը, զնդապետ մը եւ քանի մը զինուորներ վիրաւորուեցան, երբ ցուցարարները կառքերով սկսան քարեր, շիշեր, թիեր եւ բրիչներ նետել քաղաքապետարանին վրայ: Մինչ ոստիկանութիւնը կը փորձէր ցրուել, բանուորները աւարի տուին շրջակայ մթերանոցները, ամբողջովին պարպելով կօշիկի երկու խանութներ եւ դեղարան մը:

Ինչպէս գրած էինք, ներքին նախարարը Ալժերիա պիտի երթայ, քննութիւններ կատարելու համար: Իր նախարարութիւնը փոխանորդաբար պիտի վարէ Պ. Էռիօ:

Մարոքի եւ Թունուզի մէջ ալ խլրտումներ անպակաս են, տնտեսական եւ քաղաքական պատճառներով: Այս առթիւ խորհրդակցութիւններ կը կատարուին Փարիզի մէջ, մասնակցութեամբ գաղթավայրերու ներկայացուցիչներուն:

Խռովք կալանաւորներուն հարցաքննութիւնը

Երեքշաբթի օր Մարսէյլի մէջ դէմ դիմաց հանուեցան այն երեք խռովք կալանաւորները որոնք ամբաստանուած են իբրեւ մեղսակից Ալեքսանդր թագաւորին եւ Պ. Պարթուի սպանութեան: Հարցաքննութեան ներկայ էր նախկին վարչապետ Պ. Փոլ Պոնքուռ, իբրեւ փաստաբանը Եուկոսլավիոյ թագուհիին: Ատեանը նիստը տեւեց ժամը 10էն 12·45, եւ ամբողջովին յատկացուեցաւ Պ. Փոլ Պոնքուռի եօթը հարցումներուն, երեւան հանելու համար ամբաստանեալներուն յարաբերութիւնները խռովքներու յեղափոխական կազմակերպութեան հետ (Ուսթաշա): Երեքն ալ անորոշ պատասխաններ տուին եւ Պ. Պոնքուռի բոլոր ջանքերը ի դերեւ ելան: Փաստաբանը փորձեց ճշդումներ ստանալ խորհրդաւոր շիկահեր կնոջ եւ անոր ընկերոջ՝ Փեթարի մասին, դարձեալ անօգուտ: Կէս օրէն յետոյ երեք ամբաստանեալները դէմ դիմաց հանուեցան, ապացուցանելու համար թէ ահաբեկումը կատարուած էր խռովքական կոմիտէին կողմէ: Ամբաստանեալները իրենց փաստաբանին միջոցաւ բողոքեցին այս մեղադրանքին դէմ, յայտարարելով թէ «Ուսթաշա»ն ազգային կազմակերպութիւն մըն է, նուիրուած՝ ժողովուրդին ազատագրութեան: Այնուհետեւ բուռն վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան: Ամբաստանեալները կ'ուրանային իրենց նախկին յայտարարութեանց մեծ մասը: Ամբաստանող կողմին փաստաբանները պահանջեցին նոր քննութիւններ կատարել, երեւան հանելու համար խորհրդաւոր կինը եւ անոր ընկերը, որ կը կարծուի թէ Անթէ Փավելիչն է:

Անհրկրային մը տարօրինակ արկածը

Պոսթընէն կը հեռագրեն ամերիկեան թերթերուն, փետրուար 26 թուականով.—

Ցիշողութեան կորուստի (ամնէզի) տարօրինակ դէպք մը պատահեցաւ Նիւթընի մէջ (արուարձան Պոսթընի): Մովսէս Կիւլէգեան, 71 տարեկան, մեծ հարստութիւն դիզած էր կալուածական գործերով, շնորհիւ իր խնայողութեան եւ ժրաջանութեան: Դրամաշորթներ սպառնացած էին առեւանգել զինքը, եւ երբ անհետացաւ անցեալ երեքշաբթի օր, հայրենասիրական կազմակերպութեան մը նաշին մասնակցելէ յետոյ, կը վախցուէր թէ սպառնալիք գործադրուած է: Բայց պայմանաժամը անցած էր առանց փրկանք վճարուելու, ինչ որ աւելի խորհրդաւոր հանգամանք մը տուաւ գործին: Վերջապէս իր փեսան, Ճէյմս Պէք, լուր առաւ թէ Պ. Կիւլէգեան գտած է իր յիշողութիւնը եւ կը գտնուի Նիւ Եորք, միսիոնարական հաստատութեան մը մէջ: Այնտեղ երեւցած էր անցեալ շաբթու, առանց կարենալու որ եւ է բան ըսել իր մասին: Հոն պատսպարած եւ սնուցած էին զինքը: Այդ հաստատութիւնը տարիներէ իվեր կը հոգայ անտէրները, առանց հարցնելու անոնց ինքնութիւնը: Անցեալ կիրակի գիշեր Պ. Կիւլէգեան վերստացաւ իր յիշողութիւնը, երբ լսեց դաշնակի եղանակ մը, «Ուռշինկթըն», որուն հեղինակն էր իր կինը, Կրէյս Կիւլէգեան: Նոյնիսկ այդ պահուն չյայտնեց իր ինքնութիւնը, այլ խնդրեց արտօնել հեռախօսով հաղորդակցելու Պոսթընի հետ: Այս առաջարկը հակառակ էր հաստատութեան կանոններուն, ուստի Կիւլէգեան յանձնուեցաւ Փրկութեան բանակին, որ լուր տուաւ իր ընտանիքին: Ինքզինքը գտած ըլլալով, Կիւլէգեան կրցաւ տուն վերադառնալ մինակը, եւ Պոսթըն հասաւ այլափոխուած, քանի որ չէր կրցած ածիլուիլ: Չկրցաւ յիշել թէ ի՛նչ պատահած էր անցեալ շաբթուան հացկերոյթէն իվեր, բայց երեւան եկաւ որ ճիշդ 52 տարի առաջ ալ Նիւ Եորքի միեւնոյն հաստատութիւնը իջած էր, երբ Ամերիկա կը հասնէր իբրեւ գաղթական պատանի մը:

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8-30ին, 181 Գուր Լաֆայէթ, Զարդարեան Գրադարանին մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Իշխան» ենթակոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, այս կիրակի, կէսօրէ վերջ, ժամը 4ին, սովորական հաւաքատեղին: Ժողովէն վերջ չարունակութիւն նախորդ դասախօսութեան:

ՔԱՐՈԶ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՏՕՆԻ ԱՌԹԻՒ

Կաթող. Նուիրակ Գեր. Գարեգին Արք. Յովսէփեան, այսօր, Հինգշաբթի, պատարագի ընթացքին պիտի քարոզէ Վարդանանց տօնի առթիւ Փարիզի Հայոց Եկեղեցիին մէջ:

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»

Հայ կրթ. եւ Հրատ. Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ *10* Մարտ, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, *Փլաս տը լ'Օտէօն, Քաֆէ Վոլթէրի մէջ:*

Օրակարգ.— Զեկոյց կեդրոնական Մարմնոյ եւ հաշուետուութիւն, ընտրութիւն նոր վարչութեան եւ վերստուգիչ յանձնախումբի:

Կարեւոր.— Ընդհ. ժողովին ներկայ կրնան ըլլալ մասնաճիւղերու վարչութիւնները իրենց բոլոր անդամներով. Փարիզի անդամներն ու գաւառի ներկայացուցիչները:

Համաձայն ծոց. 12ի, եթէ ներկաներուն թիւը կէսէն պակաս ըլլայ կը հրաւիրուի բ. ժողով նոյն օրը եւ նոյնտեղը ժամը *3.30ին*, որուն որոշումները անկախ ներկայ եղողներու թիւէն՝ օրինաւոր կը համարուի: (*Կեդ.*)

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Ֆր. Հ. Կ. Խաչի Առնուվիլի մասնաճիւղի անդամական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Օր. Անիցայի տանը մէջ (րիւ տիւ ֆարք):

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Տարօն-Տուրուբերանի Հայր. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Պուլվար Օտտօի եկեղեցիի սրահին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Կը խնդրուի բոլոր անդամներէն ներկայ գտնուիլ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (31)

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Նրա պատմութիւնները լցնում էին լսողների սրտերը կրօնական ջերմեռանդութեամբ, վառում էին նրանց հաւատքը եւ մի առանձին հոգեզմայլութեամբ նրանց սրտերը ձգում էին դէպի այն հեռաւոր բիբլիական աշխարհը, ուր ծնուել էին Աստուծոյ մարգարէները, ում տիեզերքի Փրկիչը կատարել էր Նոր Ուխտի աստուածային պատգամները:

Ընթրիքից յետոյ, որովհետեւ Հայր սուրբը յոգնած էր, խեղոյն սկսեցին մտածել նրա հանգստութեան համար: Բարեպաշտ տան տիկինը ինքը առանձին խնամք էր տանում նրա անկողնի պատրաստութեան մասին: Այդ զանազան վարագոյրներով, բազմաթիւ մեծ եւ փոքրիկ բարձիկներով, տեսակ-տեսակ վերմակներով եւ գրօշակներով կազմուած փափուկ, փետրային անկողինը, կարծես թէ, պատրաստուած լինէր Մորփէոսի ձեռքով, եւ որպէսզի նոյն անախորժութիւնները տեղի չունենային, ինչ որ եղաւ ընթրիքի ժամանակ կերակուրների վերաբերութեամբ, տիկինը կանչեց քնարանում դանկրահեր սարկաւագին, տեղեկանալու համար նրա հայր սուրբի քնելու սովորութիւնների մասին:

— Այդ ի՞նչ է, յարգելի տիկին, բացականչեց դանկրահեր երիտասարդը զարմանալով.— դուք, երեւի, մտածել էք իմ հայր սուրբին մեղքի մէջ ձգել. աւելի լաւ է նա յանձն կ'առնի պառկել Սադայէլի գրկում, քան թէ այդ փափուկ անկողնի մէջ:

Տիկինը վիրաւորուեցաւ երիտասարդի երկրորդ նկատողութիւնից: Երիտասարդը շտապով ուղղեց իւր սխալը, աւելացնելով.

— Երուսաղէմի խստակեաց արեղաները մեղք կը համարեն այս տեսակ փափուկ անկողինների մէջ քնելը: Իմ հայր սուրբը ունի իւր առանձին անկողինը, որ միշտ իւր հետ է ման ածում. նրա մէջ կը պառկի:

Այդ խօսքերի հետ երիտասարդը մտաւ այն սենեակը, ուր դրած էին իրանց իրեղէնները, եւ բերեց այնտեղից կաշու մաղից պատրաստուած մի վերմակ եւ մի փոքրիկ բարձ, մէջը լցրած խոտով ու երեսը պատած սեւ սաֆիանով: Դրանց հետ էր այն մաշուած կապերտի կտորը, որ տարածուած էր եկեղեցիկ գիւղի մանիշակագոյն աղյուսի վրայ, եւ որին Հայր սուրբը գործ էր ածում եւ իբրեւ օթոց եւ իբրեւ դօշակ քնելու ժամանակ:

Ահա նրա մահճի բոլոր պարագաները, ասաց երիտասարդը, ցած դնելով ցնցոտիները:— Այդ տեսակ մահիճը լաւ է այն կողմից, որ նրա մէջ դժուար է երկար քնել,—եւ այդ իմ Հայր սուրբի համար շատ հարկաւոր է: Իսկ այն փափուկ անկողինը հանգիստ քուն կը բերէ, գա շատ վատ է, վտանգաւոր է.

Տիկինը չգիտէր զարմանա՞լ, թէ ծիծաղել երիտասարդի միամտութեան վրայ: Վերջը չկարողանալով զսպել իւր հետաքրքրութիւնը, ասաց:

— Ձէ՞ որ քնում են հանգստանալու համար:

— Այդ ուղիղ է, պատուելի տիկին, բայց ոչ ամէն մարդիկ: Իմ Հայր սուրբը գիշերուան մէջ մի ժամ հազիւ է քնում. յետոյ զարթնում է, ճրագը վառում է, սկսում է կարդալ: Ամէն գիշեր պէտք է ծայրէծայր վերջացնէ Դաւթի սաղմոսների ընթերցումը: Ցետոյ կարդում է Սողոմոն Իմաստունի առակները, յետոյ մարգարէութիւնները, յետոյ Պօղոս առաքեալի թղթերը, եւ միւսները այդ կարգով: Մի այսպիսի կոշտ անկողին անհրաժեշտ է, որ քունը չյաղթէ մարդուն: Դրա համար իմ Հայր սուրբը հագնում է բոլորովին այլ տեսակ շապիկներ, քան թէ հագնում են հասարակ մարդիկ:

Տիկնոջ զարմացումը այժմ փոխուեցաւ հետաքրքրութեան: Նա հարցրեց:

— Ի՞նչ տեսակ շապիկ:

— Եթէ պատուելի տիկինը հետաքրքրւում է, ես այս րոպէիս կարող եմ ցոյց տալ:

Երիտասարդը դարձեալ մտաւ այն սենեակը, ուր դրած էին իրանց իրեղէնները: Բազմաթիւ մեծ եւ փոքրիկ արկղներից մէկը բաց արաւ, եւ այնտեղից դուրս բերեց ասպրակի պէս մի բան, որը Փուֆայկայի նմանութիւն ունէր այն կողմից, որ երկու նեղ թեւքեր ունէր: Տիկինը մինչեւ անգամ վախեցաւ իւր ձեռքով շօշափել այդ օտարոտի շապիկը, եւ միայն հեռուից սկսեց նայել նրա վրայ: Միայն ինկվիզիցիան կարող էր հնարել մի այսպիսի տառապանքի զգեստ իւր դատապարտեալներին տանջելու համար: Շապիկը գործուած էր նոյնպէս կոշտ մազից, բայց նրա հիւսուածքի մէջ փայլում էին հազարաւոր մանրիկ ասեղիկներ, որոնց իրանց սուր ծայրերը դարձրել էին դէպի այն կողմը, որ պիտի շօշափուէր մարմնի կաշու հետ:

— Դա կոչւում է «զգաստութեան շապիկ», սկսեց բացատրել երիտասարդը:— Դա արթնութեան մէջ է պահում մարդուն: Դա տանջում է մարմինը եւ զօրութիւն է տալիս հոգուն: Մեր վանքի բոլոր աբեղաները այս տեսակ շապիկներ են հագնում:

— Այդ սարսափելի է, բացականչեց տիկինը:— Ուրեմն նա հիմա էլ հագած ունի:

— Այո: — Ես էլ նոյն տեսակ ունիմ հագած: Երիտասարդը իւր օձիքը բաց անելով ցոյց տուեց իւր «զգաստութեան շապիկը»: Տիկինը սոսկաց:

Միւս օր, առաւօտեան պահուն, այդ տան մէջ կատարուեցաւ մի հանդիսաւոր մաղթանք: Հայր սուրբը ջուր օրհնեց մի խաչով, որի մէջ, ինչպէս հաւատացնում էր, ամփոփուած էր «կենաց փայտի» մի մասը: Ջրօրհնութեան միջոցին կարդացուեցաւ աւետարան, երգուեցան զանազան հոգեւոր երգեր:

Ամբողջ ընտանիքը, ծառաները, աղախինները եւ հարեւաններից շատերը հաւաքուած էին ընդարձակ դահլիճում, ուր կատարւում էր այդ հոգեւոր ծիսակատարութիւնը: Հայր սուրբը օրհնած ջուրը ցրւեց հանդիսականների վրայ, եւ երբ վերջացրեց, նախ տան տիրուհին եւ նրա ամուսինը մօտեցան համբուրեցին խաչն ու աւետարանը, յետոյ նրանց որդիները, եւ ապա մնացած բազմութիւնը, բոլորը համբուրեցին եւ օրհնութիւն առին:

Երբ ամէն ինչ վերջացած էր օտարները հեռացան, դահլիճում մնացին միայն տանեցիքը:

(Շար.)

17, Rue Damesme, PARIS (13)
Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)